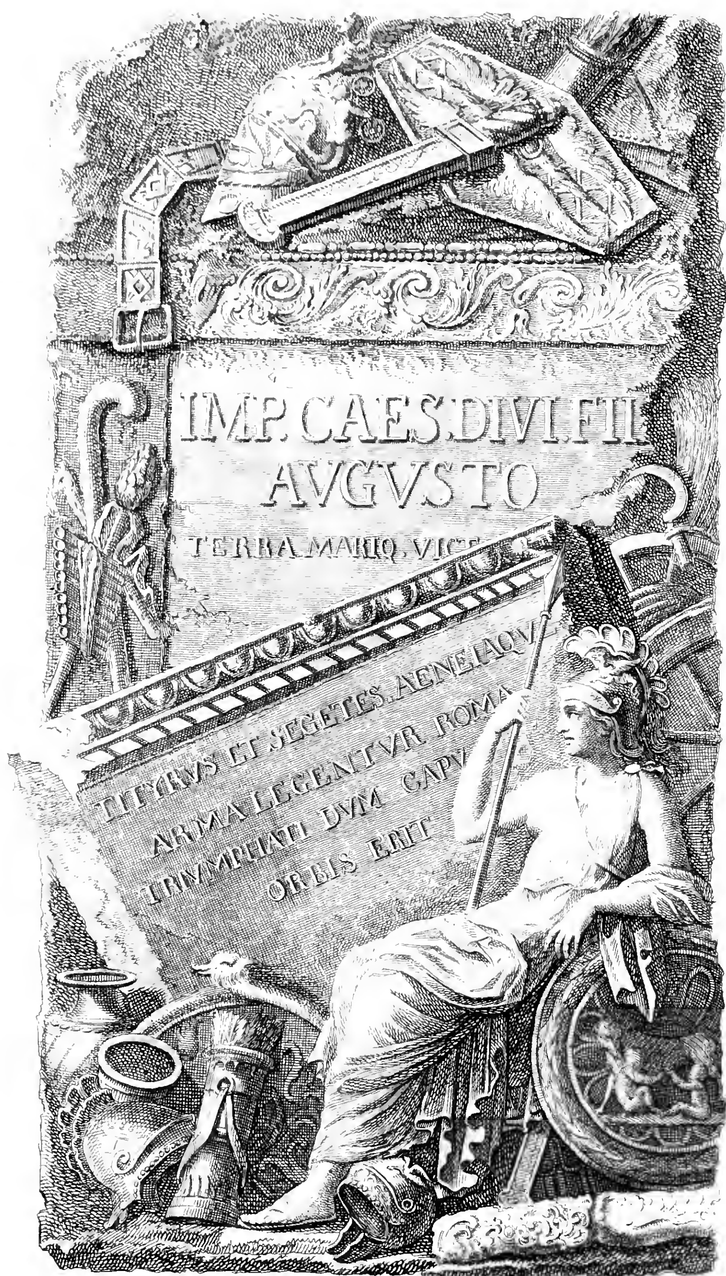

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00007181 1

IMP. CAES. DIVI. FIL.
AVGVSTO
TERRA MARIQ. VICT
TITYRVS ET SEGETES. AENEIAQV
ARMA LEGENTVR ROMA
TRIVMPHATI DVM CAPV
ORBIS ERIT

P. VIRGILII MARONIS
OPERA,
VARIETATE LECTIONIS
ET
PERPETUA ADNOTATIONE
ILLUSTRATA,

A

CHR. GOTTL. HEYNE,

GEORGIÆ AUGUSTÆ PROF. ET BIBLIOTHECARIO
M. BRITANN. REGI A CONSIL. AUL.

ACCEDIT
INDEX UBERRIMUS

EDITIO TERTIA EMENDATIOR ET AUCTIOR.

TOMUS PRIMUS.

BUCOLICA ET GEORGICA.

Londini:

TYPIS T. RICKABY:

IMPENSIS T. PAYNE, B. & J. WHITE,
R. FAULDER, & J. EDWARDS.

MDCCXCIII.

ERNESTO . AVGVSTO
AVGVSTO . FRIDERICO
ADOLPHO . FRIDERICO
M . BRITAN . REGIS . AVG .
SOBOLI . FAVSTISS
IVVENT . PRINCIP .
INCENDITQVE ANIMVM FAMAE VENIEN
TIS AMORE

Magnanimum juvenum licuisset facta
videre
Fortia, nobile epos surgeret unde
mihi.
Non tamen a lauro venit omnis glo-
ria; laudem
Non minus æternam Palladis ar-
bor habet.
Frontibus hinc vestris æterna in-
nectite serta.
Pulcrius ah docta nomen ab arte
venit!
Tunc sibi, tunc nutrix augusta
Georgia plaudet.
Hoc decore, hoc majus tempora
nulla dabunt.

CORRECTOR LECTORI S.

CUM in hac editione excudenda ipſe correctoris tantum, non editoris partes ſuſceperim, nihil de meo addendum putavi, præter paucas quaſdam virorum doctorum conjecturas, quas mihi viſus eſt Heynius ideo præteriiſſe, quia neſciret. Mirum fortaſſe nonnullis accidet, Addenda ad Indicem ſeorſum collocari, non ſuo ſingula loco intexi. Sic igitur res ſe habet. Typographi initium laboris ſui ab Indice fecerunt, qui proinde totus excuſus erat, diu antequam Addenda in manus eorum pervenirent.* Quod ad operam meam attinet, quamvis omni ſtudio enixus ſim, ut quam pauciſſima menda relinquerentur, vereor tamen, ne plura ſuperſint, quam aut ego ipſe aut lectores velint. Nullum tamen, ut ſpero, mendum tanti momenti invenietur, ut lectorem mediocriter doctum morari poſſit.

Miſerat Heynius una cum Additamentis et Correctionibus brevem Præfationem, quam Typographi ſepoſuerant, toti ſcilicet operi jam abſoluto præponendam. Sed cum cæteris omnibus excuſis, præfationem quærerent, nuſquam invenire potuerunt. Si tamen bene memini, hæc

* Video etiam poſt ſecundas curas quædam verba omitti, e. g. *janitor*, quod occurrit Æn. VI, 400. VIII, 296.

fuit ejus summa: Editorem, quodcunque ipse ex propria lectione aut ex virorum doctorum monitis observasset, id omne huic editioni annectendum curasse. Hanc igitur iis sive negligentiam, sive infelicitatem, doctissimus Heynius, qua est æquitate, condonabit; et mihi ignoscet, si manum suam paullo intricatiorem me non ubique assecutum esse viderit.

PRÆFATIO

PRIORIS EDITIONIS,

MDCCLXVII.

—Peſſimus morbus, ut multa ex obſcurioribus tranſiliant, in ſatis vero perſpicuis ad faſtidium immorentur et exſpatientur ſcilicet. BACO DE AUGMENT. SCIENT. *lib. VI, cap.* 8.

DIFFICILE eſt Virgilium et ſine interprete recte legere, et cum interprete. Sunt enim multa in doctiſſimo poëta, quæ pueros non modo, ſed viros ſatis acutos exercitatoſque, etiam in repetita lectione, teneant, aut quæ, cum non ſine multarum rerum ſcientia nec ſine ſubtiliore et ſubacto judicio cognoſci poſſint, legentis oculum fugiant, quamvis ſint ſumma cum arte poſita, pulcherrime a poëta dicta et ad ſenſum jucundiſſima; ut adeo voluptatis ex lectione percipiendæ fructus liberali boni interpretis opera non parum ſive maturentur ſive augeantur. Dum tamen cum interprete poëtam legis, vix fieri poteſt, ut cum recto ſenſu ac judicio eum legas. Infringitur enim animi modo ad poëtam modo ad commentatorem converſi intentio, et retardatur

impetus; pectus vero, quod magnarum, ſublimium, et pulcherrimarum rerum ac ſententiarum ſpiritu incaluerat, ſubinde refrigeratur; avocatur mens ab operis ſumma et ab univerſæ virtutis ac præſtantiæ cognitione, quæ non tam in ſingulis rebus quam in partium inter ſe convenientia et ad commune conſilium conſpiratione cernitur; ex ſingulis tantum et minutis modo ſententiis modo verbis æſtimare poëtam, et ſæpe id adeo ad alterius tantum nutum et naſum facere, diſcimus; quo ipſo voluptas omnis ex carminis dulcedine capienda intercipitur, quæ, jam per ipſam ex retardatione moleſtiam, non admodum imminui non poterat. Sed nec minores difficultates ipſum premunt interpretem. Namque et ejus ingenium rerum minutarum infinita copia ac ſubtilitate obtundi, obſcuraque opera obſcurari, et, dum in aliorum ſenſu acuendo deſudat, proprium ſenſum obrui et hebetari neceſſe eſt. Itaque, cum undique et ad ſingula verba, quibus aliqua difficultas, ad aliorum quidem intelligentiam, adhæreſcere forte poſſit, circumferas et intendas animum, multa interdum occurrunt minus cum re conjuncta, exciditque nonnunquam id, quod ad illum locum ab initio quærebatur. Cum etiam multa ſint, quæ ſentiri quidem facile

poſſint,

possint, sed quæ exponere admodum difficile sit, dum in iis commode explicandis et illustrandis defixus animus est, fieri solet, ut sensim sensimque ad alias rerum notiones et imagines delabaris, et tandem explicationem et interpretationem subjungas, quam, si in alio deprehenderis, quomodo ei in mentem venerit, assequi vix possis. Quæ omnia non modo nostram sed communem interpretum conditionem nimis duram et iniquam esse docent, quam ut in eo genere perfectæ aliquid et absolutæ operæ expectari possit.

Mihi vero in Virgilio perpetuis commentariis illustrando, nam variantes lectiones congerere, aut notulas passim adspergere, aut excerptas observationes ex schedis colligere et transcribere non tantum difficultatis habuisset, sed in Virgilio perpetuis commentariis illustrando et majores et plures molestiæ objiciebantur ex superiorum interpretum copia et multorum operosa commentatione. Nam in poëta versabar, a tot interpretibus tentato, ut, si unusquisque ex iis vel unum tantum locum satis illustrasset, nihil in toto Virgilio obscuritatis relictum esse, sin unum saltem quilibet locum obscurasset, in toto nobis Virgilio cæcutiendum esse videri deberet. Quos quidem

omnes a me perlectos esse, neminem a me expectare velim: primo loco Servium, Probi lacinias cum exscriptore Julio Sabino, Donatum et Philargyrium, tum Heinsium et Burmannum, a quibus tamen ad interpretationem parum fructus feras, Cerdam, doctissimum interpretem, præter Guellium et Ursinum, cum Martino, interdum Catrœum et Ruæum, evolvere satis habui: e quibus commentariis plurimum me profecisse non infitior, sæpe tamen vix me continui, quo minus eos manibus omnino deponerem, cum nec satis inde utilitatis, tædii vero immensum quantum, ad me rediret. Destitutus enim ab iis in iis ipsis locis, in quibus eorum operam desiderabam, in cæteris, quæ nullum alienæ opis desiderium faciebant, tam copiosos ac doctos eos esse videbam, ut, quomodo tot elegantium et acutarum observationum fructu adolescentes nec plane privarem, nec cum tædio satiarem, non satis invenirem. Alia contra in iis prave accepta, male exposita, aut in tenebras involuta esse videbam, quæ mihi nullam plane difficultatem habere visa erant; ut magnam doctrinam ostendere et ad vastum satis commentarium meam operam educere potuissem, si ex refellendis aliorum

sive

ſive prave ſive modo nimis acute, modo parum ſubtiliter, dictis, aut ex iis, quæ ἀνιστορήτως aut ἀμούσως, modo critices modo poëtices regulis ac legibus contraria, exciderant, elevandis indignam et ignobilem gloriam captare voluiſſem. Quemadmodum tamen, minus recte aliquid dictum eſſe facile interdum eſt animadvertere; qua tamen in re erroris momentum lateat dicere difficile eſt, multoque difficilius, ſine longa diſputatione erroris objectas nebulas diſpellere; inprimis cum alieno ſæpe errore obtundatur animi judicium, ita ut laqueis, quibus expedire volumus alios, ipſi incauti irretiamur: ita multum interdum conſumſi operæ, ut uno verbo erroris fontem et cauſſam declararem, aut ut illud apponerem, quo ſimili aliorum errori occurreretur: cum modo uſum loquendi poëticum, modo poëticum aliquod phantaſma, modo mythicam rationem parum recte teneri viderem. Sed monui fere verbo tantum; cujuſmodi ſi nonnulla forte occurrent, quæ, cur a me appoſita ſint, vix aſſequi poſſit lector paullo acutior; reſpectu ad nobiliorem aliquem commentatorem, quamvis a me non nominatum, habito, adjecta ea eſſe meminerit, ut, cum viri etiam docti in eum errorem eſſent abrepti,

adoleſcens,

adoleſcens, qui in ſimilem errorem aut difficultatem aut in eundem interpretem inciderit, ſtatim habeat, quo eum redarguat. Cæterum eam legem et regulam, quæ omnibus interpretibus propoſita eſſe debet, ut nihil, quod luce aliqua indigeat, cum ad illuſtrandum difficile ſit, omittant ac prætereant, nihil, quod ſatis lucis habeat, alienis luminibus affuſis offuſcent et obſcurent, nunquam ex oculis dimiſi, atque ea adeo induſtria et cautione me illud aſſequutum eſſe ſpero, ut, ſi non raram doctrinam, exquiſitas obſervationes, ſeveras in alios ſtricturas attulerim, at utiles tamen commentarios in poëtarum principem condidiſſe videri debeam, in quibus ea propoſita ſint, quibus ejus lectio adjuvari, commendari, et, ſi non omni moleſtia liberata, at cum voluptate tamen aliqua conjuncta, videri poſſit. Itaque nec doctrinam poëtæ illuſtrare neglexi, et, ſi qua ab eo erudite, hoc eſt, ſive ex fabulis et hiſtoriis arceſſita ſive ex Græcorum poëtarum imitatione poſita eſſent, illa loca, ſi ſuperſunt, excitavi, nec tamen, etſi hoc nunc factum eſſe mallem, adſcripſi, ne moles commentariorum modum excederet. Quo eodem metu nec exempla coacervare in dictione explican-

da

da volui, ſed cum brevitatem unam omnium maximam virtutem talis operæ eſſe putarem, quotieſcunque licuit, aut verbo rem monui, aut ad viros doctos lectorem remiſi, qui copioſiorem diſputationem deſideraret.

Nec tamen totam meam qualemcunque operam his finibus circumſcribi paſſus ſum. Cum Virgilius is ſit, in quo legendo magna juvenilium ſtudiorum pars conſumi ſoleat, eo quidem conſilio, dummodo multi id ſibi propoſitum haberent, ut ad adoleſcentum ingenia polienda, ad ſenſum et guſtum pulchritudinis acuendum, ad judicium de omnibus iis, quæ ab arte et ingenio elaborata et expreſſa oculorum animique ſenſui ſubjici poſſunt, informandum valere illa lectio et vim habere debeat: feci id, quod in alio poëta, qui non ita omnium manibus teritur, aut non niſi a callentioribus et doctioribus legitur, non mihi faciendum eſſe putarem, ut non modo ad ea, quæ difficilia ad intelligendum et obſcura ſunt, verum ad illa etiam legentium animos adverterem, quæ pulchra in poëta et præclara inſignique aliqua venuſtate nobilitata ſunt, ut iiſdem, in aliis poëtis, ſive obſervandis ac deprehendendis ſive dijudicandis, adſueſcerent.

Quam

Quam interpretum ſive ſollertiam ſive induſtriam cum ſæpe in puerili lectione deſideranim, aliorum votis ſimilibus ſatis facere hoc inſtituto volui. Quamquam enim illa ratio paullo plus difficultatis in ſe habet, quam promittere videtur, ſine tali tamen interpretationis genere vix ullus verus fructus ad elegantiam et ingenii perpolitionem aut orationis exornationem ex poëtæ lectione capi poteſt.

Poëta ipſe ex Burmanni recenſione, quæ Heinſianam ſequitur, unice expreſſus eſt*; nec quicquam in contextu mutatum; non quod non multa loca in Virgilio adhuc aut mendo aut mendi ſuſpicione laborare exiſtimem, verum quoniam innovatio omnis in textu non modo periculi et dubitationis habet plurimum, verum etiam, dum ſubinde nova exemplarium diſcrepantia infertur, ea res plus moleſtiæ et tædii quam fructus et utilitatis affert; ut adeo ex quo lectio alicujus ſcriptoris ſemel fuit ad codicum fidem accurate ſatis conſtituta, ea, quæ ſive ingenii acumine ſive codicum ope mutari poſſint, niſi ipſam ſcriptoris ſententiam afficiant, notis et obſervationibus ſervari malim. Nullus porro alius facile poëta aut ſcrip-

* In *prima* ſcilicet editione.

tor

tor a trecentis inde annis tot doctiſſimorum virorum ſtudia expertus eſt; et poſt Heinſii ac Burmanni feliciſſimam operam nemo facile tam vanus auctor reperiatur, qui e libris ſcriptis multa præclara, quæ nondum ex aliis libris notata ſint, polliceri auſit. Quid? quod, ſi quis lectionis varietatem ex optimis libris ad noſtrum uſque tempus undique congeſtam conſideret, ad emendatiorem et ornatiorem Virgiliani carminis lectionem multum utique inde eſſe profectun largiatur, recentiorem tamen operam multo minus fructuoſam fuiſſe intelligat, quam ſuperiorum temporum diligentiam, et a noviſſimis Criticis vix quicquam varietatis e codicibus eſſe enotatum, quod non ex aliis libris jam notatum et plurium librorum conſenſu eſſet confirmatum; pleraque, quod ipſi tribus codicibus comparandis experti ſumus, ad aberrationes librariorum redire, at in iis locis, quæ vulnus habent, quod ſententiam orationis obſcuret, reſtituendis ac ſanandis, ab his codicibus non magis quicquam utilitatis quam a cæteris arceſſi poſſe. Itaque ex innumeris iis codicibus, qui adhuc paſſim in bibliothecis latent, licet eos excuti non omnino inutile fore pronuntiem, ad ſummam tamen rei vix quicquam valde memorabile et inſignis alicujus uti-

litatis expectandum esse arbitror. Plerisque, e Latinis certe, auctoribus, qui quidem accurata et sollerti lectione digni sint, emendandis et poliendis satis insudatum est, ut jam iis venia certe danda sit, qui emendatæ hujus lectionis aliquem fructum capere, et auctores non modo ad grammaticam et criticam subtilitatem recte intelligere, verum etiam eorum artem in inveniendis, collocandis, et ornandis rerum argumentis, sententiarum ac verborum dilectu, perspicere et eorum exemplis addiscere velint, quomodo ipsi sibi majorem ingenii et orationis elegantiam comparent. Cum tamen Virgilium eum esse meminissem, in quo criticæ alicujus facultatis copiam, qua nullus ingenuæ doctrinæ homo sine magno et suo et disciplinæ, ad quam sese adjungit, detrimento carere possit, adolescentes optime possint sibi parare, nolui vel hanc utilitatem ab hac editione sejungere. Itaque non modo variantes lectiones ex Burmanniana editione, præter paucissimas prorsus inutiles, omnes excerpsi, in meliorem ordinem digessi, judicio etiam qualicunque meo adjecto; verum etiam varias lectiones ex Pierianis notationibus, quæ Tomo istius Editionis quarto seorsum excusæ sunt, subjunxi. Ex Martiniana porro Eclogarum et Georgicorum

recenſione ſeptem Codd. varietates ſuis locis inſerui, et ex Edimburgenſi emendationes Cuninghami, Codicem Mediceum a Foggi- nio expreſſum, Vaticani Codicis fragmenta a Bottario excuſa, Codicis Romani varias Lec- tiones ad calcem ab ipſo adjectas ſedulo com- paravi et exſcripſi; trium etiam Codicum, quos cum inſigni aliquo bene de me et de Virgilio merendi ſtudio Vir Illuſtr. Jul. Car. Schlægerus et obtulerat et inſpiciendos mi- ſerat, excerptas lectiones, de quibus paullo poſt dicam, ſubjeci. Conſtitutum quidem ab initio habebam, dilectum aliquem varian- tium lectionum facere. Enimvero, quo ma- gis rationes, cauſſas, et uſus earum in quo- cunque ſcriptore intellexeris, eo difficiliorem hujus conſilii effectum eſſe prævideas *. Deinde, ſi juventutis utilitatem reſpiciendam eſſe duxeris, ut ii aliquem harum rerum uſum conſequantur, in tali editione, multo autem magis in tali poëta nihil abeſſe volebam, quo ad varietatem lectionis ejuſque uſum omnino cognoſcendum adducerentur. Reiſkii con- jecturas nonnullas et obſervationes pro mul-

* Vid. modo Wetſtenii proleg. ad N. T. p. 199—201. Pierſon. præf. ad Mœrin p. XX. Ven. Erneſti præf. Taciti a. 3.

tiplici

tiplici variaque doctrina, quæ in eo Viro eſt, et generoſiore in correctionibus ſpiritu, non contemnendas, in variis ad Georgica locis inſerui; miſerat enim ad me Vir et olim mei ſtudioſus pro benevolentia ſua et humanitate Georgicorum exemplar manu ſua notatum ea lege, ut, quæ inde tollere aut relinquere vellem, libertatem faceret.

Et hactenus quidem de conatibus meis in ipſum poëtam. Reſtat, ut breviter indicem ea, quæ huic præfationi ſubjecta ſunt. Primum, cum variantes lectiones ex ſatis magno codicum ſcriptorum numero excitandæ eſſent, quorum ut alii, qui eandem mecum telam non detexuere, notitiam, et quanta cujuſque auctoritas eſſet, in promtu haberent, poſtulari non poterat; ſubjungenda erat aliqua eorum notatio et deſcriptio, in qua deinde, ut fit, non modo nonnulla diligentius excuſſi, quæ ad horum codicum hiſtoriam ſpectarent, verum etiam altius rem exorſus ſum, ut omnino de codicibus quærerem, quorum quidem unquam ab editoribus Virgilii mentionem et notitiam factam videram. In quam commentationem cum ſemel incidiſſem, eo deductum me vidi, ut in eas editiones inquirerem, quæ ex codicibus ſcriptis excuſæ aut emendatæ

eſſe

esse traderentur. Processit ita non animadvertenti studium ad ipsam contextus poëtæ quam dixeris historiam, in qua cum omnia fere tenebris obducta et obscurata viderem, cumque indigne ferrem, quoties de antiqua aliqua editione ageretur, hærendum et dubitandum esse, quorsum illa referenda, quæ ejus auctoritas habenda esset, opera tandem hac semel defungendum esse arbitratus sum, ut in editionum ordines et classes, stirpes ac familias, paullo accuratius inquirerem. Qua in re ut quadam tenus saltem procedere liceret, editionum ante omnia annales quidam erant conficiendi. Ea omnia subjunxi, non quod in iis eo, quo contendebam, pervenisse mihi videbar: non enim hæc ab uno homine præstari ac perfici possunt; verum quoniam, si vel lineæ earum rerum duci possent, utile et hoc ad critica hæc et litteraria studia esse arbitrabar. Quem enim fructum satis magnum ex his litteris tulissem, nisi inde animum ita comparare et instituere didicissem, ut aliorum utilitatis potiorem rationem habendam esse putem, quam vani alicujus metus, ne existimationi meæ ac laudi quicquam inde decederet, dum inchoatam et descrip-

tam

tam tantum operam publice propono, in qua unicuique facile ſit et promtum, habere forte et memorare, quæ ad eam perficiendam facere poſſint. Proclive enim unicuique, cui editio mihi non viſa ad manus ſit, aut erroris aut omiſſionis me arguere. Vitam etiam Virgilii meo ſtudio confectam ſubjunxi, de qua quidem ſub ejus initium nonnulla monui; rem autem utiliſſimam atque etiam neceſſariam ſuſcipere putavi, cum aliis de cauſſis, tum propterea, quod multa in Eclogis, multa in Georgicis, epiſodia etiam nonnulla in Æneide, ex reip. ſtatu et conditione eorumque annorum rebus geſtis explicanda ſunt. Itaque, etiam in notis et in ipſis argumentis Eclogarum et Georgicorum, in quibus naturam et artem carminis potiſſimum tradere volebam, nonnulla commemoravi, quæ ad tempora, in quibus ea carmina ſcripta ſunt, cognoſcenda ſpectarent. Niſi enim vita, conditio, fortuna auctoris, et publica rerum facies, quam ipſe ante oculos habebat, cum ſcriberet, nota ſit, multa in unoquoque ſcriptore obſcura nec ſatis expedita manere neceſſe eſt. Quamobrem hoc interpretationis genus, quod ex interiore ejuſ-

modi

modi historiæ notitia petitum est, inprimis probandum esse existimo *.

* Subjiciam hic ex priore editione disticha, quibus eam *Fr. Wilh. Jahno*, amicissimo viro, inscripseram.

VIRGILIUS.

Si tibi, cui recte tradas me, quæritur, ipsa
  Quemque Thalia probet, cuique placere velim:
Aude temnere opes; fuge lubrica limina regum.
  Quos colui, haud omnes Cæsaris aula tulit.
Sat tolerata mihi fastidia lenta potentum!
  Sæpe alter *Bavius* tu mihi, *Cæsar*, eras!
Nunc mihi quære *Bonum* et *Sapientem;* in pectore *Sancto*
  Cui *Rectam* mentem *Musa Deusque* dedit;
Qui servare fidem *nulla mercede*, probare
  Recta, *interque minas* et *sine laude*, queat.
Hic mihi sit *Varius;* juvet huic me jungere amicum,
  Inque tui IAHNI delituisse sinu.
Addideris cari fidum HENNI pectus: amicis
  Redditus ah! priscis sic mihi visus ero.

Plotius et Varius — Virgiliusque
— animæ, quales neque candidiores
Terra tulit, neque queis me sit devinctior alter.
Horat. Serm. I, 5, 40.

PRÆFATIO

NOVÆ EDITIONIS.

SUBJICIENDUM nunc eſt paucis, quid in nova hac editione aſſequi voluerim. Primo quidem illud, quod in priore propoſitum erat, infixum habui animo, ut iis, qui exemplo bonæ interpretationis domi deſtituerentur, traderem in manus poëtam principem ea animadverſione inſtructum, qua, ſi ſtudium adhiberent, ipſi, vel ſine magiſtro, ingenium fingere, interpretandi artem addiſcere, et multarum notionum, ſine quibus nec alii ſcriptores recte legi poſſunt, copiam ſibi parare poſſent. Cum porro multo rerum uſu didiciſſem, nihil difficilius eſſe in ſcriptoribus claſſicis, inprimis poëtis, interpretandis, quam *cum ſenſu grammatico conjunctum retinere ſenſum poëticum*; et, dum ſermonis proprietatem, orationis retexendæ et ad logicum ordinem revocandæ artem, multoque magis, dum

dum criticam ſubtilitatem ſequeris, videre, quid ex poëticæ orationis genio poëta dixerit, quidque phantaſmatis poëtici ratio objicere ejus animo debuerit: nunc, minus quam antea, criticis ſeu grammaticis ſubtilitatibus implicitus, animum liberiore curſu *ad ipſum poëtam* intendi, ut totius carminis deſcriptionem, partium conſenſum, inventorum fontem, et inventis utendi artem, phantaſmatum poëticorum et rationem et auctoritatem excuterem. Itaque nulla facile pagina manſit intacta, quin manus emendatrix accederet, alia recidendo alia ſupplendo ſeu ſubſtituendo. Cum ſummam brevitatem in interpretatione ſequendam eſſe viderem: claritatem tamen et perſpicuitatem cum ea conjunctam eſſe volui. Quod ſi ad Cerdam, Heinſium, Burmannum et alios remitto, hoc non pro inutili citato habendum, verum quærendam ibi eſſe exemplorum copiam ſeu ulteriorem declarationem ejus, quod ſummatim tantum appoſui; nec enim ita ablegavi ad alios, quin ipſe rem et ſummam obſervationis apponerem: nihil enim eſſe poteſt moleſtius, quam, ubi in notis virorum doctorum ad aliquam difficultatem offendas, ſi nihil aliud videas adſcriptum, quam viden-

dum eſſe hunc vel illum virum doctum. Atqui, ſi alios conſulere voluiſſem, non inſpexiſſem te, o bone! Igitur ipſa res ſaltem eſt apponenda; uberior declaratio quærenda apud auctorem. At illa iniqua lex eſt, ubi editor magnum aliarum editionum numerum in ſtruem ingentem circa ſe coacervatum habet, et tamquam in organo pneumatico modo hanc modo illam tibiam inflat, ſi idem nunc a te, qui legendi cauſſa librum in manus ſumis, poſtulatur, ut, quoties difficultate aliqua obſeptum te videas, omnem iſtum apparatum et ipſe circa te inſtruas. An plantarum aliarumque rerum nomina Linnæana apponerem, diu dubitavi; verum, virorum doctorum judiciis exploratis, vidi in pleriſque opiniones eſſe varias et inter ſe diſſonas; cum itaque rem a meis ſtudiis alienam non ita tractare poſſem, ut meo quicquam judicio definirem, allatis autem variis aliorum judiciis nihil proficerem, nec longis diſputationibus in tali interpretatione locus eſſet, nolui conſilium illud tenere, ſed auctores, qui antiqua nomina illuſtrarunt, inque his inprimis Martinum ſequi ſatis habui.

Cum de interpretatione maxime eſſem ſollicitus, et ea quidem ejuſmodi, ut non verba modo,

modo, ſed judicium poëtæ, inventum et artem, declararem, primo iterum inſpexi veteres interpretes, ex iiſque, quæ frugi eſſent, adſcivi, inprimis e Macrobio et e Julio Sabino; iterum in Bucolicis Theocritum, in Georgicis Scriptores Rei Ruſticæ et Geoponicorum ſcriptores, in Æneide Homerum mente ac memoria recolui; tum vero non parum interpretationem poëtæ meliorem adjuviſſe videor argumentis diligentioribus præmiſſis, inprimis Bucolicis et Georgicis, quibus quidem nulla adhuc adjeceram argumenta. Omnino Bucolicorum et Georgicorum expolitio in hac recenſione infinitis modis elaboratior eſt quam in prima. Excurſus alios prorſus refinxi et retractavi, alios adjeci novos: Bucolicis quidem acceſſere quatuor: I *Ecloga IV græce verſa*, II *de Varo*, III *de C. Cornelio Gallo et Euphorionis Chiliaſi*, IV *de Scylla*. Georgicis: lib. IV Exc. I *de Pleiade Piſcem fugiente*, II *de Nympharum domo et Penei regia. Æneidi* autem: lib. I Exc. I* *de miniſterio deorum, inprimis Junonis, in Æneide*, VII* *de Antenore*; lib. II Exc. IV* *de Palamede*; lib. IX Exc. I *Narrati de Ænea et Anchiſe ante b. Trojani tempora*; lib. XII Exc. V *Cenſura*

 eorum,

eorum, quae in Æneidis œconomia reprehendi possunt.

Sunt alia, quæ ad externum operis habitum spectant, in quibus diligentia adhibita est quanta adhiberi potuit; inprimis ut emendatissime expressa essent ab operis omnia. Cum in contextu poëtæ inductam ab Heinsio scribendi rationem nollem deserere, qua de re postea dicetur, retinui in notis alteram sollennem, quæ et ipsa interdum pro illustratione esse potest *.

Induxerat in animum librarius, honestus vir, ornamenta addere huic editioni figuris ære expressis. Non soleo equidem huic librorum pretia excandefaciendi consilio multum tribuere; omnino enim a luxu hoc typographico, in quo nostra ætas sibi placet, parum

* At sunt alia levioris momenti, in quibus nolui nimis severus esse, quia tanti rem non esse putabam; v. c. quod syllabarum divisio et nexus ab operis librariis eo modo factus est, quem pro vero ac justo habere non possum: cum v. c. scribitur in extrema linea *auc* - in altera *tumnus*; *ag* - *men*, et sic porro. Aut si interpunctio ad calcem parentheseos ponitur, et sic alia. Nominibus virorum doctorum, quos commemoravi, inprimis vita defunctorum, nolui ubique adjicere honoris caussa: *Vir Cl.* aut quo nunc se mutuo honore compellant *Vir Ill.* Totum hunc morem facetum, seu verius ineptum, quo *cædimus et totidem plagis consumimus hostem*, utinam sublatum esse vellet ætas nostra. Non ex loco et ordine ac dignitate, verum ex ingenio, doctrina et meritis, viri litterati sunt censendi; et nomine cujuspiam audito assurgendum est, non titulo et honore pronuntiato.

parum utilitatis ad ipſas litteras et litteratores proficiſci video; quandoquidem non niſi opulentis hominibus talia appetere licet; at emunt illi vano ſtudio, ut in pulpitis et cancellis pretioſas has opes, ne inſpectas quidem, occludant; nolui tamen deeſſe librarii votis, utque aliqua ſaltem lectori cum voluptate pararetur utilitas, diligenter conquiſivi et delegi monumenta antiqua, quæ cum verſu aliquo Virgiliano forte convenirent; ſaltem ut luſui ingenioſo locus eſſet. Subjeci Volumini ultimo fontes horum ornamentorum, unde petita ſint. Id quidem cavere volui, ne in eadem argumenta artificis opera incideret, quæ jam in editionibus per Knapton et Sandby, Edge Pine et Henr. Juſtice curatis proſtant; pleraque parum aut nihil ad Virgilium facientia; niſi quod oculos forte legentis teneant. Jucundius auditu fuit, quod librarius recepit, chartæ et litterarum nitore ſe virorum elegantiorum, inprimis exterorum, votis eſſe ſatis facturum; nam noſtrates, qui litteras amant, de internis librorum dotibus magis ſolliciti eſſe ſolent.

Cum in priore editione lectionem Heinſianam a Burmanno conſtitutam reddere decreviſſem, nihil mutare volueram, niſi in ma-

nifeſtis

nifeſtis erroribus; in poſterioribus tamen Æneidis libris intelligebam ab eo conſilio mihi eſſe diſcedendum, cum Burmannianam editionem viderem haud ſatis emendate expreſſam eſſe; redeundum itaque iterum fuit ad Heinſianam recenſionem; maxime in ſcriptura ſeu orthographia, quam in illo volumine deſertam videbam, forte quod operis aliud exemplar excudendum traditum fuerat. Verum, cum ſemel in hoc incidi, omnino quædam ea de re ut interponam, conſultum eſſe videtur.

Quam incerta et lubrica res et ſit et eſſe debeat ſcripturæ ratio et mos in omni lingua, multo magis in ea, cujus uſus inter vivos deſiit, neminem fugit, qui animum ad hæc adverterit; inprimis tamen Romanus ſermo hac parte multo magis laborat, quam Græca lingua, quoniam ad grammaticam ſubtilitatem ſerius fuit revocatus et quia ſeriore ævo, e quo pleraque monumenta ad nos temporum hominumque barbarie ille fuit corruptus. Nullus itaque rectæ ac veræ rationis fundus eſt ſatis fidus, ſive etymum ſequaris, quod nullus populus in omnibus retinet; ſive auctoritatem; nam antiquiorem in numis et marmoribus videmus fluctuare, ſeriorem au-

tem

tem ita contaminatam esse, ut vix habeas quod sequare. Persuasum tamen sibi habuere passim viri docti, priscam scribendi rationem revocari posse aut a se revocatam esse. Etiam Nic. Heinsius suam Virgilio orthographiam restitutam putabat expressa scriptura codicis Medicei. Verum antequam id affirmares, docendum erat, hanc scripturam esse veram illam antiquam Virgilianam. Nisi id feceris, hoc unum concessero, esse hanc scripturam ejus ævi, quo codex est exaratus; atqui fuit illud ab Augusteo sæculo valde remotum et multis sermonis vitiis contaminatum. Dicat aliquis, antiquiorem saltem scribendi rationem in illo codice servatam esse. Atqui ne hoc quidem satis tuto affirmes; nam Fragmentum Vaticanum, quod hoc Mediceo antiquius habetur, vulgarem nostram rationem exhibet, *attrahere*, *illustris*, *collapsus*. Romanus autem, qui ipse Mediceo antiquior est, modo hoc modo illud sequitur. Quid? quod ne ipse quidem Mediceus certam et constantem rationem servat, sed in eadem interdum voce modo ad hoc modo ad illud aberrat? Plus efficias, si rationem certam adhibeas et hunc in modum argumenteris: antiquiorem rationem haud dubie fuisse duriorem

riorem ad aurem et feveriorem; fuccedente tempore molliorem et leniorem; quemadmodum antiquiffima ætate rudis fuerat, horrida et afpera; Maronem media illa ratione effe ufum, etfi nonnulla ex afperitate prifca afperfa habuerit, ut *olli* pro illi; fi modo Macrobius et Gellius non fibi imponi paffi funt, cum antiquos codices pro Virgilii manu fibi obtrudi non animadverterent. Verum tamen fequamur hoc et relinquamus Maroni fcripturam illam, quam antiquiorem effe putamus: an vero putabimus nos illam habere fatis certam? et Mediceum codicem effe fundum, cui, ut ad ejus morem omnia refingas, fatis inniti poffis? Hoc vero nihil videas magis lubricum, omninoque tota ratione nihil inconftantius, fi quidem ad certa principia rem revocaveris. Præcipit illa ratio, ne præpofita in verbis compofitis colliquefcant cum verbo, utque adeo fcribatur *inludere*, non illudere; *conludere*, non colludere; *adcipere*, non accipere. Cur tamen non eodem more *inperat* fcribitur? et, fi *inperat*, cur non et *inperium?* cur non *obpetere*, *obponere*, *obpremere?* dum interea *obfero*, *obfulfit*, fcribitur; cur non *fubcedere*, *fubcurrere?* Quod fi in his auri obtemperatum

tum eſſe patet, quo fidejuſſore contendes, hoc idem non eodem ævo factum eſſe in cæteris? *Volgus*, *voltus*, *Volcanus*, *volnus*, *volſus*, pro antiquiore ſcriptura haberi ſolet; quid ſi illa pronuntiationi, mediæ inter fuſcam et liquidiorem ſequente littera liquida *l*, debetur, quam ex vulgari uſu nonnulli in ſcripturam male traduxerunt; ut alii in *linquont*, *volvontur*. Sic frag. Vat. *pollulat*. Simili modo ſequente littera *m* et *r* ſonus τȣ̃ *u* abierat in *o*, in *divom*, *Argivom*. Fac hoc tantum in ſecundo caſu pluralis numeri locum habere, adeoque non pariter *ævom*, *lævom* ſcriptum eſſe: etſi *quom* pronuntiarunt; at cur non æque *equom* pro equorum Æn. VII, 691? *Vorto*, *Vortex*, eodem modo pronuntiatum. At Medic. *vertex*, *vertitur*. Si *maxumus*, *optumus*: debebat etiam eſſe *plurumus*; ſi *inmanis*, *conpages*, *inmunis*: cur non et *conmunis*? *conmodus*? ſi *ſubplet*: cur non *ſubplex*? Sunt alia, in quibus manifeſtum mihi ſit, deteriorem rationem pro antiquiore vulgo haberi. Veteres Romani τὸ υ extulerunt per *u* breve, pronuntiatum ut Gallorum *u*, grammatici intulere *y*, indocti aut forte qui docti eſſe videbantur, ut in noſtro ſermone vernaculo, ſcripſere *i*. *inclutus* ve-

rum

rum eſt, non inclytus et inclitus. *lacrumæ*, non lacrymæ et lacrimæ. Porro deterioris ævi pronuntiatio *c* in *ch* mutavit in pleriſque: ſcribi adeo cœpit *lachryma*, *anchora*, *pulcher*, *pulchrior*, *ſepulchrum*. Recte adſpiratio in his eſt pulſa; eodem tamen jure ſcribi debuerat *pulcer*, et, ſi veram antiquam rationem ſervare volebas, *polker*, ut *Karthago*. Veteres Romani *tia* nunquam pronuntiarunt ut *cia*: quo jure *nuncius*, *precium*, et ſimilia ſcribimus? ſcilicet ex ſeriore pronuntiatione. Iterum certam rationem nemo ſequitur in litteris geminandis: *litus*, *litera*, ſcribimus forte; at cur non et *belua? cela? ile?* Veteres omnino Græci et Romani una littera ſcribebant, pronuntiatione eam geminabant: quod ſi ſemel antiquam rationem ſequeris, ea ſequenda erit in omnibus, adeoque, ſi *baca*, etiam *vaca*, *bucina*. Si poëtæ litteras geminant, ut ſyllaba producatur, ſcriptum videas promiſcue *quatuor*, *relligio*, et *Juppiter*, hoc alterum etiam perperam, nam primam in *Jupiter* nuſquam correptam vidi, et eſt contracta vox ex Joviſpater. *rettulit* indocte ſcribi, docuit Jo. Schrader. Quantopere fluctuat ſcriptura in ſequentibus: *ſequor*, *ſecutus*: cur non æque *ſequutus?*

quum pro cum, et *cujus* ex quis; qua tandem ratione *obtunſus* ſcribendum dixeris, ſi *confuſus* ſcribitur? aut *prægnas*, ſi *conjunx*? Grammaticorum et ſequiorum ætatum ludibria in his eſſe video, rationem deſidero. Præclara illa eſt a Bentleio primum prodita obſervatio, veteres nunquam non protuliſſe ImperI, negotI, conſilI: adeoque ſic LavinI et alia. Quid tamen ſi ex Ennio laudare poſſum: *Tarquinii corpus bona femina lavit et unxit?* Adeo nihil ſatis certi et tuti eſt in omni hac ſubtilitate grammatica; quam equidem, ſi primus auctor conſtituendæ lectionis Virgilianæ fuiſſem, jure ac merito ad communem uſum conſtitutam reliquiſſem; qua enim in re nihil ſatis ad liquidum perduci poteſt, inprimis ſi magni per ſe momenti non eſt, quorſum multa moliaris, quæ conſilio ex parte tantum reſpondent? Locum enim hic habet illud Terentianum: *Here, quæ res in ſe neque conſilium neque modum Habet ullum, eam conſilio regere non potes.*

In prima editione, cum, quod ſupra dixi, expreſſam eſſe vellem lectionem Burmannianam, multa mox turbata eſſe vidi propterea, quod operæ non ea, ſed alia editione ad Burmannianam emendata, uſi erant; innumeræ

itaque

itaque aberrationes emendandæ fuere in altera editione minore; tum vero nec ipſa Burmanniana recenſio in operis tenore ſatis ſibi conſtat. Nunc vidi ad certas regulas rem eſſe conſtituendam; amplexus itaque id ſum, quod probabilius eſſe videbatur: Retinui *ad, in, con*, adeoque ſcripſi *adrigo, inriſæ, inpune, conplexus*; dedi vero operam quantum potui, ut lectio hæc ubique ſibi conſtaret; operam moleſtiæ ac tædii tam plenam, ut in piſtrinum abdi malim; etſi vel ſic fieri potuit, ut interdum operæ aberrarent; ut *rolligit* alicubi relictum eſſe memini. Quandoquidem auri aliquid in his tribuendum eſſe videbatur, eligendumque adeo, gravius ac ſonantius quod eſſet: retinui *maxumus, optumus, quum, conjunx, inmunis, communis, obſero, obſulſi, opponere, opprimere, ſubmonere, ſupplere*, quia *ſupplex* tenendum erat. Reliqui auctoribus οἰμώζειν, *lacrimari, prælia, cælum, mæſtus, mæreo, levis* pro lævis, *cæcus*. Ad meliorem morem revocavi *ſæptum, ſæpſit, ſæculum, frenum, femina* et *fetus* a *feo, letum, obſcenus, ceſtus*, et formas nonnullas antiquiores, ut *tris*. Scripturam quarti caſus, *is* et *eis* et *es* vidi eſſe tam incertam, ut nollem quicquam in ea movere. Verum

pudet in his operam consumere; quæ apposui, ea de caussa monenda fuere, ut ex caussis et rationibus hæc dijudicare discant studiosi, intelligantque, non omnino ea esse contemnenda nec tamen magnopere commendanda.

Multo gravioris momenti res mihi visa est interpunctio: qua emendata vidi sexcenta loca melius constitui posse, nec quicquam magis ab omni ratione et consilio alienum esse, quam interpungendi rationem in exemplaribus scriptis et in plerisque editis. Librorum itaque auctoritas in interpunctione omnino esse potest nulla. Nec majorem tamen curam aut certam rationem, ad quam interpungerent, tenuere editores. Atqui ad sententiam constituendam et expediendam in plurimis locis omne auxilium est ex interpunctione; ut altera ex parte sensum nihil magis turbat quam prava interpunctio: quandoquidem hujus ratio et principium quærendum est in hoc, ut exacte respondeat illa enuntiationis partibus cum majoribus tum minoribus; quo eodem modo etiam pronuntiatio regatur; ut adeo unum idemque sit recte cogitare, recitare et scribere; distinctio enim justa interponi non potest, nisi

nisi enuntiatione in partes suas rite resoluta; si non calamo, saltem mente et animo. Ad interpunctionem itaque primum in altera minore editione majorem curam adhibueram tum multo magis in hac tertia adhibere studui.

In lectione mutanda paullo plus mihi indulsi, quam in prioribus; frenum tamen et hic injeci impetui rationibus certis apud animum propositis. Possunt innumera cum specie aliqua mutari, pauca cum ratione, quæ vincat, ita scriptum fuisse: nec tamen, si acre judicium adhibeas, alia in contextum recipienda esse judicabis. Plurima in his sunt, quæ ad ingenii lusum revocare soleo; in plerisque ne quidem ingeniosum satis. Nam, cum sint innumera, inprimis in poëtis, in quibus perpetua esse solet scripturæ varietas, ut sensui tamen parum inde seu decedat seu accedat, quæ tandem laus illa esse potest, ut ubique nullo ad scriptorem fructu pro altero alterum inculces? Porro in poëtis sunt certa phantasmata, verba sollennia, epitheta communia, quæ, si semel memoria complexus sis, promtum est, ubique afferre et hinc seu emendationis seu conjecturæ, interdum valde ingeniosæ, materiem quærere. Aliæ conjecturæ proficisci

proficiſci ſolent ex ſermone poëtico, quem ad normam aliorum reſtituere aliquis ſtudet, aut auctori ſuum morem vindicare. Pleraque ex his in marginem aut in lectionem variantem ac criticam rejicere ſatius eſt: in contextum nihil admittendum, niſi quod tam liquido conſtet, ut nulla dubitatio, nedum cavillatio, illud infringere poſſit.

In alio critices genere ſeverior fui, in eo inquam, quod ad ulcera detegenda, ad verſus adulterinos et ſuppoſititios, ſpectat: quandoquidem nimis alieni ab ea ſuſpicione fuere editores. Erexit animum Brunckii V. C. auctoritas, qui ſuſpiciones hujus generis a me communicatas pro judicii acumine admodum probavit. Nolui tamen auctoritatem ſequi in hoc quoque, ut, quæ ſuſpecta eſſent, reſcinderem et ex contextu excernerem; nam primum id mihi videbatur imperioſius factum quam meum quidem ingenium ferret: tum verſum quærentibus et librum evolventibus valde moleſtum eſt, ſi verſuum numerum turbatum eſſe videant.

Lectionis varietatem, partim ex Burmanniana hauſtam, partim ex Pierianis, Martinianis, aliiſque codicibus et edd. dimidio auctiorem, non modo intactam reliqui, ve-

rum

rum etiam emendatiorem reddidi et novis acceſſionibus, de quibus poſt dicam, locupletavi: cum ſemel id agere inſtituiſſem, ut, quotquot quidem lectiones variantes alicubi repertæ eſſent, in hoc ſaltem poëta in unam editionem eſſent congeſtæ: ut hoc exemplo propoſito adoleſcentes ſtudioſi omnino variantis in codd. et edd. lectionis morem et uſum addiſcerent, ſollenneſque lapſus et allucinationes librariorum ſibi familiares redderent. Curavi tamen ſimul hoc, ut hoc ipſo exemplo propoſito omnino de toto hoc genere recte ſtatuere aſſueſcerent. Bene enim ex prima ætate recordor, quam parum explicitas et juſtas notiones de lectione variante imbiberim: cum non modo eruditionis liberalis ſummam in critica, verum etiam critices ſummam in lectionis variantis diligentiore ſtudio et in eliciendа aliqua felici emendatione vel conjectura, contineri audirem. Atqui major hujus curæ pars ad ſolum editorem ſpectat, ad lectionem et interpretationem parum aut nihil, nec niſi in locis dubiis, obſcuris et corruptis. Verum et ipſe editor ex omni illa farragine perpauca tollere poteſt; quorſum enim pro lectione variante ſollennia et ad ſenſum obvia vitia librariorum, errores et ſtupores manifeſti,

festi, sexcenties obtruduntur? inprimis ubi melior jam lectio in bonis editionibus ubique vulgata est. Subtilitate majore forte in scriptoribus parum perpolitis aut in locis corruptis opus est. Est alia varietas, quæ nec in sententiæ nec in orationis nitore quicquam mutat; ut parum aut nihil referat, utro modo legas. Ubi lectionem receptam et ipsam bonam esse videas, cur eam mutes eaque mutatione majorem molestiam inferas, quam utilitatem? Est alia, ubi in utramque partem rationes possunt memorari idoneæ: quo jure vulgatam deseras, alteram amplectaris? Sunt innumera, in quibus vera scriptoris ratio, mens et usus, non, nisi ipso auctore pronuntiante, constare potest: nisi eum ex inferis evocatum audire licuerit de se pronuntiantem, quis tibi jus in eum dedit, ut tu pro eo pronunties? Quin relinquis id, quod semel volumina occupavit et cui longo usu et lectione assuevimus? Omnino minutis his et exilibus, in quibus major harum rerum pars versatur, animi et ingenii acumen et impetum frangi et atteri molestum est. Quo ipso factum est, ut magni Critici ad rerum summam et argumenti tractationem tractationisque artem, sæpe ad singulas sententias, tam parum attenderent;

utque emendationes de verbis ſingulis afferrent, cum rerum ac ſententiarum ſummam nec aſſequerentur. Non niſi vitioſa extirpanda ſunt; ſi modo ſubſtituere poſſis vera, ſaltem ſatis probabilia. Reliqua, quæ nihil intereſt, utro modo legantur, relinquere intacta ſatius eſt. Nam, ipſam manum veteris poëtæ in ſingulis et omnibus redhiberi poſſe nemo prudens opinetur. Contra moleſtiſſima res eſt, ſi, quod *pro ſuo ſenſu* Heinſius ejecerat, *pro ſuo ſenſu* Burmannus receperat, idem *pro meo ſenſu* iterum ejicio. Verum de toto hoc genere aut plura dicenda ſunt, quam quæ hic locus capit, aut, ſi paucis rem expedias, diverſa ſtatuentium his de rebus judicia, ſi modo judicia ſunt, vix refinxeris.

Copiis criticis, unde huic novæ editioni aliquid ornamenti accederet, uſus ſum haud contemnendis. Primo quidem ſchedis *Jo. Schraderi*, viri doctiſſimi, cujus ſubtile in re critica ingenium ex Emendationibus in lucem editis perſpectum habebam. Schedas ejus in Virgilium, in auctione ſupellectilis librariæ veneuntes cum ſuis copiis hujus generis inferre poſſet, maluit uſibus meis permittere vir humaniſſimus et amiciſſimus, *Laur. van Santen*, J. U. D.; eas itaque in Bibliotheca noſ-

tra

tra Academica reposui. Operam adhibendam esse vidi valde molestam ac difficilem extricandis innumeris, quæ in chartam conjecerat, modo memoriæ caussa, modo ut varia tentaret, diversis quidem temporibus repetitisque vicibus, ut exquirerem ac seligerem id, quod vir doctissimus probaturus fuisset ipse et in lucem proditurus: injurius enim esset in Manes viri docti, qui omnia ejus meditata vulgare ex schedis postumis vellet. Apposui igitur illa in quibus ingenii acumen et poëticæ elegantiæ sensum deprehendere mihi viderer, ne quid, quod delectare posset, arbitris harum rerum inviderem, nec in cassum tot viri docti conatus ingenii recidere paterer. Alia quæ frustra tentata esse viderem, saltem utilitatem mihi præstiterunt hanc, ut interdum vulgatam, modo interpretatione adjecta, cum eam a docto quoque viro male intellectam viderem, illustrandam, modo usu poëtico probato firmandam esse intelligerem. Aliam symbolam grato animo accepi a Viro doctissimo *Jacobo Bryant*, qui humanitate et amore suo ad omne officii genus provocavit me; misit idem ad me *Stricturas in Virgilii loca* tanto cum acumine tantaque cum perspicacia scriptas, ut, in multis ei adstipulandum esse,

 viderem,

viderem, in aliis, cum judicio meo dilectum usumque relinqueret, etiam meum ingenium in defendendo poëta adversus ea, quæ reprehensa essent, acui sentirem. In multis judicium viri subtile jam in priore editione anteverteram; alia nunc apposui præclare animadversa.

Fuere viri docti, qui sive per litteras sive scriptis prelo expressis seu monita seu consilia seu conjecturas in Virgilium mecum communicarent; in his *Jo. Henr. Lud. Meierotto* in libello quem inscripsit: *De rebus ad auctores quosdam classicos pertinentibus Dubia— Chr. G. Heyne proponit.* Berolini 1785, 8. Grato animo accepi omnia; transtulique in meum usum ea, quæ vel locum habere posse vel consilio meo respondere arbitrabar. Potuere me fugere alia, inprimis in versionibus virorum doctorum latentia; ad hæc tamen operose indaganda et colligenda nimis eram occupatus in aliis studiis. Potuere etiam per intervalla, quibus deponendus ex manibus erat Virgilius, et per interpellationes crebras, multa animo excidere; nemo itaque in invidiam adducat, si quid a se monitum forte non commemoratum repererit. Professus quoque jam ab initio eram, non eam editionem me parare,

parare, quæ omnia, quæ unquam in Maronem animadverſa ſint aut animadverti poſſint, complectatur; ſed quæ pro fundo eſſet, cui alii ſuperſtruerent, adderent, demerent, pro conſilio aut ratione aut copiarum ſuarum apparatu.

Cum jam pararetur a librario nova hæc editio, in lucem prodiit præclara *Rich. Franc. Phil. Brunckii* recenſio Argentorati excuſa nitide et emendate. Animadverterat vir doctiſſimus idemque acutiſſimus criticus, magnam eſſe ſcripturæ inconſtantiam in Burmanni recenſione, a qua nec ipſe in priore editione recedere volueram; ſcilicet quod tum, cum primo ad Virgilium accederem, nondum cognoveram, non redditam eſſe exacte Heinſianam lectionem a Burmanno; nec tamen culpa viri docti alia, quam quod exemplum non ſatis emendatum operis librariis excudendum tradiderat. Expertus ipſe didici, quam parum tuta res ſit, emendare apographum prave exaratum, aut emendandum relinquere iis, qui madidas e prelo chartas corrigere recepere. Redeundum itaque haud dubie eſt ad Heinſianas editiones. Enimvero etiam hæ inter ſe valde diſcrepant, cum in ſcriptione ſeu orthographia, tum maxime in interpunctione.

punctione. Constituit itaque jure suo Brunckius exarare Virgilium scriptura constanti, inprimisque ad veterem rationem revocata; qua de re quid mihi longo rerum usu edocto compertum sit, supra exposui.

Contigit mihi cæteroqui ea fortuna, ut lectionis Virgilianæ annales melius condere possem, quam in priore editione. Cum enim omnes Aldinas ad manus haberem, comparatione diligenti facta intellexi, tertiam, a Naugerio emendatam, omnium esse emendatissimam, et Heinsii opera plerumque nos supersedere potuisse, si eam editionem exprimere curassent editores insequentium temporum; at maluere illi ad antiqua redire et Aldinas priores, Florentinasque ex iis ductas, excudendas tradere operis, aut ex utraque Aldina, priore et tertia, novam lectionem miscellam conflare. Verum de his v. inf. de Edd. Scr. Gottingæ M. Decembri MDCCLXXXVII.

CODICUM ELENCHUS

AD QUOS QUIDEM

VIRGILII ADHUC RECENSUM ESSE FACTUM CONSTAT.

Codicum recenſum dabimus qualem ipſa res offert; in pleriſque exilem, modo locupletiorem. Satis enim conſtat, eos, qui primi veteres ſcriptores typis expreſſos vulgarunt, nec magis ſuperioris et hujus ſæculi peroſque editores, de codicum, quibus uſi ſunt, ætate ac bonitate aut judicium omnino nullum, aut parum ſubtile, aut omnino parum ex artis diplomaticæ notionibus et præceptis conſtitutum, tuliſſe. Plerumque itaque vix habes, cui judicium recte innitatur, inprimis quoties antiquitatem codicum crepant. Expeditius judicium eſt de bonitate; atque hoc tenere præſtat. Anteit omnes codd. veneranda vetuſtate

Codex vaticanus, Mſ. 3225, in quo fragmenta nonnulla Virgilii, a Georg. III, 1 inde, ſervata ſunt, quemque cum picturis æri inciſis exſcriptum ad ipſam libri ſcripturam exprimi curavit

curavit *Jo. Cajet. Bottarius* in volumine inſcripto:

Antiquiſſimi Virgiliani codicis fragmenta et picturæ ex bibliotheca Vaticana ad priſcas imaginum formas a Petro Sancte Bartholi inciſæ. Romæ. Ex Chalcographia R. C. A. (Romanæ Cameræ Apoſtolicæ) *apud Pedem Marmoreum* 1741, *gr. fol.*

Inſcriptæ Benedicto XIV a Jo. Dominico Compiglia Chalcographiæ C. A. Præf. Sed, quæ præmiſſa eſt, erudita præfatio Bottario debetur. Primum exemplum picturarum Camilli Cardinalis Maximi (de Maximis) juſſu Bartolus tabb. LV ære expreſſerat. Pauca ab hoc ære erant exempla ducta; in quibus cum prima pagina radio exarata vacuum litteris recipiendis haberet ſpatium, titulus cum anno ab aliis aliter eſt ſuppletus. In Bibliotheca noſtra academica eſt exemplum ſ. a. Aliud vidimus a. 1725, aliud anni 1677, 4 in Memorab. Biblioth. Dreſd. T II, n. 317. Quid quod iterum 1782 Venant. Monaldinus lucrum ex eo recudendo quæſivit. Tandem præclaro conſilio Bottarius totum codicem vulgare inſtituit.

Eſt autem ille codex membranaceus quadrato volumine, ad noſtri fere quaternionis formam, a librario imperitiſſimo, quo ipſo fides ejus et auctoritas tanto major eſt, majuſculo et quidem capitali Romano ruſtico charactere, continuis vocibus, ſine interpunctione exaratus, quam tamen recentior et indocta manus paſſim ſupplevit, pic-

turis

turis exornatus, quibus ille multo etiam magis, quam ſcriptura inter viros doctos celebrari cœpit. Scriptura deflexa eſt ad molliorem pronuntiationem: v. c. *impoſiti*, *alligat*, non, *inpoſiti*, *adligat*. Jam quæ de Codicis ætate a doctiſſ. Bottario et a PP. Benedictinis * diſputata ſunt, hic quidem repetere non poſſumus. Si tamen hos, tamquam doctiores judices, audias, et Italis, quicquid pravum omnia ad majorem vetuſtatem revocandi ſtudium comminiſci juſſit, condones: quantum quidem in re incerta conjectando aſſequi licet, non ultra ſæculum V aſſurgere ea vetuſtas videtur. Nam, quod præcipuum opinionis de multo majore antiquitate præſidium a picturæ artificio ac nitore petitur, id nec magis tutum ac firmum eſt. Potuit enim ſeriore quamvis ævo bonum aliquod ingenium meliora ſequi, et, ſi ex vetuſtiore libro hæ ipſæ picturæ expreſſæ ſunt, quod certe majoris in veſtibus, armis, et aliis rebus antiquitatis veſtigia nonnulla ſuadent, antiquiorem ac meliorem rationem exprimere. Nec tamen valde vetuſti moris veſtigia in his picturis deprehendas, nec laudis, qua picturas illas efferunt, juſtas et idoneas cauſſas eſſe videas. Nec enim ſubtilitate linearum nec formarum elegantia illæ ſe commendant; ratione partium, ſymmetria et multo magis optices lege ac fide, peccant omnes. Inveniendi vero et ordinandi artificium omnino nullum.

* *Nouveau Traité de Diplomatique*, T. III, p. 56. 57.

Sed

Sed mirationem colorum claritates et varietates facere videntur; de linearum veritate et artificio judicium ex Bartolina opera parum tuto forte instituas, cum in ea, monente Stuarto *, multum ingenio suo indulserit bonus Bartolus. Possunt tamen vel sic nonnulla cum voluptate et cum fructu ex antiquitate rerum adspectui proponi; occurrunt templorum et ædicularum formæ plures nec inelegantes, ut p. 134, aræ cum sacris. Orpheus pileo, quod mireris, Phrygio caput indutus p. 21 et 177. Navis XVI remorum, alia XVIII, alia X, aliquot XXVI, XXII remorum: si modo artificis imperitia numerum curavit. Neptunus et Venus cum sceptro ad Æn. V, 779, Urna Minois ad VI, 431 miro modo expressa p. 110, tela Circes p. 129, Juno cum Alecto p. 142, Juno Janum referans p. 148.

Fuit hic liber, quod in fronte notatum legitur, primum *Joviani Pontani*, tum *Petri Bembi* (v. inf. de Bembi codd.), mox *Fulvii Ursini*, qui eum *bibliothecæ Vaticanæ*, cui præerat, cum aliis Codd. intulit. Neminem adhuc de hoc codice inspiciendo sollicitum ante se fuisse videri, docet Bottarius p. V. Videt et laudat eundem Mabillonius Itin. Italic. T. I, p. 63.

Alter CODEX VATICANUS antiquissimus, Bucolica, Georgica, et Æneidem complexus, nec nisi

* *Antiquities of Athens*, p. 29. (c). Cæterum picturam viri Trojani amicti, sedentis, ex hoc codice laudari video a Pignorio Origg. Patav. c. 12, p. 68, quam in Bottarii opere non reperio.

in paucis locis truncatus *, Mſ. 3867 membranaceus, charactere capitali Romano rusticiore sive incomtiore; altiore quam latiore; punctis inter verba, sed ab indocta manu illatis. Habet et is figuras nonnullas, quas Bartolus libro modo memorato † ære expressit.

Etiam in hujus libri vetustate celebranda doctorum virorum studia incaluerant. v. Mabillon. de Re Diplom. lib. V, tab. VI, p. 352. Montfauc. Diar. Ital. p. 277, et Biblioth. Mſſ. p. 3 D. Bottarius in præf. laudata, p. VI et XX. Benedictini N. Tr. de Diplom. T. III. tab. XXXV, p. 61. 62, qui quidem sæculo IV antiquiorem esse negant. Pictura deterioris notæ et barbariem plus redolet, quam illa paullo ante memorata. Eum ex Gallia in Italiam pervenisse, et in B. Dionysii aliqua æde olim servatum fuisse, Montefalconius observaverat, ibid. Laudat eum Politianus Miscell. c. 71. 77. v. Bottar. p. XX. Codex hic intelligendus est, quoties Pierius *antiquum* vel *Romanum* memorat, quod characterem litterarum Romano propiorem esse autumabat, h. e. capitali, qualis in marmoribus visitur. v. Pierius Castig. in Bucol. princ. Namque Pierius codice hoc satis quidem diligenter usus est, de quo eodem dicere videtur ad Æn. IX, 20. Iterum tamen eundem codicem cum vulgari editione, Hack. L. B. 1680, sed parum docte et accurate, quod nos res et usus docuit, comparavit, et lectionis va-

* Ecl. VIII et IX. Ge. II. Æn. II. III. et V.

† pp. 5. 29. 41. 43.

rietatem

rietatem enotatam exhibuit Bottarius libro ſupra laudato p. 187 ſqq., unde nos in var. lect. tranſcripſimus. Neque Ambrogius aliunde petiiſſe videtur, quamquam is ipſum codicem excerpſiſſe videri vult. Quantum quidem nobis judicare licet, a librario valde indocto et ab exemplo nullius boni critici opera emendato ſcriptus eſt; quo tamen ipſo fides ei tanto major accedit; niſi quod ſæpe gloſſematibus, contaminatus eſt, v. c. Ge. IV, 482. 488. Expertus etiam eſt manum emendatricem, teſtante Bottario in præf. laud. p. XXI. Ad orthographiæ veteris reconditiores rationes uſus ejus permagnus eſſe poteſt, et provocat aliquoties ad eum Aldus in libro de Orthographia. Omnino diverſam a Mediceo rationem ſequitur, v. c. in quarto caſu per *es*, ut *montes, urbes*; adeoque etiam in hoc, ſed multo magis in ipſa lectione, ſuam familiam ducit. Deduxitque nos ſedula obſervatio tandem eo, ut omnino duas codicum familias, ſaltem in Æneide, deprehenderemus, alteram Apronianam (de qua paullo poſt), Mediceo auctore; alteram ab eo diverſam, in qua princeps eſt Romanus ſ. Vaticanus.

Codex palatinus, Mſ. 1631 biblioth. Vatic. membranaceus, ſcriptura continua, uncialibus, quas Bottarius vocat, ſeu verius, capitalibus ruſticioribus litteris nitide ſcriptus, Bucolica, Georgica, et Æneidem complexus ſed miſere truncatus et fœde arroſus. De eo v. Bottar. præf. ad fragm. Vatic. p. V et XVI, qui et ſpecimen codicis dedit

p. 3

p. 3 repetitum a Benedictinis PP. T. III, pag, 63, tab. XXXV. Eſt is merito inter antiquiſſimos habendus. Ad IV aut V ſæc. vulgo refertur. Qui proferuntur a Bottario bini verſus ex Georg. III pr. binis vitiis librarii ſunt contaminati. Hunc codicem Heidelberga cum Palatina bibliotheca in Vaticanam ſe advexiſſe narrat Leo Allatius in Animadverſſ. in Inghirami fragm. Antiqq. Etruſc. p. 58. Ad ejus fidem Virgilii opera in bibliopolio Commeliniano a. 1589. 1599. et 1603 excuſa ſunt, ſed, eodem Allatio monente, non bona fide; et, ſi codex tam mutilus eſt, ut fertur, aliunde ſuppleta. Varietatem ex ea editione paſſim ab Heinſio notari videas, et ex ipſo codice ab Ambrogio in nupera editione Romana. Sed cum hic quidem rei criticæ nimis imperitus homo ſit fide ejus parum ſtari poſſe arbitratus ſum, et, quæ quidem evolvi et comparavi, cum Vaticano fere conſentire vidi. Nunc in nova recenſione ipſam editionem Commelin. adhibui, et inde Codicis Palatini non contemnendam eſſe auctoritatem deprehendi in libb. Æneidis, inprimis poſterioribus.

Codex mediceus. De quo multa diſputata ſunt a viris doctis. vid. (præter Fabric. et Harles.) Noriſ. in Cenotaph. Piſ. p. 430 ſq. Mabillon. de Re Diplom. p. 352. Benedictini Monachi *N. Tr. de Diplom.* T. III, p. 51. 52. Nic. Heinſius diſſ. de hoc codice ap. Burm. præf. T. I, p. XXXVI ſqq. ex ejus Epp. ad Reineſium in Sylloge Epiſtolar. T. V, p. 193 ſqq.; ipſe Burmannus

Secundus, in eadem præf. pag. XL. *Differtazione del Codice Aproniano, dall' Abbate Sestini. Firenze.* et Fogginius in præf. Namque hic doctiss. vir totum codicem litteris majusculis excudi curavit, hoc titulo:

P. Vergili Maronis Codex antiquiss. a Rufio Turcio Aproniano V. C. distinctus et emendatus, qui nunc Florentiæ in bibliotheca Mediceo-Laurentiana adservatur, bono publico typis descriptus Florent. 1741, 4. cura P. Franc. Fogginii.

Codex ipse exaratus est in tenuissima membrana charactere capitali minore, admixtis tamen nonnullis minusculis; interstitiis verborum nonnullis, quamquam Fogginius (v. præf. p. XIV) distinctis verbis et vulgari nostro charactere quadrato eum repreſentari curavit. Plures correctores expertus est, v. Foggin. præf. p. XIII. Est et hoc inter laudes codicis, quod integer est, nec nisi ab initio ad Eclogam sextam: *Prætides implerunt*, truncatus. Specimina scripturæ multi exhibuere, omnium accuratissime Fogginius in præf. p. XV et ex eo PP. Benedictini T. III, tab. XXXV. II, IV, subscriptionis autem, quam statim memorabimus, Nic. Heinsius in præf. Virgilii Burm. p. XXXVI. Codicis hujus vetustatem mirifice extulerunt laudibus et ornarunt viri docti. Ut breviter tota disputatione defungamur, omne de eo judicium, post litterarum characterem, ex adscripto sub Bucolicorum finem correctoris nomine pendet. Est is Turcius Rufius Aproni-

anus

anus Afterius, qui anno Chrifti 494 Confulatum geffit, et e cujus recenfione Sedulius emendatus Rhemis fervatur. Vid. de hoc viro Norif. Cenotaph. Pif. pag. 446. Tillemont *Hift. des Emp.* T. IV, cap. 18. Fontanini Hift. litt. Aquilei. pag. 234 fqq. Relandus Faft. Conf. ad a. C. 494. Wilthem. App. ad Diptych. Leod. (ubi alius Flavius Aftyrius, qui A. C. 449 Conful fuit, illuftratur; hunc Afturium diverfum effe a noftro Afterio, nuper iterum docuit doctiffimus Saxius in Onomaftico p. 494) Nic. Heinf. l. l. Jam cum ejus diverfa a reliqua fcriptura manus fit, et codex, quem emendandum fufcipiebat, jam antehac fcriptus effe debuerit, ad fæc. IV et remotiores adeo fæc. II annos ætatem ejus rejecere viri docti Norifius l. l. et Bottarius præf. laud. p. IV. Quid tamen ii reponendum habeant, ipfi viderint, fi quis cum PP. Benedictinis, non facile nifi admodum recens fcriptum librum emendatori traditum fuiffe, contendat; quo ipfo efficitur hoc, ut non nifi circa finem fæc. V exaratum eum codicem credere fas fit. Quid? quod, nifi fcripturæ character intercederet, ex fubfcriptione illa ne hoc quidem tuto pronuntiare poffis. Solent enim hæ fubfcriptiones emendatorum in ipfis fequentium librariorum exemplaribus, quæ iftis emendatoribus multo recentiora funt, repeti; quo ipfo omnis earum fides et auctoritas infringitur. Exempla ejus rei, ne in his hæreamus, petat aliquis v. c. ex Wilthem. ad

Diptych.

Diptych. Leod. App. p. 4. 10. 11. Cf. Bottarius in præf. ad Fragm. Vatic. pag. XXI. Zacharias bibliotheca Pistorienf. p. 46. De his ipsis autem subscriptionis versibus eandem suspicionem jam Muratorius conceperat ex eo, quod binis locis variæ lectiones seu glossemata adjecta sunt: Nov. Thes. Inscript. T. II, p. 662. Inter hæc alia difficultas objicitur in hoc, quod manus illa Asterii, seu Turcii Rufii Aproniani, appicta non est nisi ad calcem Bucolicorum: quo satis patere videtur, nec ulterius ejus operam processisse; alioqui sub finem Georgicorum et Æneidis non minus subscriptio illa apposita esse debuerat. Aut si totum opus e recensione Aproniana tamquam apographum descriptum esse dixeris, ab incuria librarii in reliquis operis partibus subscriptionem omissam esse dicendum est. Ut hoc alterum mallem factum; moverat me Julius Sabinus, qui ad Æneidem passim Aprionianam lectionem laudat. Et convenit una et altera harum lectionum cum emendatione in Mediceo codice priscæ scripturæ substitura, v. c. Æn. I, 636. Hoc sequutus, multis in locis ad Æneidem Apronianam lectionem ex Julio Sabino excitavi. Enimvero in aliis * locis Apronianam lectionem nullam vidi esse aliam, quam genuinam Medicei codicis lectionem, quæ adeo Aproniano tribui nullo

* V. c. Æn. II, 51 *ferit*, 657 *et ferre*. III, 336. IV, 9. 27. 314. 436. 464. 551. IX, 214.

modo

modo poteſt, cum is tantum correxerit librum, ſi modo correxit, non deſcripſerit. Quid igitur Julius Sabinus in judicio ſuo ſequutus ſit, tanto difficilius eſt dicere, cum idem in nonnullis locis Apronianum mutaſſe dicat vel ſuſtuliſſe ea, quæ in Mediceo codice relicta videas. Sic Æn. II, 76 verſum ait ab Aproniano eſſe ſublatum; is tamen Mediceo acceſſit a manu ſecunda *. Niſi itaque Julius Sabinus admodum oſcitanter hac in re verſatus eſt: dicendum eſt, eum aliud exemplar habuiſſe, quod Aproniani manu emendatum aut eſſet aut putaretur. Quid? quod idem ille ad Bucolica paſſim non modo lectiones, verum etiam etymologias et interpretationes Aproniani laudat, quas unde hauſerit, nondum reperi, v. c. ad Ecl. III, 18. I, 6.

Primus, quem hunc librum poſſediſſe conſtat, fuit Rudolphus Pius, Cardinalis Carpenſis, ſub Paullo III. P. M. qui eum Achilli Statio evolvendum permiſiſſe videtur, cujus etiam diſticha nonnulla fronti codicis præfixa leguntur; mox idem Rudolphus eum bibliothecæ Vaticanæ legavit, ut ex Aldi Orthographia latina docuere viri docti †; e qua

* Alia exempla v. IV, 273 Var. Lect. et 298. 528. Una eſt lectio lib. IV, 663 *mediam*, quam tamquam Apronianam laudat, quæ in Fogginiano exemplari non occurrit. Item alia lib. XI, 696.

† Ea ratione hæc expoſuiſſe videmur, qua dubitationi PP. Benedictinor. l. l. p. 52 (a) occurratur; etſi vulgo Achilles Statius inter poſſeſſores codicis refertur. Cæterum male hæc narrata ſunt, ſi Galluzzium audiamus (in *Storia del Gran Ducato di Toſcana ſul governo de' Medici*) lib. I, c. 12. Codex erat in

 cimeliis

e qua furto aut alio casu surreptus in Mediceam pervenit.

Expressa jam dudum ex hoc codice erat editio Paulli Manutii 1583. Nuper ad eandem excusa fertur editio Ambrogiana. Heinsius diligenter eum Florentiæ evolverat. *Varietatem lectionis* excerptam jam 1565 vulgaverat Brixiæ Paullus Gabianus.

Alterum volumen Fogginius promiserat priori illi subjiciendum, in quo historiam codicis ulterius persequuturus esset; in quo quæ modo disputata sunt, accuratius forte et copiosius tradita fuissent.

JO. PIERII VALERIANI CODD.

Præter *Vaticanum* codicem supra memoratum, quem *Romanum* appellat, a Pierio excussi sunt:

Codex Oblongus, quo quidem nomine a forma voluminis ducto ab ipso Pierio designatur, minoribus litteris exaratus et ipse admodum vetus, Pierio judice. *Pomponii Læti* delicias eum olim fuisse, idem Pierius memorat ad Æn. V, 143. X, 186. 345. Georg. IV, 368, fitque mihi probabile, fuisse eundum, quem Episcopus Aleriensis in Ed. principe altera emendanda adhibuerat: de

cimeliis domus de Monte (de quo dubitare licet; a Rudolpho Carpensi ad eam gentem perlatum eum esse probabilius fit); Julius III ex ea gente oriundus codicem dono dederat Cardinali Innocentio de Monte, a quo 1568 muneris loco pervenit ad Cosmum.

qua

qua vid. inf. Adſervabatur ille in bibliotheca Vaticana, in qua tamen fruſtra eum quærebat Bottarius præf. ad fragm. Vatic. p. V. Mirum eſt de eo nil memorari a viris doctis, quoties de claris Pomponii codicibus agunt, ut Perſii, Pompeii Feſti; ne Apoſt. Zeno quidem *Diſſ. Voſſiane* p. 243 ſq. Levat tamen deſiderium Pierii in eo adhibendo diligentia.

Codex Longobardicus Pierii, quem *non piget evolviſſe*, ut ille de eo monet ab Bucolic. princ. A charactere nomen impoſitum, qui tamen qualis ſit, ex nomine vix definire auſit aliquis, cum in ſcripturæ notione definienda valde fluctuarint ſuperiorum ſæculorum critici.

Codex Mediceus Pierii: ab eo, quem Fogginius expreſſit, utique diverſus, quod vel hinc colligas, quia in prima ſtatim Ecloga a Pierio laudatur; Fogginianus vero ab initio mutilus eſt; etſi lectiones ſunt quæ cum illo conveniunt, inpr. Æn. XII, 221 *pubentes*, quod Mediceus a Fogginio excuſus in litura habet. Eum inter emendatos eſſe, ad Bucolic. pr. Pierius teſtatur. Num ille etiamnum in magno illo codd. Virgilianor. numero, qui in Medicea ſervantur, lateat, non dixerim.

Lectiones variantes ex iiſdem libris modo memoratis, quibus Pierius uſus fuerat, ad editionem Juntinam, forte ab ipſius Pierii manu, notatas habuit Heinſius, memorante Burm. in præf. ad Virgil. Pierius tamen præter iſtos nonnullos alios manu verſaverat. Ita Codicem *Portium*, Codi-

cem *Bellunensem*, ad Æn. IV, 138 memorat, *Delphium* ad Æn. IX, 651, *Palatinum* ad lib. X, 51. Etiam plures *Vaticanos* versavit manu: vid. eum ad Æn. VII, 400. IX, 102.

Codicem veterem apud *Janum Parrhasium*, et alium, *in Vaticana bibliotheca*, quem *Franc. Petrarchae* fuisse aiunt, testem producit Pierius ad Ge. III, 348, qui tamen illi sint aut fuerint, dicere non habeo. Hic quidem an in Vaticanis supra commemoratis lateat, definire non ausim; et an alter idem sit cum eo, qui a P. Burmanno sub *Parrhasiano* nomine excitatur, non minus difficile est pronuntiare.

Alius Virgilius cum Servii commentariis, membranaceus, in fronte figuris pictoris non ignobilis Simonis Senensis exornatus, notis et glossis a *manu Petrarchæ* valde interpolatus, ad *Fulvium Ursinum* pervenerat, unde deinceps a *Card. Frid. Borromæo* in *Bibliothecam Ambrosianam* advectus fuit. Docet hoc P. Burmannus in præf. Virgilii, et præter Montfauconium Diar. Ital. pag. 20. Bibl. MSS. T. I, pag. 530, advocat Tomasin. Petrarch. rediviv. cap. XV, pag. 87. Apud hunc pag. 85 Virgilius *Ant. Pirrhi*, nobilis Ticinensis, laudatur.

Herc. *Ciofanus* ad Ovid. Met. VI, 117 loco a Burmanno in præf. notato multa de vetustissimo memorat

memorat exemplari *Ascanii Grandævi*, civis Sulmonensis, quem Mureto miserat.

Idem in bibliotheca Vaticana *veterem* alium *Longobardicum*, qui an idem cum Pieriano libro sit, ex nominis ratione judicium ferre non licet, et *alium antiquum* vidisse se narrat.

Eodem loco librum valde antiquum *P. Galesii*, alium satis veterem *Ludov. Lantis*, R. antiquissimum alium *Fulvii Ursini* laudat. Fuit hic forte *Colotianus*, de quo vide paullo post.

P. Bembi liber passim memoratur; nec tamen is unus idemque. Molestiam facit res ab iis, qui codices manibus versarunt, tam parum diserte exposita. Omnibus diligenter circumspectis et consideratis, Virgilii codices *tres* diversos in ejus supellectili libraria fuisse invenio: *unum*, nunc in Vaticana repositum, Aldo, Pierio, et Ursino haud visum, qui fragmenta complectitur, quæ Bottarius in lucem edidit: de iis supra actum; *alterum*, qui Lusus juveniles cum Bucolicis et Georgicorum lib. I, parte continebat; e quo Culicem correxit P. Bembus. v. præfat. nostram ad Culic.; *tertium*, quem Ursinus cum altero illo domi suæ habebat, et *quem*, ut ille ad Ecl. VIII, 44 monet, *ex Academia Pontani, grandioribus litteris exaratum, habuisse Bembum dicunt*. Ex dictis his accuratius constitui poterunt ea, quæ in præfat. Anthol. Lat. T. I, p. LIII de Bembi codd. disputata sunt.

Præter tres hos codd. fuere duo alii, alter Bucolica

colica complexus, cum notis, qui primum *Bern. Bembi*, deinde *P. Bembi* Cardinalis, fuerat, alter libros Æneidos continens, itidem cum gloſſis, qui a *Modeſto Polentone*, Sicconis f. ad P. Bembum Card. pervenerat; quorum uterque ad *Laur. Pignorium*, et ex ejus teſtamento ad Dominicum *Molinum*, Senatorem Venetum, tranſierat. v. Tomaſtinum *Biblioth. Patav.* pag. 85.

Codex Colotianus Fulvii Urſini, qui olim Angeli Colotii fuerat, quemque *Urſinus* bibliothecæ Vaticanæ intulit, ubi nunc num. 1575 ſervatur. Vide de eo Urſin. ad Ecl. VIII, 44 et Bottarii præfat. ad Fragm. Vatic. p. XI. Varietatem ex eo paſſim notavit Urſinus in *Virgilio collat. Script. Græc. illuſtrato.* Conſentit in multis cum Mediceo, vide v. c. Ge. III, 235. 236. Pervetuſtum eum appellabat Urſinus; in fine tamen ſæc. XII ſcriptum cenſet Bottarius.

Habebat *Urſinus* præterea duo libros emendatiſſimos, de quibus ad Ecl. VIII, 44 memorat; ſcilicet Codicem *litteris Longobardicis exaratum*, h. e. ut ſuſpicor, litteris minuſculis paſſim admixtis; talem enim ſcripturam illo tempore ita appellare ſolebant; tum Codicem vetuſtiſſimum, qui fuerat *Franc. Philelphi.*

Codex Barthii. Habuit vir doctiſſimus tres Virgilii codices, inter quos unum vetuſtiſſimum, in cujus

cujus fine fubfcriptum erat: *Flavius Gennadius Felix Torquatus V. C. Rc. Romæ D. N. Conftantio P. F. C. P. P.* (Patrono Faciendum Curavit Propria Pecunia), quibus litteris fignifque quamvis ignotis hoc tamen conftare putabat, effe codicem venerandæ antiquitatis. Nifi vero alia opinionis fuæ firmamenta habuit, hoc quidem unicum fallax et inane videri poteft, quoniam in codice admodum recenti antiquiorum librorum fubfcriptio repeti potuit, ut fupra jam alio loco animadverfum eft. Emendationes ex hoc codice in Eclogam X propofuit Adverfar. XVIII, 16. XLI, 26.

Memoravimus adhuc codices Mftos primum principes, tum quorum veteres critici mentionem faciunt. Subjungemus nonnullos, ad quorum fidem auctores *editionum criticarum* et *claſſicarum* recenfionem fuam inftituiffe feruntur. Et primas quidem editiones ex codicibus fluxiffe uti certa res eft, ita dolendum eft non æque liquere, e quibus codd. illæ ductæ fuerint. Principem quidem Romanam, poft alios, nec tamen valde bonos, codices comparatos, ex *Pomponii Infortunati* (h. e. Julii Pomponii Læti) *codice* fuiffe emendatam, tum a nobis monebitur, cum veterum editionum annales conficiemus; quo etiam ea differimus, quæ de nonnullarum aliarum fæc. XV editionum fontibus memoranda habemus. Præclari fuere codices, ad quos *Naugerius* ed. Ald. tert. 1514 emendavit.

davit. Nec minus præclari Pieriani 1521. Paullus Manutius *Mediceum* expreſſit, 1583, uti *Palatinum* Commelinus 1599. Recenſionem *Jo. Henr. Boecleri* ex Mſ. biblioth. Argentinenſis in edit. Ulmenſi 1698 memorari videmus, de qua quidem edocere nos poterunt viri docti, quibus illa ad manus eſt. Ex *Ge. Fabricii* caſtigatione et *Theod. Pulmanni* recenſione, neutra tamen ad novos codd. facta, fluxerant fere exemplaria vulgata omnia, quæ uſque ad Nic. Heinſium manibus terebantur; Pulmanniana quidem lectio regnabat in Antwerpienſibus Elzevirianis et cæteris Belgicis. In his a *Dan. Heinſio* profectæ edd. majorem adeo incuriam produnt. Bonum factum! ſucceſſit *Nic. Heinſius*.

Codices Heinſiani.

Triginta Nic. Heinſius annos Virgilio recenſendo impendiſſe et fere XXX codices conſuluiſſe narratur. Ex his a Burmanno in præf. ad Virgilium ſequentes commemorantur:

Mediceus, et

Vaticanus, alter ille n. 3867, quem tamen ipſe haud inſpexiſſe videtur; verum laudat eum ex Pierianis Caſtigationibus.

Codices *Menteliani tres*, *Jo. Mentelii*, Medici quondam Pariſini, iique in antiquioribus habendi. Sunt illi, imprimis prior, plerumque in partibus Medicei: v. c. Æn. II, 76.

Codices *Rottendorphii tres*, qui erant Bernardi Rottendorphii, Medici. Ex iis tertius plerumque

cum

cum Gudiano et Mediceo consentit. Videtur hic esse is, qui in apparatum Gudianum migravit. cf. inf. de apparatu Saxiano.

Leidensis Bibliothecae itidem *tres*, a Jo. Fr. Gronovio suppeditati, vetustatis nomine omnes ab Heinsio laudati. Ab his diversi fuisse videntur *duo Leidenses*, quos ipse Burmannus contulit.

Codex *Montalbanius*, quem ab Ovidio Montalbanio, Philos. Prof. apud Bononienses, dono acceperat Heinsius, ante D abhinc annos scriptum, quod in notis ad Æn. V, 522 eum indicasse Burmannus ipse observavit.

Codices *Menagiani duo*, ab Ægidio Menagio Heinsio concessi, quorum alter recentioris fuit notæ: Heins. ad Æn. V, 620; prior optimæ notæ.

Codex *Pugetianus*, qui Æneidem complectebatur, ex bibliotheca Gul. Pugetii, in Senatu Tolosano quondam Consiliarii Regii. Cujus variantes lectiones a Bern. Medonio ad Heinsium missæ Burmannianis notis insertæ sunt, monente Burmanno jun.

Codd. *Balth. Moreti quatuor*: inter quos primus ex optimis habendus: cf. Æn. X, 861, etiam secundus melioris notæ.

Codd. *duo Vossiani.*

Codd. *duo Ecclesiæ Hamburgensis*: admodum præclari, et alter quidem ad Mediceum fere exemplar descriptus.

Codex *Sprotianus.*

Codex *Schefferianus.*

Fragmentum

Fragmentum *Moretanum.*

Fragmentum *Vossianum.*

Codex *Venetus*, quem Venetiis redemerat, recentior quidem, sed qui optimas suggereret lectiones.

Codex *Bigotianus*
et *Hugenianus*
inspecti tantum ab Heinsio fuere. Idem etiam Pieriana excerpta ad manus habuit, ut supra observatum est.

Tandem inter præstantiores Heinsii codd. fuit *Codex Gudianus*, forma, quam nos in folio minore quadrato appellamus, membranaceus. Foliis LXXXVIII constat, multasque habet inter lineas, a variis quidem manibus, glossas allitas, inter præstantissimos tamen a Nic. Heinsio merito est habitus, quia ex optimo exemplari fuit transcriptus; quod aut Mediceum fuit, aut ex eodem fonte ductum, e quo Medicea lectio fluxerat; tam mirifice utraque inter se consentit: Ita ut, quemadmodum Romanum codicem suam familiam ducere diximus, sic ab eadem stirpe procedant Mediceus, Gudianus, Rottendorph. tert. Mentelianus, Moret. pr. et sec. et Hamburg. pr. Nobis tamen in hoc codice diversæ manus occurrere visæ sunt. Tractavimus enim et inspeximus Codicem e bibliotheca Guelpherbytana, in qua nunc inter Gudiana asservatur, ad Collegam amicissimum, Kulenkampum missum; quando illud etiam aliquot foliorum comparatione cognovimus, summa diligentia ab Heinsio librum hunc excussum

cuſſum et excerptum eſſe, quem ille a Marqu. Gudio acceperat, quum is eum Lugduni in Galliis redemiſſet. Illud forte monere non vanum et inutile fuerit, in Ge. I poſt v. 52 non eſſe hiatum, ut in margine adſcriptum eſt, ſed tranſpoſitionem verſuum. Sequuntur enim verſus 53—104 paullo poſt verſus 105—130 male hic inſertos. Porro Ge. II poſt v. 52 lacuna in oculos incurrit ad v. 260, quam explere voluit alia ſed indoctior manus, nec tamen folii ſpatium plus quam a v. 52 ad 211 capiebat. At ab antiqua manu jam olim idem damnum ſartum eſſe deprehendimus in folio, quod male ad calcem, inverſa quidem facie, dum compingebatur liber, adſutum eſt; quamquam nec hoc ulterius quam ad verſ. 234 procedit; ſed frons ejus altera abraſa nugas ab recente manu recipere coacta fuit. Videtur Heinſius hoc ſub fragmenti Gudiani nomine laudare ad Ge. II, 82; nam, quod ibidem pro Gudiani libri lectione venditatur, *mirata eſt que*, in recentiore illo folio, quod ante memorabamus, legitur.

Cæterum infinitis in locis turbatum eſt in his variant. lectionibus, quod eæ ad diverſas editiones enotatæ et adſcriptæ erant; id quod per totum hoc variæ lectionis genus, in aliis quoque ſcriptoribus, moleſtias facit innumeras, inprimiſque fidem et diligentiam exſcribentis haud raro in ſuſpicionem adducit. Valde moleſtum et illud eſt, quod Heinſius non notavit, quam editionem, ad ſuam criticen emendatam, operis librariis excudendam tradiderit,

derit, aut quam ante oculos habuerit, dum *vulgatam* memorat. Unam ex Elzevirianis fuiſſe non dubito; probabile ſit, patris Danielis fuiſſe. Interdum tamen Pierianam lectionem, quæ erat Aldinæ primæ vel ſecundæ, notæ ſuæ præfixit.

Codices quibus *P. Burmannus* uſus eſt, omnes fere ſunt recentes nec magni momenti omninoque ille ſordes ab Heinſio ſpretas inani opera cum pulviſculo converriſſe dicendus eſt.

Codex *Regius*, e bibliotheca Regia Pariſienſi, Heinſio conceſſus, qui poſt ejus mortem in *Rykiana* ſupellectili, mox apud *Maſvicium*, qui editionem ſuam ad eum recenſuiſſe videri volebat, hinc apud *Hulſium*, Conſulem Haganum, fuit, unde ſub *Codicis Hulſiani* nomine laudatur, ut apud Maſvicium ſub *Pariſienſis*, et tandem *Bibliothecæ Leidenſi* illatus eſt. Antiquus valde et egregius, et Servii commentario inſtructus eſt. v. poſt Maſvic. præfat. Burmannum in præfat. ad Virgil. et patrui Admonitionem de Edit. Maſvic.

Codex *Parrhaſianus* a poſſeſſore, quem olim habuit, Jano Parrhaſio, qui tum variantes et notas margini adſcripſerat, tum multa alia in Virgilium commentatus erat, quæ a Burmanno præf. * * * * 4 (p. 13) enarrantur. Hic Codex in bibliothecam Henr. Adriani Markii pervenerat, unde a Maſvicio *Markianus* appellatur, ex hac in Hulſianam et tandem in bibliothecam Leidenſem tranſiit. conf. P. Burmanni Admonit. de Edit. Maſvic.

2 Interpola-

Interpolationes ex ea memorari vidi plurimas.

Codex *Francianus.* P. Francius tres Virgilii Codices poſſederat. Ex uno vetuſtiore membranaceo varietatem lectionis a Jano Broukhuſio excerptam et editioni Commelin. 1646, 4. adſcriptam cum Burmanno communicaverat D' Orvillius. penes quem etiam alterius Codicis membranacei Franciani fragmentum a medio Æn. ad medium libri VI fuit. Tertius ſatis vetuſtus, qui Æneidem complectitur, utrum idem ſit, qui nunc in Amſtelædamenſi bibliotheca adſervatur dubitatur a Burmanno Secundo. Omnino ad infimi ordinis codd. videntur Franciani eſſe ablegandi; quæ enim ex iis laudantur, ſunt mera plerumque vitia, aberrationes et indoctæ interpolationes.

Codex *Tollianus.* Sub hoc nomine laudantur var. lect. in Georgica a Jac. Tollio ex Cod. papyraceo bibliothecæ Teutoburgenſis collectæ et editioni Commelin. 1646 adſcriptæ, quam D'Orvillius Burmanno excerpendam commiſerat.

Codices *Leidenſis duo*, quos ipſe P. Burmannus contulit.

Codex *Zulichemies.*

Codex *Voſſianus*, an unus ex iis fuerit, quibus Heinſius uſus eſt, mihi non liquet.

Codex *Grævianus;* qui admodum recens fuiſſe videtur.

Codex *Oudartii.*

Codex *Vratiſlavienſis*, bibliothecæ Eliſabethanæ,

næ, e quo var. lect. editioni L. B. 1652 manu Jani Gebhardi adſcriptas e ſcriniis Heinſianis habuit Burmannus.

Codex *Wittianus*, e ſupellectili libraria Jo. de Witt, Civit. Amſtelæd. quondum Judicis, cum Burmanno communicatus.

Codex *D'Orvillianus*, recentioris ætatis, e quo varietatem lectionis excerptam ad P. Burmannum miſerat D'Orvillius. Fuit is ex inquinatiſſimis, nec dignus e quo mera librariorum vitia enotarentur.

Codex *Wallianus*, aut potius fragmentum codicis a libra Æn. II, 310 ad v. 150 libri VI, ab imperito et feſtinante librario perſcriptum, et gloſſis plurimis coinquinatum, nec tamen ſpernendum, quod ab Hermanno van der Wall ad D' Orvillium tranſierat. Contulit illud Burmannus junior cum edit. Maſvic.

Codex *Claramontanus*, membranaceus, Claramontii Eccleſiæ Gallicanæ olim miniſtri, e quo lectiones diverſas Jo. Arntzenius enotaverat.

Codex *Lubecenſis* ad Æn. X, 50 laudatur. Cæterum ex his codd. multi aut non fuere integri, aut certis tantum in locis inſpecti.

In editione Edinburgenſi ex recenſione Alex. *Cuninghami* 1743 a viro docto neſcio quo curata varietates nonnullæ e tribus codd. adnotatæ ſunt. Perſuaſerat ſibi editor, Cuninghamum hos codd. in-

ſpectos contuliſſe. Enimvero *Waddelii codex eſt* nullus, ſed ſunt Ge. Waddelii conjecturæ in Animadverſſ. criticis ab eo propoſitæ. *Duo* autem codd. *Hulſiani* nulli alii ſunt quam codex *Pariſienſis Regius* et *Markianus* ſeu *Parrhaſianus*, de quibus paullo ante dictum eſt, e quibus varias lectiones in edit. Maſvic. excerptas ante oculos habuit Cuninghamus; quantum aſſequor, Codices non vidit. Neque ille edd. veteres 1472 et 1474 ipſe inſpexiſſe videri debet; proſtant lectiones excerptæ in edit. Martin. Scilicet

Jo. Martinus (*Martyn*) in ſua Georgicorum recenſione 1741 et 1746 ſeptem codicum a ſe comparatorum varietates habuit. Sed viro doctiſſimo, cujus alioqui laudibus nihil detractum velim, acumen fere criticum omninoque hoc accuratioris eruditionis genus defuit; itaque nec ſatis accuratam in iis libris excerpendis, neque in antiquis editionibus, quas plures, admodum raro obvias, apud ſe habuit, excutiendis operam locaſſe videtur. Ita nec minus in notis, inter plurimas egregias obſervationes, multa valde vulgaria operoſe exponi videas. Sunt autem codicum Martinianorum, e quibus tamen nihil quod inſignioris notæ eſſet, prolatum memini, nomina in præf. ad Georgica nude enumerata:

Codex *Regius*, e bibliotheca Regia Londinenſi.

Codex

Codex *Cantabrigienſis*, e biblioth. Regia Cantabrig.

Codex *Bodleianus*, e biblioth. Bodlei. Oxonienſi.

Duo *Arundeliani*.

Duo *Meadiani*; quos olim ab immortali Viro Rich. Meadio, ſibi oblatos P. Burmannus neglexerat, ut e præf. ad Virgil. apparet.

Sunt quoque editiones, in quibus variæ lectionis apparatus apponitur non ex novo et intacto fonte ductus, verum tamquam e diverſis venis in unum alveum corrivatus. Ejuſmodi ſilvula variæ lectionis ex aliis edd. congeſtæ ſubjecta eſt ad calcem edit. Knapton. Aliæ in antiquioribus: ut in edd. Fabricianis et Baſilienſibus, tum in Henr. Stephani edit. porro in edd. Pulmann. Mox in Elzevir. ut 1622. 1636, ſubjectum video ad calcem animadverſionum libellum, in quibus loca, perpauca tamen, conſtituuntur, maxime e Florentis Chriſtiani, Joſephi Scaligeri, Petri Scriverii et Dan. Heinſii critica.

Præclara aliqua et rari exempli humanitate ac benevolentia b. Jul. Car Schlægeri, uſibus noſtris oblati et ad nos miſſi ſunt Codices e *Bibliotheca Gothana* tres:

Primus

Primus pergam. octonis cont. Bucolica, Georgica et Æneidem. Ad calcem Calpurnii Eclogæ ſeptem; nitide ſcriptus, litteris initialibus auratis, recens tamen, et vix ante ſæc. XV ſcriptus, ab indocto ſatis librario, e bono tamen libro bonam enim plerumque lectionem exhibet.

Alter chartaceus, fol. admodum recens, nec ex optimo exemplari, habet tamen lectiones interdum vix alibi obvias. A recentiore manu gloſſæ inter lineas adſcriptæ; multa etiam, modo in meliorem modo in deteriorem lectionem, emendata. Præmiſſa et in primis paginis et ſub principia librorum vulgaria in Virgilium carmina et argumenta, et ſub calcem ſubjecta ſunt Moretum et alia minora, quæ ſub Virgilii nomine feruntur, carmina, etiam nonnulla aliena, quemadmodum recentioris alicujus poëmata funebria, quorum compilator adſcriptus eſt: *Doctor hans Mellerſtatt*. Tandem Servius ſubjungitur, ſed recentiore et horrida ſcriptura. Ad commentarii in Georgica calcem ſubſcribitur *Per Caſparem Philippi de dreſſden anno Dni* MCCCCLXI°. Idem nomen, ſed ſine anno, ſub finem Commentarii in Æneidem adſcriptum; quem *Fabii Planttæ de Fulgentio* (Fabii Planciadæ Fulgentii) *Expoſitio philoſophica Æneidos Virgilianæ* excipit. Eſt is notus libellus de continentia Virgiliana. Hunc Codicem memoratum videas in Cypriani Catal. Codd. Bibl. Goth. p. 82, n. CCXXXVI, et alterum, qui ſequitur, p. 106, n. LIV.

Tandem *tertius* octonis forma oblonga, continet

Æneidem, multis ſcripturæ compendiis, et valde vitioſe exaratus, frequentibuſque lituris et indoctis emendationibus paſſim interpolatus. Ad XIII tamen vel XIV ſæculum adſurgere ejus ætas videri poteſt. Hos tres codd. comparavit et lectionis varietatem ad marginem edit. Gotting. excerpſit *Jo. Ge. Meuſel*, illo tempore (1766) juvenis, Seminarii philologici ſodalitio adſcriptus, nunc in Academia Erlangenſi Hiſtoriarum Profeſſor de litteris hiſtoricis meritiſſimus, Principi Marchioni Brandenb. a Conſ. aul.

Obtulerat mihi haud vulgari humanitatis exemplo, nec appellatus, *Saxius*, conterraneus meus (nam in iiſdem Chemnicienſis ſoli apud Miſenos finibus, in quibus Ge. Fabricius natus erat, lucem uterque adſpeximus), Virgilium varietate lectionis inſtructum, quam ex autographo Cortiano olim vir doctiſſimus adſcripſerat. Erat illa ex XV codicibus congeſta, quos tamen *Cortius* non omnes inſpexiſſe videri debet, præter Guelpherbytanos, quos ad ſe miſſos eum habuiſſe probabile ſit. Cortium Virgilio recenſendo animum appuliſſe, ex Theſauro La Croziano noram Tom. I, pag. 88. Codices autem, quorum variantem lectionem conſcripſerat, hi erant:

1. Vetus *Gudianus* (de quo ſup. p. 53).

2. Alius *Gudianus* ejuſdem ætatis et formæ, niſi quod litteræ vetuſtate attritæ paſſim evanuerunt. Incipit cum Georg. IV, 70 et deficit Æn. X, 123. Notatur inter Gudianos No. 107 (66).

3. Etiam *Gudianus* No. 131 (164) olim Rottendorfii (adeoque inter eos, quos Heinſius comparavit), in membrana ſcriptus manu ſatis vetuſta, ita ut ætatem annorum quingentorum ferre videatur: habet omnia Virgilii.

4. Quartus *Gudianus* No. 109 (238) membranaceus, quaternionibus, continet tantum Georgic. libros.

Sequuntur e bibliotheca *Guelpherbytana* ſex:

1. No. 82, 10 membran. 12., qui Bucolica tantum habet, ſed vetuſtus.

2. No. 63, 5 duodenis oblongis. Bucolica et Georgica ejuſdem ætatis.

3. N. 9, 11, membranac. in 4. ſed recentior.

4. No. 11. 3 membr. in 4. recentior, antecedente tamen antiquior.

5. No. 3, 14 membr. in 4. recentior.

6. No. 7 fol. chartaceus; in fine adſcriptum, eſſe eum exaratum a. 1457.

Porro *duo* codd. *Petri Danielis*, qui nunc *Bernæ* inter *Bongarſianos* adſervantur. Alter vetuſtior Georgica, tum Eclogas, tandem Æneidem exhibet, ſed in libro V deficit, alter recentior eſt. Sunt adeo ii, quos Jo. Rud. Sinner in Catalogo Codd. Mſſ. biblioth. Bernenſ. memorat pag. 631, n. 184, pag. 633, n. 411, etſi diverſa ab iſtis narrari hic videntur. Idem Vir Cl. p. 626—635 codices Virgilii alios ex eadem bibliotheca commemorat; de codicum tamen bonitate judicium inde

 facere

facere vix licet, nisi quod satis recentes esse videntur.

Etiam *duorum Hamburgensium*, quos cum vulgata lectione Heinsius contulerat, varietatem adscripserat Cortius; tandem *Basileenses* veterrimas membranas in Eclogis, Georg. I et Æn. XII, 7 inspexerat. Diu hærebam animi dubius, quid his copiis facerem, cum jam in altero volumine Virgilii versarer, quando illæ ad me pervenere, neque consultum videretur, in instituto aliquid mutare; mox vero, excusso illo opiparo apparatu, intellexi, si meo consilio in recensendo Virgilio obtemperare vellem, ne quidem apponi a me posse hanc variantis lectionis silvam; meliores enim ex iis membranis jam Heinsius diligenter comparaverat; cæteræ fere recentiores sunt, et varietas hinc decerpta ad lapsus fere librariorum et errores sollennes redit, quorum enotatione Virgilium jam sic nimium oneratum videbam, nec fructum expectare poteram, quem inde percipere liceret, si, inprimis in lectione jamdudum recte constituta, nec dubia aut obscura, vulgares librariorum allucinationes sexcenties recoquerem. Ita sæpius tædio ac pœnitentia victum me memini, quod lectionem librorum Gothanorum apponere institueram. Per totum enim Virgilium vix unum locum novi melius ex iis constitutum. Persequendum tamen erat religiose, quod semel receperam. Inspexi itaque Cortianum apparatum tantum in locis

locis ſalebroſis, atque adeo ſic quoque humanitatis et gratiæ meritum viri Præſtantiſſimi in me eſſe ſummum profiteor.

Bibliotheca *Academiæ Juliæ* apud Helmſtadienſes duo ſervat Virgilii exemplaria calamo ſcripta, ſed et hæc recentia, nec ullo aut ſtudio librariorum aut doctrina inſignia. Liquido hæc cognoſcere licuit, quandoquidem I. C. Wernſdorfius, Profeſſor de ea Academia præclare meritus, Principi Duci Brunſvic. a Conſil. aul., utriuſque codicis accuratam notitiam cum ſpecimine perhumaniter ac benevole ad me miſit. Alter chartaceus eſt, pulchre exaratus, ſed parum docte, Bucolica, Georgica, et Æneidem complexus, ſubjectis inter Georg. et Æn. variis poëmatibus minoribus et catalectis. Sub Georgicorum finem ſubnotatum: *laus deo Henricus Hopf.* 1454 ad calcem Æneidis: *h. h. ich wart der Zeit* 1454, ad finem autem Catalectorum 1450. Alter membranaceus eſt in forma oblonga, Æneidem tantum continens, ſpatio inter lineas et margine ſcholiis, ſed vulgaribus et jejunis, occupato. Membranas multo uſu attritas eſſe et ſordidas narrabat vir doctiſſimus, ita ut etiam ſuſpicaretur, ludi magiſtri alicujus uſibus id exemplar inſerviiſſe. Præmiſſa eſt Pſeudopindari Thebani Epitome Homeri.

Pervenere ab illo inde tempore, quod in prima editione paranda conſumſeram, ad me nonnullorum codicum notitiæ, virorum doctorum res noſ-

tras

tras juvandi ſtudio. Fuit in his codex bibliothecæ Fridericianæ apud *Erlangenſes* chartaceus, alius membranaceus academiæ *Gieſſenſis*, qui olim inter Uffenbachianos fuit (v. Biblioth. Uffenbach. P. IV, p. 222), proluſione academica deſcriptus ab Andr. Bœhmio Prof. et Biblioth. Acad. Gieſſ., alius membranaceus Onoldi, in bibliotheca Marchionis Sereniſſ. De Codice *Kœhleriano*, quem aliquoties memoravimus, narrationem habemus a viro doctiſſ. I. G. Guil. Kœhler, Adjuncto Philoſ. Ord. in Univerſ. Jenenſ. (nunc ſacri cœtus Curatore in Diœceſi Anſbacenſi), conſcriptam 1771. Eſt ille e recentiſſimis et ſub ipſa typographiæ initia ſcriptus Romæ ſub Paullo II cum fide quidem, ſed ab indocto homine, nec ex optimo exemplo. Ex lectionibus certe excerptis paucas utilitatem criticam habere vidi (cf. *Gotting. Gelehrte Anzeigen* 1771, p. 1096).

Dudum mihi innotuerat Codex *Erfurtenſis* e libraria ſupellectili Cœnobii Portæ Cæli, miſſo quoque ad me lectionis ſpecimine, unde intellexi ex eodem eum cum Gothanis fonte fluxiſſe. Audieram mox a viro doctiſſ. *Jo. Frid. Degen*, A. M. Gymnaſii Anſbacenſis Collegio adſcripto, repertum codicem, cujus deſcriptionem ipſe dederat Progr. 1785. Ab ejus humanitate facile impetravi lectionis varietatem, moxque animadverti, eſſe hunc eundem codicem cum Erfurtenſi; ex clauſtro itaque ſuo pervenerat ille ad Ill^mos Comites de Schönborn, ſervaturque nunc Gaybaci in

in tractu Franconiæ Steigerwaldensi. Criticus usus codicis aut nullus aut exiguus est; cum indocte scriptus nec minus indocte correctus et interpolatus sit a pluribus. Varians utique lectio e meris vitiis pravæ scripturæ constat; et, si qua est tolerabilis lectio, aut ex errore eam profectam esse facile intelligitur, aut jam ex aliis codd. illa est enotata.

Oblitus sum monere, etiam Brunckium tractasse codicem; *vetustas probæque notæ membranas* appellat ipse, Seminarii Episcopalis urbis Argentoratensis. Memorabiliorem aliquam lectionem ex eo proferri non memini. E quinque codd. Hafniensibus varietas enotata est a Vossio V. C.

Codicum Virgilianorum, qui *nondum cum vulgata scriptura comparati* in bibliothecis passim latent, incredibilis numerus e bibliothecarum catalogis virorumque doctorum commentariis excitari facile possit. Maximam tamen partem vix digna sunt, in quibus conferendis bonam horam perdas. Ad pueriles enim et scholasticos usus plerique fuere scripti, inprimis Bucolicorum codices. Itaque nullus omnino fructus inde expectandus *. Indignum autem studiis his, quibus judicium et sensus acui debebat, stupores barbarorum monachorum religiose enotare, et non tam

* Vide v. c. Var. Lect. e Cod. Dantiscano ap. Lengnich. *Nachrichten zur Bücher-und Munzkunde* II. Th. 1782.

variantium

variantium lectionum, quam ſordium monachicarum mole rem criticam onerare *. Itaque nemini facile auctor ſum, ut Virgiliani codices varietatem enotandam ſibi ſumat, niſi ante omnia paucarum paginarum comparatione facta conſtiterit, ex bono eos exemplari tranſcriptos eſſe; etſi Virgilii lectionem nunc ita conſtitutam eſſe arbitror, ut, quæ ei vitia inſident, nullius codicis auxilio tolli poſſe ſperem; ex optimis autem codd., ſi qui adhuc forte ſuperſint, ſi conſulere eos licuerit, vix multas lectiones memorabiles nondum viſas enotatum iri ſuſpicer. Bottarius in ſupra memorata præf. ad Fragm. Vatic. recenſum XLII Codicum dedit Virgilii, qui in bibliotheca *Vaticana* ſervantur, e quibus non niſi tres aut quatuor a viris doctis inſpecti ſunt. Apud Montfauc. Biblioth. MSS. p. 108. 152. 192. alii ſub aliis numeris laudantur, qui an iidem ſint non conſtat. In bibliotheca *Medicea* ad XXXIII Codd. latere ex Montfauc. Biblioth. MSS. p. 318. 319 apparet, quorum recenſum inſtituere et antiquiorum ſpecimina ſubjicere volebat Fogginius in altero Vol. Virgilii Medicei. vid.

* Præclarus eſt locus Chphori Plantini præfat. ad Jul. Cæſarem a ſe editum: " Quæ enim finis—quouſque paginas omnes obſidebunt variæ et vanæ ſæpe lectiones?—Excutiuntur profecto ſcriptores ipſi e manibus, dum avida juventus ad hæc diverticula abit et πάρεργα iſta curat velut Ἔργα. Quam multi jam qui libros tantum legunt, ut emendent? ut illos meliores faciant, non ut ſeſe? Itaque toti in vocculis aut ſyllabis aliquot examinandis ſunt; et ſegetem illam uberem rerum ſententiarumque ſubter habent, paleis modo lectis."

præf.

præf. p. XIII. Sunt inter eos Codd. Franc. *Sarſetti*, Guidant. *Adincarii*, Ge. Ant. *Veſpuccii;* ſunt nonnulli ſcripti a Jo. *Carpenſe*, Cive Ferrarienſi, a P. *Puglienſe*, a Fratre Jac. *de Vulterra*. In *Ambroſiana* XXIV volumina ad Virgilium ſpectantia a Montfauc. Biblioth. MSS. p. 524 B, in *Regia Pariſienſi* ſupra XL in Catalogo MSS. Bibliothecæ Reg. Parif. inprimis a n. 7925 ſqq. ad 7970, in Biblioth. *Bernenſi* a Sinnero XIV codd. memorari videas p. 626 ſqq.

Duo ſunt Codices omnium vetuſtiſſimi ac præſtantiſſimi, quorum tamen non niſi exigua fragmenta ſuperſunt. Unus eſt celebratiſſimus ille *liber Sangermanenſis* n. 1287, in quo antiquioris ſcripturæ eraſæ et inductæ, dum ei Catalogus Viror. illuſtr. Hieronymi ſæculo VII ſuperſcriptus eſt, veſtigia paſſim Commentarium Aſpri in Virgilium antiquiſſimo ac pulcherrimo capitali plane charactere produnt. vid. PP. Benedictinos N. Tr. de Diplom. T. III, p. 152. Alterum eſt *fragmentum Pithæanum*, litteris capitalibus grandioribus, quales nullos ullo in Codice videas. Ejus ſpecimen dedit Ruinartus in app. inſerta Mabillonio de Re Dipl. p. 637. 635, unde repetitum in N. Tr. de Diplom: T. III, p. 41, tab. 34. In bibliotheca *San Gallenſi* codicem eſſe audieram reſcriptum, in quo veteri Virgilii ſcripturæ deletæ ſuperſcripſerat alia manus Auguſtini nonnulla. Dederat hoc amori ſuo in me vir humaniſſimus Chriſtophorus Girtanner, M. D., ut particulas ali-

quot

quot antiquæ lectionis restitueret; unde comperi scripturam esse valde antiquam capitalem Romanam; nihil tamen occurere, quod non dudum e codd. teneamus.

Sed satis de Codicibus scriptis. Etiam de editionibus nonnulla monenda sunt. Verum antequam accedam ad eas, subjiciam Indicem eorum codd., qui in Var. Lect. passim laudantur; vocum compendiis plerumque memorati.

NOTATIO CODICUM

QUI IN VAR. LECT. LAUDANTUR.

Meadiani

Edd. *Veneta* Maitt. et Burm. est 1472
Mediolanensis eorundem est 1474.

DE VIRGILII EDITIONIBUS.

EDITIONUM elenchos inſtituere tum omnino res eſt valde difficilis et moleſtiæ ac tædii plena, tum multo magis in Virgilio, qui a typographicæ inde artis initiis nullo non anno, et interdum ter quaterve, typis excuſus fuit. Quod operæ genus, quamquam non tam moroſi ſumus, ut cum P. Burmanno in *Admonitione de Maſvic. edit.* plane aſpernemur, ne tum quidem, cum nihil feceris aliud, quam ut editionum undique titulos unum in locum congeſſeris; habet enim hæc ipſa res cum ad hiſtoriam litterariam, qua nulla facile eruditionis liberalioris pars carere poteſt, tum in ipſa re critica ad editionum origines et propagines indagandas utilitatis plurimum; et honeſtum ſtudium quis neget poni in rei typographicæ incunabulis et incrementis cognoſcendis? nec tamen nos id conſilium nunc quidem ſequuti ſumus, ut, quod nemo facile in ſe receperit, lectori omnes Virgilii editiones adnumeraremus. Verum, cum criticam in aliquem auctorem vix ſatis feliciter ac tuto exercere poſſis, niſi lectionis vulgatæ rationes et cauſſas, ortum, fata ac viciſſitudines non plane ignores; cumque in poëtarum principe, in quo majorem etiam diligentiam ac ſubtilitatem multa ſive requirunt ſive excuſant, quam ſi in quovis alio auctore verſeris: accuratiorem talem notitiam multo minus tamquam vanam et inutilem aſpernari licet. Tum vero illud tolerandum eſſe non videbatur, quod contextus quidem Virgiliani, ad illud uſque tempus, quo ab Nic. Heinſio integritati ſuæ, quantum quidem per libros, quos habemus, licet, reſtitutus eſt, tota ratio, origo ac propagatio tantum non ignoratur. Quod itaque in nullo non vetere ſcriptore admodum utile et neceſſarium atque etiam cognitu jucundum eſſe arbitrabamur, primos vulgatæ lectionis ſeu textus fontes, eorumque rivulos, tenere et in promtu habere, unde ea ducta,

ducta, quousque progressa sit, quando cursum mutaverit aut inflexerit, quove tempore nobilior aliqua editio successerit, quam tamquam ducem vulgares reliquæ sequerentur; idem institutum in Virgilio si quis sequendum sibi esse credidisset, verendum ei non esse putabamus, ne inutilem et vanam operam locasse videretur. Jam cum consilii hujus exsequendi duplex ratio iniri posset, aut ut omnes omnium temporum editiones in manibus haberes, earumque comparatione cognationes et stemmata singularum editionum intelligeres, aut ut aliorum fidem sequereris, et ex iis, quæ sive criticis et editoribus, sive a viris doctis, qui veteres et rariores editiones commemorarunt, de singulis editionibus prodita sunt, ratione, judicio seu conjectura eliceres atque expiscareris, ad quam tamquam stirpem unaquaque editio referenda esset: prior illa via et ratio haud dubie tutior erat et melior; in Virgilio tamen nullo modo iniri poterat, cum neque ullam bibliothecam adhuc audierimus esse, quæ majorem saltem editionum Virgilianarum partem contineat; neque expectari posse existimamus, ut cunctas editiones aliqua ex parte memorabiles unum in locum congestas aliquis videat; altera autem satis quidem lubrica, difficultatibus, impedita et erroribus obnoxia videri debebat. Cum tamen optimum et utilissimum consilium aliter perfici nequiret, ab alio autem ne tentari quidem posset, nisi qui in Virgilio interpretando versaretur, et publicæ alicujus bibliothecæ litterariis copiis instructus esset; cumque vel sic aliquotenus progressus esse tibi videri possis, modo fundum aliquem posueris, cui inædificare, et, quod tibi contingere non potuerat, rem a te inchoatam perficere, aliis in promtu sit: neque sic operam hanc defugiendam esse arbitrati sumus. Si enim semel editionum stirpes ac familias vel pinguiore, ut aiunt, Minerva descriptas habuerimus: unicuique, qui editionem nobis aut non visam et cognitam, aut non satis accurate et explorate descriptam, sub manu habuerit *, facile et expeditum erit, dispicere ac definire, ad quod editionum genus, ad quam classem, ea sit referenda, quodque adeo pretium ei sit statuendum, quæve ex ea sive ad rem criticam sive ad interpretationem utilitas sit expectanda. Ita tandem si plures ea, quæ ipsi animadverterint, diligenter et accurate tradiderint, sperare licet, alium post nos eo perventurum esse, ut accuratiorem textus Virgiliani historiam pertexere et pleniores editionum annales condere possit. Quo

* Post edit. primam multa hujus generis suæ Notitiæ scriptor. latinor. inseruerat Harles. to. I, p. 296 sq.

itaque

itaque uſque cum per ingenium noſtrum, quod alias ab hac rei litterariæ ſubtilitate et ſollicitudine abhorret, tum per otii noſtri rationem licuit, eo progreſſi ſumus, et quandoquidem, ut fata et viciſſitudines Virgiliani textus cognoſcere poſſemus, editionum aliquis recenſus nobis conficiendus erat, cum hæc ipſa res aliquantum utilitatis habere videretur, ſubjunximus et hunc, quamquam eo conſilio non pertextum, ut ita proponeretur. Itaque nec mirum videbitur, ſi *in recentioribus, hujuſque inprimis ſæculi,* editionibus recenſendis minus diligentes quam in antiquioribus forte viſi ſimus; non enim ad conſilium noſtrum ſpectabat, omnes editiones, ſed eas commemorare, unde aliquid ſive ad Virgilianum textum auxilii ſive ad ejus textus hiſtoriam præſidii expectari poſſet.

SÆC. XV, 1467—1500.

Editio Virgilii *princeps* eſt *Romana, ſub auſpiciis Paulli II in domo Petri de Maximo per Conradum et Arnoldum Teutonicos* (Conr. Sweinsheim et Arn. Pannartz) excuſa, ſub annum, qui expreſſus tamen non eſt, 1467 vel 1469.

(Eadem paullo poſt repetita: ut adeo ſit Romana I et II.)

DL exemplaria * prelo exiiſſe, e nota illa Epiſtola Epiſcopi Alerienſis ad Sixtum IV 20 Mart. 1472 ſcripta conſtat. Memorarunt hanc editionem Orlandi *Origine e Progreſſi della Stampa* p. 68 et 428. Maittaire *Annal. typogr.* T. I, p. 14, ſed is eam non viderat; et Fontaninus *Hiſt. litt. Aquilei.* pag. 40. Accurate de ea egit Card. Quirinus *de opt. ſcript. edd. ad Paulli II Geſta* pag. 191 ſqq., ubi ex epiſtola Jo. Andreæ, epiſcopi Alerienſis, docet, duplicem ab eo editionem fuiſſe adornatam; P. Franc. Xav. Laire in Specim. hiſtorico Typographiæ Romanæ (Rom. 1778, 8.) p. 147 ſqq. tres adeo editiones ſibi viſas eſſe putabat; verum errorem ejus ſevere caſtigavit Jo. Bapt. Audiffredi in Catalogo hiſt. crit. Romanarum editionum ſæculi XV (Romæ 1783, 4.) p. 22 ſq. 79 ſq. Idem vir doctus priorem anno 1469 alterum 1471 aſſignat. Iterum copioſe de priore egit de Bure (in *Catalogue des Livres de Duc de la Valliere* T. II, P. I, p. 78 ſq. cujus bibliothecæ exemplar hujus editionis L. 4101 veniiſſe dicitur.) Nemo tamen ex his critico acumine inſtructus interiorem libri æſtimationem fecit aut facere potuit. Eſt autem epiſtola Joannis Andreæ ad *Pomponium Infortunatum* ſcripta

* Vere CCLXXV primæ et totidem alterius editionis.

alteri

alteri editioni præfixa, ita tamen, ut epiſtola prioris editionis ad Paullum II eidem ab initio præmiſſa ſit. In eadem epiſtola, *quidquid*, inquit, *Maronis ſcriptorum indepti ſumus, quantum quidem ſuimus intelligendo in tanta tamque mendoſa exemplariorum raritate, multorumque ejuſmodi prope deſuetudine, immo vero internecione, in corpus unum omne compegimus;* unde codices non admodum frequentes ac bonos ei ad manus fuiſſe apparet. Liquet etiam illud, Culicem, etſi valde vitioſe, ut multa nec Alerienſis intelligere poſſet, et alia, quæ Virgilii nomen mentiuntur, poëmatia (Sunt Diræ, Copa, Eſt et Non, Vir bonus, Roſæ, Moretum, Priapea, Epitaphia, et alia) in ea editione exhibita eſſe, præter Cirin, quod ex Fontanino l. l. intelligas. Alteram editionem idem vir meritiſſimus, Epiſcopus Alerienſis, ſuſceperat, cum ut commiſſos in priore operarum errores plurimos emendaret, tum ut e Pomponii Infortunatii codice antiquiſſimo, majuſculis characteribus ſcripto, quo Eclogæ, præter primam, Georgica Æneiſque abſoluta continebantur, poëtam caſtigatiorem exhiberet; id quod etiam in poëmatiis, Ætna, Ciri et Catalectis, alio Pomponii libro adjutus, fecerat. Cæterum *Pomponius* ille *Infortunatus* nullus alius eſt quam *Julius Pomponius Lætus*, etſi illud nomen apud eos, qui de ejus vita ſcripſerunt, memorari vulgo non video; præterquam apud Angelum Zavarronium in Bibliotheca Calabra p. 59, qui eum alias *Julium Fortunatum*, et poſt mortem Paulli II, P. M. Mæcenatis ſui *Infortunatum*, appellatum tradit; hactenus utique perperam quod Paullum II nominavit, cum Pium II memorare debuiſſet, cui carus fuit Pomponius; a Paullo contra in capitis periculum adductus. Recte itaque Apoſtolus Zenus (in *Diſſertazioni Voſſiane p.* 232) pro fortunæ conditione Pomponium nomen ſubinde mutaſſe monuit. Adde p. 245 ſ. Primis annis nomen Julii Pomponii Sabini ſibi impoſuerat.

Neutra harum editionum ad Virgilium emendandum in conſilium vocata eſt; reſtatque adeo hic beneficii in Maronem locus, ſi quis in eas incidat, ut de lectione excerpenda cogitet. Ad poëtam ipſum inde magnum fructum haud expecto; nam repetita fuit illa editio ab editoribus inſequentibus; in priore excudenda non admodum bonis codicibus editor erat inſtructus; in altera Pomponii librum adhibuerat; atqui is nullus alius fuiſſe videtur, quam Oblongus Pierii. vid. ſup. de his codd.

1470.

1470.

P. V. M. Opera omnia. Venetis *per Vindelinum Spirensem* fol. 1470.

Veneta I. Versus in fine subscriptos vid. apud Orlandum p. 20. Maittairium Annal. T. I, p. 290, et in Bibliotheca Smithiana p. *D*, e qua hic liber in Bibliothecam Regis Britanniarum Aug. migravit. Exemplar alterum in Biblioth. Colbertinæ supellectile, anno 1728 Lutetiæ L. 581 vendita, ad nescio quem transiit. vid. Burius *Bibliographie instructive* n. 2659. Iterum venum iit a. 1779 Parisiis apud Meyzieu 2308 L. et 1780 apud Gouttard 2270 Libris gallicis. Nuper iterum multis de hac editione egit Crevenna (in *Catalogue raisonné de ses Livres* Tom. III, I P. pag. 189 sq.,) nullo cum fructu ad te, qui indolem libri et usum criticum volebas rescíscere. Exemplum hujus editionis cum Comitis Reviczkii præclaris opibus litterariis migravit in splendidissimam bibliothecam Spenceriam. Si vera narrant editores Edinburgenses, Cuninghamus eam inspexit, sub principis nomine ab eo laudatam.

1471.

P. V. M. Opera (Bucol. Georg. Æneis cum XIII libro Maphæi Vegii) f. l. *(per Adam Rot)* f. 1471.

Magnifica ac præstantissimi artifici editio, cujus auctorem *Adamum* fuisse, ex subscriptis ad finem versibus intelligas. Jam autem Adamum *Rot*, Clericum Metensem, circa hunc annum Romæ typographiam condidisse satis constat. Huic itaque eam attribuerunt, adeoque Romæ excusam esse tradiderunt viri docti; in his bibliologus Burius *Bibliogr. instr.* n. 2660 qui eam Parisiis vidit, (ubi illa veniit 1769 apud de Paignat 449 L.) nec tamen de critico ejus usu sollicitus fuit; externam tantum speciem describit. Ab illo tamen Adamo Rot librum profectum esse, Laire spec. Typograph. Rom. p. 169. 170 dubitabat, Audiffredi p. 91. 92 omnino negat, cum Romanus typographus deteriore multum charactere usus sit. At fuisse alium *Venetiis* Adamum Rot, cujus opera Virgilius hic exaratus sit. Hæc est *editio Romana,* quam Maittaire memorabat T. I, pag. 309, *Catal. des Livres de Mr. Boze* n. 923, p. 179. Extat ejus exemplar in copiis Reviczkianis.

Servium hoc anno 1471 primo in lucem prodiisse satis constat; et quidem plus simplici vice. In discernendis tamen editionibus his magna est difficultas, bibliographis parum docte de his ple-

rumque diſputantibus. Accuratius quam cæteri de iis egit Abb. Baruffaldi *Tipografia Ferrarese* pag. 14 ſq. *Prima* eſt Veneta Baldarferi Ratiſbonenſis:

Servii Mauri Honorati *Commentarii in Virgilium per Chriſtophorum Baldarfer Ratiſponenſem* (Venetiis) f. 1471.

Vid Maittaire T. I, p. 92, et Baruffaldi p. 17. Eadem in Biblioth. Smith. pag. CCCCXXXIX memoratur, ſed admixtis erroribus, quos Baruffaldi refellit. Ex verſibus ſub finem ſubjectis intelligitur, Servium a *Bapt. Guarino* olim emendatum, a filio autem in lucem editum eſſe. Eodem anno *altera* prodiit, ejuſdem Baldarferi impenſis, *Servii editio* Venetiis *a Ludovico Carbone emendata*, ut ex diſticho adjecto intelligitur: vid. Maittaire p. 303, et Tom. I, p. 92. Orlandi p. 23, de Bure n. 2671, et qui primo loco conſulendus, Baruffaldi p. 19. Alterutra ex his habetur in libris Reviczk. illatis in biblioth. Spencer.

Male paſſim, etiam a Fabricio, Editio Servii hujus anni Ratiſponenſis memoratur, a Typographi patria errore orto.

Altera eſt Ferrarienſis:

Mauri Servii Honorati Grammatici ad Virgilii Opera diligens Interpretatio, per Andream Gallum. Ferrariæ f. 1471.

Orlandi *Orig. della Stampa* p. 137. Baruffaldi *della Tipografia Ferrarese* p. 9.

Tertia eſt Romana Udalrici Han.

Mauri Servii Honorati Grammatici in tria Virgilii opera expoſitio incipit, et primo in Bucolica. Romæ *per Udalricum Gallum* f. ſ. a.

Nulla poëtæ carmina adjecta ſunt, quod perperam viri docti tradidere; in errorem abrepti a de Bure n. 810, eſt enim liber in Biblioth. Reg. Par. Idem n. 2970 cum Maittairio, qui tantum de Servio memorat T. I, p. 292, eum librum circa annum 1470 excuſum eſſe conjectabat. Etiam Maſvicius, qui ea editione uſus eſt, ſolum Servium habuit. Rem omnem diſerte expoſuit Audiffredi pag. 71. A Jo. Ant. Campano an emendatum fuerit exemplar, quod Laire affirmavit, non ſatis conſtat. Alium Servium antiquum ſ. a. l. et typographo laudat Maittaire, T. I, p. 752.

Quarta eſt Baldarferi repetita, de qua paullo ante jam dictum eſt.

P. V. M. Opera (Bucol. Georg. Æn. cum libro illo XIII et Opuſculis, quæ ſunt: Culex, Diræ, Copa, Eſt et Non, de Roſis, Moretum et Priapeia) *ſine loco et typographo* f. 1471.

Maittair.

Maittair. T. I, p. 307. Editionem præſtantem et nitidam appellat Burius, qui de ea agit ſub n. 2661 eamque ſuperiori Adami Rot ſimillimam ab eodem artifice, ſed ex alio exemplari, deſcriptam eſſe exiſtimat, quoniam orthographiæ ratio diverſa eſt. Maluiſſemus eum lectiones poëtæ comparaſſe. Exemplar ejus in Bibliotheca Regia Pariſienſi ſe vidiſſe narrat; quod adeo aliud eſſe debuit, quam id, quod modo memoraturi ſumus. Ceterum exemplar hujus editionis veniit Pariſiis 1725 apud Dufay 249*l.* 19*s.* et e bibliotheca comitis de Hoym 1738. 150*l.* in ſupellectile libraria Sellii 1761. 120*l.*

P. V. M. Opera. Venetiis f. 1471.

Servius in Virgilium f. 1471.

Ita legitur in Catalogo Bibl. Reg. Par. (*Catalogue des Livres imprimés de la Bibliotheque du Roi. Belles Lettres. Poëtes*) n. 808. 809. Hanc editionem a ſuperiore, Burio memorata, diverſam eſſe neceſſe eſt, vel propter impreſſionis locum adjectum, niſi tamen e conjectura ille adjectus eſt. Verum non ſatis docte de his egit ille, ut ex ejus dictis aliquid expedias.

1472.

P. V. M. Opera cum commentariis Servii et in fine Æneidis ejuſdem Servii libellus de natura ſyllabarum ad Aquilinum. Florentiæ *per Bernardum et Dominicum Cennini Florentinos* intra annos 1471 et 1472.

Vid. Orlandi *Orig. et Progr. della Stampa* p. 130. 131, et 428. Maittaire T. I, p. 320. Abb. Mehus præf. ad Vitam Ambroſii Camald. p. 55. Fuit is primus liber Florentiæ a Cenninis expreſſus, et hac ipſa de cauſſa ſatis clarus. P. Cenninus, Bernardi f., emendaverat, *cum antiquiſſimis multis exemplaribus contulerat*; inprimiſque illi curæ fuerat, *ne quid alienum Servio adſcriberetur, neu quid recideretur aut deeſſet, quod Honorati eſſe pervetuſta exemplaria demonſtrarent.* Initium excudendi factum VII Nov. 1471, et finis V Octob. 1472. Burius n. 2672 de hac editione Maittairii fidem ſequitur; ipſe Pariſiis eam invenire non potuerat. Eandem P. Burmannus Sec. præf. Virg. p. * * * * * * 1 memorat et ex Mſ. Mediceo maximam partem expreſſam aut reſtitutam ait.

P. V. M. Opera (Bucolica, Georgica, Æneis). Venetiis *per Leonardum Achatem.* f. 1472.

De ea Orland. p. 25. Maittaire T. I, p. 314, unde de Burne n. 2662. Idem eandem, quantum intelligo, cum anno

1473 laudat in *Catalogue du Duc de la Valliere* P. I, Tom. II, p. 83. venditam a. 1784. 166*l*. Varietatem lectionis ex ea exhibuit Maittaire in fronte edit. Virgilii Tonson. 1715, unde in Var. Lect. sub nomine parum concinne a Burmanno imposito venit *Ed. Ven.* Hac eadem lectionis varietate usus Cuningham.

P. V. M. Opera (Bucolica, Georg. et Æneis cum reliquis opusculis et cum Priapeiis et lib. XIII Æn.) Venetiis *per Bartholomæum Cremonensem* f. 1472.

De ea Orland. p. 25. Maitt. p. 314. De Bure n. 2663, qui eam in Bibliotheca Regia Parif. servari testatur, ut sit forte illa, quæ in Catalogo sub n. 8·1 memoratur. In XIX foliis, quæ in fronte præfixa sunt, tabula librorum, Vita Virgilii cum versibus in ejus laudem præmittitur. Quæ omnia in hac editione primum memorari meminimus.

P. V. M. Opera (cum opusculis et Priapeiis) *sine loco et artifice impressionis,* nisi quod B. H. subnotatum sub finem est. *Benedictus Hercules* in iis latere creditur, typographus Ferrariensis. Vulgo tamen ab *Ant. Zaroto* Mediolani esse confecta creditur. f. 1472.

De ea Orland. p. 428. Maitt. p. 320, et Biblioth. Smith. p. D, secundum quos de ea egit de Bure n. 2664. Extat quoque in copiis principum edd. Reviczkianis. Hanc editionem, sed rarissimam, in primis cum vulgatis comparari vellem, quoniam *post Romanam Venetamque ab ipsis propriis Maronis exemplaribus, quæ Romæ in æde Divi Paulli reposita sunt, integrum, purum nitidumque opus hoc effluxisse* in subscriptione dicitur.

Discrevimus ac distinximus plures hujus anni editiones diligentius, quam ab aliis factum erat.

Servium in Bucolica hoc anno laudat de Bure *Bibl. du Duc de la Valliere* P. I, T. II, p. 87, sed videtur esse fragmentum editionis integrioris.

1473.

P. V. M. Opera (cum opusculis: Culice etc.), Romæ *per Udalricum Gallum et Simonem de Luca* f. 1473.

Hæc jam paullo frequentior superioribus illis editio, nota etiam Fabricio. Memorat eam post Orlandum Maittair. T. I, pag. 326, de Bure *Bibliogr. instr.* n. 2665, apud quos subscriptam notam editoris vide; inprimis vero Audiffredi p. 137, qui eam *tertiam Romanam* appellat post primam et secundam 1469 et 1471.

1471. Præmittitur Vita Virgilii cum verſibus etc., ut in Veneta 1472 factum memorabamus.

Venetam hujus anni per Leonardum Achaten a. 1473 vid. ad a. 1472.

P. V. M. Bucolica, Georgica, Æneis, Brixiæ. *Preſbytero Petro Villa jubente die vigeſimo primo Aprilis* f. 1473.

Memorat eam Denis, vir doctiſſ. in Supplem. Maittair. To. I, p. 32. Eandem Comes de Reviczki, cum memorata ſuperius Romana in bibliothecam Spenceriam intulit.

1474.

P. V. M. Opera (cum Maphei ſuppl., Copa, Moreto et al. Opuſc.), Mediolani *per Philippum de Lavagnia* f. 1474.

Eam memorant Orlandus p. 102. Maittaire T. I, p. 335. de Bure n. 2666. *Boninus Mombritius* eam curaverat. Fontanini *Hiſt. litt. Aquilei.* p. 40, qui Cirin abeſſe monet. Variantes lectiones ex ea excerptas præfixit editioni Lond. 1715 *Maittaire*, hinc eæ tranſlatæ ſunt in apparatum a Burmanno ſub nomine *Edit. Mediol.*

1475.

P. V. M. Opera, Venetiis *per Nic. Jenſon* f. 1475.

Memorat eam Orlandi p. 428 et 18, Maitt. T. I, p. 349, et ex eodem forte de Bure n. 2667. In hac edit. Cirin primum prodiiſſe Fontaninus *Hiſt. litt. Aquilei.* p. 40 memorat; non viderat adeo Romanam alteram; et ignorabat in hac Cirin jam eſſe vulgatam.

P. V. M. Opera cum Commentariis Servii. Venetiis *per Jac. Rubeum Gallicum* f. 1475.

Maitt. Tom. I, p. 349, poſt Orlandum p. 27. Pro prima Servii editione falſo olim, etiam a Fabricio, habebatur. Cf. 1480.

De Jo. Rubeo (*de' Roſſi*) vid. Supplement. *à l'Hiſtoire de l'Imprimerie de Proſper Marchand* 1775. 4. p. 185.

Maittaire ibidem eodem anno, *Mediolani* forte, excuſum *Servium* memorat. Et ſane in Biblioth. Smith. p. CCCCXXXIX *Servii* Editio nitidiſſima *Mediolani* 1475 *ſine nomine impreſſoris* fol. recenſetur; item in Biblioth. Harlei. p. 177. Excitat eam nonnullis locis, ut ad Georg. III, 256, Martinus. Dirimit litem Ill. Comes de Reviczky, qui eam in ſua penu habuit; ſubſcriptum eſt in fine: *anno a natali Chriſtiano MCCCCLXXV. Kalendis Decembribus, Divo Galeacio Maria Sfortia Vicecomite, Mediolani Duce quinto florente hoc opus non indiligenter eſt impreſſum.*

Antonii Carolli characterem litterarum agnoscunt bibliographi: (v. *de Bure in Catalogue du Duc de la Valliere* P. I. To. II. p. 84, e qua bibliotheca illa 1784 veniit 230*l.* et aliud exemplar 192*l.*

Diversa ab hac editione Mediolanensi quæ Virgilium cum Servio complectitur, est alia ejusdem anni editio Mediolanensis sine Servio:

P. V. M. Opera omnia—Accedunt Opuscula: Copa. Moretum. Diræ. De est et non est. Vir bonus. de Rosis. Culex. Priapeia. Mediolani *per Anton. Zarotum* Parmensem f. 1475.

In subscriptione habetur: *octavo Kalen. Sextilibus:* videtur hæc ad exemplum Lavagnianæ 1474. expressa esse; in utraque certe Ciris omissa: Fontanin. *Hist. litt. Aquilei.* pag. 40. Eam memorant Maittair, To. I. p. 366. Denis Suppl. Maitt. p. 700 (qui idem alteram recenset p. 57.)

P. V. M. Bucolica et Georgica per Joannem de Paderborne in Westfalia. Lovanii min. f. 1475.

Subscriptio in fine hæc habetur: *Bucolicorum, Georgicorum et quorundam tractatulorum opus insigne Virgilii poëtarum principis Joannes de Paderborne in Westfalia alma in universitate Lovaniensi residens suo proprio signo consignando feliciter consummavit anno incarnationis dominicæ* 1475 *mensis Novembris die vicesima nona.* v. ad a. sequ.

1476.

P. V. M. Opera omnia et opuscula—diligenter emendata et diligenter impressa sunt Mediolani *per Ant. Zarotum Parmensem* f. 1476.

An hæc diversa sit ab altera illa prioris anni, nondum compertum habeo.

P. V. M. Opera et Opuscula—per Joannem de Vienna. Vincentiæ f. 1476.

Maitt. ibid. post Orlandum p. 174, qui charactere nitidissimo expressam esse eam editionem testatur.

Venetam hujus anni laudat Martinus ad Georg. III, 468, quæ forte eadem est cum Veneta superioris anni. Editionem ejusdem anni consuluisse fertur Cuninghamus, teste Edit. Edinburg. præf.

Virgilii Opera, Lovanii *per Joan. de Paderborne in Westfalia* f. 1476.

Hanc nusquam alibi laudari videram præterquam in Biblioth. Harleiana T. I, pag. 176. Ab eo tempore notitia ejus editionis plenior data est Programmate Academiæ Kiloniensis 1785,

1785, unde discere licet anno superiore, 1475, prodiisse Bucolica et Georgica, hoc anno Æneidem per Joannem de Paderborne in Westfalia *mensis Aprilis de octavo:* fol. min. Exemplar utriusque codicis est in copiis librariis Christiani V. C. Professoris et Regi Daniæ a Consil. Justitiæ. Audieram in bibliotheca Comitis de Tott Hauniæ eandem editionem servari; ex eodem tamen Programmate didici haud vera mihi fuisse nuntiata. Cæterum Georgicis subjecta sunt: *Copa. Est et Non est. De institutione boni viri. De rosis nascentibus. Moretum*, et in pag. extr. variantes lectiones nonnullæ, de quibus editor adhuc ipse ambigebat. Similis pagina Æneidi adjecta. In subscriptione ad calcem Æneidis typographus narrat se inter versus spatium reliquisse glossulis inserendis—*non parva data opera ut eum* (poëtam) *aliis emendatiorem et melius punctis distinctum redderem.*

P. V. M. Æneis cum commento Italico: sive *Esposizione dell' Eneide di Virgilii* in Vicencia *per Hermanno Levilapide* (Lichtenstein) *de Colonia grande* 4. 1476. v. Mich. Denis Suppl. Maitt. p. 70.

1478.

P. V. M. Opera cum epistola Phil. Beroaldi nec non vita poëtæ. Parisiis, *Udalricus Gering* f. min. 1478.

Diligentissime castigata esse in subscriptione dicitur. De Bure n. 2669 et ante eum præter Orlandum Maittaire hanc editionem memoraverat T. I, p. 387. Operam in emendando locaverat *Paullus Malleolus Prof. Eloqu. Paris.*, sed ob characteris deformitatem et immensam erratorum copiam ipse eam reprobaverat. Itaque mox a. 1498 nova editio Parisiis fuit adornata, de qua v. inf. h. a.

P. V. M. Opera. Ad calcem: *Hoc P. V. M. Opus Dei auxilio et Alamannorum industria impressum est feliciter* Mediolani *impensis magistrorum Leonardi Pachel de Engelstadt et Ulrici Scinzenzeler anno MCCCCLXXVIII. tertio Idus Maii* f. 1478.

V. Saxii Hist. Typogr. Litt. Mediolan. p. 569, et ex eo Denis Supplem. Maitt. p. 99.

1479.

P. V. M. impensa et opera Andreæ Portiliæ. Parmæ f. 1479.

Orlandus p. 147. Maitt. T. I, p. 398. Extat in biblioth. Spenceria.

P. V. M. cum Servii commentariis. Sub finem præfat. Servii: " *Hoc opus exactissime cura et eruditione Joannis Calphurnii viri doctissimi*

" *doctissimi recognitum*, Leonardus de Basilea *Vincentiæ diligen-*
" *tissime impressit.*" Vicentiæ. f. 1479.

Est ea, quam Maitt. T. I, p. 398 excitat; et Harles Introd. in Notit. Hist. script. lat. To. I, p. 299. Certiora de ea tradere licuit, quum ea in bibliotheca præclara Kulenkampi, Collegæ, servetur. Adhibita ea est a Burmanno in Catalectorum recensione; Convenit ad verbum et paginam cum ed. Ven. 1486, nisi quod minora carmina de alio exemplo sunt descripta. Præfixa est Jo. Calphurnii epistola ad Hieronymum Portensem, ex qua patet, operam ejus fuisse inprimis in Servio collocatam, quem *valde mendose factum, et a quodam ejus temporis homine erudito ineptiis additis coinquinatum purgasse.* Videtur Venetam 1475 respicere. Erant ei duo exemplaria miræ vetustatis.

1480.

P. V. M. cum Comment. Servii. Venetiis *arte P. Piasii Cremonensis, Barthol. Blavii de Alexandria et Andreæ Torresani de Asula die prima Augusti* f. 1480.

Maitt. T. I, p. 407. Orland. p. 32. Adhibita a Burmanno Sec. in Anthologia; ut adeo minora carmina eam complecti necesse sit. idem edit. *Mediol.* 1481 vel 1480 laudat T. I, p. 99.

P. V. M. Opera: cum Comment. Servii—Venetiis *per Jacobum Rubeum, natione Gallicum MCCCCLXXX, mense Januarii* f. 1480.

V. Denis Suppl. Maittair. p. 125. n. 897. Videtur esse repetita ex alia ejusdem Rubei 1475.

1481.

P. V. M. Volumina diligenter emendata. Mediolani. *per Antonium Zarotthum, opera et impendio Johannis Leguani. anno Domini MCCCCLXXXI, die XX Januarii Finis* f. 1481.

Maitt. T. I, P. II, p. 422, repetita forte ex edit. 1476.

P. V. M. Opera et Opuscula cum Priapeiis.—Volumina hæc summa cum cura emendata Leonardus Pachel una cum Udalricho Scinczenceller, ejus socio, impressit anno Domini MCCCCLXXXI, IX Kal. Sept. Mediolani f. 1481.

Maitt. T. I, P. II, p. 422. Venibat illa ap. Osborn. anno 1764. Martinus eam ad Georgica bis terve excitat; etiam Burmann. Sec. Anthol. Lat. T. I, pag. 99, sed anno 1480 præscripto. Præiverat alia editio 1478.

P. V. M.

P. V. M.—cum com. Servii, Donati, Landini et Domitii Calderini Venetiis *impensis Lazari de Savtliano* f. 1481.

Notitiam hanc debeo Harlesio brev. Notit. p. 236. qui recte monet, in hac primum occurere Domitii enarrationem.

1482.

P. V. M. cum Servii Honorati Commentariis ac ejusdem poëtæ vita Venetiis impressa per *Magistrum Renaldum Noviomagio* Theotonicum 1482, die XXVII Septembris. Venetiis f. 1482.

Orland. p. 31. Maitt. T. I, P. II, p. 432, et jam Fabric. B. L. pag. 208. Servatur in bibliotheca Soc. Lat. Jenens. Subjecta habet Catalecta et Maphei lib. XIII. Sequi eam lectionem vulgatam superiorum editionum deprehendi in iis, quæ inspexi et comparavi.

P. V. M. Opera et Opuscula—Volumina hæc summa cum diligentia emendata Mediolani *Anthonius Zarothus imprimi curavit impensis Johannis Legnani anno Domini MCCCCLXXXII, VIII Kal. Maias,* f. 1482.

Maitt. ibid. p. 435. Nil in ea factum videtur, quam ut editionis superioris anni exemplar exscriberetur. Vix assequi licet, quo emtorum studio in eadem urbe intra duo annos ter flagitari potuerit Virgilius.

P. V. M. Opera et Opuscula—Regii Lepidi cura et impensis Alberti de Majalibus Regiensis MCCCCLXXXII, X Kalend Aprilis f. 1482.

V. Denis Supplem. Maitt. p. 160, n. 1193. Aliud exemplar est apud Ill. Comitem de Reviczky.

1483.

P. V, M. Bucolica, Georgica, Æneis, cum Comment. Servii, et ejusdem Opuscula; cum enarrationibus Domitii Calderini; *P. V. Maronis ad Priapum, et Priapeia cum aliis: impress. die XV Decembris per Baptistam de Tortis.* Venetiis f. 1483.

Maitt. ibid. p. 445. Typographum adscripsi e Catalogo Jo. de Neaulme. *Venetam cum notis variorum* in Catal. Osborn. anni 1764 commemorari videas. In hac editione Domitii enarratio in Opusc. min. scilicet: ad Culicem, Cirim et alia, repetitur. v. ad 1481.

1484.

P. V. M. cum Servii Commentariis. Impressum Venetiis *per Tomam de Alexandria MCCCCLXXXIIII, die XXIV Dec.* f. 1484.

Maitt.

Maitt. ibid. pag. 459. Servatur in Biblioth. Gotting. ex biblioth. Thomasiana. Nihil eam a vulgari cæterarum editionum cum Servio lectione recedere vidi. Subjecta sunt carmina minora.

1485.

P. V. M. Opera (etiam Carmina minora) *cum Commentar. Servii.* Brixiæ *per Jac. Britannicum Brixianum die XXII Augusti* f. 1485.

Catal. Biblioth. Bunav. T. I, pag. 300. c. anno 1484. Eandem Burmannus Sec. præf. ad Virgil. laudat, ex cujus bibliotheca in nostram academicam migravit. Convenit cum cæteris, inprimis Venetis, quæ Servium habent. Hæc est illa quam ex le Long Maittairius memorabat T. I, p. 459. Diversa est ab hac Brixiensis 1473.

De editione Florentina 1485 v. ad a. 1487.

1486.

P. V. M. Opera (cum lib. XIII Æn. et Opuscculis, inter quæ et *Ciris*) *cum Comment. Servii et Vita Virgilii, per Antonium Bartholomei, impressorum discipulum, mense Octobris.* Venetiis f. 1486.

Maitt. p. 474. Orland. p. 25. Fontanini *Hist. litt. Aquilei.* p. 40. Gözius in *Memorab. Bibl. Dresd.* T. II, n. 288. Museum Britannic. et Biblioth. Gotting. Annum 1476 Martinus ad Georg. III, 288. ubi lectionem ejus auctoritate confirmat, memorat, sed vitiose, ut apparet. Descripsit eam copiose Eckhardus Gymnasii Isenacensis director (*Nachrichten von seltnen Büchern der Bibliothec des Gymnasii* p. 144.) Est ea sane ex nitidissimis; verum ad verbum et ad paginam expressa est ex edit. Vicentina 1479.

Hoc a. 1486 primo prodiit

Pomponii Sabini opus in Virgilium, editum per Dan. Gaitanum Cremonæ f. 1486.

Iidem commentarii repetiti a Junta a. 1519. 1536, et ap. Oporinum 1544, inserti quoque editioni Basil. Henricop. 1561. Lucii 1613. Mediarum ætatum Grammaticum perperam eum esse habitum, bene docuit P. Burmannus Secundus in præf. ad Virgil.; esse autem eum eundem cum Pomponio Læto (de quo sup. egimus p. 50) Vossius subodoratus est de Histor. Lat. p. 191, ex præfatione Gaitani repetita in edit. Oporina, eique debent judicium suum in hac caussa alii viri docti, Niceronius, et Auctor

tor Obff. in Voffium (in *Giornale de Letterati d' Italia* T. XXII, p. 366, recoctr hinc adjecto auctoris Apoftoli Zeni nomine in *Differtationi Voffiane)* etiam Fabric. in Biblioth. medii ævi. Accedit, quod Pomponius Lætus in Epiftola ad Auguftinum Maffeum (in ejus Opp. fub fin.) conqueritur de Gloffulis in Virgilium fibi fuppofitis: *fi gloffulas*, inquit, *in Virgilium legeris fub titulo meo, oro ne fidem præftes; neque temerarius fum neque audax, neque eam expofitionem unquam tentavi; ille quifquis eft, qui falfum epigramma pofuit, fentiet quid profuerit, me tanto mendacio provocaffe.* Eft itaque ftatuendum, has gloffulas effe eadem commentaria Sabini; mirum vero, Gaitanum illum tantum audaciæ habuiffe, ut vivente Læto, qui 1418 deceffit, ejus opus e fuis fchedis ederet: nifi ex Læti prælectione illa fuere excepta. Si tamen hoc ita fe habet: ex ipfa Læti profeffione intelligitur, eum auctorem commentariorum horum nec fuiffe nec haberi voluiffe. Neque ipfum commentandi genus a Pomponio Læto alias frequentatum vidimus. Occurrunt præterea non nulla, quæ in eum vix cadere videntur, ut Iter in Scythiam, quod aliquoties commemoratur in Commentariis, v. c. in Ge. pag. 51 ed. Oporin. pag. 59 de fibris: *Hæc*, inquit, *antiqui fcribunt, et nos in Scythia animal vidimus, et Itinerario noftro defcripfimus;* et in Culic. p. 582. apud Sarmatas et Scythas e vifcinis fieri vinum narrat admixto melle: *quod ego in Scythia fæpiffime bibi;* paullo ante in Germania *fe vidiffe* ait *platanos aërias et opacas.* Add. p. 75. 76. 176. 184, ubi Ugros memorat, 197. 198. 236. Scripfiffe fe in Tacitum, Livium, Silium Italicum aliofque paffim memorat: Salluftii non meminit, cujus tamen recenfio a Læto facta inprimis celebritatem habuit. Cæterum tota interpretatio, in Æneidem faltem, maximam partem ex Servio concinnata eft, quem auctor interdum locupletiorem habuiffe videtur, uti etiam Probum in Bucolica. Inferta quoque paffim loca ex Dionyfio Halic., Diodoro et Strabone, latine verfa; haud raro nullo auctoris nomine appofito, uti et e Plinio multa intulit; et omnino multa doctrinæ pro iis temporibus reconditæ veftigia animadvertere licet. Atqui Lætum nec græca calluiffe, nec, præter latinas, alias litteras tenuiffe fatis conftat: ut adeo is pro commentariorum horum auctore nullo modo haberi poffe videatur. Manet itaque res multis adhuc difficultatibus implicita, quas bene vidit doctiff. Saxius Onomaft. litt. T. II. p. 491. Laudari in iis Commentariis lectionem Apronianam atque etiam Apronianum, fupra vidimus p. 58 et 59. Interea mirari licet, non fæpius eos in fequioribus Virgilii editionibus effe repetitos; in

iis

iis quidem, qui variorum operas recoxerunt, melius suum locum tuitus esset quam viceni alii Commentatores.

1487.

P. V. M. Opera cum Commentariis Servii Mauri Honorati, impress. XV Cal. April. Florentiæ f. 1487.

Maitt. p. 486. Chph. Landini commentarios pro Servianis ponit Orlandus p. 136. In Landini commentariis consentit Fontaninus *Hist. litt. Aquilei.* p. 40, sed 1485 Florentiæ *per Chph. Landinum* curatam Virgilii editionem memorat, cui Ciris esset inserta. Videant de his ii, quibus hæ editiones ad manus sunt: mihi admodum probabile fit, Servium cum Donato et Landini commento 1485 et mox 1487 Florentiæ prodiisse; ejusque repetitionem esse editionem per Ligam Boariam f. a. de qua v. inf.

P. V. M. cum Servii commentariis. Carmina minora, Venetiis *per Baptistam de Tortis* 1487, *die XXIII Maii* f. 1487.

(Biblioth. Acad. Gotting.) repetitio, ut probabile fit, editionis 1483, sine Domitii tamen commento.

P. V. M. Opera cum Comment. Servii—Mediolani *per Leonardum Pachel. et Udalricum Scinzenseller* f. 1487.

Ap. Saxium p. 583 et Denis Suppl. Maitt. p. 237, n. 1879. Repetiti haud dubie ed. 1478 velo 1481.

1488.

P. V. M. Bucolica : Daventriæ 4. 1488.

Fabric. B. Lat. Vol. II, p. 231. Videtur ad eandem officinam spectare: *Moretum. Vir bonus. De Rosa. De Vino et Venere. Daventriæ* in officina Alberti Pafraet f. a. 4.

Crevenna *Catalogue* Vol. III, P. I, p. 199.

Et *Bucolica cum Georgicis* per Richardum Pafraet *Daventriæ* 1489 habet Bibliotheca Academica nostra. Eadem aliquoties repetita, ut a. 1498. 1500.

Virgilii opera cum Servii Commentariis; ad cujus calcem legitur: *Impr. hoc opus* Venetiis *per Magistrum Andream de Palthascichis Catanensem* 1488, *Kal. Sept.* f. 1488.

Biblioth. Acad. Gotting., item Biblioth. Elect. Dresd. Est eadem, de qua Maitt. p. 781, et Indicis App. p. 560 nullo typographi nomine addito. Convenit illa cum Veneta 1487. Subjecta quoque Carmina minora.

1489.

1489.

P. V. M. Bucolica, Georgica, Æneis, cum Comment. Servii, Donati, Landini *et Calderini; Vegii lib. XIII Æn. Catalecta etc. cum Comment. Calderini,* Venetiis *per Georgium Arrivabenum Mantuanum. V. Cal. Quinctil.* f. 1489.

Maitt. ibid. p. 508. Orland. p. 47. Quantum assequi licet in hac editione Donati commentarii: inepti hominis opus, cum totus in eo sit, ut poëtam ad rhetorica præcepta exigat: primum in lucem exierunt, sed, ut ex ipsius Landini professione intelligitur, in epitomen ab ipso contracti. Nam et hujus viri docti commentum in hac editione si non primum vulgatum, repetitum tamen est. Atque ab eo inde tempore *genus editionum* procedere videas *cum Landini commentariis*, adjectis mox *Mancinelli in Bucolica et Georgica commentariis,* qui 1491 *primum* prodiere, tandem etiam *annotationes Beroaldi* et copiosiores *Badii Ascensii* accessere. In his adeo semper idem fere contextum poëtæ repetitum est.

P. V. M. Opera; a paulo adelocen; exactissime emendat. parisiisque in vico sorbonico impress. MCCCCLXXXIX, XII Cal. Decemb. Parisiis 4. 1489.

Matt. ibid. p. 509. cf. ad 1494.

Phil. Beroaldi Annotationes in Comment. Servii, Virgiliani Commentatoris, Florentiæ *impr. Ant. Mischominus* 4. 1489. Alia exempla 1488.

1490.

P. V. M. cum Comment. Servii.—per Udalr. Scinzenzeler. Mediolani f. 1490.

Orland. p. 105. Maitt. ibid. p. 521. Alias ab hoc artifice an. 1479, 1481, 1487 supra vidimus.

P. V. M. Bucolica et Georgica cum Commentariis Ant. Mancinelli Veliterni.—per Eucharium Silber, alias Frank.—Romæ f. 1490.

Maitt. ibid. p. 524. Audiffredi p. 297. Quantopere litterarum studia apud Romanos per sequentes ætates refrixerint, discas vel ex hoc, quod per sæc. XVI et XVII vix una facta est Romæ Virgilii editio.

1491.

P. V. M. cum comment. Servii, Donati, Landini et Calderini, cura Lazari de Saviliano. Venetiis f. 1491.

Maitt. ibid. p. 533. Orland. p. 50. Biblioth, Schwarz. P. II, n. 530. Repetita ex 1481.

P. V. M. Opera cum Comment. Servii et in minora poëmatia *Domitii Calderini. Præfatur Chph. Landinus,* Venetiis *per Bartholomeum de Zanis de Portesio* f. 1491.

Recen-

Recenfetur illa in Catal. Biblioth. Reg. Parif. n. 817. et apud Denif. Suppl. Maitt. p. 318 n. 2608.

1492.

P. V. M. cum comment. Donati, Landini et Servii, impenfis Francifci de Gerardenghis de Papia, labore et induftria Ant. Lambillionis Non. Nov. Venet. f. 1492.

Orland. p. 51. Maitt. ibid. p. 545.

Alia Veneta 1492 cum quinque Commentis Servii, Donati, Landini, Calderini, Mancinelli, extat, cujus exemplum in bibliotheca Erlangenfi Academica fervari narrat Harlef. typographi nomine non memorato, repetita, quantum intelligo, ex Veneta 1489, nifi quod nunc *Ant. Mancinelli* nomen accedit, quod primum occurrit in edit. Romana 1490. Ducit adeo hæc Veneta ordinem editionum cum quinis commentariis.

Editionem *Venetam* hujus anni et alteram 1497 *in fecundam Donati editionem* memorat Fabricius B. L. p. 208, fed in eo fallitur vir doctiff. dum hæc ad Virgilium refert: funt enim Commentaria, quæ fub Servii nomine feruntur, in fecundam Donati Artem feu editionem, quæ etiam in Putfchii vett. Grammaticis habentur.

P. V. M. cum comment. Servii, Donati, Landini et Calderini, impenfis Ambrofii Koberger. Noribergæ f. 1492.

Satis frequens Editio, de qua v. Maitt. ib. p. 546. Orland. p. 141, et Eckhard loco fup. laud. p. 158. Add. Panzer *Aeltefte Buchdruckergefchichte*, Nurnberg 1789, p. 124. Servatur eadem in Biblioth. Acad. Gotting. Eft mera repetitio Venetæ 1489 cum Landini commento.

P. V. M. Bucolica, Daventriæ 4. 1492.

(Vid. fup. ad a. 1488) Orlandi p. 429. Maitt. T. I, p. 786, et Ind. App. p. 560.

1493.

Hoc anno primum, fi bene memini, Virgilius operas Lipfienfes exercuit. Nam *Bucolica* expreffa Lipfiæ per Arnold. de Colonia 4. 1493.

Sequuta anno fequenti Æneis et Georgica.

1494.

P. V. M. cum comment. Servii—per Damianum de Mediolano. Venetiis f. 1494.

Maitt. Tom. I, p. 575. Orland. p. 54.

P. V. M. cum commentariis P. Servii, Landini, Ant. Mancinelli etc. Venetiis 1494 die ultimo Septembris f. 1494.

Laudatur

Laudatur a de Bure *Biblioth. du Duc de la Valliere* P. I, T. II, p. 85, typographi nomine non apposito. Convenit cum altera mox 1495 memoranda; nec tamen eadem esse videtur; ipsa forte adumbrata ex ed. 1492.

Parisinam in 4to editionem hujus anni laudat aliquoties Martinus ad Georgica III, 256. 435. IV, 391. Est ea sine dubio *Georgicorum* tantum; uti alia 1495 octonis (s. quaternis minoris formæ) laudatur a Martino ad Georg. III, 468. *Bucolica cum commento familiari* Paris. 1495 memorari video in Bibl. Harleiana T. I, p. 177. Scilicet ab hoc inde tempore, forte jam 1489, sæpius repetita carmina Virgiliana modo seorsum, modo conjunctim, Parisiis; nullum ad criticum usum.

P. V. M. Bucolica cum comment. per Jacobum de Breda. Daventriæ f. 1494.

Orland. p. 150. Maitt. ibid. vide ad a. 1488. Commentum hoc *Herm. Torrentini* est; quod, quamvis jejunum et ineptum, sæpius ab hoc inde tempore repetitum per Arnoldum de Colonia et alios. Etiam *Georgica* c. commentario *Hermanni Torrentini* paullo post prodiere *Daventriæ* 1496, 4. Sæpius repetitum utrumque opus. Nihil tamen valde fructuosum ex his edd. expectare licet.

P. V. M. libri Georgicorum. Lipsiæ 4. 1494.

Annal. Typogr. Lips. et jam Fabric. B. L. T. II, p. 234. Etiam *Æneis* per eundem Arnoldum Coloniensem 4. 1494. ap. Denis Suppl. Maittair. p. 383. n. 3212. Repetita Bucolica 1495 per eund. at Georgica 1498 per Wolfgang Monacensem.

1495.

P. V. M. Opera cum commentariis quinque, viz. Servii, Landini, Mancinelli, Donati, Domitii: impress. per Bartholomæum de Zannis de Portesio. Venetiis f. 1495.

Maitt. p. 595. Eandem, sed anno 1494 præscripto, editionem servabat Bibliotheca Duviana, antiquorum librorum copia et possessoris humanitate celeberrima, nunc in Bibliothecam Academicam Gottingensem translata.

Est etiam hujus anni editio Pinciana: *V. cum commentariis quinque: videlicet Servii, Landini, Ant. Mancinelli, Donati, Domitii. Servii item errores suis locis castigati.* Acc. carmina minora. Venetiis *a Philippo Pincio Mantuano anno Domini MCCCCXCV die octavo Augusti, cum privilegio ne quis audeat* imprimere usque ad annos decem sub pœna in eo contenta f. 1495.

Sane et hæc et illa prior Veneta repetitiones meræ sunt edit. Venetæ 1492. Pinciana autem mox aliquoties repetita: 1499. 1505.

Georgica Parisiis anno 1495 octonis expressa. v. sup. ad 1494, et *Daventriæ* 1496. v. ad a. 1494. et *Bucolica* Lipsiæ: v. ad 1494. Denis l. c. p. 400. Harles brev. Notit. p. 237.

1497.

P. V. M. cum commentariis quinque, videlicet Servii, Landini, Ant. Mancinelli, Donati, Domitii. Venetiis *per Simonem Papiensem, dictum Bevilaquam* f. 1497.

v. Zapf. Biblioth. et Denis Suppl. Maitt. p. 436 n. 3706.

De *Servii Commentariis juxta secundam Donatii editionem* Venet. f. 1497 expressis, atque Fabricio B. L. p. 208, et ex eo Maittario T. I, p. 655 memoratis, supra ad a. 1492 diximus.

1498.

P. V. M. Opus per Paulum Malleolum *Andelacensem iteratæ diligentia plane recognitum; per* Udalr. Gering. *et* Berthold. Rembolt *Socios in vico Sorbon. quam tersissime impressum. 9 Calend. Julii.* Parisiis f. min. 1498.

Maitt. p. 662. Orland. p. 87. Ex Paris. 1487 et 1489 expressum, sed emendatius. In Epistola præfixa P. Malleolus cum de aliis typographorum multorum fraudibus queritur, tum de nonnullis prævaricatoribus chalcographis—qui *ut numerum augerent interpretum, nec tamen plus assumerent papyri, Ant. Mancinellum in Bucolica Georgicaque adjicientes, et Servium, et Donatum, et Landinum, probatissimos interpretes, per universum opus laceros, mancos et exanimes, reddiderunt.* ap. Maitt. T. I, p. 60. 61. Hæc quorsum pertineant, non facile est dicere; forte tamen ad Venetam 1495 referenda.

Georgica et Bucolica cum novo commento Hermanni Torrentini (Daventriæ) 4. 1498. 1499.

Biblioth. Gott. Acad. v. ad a. 1494.

1499.

P. V. M. cum comment. quinque Servii, Landini, Ant. Mancinelli, Donati, Domitii. Servii item errores suis locis annotati. a Philippo Pincio Mantuano. Venetiis f. 1499.

Orland. pag. 50. Maitt. pag. 688, ubi et aliam *Venetam ejusdem anni* memorari notat *Jac. Zacchii typographi,* cujus nomen suspectum habet. Multi passim hanc edit. Pincianam memorant, et satis obvia ea est; ducta illa ex edit. Pincii 1495. Est eadem porro recusa 1505.

P. V. M. aliquot opuscula. In Colonia 1499. v. ad a. 1501.

1500.

V. cum Commentariis quinque. Venetiis *a Lucantonio Florentino anno domini MCCCCC. die XXVII Augusti cum privilegio.* f. 1500.

Totus liber ad verbum, et cum ipso titulo, expressus ex Pinciana 1495. Servatur exemplum in re libraria Gymnasii Arnstadiensis, unde descriptionem diligentiorem mecum communicavit Lindnerus, vir doctiss. Gymnasii Rector. Lucantonius debet esse Lucas Antonius Junta, a quo editiones cum variorum commentariis 1519 et seqq. annis aliquot Venetiis sunt excusæ.

P. V. M. Bucolica et Georgica cum Comment. Servii et Jod. Badii Ascensii. Lutetiæ *Johann. Petit* f. 1500.

P. V. M. Æneis cum Servii Comment. Phil. Beroaldi annotat. —Donati enodat. Jod. Badii Ascensii elucidatione atque ordinis contextu—a Thielmanno Kerver compressa. Venundantur Parisiis *a Joanne Parvo* f. 1500.

Vid. Maitt. p. 713, ubi inscriptio libri verbosissima expressa est. Bucolicorum editionem non memorat, quam Æneis sequuta est. Anno sequenti etiam *Culex cum reliquis Poëmatiis* prelo eodem exiit, atque hæc est *prima Ascensiana*, quam tot aliæ sequutæ sunt. *Universa Virgilii carmina hujus anni cum Comment. Servii apud Jo. Parvum et Jo. de Confluentia,* Orlandus p. 96 memorat.

P. V. M. Opera Nic. Erythræi opera restituta additis ejusdem scholiis. 8. 1500 *per Franc. Rampazetum.* Memoratur in Cat. Biblioth. R. Paris. n. 818. Esset hæc itaque *prima Erythræana* sæpius deinceps repetita, sed non nisi medio sæc. XVI (1539. 1555 al.). Erythræi industria, etiam Henr. Stephano in præf. damnata, fere intra subtilitates grammaticas et rhetoricas substitit. Index nullo plane consilio ac judicio confectus est.

Jam hoc anno *Herm. Torrentini Commentarium Coloniæ* typis excusum fuisse, apud Fabricium B. L. T. I, p. 213 memorari video. cf. ad 1494, et Georgica cum ejus Commentario Daventriæ v. sup. ad e. a.

Subjiciemus nonnullas edd. hujus sæculi sine temporis aut loci notatione excusas: de quibus tamen non sine cautione pronuntiare licet; quandoquidem plerumque extrema pagina et indicibus destituta exemplaria in hunc censum veniunt.

P. V. M. Opera fol. f. l. et a.

Memorata et descripta secundum externam formam a *de Bure in Catalogue des Livres du Duc de la Valliere* P. I, T. II, p. 80, proposito quoque litterarum specimine, quae neogothicae et barbarae sunt. Veniit illa. 756*l*. 19*s*. Extat inter Reviczkianas opes in bibliotheca Spenceria. Nullum equidem ex ea editione fructum ad poëtam sperandum esse arbitror. Ad annum 1471 eam refert de Bure. Esse eam excusam opera *Johannis Schüssler* Augustae Vindelicorum intra a. 1470 et 1472 (nam intra hos annos ille officinam exercuit) deprehendisse nuper sibi visus erat *Dom Maugerard* (in *Journal encyclop.* 1787. *Decemb.* p. 327) comparato Terentio s. l. et a. in bibliotheca Archiepiscopi Tolosani, eo tempore Administri principalis rerum regni Galliarum latente. Mox tamen alius vir doctus, comparata versione latina Homiliarum Joannis Chrysostomi et libri IV. Augustini de Doctrina Christiana, prelo *Mentelii* Argentoratensis librum vindicavit (ibid. 1788. *April.* p. 155 sq.) Terentii laudati servatur aliud exemplar in bibliotheca nostra Academica. Ceterum tanto libentius intellexi, editionem illam Virgilii s. l. et a. esse in Germania exaratum; cum alias inter Virgilii editiones Saec. XV una tantum esset Kobergeriana. Successit tertio loco Argentina 1502. Nec licet assequi, quomodo factum sit, ut per ista tempora Virgilii lectio in Germania tantopere frigeret.

In Bibliotheca Smithiana pag. D Editio *Virgilianorum Operum* memoratur fol. s. l. a. et typographi nomine; esse tamen perpulcram et characteris litterarum ad Vindelinianam accedentis.

P. V. M. cum comment. Servii, Donati et Landini. Ad calcem: *Impressum Venetiis per Ligam Boariam, X Kal. Jun.* fol. s. a.

Orland. p. 62. 428. Maitt. T. I, P. II, p. 748. Ind. App. p. 560, et in Catal. Biblioth. Barberinae p. 529. Descriptionem ejus dedit vir doctiss. Sam. Benj. Reichel, Prodirector Gymnasii Altenburgensis in Progr. 1774. Extat quoque nunc eadem editio in Biblioth. Acad. Gotting. quo tanto certius mihi nunc constat, esse eam repetitionem, non tam Venetae, quam Florentinae 1483 vel 1485, adjectis quoque inde carminibus minoribus. Praefixum est, ex eadem utique editione, Chphori Landini Florentini prooemium ad Petrum Medicem, Magni Laurentii filium. Memoratur in eo inter alia conjuratio in Mediceam familiam et Laurentii reditus in urbem: quo ipso patet non nisi post a. 1478 et 1479 et ante 1492 illud scriptum a Landino esse.

Virgilius cum notis Servii. Venet. fol. s. a.

Apud eund. Maitt. p. 749 et Ind. App. p. 560. Bibl. Harlei. T. I, p. 176, ubi et alias f. a. et l. memorari videmus, quæ quales fint, ex ipfis libris infpectis pronuntiandum erit, et videndum, an folium exciderit, quo annus et typographus erant memorati. Alia ap. de Bure *Catal. de la Biblioth. du Duc de* Valliere P. I, T. II, 85. Aliæ comparandæ funt apud Denis Suppl. Maitt. p. 691. n. 6154—6158. Eft etiam una, quam ante 1480. forte Venetiis per Leman de Spira expreffam conjectat *Gemeiner in Regenfburg.* Stadtbibliothec. p. 65.

P. V. M. Opera et Opufcula cum Priapeiis : f. a. et l. cum fignaturis tantum fol.

Ibid. p. 766 et in Indicis App. p. 560. add. Harles brev. Notitia. p. 235. Eft forte Mediolanenfis 1481.

Veterem *Londinenfem* editionem Martinus aliquoties memorat: forte refpexit *Bucolica f. a. per Rich. Pynfonum,* qui intra 1493 et 1528 typographiam *Londini* exercuit. Titulum libri v. apud Amefium *Old Englifh Printers* p. 130.

Ex tanto editionum fæculo XV vulgatarum numero antea vix tres aut quatuor, nunc aliquanto plures, a viris doctis critica cum cura et fubtilitate excuffæ funt; unde fit, ut nec fatis exploratum fit, quid ex nonnullis earum utilitatis et fructus ad Virgilium expectandum fit, nec accurate definiri poffit, quænam ex iis inter principes et ex membranis defcriptas habendæ fint, aut quæ reliquarum familias duxerint. Etfi fatendum eft, fi quidem ex iis licet judicare, quas ipfe infpexi, ut nunc habemus Virgilium ad codd. conftitutum, parum aut nihil bonæ frugis inde ad nos rediturum effe; quæ ipfa res revocavit me, quo minus in iis, quæ ad manum erant, excutiendis effem nimis fedulus. Quantum tamen adhuc curatione opera ac ftudio perfpicere potui, a Venetis cum Servii commentario exaratis primo Virgiliana lectio fuit conftituta, ut per plures editiones continuaretur. Nam conveniunt fere inter fe ad eandem lectionem propagandam Venetæ cum Servii tum cum Landini aliorumque Commentariis vulgatæ. Cum iifdem confentire vifæ funt edd. Kobergeriana 1492, Argentina 1502, utraque inter meliores referenda. Daventrienfes et Parifienfes in fcholarum ufum paratæ effe videntur. Priorem Romanam ex parum emendato codice profectam effe fupra vidimus; alteram emendatam ex Codice Pomponii, qui, ut probabile fit, idem erat cum Oblongo Pierii. Inde quæ cum Servio prodiere, fieri non potuit quin ex hoc ipfo conftituerentur aut

aut interpolarentur. Ad Mediceum codicem emendavit poëtam Cenninus Florentiæ. Codices Vaticanos adhibitos esse in Mediolanensi Zarotti 1472 testatur subscriptio. Si tamen altera Mediolanensis 1474 inde fuit expressa, lectionem ejus excerptam habemus in Var. Lect. apparatu. P. Malleolus bis ad emendandum Maronem accesserat 1478 et 1498. Non tam in poëta, quam in Servio emaculando operam collocarant plerique, in his Jo. Calphurnius in edit. Vicent. 1479. Prorsus inde a critica opera deflexum ad interpretandi studium. Primo video Domitium Calderinum enarrasse Opuscula 1483. Prodiit 1486 Pomponii Sabini Commentarius e Servio et Probo protissimum collectus. Inde Donati excerpta, et Landini Comment. 1485. 1487. 1489. Ant. Mancinelli 1490. Paullo post quinque Commentarii junctim prodi cœpere; inque hoc fere substitit virorum doctorum studium.

Dicendum nunc est de *Aldinis editionibus*, quas in prima editione nondum ad manus habebam. *Prima Aldina* 1501 mera est superioris alicujus editionis repetitio; etsi in præfatione promittitur Virgilius emendatus, atque etiam ad calcem orthographiæ suæ defensionem cum quinque locorum correctione subjicit Aldus (exigui profecto momenti illa correctio: *Lavinia* pro, Lavinaque Æn. I, 2. VI, 33 *protinus omnia* pro, omnem. VI, 464 *aquai* pro, aquæ vis. VIII, 402 *potest electro* pro, potestur electro. IX, 9 *petit Evandri*, pro petivit E.): *Altera* est repetita ex priore. Successit *tertia* ex A. Naugerii emendatione, præclara et inter præstantissimas facile editio: quam qui factum sit ut sequentes editores non sequerentur, sed plerumque ad priores Aldinas redirent, non assequor. Pleraque enim, ab Heinsio e melioribus codd. constituta, leguntur jam in Ald. tertia. Habuere tamen eam in manibus viri docti, saltem Pierius, qui nihilominus priores sequitur. Heinsius et Burm. laudant Ald. et Junt. in Var. Lect., sed spectat hoc ad priores. Repetiere quidem editionem tertiam Aldinæ 1527. 1540. 1545, nec tamen satis fideliter; in multis ad priorem rediere. *Paullus* autem *Manutius*, qui adnotationibus ad marginem appositis instruxit Virgilium, ad suum judicium ex aliis edd. multa in textu novavit in edd. 1555. 1558. 1560. Ad *P. Bembi et A. Naugerii exemplarium* fidem emendationem factam præferunt alia exempla, Venetum 1525, Juntinum 1552; fluxere adeo illa ex Ald. tert. Aliæ præferunt eandem professionem tantum in Culice, ut Lugd. 1537. Parif. 1538. Multo tamen major numerus est eorum editorum,

torum, qui tertiam deseruere, et ad priores Aldinas rediere, ut Gryphianæ, Rob. Stephani al.

Novam recensionem adornasse videri voluit *Jo. Bapt. Egnatius* in ed. Ven. 1507. Verum substitit ejus opera maxime intra Servium, quem ex dimidiato integrum se fecisse profitetur; adjecit et Probi commentariolum, seu fragmenta. E codd. quos jactat pauci vidi mutata, bonam tamen interdum lectionem repositam. In ratione scribendi multa se ad veteris consuetudinis normam direxisse ait; in plerisque antiquioribus potius auctoribus, quam recentibus grammaticis, adstipulatus.

Juntina prima, a *Philippo Junta* expressa, est a. 1510, postquam jam Eclogas, forte et alia, separatim prelo subjecerat, repetita 1529, quam diligenter inspexi. Est in his, saltem in altera, fundus editio Aldina prior, verum emendata illa est a *Nic. Angelio:* quod tamen non ita accipiendum, ac si novos codd. adhibuerit. Præfixæ sunt *Benedicti* in Virgilium annotationes, a quo codices inspecti sunt: v. inf. ad a. 1520; hanc tamen editionem cum Egnatiana a viris doctis neglectam esse video, nisi quod 1534 ex Egnatio Basileensis Jo. Walderi repetita est. Diversæ ab his sunt edd. Lucæ Ant. Juntæ, de quibus statim dicemus, cum de Ascensianis pauca monuerimus.

Prima Ascensiana, h. e. Jod. Badii Ascensii commentariis instructa, quantum quidem constat, 1500 prodiit. Nihil equidem de re non inspecta affirmare ausim; eam tamen cum reliquis editionibus Ascensianis a Venetis supra memoratis, uti 1495. 1499, a quibus vulgatam lectionem deductam suspicor, nihil discedere vidi, ut adeo ipse Badius in textu nihil emendationis attulisse videatur. Criticæ adeo opis ex iis omnibus nihil expectandum. Sunt autem Ascensianæ notabiliores Paris. f. 1505. 1507. 1514. 1515. Lugdun. f. 1517. 1528. 1529.

Mature Ascensianum commentum in *Venetas* edd. migravit, interdum ad verba diversi contexti; unde nec dubito lectionis varietatem et interpolationem ab eo tempore promiscue per vulgatas esse grassatam. Post editionem a. 1500 ex Pinciana ductam *Lucas Ant. Junta*, Ascensianarum edd. exemplo, onerare ac submergere poëtam, variorum commentariorum tamquam eluvie aliqua inducta, cœpit: f. 1519. 1533. 1537 1542. Idem institutum tenuere alii librarii Veneti, et in edit. 1522. Harum editionum omnium nulla esse potest dignatio. Etiam Juntinas modo dictas sequuntur aliæ Venetæ: ut ap. de Tortis 1541: ap. Hieron. Scotum 1544 et ap. Bonellum 1558 et ipsa Velutelli 1534.

Inter hæc *Pierius* præstantissimis codicibus adhibitis (de quibus v. sup. p. 49) castigavit Virgilium, et quidem Castigationibus seorsum editis 1521: acceptæ ac repositæ sunt in edit. 1529 Paris. et 1532 Rob. Stephani. Usus est Pierius Aldina prima et secunda; etsi tertiam semel memorat ad Æn. III, 43.

Adoptavit et breviter excerpsit Pierii castigationes sub nomine *lectionum varietatis* appositæ, *Alex. Velutellus* in Ven. 1534, 8. Item Hieron. *Scotus* Ven. 1544, quam excipit alia Veneta ap. Jo. Mar. *Bonellum* 1558, f. nitidissima editio, et, quod viri docti fidem faciunt, cum ipsi titulo libri forte fidem haberent, emendatissima. Sed typographica peccata ipsi animadvertimus, et indocto homini concinnandæ editionis curam mandatam fuisse, ex eo suspicati sumus, quoniam varietas lectionis in margine omissa est.

Unde factum sit, ut editio *Veneta* 1583, 8. *e MS. Carpensi*, h. Mediceo Codice, expressa a posterioribus editoribus plane negligeretur, difficile est dicere. Ita nec *Commelinianæ*, similiter e Cod. *Palatino* expressæ 8. 1603, ulla ab editoribus ratio est habita. Sed, quod sæpe et alias vidimus, casu hæc potius et fortuna, quam consilio, geruntur.

Jam a. 1500 Virgilius *Nic. Erythræi*, h. e. Jo. Victorii Rossii (v. Anti-Baillet T. I, c. 8), opera restitutus cum ejus scholiis et indice prodierat apud Franc. Rampazetum; hinc iterum per Sabium recusus 8. 1539 et 1555, unde transcriptæ editiones Francof. 1583. Hanov. 1603. 1608 et castigata per Jo. Obsopœum et Fr. Sylburgium 1613, 8. Indicem Erythræi Ant. Mar. Bassus aliquis ad versuum et librorum numeros instruxerat Venet. 1586. Sed tota fere Erythræana opera nec consilium nec fructum habet. Interea nulla est Virgilii editio, quæ frequentius repetita a librariis fuerit.

Similem fortunam invidere licet editionibus cum *Joannis a Meyen* scholiis Ven. apud Aldum: 1576. 1580. 1587 etc. Nihil enim illis est jejunius. Repetita tamen illa a Francofurtensibus 1599. 1616. 1629, tum in Parisinis et in Venetis edd.

Unde *Rob. Stephanus* editionem suam 1532 duxerit, curiose satis inquisivimus. Satis nunc nobis constat, Aldinam priorem seu Juntinam ab eo fuisse expressam. Robertus ipse ex Servio laudis summam aucupatus esse videtur; cum enim, antiquorum exemplarium ope, inter quæ unum Fr. Sylvii memorat, integritati restituisse gloriatur; de ipso Virgilio silet. Successere editioni Rob. Stephani majori reliquæ *minores*, in quibus Aldinæ tertiæ præfationem præmisit; attamen poëtæ lectio ad alias, etiam Aldd.

Aldd. priores, edd. eſt mutata: Sunt eæ 1533. 1537. 1540. 1549, jam a Maittairio in Hiſt. Stephanor. commemoratæ; nec dubito *Henrici Stephani* tres editiones 1577. 1583 et 1599, 8. ex iiſdem ductas eſſe.

Editio *Pariſina* 1600 cum tota ſua familia Genevenſi, Servii commentariis a P. Daniele emendatis non ullis in ipſum poëtam meritis commendatur.

Quæ *P. H. Suſſannæi* diligentia in Virgilio emendando 1539. 1540. 1541 Pariſiis fuerit, mihi non conſtat; nec tamen tam criticam, quam typogryphicam eam induſtriam fuiſſe ſuſpicor.

De fonte editionum *Sim. Colinæi* 1526. 1531. 1540. 1542 forma minore, et *Gryphianarum* mihi hactenus liquet, quod edd. Aldinis prioribus, et Juntinæ inde ductæ, reſpondent. Jam inde ab a. 1538. 1545 Franc. Gryphius Pariſiis Virgilium excudendum curaverat; tum e Franc. Goveani, ICti, et vel ex magni Cujacii laude ſatis nobilis, caſtigatione, falſo tamen jactata, eum vulgavit Lugduni Seb. Gryphius forma minore 1542. 1544. 1546. 1547. 1550. 1555. 1556. 1560.

Ab anno inde 1530 et hinc 1537. 1538 Virgilius *cum Phil. Melanchthonis ſcholiis* Pariſiis vulgatus, et Lugduni 1537, deinceps autem Tiguri 1564. 1570. 1581. 1585, Baſileæ 1546 et al., Moguntiæ 1554, Coloniæ 1597 repetitus eſt. Habent neque hæ editiones uſum criticum; mirum tamen illud, qui factum ſit, ut Pariſiis primum Melanchthonis ſcholia frequentarentur. Etiam Melanchthonis prælectiones in Georgica, Baſileæ 1544 vulgatæ, ſtatim 1548 iterum fuere recuſæ.

Lipſiæ ab initio inde ſæculi XVI modo Bucolica, modo Georgica, etiam Æneis, fuerant excuſa; iſta fere cum *Herm. Torrentini* Comment. Nec tamen ex iis edd. quicquam beneficii aut fructus in Virgilium expectari poſſe videtur, ne ad interpretationem quidem. Eſt enim hujus Torrentini familiaris, ut vocat, expoſitio, jam ſub finem ſæculi XV vulgata, illis quidem temporibus condonanda, non tamen digna, quæ toties Lipſiæ, Argentorati, Daventriæ, Londini et alibi repeteretur. Si tales edd. non plane negligimus, hiſtoriæ typographicæ forte prodeſt opera noſtra, Virgilio nihil.

Poſtquam *Ge. Fabricius*, Chemnicienſis, accuratioris doctrinæ vir, quam nunc vulgo ad viri docti nomen conſequendum in hoc litterarum genere requiri ſolet, ex Italia Neapolitanum exemplar Commentariorum Donati in Æneidem reportaverat, inque iis et Servii Commentariis emendandis operam per multos annos adſiduam collocaverat: ejus fructus in publicum produxit primum editio

editio Henricopetrina f. 1551, repetita illa mox, et variorum interpretum Commentariis locupletata, seu onerata et obruta, f. 1561. 1575. 1586 et Lud. Lucii studio 1613. Quod exemplum Henricopetri operis librariis exprimendum tradiderit, nusquam memoratur. Mihi cum Juntinis fere et aliis Venetis convenire ea editio visa est. Postquam Fabricius exemplar suum prelo paraverat, et, tametsi nullo codice usus esset, tamen illud operarum erroribus purgaverat: *Joach. Camerarius* illud descriptum Lipsiam secum attulit. Hinc Virgilius excusus 1546. 1548. 1551. 1556. Tum Fabricius *lectionis varietatem* adjecit nescio an primum in edit. Argent. an. 1557. Hinc *ex Fabriciana recensione* sæpius repetitus Virgilius 1568. 1591. 1598 et forte alias.

Interea Lipsiæ prima *Ge. Bersmanni* 8. 1581 prodiit, bona editio, sed quæ criticis usibus non admodum inserviat. Sæpius ea sub prelum revocata est.

Taubmanniana editio Viteb. 1618, 4. Henr. Stephani editionem secundam sequitur, ut in præfat. diserte memoratur.

Cerdanæ editiones in textus ratione vix quidquam immutarunt, nec multum præsidii ad eam rem in iis est. Unde tamen expressæ sint, nondum assequi potui.

Antwerpienses ex officina *Plantiniana* editiones non unius sunt generis. Prima fuit e *Theod. Pulmanni* recensione et emendatione 8. 1546, repetita deinceps 1564. 1571. 1580. 1588. 1589. 1592. 1596. 1604. 1625. 1634. Doceri cuperem, de prioribus saltem, an inter se diversæ sint; ipse in præfatione ed. 1564 ex collatione exemplarium cum manuscriptorum tum typis impressorum poëtam se restituisse profitetur. Idem Chph. Plantinus f. 1575 Virgilium nitide exprimendum curavit cum Germani *Valentis* Guellii Commentationibus pereruditis, sed quarum tantum in interpretatione ratio haberi potest. Tandem etiam Aldinæ editiones 1558 aut 1560 cum Paulli Manutii adnotationibus marginalibus ab eodem Plantino sub prelum a. 1566 revocatæ sunt.

Vulgares editiones, quarum ingens numerus commemorari posset, hic non curamus. Inde ab a. 1622 procedunt Elzevirianæ L. P. doct. viror. castigatione. Acc. Animadverss. liber. Ex eodem genere est illa, cui præfatus est Dan. Heinsius, 1636 *P. V. M. Opera nunc emendatiora.* Non tamen apparet, quidnam operæ vir doctus adhibuerit. Est enim hæc cum aliis hinc repetitis inquinatissima et sine lectionis dilectu. Ad tergum præfationis appictus est numus cum Virgilii capite, quo sibi fraudem fieri passus est vir doctus.

Tandem *Nic. Heinsius*, divino quodam beneficio poëtis Romanis sospitator datus, ad Virgilium constituendum accessit: cujus editiones ap. Elzevirios 1664, 12. 1671, 1676. 1688 sæpius repetitæ et ab sequentibus editoribus fere omnibus, etiam a Ruæo in edit. secunda, tamquam regula acceptæ sunt, ad quam Virgiliana lectio exigeretur. Postquam tamen P. Burmannus scrinia Heinsiana recuperaverat, Burmanni diligentia nova saltem variæ lectionis silva, et critica in nonnulla loca strictura subnata est.

Inter hæc commentandi et illustrandi ratio et ipsa inter varias vicissitudines fluctavit. Post quinque Commenta, quæ sub sæculi XV exitum prodierant, sæpius repetita in edd. sæculi XVI, regnavit Ascensiana elucidatio, grammatica fere ac rhetorica, et ad Servii exemplum instituta. Ipse Servius non modo assidue legebatur, verum et commentatores suos erat nactus; ipse tamen vitiis coinquinatus, donec recentioribus virorum doctorum studiis emendaretur. Probi commentariolus, 1507 ab Egnatio vulgatus, non magni usus esse poterat. Donati non nisi fragmenta habebantur inde a. 1489, donec plenior Donatus prodiret Neap. 1535, repetitus a Fabricio 1551 Basileæ, poëtam ad rhetorica præcepta exigens. Julii Sabini Commentarios 1486 editos minus frequentatos esse ex paucitate repetitorum exemplarium colligo. Serius accessit Philargyrius 1587 et 1600. In Scholiis *Torrentini* familiaris expositio ingenia puerorum corrupit, singulis fere annis inde a 1496 repetita. Substituta iis inde a 1539 *Erythræi* scholia cum indice sexcenties excusa; tum *van Meyen* scholia inde a 1576. Ex his triumviris plerumque doctrina scholastica pependit, e qua adeo divinæ poëtices omnisque venustatis et pulchritudinis sensus et ex lectione voluptas sublata esse debuit. Ad puerilia depressa fuit Rami opera in Buc. et Ge. 1551, ad quæ duo carmina omnino plus studii attulere homines, quia puerilis institutio in iis maxime occupata erat. Hinc subnatæ Philippi Melanchthonis adnotatiunculæ 1531; Willichii scholia 1535 et 1539; Lucii Vivis in Buc. interpretatio 1537, qui et allegoriis indulsit; Camerarii 1556, tum Nicod. Frischlini paraphrasis 1580. 1602. Serius ad Æneidem perventum, primum in Hartungi Annotat. 1551, tum Nannii et Hortensii 1559 et Nascimbæni 1596. Non carent illi docta subtilitate; verum judicium et sensus elegantia ab illis abest. Cumulantur quoque partim vulgaria, partim rhetorica a genio et indole poëtices aliena. Grammatica ratio intra verba et formulas subsistens, melior tamen et castigatior, fuit in nonnullis ex his, tum in Paulli Manutii adnotationibus marginali-

bus

bus 1558, (quæ etiam in Plantinianis ſunt receptæ 1566, mox meliores ipſis ſubſtitutæ ab Hen. Stephano 1577,) et ſelectis virorum doctorum notis a Ge. Fabricio 1546. 1551. 1557, tum a Berſmanno 1581. Laudatur Pontani opera 1599. Ad Græca revocaverat animum jam olim Eobanus Heſſus 1529, et Theocriti Heſiodique loca comparaverat. Majore cum apparatu hoc exſequutus eſt Fulvius Urſinus 1568, cujus veſtigiis inſiſtens 1575 Germanus Guellius Valens Virgilium e Græcis illuſtravit; nimium ſane, ut natura humana fert, in invento ſibi indulgens, ut tamen erigeret animos ad meliora. Inde diſertiſſimos, eruditiſſimos, et luculentiſſimos commentarios condidit La Cerda Madriti, primum in ſingula Carmina 1608. 1612. 1617, tum vero hoc ipſo anno 1617 junctim editos. Si ſubtilitatem et judicium in delectu deſideres: ætatis vitium forte illud eſt, non viri. Quod prævideri potuit, ut ex largiſſimo fluvio rivulos ſibi aperirent alii, evenit, et exorti ſunt plures, qui ſelectas ex ſuperioribus interpretibus notas Virgilianis carminibus adderent; qui fere omnes peccarunt in hoc, quod non ipſi judicium ſuum adverterunt, viderentque quæ illuſtrationem ſibi poſtularent, verum id unice ſequuti ſunt, ut ex aliorum judiciis toti penderent, apponerentque ea, quæ invenirent notata ab aliis prouti caſus, aut ſtudium, aut ſtomachus offerret. Non vacat his vitiis ipſe Taubmanni commentarius 1618, multo minus Farnabii opera 1634 et Minellii 1674. Intellectum ſane eſt a viris doctis, deſiderari in Virgilio interpretando genus aliquod ſcholiorum ſeu commentationis perpetuæ; nam, ut unum alterumve locum egregie illuſtratum videas, id ad perpetui carminis lectionem doctiorem non ſatis facit; peccatum tamen eſt in eo, quod excerptis ac ſelectis aliorum notis id effici poſſe putarunt. Schrevelii opera inde a 1647 in edd. graſſata per notas ſelectas oſcitantiam et levitatem judicii ubique prodit; nec magis probanda Emmeneſſii opera 1680. Interea ſtudium excudendi auctores claſſicos cum integris virorum doctorum commentariis per Batavos revixerat; quo ſane ſublata eſt moleſta illa ratio indiligenter et indocte excerpendi ac mutilandi aliorum diligentiam, altera tamen ex parte non minus ignaviæ editorum conſultum fuit in hoc, quod ſine ullo animi judicio et acumine cumularunt ea, quæ ab aliis erant prodita; itaque vulgaria quæque bis terve enuntiata appoſuere, relicta lectori moleſtia, ut, ſi quid vellet, id ipſe erueret. Inter hæc vulgata eſt Burmanni editio 1746, in qua vix intelligas, quodnam certum animi judicium ille ſibi propoſuerit. Si Heinſiana in lucem edere et critica curare voluit: non videas, quorſum

Serviana

Serviana et alia interpretationi infervientia addideret. Sin interpretationem confilii partem conftituerat: tum nulla opera jejunior et magis manca adhiberi potuit; Servius enim in pauciffimis locis fatis facit, admixta habet innumera aliena, falfa, indocta; quæ vero ipfe aut Heinfius affert, fingularum interdum vocum illuftrationes per congefta loca et exempla, poffunt ea forte uni et alteri loco lucem afferre, ad fummam lectionis et interpretationis parum inde proficias.

De fumma carminis et de fumma operæ, quam illud poftulat, acutius judicarunt viri docti a Criticis improbati, Ruæus, Catrœus, Trappius, Martinus. Viderunt hi, partim fe in poëta verfari, adeoque grammaticam operam nihil aliud præterquam fundum melioris interpretationis et veri e lectione fructus effe habendam, partim carmina effe opera fingula, quorum cuique argumentum ingeniofe defcriptum et pertractatum fubjectum eft; non poffe poëtam cum voluptate legi, fi tantum in criticis hæferis, aut fi philologicas obfervationes ad fingulas voces et phrafes cumulaveris: itaque de fententiis, de poëtica vi, de oratione poëtæ folliciti fuere. Latus præbuere adverfariorum ictibus in hoc, quod ipfi nec critica nec grammatica fubtilitate imbuta fatis ingenia habuerunt.

Et hæc quidem hactenus. Juvat editionum annales fubjungere, ut de iis, quæ univerfe dicta funt, ex fingulatim facta enumeratione melius conftet.

1501.—1601.

1501.

Virgilius cum commentariis quinque, videlicet Servii, Landini, Ant. Mancinelli, Donati, Domitii. Venetiis *fub anno domini* 1501 *die* 9 *Junii.* Venetiis fol. 1501.

Vid. Gœzii Memorabil. Biblioth. Drefd. T. II, n. 291. Sequitur autem fine dubio edd. Venetas 1495. 1499.

Virgilius. Venetiis *ex ædibus Aldi. Romani Menfe Aprili MDI.* Venetiis 8. 1501.

De hac v. fup. p. C. Typis minoribus, quos *italicos, currentes,* et *Aldinos* vocant, primus omnium librorum expreffus. Adjecta eft ad calcem epiftola de orthographiæ ratione. Eft etiam hujus edit. repetitio fine anno.

P. V. M. aliquot opufculorum familiariffima elucidatione pro tyrunculorum

tyrunculorum in arte poëtices institutione insigni ut vides charactere in sancta Colonia *exaratorum opera atque impensis providi viri Henr. Quentell. anno post jubileum primo.* Coloniæ 1501, 4.

Vix memoratu dignum judicassem, nisi viderem in fraudem titulum inducere posse. Continentur: Vir bonus. Est et non. De y littera Pythagorea. De rosa. Elegia de obitu Mæcenatis. Habemus opusculum in manu, et idem ipsum ex ed. priore, e Biblioth. Acad. Gotting., ubi post *Quentell* subjicitur: *civis ejusdem. Faustus adsit finis. In ejus celebritate, qui deo dicatis conjugum interdixit Anno virginei partus ante jubileum centesimum.* Unde hoc unum assequor, 1499 id esse exaratum. Idem esse videtur quod sine anni nota expressum memoratur in Biblioth. Schwarz. P. II, n. 878.

Interea ex Harlesio discimus eod. a. apud eundem *Quentell* Coloniæ expressa Bucolica et Georgica c. Comm. Herm. Torrentini esse.

1502.

P. V. M. opera cum quinque Commentariis, expolitissimisque figuris atque imaginibus per Sebast. Brant superadditis. Impress. Argentor. ordinatione, elimatione ac relectione Sebast. Brant, *operaque et impensa non mediocri Magistri Jo. Grieninger. anno millés. quingentes. secundo quinta Cal. Septembris die.* Argentorati f. 1502.

Commentarii sunt iidem, qui in Venetis edd. 1495. 1499. 1501, ut non dubitem, quin ipse poëta ex iis expressus sit. Cæterum ex hac Argentina figuras, quæ Ascensianas fere, Juntinas, et alias Venetas ornant dicam an ornatui officiunt, ductas esse apparet. Meminit ejus Maittair. in Indice Annal. p. 328 et alii. Est in Biblioth. Acad. Gotting. ex penu Duviano.

1503.

P. V. M. Georgicorum liber, cum novo commentario Herm. Torrentini. Impressum Lyptzk per Melch. Lotter 4. 1503. Biblioth. Acad. Gotting.

P. V. M. Bucolica. Lipsiæ per Martin. Herbipol. f. 1503. Ejusdem *divina Æneis in XII libros discreta, quibus singulis hypothesis sive argumentum a Phil. Beroaldo, Rhapsodorum principe nostra ætate, conscriptum præmittitur.* per eundem fol. 1503. *Georgica acri cura emendata, cum argumentis Beroaldi ad singulos libros appositis.* per eundem. Ge. Schiltel curante. Lipsiæ f. 1503.

Annal. Typograph. Lipf. pag. 80. Beroaldi epistolam supra in edit. Parif. 1478 appositam esse vidimus. Per eundem Martinum Herbipolensem *Culex* separatim fuit excusus 4. f. a. vide ibid. p. 101.

1504.

Mediolanensem hujus anni apud *Alex. Minutianum* impressam primi in notitiam adduxere Socii Bipontini e Biblioth. Heideggeri Reip. Turicensis tribuni. Aliamque per *Bartholomæum de Zannis de Portesio* Venetiis repetitam nunc et 1510 ex 1495.

Eclogæ Virgilii, Calphurnii, Nemesiani, Franc. Petrarchæ, Jo. Boccaccii, Jo. Bapt. Mantuani, Pomponii Gaurici. Impressum hoc opus Florentiæ opera et impensa Philippi de Giunta, bibliopolæ Florentini. Florent. 8. 1504.

Apud Maitt. Annal. Ind. pag. 329.

1505.

P. V. M. omnia opera cum figuris nuper additis (ex edit. Argentina) *et expositoribus Servio, Landino, Donato, Ant. Mancinello, Domitio. Annotationes item in Servium suis locis positæ* (Phil. Beroaldi). Venetiis a Phil. Pincio Mantuano f. 1505.

Ex Pinciana 1499 expressa, ut res ipsa testatur; habuimus enim utramque in manibus.

Virgilius. Venetiis. M. D. V. Mense Decembri (ex ædibus Aldi). 8. 1505.

Est repetitio prioris minus emendate facta. Accedunt tamen in hac edit. secunda Carmina minora.

Ascensiana Editio. Parisiis f. 1505.

Secundum ed. a. 1500 haud dubie. Memorat. eam Masvic. præf. ad Virgil.

P. V. M. Opera cum argumentis et notis Augusti Camynadi ex off. Jo. Philippi Alemani m. 8. 1505.

In Biblioth. Gotting. Acad.

P. V. M. Bucolicum decem æglogarum opus: tersum ac extrema opera castigatum ab Herm. Torrentino familiariter expositum. Lipsiæ per Melch. Lotter 4. 1505.

Biblioth. Acad. Gotting. vid. inf. 1516.

P. V. M. Æneis. Lipsiæ per Jac. Thanner 4. 1505.

P. V. M. Georgica per Jac. Thanner. Acc. Est et Non est. Lipsiæ 4. 1506.

Bibl. Acad. Gotting. Sæpius repetita sunt hæc exemplaria in scholarum usum per Thanner et Melchiorem Lotter.

1507.

P. V. M. Opera cum comment. varior. ex offic. Ascensiana impendio Jo. Parvi f. 1507.

Ap. Maittair. T. II, p. 184 et accuratius in Memorab. Biblioth.

Biblioth. Dresd. T. II, p. 292. Expressa ex edit. 1505, unde præfatio Badii præfixa.

Buc. Ge. Æneis cum Servii Commentariis accuratissime emendatis, in quibus multa, quæ deerant, sunt addita. Græcæ dictiones et versus ubique restituti. Sequ. Probi, *celebris Grammatici, in Buc. et Ge. Commentariolus non antea impressus. Ad hos Donati fragmenta, Chph. Landini et Ant. Mancinelli Commentarii.* Venetiis *Jo. Bapt. Egnatius Venetus emendavit (cum figg.).* In fine: *Venetiis excusi M. D. VII die ultimo Junii—Bernardinus Stagninus impensam fecit,* 4. (quaternis duplicatis) 1507.

Nimis magnifice de hac editione senseram, antequam illa mihi inspecta esset; meliora apposui supra p. CI. Servatur in Biblioth. Gotting. Acad. e supellectili libraria Duvii. Fragmenta *Probi* hic primum prodeunt e codice vetustissimo Bobii quondam a Georgio Merula invento.

Est quoque hujus anni repetita editio Veneta per *Bartholom. de Zannis* fol. haud dubie ex edit. 1494. et 95, expressa.

1509.

P. V. M. Æneis cum familiari expositione. Joh. Knoblauch, civis Argentinensis impressit V. Kal. Aprilis anno salutis Christianæ MdIX Argentinæ 4. 1509.

Jo. Schottus Argentinensis præfatur, quem adeo suspicor, ad Torrentini modum, simili jejuna commentatione Æneidem interpretari voluisse. Eodem anno etiam *Georgica cum Herm. Torrentini Comm.* Argentinæ expressa memorari video. In nostro Æneidis exemplari *Bucolica* a. 1512 et *Georgica* 1513 expressa præmissa sunt. *P. V. M. Opuscula cum familiari expositione* a. 1509 ab eodem Knoblauch. excusa esse fidem facit Freytagius, Apparat. litt. T. I, p. 1334.

1510.

Opera et Opuscula. impensa Philippi de Giunta Florentini. MDX Cal. Decembris (Florentiæ) 8. 1510

Maitt. Annal. Ind. p. 327. Eam non inspexi; esse tamen eam ex Aldina prima vel secunda expressam non dubito: cum hoc idem mihi de altera, ex ea repetita 1520, constet: vid. inf. h. a.

Opera cum Comment. Servii etc. Impress. Venetiis per Bartolomeum de Zannis de Portesio MDX. die XX Junii. Venetiis f. 1510.

Maittair. Annal. Ind. pag. 328. Repetita sine dubio ex edit. 1495.

P. V. M. Opuscula cum familiari expositione. Porcæ 4. 1510.

In

In Biblioth. Hulſiana T. II, p. 501. Vide ad a. 1509.

Annotationes Phil. Beroaldi Bononienſis, *in Commentarios Servii.* Phorce ſine typographo 4. 1510.

Biblioth. Bunav. p. 305. Biblioth. Acad. Gotting.

1511.

P. V. M.—et minora : cum Servio, Probo, Sulpicii Verulani annotationibus in ſex priores Æneidis libros. Tum Phil. Beroaldi Servii, ut ipſe inſcripſit, errores, cum Domitii Calderini in Juvenilia hujus poëtæ commentariis. Mediolani *per Leonardum Vegium* M. D. XI. die XXV. Auguſti f. min. 1511.

Innotuit mihi beneficio V. C. Martini, Rect. Lycei ad S. Nicol. apud Lipſienſes. Eſt repetita ex aliqua editione Veneta. " Vegii gratia *Alexander Minutianus* ſocer Probi Grammatici in Buc. et Ge. interpretamenta eruditiſſima addidit, appoſuit quoque ſuis in locis *Sulpicii Verulani annotationes in ſex priores Æneidis libros.*" Primo itaque nunc illæ editæ? et " tres celeberrimos Grammaticos excuſſit, Priſcianum, Nonium, Macrobium cum Gellio—"

1512.

P. V. M. Opera. Ex editione *Aſcenſiana* prodiere hoc anno Venetiis fol. Extat ea in Biblioth. Duc. Sax. Gothana. Memoratur in Biblioth. Schwarz. Etiam alia Aſcenſiana Pariſiis: ſed dubia fide.

Bucolica cum commento familiari (Herm. Torrentini) Londini per Wynandum de Worde 4. 1512.

Ames's *Old Engliſh Printers* p. 92, qui *Wyncken* appellat, Palmer's *Hiſt. of Printing* p. 346. Maittair. Annal. Ind. p. 330. Eadem editio repetita 1514. 1516. 1533.

Bucolica cum verborum contextu in poëtices tyrunculorum ſublevamen per Herm. Torrentinum *triviali ſtilo familiariter diſcuſſa. Impr.* Argentinæ *per Jo. Knoblauch* 4. 1512.

Vide ad a. 1509.

P. V. M. Æneis. Lipſiæ *per Jo. Thannner* 4. 1512.

Recuſa ed. 1505. Annales tamen Typogr. Lipſ. de ea tacent. Alia impenſis Melch. Lotter 1513.

1513.

P. V. M. Georgicorum libri cum novo abſolutiſſimoque comm. Herm. Torrentini *multo accuratiori opera nuper recogniti. Argentinæ per Jo. Knoblauch, quo potuit, exactiori ſtudio elaboratum. MDXIII.* Argentinæ 4. 1513.

Vide ad a. 1509.

1514.

1514.

Virgilius. Venetiis in ædibus Aldi et Andreæ soceri anno MDXIII Mense Octobri. Venetiis 8. 1514.

Est hæc classica editio, ut supra jam dictum p. C post Aldd. priores 1501 et 1505 "auxilio Naugerii emendata." Hujus, ut et primæ Aldinæ, usum benevolentiæ Kuienkampi Collegæ debeo; ex ea de lectione Virgiliana multo melius mihi constitit quam antea divinare licuerat. Promittit Aldus in præfat. ad Bembum, "se lusus Virgilii, quos ille (Bembus) habeat correctissimos, tum editurum esse, si eos acceperit." Quod tamen ipse non præstitit morte præventus; perfecit tamen Franc. Asulanus socer 1517. De Andrea Naugerio ejusque in Cicerone et Ovidio collocata opera leguntur nonnulla in ejus Vita a Vulpio præfixa editioni Operum 1718, de Virgilio nihil; tam jejuna est illa narratio.

P. V. M. Opera omnia ornata figuris, cum Servii, Donati, Probi, Domitii, Landini et Ant. Mancinelli Comment. Venetiis (vide Ven. 1507) f. 1514.

Bucolica cum Comm. familiari. Londini per Wynandum de Worde. 4. 1514.

(vide. supra a. 1512.)

Gorgica cum Comm. Herm. Torrentini. Daventriæ 4. 1514.

1515.

P. V. M. Opera quæcunque exstant, et in hæc Annotationes Commentariaque complurium doctissimorum virorum. In Buc. et Ge. Servius, Donatus, Mancinellus, Beroaldus; In Æn. Servius, Domit. Calderinus, Aug. Dathus, Beroaldus, Ascensius. Venetiis. in ædibus Alex. Paganini f. 1515.

Biblioth. Bunav. T. I, p. 300. Ascensianis in auxilium vocatis, nunc Venetis anterioribus 1507 et 1514 nova classis editionum succedit, tantum commentariorum ratione habita.

Opera et Opuscula Virgiliana diligenter ab Ascensio *exposita et impressa.* ad Kal. Novembr. MDXV. in Parrhisiorum Academia 8. 1515.

Maittair. Annal. Ind. p. 327.

Opera Virgiliana cum Comm. Servii, Donati, Mancinelli, Probi, Aug. Dathi et Domitii Calderini, itemque Jodoci Badii Ascensii. Parisiis per Franc. Regnault f. 1515.

Catal. Bibl. Reg. Paris. *Poëtes* n. 822. Ducta sine dubio ex edit. Ascens. 1507.

Georgicorum

Georgicorum libri quatuor et Rosæ. Argent. ex ædibus Schurerianis 8. 1515.
Æneis 4. 1515.
Maittair. T. II, p. 270.

1516.

Bucolica. repetita edit. Londin. per Wynandum de Worde. 4. 1516.
Ex edit. 1512. 1514.
P. V. M. Mantuani Bucolicum decem æglogarum opus tersum ac extrema opera castigatum: ab Herm. Torrentino familiariter expositum. Venundatur Lypsi. apud Melchiorem Lottherum in regione fœni 4. 1516.
Biblioth. Acad. Gotting. repetitum ex edit. 1505.
Georgica cum Comm. H. Torrentini. Argent. 4. 1516.
Ex Superioribus Argentinis.
P. V. M. Æneis cum aliis carminibus. Daventriæ 4. 1516.
Beroaldi epistola præfixa. Esse tamen Æneidos libros ex Aldino exemplari castigatos et recognitos, Carmina autem minora ex antiquissimo exemplari multorum fæculorum recognita, ipsa præfatio docet inserta Maittair. Annal. T. II, pag. 288. Jac. Faber aliquis recognitioni horum carminum præfuisse memoratur ibid. in Epistola ad Murmellium.

1517.

Opera Virgiliana a Servio, Donato, Mancinello et Probo; cum adnotat. Beroaldi, Aug. Dathi, Calderini, Badii. Opuscula ante Æneidem—Excusit in officiana sua litteraria Jac. Sacon; *impensas autem protulit Bibliopolarum optimus, Ciriacus Hochperg.* Lugduni, 2 Voll. f. 1517.
Duobus Tomis—cum expolitissimis figuris et imaginibus: ait Maittair. T. II, p. 303, quæ nullæ aliæ sunt quam a Sebastiano Brant profectæ ed. 1502. Est autem repetitio Ascensianæ; id quod comparatione facta intellexi (Biblioth. Acad. Gotting.). Solet et Æneis separatim circumferri.
Hoc anno 1517 *Venetam cum Commentariis fol.* memorari vidi, sed suspecta fide.
Diversorum veterum poëtarum in Priapum lusus. P. V. M. Catalecta. Copa. Rosæ. Culex. Diræ. Moretum. Ciris. Ætna. Elegia in Mæcenatis obitum et alia nonnulla, quæ falso Virgilii creduntur. Argumenta in libros Virgilii et alia diversorum complura. Venetiis in ædib. Aldi et Andreæ soceri. Mense Decembri 8. 1517.

Hæc classica est editio minorum carminum, e P. Bembi codice constituta. vid. præf. ad Culicem et Cirin.

1519.

Opera, cum Comm. Badii Ascensii, Julii Pomponii Sabini, Domitii Calderini. Venetiis apud Luc. Anton. Juntam f. 1519.

Cœpit nunc ille Ascensianarum edd. commentarios e Parisinis, exemplo Paganini 1515 inferre: cf. sup. p. CI. De Pomponio Sabino vid. sup. p. LXXX.

1520.

Virgilius. (cum minoribus Opusculis) Florentiæ *per hæredes Philippi Juntæ novo Kal. Aug.* 8. 1520.

Curavit eam *Antonius Francinus Varchicensis* (est is *Antonio Francini il Vecchio.* v. Negri *Istoria—de' Fiorentini Scrittori* p. 60), usus judicio *Nicolai Angelii Bucinensis* (de hoc v. ibid. p. 420.) Comparatione instituta intellexi, cum Aldina prima et secunda eam convenire; cum autem expressa sit ex ed. Juntæ Florent. 1510, videtur exemplum hujus ab Angelio emendatum, nec tamen in multis locis, esse librariis operis traditum. Præfixæ porro sunt: *Benedicti philologi* (*Benedetto il filologo* v. ibid. p. 92) *viri peritissima, in Virgilium annotationes.* Sunt eæ paucæ numero, grammaticæ fere subtilitatis, sed pro illis temporibus non contemnendæ, et a me singulis locis memoratæ in Var. Lect. Respiciunt eas aliquoties viri docti, et receptas ex iis lectiones impugnant, ut Ecl. VIII, 77 *Necte, Amarylli, nodos.* Pervenit hæc editio ad Biblioth. Acad. ex auct. Askewiana. De Francino et Benedicto adde socios Bipontin. p. 356.

Opera, cum Servii Comment. accuratissime emendatis—Probi commentariolus etc.—Venetiis in ædibus Ge. de Rusconibus suis impensis excusi et per Bapt. Egnatium Venetum emendati 4. 1520.

Ex editione Venet. 1507, iisdem typis litterarum et eodem foliorum numero. Memoratur, etiam Maittairio T. II, pag. 600 (Biblioth. Acad. Getting.).

Virgilius. typis Michaëlis Leschanger. Paris. 4. 1520.

Maitt. Ann. Typ. T. II, p. 599.

P. V. M. Opera, Opuscula et Priapeia. Argentinæ in ædibus Jo. Knoblauchii, ære communi Pauili Goez. mense Octobri MDXX 8. 1520.

Maitt. in Indice p. 327. Conf. a. 1509.

P. V. M. Æneis. Ex ædibus Schurerianis. Argent. 4. 1520.

(Biblioth.

(Biblioth. Acad. Gotting. e copiis Duvianis) vide ſupra 1515 Argentin.

1521.

Virgilius. in chalcographia Gulielmi Huyon Impreſſoris ſeduli. Lugduni 8. 1521.

Maitt. Ann. T. II, pag. 617.

P. V. M. Andini Bucolicum decem æglogarum Opus nulli non utile ab Herm. Torrentino ſcholiis illuſtratum, cui et Index vocum in fine acceſſit. Exc. Lipſiæ in off. Melchioris Lottheri, 4. 1521. *Georgicorum liber cum Comment. Herm. Torrentini.* Lipſiæ ap. eund. 4. 1521.

Biblioth. Acad. Gotting.

Caſtigationes et Varietates Virgilianæ lectionis per Jo. Pierium Valerianum. Impreſſit Romæ Ant. Blades Aſulanus. MDXXI: Menſe Junio f. 1521.

(B. A. G.) De Jo. Pierio, præclare de Virgilio merito, cf. Burmann. præf. Virgil. ſub f. Habuit ante oculos lectionem Aldinæ, et quidem ſecundæ ex prima expreſſæ: vid ad Ecl. VIII, 34. cf. Æn. VI, 233. XI, 507. cf. ſup. p. CI. Receptæ hæ caſtigationes in edd. inde a Pariſ. 1529.

1522.

Virgilius cum Comment. var. et figuris. Adjecta ſunt Priapeia —Venetiis Gregorius de Gregoriis f. 1522.

In Catal. Bibl. Reg. Pariſ. n. 823 memoratur; referenda ſine dubio inter Venetas ex Aſcenſianis ductas.

Virgilius ad exemplar Aldinum denuo recognitus *a Petro Vidouæo.* 12. 1522. memoratur Harles brev. Notit. p. 238.

1523.

Cæſeris Delphini, *civis Parmenſis, in carmina ſexti Æneidos libri digreſſio.* Venetiis. Bernandinus de Vianis de Laxona 4. 1523.

Foſcarilegia, in quibus multa Virgilii loca emendantur a Nic. Scelſio Michaële Baroltano. Venetiis. Paullus Danza 4. 1523.

Catal. Biblioth. Reg. Pariſ. *Poëtes* n. 909.

1525.

P. V. M. Opera ad veterum P. Bembi et A. Naugerii exemplarium fidem caſtigata. Venetiis f. 1525.

Ex Aldina 1514.

1526.

Virgilius. per Sim. Colinæum Pariſ. 8. 1526.

 Prima

Prima, si bene memini, Colinæana, ex Aldina aliqua priore expressa.

1527.

Virgilius. Venetiis *in ædibus Aldi et Andreæ soceri anno MDXXVII Mense Junio* 8. 1527.

Vide an. 1501. 1505. 1517. 1522. Est ex Aldd. pr. et tert. conflata lectio. Alia Venetiis per Bernard. Stagninum 12 hujus anni extat. cf. 1507.

Bucolica cum Commento. Paris. 4. 1527.

Memoratur in Biblioth. Harlei. T. I, p. 177.

1528.

Opera Virgiliana cum decem Commentis docte et familiariter exposita. In fine: diligenti emendatione per Jacobum Mareschal al. Roland. excusa Lugduni 1527 d. XIX Aug. c. figg. f. 1528.

Alter annus in fronte expressus. Nonnulla exemplaria annum 1529 præ se ferunt. Editio ad Ascensianas instructa, proxime tamen ad Lugdun. 1517. Minora carmina Vol. priore Georgicis adjecta sunt (Biblioth. Acad. Gotting.).

1529.

P. V. M. Opera cum decem Commentis (Servii, Donati et aliorum) *docte et familiariter exposita—Addit. præter. opuscul. aliud, in Priapi lusum, quod antea impress. minime reperit.* Lugduni in typographaria officina Jo. Crespini, cum figg. f. 1529.

Apud Maitt. Annal. Ind. p. 329. Dubito an prior illa ab hac diversa sit.

Buc. Ge. Æneis cum Servii Comment. Add. Probi et Mancinelli Comm. et Donati—cum Pierii Castigat. et Jod. Badii Ascensii explanatione—Opuscula Vergilii post Georgica—Parisiis per Petrum Vidouæum *(Gaudoul)* cum figg. f. 1529.

Biblioth. Bunav. T. I, p. 300; descripta ex Ascensiana 1515. (Biblioth. Acad. Gotting.)

In P. V. M. Bucolica et Georgica adnotationes, ac loci omnes maxime Theocriti, tum etiam Hesiodi quidam, quibus usus est Virgilius, latine redditi per Eobanum Hessum. *E schola Norica.* Haganoæ, per Jo. Secerium 8. 1529.

Eobani adnotationes sæpe deinceps recusæ hic primum vulgatæ esse videntur. Præfixa ejus epistola ad Fredericum Norimb. apud D. Ægidii Abbatem data est Norimbergæ mense Augusto 1528. (Biblioth. Acad. Gotting.)

1531.

1531.

P. V. M. Opera cum Phil. Melanchthonis *adnotatiunculis. Et Virgilii alia opuſcula cum Priapeiis.* Pariſiis 8. 1531.

Vid. Maittair. T. II, p. 759. Primo hic exarata eſſe video Philippi ſcholia; idque Pariſiis factum miror. Cui otii tantum ſupereſt, cauſſam facile expedire poterit, ſi ea, quæ de eo viro ſcripta ſunt, evolverit. Sæpiſſime hinc ſcholia illa in edd. repetita.

P. V. M. Opera. per Sim. Colinæum. Pariſ. 12. 1531.

Vid. ad 1526.

—Venetiis per Bern. Stagninum 12. 1531.

Non dubito, ductam eam eſſe ex altera 1507.

1532.

P. V. M. Opera. Mauri Servii Honorati in eadem Commentarii ex ant. exemplaribus integritati reſtituti. Caſtigationes et Varietates Virgilianæ lectionis per Jo. Pierium Valerianum. Ex Off. Roberti Stephani. Pariſiis f. 1532.

De ea ſupra dictum p. CI. (Biblioth. Acad. Gotting.) Caſtigationes Pierianæ (de quibus v. ad 1521) jam 1529 ſunt excuſæ et alterum Tomum conſtituunt, quo exemplaria nonnulla deſtituuntur.

Juntina hujus anni 1532 eſt eadem cum ea, quæ anno ſequenti commemorabitur.

1533.

P. V. M. Opera (cum Carminibus minoribus), *accuratiſſime caſtigata, et in priſtinam formam reſtituta, cum acerrimi judicii virorum commentariis, Servii, Donati, Mancinelli, Probi, Domitii Calderini. Quibus add. adnotationes Chph. Landini, Aug. Dathi, Phil. Beroaldi. Acc. Caſtigationes—per Jo. Pierium—nunc iterum ab eodem recognitæ—Græca in veram lectionem reformata.* In fine: Venetiis in ædibus Luceantonii Juntæ Florentini. A. D. MDXXXII. menſe Septembri. (At in fronte 1533 menſe Januario) cum figg. f. 1533.

Vide a. 1519. (Biblioth. Acad. Gotting,)

Virgilius cum Comment. Servii et expoſitionibus multorum virorum doctorum. Impreſſ. Mediolani per Vincentium da Meda *ad inſtantiam D. Nicolai de Gorgonzola* anno MCCCCCXXXIII. vigeſimo Idus Junii. Quint. XXXIII. Car. IIII. Mediolani f. 1533.

Memoratur a Maittaire Annal. Ind. p. 329. Ducta videtur ex Venetis.

P. V. M.

P. V. M. Opera (cum minor. Opufc. ex 1517). Ex off. Rob. Stephani. Parifiis 8. 1533.

Præfixam habet ex edit. Ald. tert. præfationem. Poëtæ tamen verba paffim ad alias edd., v. c. Ecl. X, 19 *bubulci*, mutata.

P. V. M. Bucolica cum Commento familiari. Londini in ædibus Winandi de Worde 4. 1533.

Apud Maittair. T. II, p. 790. vide fupra 1512. 1516.

Scholia ex Græcis et Latinis auctoribus in Bucolica—Lycobatis Anemœcii (Wolfgang Windheim ?) Aug. Vind. 8. 1533.

Laudantur ab Heufing. ad Offic. Cic. præf. p. 34.

1534.

P. V. M. Opera cum Servii, Probique Comment. ac omnibus lectionum variationibus in ant. codd. repertis, cura et ftudio Alex. Vellutelli *emendata et propriis impenfis in ædibus Petri de Nicolinis de Sabbio impreffa, fub principe Andrea Gritti MDXXXIIII. menfe Septembri* 8. 1534.

Memorant hanc parum frequentem editionem Fabric. B. L. T. I, pag. 209. Maitt. Annal. Ind. pag. 328. Bure *Bibliogr. inftruct.* n. 2676, qua infpecta patuit, fpem me in editione priore fufcepiffe vanam; nam fequitur ea Juntinas; lectionum autem varietas eft e Pierian. Caftigat. excerpta.

P. V. M. Opera ex recenfione J. B. Egnatii cum Servii Comment. Bafileæ per Jo. Walder. P. 1, II. 4. 1534.

Maittair. T. II, p. 810 et ante eum Fabric. B. L. T. I, p. 208, ubi fubjicitur: *qui* (Walder) *vetufto exemplari fe ufum effe ait.* Quod verebar, ne de Egnatio verba ifta accipienda effent, ipfa res me docuit; eft enim mera repetitio Egnatianæ a. 1507. Repetita quoque *hoc anno* Catalectorum editio apud Aldum ex editione 1517. (Biblioth. Gotting. Acad.). cf. Burmann. Sec. præf. Anthol. Lat. pag. 58.

1535.

Virgilius. Phil. Melanchthonis adnotatiunculis illuftratus. Parifiis apud Jo. Parvum 12. 1535.

(Vide 1531.) Et *c. Schol. Phil. Melanchthonis.* acc. *diverforum lufus in Priapum.* Bafileæ 8. 1535.

P. V. M. Bucolica. Tiguri. apud Chph. Frofchhoverum 8. 1535.

Maittair. T. I, p. 829 cf. infra 1547. 1561.

Donati *in libros XII. Æneidos, quæ antea defiderabatur, abfoluta*

luta interpretatio. Impr. Neapoli per Jo. Sulzbacchium et Matthiam Cancer, quarto Idus Novembres f. 1535

Scipionis Capycii, ICti, ad quem e Bibliotheca Joviani Pontani pervenerant, ftudio, Paullo Flavio curante, primum hoc anno Commentarii, *Donati* nomine infigniti, excufi funt; quorum antea tantum excerpta in edd. erant prolata. Utriufque præfationes v. in Leonardi Nicodemi *Addiz. alla Biblioteca Napolit. da Nic. Toppi* p. 127. 128. Donatum emendatiorem quatuordecim annis poft in Germania vulgavit Ge. Fabricius.

Erudita Scholia in Bucolica Vergilii—per *Jodocum Willichium.* Argentinæ apud Jo. Albertum. In fine: M. Sept. MDXXXV. *primum* nunc prodiere; fæpe hinc aliis commentariis inferta. (B. G. A.)

1536.

P. V. M. Opera, cum Comment. Servii et Pierii. Brixiæ apud Ludovicum Britannicum f. 1536.

Maittair. Annal. Ind. pag. 329. Videtur Stephanianam a. 1532 aut Venetas ex iis interpolatas fequi. cf. inf. a. 1546.

P. V. M. Opera cum undecim Commentariis: Chph. Landini, Ant. Mancinelli, Jo. Badii Afcenfii, Servii, Donati, Probi, Dathi, Iuli Pomponii Sabini, Beroaldi, Domitii Calderini. Venetiis apud Luc. Ant. Juntam. II Voll. f. 1536 et 1537.

Maittair. T. III, p. 273. Vide 1519. 1533. Recufæ hoc anno Eobani Heffi annotationes ex 1529. Coloniæ. (B. A. G.)

1537.

P. V. M. apud Rob. Stephanum 12. 1537.

Vide 1533.

P. V. M. cum fcholiis Melanchthonis et Culice ex P. Bembi recognitione. Lugduni 8. 1537.

Fabric. B. L. T. I, p. 212. Recognitionem, Culicis puta, ad P. Bembi librum petiit ex Aldd. Diverfor. vet. poëtar. luf. 1517 vel ex Dialogo Bembi de Culice 1530.

Lud. Vivis *in Bucolica Virgilii interpretatio.* Bafil. 8. 1537.

1538.

Buc. Ge. et Æneis. Parifiis apud Franc. Gryphium 4. 1538.

Bucolica quidem 1538, at Georgica 1535, et Æneis 1537. vid. Maittair. Annal. Ind. p. 326, Videtur operis propofita fuiffe editio Lugdunenfis fuperioris anni. Eft autem hæc prima, quæ Gryphianum nomen præ fe fert. Quæ quidem infpexi Gryphiana exemplaria, conveniunt cum Ald. pr.

P. V. M.

P. V. M. Opera, Phil. Melanchthonis illustrata scholiis. Ejusdem Opuscula, Culex insuper, a P. Bembo recognita. Parisiis excudebat Jo. Lodoicus 8. 1538.

Maittair. Annal. Ind. p. 329. Vide modo Lugd. 1537.

Paraphrasis in XVI. orationes Vergilii, quae quidem primo Æneidos libro continentur. Per Gasparem Heldelinum, Ludimagistrum Lindaviensem. Argentorati ap. Cratonem Mylium 8. 1538.

(B. A. G.)

1539.

P. V. M. Opera nunc demum Nic. Erythraei opera in pristinam lectionem restituta, additis ejusdem scholiis, nec non observatione diligenti cum licentiae omnis, tum diligentiae Maronianae in metris, et indice copiosissimo. Venetiis per Jo. Ant. Sabium, II Voll. 8. 1538. 1539.

Inani jactatione, quam Henr. Stephanus quoque subsannat in praef. suae edit., in lucem edit Sabius ineptam Erythraei opellam; de qua jam vidimus a. 1500. Memorant eam Maittaire T. III, p. 306. Catal. Bibl. R. Parif. n. 226. Bure n. 2678.

P. V. M. Opera omnia diligentia P. H. Suffannaei *quam emendatissime excusa.* Parisiis apud Jo. Macaeum 4. 1539. 1540.

Maittaire T. III, p. 306. Catal. B. R. Parif. n. 829.

P. V. M. Bucolica, cum Jo. Vivis Valentini easdem allegoriis. Mediolani. per Minicium Calvum 8. 1539.

Maittaire T. III, p. 306. vide modo a. 1537; hinc saepe et alias Bucolica cum Vivis inutili commentario sunt repetita, ut Antwerpiae 1544, 8. et al.

P. V. M. Eclogae decem, Calphurnii septem, Nemesiani quatuor, Sannafarii quinque. Francof. apud Christ. Egenolfum 8. 1539.

Maitt. T. III, p. 306. cf. supra a. 1504.

Repetita quoque Georgica c. Willichii illustratione Basil. 8.

1540.

P. V. M. Maro. Ex off. Rob. Stephani. Parif. 8. 1540.

Vide sup. 1533. 1537.

—per Sim. Colinaeum. Parif. 12. 1540.

Vide 1526. 1531.

P. V. Maro. apud Franc. Gryphium. Excudebat Jo. Lodoicus Filetanus. Parif. 4. 1540.

Maitt. Annal. Ind. p. 326. 330. Bucolica quidem annum exhibent 1542, Georgica et Æneis 1541, sex tamen posteriores Æneidos libri 1543.

Virgilius. apud Aldi filios. Venetiis 8. 1540.

Memorab.

Memorab. Bibl. Dresd. T. II, n. 309. Est, puto, eadem cum edit. 1541.

Franc. Campani *Quaestio Virgiliana s. Elucidationes in aliquot Virgilii loca*. Mediolani. Calvus 4. 1540.

Catal. Bibl. Reg. Paris. *Poët.* n. 910. Eundem libellum in manibus habemus inscriptum: *Franc. Campani Quaestio Virgiliana; per quam diligentissimus poëta negligentiae, quam Tucca et Varus ac caeteri hactenus objecerunt, absolvitur, et sine qua multa in divina Æneide ad hunc diem obscurissima loca, sed in secundo praesertim et sexto, intelligi non possunt* etc. Parisiis apud Jo. Foucher. 1541, 8. Totus libellus versatur circa XXII illos versus, quos Tucca ac Varus Æn. II sustulisse feruntur. Praefixa Campani epistola data X Kal. Mart. 1536 satis docere videtur, jam ante Bononiae eundem libellum prodiisse.

In Bucolica Helii Eobani Hessi et Leonardi Kulmanni annotationes. Argent. 8. 1540.

1541.

Virgilius. Venetiis apud Aldi filios 1541. M. Januario 8. 1541.

Repetita ex superioribus Aldd.

P. V. M. Buc. Ge. et Æneis curis P. H. Sussannaei emendata. Parisiis apud Mich. Fezendat. 8. 1541.

Maitt. T. III, p. 329. Alia exemplaria nomen *Oudini Parvi* gerunt. Adde Burium n. 2679. Ducta ex Edit. 1539.

P. V. M. universum poëma, una cum emendatissimis Comment. Servii et Donati multo quam antea castigatissimum. Addita sunt praeterea, quae in hoc ab Ascensio, viro non illiterato, scripta sunt. Venetiis apud Aloysium de Tortis f. 1541.

Secundum Juntinas expressa, ut supra observatum est. (Biblioth. Acad. Gotting.)

Bucolica, Georgica, Æneis. Venetiis in offic. Erasmiana 16. 1541.

1542.

P. V. M. Opera cum Servii Comment. Venetiis apud Juntas f. 1542.

(Vide 1519.)

P. V. M. Buc. Ge. et Æneis. apud Seb. Colinaeum. Paris. 12. 1542.

Maitt. T. III, p. 340 (vide 1540). Apud eundem *in Virgilii Moretum scholia* Jo. Ruellii *per* Hub. Sussannaeum *collecta* Paris. 12. 1542 prodierunt, Maittairio memorante T. III, p. 340.

p. 340. Ind. p. 331. Catal. B. R. Parif. n. 901 et eodem auctore, in Ind. p. 330.

Virgilii Tityrus, Ecloga, allegorica interpretatione illuſtrata per Jo. Bellofilium 8. 1543 excuſus eſt, quo equidem æquo animo careo.

P. V. M. Buc. Ge. Æneis. Pariſiis apud Petrum Gromorſum 1542.

Bucolica quidem cum Georgicis 1542. Æneis autem 1545. vid. Maittair. Ind. pag. 326. Videntur recuſa eſſe ex editione per P. H. Suſſannæum emendata 1540 et 1541.

P. V. M. opera ex caſtigatione Ant. Goveani. Lugduni ap. Seb. Gryphium 8. 1542.

Etiam a. 1541 nonnulla exempla exhibent. Habet præfixam Goveani epiſtolam: jactat tamen falſo doctiſſimi viri caſtigationem. *Fœdiſſimorum mendorum ſentinam* appellat eam Henr. Stephanus in præf. ſuæ edit.

Ad Virgilii opera Loci aliquot—a Ge. Leonberger. Ingolſtadt 8. 1542.

Opera pro illo tempore non indocta. (B. A. G.)

1543.

Bucolica cum ſcholiis Phil. Melanchthonis, Willichii, Eobani Heſſi, Leon. Kulmanni. Antwerpiæ ap. Jo. Loe 8. 1543.

Maitt. Ind. p. 330. Etiam a Martino eam laudari memini. Vide a. 1540.

1544.

P. V. M. univerſum poëma, exactiſſime caſtigatum. Servii integra expoſitio: Probi—Joanniſque Vivis Allegoriæ, Jodoci Willichii ſuper Ge. expl. etc.—etiam varietates lectionum cum a Jo. Pierio tum ab aliis doctiſſ. viris hactenus obſervatæ. Venetiis apud Hieron. Scotum f. 1544.

Expreſſa juxta Ven. 1541 et 1542. In noſtro exemplari Æneis non deſideratur.

P. V. M. Opera cum opuſculis.—omnia accuratius emendata. Lugduni. Seb. Gryphius 16. 1544.

Editionem *Baſileenſem* a. 1544, per Herman. Curionem cum Servii et alior. Commentariis Jo. Bapt. Egnatii cura recenſitis memorat Burmannus Sec. in præf. ad Virgil. Similem eſſe video editioni 1534. Baſileæ per Hieronym. Curionem exaratam e Sociis Bipontinis didici.

Scholia in Georgicorum P. V. M. libros IIII. doctiſſima, D. Phil. Melanchthonis, *nunc primum in lucem edita. Adj. Eobani Heſſi Adnotationes;*

Adnotationes; adhæc brevis explicatio vocabulorum de agricolarum instrumentis per Jodoc. Willichium *Resellianum.* Basileæ apud Bartholom. Westhemerum. anno MDXLIIII. mense Augusto 8. 1544.

(B. A. G.) Non sunt hæc confundenda cum Scholiis Philippi in edd. Paris. Jo. Gastius Brisacensis, qui præfatur, esse ea ex Melanchthonis ore ab auditore quodam excepta, diserte narrat. De Willichio v. 1535.

Julii Pomponii Sabini, *Grammatici, in omnia Virgilii opera commentarii.* Basileæ. Jo. Oporin. 8. 1544.

Vide sup. ad a. 1486.

Adriani Barlandi *Annotationes in IV priores Æneidos libros.* Antwerp. 1544.

1545.

P. V. M. Poëmata. Parisiis apud Fr. Gryphium 8. 1545.

Vide 1538.

Virgilius. Venet. apud Aldi filios 8. 1545.

Vide 1540.

Virgilius Philippi Melanchthonis scholiis illustratus. Coloniæ 8. 1545.

1546.

P. V. M. Opera cum Maphei Suppl. et Phil. Melanchthonis annotat. Basileæ per Nic. Brylinger 12. 1546.

Alia exemplaria a. 1545 præ se ferre videntur.

P. V. M. Opera cum comment. Servii et annotat. ex Doleti Comment. LL. apud Ludovicum Britannicum. Brixiæ f. 1546.

Maitt. Annal. Ind. p. 329. Similem edit. v. sup. a. 1536.

P. V. M. Parthenicæ Mantuani Opera, post omnes omnium edd. nunc demum revisa et emaculatiora reddita. Ælii Antonii Nebrissensis—ecphrases admodum familiares—Apud Inclytam Granatam 4. 1546.

Vide specimen Biblioth. Maians. p. 37. De fonte editionis mihi non liquet.

P. V. M. Opera Theod. Pulmanni Annotatt. illustrata. Antwerpiæ per Plantinum 16. 1546.

Memoratur tum aliis, tum Burio Biblioth. instr. n. 2680. Plus tamen quam probabile mihi est, per errorem eam laudari: anno male exarato pro 1564, ad quem a. vide.

P. V. M. Opera cum Opusculis—Lugd. per Seb. Gryphium 16. 1546

Biblioth. Smith. p. D. Repetitur edit. 1542.

P. V. M.

P. V. M. Buc. Ge. et Æneis cum adnotationibus. Lipsiæ per Valentinum Papam 8. 1546.

A *Phil. Becchio*, tum adolescente, posthæc Professore Basileensi, conscriptæ sunt adnotationes hæ, quæ fere *sub Ge. Fabricii nomine* venire solent. vid. Gesneri Biblioth. per Frisium p. 689. Easdem commendat Joach. Camerarius in Epistola ad Ge. Fabricium, VII Kal. Octobr. sed nullo anno adscripto data, et huic ipsi, si recte auguramur, editioni primum, deinceps et aliis, præfixa. In eadem epistola Camerarius profitetur, se descriptum ex Fabricii Mspto Virgilium Lipsiam asportasse et excudendum curasse. Quod Msptum nullum aliud potuit esse, quam exemplar, quod Fabricius prelo subjiciendum paraverat; nam scriptos codices Fabricius habuit nullos. Hæc omnia ad nubem Schrebero in Vita Ge. Fabricii p. 205 objectam dispellendam valebunt.

1547.

P. V. M. Phil. Melanchthonis adnotationibus illustratus. Tiguri per Froschhover 4. 1547.

Vide 1531.

P. V. M. Opera cum Opusculis. Lugduni. Seb. Gryphius 12. 1547.

Erant nonnulla, quibus olim adducebar, ut *Basileensem primam* et ad hunc annum a nonnullis referri solitam hoc anno excusam (vide 1551) putarem. Sed suspicionem hanc idoneis argumentis destitui nunc video.

1548.

P. V. M. Opera. notis et argumentis et scholiis illustrata. Lugduni apud Seb. Gryphium 8. 1548.

Crevenna Tom. III, pag. 193.

Hujus anni editionem laudari vidimus Lipsiensem 8. 1548 inscriptam: *P. V. Opera indubitata cum reliquis et dubiis*, quo titulo edd. fere e Ge. Fabricii recensione insignitæ sunt. Forte tamen annus male laudatur, pro a. 1568.

A P. Burmanno in Admonit. de Edit. Masvic. editio Brixiensis 1548 cum Pierii castigationibus narratur: quæ adeo ex edit. 1546 repetita est.

P. V. M. Georgicorum libri IIII. Phil. Melanchthonis scholiis illustrati. Parisiis per Th. Richardum 4. 1548.

Maittaire T. III, p. 410. Exscriptus liber ex ed. Bas. 1544. Hoc eodem anno 1548 et 1549 Richardus *Æneidem* et a. 1550

a. 1550 Bucolica excudenda curaverat. Unde fit, ut edd. Virgilii Parisinas horum annorum passim laudari videas. vid. Maitt. Annal. Ind. p. 330. Repetita hoc anno *Bucolica cum Torrentini Commento* Antwerp. 8. *Willichii scholia posteriora* in P. V. Basileæ 12. Etiam *Jo. Lud. Vivis in Virgilii Bucolica interpretationem potissimum allegoricam* 4. 1548 Richardus vulgaverat.

1549.

P. V. M. Ex off. Rob. Stephani 12. 1549.
Vide 1533. 1537. 1540.
Etiam Basileensis h. a.

1550.

P. V. M. Opera cum Opusculis—Lugduni apud Seb. Gryphium 8. 1550.
Vide 1547.
De *editione Paris. apud Th. Richardum* 4. 1550 vide ad a. 1548.

1551.

P. V. M. Buc. Ge. et Æneis (et Carmina minora cum Commentariis). *nunc cum veris Commentariis* Tib. Donati *et* Servii Honorati *summa cura editis et diligenter emendatis.* (per Ge. Fabricium) *Acc. his Jo. Hartungi Annotationes in libros Maronis Æneidos ab ipso auctore diligenti cura collectæ; item Bonfinis super locum Æneid. IV.*—Basileæ, Henricopetri f. 1551.

Si *Donatum* et *Servium* curæ habueris, hactenus inter classicas editiones erit referenda. *Donatum* Neapoli secum attulerat Ge. Fabricius, h. e. editionem ibi vulgatam a. 1535. In ipso poëta nihil operæ tum quidem collocasse videtur, certe nullos MSS. consuluisse. Epistola ad Valent. Gravium præfixa jam a. 1547 data est, ut adeo per quatuor annos sub prelo sudasse Virgilium necesse sit.

Alia est *Editio Lipsiensis* hujus anni per Valentinum Papam curata 8. 1551 (cum Carmin. minor.), sed ex ed. Lipf. 1546 expressa. vid. Gesneri Biblioth. per Frisium p. 268 b., unde intelligere mihi videor, Virgilio a Ge. Fabricio emendato tum primum lectionis varietatem ejusdem viri accurate docti industria accessisse. Quod etiam Ge. Fabricii Epistola ad Joach. Camerarium VIII Cal. Februar. 1551 scripta confirmat, quæ in edd. Lipf. ante Culicem præfigi solet.

P. V. M. Bucolica cum Comm. Herm. Torrentini. Antwerpiæ. Exc. Jo. Verwithhagen 8. 1551.

Vide apud Maittaire T. III, pag. 605.

Dialysis

Dialysis quatuor librorum in Ge. Virgilii: auct. D. Jodoco Will. (Willichio) Rufelliano. *Signorum, prognosticorum de tempestatibus aëris physica explanatio eod. auct.*—Francofurti ad Viadr. in off. Jo. Eichhorn 8. 1551. *De consilio et scopo Æneidos*—eod. auct. ibid. 8. 1551.

De Willichio vide ad 1535. (B. A. G.)

1552.

P. V. M. Opera ad vet. P. Bembi et A. Naugerii exemplarium fidem castigata, cum Servii, Donati, et aliorum Comment. Venetiis. Juntæ f. 1552.

Vide ed. 1525. Catal. B. R. Parif. *Poët.* n. 837.

1554.

P. V. M. Opera c. n. Melanchthonis *et* Hegedorphini. Moguntiæ 8. 1554.

Vide Parif. 1531 et al. Tigur. 1547 etc.

P. V. M. Bucolica cum Commentario Rich. Gorræi *Parifienfis.* Lugduni apud Gul. Rouillium 8. 1554.

Maitt. T. III, p. 648. Mufeum Britannic.

P. V. M. Opera (una cum opufculis) *novis argumentis et fcholiis illuftrata, denuoque ad fidem exemplarium quam diligentiffime reftituta.* cum figg. Lugduni apud Seb. Gryphium 8. 1554.

Vide 1550. 1542. Prædicat in præfat. (nefcio an ea jam fuperioribus edd. præfixa fit) Gryphius caftigandi interpungendique diligentiam; nova argumenta appofita et fcholia, quibus loca, inprimis ex Græcis poëtis, adfcripfit, quæ Virgilius imitatus eft.

1555.

P. V. M. Opera cum Nic. Erythræi fcholiis et indice. Venetiis apud Jo. Ant. Sabium 8. 1555.

Repetita editio Ven. 1539. 1540. Alia per Hieronymum *Scotum* repetita hoc anno. Biblioth. Schwarz. n. 1009.

P. V. M. Bucolica, P. Rami *prælectionibus expofita.* Parif. per And. Wechelum 8. 1555 et *Georgica* 1556, fæpius deinde recufa; ut 1564, tertium 1572, 8., quintum Francof. 1590. Sed ne pueris quidem in manus daremus has prælectiones.

P. V. Maro. Aldus. Corrigente Paulo Manutio Aldi filio. Venetiis 8. 1555.

Virgilii poëma emendatum a fe etiam in præfatiuncula pronuntiat. Ita v. c. XII, 221 primus induxit *tabentefque*

genas. Annotationes nondum in hac edit. apparent. confer a. 1558.

Seb. Corradi *Commentarius, in quo P. V. M. liber primus Æneidos explicatur.* Florentiæ excudebat Laurent. Torrentinus 8. 1555.

Apud Maitt. T. II, p. 669. (B. A. G.)

1556.

P. V. M. Opera, cum supplem. Maphei et Opusculis, novis et argumentis et scholiis illustrata, denuoque ad fidem castigatiss. exemplarium quam diligentissime restituta. Lugduni per Seb. Gryphium 8. 1556.

Maittair. Annal. Tom. III, pag. 684. Vide modo de edit. Gryph. 1555.

P. V. M. Opera una cum Opusculis, quæ ejus nomine circumferuntur, omnibus. Antwerpiæ. Exc. Mart. Nutius 12. 1556.

(Biblioth. Acad. Gotting.) Hoc etiam anno *Editionem Fabricianam* Lipsiensem post 1546 et 1551 *Lipsiæ* esse repetitam invenio, qui tradant.

P. V. M. Bucolicorum textus—Lugduni apud Theobaldum Paganum 8. 1556.

Vide apud Maittaire Tom. III, pag. 685.

P. V. Bucolicorum explicatio perscripta de commentatione Camerarii: cum indicatione et interpretatione locorum Theocriti Eobani Hessi; Jo. Sturmii in priores tres eclogas commentariolus. Argentorati per Blasium Fabricium 8. 1556.

(B. A. G.)

Martini Crusii *scholia in I. II. et III. Virgilii eclogam.* ibid. eod.

1557.

P. V. M. Operum majorum Tomus I. minorum: Culex etc. Tomus II. ex recognitione Ge. Fabricii, *cujus Observationes Virgilianæ lectionis accessere.* Argent. apud Rihelium 8. 1557.

Vide paullo ante ad a. 1546. 1551. 1556. Hæc est illa editio, de qua Ge. Fabricii epistola in Vita per Schreberum conscripta p. 206 est accipienda, Fabricianarum quodammodo princeps.

P. V. M. Opera una cum Opusculis—Lugduni ap. Theob. Paganum 8. 1557.

Confer a. 1556.

1558.

P. V. M. universum poëma cum Servii et Jod. Badii Ascensii interpretatione;

interpretatione; Proli Joannisque Vivis Allegoriae—Venetiis apud Jo. Mariam Bonellum f. 1558.

Ad edit. Ven. 1544 excusa, ut supra diximus, et vulgo pro accuratissima habita.

P. V. Maro Pauli Manutii *adnotationibus in libri margine adscriptis illustratus.* Venetiis ap. P. Manutium, Aldi f. 8. 1558.

Pleraque e Servio hausta. Alia admixta non magni momenti, etiam a seqq. editoribus. Sugillat haec scholia Henr. Stephanus in praef. suae edit.

P. V. M. Opera cum scholiis Phil. Melanchthonis. Parisiis ap. Richardum 4. 1558.

Vide supra a. 1548.

1559.

Eadem Francof. rep. 8. 1559.

P. Nannii, *Alcmariani, in P. V. commentaria, nunc primum edita.* Basileae per Jo. Oporinum 12. (1559.)

(Biblioth. Acad. Gotting.)

Lamb. Hortensii *Montfortii Enarrationes in sex priores libros Æneidos et adnotationes in sex posteriores cum textu.* Basil. f. 1559.

(Conf. 1570. 1577. 1596.) B. A. G. Sunt utique satis copiosae; verum pro more istorum temporum congesta sunt plurima ad singulas voces, sententias et loca, quae ad poëtam nihil faciunt; quae monitu opus erant, frustra quaeras; v. c. statim I Æn. 8 *quo numine laeso;* interpres ne odoratur quidem difficultatem in verbis.

1560.

P. V. M. Opera. P. Manutii Annotationes, et Homeri loca magis insignia, quae Virgilius imitatus est, in margine notata. Venetiis apud P. Manut. Aldi f. 8. 1560.

Vide modo a. 1558.

P. V. M. Opera una cum Opusculis—Lugduni apud her. Seb. Gryphii 12. 1560.

Vide paullo ante 1556. Verum, quod Bipontini Socii docuere, nova haec est recensio Ant. Gryphii, filii, qui, *undique conquirendis multis exemplaribus, quae calamo et stylo exarata ipsa vetustate probarentur ipsi,* neque sumtibus neque labori pepercisse se profitetur. Inprimis praedicat D. L. Fabricium I. U. C. Mediolanensem, qui e codice suo vetustissimo suppleverit versum Æn. VI, 775 *Laude pudicitiae;* sed in hoc pro thesauro carbones. vid. ad e. l.

1561.

1561.

P. V. M. Buc. Ge. et Æneis cum veris Donati *et* Servii *et* Probi *Commentariis a Ge. Fabricio emendatis: notis item recent. Pomponii Sabini, Phil. Beroaldi, I. Hartungi, Jod. Willichii, Ge. Fabricii, Bonfinis, Vivis, Cælii Rhodogini, Barlandi, Scopæ, Constantii Campani, Crucii et al.* Basileæ ap. Henricop. f. 1561.
Ejus fundus editio 1551.

Editionem *Venetam cum Comment. Servii et Variorum* a. 1561 et 1562, f. memorari vidi.

P. V. M. poëmata, quæ extant omnia, Phil. Melanchthonis annotatiunculis illustata, adjectis figuris ligno incisis et doctiss. virorum scholiis et annotationibus. Tiguri Chph. Froschh. 8. 1561.
Cat. B. R. Paris. n. 841. Sequitur sine dubio edd. 1547. cf. 1564. 1567. 1570. Edita curante *Jo. Frisio* Tigurino, qui contextum ipsum collatis optimarum editionum exemplaribus quam diligentissime correctum et emendatum in Epistola ad Chr. Froschhoverum affirmat. Idem annotationes breves in Buc. et Ge. ex variis interpretibus, inprimis P. Rami prælect., item difficilium vocabulorum interpretationem Germanicam adjecit. Acc. *Chph. Hegedorphini* in Ge. annotatiunculæ. Ex *Steph. Doleti* de LL. Commentariis in Æn. decerptæ annotationes. Repetita a. 1567.

P. V. M. Opera Theod. Pulmanni studio correcta, cum Maphei Vegii Æneid. libro XIII. Antwerp. 8. 1561.
Dubito an annus recte adscriptus sit. Vide a. 1564.

1562.

P. V. M. Opera cum Comm. Servii et Variorum, Venetiis hujus anni f. laudari vidi, haud dubie ex superioribus Venetis ducta.

P. V. M. Bucolica cum verborum contextu, per Herm. Torrentinum triviali stylo familiariter discussa. Antwerpiæ per Jo. Latium 8. 1562.

1563.

Repetita *Manutiana* anni 1560, 8. Crevenna T. III, p. 194 Basileensis ap. Nic. Bryling. 8. ad Gryphianam 1554 exacta, ut docent Bipont. Sodales. *Reguli* explicationes vide ad a. 1565.

1564.

P. V. M. Opera cum Phil. Melanchthonis et aliorum notis. Tiguri 8. 1564.
Vide paullo ante 1561.

P. V. M. Opera, Theod. Pulmanni *ſtudio correcta. Paulli Manutii annotationes. Homeri loca, quæ Virgilius imitatus eſt. Ge. Fabricii obſervationes.* Antwerp. 12. 1564

Typis nitidis eleganter expreſſus liber. Princeps, quantum aſſequor, edd. Pulmannianarum. Pulmannus in epiſtola ad Caſp. Schetum Corvinum V. Id. Octobr. 1563 data exemplaria, cum manuſcripta, tum typis impreſſa, ſe comparaſſe profitetur. conf. ſup. pag. XCV ſq. Nam in illa memorat " ea, quæ ex collatione exemplarium cum manuſcriptorum, tum typis impreſſorum reſtituta emittit." Repetita ea editio ſingulis fere annis.

P. Bembi de Virgilii Culice et Terentii fabulis libellum. Florent. 4. 1564 prodiiſſe legi; nec tamen tum primum vulgatum. vid. Ald. 1517.

1565.

P. V. M. Opera ad Nic. Erythræi recenſionem Venetiis apud Franc. Rampazetum, expenſis Melch. Seſſæ 1565.

Memoratur a Sylburg. præf. edit. Francofurt. 1583.

P. V. M. Georgica brevibus P. Manutii et aliorum annotationibus illuſtrata. Antwerpiæ per Chph. Plantinum 8. 1565.

Eodem modo *Bucolica* ſeparatim eſſe excuſa, nec non *Opuſcula minora*, ex præfat. edit. 1566 intelligitur.

Varia Lectio in Virgilium a P. Gabiano *collecta.* Brixiæ 1565.

E Cod. Mediceo, ut ſupra monuimus: p. XLV.

Seb. Reguli *in I. Æn. librum ex Ariſtotelis de Arte poët. et rhet. præceptis explicationes.* Partes duæ. Bononiæ per Jo. Rubeum. 4. 1563 et 1565.

(Biblioth. Acad. Gotting.) Ad Ariſtotelis præcepta, quo quidem modo illa tum accipi ſolebant, Æneis exigitur; propoſitum eſſe poëtæ, tolerantiſſimi et fortiſſimi principis et perfecti viri ſimulacrum effictum oſtendere; et ſic alia a rerum veritate aliena. Reliqua ad ſubtilitates rhetoricas ſunt exacta a poëtices indole alienas.

1566.

P. V. M. Opera ad Nic. Erythræi recenſionem. Venetiis ex offic. Franc. Laurentini 1566 memorantur Fr. Sylburgio in præfat. edit. Francofurt. 1583.

P. V. M. Opera (cum Opuſc. minor.). *Paulli Manutii annotationes in margine adſcriptæ: Homeri loca inſignia quæ Virgilius imitatus eſt; Ge. Fabricii Chemn. Obſervationes Virgilianæ lectionis.* Antwerp. ex offic. Plant. 8. 1566.

Nihil

Nihil aliud egit Plantinus, quam ut Manutianas editiones 1555. 1558. 1560 repeteret. Ipse in praef. se exemplar Venetum, et, quod ex Veneto deinde editum sit, Lugdunense rectitudine et veritate superasse profitetur.

Bucolicorum Virgilii simplex et dilucida metaphrasis—Auctore M. Mentone Gogrevio. Vitcbergæ per hered. Ge. Rau 12. 1566.

1567.

P. V. M. e Nic. Erythræi recensione. Lugduni, Voll. II 8. 1567.

Nec dubito, jam aliam similem Lugdunensem superioribus annis præcessisse.

P. V. M. poëmata quæ extant omnia. adjectis figg.—et doctiss. viror. scholiis ac annotatt. Francof. ad Mœn. apud Ge. Corvinum Feyerabend et her. Wigandi Galli 8. 1567.

B. G. A. Est repetitio Tigurinæ 1561.

1568.

P. V. M. e Ge. Fabricii recensione. Lipsiæ per heredes Valentini Papæ 8. 1568.

Repetita etiam est hoc anno *Antwerpiensis Plantini* anni 1566.

Virgilius collatione scriptorum græcorum illustratus, opera Fulvii Ursini. Antwerp. Chph. Plantinus 8. 1568.

Est hic libellus Leovardiæ 1747 recusus cum nonnullis Valkenari opusculis. Doctrinam facile agnoscas: judicii subtilitatem in multis, quæ comparata sunt, desideres.

1569.

Eclogæ cum argumentis sive rhetoricis dispositionibus Phil. Melanchthonis, et Paraphrasi ac scholiis Steph. Riccii. Gorlichii. Exc. Abr. Fritsch 8. 1569.

1570.

Virgilius Londini. per Henr. Bynneman 8. 1570.

Apud Ames. Old English Printings.

P. V. M. c. n. Melanchthonis et alior. Tiguri 8. 1570. 1573. (Vide 1564.)

In P. Virgilii Bucolica Commentarii Mich. Barth. Lipsiæ apud Jo. Rhamba 8. 1570.

(B. A. G.) An 1575 repetiti sint, non dicam.

1571.

P. V. M. Opera indubitata—Magdeburgi per Matthæum Gisеken 8. 1571.

Adjecta tamen minora carmina. c. præf. Camerarii 1551 ex edd. Lipf. Tum varietas lectionis, et Annotationes in Buc. Ge. Æn.

Antwerpienfem a. 1571 et *Theod. Pulmanni Virgilianas Lectiones* a Fogginio præf. ad Virgilium Mediceum p. IV memorari video. Certe *Antwerpienfem* a. 1572 ex 1566 repetitam in manibus habeo. Etiam Afcenfiana Veneta, et editio Parifina h. a. memoratur apud Sodales Bipontin., verum incerta fide.

1573.

P. V. appendix—Acc. Jof. Scaligeri *in eandem commentarii et caftigationes.* Lugduni per Gul. Rouillium 8. 1572 et 1573.

Vide inf. 1575. 1595. 1617. Catalecta Virgilii jam prodierant Vincent. 1479, Venet. 1480 et 1484, f. Brix. 1485, Ald. 1517 et 1534 hinc ad calcem Edd. Junt. et aliar.

Tigurina rep. h. a. vid. 1570. 1564. 1561.

1574.

P. V. M. Opera cum Comm. Servii et Var. Venet. f. 1574. (Conf. 1562.) Forte eadem quam 1571 ab aliis memorari vidimus.

Commentarii docti, breves ac fuccincti in P. V. M. quatuor libros Georgicorum, clariff. viri et poëtæ celeberrimi Jo. Stigelii *ftudiofæ juventutis gratia in lucem editi* 1574 (per Henr. Thilonem Mag. Ecclefiæ Schmöllenfis Paftorem vulgati) Mulhufii. Exc. Ge. Hantzfch 8. 1574.

(B. A. G.)

1575.

Editio *Henricopetrina* (repetita poft 1551. 1561) ex offic. Henricopetrina f. 1575.

Virgilius et in eum Commentationes et Paralipomena Germani Valentiis Guellii. Ejufd. Virgilii *Appendix cum Jof. Scaligeri Comment. et caftigat.* Antwerp. ex offic. Chph. Plantini f. 1575.

Commentarii Valentis novum edit. genuus conftituunt, at in textu poëtæ nihil operæ pofuit.

1576.

Buc. Ge. Æn. P. V. M. Mantuani doctiff. virorum notationibus illuftrata opera et induftria Joa. Meyen *Bergizomii Belgæ.* Venet. apud Aldum (juniorem) 8. 1576.

Sæpius repetita, quia fcholarum ufibus infervit; at in criticarum editionum cenfum non venire poteft. Expreffa eft ex edit. Manut. 1558.

Inclyta

Inclyta Æneis— in regiam Tragicomœdiam, servatis ubique heroicis versibus non minori industria quam labore concinne redacta : a Jo. Lucienburgio Juris Candidato. Francofordiæ Mœni 4. 1576.

In decem actus deductam vides Æneidem. Quantumvis absurdum hominis consilium oculis tamen subjicere potest, quantopere *dramatica narratio* regnet in carmine epico; quam multa ex dramátis natura ei insint, et quam facile primi trragici in id incidere debuerint, ut in Iliade plurium tragœdiarum argumenta inesse intelligerent.

1577.

P. V. M. Opera. Londini per J. Kingston 1577.

Apud Ames. l. l.

P. V. M. Poëmata (Buc. Ge. Æn.) *novis scholiis illustrata, quæ* Henr. Stephanus *partim domi nata, partim e virorum doctorum libris excerpta dedit;* Ejusdem H. Stephani schediasma *de delectu in diversis apud Virgilium lectionibus adhibendo.* typis Henr. Stephani 8. (1577.)

Est prima Stephaniana scholiis marginalibus instructa post Manutium, maxime ex Servio. Plura in Maronem meditabatur vir doctus; vid. præfat. Multa bona complectitur schediasma, nec tamen nova.

Virgilius. Frf. ex offic. hered. Chr. Egenolphi 8. 1577.

Schreberi Vita Ge. Fabricii pag. 203. 204.

Lamb. Hortensii *Montfortii Enarrationes doctiss. atque utiliss. in XII. libros P. V. M. Æneidos. His acc.* Nascimbæni Nascimbænii *in priorem P. V. Epopœæ partem—explanatio* etc. Basileæ ex offic. Henricopetrina f. 1577.

(Vide 1559.)

1578.

P. V. M. Poëmata, quæ extant, omnia. adjectis figuris egregie depictis et doctiss. viror. scholiis ac annotat., partim antehac, partim nunc primum publicatis. Francof. apud Ge. Corvinum, impensis Jo. Feyerabend 8. 1578.

Vide Memorab. Biblioth. Dresd. T. II, n. 319. Sequitur a. 1567.

1580.

P. V. M. Opera, Theod. Pulmanni studio correcta. Acc. Paulli Manutii etc. (ut in ed. 1566) Antw. Chr. Plantinus 8. 1580.

P. V. M. Opera cum scholiis Jo. a Meyen. Venet. ap. Aldum Paulli fil. 8. 1580.

Vide a. 1576.

P. V. M. Bucolica et Georgica paraphrasi exposita. Auctore Nicod. Frischlino *Alemanno.* Tubingæ apud Alex. Hockium 8. 1580.

(B. A. G.)

1581.

P. V. M. Opera cum schol. Phil. Melanchthonis et alior. Tiguri 8. 1581.

(Vide 1564. 1570.)

P. V. M. cum notis Ge. Bersmanni (etiam Catalecta). Lipsiæ 8. 1581.

Sæpius deinceps repetita editio, etiam cum varietate lectionis ex Fabricianis. Sunt Scholia in margine apposita, ex aliorum annotatt. collecta. Veteri MS. usum se esse ait a Joach. Camerario accepto.

P. V. M. cum notis marginalibus. Lugduni 12. 1581.

1582.

P. V. M. ad N. Erythræi recensionem. Venet. ap. Rampazeti et Sessæ heredes (repetita secundum superiores 1565. 1566) 1582.

Vide Sylburgii præfat. ad edit. Frf. 1583.

1583.

P. V. M poëmata novis scholiis illustrata. Editio Henr. Stephani altera. Conf. Maitt. T. III, p. 787. (v. 1577) 8. 1583.

P. V. M. e Ms. Carpensi (cod. Mediceo v. sup. inter Codd.) *c. n. Paulli Manutii* (vide 1566) Venetiis 8. 1583.

Buc. Ge. Æn. Nic. Erythræi opera in pristinam lectionem restituta, additis ejusdem scholiis et indice—cum duplici epistola Fr. Sylburgii. Francof. ap. hered. A. Wechelii 8. 1583.

Sylburgius in præf. se cum Jo. Opsopœo Erythræi Virgilium cum indice ab innumeris nævis librariorum seu typographorum negligentia illatis repurgasse ait, quæ inprimis edd. Venetas 1565. 1566. 1582 fœdaverant. Igitur ad edit. 1539 omnia recensuisse videtur. Mirari tamen licet, virum doctum operam Erythræi nugatoriam curis suis dignam habuisse.

P. V. M. Pollio Ecloga quarta græcis versibus expressa ab Eusebio Pamph.—Lutetiæ ap. Fed. Morellum 4. 1583.

Biblioth. Acad. Gotting. Vide Argum. Eclogæ quartæ.

1585.

P. V. M. cum figg. notis varior. et præfat. Phil. Melanchthonis. Coloniæ 8. 1585.

Conf.

Conf. 1578. Alia Lugdunensis memoratur c. annott. Paulli Manutii et Ge. Fabricii. Similes alias jam ante vidimus.

1586.

P. V. M. cum Comment. Tib. Donati et Servii a Ge. Fabricio collectis et c. n. Var. Basil. Henricop. f. 1586.
(Vide 1561. 1575.)

P. V. M. e Theod. Pulmanni recensione 16. 1586.

P. V. M. cum Erythræi Indice ad numerum versuum accommodato ab Ant. Mar. Basso Cremonensi. Venetiis per Damianum Zenarium 8. 1586.

Titulum integrum v. in Catal. B. R. Parif. n. 845.

P. V. M. Georgicorum post omnes omnium Commentationes non contemnenda ennarratio—edita studio Ge. Bersmanni *Annæbergensis.* Servestæ. Exc. Bonav. Faber 8. 1586.

Est ea enarratio poëtæ in Academia Lipsiensi publicis lectionibus facta. Bersmannus tum Gymnasio Servestano illustri præerat, cum hanc ederet partem primam in lib. Ge. I et II. (B. A. G.)

1587.

P. V. M. Opera cum scholiis Jo. a Meyen. apud Aldum 8. 1587.
(Vide 1580.)

Junius Philargyrius *in Buc. et Georgica Virgilii*, primum prodiit adjunctus *Fulvii Ursini notis ad Catonem, Varronem et Columellam.* Romæ 8. 1587.

Notat in præfat. ipse Ursinus, id quod res docet, non esse integrum Junii Philargyrii commentarium, sed excerpta tantum quædam ex eo, quæ cum legisset ille inserta fragmento vetustissimo Serviano (quod olim ipsi litteris Longobardicis exaratum dono dederat Paulus Manutius favente Aldo filio), nullius autem interposito auctoris nomine discreta, sed a Servianis expositionibus tantum his sejuncta, *Et aliter*, reperit deinde in margine codicis Virgiliani exscripta manu Angeli Politiani, et quidem diserte sub Junii Philargyrii nomine; eodemque nomine ab Angelo in Miscellaneis laudata. Adjunctæ pag. 281 ejusdem Ursini Notæ ad Servium in Buc. et Ge. secundum Socios Bipontin. p. 356 jam 1543 a Busdrago Lugdun. excusæ esse debent. Diversæ sunt notæ Ursini in Collat. Gr. scriptor. c. Virgil. 1568. Ex utrisque excerpta inseruit Commentariis suis Burmannus.

1588.

P. V. M. e Th. Pulmanni emendatione—(repetita 1580) Antwerp. Plant. 8. 1588.

Ejufd. a. Berfmann. rep. ex 1581.

1589.

P. V. M. Opera olim a Pierio Valeriano MSS. ope reſtituta, nunc denuo vetuſtiſſimo cum exemplari collata. Acc. antiquarum lectionum liber, Fabii Planciadis Fulgentii liber de allegoria Virg. et alia nonnulla. (Julius Philargyrius. Urfini notæ ad Servium. Velius Longus de Orthographia et Caffiodorus de Orthographia) in Offic. Sanctandreana 8. 1589.

Catal. Bibl. R. Parif. *Poëtes* n. 847. Burmann. de Edit. Virgilii Mafvic. p. XLIX. Urfini notas modo vidimus cum Philargyrio a. 1587. De Pierio vide 1521. 1532.

Eodem anno, nifi forte jam 1587, Commelinus ex codice Palatino Virgilium ediderat, repetitum mox 1599, ad quem a. vide; cui adjunxit *Fulgentii Expoſitiones Virgilianæ continentiæ, Philargyrii Commentariolum, Fulvii Urſini Notas in Servium, Vellium Longum de Orthographia, Caſſiodorum de Orthographia,* Heidelbergæ, 8. In titulo fubjicit: " Ex his Fulgentius nunc primum editus eft," et in præf. duobus exemplaribus fe ufum effe ait, quorum alterum Petrus Veckmannus, alterum F. Modius ex bibliotheca Fuldenfi defcriptum communicaverat. Videtur adeo eodem anno Commelinianam operam repetiiffe officina Sanctandreana.

P. V. M. Opera a Th. Pulmanno emendata. Antw. ex off. Plant. 8. 1589.

Paullo ante 1588.

Bucolica et Georgica cum paraphraſi Nicodemi Friſchlini Francof. 1589, 8. (B. A. G.) *Nathanaëlis Chytræi in Virgilium Prolegomena. Et in ejuſdem Eclogam primam Collectanea.* Roftochii. Exc. Steph. Myliander, 1589, 8. (B. A. G.)

1590.

Ciris et Elegia ad Meffalam. Parifiis 8. 1590.

1591.

P. V. M. e caſtigatione Ge. Fabricii. Lipfiæ 8. 1591.

Fabric. B. L. T. I, pag. 214 repetita ex fuperioribus 1546. 1551 et al.

P. V. M. Londini per Francis Coldock 4. 1591.

Vide Amef. pag. 315.

P. V. M.

P. V. M. Bucolica ferio emendata cum fcholiis Franc. Sanctii *Brocenfis*—Salmanticæ apud Didacum a Cuffio 8. 1591.

Vide Specimen Biblioth. Maianf. pag. 96. Repetita in Sanctii Opp. Tom. II, pag. 151.

Nic. Grimoaldi, *viri doctiff. in P. V. Maronis quatuor libros Georgicorum in oratione foluta Paraphrafis elegantiffima. Oxonii in æde Chrifti, anno Sereniff. regis Edovardi fexti fecundo confecta.* Londini. Excud. Ge. Bifhop et Radulph. Newbery 8. 1591.

(B. A. G.) Eft profecto elegantiffima Paraphrafis. Libelli neminem adhuc præter Martinum mentionem facere vidi. De Grimoaldo v. Wood Athenæ Oxon. Vol. I, p. 178.

1592.

P. V. M. Opera a Theod. Pulmanno emendata. Lugd. Bat. ex offic. Plant. 12. vel 8. 1592.

Vide 1589.

1595.

P. Virgilii appendix—Acc. Jof. Scaligeri Caftigationes et commentarii aucti, curante Frid. Lindenbruch, *cujus et notæ additæ.* L. B. ap. Rapheleng. 8. 1595.

P. V. M. Opera e Theod. Pulmanni emend. L. B. ex offic. Plantin. apud Rapheleng. 8. 1595.

Cum Appendice a. 1596 (vid. edit. 1592). Plures Raphelengianæ hinc prodiere.

1596.

P. V. M. Opera ex edit. Ge. Burfmanni. Lipfiæ 8. 1596.

Sed talium editionum repetitas evulgationes plures recenfere piget.

P. V. M. indubitata (ineft tamen Culex et alia) *e recenf. Ge. Fabricii Chemn.* (repetita ex fuperioribus) Lipfiæ impenfis V. Voegelini. Imprimebat Mich. Lantzenberger 8. 1596.

Wecheliana 1583 repetita Frf. Wechel 8. 1596

—*Hortenfii* enarrationes in Æneidem repetita editio ex 1577 per Seb. Henricop. f. 1596.

et Nafcimbænii explanationes in Æneidis V libros priores. Bafileæ fol. 1596.

1597.

P. V. M. cum figg. not. var. et præf. Phil. Melanchthonis (fuppreffo ejus nomine) Coloniæ per Grofwinum Culenium (ex 1585.) 8. 1597.

1598.

1598.

P. V. M. Georgicorum libri IV enarrationibus, quæ commentarii in loco esse possunt, illustrati a Federico Ceruto *Veronensi.* Veronæ per Ang. Tamum 8. 1598.

Rob. Titii *ad Georgica Virg. prælectiones quatuor.* Bononiæ per heredes Jo. Rossii 4. 1598.

1599.

P. V. M. Opera ex vetustissimo eoque accuratissimo Bibliothecæ Palat. MS. exemplari nitori pristino restituta; cum Indice Erythræi —Addita Fulgentii Planciadis Virgiliana continentia cum aliis nonnullis ad hujus poëtæ intelligentiam necessariis. E bibliopolio Commeliniano 8. 1599.

Repetita est editio ex alia, quæ præcesserat, 1589 et curata a Juda Bonutio Hier. Commelini sororio et inscripta Paullo Melisso. De cod. Palatino vide sup. inter codd. Verum Fulgentius et reliqua vix iterum recusa sunt, sed exemplaria prioris editionis subjuncta. Saltem in nostro exemplari Fulgentius a. 1589 præfert. Repetita est hæc editio 1603. 8.

P. V. M. Poëmata Henr. Stephani *scholiis illustrata* (Editio tertia, secundæ [1583] per omnia consimilis); Excudebat Paullus Stephanus 8. [illegible]

P. V. M. Opera doctiss. viror. notationibus illustrata op[illegible] *a Meyen.* Francof. ex offic. Jo. Saurii 8. 1599.

Alia aut eadem forte a. 1597 laudatur.

Symbolarum libri XVII. quibus P. V. M. Buc. Ge. et [illegible] *ex probatiss. auctoribus declarantur, comparantur, illustrantur per* Jac. Pontanum *S. J.* Aug. Vind. ex offic. Jo. Prætorii f. 1599.

Eas valde probari audio; est quoque adjecta paraphrasis lib. I. II. III et X, XI, XII Æneidis. Ingens libri moles me deterruit, quo minus eo uterer.

1600.

P. V. M. Opera et in ea Mauri Servii Honorati Commentarii ex antiquiss. exemplaribus longe meliores et auctiores. Ex bibliotheca P. Danielis *J. C. Acc.* Fabii Planciadis Fulgentii *liber de continentia Virgiliana auctior e MS. cod. et* Junii Philargyrii *Comm. in Buc. et Georgica.* Parif. Seb. Nivelle f. 1600.

Nobilissima editio propter Servii commentarios, quos sequentes fere edd. hinc expressere, sed alia aliis vitiosius. Historiam *Codd. P. Danielis v. in Voyage litt. de deux Benedict. Tom. I, pag.* 65.

Editiones

Editiones hujus sæculi f. a. funt:

Manuale Vergilianum—Iodoci Badii Afcenfii fententiarum dilucidatione inornata obl. 8. f. l. et a.

Totus titulus libelli expreffus jam in Catal. B. R. Parif. Poëf. n. 821. Præfatus Ludon. Hohenwang Elchingenfis. Character litterarum eft neogothicus et ingratus.

Editio Colinæana f. a. in Bibl. Reg. Parif. n. 828 et in Biblioth. Smith. pag. DI, quam a Maittairio in Hift. Typograph. Parif. notatam non video; at in Annal. T. III, p. 318. T. II, p. 401 de ea agit.

Editio Henr. Stephani prima f. a. fed ad 1577 referenda.

P. V. M. Buc. et Georgica cum Commento familiari. (Herm. Torrentini) Parif. impreffa per Felicem Balligault f. a. 4.

Biblioth. Bunau. T. I, pag. 302. Etiam in Biblioth. Hulfiana et aliis laudari videas.

Editionem f. l. et a. cum Aldi Manutii epiftola, Italico charactere, viderat Maittairius Annal. Typogr. T. II, pag. 149, quam a Barth. Trot, Lugdunenfi typographo, excufam effe putabat. Habui eam pofthæc in manibus vidique ex Ald. pr. expreffam ac repetitam effe nec pro eadem habendam; ita v. c. p. I, lin. extr. *Mulus ego* exaratum.

Æneidos libri VI fine titulo, 4. memorantur Maittairio in Indice Annal. p. 331.

Culex cum aliis f. a. 8. maj.

Georgii Alexandrini (Merulæ) *Emendationes in Plinium et Virgilium:* fubjectæ ejus in Librum de Homine Galeoti Oper. 4. f. a. in Goëzii Biblioth. Drefd. T. II, p. 207.

P. V. M. Opera cum Erythræi indice. Commelin. 8. 1601. (ex Venetis, omiffis tamen Erythræi Obff.) Eft etiam h. a. Genevenfis c. n. Paulli Manutii et Ge. Fabricii.

Operum Cl. V. Nicodemi Frifchlini—Pars paraphraftica, qua cont. P. V. M. Bucolica ex Plauto et Terentio, Georgica ex Catone, Varrone, Columella et Plinio, Æneidos libri duo priores ex Livio, Cæfare et Cicerone etc. Frf. ad M. typis et fumt. Jo. Spieffii et heredum Rom. Beati 8. 1602.

Idem libellus jam 1580 expreffus, præter paraphrafin in lib. I et II Æneidis, quæ nunc primum acceffit.

P. V. M. Opera ex Cod. Palat. antiquiſſimo. Commelin. 8. 1603.

De ea vide ad 1589. 1599.

Alberici Gentilis, *J. C. Profeſſoris regii, Lectionis Virgilianæ variæ liber ad Robertum filium. Nunc primum in lucem editus.* Hanoviæ apud Guil. Antonium 8. 1603.

(B. A. G.) Sunt ſcriptæ ad filium octennem, criticæ tamen ac philologicæ cum multa exſpatiatione in Jus Romanum. Nec tamen ultra Bucolica procedunt.

P. V. M. Opera cum ſcholiis N. Erythræi et indice. Hanov. typis Wechel.

Ex ed. 1601. 1596 et al. ducta.

Hoc anno excuſus quoque in Corp. Poët. Lat. Genev. et iterum 1611 et 1627.

P. V. M. ex offic. Plant. Rapheleng. 1604.

Symbolarum libri XVII quibus Virgilii Buc. Ge. et Æn. ex probatis auctoribus declarantur, illuſtrantur per Jac. Pontanum. Lugduni. Jo. Pillehotte f. 1604.

(Vide 1599.) Catal. Bibl. R. Pariſ. n. 849 A.

Edit. *Commelin.* 1601 recuſa. Commelin. 8. 1608.

et Wecheliana ex edit. Fr. Sylburgii 1583 recuſa Lugduni.

P. V. M. cum ſcholiis Jo. a Meyen. Francof. 8. 1608.

P. V. M. Bucolica et Georgica argumentis, explicationibus et notis illuſtrata a Jo. Lud. de la Cerda Toletano. Madriti f. 1608.

(Vide 1612. 1617. 1628. 1642.) Omnis viri docti opera in commentando verſatur; lectionis cura nulla; ſæpe ea interpolata.

P. V. M. Ciris. In eam Commentariolus Caſp. Barthii. Ambergæ ex typogr. Schœnfeldiano 8. 1608.

P. V. M. cum Servii commentariis. Pariſiis f. 1609.

Catalogue of the Libraries of Squire 1767, p. 8.

P. V. M. Culex. a Fr. Taubmanno. Vitebergæ 8. 1609.

Utraque in B. A. G.

P. V. M. cum Servio P. Danielis. Col. Allobr. 4. 1610.

Ex edit. 1600.

P. V. poëmata—c. libro Suppl. Maphæi Vegii, Epigrammata *etc. cum annotationibus brevibus ex variis interpretibus collectis et difficilium vocabulorum interpretatione germanica opera Jo. Friſii Tigurini.* Francof. Nic. Hofmann 8. 1610.

Catal. B. R. Pariſ. n. 850. Eſt repetitio ed. Francof. 1567.

Excuſus etiam Poëta in Corp. Poët. Lat. Genev. 4. 1611 et in cæteris Corporibus Poët. vett., ſed hæc monere ſuperſedemus.

Commentarii

Commentarii Jo. Lud. de la Cerda in VI priores libros Æn. Madriti f. 1612.

(Vide 1608.)

P. V. M. cum Comm. Donati et Servii. Acc. Probi Grammatici, Pomp. Sabini etc. adnotationes (etiam Carmina minora cum Commentariis) *ſtudio Lud. Lucii Baſil. Acad. Prof.* (poſt Ge. Fabricii recenſ.) Baſil. per Seb. Henricopetr. f. 1613.

Servii recenſio in hac edit. admodum probatur Burmanno præf. ad Virgil. Eſt tamen totus liber expreſſus ex edit. 1551. Fabricii notæ ab iis, quæ in reliquis edd. ſunt excuſæ, diverſæ eſſe feruntur; ſunt ſcilicet pleniores. (B. A. G.)

P. V. M. Opera cum N. Erythræi ſchol. et ind. caſtigata per Jo. Obſopœum et Fr. Sylburgium. Francof. 8. 1613.

(ex 1603) poſt tot alias Erythræanas.

Selecta quædam veterum poëtarum opera—cum Scholiis Franc. Sanctii. Salmanticæ 8. 1613.

In his Eclogæ Virgilii. (B. A. G.)

Introductiones œconomicæ ſimul et politicæ—ſive Virgilii bucolica et georgica paraphraſi perpetua illuſtrata a Nicod. Friſchlino. Francof. per Iſ. Porſium 8. 1614.

(Vide 1602.)

P. V. M. Opera cum ſcholiis Jo. a Meyen. Francof. ap. Nic. Hofmannum 8. 1616.

Repetita forte ex 1610.

Eſt etiam hujus anni Berſmanniana; et e Pulmanni correctione Pariſ. 24.

Catalecti Virgilii et alior. Poëtar. Latinor. vet. Poëmatia cum Comment. Joſ. Scaligeri (item, notis Frid. Lindenbruch) L. B. Rapheleng 8. 1617.

(Rec. titulo 1595.)

Jo. Lud. de la Cerda Comment. in VI poſteriores Æn. libros. Madriti (Vide 1608. 1612.) f. 1617.

P. V. M. Buc. Ge. et Æneidos libri argumentis, explicationibus, notis illuſtrati a Jo. Lud. de la Cerda S. J. Lugduni ſumtibus Horatii Cardon. III Voll. f. 1617.

Nunc demum junctim editi in Virgiliana carmina diligentiſſimi commentarii.

P. V. M. Opera omnia B. G. et A. Ciris et Culex cum comm. Fr. Taubmanni, *curante et edente Chriſtiano Taubmanno Frid. f.* (Witteb.) Zach. Schurer 4. 1618.

Editio Henr. Stephani ſemper fere pro regula fuit ſub finem præfat.—" Ciris *textum ex Scaligeri, Barthii, et parentis lectionibus*

 reſtitui.

restitui. Culicem *duorum exemplarium* (noli de Mff. cogitare) *a parente emendatorum auxilio correctiorem reddidi.*"

Pulmanniana. Amftelod. 24. 1619.

P. V. M. cum Servio Danielis. Genev. 4. 1620.

(ex 1600) vitiofiffima, judice P. Burmanno ad Ecl. VIII, 92.

Tarqu. Gallutii Sabini e S. J. Virgilianæ Vindicationes et Commentarii tres de Tragœdia, Comœdia, Elegia. Romæ per Alex. Zanettum 4. 1621.

Si otio abundarem, percurrendum mihi hunc librum putarem; acceffio enim, ut nunc intelligo, magna fieri poffet ad Excurf. extr. libri XII, et ineffe video acumen haud contemnendum in locis Virgilianis feu vindicandis feu reprehendendis; etfi judicii fubtilitatem et fenfus elegantiam in iis, quæ legi, defiderabam.

Eft anni 1622 Elzeviriana editio Lugd Bat. 12.

Pauli Benii Eugubini in P. V. M. Æneidem Commentarii (operofi fed parum fubtiles). Venetiis apud Jo. Guerilium f. 1623. (B. A. G.)

P. V. M. opera G. Berfmanni Editio fexta ab eodem correcta et figuris ornata. Lipfiæ 8. 1624.

(Vide 1581.)

P. V. M Opera ftudio Theod. Pulmanni correcta. Amft. 8. 1625.

P. V. M. Opera indubitata omnia—ad Jac. Pontani caftigationes (vid. 1599) *accuratiffime excufa c. indice ejus locupl.* Coloniæ. Exc. Henr. Krafft 1625.

P. V. M. Opera ad Jac. Pontani caftigationes. Sedani typis Jo. Jannoni 24. f. 32. 1625.

Editio litterarum formis minoribus nobilis, quæ ab ea nomen Sedanenfium accepere. De Bure *Bibliogr. inftruct.* n. 2683. Laudatur et altera 1628. De Jac. Pontani opera vide ad 1599 et 1604.

P. V. M. cum Cerdæ Comment. Coloniæ f. 1628.

Vide Lugd. 1617.

Æneæ peregrinationes h. e. libri fex priores Æneidos analyfi fimpliciffima enodati a Melch. Steinbruck. Coburg. 16. 1628.

P. V. M. Opera cum fcholiis Jo. a Meyen. Francofurtana 1616 recufa Frf. 8. 1629.

Memoratur quoque Colonienfis hujus anni.

P. V. M. Opera clariff. virorum annotationibus illuftrata : opera Joan. a Meyen. Parif. Jo. Libert 8. 1630.

(Ex Ven. 1580.) Catal. B. R. Parif. n. 854.

P. V. M. Æneis c. comm. N. Abrami. Rothomagi 8. 1633.

Etiam

Etiam Mussiponti eodem vel superiore anno, et Buc. ac Ge. 1635, 8. Tum Tolosæ 1644, iterum Rothomagi 1637 et 1648.

P. V. M. Opera notis admarginalibus illustr. a Th. Farnabio. Londini. Felix Kingston 8. 1634.

Sæpius repetita. Singulas notare, operæ pretium non est.

P. V. M. Opera, studio Theod. Pulmanni correcta. Amsterdami 12. 1634.

Repetita ex 1625.

Virgilius Dan. Heinsio recensente nunc emendatior. Ad calcem animadversionum libellus e doctor. viror. observationibus (jam in edd. Fabric. obvius), L. B. ex offic. Elzevir. 12. et 16. 1636.

Cum hujus editionis faciem plures aliæ mentiantur subdititiæ, ad pagg. 1 et 91 respiciendum esse, ubi paucæ litteræ characteribus miniatis expressæ esse debent, non atris, de Bure *Bibliogr. instruct.* n. 2684 docet: Tam parvæ res sunt, in quibus hi bibliographi deliciantur. Referatur sane illa, si ita placet, inter rariores Elzevirianas; interioris tamen indolis bona habet nulla.

P. V. M. cum Comm. Servii P. Danielis. Genev. 4. 1636.

(Vide 1600. 1610. 1620.)

P. V. M. Opera. Parisiis e typogr. Regia f. 1641.

Splendidum Volumen: unum ex IV poëtis Latinis excusis prelo Luparensi. (Reliqui sunt Terentius, Horatius, Juvenalis et Persius.)

Virgilius e recens. Dan. Heinsii. (repetitus Elzevir. 1636) 1641.

P. V. M. Opera cum Comment. Cerdæ (recusa ex edit. 1628). Colon. Agripp. III Voll. f. 1642 et 1647.

P. V. Copa, *cum commentariolo* Jo. Weitzii *et Spicilegio in Moretum Septimii Sereni.* Francof. 12. 1642.

P. Virgilius cum veterum omnium Commentariis et selectis recent. notis. Nova Editio inscripta Georgio Valkenier. Ex offic. Abr. Commelini. Amst. 4. 1646.

Servius ex exemplari editionis P. Danielis (1600) a *Cl. Salmasio* multis locis emendato expressus. Usus etiam est *Commelinus exemplari Nic. Heinsii,* qui varias e MSS. lectiones annotarat. Notas viror. doctor. excerpsit *Corn. Schrevelius.* conf. præfat. Post meliores Heinsii editiones hujus quidem non magnus usus est.

P. V. M. Opera nunc emendatiora. Amst. per Lud. Elzevirum 16. 1649.

Virgilius

Virgilius Dan. Heinsii 1636 repetitus ex offic. Elzev. 1652.
Alia c. n. Farnabii, et varior. a Schrevelio curata; saepe hinc repetita.

P. V. M. Æneidos liber primus. Parisiis apud Seb. et Gabr. Cramoisy 4. 1653.

P. V. M. Æneidos liber duodecimus ibid. eod. Maitt. Annal. Ind. p. 329.

P. V. M. Opera, c. n. selectiss. variorum, opera Corn. Schrevelii. apud Franc. Hackium 8. 1657.

Curata haec ad exemplum reliquarum in Batavis cum not. Var. exaratarum; sine judicio, delectu et diligentia. Notae adscriptae non quas res postulabat, sed quae calamo se offerebant.

Clavis anterioris Æneidos, itinera Æneae notis et tabulis reserans, opera M. Jos. Seizii. Halae Suevor. per Jo. Reinhard 4. 1657.

Subjicitur *Analysis libri secundi Æneidis—Trojam—delineans. Analysis libri tertii, Exilium Æneae ab Oriente—libri quarti, Didoni—ortam—αυτοχειριαν—libri quinti Ludos Æneae*—Tum tandem; *Centrum Virgilianae Æneidos, sive Analysis libri sexti descensum Æneae ad inferos—delineans.* Halae 1656. Inesse possunt in ineptis his subtilitatibus grammaticis et rhetoricis nonnulla, quae ingenium forte acuant: si quis otio abundet.

P. V. O. per Jo. Ogilvium edita et sculpturis aeneis adornata. Londini typis Th. Roycrofft f. 1658 et 1663.

Cum 120 tabb. et cum charta geogr. Volumen magna impensa, et quantum illa aetas ferebat, non sine arte, curatum. Delineandis et incidendis figuris operam dedere clari artifices *W. Hollar, W. Faithborne, P. Lombard,* et alii. Idem Ogilvius Anglicis versibus redditum excudi fecerat Londini 8. 1650.

P. Sebast. de Matienzo Burgensis, S. J. commentationes selectae ethicae et politicae in Virgilii Æneidem. Lugduni per Horat. Boissat et Ge. Remens.

Sunt argutationes fere ad Donati exemplum effusae, deterioris tamen venae.

P. V. M. accurante Nic. Heinsio. Elzev. 12. 1664.

Nobilis editio, e qua melior demum Virgilio lux affulsit.

P. V. M. c. n. Nic. Abrami *S. J. et* Farnabii. Paris. Jo. Henault 12. 1669.

Juncta nunc primum opera duorum horum virorum.

Vide 1633 et 1634.

P. V. M. Opera (Adj. Culex et Ceiris) *accurante Nic. Heinsio.* Ex offic. Hackiana 16. 1671.

Vide 1664.

P. V. M.

P. V. M. c. ſcholiis Jo. Minellii. Roterod. 8. 1674.
Sæpius abhinc recuſa 1694. 1697. 1700. 1703 etc.

P. V. M. Opera, interpretatione et notis illuſtravit Carolus Ruæus, *in uſum Delphini.* Pariſiis 4. 1675.

Jure ſuo Ruæus inter meliores Virgilii interpretes refertur, idemque inter cæteros, qui in Delphini uſum commentati ſunt, cum Huetio inter meliores.

P. V. M. Opera: editio noviſſ. ſumma cura recognita et multis mendis purgata. adjectæ ſunt Tan. Fabri *et nonnullorum aliorum notulæ et emendationes.* Salmuri. Iſ. et H. Deſbordes 12. 1675.

Adjectæ ſunt Notulæ ex ejus adverſariis collectæ; tum Animadverſionum libellus, qui et in Fabricianis edd. occurrit.

P. V. M. accurante Nic. Heinſio Dan. fil. Amſt. ex offic. Elzevir. 8. et 12. 1676.

Similis ed. 1671, ſed acc. animadverſionum libellus modo memoratus. Ex vulgari fama habetur pro emendatiſſima editione.

P. V. M. Opera in tres Tomos diviſa. c. n. integris Servii, Philargyrii, nec non J. Pierii Var. lect. et ſelectiſſ. pleriſque Comment. Donati, Probi, Nannii, Sabini, Germani, Cerdæ, Taubmanni et alior. Quibus acc. obſervat. Jac. Emmeneſſii *cum Indice Erythræi.* L. B. et Amſt. ex offic. Hack. 3 Voll. 8. 1680.

Abſoluta a Maſvicio, in magna dignatione haberi ſolita ab indoctis bibliophilis, qui edd. cum notis varior. conquirunt. Expreſſus contextus ex Elzevir. Nic. Heinſii 1676.

P. V. M. Ruæi editio altera. (emendata ex fide N. Heinſii) Pariſiis 4. 1682.

Sæpe hinc repetita editio Parif. et Londini.

P. V. M. Opera. Nic. Heinſius Dan. F. e membranis compluribus iiſque antiquiſſimis recenſuit. Lugduni Bat. typis Jac. Hackii 12. 1684.

Eſt jam ex edd. Heinſii perfectioris operæ. Memorantur aliæ 1685. 1688, rec. Lond. 1695.

Virgilii Opera ab ipſo primum edita, ſcil. Epigrammata, Poëmatia, fragmenta—cum Comm. et Obſſ. cumque paraphraſi italica metro concinnata ab Octavio Scarlatino. Bononiæ. P. Maria de Montibus f. 1697.

Virgilii Opera Jo. Henr. Boëclerus quondam ex Mſ. Biblioth. Argent. recenſuit et annott. in quibus Servii Commentarii illuſtrantur, ſuppeditavit. Ulmæ Jo. Wolfg. Beverlin 8. 1698.

Digna editio, quæ accuratius inspiciatur. Memoratam vidi in Catal. B. R. Paris. *Poëtes* n. 872. Nunc diligentius de ea egit Harles. brev. Notit. p. 241.

Supplementum ad Æneida, seu Æneidos liber XIII. authore C. S. Villanova. Paris. per Aubouyn 8. vel 12. 1698.

1700.

P. V. M. Buc. Ge. Æn. ad optimorum exemplarium fidem recensita per H. Laughton Cantabrigiæ. Impensis Tonson 4. maj. 1701. Eadem 8. 1702, rep. 1707.

Ex Emmenessiana expressa.

P. V. M. c. n. Chr. Junckeri. Lips. 8. 1703.

Similes alias edd. prætermittimus.

P. V. M. Opera. Nic. Heinsius e membranis compluribus iisque antiquissimis recensuit. Ultrajecti apud Guil. van de Water 12. 1704.

Ex Heinsiana 1676 religiose expressa, curante *P. Burmanno*, nisi quod lectionum nonnullarum, quas e cod. Mediceo Norisius in Cenotaph. Pis. adnotaverat ab Heinsio prætermissas, ratio habita est.

P. V. M. Opera ad meliorum codd. fidem emendata, cum argumentis lucidissimis, Vindocini (Vendome) Henr. Hyp. 12. 1706.

P. Virgilius Maro. Parisiis apud Musierium 12. 1707.

P. V. M. Opera c. n. selectis Abrami, Farnabii, Juvencii et aliorum, et omnium verborum indice. Rothomagi apud Lallemantium. 1711.

(Vide Paris. 1669.)

P. V. M. ad exemplar, quod ex antiquissimis recensuit membranis Nic. Heinsius, c. n. Th. Farnabii. Amst. apud Janssonio-Waesbergios 12. 1712.

P. V. M. Operum Editio nova ceteris omnibus emendatior. Parisiis apud Jo. Barbou 4. et 12. 1714.

P. V. M. Londini ex offic. Jac. Tonson et Jo. Watts 12. maj. 1715.

Per *Mich. Maittaire*, a quo Var. Lect. ex edd. Ven. per Leon. Achatem 1472 et Mediol. 1474 præmissæ sunt. Noli tamen putare magnam Maroni lucem ex binis his edd. affulsisse.

P. V. M. per Guil. Binaldum cum accentibus. Dublin et Amst. 12. 1716.

Editio *Catræana.* 6 Voll. Paris. 12. 1716.

P. V. M. Opera cum integris Comm. Servii, Philargyrii, Pierii. Acc. Scaligeri et Lindenbrogii Notæ ad Culicem, Cirin, Catalecta.

Ad Cod. MS. Regium Parisiensem recensuit Pancratius Masvicius II Tomis Leovardiæ. Exc. Franc. Halma 4. 1717.

Satis obvia editio, ad Heinsianam expressa, et *P. Burmanni* conviciis proscissa, cujus *admonitio* editioni Virgilii est præmissa, qua ad Emmenessii vel Schrevelii edd. excusam esse Masvicianam contendit. Variæ lectiones notabiliores post Erythræi indicem ex Cod. Parisiensi (Regio) et Markiano (Parrhasiano) subjectæ sunt. Etiam hoc anno *Averanii Dissertationes in Virgilium* XLV prodiere in ejus Opp. Florent. To. I. Vulgaria persequitur vir doctus fastidiosa cum loquacitate; nec ultra Æn. I, 1—49 progressus.

P. V. M. c. n. Var. Rothomagi 8. 1723.

Commentarii in P. V. M. nunc primum juxta ordinem verborum, post tamen uberioribus notis locupletandi. Tomus I. II. III. Scribebat D. *Gaspar Pinto Correa* Theologus Lusitanus, Garaialensis Barcellorum Collegiata Canonicus Pœnitentiarius. Ulyssipone occidentali 4. 1726.

In puerorum usum scripti. (B. A. G.)

Per hos annos *Gottl. Cortium* novam Virgilii editionem parasse ex Harles brev. Notitia Litt. Rom. p. 248. didici; plagulas aliquot prelo excusas vir doctissimus apud se servat.

Catrœana. nova edit. Paris. *chez les Freres Barbou.* 4 Voll. 8. 1729.

The Works of Virgil translated into English blank Verse, with large explanatory Notes and critical Observations by Joseph Trapp DD. 3 Voll. London. for J. Brotherton etc. 8. 1731.

Æneis jam 1718 et 1729 II Voll. excusa fuerat. Bonus Trappius judicii acumine et elegantia parum se commendat, peccatque forte copia rerum ac verbositate, si viris, non ephebis, scripsit. Sunt tamen in eo plura utiliter monita, quam in multis valde doctis notis.

Masviciana repetita Venet. per Jo. Bapt. Paschalium 2 Voll. 4. 1736.

P. V. M. e recens. N. Heinsii. Patavii per Jos. Cominum 8. 1738.

Juxta Heinsii Elzev., ratione tamen habita Amstelodamensis 1704.

Antiquissimi Virgiliani Codicis fragmenta et picturæ ex Bibl. Vaticana etc. Romæ f. 1741.

Vide sup. inter Codd.

P. Virgilii Maronis Codex antiquissimus—Mediceus editore P. Franc. Fogginio. Florentiæ 4. 1741.

Vide sup. inter Codices.

P. V. studio et opera T. Cooke. Londini 8. 1741.

Ruaei Operam emendandam sibi sumsit.

P. V. M. Georgicorum libri IV. The Georgics of Virgil with an English Translation and Notes by John Martyn, *Prof. of Botany in the University of Cambridge.* London, for the Editor, by R. Reily 4. 1741.

Splendida editio. Martinus VII codices comparasse se memorat, de quibus v. sup. Praecipua dos, qua se commendat Martini opera, est, quod rei rusticae et botanicae intelligentior ille fuit caeteris commentatoribus. cf. 1746.

P. V. M. Buc. Ge. et Æn. Ex recens. Alex. Cuninghami *Scoti, cujus emendationes subjiciuntur.* Edimburgi apud G. Hamilton et J. Balfour 12. 1743.

Ex schedis ejus et iis, quae ad marginem edit. Elzev. 1676 alleverat, post ejus mortem vulgata. Variantes Lectiones ab aliis e Codd. notatas, et edd. vett. 1470. 1472. 1474 et 1476 excusserat, e quibus pauca excerpta hic subjecta sunt una cum ejus conjecturis, quae importune satis in contextum saepe receptae sunt *.

P. V. M. Opera ad fidem optimorum librorum accurate recensita. Gottingae ex offic. Acad. A. van den Hoek 12. 1743

P. V. Maro ex editione Nic. Heinsii et P. Burmanni. (praefatur P. Burmannus junior) Amst. apud Jac. Wetstenium 12. 1744.

P. V. M. Opera Londini, typis J. Brindley 1744, 12. alia 1753. 2 Voll. 8.

P. V. editio ab Hawkins curata, Dublini 8. 1745.

et Parisiis apud Constelier 3 Voll. cum figg. Cochin.

Editio P. Burmanni. 4 Voll. Amstel. 4. 1746.

De iis, quae in hanc editionem congesta sunt, vide praef. Burmanni Sec.

P. V. M. Georgicorum libri IV—with an English Translation and Notes by J. Martyn. The *Second* Edition (prorsus simi-

* *An Essay on Virgil's celebrated Gates of Sleep—by Theodore de la Faye.* Lond. 8. 1743; verbosissima disputatio, qua tamen quid effectum sit non statim assequi licet: *portam eburneam* videtur referre ad somnia matutina, quo tempore mox evigilant et ad vitam quasi redeunt homines; *falsa insomnia* esse visa ludentia, etsi veriora sint alioqui venientia mane somnia; *corneam,* qua descensus sit animarum ad inferos: at quis hunc *exitum* dixerit?

lis

lis primæ 1741) London, printed by R. Reily for T. Osborne 8. 1746.

tertia 1750.

P. V. collatione Scriptorum Græcorum illustratus opera et industria Fulvii Ursini. *recusa ex Plantin.* 1568 *cum tribus opusc.* Lud. Casp. Valkenæri. Leovardiæ ex offic. Gul. Coulon 8. 1747.

Poterat sane fructuosior esse hæc opera, si ad ipsum Ursinum emendandum vel ornandum aliquid conferre maluisset vir doctissimus.

P. V. M. Opera cum notis brevioribus. Ad usum scholarum. Parisiis. Apud Desaint et Saillant 12. maj. 1748.

P. V. M. Bucolicorum Eclogæ decem. The Bucolics of Virgil, with an English Translation and Notes by J. Martyn. London. printed by R. Reily for T. Osborne. 4. 1749.

et eod. a. Edit. sec. 8. Expectabatur ab eodem viro docto Æneis. Nec tamen vidimus præterquam: *Dissertations and critical Remarks upon the Æneid of V. by the late John Martyn.* 1770, 8.

P. V. M. Buc. Ge. et Æn. illustrata, ornata, et accuratissime impressa. (cum figuris ex ant. monumentis expressis) T. I. II. Londini impensis J. et P. Knapton et Gul. Sandby 8. maj. et in 12. 1750.

The Works of Virgil in Latin and English. The original Text correctly printed. The Æneis translated by Chp. Pitt, *the Eclogues and Georgics with Notes by* Jos. Warton, *with several new Observations by Mr.* Holdsworth, Spence *and others.* 4 Voll. London. Printed for R. Dodsley 8. 1753.

Elegantium hominum conatus. Ab Holdesworthо alia plura in Maronem ab amicis expectabantur. Eo autem morte erepto prodiere: *Remarks and Dissertations on Virgil, with some other classical Observations. By the late Mr.* Holdsworth. *Published with several Notes and additional Remarks by Mr.* Spence. London 4. 1768. Etsi pauca sunt doctrinæ alicujus exquisitæ; inest tamen orationi color aliquis urbani et liberalis ingenii.

P. V. M. Opera. Argumentis et chrestomathia illustravit Jo. Pet. Miller. Berolini 8. 1753.

P. V. M. Opera ex antiquis Monumentis illustrata, cura, studio et sumtibus Henrici Justice. 4 Voll., quibus pro *quinto* Vol. Monumentorum docta explanatio Saxii, Viri Cl., studio accessit 8. 1753—1765.

Potest

Poteſt ſane voluptas honeſta quæri e ſplendore et ex figuris ſcita ac molli manu factis.

P. V. M. Opera. T. I—III. *curis et ſtudio* Stephani Andreæ Philippe. Lutetiæ Parif. typis Joſephi Barbou 8. min. 1754.

Ex Bipontinor. Sociorum Notitiis intelligo, jam 1745 factam editionem præceſſiſſe. Codicem Mediceum ſequutus eſſe videri vult Philippus; etiam varietatem lectionis a viris doctis notatam et editiones diverſas conquiſiviſſe. Nec tamen ultra Ruæum, Emmeneſſium ac Maſvicium ejus ſtudium proceſſiſſe videtur. Ex hoc quidem variæ lectiones, quas ſubjecit, plerumque deſcriptæ ſunt. Eſt et alia *typis Joſephi Barbou.* 1767. 12.

P. V. M. Buc. Ge. et Æn. Ad optimor. exemplarium fidem recenſita. Edinburgi ap. G. Hamilton et G. Balfour. 2 Voll. 8. 1755.

Nitide expreſſa.

P. V. M. Bucolica, Ge. et Æneis. Birminghamiæ. Typis Jo. Baſkerville 4. maj. 1757.

Splendidiſſimum opus et characterum peculiari nitore commendatiſſimum in charta lævigata. Alia 1766, 8.

P. V. M. Buc. Ge. et Æneis ex Cod. Mediceo-Laurentiano deſcripta, ab Ant. Ambrogi *Florentino, S. J. italico verſu reddita, adnotationibus atque var. lect. et antiquiſſimi Cod. Vaticani figuris pluribuſque aliis veterum monumentis aëre inciſis et Cl. Virorum diſſertationibus illuſtrata* III Tomis. Romæ. Exc. Jo. Zempel Venantii Monaldini ſumtibus f. 1763. 1764 et 1765.

Ambrogius Virgilii poëmata italicis verſibus expreſſa jam 1758—1762 Romæ 4 Voll. vulgaverat, et hic forte ſubſiſtere debuerat; rei enim criticæ parum peritus magnis ſumtibus valde inutilem ſplendidæ editionis molem emiſit.

P. V. M. Opera varietate lectionis et perpetua adnotatione illuſtrata a C. G. Heyne. Lipſiæ ſumt. Caſp. Fritſchii. 4 Voll. 8. maj. 1767. 1775.

Critical Obſervations on the ſixth Book of the Æneid. Lond. 8. 1770.

Vide Excurſ. extr. ad Æn. VI.

Geographie de Virgile—Par Mr. Helliez. Paris 8. 1771.

Non abſurdi ingenii conſilium!

P. V. M. Opera tabulis æneis olim a Jo. Pine, *ſculptore regio defuncto, illuſtrata. Opus paternum in lucem profert Robertus Edge Pine. Londini 2 Voll.* 8. maj. 1774.

Sane multa ex antiquitate ingenioſe ad Virgilium accommodata;

data; pleraque longius petita, communia omnibus poëtarum locis eandem rem verbo attingentibus, et vulgaria. Ad poëtam usus inde promitti potest aut nullus aut exiguus. Ad delectationem tamen facere possunt figuræ plurimum; modo delineatoris peritioris opera et cæli usus subactior accessisset.

P. V. M. Opera. Glasguæ f. 1778.

P. V. M. Opera. Parmæ e regio typographeo 8. 1779.

P. V. M. Opera in tironum gratiam perpetua adnotatione novis curis illustrata a C. G. Heyne. Tom. I. II. Lipsiæ sumt. Casp. Fritschii 8. 1779. 1780.

P. V. M. Opera perpetua adnotatione illustrata in usum scholarum Daniæ et Norvegiæ. Edidit *M. Jac. Baden* in Univers. Haun. Prof. Eloq. P. O. Hauniæ Tom. I. II. (opera nostra suis consiliis attemperata) 8. 1780.

P. V. M. Opera. Acc. *M. Manilii Astronomicon. cum notitia litteraria studiis societatis Bipontinæ.* Biponti 2 Voll. 8. 1783.

Nitore suo simplicique elegantia commendata editio. Notitia litteraria docte ac diligenter elaborata distributa est in ætates: Quarum I usque ad 1500 Origines complectitur, II Ascensio—Aldino—Pieriana 1500—1546, III Pulmanno—Fabriciana 1546—1636, IV Heinsiana prior 1636—1717, V Heinsiana altera 1717—1784.

P. V. M. Buc. Ge. et Æneis. Ad optimorum codicum fidem recensuit Rich. Franc. Phil. Brunck. Argentorari sumtib. bibliopolii Academici 8. maj. 1785.

Nitore typographico et cura in vera lectione reddenda commendanda editio; de qua supra actum. Audimus quoque nec sine voluptate, aliam editionem eamque multo splendidiorem a viro doctissimo parari.

Georgicorum P. V. M. libri IV. græco carmine heroico expressi notisque perpetuis illustrati studio et labore Eugenii de Bulgaris— Petropoli f. 1786.

Vide *Gotting. Gel. Anz.* 1787, p. 1263. Conatus similes græce vertendi Bucolica habebamus jam olim Alsworthi et aliorum. v. ap. Socios Bipont.

Me in recentioribus editionibus non pari diligentia quam in antiquioribus esse versatum, facile lector potuit animadvertere. Non enim consilii mei rationibus hoc conveniebat; eas quippe editiones conquirebam, e quibus stirpes earumque surculos et propagines eruerem. Repetitiones edd. omisi. De his adeat qui volet Bipontinos. Recentiores editt. et alia supplet Harles brev. Notit. p. 247. sq.

Eorum

Eorum autem qui ſingula loca excuſſerint vel illuſtraverint, recenſum facit idem vir doctiſſ. Introd. in Notit. p. 320. ſq.

Verſiones Virgilii variarum linguarum varias commemorare nec otii nec conſilii noſtri eſt. De Gallicis conſuli poteſt Abb. Goujetus *Bibliotheque Françoiſe* Vol. V, chap. 4, et *Catalogue des Livres imprimés de la Biblioth. du Roi. Poëtes* n. 922 ſqq. de Italicis *Quadrio della Storia e Ragione d' ogni Poëſia* et *Fontanini Biblioteca dell' Eloquenza Italiana con le Annotazioni dell' Apoſtolo Zeno* cap. V, it. *Catalogo della Libreria Capponi* p. 389 ſqq. Et videri poſſunt ſuper Verſſ. Socii Bipontini. Omnino mihi et animus et otium defuit ad verſiones evolvendas et cum poëta comparandas, etſi in nonnullis, popularium inprimis, quos ingenio et doctrina ſatis inſtructos noram *, conatibus non ſine fructu me id facturum eſſe intelligebam.

De antiquis Virgilii Interpretibus diligentiorem notitiam dare cum ab initio conſtituiſſem, fregit impetum, quod audieram, viros doctiſſimos inter Belgas cum maxime eum lapidem volvere. Ne prorſus expectationem deſtituam, nomina ſaltem, quæ mihi ſe obtulere, apponam.

Cum de temporum, quibus vixere Grammatici, rationibus parum aut nihil conſtet, ad alphabeticum ordinem eos memorabimus; omnino illud præfati, ſi diligentius inquiras, pauciſſimos eſſe, quos data opera in Virgilium commentatos eſſe conſtet. Plerique in libellis ſuis grammaticis verba ex Virgilio laudarant et illuſtraverant, male propter hæc in numerum Commentatorum relati. Præiverat in pleriſque Ge. Fabricius in Auctorum a Servio laudatorum Catalogo Servianis præfixo. Add. Burmann. Sec. præf. (p. 39.) et Harles brev. Notit. p. 233. poſt Introduct. in Notit. To. I. p. 292. ſq.

Parum ſubtili judicio inter Grammaticos referuntur *Tucca*

* Acceſſit his nuper verſio *Jo. Henr. Voſſii* Germanica, ſumma cum arte facta adjectis notis, multa doctrina refertis, inprimis ſuperiis, quæ ad ſuavitatem carminis ex arte metrica, ad rei ruſticæ rationes, quarum inſignem notitiam habet, ſpectant; aſtronomica quoque et ex hiſtoria naturali ducta egregie illuſtravit. Patrii autem ſermonis peritiam ſummam et facultatem poëticum declaravit.

et

et *Varius*, amici poëtæ, quibus negotium ab Augusto datum esse fertur, ut Æneidem emendarent. v. Vit. Virg. sub f. Donatus V. V. f. 52 sq.

Adamantius Martyrius: quo jure inter Virgilii commentatores habeatur, ignoro; nam, quæ de Orthographia apud Cassiodorium ex eo excerpta sunt, nihil ejusmodi produnt.

Æmilius: apud Pompon. Sab. ad Æn. XI, 696, ubi v. verba in V. L. Nihil de eo aliunde constat.

Alexander: in Servianis ad VIII, 330, ubi Servius ipse eum sequi dicitur; quod et ap. Pompon. Sab. p. 399 extr. affirmatur de VI, 100. Add. ap. eund. p. 393 extr. p. 400. 401. 402. 404. Male de Alexandro Polyhistore cogitant viri docti. Probabilius est, fuisse eum, quem Maro puerum amasse et grammaticum dimisisse narratur in Donati Vita V. f. 20, 21.

L. Annæus Cornutus. Aliquoties memoratur apud Serv. ad Æn. I, 45. 150. 488. IX, 348 et 675. Verum et ad Ge. I, 277, ubi recte ille vetat, contra Probum, aspirationem in *Orcus* addi, ut sit Orchus. Apud Gell. II, 6, ubi de loco Ecl. VI, 75 " *Nonnulli grammatici ætatis superioris, in quibus est Cornutus Annæus, haud sane indocti neque ignobiles, qui commentaria in Virgilium composuerunt.*" Ne tamen proprie hoc dictum putes, alter locus ejusdem vetare videri potest: IX, 8 *sed Annæus Cornutus, homo sane pleraque alia non indoctus neque imprudens, in secundo tamen librorum, quos de figuris sententiarum composuit, egregiam totius istius verecundiæ laudem* (*Conjugis infusus gr.* Æn. VIII, 404 sq.) *insulsa nimis et odiosa scrutatione violavit. Nam*—membra *tamen, inquit, paullo incautius posuit.* Potuere igitur et reliqua in hoc vel simili opere apposita esse. Add. Macrob. Sat. V, 19. Verum tamen Charis. Instit. gr. I. Putsch. pag. 100, 37 " Civi-" tatium. *Annæus Cornutus ad Italicum de Virgilio lib. X.*—et p. 102, 25" *L. Annæus Cornutus in Maronis commentariis Æneidis X.*—Conf. Burmann. præf. (p. 40), ubi Scalig. ad Euseb. p. 197 laudatur.

Apronianus (de quo v. sup. pag. XLIII) inter Grammaticos, qui in Virgilium commentati sint, pluribus locis refertur a Pomponio Sabino; quo jure, non assequor.

Arusianus Messius; nobilis Grammaticus seu verius rhetor, sæc. V. cf. Saxii Onomast. T. I, p. 511, ubi v. qui laudantur, inpr. Burm. præf. in Virg. (p. 41) Sunt ejus *Elocutionum exempla* ex Virgilio, Sallustio, Terentio, Cicerone, per litteras digesta.

Asconius Pedianus, qui sub Claudio et sequentibus annis vixit, an

an Commentarium in Virgilium ſcripſerit, valde dubito. Fuit ejus libellus contra obtrectatores Virgilii: teſte Donato in V. V. ſ. 64, e quo petita eſſe videntur, quæ in Servio et Philargyrio habentur ad Ecl. III, 105. IV, 11, et in Vita Virg. ſ. 21. 64. 65.

Aſper: ſæpius ille in partes vocatus a Servio, etiam a Philargyrio. Ad Æn. VII, 648 *Contemtor divum*. Eum laudat Macrob. III, 5. Eſt alius antiquior, a Chariſio, Priſciano, et aliis laudatus, alius junior. De neutro quicquam ad liquidum perductum. Pomponius Sab. p. 153 in Æn. I, 88 *Eripiunt ſubito nubes cælumque diemque*: "Æmilius Aſper in hoc loco "ait: Hæc membra natura ſic ſolet jungere." Alius apud eundem locus eſt p. 400 ad Æn. VI, 114; item p. 401 et 419. Forte utroque loco leg. Velius Aſper, idem qui Velius Longus. Benedictini Auctores Artis Diplom. Tom. III, p. 153, fragmenta Aſpri in codice reſcripto detexerant, et quidem ſiglis ſcripta; ex iis, quæ inde appoſuere, vix magnum fieri poteſt deſiderium amiſſi operis. Poſuerat grammatica et poëtica obſervata vel præcepta, ſubjectis pro exemplo Virgilianis verbis vel phraſibus.

Avienus. In Servio ad X, 272 "Avienus—, qui iambis "ſcripſit Virgilii fabulas" et ad v. 388 "Avienus, qui to-"tum Virgilium et Livium iambis ſcripſit" nullum fundum facit, cui aliquid ſuperſtruas. Ingenioſe tamen Wernsdorf. V. C. ad Poët. min. Tom. IV, p. 555 ſqq. conjicit, Æneidem contractam in breve carmen fuiſſe. Non magis dixeris, quo libro illa de Cometis tradiderit, quæ ibid. ad v. 272 memorantur. Avienus eſt inter eos, quos Macrobius Saturnalibus ſuis intereſſe voluit; diverſus utique ab altero: vide Cannegiet. Diſſ. de Aviano c. 2.

Avitus. Donat. Vit. Virg. ſ. 63 "Sunt et Q. Octavii Aviti "Ὁμοιοτελεύτων octo volumina, quibus annotantur, quos et unde "verſus tranſtulerit."

Bæbius Macer: laudatur a Servio ad Ecl. IX, 47, et Æn. V, 556. Ex neutro tamen loco commentatorem Maronis agnoſcas.

Calvus vide *Titianus*.

Caper laudatur a Servio ad Æn. VI, 545. IX, 709. X, 788. XII, 120; quo ultimo loco veram lectionem prodit *Velati limo*. Nullus tamen locus probat, Caprum ſingularem in Virgilium librum ſcripſiſſe. Eſt autem Flavius Caper, cujus

cujus libellos grammaticos in Putschiano corpore habemus; alii periere.

Carminius. Eum in Virgilium scripsisse, loca ap. Servium ad Æn. VI, 638. 862. VIII, 406 vix probant; potuerunt omnia illa in libro *de elocutione* dicta esse, quem idem Servius memorat ad Æn. V, 233. At *Carminius de Italia libro secundo, curiosissimus et doctus scriptor*, ap. Macrob. V, 19 videtur Granius esse, quod Meursius conjectavit.

Carvilius Pictor: cujus liber fuit Æneidomastix. Donat. Vit. Virg. s. 62.

Casuus Sacerdos: Ejus *Paraphrasis super sex Virgilii libris*, item, *Trium Eclogarum V. enarrationes*, cum aliis libris grammaticis fuere reperti in Cod. Bobiensi; testante Raph. Volaterr. Comment. Urb. IV sub f., unde hæc prodidit Fabric. B. L. Vol. III, p. 744. Forte Cassius Sacerdos verum nomen fuit.

Celsus, s. *Aruntius Celsus*, inter veteres Grammaticos est, quorum excerpta in Auctorib. LL. extant. Idem Plautum, Terentium, Virgilium, scholiis illustrasse fertur. Quæ sub nomine Celsi laudantur, cum ad Georgica spectent omnia, in Cornelii Celsi libro de re rustica locum habere potuisse, ut nec neges, ita nec affirmes cum Bianconio Epp. de Celso: Ep. VII. Quæ in Charisio occurrunt, p. 180 et 191, potuere in aliis libellis grammaticis occurrere.

Declamationes in Virgilium: Serv. in Æn. X, 532.

Ti. Claudius Donatus, recentior Ælio Donato, qui S. Hieronymi præceptor fuit, Prisciano tamen et Servio, qui eum laudant, antiquior, Grammaticus: de quo vid. apud Saxium. *Vita Virgilii*, quæ ad eum refertur, si modo eum auctorem habet, fœdissime a monachis est interpolata. *Commentarius in Æneidem*, ad Ti. Claudium Maximum Donatum, filium, scriptus, partim et ipse interpolatus est, partim argutiis rhetoricis ad fastidium est refertus; quo factum adeo, ut pro supposititio habitus sit: cf. Burm. præf. (p. 37). cf. Harles Introduct. in Notit. Litt. R. To. II. p. 294. et in brev. Notitia, p. 233. Ferebantur in antiquioribus edd. fragmenta ex eo pauca, jam inde ab edit. Ven. 1489. Pleniorem e bibliotheca Joviani Pontani eum vulgavit Scipio Capycius Neap. 1535, unde, vix magno cum fructu ad juventutem, recudi eum curavit Ge. Fabricius Basil. 1551, rep. 1561. 1575. 1586. 1613. Multo pleniora exemplaria in bibliothecis servari,

servari, a viris doctis affirmatur. vid. Burmann. præf. (pag. 38 sq.)

Eros librarius et libertus Virgilii. Donatus in Vit. Virg. f. 49.

Fabius Planciades Fulgentius de *allegoria libror. Virgilii ad Chalcidium Grammaticum;* sive de *expositione Virgilianæ continentiæ.* Primum ed. a Commelin. 1589, iterum a P. Daniele 1600, auctior e Cod. MS. et recusus a Munckero et van Staveren in auctorib. Mythographis Latinis. Vix ullum ex eo ad Virgilium fructum speret aliquis, cum insulsissime detorqueat nominum et sententiarum rationes ad virtutis morumque occultas interpretationes grammaticus ineptissimus. Quando vixerit, parum constat, nec expedire potuit Muncker. in præf. ad eum, nisi quod Afer fuit, et Vandalis Africam tenentibus sæculo forte sexto vixit.

Glossariolum Virgilianum prisco Maronis codici subjectum tractaverat Casp. Barthius, unde in Adverf. XXXVII, 5 specimen proposuit. Comparando poterunt forte firmari nonnulla jam aliunde nota; alia sunt depravata et interpolata.

Gnifo. M. Antonium Gniphonem, de quo Sueton. ill. Gr. 7 memorat, in Georgica scripsisse, a Charisio proditum esse (Grammat. Putsch. p. 184, 3) aiunt; nec tamen ille locus necessario hoc infert. Omnino eundem esse negat Burmann. præf. (p. 40). cf. Heins. ad Claudian. pag. 180, ubi Schol. ad Ge. II, 119 MS. Leid. excitat.

" *Grillius* ad Virgilium de accentibus scribens" apud Priscian. Putsch. p. 560, 26.

Hebrus. Serv. ad Æn. VII, 6 *Quierunt:* " Hebrus *quie-* " *rant* legit." Ad e. l. Burm. " Parrhas. Quæsit. per Epist. " IV, 5 legit: Acron Helenius." Parum tamen probabile.

Herennius: vitia Virgilii contraxerat. Donat. Vit. Virg. f. 62.

Hyginus. Julius Hyginus: inter Commentatores Virgilii vulgo refertur; nisi forte idem ejus liber fuit, qui *de agricultura* laudatur. Gell. I, 21 de loco Ge. II, 246. 247 *Hyginus, non hercle ignobilis grammaticus, in commentariis, quæ in Virgilium fecit,*—(invenerat *amaror)* et XVI, 6 *Hyginus Julius—in quarto librorum, quos de Virgilio fecit.* Exscripsit Macrob. VI, 9, ubi " *in quinto librorum*" legitur. Est

etiam

etiam locus in Æn. VII, 187, quem ille reprehenderat, Gellio teste V, 8; fieri tamen hoc potuit aliis in libellis, ut *de Urbibus Italicis*, *de Familiis Trojanis*, quos Servius nec minus laudat. Ex priore utique libro petitum, quod in Servio habetur ad Æn. I, 277 et 530. VII, 47. Nescio unde petitum sit, quod in Servio legitur ad XII, 120 et ap. Jul. Sabin. ad VI, 616, pag. 401.

Junii Philargyrii Scholia in Bucolica et Georgica ad Valentinianum; unde colligere licet, si modo Valentinianus Augustus is est, Valentiniani Imp. ævo eum vixisse. " Illud " certe constare putabat Ursinus, eum non longe a Servii ætate " absfuisse et Virgilii chirographo usum esse, ut ex ejus com- " mentario apparet, in quo multa proferuntur ex iis scriptori- " bus, qui temporibus non nisi antiquissimis extabant." Sunt multa quæ adversus hæc disputari possint; rem tamen in medio relinquimus. Extant ex eo excerpta fragmento vetusto Serviano inserta et ab Ursino exscripta. vide sup. Edd. 1587. 1589. Inde in ed. P. Danielis 1600 et a P. Burmanno repetita. Notata in eum sunt nonnulla a Jano Broukhusio Tom. I. edit. Burmann. add. ejusd. præfat. (pag. 34).

Julius Pomponius Sabinus. De hoc satis multa dicta sunt sup. ad Edd. 1486, unde rep. 1519. 1544. 1561 et al. Basil.

Martius Salutaris a Charisio Putsch. p. 181, 18. 203, 46 ad verba Virgiliana excitatur. Sed potuit hoc in opere grammatico diversi argumenti fieri.

Melissus. Fuit utique hoc nomine grammaticus: de quo v. Sueton. ill. Gr. 21. An vero in Virgilium commentatus sit, alia quæstio est. Quod apud Donatum Vit. Virg. f. 27 ille tradidit Virgilium sermone tardissimum fuisse, in libris *Ineptiarum* scriptum esse potuit. Ad Æn. VII, 66 in Servio est; Melissus " qui de apibus scripsit " hoc ab indocto interpolatore insertum esse arbitror.

Modicius a Pontano et Cerda passim ad Æneidem laudatur; noli tamen inter veteres Grammaticos eum referre. Est Gulielm. Modicius sæc. XVI exeuntis poëta et grammaticus, qui *Virgilium a calumniis vindicatum* scripsit.

Nigidium Servius laudat; non vero tamquam grammaticum, qui in Virgilium commentatus sit. Ejus *Commentarius grammaticalis* indefinite memoratur ap. Serv. ad I Ge. 120.

Nisus grammaticus passim laudatur in Opere Putsch. Quod inter

inter Virgilii commentatores refertur, petitum eſt ex Vita Virg. Pſeudodonati ſ. 60.

Perilius Fauſtinus furta Virgilii collegerat. Donat. Vita Virg. ſ. 62.

Pollio. In Servianis ad Æn. VI, 554, ubi de aura ac vento in locis inferis agitur (conf. ad Ge. IV, 484) " De illo " enim loco multi quærunt: *quis tantus plangor ad auras?* Sed " Pollio dicit Æneæ et Sibyllæ, quas illi ſecum traxerant; " cum conſtet etiam illic eſſe auras." Jul. Sabinus ad VI, 134 *Bis Stygios.* " Pollio admiratur, cum Æneas eſſet futurus " deus, cur dicat *bis.* Solvitur hoc, quia apud Homerum " Ulyſſes vidit umbram Herculis apud inferos." Similes itaque ineptias in Maronem contulerant, quales Porphyrii aliorumque fuere in Homerum.

Probus. Valerius Probus Grammaticus; qui ſit inter varios Probos, diſputantem vid. Burmann. Sec. præf. (p. 35) et Tom. I Anthol. pag. 739. Probum illum veterem ex Neronis temporibus bene novimus ex Suet. Ill. Gr. cap. 24; alter fuit ſæculi Adrianei. Laudatur a Gellio IX, 9 ejus judicium de verſſ. Æn. I, 500 ſq., aliud XIII, 20, ubi Georgicorum mſ. autographum Virgilii habuiſſe narratur. Sæpe Servio in Æneidem, ſemel in Georgica, memoratur; etiam Donato in Comm. in Terent. et Macrob. V, 22. Commentarius ejus in Bucolica et Georgica circumfertur, ſed nomine tantum; ſunt enim, uno vel altero loco forte excepto, tenuia et jejuna excerpta, eaque interpolata, quæ primus in lucem protulit Jo. Bapt. Egnatius in edit. 1507 " quemadmodum illa ex codice vetuſtiſſimo mſ. Bobii quon- " dam a Georgio Merula invento adnotaverat." Repetitus inde eſt a multis et Servii, Donati, aliorumque commentariis fere adjectus.

Servius Maurus Honoratus ſæc. V grammaticus. De eo vid. Burmann. præf. (p. 20 ſq.). Alios, de eo qui egerint, vid. apud Saxium Onomaſt. Tom. I, pag. 471. add. Maſvic. præf. De interpolationibus cf. Juſti Specim. Obſſ. crit. p. 35. Commentarium in Æneidem prius exaraverat, tum in Eclogas, ultimo loco in Georgica; conf. Burmann. præf. (p. 22) et ad Ge. I, 208. Ex trinis his Commentariis habemus farraginem bonis maliſque, ſeriis ac nugis, adeo commixtam, ut, quid ad Servii auctoritatem referre malis, interdum vix in promtu habeas. Uſus ſaltem ejus ad interpretandum poëtam eſſe

esse potest exiguus aut nullus, nisi accesseris ad poëtam ita jam litterarum peritia et usu instructus, ut, quæ tollenda an relinquenda sint, perspectum habeas. Sane multa inesse ex antiquioribus Interpretibus servata, dubitare vix licet; nec minus tamen innumera a sericribus attexta. Habuit enim idem fatum Servius, quod Græci grammatici, ut essent, modo qui antiqua contraherent vel omitterent, modo qui excerptis alia, plerumque deteriora, admiscerent aut e margine insererent. Mirum hominis est studium revocandi pleraque ad veteres Romanas religiones, Pontificias et Flaminias; nec multum abest, quin Æneam Flaminis munere fungentem exhibeat. Nullus est codex, qui omnia, quæ sub ejus nomine habemus, complectatur. Quid? quod narrant adeo codices nondum inspectos extare ampliores iis, qui expressi sunt: v. Burmann. præf. (p. 27); adde *de Brosses Salluste* Tom. III, pag. 393. Primæ editiones Servii valde erant contaminatæ; itaque per omne tempus virorum doctorum incredibile fuit studium in congerendis undique et amplificandis laciniis Servianis. De editionibus quidem diligenter actum est in edd. Virgilii recensu. Primo statim impetu a. 1471 prodiere edd. IV. Emendarunt Servium Lud. Carbo, P. Cenninus, Jo. Calpurnius, Jo. Bapt. Egnatius, Rob. Stephanus, Ge. Fabricius, Fulv. Ursinus, P. Daniel, Masvicius, Burmannus.

Terentius Scaurus, clarissimus Grammaticus, quo jure inter Commentatores Virgilii referatur, non reperio.

Titianus. " Et Titianus et Calvus, qui themata omnia de " Virgilio elicuerunt et conformaverunt ad dicendi usum " rhetores: Serv. ad Æn. X, 18. Fuit ejusdem *Chorographia*. Conf. de eo Cannegieter ad Avian. pag. 278.

Trogus. Servius ad Æn. VI, 783 *animos æquabit Olympo*. —" De hoc autem loco Trogus et Probus quærunt." vid. ibid. Var. Lect. Laudatur Reines. Epp. ad Hofmann. pag. 660; nihil tamen ibi reperies præterquam libertum Trogum ex marmore.

Velius Longus, nobilis grammaticus. Macrob. Sat. III, 6. " *saxo vetusto* Æn. III, 84 Velius Longus: immutatio est, in- " quit, epitheti; vult enim dicere vetustatem templi: hunc " multi alii commentatores sequuti sunt." Charis. lib. II in Putsch. p. 153, 17 " *dixere* pro dixerunt—quam figuram alii " duplicem existimant, de qua etiam Velius Longus in secun- " dum Æneidos satis commentatus est: *Conticuere omnes intenti-*

" *que*

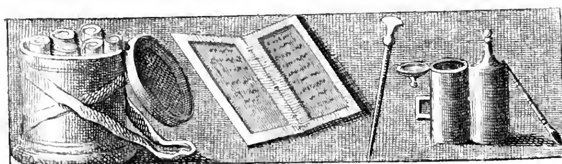
" *que ora tenebant.*" In Servianis ad Æn. X, 245: " Longus " ait: deest *venerit*, unde et ipse *spectabis* legit."

Victorinus. Unus Servii locus ad Æn. V, 373 *In mare purpureum.*—" Unde apparet Victorinum hoc loco erraffe, qui " *purpureum mare* rubrum esse dixit, quod est juxta Indiam." Est is forte Fabius Marius Victorinus sæc. IV rhetor, cujus libelli in Grammat. vet. habentur.

Virgiliomastix: apud Serv. ad Ecl. II, 22 et Æn. V, 521.

Urbanus. Ad decem funt loca in Ge. et Æn. ap. Servium; unde vix licet dubitare, eum in Virgilium commentarios scripsisse.

Est etiam Glossariolum Virgilii apud Barth. Adversar. XXXVII, 5, 6.

DE

VITA VIRGILII.

De Vita Virgilii multa ſunt veterum Grammaticorum commenta, quæ, tamquam certæ et exploratæ fidei, ſequuti ſunt alii, aut iis relictis novas ariolationes et conjecturas ita propoſuere, quaſi res ita geſtas narrarent. Non quidem id agimus, ut eorum cenſuram nunc ſuſcipiamus, neque nobis ad omnes eos, qui ſive in ſcriptorum veterum recenſu ſive proprio quodam conſilio Virgilii vitam ſcripſerunt, evolvendos ſatis otii ſuppetit; ſi tamen eos, qui poſt Ruæum ac Baylium * nugas ſub Donati, Probi, ac Servii nomine venditas, rejecere, in primis Martinum, Wartonum, Cruſium † excutias, multa paſſim commemorari videas, quæ cum conjecturæ loco a viris nonnullis doctis olim propoſita fuiſſent, nunc ſine ulla dubitatione tamquam antiqui alicujus ſcriptoris fide et auctoritate ſuffulta exhibeantur. Cum de tanto

* In *Dictionnaire* Art. *Virgile*.

† *Martyn's Life of Virgil* præf. Edit. Bucolicor. *Warton* in eleganti Edit. Virgilii cum verſ. Angl. *Cruſius' Lives of the Roman Poets*. T. I. Add. inprimis *Harleſ.* in *Notit. ſcriptt. lat.* To. I. p. 268 ſq.

poëta etiam ea, quæ aut molesta aut nulla fide tradantur, cognoscere non injucundum sit; dum modo satis explores, quo loco et existimatione unaquæque narratio habenda sit: eam quidem Vitam Virgilii, quæ sub Donati nomine cicumfertur, et ex qua aliæ vitæ, Grammaticis modo Bucolicis modo Æneidi præfixæ, concinnatæ sunt, omitti recte posse non putavimus; itaque ei annotationes subjecimus, in quibus partim firmarentur, quæ cum rerum fide tradi viderentur, partim incerta, falsa et insulsa, vel verbo notarentur. Subjicere constitueramus Vitam Virgilii a Ruæo per annos suos distributam. Cum tamen multa in ea jejune tradi, alia parum acute conjectari, plurima præteriri, eorumque loco aliena attexi videremus; maluimus novam vitam ad eandem fere rationem conficere, in qua ea breviter indicata essent, quæ ad historiam sive vitæ sive rerum, quoties poëta ad sua tempora respexit, accuratius cognoscendam facere possent. Itaque sub unoquoque anno primum res publice gestas ponimus, tum ea subjungimus, quæ, sive in vita Virgilii, sive in ejus carminibus, aliquo modo cum illis conjuncta sunt.

TIB. CLAUDII DONATI

AD

TIB. CLAUDIANUM MAXIMUM

DONATIANUM FILIUM

DE

P. VIRGILII MARONIS VITA.

CAPUT I.

Pub. Virgilius Maro parentibus modicis fuit, et præcipue patre Marone, quem quidam opificem figulum, plures Magii cujusdam, viatoris, initio mercenarium, mox 1

Doctine hujus Grammatici, cujus nomen præ se fert, fetus sit hæc vita, nec ne, dubitatum est a viris doctis, cum tot ineptiis illa referta sit. Quamquam autem mature satis ineptire cœpere Grammatici, et Donatus hic post Ælium Donatum, Hieronymi præceptorem, vixit : non tamen hæc narratio, nec, qualis est, ab homine docto proficisci potuit, nec tota ab aliquo plane indocto. Equidem ita sentio, fundum hujus narrationis deberi Donato, mox tamen eam, cum passim transscriberetur, modo a grammaticis, modo a librariis monachis, quorum novam quisque narratiunculam, quam fando acceperat, exemplari suo intexeret, ita esse interpolatam, ut nunc in tali farragine plerumque dici vix possit, quid Donati fide prodatur, nec ne. Quæ res vel ex eo manifesta fit, quod nullus facile est codex, in quo non vita hæc modo plenius modo contractius perscripta legatur. Ex his viri docti, qui primi Virgilium edidere, talem nobis Donatum hunc videntur concinnasse, qualem nunc habemus. A Daniele multo emendatior ille fuit excusus, multa etiam emendata J. F. Gronovii acumine, qui et plus, quam par erat, operæ in eo posuit, ut ex dicendi genere et consuetudine Ger. Vossii ad Velleium sententiam firmaret, a Suetonio fundamentum hujus narrationis esse jactum, cui deinde alii Grammatici sua commenta superstruerent. Scilicet Suetonius etiam Virgilii nostri Vitam scripsisse existimatur. Fuit etiam talis Vita Servii nomine venditata, ad quam in Serv. Comment. pr. ad Eclogas §. 24 provocatur, quam tamen non eandem esse puto cum illa, quæ in Danielis Editione, et hinc in aliis, Æneidi fere præfixa, sub Servii nomine circumfertur. Habemus aliam, quæ Probo tribuitur. Sed nulla est, in qua non interpolatricem aut mutilatricem manum fœde grassantem agnoscas. Quæ alii de Donati opere judicarint, vide in iis, qui a Burmanno ad Anthologiam lat. T. I, p. 369 laudantur. Mihi quidem sortem magnorum virorum et fortunam sæpe

ob induſtriam generum, tradiderunt; quem cum agricolationi, reique ruſticæ et gregibus, præfeciſſet ſocer: ſilvis
2 coëmundis et apibus curandis reculam auxit. Natus eſt Cn. Pompeio Magno, M. Licinio Craſſo primum Coſſ., Iduum Octobrium die, in pago, qui Andes dicitur, qui eſt a Mantua non procul.
3 Prægnans eo mater ſomniavit Maia, enixam ſe laureum ramum, quem contacta terra confeſtim cerneret coaluiſſe, et excreviſſe illico in ſpeciem maturæ arboris, refertæ variis pomis et floribus; ac ſequenti luce, cum marito rus propinquum petens, ex itinere divertit, atque

mirari ſubiit, quorum nomen ad multam poſteritatem propagatum quidem eſt, ita ut dignus tanto ingenio aut tanta virtute immortalitatis fructus iis tandem, qui meriti eſſent, contingere videretur; iis tamen temporibus, cum genus humanum gravibus ſuperſtitionibus captum erat, tantum ſæpe ſordium illud ex contagione ſæculi contraxit, ut jam illa nominis celebritas ad inepta rerum miracula, monſtra, ac portenta rediret. In Virgilii memoriam fabulis abſurdis contaminandam omnes monachorum tribus conſpiraſſe videntur, qui, cum ſanctorum ſuorum virorum memoriam tot pudendis et ſtultis miraculorum narrationibus fœdarent, quid mirum, ſi in poëtæ Romani laudibus adornandis nec minus miracula, omina, prodigia et reliquam hujus generis τερατολογίαν ad tædium uſque congeſſerunt.

§. 1. *quem quidam—auxit.* Poſſunt hæc ab interpolatore inſerta videri. Figulum patrem facit etiam Phocas v. 6.

Magii cujuſdam, viatoris. Magii, qui avus Virgilii maternus fuiſſe traditur, nomen cum cæteris ineptiis malæ haud dubie ſcripturæ in nomine matris *Magæ* et *Magiæ* pro *Maiæ* debetur. Secundum hoc avus maternus *Maius* dictus eſſe potuit. Mater, quæ Probo *Pollæ*, Phocæ v. 11 *Pella*, *Magii non infima proles*, dicitur, alii viro aliquando nupta eſſe debuit, cum infra §. 56 *Valerius Proculus ex alio patre frater* Virgilii memoretur, quem is heredem ſcripſerat. Neque ea, quæ de magicis poëtæ artibus ex Elinandi monachi (mortuus is eſt circa 1227) Chronic. lib. XXVI narrat Vincent. Bellovac. Specul. hiſt. lib. VII, c. 61, et auctor Append. ad Vitam S. Gulielmi in Actis SS. T. V. Jun. p. 125 aliam originem, quam modo memoratam nominis ſcripturam habuiſſe videntur. Acceſſit forte, quod monachi ex Ecloga VIII inprimis vſſ. 96 ſqq. ſacra magica meminerant. Copioſe ea de re egit Naudeus, *Apologie des grands hommes ſoupçonnés de Magie* ch. XXI, et Bayluis *Dictionnaire*, voc. *Virgile* litt. J. Hæc eadem opinio de magica Virgilii ſcientia videtur effeciſſe, ut pro amuleto haberentur numi contorniati cum ejus imagine efficta: cf. Miſc. Obſſ. novæ T. I, p. 16, Boulacre in *Mem. de Trevoux* 1743, *Avril.*

Silvis coëmundis; conducendis et redimendis mancipum, ut qui pecua paſcebant. Sic jam Gronov.

§. 3. Quæ hic ad fin. §. 5 forte ex interpolatione, de præſagiis, quorum pleraque e narrationibus de magnorum virorum, ut Cyri, Romuli, natalibus adumbrata, nonnulla ex ipſo Virgilii nomine ducta ſunt, memorantur, tantum non omnia Grammaticorum ſomniis ſunt accenſenda. Auget etiam ea Phocas Grammaticus in Vita Virgilii v. 13—40. Poëtica ſuavitate hæc condierunt Jov. Pontanus Uraniæ lib. II, pag. 2968. Opp. T. IV. Politianus in Manto, digno carmine, quod cum ipſa Maronis lectione conjungatur.

§. 4.

in subjecta fossa partu levata est. Ferunt infantem, ut fuit 4
editus, nec vagisse, et adeo miti vultu fuisse, ut haut du-
biam spem prosperioris genituræ jam tum indicaret. Et ac- 5
cessit aliud præsagium: siquidem virga populea, more re-
gionis in puerperiis eodem statim loco depacta, ita brevi
coaluit, ut multo ante satas populos adæquarit. Quæ ar-
bor Virgilii ex eo dicta atque consecrata est; summa gravi-
darum et fetarum religione, suscipientium ibi et solventium
vota.

II. Initio ætatis, id est, usque ad septimum annum, 6
Cremonæ egit; et XV anno virilem togam cepit, illis Con-
sulibus iterum, quibus natus erat. Evenitque, ut eo ipso
die Lucretius poëta discederet. Sed Virgilius Cremona Me- 7
diolanum et inde paullo post Neapolim transiit. Ubi cum
litteris et Græcis et Latinis vehementissimam operam dedis-
set, tandem omni cura omnique studio indulsit medicinæ et
mathematicæ.

§. 4. *prosperioris genituræ;* felicis ortus, prosperi fati, benigni horoscopi, ut ea vox Suetonio Aug. 94. Calig. 57. Vitell. 3. Vespas. 25. Tit. 9. Ita Gronov.

§. 5. *Et accessit aliud præsagium. Et* aut delendum aut *Accessit et* legendum esse, Gronov. monet. Hoc præsagium e Sueton. Aug. c. 94 sub f. adumbratum esse videtur. *Apud Mundam Divus Julius* etc.

more regionis: cf. Passer. Paralip. in Dempst. pag. 53. Vasc. Etrusc. Tom. I, pag. 70.

§. 6. *Initio ætatis.* Jos. Scaliger ad Euseb. Chron. p. 156 ex Hieronymo ita emendat: *Initia ætatis, id est a XIV usque ad sedecimum annum Cremonæ egit, et XVII anno virilem togam sumsit.* conf. inf. Vitam ad U. C. 696. Mihi verba *id est usque ad septimum annum* a seriore manu adjecta esse videntur; et desunt sane in aliis, in quibus ita hæc exhibentur: *Initia ætatis Cremonæ egit usque ad virilem togam, quam XVII anno natali suo accepit, iisdem illis Coss. iterum, quibus erat natus.* Atqui hic annus U. C. 699 erat XV ab a. 684. Unde satis apparet, primitus hæc tantum a Donato dictata fuisse: *Initia ætatis Cremonæ egit usque ad virilem togam.* Sumebatur illa modo XV, modo XVI, XVII anno cf. inf. Vitam ad U. C. 699.

evenitque ut eo ipso die Lucretius poëta discederet; hoc rejicit Gifanius in Lucretii Vita, quia scilicet Idem annum 701 Lucretii morti assignat, sed de conjectura, quam nullo argumento probatam video; annum vero 703 Hieronymus Chron. Euseb. Nec tamen iis, quæ hic leguntur, satis fidem habeo, cum et ipsa emblematis speciem præ se ferant.

§. 7. *et inde paullo post Neapolim transiit.* Aliter Hieronymus Chron. Euseb. v. inf. Vitam ad U. C. 701.

litteris Græcis. Parthenio quidem præceptore, *quo Grammatico in Græcis Virgilius usus est.* Macrob. Sat. V, 17. Fuit is poëta, cujus liber amatoriarum narrationum superest. Expressit ex ejus carminibus versus nonnullos Virgilius, ut Macrob. ibid. et Gellius IX, 9. XIII, 26 observant. Et Fabricius Bibl. Gr. Vol. II, pag. 677 ex Vossio memorat, in bibliothecæ Ambrosianæ codice Moreto Virgilii adscripta esse hæc verba: *Parthenius Moretum scripsit in Græco, quem Virgilius imitatus*

8 III. Quibus rebus cum ante alios eruditior peritiorque
eſſet, ſe in Urbem contulit, ſtatimque, magiſtri ſtabuli equo-
rum Auguſti amicitiam nactus, multos varioſque morbos in-
9 cidentes equis curavit. At ille in mercedem ſingulis diebus
10 panes Virgilio, ut uni ex ſtabulariis, dari juſſit. Interea a
Crotoniatis pullus equi, miræ pulchritudinis, Cæſari dono
fuit miſſus: qui omnium judicio ſpem portendebat virtutis et
celeritatis immenſæ. Hunc cum adſpexiſſet Maro, magiſtro
ſtabuli dixit, natum eſſe ex morboſa equa, et nec viribus
valiturum nec celeritate: idque verum fuiſſe inventum eſt.
Quod cum magiſter ſtabuli Auguſto recitaſſet, duplicari ipſi
11 in mercedem panes juſſit. Cum item ex Hiſpania Auguſto
canes dono mitterentur, et parentes eorum dixit Virgilius, et
animum, celeritatemque futuram. Quo cognito, mandat ite-
rum Virgilio panes duplicari.
12 IV. Dubitavit Auguſtus, Octaviine filius eſſet, an alte-
rius: idque Maronem aperire poſſe arbitratus eſt, quia ca-
13 num et equi naturam parenteſque cognorat. Amotis igitur
omnibus arbitris, illum in penitiorem partem domus vocat,
et ſolum rogat, an ſciat quiſnam eſſet, et quam ad felici-
14 tandos homines facultatem haberet. *Novi*, inquit Maro, *te,
Cæſar Auguſte, et ferme æquam cum dis immortalibus poteſta-
tem habere, ut, quem vis, felicem facias. Eo animo ſum*, re-

imitatus eſt. vid. inf. Procem. in Moretum.

De *Syrone* magiſtro vid. inf. ad §. 79. Joſ. Scaliger ad Catalecta Virgilii, in Cirin pr. et Heinſius de Satyra Horat. lib II, p. 98 etiam a *Catio* Inſubro philoſophiæ Epicureæ guſtum accepiſſe volunt; conjectura ex eo ducta, quod hic M. Catius Miltiades Inſuber, et ex Epicuri ſecta philoſophus, eo tempore Mediolani vixit. Meminere ejus Cic. ad Div. XV, 16 et 19. Horat. Sat. II, 4 pr. Sed vide Baylium *Diction.* h. v. et Maſſon. Vita Horat. pag. 28. *M. Furium Bibaculum* oratorem et poëtam, cujus verſus aliquot Sueton. recitat Ill. Grammat. 11, inter Virgilii et Vari magiſtros retulere alii. vid. Ariſii Cremona litterata T. I, pag. 17. 28. Legerant nimirum in Hieronymi Chron. Euſeb. ad Olymp. 169, 3 (U. C. 652) *M. Furius poëta cognomento. Bibaculus Cremonæ naſcitur.* In Gudiano Codice Guelpherb. bibliothecæ Vita Virgilii erat præfixa, in qua poëta apud *Epidium* oratorem cum Cæſare Auguſto ſtuduiſſe memoratur. Sane Epidius Antonium et Auguſtum docuiſſe ap. Sueton. traditur de Rhetor. IV.

De *Baliſta* e Phoca v. inf. ad §. 28.

Cæterum non definiam, an narrationi huic de medicinæ et matheſeos ſtudiis Maronis aliquid veri inſit. Videri poteſt ea eſſe profecta a monachis, qui in artibus mathematicis ad γοητειαν adhibitis et in medicina ſummam ſcientiæ poſitam arbitrabantur.

§. 8—18. Unde ineptiſſima narratio profluxerit, nemo facile aſſequatur; niſi forte cura equorum, canum et pecudum Georg. III libro tradita nugas has monachorum animis

ſpondit Cæſar, *ut, ſi verum pro rogatu dixeris, beatum te felicemque reddam.* *Utinam,* ait Maro, *interroganti tibi vera dicere queam!* Tunc Auguſtus: *Putant alii me natum Octa-* 15
vio: quidam ſuſpicantur alio me genitum viro. Maro ſubridens, *Facile,* inquit, *ſi impune licenterque quæ ſentio loqui jubes, id dicam.* Affirmat Cæſar jurejurando, nullum ejus dictum ægre laturum, immo non niſi donatum ab eo diſceſ-
ſurum. Ad hæc oculos oculis Auguſti infigens Maro, *Faci-* 16
lius, ait, *in cæteris animalibus qualitates parentum a mathematicis et philoſophis cognoſci poſſunt; in homine nequaquam poſſibile eſt; ſed de te conjecturam habeo ſimilem veri, ut, quid exercuerit pater tuus, ſcire poſſim.* Attente expectabat Auguſtus 17
quidnam diceret. At ille: *Quantum ego rem intelligere poſſum, piſtoris filius es,* inquit. Obſtupuerat Cæſar, et ſtatim, quo id pacto fieri potuerit, animo volvebat. Interrumpens Virgilius: *Audi,* inquit, *quo pacto id conjicio: Cum quædam enuntiarim prædixerimque, quæ intelligi ſcirique non niſi ab eruditiſſimis ſummiſque viris potuiſſent: tu, Princeps orbis, item et item panes in mercedem dari juſſiſti: quod quidem aut piſtoris, aut nati piſtore, officium erat.* Placuit Cæſari facetia. *At deinceps,* inquit Cæſar, *non a piſtore ſed a rege* 18
magnanimo dona feres: illumque plurimi fecit, et Pollioni commendavit.

V. Corpore et ſtatura fuit grandi, aquilo colore, facie 19
ruſticana, valetudine varia. Nam plerumque ab ſtomacho,

animis injecit. Narrationis vanitatem jam perſpexere alii viri docti. vid. Ruæum Vita Virg. a. 713. Martyn *Life of Virgil* pag. XXXI ſq.

§. 19. Caput Virgilii e gemma Urſini notiſſimum eſt; ſed et paſſim ejus vultus cum in gemmis, ut in Lipperti Dactyliotheca, tum in marmore, ut in Muſeo Capitol. I, 2, tum in codice Vaticano, ante Eclogam II et VI expreſſos videas. Chriſtii hac de re libelli ſunt: Epiſtola ad Saxium Vindiciis Virgilianis ſubjuncta, tum de Imaginibus poëtarum diſputatio: et ad Dactylioth. Lippert. notata nonnulla. Adde Saxium in Indice Virgilii Juſtic. p. 2. 17. 18. 85, et Onomaſt. p. 172. Nunc extra dubitationem poſitum eſt, imagines, quas habemus, Virgilii ſine explorata ac certa fide tradi omnes: eſſe potius alias Apollinis, alias Muſæ, alias poëtæ alicujus incerti. De numis per fraudem effictis ne quidem monere opus eſt. Video quidem Martialis tempore (v. XIV epigr. 286) codices Virgilii pictam poëtæ imaginem in fronte habuiſſe; ſed rudi librariorum et indocta opera viri ſedentis formam penicillo effictam fuiſſe, ex ſimilibus exemplis judicare licet; quale v. c. illud ipſum eſt, quod e codice Vaticano expreſſum ad calcem præfat. ſuæ dedit Bottarius ad ant. Virgil. cod. fragmenta; etſi Virgilii imagines in bibliothecis paſſim viſas fuiſſe Romæ nullus dubito; etiam Alexander Severus in larario habuit Virgilii imaginem

et faucibus, ac dolore capitis, laborabat: ſanguinem etiam
20 ſæpius rejecit: cibi viniquc minimi. Fama eſt, eum libidinis pronioris in pueros fuiſſe. Sed boni ita eum pueros amaſſe putaverunt, ut Socrates Alcibiadem, et Plato ſuos pueros. Verum inter omnes maxime dilexit Cebetem et Alexandrum, quem ſecunda Bucolicorum Ecloga Alexin appellat: donatum ſibi ab Aſinio Pollione. Utrumque non ine-

teſte Lampridio. Quod, redemtoris, Fritſchii, cura præfixum primæ editioni, caput ex Juſticiano opere petitum erat, ex Muſeo Jo. Molinoſii, nobilis Veneti, profectum eſſe fertur, et eſt Apollinis caput, cujus ſimilia alia paſſim viſuntur.

corpore et ſtatura fuit grandi. Sub Muſæi perſona ſuam expreſſiſſe viſus eſt poëta Wartono, in Æn. VI, 666 *Muſæum ante omnes, medium nam plurima turba Hunc habet atque humeris extantem ſuſpicit altis.*

facie ruſticana. Hoc fecit forte, ut Horatii locum Sat. I, 3, 29 ſq. ad Virgilium referrent, ubi: *rideri poſſit, eo quod Ruſticius tonſo toga defluit et male laxus In pede calceus hæret;* ut et Ep. I, 1, 94. Ita et *torvum Maronem* apud Statium Silv. V, 3, 63 accipiebant, ubi de carminum ſeveriore argumento agitur. Avertere labem hanc ruſticitatis a poëta laborat Spencius in Polymeti p. 325. Facie ſubruſtica exhibuere nobis Virgilium inter ſigna Palatii Capitolini ap. Dom. de Rubeis (Roſſi *Racolta di Statue antiche n. XXII).*

ab ſtomacho. Confirmes ex Horatio Sat. I, 5, 48. 49 *Luſum it Mæcenas, dormitum ego Virgiliusque; Namque pila lippis inimicum et ludere crudis;* ubi Schol. Cruquii: *ſe ait lippum, Virgilium autem crudum; laborabat enim ſtomachi cruditate, quod cibum ingeſtum difficulter concoqueret.*

et faucibus; forte hoc ex iis, quæ inf. §. 42 memorantur, petitum.

§. 20. *Fama eſt* — Poterat tota hæc macula ab nugacibus Grammaticis Virgilii memoriæ adſperſa videri ex iniquiore Eclogæ II interpretatione, v. Argum. Ecl. II, niſi Martialis et Apuleii locis mox laudandis paullo moleſtiorem auctoritatem haberemus. Nec minus ſuſpicionem movet Propertii locus lib. II, El. 34, 73, ubi ad Virgilium reſpicitur: *Felix, intactum Corydon qui tentat Alexin Agricolæ domini carpere delicias!* Verecundiam Virgilii defendebat Klotzius in diſputatione, quam vide in Opuſc. Defendit etiam Martinus ad Ge. IV, 520 et Baylius Diction. v. Virgile (A). Ut tamen accuratius hac de re cognoſcere poſſit lector, ſubjiciemus revocatas ad certa capita calumnias. Et *Alexin* quidem ſeu Alexandrum, vero nomine, ab poëta adamatum fuiſſe vulgatiſſima fama eſt, quem alii a Mæcenate, alii a Pollione, dono ei datum eſſe memorant. Fuere adeo, qui Cæſaris Octaviani puerum fuiſſe tradcrent. Apud Martialem VIII, 56 loco ſatis noto de Mæcenatis in eum liberalitate, ſubjicitur: *Tu licet et noſtrum, dixit, Alexin ames. Adſtabat domini menſis pulcherrimus ille, Marmorea fundens nigra Falerna manu, Et libata dabat roſcis carcheſia labris, Quæ poterant ipſum ſollicitare Jovem. Excidit attonito pinguis Galatea poëtæ, Theſtylis et rubras meſſibus uſta genas. Protinus Italiam concepit et arma virumque, Qui modo vix culicem fleverat ore rudi.* Idem eo reſpexit lib. V, 16, 12 *Sed non hac veteres contenti laude fuerunt, Cum minimum vati munus Alexis erat.* Atque hanc famam multi ſequuntur. Alteram de Aſinio Pollione, hujus liberalitatis auctore, quam Donatus hic et inf. §. 37 et Servius ad Ecl. II, 1 retinet, Apuleius jam amplexus eſt in Apolog. I, §. 13 *Quanto modeſtius Mantuanus poëta, qui—puerum amici ſui Pollionis bucolico ludicro*

ruditum dimiſit: Alexandrum grammaticum, Cebetem vero
et poëtam. Vulgatum eſt, conſueviſſe eum cum Plotia Hie- 21
ria. Sed Aſconius Pedianus affirmat, ipſam poſtea majo-
rem natu narrare ſolitam, invitatum quidem a Vario ad com-
munionem ſui, verum pertinaciſſime recuſaſſe. Cætera ſa- 22
ne vita et ore et animo tam probum fuiſſe conſtat, ut Nea-
poli Parthenias vulgo appellaretur; ac, ſi quando Romæ,
quo rariſſime commeabat, viſeretur in publico, ſectantes
demonſtranteſque ſe ſubterfugere ſolitum in proximum tectum. 23
Bona autem cujuſdam exſulantis offerente Auguſto, non ſuſti-
nuit accipere,

VI. Poſſedit prope centies ſeſtertium, ex liberalitatibus 24

ludicro laudans, et abſtinens nominum, ſeſe quidem Corydonem, puerum vero Alexin, vocat. In Servianis ad Eclog. II, 1 ab aliis Cæſaris puer fuiſſe Alexis traditur. At ad eandem Eclogam v. 15, ad Donati fere fidem, *Tres dicitur amaſſe Virgilius, Alexandrum, quem donavit ei Pollio, et Cebetem puerum, cum Leria puella* (Aleria Plotia), *quas a Mæcenate dicitur accepiſſe.* Singulare eſt, quod in Servianis ad Ecl. V, 89 legitur, ad verſum: *Non tulit Antigenes: Aut paſtorem quemdam pulcherrimum dicit, aut choraulam ſignificat, quem legimus admodum a Virgilio fuiſſe adamatum.* Choraules debuit eſſe puer aliquis chori cantibus tibia accinere ſolitus; de quo hominum genere v. Scalig. Animadverſ. ad Euſeb. p. 169. 170. Novum eſt, quod Pompon. Sab. ad Æn. VI ſub f. de M. Marcello habet: "hic eſt, quem aiunt Virgilium intemperantia amoris exoſculatum fuiſſe, præſente Auguſto."

non incruditum dimiſit. Hoc *dimiſit* tollendum cenſet Gronov.

§. 21. *Plotia Hieria.* al. *Plotia Aleria.* Alia narratio eſt apud Serv. ad Ecl. III, 20 *Varus, tragœdiarum ſcriptor, habuit uxorem litteratiſſimam, cum qua Virgilius adulterium ſolebat committere; cui etiam dedit ſcriptam tragœdiam, quam illa marito dedit tamquam a ſe ſcriptam. Hanc recitavit pro ſua Varus, quam rem Virgilius dicit per allegoriam* v. 15 ſqq. *Non ego te vidi,* Nimirum de Thyeſte L. Varii loquitur; de qua fabula v. ad §. 30.

Aſconius Pedianus, forte in libro *contra obtrectatores Virgilii.* v. inf. §. 64.

§. 22. *ut Neapoli Parthenias vulgo appellaretur.* Non Grammatici modo, verum etiam Auſonius ita tradit in Centone nupt. ad f. *Quid etiam Partheniam dictum cauſſa pudoris? qui VIII Æn. cum deſcriberet coitum Veneris atque Vulcani, αἰσχροσέμνως decenter immiſcuit.* Nomen hoc et tota de pudore poëtæ narratio ex ſolo *Virgilii* nomine conficta eſſe videtur, quaſi a *virgine* ductum eſſet. Hinc a παρθένος *Parthenias.* Vidit hoc etiam Huetius Quæſt. Alnet. lib. II, c. 15. conf. Bayl. *Diction.* voc. *Virgile* A. B. Potuit etiam alterum Neapolis nomen *Parthenope* Ge IV, 564 homines male feriatos ad hoc commentum adducere. confer Fabrum ad Juſtin. III, 4. Cæterum quantum monachi in Virgilii nomine interpretando ineptierint, dici vix poteſt. Unum hic adferemus exemplum. In Codice Gudiano inter alia ſomnia legitur: Publius *dictus Virgilius a* pollice magno, *quem habebat*; *ut* Virgilius *dictus eſt a* virga lauri. *Sive,* Populi et Publii *dicebantur apud antiquos quaſi* puppi *et* pupilli *vel orfani.*—Maro *dictus eſt a* mare. *Sicut enim mare abundat aqua, ita et ipſi affluebat ſapientia plus cæteris poëtis.*

§. 24. *centies HS.* Sunt 80, 729 l. 3 ſ. 4 d. ſecundum Arbuthnotii compu-

amicorum, habuitque domum Romæ in Esquiliis juxta hor-
tos Mæcenatis: quamquam secessu Campaniæ Siciliæque
plurimum uteretur. Quæcumque ab Augusto peteret, re-
25 pulsam nunquam habuit. Parentibus quotannis aurum ad
abundantem alitum mittebat, quos jam grandis amisit: ex
quibus patrem oculis captum, et duos fratres germanos, Si-
lonem impuberem, Flaccum jam adultum, cujus exitum
26 sub nomine Daphnidis deflet. Inter cætera studia, ut supra
diximus, medicinæ quoque, ac maxime mathematicæ, ope-
ram dedit. Egit et caussam unam omnino, nec amplius
27 quam semel. Sermone tardissimum, ac pæne indocto simi-
lem fuisse, Melissus tradit.

28 VII. Poëticam puer adhuc auspicatus, in Balistam, lu-
di gladiatorii magistrum, ob infamiam latrociniorum cooper-
tum lapidibus, distichon fecit:

Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus:
Nocte, die, tutum carpe, viator! iter.

computationem *Tables of Anc. Coins*, p. 115, h. e. ad nostros numos 484, 374 thaleri. Gronov. in notis suis inf. ad §. 56 250,000 thaleros ex centies HS. consiciebat. Recte itaque Juvenalis VII, 66 sqq. *Magnæ mentis opus nec de lodice paranda Attonitæ, currus et equos faciesque deorum Adspicere, et qualis Rutulum confundat Erinnys. Nam si* Virgilio puer et tolerabile deesset Hospitium, *caderent omnes a crinibus hydri.* Debuit autem fortunam suam Mæcenati, ut vel ex Martiale apparet lib. VIII, 56 *Risit Tuscus eques paupertatemque malignam Reppulit* etc.

secessu Campaniæ, h. in villa sua; habuit utique villam in agro Campano, non longe a Nola, ut ex narratione apud Gellium VII, 20, de contentione cum Nolanis de aqua in propinquum Virgilii rus ducenda colligas. De secessu autem Siciliæ nulla alia est auctoritas.

§. 25. *Flaccum, cujus exitum sub nomine Daphnidis deflet.* Eadem Serv. ad Ecl. IV, 1 et 20, ubi et Philargyr., it. Epigr. CCII libri II Anthologiæ Lat.

§. 27. *Melissus.* Est is C. Melissus, Spoletinus, Mæcenatis libertus, de quo v. Sueton. de illustr. Grammat. 21. Scripsit fabulas togatas, unde Ovid. ex P. IV, 16, 30 *Et tua cum socco Musa, Melisse, levis*, ubi v. Heins.

§. 28. *ludi gladiatorii magistrum*; lege *ludi litteratorii*, si Phocas Grammaticus audiendus, in versibus de Vita Virgilii v. 41 sqq. Secundum hunc Balista Virgilii magister in elementis grammaticis fuerat. A Donato tamen, certe a prima manu, fuisse videtur *ludi magistrum*, ut jam in Ed. Ven. 1472 et in aliis, ut Danielis, edd. legitur. Vidit hoc Burmannus ad Antholog. lat. Tom. I, pag. 367.

Catalecton—Nomen jam ap. Ausonium occurrit in Idyl. XII, quod Technopægnion inscriptum. Declarat nomen carmina, quæ haberi et censeri solent Virgilii, *τὰ καταλεγόμενα εἰς τὰ τοῦ Μάρωνος*. Collectioni alicui ejusmodi præfixum esse debuit Epigramma 182, lib. II, Antholog. lat. *Vate Syracosio* etc. Eodem referebat versum Ecl. VI, 1 *Prima Syracosio* Oudinus in Discept. de Culice Virgilii in Misc. Obss. crit. nov. Tom. IV, pag. 308. De juvenilibus Virgilii poëmatibus post virorum doctorum, etiam Ruæi Vita Virgilii ad a. 696 disputationes, judicium

Deinde Catalecton, et Moretum, et Priapeia, et Epigrammata, et Diras, et Culicem, cum esset annorum quindecim. Cujus materia talis est: Pastor fatigatus æstu cum sub arbo- 29
re obdormisset, et serpens ad illum proreperet, e palude culex provolavit, atque inter duo tempora aculeum fixit pastori. At ille continuo culicem contrivit, et visum ser-

judicium nostrum ferre ad ea tempora supersedemus, cum aliquando minora Virgilii carmina et Catalecta nostræ forte Virgilii editioni subjungere dabitur. Interea hæc monere sufficiat: Fuisse aliquando Culicem inscriptum carmen Virgilii passim habitum docet Martialis XIV, 185 *Accipe facundi Culicem, studiose, Maronis:* et VIII, Epigr. 56, 19. 20 *Protinus Italiam concepit et arma virumque, Qui modo vix culicem fleverat ore rudi.* Sueton. in Vita Lucani: *ut—sua cum Virgilio comparans, ausus sit dicere:* et quantum mihi restat ad Culicem? Statius Silv. II, 7, 74 de Lucano: *Hæc primo juvenis canes sub ævo Ante annos Culicis Maroniani:* et præf. Silv. lib. I, ubi veretur de Thebaide edenda: *sed et Culicem legimus et Batrachomyomachiam etiam agnoscimus; nec quisquam est illustrium poëtarum, qui non aliquid operibus suis stilo remissiore præluserit.* Enimvero aut Culex ille Virgilii intercidit, et is, quem habemus, a Grammatico suppositus ejus nomini est, aut misere fœdatus ille est, laciniis pannisque variorum interpolatorum assutis. Alterum carmen, nec minus fœde interpolatum, *Cirin* Cornelio Gallo vindicatum ivit Just. Fontaninus hist. litt. Aquilei. lib. I, c. 2, p. 32 sqq., repugnante Jo. Schradero et aliis: sed de hoc v. Prooem. in Cirin. Quod ad *Epigrammata*, inprimis *in Priapum*, attinet, lusisse poëtam hujusmodi quædam dubitare nos non sinit Plinius Ep. V, 3. Nam ad majus aliquid quam eclogarum lusum spectasse videtur, dum Virgilium inter eos memorat, qui paullo lasciviora carmina condiderint: quamquam alteram sententiam Ovidii verbis tueri possis Trist. II, 537, qui, dum Virgilii exemplo se tuetur, non nisi Bucolica nominat: *Phyllidis hic idem teneroque Amaryllidis ignes Bucolicis juvenis luserat ante modis.* *Ætnam* Cornelii Severi vulgo habitam Lucilio juniori nuper asseruit Wernsdorf. V. C. Poët. Lat. min. T. IV. *Diras* Valerii Catonis esse, a nemine facile nunc dubitatur. De *Moreto* vid. prooem. *Copam* cum aliis ad alios auctores referre non veremur. Mos enim ille vulgatissimus sive Grammaticorum sive librariorum fuit, ut sive ἀδέσποτα sive minora scripta clarissimo cuique scriptori adscriberent, sæpe etiam in calce vacuis chartis illita carmina ad majoris carminis auctorem con fidenter referrent. Ex *Epistolis* Virgilii ad Augustum duo loca memorat Macrob. Sat. I, 24, quamquam *Virgilium illa felicitas ingenii in oratione soluta reliquit*, Senecæ judicio Exc. Controv. lib. III. Augusti epistolas ad Virgilium laudat auctor Dialogi de Oratore c. 13 et Claudianus Epist. ad Olybr (n. XLI) v. 23 *Dignatus tenui Cæsar scripsisse Maroni.* Cæterum non pigebit locum ex Vincent. Bellovac. Spec. hist. VII, 62 adscribere, ubi, postquam ex eo, quod *pascua, rura, duces* tantum cecinisse memoratur Virgilius, colligit: *proinde Virgilius de Culice, et Virgilius de Ætna, quos Aurelianenses ad ostentationem et jactantiam circumferunt, inter auctores apocryphos separandi sint.*

cum esset annorum XV; immo XXV, et jam emendavit Oudin. l. c. pag. 309.

§. 29. *Cujus materia talis est.* Hæc, et quæ sequuntur, emblema e margine esse, manifestum est.

§ 30.

pentem interemit, ac sepulcrum culici statuit, et distichon fecit:

Parve culex, pecudum custos tibi tale merenti
Funeris officium vitae pro munere reddit.

30 VIII. Scripsit etiam, de qua ambigitur, Ætnam. Et
mox, cum res Romanas inchoasset, offensus materia, et no-
minum asperitate, ad Bucolica transiit: maxime ut Asinium
Pollionem, Alphenum Varum, et Cornelium Gallum ce-
lebraret: quia in distributione agrorum, qui post Philippen-
sem victoriam veteranis, Triumvirorum jussu trans Padum
31 dividebantur, indemnem se præstitissent. Deinde Georgica
in honorem Mæcenatis edidit, cum sibi vixdum noto opem
tulisset, adversus Claudii veterani militis, vel, ut alii pu-
tant, Arrii centurionis, violentiam, a quo in altercatione
32 litis agrariæ parum abfuit quin occideretur. Novissime au-
tem Æneidem aggressus est; argumentnm varium, et multi-
plex, et quasi amborum Homeri carminum instar: præterea
nominibus ac rebus Græcis Latinisque commune, et in quo,

§. 30. *cum res Rom. inchoasset.* Ex illo Ecl. VI, 3 *Quum canerem reges et prœlia.* Servius ad e. l. *Gesta regum Albanorum, quæ capta omisit, nominum asperitate deterritus. Alii Scyllam eum scribere cœpisse dicunt, in quo libro Nisi et Minois regis Cretensium bellum describebat. Alii de bellis civilibus dicunt; alii de tragœdia Thyeste. Scylla* ad *Cirin* referenda esse videtur. *Thyestes* fuit L. Varii nobile opus, de quo, præter scriptores historiæ litterariæ, vide Rutgers. Lect. Venus. c. 3 et Intpp. ad Quinctilian. Inst. Orat. X, 1, 98 *Jam Varii Thyestes cuilibet Græcorum comparari potest.* cf. Philargyr. ad Ecl. VIII, 10. Virgilium auctorem fabulæ Thyestis fuisse, Grammatici narrant. vid. Serv. ad Ecl. III, 20. inf. §. 81, et sup. ad §. 20. Alii Cassio Parmensi eam vindicarunt. v. Schol. Horat. Ep. I, 4, 3, quem illustravit Ruhnk. V. C. ad Vellei. p. 363 cum altero loco Acronis ad I Serm. 10, 62. De primis Virgilii in poëtica rudimentis elegantissimos Popii versus meminisse juvat: *When first young Maro sung of Kings and Wars Ere warning Phœbus touch'd his trembling Ears, Perhaps he seem'd above the Critics Law,* etc.

maxime ut—Hoc Grammaticus hinc comminiscitur, quia Asinii Pollionis Ecl. III, 84. IV, 12. VIII, 7, Vari Ecl. VI, 7, sq. IX, 26, et Cornelii Galli Ecl. VI, 64 et X mentionem satis honorificam fecit. At res Augusti carmine se aggressurum esse minatur Ge. III, 10 sq.

in distributione agrorum. v. inf. Vitam ad a. 713.

§. 31. *adversus Claudii—Arrii*—De Arrio cf. inf. §. 36. 96. Servius ad Ecl. IV, 1 *Virgilius, postquam pene occisus est ab Arrio centurione, Romam revertens mandavit procuratoribus suis, ut tuerentur agros suos et ad præsens obsequerentur Arrio;* idem Comment. pr. §. 13 *Ad quem* (agrum) *recipiendum profectus ab Arrio centurione, qui eum tenebat, pene est interemtus, nisi se præcipitasset in flumen Mincium, unde est allegorice;* Ipse aries etiamnunc vellera siccat. conf. eundem ad Ecl. I, 48. III, 94. IX, 6, 23. Non admodum discrepant ea, quæ alius Grammaticus inter Serviana ad Ecl. IX, 1. narrat: *Sane alii ordinem hujus eclogæ ita exponunt: Cum immunitatem agrorum*

quod maxime ſtudebat, Romanæ ſimul urbis et Auguſti origo, contineretur.

IX. Cum Georgica ſcriberet, traditur quotidie medita- 33
tos mane plurimos verſus dictare ſolitus, ac per totum diem
retractando ad pauciſſimos redigere, non abſurde carmen ſe
urſæ more parere dicens, et lambendo demum effingere.
Æneida proſa prius oratione formatam, digeſtamque in XII 34
libros, particulatim componere inſtituit, ut quidam tradunt.
Alii ejus ſententiæ ſunt, ut exiſtiment, cum, ſi diutius 35
vixiſſet, quatuor et viginti libros uſque ad Auguſti tempora
ſcripturum, atque alia quædam percurſurum; Auguſti vero
geſta diligentiſſime exſecuturum: quippe qui, dum ſcriberet,
ne quid impetum moraretur, quædam imperfecta reliquit; alia
leviſſimus verſibus veluti fulſit: quos per jocum pro tigillis vel
tibicinibus interponi a ſe dicebat, ad ſuſtinendum opus, donec
ſolidæ columnæ advenirent.

X. Bucolica triennio Aſinii Pollionis ſuaſu perfecit. Hic 36
Tranſpadanam provinciam regebat; cujus favore, cum veteranis
Auguſti militibus Cremonenſium et Mantuanorum agri
diſtribuerentur, ſuos Virgilius non amiſit. Facta enim diſtributione,
ſuos, ſeu Claudio ſeu Arrio datos, recuperavit.
Hunc Pollionem maxime amavit Maro, et dilectus ab eo 37
magna munera tulit. Quippe qui invitatus ad cœnam, captus
pulchritudine et diligentia Alexandri, Pollionis pueri,

agrorum Virgilius impetraſſet, lis eſt exorta de finibus inter eum et eos, qui in proximo agros acceperant: ex quibus Clodius quidam dixit, ſe omnem litem amputaturum interfecto Virgilio: quem poëta ſtricto gladio ſe inſequentem fugit in tabernam carbonariam, et beneficio inſtitoris ex alia parte emiſſus ſervatus eſt. Milienum Toronem (centurionem) primipilarem e Probo memorat Pompon. Sab., Mancinellus et alii.

§. 33. Facile apparet, hæc, quæ ſequuntur e variorum Grammaticorum ſive judiciis ſive commentis eſſe conſarcinata.

urſæ more. Gell. XVII, 10 *Amici familiareſque P. Virgilii in his, quæ de ingenio moribuſque ejus memoriæ tradiderunt, dicere eum ſolitum ferunt, parere ſe verſus more atque ritu urſino* v. rel. Quinctil. Inſt. X, 3, 8 *Virgilium quoque pauciſſimos die compoſuiſſe verſus, auctor eſt Varus.*

§. 34. *ut quidam tradunt;* impudentiſſimi profecto homines, qui infimi ſubſellii poëtaſtris uſitatum morem tanto poëtæ tribuere auſi ſunt. At illud etiam inſulſius, ad XXIV eum libros Æneidem fuiſſe perducturum; quaſi de annalibus ageretur. Fecit tamen hoc Mapheus Vegius, Laudenſis, ſæc. XV, qui XIII librum Æneidi adjecit, quem jam in ed. Adami Rot. 1471 et hinc in multis editionibus expreſſum reperias. conf. *Abauzit Oeuvres* Vol. II.

§. 36. *Bucolica triennio*—Sic et Phocas v. 95 ſqq. v. inf. Vitam ad a. 716.

§. 37. *Alexandri* v. ſup. §. 20.

§. 38.

38 enim dono accepit. Hujus Pollionis filium. C. Aſinium, et Cornelium Gallum, oratorem clarum, et poëtam non mediocrem, miro amore dilexit Virgilius. Is tranſtulit Euphorionem in Latinum, et libris quatuor amores ſuos de Cythe-
39 ride ſcripſit. Hic primo in amicitia Cæſaris Auguſti fuit: poſtea, in ſuſpicionem conjurationis contra illum adductus, occiſus eſt. Verum uſque adeo hunc Gallum Virgilius amarat, ut quartus Georgicorum, a medio uſque ad finem, ejus laudem contineret. Quem poſtea, jubente Auguſto, in Ariſtæi fabulam commutavit.
40 XI. Georgica ſeptennio Neapoli, Æneida partim in Si-
41 cilia partim in Campania duodecim confecit annis. Bucolica eo ſucceſſu edidit, ut in ſcena quoque per cantores crebra pronuntiatione recitarentur. At cum Cicero quoſdam verſus audiſſet, et ſtatim acri judicio intellexiſſet non communi vena editos, juſſit ab initio totam eclogam recitari: quam cum accurate pernotaſſet, in fine ait: *Magnæ ſpes altera Romæ.* Quaſi ipſe linguæ Latinæ ſpes prima fuiſſet,
42 et Maro futurus eſſet ſecunda. Quæ verba poſtea Æneidi

§. 38. *C. Aſinium.* Eſt is C. Aſinius Gallus ex Tacito Ann. I, 12 et al. Dione LVII, 2 etc. ſatis notus.
De *Cornelio Gallo* v. ad Ecl. VI, 64 et X pr. cf. quos laudat Burmannus ad Antholog. lib. II, Ep. 176.

§. 39. *occiſus eſt*; ſe ipſum interemit. v. Vita Virgil. a. 728.
ut quartus Georgicorum. Eadem inter Serviana ad Ecl. X, 1. Ge. IV, 1, quæ an vera ſint, valde dubito; non enim conjectare licet, quomodo Galli laudes in illo argumento locum habere potuerint; nec, ſi jam ante quatuor annos Georgica in vulgus exierant, locus potuit retractari.

§. 40. *Georgica ſeptennio Neapoli.* De loco conſtat ex fine lib. IV Georg.; tempus Grammaticorum fide nititur.

§. 41. *ut in ſcena.* Idem commentum in Servianis ad Eclog. VI, 11 memoratur; cujus tamen fundus forte aliquis aliquando fuit. Quamvis enim Eclogas a mima in theatro recitatas eſſe, vix fidem inveniat, nec aſſequi licet, quo ludi genere aut dramate actores verſus Virgilianos recitare potuerint: attamen antiquior rei auctoritas ex Dialogo de Oratoribus excitari poteſt c. 13 *teſtis ipſe populus, qui, auditis in theatro verſibus Virgilii, ſurrexit univerſus et forte præſentem ſpectantemque Virgilium veneratus eſt ſic, quaſi Auguſtum.* Quæ niſi fides narrationi foret, ſuſpicarer, ex Ecl. VI, 66 *Utque viro Phœbi chorus aſſurrexerit omnis* lepidum hominem hanc narrationem de Gallo in Virgilium argute conferre ſibi viſum eſſe. Quod Ovid. Triſt. IV, 10, 54 *carmina ſe populo juvenilia legiſſe* ait, ad recitationes ſpectat, nec in theatro factum eſſe neceſſe eſt.
quaſi ipſe n. Cicero. Sed poteſt dictum et ita accipi, ut, cum illa Ecloga phyſici ſit argumenti, poſt Lucretium eum partes ſecundas obtenturum eſſe ſignificaverit. Ita Warton *Life of Virgil*, p. 8.
inſeruit: Æn. XII, 168 *Et juxta Aſcanius, magnæ ſpes altera Romæ.*

§. 42. *Atellæ commoranti.* Falſum hoc; nam a pugna Actiaca rediens Cæſar ultra Brundiſium, quo Senatum Roma evocaverat, non proceſſit. v. Dio LI, 4. conf. inf. ad 724; ægrotans vero rediit in Italiam a pugna Philippenſi, a. 712, verum

ipse inseruit. Georgica, reverso ab Actiaca victoria Augusto, atque reficiendarum faucium causa Atellæ commoranti, per continuum quatriduum legit, suscipiente Mæcenate legendi vicem, quoties interpellaretur ipse vocis offensione. Pro- 43
nuntiabat autem maxima cum suavitate, et lenociniis miris.
Seneca tradidit, Julium Montanum poëtam solitum dicere, 44
involaturum se quædam Virgilio, si vocem posset, et os, et hypocrisim: eosdem enim versus, eo pronuntiante, bene sonare; sine illo, inarescere, quasi mutos.

XII. Æneidos vix dum cœptæ tanta exstitit fama, ut Sext. 45
Propertius non dubitarit sic prædicare:

Cedite Romani scriptores, cedite Graii,
Nescio quid majus nascitur Iliade.

Augustus vero, cum tum forte expeditione Cantabrica abes- 46
set, et supplicibus atque minacibus per jocum literis efflagitaret, ut sibi de Æneide, ut ipsius verba sunt, vel prima carminis hypographa, vel quodlibet colon mitteret, negavit se facturum Virgilius; cui tamen multo post, perfecta demum materia, tres omnino libros recitavit: secundum vide-

verum ut et tum aliquantum Brundisii subsisteret. cf. Appian. pag. 1073. 1080. Plutarch. Anton. pag. 925. Dio XLVIII, 3. conf. Vita Virg. 724.

§. 44. *Julium Montanum.* Heroica is et elegiaca scripserat. Ovidius ex P. IV, 16, 11 *Quique vel imparibus numeris, Montane, vel æquis Sufficis, et gemino carmine nomen habes.* Meminit ejus Seneca Ep. CXXII *Recitabat Montanus Julius carmen, tolerabilis poëta, et amicitia Tiberii notus et frigore.* Afferuntur ibidem versus ex eo, tolerabiles et illi, nihil tamen de Virgilii recitatione. Neque eo spectant, quæ apud Senecam Controvers. XVI extr. legas.

§. 45. *Sext. Propertius* v. lib. II, Eleg. 25, 65.

§. 46. *cum tum forte;* f. *qui tum* Gronov.

expeditione Cantabrica U. C. 729. vid. inf. h. a. Macrob. Sat. I, 24 *Ipsius enim Maronis epistola, qua compellat Augustum, ita incipit:* "Ego "vero frequentes a te litteras accipio; *et infra:* De Ænea quidem "meo; si mehercule jam dignum "haberem auribus tuis, libenter "mitterem; sed tanta inchoata res "est, ut pene vitio mentis tantum "opus ingressus mihi videar; cum "præsertim, ut scis, alia quoque "studia ad id opus multoque potiora impertiar." Legant hæc poëtæ nostri et in sinu suo gaudeant, sibi ad carmina scribenda tanto apparatu opus non esse. De Epistolis Augusti ad Virgilium cf. sup. ad §. 28.

vel prima carminis hypographia. Leg. *primam c. hypographen* suspicatur Burmannus. Gesnerus ad Claudianum p. 630 *hypographa* primum in chartas vel ceras conjecta esse notabat, nondum emendate et accurate perscripta.

tres libros recitavit. Serv. ad Æn. IV, 324 *Hoc solum nomen quoniam de conjuge restat.* "Dicitur autem ingenti adfectu hos versus pronuntiasse, cum privatim paucis præsentibus recitaret Augusto; nam "recitavit primum libros tertium "et quartum." Ubi alii, "primum "tertium et quartum."

§. 47.

47 licet, quartum et sextum. Sed hunc præcipue ob Octa-
viam: quæ, cum recitationi interesset, ad illos de filio suo versus, *Tu Marcellus eris*, defecisse fertur: atque ægre refocillata, dena sestertia pro singulo versu Virgilio dari jussit.
48 Recitavit et pluribus; sed neque frequenter, et ferme illa,
49 de quibus ambigebat, quo magis judicium hominum experiretur. Erotem, librarium et libertum ejus, exactæ jam senectutis, tradunt referre solitum, quondam in recitando eum duos dimidiatos versus complesse ex tempore: et huic *Misenum Æolidem*, adjecisse, *quo non præstantior alter*: item huic, *Ære ciere viros*, simili calore actutum subjunxisse, *Martemque accendere cantu*: statimque sibi imperasse, ut utrumque volumini adscriberet.

50 XIII. Bucolica Georgicaque emendavit. Anno vero quin-
51 quagesimo secundo, ut ultimam manum Æneidi imponeret, statuit in Græciam et Asiam secedere, triennioque continuo omnem operam limationi dare, ut reliqua vita tantum philosophiæ vacaret. Sed, cum aggressus iter, Athenis occurrisset Augusto, ab Oriente Romam revertenti, una cum Cæsare redire statuit. Ac cum Megara, vicinum Athenis oppidum, visendi gratia peteret, languorem nactus est: quem non intermissa navigatio auxit, ita ut, gravior indies, tandem Brundisium adventarit: ubi diebus paucis obiit, decimo Kal. Octobr. C. Sentio, Q. Lucretio Coss.

§. 47. *ob Octaviam*. Ejus filius M. Marcellus immatura morte obierat a. U. C. 731. v. Vitam ad h. a.

dena sestertia 80 l. 14 f. 7 d. sive circa 484 thaleros; XXV Versus, tot enim de Marcello agunt, ad 2100 l. hoc est ad 12600 thaleris æstimati fuerunt. Apud Serv. ad VI, 862 "Et constat hunc librum "tanta pronuntiatione Augusto et "Octaviæ esse recitatum, ut fletu "nimio imperarent silentium, nisi "Virgilius finem esse dixisset; qui "pro hoc ære gravi donatus est, id "est missis, &c." Ultima e Grammatici penu addita sunt.

§. 49. *versus complesse*. Etiam hoc Grammatici acumen prodit. Versus sunt Æn. VI, 164. 165, ubi cf. Serv.

§. 51. *tantum philosophiæ vacaret*. Convenit cum sententia versuum pulcherrimorum Ge. II, 475 sqq. *Me vero primum dulces ante omnia Musæ accipiant* &c.

Augusto ab oriente R. revertenti ex itinere, quod e Sicilia per Asiam et Græciam fecerat. vid. inf. Vitam ad 732—734.

Brundisium. Tarentum alii memorant. *Tarenti Apuliæ civitate, dum Metapontum videre cupit, seu Brundisii, dum Megaram videre voluisset* (vides Grammaticorum seu Monachorum imperitiam, dum Donatum ante oculos habent §. 51) *quorundam judicio invalitudine ex solis ardore contracta*: Vita Virgilii præmissa Edit. Ven. 1472, quæ deinceps in Ed. Danielis Servio tribuitur. Inepti Grammatici lacinia est in Serv. ad Æn. II, 197, qua Thessaliam adiisse Maro narratur.

§. 52.

XIV. Qui cum gravari morbo sese sentiret, scrinia sæpe et magna instantia petivit, crematurus Æneida; quibus negatis testamento comburi jussit, ut rem inemendatam imperfectamque. Verum Tucca et Varius monuerunt, id Augustum non permissurum. 52
Tunc eidem Vario, ac simul Tuccæ, scripta sub ea conditione legavit, ne quid adderent quod a se editum non esset, et versus etiam imperfectos, si qui erant, relinquerent. 53
Voluit etiam sua ossa Neapolim transferri, ubi diu et suavissime vixerat; ac extrema valetudine hoc ipse sibi epitaphium fecit distichon: 54

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope: cecini pascua, rura, duces.

Translata igitur jussu Augusti ejus ossa, prout statuerat, Nea- 55

§. 52. *Qui cum.* v. inf. ad 735.

§. 53. *L. Varius* auctor Thyestæ v. sup. ad §. 30. Mæcenati imputatur in Carm. ad Pison. 226. quod Varius tragœdiæ laude inclaruit; *Mæcenas tragico quatientem pulpita cæstu Evexit Varium.* Locus corruptus: alii *gestu*, f. *gressu;* sed idem ab epico carmine commendatur ab Herat. Carm. I, 6. 1 *Scriberis Vario fortis et hostium Victor Mæonii carminis aliti*, h. poëtæ, qui evolat carmine epico. Serm. I, 10, 44 *forte epos acer, Ut nemo, Varius ducit.* Versus ejus aliquot heroicos adscripsit Macrob. VI, c. 1 et 2; corrupte tamen ibi laudatur: *Varius de morte.* At ex *Varii Panegyrico Augusti* petitos esse versus, quos Horatius inserit I. Ep. 16, 27. 28. 29, testatur Schol. ad e. l. Cum Virgilio tamquam alter poëtarum princeps nominatur Art. P. 55 et II Epp. 1, 247. Amicissimus Horatio v. Serm. I, 9, 23, quem etiam Mæcenati commendaverat. vid. Serm. I, 6, 55. Male cum Varo a multis confunditur. v. Exc. ad Ecl. VI. De varietate in sciptura cf. Horreum in procœm. Miscell. Critic. *Plotius Tucca*, male *Quinctilius Tucca* appellatur apud Probum in Vita Virgilii. *L. Varium et Plotium Tuccam* mox §. 56 Donatus excitat. *Plotius* et *Varius*, tamquam communes Horatii et Virgilii amici, laudantur Horat. Sat. I, 5, 40. Inter præstantissimos carminum judices refertur apud eundem *Plotius* Sat. I, 10, 81. Nuper de Vario multa docte, fide certa et incerta, disputavit, ut inventam in Germania tragœdiam Tereum ei assereret, V. Cl. Ger. Nic. Heerkens in præf. ad Icones.

et versus etiam imperfectos relinquerent. v. ad f. 59. Eosdem etiam libros distinxisse, narrant grammatici: qua de re vid. ad lib. V. Æn. extr.

§. 55. *distichon:* hoc passim laudatur; est tamen tam jejunum et ineptum, ut nemini facile fraudem faciat. Aliud epitaphium in Cagianni, Principis feminæ, Villa inventum, Mabillonius memorat Itin. Ital. p. 114 *Sistite, Viatores, quæso pauca legite. Hic Maro situs est.* Videtur et hoc carmen otiosi hominis lusus esse.

sepulcro; quod adhuc monstratur, ad ingressum cryptæ Pausilypanæ; quodque magicis poëtæ artibus monachi narrarunt effossum. Memorant de eo omnes, qui ad hæc loca accessere: ut singulos excitare velle putidum foret. v. saltem Holdsworth *Remarks on Virgil*, p. 501. Egere porro de eo multi: in quibus videndi Cluver. Ital. ant. IV, 3, p. 1153, qui tamen in censuram venit Holdsworthi p. 5. Capacius Hist. Puteol. cap. 34, et Hist. Neap. lib. II, cap. 2. Cam. Peregrinius de Campania Felice diss. II, §. 20. Scip. Mazzella p. 203 Verum præstat nunc adire Paoli Antiqq. Puteol. fol. 10 sqq., ubi et expressa loci

polim fuere, ſepultaque via Puteolana, intra lapidem ſecundum, ſuoque ſepulchro id diſtichon, quod fecerat, inſcriptum eſt.

56 XV. Heredes fecit ex dimidia parte Valerium Proculum, fratrem ex alio patre, ex quarta Auguſtum, ex duodecima Mæcenatem, ex reliqua L. Varium et Plotium Tuccam: qui ejus Æneidem poſt obitum, prout petiverat, juſſu Cæſaris emendaverunt; nam nullius omnino ſententia crematu
57 Æneis digna viſa fuit: qua de re Sulpicii Carthaginienſis exſtant hujuſmodi verſus:

Juſſerat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius, Phrygium quæ cecinere ducem.
Tucca vetat, Variuſque ſimul; tu, maxime Cæſar,
Non ſinis, et Latiæ conſulis hiſtoriæ.
Infelix gemino cecidit prope Pergamos igni,
Et pene eſt alio Troja cremata rogo.

58 Exſtant et Auguſti de ipſa eadem re verſus plures et clariſſimi, quorum initium eſt:

Ergone ſupremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnaque doctiloqui morietur Muſa Maronis?

Et paulo poſt:

Sed legum ſervanda fides; ſuprema voluntas
Quod mandat, fierique jubet, parere neceſſe eſt.
Frangatur potius legum veneranda poteſtas,
Quam tot congeſtos noctesque dieſque labores
Hauſerit una dies Et ea quæ ſequuntur.

loci facies, nec minus ſpecioſe apud Hamilton. Campi Phlegræi T. II, t. 16. Adde Fabric. Bibl. Lat. Vol. II, p. 227 * Burmann. ad Antholog. lib. II, Ep. 198 et in præf. perdocta ad Dorvillii Sicula p. XXV. Silius Italicus illud *monumentum* Virgilii *adire, ut templum, ſolebat* Plin. Epiſt. III, 7. De quo Maroniani ſepulcri cultu v. Martial. XI, 49 et 51. Ex quibus locis male lectis et acceptis Silium etiam Virgilii villam emiſſe tradunt, qui Silii vitam compoſuerunt: quamquam Virgilii agrum non longe a Nola fuiſſe, ſupra ad §. 24 commemoravimus. Etiam Statius Silv. IV, 4, 51 *En egomet — Maroneique ſedens in margine templi Sumo animum et magni tumulis adcanto magiſtri.*

§. 56. *Mæcenatem.* Is adeo ſuperſtes fuit Maroni. At Maroni adſcripſerant grammatici Elegiam in Mæcenatis obitum.

§. 57. *Sulpicius Carthaginienſis.* Grammaticus. Ejus carmen vide etiam ap. Scalig. Catal. pag. 140. Anth. Lat. lib. II, epigr. 174.

§. 58. *Auguſti.* Grammatici alicujus ſub Auguſti nomine: in Pithœo p. 70. Catalectis p. 141, et in Anthologia II, 184. Videas tamen

Nihil igitur auctore Auguſto Varius addidit, quod et Maro 59
præceperat, ſed ſummatim emendavit, ut qui verſus etiam
imperfectos, ſi qui erant, reliquerit. Hos multi mox ſup-
plere conati, non perinde valuerunt ob difficultatem; quod
omnia fere apud eum hemiſtichia, præter illud: *Quem tibi*
jam Troja peperit, ſenſum videntur habere perfectum. Niſus, 60
grammaticus, audiſſe ſe a ſenioribus dicebat, Varium duorum
librorum ordinem commutaſſe, et, qui tum ſecundus erat, in
tertium locum tranſtuliſſe: etiam primi libri correxiſſe princi-
pium, his demtis verſibus:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avena
Carmen, et egreſſus ſilvis, vicina coëgi,
Ut quamvis avido parerent arva colono:
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis
Arma virumque cano.

tamen Voltarium horridos hos et ineptos verſus non modo Auguſti tribuere, verum etiam magnopere probare: *ils ſont beaux et ſemblent partir du cœur. Eſſai ſur la Poëſie epique* chap. 3. Ita vides, ad verum pulchrarum ſententiarum ſenſum et judicium ſermonis intelligentiam aliquam eſſe neceſſariam. (Inſr. Teſtim. IV et VII.)

§. 59. *Hos multi mox ſupplere conati*: cujus generis verſus multos paſſim in ſuſpicionem adduximus; alios dudum ejecere critici. Fuere tamen etiam recentiores, qui inanem operam in explendis his verſibus collocarent; ut Nannius Miſcell. VI, 10, et Vanierius, de quo I. M. Heinzii, viri docti, Gymnaſii Wimar. directoris, eſt commentatio. Illud vero vix fieri potuiſſe putes, ut exiſterent homines ingenioſi et qui ſibi ſubtiles et acuti viderentur, qui in verſibus his imperfecte relictis judicium poëtæ et miram ſagacitatem quærerent; ſcilicet ut argumenti gravitate tacto lectoris animo ad meditandum mora daretur. Qua de re cf. Diſquiſ. I ad Æn. I extr. Unum eſt Servii ſcholion ad Æn. IV, 361, in quo ſimile judicium veteris Grammatici legere memini: *Et oratorie*, inquit, *ibi finivit, ubi vis argumenti ſubſtitit.* Atqui illud ſaltem recte is perſpectum habuit *oratorium* id eſſe. Sane ipſa res id ferre debuit, ut nonnullis in locis ingenii impetum poëta inhibere nollet, ſententia abſoluta, utque ad alia properaret, relicto et ſepoſito verſu imperfecto in aliud tempus, quod ei mors maturior invidit.

Quem tibi jam Troja Æn. III, 340. Paullo ante *ſi qui erant* leg. cum Gronov. *ſicut erant.*

§. 60. *Niſus Grammaticus.* Nomen ejus paſſim occurrit in Grammaticorum ſcriptis, etiam in Macrobio, ubi Sat. I, 12 ejus *Commentarii faſtorum* laudantur.

duorum librorum ordinem commutaſſe. Indoctum hoc, et indoctius adhuc enuntiatum; res ita ſe habet apud Servium pr. in Æn. "licet quidam "ſuperflue dicant, ſecundum (li- "brum) primum eſſe, tertium ſe- "cundum, et primum tertium, "ideo, quia primum Ilium conci- "dit etc." ſcil. ad ordinem rerum geſtarum judicio facto, non ex epicæ narrationis lege.

his demtis verſibus. Atqui non demtos eos, ſed ab alia potius manu adjectos Virgiliano operi eſſe dicendum erat; cum a natura fabulæ epicæ præfixa hujuſmodi narratio poëtæ de ſe abhorrent. In Edit. 1742 ita hoc loco legitur: *Unde intuemur aliquos verſus detractos in*

61 XVI. Obtrectatores Virgilio numquam defuerunt. Nec mirum. Nam ne Homero quidem. Prolatis Bucolicis innominatus quidam rescripsit Antibucolica, duas modo Eclogas, sed insulsissime, παρῳδήσας, quarum prioris initium est:

Tityre, si toga calda tibi est, quo tegmine fagi?

sequentis:

Dic mihi, Damœta, cujum pecus, anne Latinum?
Non; verum Ægonis nostri sic rure loquuntur.

Alius, recitante ea ex Georgicis: *Nudus ara, sere nudus;* subjecit, *habebis frigora, febrem.*

62 Est et adversus Æneida liber Carvilii Pictoris, titulo Æneidomastix. M. Vipsanius a Mæcenate eum suppositum appellabat novæ κακοζηλίας repertorem; non tumidæ, neque exilis, sed ex communibus verbis, atque ideo labentis. Herennius tantum vitia ejus contraxit; Perilius Faustinus
63 furta. Sunt et Q. Octavii Aviti Ὁμοιοτελεύτων octo volumina, quibus annotantur, quos et unde versus transtulerit.
64 Asconius Pedianus, libro quem contra obtrectatores Virgilii scripsit, pauca admodum ei objecta ponit; et potissimum, quod non recte historiam contexuit, et quod pleraque ab

principio, ut: Ille ego, qui quondam, *et in secundo* (v. 566): ibi aut ignibus ægra dedere. Ab aliis post Servium in Vita Virg. præfixa Æneidi, inter recisos versus numerantur XXII versus Æn. II, 567 sqq., ubi vide.

§. 61. *quo tegmine fagi?* forte: *quo tegmina fagi?* h. in quem usum? ut Gronov. Nec tamen vel sic acumen assequor. Alia parodia est apud Serv. ad Ge. I, 210. *Hordea qui dixit, superest ut tritica dicat,* h. debet et de his præcipere. Porro *cujum pecus anne Latinum,* cum Gronovio ita intellige: anne Latinum hoc est, si, *cujum pecus,* dicas? Venire potest in hunc censum pictura Herculanensis Tom. IV, p. 166, in qua Æneas et Anchises humeris impositus et manui Ascanius implicitus, omnes exhibiti sunt cercopithecorum speciem referentes.

§. 62. De *Carvilio Pictore* nihil aliud reperiri memini. *M. Vipsanius* Agrippa, *eum*, Virgilium, *appellabat novæ κακοζηλίας repertorem,* quasi Mæcenati ea in re gratificaretur poëta, cujus molle et discinctum scribendi genus passim perstringitur a veteribus. Quæ sit *labens* cacozelia, obscurum est; an *labantem*, hoc est incertam, mediam inter tumidam et exilem dicere voluit? Apud Serv. ad Æn. VIII. 310 " Hoc etiam Mæcenas " in Symposio, cui Virgilius et " Horatius interfuerant, cum ex " persona Messalæ de vino lo" queretur, ait: Idem humor mi" nistrat faciles oculos, pulcriora " reddit omnia, et dulcis juventæ " reducit bona." *Herennius* qui fuerit, non liquet. *Herennius Senecio* aliquoties in Epp. Plinii occurrit. Nec quicquam constat de *Perilio Faustino*, aut de *Q. Octavio Avito.*

§. 64. Dictum hoc Vincent. Bellovac. Specul. hist. VII, 62 repetit, una cum illo sup. §. 34 de

ursa

Homero ſumſit. Sed hoc crimen ſic defendere aſſuetum ait: *Cur non illi quoque eadem furta tentarent? Verum intellecturos, facilius eſſe Herculi clavam, quam Homero verſum ſurripere*; et tamen deſtinaſſe ſecedere, ut omnia ad ſatietatem malevolorum decideret.

XVII. Refert etiam Pedianus, benignum, cultoremque 65
omnium bonorum atque eruditorum fuiſſe, et uſque adeo invidiæ expertem, ut, ſi quid erudite dictum inſpiceret alterius, non minus gauderet, ac ſi ſuum fuiſſet; neminem vituperare, laudare bonos; ea humanitate eſſe, ut, niſi perverſus maxime, quiſque illum non diligeret modo, ſed amaret. Nihil proprii habere videbatur. Ejus bibliotheca non 66
minus aliis doctis patebat, ac ſibi; illudque Euripidis antiquum ſæpe uſurpabat, τὰ τῶν φίλων κοινὰ, hoc eſt, *communia amicorum eſſe omnia.* Quare coævos omnes poëtas ita adjunctos habuit, ut, cum inter ſe plurimum invidia arde- 67
rent, illum una omnes colerent; Varius, Tucca, Horatius, Gallus, Propertius. Anſer vero, quoniam Antonii partes ſequutus eſt, illum non obſervaſſe dicitur. Cornificius ob perverſam naturam illum non tulit. Gloriæ vero adeo con- 68
temtor fuit: cum quidam verſus quoſdam ſibi adſcriberent,

urſa. Alia, quæ *Aſconius* de Virgilio tradidiſſe memoratur, v. ſup. §. 21. Serv. ad Ecl. III, 105. IV, 110. *aſſuetum* n. Virgilium. Mox videtur legendum: *deſtinaſſe ſe, cedere, ut—recideret.*

§. 65. Egregii mores poëtæ, et quales in tali ingenio eſſe debuiſſe divines! Confirmat Horat. Sat. I, 5, 40 *Plotius et Varius—Virgiliuſque —animæ, quales neque candidiores Terra tulit, neque queis me ſit devinctior alter.*

§. 67. *Anſer;* de quo Ovid. Triſt. II, 435 *Cinnaque procacior Anſer.* Adde Propert. II extr., 83. 84 *Nec minor his animis, nec minor ore canorus Anſeris indocti carmine ceſſit olor.* Forte: *Nec minor his animi, nec ſegnior ore, canorus—olor.* Virgilius, in his, quæ luſerat, nec minore ſpiritu, nec remiſſioribus numeris, Anſere ſuperior erat. De *Anſere* Serv. ad Ecl. VII, 22. IX, 36. Graviore auctoritate *Cimber* inter inimicos Virgilii numeretur ex Quinctil. Inſt. VIII, 3, 27, 28. *Cornificius* Ovidio Triſt. II, 436 memoratus: *Et leve Cornifici parque Catonis opus.* cf. ib. Burm. Catullianus Cornificius intelligi hic nequit. Hieronym. in Chron. Euſeb. MDCCCCLXXVI (ad U. C. 712) *Cornificius poëta a militibus deſtitutus interiit, quos ſæpe fugientes galeatos lepores vocaverat. Hujus ſoror Cornificia, cujus extant inſignia epigrammata.* Quibus vereor ne fabulæ adſperſæ ſint. Alioqui ſi hoc anno periit Cornificius, illa narratio de inimicitiis ejus cum Virgilio exercitis concidit, cum is non niſi poſt Cornificii mortem inclaruerit. Servius ad Ecl. II, 39 per *Amyntam* Cornificium vult intelligi, quia is conatus eſt contra Virgilium ſcribere. cf. eund. ad Ecl. V, 8. Adde inf. §. 76. In argumentis Cod. Gud. Damon Ecl. VIII eſt Cornificius, et Alpheſibœus Virgilius.

§. 69. 70.

eaque re docti haberentur, non modo ægre non ferebat, im-
69 mo voluptuosum id illi erat. Cum enim distichon, quod laudem felicitatemque Augusti continebat, fecisset, valvisque non nominato auctore affixisset (id erat ejusmodi:

Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane:
Divisum imperium cum Jove Cæsar habet),

diu quæritans Augustus, cujusnam hi versus essent, eorum auctorem non inveniebat. Bathyllus vero poëta quidam mediocris, tacentibus aliis, sibi adscripsit. Quamobrem dona-
70 tus honoratusque a Cæsare fuit. Quod æquo animo non ferens Virgilius, iisdem valvis affixit quater hoc principium: *Sic vos non vobis*. Postulabat Augustus, ut hi versus complerentur: quod cum frustra aliqui conati essent, Virgilius, præposito disticho, sic subjunxit:

Hos ego versiculos feci: tulit alter honores:
Sic vos non vobis nidificatis aves.
Sic vos non vobis vellera fertis oves.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boves.

Quo cognito, aliquamdiu Bathyllus Romæ fabula fuit, Maro vero exaltatior.

71 XVIII. Cum is aliquando Ennium in manu haberet, rogareturque quidnam faceret; respondit, se aurum colligere de stercore Ennii. Habet enim poëta ille egregias sententias
72 sub verbis non multum ornatis. Interroganti Augusto, quo pacto civitas feliciter gubernaretur: *Si prudentiores*, inquit, *temonem tenuerint, et boni malis præponantur: itaque optimi suos habeant honores, nulli tamen aliorum injusti quidquam fiat.*
73 At Mæcenas: *Quid*, inquit, *Virgili, satietatem homini non adfert? Omnium rerum*, respondit, *aut similitudo aut multitudo*
74 *stomachum facit, præter intelligere.* Idem interrogavit: *Quo pacto quis altam felicemque fortunam servare potest?* Cui Maro: *Si, quantum honore ac divitiis aliis præstantior sit, tanta libe-*
75 *ralitate et justitia alios superare nitatur.* Solitus erat dicere: *Nullam virtutem commodiorem homini esse patientia; ac nullam*

§. 69. 70. Totam de hoc *disticho* et de quaternis istis hemistichiis narrationem ineptum Grammatici seu monachi commentum esse existima.

§. 72. Videntur homines lepidi, quicquid unquam pulchrarum sententiarum reperirent, ut clarum et gravem auctorem darent, in Virgilium cumulasse.

§. 77. Phi-

asperam adeo esse fortunam, quam prudenter patiendo vir fortis non vincat. Quam sententiam in quinto Æneidos inseruit:

Nata dea, quo fata trahunt retrahuntque, sequamur;
Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

Cum quidam ejus amicus Cornificii in eum maledicta et ini- 76
micitias sibi enarraret: *Quam putas*, inquit, *esse hujus malevolentiæ caussam? Nam neque unquam Cornificium offendi, et eum amo.* *An*, inquit, *Hesiodi sententiæ non meministi, ubi ait, architectum architecto invidere, et poëtam poëtæ; De malis*, inquit, *Græcus ille intellexit: nam boni eruditiores amant. Sed magna cum laude et gloria vindictam in manu habeo. Majore enim cura virtuti intendam: atque quo elegantior ego fiam, eo vehementiore invidia rumpetur.* Erat Augusto familiaris 77
Philistus quidam, orator et poësin mediocriter doctus, cui multiplex variumque ingenium erat, quique omnium omnia dicta reprehendere conabatur: non ut verum dignosceret, quod Socrates facere consuevit, sed ut eruditior videretur. Hic Virgilium, ubicumque convenire dabatur, maledictis salibusque vexabat. Quare ille sæpe aut tacibundus discedebat, aut suffusus pudore tacebat. Verum, cum Augusto audiente elinguem illum diceret, et caussam etiam suam, si linguam haberet, defendere nequire: *Tace*, inquit, *tabula. Nam hæc mea taciturnitas defensorem caussarum mearum Augustum fecit et Mæcenatem; et ea tuba, cum volo, loquor, quæ ubique et diutissime audietur. Tu loquacitate non modo aures hominem, sed muros rumpis.* Augustus vero Philistum gravi vultu increpavit. Tunc Maro, *Si tempus, Cæsar*, inquit, *tacendi hic sciret, raro loqueretur. Tacendum enim semper est, nisi cum taciturnitas tibi noceat, aut oratio aliis prosit. Nam qui contendit, et an contentionis finis utilis sit, non novit, stultis illum annumerandum sapientes putant.*

XIX. Posteaquam Augustus summa rerum omnium potitus 78
est, venit in mentem, an conduceret tyrannidem omit-

§. 77. *Philistus* cum suo dicto commentitius. Grammaticorum homo esse videtur. Philistos varios enarrat Fabric. ad Dionem XXXVIII, 18, §. 89, sed nullus ex iis hic locum habet. *elinguem* quod dixit, videtur dictum respicere Melissi sup. §. 27.

§. 78. *Posteaquam Augustus*— Commentum hoc parum acuti hominis esse, monere necesse non est. conf. Ruæum Vita Virg. ad 725. Scilicet poëtarum consilia hisce de rebus expetent tyranni! Forte ex Rhetorum scholis fluxit, in quibus declamationis argumento inservire potuit.

tere, et omnem poteſtatem annuis conſulibus, et ſenatui rempublicam reddere: in qua re diverſæ ſententiæ conſultos habuit, Mæcenatem et Agrippam. Agrippa enim utile ſibi fore, etiamſi honeſtum non eſſet, relinquere tyrannidem longa oratione contendit: quod Mæcenas dehortari magnopere conabatur. Quare Auguſti animus et hinc ferebatur et illinc. Erant enim diverſæ ſententiæ, variis rationibus firmatæ. Rogavit igitur Maronem, an conferat privato homini, ſe in ſua republica tyrannum facere. Tum ille, *Omnibus ferme*, inquit, *remp. aucupantibus moleſta ipſa tyrannis fuit, et civibus: quia neceſſe erat propter odia ſubditorum, aut eorum injuſtitiam, magna ſuſpicione magnoque timore vivere. Sed ſi cives juſtum aliquem ſcirent, quem amarent plurimum, civitati id utile eſſet, ſi in eo uno omnis poteſtas foret. Quare ſi juſtitiam, quod modo facis, omnibus in futurum nulla hominum facta compoſitione diſtribues; dominari te, et tibi conducet, et*
79 *orbi. Benevolentiam enim omnium habes, ut deum te et adorent, et credant.* Ejus ſententiam ſequutus Cæſar principatum tenuit. Audivit a Syrone precepta Epicuri; cujus doctrinæ ſocium habuit Varium. Quamvis diverſorum Philoſophorum opiniones libris ſuis inſeruiſſe de animo maxime videatur, ipſe tamen fuit Academicus: nam Platonis ſententias omnibus aliis prætulit.

---

80 XX. Nunc quoniam de auctore ſummatim diximus, de

potuit. Wartonus tamen (*Life of Virgil* p. 25) narratiunculam admodum probat, et ex Platone petitam, Æn. I, 152—157 expreſſam eſſe exiſtimat. Mæcenatis et Agrippæ diſputationes hac de re ex Dione notæ ſunt. forte et illæ in ſcholis rhetorum natæ.

conſultos. conſultores emendat Gronov. Mox *et civibus* inutile eſt; niſi *f. ut c.* Paullo poſt *nulla hominum facta compoſitione* obſcurum eſt. Dictum eſſe debet pro: nullo habito reſpectu.

§. 79. *A Scirone.* Lege: *a Syrone.* Syronem, Epicureum, Ciceroni amiciſſimum et optimum virum intellige, de quo Cicero Fin. II, 35, ad D.v. VI, 11. Eum Virgilii et Vari magiſtrum fuiſſe paſſim Grammatici monent. vid. Phocas in Vita Virg. v. 63. 64. Serv. ad Ecl. VI, 13. Æn. VI, 264. cf. Not. ad Ecl. VI pr. Epigramma Virgilii ad Syronis villam v. in Catalectis et in Antholog. p. 677, in quo ei ſuos amicos et patrem eo videtur tempore commendare, cum ex agro ſuo veteranis aſſignato Romam diſcederet. *Magni docta dicta Syronis* laudantur ibid. lib. II Epigr. 243.

ipſe tamen fuit Academicus: velim conſtet ſatis nobis de veritate hujus rei. Vulgo pro Epicureo haberi ſolet Virgilius. Etiam Auctor Ciris v. 3 4 profitetur philoſophiæ Epicuræ ſtudium. cf. ad pr. Ecl. VI.

§. 80. Quæ ſequuntur, male narrationi de vita ſubjecta ſunt, cum ad ſola Bucolica reſpiciant, atque his potius præfigenda ſint. Sunt vero ea ita comparata, ut non magnum inde fructum capere poſſis.

§. 81.

ipſo jam carmine dicendum videtur: quod bifariam tractari ſolet, hoc eſt, et ante opus, et in ipſo opere. Ante opus, titulus, cauſſa, intentio. Titulus, in quo quæritur, cujus ſit. Cauſſa, unde ortum ſit, et quare hoc potiſſimum ſibi ad ſcribendum poëta præſumſerit. Intentio, in qua cognoſcitur, quid efficere conetur poëta. In ipſo opere ſane tria ſpectantur, numerus, ordo, explanatio.
81 Quamvis igitur multa ψευδογραφῆ, id eſt, falſa inſcriptione, ſub alieno nomine ſunt prolata, ut Thyeſtes tragœdia hujus poëtæ, quam Varius edidit pro ſua, et alia hujuſcemodi; tamen Bucolica liquido Virgilii eſſe minime dubitandum eſt: præſertim cum ipſe poëta, tamquam hoc metuens, principium hujus operis et in principio Æneidos et in alio carmine ſuum eſſe teſtatus ſit, dicens:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avena,

et reliqua: et,

Carmina qui luſi paſtorum, audaxque juventa,
Tityre te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

Bucolica autem et dici, et recte appellari, vel hoc ſolum in- 82
dicium ſuffecerit, quod hoc eodem nomine apud Theocritum cenſeatur. Verum ratio quoque demonſtranda eſt. Tria ſunt paſtorum genera, quæ dignitatem in Bucolicis habent: quorum qui minimi ſunt αἰπόλοι dicuntur a Græcis; iidem a nobis caprarii: paulo honoratiores, qui ποιμένες, id eſt, opiliones dicuntur: honeſtiſſimi, et maximi, βουκόλοι, quos bubulcos dicimus. Unde igitur magis debuit paſtorali carmini nomen imponi, quam ab eo gradu, qui apud paſtorales excellentiſſimus invenitur? Cauſſa dupliciter inſpici ſolet: ab 83
origine carminis, et a voluntate ſcribentis.

XXI. Originem autem Bucolici carminis alii ad aliam 84
cauſſam ferunt. Sunt enim, qui a Lacedæmoniis paſtoribus

§. 81. ψευδογραφῆ. immo ψευδεπιγραφῆ. De *Thyeſte* v. ſup. ad §. 30.

§ 82. *quam ab eo gradu, qui apud paſtores excellentiſſimus invenitur.* Ineptum eſt hoc, quamquam apud Grammaticos paſſim obvium, etiam Græcos, ut ante Theocritum, in: περὶ διαφορᾶς τῶν βουκολικῶν. Obtinuerat uſus, ut Βουκόλοι eodem modo, quo ποιμένες, omnino de quocunque paſtorum genere dicerentur, utque adeo βουκολικὸν ſimpliciter eſſet *paſtoritium.* Multa tamen ex hac etymologia ſuaviter eliciunt ſcriptores, qui de bucolico carmine egerunt: v. c. *Quadrio,* verboſus homo, *della Storia e della Ragione d'ogni Poëſia* Vol. II, pag. 600

§. 84. *Originem:* v. quam Eclogis præmiſimus de genere bucolico

Dianæ primum carmen hoc redditum dicant, cum eidem
Deæ, propter bellum, quod toti Græciæ illo tempore Per-
sæ inferebant, exhiberi per virgines de more sacra non pos-
sent. Alii ab Oreste, circa Siciliam vago, id genus carmi-
85 nis Dianæ redditum loquuntur per ipsum atque pastores:
quo tempore de Scythia cum Pylade fugerat, surrepto nu-
minis simulacro, et celato in fasce lignorum; unde Fasceli-
dem Dianam perhibent nuncupatam: apud cujus aras Orestes
per sacerdotem ejusdem numinis Iphigeniam sororem suam a

lico disputatiunculam. Nihil in omnibus his, quæ memorata sunt, est, in quo acquiescere possis. Non vident homines docti, aliud esse carmen bucolicum elaboratum, aliud rude et indoctum, quod impetus animi, exultatio, et affectus temere effundit. Confundunt porro hymnos in deos agrestes, et sacra eorum et fabulas. Eadem tamen, quæ hic memorantur, reperias in princ. Comment. Servii, e quibus videntur huc male revocata esse. Sunt autem pleraque e Græco Grammatico conversa, qui ab Aldina inde præfigi Theocrito solet: περὶ τοῦ, ποῦ καὶ πῶς εὑρέθη τὰ Βουκολικά.

a Lacedæmoniis pastoribus. Bello Persico cum festum Dianæ Caryatidis instaret, cujus fanum in Laconica erat, in quo virgines Lacedæmoniorum anniversarium festum agebant, et ex more patrio choros instituebant, vid. Pausan. III, 10, bello itaque Persico, quod Xerxes Græciæ intulit, cum propter hostium metum puellæ Lacedæmone egredi non auderent, pastores Laconici agri sacra fecisse et Dianam suis carminibus celebrasse memorantur; quæ carmina cum probata fuissent, ab eo tempore morem horum carminum esse servatum. Hæc, etsi vix videas quomodo inde bucolici carminis origo repeti possit, jactata videas ubique: vid. Grammaticus in fronte Theocriti: Serviana pr. Bucolicor. Isidor. Origg. I, c. 38. Diomedes lib. III, p. 483 Putsch. Probus de bucolici carminis ratione, præfixus edd. nonnullis, ut Basil. Henricpetr. Vet. Grammatic. Apospasmatia ad calcem Mallii ab Hensingero edita p. 93. 95.

§. 85. *ab Oreste.* In Sicilia, inter Mylas et Naulochum, non longe a promontorio Peloro, templum Dianæ *Facelinæ* sive *Facelitidis*, Ἀρτέμιδος Φακελίτιδος, erat; cujus sacrum ac nomen a Lacedæmoniis petitum erat; v. Pausan. III, 16, p. 249; cum autem hi originem a Dianæ Tauricæ simulacro per Orestem deportato repeterent: fabulæ licentia deinde errores aliquos Orestis circa Siciliam comminisci cœperunt; unde fluxit narratio de bucolici carminis origine, quæ h. l. legitur. De *Diana Phacelitide* s. *Facelitide*, non vero *Fascelide*, v. inpr. Cluver. in Sicil. ant. p. 504 sqq. Muncker ad Hygin. fab. CCLXI. Antonin. Lib. 27. Adde Grammat. Theocrit. l. l. Schol. Horat. Cruqu. I Carm. 7, 10. Intpp. ad Vibium p. 170. Traducta quoque est fabula in Italiam; nam et Ariciæ fuit Dianæ Tauricæ βρέτας: Solin. cap. 2, p. 13 C. add. Wernsdorf. diss. de pignorib. imperii Rom. 1786, p. 13 sq. et Rhegii ejus religio habita: v. Morisani Inscriptt. Regin. p. 91. 92. Tam late sparsa est hæc fabula, ut eadem hac face plura scriptorum loca collustrare possis. Quid? quod ad Syriam eadem fabula fuit deducta ab Antiochenis scriptoribus, qui omnino sibi in hoc placuere, ut veteres fabulas ad suum Orontem traducerent. v. Malala p. 176. Cedren. p. 134 sq. Lamprid. Elagab. 7, et ibi Salmas. Clarissimum Dianæ Tauricæ signum fuit in Atticæ pago Braurone: Eurip. Iphig. in Taur. extr.

86

parricidio fuerat expiatus. Alii Apollini Nomio, pastorali 86
scilicet deo, qua tempestate Admeti boves paverat. Alii 87
Libero, Nympharum scilicet, et Satyrorum, et id genus
numinum principi, quibus placet rusticum carmen. Alii 88
Mercurio Daphnidis patri pastorum omnium principi, et apud
Theocritum, et apud hunc ipsum poëtam. Alii in honorem 89
Panos scribi putant peculiariter pastoralis dei, item Sileni,
Silvani, atque Faunorum. Quæ cum omnia dicantur, il- 90
lud erit probatissimum, Bucolicum carmen originem ducere a priscis temporibus, quibus vita pastoralis exercita erat; et ideo velut aurei sæculi speciem in ejusmodi personarum simplicitate cognosci; et merito Virgilium, processurum ad alia carmina, non aliunde cœpisse, nisi ab ea vita, quæ prima in terris fuit. Nam postea rura culta, et ad postremum pro cultis et feracibus terris bella suscepta: quod videtur Virgilius in ipso ordine operum suorum voluisse monstrare, cum pastores primo, deinde agricolas, canit, et ad ultimum bellatores.

XXII. Restat, ut, quæ caussa voluntatem attulerit poë- 91
tæ Bucolica potissimum scribendi, consideremus. Aut enim dulcedine carminis Theocriti et admiratione ejus illectus est; aut ordinem temporum est sequutus erga vitam humanam, ut supra diximus; aut tres modos elocutionum, quos χαρακτῆρας Græci vocant, ἰσχνὸν, qui tenuis, ἁδρὸν, qui validus,
μέσον, qui moderatus intelligitur. Credibile erat Virgilium, 92
qui in omni genere prævaluerit, Bucolica primum, Georgica
secundum, Æneida tertium voluisse conscribere. Aut ideo 93
potius primo Bucolica scripsit, ut in ejusmodi carmine, quod et paullo liberius, et magis validum, quam cætera, est, facultatem haberet captandæ Cæsaris indulgentiæ, recupe-
randique agri, quem amiserat. Ob hanc caussam die tertio 94
iduum Martiarum C. Cæsare interfecto, cum Augustum Cæsarem pæne puerum veterani milites, non abnuente Senatu, sibi ducem constituissent, exorto bello civili, Cremonenses,

§. 86. *Alii.* Facile apparet, Grammaticos hæc ex iis poetarum bucolicorum locis collegisse, in quibus, poëtico more, modo hunc modo illum deum rerum rusticarum præsidem propitium sibi esse volebant, et inventi carminis honorem ad eum referebant poëtæ.

§. 90. *merito Virgilium;* stolida argutia! Eadem tamen etiam in Servianis in pr. Bucolic. §. 24.

§. 91. *ἁδρὸν, qui validus.* Melius Gellius VII, 14 *uberem* reddit, quem vide. Servius pr. Comment. in Bucolic. *grandiloquum.* Cf. Cuper. Obss. I, 5 pr.

§. 93. *et magis validum;* immo vero, *minus v.* vide §. 91.

quem amiserat ob hanc caussam. Ita junge sententiam. Sunt autem et hæc ad §. 97 a sequiore manu, forte ex Servianis Comment. pr. §. 11 inserta.

§. 97.

cum cæteris ejuſdem ſtudii, adverſarios Auguſti Cæſaris
95 adjuverunt. Unde factum eſt, ut, cum victor Auguſtus in
eorum agros veteranos deduci juſſiſſet, non ſufficiente agro
Cremonenſium, Mantuani quoque, in quibus erat Virgilius,
maximam partem ſuorum finium perdiderint, eo quod vici-
96 ni Cremonenſibus fuerant. Sed Virgilius, Auguſti familiari-
tate ſuoque carmine fretus, Centurioni Arrio obſiſtere auſus eſt.
Ille ſtatim, ut miles, ad gladium manum admovit. Cumque ſe
in fugam proripuiſſet poëta, non prius perſequendi finis fuit,
quam ſe in fluvium Virgilius conjeciſſet. Sed poſtea, Mæcena-
te, et Pollione, et ipſo Auguſto faventibus, agros ſuos recepit.
97 XXIII. Intentio libri, quam σκοπὸν Græci vocant, imi-
tatione Theocriti poëtæ conſtituitur, qui Siculus et Syracu-
ſanus fuit. Eſt intentio etiam in laudem Cæſaris, et prin-
cipum cæterorum, per quos in ſedes ſuas rediit: unde,
ut et delectationem et utilitatem finis contineret, ſecundum
98 præcepta cuncta confecit. Quæri ſolet, cur non plures quam
decem Eclogas conſcripſerit: quod nequaquam mirandum
videbitur ei, qui conſideravit ætatem ſcenarum paſtora-
lium, quæ ultra hunc numerum non poteſt proferri; præ-
ſertim cum ipſe poëta circumſpectior Theocrito, ut ipſa res in-
dicat, videatur metuere, ne illa Ecloga, quæ Pollio inſcribitur,
minus ruſtica videatur, cum ipſam ſic præſtruat ipſe, dicens,
Sicelides Muſæ, paullo majora canamus: et idem ſimiliter in aliis
99 duabus facit. Illud tenendum eſſe prædicimus in Bucolicis Vir-
gilii, neque nuſquam, neque ubique aliquid figurate dici, hoc
eſt, per allegoriam. Vix enim propter laudem Cæſaris et amiſ-
ſos agros hæc Virgilio conceduntur; cum Theocritus, quem
hic noſter toto ſtudio imitari conatur, ſimpliciter omnino con-
ſcripſerit.
100 XXIV. Quod autem in ipſo carmine tractari ſolet, eſt
101 numerus, ordo, explanatio. Numerus Eclogarum mani-
feſtus eſt. Nam decem ſunt: ex quibus proprie Bucolicæ
VII eſſe creduntur: nam tres ultimæ proprie Bucolicæ dici

§. 97. *Intentio libri.* Eadem in Serv. ibid. §. 8.

§. 98. *Quæri ſolet.* Vix habeas dicere, utra ſtolidior ſit, quæſtio ne an ejus ſolutio.

§. 99. *neque nuſquam, neque ubique;* hoc vero acute dixit Grammaticus. Eadem in Serv. l. l. §. 9. 10. vid. diſput. *de bucolico carmine.*

§. 101. *Prima igitur.* Ne hi quidem Eclogarum tituli commode expreſſi ſunt.

Palæmon. Sueton. de illuſtr. Grammat. c. 23 de Remmio Palæmone: *Arrogantia fuit tanta, ut —nomen ſuum in Bucolicis non temere poſitum, ſed, præſagiente Virgilio, fore quandoque omnium poëtarum ac poëmatum Palæmonem judicem.*

non debent, Pollio ſcilicet, Silenus, et Gallus. Prima igitur continet conqueſtionem publicam, et privatam congratulationem de agro, et dicitur Tityrus. Secunda amorem pueri, et dicitur Alexis. Tertia certamen paſtorum, et dicitur Palæmon. Quarta genethliacum, et dicitur Pollio. Quinta epitaphium, et dicitur Daphnis. Sexta metamorphoſin, et dicitur Varus, et Silenus. Septima amores diverſorum ſexuum, et dicitur Corydon. Octava Pharmaceutria, et dicitur Damon. Nona continet poëtæ conqueſtionem de amiſſo agro, et dicitur Mœris. Decima deſiderium Galli, et dicitur Gallus. Quod ad ordinem ſpectat, 102
illud ſcire debemus, in prima tantum et ultima Ecloga poëtam voluiſſe ordinem ſervare; quoniam in altera principium conſtituit: ut in Georgicis ait: *Tityre te patulæ cecini ſub tegmine fagi:* in altera oſtendit finem: quippe qui dicat, *Extremum Arethuſa mihi concede laborem.* Verum, inter ipſas Eclogas, paſtoralem conſcriptumque ordinem nullum eſſe certiſſimum eſt. Sed ſunt qui dicant, initium Bucolici carminis non *Tityre* eſſe; ſed *Prima Syracoſio dignata eſt ludere verſu.*

XXV. Supereſt explanatio: ad quam antequam venia- 103
mus, illud dixerim, tenue eſſe Bucolicum carmen, et uſque adeo ab heroico charactere diſtare, ut verſus quoque hujus carminis ſuas quaſdam cæſuras habeant, et ſuis legibus diſtinguantur. Nam cum tribus probetur metrum: cæſura, ſcan- 104
ſione, modificatione; non erit Bucolicus verſus, niſi in quo et pes primus partem orationis abſolverit: et tertius trochæus fuerit et cæſura, et quartus pes dactylus magis quam ſpondeus partem orationis terminaverit, quintus et ſextus pes ex integris dictionibus fuerit; quod Virgilius, a Theocrito ſæpe ſervatum, victus operis difficultate, neglexit. In ſolo 105
principio, incertum induſtria an caſu, has cæſuras ſervavit. Nam, *Tityre,* dactylus partem orationis abſolvit, *tu patu, læ recu,* tertium dactylum, quamvis de compoſita dictione concluſit: *bans ſub* quartum ſpondæum pro dactylo. Cum ſubjunxit, *tegmine fagi,* terminatis partibus orationis integrum comma perfecit: cujus rei diligentiam licet in Theocriti omnibus ferme verſibus admirari. Qui vero ſupra dicta acri 106
judicio diligenterque conſiderarit, facile intelliget, quæ in Georgicis intentio quique finis fuerit, nec minus etiam in

§. 104. *non erit bucolicus verſus, niſi.* Grammatici ſubtilitas? Cum de cæſura agunt Grammatici, verſum bucolicum appellant, in quo poſt pedem tertium cæſura incidit.

§. 107.

107 Æneide. Poëmatis stili genera tria sunt. Aut enim activum vel imitativum, quod Græci δραματικὸν appellant, in quo personæ loquentes introducuntur sine poëtæ interlocutione: ut sunt tragœdiæ, et comœdiæ; δρᾶν enim Græce agere dicitur: quo genere scripta est prima, *Tityre*, et, *Quo te Mœri pedes*. Aut enarrativum, quod Græci διηγηματικὸν appellant: in quo poëta ipse loquitur sine interpositione personæ, ut tres primi Georgicon libri, item Lucretii carmina. Aut commune, vel mixtum, quod Græci μικτὸν appellant; ubi et poëta ipse loquitur, et introductæ personæ: ut est Virgilii Æneis.

§. 107. *Poëmatis stili tria genera sunt.* Ex Grammatico Græco in fronte Theocriti: περὶ τῶν τῆς ποιήσεως χαρακτήρων.

ut tres primi Georgicon libri. Cur non et quartus? saltem usque ad eam partem, qua Proteus vaticinans inducitur.

P. VIRGILII MARONIS VITA

PER ANNOS DIGESTA.

U. C. Varr. 684. Cat. 682.
M. Licinius Craſſus. Cn. Pompeius Magnus Coſſ. ante C. N. 70. *Virgilii* 1.

HIS Coff., et quidem Idibus Octobribus, natum eſſe Virgilium tradunt ad unum omnes. Conſentiunt et in hoc, Andes, agri Mantuani vicum, ei natale ſolum fuiſſe. De patre ejuſque nomine ut et de matre multa ineptiunt Grammatici. Patrem Virgilium Maronem, matrem Maiam, fuiſſe dubitari nequit. Nomen et Virgilius et Vergilius ſcribitur. Sed videamus de ſingulis.

Coff. laudatos non modo Pſeudodonatus diſerte memorat, et Phocas v. 20. 21, verum etiam Hieronymus in Chronic. Euſeb. p. 151 et p. 40 (ed. 1658) *Virgilius Maro in pago, qui Andes dicitur, haud procul a Mantua, naſcitur, Pompeio et Craſſo Coſſ.* cf. Scalig. Animadv. p. 152 b. Nam Græca reſpicienda non ſunt, in quibus p. 529 ſequenti anno adſcriptum eſt: Βιργίλιος ἐγενήθη· quod idem ſequuntur Chronicon Paſchale ſ. Faſti Siculi pag. 184. C. Idatius Faſtis Conſular. a. 685. Apud eundem Hieronymum ad Olymp. 177, 3 is annus recte refertur. Phlegon Trallianus in Olympicornm et Chronicorum collectione apud Photium Biblioth. XCVII, p. 267, 25 ed. Rothomag., ubi de Olymp. 177, 3 καὶ Οὐιργίλιος Μάρων, ὁ ποιητὴς, ἐγεννήθη τούτου τοῦ ἔτους, εἴδοις Ὀκτωβρίοις.

Andes Hieronymus l. l. et Donatus aliique memorant. *Andino vico,* inquit Probus, *qui abeſt a Mantua millia paſſuum III.* Situs hujus vici incertus eſt. Mantuani tamen eum eſſe contendunt, qui nunc duo millia paſſuum ab urbe diſſitus, vulgo dicitur *Pietola:* v. Cluver. Ital. ant. p. 257. Ex more tamen

2 ſatis

ſatis frequenti inter veteres, de quo vel Catulli exemplo, conſtat, qui, in inſula Benaci Sirmione natus, Veronenſis appellatur, Virgilii origines ad Mantuam ipſam referuntur, ut ab ipſo poëtæ factum eſſe videtur Ge. III, 10; alia aliorum loca v. ap. Cluver. l. l. *Venetum* appellat apud Macrobium Evangelus, Sat. V, 2, ſed cum irriſione, ut ſcilicet tanto magis eum a cultu Græcarum litterarum alienum fingeret; niſi ſecundum poſterioris Venetiæ fines dictum exiſtimes, qui ad Adduam uſque flumen extendebantur. Phocas Grammaticus in Vita Virgil. 21 *Vatem Etruſcum* appellat et v. 5 *Æmula Virgilium tellus niſi Tuſca dediſſet.* Poſſit id ad origines Mantuæ referri; ſed vix tam docte ſcribere voluit Phocas.

De Idibus Octobr. non modo ex Phlegonte l. l. verum etiam ex Martiale XII, 68 conſtat: *Octobres Maro conſecravit Idus.* Adde Auſon. Idyll. V, 26. A viris doctis eas inter dies feſtos habitas fuiſſe, cum ex illis locis apparet, tum Silii Italici exemplo apud Plin. Epiſt. III, 7 *multum ubique—imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur; Virgilii ante omnes, cujus natalem religioſius quam ſuum celebrabat.* Natum Virgilium, cum Sol ex Virgine in Chelas receptus eſſet, h. in locum Libræ deinceps deſtinatum, Phocas v. 21. 22 memorat. Auguſti ævo Sol Libram adibat Kal. XII Octobr.

De Grammaticorum nugis circa natales poëtæ v. ſup. ad Vitam Donati ſ. 3. 4.

De ſcriptura nominis digladiati ſunt inter ſe cum veteres tum recentiores Grammatici. Lapides et codices utrumque exhibent. Etiam Græci modo Οὐιργίλιος modo Οὐεργίλιος ſcribunt: et *Vergilius*, Mediceus, Pierii Romanus, et vetuſtiſſimum Fragm. Aſpri apud Benedictinos *Nouv. Tr. de Diplomat.* T. III, p. 152. Cæterum vide, ſi tanti eſt, Corrad. in Vita Virgilii pr. adde quos laudat Fabric. Biblioth. lat. Vol. II, p. 226. Burmann. Antholog. T. I, p. 399. Pierius, Cerda, Burmann. ad Virgil. Georg. IV extr. Ruæus Vita Virgilii pr. Nomini in veteribus nonnullis libris *Parthenias* additur: v. ſup. ad Donat. §. 22.

Parentes Virgilius honeſtos quidem, quales nobiles noſtros villaticos, ſed tamen obſcuros et in agro ſuo colendo vitam agentes, habuit. Unde ductum illud ap. Macrob. V, 2 *Unde enim Veneto ruſticis parentibus nato, inter ſilvas et frutices educto, vel levis Græcarum notitia litterarum?* Quod autem, *figulum patrem* eſſe narrant, id vereor ne inepti monachi *a filio carmina fingente*

duxerint; uti altera narratio *de patre mercenario* non aliunde nata, quam quod Tityrum in prima Ecloga Virgilii patrem nonnulli tradiderant.

U. C. 689.

L. Aurelius Cotta. L. Manlius Torquatus.
a. C. 65. *Virgilii* 5—6.

Q. Horatius Flaccus nafcitur VI Id. Decemb. Sueton. in ej. Vita.

U. C. 696.

L. Calpurnius Pifo. A. Gabinius.
a. C. 58. *Virgilii* 12—13.

Hieronymus in Chron. Eufeb. p. 151, ad Olymp. 180, 3, adeoque h. a. *Virgilius Cremonæ ftudiis eruditur.* Aliter Donatus §. 6. Profectum tamen hinc effe videtur, quod recentiores nonnulli fcriptores de ludo litterario publico, qui Romanorum tempore Cremonæ floruerit, memorant, v. c. Ludov. Cavitellius Cremonenf. Annal. pag. 1262 A. T. III, Thef. Ant. Ital. Superiore anno *Meffala* natus erat. vid. ad Tibulli Vitam.

De magiftris Virgilii vix quicquam certi tradi poteft. Quæ five Grammaticorum fidei five doctorum virorum conjecturis debentur, ad Donatum rejecta funt ad §. 7 et 79.

Cæterum etfi de magiftris Virgilii et difciplina non fatis conftet, et eum obfcuro loco natum effe fatis appareat, liberali tamen inftitutione eum ufum et cum viris doctis et elegantibus verfatum effe, tota ingenii ejus in carminibus expreffa venuftas fatis prodit. Ex humili enim et fordida vita et confuetudine nemo facile generofi poëtæ fpiritus fumit; nifi forte litterarum humanitas, meliorumque hominum contubernium exemplumque, natalium fordes primæque pueritiæ robiginem deterferit.

U. C. 699.

Cn. Pompeius Magnus II. M. Licinius Craffus II.
a. C. 55. *Virgilii* 15—16.

Hoc anno virilem togam fumfit Virgilius, fi verum eft, quod a Donato §. 6 memoratur, iifdem, quibus natus erat, Coff. id factum effe. Et anno fere XV vel XVI ea fumebatur. v. Norif. Cenotaph. Pifan. p. 115 fq. et paffim alios, ut Maffon. in Vita Horati et Ovidii.

U. C. 701.

Cn. Domitius Calvinus. M. Valerius Meſſala.
a. C. 53. *Virgilii* 17—18.

Hieronymus Chron. Euſeb. ad Olymp. 181, 4 *Virgilius ſumta toga Mediolanum tranſgreditur: et poſt breve tempus Romam pergit.* At Donatus §. 7: *Sed Virgilius Cremona Mediolanum, et inde paullo poſt Neapolin tranſiit—ſe in Urbem contulit.* Uter verius dixerit, quis definire auſit? Forte ne Romam quidem omnino tum adiit; aut, ſi adiit, in agrum ſuum mox ſe contulit, quod inter belli civilis initia factum eſſe probabile ſit.

De juvenilibus Virgilii poëmatibus v. ſupra ad Donatum §. 28.

U. C. 709.

C. Julius Cæſar IV, ſine Collega.
a. C. 45. *Virgilii* 25—26.

Alexin hoc anno ſcriptum conjicit, primam certe omnium eclogarum fuiſſe contendit Martinus in vita Virg. p. XXXIV, et ad Ecl. V, 86. Ex verbis enim hujus eclogæ: *Hac te nos fragili donabimus ante cicuta; Hæc nos, Formoſum Corydon ardebat Alexin, Hæc eadem docuit: Cujum pecus, an Melibœi?* eclogam ſecundam et tertiam ante quintam fuiſſe ſcriptam apparet. Videtur autem quinta anno 712 edita eſſe, ut mox videbimus, ut adeo hoc certe anno anterior ſit Alexis. Jam autem Martinus et hoc ponit, Virgilium Cæſari notum fuiſſe, idque haud dubie carmine aliquo, quod ipſum carmen *Alexin* fuiſſe ſuſpicatur, adeoque in hunc annum rejicit; ſequenti enim anno occiſus fuit Cæſar. Vides, ut ſuſpicio ex ſuſpicione necti ſoleat. Eſt tamen Eclogæ II cum argumentum tum tota tractatio, ſi ſenſum tuum, non opinionem, audias, ejuſmodi, ut non facile, niſi in juvenile ingenium, cadere poſſit.

U. C. 710.

C. Julius Cæſar V. M. Antonius.
a. C. 44. *Virgilii* 26—27.

Idibus Martiis Cæſar ociditur. Varia poſt ejus mortem prodigia, v. Dio XLV, 17, inprimis Sol toto anno pallidior, v. ibid. et Plutarch. Cæſ. extr. Ea commemorat Virgilius Georg. I, 466 ſqq., ubi cf. Not. Octavius, teſtamento Cæſaris ex dodrante heres inſtitutus et in familiam Cæſaris nomenque

tienque adoptatus, Apollonia Romam rediit; cum autem Antonium iniquiorem in se esse videret, Optimatibus sese adjunxit. Apolloniæ, quæ Epiri urbs est, a Cæsare ad Parthos profecturo præmissus, substiterat, studiisque vacaverat. Sueton. Octav. c. 8.

U. C. 711.

C. Vibius Pansa. A Hirtius.
C. Julius Cæsar Octavianus. Q. Pedius suffecti.
a. C. 43. *Virgilii* 27—28.

Habiti in Julii Cæsaris honorem ludi, in dedicando Veneris Genitricis templo; nec tamen ante medium Januarium, cum Sol in Capricorno esset: quod idem signum natale Augusti erat: cf. *de Mairan* V. C. in Epist. ad Com. de Caylus super gemma cum horoscopo Augusti: in Opusc. In his ludis stella crinita apparuit: Ecl. IX, 47 *Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum*, ubi v. Not.

Bellum Mutinense, quo, cum totam Galliam Cisalpinam, tum agrum Mantuanum, adeoque Virgilii possessiones valde afflictas fuisse necesse est. Ad hæc tempora respicere videtur Silius VIII, 589 *Vos etiam, accisæ desolatæque virorum, Eridani gentes.* Ex V Kal. Decembr. M. Lepidus, M. Antonius, C. Cæsar Octavianus, Triumviros reip. constituendæ in quinque annos se renuntiant, proscriptorum tabulas proponunt, inter quos a. d. VII Id. Dec. Cicero occiditur.

In provinciarum distributione, cum Africam, Siciliam, Sardiniam reliquasque ejus maris insulas Cæsar Octavianus, Hispanias cum Gallia Narbonensi Lepidus, reliquas Gallias Antonius obtinuisset, vid. Appian. Civil. IV, pag. 953. 954, ager Mantuanus M. Antonii sorti accesserat. Miserat hic in has terras Asinium Pollionem, qui usque ad a. 714 Galliam Cisalpinam in Antonii fide continuit. cf. inf. ad 713.

Ad hunc porro annum *Palæmonem* Eclogam III refert Martinus *(Life of Virgil)* p. XLIV et ad Ecl. V, 86, quoniam in ea Pollio et primus et solus poëtæ laudibus ornatur. Ex iis, quæ modo dicta sunt, conjecturam elegantissimi viri alioqui levissimam firmare possis, certe hoc impetrare, mature in Asinii Pollionis notitiam venisse poëtam, cum is per eos annos in illis Italiæ partibus degeret. Cur mihi inter prima poëtæ tentamina referenda videatur Ecloga III, ea est caussa, quod juvenilem meditationem et

exercitationem non obscure prodit; est enim ex Theocriteis Idylliis IV et V unice conversa aut adumbrata.

Julio Cæsari Virgilium innotuisse et carum fuisse, ex Ecl. V, 52 *amavit nos quoque Daphnis*, contendunt; Daphnidem enim Julium Cæsarem esse volunt. cf. ibid. argument., item Martinum in Vita Virgil. p. XXXIV, et ad Ecl. V, 52. Idem vir doctus versum illum ad studium Cæsaris in Mantuanos referebat, quibus, cum cæteris Galliæ Transpadanæ urbibus, civitatem eum dedisse memorat Dio XLI, 36.

Lepida Grammaticorum fabula est de Ecloga sexta *in theatro a Cytheride mima cantata*, quam cum Cicero audiret, magnam Virgilii famam præsagisse fertur. v. Donat. §. 41.

Hoc anno ad XIII Kal. April. (XX Martii) Ovidius natus est; nec multo ante Propertius; Tibullus autem jam ante 705 natus erat; quanquam alii ejus natales ad a. 690; Propertii autem ad a. 697 referre volunt. Catullus circa 705 obierat.

U. C. 712.

M. Æmilius Lepidus II. L. Munatius Plancus.
a. C. 42. Virgilii 28—29.

Triumviri Cæsari divinos honores decernunt. Kal. Januariis in ejus acta jurant. Sacelium ei tamquam heroi in foro faciunt, et quæ id genus plura apud Dionem XLVII, 18. 19 memorantur. A quo inde tempore *Divi filius* Octavianus dici cœpit, de quo nomine satis copiose agit Heinf. ad Æn. VI, 793. Anno fere exeunte pugnatur ad Philippos in ea Macedoniæ parte sitos, quæ olim ad Thraciam pertinuerat. Brutus et Cassius se sua manu interficiunt. De pugna ad Philippos vid. Georg. I, 489 sqq. M. Antonius ad res Asiæ constituendas discedit. Octavianus in Italiam redit, ad agros et præmia inter veteranos distribuenda.

Ad Cæsaris consecrationem quam diximus nobiles illi versus spectant Æn. I. 290—294 *Nascetur pulchra Trojanus origine Cæsar* etc. et VI, 790 *hic Cæsar, et omnis Iuli Progenies magnum cæli ventura sub axem.* De eadem consecratione seu apotheosi agere vulgo existimatur *Daphnis*, Ecloga V. Martinus (*Life of Virgil* p. XLVI et ad Ecl. V, 86. 20. 52. IX, 10) hoc ipso quoque anno eam scriptam esse statuebat; ut adeo Octaviano Cæsari jam tum Maro commendatus esse videri debeat; idque hoc ipso carmine factum esse: ib. pag. LI. Si mihi hæc conjectura, per se admodum

modum levis, nam cur non multos post annos ejusdem rei memoria pariter bene carmine fieri potuisset? si tamen conjectura hæc de anno, quo scripta sit Ecloga V, firmanda esset, aliud aliquanto firmius argumentum afferrem: in IX Ecl. v. 19. 20 *Quis caneret nymphas? quis humum florentibus herbis Spargeret? aut viridi fontes induceret umbra?* haud dubie ad Ecl. V, 20. 40 respicitur; eam itaque nona, quam a. 713 scriptam esse liquido constat, priorem esse, necesse est.

U. C. 713.

P. Servilius Vatia Isauricus II. *L. Antonius.* *a. C.* 41. *Virgilii* 29—30.

Octavianus Cæsar Romam reversus dum veteranis præmia persolvere eosque in agros municipales Italiæ a Triumviris promissos deducere instituit, ingentes per Italiam turbas, partim eorum, qui possessionibus suis ejiciebantur, indignatione, partim militum effreni cupiditate et audacia, de qua v. Appian. p. 1082 sqq. Dionem Caff. XLVII, 17. Vellei. II, 74, excitari videt. Qua de re v. Argumentum Ecl. I. Latissime autem calamitas illa et ad quamplurimos pertinere debuit, ita ut maximæ fortunarum conversiones insequerentur; unde et Antonius apud Appianum p. 1075 dicere potuit, Octavianum in Italiam isse, si res dicenda sit, tamquam omnem Italiam sedibus suis emoturum, ἀναστήσων τὴν Ἰταλίαν. Vix enim est ex ea ætate poëta, aut scriptor, qui non communi clade afflictum se memoret. Hinc Tibulli *felix quondam, nunc pauper ager,* I, 1, 19—23. cf. IV, 1, 183—190. Propertius de se IV, 1, 129 *Nam tua cum multi versarent rura juvenci, Abstulit excultas pertica tristis opes.* Dum Fulvia, M. Antonii uxor, coloniarum deductionem in viri adventum differendam esse contendit: L. Antonius, Marci frater, Consul, novas et ipse res molitur, et partim iis, qui prædiis et agris suis exciderant, opem suam pollicendo, partim Cæsarem ad veteranos criminando, magnum exercitum comparat, bellumque in Cæsarem movet.

In illa agraria largitione (non enim ad aliam trahi posse, quamquam res probatione vix eget, Ruæus probavit ad Virgilii Vitam 713) etiam Virgilius agros suos paternos amisit. Etsi enim Mantuani nihil in Triumviros commiserant: magna tamen agrorum suorum parte multati sunt, quoniam, ut aiunt, Cremonensium, qui Bruti et Cassii partes sequuti erant, agri proscripti

veteranorum

veteranorum cohortibus, quæ eo deductæ erant, non sufficiebant: alia caussa editur apud Pomponium Sab. ad Æn. IX, 28, forte ex Servio pleniore: persuasione Cremonensium Mantuanos non misisse auxilium Augusto. Jam Virgilium Romam profectum Octaviani liberalitate agros suos recepisse, cum autem Mantuam rediisset, novam veteranorum injuriam expertum esse, ex Ecloga I et IX satis apparet. Confirmat Martialis VIII, 56 *Jugera perdiderat* (Virgilius) *miseræ vicina Cremonæ, Flebat et abductas Tityrus æger oves. Risit Tuscus eques*, etc. Videamus nunc ea, quæ a Grammaticis, pleraque fide incerta, traduntur.

Si Servianis laciniis ad Ecl. IX, 7 fides habenda, in his Italiæ partibus *Octavius Musa, limitator ab Augusto datus—quindecim millia passuum agri Mantuani* militibus assignarat, *cum Cremonensis non sufficeret; offensus a Mantuanis, quod pecora ejus in agro publico aliquando clausissent.* Alfenum tamen Varum metatorem edit alia in iisdem alterius, ut videtur, Grammatici lacinia ad v. 10 *Quod alii dicunt Virgilium ostendere voluisse, quod Mantuanis per iniquitatem Alpheni Vari, qui agros divisit, præter palustria nihil relictum sit; sicut ex oratione Cornelii in Alphenum ostenditur:* "Cum jussus tria millia passus a muro in diversa relinquere, ut "octingentos passus aquæ, qua circumdata est, admetireris, re"liquisti." Præclarus locus, modo non esset mutilus. Asinium Pollionem in his terris cum imperio fuisse supra vidimus. Et sane hunc distribuendis agris præfuisse, alia Servianæ compilationis loca affirmant: ad Ecl. II, 1: *Pollio, qui eo tempore Transpadanam Italiæ partem tenebat et agris præerat dividundis.* Et Donatus in Vita Virgilii §. 36: *Hic Pollio Transpadanam provinciam regebat, cujus favore, cum veteranis—agri distribuerentur, suos Virgilius non amisit. Facta enim distributione, suos seu Claudio seu Arrio datos recuperavit.* Non facile itaque assequaris, quemadmodum idem negotium ad Alfenum Varum referri aliis in locis possit. Sed forte ea loca rem expedient, in quibus Alfenus Varus Pollioni fugato successisse traditur. Serv. ad Ecl. IX, 29 *Sane blanditur Alfeno Varo, qui, Pollione fugato, legatus Transpadanis præpositus est ab Augusto*, et ad Ecl. VI, 6 *Alii fuso fugatoque Asinio Pollione, ab Augusto Alfenum Varum legatum substitutum, qui Transpadanæ provinciæ et agris dividendis præesset, qui curavit, ne ager, qui Virgilio restitutus fuerat, a veteranis auferretur.* Habere nos putabo aliquid, quod sequi possimus, modo Pollionem, eo anno fugatum esse, probabile fieri poterit. Erat is M. Antonii amicus; et statim a triumviratus inde pactione U. C. 711

Galliæ

Galliæ Cisalpinæ ab Antonio præfectas fuerat (conf. Martin. p. XLIII); hoc anno, 713, Octaviani copias ab Alpium transitu prohibuisse memoratur, vid. Appian. p. 1088, et in bello Perusino ejus fit inter duces Antonianos mentio, qui Salvidienum e Galliis Octaviano copias adducentem persequuti, et L. Antonio suppetias ferre cunctati sunt ibid. pag. 1927 sqq. Quum L. Antonius anno sequenti se dedidisset: cum iis, quas habebat, copiis Pollio profectus est, ut Antonio in Italiam venienti occurreret; in itinere Domitium cum copiis sibi adjunxit. vid. Appian. p. 1113. 1114. Vellei. II, 76 *Nam Pollio Asinius cum septem legionibus diu retenta in potestate Antonii Venetia, magnis speciosisque rebus circa Altinum aliasque ejus regionis urbes editis Antonium petens, vagum adhuc Domitium—junxit Antonio.* Potuit itaque inter has rerum vicissitudines fieri, ut Pollio ex agris Transpadanis expelleretur.

Haberet hoc aliquam veri speciem; sed tum in Alfeno Varo novæ difficultates oriuntur, quem nobilem JCtum male nobis Grammatici in hæc tempora intrudere videntur. v. argum. Ecl. VI. Si tamen satis se vel de quocunque alio Varo ea narratio probaverit: et fuit aliquis Varus Virgilio amicissimus, etsi quis ille fuerit, non ad liquidum perduci potest: vid. Excurs. II ad Bucol.; tum alius ex Serviano centone locus non tam falsi convincitur, quum innuere videtur, plures in iis regionibus Triumvirorum negotia curasse: ad Ecl. VI, 64 *Gallus—qui et a Triumviris præpositus fuit ad exigendas pecunias ab his municipiis, quorum agri in Transpadana regione non dividebantur.* Cæterum vides, hic omnem illam licentiam jam tum viguisse, quam nos superiori bello septennali, novo aliquo militum acumine, ad despoliandos homines increbruisse putabamus.

Virgilium Romam discedentem, nam ipsum Romam adiisse, ex iis, quæ Tityrus de se narrat Ecl. I, 20 sqq., contendunt, ut agros recuperaret. Octaviano Cæsari commendatum esse, omnes fere tradunt; sed alii ab Asinio Pollione, v. Serv. ad Ecl. IX, 11. Donat. Vit. Virg. §. 36, alii ab Alfeno Varo, alii a Gallo, ut modo vidimus, cf. Donat. §. 30. 96, alii cum Martiale VIII, 56, et multo magis cum auctore Carminis ad Pisonem v. 218 sqq. (*Ipse per Ausonias Æneia carmina gentes Qui sonat, ingenti qui nomine pulsat Olympum, Mæoniumque senem Romano provocat ore, Forsitan illius nemoris latuisset in umbra, Quod canit, et sterili tantum cantasset avena Ignotus populis: si Mæcenate careret;*) a Mæcenate id factum esse memorant. Scilicet, ut jam Ruæo visum est, cum Pollioni primum poëta innotuisset, ab hoc Mæcenati commendari, hujusque studio in Octaviani amicitiam venire

venire potuit. Sed satis est, si teneas, poëtam his viris omnibus mature gratum et carum fuisse.

Recuperato agro, Eclogam loco, non tempore, primam, si supra memorata recte se habent, scriptam esse, dubitari nequit. Obtinet tamen vulgaris opinio, anno hoc 713, ætatis 29, eum *Bucolica* scribere aggressum esse. Quod quidem consilium poëtam Pollionis maxime auctoritate et hortatu suscepisse, inter Grammaticos fama tenet. v. Donat. Vit. Virg. §. 36. Iidem ex loco primo, quem Ecloga Tityrus tenet, omnium etiam tempore primam scriptam, et calamitate amissi agri adductum Virgilium primum poëticen aggressum (v. Phocas v. 67 sqq. Donatus §. 91 &c.) esse putarunt; scilicet ut ne unus aliquis poëta esset, quem non fames et miseria ad versus scribendos perpulisset.

Cum Virgilius Mantuam redux agros suos a veteranis, qui eos occuparant, vindicaret, novam injuriam accepit, ut adeo fuga vitæ consulere necesse haberet. Patet id ex Ecl. IX, quam tum Romam, ut aiunt, regressus, ut denuo Octaviani opem imploraret, Varo obtulisse videri potest; quanquam in ipso carmine nihil ea de re præter honorificam Vari mentionem v. 27. 35 occurrit. v. Argum. Ecl. IX. Non male hoc Ruæus ipsa carminis forma, quæ subitariam operam satis prodit, confirmari putat. Menalcan in eo carmine Virgilium intelligendum esse, jam Quinctilianus monuit Inst. VIII, 6, 47. Veteranus, cujus audaciæ et furori Virgilius vix fuga se subducere potuit, ab aliis Arrius centurio, ab aliis Clodius, a Probo Milenus seu Milienus Toro primipilaris fuisse traditur. Sed de his disputationem ad Donatum §. 31 rejecimus.

Injuriam hanc poëta non nisi Asinio Pollione fugato, expertus esse, ut paullo ante vidimus, narratur in Serv. ad Ecl. IX, 11 *quo*, Pollione, *fugato, rursus de prædiis suis fuerat Virgilius expulsus.*

Si quæras, qua ratione poëta iterum in agros suos reductus fuerit; Servium habes Comment. in Bucol. pr. §. 14 narrantem: *Postea ab Augusto missis triumviris, et ipsi integer ager est redditus et Mantuanis pro parte.* In quam sententiam idem ibid. interpretatur versus 11 sqq. Ecl. IX. Vix tamen illud hoc ipso anno fieri potuit, quo bellum Perusinum exarsit, quo late Italia conflagravit; itaque rebus demum pactione Brundisina a. 714 compositis id esse factum, rectius ponit Martinus p. LI.

Mantuanis autem simul in Virgilii gratiam agrorum partem restitutam esse, satis probabile fit ex Ecl. IX, 7—10. conf. Serv. ad v. 10.

U. C.

U. C. 714.

Cn. Domitius Calvinus II. C. Asinius Pollio.

Suffecti sub exitum anni *:

L. Cornelius Balbus. P. Canidius.

a. C. 40. Virgilii 30—31.

Bellum Perusinum. Octavianus L. Antonium Perusiamque urbem deditone accipit. Sub anni hujus initium Scriboniam in matrimonium ducit; fecit tamen cum ea divortium anno sequenti, suscepta ex ea Julia: Dio XLVIII, 16, et 34. Cum, M. Antonii in Italiam adventu, maxima omnium, ne bellum recrudesceret, sollicitudo esset, L. Cocceio, communi amico, cum utroque agente, et Mæcenate et Pollione adhibitis (Appian. p. 1126. Dio XLVII, 28), pace Brundisina, amicitia inter Octavianum et Antonium iterum coaluit; ad quam tanto magis firmandam M. Antonius Octaviam, Octaviani sororem, cujus maritus nuper obierat, uxorem duxit. Mox cum Sext. Pompeius, qui classibus mare tenebat, commeatu urbem intercluderet, fame urgente, de pace cum Sexto agi cœptum est; qua proscriptis, qui ad eum confugerant, reditus in urbem et incolumitas pacta est. Jam quæ ex his hujus anni actis ad Virgilium pertineant, paullo curatius videamus.

Perusia capta, tota simul Gallia Cisalpina cum reliquis Galliis et Hispaniis in Cæsaris ditionem venit. vid. Appian. p. 1114 extr. Itaque tum demum Virgilio agros suos, postquam eos iterum amiserat, restitutos esse, credere licet. Testificandæ suæ lætitiæ gratæque voluntatis caussa in Vari honorem, cujus opera secundum Ecl. IX, 27 sqq. ea res perfecta fuerat, *Eclogam sextam* tum scriptam esse, opinatur Martinus p. LVI et p. 149. Fuisse, qui sextam omnium primo loco scriptam esse dicerent, Donatus in Vita §. 102 narrat; sed eos mala primi versus: *Prima Syracosio dignata est ludere versu*—acceptione inductos fuisse vix dubites. Aliam rationem, quare ante Tityrum Silenus scriptus esse debuerit, Catrœus ex eo petebat, quoniam secundum Donatum et Servium a Cytheride in scena Cicerone adhuc audiente ea recitata fuerit. Sic eam ante a. 711, quo Cicero ex proscriptione interfectus est, editam fuisse, necesse esset. At de Cicerone illam Eclogam recitari audiente explosa jam supra ad a. 711 et ad Donat. §. 41 est fabula.

Ad

* Apud Gruter. p. C. 8 Marmor visitur, a. d. IV Id. Octobr. Cn. Domitio et C. Asinio Coss. inscriptum.

Ad firmandam pacem Brundisii inter Cæsarem et M. Antonium factam Octavia a Antonio in matrimonium datam esse diximus. v. Dio XLVIII, 31. Appian. Civ. V, 65, p. 1126 sqq. Erat autem Octavia e priore marito, C. Claudio Marcello, gravida, ut Dio l. l. memorat. Cujus laudatissimæ feminæ (de qua v. Baylium, nec non Frœlichium in Mantissa Numism. rar. in Gorii Symbolis litt. T. VII, p. 123, ubi Tiberii Cæsaris numus cum Octaviæ et Augusti ore exhibetur) consilio et prudentia cum omnes boni pacem et concordiam tandem stabilitam et firmissimo vinculo coagmentatam crederent, cumque ejus cum Antonio conjugium magna populi lætitia et acclamatione exceptum esset, visa est multis viris doctis *Ecloga IV* ad h. a. referenda esse, ut infans ille nasciturus, cujus in eo carmine tam præclara fata ominatur poëta, nullus alius sit, quam is, quem Octavia tum utero gerebat. Est tamen difficile dicere, quomodo de Marcelli postumo, sive is (ex Catroei, Martini et Spencii, opinione Polymet. pag. 189, 86) idem ille M. Marcellus, qui immatura morte U. C. 731 obiit (ad quem annum vide), sive alius minor natu fuit, tot et tanta ad summam rerum spectantia augurari tum aliquis potuerit. Diximus paullo ante, sub hujus anni initia Scriboniam a Cæsare esse ductam. Erat ea sub exitum anni gravida ex Cæsare. Probabilius itaque fit, ad prolem, quam ex ea tollendam sperabat Cæsar, jam tum ad summas in rep. opes evectus, poëtam respexisse, et lætitiæ publicæ impetum sequutum, rem sententiis exornasse et amplificasse, quas poëtica ratio suppeditabat, inprimis, cum Sibyllinum oraculum, quod sequeretur, haberet. Hoc certe anno, pace jam confecta, Eclogam hanc scriptam esse, dubitari nequit; cum Pollioni Consuli inscripta sit v. 3. 11. 12, orbe jam pacato, v. 17. Cf. Argum. illius Eclogæ, ubi et illud notatum, male multos arbitrari, Pollioni filium natum eo carmine poëtam gratulari. Secundum hos Hieronymus Chron. Euseb. MMXXX dixit: *C. Asinius Gallus, Orator, Asinii Pollionis filius,* cujus etiam Virgilius meminit, *diris a Tiberio suppliciis enecatur.*

Non modo Brundisinam, verum etiam Puteolanam, pacem jam tum confectam fuisse, cum ea Ecloga scriberetur, Ruæus cum aliis memorat, ut vere totus orbis pacatus videri posset. Enimvero non nisi ineunte anno sequenti, cum Pollio jamdudum Consulatu abierat, illa pax est composita, cum Cæsar et Antonius Pompeium apud Misenum convenissent, vid. Dio XLVIII, 31 extr. 36. Nam Appianus temporum ordinem non satis accurate sequitur, cum etiam post ista pag. 1135 extr. ea commemoret,

ret, quæ anno ſuperiore peracta fuerant. conf. Vellei. II, 76. 77.

Antequam Antonius adverſus Parthos proficiſcebatur, exercitus in hiberna deducendi partem adverſus Parthinos, populum Illyricum, qui loca circa Epidamnum inſidebat, et Bruti cauſſæ eximie faverat, mittit. vid. Appian. pag. 1135. Civ. V, 75. Præfecerat iis copiis Pollionem, qui rem in iis terris egregie geſſit, et anno ſequente triumphum de Parthinis egit. vid. Dio XLVIII, 41 et ibid. notam Fabric.

Quo in itinere adverſus Parthinos cum Pollio eſſet, Pharmaceutria, quæ eſt Ecloga VIII, ei a Virgilio miſſa eſſe videtur. Namque v. 6 *Tu mihi ſeu magni ſuperas jam ſaxa Timavi, Sive oram Illyrici legis æquoris.* cf. ibi Notas. Ruæus in reditu Pollionis ſcriptum carmen eſſe putabat; id quod verborum et ſententiarum ordini repugnat. Qui enim a Timavo ad Illyricum procedit, is profectionem in Illyricum facere debet, non in Italiam redire. Pollionis etiam juſſu Eclogam perſcriptam eſſe, v. 11. 12 apparet: *juſſis carmina cœpta tuis.*

U. C. 715.

L. Marcius Cenſorinus. C. Calviſius Sabinus.

a. C. 39. *Virgilii* 31—32.

A. d. VIII Kal. Novembr. C. Aſinius Pollio ex Parthinis triumphat. Faſti Capitol. Chronic. Euſeb. &c. Eſt is *triumphus Dalmaticus.* cf. Flor. IV, 12, 11. Horat. Carm. II, 1, 15, 16. De captis a Pallione Salonis, Dalmatiæ urbe, v. Porphyr. ad e. l. Pighii Annal. h. a. De Pollione omnino v. Martin. ad Ecl. III, 84. V, 86, et Vita Virg. p. XLIV. Egit de eo et de tota gente Aſinia Lucius Camara de Teate antiquo lib. III, 4 (Theſ. Ital. T. IX, P.V). De filio Pollionis, Salonino, ſeu Salonico, qui tamen nullus fuit, ſed nepos, eo nomine, vid. Ruæus ad Ecl. IV pr.

Dum Pollio in apparatu triumphi cum maxime eſſet, tertiam Eclogam a Virgilio factam ex v. 84 ſqq. *Pollio amat noſtram,* &c. ingenioſe colligit Ruæus, ut de victimis triumphalibus in iis verſibus agatur. Sed vide ſupra ad U. C. 711.

Hoc anno Horatium Mæcenati a Virgilio et Vario commendatum eſſe, Sanadonius de conjectura ponit, ex Horat. Sat. I, 6, 55. Quod tamen maturius factum, ſi quidem vere hujus anni Antonius Athenis Brundiſium appulit, ut condicta die cum Cæſare colloquium haberet (Appian. Civ. V, 78). Factum autem tum videtur (cf. Weſſeling. Obſſ. II, 15), quod narratum eſt, ab

Agrippa

Agrippa et Mæcenate, qui eo accurrebant, *Horatium, Virgilium, Plotium et Varium* adductos fuisse; qua de re v. Horat. Sat. I, 5 *Egressum magna* &c., inprimis v. 40. Ita enim jam ante inter familiares Mæcenatis adscitus esse debuit Horatius. Alii quidem iter illud ad colloquii Tarenti habiti tempus a. 717 referunt (v. Masson. vita Horatii ad 716); quod et ipsum *verno tempore* incidit. v. Appian. p. 1149. Civ. V, 93. Aderant tum Octavia pacis interpres cum Mæcenate; non autem Cocceius Nerva, quem Horat. I Serm. 5, 27 memorat, quique Brundisino congressui interfuit a. 715.

U. C. 716.

App. Claudius Pulcher. C. Norbanus Flavus.

a. C. 38. *Virgilii* 32—33.

Bucolicis hoc anno finem impositum et Eclogam adeo X conscriptam esse, Ruæus cum aliis existimat; ea scilicet caussa inductus, quod Grammatici intra triennium Bucolica absoluta esse memorant. vid. Donat. Vita §. 36. Phocas v. 95. Sed hominum illorum vanitas cum rerum argumentis tum iis ipsis, quæ aliis locis repugnantia tradunt, facile arguitur. (Nihil itaque commento illi jam Martinus tribuit pag. LXIV g).

At idem vir doctus p. LXIII ad hunc annum *Melibœum VII Eclogam*, cujus alioqui incertum plane tempus est, refert, hoc argumento usus, " ne is annus prorsus aliquo Virgiliani ingenii monumento vacet."

U. C. 717.

M. Vipsanius Agrippa. L. Caninius Gallus.

a. C. 37. *Virgilii* 33—34.

Ad hunc annum Eclogam decimam referendam esse censet Martinus, hac de caussa, quoniam in eo carmine Gallo inscripto v. 23 et 47 Lycoris in Gallias abiisse et alium amatorem, qui in aliquo exercitu ad Rhenum militabat, sequuta esse memoratur.— *Tua cura, Lycoris, Perque nives alium perque horrida castra sequuta est—Tu procul a patria, nec sit mihi credere! tantum Alpinas, ah dura! nives et frigora Rheni Me sine sola vides.* A Julio inde Cæsare M. Agrippa primus fuit e Romanis, qui Rhenum trajecit; idque initio hujus anni factum, quo Agrippa Cos. erat. v. Dio XLVIII, 49. Vellei. II, 79. Ubii tum a Suevis vexati, ab Agrippa in fidem recepti, in Coloniam Agrippinensem deportati: Tac. Ann. XII, 27, Germ. 28. Mox enim, hoc ipso an-

no,

no, a Cæsare in Italiam evocatus Agrippa, Classique adversus Sext. Pompeium fabricandæ exercendæque præfectus est. Possit quidem aliquis hæc alio Dionis loco labefactari putare, ubi anno 715 ineunte Octavianus Cæsar in Gallias, ut excitatos in iis motus sedaret, profectus esse dicitur, lib. XLVIII, 20. cf. c. 28 pr. Appian. p. 1135. Sed primum an exercitum secum duxerit, non memoratum invenias, tum nec Rhenum transiisse aut ad Rhenum quicquam rerum eum gessisse doceas. Quicquid est, probabilior hæc est sententia, quam illa Scaligeri, ad Hieronym. n. 1960, qui ante cædem Cæsaris Eclogam decimam publice editam esse debere putat, dum illam opinionem amplectitur, quintam in Cæsaris necem esse scriptam, intra triennium autem Bucolica esse absoluta. Jam itaque si, quantum sive ex temporum notatione definire sive conjectura assequi possis, ordinem Eclogarum ac tempus constituere velis, ante eam, quæ nunc primo loco posita est, *secundam*, *tertiam* et *quintam* scriptam esse probabile fit. Tum *prima* et *nova* anno 713. Collocat post hanc *sextam* conjectura Martini. Tum anno 714 *quartam*, 715 *octavam*, vulgatam esse in confesso est; intra idem forte tempus *nona*, et 727 *decima* ultimo loco scripta fuit; ut adeo ad temporis rationem ordo hic constitui forte possit:

1 Ecloga II
2 —— III
3 —— V
4 —— I 713
5 —— IX eod.
6 —— VI
7 —— IV 714
8 —— VIII 715
9 —— VII
10 —— X 717

Laudata et commendata sunt Virgilii Bucolica jam a poëtis, qui ætate eadem vivebant. Propertius ad eorum argumenta alludit El. II, 34, 67 sqq., ubi: *Utque decem possint corrumpere mala puellam, Missus et impressis hædus ab uberibus. Felix, qui viles pomis mercaris amores! Huic licet ingratæ Tityrus ipse canat*, h. huic puellæ, licet ea ingrata sit, cum tamen amores ejus tam parvo emantur, ipse Tityrus canat, qui Galateam amabat, nullo ad peculium fructu, ut Ecl. I, 31 sqq. *Felix intactum Corydon qui tentat Alexin Agricolæ domini carpere delicias. Quamvis ille suam lassus requiescat avenam:* (igitur tum desierat scribere Bucolica) *Laudatur faciles inter Hamadryades.* Ovidius autem Am. I, 15,

25 *Tityr us*

25 *Tityrum* laudat, et Trist. II, 537 *Phyllidis hic idem tenerosque Amaryllidis ignes Bucolicis juvenis luserat ante modis.*

Hoc etiam anno Mæcenatis jussu Virgilium Georgica exorsum esse, communis est opinio; quam tamen, si molestior sis, non facile nisi Grammaticorum auctoritate probes.

De tempore absoluti operis paulo certior nobis fides fit ex Georgicorum extr. vers. v. ad 724; modo exploratum satis esset, profectos vere illos versus esse a Marone. Eo consilio poëtam de re rustica carmen condidisse, ut hominum animos ad agrorum cultum per bella civilia neglectum revocaret, docti viri conjiciunt. v. Argum. Georgicor.

Eodem anno ab Agrippa, ut recens ædificatæ classes tutum receptum haberent, lacu Averno et Lucrino cum mari commisso, portus Julius factus est, de quo v. inprimis apud Dionem XLVIII, 50. 51. Hujus operis Virgilius meminit Ge. II, 161—164 *An memorem portus Lucrinoque addita claustra, Atque indignatum magnis stridoribus æquor, Julia qua ponto longe sonat unda refuso Tyrrhenusque fretis immittitur æstus Avernis.*

Antonius cum classe ex Athenis Tarentum appulit. Tandem Octavia arbitra, Octavius ut eum conveniret, adducitur. Nova inter eos pactio fit. v. Dio XLVIII extr. Appian. p. 1149 sqq. Eodem ex vulgari opinione Mæcenas properans Horatium, Virgilium, Plotium ac Varium adduxerat; verum probabilius fit Brundisium iter illud factum 715. v. sup. ad h. a.

U. C. 718.

L. Gellius Poplicola. M. Cocceius Nerva.
a. C. 36. *Virgilii* 34—35.

Octavianus Cæsar, Sext. Pompeio pugna navali inter Mylas et Naulochum, ad Siciliæ littus, victo et Lepido in deditionem recepto, Romam reversus immodicis honoribus affectus est. Anno suo XXVIII, inquit Appian. p. 1178, oppidatim inter deos tutelares coli cœpit. Hæc prima divini honoris in eum collati mentio. v. Noris. Cenotaph. Pisan. p. 51 sqq. Quod itaque jam ante hoc tempus a Virgilio *Deus* appellatur, Ecl. I, id sine dubio eo pertinet, quod *Divum Julium* patrem habebat. *Divi genus* Æn. VI, 739. cf. supra ad 712. Summi tamen illi et exquisiti honores annis demum 724 et 725 fuere decreti. v. Dio LI, 19. 20.

U. C.

U. C. 720.

L. Scribonius Libo. M. Antonius.

a. C. 34. *Virgilii* 36—37.

M. Bavius poëta, quem Virgilius Bucolicis notat, in Cappadocia moritur. Hieronym. Chron. Euseb. Olymp. 186, 3. Trahi ad eum solet Ecl. III, 90 *Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevi!* ubi conf. Philargyr. et Domitii versus, quos ille laudat, vid. in Anthol. Tom. I, pag. 436.

U. C. 722.

Cn. Domitius Ahenobarbus. C. Sosius.

a. C. 32. *Virgilii* 38—39.

Inimicitiæ inter Cæsarem et M. Antonium ad bellum spectant. Magni utrinque apparatus; de quibus versus Ge. I, 509 sq. agere videntur: *Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum; Vicinae ruptis inter se legibus urbes Arma ferunt, saevit toto Mars impius orbe.* Alii versus ad a. 717 referunt.

U. C. 723.

Cæsar Octavianus III. M. Valerius Messala.

a. C. 31. *Virgilii* 39—40.

Pugna apud Actium, Epiri promontorium, a. d. IV Non. Septembr., cujus magnifica illa est in scuto Æneæ descriptio Æn. VIII, 671 sqq., ubi v. Not. M. Antonius victus in Ægyptum fugit.

Virgilium sequi voluisse Augustum contra Antonium ad Actiaca bella properantem, ait aliquis in Servianis ad Ecl. III, 74, scilicet quemadmodum Horatius Mæcenati comes esse volebat Epod. I.

U. C. 724.

Cæsar Octavianus IV. M. Licinius Crassus.

a. C. 30. *Virgilii* 40—41.

Cæsar post Actiacam pugnam cum Samum insulam in hiberna se recepisset, turbatus nuntiis de seditione militum, quos confecta victoria Brundisium præmiserat, media hieme repetit Italiam, tempestate in trajectu bis conflictatus. Nec amplius quam XXVII dies Brundisii commoratus in Asiam revertitur. Inde spretis Antonii et Cleopatræ legationibus, Ægyptum petit, obsessaque

fessaque Alexandria, quo Antonius et Cleopatra confugerant, brevi potitus est.

Itaque narratio illa Donati Vita Virgilii §. 42 de prælectis Cæsari Atellæ decumbenti Georgicis nullam fidem habet.

Ægypto in provinciæ formam redactæ Cornelium Gallum, equitum R., Præfectum dedit; de quo v. ad Ecl. X et VI, 64. 72. Fontanini hist. litt. Aquilei. p. 14. 15. Fuerat hujus Galli insignis opera in Ægypto recipienda. v. Dio LI, 9. Plutarch. Anton. p. 952.

Cæsar, rebus Ægypti constitutis, *per Syriam in Asiam provinciam profectus hiberna ibi egit, simulque et subditorum omnia negotia et Parthica composuit.* Ita Dio LI, 8. Sueton. Aug. 26 *quartum Consulatum in Asia, quintum in insula Samo.—iniit.* Nisi Sueton. inverse hæc narravit. Tiridates regno a Phraate pulsus in Syriam confugerat et, ut Cæsar se Romanis copiis restitueret, supplicabat, cum interea legati a Phraate missi et Tiridatem sibi reddi postularent et amicitiam cum Cæsare jungerent. Cæsar utrique comiter respondit, et Phraatis filium, sive a Phraate sive a Tiridate acceptum, Romam secum abduxit et pro obside habuit, vid. Dio l. l.

Jam hoc anno ultimam Georgicis manum adhibitam esse, vulgaris est opinio, inque eam sententiam versus libri IV extr. interpretantur viri docti: v. Masson. in Jano reserato III, 5, 6, nec tamen sic, ut omnia satis expediant: *Cæsar dum magnus ad altum Fulminat Euphratem bello, victorque volentes Per populos dat iura viamque affectat Olympo.* Est quidem is poëtarum sæculi Augustei perpetuus mos, ut, quamquam nihil Augustus, quod admodum memorabile esset, adversus Parthos gesserit, magnifice tamen de rebus ejus Parthicis loquantur. Constat porro e Dione, LI, 20, litteras de Parthicis rebus initio anni sequentis Romam allatas tantum ad publicam gratulationem momenti habuisse, ut illustrare reliquam omnem Cæsaris fortunam viderentur. Videtur tamen illud: *dum fulminat ad Euphratem,* pro re tam tenui, ac legatis auditis, nimis fastuosum esse. Itaque Martinus in annum 731 illos versus adeoque finem Georgicorum referre maluit. Nimis tamen hoc a cæteris temporum et carminis rationibus abhorret, si Georgica non nisi anno ante Virgilii mortem ad finem perducta esse posueris; mirumque foret, si 731 illa exierunt, non Augusti nomen, jam 727 inditum, sed Cæsaris, in iis occurrere. Verum concidit omnis disputatio, si memineris versus illos Georg. IV subjectos a poëta vix pro-

fectos

fectos esse; etsi cæteroquin illam narrationem, septennio Georgica absoluta a poëta fuisse, vid. Donat. §. 40, undecim autem annos fuisse Æneidi impensos, ut adeo ab hac inde hieme eum ad Æneida animum advertisse necesse sit, inter Grammaticorum commenta referendam esse putem. A Tristano *Hist. Generale des Empereurs* T. I, 137 conclusionem Georgicorum in annum expeditionis Caii Cæsaris in Parthos, quæ in a. 754 incidit, male referri, jam Norisius notavit Cenotaph. Pisan. Diss. II, p. 249. Contra Catrœum disputat *d' Aubezit Oeuvres diverses* Tom. II.

Verum videamus uno loco collecta temporum momenta, quæ in Georgicis passim occurrunt; Lib. I, 466 de morte Cæsaris narrata ad a. 710 et 711 spectant, I, 489 bellum Philippense a. 712; I, 509 *Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum; Vicinæ ruptis inter se legibus urbes Arma ferunt; sævit toto Mars impius orbe:* ad 717—722. II, 170 *et te, maxime Cæsar, Qui nunc extremis Asiæ jam victor in oris Imbellem avertis Romanis arcibus Indum*, ad a. 724; II, 497 *Aut conjurato descendens Dacus ab Istro:* ad a. 725. III, 26 *In foribus pugnam—Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini, atque hic—Nilum.—Addam urbes Asiæ domitas, pulsumque Niphaten, Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis; Et duo rapta manu diverso ex orbe tropæa, Bisque triumphatas utroque a littore gentes.* Tam magnifice poëtæ de gestis a. 723 et 724 tradunt; nonnulla tamquam vaticinantium spiritu: saltem hoc Georg. III, 26 sq. loco, quo futuras Cæsaris laudes vaticinatur Maro; add. Æn. VIII, 724 sqq., ut adeo nihil hinc in horum annorum historiis constitui possit. Nihil itaque esset hactenus, quod versus IV, 559 sqq. *Cæsar dum magnus ad altum Fulminat Euphraten bello* damnaret, nisi aliæ essent de iis suspiciones.

Virgilium Neapoli Georgicorum partem certe extremam pertexuisse, ex lib. IV extr. manifestum esset, si versus illos ab ejus manu esse constaret. Erat ea urbs illustrium et doctorum virorum secessu illa ætate inprimis celebris, ut otio ac levioribus studiis se ibi committerent. *In otia natam Parthenopen* Ovidius appellat Met. XV, 712. vid. Horat. Epod. V, 43 ibique Gesner. Statium Silv. III, 5, 85. Silium XII, 31, inprimisque Strabonem V, p. 378. Cf. Camilli Peregrini Campaniam felic. Diss. II, §. 21. et ad Ge. IV, 564.

Etiam Æneidis condendæ paullo altius petitum fuisse consilium, post Spencium in Polymet. Dialog. III, p. 18 autumant

viri docti, ut summum unius imperium et gentem Juliam fatis ei imperio destinatam Romanis commendaret. cf. Disquis. I in Æn. §. XV. Jam tum, cum Georgica scriberet, de Æneide eum cogitasse, colligunt alii ex Georg. III, 46 sq. *Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas Cæsaris.*

U. C. 725.

Cæsar Octavianus V. Sext. Apuleius.

a. C. 29. Virgilii 41—42.

Cæsar Romam reversus a. d. VIII. VII et VI Id. Sext. triumphavit de Macedonia, Dalmatia et Ægypto, trinis diebus: vid. Dio LI, 21. Huc referendi versus de clipeo Æneæ Æn. VIII, 714 sqq. *At Cæsar triplici invectus Romana triumpho mœnia* etc.

Decreto Senatus Janus clausus est, usque ad a. 727. v. Masson p. 74 et Dio LI, 20 et ibi Not. Quo Virgilius respexisse creditur Æn. I, 295—300 *Aspera tum positis mitescent secula bellis—diræ Claudentur belli portæ:* uti v. 296 *Cana Fides et Vesta, Remo cum fratre Quirinus Jura dabunt*, ad Censuram hoc anno a Cæsare, assumto M. Agrippa collega, actam. Dio LII, 42. Nec tamen hoc ipso anno versus illos scriptos esse necesse est: ut arbitrabatur Mason. in Jano referato p. 64. Nec magis Æn. IX, 642 *Dis genite et geniture deos; jure omnia bella Gente sub Assaraci fato ventura resident.*

Ad hunc annum Cæsaris de imperio deponendo habita cum Agrippa et Mæcenate consultatio pertinet. v. Dio LII pr. Quas Virgilio ea in re partes dederint inepti Grammatici, v. in Donato §. 78.

Hoc aut superiore anno, certe ante Janum clausum, Dacos trans Istrum cum Bastarnis, Mœsis et aliis populis bello adortus erat M. Crassus, de qua expeditione vid. Dio. LI, 22. 23 sqq. Unde versus Virgilii ductus Ge. II, 497 *aut conjurato descendens Dacus ab Istro.* A M. Antonio ad societatem et auxilia ferenda pellecti fuerant isti populi; quo factum esse videtur, ut in fines Romanos infestis mox armis incurrerent. Triumphum de iis egit Crassus IV Non. Jul. 726. Pro Dacis magnificentius visum poëtis Getas nominare: ut Æn. VII, 604, ubi vid. Not. p. 80 T. III. Horat. Od. IV, 15, 22; atque etiam Scythas: Carm. sæc. 55.

U. C.

U. C. 726.

Cæſar Octavianus VI. M. Agrippa II.
a. C. 28. *Virgilii* 42—43.

Apollinis in Palatio templum cum bibliotheca Cæſar perfecit et dedicavit. Ludos Actiacos quinquennales, propter victoriam Actiacam jam ante decretos, cum Agrippa exhibuit. Tunc gymnici quoque ludi acti ſunt. Dio LIII, 1.

Hos ludos adumbravit poëta ſub iis, quos Æneam ſuum facit inſtituere Æn. III, 280 *Actiaque Iliacis celebramus littora ludis. Exercent patrias oleo labente palæſtras Nudati ſocii.*

U. C. 727.

Cæſar Octavianus VII. M. Agrippa III.
a. C. 27. *Virgilii* 43—44.

Cæſar ex ante diem XVI Kal. Februarii, ſententia L. Munatii Planci, a ſenatu cæteriſque civibus Auguſtus *appellatus eſt, ſeſe ſeptimum, et M. Vipſanio Agrippa tertium, Conſulibus.* Cenſorinus c. 22. v. Dio LIII, 16 ibique Fabric. Romuli nomen a nonnullis propoſitum, et ab ipſo Auguſto magnopere eſſe appetitum, ſatis conſtat. v. Dio ibid. Sueton. Aug. 7. Itaque verſum Georg. III, 27 *victorisque arma Quirini* hinc interpretandum eſſe exiſtimant viri docti; quod ſi recte facerent, etſi nimis levis eſt illa ſuſpicio, pateret ex hoc, Georgica ſerius, quam 724 abſoluta, ſaltem edita et vulgata fuiſſe. Namque illud nonnullorum commentum, de verſibus ſerius et ſecunda aliqua recenſione inſertis, quod forte ex Donato §. 50 petitum eſt, non admodum probamus. Multo minus Harduini ſomnia nos tenebunt, cum in reliquis, tum in iis, quæ ex temporum anguſtia contra Æneidis a Virgilio ſuſceptum opus diſputat in *Pſeudovirgilio* (inter Opera varia p. 280). Talia refellere, noſtri otii non eſt. Poſt hoc itaque tempus etiam ille locus Æn. VI, 792 ſcriptus eſſet debet: *Hic vir, hic eſt, tibi quem promitti ſæpius audis, Auguſtus Cæſar, Divi genus.*

Auguſtus bello in Britannos parato, ſed mox ſepoſito, ab Urbe in Gallias et Hiſpanias proficiſcitur, vid. Dio LIII, 22 ſqq. Ergo Janus nunc reſeratus. Meſſala ex Gallia triumphat VII Kal. Octobr. v. ad Tibull. I, 7.

Hunc porro annum aſſignant viri docti Satyræ decimæ libri I Horatii, in qua v. 45 *molle atque facetum Virgilio annuerunt gaudentes*

gaudentes rure Camoenae. Quod judicium cum unice ad Bucolica et Georgica ſpectet (vid. inf. de Carmine bucolico p. 13), cumque ibidem; *forte epos acer,* Ut nemo, *Varius ducit,* adjectum ſit, nihil adhuc de Æneide tum poëtam cogitaſſe, nihil certe vulgaſſe, probabile ſit.

U. C. 728.

Cæſar Auguſtus VIII. T. Statilius Taurus II.

a. C. 26. *Virgilii* 44—45.

VII Kal. Febr. Sext. Apuleius ex Hiſpania triumphavit: eum itaque ſuperiore anno res in Hiſpania feliciter geſſiſſe credere licet. Cornelius Gallus primus Ægypti præfectus Auguſtalis, cum propter multa flagitioſe acta infamia ab Auguſto notatus, mox et ſenatus judicio damnatus eſſet, dolorem non ferens, pœnam morte voluntaria antevertit. Dio LIII, 23. Ejus laudes quarto Georgicorum libro Auguſti juſſu tum ſublatas Ariſtæi fabulæ locum feciſſe, narrant Grammatici. v. Donat. §. 39. Servius ad Ecl. X, 1.

U. C. 729.

Cæſar Auguſtus IX. M. Junius Silanus.

a. C. 25. *Virgilii* 45—46.

Expeditio Auguſti in Cantabros. Abſentem eum a Virgilio litteris ſuis Æneidem flagitaſſe, Donatus memorat §. 46, ubi v. Not.

Hoc et ſequente anno Ælius Gallus ex Ægypto exercitum in Arabiam felicem duxit: v. Dio LIII, 29. Strab. XVI, p. 1126 ſqq. Potuit Virgilius illa reſpicere in verſibus de Jano reſerato Æn. VII, 604. 605 *Sive Getis inferre manu lacrimabile bellum, Hyrcaniſve,* Arabiſve, *parant.*

U. C. 730.

Cæſar Auguſtus X. C. Norbanus Flaccus.

a. C. 23. *Virgilii* 46—47.

Altera vice clauſus Janus Auguſto ex Hiſpania reduce Hieronymus Chron. Euſeb. ad Olymp. 189, 1 *Quinctilius Cremonenſis, Virgilii et Horatii familiaris, moritur.* De ejus obitu conſolatur Virgilium Horatius noto carmine lib. I, Od. 24. Quis ille Quinctilius fuerit, ignoratur; nec magis exploratum, quis

quis ille Virgilius fuerit; nam Grammaticorum commenta audienda non ſunt. v. Argum. Ecl. VI, cf. Maſſon Vita Horatii ad h. a.

U. C. 731.

Cæſar Auguſtus XI. A. Terentius Varro Muræna ſuff. Cn. Calpurnius Piſo.

a. C. 23. *Virgilii* 47—48.

Auguſtus e gravi morbo Antonii Muſæ opera convaleſcens ſemeſtri ſpatio interjecto M. Marcellum ſororis filium, cum ædilitatem anno ſuperiore ſuſcepiſſet, et Auguſto vulgo imperii heres deſtinaretur, e morbo decedere videt. Gravis tunc totius populi luctus. Dio LIII, 30. Virgilius ejus mortem pulcherrimis verſibus ornat Æn. VI, 861—887. De quibus verſibus lectis et lauta remuneratione honeſtatis v. ſup. Donat. §. 47. De M. Marcello et ejus numo v. Fortunati Mandelli Commentarium in *Nuova Raccolta d' Opuſc. ſcient. T. XII.* Eſt is numus, e Muſeo Nanio; an tamen is ad Marcellum noſtrum ſpectet, non minus dubito, quam de altero numo, quem Spanhem. Tom. II, p. 316 et hinc alii exhibuere.

Tiridates ipſe, a Phraate vero legati, controverſiarum ſuarum cauſſa Romam venere. Quibus in ſenatum introductis, cum Auguſto cauſſæ cognitio decreta eſſet, Tiridatem Phraati nequaquam tradidit, filium tamen Phraatis, quem in poteſtate ſua habebat, patri remiſit hac lege, ut pro eo captivos ſignaque militaria, Craſſi et Antonii cladibus amiſſa, reciperet. Dio LIII, 33. Res tamen non perfecta ante annum 734. Ad hoc Auguſti poſtulatum, quo negato bellum in Parthos ſuſceptum iri ſuſpicio erat, reſpexiſſe creditur Virgilius Æn. VII, 605, 606 *Sive Getis inferre manu lacrimabile bellum Hyrcaniſve Arabiſve parant, ſeu tendere ad Indos Auroramque ſequi, Parthoſque repoſcere ſigna.* Addebat Ruæus ſub h. a. "Igitur annis minus quatuor ſex fere ultimos operis libros poëta perfecit; nec vero tanta in iis elucet, quanta in ſuperioribus, cura." Vix curæ ac diligentiæ defectum in noviſſimis libris odoratus eſſet bonus Ruæus, niſi id jam aliunde ſic narratum accepiſſet. v. Monitum ad lib. VII pr.

U. C. 732.

M. Claudius Marcellus Æserninus. L. Aruntius.
a. C. 22. Virgilii 48—49.

Augustus in Siciliam profectus est, ut eam ac omnes alias ad Syriam usque provincias constitueret. Dio LIV, 6. Factum id sub finem anni videtur. Videri potest de hoc itinere Norif. Cenotaph. Pisan. p. 292—294. Ante Augusti ex urbe discessum Janum iterum reseratum esse probabile sit: Nec tamen inde inferre velis cum Massono p. 112 sqq., locum Æn. VII, 604. 605. 606, ex hujus anni actis interpretandum esse.

Æthiopes, duce regina, Candace, impressionem in Ægyptum faciunt, et Elephantinen urbem diripiunt. Revertentes eos ad terras suas C. Petronius, Ægypti præfectus, cædit, Æthiophiam ingressus regiam evertit, et terram eorum præsidiis occupat. vid. Dio LIV, 5. Strabo lib. XVII, ubi de Æthiopibus agit. Hæc Virgilius respicere videtur Æn. VI, 796 *Jacet extra sidera tellus, Extra anni solisque vias* etc., ubi vid. Not.

U. C. 733.

M. Lollius. Q. Æmilius Lepidus.
a. C. 21. *Virgilii* 49—50.

Augustus rebus in Sicilia ordinatis in Græciam transmisit. Rebus in Græcia confectis in Samum navigavit, ibique hiemavit. Dio LIV, 7.

U. C. 734.

M. Apuleius. P. Silius Nerva.
a. C. 20. *Virgilii* 50—51.

Iterum victi hoc anno Cantabri ab Agrippa: Horat. I, Ep. 12, 26. *Vere Augustus in Asiam perrexit, ibique et in Bithynia omnia constituit,* Dio LIV, 7; *etiam Syriam adiit* ibid. Justin. XLII, 5. Hanc Augusti in provinciis adeundis, dignam principe tanto, industriam prædicat Virgilius Æn. VI, 802—806 *Nec vero Alcides tantum telluris obivit* etc. cf. Sueton. cap. 47.

Cum in Syriam advenisset, Phraates, veritus, ne bello peteretur, signa Augusto cum captivis et exercituum Rom. spoliis remisit. Qua re nihil ad Augusti gloriam illustrius unquam factum visum est. v. Dio LIV, 8 et ibi Fabric. Etiam Indorum legati eum Antiochiæ adierunt: Strabo XV, p. 719 C. D.

Unde

Unde Æn. VI, 795 *ſuper Indos Proferet imperium.* Itaque magnopere inprimis a poëtis ea res extollitur et magnificis verbis ornatur, ut de profligatis Parthis, everſo eorum imperio, victo Oriente, India debellata, eos loqui videas. v. loca ap. Cerdam ad VII Æn. 606. Ad hunc itaque annum verſus poëtæ noſtri Ge. IV extr., II, 170—173, III, 26—33 a nonnullis referri, ſupra ad a. 724 ſignificavimus. Inſigniter auctum eſt hoc idem Æn. VI, 799 *Hujus in adventum jam nunc et Caſpia regna Reſponſis horrent divum, et Mæotia tellus, Et ſeptem gemini turbant trepida oſtia Nili.*

Occiſo Artaxia, qui aliis Artabazes ſive Artavaſdes, *per dolum propinquorum, datus a Cæſare Armeniis* (majori Armeniæ) *Tigranes, deductusque in regnum a Tiberio Nerone* Tacit. Annal. II, 3. v. Dio LIV, 9 et ibi Fabric. Add. Vellei. II, 94, 3 et ibi Ruhnk. Hinc Virgilii illud Ge. III, 30 *pulſumque Niphaten* (qui Armeniæ mons eſt, male a poëtis nonnullis pro flumine habitus, quorum loca v. apud Maſſon. Vita Horatii p. 306 ſqq.) illuſtrant viri docti. Sed ad res cum Parthis a. 724 tranſactas referre ea præſtat. Ominatur poëta tamquam in vaticinio eventus futuros, non res vere geſtas enarrat.

E Syria Auguſtus in Samum reverſus ibidem iterum hiemavit. Frequentes hic ad eum legationes convenerunt, et Indi pacem, quam antea per oratores petierant, tunc interpoſito fœdere ſanxerunt et dona miſerunt. Dio LIV, 9. Cf. dicta ſup. ad a. 724. Garamantes quoque hoc anno victi a L. Balbo Procoſ., qui anno ſequente VI Kal. Apr. ex Africa triumphavit. v. Plin. V, 5, qui claſſicus locus eſt, et Solin. 29. Add. Intpp., inprimis Ruhnk. ad Vellei. II, 51, p. 249. Bene itaque Æn. VI, 795 *ſuper et* Garamantas *et Indos Proferet imperium.* Forte tum quoque Naſamones deleti: v. Priſcian. Perieg. 194. et ad c. l. Exc. X. in Wernſdorfii Poët. Lat. minor.

U. C. 735.

C. Sentius Saturninus. Q. Lucretius Veſpilio.
a. C. 19. *Virgilii* 51—52.

Donatus in Vita §. 51 *Anno quinquageſimo ſecundo, ut ultimam manum Æneidi imponeret, ſtatuit in Græciam et Aſiam decedere, trienniogue continuo omnem operam limationi dare, ut reliqua vita tantum philoſophiæ vacaret. Sed cum ingreſſus iter Athenis occurriſſet Auguſto, ab Oriente Romam revertenti* (quod verum eſt. v. Dio LIV, 10), *una cum Cæſare redire ſtatuit. Ac cum Megara,*

vicinum Athenis oppidum, visendi gratia peteret, languorem nactus est: quem non intermissa navigatio auxit, ita, ut gravior indies, tandem Brundisium (alios Tarentum memorare, in Notis monitum) *adventarit, ubi diebus paucis obiit, X Kal. Octobr. C. Sentio, Q. Lucretio Coss.*

Celebrantur hoc anno XIX Kal. Septembr. Eleusinia, quibus Augustus initiatus est. An ipse quoque Maro: disquisivit vir doctus (*Critical Obss. on the sixth Book of the Æneid*, Lond. 1770, 8. p. 39 sq.). Scilicet fuere, qui in lib. VI Æn. Eleusinia initia revelata arbitrarentur a Marone. Annum obitus confirmat Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 190, 2 *Virgilius Brundisii moritur, Sentio Saturnino et Lucretio Cinna* (hoc nullum Lucretiorum cognomen) *Coss.* Plin. XIV, 1 *Haec* (vitis per se in vino picem resipiens) *Virgilii vatis aetate incognita, a cujus obitu XC aguntur anni:* numero rotundo; cum XCV essent. v. Baylium *Diction. Virgile* litt. H. Harduin. ad Plin. et XIV, sect. 5.

Cum in Græciam proficisceretur Virgilius, scriptum fuisse creditur ab Horatio Carmen III libri I *Sic te Diva potens Cypri.*

Tum in Græcia fuit, tertio Georgicorum libro splendidum illud exordium: *Primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas*, additum fuisse cum Catrœo Wartonus putabat *Life of Virgil*, p. 27, ex interpretatione scilicet parum subtili.

Fuisse, qui eum in itinere Tarenti vita excessisse traderent, ad Donatum §. 51 dictum; quæ urbs cum ad Calabriam referatur, hinc intelligendus versus Epitaphii: *Mantua me genuit, Calabri rapuere*, h. in Calabria vitæ ereptum se significat. cf. Phocas v. 105 *ut Calabros tetigit—vehemens luxavit corpora morbus.*

Ossa Virgilii Neapolin translata et ibi in via Puteolana sepulta. vid. Donat. §. 55. 56, et ibi Not. Apud Hieronymum l. l. *Ossa ejus Neapolin translata in secundo ab urbe miliario sepeliuntur, titulo istiusmodi supra scripto, quem moriens ipse dictaverat:* MANTUA ME GENUIT; quod apud Donatum §. 57 legas, et in Eusebianum Chronicon haud dubie ab interpolatore venit; repetitum inde a Vincent. Bellovac. Specul. hist. VII, 60.

De testamento Virgilii v. Donatum §. 56.

Eum paullo ante mortem scrinia, adeoque omnia sua scripta (ut etiam Grammaticus in Antholog. lat. II, 184, 10—14 accepit), comburere voluisse, mox, ut Æneis saltem combureretur, tamquam imperfectum opus, testamento scripsisse, tandem, amicorum

amicorum precibus victum, Vario ac Tuccæ, de quibus v. ad Donat. §. 53 scripta sua legasse, ea sub conditione, ne emendarent, narrat Donatus §. 52. 53. Ab iis tamen, jussu Cæsaris, Æneidem emendatam esse, in eadem farragine memoratur §. 56, quod ita intelligas, ut emendarint quidem tollendo, non autem addendo: v. sup. ad Donat. s. 59. Ita fere Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 190, 4 *Varius et Tucca, Virgilii et Horatii contubernales, poëtæ habentur illustres, qui Æneidum postea libros emendarunt sub ea lege, ut nihil adderent.* Nescio an inter sublata referendum sit illud, quod apud Senec. Suaf. 3 e Virgilio excitatur: *plena deo.* Locum illud habere potuit in Æn. VI. Nihil tamen ex Æneide intercidisse alioqui memoratur. Fuit tamen Guyeti acumen, quod quatuor extremos Æneidis libros Virgilio abjudicaret. Nam Jo. Harduini somnium vel verbo attingere piget, qui totam Æneidem fetum sæc. XIII esse volebat. Refellit eum Saxius in disp. Lipf. 1737 habita.

Reliqui Grammatici modo hoc modo illud sequuntur. At veteres scriptores, Plin. VII, 30, sect. 31 *D. Augustus carmina Virgilii cremari contra testamenti ejus verecundiam vetuit; majusque ita vati testimonium contigit, quam si ipse sua probasset.* Gell. XVII, 10—*sed quæ procrastinata sunt ab eo, ut post recenserentur, et absolvi, quoniam mors præverterat, nequiverunt, nequaquam poëtarum elegantissimi nomine atque judicio digna sunt: itaque, quum, morbo oppressus, adventare mortem videret, petivit oravitque a suis amicissimis impense, ut Æneida, quam nondum satis elimavisset, abolerent.* Macrob. Sat. I, 24 *qui enim moriens poëma suum legavit igni, quid nisi famæ suæ vulnera posteritati subtrahenda curavit? nec immerito.* Multa in eam rem variorum Epigrammata vid. in Catalectis Scaligeri et Burmanni Anthologia. Adde Donat. §. 57. 58. Est etiam disputatio hac de re hominis Itali (*Sperone Speroni Opere* Tom. IV), verbosa, et vanis argutiis inanibusque quæstiunculis plena, ut lectio vix tolerari possit, non magis quam reliquorum ejus super Virgilio Dialogorum. Gravis satis est vel una Plinii auctoritas, qua constet Virgilium pœnituisse Æneidis tamquam imperfecti operis. Maluit tamen vir doctus L. A. Bartenstein, Prof. Math. et Poëf. Coburg. in Prolus. a. 1774 scripta nec teste nec argumento, sed mera suspicione contendere, pœnitentia laudum in Augustum cumulatarum, et inductorum, adversus Epicureorum disciplinam, deorum, eo adductum esse poëtam, ut testamento suo carmen abolitum esse vellet.

Cæterum Virgilio mox *comitem ad Elysios campos mors misit* Tibullum juvenem. vid. Domitii Marsi Epigramma ad calcem Tibulli,

Tibulli. Ovidius tum annum XXV agebat, itaque Virgilium *tantum se vidisse* testatur Trist. IV, 10, 51. Horatius annum ingressus erat XLVII.

Æneidem cum vivo Virgilio multis hominum desideriis expectatam, et ab Augusto litteris flagitatam (vid. Donat. Vita Virg. §. 46 et ibi Not. e Macrob. I, 24), tum eo mortuo magno favore et prædicatione acceptam fuisse, ex poëtis ejus temporis colligas. Ovidius Rem. 395. 396 *Tantum se nobis Elegi debere fatentur Quantum Virgilio nobile debet epos* *. Sed idem Æneidis jam meminit Am. I, 15, 25, quod carmen ad annum 736, proximum a Virgilii morte, Massonus retulit: *Tityrus et segetes Æneiaque arma legentur, Roma triumphati dum caput orbis erit.* Et in arte 751 edita lib. III, 337 *Et profugum Ænean, altæ primordia Romæ, Quo nullum Latio clarius extat opus.* Nondum absoluta et edita erat Æneis, cum Propertius nobiles illos versus scriberet lib. II Eleg. extr., 61 sqq. *Qui nunc Æneæ Trojani suscitat arma* etc.

Virgilium paullo post, et adhuc ævo Augusteo, in scholis prælectum et enarratum fuisse, e Suetonio scimus de ill. Grammat. c. 16 Q. Cæcilius Epirota Cornelii Galli familiaris—*primus dicitur latine ex tempore disputasse, primusque Virgilium et alios poëtas novos prælegere cœpisse*; etiam Orosii ætate: Oros. I, 18 Æneas—*qualia per triennium bella excitaverit, quantos populos implicuerit, odio excidioque affixerit, ludi litterarii disciplina nostræ quoque memoriæ insitum est.*

Ut Virgilio Ennium ab Adriano prælatum taceam (Spartian. c. 15): Caligula Virgilii memoriæ admodum infestus fuit. *Sed et Virgilii et T. Livii scripta et imagines, paullum afuit, quin ex omnibus bibliothecis amoveret, quorum alterum, ut nullius ingenii minimæque doctrinæ—carpebat* Sueton. Calig. 34. Itaque Virgilii Codices ad parvum tum numerum redactos fuisse necesse est. An forte inde in tanto nunc apographorum numero mirus ille librorum etiam vetustiorum in corruptelas consensus repetendus est? ut, cum post hæc Virgiliana carmina ex paucis, nec forte emendatissimis, exemplaribus describerentur, vera jam tum lectio periisset; quo factum, ut frustra nunc a libris auxilium, ubi hæreas, expectetur. Extabat tamen Virgilii manus adhuc Plinii majoris ætate H. N. XIII, 12 extr. et Quinctiliani, Inst. I, 7, 20. Nam apud Gell. I, 21 Hyginum, qui paullo post Virgilium vixit, librum *ex domo atque familia Virgilii* ha-

* Ita leg.; nam *opus nobile* esset quidem carmen epicum, non poësis epica.

buisse

buiſſe nil mirum. Virgilii idiographum librum inſpectum, ſed ab aliis, Gellius memorat N. A. IX, 14. Apud eundem II, 3—*venit nobis in memoriam, Fidum Optatum, multi nominis Romæ grammaticum, oſtendiſſe mihi librum Æneidis ſecundum, mirandæ vetuſtatis* (medio ſæc. II), *emtum in Sigillariis XX aureis, quem ipſius Virgilii eſſe credebat*, in quo Æn. II, 470 *aëna* ſcriptum erat, addita ſupra littera h factum *ahena*. Apud eund. XIII, 20, Probus—*in primo Georgicon*, quem ego, *inquit*, librum manu ipſius correctum legi, *urbis per i litteram ſcripſit*.

Magnam copiam verſuum et luſuum in Virgilium ejuſque carmina cum bona tum mala, vetuſtiorum et ſeriorum poëtarum, vid. poſt Pithœum et Joſ. Scaligerum in Catalectis apud Burmann. in Antholog. Lat. lib. II, ep. 173 ſqq.

Cum ſemel hominum doctorum ingenia ad inanes luſus et nugas poëticen deflexiſſent: exorti quoque ſunt, qui illiberali prorſus invento centones Virgilianos conderent. Ex hoc numero ſæculo quarto exeunte inclaruit Falconia Proba. conf. Sax. Onomaſt. T. I, p. 438. Circa idem tempus diſpeſcuit ſuos centones Auſonius. Adeo difficile eſt perſpicere et dijudicare, quid verum pulcrumque ſit, ſi ſemel hominum judicia occæcavit pravi exempli falſæque opinionis auctoritas. Mirabantur tamen hi homines Virgilium non minus ac Piſones vel Meſſalæ Auguſteo ſæculo.

TESTIMONIA DE VIRGILIO ET EJUS OPERIBUS.

P. OVIDIUS NASO *Amor.* I, 15, 25.

Tityrus, et ſegetes, Æneiaque arma legentur,
Roma triumphati dum caput orbis erit.

EJUSDEM. *Art.* III, 337.

Et profugum Ænean, altæ primordia Romæ:
Quo nullum Latio clarius extat opus.

EJUSDEM AD AUGUSTUM. *Triſt.* II, 533.

Et tamen ille tuæ felix Æneidos auctor
Contulit in Tyrios arma virumque toros.
Phyllidis hic idem, teneræque Amaryllidis ignes
Bucolicis juvenis luſerat ante modis.

SEXT. AURELIUS PROPERTIUS, *lib.* II, *Eleg. extr.* 61 *ſqq. ad Lynceum.*

Actia Virgilium *(juvet)* cuſtodis littora Phœbi,
Cæſaris et fortes dicere poſſe rates.
Qui nunc Æneæ Trojani ſuſcitat arma,
Jactaque LavinIs mœnia littoribus.
Cedite Romani ſcriptores, cedite Graii:
Neſcio quid majus naſcitur Iliade.
Tu canis umbroſi ſubter pineta Galeſi
Thyrſin, et attritis Daphnin arundinibus;
Utque decem poſſint corrumpere mala puellam,
Miſſus et impreſſis hædus ab uberibus.

Felix,

Felix, qui viles pomis mercaris amores!
   Huic licet ingratæ Tityrus ipſe canat.
Felix, intactum Corydon qui tentat Alexin
   Agricolæ domini carpere delicias?
Quamvis ille ſuam laſſus requieſcit avenam:
   Laudatur faciles inter Hamadryadas.
Tu canis Aſcræi veteris præcepta poëtæ,
   Quo ſeges in campo, quo viret herba jugo.
Tale facis carmen docta teſtudine, quale
   Cynthius impoſitis temperat articulis.

QUINCTILIANUS, *Lib.* X, *cap.* 1, §. 85.

Idem nobis per Romanos quoque actores ordo ducendus eſt. Itaque ut apud illos Homerus, ſic apud nos Virgilius, auſpicatiſſimum dederit exordium: omnium ejus generis poëtarum Græcorum noſtrorumque illi haud dubie proximus. Utar enim verbis iiſdem, quæ ab Afro Domitio juvenis accepi, qui mihi interroganti, quem Homero crederet maxime accedere, Secundus, inquit, eſt Virgilius; propior tamen primo, quam tertio. Et hercle, ut illi naturæ cæleſti atque immortali ceſſerimus, ita curæ et diligentiæ vel ideo in hoc plus eſt, quod ei fuit magis laborandum; et quantum eminentioribus vincimur, fortaſſe æqualitate penſamus.' Cæteri omnes longe ſequuntur.

ANTHOLOG. V, 74.

Καὶ Φίλος Αὐσονίοισι λιγύθροος ἔπρεπε κύκνος
Πνείων εὐεπίης Βιργίλλιος· ὅν ποτε Ῥώμης
Θυμβριὰς ἄλλον Ὅμηρον ἀνέτρεφε πατρίδος ἠχώ.

STATIUS

STATIUS THEB. XII, 816.

Nec tu divinam Æneida tenta,
Sed longe ſequere, et veſtigia ſemper adora.

ALCIMI *de Virgilio et Homero* (*vid. Antholog. lat.* II, *ep.* 177).

Mæonio vati, quis par vel proximus eſſet,
Conſultus Pæan riſit, et hæc cecinit:
Si potuit naſci, quem tu ſequereris, Homere,
Naſcetur qui te poſſit, Homere, ſequi.

D. AUGUSTINUS *de Civ. Dei lib.* I, *c.* 3.

Virgilium pueri legant, ut poëta magnus omniumque præclariſſimus atque optimus, teneris imbibitus annis, non facile oblivione poſſit aboleri.

Sequuntur carmina Grammaticorum et argumenta operum Virgilii.

I.

P. Virgilii Maronis vita, a Phoca Grammatico urbis Romæ, verſibus edita. vid. Antholog. Lat. P. Burmanni Sec. T. I, *Lib.* II, *Ep.* 186.

PRÆFATIO.

O Vetuſtatis memoranda cuſtos,
Regios actus ſimul et fugaces
Temporum curſus docilis refere,
Aurea Clio.
Tu nihil magnum ſinis interire;
Nil mori clarum pateris; reſervans
Poſteris priſci monimenta ſæcli
Condita libris.

Sola

Sola fucatis variare dictis
Paginas neſcis: ſed, aperta quicquid
Veritas prodit, recinis per ævum
Simplice lingua.

Tu ſeneſcentes titulos laborum
Flore durantis reparas juventæ.
Militat Virtus tibi; te notante
Crimina pallent.

Tu fori turbas, ſtrepituſque litis,
Effugis dulci moderata cantu,
Nec retardari pateris loquelas
Compede metri.

His fave dictis: retegenda vita eſt
Vatis Etruſci, modo qui perenne
Romulæ voci decus adrogavit
Carmine ſacro.

Mæonii ſpecimen vatis veneranda Maronem
Mantua Romulæ generavit flumina linguæ.
Quis facunda tuos toleraret Græcia faſtus?
Quis tantum eloquii potuiſſet ferre tumorem:
Æmula Virgilium tellus niſi Tuſca dediſſet?
Huic genitor figulus Maro nomine: cultor agelli,
Ut referunt alii, tenui mercede locatus.
Sed plures figulum; quis non miracula rerum
Hæc ſtupeat? dives partus de paupere vena
Enituit: figuli ſoboles nova carmina finxit.
Mater Polla fuit, Magii non infima proles,
Quem ſocerum probitas fecit jam clara Maroni.
Hæc cum maturo premeretur pondere ventris,

5. vid. ad Vitam Virg. a. 684. 7. l. *locati.*

Ut ſolet in ſomnis animus, ventura refingens,
Anxius et, vigili præſumere gaudia cura,
Phœbei nemoris ramum fudiſſe putavit.
O ſopor indicium veri! nil certius umquam
Cornea porta tulit. Facta eſt, interprete lauro,
Certa parens, onerisque ſui cognoverat artem.
Conſule Pompeio vitalibus editus auris,
Et Craſſo, tetigit terram; quo tempore Chelas
Jam mitis Phaëthon poſt Virginis ora receptus.
Infantem vagiſſe negant. Nam fronte ſerena
Conſpexit mundum, cui commoda tanta ferebat.
Ipſe puerperiis adriſit lætior orbis:
Terra miniſtravit flores; et munere verno
Herbida ſuppoſuit puero fulmenta vireſcens.
Præterea, ſi vera fides, ſed vera probatur,
Lata cohors apium ſubito per rura jacentis
Labra favis texit dulces fuſura loquelas.
Hoc quondam in ſacro tantum mirata Platone
Indicium linguæ memorat famoſa vetuſtas.
Sed natura parens, properans extollere Romam,
Et latio dedit hoc, ne quid concederet uni.
Inſuper his, genitor, nati dum fata requirit,
Populeam ſterili virgam mandavit arenæ:
Tempore quæ nutrita brevi, dum creſcit, in omne
Altior emicuit cunctis, quas auxerat ætas.
Hæc propter placuit puerum committere Muſis,
Et monſtrare viam venturæ in ſæcula famæ.
Tum Balliſta rudem lingua titubante receptum
Inſtituit primum, quem nox armabat, in umbris

21. ſ. *Chelis—receptus.* 37. *in omen* Toll. conj.

Graſſari

Graſſari ſolitum; crimen doctrina tegebat;
Mox patefacta viri preſſa eſt audacia ſaxis.
Incidit titulum juvenis, quo pignora vatis
Edidit. Auſpiciis ſuffecit pœna magiſtri.
Monte ſub hoc lapidum tegitur Balliſta ſepultus.
Nocte die tutum carpe viator iter.
Nos tamen hoc brevius; ſi fas ſimulare Maronem:
Balliſtam ſua pœna tegit; via tuta per auras.
Hic Balliſta jacet, certo pede perge viator.
Carcere montoſo clauſus Balliſta tenetur,
Securi fraudis pergite nocte, viri.
Quid trepidas tandem greſſu pavitante, viator?
Nocturnum furem ſaxeus imber habet.
Balliſtæ vitam rapuit lapis, ipſe ſepulcrum
Intulit; umbra nocens pendula ſaxa tremit.
Crimina latronis digniſſima pœna coërcet.
Duritiam mentis damnat ubique lapis.
Hinc Culicis tenui præluſit funera verſu:
Parve culex, pecorum cuſtos tibi tale merenti
Funeris officium, vitæ pro munere reddit.
Tum tibi Syronem, Maro, contulit ipſa magiſtrum
Roma potens, proceresque ſuos tibi junxit amicos.
Pollio, Mæcenas, Varius, Cornelius ardent;
Et ſibi quiſque rapit, per te victurus in ævum.
Muſa refer: quæ cauſſa fuit componere libros?
Sumſerat Auguſtus rerum moderamina princeps.
Jam necis ultor erat patriæ: jam cæde priorum
Perfuſas acies legitur viſura Philippos.

56. h. ipſa lapidum ſtrues ei pro tumulo fuit. *ipſe* lapis.
66. leg. *Te ſibi q.*
69. *jam acies*, h. exercitus, *legitur*, ſcribitur, paratur, in Macedoniam iterum deducenda ad pugnam faciendam. l. *Perfuſos*.

Caſſius hic, Magni vindex, et Brutus in armis
Intereunt. Victor, nondum contentus opimis
Emeritas belli ſpoliis ditaſſe cohortis,
Proſcripſit miſeræ florentia rura Cremonæ;
Totaque militibus pretium conceſſa laborum
Præda fuit. Violenta manus bacchata per agros.
Non flatus, non tela Jovis, non ſpumeus amnis,
Non imbres rapidi, quantum manus impia vaſtat.
Mantua, tu conjuncta loco, ſociata periclis,
Non tamen ob meritum; miſeram vicinia fecit.
Jam Maro pulſus erat. Sed viribus obvius ibat
Fretus amicorum clipeo: cum pæne nefando
Enſe perit. Quid dextra furis? quid viſcera Romæ
Sacrilego mucrone petis? tua bella tacebit
Poſteritas, ipſumque ducem, niſi Mantua dicat.
Non tulit hanc rabiem doctiſſima turba potentum.
Itur ad auctorem rerum. Quid Martius horror
Egerit, oſtendunt; quid tunc miſeranda tuliſſet.
Cæſaris hic placido nutu repetuntur agelli.
His auctus meritis cum digna rependere vellet:
Invenit carmen, quo munera vincere poſſet.
Prædia dat Cæſar; quorum brevis uſus habendi:
Obtulit hic laudes, quas ſæcula nulla fileſcant.
Paſtores cecinit primos. Hoc carmine Conſul
Pollio laudatur, ter ſe revocantibus annis
Compoſito. Poſt hæc ruris præcepta colendi
Quatuor expoſuit libris, et commoda terræ
Edocuit, geminis anno minus omnia luſtris.
Inde cothurnato Teucrorum prælia verſu

78. in aliis: *quantum manus impia, vaſtant.*

88. qui *tunc m. tuliſſet, Cæſaris* huic *placido nutu repetuntur a.* Toll. et Franc.

Et

Et Rutulum tonuit. Biſſena volumina ſacro
Formavit donata Duci, trieteride quarta.
Sed loca, quæ vulgi memoravit tradita fama
Æquoris et terræ, ſtatuit percurrere vates,
Certius ut libris oculo dictante notaret.
Pergitur: ut Calabros tetigit, livore nocenti
Parcarum, vehemens luxavit corpora morbus.
Hic ubi languores, et fata minantia ſenſit:

Cætera deerant in exemplari.

II.

De operibus Virgilianis incerti auctoris. ibid. lib. II. *Ep.* 173.

Mæonium quiſquis Romanus neſcit Homerum,
  Me legat, et lectum credat utrumque ſibi.
Illius immenſos miratur Græcia campos:
  Aſt minor eſt nobis, ſed bene cultus, ager.
Non paſtor, miles, nec curvus deerit arator.
  Hæc Graiis conſtant ſingula, trina mihi.

III.

ALCINOI DE VIRGILIO. *ibid. Ep.* 178.

De numero vatum ſi quis ſeponat Homerum,
  Proximus a primo tum Maro, primus erit.
Et ſi poſt primum Maro ſeponatur Homerum:
  Longe erit a primo, quiſque ſecundus erit.

IV.

C. Sulpicii Apollinaris (ap. Donat. Carthaginienſis) *Grammatici in Æneidem Virgilianam. ibid. Ep.* 174, *ſupra in Donato* §. 57.

Juſſerat hæc rapidis aboleri carmina flammis
  Virgilius, Phrygium quæ cecinere ducem.

II, 5 *deerit.* al. *deſit.* melius.

Tucca vetat, Variuſque ſimul: tu, maxime Cæſar,
Non ſinis, et Latiæ conſulis hiſtoriæ.
Infelix gemino cecidit prope Pergamon igni,
Et pæne eſt alio Troja cremata rogo.

V.

Imitatio ejuſdem, Phocæ Grammatici, ex fragmento vitæ Virgilii. vid. ibid. Ep. 175.

Carmina Virgilius Phrygium prodentia Martem
Secum fatali juſſerat igne mori.
Tucca negat, Varius prohibet: ſuperaddito, Cæſar,
Nomen; in Ænea non ſinis eſſe nefas.
O quam pæne iterum geminaſti funere funus,
Troja bis interitus cauſſà futura tui.

VI.

De eadem re verſus attributi Cornelio Gallo, ſcholaſtici poëtæ, ut apparet; expreſſi ex eodem Sulpicio Carthaginienſi. ibid. Ep. 176.

Temporibus lætis triſtamur, maxime Cæſar,
Hoc uno amiſſo, quem fleo Virgilium.
Sed vetuit relegi, ſi tu patiere, libellos,
In quibus Ænean condidit ore ſacro.
Roma rogat; precibus totus tibi ſupplicat orbis,
Ne pereant flammis tot monimenta ducum.
Atque iterum Trojam, ſed major, flamma cremabit.
Fac laudes Italum, fac tua facta legi.
Æneanque ſuum fac major Mincius ornet.
Plus fatis poſſunt Cæſaris ora dei.

V, 4. f. *in Ænean an ſinis.*
VI, 3. *Qui vetuit r., ſi tu patiare*, Ed. Ven. 1472.
5. Eadem ed. *precibuſque iddem* leg. *iſdem.*
9. f. *Æneanque tuum. major Mincius;* magnus Minciades, Virgilius; alii legunt: *major nuntius.* Gallo hoc carmen tribuitur

VII.

De eadem re veteris ſcholaſtici poëtæ verſus, ſub nomine Aguſti Cæſaris. ibid. Ep. 184. *Donat.* §. 56.

Ergone ſupremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnaque doctiloqui morietur Muſa Maronis?
Ah ſcelus indignum! ſolvetur littera dives?
Et poterunt ſpectare oculi? nec parcere honori
Flamma ſuo, dignumque operi ſervare decorem?
Noſter Apollo veta, Muſæ prohibite Latinæ.
Liber et alma Ceres ſuccurrite. Veſter in armis
Miles erat; veſter docilis per rura colonus.
Nam docuit, quid Ver ageret, quid cogeret Æſtas;
Quid daret Autumnus, quid Bruma noviſſima ferret.
Arva reformavit: ſociavit vitibus ulmos:
Curavit pecudes: apibus ſua caſtra dicavit.
Hæc dedit, ut pereant? ipſum ſi dicere fas eſt.
“Sed legum eſt ſervanda fides. Suprema voluntas
Quod mandat, fierique jubet, parere neceſſe eſt.”
Frangatur potius legum veneranda poteſtas,
Quam tot congeſtos noctesque dieſque labores
Hauſerit una dies, ſupremaque juſſa parentis

buitur in Cod. Vatic. n. 1586. v. Præfat. ad fragm. Vatic. p. XIV. Cod. *Æneidemque ſuum*, de quo Ouwens Noct. Hag. p. 285.

VII, 4. *littera dives*, an multis egregiis ſententiis refertus liber? f. *ſolvetur littera, Divi!* Valerio Martiali tribuitur hoc carmen in Cod. Vatic. n. 1586.

5. *nec parcere*, ſcil. poterit. *parcet* Ed. Ven. 1472. Eadem *ductumque operi ſervabit amorem*, ut al. ap. Burm. Præſtat vulgata, non poterit ſervare, non ſervet, Æneidi æternitatem, qua digna eſt?

7. *Pulcher Apollo* alii.

12. *Arbuta formavit* alii.

14. modo, hoc eloqui, non jam nefas eſt! Burmann. pulchre conj. *ipſo ſic judice fas eſt, Et.* Ed. Ven. *ut perimant ipſum, ſi d.*

Amittant

Amittant vigilasse suum. Si forte furenti
Erravit in morte dolor: si lingua locuta est
Nescio quid titubante animo, non sponte, sed altis
Expugnata malis, odio languoris iniqui:
Si mens cæca fuit: iterum sentire ruinas
Troja suas, iterum cogetur reddere voces?
Ardebit miseræ post vulnera vulnus Elisæ?
Hoc opus æternum ruet? et tot bella, tot enses
In cineres dabit hora nocens, et perfidus error?
Huc huc Pierides nemorum per lustra loquaces
Tendite; et ardentes ignes fluvialibus undis
Mergite: ne pereat tam clari Musa poëtæ,
Flammaque vanescat. Vivat Maro clarus in orbe,
Ingratusque sibi. Sed, quod male jusserat ipse,
Sit vetuisse meum. Sacer est post tempora vitæ.
Sicque erit æternum tota resonante Camena
Carmen, et imperii divi sub nomine vivat.
Laudetur, placeat, vigeat, relegatur, ametur.

19. *supremaque verba*, Ed. Bas. et al.

20. *Amittant* pro perdant vigilias. Ed. Ven. *amittat* et mox, *si forte superbus E. in morte piger*, ut alii ap. Burm. f. *si forte suprema Erravit jam morte dolor.*

25. f. *reddere pœnas.* conf. Georg. I, 502.

27. *Tam sacrum solvetur opus. tot* Ed. Basil. cum al.

29. Magna in seqq. scripturæ varietas. Ed. Ven. sic legit: *Huc, huc, Pierides, date flumina cuncta; sapores* (leg. *sorores*) *Expirent in* (del. *in*) *ignes: vivat Maro ductus* (*doctus*) *ubique, Ingratusque sui, studiorumque invidus orbi Et factus post fata nitens* (leg. *nocens*); *quod jusserat ille, Sit vetuisse meum, satis est* (leg. *sacer est* sc. Maro) *post tempora vitæ. Immo sit æternus tota resonante Camena! Carmen et in populo et Divi sub numine nomen Laudetur, vigeat, placeat, relegatur, ametur!*

35. *Immo sit æternum—et in populo Divi sub numine nomen* ad ductum cod. Heins. ad Æn. VI, 739 legit Burm.

VIII.

VIII.

Eorundem verſuum ſcholaſtica imitatio, per Phocam Grammaticum ex vita Virgilii Fragmentum. ibid. Ep. 185. Poſſunt verius pro var. lect. ac corruptelis ſuperioris carminis a verſu inde 22 haberi.

Neſcio quid, fugiente anima, non ſponte, ſed altis
Expugnata malis, odio languoris iniqui,
Infertur Tyriæ poſt vulnera vulnus Eliſæ?
Sentiet applicitos turbata Sibylla vapores
Ejurata mori? nec cingula reddet Amazon?
Di meliora date, ac ſenſum revocate nocentem.
Pace viri liceat tanti. Nec commoda linguæ
Divitis intereant: per quam Romana juventus
Æternum floret. Verum, quod juſſerat ille,
Sit vetuiſſe meum. Nam poſt ſua tempora vitæ
Non taceat. Imo æternum reſonante Camena
Laudetur, placeat, vivat, relegatur, ametur.

IX.

Alius cujuſdam ſcholaſtici poëtæ argumenta in Æneidem ſub nomine Ovidii. ibid. Ep. 192. Sunt admodum inepta carmina.

PRÆFATIO.

Virgilius magno quantum conceſſit Homero,
  Tantum ego Virgilio Naſo poëta meo.
Nec me prælatum cupio tibi ferre poëta.
  Ingenio tantum ſi loquor, hoc ſatis eſt.

VIII, 5. De Hippolyte nihil Virgilius habet, quod huc referas. Forte Camilla deſignatur Æn. XI, 648, quæ equo relicto pedes pugnat v. 710, ut *cingula* inſcite pro frenis dicta ſint.

Argumenta quidem librorum prima notavi,
  Errorem ignarus ne quis habere queat.
Bis quinos legerent, feci, quos carmine verfus,
  Æneidos totum corpus ut effe putent.
Adfummo gravitate mea, me crimine nullo
  Livoris titulum præpofuiffe tibi.

PRIMI LIBRI *.

Vir magnus bello, nulli pietate fecundus
Æneas, odiis Junonis preffus iniquæ,
Italiam quærens, Siculis erravit in undis.
Jactatus tandem Libyæ pervenit ad oras;
Ignarufque loci, fido comitatus Achate,
Indicio matris regnum cognovit Elifæ.
Quin etiam nebula feptus pervenit ad urbem,
Abreptofque undis focios cum claffe recepit.
Hofpitioque ufus Didus per cuncta benignæ,
Excidium Trojæ juffus narrare parabat.

SECUNDI.

Conticuere omnes. Tunc fic fortiffimus heros
Fata recenfebat Trojæ, cafufque fuorum:
Fallaces Graios: fimulataque dona Minervæ:
Laucontis pœnam, laxantem clauftra Sinonem:
Somnum, quo monitus acceperat Hectoris, atrum:
Jam flammas cæli, Troum, patriæque ruinas,
Et regis Priami fatum miferabile femper:
Impofitumque patrem collo: dextraque prehenfum

* Deeft in aliis præfatio; et adfcripta fingulis libris argumenta cum Modeftini JCti nomine; fic et in Baf. edd. Fabric. Et in Cod. Rom. apud Bottar. pag. 205.

26. *flammas cæli,* quæ cælo ibant, ad cælum furgebant. f. *flammas Ilî* aut *flammas, cædes Troum.*

Afca-

Aſcanium, fruſtra a tergo comitante Creuſa:
Ereptam hanc fato: ſocios in monte receptos.

TERTII.

Poſt everſa Phrygum regna, ut fuga cœpta moveri:
Utque ſit in Thracen primo devectus: ibique
Mœnia condiderit, Polydori cæde piata.
Regis et hoſpitium: ut Phœbi reſponſa canebant,
Cœptum iter in Cretam: rurſus nova fata reperta.
Naufragus ut fuerit Strophadas compulſus ad undas.
Inde fugam, et diræ enarrat præcepta Celænus:
Liquerit utque Helenum præceptis ordine fatis,
Supplicem Achæmeniden Polyphemo urgente recepit,
Amiſſumque patrem Drepani, atque hinc inde quievit.

QUARTI.

At regina gravi Veneris jam carpitur igni.
Conſulitur ſoror Anna: placet ſuccumbere amori:
Fiunt ſacra deis: onerantur numina donis.
Itur venatum. Veneris clam fœdera jungunt.
Facti fama volat. Monitus tunc numine divum
Æneas claſſemque fugæ ſociosque parabat.
Senſit amans Dido, precibus conata morari.
Poſtquam fata jubent, nec jam datur ulla facultas,
Conſcenditque pyram, dixitque noviſſima verba,
Et vitam infelix multo cum ſanguine fudit.

QUINTI.

Navigat Æneas: Siculas defertur ad oras.
Hic manes celebrat patrios: una hoſpes Aceſtes,
Ludos ad tumulum faciunt: certamina ponunt.

Prodigium

Prodigium eſt cunctis ardens delapſa ſagitta.
Iris anum Beroën habitu mentita ſenili
Incendit naves, ſubitus quas vindicat imber.
In ſomnis pater Anchiſes, quæ bella gerenda,
Quoque duce ad Manes poſſit deſcendere, monſtrat.
Transſcribit matres urbi, populumque volentem,
Et placidum Æneas Palinurum quærit in undis.

SEXTI.

Cumas deinde venit. Fert hinc reſponſa Sibyllæ:
Miſenum ſepelit: mons ſervat nomen humati.
Ramum etiam, ante deum placato numine, portat.
At vates longæva una deſcendit Avernum.
Agnoſcit Palinurum, et ibi ſolatur Eliſam.
Deiphobumque videt lacerum crudeliter ora.
Umbrarum pœnas diſcit narrante Sibylla.
Convenit Anchiſen: penituſque in valle virenti
Agnoſcitque ſuam prolem monſtrante parente.
Hæc ubi percepit, graditur, ſociosque reviſit.

SEPTIMI.

Hic quoque Cajetam ſepelit; tum deinde profectus
Laurentum venit: hanc verbis cognovit Iuli
Fatalem terram. Menſis en veſcimur, inquit.
Centum oratores veniam pacemque petentes
Ad regem mittit lectos tum forte Latinum:
Qui cum pace etiam natæ connubia pactus.
Hoc forte Alecto Junonis diſſipat ira.
Concurrunt dictis, quamvis pia fata repugnent.

77. f. *Hoc Furia Alecto.*
78. f. *Concurrunt ferro*, ut Menag., vel *C. Rutuli q. Fata* autem non Turno, ſed Æneæ Latium cum Lavinia aſſignaverant; et cf. VII, 583. 584.

Belli

Belli cauſſa fuit violatus vulnere cervus.
Tum gentes ſocia arma parant: fremit arma juventus.

OCTAVI.

Dat belli ſignum Laurenti Turnus ub arce.
Mittitur et magni Venulus Diomedis ad urbem,
Qui petat auxilium, et doceat, quæ cauſſa petendi.
Æneas divum monitis adit Arcada regem
Evandrum, Arcadia profugum, nova regna petentem.
Accipit auxilium. Huic natum, et ſocia agmina jungit
Evander. Pallas fatis comes ibat iniquis.
Jamque habilis bello, et maternis lætus in armis,
Fataque, fortunaſque ducum, caſuſque ſuorum
Sortitus clipeo, divina intentus in arte eſt.

NONI.

Atque ea diverſa penitus dum parte geruntur,
Junonis monitu Turnus feſtinat in hoſtem.
Teucrorum naves, Rutulis jaculantibus ignem,
Nympharum in ſpeciem divino numine verſæ.
Euryali et Niſi cœptis fuit exitus impar.
Pugnatur. Caſtra Æneadæ vallumque tuentur.
Audacem Remulum dat leto pulcher Iulus,
Fit via vi. Turnus Bitian et Pandaron altum
Dejicit, et totis victor dat funera caſtris.
Jamque fatigatus recipit ſe in caſtra ſuorum.

90. f. *Miratur clipeo divina intentus in arte;* caſus in clipeo expreſſos.

DECIMI.

Conſilium Divis hominum de rebus habetur.
Interea Rutuli portis circum omnibus inſtant.
Advenit Æneas multis cum millibus heros.
Mars vocat, et totis in pugnam viribus itur.
Interimit Pallanta potens in prælia Turnus.
Cæduntur que duces: cadit et ſine nomine vulgus.
Subtrahitur pugnæ Junonis numine Turnus.
Æneas perſtat Mezenti cæde piata:
Et Lauſum invicta perimit per vulnera dextra.
Mox ultor nati Mezentius occidit ipſe.

UNDECIMI.

Conſtituit Marti ſpoliorum ex hoſte tropæum.
Exanimumque patri natum Pallanta remittit.
Jura ſepulturæ tribuit tempuſque Latinis.
Evander patrios affectus edit in urbe.
Corpora cæſa virum paſſim digeſta cremantur.
Legati referunt Diomeden arma negaſſe.
Drances et Turnus, leges æquante Latino,
Concurrunt dictis. Æneas imminet urbi.
Pugnatur. Vincunt Troës. Cadit icta Camilla.
Deinde duces caſtris, donec ceſſere, minantur.

DUODECIMI.

Turnus jam fractis adverſo Marte Latinis
Semet in arma parat, pacem cupiente Latino.
Fœdus percutitur paſſuris omnia victis.
Hoc Turni Juturna ſoror confundit: et ambos

108 *Mezenti cæde*, h. a M. facta; ſtragem Trojanorum ab eo editam ulciſcitur.

In pugnam populos agit, ementita Camertem.
Æneas volucri tardatur membra ſagitta.
Anxia pro nato ſervavit cura parentis.
Urbs capitur. Vitam laqueo ſibi finit Amata.
Æneas Turnum campo congreſſus, utrimque
Circumfuſa acie, vita ſpoliavit et armis.

X.

Argumenta Monoſtichis expreſſa. v. ibid. Epigr. 191.

Æneas primo Libycis appellitur oris.
Funera Dardaniæ narrat fletuſque ſecundo.
Tertius errores canit, amiſſumque parentem.
Uritur in quarto Dido, flammaſque fatetur.
Quintus habet ludos, et claſſem corripit ignis.
Quæruntur ſexto Manes et Tartara Ditis.
Septimus Ænean reddit fatalibus arvis.
Præparat octavo, bellum quos mittat in hoſtem.
Nonus habet pugnas, nec adeſt dux ipſe tumultus.
Occidit Æneæ decimo Mezentius ira.
Undecimo victa eſt non æquo Marte Camilla.
Duodecimo Turnus divinis occidit armis.

XI

Argumentum omnium operum Virgilianorum. ibid. Epigr. 188 *indocti et barbari hominis.*

Paſtorum Muſam vario certamine promit,
Ruris item docilis culturam carmine monſtrat.
Arboribus vitem, prolem quoque jungit olivæ,
Paſtorumque Palen, et curam tradit equorum.

X Præfixa etiam ſingulis libris in Edd. Baſil. et in Cod. Rom. ap. Bottar.

8. *bellum*, pro bellum utrinque gerentibus, poſitum.

Tunc apium ſeriem, et quæ mellis dona, recenſet.
Æneas profugus intrat Carthaginis oras.
Convivis ſeries narratur Troica belli.
Tertius at complet narrantis in ordine geſta.
Ardet amans Dido fatum ſortita ſupremum.
Quintus habet varia tumuli ſpectacula patris.
Infernos Ditis Manes et regna pererrat.
In Latium Æneas, Italas ſimul intrat in oras.
Intonat hinc bellum tecti de culmine Turnus.
Euryalum et Niſum deflet cum matre juventus.
Mezenti interitus canitur, poſt funera Lauſi.
Ultaque dehinc fertur telo mactata Camilla.
Turni vita fugit infernas mœſta ſub umbras.

XII

Item Argumenta in Æneidem per Hexaſticha. ibid. Epigr. 194, *ubi ex Voſſiano codici integritati ſunt reſtituta. Itaque et nos inde tranſcripſimus.*

PRIMI LIBRI.

Arma virumque canit vates, Junonis ob iram,
Et totum Æoliis turbatum fluctibus æquor;
Disjectas claſſes, ſubmerſaque corpora ponto;
Hoſpitium Didus, caſus quo gentis et annos
Æneas Trojæ, fatumque et bella referret.
Quorum pars terræ, pelago pars addita famæ eſt.

SECUNDI.

Conticuere omnes, intentique ore loquentis
Ora tenent. Ac tum dolus introducitur hoſtis.
Et fallacis equi damnoſum munus in armis,
Perſidia notuſque Sinon, amiſſaque conjunx.

Per

Per medios ignes ablatus sævaque tela
Anchiſes, oneri facilis pietate ferentis.

TERTII.

Poſtquam res Aſiæ, disjectaque mœnia Trojæ:
Dant pelago claſſes, Polydori funera diſcunt,
Atque Heleni præcepta, fidem cui fecerat uſus:
Quæ non acceſſus via ſit tentanda, Cyclopas
Et Scyllæ rabies et ineluctabilis unda,
Erroriſque maris labor in contraria verſus.

QUARTI.

At Regina, gravi pectus ſuccenſa dolore,
Ardet amore viri; clauſum veneratur amorem,
Dumque capit, capitur, ſentit, quos præbuit, ignes
Æneas; altum ſociis et claſſe petivit.
Exſtructa Regina pyra penetralibus, inſtat
Morte fugam præſtare. Moræ nec defuit hora.

QUINTI.

Interea medium Æneas tendebat in æquor,
Mœnia reſpiciens cauſſa flagrantia amoris.
Mox Siculæ tenet arva domus, Maneſque parentis
Ludorum exſequiis celebrat. Quibus additur Iris,
In faciem Beroes claſſem flammare jubentis,
Junonem mentita dolo. Namque illa monebat.

18. Vid. Æn. III. 429. 430. 688 ſqq.

24. Obſcure dictum; an *fugam moræ præſtare?* ſine mora occumbere.

30. An *In faciem B. Junonis mutata dolo.* Vel, additur in *faciem—, Junonis mentita,* ſcil. eam, *dolo.*

SEXTI.

SEXTI.

Sic fatur lacrimans. Cumarum allabitur oris,
Defcenfufque parens adiit præcepta Sibyllæ.
Qua duce non fauftum mortali limen aditur.
Hic primum mœftos videt inter cetera Troas,
Tum patrem agnofcit, difcit reditura fub ortus
Corpora, Romanofque duces feriemque nepotum.

SEPTIMI.

Tu quoque littoribus noftris, Cajeta, manebis;
Servat honos nomen, pietas teftatur honorem.
Cauffa opus infequitur: bellum namque incipit effe,
Tyrrhidæ juvenum quod tunc conflaverat ira.
Turnus adeft; monet, arma fibi contraria fumat.
Tum gentes focia arma ferunt; fremit arma juventus.

OCTAVI.

Ut belli fignum cecinit, fociofque vocavit
Turnus, et in varias turbatus pectora mentes
Æneas Evandron adit, facit hofpitis ufum,
Atque operum cauffas, urbis cognofcit honores:
Arma rogat, Cytherea rogat, mox accipit heros,
* Tuque opere aft piget facti labor efficit artem.

NONI.

Atque ea diverfa penitus dum parte geruntur,

32. *adiit*. f. petiit.

39. Inepte; an *Cauffa operum fequitur*, ut male adumbratum fit ex Æn. VII, 481 *quæ prima laborum Cauffa fuit.*

40. Indocte *Tyrrhidam* pro Tyrrho pofuit. Alias *Tyrrhi natorum* dicere potuiffet.

41. *fumat*, fcil. Latinus.

47. f. *Arma deum C. rogat.* Sed in inepto carmine emendando operam ponere piget. Sequentem verfum fic conftituit Burmannus: *Tumque opera ifta ftupet; factis labor addidit artem.*

Iris

Iris adeſt; monet arma ſibi contraria ſumat,
Cæduntur vigiles et mutua corpora fratrum,
Niſus et Euryalus, morte et pietate fideles;
Dumque petit laudem, vincunt contraria fata.
Audacem Remulum leto dat pulcher Iulus.

DECIMI.

Panditur interea cælum ſedeſque Tonantis.
Alternos queſtus Venus ac Saturnia promunt.
Illa dolos, hæc bella, movet; ſed vincitur ira
Mater. At Æneas bello non ſegnior inſtat.
Vulnere Mezenti * lædæm nam fecerat iram,
Quem tetigit virtus, ſuperat per fata periclum.

UNDECIMI.

Oceanum interea Phœbus ſuperaverat ortu.
Exſtruit Æneas dextra quæſita tropæa,
Condit humi ſocios, fatum quos condidit ante.
Legati reſponſa ferunt, veniamque petitam
Non negat, et contra pugnat ſecura Camilla,
Femina cæde potens, caſu temeraria tanto.

DUODECIMI.

Turnus ut infractos vidit ceſſiſſe Latinos,
Inſtat atrox pugnæ, * neces ſibi percipit hoſtis,

50. *ſumat*, ſcil. Turnus.

51. Diſcedit a Virgilio Scholaſtici levitas; partim verborum proprietatem deſerit.

53. Sine dubio, *petunt*.

59. f. *Vulnere Mezenti et Lauſi, nam fecerat iram* (Æneæ) *Quæ tetigit virtus* (Lauſi), *ſuperat* (Æneas) *per fata periclum.*

68. *pugnæque vices* jam Oudendorpius emendavit; et mox *pectore ſed recto.* Quid ſi: *percuſſa intercipit hoſtis Fœdera: ſecreto violatur v. t. Æneas. Cauſſa eſt illi Juturna: neganti Aſſuit obſequio. Jam Mars finiverat irem; ſed ſ. f.*

Pectore ſecreto violatur vulnere teli,
Æneas cauſſa eſt. Illi Juturna neganti
Adfuit obſequio, quum mors finiverat iram.
Sed ſua fata virum traxerunt quærere mortem.

XIII.

In Æneidem Monoſticha Baſilii; male apud alios Ovidii. *ibid. Ep.* 190.

Primus habet, Libycam veniant ut Troës in urbem.
Edocet excidium Trojæ, clademque ſecundus.
Tertius a Troja vectos canit æquore Teucros.
Quartus item miſeræ duo vulnera narrat Eliſæ.
Manibus ad tumulum quinto celebrantur honores.
Æneam memorat viſentem Tartara ſextus.
In Phrygas Italiam bello jam ſeptimus armat.
Dat ſimul Æneæ ſocios octavus et arma.
Daunius expugnat nono nova mœnia Trojæ.
Exponit decimus Tuſcorum in littore pugnas.
Undecimo Rutuli ſuperantur morte Camillæ.
Ultimus imponit bello Turni nece finem.

XIV.

Tetraſticha in omnia Virgilii Opera. ibid. Ep. 193 primum integra edita; cum antea non niſi quatuor primi verſus legerentur inſcripti.

In Bucolica Fragmentum ex quodam Poëta.

Tityrus agreſti modulatus carmen avena;

7 et 8 inepte adjecti eſſe videntur. Spectant f. ad Æn. lib. II et III. v. Donat. Vit. Virg. §. 60.

Formoſum

Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexin.
Silenumque ſenem ſertiſque meroque ligavit.
Paſtorumque melos facili deduxit avena.

In Georgica.

Sidera deinde canit, ſegetes et dona Lyæi,
Et pecorum cultus, Hyblæi mella ſaporis.
Principio breviter ventura volumina dixit;
Intercidit opus, cœpitque referre ſecunda.

In Æneidem.

LIBRI PRIMI.

Arma virumque canit mira virtute potentem;
Junonis odio disjectas æquore puppes;
Hoſpitium Didus, claſſes ſocioſque receptos,
Utque epulas inter caſus regina requirat.

SECUNDI.

Conticuere omnes. Infandos ille labores
Deceptamque dolis Trojam, patriæque ruinam,
Et caſus Priami docet et flagrantia regna;
Ignibus e mediis raptum deque hoſte parentem.

TERTII.

Poſtquam res Aſiæ deceptaque Pergama dixit;
Tum, Polydore, tuos tumulos, tum Gnoſia regna,
Andromachen, Helenumque et vaſta mole Cyclopas
Amiſſumque patrem Siculis narravit in oris.

QUARTI.

At regina gravi Veneris jam carpitur igni,

15. f. *flagrantia tecta*, I.

Venatuſque petit; capitur venatibus ipſis;
Et tædas, Hymenæe, tuas ad funera vertit,
Poſtquam Anchiſiades fatorum eſt juſſa ſequutus.

QUINTI.

Interea Æneas pelagus jam claſſe tenebat,
Ludorumque patris tumulum celebrabat honore.
Puppibus ambuſtis fundavit mœnia Aceſtæ.
Deſtituitque ratem media Palinurus in unda.

SEXTI.

Sic lacrimans tandem Cumarum adlabitur oris,
Deſcenditque domus Ditis, comitante Sibylla;
Agnoſcit Troas cæſos, agnoſcit Achivos;
Et docet Anchiſes venturam ad ſidera prolem.

SEPTIMI.

Tu quoque littoribus famam, Cajeta, dediſti.
Impetrat Æneas Latium regnumque, Latinis
Fœdus agens; ſævit Juno, bellumque laceſſit,
Finitimoſque viros Turnumque in prœlia mittit.

OCTAVI.

Ut belli ſignum Turnus, Mezentiaque arma,
Conſcivitque duces; tum mœnia Pallantea
Æneas adit, Evandri ſocia agmina quærens.
Arma Venus portat proprio Vulcania nato.

NONI.

Atque ea diverſa dum parte; hic diva Cybebe
Puppes eſſe ſuas Nympharum numina juſſit:
Euryali et Niſi cædes et fata canuntur.
Fecerit incluſus caſtris quæ funera Turnus.

22. Bene Burmannus emendat, *capitur. v. ipſa.*
38. f. *Concivitque.*

DECIMI.

Panditur interea cælum cœtusque deorum.
Jam redit Æneas, et Pallas cæditur acer.
Eripuit Juno Turnum, Lausique parentem
Adjecit comitem mortis Cythereia proles.

UNDECIMI.

Oceano interea surgens Aurora videbat
Mezenti ducis exuvias cæsosque sodales,
Et Latium proceres Diomedis dicta referre,
Tum qualis pugnæ succedat Etrusca Camilla.

DUODECIMI.

Turnus ut infractos vidisset (*et*) undique cæsos,
Ultro Anchisiaden bello per fœdera poscit;
Quæ Juturna parat convellere; sed tamen armis
Occidit, et pactum liquit cum conjuge regnum.

XV.

Incerti Poëtæ, apud nonnullos Ovidii, *Tetrasticha in Georgica. ibid. Ep.* 189.

PRÆFATIO.

Qualis Bucolicis, quantus tellure domanda,
Vitibus, arboribusque, apibus, pecorique, satisque
Æneadum fuerit vates, Tetrasticha dicent.
Contineat quæ quisque liber, lege carmina nostra.

PRIMI.

Quid faciat lætas segetes: quæ sidera servet
Agricola, ut facilem terram proscindat aratris,

47. f. *Lausque parentem A.*
53. Bene Burmannus *ut infractos vidit cessisse Latinos*.

XV, 5. Vid. Burm. Ge. I, p. 170. Extabant iidem in Cod. Rom. ap. Bottar., sed corrupti.

Semina quo jacienda modo, cultuſque locorum,
Et meſſes docuit magno olim fœnore reddi.

SECUNDI.

Hactenus arvorum cultus, et ſidera cæli.
Pampineas canit inde comas, colleſque virentes
Deſcriptaſque locis vites, et dona Lyæi,
Atque oleæ ramos pomorum ex ordine lectos.

TERTII.

Teque, Pales, et te paſtor memorande per orbem,
Et pecorum cultus, et gramine paſcua læta,
Quis habitent armenta locis, ſtabulentur et agni
Omnia divino monſtravit carmine vates.

QUARTI.

Protinus aërii mellis redolentia regna,
Hyblæas et apes, alvorum cerea tecta.
Quique apibus flores, examina quæque legenda,
Indicat, humenteſque favos, cæleſtia dona.

XVI.

Duodecim ſcholaſticorum poëtarum argumenta in Æneidem. ibid. ep. 195.

LIBRI PRIMI.

VOMANUS I.

Æolus immittit ventos, Junone precante,
Trojanoſque vagos Libycas expellit in oras,
Solatur Venerem dictis pater ipſe dolentem.
Ænean recipit pulchra Carthagine Dido;
Cui Venus Aſcanii ſub imagine mittit Amorem.

12. f. *Atque oleæ, et ramos pomorum.*

SECUNDI.

EUFORBUS II.

Cogitur Æneas bellorum exponere caſus,
Graiorumque dolos, et equum, fraudemqueSinonis,
Exciſamque urbem, Priamique miſerrima fata;
Utque patrem impoſitum forti cervice per ignes
Extulerit, caramque amiſerit ipſe Creuſam.

TERTII.

JULIANUS III.

Poſt caſum Trojæ fabricata claſſe ſuperſtes
Vela dat Æneas, urbemque in littore Thracum,
Mox aliam pulſus Cretæis condidit oris.
Cedit et hinc, Helenumque videt, præceptaque diſcit;
Ætnæum Cyclopa fugit, ſepelitque parentem.

QUARTI.

HILARIUS IV.

Ardet amore gravi Dido, ſoror Anna ſüadet
Nubere. Junguntur, nimbo cogente, ſub antro.
Incuſat precibus patrem contemtus Iarbas.
Navigat Æneas juſſu Jovis. Illa dolore
Inpatiens, et amore, necem ſibi protinus infert.

QUINTI.

PALLADIUS V.

In Siculas iterum terras Fortuna reducit
Ænean, tumuloque patris perſolvit honorem.
Tum cogit naves incendere Troadas Iris.

XVI, 6 *cauſſas* al.

Troës

Troës ibi linquunt ſocios. Venus anxia placat
Neptunum. Somnus Palinurum mergit in undis.

SEXTI.

ASCLEPIADIUS VI.

Sacratam Phœbo Cumarum fertur in urbem
Rex Phrygius, vatiſque petit reſponſa Sibyllæ.
Miſenum ſepelit. Poſt hæc adit infera regna;
Congreſſuſque patri, diſcit genus omne ſuorum,
Quoque modo caſus valeat ſuperare futuros.

SEPTIMI.

EUSTHENIUS VII.

Tandem deveniunt Laurentia Troës in arva;
Et pace accepta læti nova mœnia condunt.
Nocte ſatam Juno Furiam evocat. Illa Latinos
Inter et Æneadas bellum ſerit, et ciet arma.
Protinus auxiliis terra inſtruit Itala Turnum.

OCTAVI.

POMPEIANUS VIII.

Vidit ut Æneas ſumma vi bella parari:
Arcadas Evandrumque ſenem ſibi fœdere jungit;
Dardanioque duci ſociatur Etruria tota.
Arma petit genetrix, dat Mulciber: in clipeoque
Res pingit Latias, et fortia facta nepotum.

NONI.

MAXIMIANUS IX.

Ad Turnum propere Junonia mittitur Iris,
Inſtigatque animos. Acies movet ille, Phrygaſque
Obſidet. In Nymphas verſa eſt Æneia claſſis.

Euryalus

Euryalus Niſuſque luunt nece prælia noctis.
Vi Turnus potitur caſtris, vi pellitur inde.

DECIMI.

VITALIS X.

Placat et uxoris, dictis, et jurgia natæ
Juppiter. Auxiliis inſtructus Troïus heros
Advenit. Occurrunt Rutuli, atque in littore pugnant.
Occidit a Turno Pallas: victorque ſuperbus
Æneæ eripitur. Mezentius interit acer.

UNDECIMI.

BASILIUS XI.

Occiſis proprium pars utraque reddit honorem.
Supplicibus Calydone ſatus negat arma Latinis.
Cum Drance alterno jurgat certamine Turnus.
Æneas equitem præmittit, et obvia virgo
Excipit. Extincta Rutuli dant terga Camilla.

DUODECIMI.

ASMENUS XII.

Trojanis Rutuliſque placet conjungere fœdus.
Id Rutuli rumpunt. Nato Venus alma medetur
Dictamno, Rutulique luunt perjuria victi.
Cogitur Æneæ Dauni concurrere proles.
Pallantea necem miſero dant cingula Turno.

XVII.

Eorundem duodecim scholasticorum Epitaphia P. Virgilii Maronis, per tetrasticha. ib. ep. 197.

VITALIS I.

Prima mihi Musa est sub fagi Tityrus umbra.
Ad mea navus humum jussa colonus arat.
Præliaque expertos cecini Trojana Latinos;
Fertque meos cineres inclyta Parthenope.

BASILIUS II.

Hoc jacet in tumulo vates imitator Homeri;
Qui canit Ausonio carmine primus oves,
Ad cultos hinc transit agros; Æneidos autem
Non emendatum morte reliquit opus.

ASMENUS III.

Bucolica Ausonio primus qui carmine feci,
Mox præcepta dedi versibus agricolæ.
Idem cum Phrygibus Rutulorum bella peregi,
Hunc mihi defuncto fata dedere locum.

VOMANUS IV.

Tityre, te Latio cecinit mea fistula versu:
Præceptisque meis rusticus arva colit.
Ac, ne Musa carens vitiis Æneidis esset,
Perfida me celeri fata tulere nece,

EUPHORBUS V.

Romuleum Sicula qui ſingit carmen avena,
Ruricolaſque docet qua ratione ſerant:
Quique Latinorum memorat fera bella Phrygaſque,
Hic cubat; hic meruit perpetuam requiem.

JULIANUS VI.

Qui paſtorali peragravit Mænala Muſa,
Ruraque, et Æneæ concinit arma Maro,
Ille, decem luſtris geminos poſtquam addidit annos,
Conceſſit fatis: et ſitus hoc tumulo eſt.

HILARIUS VII.

Hæc tibi Virgilius domus eſt æterna ſepulto,
Qui mortis tenebras effugis ingenio.
Mænalium carmen qui profers ore Latino,
Et cultus ſegetum, bellaque ſæva ducum.

PALLADIUS VIII.

Primus ego Auſonio paſtorum carmina verſu
Compoſui, et quo ſint rura colenda modo;
Poſt, quibus Æneas Rutulos ſuperaverit armis.
Vatis reliquias hæc pia terra fovet.

ASCLEPIADIUS IX.

Sicanius vates ſilvis, Aſcræus in arvis,
Mæonius bellis ipſe poëta fui.
Mantua ſe vita præclari jactat alumni.
Parthenope famam morte Maronis habet.

EUSTHENIUS

EUSTHENIUS X.

Quiſquis es, extremi titulum lege carminis, hoſpes.
Hac ego Virgilius ſum tumulatus humo;
Qui pecudum pariter, qui cultum fertilis agri,
Mox Anchiſiadæ bella ducis cecini.

POMPEIANUS XI.

Virgilio mihi nomen erat, quem Mantua felix
Edidit. Hic cineres vatis et oſſa jacent.
Cujus in æternum paſtoria fiſtula vivet;
Ruſtica, mox eadem Martia, Calliope.

MAXIMIANUS XII.

Carmine bucolico nitui; cultoribus agri
Jura dedi. Cecini bella Latina ſimul.
Jamque ad luſtra decem Titan acceſſerat alter,
Cum tibi me rapuit, Mantua, Parthenope.

XVIII.

Item per diſticha eorundem, ib. ep. 198, ex argumento Virgiliani diſtichi:

Mantua me genuit; Calabri rapuere; tenet nunc
Parthenope; cecini paſcua, rura, duces.

ASCLEPIADIUS I.

Tityron, ac ſegetes cecini Maro, et arma virumque.
Mantua me genuit, Parthenope ſepelit.

EUSTHENIUS

EUSTHENIUS II.

Virgilius jacet hic, qui paſcua verſibus edit,
Et ruris cultus, et Phrygis arma viri.

POMPEIANUS III.

Qui pecudes, qui rura canit, qui prælia vates,
In Calabris moriens hac requieſcit humo.

MAXIMIANUS IV.

Carminibus pecudes, et rus, et bella canendo
Nomen inextinctum Virgilius meruit.

VITALIS V.

Mantua mi patria eſt: nomen Maro: carmina ſilvæ,
Ruraque cum bellis: Parthenope tumulus.

BASILIUS VI.

Qui ſilvas, et agros, et prælia verſibus ornat,
Mole ſub hac ſitus eſt ecce poëta Maro.

ASMENUS VII.

Paſtorum vates ego ſum: cui rura duceſque
Carmina ſunt. Hic me preſſit acerba quies.

VOMANUS VIII.

A ſilvis ad agros, ab agris ad prælia venit
Muſa Maroneo nobilis ingenio.

EUPHORBUS IX.

Bucolica expreſſi, et ruris præcepta colendi ;
Mox cecini pugnas. Mortuus hic habito

JULIANUS X.

Hic data Virgilio requies, qui carmine dulci
Et Pana, et ſegetes, et fera bella canit.

HILARIUS XI.

Paſtores cecini ; docui, qui cultus in agris ;
Prælia deſcripſi. Contegor hoc tumulo.

PALLADIUS XII.

Conditus hic ego ſum, cujus modo ruſtica Muſa
Per ſilvas, per rus venit ad arma virum *.

XIX.

Aſmenii Verſus in Cod. Vatic. n. 1574.

Primus habet pelagique minas terræque ſecundus ;
Tertius errores, et amores quartus Eliſſæ ;
Quintus habet ludos, ſextus deducit ad umbras ;
Septimus Auſonios, Æneam octavus et arma.
Nonus at Hyrtacidem, decimus Pallanta peremit.
Undecimus Tarchon damnat, pars ultima Turnum.

* Alios poëtarum luſus in epitaphio Maronis condendo vid. ex Catalectis in Anthol. Burm. lib. II, ep. 199—206.

XIX, 6. deb. *Tarchontem undecimus.*

XX.

XX.

DEDICATIO ÆNEIDOS.

SI MIHI SUSCEPTUM FUERIT DECURRERE MUNUS
O PAPHON O SEDES QUÆ COLIS IDALIAS
TROIUS ÆNEAS ROMANA PER OPPIDA DIGNO
JAM TANDEM UT TECUM CARMINE VECTUS EAT
NON EGO TURE MODO AUT PACTA TUA TEMPLA TABELLA
ORNABO ET PURIS SERTA FERAM MANIBUS
CORNIGER HOS ARIES HUMILEIS ET MAXIMA TAURUS
VICTIMA SACRATO TINGUET ODORE FOCOS
MARMOREUSQUE TIBI DEA VERSICOLORIBUS ALIS
IN MOREM PICTA STABIT AMOR PHARETRA
ADSIS O CYTHEREA TUUS TE CÆSAR OLYMPO
ET SURRENTINI LITORIS ORA VOCAT

XX. *Dedicatio Æneidis*; vulgo ipsi Maroni tributa; perperam; poëtæ tamen non infelicis. Saltem mira ejus est venustas et suavitas. Legitur in Antholog. Lat. lib. I, Epigr. 63. et inf. T. IV. Catal. VI.

P. VIRGILII MARONIS

B U C O L I C A.

DE

CARMINE BUCOLICO.

CUM non modo id acturi ſimus, ut verba ac ſententias poëtæ explicemus, quamquam eo ipſo ſatisfeciſſe muneri ſuo bonus interpres videri poteſt, ſed etiam eam curam adhibeamus, ut, quantum quidem in hoc commentandi genere fieri poteſt, rationem et indolem cujuſque carminum generis, artificium in invenienda, tractanda, et ornanda re, dilectum, elegantiam et honeſtatem, convenientiamque rerum, ſententiarum et orationis, notemus; in Eclogarum Virgilianarum interpretatione vix defungi officio noſtro videbimur, niſi *de bucolico carmine* univerſe nonnulla monuerimus, de quo ſi recte ſentiamus, dubium non eſt, quin in ipſis his Eclogis multa rectius ac facilius intelligantur et ſentiantur. Permagni enim refert, ut ab initio ſtatim veras rerum notiones et aliquam in animo informatam veritatis et pulchritudinis rationem et normam, ad quam ſingula exigere poſſis, afferas. Vix autem aliud eſt carminis genus, in cujus natura conſtituenda adeo in diverſas ſententias abierint, qui his de rebus tradiderunt; neque hoc miraberis, ſi memineris, ipſum genus latius patere, ingenium

autem cujusque et judicium illud circumscribere, naturamque et rationem carminis ex suo sensu finire ac designare. Nobis tamen cum Virgiliani potissimum carminis ratio habenda sit, ea tantum attingere nunc licebit, quæ ad ejus indolem et artificium declarandum aliquam vim habere videantur.

Et Carminis quidem *bucolici*, ἀπὸ τῶν βȣκόλων, quod pastorum genus honestissimum erat, dicti, h. e. *pastoritii*, origo varie traditur, et a diversis fabulis repetitur. Sunt qui ejus *initia* in ætate aurea, sunt qui in Arcadia aut in Sicilia quærant *. Alii auctorem Diomum aliquem, alii Stesichorum, alii Theocritum faciunt †. Sed fluctuat tota hæc disputatio et incerta fertur, quod non animadvertunt docti viri, *aliud* esse carmen pastoritium, quo homines, qui greges pascerent, ut nostris temporibus, ita primis statim vitæ humanæ initiis, longum diem fefellerint, *aliud*, quo homines ingeniosi vitæ rusticæ bona ac delicias certa ratione et arte adumbrarint. Prius illud haud dubie inter antiquissimos homines viguit, antequam in magnos cœtus et civitates coirent; idemque inter omnes populos usitatum esse debet, qui sive vagis, Nomadum more, sive certis sedibus utentes dant gregibus alendis operam:

* Vid. Servius pr. Comment. Auctor Vitæ Virgilii Donatianæ c. 21. Grammaticus Græcus pr. Theocriti.

† Athenæus XIV, pag. 619. Diodor. IV, 84. Ælianus V. H. X, 18, ubi vid. Not.

Et

Et zephyri cava per calamorum ſibila primum
Agreſtes docuere cavas inflare cicutas;
Inde minutatim dulces didicere querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum,
Avia per nemora ac ſilvas ſaltuſque reperta,
Per loca paſtorum deſerta atque otia dia *.

Potuere itaque *Arcades* et *Siculi*, qui, antequam aratio frequentior eſſet, uti bonis paſcuis abundabant, ita totam vitam gregum curæ impendebant, invitante ipſa locorum amœnitate, cœli clementia (cf. Diodor. IV, 84), animi a curis vacuitate et otio, carmina paſtoritia condere et vulgari uſu habere; potuere eſſe inter eos, qui cantu excellerent, qui certamine vincerent †. Conſecrarunt quoque poëtarum fabulæ nomina paſtorum veteris vitæ, ut Daphnidem. vid. ad Ecl. V. Forte etiam feſta, quæ Apollini, Dianæ, Cereri, Pani aliiſque diis ruſticis celebrabantur, uti majorem celebritatem, ita majus ſtudium, majorem artem, et concinnitatem carminum attulere; quo ipſo apparet, cur initia Muſæ bucolicæ ad feſtum fere Dianæ aut Apollinis Nomii, alteriuſve Numinis agreſtis, referantur ‡. Enimvero, multo tempore poſt, forte etiam poſt multos alios, qui idem tentaverant, inter quos certe Steſichorus fuiſſe fertur ||, tum Sicelidas Samius

* Lucret. V, 1381 ſqq.

† Ex hoc tamen, quod inter adventitia et contingentia bucolici carminis habendum, nolim totum hoc genus ejuſque naturam conſtituere: quod facit elegantis et amœni ingenii auctor in Tentamine de Carmine bucolico (*Arethuſa, oder die bucoliſchen Dichter des Alterthums.* Berolin, 1789. 4.)

‡ v. Vitam Virg. Donat. § 84 ſq.

|| Ælian. l. I.

ſeu

feu Afclepiades, Sicelidæ filius, ut volunt Grammatici, cum Phileta, elegis nobilitato *, extitit homo ingeniofus, *Theocritus* nomine, qui, cum videret, quantam gratiam ifta carmina rudia et indocta haberent, quantamque, fi arte paullulum polirentur, venuftatem et fuavitatem habitura effent, *genus hoc carminis bucolici* excogitavit, quod antiquam quidem illam indolem referret, *politum* tamen *magis* et *excultum*, numerifque ac legibus adftrictum, cujufque ea natura effet, ut paftoritiæ iftius vitæ, cujus fpecies animo humano ipfius naturæ quodam lenocinio jucundiffima effe folet, bona, tranquillitatem, fecuritatem, innocentiam, delicias et gaudia numeris modifque adumbrando, animos hominum deliniret et grata fraude delufos teneret. Cum autem duobus id potiffimum modis effici poffet, *aut* narratione, in qua fimul tamquam, a pictore in tabula agri, greges, filvæ defcriptæ exhiberentur, *aut* actione aliqua et ad dramatis formam, per dialogum, tum colloquentes inter fe fenfus fuos, fortunam, facta exponunt ac declarant: priore quidem illo, quod ipfum peculiare carminis genus, haud tamen copiofum ac fecundum, efficeret, omiffo, alterum arripuit, et paftoritium carmen ita condidit et defcripfit, *ut actionem aliquam ex ifta vitæ fimplicitate et felicitate, feu rem geftam, aut quæ contingere in ifta vita poffet,* facrum aliquod feftumve,

* Theocr. VII, 40. Mofch. III. 96. fq. Sicelidam etiam Meleager memorat in Corona, v. 46.

forte

forte etiam casum memorabilem, ut inter tales homines, *aut etiam attributum aliquod et colorem ejus vitæ*, sed *facto* aliquo expressum, quo istorum hominum studia, officia, rationes, affectiones declararentur, per sermones istorum hominum inter se confabulantium, *ita* exhiberet, *ut animi audientium jucunda rerum imagine et vitæ istius grata specie frui viderentur* *. Capi autem et demulceri istis delinimentis animi non possunt, nisi ab urbanæ vitæ curis ac molestiis avocati in agris silvisque inter greges et armenta et pecoris magistros versari videbuntur, atque *id curabitur* a poëta, *ut ne quid subeat animos, quod molestiam, tenuitatem, ac sordes istius vitæ in memoriam revocet*, adeoque suavissimam illam oculorum fascinationem solvat; qua ipsa de caussa factum est, ut *pastoritia* potius, quam omnino rustica vita, aut aratorum et opus rusticum facientium conditio in hoc carmine exhiberetur, cum hæc quidem paullo plus offensionis haberet, nec facile ea laborum tædio, et attriti corporis defatigatione omninoque ærumnis suis, poëtæ arte et ingenio liberari posset. Sed hæc a multis satis diligenter sunt præcepta et ad prima hujus generis elementa pertinere putanda sunt. Itaque

* Appellare licet hanc argumentum tractandi rationem *dramaticam*, quoniam aliud nomen, quod magis accommodatum sit, non habemus. Nec tamen vel sic carmen bucolicum pro dramatis genere haberi, aut inde ductum esse, aut cum Mimo Sophronis, multo minus cum Mimis Romanorum comparandum, videri potest.

Et

Et ſecura quies et neſcia fallere vita,
Dives opum variarum, et latis otia fundis,
Speluncæ vivique lacus, et frigida Tempe,
Mugitusque boum molleſque ſub arbore ſomni
Non abſunt *,

omninoque totum carminis paſtoritii argumentum ad ſilvas agroſque ſpectare, ruris et veris amœnitate commendari, et locus facti ſive dramatis ita declarari debet, ut ſenſus noſtri rebus ipſis intereſſe videantur. Quod animorum deludendorum artificium deſcriptione locorum ac temporis non parum juvatur, cui veteres tam parum indulſiſſe mirari forte poſſis; quamquam Theocritus hac arte Virgilio multum præſtat: ſunt enim inter ejus deſcriptiones nonnullæ veris ac ruris ſuaviſſimæ et dulciſſimæ †; frequentius, et in multis feliciter, eo Geſnerus uſus eſt, ſuaviſſimus poëta, quem antiqua illa Græcia aut ſuum eſſe popularem crediſſet, aut nobis inviſſet. Ex eodem fonte derivatur illa ratio, qua præcipitur, ut non modo, quicquid veri fructus, otii et felicitatis, vitæ ruſticæ ſive paſtorali inſit, ad paſtoritii carminis ſuavitatem arceſſatur, verum etiam ut, quicquid ad amplificandam, exornandam, ac cumulandam iſtam veram jucunditatem animi vis excogitare ac fingere poſſit, ad majorem ſuavitatem liberaliter congeratur. Quicquid enim animum delectare et illecebris quibuſdam delinire poteſt, in id poëta jus habet. Sed non in omni genere omnia ad delectandum vim habere poſſunt.

* Ge. II, 461 ſqq.

† Vide Idyll. VII.

Sunt

Sunt multæ partes et caſus vitæ ruſticæ, quæ in alio forte carmine feliciter adumbrata placere poſſunt; ſed in noſtro genere tantum ea ſunt admittenda, quæ otioſam, ſecuram, liberam et omnibus curis ſolutam negotiiſque vacuam vitam exhibere et ſubjicere ſenſibus noſtris poſſunt, qualis eorum hominum et olim fuit, et adhuc in paucis quibuſdam terris eſt, qui nondum in civitates redacti aut imperii aliqua forma deſcripti ſunt: Qui homines cum aut venatione aut paſtione victum quærant, nam cum aratione et magnos hominum cœtus cogi et naturali libertate exui neceſſe eſt, cumque venatio multum feritatis habeat; eorum, qui gregibus paſcendis libere per ſilvas campoſque vagantur, vita et minimis malis laborat et maximis plurimiſque bonis cumulata eſt. In *tractando* itaque paſtoritio argumento poëtæ neceſſario ita verſandum erit, ut partim paſtorum ſuæ gentis conditionem malis, quibuſcunque premitur, cogitatione liberet, bona autem omnia paſſim in ea obvia et majora efficiat, et in unum congeſta ita fingendi licentia exornet, ut cumulatiſſimam felicitate vitam adumbret; partim ad fabulas de primorum hominum vita et ætate aurea, nec non ad narrationes ſive de majorum vita, antequam per vicos et urbes habitarunt, ſive de populorum Nomadum paſtoritiamque vitam agentium moribus et inſtitutis confugiat et hinc ſuo argumento colores petat.

Jam non magna judicii ſubtilitate indigere videtur

videtur *ea quæstio dijudicanda, qua natura hujus carminis ab argumentis piscatorii, venatorii, messorii, vindemiatorii et similis generis aliena esse existimatur.* Carmina hujus argumenti bene condi posse quis neget? erunt illa seu in descriptione seu in actione aliqua ex cæteris vitæ partibus seu generibus exhibenda occupata; non vero in vitæ pastoritiæ simplicitate: quod per se nihil habet, quod improbes. Quid? quod pastoritii generis materies omnino est parum locuples; ipsa vitæ simplicitas et tranquillitas per pauca argumenta idonea suppeditat, et tractandi simplicitas non magis magnam tractandi varietatem admittit. Neque adeo fieri potest, ut magna copia bonorum carminum bucolicorum unquam speranda sit. Quidni igitur liceat quamcunque tandem vitæ conditionem ac fortunam huic generi inferre, et fabulæ semper eodem tenore procedentis tædium grata variatione levare, modo jucundas rerum imagines, quæ delectent, et congruas sententias, adhibeas? Enimvero id ipsum difficultatis habet hoc argumenti genus, quod raro molestis injucundarum rerum imaginibus liberari et ad gratam illam, inhærentem animo nostro, simplicitatis, libertatis, et tranquillæ felicitatis notionem revocari potest; quo pacto et infecundum ingratumque hoc genus est, et, dum in angustiore gyro coërcetur, multo tamen magis laboris, artis, et subtilitatis requirit. Quotum enim quodque ex Sannazarii idylliis caret iis vitiis, quibus tota hujus poëtices

poëtices ratio, ut jucundis et gratis rerum imaginibus delectet, tollitur?

Enimvero, si totam bucolici carminis rationem his quidem finibus, quibus modo eam circumscripsimus, contineri libeat, quid *magnæ Theocriteorum et Virgilianorum carminum parti* facias, videndum tibi est. Et *Virgilii* quidem *quinta*, *septima*, et *octava* haud dubie, quodammodo etiam *tertia* ecloga ad id genus referri poterit, reliqua ab eo aliena esse facile apparet *. Quæ quidem res, cum Virgilii et Theocriti carmina tam diversi generis sint, tam diversis doctorum hominum de hujus generis natura et arte judiciis locum fecit; cum aut naturam bucolici carminis ex illis exemplis constituere aut ad notionem e natura rei institutam revocare illa exempla vellent. Scilicet uti ea notio recte eo, quem sequuti sumus, modo informari videri potest, ita ingeniosorum hominum sollertia, quæ intra artis ac præceptorum angustias vix coërceri potest, *alia genera* invenit, quæ cum illo conjuncta nec tamen plane ejusdem modi sunt. Et *Virgilius* quidem, nam ad hunc omnis nostra spectare debet disputatio, *novum genus* constituit in eo, *ut* non tamen imagines et attributa rerum ex aurea ætate repeteret, sed *ipsam auream ætatem repræsentaret*, homines, deos

* Servius in procem. in Bucol. "Sane est sciendum, VII eclogas esse meras rusticas, quas Theocritus X habet." Exclusit puto IV. VI. X.

et

et heroës, qui in ea vixiſſent, exhiberet, iiſque ſententias ac mores congruos tribueret. Id genus invenire mihi videor, ſi Silenum, eclogam VI, et Pollionem, eclogam IV, cogito. Et de illo quidem res manifeſta; de hoc non magis dubia, ſi facultatem illam vaticinandi et poëſin afflatis illis divino ſpiritu hominibus propriam ad antiquos homines pertinere memineris. Quod quidem cum novaſſet Maro, conſequutus eſt ſimul hoc, ut epico carmini propius admoveret bucolicum, cum ex priſca heroum vita ſenſus et ſententias inferre liceret; id quod omnino non modo ad excuſandum, verum et probandum, Maronis ſpiritum in bucolico genere valet. Aliud porro carminis paſtoritii, modo tantum variato, genus eſt hoc, *ut, ad majorem animorum voluptatem, rem, factum aut caſum noſtrorum hominum, noſtrorum temporum, coloribus et pigmentis a vita paſtoritia petitis ornemus*, et non modo ad fabulæ bucolicæ modum tractemus, ſed etiam in fabulam inter paſtores geſtam commutemus, interdum etiam rem in antiquorum illorum temporum ſimplicitate et ſecuritate agi aut evenire fingamus. Cujus generis, quod priore illo multis modis inferius habendum eſt, nec tamen ſua laude, ſua gratia ac ſuavitate, caret, reliquæ fere Virgilii ſunt eclogæ. Quid enim? *prima* et *nona* an quicquam aliud, quam poëtæ caſum et Mantuanorum fortunam, aut, ſi hoc magis placet, iſtorum certe temporum calamitatem

tatem enarrat *? *Decima* Galli amores, ſub paſtorali fabula, exponit. *Quarta* autem, quamquam eam ad aliud genus modo retulimus, cum hoc tamen commune habet illud, quod natales nobilis alicujus pueri celebrat. Ecloga tandem *ſecunda*, Corydon inſcripta, naturæ paſtoritiæ nihil aliud habet, quam quod amoris miſeri in puerum æſtus imaginibus, ſententiis, et notionibus paſtoralibus exprimitur. Nam ad illud genus, in quo vitæ paſtoritiæ libertas, innocentia, et ſimplicitas commendatur, id plane non pertinere, quis non videat? Quid? quod argumentum hoc, cum plane nullam hujus generis voluptatem afferat, et a vitæ paſtoritiæ integritate abhorreat, eo minus jucundum eſt, quod Corydon paſtor ſervilis conditionis eſt, qui domini ſui puſionem amat. Hoc tamen, etſi infimum, genus recentiores fere poëtas, cum bucolica carmina condere ſibi videbantur, ſequutos eſſe, non opus eſt, ut multis doceamus.

Materia itaque et argumentum carminis bucolici ſeu paſtoritii quale ſit, videtis. Jam *mores* ac *ſententiæ*, *verba* atque *numeri*, facile *ex ipſa vitæ paſtoritiæ conditione* duci poſſunt. Simplicitas et naturalis aliqua venuſtas omnia ea continent,

* Non potuere Maronem Valerii Catonis Diræ fugere, ſi quidem ille ſimilem fortunam Sullana proſcriptione expertus et agro Battaro exutus fuerat. Sunt et loca ex eo carmine, quæ animo tenuiſſe Maro videri poteſt, ut Dir. 4 ſq. 15 ſq. 26 ſq. 30 *Nec mihi ſæpe meum reſonabis, Battare, carmen.* Sic porro, inpr. a v. 82 ſq.

quæ

quæ copiosius ab aliis hac in parte disputata sunt. In hac ipsa tamen simplicitate excluditur ex hoc genere, quicquid, etsi ipsam vitæ rusticæ veritatem exprimit, ingratum tamen ad sensum ac molestum est; neque adeo admittendæ sunt sordes, quæ nauseam moveant, non verborum rusticitas et asperitas, non agrestis et fœda spurcities: qua in re haud pauci egregie falsi fuere, dum imitationis veritatem male jactarent. Posse sane cum arte et cum ingenio carmine reddi omnia, quis neget? Quorsum tamen studeas imitando exprimere ea, a quibus, si casus obtulerit, oculos animumque avertimus? et quæ illa laus esse potest, si imitatione ea bene reddideris, quibus, si in vera vita expresseris, omnibus ingenue natis importunus ac molestus fœdusque videaris? Contra, modo placeat poëta ac delectet, si consilio suo respondere ejusmodi audaciam videat, quid eum vetet interdum ad mythicam hominum vitam propius accedere, et talem rerum ordinem, modum, et situm exhibere, qui nullus unquam nisi in hominum egregia imaginandi vi pollentium animis fuit; ea tamen cautione adhibita, ut ne incredibilia plane et ad præsentem vitæ consuetudinem nullo modo verisimilia fingat. Interdum vero quid eum negemus antiquam vitæ pastoritiæ rationem elegantiis et deliciis e nostra vita petitis, modo satis consentaneæ sint, temperare commode posse? Non enim natura hujus carminis statim tollitur, si naturalis simplicitas,

ſimplicitas, paullo horridior forte illa et incultior, noſtra venuſtate et elegantia temperetur; quamquam prior illa ingenuis animis majorem voluptatem afferre ſolet. Quæ res vel ipſo Theocriti et Virgilii exemplo declarari et comprobari poteſt. Illius enim quam ſimplicior et verior humilitatique argumenti accommodatior eſt ratio! hujus vero quanto elegantior et ornatior! Sed habebat uterque, quod ſequeretur; non enim abhorrebant Græcorum ingenia a ſimplicitate et nativa aliqua modeſtaque venuſtate; ipſius ſermonis ac dialecti Doricæ natura, non poteſt dici, ſentiri facile poteſt, quantam ſimplicitatem præ ſe ferat, et quantopere huic rerum generi apta et idonea ſit, ut nec docta nec inculta et horrida oratio ſit. At Virgilius ſermonis et dialecti ſuavitate deſtitutus *, qui politiore ævo, inter homines urbanos et elegantiam cum faſtu ſectantes, viveret, multa ex vitæ paſtoritiæ veritate aut ſeponere aut verbis honeſtare neceſſe habuit, quæ nude et ad rei veritatem propoſita et expreſſa ſuperbas Romanorum aures offendiſſent; quæ ejus elegantia adeo in laude fuit, ut et Horatius eum ab hac dote commendet †: *Molle atque facetum Virgilio annuerunt gaudentes rure Camœnæ.* Ad Eclogas enim et Georgica reſpexiſſe Horatius videri debet, ut ſcriptam eſſe neceſſe ſit Satyram,

* Recte Probus *Theocritum poëtam facilius* ait *Bucolica ſcripſiſſe, quia apud Græcos ſermo ruſticanus a civili dividi poteſt; ideo Latinis difficile fuiſſe, quia neceſſe eſt per eadem verba accommodare ſenſus.*

† Sat. I, 10, 46.

 ante

ante quam Æneidis cœptæ aliqua fama exiisset. Eam vero ejus laudis sententiam, quamquam de ea jam veteres dubitasse videntur, esse probabile sit, ut poëtam ab æquabili aliqua elegantia commendet *. Et *facetum* quidem quid sit, jam a Quinctiliano † expositum est, qui *decoris magis et excultæ cujusdam elegantiæ appellationem* putat; et refertur *facetum* omnino ad id, quod placet et jucundum est, propter elegantiam maxime et urbanum aliquem leporem; sed *molle* ita accipiendum est, ut suavitatem significet, quæ cum æquabili et remisso genere conjuncta est; opponitur enim *epos forte Varii acris*, et apud Ciceronem *mollis* et *remissa* oratio vehementiori et intentiori, qua animi tumultus ac motus excitantur.

Atque his dictis vix quicquam addendum est, ut illam caussam, quæ tam diversis hominum doctorum judiciis disceptata est, dijudicemus, *utrum Virgilius Theocrito præstet.* Qua in comparatione difficile est assequi, quid magna eorum pars sequuta sit, qui Virgilium Theocrito in genere bucolico quam maxime anteferendum esse existimarunt; sed consuetudine fere, auctoritate, cæcoque aliquo amore et impetu eos duci videas ‡;

* Non male Boilavius expressisse videri potest in vulgato illo:

Suivéz pour la trouver Theocrite et Virgile,
Què leurs tendres Ecrits, par les Graces dictés,
Ne quittent point vos mains jour et nuit feuilletés.

† Instit. Or. VI, 3, 20.

‡ Nolo Scaligeri criticen in poëtic. lib. V, et qui eum sequuti sunt, hic excitare. Sed, quæ nuperæ Virgilii editioni Romanæ adjecta est, *Franc. Schmeizii* similis disputatio ita comparata est, ut adolescentulorum vicem doleas, qui talibus magistris judicii critici subtilitatem acuunt.

quamquam

quamquam ne ii quidem ipſi, qui Theocritum hujus carminis verum magiſtrum eſſe largiuntur, judicii ſubtilitatem et acumen ſemper ſatis probent, ſed fere minutis neſcio quibus et grammaticis rem rationibus decidant. *Virgilio elegantiæ laudem, dignitatis et doctrinæ* nemo invidebit; ſed *ſimplicitate et naturali aliqua venuſtate rerumque copia ac varietate non minus cedit Theocrito, quam ars naturæ*, quam vincere quidem illa operoſe in ſingulari aliqua re poteſt, ſed in ſumma rei iners et vana habenda eſt. Verum, etiamſi par laus utrique in iis ipſis rebus, quæ maximæ ſunt, eſſet, Theocritus tamen in eo primas tuetur, quod ea invenit, in quibus retractandis alter et poliendis ſe continuit; quod quamvis magno plerumque ingenio factum nemo neget, interdum tamen tam ſollicite Theocriti veſtigia premit, ut ſublegere potius illi ſua, et verſus undique conquiſitos Latine convertere, quam ſuo ingenio uti videatur. Sed de his ita quiſque, uti libitum eſt, ſentiat. Si tamen aliqua Virgilii ea in re culpa eſt, quod Theocriteas lacinias conſarcinavit, ſatis graves pœnas dedit, cum poſt eum vix quiſquam aut recentiorum bucolicos verſus condiderit, quin ex Virgilio novam rhapſodiam bucolicorum verſuum et ſententiarum adornaret. Facilitas hæc in nonnullis vitæ ruſticæ tabellis tamquam muſivo opere coagmentandis inducere plerumque ſolet *naſcentes* poëtas, ut in idylliis condendis

ingenii periculum faciant *. Cum tabellarum harum, quæ placere poſſint, perexiguus ſit numerus; multo ille etiam minor futurus, niſi e vita priſca et ex antiquo ſermone mythico multa in paſtoritium ſermonum migraſſent; difficile eſt multa in his variare, ut nec tamen a ſimplicitate, ſine qua hoc genus placere nequit, recedas. Qui primi e noſtratibus in hoc genus involarunt, ſaltem vertendis ac repetendis antiquis ingenium approbare poterant. Nunc fere tædium faciunt, qui centies dicta repetunt, quæ dum ingenioſe variare volunt, in argutias et luſus incidunt, Romanæ artis omnino non exigua pars in eo continebatur, ut, quæ a Græcis naturali aliqua cum venuſtate et lepore dicta acciperent, ea orationis ſuæ dignitate, gravitate, ac copia ornarent. Hoc unum monebo, niſi memineris, in Virgilio plus artis, in Theocrito plus nativæ elegantiæ, eſſe, non mirari non poteris, cum videas, etiam præſtantiſſimos ex hoc genere poëtas recentiorum temporum Virgilium maluiſſe ſequi quam Theocritum. Artis ſcilicet ſemper facilior imitatio; naturalem venuſtatem difficillime aſſequare.

* Hinc etiam in bucolicis carminibus apud Interpretes tanta copia locorum ſimilium et comparatio earundem ſententiarum afferri ac cumulari ſolet. Inſpiciat aliquis Cerdam vel Martinum poſt Urſinum. Equidem non niſi ea appoſui, quæ aut Maroni ante oculos fuere aut illuſtrationis vim habere poſſunt.

Quod

Quod ad *descriptionem* et *œconomiam hujus carminis* attinet, varie ea quidem institui potest, semper tamen spectandum hoc, ut ea potissimum ratio ac via ineatur, qua maxima voluptas legentis animo afferri possit; cujus quidem rei eo diligentior ratio habenda est, quod hujus carminis simplicitas et humilitas interdum in exilitatem abire, lenis et mollis tenor languere, solet. Raro itaque poëta narrantis aut describentis partes suscipit; nisi ille in argumento admodum suavi et copioso ac florido versetur; sed convertit fere rem in drama et in actionem, ipsosque pastores colloquentes ac narrantes inducit, ut res non tam narrari, quam potius geri, ac lectoris oculis subjici, et ille inter silvas errare, in umbra arboris assidere, cantantes audire sibi videatur; quod non ita accipiendum, tamquam si omne carmen pastorale dramaticum esse debeat, ut cum Fraguerio * plerique, qui hoc de carmine scripsere, existimant, verum quia hæc ratio poëtæ consilio fere maxime respondet.

Situs ac *loci temporisque* designatio, quæ cujusque carminis argumento conveniat, uti poëtæ ingeniosi non infima laus est, ita ad majorem ex lectione suavitatem capiendam non parum facit. Cujus enim animus veris ac ruris, pascuorum et armentorum, suavi descriptione non vehementer delectatur, aut quis cantum pastoris non multo

* *Dissertation sur l'Eclogue par M. l'Abbé Fraguier, dans les Mémoires de l'Académie des Inscript.* T. II, p. 132.

gratiorem eſſe ſentit, ſi ille ſub fagi umbra, ad rivuli murmur, in molli herba inter gregum exultationes, ſedens otio indulgeat?

Dicunt in tenero gramine pinguium
Cuſtodes ovium carmina, fiſtula
Delectante deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiæ placent *.

Poteſt is locus interdum adeo duplex eſſe, ut et is deſignetur, in quo paſtor cantet, et alter, in quo res commemorata geſta ſit; ut in Ecloga decima a Virgilio factum videbimus.

Supereſt, ut nonnulla adjiciamus, quæ ad *Virgilianas Eclogas* propius ſpectant. Jam primum niſi alia eſſent, quibus Maro magni poëtæ nomen conſequutus eſt, ſolis Bucolicis relictis vix eum in cenſum principum poëtarum venturum fuiſſe arbitror. Ingenii enim in inveniendo vix magnam habet laudem; Argumenta carminum, uti paullo ante vidimus, alia ſunt ex Theocrito mutuata et interdum jejune ſatis traducta aut e pluribus Idylliorum locis coagmentata, ut tertia et ſeptima Ecloga; alia non bucolicæ erant naturæ, ſed tantum ad bucolicorum morem ſunt tractata, ut prima, quarta, ſexta, nona, decima. Sententiæ autem et verba magnam partem ex Theocrito ſunt converſa; alia ſunt a bucolici carminis natura aliena. Quis paſtorem ferat decantantem illa: *Ante pererratis amborum finibus*

* Horat. Carm. IV. 12, 9.

exul

exul Aut Ararim Parthus bibet aut Germania Tigrim; et illa: *At nos hinc alii ſitientes ibimus Afros, Pars Scythiam et rapidum Cretæ veniemus Oaxem.* Quod infames mores paſtorum uno ſaltem loco expreſſit (Ecl. III pr.), hoc erat quod vix ab ejus urbanitate expectabamus. An vero in verbis agreſtia et ſolœca ſequutus ſit, non equidem auſim pronuntiare. Nam diverſa res eſt; eſſe dura nonnulla, quæ in his eclogis occurrant, quæ tamen corrupta potius et interpolata dixeris. Ex uno vero illo, quod *cujum pecus* reprehenſum fuiſſe Grammaticus narrat, vix ſatis tuto judicium facias. Ut tamen Virgilius tantam apud populares ſuos laudem per Bucolica conſequeretur, fecit imprimis rei novitas, felixque in carmine Siculo, quod ipſa ſermonis Romani aſperitas reſpuere videbatur, transferendo audacia. Nondum enim ſermo Romanus ad hoc rerum genus, ad venuſtam hanc ſimplicitatem, ad numerorum hanc mollitiem, expolitus erat, cum Maro primus tentaret carmen bucolicum ſcribere. Sunt præterea multa magni poëtæ in his ipſis carminibus veſtigia, inprimis doctrina copioſa, orationis dignitas et elaborata limataque in pleriſque elegantia. *Eclogæ* quidem nomen, ut Idyllii, haud dubie Grammaticis debetur. Cum primo latius pateret, et ad quodvis carminis ſive operis genus pertineret, quod e pluribus delectum eſſet, aut e pluribus ejuſdem formæ conſtaret; ut Horatii Sermones in nonnullis codicibus

dicibus eodem nomine insigniri narrant viri docti; cum plura carmina minora, licet ejusdem generis, duobus libris comprehensa et collecta sint; adhæsit id nomen, e Grammaticorum doctrina, *generi bucolico*; constat enim ejusmodi liber e pluribus carminibus; quæ quidem ut ex aliis sui generis selecta sint, qui proprius vocabuli significatus est, minime necesse esse arbitror. Quo nomine Virgilius ea in vulgus emiserit, non constat; de titulo et inscriptione librorum veteres non valde laborabant; *Bucolicorum* tamen nomen verius et antiquius est. Ipsum poëtam postquam singula carmina vulgaverat, uno volumine cuncta esse complexum probabile fit, cum Tityrus initium Bucolicorum constituisse feratur jam inter Maronis æquales: *Tityrus et fruges Æneïaque arma legentur, Roma triumphati dum caput orbis erit*; ipse autem Maro (Ecl. X pr.) finem Bucolicis se imponere velle profiteatur.

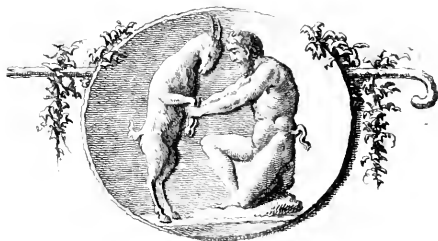
De *tempore* et *ordine eclogarum* ad Vitam Virgilii, maxime ad a. 717, satis copiose disputatum esse arbitramur. Monendum adhuc de *allegoria* Eclogarum Virgilii, in qua dici non potest, quam vanam et inanem operam a Servio inde viri docti consumserint. Et Servius quidem, cum exigua commentariorum pars antiquo illi Servio debeatur, tot tamque variis et ab omni historiæ fide alienis commentis et nugis consarcinatus est, ut unicuique argutias captanti magna satis copia materiæ

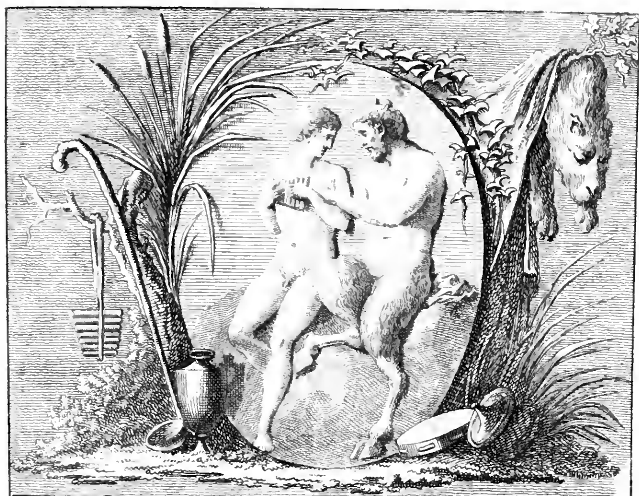
materiæ ad manum ſit. Catrœus autem, cujus vanitatem ut feras, magna animi æquitate et patientia opus eſt, tamquam ſi in Romanenſi fabula verſaretur, adeo multa nova et tam confidenter mentitus magis quam commentus eſt, ut interdum, quorſum evaſura res ſit, plane hæreas. Verum ex reliquis etiam Interpretibus, qui majore cum pudore, judicii acumine et veritate, Eclogas enarrarunt, vix quiſquam eſt, qui ab eo morbo intactus manſerit. Quod ſi in nonnulis, ut in I. IX. X, allegoriæ locus relinquendus eſt, ejus tamen natura ejuſmodi eſt, ut poëta univerſam rem fabula arceſſita involuiſſe, ſingulas vero partes proprie tractaſſe ſuiſque ornamentis honeſtaſſe videri debeat. Nihil itaque nec odioſius, nec a rei ratione magis alienum, quam ſingulas ſententias ad allegoriæ ſubtilitatem revocare velle *. Sufficit v. c. in prima Virgilii ecloga, tenere, communem omnium temporum opinionem eſſe, Virgilium partim ad ſuam partim ad Mantuanorum fortunam reſpexiſſe, et Auguſto pro redditis agris gratias agere voluiſſe. Sed ea, quæ de Tityro memorantur, ſingula anxie cum Virgilii perſona comparare, id quam putidum ſit, quis non ſentiat? Appellat ipſum ſe Tityrum

* Recte, quiſquis ille eſt Grammaticus, in attextis Vitæ Virgil. § 99 *Illud tenendum eſſe prædicimus, in Bucolicis Virgilii neque nuſquam neque ubique aliquid figurate dici* etc. et in Servianis ad Ecl. III, 20 *Refutandas ſunt allegoriæ in bucolico carmine, niſi cum, ut ſupra diximus* (ad Ecl. I, 1), *ex aliqua agrorum perditorum neceſſitate deſcendunt.*

Ecl,

Ecl. VI, 4. Sed ad eundemne verſum 55 Ecl. VIII referas? Quid IX, 23? Pleroſque tamen interpretum multos in eo eſſe videas. Non quidem, quo ſe tueantur, habere nego. Fecit idem hoc antiquitas. Sed omnino hujus generis bucolicorum carminum ratio et natura melius intelligi poterit, ſi ea memineris, quæ paullo ante de genere diſputabamus, quo res e præſenti vita arceſſita, majoris ſuavitatis cauſſa, paſtoritia fabula et ornamentis ex ea vita petitis commendatur. Quod conſilium recte ſi teneas, non erit, quod in ſingulis ſollicite et anxie labores.

Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo Ecl. V, 49.

P. VIRGILII MARONIS BUCOLICON LIBER.

ECLOGA I. TITYRUS*.

ARGUMENTUM.

Meliboeus, agris ſuis exutus, dum patria extorris capellarum gregem ante ſe agit, in Tityrum incidit, quem cum in communi calamitate ſumma ſecuritate et otio frui videret, miratus hominis ſortem, cui acceptam eam ferat, rogat. Narrat Tityrus, quomodo et a quo agros ſuos gregeſque ſalvos recuperaverit, 20 ſqq.; ſcilicet ſe, jam ætate provectum, libertatis conſequendæ cauſſa Urbem adiiſſe, ibique ab heri facilitate hoc obtinuiſſe, ut greges ſuos tuto ac libere paſcere liceret. Putandus eſt adeo Tityrus eſſe unus ex paſtoribus ſervis in fundo a domino ha-

* *Tityrus.* Inſcripti hi tituli cum ipſo Eclogarum nomine debentur Grammaticis, non ipſi poëtæ: retineri tamen poſſunt, propter auctoritatem ſatis antiquam.

bitis:

bitis: cf. ad v. 28. Interea alter de malis ac moleſtiis migrationis ſuæ conqueritur, tandemque aperte de veteranorum immiſſione in agros loquitur v. 70. Subſiſtit dialogus in eo, ut Tityrus miſerum exulem in ſuo tugurio pernoctare jubeat. Atque hoc quidem verum ac proprium carminis argumentum; quod, quantum a natura carminis paſtoritii proprie dicti abſit, facile apparet, et quale novum genus conſtituat, in diſputatione de Bucolicis Virgilianis expoſitum eſt. Sed communis omnium temporum opinio, veterum Grammaticorum fide firmata, obtinuit, Eclogæ hujus rationem ad illa tempora et Virgilii fortunam accommodatam eſſe, ut eo anno (U. C. 713) ſcripta ſit, quo Triumvirorum pactione decreta illa agrorum inter veteranos diviſio ab Octaviano facta eſt; de qua v. Appian. Civil. lib. IV ed. Amſt. 1670, p. 954, Dio XLVII, 14. Ante enim, quam Antonius et Octavianus adverſus Caſſium et Brutum proficiſcerentur, icto ad Mutinam fœdere, quæ eſt infamis illa Triumvirorum pactio U. C. 711, ut exercitum, ex veteranis fere conſcriptum, in fide retinerent, militibus præter alia præmia colonias urbium Italicarum, et opibus et ſolo et ædificiis inter cæteras inſignium, octodecim, quæ Caſſii partes amplexæ erant, inter quas Capua, Rhegium, Venuſia, Beneventum, Nuceria, Ariminum, Vibona et Cremona memorantur, promiſerunt; h. e. receperunt in ſe, ſe eos, bello feliciter confecto, in illas urbes, tamquam colonias, deducturos, et eorum, qui nunc incolerent, agros iis aſſignaturos eſſe. Quam rem cum, Caſſio et Bruto cæſo, in Italiam redux Octavianus perficere vellet, partim ex militum inſolentia et avaritia, partim ex ejectorum de ſuis bonis indignatione magni motus ac tumultus orti ſunt. vid. Appian. Civil. V. p. 1081 ſqq. Dio Caſſius XLVIII, 5—9; adde Sueton. Aug. XIII. Erat autem eorum, quibus præmia ſolvenda eſſent, ingens numerus, legiones nimirum, ſi Appiano fides habenda l. l. p. 1075. 1076, non minus XXVIII, quae una cum annumeratis in legiones (μετὰ τῶν συντασσομένων) efficiebant centum et ſeptuaginta virorum millia, præter equites et turbam militarem; quamquam eorum, quibus ad Mutinam promittebantur agri, numerus etiam major erat; habebant enim triumviri ſub ſignis legiones XLIII, ut adeo quindecim legiones bello confecto deſide-

desiderarentur; sive quod tanta hominum vis interiit, sive quod nonnullæ legiones ab Antonio in Asiam abductæ sunt, aliæ vero, nondum stipendiis emeritis, ad nulla militiæ præmia adspirare poterant; certe octo mille ex hoc numero memorantur apud Appianum l. l. pag. 1073. Inter eos, quorum agri assignati sunt veteranis, fuere Cremonenses, qui et ipsi Cassii Brutique partes erant sequuti. vid. Serv. ad Ecl. IX, 28. Quorum agri cum pro militum immissorum numero nimis angusti essent, vicinos Mantuanorum agros additos fuisse narrant. Cujus tamen rei, quamquam illa vera esse potest, nullam, præterquam Grammaticorum, auctoritatem reperio. Appianus quidem l. l. p. 1082 militum avaritiam non sese continuisse intra suos agros memorat, sed eos passim vicinos agros insolenter invasisse; plus, quam concessum esset, usurpasse, et quos meliores iis, qui forte obtigerant, putarent agros, suos fecisse. Potuere itaque milites transgredi fines et Mantuanos agros invadere; ut vel sic *Mantua Cremonæ nimium vicina* dici posset. Inter Mantuanos, qui hanc injuriæ indignitatem subirent, Virgilium fuisse tradunt: eum tamen, sive suo sive Asinii Pollionis consilio, Romam profectum ab Augusto obtinuisse, ut agri sibi restituerentur; qua re v. ad Vitam Virgilii a. 713. ut adeo sub Tityri persona suam fortunam poëta adumbraverit. Atque ea jam veterum opinio fuit. v. Nemesian. Ecl. II, 82. Calpurn. IV, 162. Sidon. lib. I, Epist. 5, ut Quinctilianum taceam. Quæ res ferri potest, modo allegoria non ad omnes versus et verba singula circumferatur. Grammaticorum omninoque Interpretum, in his Catrœi, intolerabiles sunt in allegoria expedienda argutiæ et nugæ. Locus autem, in quo pastores conveniunt, est ad umbrosam fagum in loco arboribus consito, sub qua Tityrus recubans pastoritio cantu otium consumit, dum gregem errantem prospicit. Versu tamen 52—59 accuratius describitur loci prospectus, quamquam ibi v. 48. 49. *quamvis lapis o. n.* ex rei magis veritate adjectum est, quam poëtices lege, qua jucundissima rerum, nec fœda aliqua et ingrata imagine contaminata, facies exhibenda erat. Ad tanto majorem rei jucunditatem facit contraria alterius pastoris fortuna quæ miserationem movet; neque ea aliquid disertius ad Tityri felicitatem illustrandam

luſtrandam commemorari poterat. Sunt autem multa in hac ecloga, in quibus ſubtilius poëtæ judicium deſideres. Primum ipſum hoc genus argumenti, quod ad allegoriam accedit, adeoque in perpetuo rerum ac verborum luſu verſatur, vix ſatis magnam gravitatem ac dignitatem unquam habere poteſt. Nec in eo potuit vitæ ruſticæ propria vis ac ratio (characterem vocant) recte ſervari. Vix e perſona paſtoris apotheoſis illa heri ſatis placere poteſt. Comparatio autem ſeu allegoria non ubique commode procedit. Sic. v. 28 Tityrus, ut libertatem impetret, Romam proficiſcitur; obtinet ab hero libertatem paſcendi: quid mirabimur hoc factum, ſi quidem ille heriles greges paſcit? v. 46 *Paſcite, ut ante, boves.* In ſententiis autem ac verbis plurima ſunt ab hoc rerum et hominum genere aliena. Quis ferat in paſtore ſtatim: *Muſam ſilveſtrem meditari?* Ita plures verſus ſunt fere epici, et 7 *illius aram Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.*

ECLOGA PRIMA.

MELIBŒUS. TITYRUS.

MELIBOEUS.

TITYRE, tu patulæ recubans ſub tegmine fagi
Silveſtrem tenui Muſam meditaris avena:
Nos patriæ fines et dulcia linquimus arva;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbra
Formoſam reſonare doces Amaryllida ſilvas.

TITYRUS.

O Melibœe, deus nobis hæc otia fecit.

1. *Tytire* multi, vitioſe; ſed eſt Τίτυρος. cf. Burm.—— 2. *Agreſtem* Quinctil. IX, 4, 85 memoriæ vitio ex Ecl. VI, 8 laudat: recepit Egnat. v. Heinſ. utrumque apud Lucret. V, 1397. IV, 593. cf. Cerda, qui *ſilvas* ad rem paſtoritiam, *agros* ad rem agricolarum, referri docet; quod hactenus verum eſt, ut tamen communi *agreſtium* rerum vocabulo et paſtorum vita comprehendi poſſit, ut v. 10 *calamo agreſti*.——3. *Nos p. f. nos d.* quartus Moret. et fragm. Moret. a pr. m. *liquimus* Parrhaſ.——4. *letus* Rottend. h. lætus, ſollenni variatione. v. Burm. h. l. et paſſim alii.

1. Melibœum puta accedere ad Tityrum agendo gregem ante ſe. Tityrum *ſilveſtrem—muſam*, carmen paſtoritium, *meditari*, exercere, μελετᾶν, h. e. cantui eum vacare, indulgere, ait, et quidem *tenui avena*, ut culmus pro fiſtula ſit. v. Ecl. III, 27. Nimis argute ad genus carminis humile et tenue referunt; quamvis ejus notio ipſi naturæ carminis bucolici ſubſit. Ornans epitheton *tenuis*. 4. *Fugit*, φεύγει, et is, qui expellitur et exulat, ut h. l. Melibœus *lentus*, otioſus et ſecurus. Serv. vid. Heinſ. ad Ovid. Her. XIX, 81.

6—10. *deus*, dominus Tityri, quem Romæ adierat, quemque infra vſ. 43 *juvenem* appellat. Octavianum Cæſarem declarari, Divi Julii filium, dubitari nequit, quatenus Virgilius ſuam fortunam adumbravit ſub Tityri perſona (Apud Pompon. Sab. eſt: *deus*, Auguſtus —"vel Roma, ut ait Apronianus;" ergo et is his argutiis litavit?). Nunc tamen herus Tityri *deus* ipſi eſt beneficiis. Per *otia* intelligit ſecuritatem inter

Namque erit ille mihi ſemper deus; illius aram
Sæpe tener noſtris ab ovilibus inbuet agnus.
Ille meas errare boves, ut cernis, et ipſum
Ludere, quæ vellem, calamo permiſit agreſti.

MELIBOEUS.

Non equidem invideo; miror magis: undique totis
Uſque adeo turbatur agris. En, ipſe capellas
Protenus æger ago; hanc etiam vix, Tityre, duco.

7. In *ſemper—deus* nugantur Grammatici. vid. Pier. Benedictus in Ed. Flor. 1520.——8. *Imbuit* Rottend.——9. *meis* Rottend.——10. *promiſit* Zulich. ſollenni errore.——11. pro *totis* Jo. Schrader. in mſſ. conj. *notis*.——12. *turbamur* multi et ipſe Rom. v. Pier. et Heinſ. ſed damnat jam Serv. et alterum confirmat Quinctil. I, 4, 28.——13. *Protinus* nonnulli ap. Heinſ. et Burm. quos vide; vana diſputatio; utriuſque ſcripturæ vis eadem; Antiquior tamen ſcriptura *Protenus* corrupta per pronuntiationem *Protinus*. vid. Not.

inter tantas turbas et tumultus bellicos. 7. Obſerva poëticam orationem, pro, *ei ſacrificabo*, ſollennem tamen; ut apud Theocr. Epigr. I, 5. Βωμὸν δ' αἱμάξει κεραὸς τράγος οὗτος ὁ μαλλός. 8. *ab ovilibus*, noſtri ovilis; et tum *ovile* pro grege conſ. Burm. 9. Burmannus valde contendit, ita jungi debere, ut ſit, *ipſum hoc, quod animi cauſſa et tam ſecurus canto*. Cic. XIII ad Attic. 28. *ut vivere ipſum turpe*. Multo tamen ſimplicius et paſtore dignius, *ipſum* me *ludere permiſit*. Mox *ludere* non eſt ſcribere, ut Servius, ſed animi cauſſa cantare. *Ludere* enim de omni re non gravi et operoſa, ac de carmine tenui infr. Ecl. V, 1.

11. *Non equidem invideo.* Κοὔτοι τι φθονέω Theocr. I, 62, quæ forte verba hinc defendi poſſunt tamquam Maroni lecta. *miror magis* pro vulgari: ſed potius; non tam invideo, quam miror: *uſque adeo totis agris turbatur*. In proſa per *nam* vel *quum* efferendum erat; miror te tam tranquille agere, quum tantæ undique in noſtris agris turbæ et calamitates exortæ ſint; quum immiſſi in noſtras poſſeſſiones coloni noſtros agros occupent, noſque depellant. *Ipſe*, ejectus paternis bonis, affecto quamvis corpore (niſi *æger* pro *ægre* accipias, ut Æn. V. 468. 432, quo ducit *hanc etiam vix*), ago capellas, dum hinc migro etc. 13. *Protenus*, porro tenus, longe a finibus, Servius ait. Simpliciter accipiendum pro: ante ſe agere; opp. τῷ *errare, vagari*, quod fit, dum paſcendi cauſſa aguntur; at hic abiguntur. Unam vero

Hic inter denſas corulos modo namque gemellos,
Spem gregis, ah! ſilice in nuda connixa reliquit.
Sæpe malum hoc nobis, ſi mens non læva fuiſſet,
De cœlo tactas memini prædicere quercus.
* Sæpe ſiniſtra cava prædixit ab ilice cornix *.
Sed tamen, iſte deus qui ſit, da, Tityre, nobis.

TITYRUS.

Urbem, quam dicunt Romam, Melibœe, putavi
Stultus ego huic noſtræ ſimilem, quo ſæpe ſolemus

14. *Hinc* Auguſtin. de Gramm. *Hæc* duo. *corulos:* alii *corilos*, vel *corylos*. Nil refert; ſed nullus dubito antiquam ſcripturam in his et ſimilibus fuiſſe *u:* ex pronuntiatione autem fuiſſe comparatam cum Gr. *υ*; hincque tot voces per *y* ſcriptas invaſiſſe Latinum ſermonem. Converſæ inde fuere nonnullæ in *i:* ut *lacrimæ* pro *lacrumæ*, cum factum eſſet *lacrymæ*. *denſos* Leid. a m. ſec.——15. *a* al. ut fere ſemper in antiquioribus membranis; ſeriores *ha*. *in media* Cod. Nonii Marcelli. *conixa* ſex MSS. antiquo more. v. Heinſ.——17. *De cœlo memini tactas* Menag.——18. Verſus hic a vetuſtioribus, etiam a multis ſerioribus, ut a noſtris, fere abeſt; ejectus a Naugerio in Ald. tert. et jam ante ab Egnatio; adſutus et adumbratus ex Ecl. IX, 15. v. Heinſ. et Pier. in cujus binis erat *dicebat ab i.*——19. *quis ſit* ſeptem Codd. ap. Heinſ. tres Burm. cum Goth. pr. Sed v. Heinſ. ad Ecl. II, 19 et paſſim alios.——21. *qua* Moret. un. a. m. ſec. *quoi* conj. Burm. vid. Not.

vero *ducit*, fune trahit. 15. *connixa reliquit*, quod in proſa, *enixa eſt*. *reliquit*, majorem etiam miſerationem excitat. *ſilice in nuda*, non ſubſtratis herbis, Ge. III, 297. 16. Bene hæc ad ſuperſtitionem talium hominum dicuntur, cum adverſi aliquid iis accidit. Debuiſſe ſe hanc calamitatem prævidere ait ex arboribus frequenter fulmine tactis: quod eſt inter oſtenta. In *quercubus* cæteriſque Servius aliique Grammatici hic argutantur. *læva mens*, ſtupida, tarda. Horat. Art. 301. *O ego lævus* etc. 19. *da*, ede, dic, ediſſere, ut *accipe* audi, Æn. II, 25. *Serv.* Notent in iis, quæ ſequuntur, tirones longas narrationis ambages paſtoris imperitiæ non male convenientes, ut ne (v. c. cum nupero *Poëtices Gallicæ* auctore, acutiſſimo homine, Marmontelio, *Poëtique Françoiſe* T. II, p. 85. 86) hoc vitioſe fieri putes.

20. Adiit Tityrus Romam, cum alias tantum ad vicinum oppidum excurrere ſoleret. 21. *huic noſtræ*, Mantuæ, *quo* agnos agere ſolemus. *depellere* forte nimis violentum, nam

portantur

Paſtores ovium teneros depellere fetus.
Sic canibus catulos ſimilis, ſic matribus hædos
Noram; ſic parvis componere magna ſolebam.
Verum hæc tantum alias inter caput extulit urbis,
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

MELIBOEUS.

Et quæ tanta fuit Romam tibi cauſſa videndi?

TITYRUS.

Libertas: quæ, ſera, tamen reſpexit inertem;
Candidior poſtquam tondenti barba cadebat;

22. *deducere* unus ap. Torr. ad Hor. IV Od. 2.——23. *Sic catulos canibus* nonnulli; et *agnos* pro *hædos* nonnulli ap. Burm.——25. *Hæc inter alias tantum* Franc. *tantum inter alias* Goth. pr. *altas* conj. van Hoven Campenſ. III, p. 224.——26. *virgulta* quartus Moret.—— 27. *Ecquæ* olim aliquæ vulgg. ap. Fabric. Nam *Et quæ* ſtatim ab Aldo editum.

portantur a paſtoribus agni tenelli; ait Burmann. Verum ii, qui jam a lacte remoti lanio tradi debent, haud dubie agi et depelli poſſunt. Servius a lacte removere interpretatur, qua de re proprie *depellere* Ecl. VII, 15. III, 82. Ge. II, 187; quo ſenſu ſi poſitum eſſet, placeret Burmanni conjectura pro *quo* reponentis *quoi*, h. cui, in cujus urbis gratiam; ut vſ. 38 *cui pendere patereris poma.* Sed *depellere*, ut poëta, dixit pro pellere, agere; ἐλαύνειν toties ap. Theocr. pro ἄγειν. 26. *Viburna* ſunt fruticis ſ. virgulti genus flexile et lentum in ſæpibus obvium, viendis h. ligandis faſciculis utile. vid. Cerda. *Viorne, Wald-Rebe, Klein Mehlbaum.*

28. *Libertas*, h. libertatis obtinendæ ſpes ac deſiderium. Ut nihil de ineptis hujus loci interpretationibus dicamus quas ipſe Burman. ſequitur, quamquam vix omnia ad liquidum perduci poſſunt, verba tamen nullum alium ſenſum ſuppeditant, quam hunc: Tityrus intelligendus eſt eſſe aliquis ex ſervis, quorum Romani tantum numerum in fundis ſuis et agris habebant, quibus ſive agrorum ſive pecudum cura mandata erat. Hoc paſtorum genus iſto tempore, quo latifundiis occupata erat Italia, cf. Plutarch. in Gracch. pag. 828 A. Appian. de B. Civ. I, c. 7, per omnem Italiam erat frequentiſſimum. Neque alius Corydon Ecl. II. 1. Sunt quidem et apud Theocr. V Comatas et Lacon, uterque ſervilis conditionis; quamquam aliis in locis ipſi domini gregum loqui et canere intelligendi ſunt. Sed

Reſpexit tamen, et longo poſt tempore venit,
Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque, fatebor enim, dum me Galatea tenebat,
Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi:

30. *R. tandem* Cod. Köler. non male. Sed totus verſus tam ſcaber eſt, ut vix eum a poëta profectum ſed e margine illatum eſſe putem.

Sed in Italia villici, et quicumque in agris eſſent, non facile alia quam ſervili conditione fuiſſe videntur. Qui homines an recte in paſtoritio carmine, quod ſenſibus noſtris nil præterquam amœniſſimam quamque et ſuaviſſimam vitæ ruſticæ ſpeciem exhibere debet, a poëta excitari potuerint, nunc non diſputo; fieri tamen debuiſſe non exiſtimo; ſed ii homines, ſi peculium ſibi ſatis magnum paraſſent, pretio dominis ſoluto in libertatem ſe vindicare poterant. Nota res, de qua nemo facile dubitet. Subminiſtravit tamen vir doctiſſ. auctoritatem Lipſii ad Tac. XIV, 42. Burman. ad Petron. 75, et Ovid. Am. I, 8, 63. conf. Apulei. Met. VIII, 43. Tityrus, qui per multos annos, dum Galateæ amori indulſerat, peculii parum diligentem rationem habuerat, jam ſenex factus, cum Amaryllidem, quæ frugalior et parcior erat, amicam haberet, ut libertatem ſibi compararet, Romam ad herum ſuum profectus eſt. Jam de libertate quidem, quam obtinuerat, jam v. 28. 29. 30 memoraverat; facilitatem tamen heri et humanitatem maximam expertum eſſe ſe ſignificat, in primiſque illud obtinuiſſe ait, v. 46, ut tuto ac libere greges ſuos paſcere poſſet, *quæ ſera tamen r.* quæ, etſi ſero, tamen aliquando mihi contigit, ut v. 30 repetitur. In Burm. diſtinctum: *quæ, ſera tamen, r.* *Reſpicere* de Libertate, ut proprie *Fortuna reſpiciens*. A deorum ſignis hanc deſignationem ductam eſſe, exiſtimat Spencius Polymet. p. 155, nimis argute. *Pietas labores humanos reſpicit* Æn. V, 688. 30. *Reſpexit tamen et longo poſt tempore venit.* Singula ad declarandum tempus, quo libertatem obtinuit, valere debent. Contigit tamen, inquam, libertas, et multo poſt mihi data eſt, *poſtquam*, ex quo tempore, a Galatea relictus, in Amaryllidis, conſervæ (quam v. 3 carmine recolebat, et quæ mœrore ſuo ex Tityri abſentia amorem ſuum prodebat vſ. 37 ſqq.), contubernio ſum. *longo poſt tempore*, ut v. 68 iterum. Sic *tanto poſt* G. III, 476. Fatendum tamen, inſidere his neſcio quid invenuſti et incomti: cf. V. L.; quamquam et alia nonnulla in hoc primo carmine paullo jejunius dicta videri poſſunt. Multo vero magis inficeta hæc ſunt, ſi cum aliis per alteram amicam, Mantuam, per alteram, Romam declarari pronunties.

Quamvis multa meis exiret victima sæptis,
Pinguis et ingratæ premeretur caseus urbi,
Non umquam gravis ære domum mihi dextra redibat.

MELIBOEUS.

Mirabar, quid mæsta deos, Amarylli, vocares;
Cui pendere sua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat. Ipsæ te, Tityre, pinus,
Ipsi te fontes, ipsa hæc arbusta, vocabant.

TITYRUS.

Quid facerem? neque servitio me exire licebat,
Nec tam præsentis alibi cognoscere divos.

34. *sæptis.* Hanc scripturam h. l. vix duo Reg. et Mentel. in aliis locis antiquiores agnoscunt. Nonnulli distinguunt post *pinguis*, ut sit *victima pinguis*, ut Ecl. VI, 4. *erraret victima* Parrhas. Burm.——37. pro *Amarylli* al. *Galatea*, ita malit Cerda; inani allegoriæ servandæ studio. ——38. *mala* Rom. a pr. m.——39. *Tityrus hinc aberat ipse* Goth. pr. perperam.

34. Quamvis juvencus unus et alter ex meis armentis deductus venderetur in urbe, aut eo deportarentur a me casei. *Pinguis* h. l. non bene ad *victima* referretur, quum ita *caseus* nude positum esset, quod displicet. Habuit autem Virgilius in animo Catull. XX, 10—13 (al. CXIV), si quidem Catulli carmen est. Georg. III, 400. *Quod surgente die mulsere horisque diurnis,* Nocte premunt; *quod jam tenebris et sole cadente, Sub lucem exportans calathis,* adit oppida *pastor.* 35. *ingratæ,* quod nihil inde argenti referret, v. seq. Burmannus nimis argute exponit: *Mantuæ jam non gratæ, postquam occupata a veteranis, novis colonis.* Martinus pro *infelici* accipiebat. cf. Moret. 81.

37. Nunc in animum sibi revocat mœrorem Amaryllidis, cujus caussam ignorabat tunc Melibœus, nunc facile assequitur. Cæterum desiderium Tityri absentis bene poëta exprimit; quod vero subjicit 39: *Ipsæ te, T.* etsi bucolici carminis nota figura est (sic apud Theocr. IV, 12.) ab hoc tamen loco, si recte judico, aliena est. Quorsum enim nunc hoc, cum de Amaryllidis desiderio agebatur?

41. *Quid facerem?* necessario mihi Romam proficiscendum erat, nulla Amaryllidis querelarum

Hic illum vidi juvenem, Meliboee, quotannis
Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.
Hic mihi reſponſum primus dedit ille petenti:
Paſcite, ut ante, boves, pueri; ſubmittite tauros.

MELIBOEUS.

Fortunate ſenex, ergo tua rura manebunt!

43. *quot annis* diviſim antiquiores. v. Pier.——45. *primum* Longob. Pierii.——46. *greges* Menag.

larum ratione habita, cum neque libertatem recuperare alibi, neque tam *præſentes* h. propitios, faventes (v. Cerda) deos, tam præſens eorum beneficium, alibi experiri poſſem. 43. Hac in urbe herum meum vidi, tam munificum et lenem, ut eum pro deo colere decreverim. Dicta hæc eſſe reſpectu ad Cæſarem Octavianum habito, dubitari vix poteſt. Ei ſe menſtruis ſacris litare velle ait. cf. v. 7. 8. *fumant* pro fumabunt. 45. Hic primum tuli reſponſum illud, h. facultas nobis data eſt, ut nos pueri, vernæ, ſervi, libere paſceremus et tauros ſubmitteremus. Similis orationis color eſt in Agathiæ epigrammate. v. ap. Brunck. Analect. tom. III, p. 46. n. xxxvii. *Reſponſum* non nunc eo ſenſu, quo oracula, hinc juſſa dicuntur: nec tam magnifice, quam apud Horat. C. S. 55. *Jam Scythæ reſponſa petunt:* ſed ſimpl. reſpondit petenti, annuit. *Submittite tauros.* Varie interpretes exponunt. Servius cum aliis: jugo ſubmittere ad arandum: recte, modo *jugo*, *aratro*, aut ſimile quid adjunctum eſſet; etſi vel ſic a paſtorum perſona alienum foret. *Submittere* eſt alere ad gregem ſupplendum; nam ſubjunguntur reliquis et aggregantur ii tauri, quibus grex ſuppletur. Ge. III, 73 *quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis.* cf. 159. v. Burm. h. l. Geſn. in Theſ. *Submittere* enim eſſe mittere in alterius locum, ſupplere, dubitandum plane non eſt. An dictum eſſe poſſit pro *tauros admittere*, dubitare licet. Femina ſubmittitur, non taurus bovi, ut *ſubmittere equas* Pallad. Mart. 13, 63 *ſubmittendæ tauris vaccæ*, idem Jul. 4, 1; *in feturam ſubmitti poſſunt vaccæ* ibid. Nemeſianus tamen dixit Cyneg. 114: *Huic* (cani feminæ) *parilem ſubmitte marem*; aliud autem exemplum nondum vidi. Theocritus IX, 3 eadem forma uti videtur: Μόσχως βωσὶν ὑφέντες, ὑπὸ στείραισι δὲ ταύρως; etſi et hic dubia lectio eſt, cum in aliis ἐπὶ σ. ſit; et vix ὑφιέναι eodem verſu duplici ſenſu dixit poëta, ut et ſit *vitulos uberibus matrum admovere* (ut vulgo ea vox adhibetur, v. c. IV, 4), et *admittere vaccis taurum.* Debebat ad e. l. audiri Reiſkius, nimium interdum neglectus.

47. *Ergo tua rura manebunt* tibi, non eripientur, *et* ea quidem

Et tibi magna ſatis; quamvis lapis omnia nudus
Limoſoque palus obducat paſcua junco.
Non inſueta gravis tentabunt pabula fetas;
Nec mala vicini pecoris contagia lædent.

48. Ex hoc et v. 52 expreſſus v. 11 in Epigr. 177 Anthol. lat. I, 1 *Hæc tibi ſemper erunt, hic inter flumina nota* etc. Totum carmen ex Virgilianis verſibus eſt contextum.——49. *obd. omnia* mſ. Köler. e ſup. verſu.——50. *paſcua* nonnuli ex antec. pro *fetas*, aut ut vulgo male ſcribitur (eſt enim a feo) *fœtas*, nonnulli cum Goth. ſec. *fœtus*, ut ſint agni.——51. *Non* Schol. Juven. II, 81. *Ne mala — lædant* Chariſ. male.

dem *ſatis magna*, ad paſcenda armenta. Quæ ſequuntur varie interpungi et exponi poſſunt. Aut ut nova ſententia fiat: *Quamvis—obducat paſcua junco: Non* (tamen) *inſueta g.* Sed præſtat alterum, ut cum antecedenti jungas: *et tibi magna ſatis, quamvis lapis—junco. Non i.* ut ſit ſenſus: *manebunt tua paſcua, ſatis tibi magna, quamvis lapis et palus omnia obducat.* Jam hoc duplici poteſt modo dictum eſſe, aut ut ager ille Tityri ſaxoſus et paluſtris ſit, aut ut inter aliorum agros ſaxoſos et paluſtres paſcua Tityrus habeat ſatis bona et tolerabilia. Hoc præferam, ut neglectum culturæ agrorum colonis ſuis ereptorum ea res arguat. Scilicet haud dubie hæc dicta ſunt cum reſpectu fortunæ iſtorum temporum. Prioribus dominis erepti agri a veteranis male culti ſentibus horrebant, lacunis et paludibus erant obducti: id quod multo magis ita ſe habere debuit in agris ad Mincium fl. ſitis, cujus et ſtagnatione et frequenti exundatione paludes facile exiſtere poterant; erant autem Maronis agri a clivo inde collis ad eum fluvium ſiti, quibus adjacere debuere alii eodem ſitu eademque conditione: Ecl. IX, 7. Ge. III, 14. 15. II, 198. 199. Æn. X, 205. 206. Nunc igitur Melibœus pergit v. 50 comparare ſuam calamitatem: cum, inquit, a meis agris diſcedendum mihi ſit: neque, ex partu male affectas capellas conveniente pabulo reficere, neque, cum mihi illæ qua fors dabit, agendæ ſint, ſatis cavere iis poſſum, ne in greges contagio, quod *malum* h. noxium dicitur, tactos, aut in infecta ſæpta incidant. Sic etiam in ſqq. iſtius ſortem cum ſua comparat. 50. *gravis—fetas* dixit, ut *fetas* intelligas enixas, partu liberatas, ut ſæpe: vide vel Burm. ad Sammon. c. 13. cf. Geſner. Theſ. h. v. Eo ſenſu *feta vulpes* ap. Horat. III, 27, 4, ut recte Bentleius accipit. *Gravis* h. ægras e partu. *Tentare* de morbis proprie. Ita non neceſſe cum aliis diſtinguere poſt *pabula*, et *graves*, gravidas,

Fortunate ſenex, hic inter flumina nota
Et fontis ſacros frigus captabis opacum.
Hinc, tibi quæ ſemper vicino ab limite ſæpes
Hyblæis apibus florem depaſta ſalicti,
Sæpe levi ſomnum ſuadebit inire ſuſurro.

52. *intra* Goth. ſec.——53. *frigus captabis. tentabis* unus Rottend.——54. *a limite* Ven. *ſæpes* Rom. et Oblong. Pierii: et ſic alibi vetuſtiores. cf. ad v. 34. Haud dubie verſus totuſque locus contaminatus: quem ſe non intelligere jam Markland. ad Stat. I Silv. 3, 43 profeſſus eſt; ſuſpectum etiam Burmann. merito habuit. Hæret interpretatio in *quæ ſemper*, quod jejunum, et in defectu verbi in enuntiatione: *quæ ſæpes ſemper:* ſi ſupples: *quæ ſemper* ſuaſit nihil poteſt eſſe exilius et poëta magis indignum. Burm. tentabat: *Hic tibi quæ ſurgit*, vel *ſerpit v.* Multa poſſent alia conjectari: ut *hinc tibi vicino prætenta* (ſ. *prætexta) ab limite ſæpes—Sæpe l. ſ. ſuadebit i. ſ.* niſi hæc et alia longius recederent. In mſ. Köler. erat: *Hinc tibi vicino q. ſemper ab limite ſepes.* Leniorem medelam eſſe vidi, ſi *Hic, tibi qua* refingeretur; ut ſit: *hic inter flumina nota frigus captabis opacum: hic*, inquam, *tibi qua ſæpes ſuadebit* etc. h. e. qua apes ſuſurro ad ſomnum te invitabunt. Verbo: ſedes vulneris manifeſta eſt: *Hinc . . . . vicino a limite ſæpes* etc.——55. *ſalicta* Priſc. ed. Putſch. laudat, vitio operarum.——56. *ſuadebat* Goth. pr.

gravidas, *fetas* autem, quæ peperere, intelligere, ut Cerda fecit.

52. *Flumina nota* ſunt Mincius et Padus; Mincius, ex lacu Benaco ubi proceſſit, non longe a Mantua lacus fit quinque mille paſſuum, mox aliquantum progreſſus Pado ſe jungit. Jucundus vero ille tractus et bonus paſcuis. v. Georg. II, 198. 199. 53. *Frigus opacum* eſt frigus loci opaci, nemoris umbræ. Ecl. II, 8.

54. Hunc locum, uti nunc ſe habet, ita expedire, ut nihil ſuperſit quod offendat, quamcunque rationem ineas, non adeo facile eſt. Inter cæteras tolerabilior ratio hæc eſt, quam Burmannus quoque iniit, verbis in hunc modum jungendis: *Hinc ſæpes a limite vicino*, h. agrum vicinum a tuo diſterminans, limitaneus (niſi malis *Hinc a limite vicino*, h. e. ab ea parte, qua vicinus limes eſt, ut Oudendorp. ad Suet. Aug. 91 monet, *ſæpes*) *quæ ſemper depaſta* eſt *florem ſalicti*, cujus ſalices, e quibus ipſa ſtructa eſt (cf. Georg. II, 434. 435. 436) ſemper depaſcuntur ab apibus (quas epitheto ad ornatum facto *Hyblæas* a monte Siciliæ appellat) *ſuadebit ſæpe tibi ſuſurro levi* apum (καλὸν βομβεῖν Theocr. dixit I, 107) inire ſomnum. Ultima expreſſit Auſon. Ep. 25, 12. *Hyblæis apibus ſæpes depaſta ſuſurrat.*

57. *Fron-*

Hinc alta ſub rupe canet frondator ad auras;
Nec tamen interea raucæ, tua cura, palumbes,
Nec gemere aëria ceſſabit turtur ab ulmo.

TITYRUS.

Ante leves ergo paſcentur in æthere cervi,
Et freta deſtituent nudos in litore piſcis:
Ante, pererratis amborum finibus, exſul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim:
Quam noſtro illius labatur pectore voltus.

57. *alte* unus Heinſ. *ad aures* Parrhaſ. cf. Burm.——58. *rauci* apud Pier. nonnulli.——59. Serv. h. l. laudat: *turtur ceſſabit ab u.*——60. *in æthera* Gud. et duo alii: quartus Moret. pro diverſa lect. *in æquore*, quod ad juſtas oppoſitionis leges accommodatius foret; itaque placet Burm. et Trillero Obſſ. Crit. c. 27 et olim Cerdæ; (et Schradero Obſ. p. 33.) malim et ipſe, modo non correctorem redoleret.——61. *nudo in littore* unus Ven. deberet ſaltem *nudato*.——63. Ingenioſe tentabat Jo. Schrader. *Aut Albim*.——64. *cultus* conj. vir doctus apud Burm.

57. *Frondator*, qui vites amputat et vitium folia ſtringit, decerpit. vid. Georg. II, 365 ſeqq. 400. 407. 410. Ecl. II, 70. IX, 60. *ad auras*, uti de *clamore*, eum *exire in auras, tolli ad æthera* etc. cf. Burm.; alii *ſpirantibus auris et æſtum levantibus*; ſubtilius etiam alii. *ſub rupe* h. in rupe. v. Burm. ad Ovid. Met. I, 689. Mox v. 59. *gemere* turturum ac columbarum proprium. v. Cerda. et *aëria ab ulmo*, perpetuo arborum epitheto, ut multi docuere, et Burmannus ad Anthol. lat. pag. 100.

60. *Ante leves ergo*, quaſi dicat: recte utique hæc bona mea enumeras, Melibœe, et propterea etc. *Paſcentur in æthere cervi*, pro volabunt, *et maria deſtituent piſces*, h. et piſces in ſicco vivent; itaque *nudos* dixit.

62. *Pererratis amborum finibus*, ad ornatum ſpectat: ita ut alter alterius fines pererraverit, ad alterius ſedes pervenerit; h. antea Parthorum natio migrabit in Germaniam, et Germani ſedes Parthorum occupabunt; quod, niſi victis et ſubactis Romanis, fieri non poterat; jam autem Auguſti auſpiciis et hi et illi repreſſi fuerant. *Exſul* hic non urgendum; ſimpl. apud poëtas, qui ad alienas terras proficiſcitur. 63. *Aut Ararim P.* Reprehenduntur hæc, et merito, tamquam aliena a paſtorum memoria, nomina, nimiſque longe petita. Sed receſſit Virgilius ab antiqua ſimplicitate in moribus, quos paſtoribus ſuis tribuit. Porro

Germaniæ

MELIBOEUS.

At nos hinc alii ſitientis ibimus Afros;
Pars Scythiam et rapidum Cretæ veniemus Oaxem,

66. al. *Oaxen, Oaxin, Eaxem.* *Oaxes* Cretæ fl. nemini memoratus, præter Vibium Sequeſtrem, ſorte ex hoc ipſo loco; de urbe tamen Cretæ, *Oaxo*, non dubitatur, ſorte eadem, quæ Axus eſt ap. Herodot. IV, 154, ubi v. Weſſel. p. 348, 53, neque illud ignotum, Cretam *Oeaxida* dictam eſſe. v. Apollon. I, 1131, cujus verſus ab Varrone Atacino expreſſos Servius recitat. Mirantur porro ſagaciores, cur tam obſcuri nominis fluvius h. l. a paſtore nominetur, neque illud ſatis aſſequuntur, quomodo poſt Africam et Scythiam, quum remotiſſimorum finium terra expectaretur, *Cretæ* mentio facta ſit. *Oaxim* itaque jam veteres modo Meſopotamiæ modo Scythiæ fluvium haberi maluerunt; nulla tamen nominis commemorata auctoritate. Fuere, qui *Araxem* reponi mallent; et ſane apud Claudian. B. Gild. 31 inter *Oaxem* et *Araxem* Codices fluctuant. Poſſit etiam confirmatio hujus emendationis e Theocrito peti, ut eum noſter ante oculos habuerit. Is enim, Hieronis laudes *ultra pontum Scythicum et Babylonem* ut extendantur, precatur Idyll. XVI, 99. 100. Eodem itaque modo Virgilius Scythiam et Araxem diverſarum Orientis regionum fluvium memorare potuit. Verum, etiamſi hoc liceret, vel ſic *rapidus cretæ* jungendum eſſet, qui rapit terram albam, radendo littus, h. lutulentus: atque hoc durum. Multo minus ferendi, qui Oxum inſerunt nunc Oaxum dictum, qui *limum vehit turbidus ſemper* ſec. Curt. VII, 10. Excuſemus poëtam, quem defendere equidem non ſuſcipiam. Sufficit fluvium hujus nominis in inſula Creta eſſe, cujus mentionem hic fieri minus mirabitur, qui, uti *Afros*, ſeu Libyas, et *Scythas*, ſic inſulas ab Italia remotas *Cretam* et *Britanniam* ſibi opponi, obſervet. Probabile mihi ſit, Maronem ante oculos habuiſſe locum ex antiquiore aliquo poëta, quem nimis docte et alieno loco expreſſit.

Germania et *Arar* ſibi reſpondere debebant; hic vero Galliæ fluvius eſt, qui in Rhodanum ſe immittit. Defendunt poëtam ſic, ut dicant, hanc ipſam locorum inſcientiam indoctum ſervulum non male decere. Verum, populos Gallos et Germanos vulgari ſermone fere confundi, ſatis conſtat. v. Burmann. h. l. item Ruæum et Martinum. Et ſit hoc eadem fere ratione, qua Tigris, qui Parthorum fines facit, Parthorum fluvius appellatur.

65. *Ibimus Afros*, eliſum *in*; quod in epico carmine melius fieret, Homerico more. *alii* et *pars*, pro alii et alii. v. Burm. Muſgrav. ad Eurip. Bacch. 407 *et - et* eſſe pro *aut - aut* contendit: quod ſane ſit interdum; etſi Æn. VII, 675 *Homolen Othrynque nivalem Linquentes* huc non referam. At h. l. eſt: et pars veniemus ad Oaxem et pars ad Britannos. 66. *rapidum Cretæ veniemus Oaxem;* alii adibimus Cretam. De Oaxi Cretæ v. Var. Lect. Totus lo-

Et penitus toto divifos orbe Britannos.
En, unquam patrios longo poft tempore finis,
Pauperis et tugurî congeftum cefpite culmen,
Poft aliquot, mea regna videns, mirabor ariftas?
Inpius hæc tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has fegetes? en, quo difcordia civis
Produxit miferos! en, quis confevimus agros!

67. *Britanos* e libb. notat Ge. Fabric.——68. *En patrios numquam* Ven. *En nunquam* unus Heinf.——72. Wall. apud Heinf. diftinguebat: *Impius— miles habebit Barbarus? has fegetes?* ut et erat in cod. Franc.——73. *Produxit.* Ita ex Heinf. et Pierii Codd. edidit Heinf.; vulgo, *Perduxit*, quod gravis auctoritas Vatic. et Longob. tuetur. Verum hæ voces fere permutantur. Sic inf. Ecl. VI, 60 *perducant* alii *producant.* *en quis* vel *queis confevimus agros;* ita optimæ edd. et codd. At Rom. Cod. quo Pierius ufus erat: *his nos confuevimus agris*, fed expuncto primo *u* in *confuevimus.* Arreptum tamen hoc a nonnullis: v. Burm. *en quis confuevimus agris* Zulich. *en quis confevimus agris* Gud.

cus alienus a paftoritii carminis indole; nec modo tragicum quid fpirat, verum adeo ἀπροσδιόνυσον, quomodo enim paftores fua armenta agentes per Africam et Scythiam errare aut Britanniam et Cretam infulas adire poterant? Expreffit tamen locum Nemef. Cyneg. 67. 68.

68. *En unquam* pro unquamne. inf. Ecl. VIII, 7 *En erit unquam Ille dies.* Illuftrat Heinf. ad h. l. Intpp. Liv. XXIV, 14. XXX, 21. 70. Vulgo *ariftas* de annis exponi notum eft. In hunc fenfum jam Claudianus accepiffe videtur, qui IV Conf. Honor. 372 *decimas emenfus ariftas* dixit. Huc etiam Rhiani, χείματά τε ποίας τε δύω καὶ εἴκοσι πάσας, advocari poffunt, ap. Paufan. IV, 17 p. 323. Enimvero *mea regna* fubjiciuntur *patriis finibus* v. 68, ac *tugurio* v. 69, et eofdem agros et poffeffiones miferi Melibœi denotant; hæc itaque videns *poft*, pofthac (ex v. 68 *longo poft tempore*), h. quando eos aliquando iterum adfpicere mihi continget, *raræ in illis ariftæ aliquot oculis occurrent? hi tam culti agri* (*novalia* dixit v. 71 omnino pro agris quibufvis) *per novos fuos colonos inculti neglectique jacebunt?* ut Ge. III, 476 *Nunc quoque poft tanto videat defertaque regna Paftorum.* In fequentibus poëta fui oblivifcitur: paftor de fegetibus, de civibus, de pomorum infitione, de vinea agit. 71. *Impius*, fceleratus, nefarius. 72. *Barbarus*, Galli, aliique, qui in legionibus Romanorum tum erant. 73. *En quis c.* quibus, in quorum utilitatem agros coluimus.

Infere nunc, Meliboce, piros, pone ordine vitis.
Ite meæ, felix quondam pecus, ite capellæ.
Non ego vos pofthac, viridi projectus in antro,
Dumofa pendere procul de rupe videbo;
Carmina nulla canam; non, me pafcente, capellæ,
Florentem cytifum et falices carpetis amaras.

TITYRUS.

Hic tamen hanc mecum poteras requiefcere noctem
Fronde fuper viridi; funt nobis mitia poma,
Caftaneæ molles, et preffi copia lactis;
Et jam fumma procul villarum culmina fumant;
Majorefque cadunt altis de montibus umbræ.

75. *quondam felix* alii ap. Heinf. et fic vulgo editum, ufque ad Pulmann. Meliorem ordinem jam Pierius docuerat e fuis.——77. *Frondofa* Mediceus Pierii, et Pompon. Sab. *de rupe procul pendere* Parrhaf. Serv. ad Ecl. IX, 50, et edd. ante Pierium.——78. *nec me* mf. Lengnich. *paftore* unus Mentel. pro var. l.——79. *amatas* coni. Vlit. ad Gratii Cyneg. 390.——80. *hanc—noctem.* Sic jam inde ab Aldo editum. Occurrit tamen in fcriptis et edd. *hac—nocte*; fed illud tuentur Heinf. Burm. Martin. *poteras* editum jam a Nauger. in Ald. tert. firmavit e Rom. et Medic. Pierius, et ex optimis Heinf. Alii *poteris*, ut fere Codd. in his temporibus variant; illud elegantius. cf. Ovid. Met. I, 679.

luimus. 74. Ironice dictum accipies. Quid juvat nunc infeviffe. 76. E Theocrit. I, 116. 117. 79. De *Cytifo* v. ad Ecl. II, 64.

80. Ex Theocriti XI, 44 fqq. 82. *Caftaneæ molles* varie explicantur, ut fint *maturæ*, vel *recentes*, *vel toftæ*; optime forte de genere quodam, quod echinum feu corticem minus durum habet, conf. Cerda. Fit id in primis, fi amygdalis inferuntur. Laudant ex Palladio lib. XIV, 155 *Caftaneamque trucem depulfis cogit echinis Mirari fructus lævia poma fui.* Potuit tamen improprie pro *maturis molles* appellare. *Preffi copia lactis*, h. cafei, quia ferum e coagulo, five concreta lactis parte exprimitur, et *adjectis* etiam pro *foliditate acquirenda ponderibus*, ut Palladius loquitur, *eliquatur*. 83. *Et jam*— nox ingruit. conf. Ecl. II, 67.

ECLOGA II.

ALEXIS *.

ARGUMENTUM.

Corydon paſtor, Alexidis pueri, qui a communi utriuſque domino amabatur, inſano amore quum fureret, miſerum ſui animi affectum hoc carmine exponit. In votis habet, ut ille ruri ſecum habitet. Enumerat copias ſuas et opes ruſticas v. 20, ſuam oris ſpeciem 25, ſuam artem canendi 31, ſua munera puero parata, fiſtulam 36, et duo capreolos 40, tum corollas variorum florum 45; mox tamen damnat ipſe amorem ſuum 58. Dominus per *Iolæ* nomen declaratus eſſe videtur v. 57. Idem Corydon amaverat Amaryllidem, aſperam puellam, et Menalcam puerum v. 14 ſq. 52. Etiam in hujus Eclogæ allegoria retexenda miſere ſe torquent interpretes, quum a Servio et aliis traditum accepiſſent, Alexin ſive Aſinii Pollionis ſive Mæcenatis puerum fuiſſe, a Virgilio amatum; quanquam ejus rei non ſatis conſtans fama fuit; cf. Heinſ. Martinus ad v. 1 et Catrœus. Quæ ita ſecuſne ſeſe habeant, ſcire utique nihil refert; neque de caſtis Virgilii moribus diſputare h. l. attinet. In interpretatione ad talia commenta reſpicere non poſſumus, et forte totam hanc de infami Virgilii libidine fabulam Grammaticorum pruritui allegorice ſingula exponendi debemus. Probabilius enim fit, Virgilium ingenii cauſſa, forte ut Theocritum imitatione exprimeret, hæc ſcripſiſſe. Saltem illud tenere ſatis eſt, exprimi hac Ecloga egregio cum artificio æſtum et furias amoris, quo paſtor,

* *Alexis*, alii, etiam Mediceus, *Poëta*, *Corydon* ex antiqua narratione apud Serv.; Gud, addit *de amore pueri*. Leid. *Carmen vel mieticon*; *Poëta*, *Corydon*, *Ecloga ſecunda*. Voſſ. *Coinon vel Miſton*, forte pro *κοινὸν* et *μιστητόν* h. impurum et libidinoſum.

verna

verna Iolæ, nomine Corydon, in Alexin misere exarserat, qui domini amasius erat. Locus autem, in quo ille dolorem animi carmine mitigat, convenientissime describitur v. 3—5; amant amantes solitudinem silvarum. Siculos in hac Ecloga pastores inducere videtur poëta, v. 21. *Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.* Quo ipso argutiæ allegoriæ concidunt; quæ plane corruunt, si expressa pleraque ex Theocrito cogites, imprimis ex Idyll. XI. XXIII et III, quæ tamen, si cum his compares, multo dulciora esse, vix inficiari possis. Transtulit poëta in Corydonem nonnulla, quæ melius de Polyphemo dicta erant, ut illud v. 25. *nuper me in littore vidi.* Inverso modo Polyphemi amores ad Corydonis exemplum expressit, Ovid. Met. XIII, 776 sq. 801 sq.

ECLOGA SECUNDA.

FORMOSUM pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini; nec, quid speraret, habebat.
Tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos
Adsidue veniebat; ibi hæc incondita solus
Montibus et silvis studio jactabat inani:

1. *Formonsum* Rom. de qua scriptura v. Pier. *Corydon*, Κορύδων. Male *Coridon* et *Choridon*. *Alexin:* alii *Alexim*. v. Heins. hic, et quoties cadem varietas redit, v. c. *Daphnim* et *Daphnin*. Tum in cod. Rom. *Corydon pastor ardebat.*——2. *nec quod sp.* edidit Brunckius sine libro: ex usu Ciceroniano, quod jam maluerat Nodell. Obss. Crit. p. 39 et Jo. Schrader.——4. Drakenb. ad Sil. Ital. III, 429 malebat *solis Montibus*. Sed et *solus* satis se tuetur. v. Burm. Pro *ibi* Goth. sec. *ubi;* nec male.

4. 5. Vid. Theocr. XI, 17. *jacere*, cf. Ecl. VI, 62, et qui-
18, *jactabat*, ut *verba*, *voces*, dem *inter montes et silvas*.

7. Ex

O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
Nil noſtri miſerere? mori me denique coges.
Nunc etiam pecudes umbras et frigora captant;
Nunc viridis etiam occultant ſpineta lacertos;
Theſtylis et rapido feſſis meſſoribus æſtu
Allia ſerpyllumque herbas contundit olentis:
At mecum raucis, tua dum veſtigia luſtro,
Sole ſub ardenti reſonant arbuſta cicadis.

7. *coges* Rom. et Heinſii meliores, et defendunt ex Theocr. ἀπάγξασθαί με ποιήσεις. Sed præſens, quod et ipſum boni codd. Pierii et aliorum agnoſcunt, majorem vim habet. v. Cerda, Burm.——9. *Nunc etiam virides* Ven. ap. Burm. et Goth. ſec. *incultant* Moret. frag. *lacertas* idem frag. Moret. et codd. plures ap. Burm. it. Goth. ſec.——10. *rabido* emend. Clericus, ruſtice a Burmanno exagitatus.——11. Nonnulli *Alia;* antiquus mos conſonas geminas una tantum ſcribendi. In talibus hærere nihil attinet. Porro alii *ſerpillum*, *ſerpullum*, *ſerpelium;* ſed eſt ἕρπυλλον, quod latine ſcribi debuit *ſerpullum:* cf. præf. p. xxvii.——12. *Ac* Rom. Heinſius malebat diſtinguere: *At me*, *cum raucis—cicadis*, *reſonant arbuſta*, ut Ecl. I, 5.

7. Ex Theocr. III, 9. 8. *Nunc etiam p.* uti ſub calidiore ſole facere mos eſt. cf. Georg. III, 327 ſqq. 9. Ex Theocr. ductum VII, 22 σαῦρος ἐφ' αἱμασιαῖσι καθεύδει, ubi ὑφ' ex h. l. commendabat Valk. Diverſa tamen αἱμασιὰ ex cæmentis a ſpinetis; aſſident lacertæ maceriis, aut inſident: præſtat ſaltem ἐν, quoq codd. præbent.

10. *rapido æſtu.* h. vehemente, magno, quia *ſol rapidus* dicitur, ducto vocabulo ab iis, qui *rapido curſu* h. magno et incitato feruntur. Burmannus, qui h. l. Clericum exagitat, ipſe nimis argute exponit, *æſtum, qui vires meſſoribus rapit.* Alio modo *flamma rapit*, rapax eſt. 11. *herbas olentes*, ornat epitheton a natura rei ductum, nec definit, bene an male, modo graviter ac valde. *Allia* vero *ſerpyllumque* memorantur ſimpliciter, quia talium hominum in illis terris quotidianus cibus erant; nam, quod ideo manducaſſe aiunt, ut odoris gravitate ſerpentes et ſcorpios fugarent (v. Plin. Valer. IV, 37, et Urſin. in Virg. coll. ad h. l.) id vero, ne ſubtiliter magis, quam vere dictum ſit, vereor. *Serpyllum* eſſe noſtrum *Quendel*, *Feldkümmel*, *wilder Thymian*, Martinus ad Georg. IV, 30 docet; dubitant alii, an diverſum ſit.

12. *Arbuſta reſonant cicadis mecum* h. me cantante, una cum ipſis

Nonne fuit ſatius, triſtes Amaryllidis iras
Atque ſuperba pati faſtidia? nonne Menalcan?
Quamvis ille niger, quamvis tu candidus eſſes.
O formoſe puer, nimium ne crede colori.
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Deſpectus tibi ſum, nec, qui ſim, quæris, Alexi;
Quam dives pecoris, nivei quam lactis abundans.
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

14 *melius* Zulich. ex interpretatione.——15. *Menalcan* a Pierio ex optimis commendatum, a Pulmann. Commelin. aliis receptum; alii *Menalcam*.——19. *nec, qui ſim:* ita meliores ap. Pier. et Heinſ. conf. ad Ecl. I, 19. Vulgg. cum aliis codd. *quis ſim*. Primum mutatum video in Pulmann. et Commelin. Eſt *qui* mollius et doctius. vid. Heinſ.——20. *nivei* et ad *pecoris* et ad *lactis*, nam utrumque recte dicitur, referri poteſt. Prius Serv. et Mart., poſterius Heinſ. ſequuntur. In pecore epitheton majorem vim quam in lacte niveo habet. Si tamen poëticum morem, ſi porro aurem, conſulas, non dubitabis eo modo diſtinguere, quo nunc fecimus.

ipſis ſtridentibus. Sic *mecum* Ge. I, 41. II, 8. Æn. I, 675 apud Burm. 15. *nonne Menalcan?* nonne pati ſatius erat Menalcæ faſtidia? quod v. ſq. confirmatur.

17. *ne crede*, confide formæ. Servius e Salluſtio laudat: *Virtuti ſatis credebant*. 18. cadunt, decidunt neglecta, adeoque jacent. *vaccinia nigra* eſſe eundem florem cum hyacinthis ferrugineo colore, ſatis convenit inter viros doctos. v. h. l. Cerda. cf. inf. v. 63. X, 39, coll. Theocr. Idyll. X, 28 Καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐντί, καὶ ἁ γραπτὰ ὑάκινθος. Ge. IV, 183, ubi Martinus *hyacinthum* poëtarum *lilium floribus reflexis* ſive *Martagon*, forte id genus, quod *Imperial Martagon* appellant, *Turkiſch Bund*, eſſe putat, et ejus effigiem appoſuit. Salmaſius ad Solin. pag. 1224 *gladiolum*, nobis *Schwerdlilie*, intelligi contendebat: cauſſas breviter recenſuit Ruæus ad Ecl. III, 62. Add. nunc Schreber. V. C. ad Theocr. X, 28. Sed de *liguſtris*, Italiæ flore, major dubitatio. v. Martin. ad h. l. Vulgo *træne*, *Reinweide*, reddunt; alii *convolvulum majorem* intelligunt: Plinius arborem appellat. Græcis *Cyprus*. cf. Pompon. Sab. Sufficit, hunc florem, licet pulchrum, negligi, dum hyacinthus, coloris non æque grati flos, ametur.

19. Ex Theocr. III, 7. XXIII, 28 ſqq. et reliqua ex Theocrit. XI, 34 ſqq. 21. *Siculis*. Revocatur adeo hoc carmen ad paſtores Siculos. v. Argumentum. At parum ſibi conſtat Virgilius

Lac mihi non æstate novum, non frigore defit.
Canto, quæ solitus, si quando armenta vocabat,
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho.

22. *Hic mihi* Menag. alt. *nec frigore* alii ap. Burm. *defit* Goth. pr. *Lac mihi non æstate, novum non frigore defit:* ita distinguit Burm. Hieme enim *Lac novum* (v. Ecl. V, 67) suppetere, id demum esse gloriosum. Sed quis rusticanus hæc audiens non subrideat? ineunte enim hieme partum edunt oves. Verum, etiamsi post *novum* distinguas, repetendum utique idem voc. in altero membro de hieme. Non vero de *colustro* accipi potest. v. Martin.——23. *si quanto arm. vocabant* mf. Barth. Burm. conj. *vacabant*. ——24. Scribitur *Arachinctus*, *Arachintus* etc.; item *Arctheo*, lapsu vario. Item *Dirceus*. At est Διρκαῖος. Pindar. P. 9, 153 Διρκαίων ὑδάτων. Totus versus ex Græco factus est: Ἀμφίων Διρκαῖος ἐν Ἀκταίῳ Ἀρακύνθῳ, ut adeo manifestum sit poëtam Græcum esse expressum.

Virgilius in hoc, quod pastorem vernam tantis opibus, tot armentis, beat! 22. Suppetere sibi per totum annum vaccas ait, quæ bonam lactis copiam præbeant, ut quotidie lac recens apponi possit. Theocritus pro lacte *caseum* posuerat Idyll. XI, 36, etiam hoc ex more harum regionum: vide modo Georg. III, 400. 401.

23. *armenta vocabat*, revocabat, compellebat, ut inprimis fit vesperi, ut domum reducat. vid. suavem locum Apollon. I, 575 sq. et Cerd. 24. in *Actæo Aracyntho*. Hujus nominis nobilis mons est Acarnaniæ sive Ætoliæ; v. vel Strab. X, p. 692 A; nam fines harum regionum modo angustius modo latius patuerunt; non longe ab urbe Pleurone. Ad hunc referenda hæc esse contendit Palmerius Græc. ant. IV, 10, docetque cum tractum ἀκτὴν dici apud Homerum, quia Ithacæ et Cephalleniæ insulis ex adverso situs est in continente. Amphion tamen in Acarnania fuisse nusquam legitur. Occurrit et huic rei ita, ut partim nos non omnia de hac fabula memorata tenere dicat, partim verba hæc: *in Actæo Aracyntho*, initium carminis noti faciat, ut apud Theocr. Idyll. IV, 31. 32 fieri putat, et ut noster fecit Ecl. V, 86. 87, utque alii faciunt, v. c. Aristoph. Nub. 964. Alia exempla v. ap. Bentl. ad Horat. I Serm. 3, 7. Et forte ad eundem modum trahendi versus Bionis Idyll. III, 7. 8, ut argumenta carminum sint, quæ poëta Amorem edocuerit. Verum satis contorta est omnis illa Palmerii ratio, et tota Amphionis, qui lyræ cantu Thebas condidit (Horat. Art. 394), fabula ad Bœotiam pertinet; etiam hic *Amphion Dircæus* a fonte Bœotiæ. Tum vero nec deficit Aracynthi montis nomen et memoria in Bœotia: Nam non modo Steph. Byz. Ἀράκυνθος, ὄρος Βοιωτίας, ἀφ' οὗ Ἀθηνᾶ Ἀρακυνθία, et Vibius Sequester id afferunt, add. Lutat. ad Statii Theb. II, 239, et Sext. adv. Grammat.

Nec ſum adeo informis: nuper me in litore vidi,
Quum placidum ventis ſtaret mare; non ego Daphnin
Judice te metuam, ſi numquam fallat imago.

25. *Non* Ven. et Parrhaſ., et in nonnullis deeſt *in*.——26. *Dum placitum* quatuor ap. Burm. *Daphnin* multi Pieriani et Rufinian. cum pluribus Burm. Si *Menalcan* ſcribas, debuit et *Daphnin* ſcribi cum Pulmann. Commel. Conf. Heinſ. ad v. 73. Conficitur res ex V, 52 *Daphnin ad aſtra feramus*. Itaque *Daphnim* expunxi. *Daphni* Rufinian. p. 272, quod ornari poſſet, ſi tanti eſſet.——27. *fallat* meliores Pier. et Heinſ.; et ſic elegantior ſermo. Ante Heinſ. vulgatum *fallit*. Mentel. pr. et Ven. *fallet*.

Grammat. I, 12, p. 270; verum et illuſtris eſt Propertii locus III, 13, 41 *victorque canebat Pæana Amphion rupe, Aracynthe, tua*. Simile quid in Euripidis Antiope lectum fuiſſe de Amphione, colligebat ex Probo Valkenarius Diatribe pag. 66. 67. Probi verba ſunt: *Amphionem et Zethum Euripides, Jovis ex Antiopa Nyctei filia natos, ait cantando potuiſſe armenta vocare*. Si recte hæc a Probo ſcripta ſunt, firmatur inde lectio Codicis in Propert. l. c. *Prata cruentantur: Zethus victorque canebat P.* Nam frigent *Prata Zethi*, durum eſt *Prata cruentantur Zetho*; et, quæ alii conjectant, *P. c. late*, vel quæ conjectari poſſint, v. c. *lætus victorque c.* lubrica ſunt. Quod tandem Aracynthus *Actæus* vocatur, puta eo ſpectare, quod mons ille fuit in finibus Bœotiæ et Atticæ, unde *Actæus*; omnis enim Attica *Actæa* dicitur, h. e. littoralis, ab *acte*, quæ pro *littore* dicitur. Sextus l. l. Ἀράκυνθος τῆς Ἀττικῆς ἐϛιν ὄρος. Add. Barth. ad Stat. II Theb. 239 *Illa* (Diana) *ſuas Cyntho comites agat, hæc* (Pallas) *Aracyntho*. Copioſus ad h. l. Cerda et Martinus.

25. E Theocr. XI, 34 ſqq. Verum in eo commode hæc de Cyclope dici poterant; non æque nunc de paſtore, qui melius fonte, rivo, amni, pro ſpeculo utitur. At Servius omnino negat mare unquam eſſe ſatis tranquillum, ut imaginem reddat. Videtur is de alto cogitaſſe; nam ad littus maris facies ſatis tranquilla et pellucida eſſe poteſt: conf. Cerda et Burm. Servio tamen obtemperarunt alii, in his Alb. Gentilis, qui de lacu Mantuano accipere maluit, ut Æn. I, 224 mare de Timavo. *Quum placidum ventis ſtaret mare*, h. a ventis, per ventos. v. inf. Ge. IV, 484. cf. Tibull. IV, 1, 126. Explicat Seneca Quæſt. nat. V pr. *Itaque ſi legeris: Quum placidum ventis ſtaret mare, ſcito illud non ſtare, ſed leviter ſuccuti, et dici tranquillum, quia nec huc nec illuc impetum capiat.* Eſt hoc philoſophi argutantis. Quantopere Taſſus, dum eandem rem in *Amynta*

O tantum libeat mecum tibi ſordida rura
Atque humilis habitare caſas, et figere cervos,
Hædorumque gregem viridi conpellere hibiſco!
Mecum una in ſilvis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cera conjungere pluris
Inſtituit; Pan curat ovis oviumque magiſtros.
Nec te pœniteat calamo triviſſe labellum:
Hæc eadem ut ſciret, quid non faciebat Amyntas?

28. *O libeat tantum* duo Burm.——31. *Meque una* fragm. Moret. Deeſt verſus in Zulich.——32. *primum* Rom. et Goth. ſec. *ceræ* Leid.——33. *miniſtros* Franc.

Amynta ornare vellet, a rerum natura receſſerit, docuere viri docti.

28. *O tantum libeat*, ut Theocr. XI, 65. *ſordida rura*, h. l. non in vitium dictum, ſed pro vilis, pauper. Servius *tibi ſordida* jungit, quæ tibi ſordent. 29. *figere cervos*, ſi feræ ſunt, telo, jaculo, Georg. I, 308. Æn. V, 516. cf. Burm. h. l. Venationis tamen ſtudium a vita paſtorum alienum eſſe videtur. Itaque præſtat hactenus alterum, quod Servius habet: "aut furcas, quæ figuntur ad caſæ ſuſtentationem: quæ dictæ ſunt cervi, ad ſimilitudinem cornuum cervinorum." Probarunt hoc Lipſ. et Duker. in Specim. Not. ad Serv. To. I Virg. Burm. In re militari obvia eſt vox, v. ad Tibull. IV, 1, 84 et Intpp. ad Liv. XLIV, 10. In vita communi aut paſtoritia vox non æque occurrit, et omnino poëta non ſatis caute dilogiam intulit: dum *figere cervos* dixit. Nunc igitur putandus eſt Corydon velle Alexin occupatum eſſe ſecum partim in grege paſcendo, partim in opere domi faciendo, ut in ſuſtentanda caſa, actis in terram novis ſtipitibus ſeu furcis. 30. *hibiſco*. Hibiſcus e malvarum agreſtium genere eſſe creditur, Græcorum *althæa:* etſi, quæ de ea diſputantur a viris doctis, parum certa ſunt. vid. Martin. Jam h. l. duplici modo ejus notio conſtituitur: aut cum Servio, ut ſit, ad hibiſcum, tamquam ad herbam pabularem: quod ex uſu loquendi bene fieret: aut ut hibiſci caulis et virga intelligenda ſit, qua paſtor utitur ad compellendum gregem. Haud diffiteor mihi nunc præferendum videri prius illud; eſt enim *hibiſcus* pabuli genus et planta eſculenta: Calpurn. Ecl. IV, 32 *viridique famem ſolarer hibiſco.*

34. *Nec te pœniteat*, pigeat, moleſtum videatur aut parum te dignum. cf. Tibull. I, 4, 47. 35. *quid non f.* omnia feciſſet, nihil intentatum relinquens,

Eſt mihi diſparibus ſeptem conpacta cicutis
Fiſtula, Damœtas dono mihi quam dedit olim,
Et dixit moriens: te nunc habet iſta ſecundum:
Dixit Damœtas; invidit ſtultus Amyntas.
Præterea duo, nec tuta mihi valle reperti,
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo,
Bina die ſiccant ovis ubera; quos tibi ſervo.
Jam pridem a me illos abducere Theſtylis orat;
Et faciet; quoniam ſordent tibi munera noſtra.
Huc ades, o formoſe puer: tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis; tibi candida Nais,
Pallentis violas et ſumma papavera carpens,

41. Pierii Vatic. vetuſtiſſimus diſtinguebat: *ſp. e. n. pellibus. ambo Bina die ſiccant. ambo B. d. ſiccant* Goth. pr. Sic et in nonnullis Heinſ. Sed *ambo* otioſum, poſt *duo*. vid. Burm.——42. *quod* Rom.——43. *ipſos a me* Rottend. *a me ullos* Leid.——47. *Palantes* Leid. a m. pr.

quens. Nota formula. Corydon igitur cantu fiſtulæ excellebat: ejuſque artis æmulus erat Amyntas. 36. *cicutis* pro cannis. Ecl. V, 85. Expreſſa quidem hæc a multis, ſatis ingenioſe tamen ab uno Popio *Paſtor.* II, 39, ſi expendas ac compares verſus 43. 44.

40. E Theocr. XI, 40 ſq. III, 34 ſq. *nec tuta m. valle reperti,* commendat donum a difficultate; periculo a feris contemto capreas has ſilveſtres ceperat. conf. Ovid. Met. XIII, 834 ſq. quo toto loco hanc Eclogam ante oculos habuit. Ovem præbere mammas capreolis, exemplo non caret. 41. *ſparſis pellibus albo,* ut maculæ fuerint albæ. Ducta res e Theocr. XI, 41, ubi vid. diſputantes Intpp. *etiam nunc* vero, quia acceſſu temporis mutant colorem, ait Servius. Niſi, durius quidem, ad *ſiccant* referas; etiamnum lactent. 42. *die,* quotidie Ecl. III, 34. Æn. XI, 397. 44. *Et faciet,* abducet; ex Theocr. III, 36. Ad 45. cf. XI, 47. 56. 57.

46. *ferunt Nymphæ.* Quæras, unde repente in vitam communem inducantur deæ, Nymphæ et Naïdes. Non tamen nimium in hoc argutandum; ita enim loqui et deos deaſque agreſtes luſibus paſtorum intereſſe dicere, genus carminis bucolici fert. Splendidi autem hi verſus 46—55. 47. *Pallentis violas,* ſunt noſ-

Narciffum et florem jungit bene olentis anethi ;
Tum, cafia atque aliis intexens fuavibus herbis,
Mollia luteola pingit vaccinia caltha.
Ipfe ego cana legam tenera lanugine mala,

48. *bene jungit* fragm. Moret.——49. *Cum cafia* Ven. et Parrhaf. *Tunc* multi.——50. *Pinguia l.* Nonius Marcellus in *caltula.*

træ violæ flavæ, *gelbe Violen*, vid. Martin. ad h. l. inter vernos flores numerandæ; λευκόϊον f. albam violam, flore five albo five flavo five purpureo, vocant veteres. *Pallens* vero pro flavo; fi corpora hominum calidiore in plaga viventium reputes, quæ, cum pallent, fubflavefcunt. *Papavera* funt ex genere filveftri, flore rufo, quod in arvis cum hordeo maxime nafcitur. Plin. XIX, 9. vid. Martin. h. l. et ad Ge. I, 78. *Narciffus* ex eo utique genere eft, quod nos ita appellamus. v. eund. ad Ge. IV, 122. cf. Theocr. XI, 57. Schreber. ad I, 133 cum Linnæo confentit, qui *Narciffum poëticum* edidit. Quæ autem Julius Sabinus h. l. habet de Narciffo, coronis Erinnyum deftinato, petita funt ex Schol. Sophocl. Oed. Col. 681. *Anethum* noftrum *Tille*, f. *Dille*, *dill*, *anet*, effe putatur, quod et in noftris hortus vifitur, flore flavo. ἄνηθον etiam Theocritus cum rofis et violis jungit VII, 63: Dubites tamen de alio loco Idyll. XV, 119. Cum malvis et apio jungit τό τ' εὐθαλὲς οὖλον ἄνηθον Mofchus Idyll. III, 101. 49. *Cafia* a Plinio inter herbas ac flores recenfetur coronarios, et inter eos, quos circa alvearia ferere jubet. Vulgo *lavendulam* noftram effe putant. vid. Cerda ad Ge. IV, 30, p. 480. Sed Martinus, comparatis inter fe Plinio, Diofcoride ac Theophrafto, docet, *Cafiam* hanc effe *cneoron* Græcorum, f. *Thymelæan lini folio, quæ grana cnidia* fert. v. Martin. ad Ge. II, 213. 50. *pingit vaccinia*, variat *caltha*, tamquam flore diverfi coloris, *intexens herbis* n. violas et reliqua. conf. Æn. VII, 488. *Caltha* vulgo noftra *Ringelblum*, *marggold*, *foucy*, habetur. vid. Cerda, quamquam de eo adhuc dubitat Martin. ad h. l. De *vacciniis* vid. ad v. 18. *mollia*, tenera, ut Ecl. V, 38. VI, 53, et ut noftrum *fanft*.

51. *cana — tenera lanugine mala.* Χνοάοντα. Intelligunt vulgo mala cydonia, f. cotonca, nobis *Quitten*, quæ cana lana f. lanugine obduci fatis conftat. Quum tamen ea palato puellæ parum grata fuiffe videri poffint (oblitus erat vir doctiffimus, h. l. de re coronaria agi), conjicit Martinus fignificari a poëta *præcocia*, f. noftra *Apricofen*. Sed vulgata interpretatio confirmari etiam poteft ex Alcimi Epigrammate Antholog. Burm. T. I, n. 211, quod ex h. l. expreffum, ubi *hæc mala* redduntur *velleribus hirfuta cydonia canis*. Calpurn. Ecl. II, 90.

91 ut

Caſtaneaſque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
Addam cerea pruna; honos erit huic quoque pomo;
Et vos, o lauri, carpam, et te, proxima myrte:
Sic poſitæ quoniam ſuavis miſcetis odores.
Ruſticus es, Corydon; nec munera curat Alexis;
Nec, ſi muneribus certes, concedat Iollas.
Heu, heu, quid volui miſero mihi! floribus auſtrum,
Perditus, et liquidis inmiſi fontibus apros.

53. *poma* Ven.; porro *et* ante *honos* in vulgg. edd. et in nonnullis libris ad evitandum hiatum; male. vid. Pier. Heinſ. h. l. qui primus ejecit, et ad Ge. I. 4, 221. Waſium de Senar. c. 4. Ad Græcorum imitationem, quibus aſpiratio ſonum conſonæ ſimilem reddebat, *v* vel *w*, *f*. poëta et hoc accommodavit.——56. *eſt* Rom.——57. *certet* idem, et *concedat*, quod præſtantiores Heinſii tuentur; idque editum inde ab Aldd. At Pierius editum laudat *concedet*, ſicque multi codd. *concedit* pr. Moret. *Iollas* in pleriſque. *Iolla* Rottend. ſec. ut Ecl. III, 79, Eſt Ἰόλη. Ἰόλαος. Ἰόλας. ——58. *Heu! heu!* Rom. et alii vetuſtiores: itaque recepit Burm.; vulgo editur et ſcribitur *Eheu*, ut et apud alios. v. h. l. Muſon. et Burm. ——59. *immiſit* Parrhaſ. *Proditus* quart. Moret. *Perditis* Lutat. ad Stat.; at ſatis notum, *perditus* pro miſer, ut, amore.

91 *ut in arbore ſæpe notavi Cerea ſub tenui lucere cydonia lana.* cf. Martial. X, 42 alioſque a viris doctis ad utrumque locum laudatos. 52. Reſpicit hunc verſum Ovid. Art. II, 267. III, 183. 53. *cerea pruna*, ſive flava, ſive matura; hoc ſenſu dictum illud Alcmanis, quod h. l. laudat Fabric. κηρίναν ὀπώραν, illo videtur accipere Ovid. Met. XIII, 818. Alia loca Cerda laudat. cf. Intpp. ad Horat. I Carm. 13 *cerea Telephi brachia.* 54. *proxima myrte*, quæ in calatho proxima laureis frondibus ponetur; et junguntur fere. v. Horat. Od. III, 4, 19. v. h. l. Burm. *Laurus* vero non eſt accipienda de eo genere, quæ accuratius *laurocerasus* dicitur, et verſus finem ſæculi XVI ex Trapezunte et Conſtantinopoli ad has terras allata fuit, ſed de ea lauro, quæ in ſilvis et ſæpibus paſſim per Italiam viſitur. Cæterum imaginem hujus *ferti florei* expreſſam dedit Martinus ad h. l.

56. *Ruſticus es*, ſtultus; niſi poëta exprimere voluit Theocr. XX, 3 Βωκόλος ὢν ἐθέλεις με κύσαι τάλαν; quod tamen paullo argutius eſſet dictum. *Iolas*, dominus Corydonis et pueri hujus delicati. Fluctuat autem in ſqq. et jactatur variis curis animus miſeri amantis ab uno ad alterum abreptus.

58. 59. Ita intelligo: me miſerum! qui munerum men-

 tionem

Quem fugis, ah demens? habitarunt di quoque
    filvas,
Dardaniusque Paris. Pallas, quas condidit, arces
Ipfa colat: nobis placeant ante omnia filvæ.
Torva leæna lupum fequitur; lupus ipfe capellam;
Florentem cytifum fequitur lafciva capella;
Te Corydon, o Alexi: trahit fua quemque voluptas.
Adfpice, aratra jugo referunt fufpenfa juvenci,

60. *Quam f.* Menag. fec. *a, ah, ha, o* alii, ut fere in libris variatur fcriptura.——61. *quæ condidit* Pier. ex Rom ——62. *colit* duo Burm. *colant* Rom.——63. *capellas* Rom.——64. Hic verfus abeft a Ven. et Rottend. ——66. *jugo ut referant* Leid. et alii quidam. Sic Ecl. IV, 52. V, 6. Æn. X, 20 et al. v. Burm. *Afpice, ut* Goth. pr. paullo infcitius; idem *referant*.

tionem feci, quibus te expugnare et mihi conciliare vellem; quam meæ cauffæ male ipfe confului, quum, ut munerum rationem habeas, te horter; habes enim herum tuum, amatorem, qui multo majoribus te corrumpere poffit. *Perditus*, n. amore, amens. Ecl. VI, 88.

60. *habitarunt di quoque filvas.* Notum exemplum Phœbi. Ovid. Art. II, 239. Tib. II, 3, 11. Pallas vero πολιὰς, πολιοῦχος, ἀκραία fatis nota. v. Spanhem. ad Callim. Lav. Pall. 53. cf. Cerda. Enimvero quid eft, *quas condidit?* An plures arces, ἀκροπόλεις, Minervam condidiffe conftat? Scilicet revocanda res ad folas Athenas. Etiam hæc paullo doctiora, quam pro paftorum ingenio, videri debent; monuit quoque Klotzius Opufc. pag. 285. Ornavit hæc Popius *Paftor.* II, 59 fqq.

63. Ex Theocr. X, 30, quo loco, quidquid Grammatici pro Virgilio dicunt, multo commodius et elegantius pofitum eft. Hic Corydon inter alias animi æftuantis curas ardoris fui incredibilem vim et impetum five exponere five excufare putandus eft. *Torva* eft truculenta, ipfo adfpectu terribilis, βλοσυρά. *fequi* autem non uno fenfu ponitur. 64. *Cytifus* fruticis genus, rhamno fimilis, colore albicante, ramis fere cubitalibus, jucundo foliorum odore et fapore, apibus et capris gratum. Noftrorum *Cytifus Marantæ*. Plin. XIII, 24. v. Mart. Ge. II, 431. 65. *trahit fua q. voluptas*, amor, libido. vide Burm. Theocr. X, 31, unde hæc converfa, ἐγὼ δ' ἐπὶ τὶν μεμάνημαι. cf. Martin. ad Ge. III, 130. 66. *aratra ex jugo fufpenfa*, inverfo vomere, ut folum verrant, protracta. Ad v. 67 cf. I, 84. Horat. Epod. II, 63 *videre feffos vomerem inverfum*

Et ſol creſcentis decedens duplicat umbras:
Me tamen urit amor; quis enim modus adſit amori?
Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit!
Semiputata tibi frondoſa vitis in ulmo eſt.
Quin tu aliquid ſaltem potius, quorum indiget uſus,
Viminibus mollique paras detexere junco?
Invenies alium, ſi te hic faſtidit, Alexin.

67. *deſcendens* pr. Ed. et Voſſian. a pr. m. *diſcedens* Pier. ex nonnullis ſollenni lapſu.——70. *tibi eſt f. vitis in ulmo* unus Heinſ.——71. *potior quorum indiget uſus* elegans eſt emendatio Marklandi ad Statii Silv. p. 341. Sed *μᾶλλον* etiam in Theocr. loco XI, 74.——72. *para* tres Burm.——73. *hic* abeſt a Rottend. ſec. *faſtidat* Rom. *Alexin* Heinſ. repoſuit e melioribus, in quibus *Alexin* et *Alexim*, vulgo *ſi te hic faſtidit Alexis.*

ſum boves collo trahentes languido. Color horum verſuum petitus ex Theocr. II, 38. 39. Græcis una voce eſt *βελυτός*. 68. Theocr. VII, 56.

69. Ex eodem XI, 72 ſq. 70. *Semiputata tibi f.* cf. ad Ecl. I, 57, et Georg. II, 410. Servius ad h. l. ſuperſtitionem veterum commemorat, *in ſacris dici furore corripi eum, qui ſacrificaverit de vino, quod eſt de vitibus imputatis;* atque talis lex inter Numæ leges memoratur: *Diis ex imputata vite ne libanto.* Cujus opinionis ad acuendam ruſticorum induſtriam ſumma vis eſſe debuit. Amputantur autem vites bis in anno, primum æſtate, deinde poſt Idus Octobres, ut maturitatem capere fructus et ſole coqui poſſint. Colum. V, 5 *Pampinandi autem modus is erit, ut opacis locis humidiſque ac frigidis æſtate vitis nudetur, foliaque palmitibus detrahantur, ut maturitatem fructus capere poſſit, et ne ſitu putreſcat.* De altera hac amputatione accipiendus locus Theocriti VII, 134, quod apparet, ſi conferas ib. vſſ. 24. 25. Idem in arboribus fieri neceſſe eſt, quibus vites ſe adjungunt, et ſuſtinentur, ne æmula umbra viti noceat. Mart. h. l. 71. *quorum indiget uſus,* quæ ad uſum vitæ ruſticæ neceſſaria; ſcil. vas aliquod, vel calathum. *detexere junco,* cf. Tibull. II, 3, 15. *mollis,* flexilis, *ὑγρός.*

ECLOGA III.

PALÆMON.

ARGUMENTUM.

Disceptant hoc carmine alternis versibus (quaternos inf. Ecl. VII. videbimus) duo pastores, Damœtas mercenarius, Ægonis oves pascens, et Menalcas; cujus carminis, *amœbæum* illud dicitur, ea lex est, ut is, qui respondet, iisdem versibus ac numeris aut contrarium aut majus et pulchrius aliquod dicat, aut ulla alia ratione simile quid subjiciat. Neque ex eodem omnia argumento necesse est esse petita, sed a variis ac diversis plane rebus arcessita; cujus quidem rei bene memores esse debemus, ne argutemur in constituendo sententiarum ordine et nexu. Etiam nostro tempore ejus generis carmina apud Italos in pretio haberi, et laudari poëtas *Improvisatori*, Spencius, Anglus elegantissimus, Ecl. VII pr. notavit, et nota res est. Occasio hujus certaminis parum feliciter a conviciis mutuis et probris, quibus se invicem lacessunt, petitur, in quibus non modo honesti et decori nulla ratio habita, verum ne id quidem, quod poëtæ nomen et naturam efficit, spectatum est, ut non nisi gratæ et jucundæ res exhiberentur. Nec omnino inventi magna laus esse potest, non modo in summa carminis; est enim petitum argumentum ex Theocrito Idyll. IV et V; verum et in singulis versibus pastorum sibi respondentium: nihil enim in illis est, quod naturali aliquo sententiarum ordine vinctum vim ad animum habeat. Singula disticha sunt singula carmina; scopæ solutæ. De tempore hujus carminis v. Vita Virgil. p. 711. cf. 709. Agitur res inter pascua et greges per agros gramen carpentes. cf. v. 55.

ECLOGA TERTIA.

MENALCAS. DAMŒTAS. PALÆMON.

MENALCAS.

Dic mihi, Damœta, cujum pecus? an Melibœi?

DAMOETAS.

Non; verum Ægonis: nuper mihi tradidit Ægon.

MENALCAS.

Infelix o ſemper, oves, pecus! ipſe Neæram
Dum fovet, ac, ne me ſibi præferat illa, veretur,
Hic alienus oves cuſtos bis mulget in hora:

1. *ain' M.* unus Leid.——3. *oves* jam Ald. ſec. Steph. et aliæ, firmavitque Heinſ. ex Pier. Rom. Oblong. aliiſque Codd. *ovis* vulgo, quod ſecundo caſu capiebant.——4. *ille veretur* Leid. Servii Sic et Rom.——5. *Hicc' alienus.* Sic Marius Victorin. in Grammat. monet legendum. Scilicet ubique ante vocalem ita erit ſcribendum; enimvero jam ubique conventum eſt in hoc, ut *Hic* producta ſyllaba ſit pro hicce. *ovis* vett. edd., Marius Victorinus et potiores ſcripti cum edd. ſed jam Aldd. *oveis:* tum *mulgit* Mentel.

1. Ex Theocrit. IV, 1 ſq. *cujum* jam deſueta vox erat; *ſic rure loquuntur,* addebat Virgiliomaſtix, ut Pſeudo-Donatus §. 61 memorat. 4. Dum ipſe Ægon Neæræ aſſidet, hic mercede conductus gregem perdit. Fere ut ap. Homer. Od. ς, 246 ἀλαλήμενος αἰὲν Ἄστυ κάτ'· αὐτὰρ μῆλα κακοὶ φθείρουσι νομῆες.

Et ſucus pecori, et lac ſubducitur agnis.

DAMOETAS.

Parcius iſta viris tamen objicienda memento.
Novimus et qui te, tranſverſa tuentibus hircis,
Et quo; ſed faciles Nymphæ riſere; ſacello.

MENALCAS.

Tum, credo, quum me arbuſtum videre Miconis
Atque mala vitis incidere falce novellas.

6. *ſucus* ubique antiquiores: a ſugendo ——7. *Parcius: iſta*, ita diſtinguunt Codd. nonnulli et Servius: atqui ſic eſſe debebat: *iſta viris te objicere memineris.*——8. *hirquis* Grammatici et pars codd., ſive ut ſit pro *hircis*, diverſa ſcriptura, ſive ut ſint ἴλλοι, oculorum anguli. Sed vid. Not.——10. *Miconis* nunc ſcripſi e Theocrito hoc ipſo loco, quem expreſſit; Μίκωνος Idyll. V, 112. Vulgo *Myconis.*

7. *Parcius iſta viris.* Convicium convicio opponit Damœtas, et Menalcæ infamiam pathicæ libidinis exprobrat. Dicit itaque, etiamſi hæc jure exprobrari mihi poſſent, at iſta tamen convicia certe non homo mollis, effeminatus et turpis, iis facere debebat, qui ſunt puris moribus, h. mihi; ut apud Suet. Veſp. cap. 13 Veſpaſianus notæ impudicitiæ homini reſpondet: *Ego tamen vir ſum.*

8. *Novimus et qui te* ſcil. corruperit. Non nos latet, te inter greges et in ipſo ſacello Nympharum turpi libidine pollutum eſſe. *hircos* ſ. *hirquos* multi ex interpolato Servio de angulis oculorum accipiunt, h. oculis præ libidine in angulos reductis. Sed hoc inter argutias interpretum harum Eclogarum referendum; idque manifeſtum fit, ſi quis Theocrit. V, 41. 42, unde hæc expreſſa, et Plinii locum (qui in noſtro Plinio non occurrit) a Servio laudatum, comparet. *ſed faciles Nymphæ riſere* n. ſacrilegum hoc facinus, cum alii dii ſeveriores id graviter ulturi fuiſſent. Poteſt itaque *faciles* hactenus ad laſciviam Nympharum referri, quæ cauſſa hujus facilitatis erat.

10. 11. Tum, credo, hoc factum, cum Nymphæ viderunt me etc. Noto ironiæ genere de ſe prædicat flagitium alterius. Imitatus eſt hoc, ut ſolent homines digna indigna imitari, Calpurnius VI, 84 ſq. *mala falce*, non acuta, obtuſa, rubigine exeſa, qualis falx ramis et vitibus tanto magis nocet. Ita exponit Burm., docte utique, ut tamen nihil huic loco inſit, quod ad iſtam argutam rationem ferat. Damœtam furtim per malitiam vites præcidiſſe ac corrupiſſe ſufficit. Accipiamus

DAMOETAS.

Aut hic ad veteres fagos, quum Daphnidis arcum
Fregisti et calamos: quæ tu, perverse Menalca,
Et, quum vidisti puero donata, dolebas;
Et, si non aliqua nocuisses, mortuus esses.

MENALCAS.

Quid domini faciant, audent quum talia fures!
Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidiis, multum latrante Lycisca?
Et quum clamarem: Quo nunc se proripit ille?
Tityre, coge pecus; tu post carecta latebas.

DAMOETAS.

An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruisset fistula, caprum?

12. *Daphnidos* Valer. Prob. in Arte Gramm. agnoscit.——15. *aliquid* Ven. et Parrhas. *aliquem* Rottend. alter. *ex aliqua* Voss.——16. *faciant* Heins. ex optimis codd. iterum revocavit; ediderat jam idem Nauger. in Ald. tert. Vulgo *facient*. *facerent* unus Moreti. *Quid facient domini, audent* Scalig. et Gisan., evitandi ingrati soni caussa.——17. *Nonne ego* Menag. et Goth. pr.; idem mox *carrecta*.——19. *Et dum* multi.

mus itaque simpl. nocivam, perniciosam. v. ad Tibull. III, 5, 20. *arbustum* potest esse synonymum *vitium*, ut Georg. II, 416. *Jam vinctæ vites, jam falcem arbusta reponunt.*

12. Recriminatur hic, simileque ejus, quo se petitum videbat, malitiæ et invidiæ flagitium objicit Menalcæ. *quæ donata* v. 13, sc. *arcum* et *calamos*. Arcus non alienus a pastorum vita ad defendendos greges a feris.

16. *fures*, servi, ex oppos. *domini* et vetere interpretatione Servii; cum nunc ille mercenarius pastor conviciari audeat. Usum vocis in vulgari sermone vigentem arguunt comici, qui *fures* pro servis improbis ac pro scelesta plebe adhibent. 20. *Tityre, coge pecus*, quod dispersum vago discursu palabatur; tacite vero eo ipso indicabat, furem adesse, qui caprum ex grege dolo interciperet. *Tityrum* vero Damonis servum intelligere debemus, aut eum certe, qui ejus pecus pasceret. *Carex* apud Catull. cum *junco*, apud Colum. cum *filice* jungitur;

Si nescis, meus ille caper fuit; et mihi Damon
Ipse fatebatur; sed reddere posse negabat.

MENALCAS.

Cantando tu illum? aut umquam tibi fistula cera
Juncta fuit? non tu in triviis, indocte, solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

DAMOETAS.

Vis ergo, inter nos, quid possit uterque, vicissim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne forte recuses,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fetus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

MENALCAS.

De grege non ausim quidquam deponere tecum:
Est mihi namque domi pater; est injusta noverca;

23. *quem mihi* Rottend. sec.——25. *haut unquam* Goth. pr. pro *aut*; nonnulli *haud* apud Burm. et Pierii Mediceus.——26. *Vincta* Rom. et alii, sollenni lapsu. Sed vid. Heins. Nonnulli *num tu*, et v. 27. unus Heins. *misere*. *dispergere* ms. Lengnich.——33. *injusta*. Jo. Schrader. malebat *infesta*, χαλεπή, ut ap. Theocr. χαλεπὸς δ' ὁ πατήρ μευ χ' ἁ μάτηρ.

jungitur; Georg. III, 231 *acuta* appellatur; videtur itaque *junci* genus esse commune, *Riedgrass*. v. Martin. ad Ge. III, 231.

23. *Si nescis*, h. ut hoc scias ne hoc ignores. Ovid. Epist. XX, 150. 25. *Cantando tu illum?* vicisse te ais? cf. Theocr. V, 5. 27. *in triviis—miserum* addita intellige, ut efficiat, ea esse quam vilissima; uti *disperdere* invidiose pro canere. *in triviis*, multo minus in certamine.

28. *vicissim* h. l. per vices, alterne; ad amœbæum carmen referendum. cf. Ecl. V, 50. Damœtas vaccam teneram in sponsione collocat. cf. Theocr. VIII, 11 sq. 30. ex Theocr. I, 25. 26. Est autem juvenca διδυμοτόκος· aliter quam apud Theocritum, in quo ἐς δύο πέλλας positum est, ut tantum lactis ex uno mulctu proveniat, quantum ad duo mulctralia replenda satis sit. *pignus* dictum pro sponsione. 31. cf. Theocr. VIII, 14 sq.

34. *alter*

Bifque die numerant ambo pecus, alter et hædos.
Verum, id quod multo tute ipfe fatebere majus,
(Infanire libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili fuperaddita vitis

35. *tute multo ipfe* Leid. *tu ipfe* Ven. Ed. 1472.——36. Diftinxere alii, ut jam in fcriptis, poft *libet*, alii poft *quoniam*, five eodem fenfu, five ut ipfe Menalcas de fe dicat, fe infanire, qui depofiturus fit contra vitulum poculum (poëtice dixit plur. *pocula*), multo majoris rem pretii.——37. *Alcimedontis.* Multis modis aberrant librarii; eft Ἀλκιμέδων.——38. *facilis* fuiffe a prima Virgilii manu teftatur Serv. ad Æn. II, 592, agnofcit quoque Donatus, eftque idem illud in quibufdam Codd. parum commode poft *lenta*. Etiam *fragilis* Rom. et al. v. ad Ovid. Met. XV, 169 B.

34. *alter et hædos*, fetum pecoris h. matrum caprarum, numerat. 36. *Infanire* fcil. mecum certando.

38. *Lenta quibus torno f.* Multo plus pulveris commotum eft in hoc loco cum ab aliis tum a me ipfo (in Addend. Ed. pr. p. 212), quam neceffe erat. De *torno* et *cælatura* egi difertius alio loco (*Antiquar. Aufsätze* II P. pag. 145 fq.) Reputandum erat, h. l. agi de paftoris opere, qui nec *torno* tornare poculum, nec *cælo* uti potuit, fed *fcalpello*, quo et *excavavit* illud et *cælavit*, exfculpfit in poculi exteriore area *opus anaglyphum*. Eft adeo *tornus* h. l. parum proprie dictus pro fcalpro, feu cultro paftoritio ad fcalpendum adhibito. Nihil amplius: hocque uno animadverfo expedita fatis funt reliqua. Itaque Salmafio et Burmanno nolis accedere, ut torno tantum politum et rotundatum poculum, cælatura vero vitis fuperaddita fit, h. in plana et lævigata fuperficie exfculpta extet. Jam reliqua ita jungenda: *quibus*, h. cui poculo, *vitis lenta fuperaddita*, exfculpta, *torno facili*, ope fcalpelli, quod *facili* h. e. docta et perita manu tractatur. v. ad Ovid. Art. I, 160. Tibull. I, 4, 40. *veftit corymbos diffufos hedera pallente*, explicat fe fupra hederam, cujus corymbi diffufi funt, eamque adeo implicat fuis racemulis. Scilicet anaglyphum erat ita factum, ut, collocatis in medio duorum hominum fignis, oras ambiret vitis hederæ implicita. *Corymbi* funt racemi hederæ in orbem circumacti, ut Plin. 16, 34, et acinis ac baccis, qui fructus hederæ, quas vuas vocant, graves. *Hedera* dicta *pallens*, quia genus ejus albo colore confpicitur; namque eft alia nigro colore, et nigro aut croceo fructu. v. Martin. ad h. l. *Vitis* autem explicare fe et ferpere fuper *racemos diffufos hedera*, h. hederaceos, adeoque fuper hederam, putanda eft, atque ita ambire duas cælatas imagines

Diffusos edera vestit pallente corymbos.
In medio duo signa: Conon, et, quis fuit alter,
Descripsit radio totum qui gentibus orbem;
Tempora quæ messor, quæ curvus arator haberet?

39. *palante* Rottend. sec. et qu. Moret., ut Ecl. II, 47.——42. *haberet arator* duo Burm.

imagines Cononis et Arati. Nam *vitem* de hederæ vimine, viticula appellatur quidem Plinio, cum W. Clarkio (*Connexion of Roman, Saxon and English Coins*, pag. 224) accipere non licet: ita vimen hederæ, adeoque hedera hederam, ambire diceretur. Erat in his ante oculos Maroni locus Theocriti I, 29 sqq. quem h. l. illustratum dabo: Ibi in cissybii, quod majus vas erat pastoritium, superficie tres sunt areæ: quarum prima mulierem sedentem inter duo amatores cum ipsa amatorie expostulantes exhibet, in altera piscator rete trahit mari, in tertia vinea est cum puero custode. Totum poculum ambit acanthus flexibus suis: ad summam oram hedera et helichrysus sunt implicitæ inter se mutuis nexibus: ex his expressit illa Maro; Τῶ περὶ μὲν χεῖλη μαρύεται ὑψόθι κισσὸς, *ambit oram vasis hedera*, κισσὸς ἑλιχρύσῳ κεκονισμένος, flore helichryso (de quo quomodo dubitare possunt, qui Idyll. II, 78 legerant?) *vestita*, implicita. ἁ δὲ ἕλιξ ἀγαλλομένα καρπῷ κροκόεντι εἱλεῖται κατ' αὐτὸν, hederæ autem racemuli, *corymbi diffusi hedera*, fructu croceo seu baccis ornati (cf. Bentl. ad Horat. Ep. I, 19, 10), volvuntur circa illum (helichrysum), eum florem implicant. Ita fere ap. Nemesian. Ecl. III, 18. 19 *vitea serta plicantur corymbis*. Cf. sertum Theocr. III, 22. 23.

40. *In medio duo signa: Conon.* Fuit Conon celeberrimus mathematicus et astronomus, qui circa Ptolemæi Philadelphi tempora vixit, cujus Archimedes aliquoties, tamquam sibi amicissimi et doctissimi hominis, et Catullus *de coma Beren.* v. 7 ex Callimacho mentionem fecit. cf. Mart. h. l. *quis fuit alter*—de celebri astronomo loqui eum necesse est, qui cæli plagas, ortus occasusque siderum, et anni tempora in agricolarum usum descripserit. Ad Aratum (male Ptolemæus interponitur, qui CL annis serius vixit), Eudoxum, Servius, alii ad Hesiodum, Anaximandrum, Archimedem, referunt. Jam Archimedem familiarem Cononis fuisse, et sphæram e vitro confecisse, constat vel ex Claudiano epigr. 86. v. ibi Gesn.; verum, eum rem rusticam sua arte adjuvisse, memoriæ tradidit nemo; quod contra in Aratum cadit, qui astronomicas rationes ad usum agricolarum transtulit, cujusque *phænomena et prognostica*, propter utilitatem magis forte, quam propter poëtæ ingenium, celeberrima

Necdum illis labra admovi, ſed condita ſervo.

DAMOETAS.

Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,
Et molli circum eſt anſas amplexus acantho;
Orpheaque in medio poſuit ſilvaſque ſequentis.
Necdum illis labra admovi, ſed condita ſervo.
Si ad vitulam ſpectas, nihil eſt, quod pocula laudes.

43. *Nondum* Goth. pr. hic et 47.——46. *in medium* Goth pr. *ſequaces* alter Rottend. quod illuſtrat Heinſ.; nam ponitur et ipſum pro *ſequentes*.——48. *ſpectas* repoſuit Heinſ. e potioribus: idem jam Ald. pr. dederat; ſed Naugerius et cæteri *ſpectes;* in compluribus etiam *laudas*. *quo pocula laudas* Menag. *cur p. laudes* Ven.

celeberrima inter veteres fuere, et, cum faſtorum et Kalendariorum uſus non tantus nec tam frequens eſſet, utiliſſima eſſe debuere. Forte tamen *radius* melius tribuitur Eudoxo, quippe aſtronomo. Laudabat Schrader. locum Avieni: *Hic primus Cnidii radium ducis intulit aſtris Mortalemque loqui docuit convexa deorum.* *Radius* enim proprie geometrarum virga eſt, qua in pulvere formas delineabant; nec in aliam rationem intelligendum videtur, quando Uraniæ ſignis, aut, uti ſollenni more fit (cf. Æn. VI, 851), aſtronomis tribuitur, cum et figuris et numeris opus habeant. Cæterum certavit cum his Popius *Paſtoral.* I, 35 ſq. qui etiam minus ambitioſe nonnulla dixiſſe videri poteſt. At v. 42 alluſum eſſe videri poteſt ad Heſiodeum E., 384 Πληϊάδων— ἐπιτελλομενάων, Ἄρχεσθ' ἀμητοῦ, ἀρότοιο δὲ, δυσσομενάων. 43. converſa ex Theocr. eod. l. v. 59. 60.

44. Invidia punctus hic duo pocula pro uno commemorat, verum ambo, ut apparet, eodem exemplo facta. Pro vite hederæ implicita nunc ambit ora acanthus; in media poculi area Orpheus cantans effictus. Eſt autem *Acanthus* apud Virgilium *et* plantæ Ægyptiacæ, ex acaciarum genere, v. Georg. II, 119. Æn. I, 653. 715, ibique Mart., *et* herbæ ſilveſtris hortenſiſque ac topiariæ genus, hic et Ecl. IV, 20. Georg. IV, 123 et 137, ubi v. Mart. Nos *Baerenklau* dicimus. *Mollis* ad artificis facilem et levem manum referri contendit Burm. nimis docte; nam *mollis* eſt proprium ex acanthi lubrica et flexuoſa natura epitheton; vide modo laudatum locum Georg. IV, 137 et ap. Theocr. I, 55, unde hæc expreſſa, ὑγρὸς ἄκανθος: cf. Martin. h. l. add. doctam notam Cioſani ad Ovid. Met. XIII, 701. 48. *Si ad vitulam ſpectas*, h. ſi tamen poculum tuum ad juvencam exigis, cum ea comparas;

MENALCAS.

Numquam hodie effugies: veniam, quocumque vocaris.
Audiat hæc tantum, vel qui venit, ecce, Palæmon.
Efficiam posthac, ne quemquam voce lacessas.

DAMOETAS.

Quin age, siquid habes, in me mora non erit ulla;
Nec quemquam fugio: tantum, vicine Palæmon,
Sensibus hæc imis, res est non parva, reponas.

PALÆMON.

Dicite: quandoquidem in molli consedimus herba;
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos,
Nunc frondent silvæ, nunc formosissimus annus.
Incipe, Damœta; tu deinde sequere, Menalca.
Alternis dicetis; amant alterna Camenæ.

49. *Non hodie* Zulich. *vocabis* Goth. sec.——50. Palat. et Reg. distinguunt post *vel qui?* At vero: *Audiat hæc aliquis* Ven. et Parrhas.; hic quoque *vel quis*. Tandem Moret. quartus *Audiat—ipse P.*——55. *in* abest a nonnullis Pier. et Heins. *consedimus umbra* Ven., perpetua librorum aberratione. vid. Burm. conf. ad Tibull. II, 5, 95.——59. *alterni* Menag. et ed. Ven., etiam hoc bene.

comparas: non est quod illud vitula potius habeas; nec opus est, ut ego, etsi duo pocula et ipse habeo, alterum ex iis pro sponsione ponam.

49. *Numquam hodie effugies:* verba a Nævio mutuata esse ap. Macrob. VI, 1 asseritur p. 576. *veniam quocunque vocaris:* quod vulgo, descendere ad omnia, h. l. omni conditione proposita tecum certabo: modo arbiter certaminis adsit! 50. *Audiat hæc tantum*—volebat subjicere *aliquis*, vel nomen pastoris alicujus, cumque circumspicienti se offerret Palæmon, *vel hic Palæmon*, inquit, *audiat, qui ecce venit*. cf. Theocr. V, 62. VIII, 25 sqq.

52. *siquid habes*. Eadem formula Ecl. IX, 32. V, 11. *Nec q. fugio* judicem recuso. 56. *et nunc o.* ex Bione Idyll. VI, 17 εἴαρι πάντα κύει, πάντ' εἴαρος ἁδέα βλαστεῖ. Cf. Popius *Pastor.* IV, 5. 58. Theocr. IX, 1. 2. 59. *Alternis*, δι' ἀμοιβαίων.

DAMOETAS.

Ab Jove principium Musæ: Jovis omnia plena.
Ille colit terras; illi mea carmina curæ.

MENALCAS.

Et me Phœbus amat: Phœbo sua semper apud me
Munera sunt, lauri, et suave rubens hyacinthus.

DAMOETAS.

Malo me Galatea petit, lasciva puella;
Et fugit ad salices, et se cupit ante videri.

60. *A Jove* alii: sed sollenni poëtarum usu alterum dicitur. v. Burm. ——62. *At me* tres Heinf. ut 66. *Et* Menag. cum Goth. pr.——65. Burmannus ad Anthol. lat. p. 37 rectius legi putabat: *sed se cupit a.* Idem malebat Drakenb. ad Liv. Epit. l. XLVIII.

ἀμοιβαίων, Theocr. VIII, 61. *amant alterna Camenæ;* notum Homeri Iliad. *α*, 604. *Μουσάων θ', αἳ ἄειδον ἀμειβόμεναι ὀπὶ καλῇ.*

60. Esse hunc versum ex principio Phænomenorum Arati translatum, jam Servius monuit. cf. La Cerda, Ursinus et al. quamquam colorem ex Theocr. V, 80—83 mutuatus esse, et quoad prima verba respexisse ad Idyll. XVII, 1 videri potest; et a laudibus Jovis carminum initium facere sollenne antiquioribus. v. Pindar. Nem. Od. 2 princ. Dixerat vero Aratus, *Jovis omnia plena esse*, ex Stoicorum mente, dum animam mundi intelligeret, quæ universum hoc permearet, cf. Georg. IV, 220; audiverat enim Stoicos, Dionysium Heracleotam, et Persæum Citieum. Attamen in indocti pastoris ore videntur hæc nimis esse subtilia. Omnino illud *πάντα θεῶν πλήρη εἶναι* varia sententia dictum occurrit, saltem inter philosophos: cf. Davis. ad Cic. de LL. II, 11. Gesner. Comment. Soc. Gott. To. I, p. 87, ut difficile sit definire, quo sensu a poëta pastoris ore dictum sit. *Colere terras* idem dicitur h. curare, seu, cum Servio, amare, frequentare et sæpe in iis versari, ut Æn. I, 15. Nisi philosophicum illud in animo habuit poëta: Jupiter, s. mens et anima mundi, omnes terras penetrat; per eas diffusus est. cf. Æn. VI, 726. *Curæ* vero *illi carmina*, ut Theocr. VII, 92. 93, et V, 80 seqq. Qui sit 63 *hyacinthus*, v. ad Ecl. II, 18. *laurus* ib. ad 54; utramque in dei gratiam et honorem colere ait.

64. 65. Ex Theocr. V, 88 sq. ubi *λεῖος ὑπαντῶν* ex hoc ipso Virgilii loco defenditur; et VI,

MENALCAS.

At mihi fefe offert ultro, meus ignis, Amyntas;
Notior ut jam fit canibus non Delia noftris.

DAMOETAS.

Parta meæ Veneri funt munera; namque notavi
Ipfe locum, aëriæ quo congeffere palumbes.

MENALCAS.

Quod potui, puero filveftri ex arbore lecta
Aurea mala decem mifi; cras altera mittam.

DAMOETAS.

O quoties, et quæ nobis Galatea locuta eft!
Partem aliquam venti divom referatis ad auris.

68. *jamque* Voff.——69. *quo conceffere* conj. Heinf. *confedere* Jo. Schrader. ——70. *Quot* quatuor; fed vulgatum tuetur Burm. *Quæ potui* Franc.—— 73. *auras* Menag et ed. Ven. 1472, ut Ecl. I, 57.

VI, 6 fqq. ubi admodum fuaviter expreffum. 67. *Delia* nomen amicæ, quæ frequenter paftorem fuum conveniebat, more antiquo; cf. Ecl. VII, 40. Tibull. II, 5, 36: cui alter fuam opponit, nominans eam Venerem; Obfervat præterea Burm. utrique animalia, *deabus, quarum nomina habent*, facra et cara, tribui, Deliæ, quod nomen Dianæ eft, canes, Veneri columbæ; lepide, hercle! Verfus 68 fq. ex Theocr. V, 96 fq. 69. *quo congeffere p.* Notandum abfolute dictum pro vulgari *nidum congerere*; advocat Burm. Horat. Od. III, 4, 19 *collata myrtus*, ab ibi ea tegitur puer dormiens.

71. *Aurea mala*, Theocritus III, 10, unde hæc petita, fimpl. μῆλα dicit, ut epitheton adeo tantum ornatus cauffa adjectum, et *aurea* pulchra effe videri poffint. De malis tamen Cydoniis (*Quitten*, v. ad II, 51), melle condiri folitis, accipi poteft. Mala citrea, f. medica (*Citronen*), intelligi non poffunt, quoniam, cum ea arbor Mediæ propria effe dicatur Georg. II, 126, nondum ea *filveftris* Italiæ *arbor* effe potuit. Ea, quæ Galli *Oranges* appellant, veteribus plane ignota fuere. Martinus, qui hic videndus, *poma Punica*, feu *granata*, fignificari non temere contendit. 72. Certat cum Theocr. V, 132—135. 73. *Partem aliquam* n. eorum, quæ locuta eft, *o venti*, etc. Vota irrita, et verba ac promiffa,

MENALCAS.

Quid prodeſt, quod me ipſe animo non ſpernis, Amynta,
Si, dum tu ſectaris apros, ego retia ſervo?

DAMOETAS.

Phyllida mitte mihi; meus eſt natalis, Iolla:
Cum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito.

MENALCAS.

Phyllida amo ante alias: nam me diſcedere flevit;

74. *ipſo animo* nonnulli codd. et edd. *Amyntas* alii cum Goth. pr.—— 75. *Si, tu dum* Goth. pr. *r. cerno* Ven.——76. *meus et* Mentel. pr. *Iolas* conj. Burm. At vid. Notam. De ſcriptura *Iolla* v. ad Ecl. II, 57.—— 77. *vitulam* Rom. et Medic. Pierii, Reg. et Voſſ. cum ed. Ven. Burmanni; etiam Non. Marcell. in *facere*. Sed iſtud etiam Priſcian. et Macrob. Porro Alcuin. Gramm. vet. *ipſa venito;* ac ſi *Iola* feminæ nomen eſſet: male: v. Ecl. II, 57.

quæ ad nihilum recidunt, noto loquendi more, ferre venti dicuntur. v. Tibull. I,5, 35. III, 49, 96, uti perjuria amantium ib. I, 4, 21. III, 6, 50. Jam paſtor ex omnibus iis blande dictis ac promiſſis partem ſaltim ratam eſſe et eventum habere precatur: dum addit *divum ad aures.* Variavit Theocriteum VII, 93 τά πυ καὶ Ζανὸς ἐπὶ θρόνον ἤγαγε φάμα. Burm. ideo eum velle ait ad deorum aures promiſſa illa pervenire, ut puellæ perfidiam ulciſcantur. 75. *ego retia ſervo;* ferebat mos, ut hoc eſſet obſequii genus. v. Tibull. I, 4, 50. IV, 3, 12. Ovid. Art. II, 189; ut vero, uti nonnullos accipere video, pericula ſibi cum eo communia eſſe velit, id ex noſtrorum hominum elegantiis eſt. Scilicet hoc vult paſtor, obſequium ſuum fructu carere, cum puer venationi intentus ſit; non ſuo amori. Cæterum hæc a paſtoris perſona ne ſatis aliena ſint, vereor.

76. Intelligenda eſt Phyllis fuiſſe ſive ſerva ſive amica Iolæ; quam Damœtas, quaſi præſentem, ad ſacrum natalitium vocat: alter, Menalcas, ut ejus dictis obtrectet, ſe etiam amari ab ea dicit, quia ſe diſcedente fleverit, ac, tamquam ipſi comes adhæſura, Iolæ amatori valedixerit: *Longum vale, vale, o formoſe Iola.* Hac ipſa interpretatione ſententia de h. l. noſtra ſatis intelligitur. Ea certe ratio unice ferri poteſt. 77. *Cum faciam vitula pro frugibus.* Sacrum ambarvale. Georg. I, 345. cf. Tibull. I, 1, 21. II, 1. *facere pro fr.* ῥέξαι ὑπὲρ Δαναῶν Iliad. α, 444.

79. *Longum*

Et, Longum formoſe vale, vale, inquit, Iolla.

DAMOETAS.

Triſte lupus ſtabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti, nobis Amaryllidis iræ.

MENALCAS.

Dulce ſatis humor, depulſis arbutus hædis,
Lenta ſalix feto pecori, mihi ſolus Amyntas.

DAMOETAS.

Pollio amat noſtram, quamvis eſt ruſtica, Muſam:

80. *imber* tres vetuſti et Franc., quod Burm. præfert, quum omnes fere hujus verſus voces in ſibilum exeant.——81. *Amaryllidos* unus Moret. pro var. lect.——84. *quamvis eſt* Heinſ. e Rom. ſuiſque melioribus: quod decet poëtam. Vulgo *ſit*: ut pedeſtris ratio poſtulat. Alii *et*.

79. *Longum vale*, μακρὰ χαῖρε, Claud. Rap. Proſ. 234 *Sis memor, o, longumque vale.* vid. Burm. et Cerda.

80. Secundum Theocritea illa Idyll. VIII, 57 ſqq. 82. *depulſis hædis*, h. a lacte remotis. Ecl. VII, 15. *arbutus*, in Italia valde frequens et obvia arbor, fructum habens fragis ſimilem, ut tenuiorum victus eſſe poſſit. v. Martin. ad Georg. I, 148. Italis dici ſolent *Sorbole peloſe*, et Romæ *ceraſe marine*. Frondes ejus ac folia grata capellis, vid. Georg. III, 300. Horat. Carm. I, 17, 5, quæ iiſdem a lactis materni deſiderio levantur. Calpurn. Ecl. II, 47 *novas ut carpere frondes Condiſcant—Ne depulſa vagos quærat fetura parentes*. *Salix* vid. Ecl. I, 79.

84. *Pollio* gratia apud Auguſtum, amicitia M. Antonii, ingenio, tragœdiis ſtudiiſque ſuis in Virgilium Horatiumque notiſſimus. cf. Horat. Od. II, 1, et Vitam Virgilii ad a. 715. Ei alter, tamquam judici carminum ſuorum intelligenti et eleganti, vitulam, alter, tamquam poëtæ nobili, juvencum decernit. Non vero in alterutro horum munerum argutandum, ſed res ſimpliciter ad amœbæi carminis naturam exigenda eſt, cum, quod primus poſuiſſet, alteri amplificandum et augendum eſſet. Cum itaque ille judicem carminum et vitulam poſuiſſet, hic poetam et juvencum commemorat ſimpliciter, ut hoc et judicii et ingenii præmium eſſe debeat. Alioqui Ruæi non inelegans conjectura eſt, qui eo reſpici putat, quod Pollio circa illud tempus (U. C. 715) ex Illyrico, victis Parthinis, ad triumphum habendum Romam deceſſerat, quo adeo tempore triumphalia

Pierides, vitulam lectori pafcite veftro.

MENALCAS.

Pollio et ipfe facit nova carmina: pafcite taurum,
Jam cornu petat, et pedibus qui fpargat arenam.

DAMOETAS.

Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaudet.
Mella fluant illi, ferat et rubus afper amomum.

87. Idem verfus Æn. IX, 629, et fane epico poëta dignior. *Qui e.* Parrhaf. *Qui jam cornupetat* Ven. *cornum* Rom.——88. *qui te quoque* ed. Ven. et Mediol. *quo te quoque laudet* conj. Burm. At v. Not.——89. *fluunt* Mentel. pr. *robus* Leid. *rubus afpera* conj. Heinf., fed vid. Burm.

triumphalia facra ac victimæ pro Pollionis victoria parandæ erant. cf. Ecl. VIII, 6. Hor. Od. II, 1, 15. 16. Nam, quod Burm. amplectitur, pafci et vitulam et juvencum Pollioni dici, ut iftam tamquam lyricus, hunc tamquam epicus, poëta immolet, id nimis doctum adeoque multo magis vitiofum in tali carmine; quamquam in fimilem modum argutatur Schol. Horatii ad Epift. I, 3, 36. Quod vero *lectorem* carminum memoravit, parum fcite feciffe et perfonam in hoc paftoris male fuftinuiffe videri debet Maro; Paftor canit carmina et auditur ejus cantus: non vero fcribit carmina et legitur. 86. *nova carmina*, h. præclara, qualia nunquam ante facta, ut Horat. Od. I, 26, 10 *fides novas* dixit. Pollionis autem laudem ex tragicis ftudiis tenemus ex Horat. Carm. II, 1, 9, 10. Serm. I, 10, 42 *Pollio regum facta canit pede ter percuffo*, h. tragœdias fcribit fenariis.

88. *veniat, quo te quoque gaudet.* Quod primum occurrit, eft, ut fuppleas, *perveniffe*; utque ad felicitatem omnino referas, quam apprecetur ei, qui Pollioni faveat. Cum quo convenit v. 89, in quo adeo aurei fæculi felicitas exprimitur: v. Ecl. IV, 30. 25. Si tamen Menalcæ verba compares, et, quem expreffit Maro, locum Theocrit. I, 20 καὶ τᾶς βωκολικᾶς ἐπὶ τὸ πλέον ἵκεο Μῶσας, apparere arbitror, hoc, *quo te quoque gaudet* perveniffe, effe referendum ad cantus facultatem; illi, tam bonum poëtam contingat effe, quam Pollio eft; ut contra, qui Bavium non odit, tam malus judex carminum efto, ut Mævium probet. 89. Adumbratur ad ductum Theocr. V, 124 fq. *Amomum* fruticis genus Indici, quod tamen quale fuerit parum conftat. Plinii et Diofcoridis loca v. ap. Martin. et Salmaf. ad Solin. p. 284, qui amomum fere de omni aromate fincero dictum docet,

MENALCAS.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi;
Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos.

DAMOETAS.

Qui legitis flores et humi naſcentia fraga,
Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

MENALCAS.

Parcite, oves, nimium procedere; non bene ripæ
Creditur: ipſe aries etiam nunc vellera ſiccat.

DAMOETAS.

Tityre, paſcentis a flumine reice capellas;
Ipſe, ubi tempus erit, omnis in fonte lavabo.

MENALCAS.

Cogite ovis, pueri; ſi lac præceperit æſtus,
Ut nuper, fruſtra preſſabimus ubera palmis.

90. *Meni* Ven. *Mevi* Rom.——91. *mulceat* Rom. et duo treſve.——94. *ante pr.* Zulich. *producere* Rottend., ut pueros appellet; quod illuſtrat Burm. *nam bene* ed. Dan. Heinſ., vitioſe.——95. *etiam ſua* Menag.——98. *perceperit* Ven. et Parrhaſ. *æſtus* Rom.——99. *preſſabitis* ed. Ven. *prenſabimus* Zulich. *pulſabimus* Moret.

cet. *Rubus* eſt noſtratum *Brombeerſtaude*. Cæterum ſimplicior Theocritea ratio Idyll. I, 132. 90. Nihil his, quæ alter ſubjicit, cum Pollione commune eſſe, aut huic Bavium opponi, cenſendum eſt; ſed, cum iſte bonum poëtam laudaſſet, ipſe malum memorat, ejuſque ſtudioſis mala maxima precatur, n. amare Mævium, pejorem etiam poëtam etc. Horat. Epod. 10. *jungat vulpes* ad arandum.

94. *Parcite,* cavete, nolite, *oves, nimium procedere*; o oves, ne procedite: ex gr. φεῖδε προελθεῖν. *non bene creditur:* Horat. II. Serm. 4, 21 fungis —*aliis male creditur.* Adumbrata autem hæc ex Theocr. V, 100 etc. *frigidus anguis.* v. inf. VIII, 71.

97. Ex Theocr. V, 146. 98. *Cogite* ad umbram et frigus captandum. *præcipit lac æſtus* ſiccato ubere.

100. *Ervum*

DAMOETAS.

Heu, heu, quam pingui macer eſt mihi taurus in ervo!
Idem amor exitium pecori, pecoriſque magiſtro.

MENALCAS.

His certe neque amor cauſſa eſt; vix oſſibus hærent.
Neſcio, quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

DAMOETAS.

Dic, quibus in terris, et eris mihi magnus Apollo,
Tris pateat cœli ſpatium non amplius ulnas.

MENALCAS.

Dic, quibus in terris inſcripti nomina regum

100. *Heu! Heu!* Burm. ex nonnullis. conf. ad Ecl. II, 58. *in ervo* ab Heinſ. reductum et firmatum e libris permultis, et Plinii ac Columellæ auctoritate; vulgo *arvo*, quod Manutius invexiſſe videtur; nam Aldd. recte *ervo*. Tuentur *arvo* Rom. Longob. et alii.——101. Ante Burm. *eſt* ante *pecori:* in Codd. modo poſt *pecori*, modo poſt *magiſtro*; itaque Burm. ſuſtulit; a Goth. utroque abeſt.——102. Elegans Heinſii et jam Stephani conjectura eſt: *Hi certe (neque amor cauſſa eſt) vix oſſibus hærent*; eamque recepere Cuningh. et Brunck. Gulielm. eodem modo diſpungebat, ut tamen *his oſſibus* retineret. Moreti quartus omittit *eſt*.——103. *oculis* Marius Victorin. Pro *agnos* habet *hædos* Goth. pr.——105. *ulnis* Ven. et ed. Ven. *ullas* Rom.

100. *Ervum* leguminis, noſtratum *Wicken*, genus, bubus jam olim paſtum dari ſolitum, ut ex Columella docent Inppt. Verſus expreſſus ex Theocr. IV, 20, ut 102 ex IV, 15.

105. Simpliciter intelligam cujuſlibet loci puteum, in quem cum quis deſcenderit, tantum cæli proſpicit ſpatium, quantum puteus patet, h. e. putei latitudo permiſerit. In talibus Grammatici, quorum pericula in ſolvendo ænigmate dabit Servius, alia Burmannus, crucem ſibi fixam eſſe putare non debebant. Propoſita nuper ab Abbate Divotio ratio, ut ad Panthei tholum referatur, et ab paſtoris ingenio, et ab eo tempore, quo plura hujuſmodi formæ ædificia Romæ viſebantur, plane aliena eſt. Alio eoque magis arguto, nec tamen magis vero, luſu poſſit aliquis huc arceſſere cryptam ad Pauſilypum in Campania, ejuſque ingreſſum veterem: quod fecit quoque Paoli Antiqq. Puteol. fol. 11.

106. Nota res de hyacintho, de quo ſup. ad Ecl. II, 18, in cujus

Nascantur flores; et Phyllida solus habeto.

PALÆMON.

Non nostrum inter vos tantas conponere litis:
* Et vitula tu dignus, et hic; et quisquis amores *

107. *Nascuntur* multi et Pier. et Burm. Sed est paullo ante *pateat.*—— 108. *Non vestrum inter nos* Parrhas. *inter nos* Voss. pr.——109. *dignus es, et* Goth. pr.——110. *metuat* et *experiatur* Ven. *metuat* et *experietur* Leid. duo cum Goth. sec. *metuat* et *experiatur* Moret. quartus. Ebertus V. C. conj. *et quisquis amaros—amores.* Nondum me pœnitet eorum, quæ ante hos XX annos in Notis moxque in Addendis To. IV, p. 215 adscripseram: necdum, etsi discendi valde cupidus, vidi ullam rationem aut grammaticæ aut sententiæ satis consentaneam, qua scabri hi versus defendi possint. Nam quæ tandem hæc est sententia: *Et vitula tu dignus et hic, et quisquis;* ut uterque vitula remunerandus sit (atqui alter poculum ferre debebat); multo minus ferri potest, ut et tertius aliquis vitulam ferat, et omnes alii præmium idem ferant, qui etc. Sin sententiam ab antecedentibus sejunctam facias, ut sit: *Et* vel *At quisquis amores Aut metuet—aut experietur,* primo sententia est contorta, obscura, et, si expeditam dederis, a loco aliena; quorsum enim repente amores? de cantu agebatur; præmium debebatur ei, qui cantu superior esset; nunc autem ambo cantu erant pares, non amore felices aut infelices; tum vero grammaticæ adversatur hoc, *ut quisquis* sit unusquisque. Nam *quisquis* relativam vim habet, nec absolute poni potest; nisi addito aut subintellecto verbo: *quisquis* ille fuerit, *quicquid* illud est: multo minus *quisquis* de duobus pro uterque dictum esse potest. Mihi itaque satis liquere videtur, duo hos versus esse fetum Grammatici, qui supplere volebat sententiam breviter a poëta enuntiatam: *Non nostrum inter vos tantas componere lites.* Forte plures interpolationis auctores fuere. Adscripserat prior: *Et vitula tu dignus et hic poculo.* Casu appinxerat alius versum paræneticum in margine: *Aut metuat dulces aut experiatur amaros.* Fuit librarius, qui utrumque versum male consarcinatum intexeret.

cujus foliis passim litteras AI inscriptas, sive ut AÏ, AÏ, *heu! heu!* sive ut Αἴαντος s. Ajacis nomen expressum esset, veteres memorabant. Cf. Ovid. Metam. XIII, 398. *Reges* duces Græcorum voce Homerica. Apud Ciceronem Agamemnon *rex regum.* 107. *Phyllida*, quam uterque amicam sibi vindicarat. v. 76 sq.

108. *Non nostrum* scil. est. Servius tamen contendit interpungendum esse: *Non:* quasi interloquatur Judex, *non, non habebit Phyllida* etc. *nostrum est, arbitrium ferre.* Sed hoc durum: nec satis potest confirmari ex Theocr. V, 138 παύσασθαι κέλομαι τὸν ποιμένα.

109. *et quisquis amores,* etc. Ut hæc verba per se sensum satis obvium habeant, non tamen, quid ad reliquam sententiam faciant, ab ullo interprete monitum aut dictum est, neque unquam

* Aut metuet dulcis, aut experietur amaros. *
Claudite jam rivos, pueri: ſat prata biberunt.

unquam dici poſſe, exiſtimo. Referre interpretum commenta nil attinet; frigere enim ea cum ipſo carmine neceſſe eſt. Verum Palæmon ejuſmodi arbitrium facit, ut utrumque parem eſſe dicat, ut adeo alter, Menalcas, *vitula*, ab Damœta in ſponſione poſita, Damœtas autem *poculo* fagino Menalcæ dignus videri debeat. Jam, quorſum reliqua hoc et ſeq. verſu ſpectent, non facile dicas; neque quicquam ex Calpurnio Ecl. II, 99 divines, ubi hæc adumbrat: *Eſte pares et ab hoc concordes vivite; nam vos Et decor et cantus et amor ſociavit et ætas.* Melius Theocr. VI extr. Νίκη μὰν ἐδ' ἄλλος, *vicit neuter*, ἀνάσσατοι δ' ἐγένοντο. Meliorem quoque viam iniit Popius *Paſtoral.* I, 92 ſqq.

111. *Claudite jam rivos.* Exiſſe Palæmon intelligendus, ut ſervis ſuis imperaret, ut rivos ſeu canales ad irriganda prata aperirent; interea a Menalca et Damœta arbiter advocatus, nunc, finito certamine, ad ſervos ſuos iterum ſe convertit. vid. Serv. et Burm. conf. Calpurn. II, 96. 97.

ECLOGA IV.

POLLIO*.

ARGUMENTUM.

In hac Ecloga interpretanda dici vix poteſt, quam inanem operam et olim Grammatici et hinc viri docti vana religione capti navaverint. *Vaticinationem Sibyllæ de Chriſti natalibus* expreſſam eſſe, quam Virgilius ingenioſe ad natales nobilis pueri tranſtulerit, jam *Lactantius, Inſtit. VII*, 24 ſtatuebat, et *Conſtantinus M.* in *Orat. ad Sanctorum cætum*, græce reddita a non indocto homine, *Euſebii* libris *de Vita Conſtantini* adjuncta c. 19 ſq. (quam in Exc. I ad Bucolica iterum excudi curavi), demonſtrare voluit, ejuſque auctoritatem cum iſta ætate plerumque Chriſtiani homines (cf. Wernſdorf. V. C. Poet. min. To. IV, p. 767 ſqq.), tum ætatibus noſtris viri docti ſequuti ſunt plerique omnes, de via ac ratione tantum ſolliciti, qua reconditum hujuſmodi vaticinium ad Romanos pervenire potuerit. Vide inprimis *Chandler's Vindication of the Defenſe of Chriſtianity Book* II, ch. 2, ſect. 2, et T. II. *Poſtſcript* p. 44. *Whiſton's Supplement to the literal accompliſhment of Scripture Prophecies*, p. 94 ſq. *Cudworth Syſtema Intellect.* c. IV, §. 16. Nihil tamen iſta opinione eſſe poteſt levius et certis rerum argumentis magis deſtitutum; quamvis ea multis aliis exornari poſſit, quæ a viris doctis minus animadverſa ſunt. Sic, v. c. e Joſeph. Ant. XV, 13, qui Herodem regem Pollionis hoſpitio et amicitia uſum eſſe memorat, colligere aliquis poſſit, ab Herode facile, Virgilio præſente, Pollioni de Meſſia narrari, aut Nicolaum Damaſcenum, doctum hominem, cujus miniſterio Herodes uſus eſt, Auguſto percarum, de Ju-

* *Pollio.* In pleriſque vet. *Sæculi novi interpretatio.* Zulich. *Laus novæ progeniei.*

dæorum

dæorum opinionibus commemorare potuiſſe, et id genus alia. Enimvero, quicunque ſenſum Romanorum et ingenium vel e longinquo inſpexit, facile tenebit, nunquam Judæorum tantam auctoritatem ac fidem aut fuiſſe aut eſſe potuiſſe apud Romanos, ut eorum opiniones publice admitterent et carminibus celebrarent. Meminit ſuperſtitionis Judaicæ Horatius: verum ut eam riſu exploderet. Ut ordine agamus: videamus primo loco, quodnam carminis argumentum ſit per ſe ſpectati. Carmen bucolicum ad Conſulem, quem v. 11 *Pollionem* nominat, ſe exorſurum eſſe profitetur Maro: 1—3. Agi nunc ultimam ætatem a Sibylla memoratum: Inde melioris ætatis vitam humano generi redituram eſſe pronuntiat, et quidem puero aliquo nato, in Pollionis quidem Conſulatu 4—14. Ille adſcriptus erit heroibus, et orbis terrarum pacati erit regnator 15—17. Jam vero melior illa ætas, ætati aureæ ac Saturniæ ſimilis, per gradus ſuccedet, ita ut puero nato exordia, 18—25; incrementa vero ſua habitura ſit, quando ille adoleverit, 26—36; cumulata autem ut ſit et perfecta ab omnibus partibus, ubi ille ad virilem ætatem pervenerit: 37—45. Reliqua ſunt exultantis lætitia et vota facientis ac gratulantis poetæ: 46 ad fin.

Jam in his facile agnoſcas, ſi modo nulla prævia opinione imbutus acceſſeris, primo poëtam phantaſmata ab aureæ ætatis narrationibus petiiſſe; tum vero, eum illa cumulaſſe ad certum aliquem ſui temporis eventum declarandum, quem paullo obſcurius deſignavit, quoniam in vaticinium rem mutavit, adeoque vaticinantis verbis et phantaſmatibus ſenſa ſua expoſuit. Summa ſententiarum hæc eſt, inſequuturam eſſe temporum felicitatem magnam; eamque initium habituram eſſe a natalibus pueri, Pollione Coſ. nati. Quinam ille puer fuerit, et quid poëtam adduxerit, ut tantam rerum converſionem eo nato inſequuturam polliceri poſſet, hoc eſt, quod quæritur. Scilicet inter omnes populos, magna inprimis aliqua calamitate oppreſſos, vaticinia circumferri aſſolent, quæ ſive graviora minari ſive lætiora ſolent polliceri, eaque, neceſſaria rerum viciſſitudine, melioribus aliquando ſuccedentibus temporibus, fere ſemper eventum habent. Nullo tamen tempore vaticiniorum inſanius fuit ſtudium, quam ſub extrema reipublicæ Romanæ tempora, primoſque Imperatores;

tores;

tores; cum bellorum civilium calamitates hominum animos terroribus omnis generis agitatos ad varia portentorum, prodigiorum, et vaticiniorum ludibria convertissent. Inprimis autem ad Sibyllas multa vaticinia referebant, cujus oraculorum generis omnino et alias inter Romanos et tunc multo magis erat magna auctoritas. Collegit ex illa ætate oracula nonnulla Sibyllina Fabricius Bibl. Gr. Tom. I, lib. I, c. 30, §. 6 sqq. Sed rem satis vel unus Suetonii locus Octav. c. 31 declarat; cum Augustus *librorum fatidicorum Græci Latinique generis, qui nullis vel parum idoneis auctoribus ferebantur*, supra duo millia *contracta undique cremaverit*. Jam in magno illo numero vaticiniorum et oraculorum, quæ partim superstitione partim fraudibus hominum celebrata, et sive sub aliis nominibus sive sub Sibyllarum nomine passim vendita fuere, unum fuit aliquod, quod magnam aliquam felicitatem futuram promitteret, ejusque descriptionem ab iis, quæ de sæculo aureo memorassent poëtæ, mutuaretur. Erat alia ab Etruscis profecta fama de octo sæculis genti Etruscæ datis, et de sæculo nono inde a Sulla exorso, tum de decimo, periodi rerum, quæ tum erat, fine. cf. Censorin. c. 17. Plutarch. in Sulla p. 456 A. Opinionis vestigium aliquod apud Serv. ad Ecl. IX, 47 est de noni sæculi exitu et ingressu decimi. Erat alia de magno anno vertente e Platonicis et Stoicis petita opinio, quo omnium rerum ἀνακύκλωσις et ἀποκατάστασις esset futura, tum alia de magno Rege venturo fama: vid. Sueton. Aug. 94. Quascunque autem in hoc genere descriptiones novæ felicitatis habemus, sive in Orientis sive in Græcis ac Romanas poëtis, omnes fere inter se similes sunt: bestiæ ac feræ cicures, serpentes innocui, fruges nullo cultu enatæ, mare placidum, dii præsentes in terris aliaque ejusmodi in omnibus memorantur. Nullum in his phantasma est, quod non mens humana magno metu contacta concipere possit, si ad vitæ simplicitatem, a pestibus et malis magnarum urbium et magnorum imperiorum liberatam, cogitatione se retulerit. Hæc eadem ætatis aureæ, sæculi Saturnii, bona constituunt.

Hoc itaque oraculo et vaticinio seu commento ingenioso Virgilius commode usus esse, et, quæ de ætate aurea, inprimis ab Hesiodo,

Hesiodo, memorantur, ad ea tempora, in quibus hanc eclogam scriberet, et ad splendidas ac magnificas spes, quas de puero circa id tempus nascituro conceperant homines, transtulisse videri debet. Jam qui ille puer, quæ illa spes fuerit, facile dictu videtur, quandoquidem temporis notam poëta ipse apposuit: ita ut quærendum modo esse videatur, quinam hoc vel altero anno nobilis puer natus sit. Fuit annus U. C. 714, Coss. C. Asinio Pollione et Cn. Domitio Calvino, ut ex v. 11. 12 patet. Eo anno, post summos, ne bellum civile inter Octavianum et M. Antonium, qui ex Asia cum copiis in Italiam trajecerat, recrudesceret, metus, Mæcenatis et Pollionis opera Brundusii pax composita fuit, cujus quasi pignus Octavia, Octaviani soror, Antonio in matrimonium tradita est. Erat ea ex priore marito, Marcello, gravida, id quod disertis verbis Dio memorat, lib. XLVIII, c. 31; infantem tamen illum M. Marcellum, generum mox Augusti, de quo Æn. VI locus nobilis est, fuisse, non cum Catrœo, qui sublectam hanc Badio Ascensio aliisque rationem tamquam a se profectam mirifica vanitate jactat, decidere ausim: sunt enim, quæ contra moneri possint. Sed, cum ea pace confirmata tandem publica tranquillitas videretur, satis commode Virgilius hunc tamquam fundum sui carminis facere potuit, ut ex eo tempore, rerum fortuna in melius mutata, auream ætatem esse reversuram diceret, eamque sententiam iis omnibus exornaret, quæ a poëtis de felicitate ejus ætatis commemorari solent. An Saturnaliorum dies inter ea commemorandi sint, quibus poëta in rem suam usus sit, paullo longius petita est conjectura. Ambitiose autem poetæ et cupide vaticinia argumentum carminum faciunt, cum nihil ad enthusiasmum eorum sit aptius et accommodatius: quod multis sane exemplis doceri possit, si id nunc ageretur. cf. Horat. Od. I, 15. Hæc quidem, quamquam difficultatibus ea suis laborare non ignoro, mihi videntur cum aliqua veri specie dici. In difficultatibus est inprimis hæc, quod puer ex Octavia suscipiendus, non ex novo sed ex pristino matrimonio erat nasciturus. conf. Vitam Virgilii ad a. 714 exeuntem.

Aliam magnæ expectationis prolem eidem anno assignari posse

viderunt

viderunt alii viri docti, inque his *Nauzeus*, vir doctiſſimus (*Mem. de l'Acad. des Inſcript.* Tom. XXXI) et jam ante eum vir doctus (*Boulacre* in *Bibliotheque Françoiſe* Tom. XXVIII, p. 243), ex nuptiis Octaviani cum Scribonia, quacum tamen anno ſequente divortium fecit, ſuſcepta ex ea Julia. Duxerat eam Cæſar initio anni, quo Pollio Coſ. erat, eamque ſub anni exitum, quo pax Brundiſina facta eſt, partui vicinam fuiſſe, ex eo intelligitur, quod Julia ſub anni ſequentis initium nata eſt. Cum in expectatione eſſet Roma, quam prolem Scribonia editura eſſet, quippe uxor Cæſaris, III viri jam tum Lepidi et Antonii prævalentis opibus, potuit Virgilius filium ominari et meliorem inde rerum conditionem augurari; etſi de Auguſto rerum domino nondum illo anno quiſquam cogitare poterat.

Errat inter duo hos partus interpretatio, cum uterque habeat, quod judicium inclinare poſſit. Quod Pollioni inſcripta eſt Ecloga, pro priore opinione facit, quandoquidem is inter eos fuit, per quos pax Brunduſina fuit compoſita: miſſus erat ab Antonio, cui fuit familiaris et ſtudioſiſſimus; ex nuptiis adeo ejus cum Octavia haud parum lætam ſpem concipere debuit. Nec obſtat, quod idem Pollio mox iterum in Antonii partibus fuit; eſt enim res ex ejus anni, quo pax facta eſt, actis diſpicienda.

Jam quod ad Pollionis filium, Saloninum, vulgo e Servianis commentis (idque cæteris doctius perſequutus eſt Boecler. Diſſ. Acad. Tom. II, pag. 388) aut ad Salonini fratrem, C. Aſinium Gallum, ex alio iſtis commentariis adſuto panno ad v. 11, aut ad Druſum, a viro docto in comment. Trevolt. 1703, pag. 7, res refertur, id temporum rerumque rationibus repugnat. cf. Ruæus pr. hujus Eclogæ. Multo vero moleſtiorem et nulla ope tuendam rationem propoſuit Vignolius (in *Biblioth. Germ.* Tom. XXXV. pag. 173 ſqq.) qui hanc Eclogam in annum 730 conjecit, ut tamen v. 11 de M. Tullio Cicerone, M. F. Conſule ſuffecto 724, accipiat, et *Tullio* pro *Pollio* legat, et ad magnæ æræ Alexandrinæ initium, quod a magni cycli canicularis, qui eſt 1461 annorum, decimo quarto ſæculo procedebat, retulit; quæ ſententia cum hactenus ſpecioſa ſit, ut valde probabile fiat,

poëtam ad magnam iſtam æram, quæ pro *revolutione magni anni* et *ἀποκαταστάσει* omnium rerum habebatur, reſpexiſſe (cf. *des Vignoles Chronologie de l'Hiſt. Sainte* Tom. II, p. 710. 711) in annum tamen memoratum 730 rejici ipſa ecloga non poteſt, niſi perquam contorte et adverſa rerum verborumque omni natura, ut probare ſe eam rem Burmanno potuiſſe mirer. Non oraculum Sibyllæ ſed Heſiodi IV ætates a Marone reſpici contendebat Fabric. in Bibl. Gr. Tom. I, 31, 19.

Communicavit mecum vir ſagaciſſimus *Cornelius de Pauw*, Canonicus eccleſ. Cathedr. Xantenſis, novam correcturam, qua putabat ille poetam reſpicere tempus juſtum ludorum ſæcularium edicendorum, quod tunc inſtabat; fuiſſe autem opinionem aſtrologorum, quatuor ſæculis Sibyllinis expletis ad novum rerum ordinem eſſe reditura omnia, ſucceſſuramque iterum ætatem auream, ex qua argentea et reliquæ eſſent aptæ et nexæ. Sane a ludis ſæcularibus, *quarto* habitis loco a. 605 aut 608 U.C. (incerta enim fama tenebat: Cenſorin. 17. v. ad Zoſim. ed. Reitemeier. p. 542) annumeratis annis CX. anno 715. Pollione Coſ. fieri potuit, ut tum ludi ſæculares expectarentur; vellem tamen, ut ſive ex Virgilio ipſo, (in cujus verbis nihil occurrit, quod ad ludos ſæculares ſpectet) ſive ex alio ſcriptore commemorari aliquid poſſet, unde de ludis ſæcularibus homines tum cogitaſſe appareret: ut ne inferretur in poetam aliquid aliunde, cujus in ipſo poeta nullum veſtigium habetur. Multo magis auctoritatem deſidero narrationis *de ſæculis Sibyllinis quatuor*, et *de ſpe novi rerum ordinis ſub quarti ſæculi decurſum et ludos ſæculares quinto habendos*. XII Sæcula Romam eſſe duraturam vaticinium aliquod extitit ex augurio XII vulturiorum Romuli captum (apud Cenſorin. c. 17. e Varrone Antiq. lib. XVIII. ubi verba: *quoniam CXX. annos incolumis præteriiſſet populus Romanus, ad mille et ducentos perventurum*: non capio. Scriptum forte fuit: *quoniam DCC. annos incolumis præteriiſſet pop. Rom.)* Verum de quatuor ſæculis ſeu ætatibus rerum durationi conſtitutis nihil mihi occurrere memini. Filio porro ex Pollione in hoc ipſo anno nato gratulari potuiſſet poeta natales tam fauſti ominis; non vero *ad eum,*

tanquam

tanquam auctorem et caussam, mutationem omnium rerum expectandam, referre.

Noluere porro viri docti hanc Eclogam inter Bucolica referri; quæ res omnino ex hujus carminis notione ac definitione judicanda est. De obscuritate carminis perperam conqueruntur homines docti, quandoquidem hoc ipsum ad vaticinii indolem pertinet, ut per ambages obscurata sit oratio. Tum vero singulos versus ad singulare aliquod istorum temporum factum revocare velle, non minus inane studium est, quam quod interpretes oraculorum sacrorum sequi videas, cum singula phantasmata vatum, tamquam si in annalibus Taciti alicujus versentur, inter ipsas res gestas referunt; et poetica ornamenta ad factorum fidem explorant. Etiam Lowthius Summe Ven. Episc. Londin. Prælect. XXI erudite de hac Ecloga agit, eamque omnino expediri posse negat, nec multum abest, quin sibi persuadeat, non sine veri dei afflatu eam scriptam esse. Si quis tamen animo reputet, aliorum quoque populorum, præter Judæos, vates et vaticinia olim fuisse permagno numero; eorum porro vatum ingenia non minus incaluisse phantasmatibus et visis poeticis, seu poeticum ornatum admittentibus; quotiesque in eodem argumento seu calamitatum prædicendarum seu felicitatis publicæ privatæque ostendendæ versarentur, necessario in eadem rerum phantasmata eos incidere debuisse: non adeo mirabitur, adumbratas esse in hoc carmine, ut in tot aliis, rerum species ac formas ex ætate aurea adumbratas, iisque similes, quæ in Hebraicis vatibus occurrunt; ut illud taceam, in magno illo Sibyllinorum oraculorum numero, quem paullo ante vidimus, multa esse debuisse a Syris et Judæis hominibus propagata.

Pervenit nuper in manus nostras libellus, *Sam. Henley*, viri docti et elegantis ingenii (*Observations on the Subject of the Fourth Eclogue*, 1788) in quo ille Lowthio, Ven. viro nunc inter cœlites admisso, concedit, incredibilem esse consensum inter vatum Hebraicorum loca et Eclogam Virgilii quartam; nec tamen adeo ad incitas rem rediisse, ut cum eo statuendum sit, "divino numine contactum poetæ fuisse animum." Romæ enim dudum ante hæc tempora increbuisse oraculum Sibyllinum de rege venturo;

turo; id poetam traxiſſe ad Octavii prolem; factumque hoc commode; nec obſtare, quod vaticinium eventum non habuit, ſuſcepta Octavio e Scribonia filia, non puero. Hactenus ſic ſatis mihi convenire cum viro docto, docent ſuperius dicta. Quod non æque probare poſſum, eſt ſtudium, quod vir doctus poſuit in ſingulis verſibus ad certum aliquem rerum eventum revocandis; nam primo adverſatur hoc vaticiniorum indoli et naturæ, in quibus ſummum tantum rerum caput et ipſum factum prædictionem conſtituit, reliqua vero omnia ſunt phantaſmata poetica et ornamenta animi novarum rerum ſpecie contacti, neque adeo ſive ad viſum ipſum, ſive ad eventum, referri poſſunt; alioqui nullum eſt facile vaticinium, quod ſuum eventum omni ex parte habuiſſe dici poſſit. Tum vero hoc ipſum ſtudium nimis ſubtile ad argutias et miras interpretationes avocat: quod ſæpe factum videas in vatibus ſacris. Ita et h. l. *Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles:* de Antonio adverſus Parthos profecto interpretatur vir ſagaciſſimus. *Silvas Conſule dignas* non temere eſſe dictas; nam apud Sueton. Cæſ. 19. *Provinciæ futuris Conſulibus decretæ minimi negotii, id eſt ſilvæ valleſque:* unde colligit, paullo ante Pollionem Coſ. ſilvas Conſulum provinciæ fuiſſe attributas. At enim in Suetonio memoratur aliquid, quodad *minuendas* Conſulum opes valere debebat; idque tantum *tentatum* fuit, nec niſi *in unum annum, neque* ullum *eventum habuit.* Probabile quoque viro docto ſit, vatum Judaicorum oracula poetæ fuiſſe cognita et lecta, atqui ſupra monitum eſt, tam aliena fuiſſe Romanorum ingenia et ſtudia a Judæorum litteris, religionibus, ritibus et opinionibus, ut vix aut lectioni vatum lingua barbarica loquentium, aut interpretationi rerum obſcurarum et prorſus ſibi incognitarum vacarent. Quantum ex Horatio aliiſque aſſequimur, ſuperſtitionum Judaicarum notitiam aliquam habuerunt, non ſacrorum aut vatum. Illud recte animadverſum a viro docto, verſus 11. et 61. non neceſſario inferre, ut Pollione adhuc Conſule naſcatur puer.

Illud notari debet, etſi argumentum ex ipſa vita ruſtica petitum dici nequeat, ita tamen illud eſſe tractatum, ut ſententiæ et imagines rerum ſive ab ea vita ſive a vita antiquiſſimorum homi-

num arcessitæ sint. Cæterum et in hoc carmine poetam interpretabimur ad sensum nostrum: ad refellendum quemquam non descendemus. Imitatione magnam partem expressit Calpurnius Ecl. I, 36 sq.

ECLOGA QUARTA.

Sicelides Musæ, paullo majora canamus;
Non omnis arbusta juvant humilesque myricæ;
Si canimus silvas, silvæ sint Consule dignæ.
  Ultima Cumæi venit jam carminis ætas;
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.

1. *Sicilides* passim codd. Pier. et Burm. Verum est Σικελὶς, Σικελίδες ex Σικελοί.——2. *humilesque genestæ* Pierii Medic. *myricæ*. μυρίκας Theocritus at Homer. Il. ι, 467 mediam corripit: μυρίκης τ' ἐριθηλέας ὄζους.——3. *sunt* Goth. sec. cum al., et sic Pierius in plerisque esse ait.——4. *Cymæi* plerique ap. Pier. *temporis* Menag. *jam venit* Leid.

1. *Sicelides Musæ*, Pastoritii carminis præsides, Theocriteæ, omninoque bucolicæ. Σικελὸν μέλος Bion Idyll. VII, 1. Σικελικαὶ Μοῖσαι Moschus Idyll. III. Paullo altius se pro bucolico carmine aggredi argumentum bene præfatur. Idem genus bucolicum porro *arbustis*, *myricis*, et *silvis* exprimit. *Myrica* virgulti genus in Italiæ oris, quod ripas fluminum obsidere solet. *Tamariscum* esse docent post Julium Sabinum viri docti. conf. Mart. *Tamarin Gallicam Linn.* Schreber ad Theocr. I, 13. 3. *silvæ sint consule dignæ*, sit carmen hoc bucolicum satis ex dignitate Pollionis.

4. 5. Agitur jam ultima ætas carminis Sibyllini; iterum procedent sæcula, quæ fuerunt: 6, 7. Adeoque redit nunc primo

Jam redit et Virgo; redeunt Saturnia regna;
Jam nova progenies cœlo demittitur alto.
Tu modo nafcenti puero, quo ferrea primum
Defінet, ac toto furget gens aurea mundo,
Cafta fave Lucina: tuus jam regnat Apollo.

7. *dimittitur* alii ap. Burm., folita variatione. 9. *et* Menag. *at* Goth. fec.

mo loco fæculum Saturnium, et cum eo hominum genus, quale fæculo illo aureo fuit. Itaque v. 8. 9. fubjicitur puero nato ferream ætatem defінere, auream exoriri. Hæc funt ipfa poëtæ phantafmata, fi nihil aliunde adfciveris. Igitur carmen tum fupererat, quod ad Sibyllam Cumanam referri folebat, in quo, ubi *ultima ætas* adveniffet, quam de fua ætate interpretatur poëta, meliorum temporum ordo, per ἀποκατάστασιν aliquam, denuo procedere nuntiabatur; Nam, *Cumæum carmen* de *Hefiodeo*, a Dio ejus patre, Cumis oriundo (vid. Opera et Dies v. 636 fq.), fecundum Valerium Probum, Grammaticum, intelligere (cum Fabricio Bibl. Græc. I, 30, 14, et Grævio Lect. Hefiod. c. 5.) non licet. Nihil enim in illo de revolventibus fe ac redituris ætatibus melioribus occurrit. Quot ætates Sibylla conftituerit, ex h. l. non conftat. Etiam in retracto ætatum curfu mox tantum memoratur melior feu aurea ætas, fua exordia, incrementa, et ἀκμὴν habens. Si quem vero illud male habet, quod, cum Cumanæ Sibyllæ libri in Capitolio fervarentur, nihil ex iis a poëta fciri aut vulgari potuerit: tenendum eft, auctoritate Senatus, qua quidem talia agi fas erat (v. Dio lib. XXXIX, c. 15), multa paffim ex libris Sibyllinis vulgata, et præterea magnum effatorum Sibyllinorum numerum, undecunque acceptum et ex cunctis gentibus apportatum, vulgo inter homines jactatum fuiffe. v. Argumentum. 6. *Virgo*, Δίκη, Juftitia, ut Hefiod. Εργ. 256. Nota res vel ex Ovid. Met. I, 149, et Ge. II, 414. Hefiod. Εργ. 200. *Saturnia regna* ut Romanus poëta laudat (vid. Excurf. V. ad Æn. VII.) Græci tamen et auream ætatem ἐπὶ Κρόνου memorant: Hefiod. l. l. 109 feq. Attigit nofter eandem Georg. I, 125 fq. II, 536 fq. 7. *nova progenies*, novum hominum genus, nova fucceffio, nafcitur, νέα πληθὺς ἀνδρῶν, h. meliores et juftiores, ut in novo rerum ordine et aurea ætate. Eadem mox vf. 9. *gens aurea*. Hefiod. O. et D. 109 χρύσεον γένος μερόπων ἀνθρώπων. Non igitur ad puerum referri hoc poteft; qui ab ea difcernitur. *furget*, procedet, ortum et initium habebit hoc puero nato.

10. *tuus jam regnat Apollo*. "Ultimum fæculum oftendit, "quod

Teque adeo decus hoc ævi, te Conſule, inibit,
Pollio; et incipient magni procedere menſes.
Te duce, ſi qua manent, ſceleris veſtigia noſtri
Inrita perpetua ſolvent formidine terras.

13. *primi* vel *noſtri* Köler. mſ.——14. *pœnas* Ver.

" quod Sibylla Solis eſſe me-" moravit." *Serv.* Fabricius Bibl. Gr. I, 30, §. 14 multa quidem docte contra diſputat, ipſe tamen multo moleſtiorem rationem proponit, ut et omnes cæteri interpretes. Si ſubſequentibus temporibus ſcriptum eſſet carmen, ferrem ſane *Apollinem* pro *Cæſare* dici; namque deus erat Cæſarum tutelaris; habitabat Auguſtus in Palatio ab 718 inde. conf. Dio XLIX, 15. LIII, 16, et Apollinis filius exiſtimatus fuit. v. Sueton. Octav. cap. 94. Occurrit quoque Apollo et Sol in numis. Verum eo tempore, quo hæc Ecloga ſcripta eſt, honores illi in Cæſarem nondum erant cumulati. Si tamen verba verſus per ſe interpreteris, ſententia exit, quam ut veram amplecti licet: Lucinæ ſ. Dianæ frater Apollo eſt: is, qui nunc naſcitur puer, cum Apolline comparatur, et prophetica oratione bene ipſe dictus eſt Apollo. Sententia adeo eſt: fave naſcenti puero: alter ille Apollo eſt.

11. *decus hoc ævi,* præclara hæc ætas. *inibit:* ſimpliciſſima eſſet ratio, ut *inibit* ſit pro, curſum inibit, incipiet; eamque Servius et vulgo interpretes ſequuntur. *Inire* tamen abſolute ita poſitum non occurrere, bene monet Burmannus; etſi participium nunquam non ita dicitur: *ineunte anno, menſe*; *iniens ætas:* quidni etiam *annus init?* Burmannus, ut ita jungamus, auctor eſt: *Apollo*, hoc eſt, Auguſtus (hunc fere intelligunt interpretes), *inibit decus hoc ævi, te, Pollio, Conſule.* Melius ſubjectum erit ipſe *puer naſcens* (qui idem ex noſtra ratione *Apollo* eſt), qui hanc præclaram vitam, hoc ævum, inibit. Videtur tamen v. 12 *et magni incipient procedere menſes*, quæ ad *novam progeniem* ſpectant, poſtulare, ut et illa *decus hoc ævi inire* putetur. 12. *magni menſes*, illuſtres, inſignes, memorabiles, ut v. 5, utpote ſæculi aurei. Cf. Burm. Nimirum *magnus annus* eſt, utique hinc et *magni menſes.* Quis, niſi apud Julium Sabinum e pleniore Servio legeretur, crederet, jam Aſconium Pedianum libro ſecundo de prætura urbana putare potuiſſe, Virgilium intellexiſſe de Julio et Auguſto, qui nomina tum de D. Julio et Auguſto Cæſare acceperant.

13. *Te duce:* auſpice, a tuo inde conſulatu; expiabitur primo omne ſcelus, quo contaminatum eſt hoc hominum genus: ſcilicet ut ſanctior et caſtior ætas ſuccedere poſſit. *ſceleris veſtigia noſtri:* belli civilis reliquias

Ille deum vitam adcipiet, divisque videbit
Permixtos heroas, et ipse videbitur illis;
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuscula cultu,

15. *divosque* Rottend.——17. *patris* Mentel. pr. et in vetustissimis aliquot Pierii.——18. *At tibi* Rom. *primo* Parrhas.

quias spectari, manifestum est. Nam perpetuum hoc, ut de bello civili ἄγος, *scelus*, prædicetur; Notum: *Cui dabit partes scelus expiandi. Quo, quo, scelesti, ruitis.* Nunc inprimis de illo tempore agitur, cum post Brundusinam pacem Sext. Pompeius adhuc maria Italiæ infestaret, et commeatu Romam intercluderet. Pax quidem etiam cum hoc paullo post apud Puteolos inita; verum, quod Ruæus post hanc pacem Eclogam nostram scriptam arbitratur, unde scilicet tanto major aurei sæculi spes affulsisse videri posset, id propterea commode dici non potest, quia pax illa sequenti demum anno composita fuit, v. Dio XLVIII, c. 36; partus vero ille pueri adhuc eodem anno expectabatur, ut v. 11 et 61. Mox ornatus v. 14 pro eluentur, tollentur. *Irrita*, abolita. *formido* est propter τὸ ἄγος et reatum ex scelere conceptum.

15. 16. *Ille deum vitam a.*, aget vitam deorum, et inter deos heroesque. Adumbratum ex iis, quæ prædicantur de aurea ætate ὥς τε θεοὶ ἔζωον, ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες Νόσφιν ἄτερ τε πόνων etc. cf. Hesiod. Εργ. v. 112 sqq. Erat enim hoc inter aurei sæculi bona, ut dii præsentes inviserent homines. Ovid. Fast. I, 251 et passim.

16. *et ipse videbitur illis*, scil. permixtus iis, h. e. admixtus erit. ἀναμὶξ ἐκάθητο, Aratus Phænom. 104, quem ante oculos habuit. 17. *Pacatum orbem reget:* etiam hoc ex aurea ætate, quod in ea pacata omnia sunt: obscurius est, quod addit, *patriis virtutibus*, omnino, majorum. Marcellorum nomen in annalibus Romanis clarissimum: si de puero, qui ex Octavia, Octaviani sorore, Marcello nupta, nunc autem Antonio desponsa, hæc accipias. M. Marcellum eundem puerum fuisse, etsi a Catrœo confecta res non est, nec tamen improbabile illud est. cf. Mart. ad h. l. Modo non jam tum heredem imperii et successorem designatum eum fuisse, animo fingas. Sin de Scribonia acceperis, sunt virtutes Octaviani.

18. Felicitatis *aureæ* hujus *ætatis*, ex versibus forte Hesiodeis l. l. 130 sqq. suborto commento, *initia* cum pueritia procedere facit, *incrementa* vero cum adolescentia, cum virili tandem et perfecta ætate *vitam perfectissimam, nullo cultu*, uti omnia in sæculo aureo nascebantur, Hesiod. l. l. v. 118 καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα Αὐτομάτη πολλόν τε καὶ ἄφθονον·

hic

Errantis ederas paſſim cum baccare, tellus,
Mixtaque ridenti colocaſia fundet acantho.
Ipſæ lacte domum referent diſtenta capellæ
Ubera; nec magnos metuent armenta leones.
Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet et ſerpens, et fallax herba veneni
Occidet; Aſſyrium vulgo naſcetur amomum.

20. *fundat* ap. Macrob. Sat. VI, 6. *fundit* Gud. a m. pr., et mox *referant*. *fundet* Schol. Horat. II Carm. 6.——22. *metuant* Mentel. et Menag. ——25. *Aſſyrium et v.* Pierii Longobard. Verſus deerat Leid.

hic tamen, utpote in infantia ejus pueri, herbas tantum et flores ſua ſponte terra editos memorat; at fruges cum adoleſcentia v. 28, cum virili tandem ætate omne genus proventus terræ ſponte naſcetur v. 39. Ovidius adeo, *ſine ſemine*, addit Met. I, 108. 19. *Baccar*; Plin. XXI, 6 ſ. 16 *Bacchar quoque radicis tantum odoratæ eſt; a quibuſdam nardum ruſticum appellatum.—Odor eſt ei cinnamomo proximus.* Formam Dioſcorides ſatis accurate deſcripſit, ſed, qualis illa ſit, inter recentiores nondum conſtat, ut docet Martinus. Faſcinum depellere creditum eſſe, diſcimus inf. Ecl. VII, 27. 20. *Colocaſium* ſ. *colocaſia*, planta paluſtris Ægyptia, latiſſimis foliis, caule ſpectabili, quo quidem non minus ac radicis bulbo veſci ſolent; fabas eſu gratas pro fructu habet. Circa hæc demum tempora in Italia ſeri cœpiſſe, ex Plinio colligere licet; non tamen poſt victam demum ab Auguſto Ægyptum, ut Serv. ad h. l. Notiſſima etiam nunc hæc planta eſt inter Ægyptios nomine *Culcas*, cf. Martin. et Cerda. *Acanthus* h. l. eſt Ægyptia arbor, Acaciæ genus. Cf. ad Ecl. III, 45. *ridens* eſt florens, pulcher; notiſſimo uſu vocis *ridere*, γελᾶν, γάνος, γανῦσθαι et ſimilium, etiam in vernaculo ſermone.

21—25. *Ipſæ*, ſponte, nullo ducente, ut ſatis notum. Sic αὐταὶ pro αὐτόματοι Theocr. Idyll. XI, 12, et mox v. 23 *ipſa cunabula*. cf. Burm.; quod ex his flores ſponte naſcuntur, ductum eſt ex iis, quæ de deorum præſentia et ἐπιφανείᾳ paſſim narrantur: tellurem ſub eorum greſſu et obtutu vireſcere ac floreſcere. 24. *herba veneni*, græco more pro venenata; eadem *fallax*, ut Georg. II, 152 *nec miſeros fallunt aconita legentes*. *Occidet*, verum ut *herba moritur*. 25. *Aſſyrium—amomum:* quod genus fruticis aromatici eſt. v. ad Ecl. III, 89. *Aſſyrium* vero, cum Armeniæ

At, ſimul heroum laudes et facta parentis
Jam legere, et quæ ſit poteris cognoſcere virtus;
Molli paullatim flaveſcet campus ariſta,
Incultiſque rubens pendebit ſentibus uva;

26. *Ac* multi. *Et* unus qu. Moret. *facta parentum* fragm. Moret. et Gud. a ſec. manu, et Rom. Pierii.——27. *et poteris, quæ ſit* unus Heinſ.——28. *flaveſcit* Gud. a m. pr. Rottend. tert. et qu. Moret.

Armeniæ et Mediæ ea planta eſſet. cf. Mart. h. l.

26. 27. Ubi adoleveris. Hoc ſplendide enuntiatum. *heroum laudes* ſunt facta laude digna, ut κλέα ἀνδρῶν ἡρώων apud Homer. Iliad. χ, 520. *Parens*, cujus *facta* legere poterit, aut ipſe Octavianus eſt, ſi de Scriboniæ puero agitur; aut, ſi de Octaviæ partu, C. Marcellus; cujus tamen virtus cum parum nobilis et celebrata ſit, arripienda erit conjectura, a Martino ad v. 15 propoſita, ut forte infans ille ab Octaviano adoptatus, aut certe in pacis conditionibus aliqua ratione ei inſigniter proſpectum fuerit. Cum tamen et hujus rei fides laboret, altera lectio: *facta parentum* h. majorum gentis Marcellæ amplectenda erit. 27. *quæ—ſit virtus*, pro, virtutem cognoſcere: frequenti poëtarum, inprimis Homerico, uſu. Nimis argute ad philoſophiæ diſciplinam trahunt.

28.—30. Ubi puer adoleverit, major jam terræ cultis et felicitas erit (conf. ad 18); naſcentur ſponte fruges, uvæ, mel. Quod *ſponte* hæc fiunt, ex omni conſilio poëtæ manifeſtum: etſi non ſatis diſerte expreſſum eſt. Diſertius Horat. Epod. 16, 43 *Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis, Et* imputata *floret uſque vinea; Germinat et nunquam fallentis termes olivæ*, etc. Hæc ornate extulit. *Mollis ariſta* quo ſenſu dicta ſit, ambigitur: communi uſu et ratione erit, quæ adhuc eſt in herba, gramen tritici, herba. Sic Seneca Epiſt. 124 *cum folliculo ſe exſerit ſpica mollis*. Ita *ariſta* improprie dicta. Atque ita poëtam ſenſiſſe nullus dubito: nova ſegete ſponte enata paullatim ager effloreſcet. Si vero *ariſtam* proprie dictam contendas, ut ſit ſpica frugis jam adulta et firmata, quandoquidem *flaveſcet* adjectum eſt, tum in epitheto *mollis* hærebis; et aut accipiendum erit, ut ſit lævis: cum nunc grana tenuibus quibuſdam et acutis acubus, tamquam vallis, obſita ſint, novo miraculo ariſtæ tum erunt glabræ. Ita etiam Martinus. Aut *molles* erunt teneræ, quod ariſtarum epitheton Æn. VII, 809 habetur: *nec teneras curſu læſiſſet ariſtas*. Ita *molles* h. e. teneræ *ariſtæ*, ut *mollis acanthus, mollis juncus, molle ſiler*. Cæterum poëta ſegetem ſua ſponte enatam, incultam, intelligere putandus. conf. Ovid. Met. I, 109.

Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella.
Pauca tamen ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,
Quæ tentare Thetim ratibus, quæ cingere muris

30. *Eduræ* conj. Voſſius, ut Ge. IV, 145. *roſida* et hic ſcribitur in binis, ut alibi.——32. *Thetin* duo ap. Heinſ.

109. 30. *ſudabunt*, ſtillabunt. v. Cerda. Videntur antiqui hoc ætatis aureæ bonum dupliciter extuliſſe, ut aut mel, quod in quercubus apes faciunt, tam copioſum eſſet, ut in terram deflueret, ut Ovid. Am. III, 8, 40. Horat. Od. II, 19, 11. Epod. 16, 47. conf. Heſiod. Εϱγ. 233; alios v. apud Urſin. ad h. l.; aut ut folia ilignea mel eliquarent et ſudarent pro glutine, quod nunc illa folia certis temporibus obſidet. Sic Ovid. Met. I, 112. Georg. I, 131 *mellaque decuſſit foliis*, de Jovis ætate; et hunc in ſenſum dictum h. l., quare et *roſcida mella* accipio, quæ roris more per folia guttatim ſe colligebant. Ejuſmodi mel ex certis arboribus, v. c. palma, in Media, Arabia, variiſque Aſiæ locis legi memoratur. vid. Weſſeling ad Diodor. XIX, 94. Eſſe id ἄγϱιον illud μέλι, quo Joannes uſus eſt, putant nonnulli, et ſub *Mannæ* nomine ex Suida complexus eſt Salmaſ. in Diſſ. ſua de Manna. Apud Conſtantinum l. l. Σκληϱῶν δὴ πεύκης λαγόνων μέλιτος ῥέε νᾶμα ex priore ratione exponitur: *Duris ex picearum truncis mellis latex fluxit.* Cf. ad Tibull. I, 3, 45. Tranſtulere poëtæ hoc idem naturæ miraculum ad prodigia et miracula, quæ in Bacchicis initiis jactabantur, ut dei præſentia mella paſſim defluerent arborum truncis. v. Eurip. Bacch. 142 ſq. 703. 710. Horat. II Carm. 19, 11.

31—36. *Pauca tamen.* Heroum erit hæc ætas, nondum illa Saturnia: ad quam per iſtam exactam rerum orbis redibit. Enarrat adeo poëta illa, quæ ab heroica vita non abfuere. *veſtigia fraudis*, ſceleris, πϱοτέϱας ἄτης, ut 13 *ſceleris veſtigia noſtri*, h. mala et vitia nonnulla, ex ſerioribus ætatibus inolita, etſi cum horum temporum ſimplicitate et innocentia non ſatis conveniunt; ut navigatio, urbium munitio, aratio; quæ omnia cum adulta pueri ætate ceſſabunt v. 37. Cum in vate verſemur, interpreti ſubſiſtendum in hoc phantaſmate poëtico; nec quærendus eventus, qui reſpondeat. Male itaque ad res ejus anni referas, quod poſt Brunduſinam pacem metus de Sexti Pompeii claſſibus adhuc ſupererat, quem annus ſequens pace Puteolana ſublatum vidit. 34. Indulget ſibi poëta, ea, quæ heroicis ætatibus eveniſſe narrantur, commemorando; Argonautarum ſcilicet navigationem, et Achivorum ad Trojam expeditionem. Sunt vero plane adumbrata ex Heſiodeis vſſ. 161 ſqq. *Delectos heroas* illuſtravit

Oppida, quæ jubeant telluri infindere ſulcos.
Alter erit tum Tiphys, et altera quæ vehat Argo
Delectos heroas; erunt etiam altera bella;
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.
Hinc, ubi jam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet et ipſe mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem;
Robuſtus quoque jam tauris juga ſolvet arator.
Nec varios diſcet mentiri lana colores:

33. *infundere* tres, aberratione ſolita. *tellure* Rottend. tert. *tellurem infindere ſulco* Rom. unus. *ſulcis* Vatic. oblong., quod et ipſum bene ſe haberet.——34. *Argos* duo, male; mox duo *Achillis*.——37. *Hic* Parrhaſ. et Ven.——38. *maris* Goth. ſec. a. m. pr. *victor* Mentel. et Dan. Heinſ. ed.——40. *Nec* Vratiſl. et Franc.; alter et mox *nec vinea ſ.* *falces* Menag.——41. *Robuſtis* Ven. et Parrhaſ., ſed et illud epitheton ornat.

luſtravit Mitſcherl noſter Lectt. in Catull. p. 3.

37—45. Cum virili ætate perfectum ab omni parte redibit ſæculum Saturnium, aurea ætas. Ab hac itaque aberunt omnes peſtes et mala vitæ, quæ per cupiditates hominum inferuntur. Contra omnium rerum ubique per terrarum orbem copia erit ſumma, *omnis feret omnia tellus*, ut navigatione externa bona ne petere quidem neceſſe ſit. Nulla adeo erit navigatio v. 38. 39; erit contra frugum omniumque e terra naſcentium proventus ſine cultu 40 ſqq. quæ eſt perpetua laus ætatis aureæ, ex antiquo ſermone petita. Quid? quod adeo loquendi mos invaluit, ut etiam populi, qui juſtitiam colit, vita eodem modo redhibeatur ab Heſiodo Op. 232 ſq. 236. 237. Ad v. 38—40. Nulla opera humana indigebit ager. cf. Arat. Phænom. 110. 111. Genus operæ in vitium cura eſt amputatio, v. ad I, 57. II, 70. Reſpexit autem noſter Catullum LXIII, 39 ſqq. uti noſtrum Ovidius Met. I, 101.

42—45. Novum ac mirum phantaſma in vaticinio! pecudis color nativus erit purpureus, croceus ac roſeus. Hoc ita declaravit, ut tingendi neceſſitatem abfore dicat. *Mentiri lana* dicitur, dum fucum imbibit, alieno colore tingitur. Ad Etruſcam diſciplinam referre hoc vult cum Servio Grammaticus ap. Macrob. III, 7; ex ea enim: *purpureo aureove colore ovis arieſve ſi aſpergatur:* principi generis claritatem

Ipſe ſed in pratis aries jam ſuave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto;
Sponte ſua ſandyx paſcentis veſtiet agnos.
Talia ſæcla, ſuis dixerunt, currite, fuſis

44. *fucabit* conj. Jo. Schrader., ut Ge. II, 465. IV, 335. Virgilium expreſſit Claudian. 29, 73 *roſeis formoſus Duria ripis Vellera purpureo paſſim mutavit ovili.*——45. *ſandix* multi apud Burm. Fuit vir doctus, qui *naſcentes* conjiceret: adverſus quem diſputavit Burm. ad h. l. et ad Ovid. III Art. 25 et ad Calpurn. Ecl. II, 37. Scilicet fuit is Bentleius (in *Bibliotheque Angloiſe* T. I, p. 186) [et ad Lucan. IV. 125.] Hæſerat autem ille in voce *paſcentes:* ſi enim inter paſcendum mutatum eſt vellus: pabuli ea vis eſſe debuit, ut fucus accederet lanæ. Enimvero fraudem fecit non animadverſa poëticæ orationis indoles: *paſcentes*, epitheton, ornat tantum agnos; nihil amplius. Idem hoc non animadverſum adduxerat veteres, et ipſum Plinium (v. in Not.), ut Virgilium crederent *ſandycem exiſtimaſſe herbam eſſe.* In quo injuriam faciunt poëtæ. Quod ſi vel maxime id ſe ita haberet, jejunum eſſet: repente inter paſcendum ſandyce guſtato mutari vellus. Interea tamen fatendum, *naſcentes* melius ſcriptum fuiſſe a poëta.——46. *currere* Parrhaſ. et Pierii Mediceus. Jo. Schrader. conj. *ducite.*

tatem ſignificari. Poteſt hoc ita ſe habere; potuit tamen nec minus poëtæ ſatis eſſe, ut lanæ pulchritudinem in gregibus inter fauſta et læta adſpectu aureæ ætatis numeraret. 44. *mutabit vellera luto*, permutabit, adeoque tinget, inficiet, naturalem velleris colorem *ipſe*, ſponte, naturæ beneficio, non opera hominum, purpura et luto, ut naturalis color jam purpureus ſit et aureus. *Luteum* vero ſeu *lutum*, ac *lutea*, herbæ genus, qua tincta lana flavo et croceo colore inficitur; cæruleum vero ea infectum viridem colorem refert. Notus ejus uſus etiam noſtris tinctoribus ſub nomine *Waid*. Cf. Martin. it. ad Tibull. I, 8, 52. *Sandycem* v. 45 a Virgilio pro herbæ genere habitam eſſe, poſt Plinium XXXV, 6 (23) male credunt Interpretes; nam de natura coloris nihil dixit poëta; coloris tantum genus indicare voluit, quo vellus ovillum ſplendeat: ut ſandyx ſit color ſandycis, et ornate dixit, quod erat; habebunt agni vellus rubrum nemine tingente. Eſt vero coloris ſeu pigmenti genus ex metallo; interdum etiam factitium, ex ſandaracha (*rothem Ocker*) toſta et rubrica æqua parte admixta: ut ibid. Plin. quo rubeus color efficitur. *Vermeille, Vermillon*, videri poteſt. Conſtantini Interpres l. l. c. 20 *purpuream Sandycem* appellat: Σάνδυκι πορφυρέῃ λάχνην ῥυπόεσσαν ἀμείβων.

46. 47. Dixerunt Parcæ ſuis fuſis: *O talia ſæcla, currite!* pro vulgari: o fila. Pro filo ex

Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.
Adgredere o magnos, aderit jam tempus, honores,
Cara deum ſuboles, magnum Jovis incrementum!
Adſpice convexo nutantem pondere mundum;
Terraſque tractuſque maris cœlumque profundum;
Adſpice, venturo lætentur ut omnia ſæclo.

48. *Adgredere:* ſcripturam e libris firmat Burm., neſcio cur hoc potiſſimum loco. Tuenda erat eo, quod tenorem et conſtantiam ſequi conſentaneum eſt.——49. *Clara* Moret. quart. et Scheff. recentiſſ. Idem verſus in Ciri v. 399. *ſuboles* vetus ſcriptura.——51. *Terraſque et tractuſque* Menag. alter, ſcilicet ad fulciendum verſum. *Terramque* nonnulli ap. Pier.——52. *lætantur* Rom. Pierii. conf. Burm. ad Ecl. II, 66. Bentl. ad Horat. Epiſt. I, 1, 91, et hoc præferendum in poëta arbitror.

ex colo deducto fata ſunt, ſeu ſæcla: hæc neri dicuntur; ut apud Homerum toties ἐπικλώθειν fata alicui deſtinare, nendo ſcil. Ἀλλ' ἔ μοι τοιοῦτον ἐπέκλωσαν θεοὶ ὄλβον. Habuit autem, quod jam Macrob. VI, 1 vidit, Maro ante oculos Catull. LX, 320 ſqq., ubi eſt *Currite fuſi. Sed vos, quæ fata ſequuntur, Currite ducentes ſubtemina, currite, fuſi.* Tum 47 *Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ. fata* ſunt *ſtabilia*, immutabilia, iiſque *numen* h. vis et poteſtas æque ac voluntas divina tribuitur. *Parcæ concordes fatis*, h. in fatis hominum rerumque definiendis et conſtituendis. Solent autem poëtæ modo in nuptiis modo in natalibus Parcas, Μοίρας, adhibere fata canentes.

48—52. Dicere hæc ἐνθεαστῶν de puero, jam ad virilem illam ætatem adulto, exiſtimandus eſt poëta, impatienter ferens moram, et jam animo providens præſagia ac prodigia, quæ magnam rerum mutationem portendunt. 49. *magnum Jovis incrementum*, alumnus et nutricius, θρέμμα Διός, διοτρεφής, ut: Jove natus. cf. Cerda. 50. Eorum, quæ ſequuntur, ambigua eſt et ſtructura et ſententia: Poteſt prior verſus: *Aſpice convexo nutantem pondere mundum* per ſe accipi tanquam phantaſma propheticum ſeu viſum prodigii, quod inſtantem rerum inverſionem portendit: univerſi terrarum orbis motus ac tremor. *mundus nutans convexo pondere* ornate dictus pro: mundus convexus, cælum convexum, nutans: bene tribuitur cælo moles, pondus, inprimis in motu. *Nutat* autem et concutitur orbis terrarum, tamquam adventu et apparitione numinis, quod in ἐπιφανείοις deorum fieri ſollenne eſt. Quæ ſequuntur, cum antecedente jungere licet, *ut et ipſa terra, mare, cælum, nutent;* utque ſubjiciatur ſic ad declarandam cauſſam: *adſpice ut omnia lætentur venturo ſæclo*, inſtante magna

O mihi tam longæ maneat pars ultima vitæ,
Spiritus et, quantum ſat erit tua dicere facta!
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus; huic mater quamvis, atque huic pater adſit: 56
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.
Pan etiam Arcadia mecum ſi judice certet,

53. *longe* aliquot vett. edd., ut Flor. Egnat., et hinc recentiores nonnullæ. Sed jam Aldd. et ex his ductæ *longæ*, quod firmat Heinſ. poſt Pier., nam et libri variant. In multis etiam *tum*.——54. *ſua* Heinſ. unus. *fata* Rottend.——55. *Thraceus* nonnulli.——56. *atque* deeſt in uno Rottend.——57. *Orphi*, *Orpheo*, *Orphea*, *Calliopia*. Sic variant libri edd. et Grammatici. *Orphi* Rom. et Priſcianus agnoſcunt: Ὀρφεῖ, Ορφεῖ. Et Καλλιόπεια.——58. *Pan etiam*, *Arc.* firmata ab Heinſio omnium libb. lectio, excepto uno Oblongo Pierii: in quo *Pan deus*, quod hinc irrepſit in edd. Pulmann., et hinc in alias. *ſi j. cantet* Aurel. Vict. de Orig. gent. Ro. 5, memoriæ vitio.

magna illa rerum inverſione. Ita *nutatio mundi* futuri lætum ac fauſtum ſignum habendum. Quemadmodum in dei præſentia terra moveri ac contremiſcere et quaſi exultare ac tripudiare ſolet: quod adeo ad deum agreſtem Horatius retulit III Carm. 18, 14 *Spargit agreſtes tibi ſilva frondes*, haud dubie nutantibus cacuminibus. Alter modus jungendi verba eſt: ut unicum prædicatum ſit: *Aſpice, ut lætentur omnia:* et ut in enumeratione partium mundus ornetur: *convexo nutantem pondere mundum*, h. e. ſimpliciter libratum mole ſua æqualiter. Eſt vero ſic græca ſtructura: *Aſpice mundum, terras* etc., *ut lætentur*, pro: aſpice, ut mundus etc. omnia lætentur. Et vaſtæ utique cuivis moli ac ponderi tribui hoc poteſt, ut *nutare* cum vi et δεινότητι dicatur, ut de ruina tamen aut diſſolutione nihil ſignificetur. Sic *rami pondere nutant* apud Ovid. Art. II, 263. Nec aliter acceperat Conſtantini Interpres. v. Excurſ. ad hanc Eclogam. Quo minus hanc interpretationem præferam, movet me, quod ita *mundus* et *cælum* 50. 51 non bene diſcerni poſſunt.

53—59. *O mihi tam;* adumbratum ad Heſiodi ductum l. l. 174 ſqq. Sit mihi tam longa vita, cumque ejus non niſi extrema pars ea tempora attingere poſſit, pro eo dixit: *longæ pars ultima vitæ. Spiritus*, ingenii vis vigorque poëticus; et mihi ſit tantus, quantum ejus ſpiritus ſat erit ad facta tua dicenda. 55. *Non me c.* Tanta eſt, ſeu erit, tamque magnifica ac divina

Pan etiam Arcadia dicat ſe judice victum.
Incipe, parve puer, riſu cognoſcere matrem;
Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.
Incipe, parve puer; cui non riſere parentes,

59. *dicet* nonnulli ap. Heinſ.——61. *tulerunt* agnoſcunt Grammatici, Probus et Donatus, cum libris, inpr. Rom. et Gud. Male metuentes metro alii: *tulerint*, *tulerant*. *abſtulerint* legi, addit Servius.——62. *qui* emendarant viri docti, uti jam Quinctilianus IX, 8 legerat, v. Pier. Cod. Burm., receptum quoque in Aldd., et in tertia interpunctum: *qui non riſere: parentes Nec.* Diſceſſit Manutius et repetiit *cui.* Senſu aut nullo aut parum commodo: at *cui* indubitate vera lectio; antiquiores etiam *quoi.* In Parrhaſ. *cur.* Jo. Schrader. conj. *qui non riſere parenti, Nec deus hos m.*

divina materia tuæ laudis, ut ingenium meum ab ea excitatum, inflammatum et diviniore ſpiritu actum, ſupra omnes excellere, et ipſos deos canendo vincere poſſit. *adſit*, uti invocati dii adſunt, opem ferunt, favent poëtis.

60—63. *Incipe, p. p., riſu cognoſcere matrem*, vulgari ratione eſſet: naſcere puer! nam decimus jam menſis agitur, juſtumque adeo matri utero ferenti tempus expletum. Omnia hæc ornavit, ut poëta: cum decem menſes memorat, *faſtidia* addit, cum temporis hujus decurſu ſatis jam magna oneris ſui tædia ei ſint. Exprimit porro rem a ſigno valde jucundo, a voluptate et lætitia matris, cum qua recens natum infantem intuetur; ut eo riſu ſe quaſi matrem probare videri poſſit. Vix dici poteſt, quantum h. l. trepident interpretes, qui ab antiquiſſimis inde temporibus (verum tamen Julius Sabinus vidit) ad riſum pueri matri arridentis hæc retulerunt. At hoc non admittunt ſeqq. *cui non riſere parentes:* Scilicet poëta volebat: incipe in dias auras prodire, et oculos in matrem conjicere, eamque quaſi ex hoc, quod tibi ea arridet, agnoſcere. Poëticum ſenſum ad talia afferre neceſſe eſt. 62. *cui non riſere parentes, Nec.* Exprimit id, quod jam dicendum erat: riſum hunc matris ad puellum natum lætitiam matris arguere, eumque expectandum eſſe ei puero nato, qui matri gratiſſimus ſit, quippe qui aliquando inter heroes et deos locum ſit habiturus: a contrario; quæ converſio rationi poëticæ valde conſentanea eſt. Quem infantem recens natum tali cum riſu non excepere ulnis ſuis parentes, adeoque de nato puero non lætati ſunt, eſt is ingratus et invenuſtus homo, adeoque ad deorum vitam et conſortium admitti non poteſt, quod puero promiſerat vſ. 15. Conveniret adeo in eum, quod Pindarus ait Pyth. β, 80 γόνον οὔτ' ἐν ἀνδράσι γεραςφόρον, οὔτ' ἐν θεῶν

Nec deus hunc menſa, dea nec dignata cubili eſt.

63. *eſt* abeſt a nonnullis. *cubile eſt* duo, ex *cubileſt*.

θεῶν νόμοις, de Centauro Ixionis f., aut quod apud Homerum eſt, θεῶν ἀέκητι γενέσθαι τε τραφέμεν τε Odyſſ. γ, 28. Deſignari autem recepti inter deos herois vita duabus rebus ſolet, convictu cum Jove et deæ alicujus conjugio. Sic de Hercule Horat. Od. IV, 8. 30. *Jovis intereſt optatis epulis*, idemque Heben conjugio accipit. cf. Virg. Georg. I, 31. Hæc interpretatio uti ſimpliciſſima, ita veriſſima eſt. Ad Vulcanum hactenus reſpici poteſt, quod, cum ejus deformiter nati aſpectu Juno parum delectata fuiſſet, ita ut eum de cælo præcipitaret, Hymn. in Apoll. 316 ſqq., excluſus ille eſt (ad tempus certe, nam aliis locis in conſilio Jovis nominatur) deorum conſeſſu et convivio, et a dea Minerva ſpretus, cujus ille conjugium appetierat.

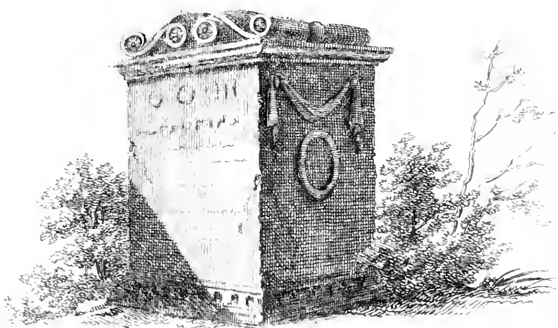
ECLOGA V.

DAPHNIS.

ARGUMENTUM.

Convenerant Mopſus et Menalcas, paſtores, ille fiſtula, hic cantu excellens, et ſe ad canendum mutuo invitant 1—19. Poſtquam ſub antrum conceſſerant, prior Mopſus 20—44. Daphnidis mortem luget; inde Menalcas ſuccedens 56—80 ejuſdem Daphnidis tamquam diis adſcripti laudes perſequitur. Mutuis hinc ſibi muneribus datis diſcedunt. Etiam in hujus eclogæ allegoria exſculpenda moleſti fuere interpretes. In Daphnide plerique Julium Cæſarem, ejuſque necem et apotheoſin (v. Vita Virgilii ad a. 712), nonnulli, jam ex antiquioribus, Maronis fratrem Flaccum, mox etiam Quinctilium Cremonenſem, ſive etiam Quinctilium Varum, item Saloninum, Pollionis filium, quæſiverunt; ut Catrœi aliorumque ſomnia taceam. Quod ſi altiorem, quam verborum ratio fert, ſententiam quærendam putes, ad Cæſarem ut referas, feram equidem; quandoquidem hoc ſaltem non incommode fieri poteſt; quod tamen cogat nos, nihil ineſt; ſi carmen animo ab opinione vacuo et intacto legimus, nihil aliud poëta ſpectaſſe videri poteſt, quam ut Theocritei Idyllii I et XIX imitationem inſtitueret, et ut Ecloga tertia duos paſtores a conviciis ad cantum progreſſos, ita h. l., idque paullo elegantius, duo alios paſtores a mutuis laudibus ad cantus certamen procedentes induceret. Carminis argumentum ſunt *Daphnidis laudes*, nobile haud dubie in vetuſtis carminibus paſtoritiis argumentum, ut ex nonnullis

nonnullis Theocriti inprimis Idyll. I et VII, locis apparet. Fuit ille in herois loco inter paſtores habitus; cantu ille nobilis et a Nympha amatus; hique ejus amores, fata et mors paſtoritiis carminibus celebrata et multis modis variata. vid. de eo Servius ad Ecl. VIII, 68. Diodor. IV, 84, et Ælian. V. H. X, 18. et ibi Intpp. Schol. Theocr. Id. VIII, f. cf. Silius Ital. XIV, 466 ſqq. Ovid. IV Met. 276—278, et ibi Intpp., Dorvill. Sicula p. 27 ſq. Daphnis a Pane amatus Epigr. ap. Brunck. Tom. I. p. 15. Noſter vero poëta argumentum paſtoritium heroico generi propius admovit, idque ita tractavit, ornavit et amplificavit, ut generoſum poëtæ epici ſpiritum facile in eo agnoſcas, quamquam ſingulæ rerum imagines et characteres ex antiquiſſimorum carminum indole et colore ducti ſunt. Locus, in quo ſe conveniunt paſtores, ſtatim ab initio magna ſuavitate deſcribitur: ſucceſſerant antro agreſtis vitis palmitibus obducto. Carmen ad annum 712 referri ſolet. Vide *Vitam Virgilii* h. a. Imitatione ſequutus eſt hanc Eclogam Popius *Paſtor.* IV, quem *naſcentes poëtæ* cum ea contendent.

ECLOGA QUINTA.

MENALCAS. MOPSUS.

MENALCAS.

Cur non, Mopſe, boni quoniam convenimus ambo,
Tu calamos inflare levis, ego dicere verſus,
Hic corulis mixtas inter conſidimus ulmos?

MOPSUS.

Tu major; tibi me eſt æquum parere, Menalca:
Sive ſub incertas Zephyris mutantibus umbras,

1. *conſedimus* Pierii Oblongus.——3. *conſidimus* Heinſ. e Gud. Mentel. pr. a m. ſec. Mentel. ſec. a m. pr. prætulit, utpote in poëta. *conſedimus* vulgo. *inter conſedimus agros* Menag. prior.——4. *tibi me æquum eſt* Leid. et Rottend. alter.——5. *Zephyris mutantibus*; hoc ab Heinſio e binis Moret. alt. Rottend. cum Voſſ. alt. commendatum, accedente Franciano et fragm. Antwerp., cum præterea alter Mentel. a m. pr. et pr. Voſſ. *nutantibus* haberent, repoſuit Burm. Vulgo ubique *motantibus*: quod equidem haud deſeruiſſem. Etiam Ecl. VI, 28 *rigidas motare cacumina quercus*. Nunc cum alterum et ipſum locum tueri poſſit, retinetur illud, ne iterum variet vulgata lectio.

1. *boni—inflare—dicere.* ἀγαθοὶ, ἐσθλοὶ, συρίζειν, ἀείδειν. Theocr. Idyll. VIII, 3 Ἄμφω συρίσδεν δεδαημένω, ἄμφω ἀείδεν. *Convenimus* in unam locum. *Calamos leves*, ita junge; non *leves verſus*. In vſſ. 3. 6. 12 color ductus ex Theocr. Idyll. I, 12 ſqq.

4. *major* natu. Sic *maximus* abſolute Æn. VII, 532. Quanto hæc jucundiora ſunt Eclogæ tertiæ principio! Ἀλλὰ πίθεσθ'. ἄμφω δὲ νεωτέρω ἐςὸν ἐμεῖο Iliad. α, 259. 5. *mutantibus Zephyris* reddit rationem τȣ̃ *incertas*, quod non pro vituperio umbræ haberi debebat, cum ſit longe elegan-

Sive antro potius succedimus; adspice, ut antrum
Silvestis raris sparsit labrusca racemis.

MENALCAS.

Montibus in nostris solus tibi certet Amyntas.

MOPSUS.

Quid, si idem certet Phoebum superare canendo?

MENALCAS.

Incipe, Mopse, prior: siquos aut Phyllidis ignes,

6. *antra* Parrhas. *subsedimus* Zulich.——7. *paucis* Leid. e glossa. *variis* conj. J. Schrader. Opposita sunt: *rarum—continuum*.——8. *certat* antiquiores fere omnes cum Arusiano Messio, v. Pier. et Heins., quod equidem præferam. Accommodatius etiam sic vs. sq. sententiæ dictum. E nostris idem habet Goth. sec., sicque Edd. Aldd. et hinc aliæ. *certet* tamen præsidium habet in Oblongo Pierii, tum in multis aliis. In edd. præivit Flor. ex emend. Angelii: tum Fabric. *solum tibi certet* Franc.——9. *certet Phœbum*; hoc ordine plures Pier. et Heins., et inter edd. Ald. tert. et hinc aliæ. Alii *Phœbum certet.*

elegantissima rerum imago. Sic *umbræ tremulæ* apud Calpurn. Ecl. V, 101. 7. *labrusca* vitis silvestris, ἀγριάμπελ☉. v. Plin. XXIII, 1. cf. Martin. Vitibus obductæ speluncæ, utpote quæ amœnitate se commendant, passim laudantur. Habent scilicet poëtæ ex Homeri splendida descriptione antri Calypsus Odyss. ε, 68. cf. 63. *raris* autem hic non urgendum, uti Burm. et Martin. faciunt; alias in vitio hoc esset, quod, rari sunt racemi; sed simpliciter notat naturam racemorum, sive uvarum, passim e palmitibus per antri ostium serpentibus pendentium, ut adeo per intervalla dies intret. Ita et Ecl. VII, 46 *Et quæ vos rara viridis tegit arbutus umbra.*

9. *Quid si idem certet.* Aut dictum hoc cum sensu modestiæ, ut Amyntam unum omnes superare dicat; aut est invidiose dictum: ut pungat pastorem laus æmuli, eamque adeo ille elevet, ut ex audacia potius, quam artis confidentia, certare eum cum melioribus significet. *Hoc eum audere, ut se mihi æquiparet, mecum certet, nihil mirum, cum idem ille satis temerarius sit, ut vel cum diis congrediatur.* Firmes hoc ex v. 15 *tu deinde jubeto certet Amyntas.* Apud Theocritum dictum est sine obtrectatione et invidia IV, 8 φαντί νιν Ἡρακλῆϊ βίην καὶ κάρτος ἐρίσδεν.

10. Ex Theocr. I, 19 sq. Nil nisi nota aliqua pastoritiorum carminum argumenta h. l. memorari et vulgaria pastorum nomina recitari puta; qua de

Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.
Incipe; pafcentis fervabit Tityrus hædos.

MOPSUS.

Immo hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi
Carmina defcripfi, et modulans alterna notavi
Experiar: tu deinde jubeto certet Amyntas.

MENALCAS.

Lenta falix quantum pallenti cedit olivæ,
Puniceis humilis quantum faliunca rofetis:
Judicio noftro tantum tibi cedit Amyntas.

MOPSUS.

Sed tu define plura, puer; fucceffimus antro.
Exftinctum Nymphæ crudeli funere Daphnin

11. *ut* Leid. Mentel.——13. *Immo etiam viridi* Zulich. *in viridi n. quæ in c.* Parrhaf. Heinfius adfcripferat: *in viridis—fagi.*——14. *deftrixi* Goth. pr. an *deftrinxi?* Sed vitium eft; fic idem Ecl. VI, 12 *præftrixit:* *modulanfque alterna* Zulich. *notavit* vitium eft Ald. 1527.——15. *jubeto, ut certet A.* Rom. Longob. Medic. Pier. cum quatuor Heinf. et Lengnich. Ommittitur tamen melius *ut.*——18. *mihi* Zulich. *cedet* tres ap. Burm. cum Goth. fec ——19. *Tu fed d.* Rottend. *fucccedimus* tres cum Goth. pr. ——20. *Daphnin.* Etiam hic alii fcripti et editi: at inf. *Daphnin ad aftra feremus.* conf. ad II, 26.

de re dictum in Nota ad Ecl. II, 24. Male hic aut Phyllis a Demophoonte amata, aut Codrus, Athenarum rex, nominaretur. De Codro paftore infra quoque VII, 22. 26. *jurgia Codri,* carmen refpiciunt, quo is cum alio paftore cantu contenderat. Ita Ecl. III infcribi poffet: Jurgia Damœtæ et Menalcæ.

14. *alterna notavi,* per alterna, alternatim canens verficulum, et eundem mox incidens in corticem. Etfi non levis opera effe debuit, totum hoc, quod fequitur a v. 20, carmen incidere cortici. 15. Vid. Theocrit. V, 60. 17. *faliunca* herba ignota, forte *nardus Celtica.* vid. Martin. Julio Sabino genus virgulti afperi eft.

20. Luctus fuper Daphnidis. antiqui iftius paftoris Siculi (conf. Argum.), morte, quem poëta nunc carminis argumentum facit, fatis declarat lufum ingenii, non verum affectum

Flebant: vos coruli teſtes et flumina Nymphis:
Quum, complexa ſui corpus miſerabile gnati,
Atque deos atque aſtra vocat crudelia mater.
Non ulli paſtos illis egere diebus
Frigida, Daphni, boves ad flumina; nulla neque amnem
Libavit quadrupes, nec graminis adtigit herbam.
Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuiſſe leones
Interitum monteſque feri ſilvæque loquuntur.

22. *Eſt complexa* unus Heinſ.——24. *Nonnulli* fragm. Moret., male.——25. *ulla nec* nonnulli vid. Heinſ. *ad flumina nota, nec amnem* Zulich., non infelici aberratione. *ad flumina nulla* jungebat Longob.——26. *quadripes* codd. etiam hic. vid. Pier.——27. *gemuiſſe* Rom. Pierii.——28. *feræ* Parrhaſ. Mentel. tert. a m. ſec. et unus Heinſ. quo alludunt Menag. ſec. et Ven., in quibus *fere*. Hactenus nihil intereſt, ſeu *ſilvæ feræ* se *montes feri* dicantur. *montes feri*, *loca fera* h. inculta et alibi occurrunt. Markland. ad Stat. II Silv. 5, 13 conj. *monteſque, feras, ſilvaſque loquuntur* ſcil. homines; ingenioſe quidem. Verum vid. Notam. Tum parum placent *feræ* inter *montes* et *ſilvas*. [Imo Marklandus legit *monteſque feros*, ſed errore typorum *feras* excuſum eſt in ed. Burman.]

et ſenſum ex funere vero. Itaque luctus declaratur phantaſmatibus antiquorum poëtarum: ſentire eum et armenta et feras 25—29, et ipſos agros ac prata 35—39. Mater ejus fuit Nympha, a Mercurio oppreſſa. *crudeli funere*, ſimplic. acerba morte. 23. *aſtra vocat crudelia:* h. invocat, inclamat, deos et aſtra incuſat. Jejunum eſt, quod vulgo aiunt: dicit aſtra eſſe crudelia.

24. Non paſtores præ luctu armenta ad paſcendum, et poſt paſtum ad flumina egerunt. conf. Burm. Moſch. III, 23.24. Nemeſ. II, 29. Adeoque ea fuere impaſta per eos dies 26. *graminis herbam* puta hic et Ovid. Met. X, 87. Liv. I, 24 dictam eſſe, ut *cytiſi, loti*, herbam, nempe cum de virenti germine fruticis cujuſcunque agitur; niſi noto poëtarum more pro herba graminea dictum malis, cum *gramen ipſum inter herbas vulgatiſſimum ſit:* Plin. XXIV, 19.

28. *monteſque feri ſilvæque loquuntur.* Montibus et ſilvis vocem dari, ſatis notum eſt; et ſi *ingemuiſſe montes ſilvaſque* dixiſſet, aut *queri*, aut *loqui*, eodem, cum iſto, ſenſu, ut in exemplis a Burmanno fieri deprehendas, et in Bionis Idyll. I, 32, nihil offenderet: ſolet enim rebus inanimatis

Daphnis et Armenias curru fubjungere tigris
Inftituit; Daphnis thiafos inducere Bacchi,
Et foliis lentas intexere mollibus haftas.
Vitis ut arboribus decori eft, ut vitibus uvæ,

29. *currui* unus Moreti pro var. lect. *Armenia* Rom. et Leid.——30. *Baccho* ubique editum video. *Bacchi* ex antiquioribus Pierii et Heinf. probatum Heinfio repofuit Burm., memor verfus Æn. VII, 390 *etenim molles tibi fumere thyrfos*; iterum ejecit Brunck., cum *Baccho* exquifitius fit. *thyrfos* Parrhaf. Cum *inducere thiafos* obfcurum effet Heinfio, conjiciebat: *thiafos indicere Bacchi*. *indici* enim facra follennia et fefti dies folent: quod copiofe adftruit Heinf.; forte multo magis hoc ex ufu loquendi foret; fed et hoc Daphnidis laudibus convenit, ut ipfe duxiffe choros dicatur. ——32. *eft* abeft a Menag. fec. *eft et vitibus* Moreti quartus, qui et mox: *Et*

inanimatis fenfus adeoque et vox tribui: fic inf. 62 *Ipfi lætitia voces ad fidera jactant Intonfi montes; ipfæ jam carmina rupes, Ipfa fonant arbufta.* cf. X, 14. 15. Sed hic eft: *montes et filvæ memorant, narrant, leones ingemuiffe.* Nam pro *refonare* accipi *loqui* non poteft, cum præteriti temporis rem τὸ *ingemuiffe* indicet. Itaque dicendus eft poëta paullo durius expreffiffe idem illud, quod ante dixerat *coruli teftes et flumina Nymphis*: fi funt teftes, fi meminerunt, nunc etiam narrant audita. *Leones Afros* paftorem in Sicilia extinctum deflere vix poëta credi voluit; fed eft epitheton ornans; ut mox *Armeniæ tigres* et fupra *Cydonia mala, Sithonia nix;* et quod multo magis mireris Ecl. X, 59 *libet Partho torquere Cydonia cornu Spicula.* Circumfpectius hunc colorem fervaffe videas Mofchum in epicedio Bionis, quod ante oculos habebat Virgilius, quum Daphnidem fcriberet; uti Virgilium Nemefianus Ecl. I, 72—74.

29. Hæc et fqq. paullo abruptius pofita, fimpliciter eo interpretanda funt, ut, ad augendas ejus laudes et amplificandam dignitatem, Daphnidem fuum unum ex Bacchi commilitonibus et fociis fuiffe fingat, qui facra Bacchi inftituerit inter paftores, atque adeo cærimonias in Liberalibus follennes exhibuerit, inter quas Bacchi res geftæ inprimifque ad Indos expeditio repræfentari folebat. Quam convenienter hæc de Daphnide paftore narrentur, non dicam. Bacchum autem curru tigribus juncto vehi, innumeris monumentis conftat (cf. Montfauc. *Ant. expl. Vol. I, tab.* 158.) 30. *thiafos inducere Bacchi* accipio pro fimplici *ducere* choros bacchantium, quales fæpe in anaglyphis et gemmis. vid Marm. Taurinenf. T. I, tab. 2 fqq. Admiranda Romæ tab. 50 redhibita a Knaptono. Verfu 31 thyrfum defcribit, quem bacchantes geftabant.

32—34. Ex Theocr. VII, 79. 34. Ornavit hunc luctum Mofchus Idyll. III, 66. *fata tulerunt*,

Ut gregibus tauri, segetes ut pinguibus arvis:
Tu decus omne tuis; postquam te fata tulerunt:
Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo.
Grandia sæpe quibus mandavimus hordea sulcis,
Infelix lolium et steriles nascuntur avenæ.
Pro molli viola, pro purpureo narcisso,
Carduus et spinis surgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras,

Et gregibus t. s. et p. In Theocr. VIII, 79 τᾷ δρυῒ ταὶ βάλανοι κόσμος. Accommodatius hoc quam: *Vitis ut arboribus decori est.* Arboribus ornatus ex pomis et frondibus est. Jo. Schrader. conj. *Fetus ut arboribus decori est.* Ut Ge. II, 390 *Ergo omnis largo pubescit vinea fetu.* Sic sæpe *fetus: Arborei fetus.* Quid tamen? si poëta de ulmis et populis cogitavit, quibus junctæ sunt vites? Ornat ulmum vitis, vitem uva.——34. *tulere* unus Heins. et Goth. uterque.——36. *quidem* nonnulli apud Pier.——37. *dominantur* vulgo editum. Est tamen *nascuntur* omnibus fere in vetustis. Jam alterum istud: *steriles dominantur avenæ* extat etiam in Georg. I, 154; docuit vero Heins. ad h. l. et ad Æn. V, 466. IX, 814, Virgilium, si hemistichio versuve eodem bis utatur, vocem fere unam alteramve immutare solere. Itaque hic *nascuntur* verius visum.——38. *viola et p.* Rom. Zulich. Diomedem Grammat. *purpurea* legisse suspicatur Heins.——39. *aut spinis* Zulich. *crescit paliurus* Menag. pr. e glossa.——40. *montibus* Goth. pr. *frondibus* Voss. et fragm. Moret. cum Goth. sec. *frontibus* unus Leid., ut sertis

runt, abstulerunt. σὲ δ' ὀλομέναι κῆρες ἕλοντο Apollon. IV, 1485. Hom. Iliad. β, 302 οὓς μὴ κῆρες ἔβαν θανάτοιο φέρουσαι. 35. *Pales et Apollo* Nomius *agros reliquerunt*, deliciis suis, Daphnide inquam, sibi ereptis et ablatis, ut solitudinem agrorum fugerent. Summo cum affectu hæc ad jacturæ magnitudinem dolorisque gravitatem, dicta sunt. Sed, cum ea morte eorumdemque deorum discessu, agros summa sterilitas occupare debuit; unde versuum sequentium sententia exoritur. 36. 37. In iis sulcis, quibus *hordea*, quod hic omnino pro quovis frumenti genere dictum, ferebamus, *infelix lolium* (infecundum, ut contra *felix seges*), et *avenæ*, vani culmi vitiosi frumenti (*Flughaber*), nascuntur. 38. vid. Theocr. I, 132 sq. *purpureus narcissus*, a purpureo calyce. *paliurus* fruticis spinei et rubi seu rhamni genus, *Christdorn.* Rhamnus paliurus Linn. vid. Martin. Schreber ad Theocr. XXIV, 87.

40. *Spargite humum foliis*, si proprie accipias, hoc non nisi de florum ac frondium sparsione per humum exponi potest. Horat.

Paftores: mandat fieri fibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, et tumulo fuperaddite carmen:
Daphnis ego in filvis, hinc ufque ad fidera notus,
Formofi pecoris cuftos, formofior ipfe.

fertis tempora cingant; probatum Klotzio Opufc. p. 300. *aras* Pierii Rom., unde ille legit: *inducite frondibus aras*, ut Manibus aræ fertis cinctæ ponantur. Sequitur hoc Catrœus. Nec per fe improbum. Sed tuetur vulgatam locus Ecl. IX, 19 *quis humum florentibus herbis Spargeret aut viridi fontes induceret umbra:* quamquam ad fententiæ rationem reddendam nihil inde auxilii accedit, de qua vid. Not. Alio modo dicitur *fontes inducere*, ubi de fatis agitur; ut Columella X, 143 *et primum moneo largos inducere fontes.* inf. Ge. I, 106 *Deinde fatis fluvium inducit rivofque fequentes.* At in noftro eft *inducere frontibus*, h. obducere umbra fontes.——42. *et* ante *tumulo* deeft in Moret. quarto.

Horat. Od. III, 18, 14: *Spargit agreftes tibi* (Faune) *filva frondes.* Fieri hoc putandum eft in honorem Daphnidis. *inducite fontibus umbras*, multo magis vagum et indefinitum eft: five fic accipias, ut arbores ponantur circa fontes, five ut rami frondentes. An enim hoc circa omnes fontes fieri debet, et quorfum? Aiunt ritum funebrem effe: fed quis eum ufquam memoravit? Circa tumulum arbores feri mos fuit (v. c. Iliad. ζ, 419), non vero circa fontes. Si porro de arboribus ponendis ac ferendis accipias, accommodatum erit, ut priore quoque loco *fpargere humum foliis* de fatione florum accipiamus. Firmat hanc rationem locus Eclogæ IX, 19 *quis humum florentibus herbis fpargeret, aut viridi fontes induceret umbra?* Neutrum tamen inter honores mortuis habitos memorari ufquam vidi; quamquam ad fontes et in virectis olim fepulcra facta effe, et, *frondes ferre*, inter honores et munera mortuorum habitum effe, non ignoro. conf. locum, in quo cum noftro certat, Nemefiani Ecl. I, 64 fqq. Nihil quod ad rem faciat, afferunt interpretes, neque locus Horatii Carm. III, 13, 2. O fons Bandufiæ — *Dulci digne mero nec fine floribus*; recte huc refertur. Videtur res fic expedienda, ut tumulum juxta fontem factum intelligamus. Sic in honorem defuncti paftoris, noto more, humus floribus et frondibus fpargitur ac circa tumulum arbores feruntur. Incufandus tamen vel fic poeta, quod non fatis diferte rem expofuit. Popius, expreffurus hæc, ad alia delabitur *Paftor.* IV, 21 fq. 43. Theocr. I, 120. 121 Δάφνις ἐγὼν ὅδε τῆνος, ὁ τὰς βόας ὧδε νομεύων, Δάφνις ὁ τὼς ταύρως καὶ πόρτιας ὧδε ποτίσδων; quos verfus, cum multo majorem fimplicitatem habeant, mireris Virgilianis poſthaberi. *hinc ufque*

MENALCAS.

Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
Quale fopor feffis in gramine; quale, per æftum
Dulcis aquæ faliente fitim reftinguere rivo.
Nec calamis folum æquiparas, fed voce, magiftrum;
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen hæc quocumque modo tibi noftra viciffim
Dicemus; Daphninque tuum tollemus ad aftra;
Daphnin ad aftra feremus: amavit nos quoque Daphnis.

MOPSUS.

An quidquam nobis tali fit munere majus?
Et puer ipfe fuit cantari dignus; et ifta
Jam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.

MENALCAS.

Candidus infuetum miratur limen Olympi,

45. *nobis carmen* ap. Probum Grammat.——46. *laffis* Rom. *per gramina* apud Prifcian. VII.——47. *reftringere* feriores tres, ex more.——48. *æquiperas* fcriptum in vetuftioribus. v. Heinf.——53. *An quicquid* Gud. *tali nobis* Voff. et fragm. Moreti.——55. *Stimichon*, *Stimycon*, varie fcribitur. *Stymacon* et *Stimethon* Gothani. In Servianis confunditur Σίμιχος. Σιμιχίδης ap. Theocr.—— 56. *lumen* Menag. alter et Franc. Sicque Gifan. et Canter. et poft illos Klotzius Opufc. p. 301. *nomen* Menag. prior.

que ad fidera notus, epicum eft, nec in paftoritio carmine fatis placere poteft.

45—56. Vid. Theocr. I, 1 et 7 etc. VIII, 78—83. Compara Popium *Paftor.* IV, 1—4. *aquæ rivo* poëtis perpetuum: vid. Tibull. I, 1, 32. 48. *fed* etiam *voce*, cantu, magiftro par es. 49. cf. Theocrit. I, 3, 4. 5. 51. *tollemus ad aftra*, h. in cælum et inter divos fublatum canam; nifi fimplicius fit: celebrabimus, ut IX, 29 *Vare, tuum nomen—Cantantes fublime ferent ad fidera cygni*; et fup.

Sub pedibusſque videt nubes et ſidera Daphnis.
Ergo alacris ſilvas et cetera rura voluptas
Panaque paſtoreſque tenet Dryadaſque puellas.
Nec lupus inſidias pecori, nec retia cervis
Ulla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipſi lætitia voces ad ſidera jactant
Intonſi montes; ipſæ jam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta: deus, deus ille, Menalca!
Sis bonus o felixque tuis! en quatuor aras:

58. *et cetera rura.* Quam vim *cetera* h. l. habeat, non video. Erant tamen epitheta quæ adjungi poterant: *florea. roſcida.* Nunc video, etiam Jo. Schrader. conj. *ſecretaque. ſecuraque.*——59. *paſtoreſque ſimul* Menag. alter. *vidit* Ven. *Dryades* Rom. et Leid.——61. *malum* alii apud Pier. et Heinſ. *meditatur* Menag pr.——62. *lætitiæ voces* Mentel. pr. *jactant vel tollunt* mſ. Köler.——63. *ipſæ et jam* Rom.——64. *deus ipſe* Longob. et Medic. *Menalcas* Goth. pr.——65. *an* Menag.

ſup. 43 *hinc uſque ad ſidera notus.* Jam Daphnis deus factus celebratur, atque adeo ei, tamquam novo numini agreſti, ea omnia tribuuntur, quæ ſive deorum olim in terris præſentiæ tribuebantur, ſive deorum honoribus inſtitui ſolebant; ſumma ſcilicet lætitia etiam ferarum et rerum inanimatarum 58—64. Inde ſacrum annuum ei inſtituendum narrat 65—80. *Candidus*, ſplendens, micans, ut ſidus. cf. Cerda. Locus autem longe dulciſſimus. 58. *alacris* ratio poëtica cum *voluptas* jungi docet. 61. Non ſcilicet illa ſilvarum et agrorum lætitia eſſe poterat ſine ſecuritate. Itaque ad hanc delabitur poëta. Et vſ. 62 omnium adeo rerum naturæ ea lætitia communis eſſe ponitur. Ductum autem ex Theocr. XXIV, 84. 85 videtur, ubi, Hercule inter deos recepto, lupus non amplius inſidiatur hinnulo. *otia* de tranquillitate accipe. 63. *Intonſi montes* ſunt ſilvoſi, incædui, ut *Serv.* Contra *tonſæ valles* Georg. IV, 277. *tonſa humus* Ovid. Rem. 192. Quibus ipſis concidit dubitatio Martini, qui non niſi *a pecude depaſtos* intelligi poſſe putabat. 64. O Menalca, ipſa arbuſta reſonant, Deus, deus ille!

65. Nunc ſacrum ei annuum decernit. Primo eum invocat: *ſis bonus o f. felix* eſt propitius, ut Æn. I, 330. v. Serv. et Interpp. Mox ſacrum ejus cum alio ſacro Phœbi conjungit: quod obſervatu dignum eſt: heroi igitur cum deo: forte tamquam cantus præſide. Porro novum hoc,

Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phœbo;
Pocula bina novo ſpumantia lacte quot annis
Craterasque duo ſtatuam tibi pinguis olivi;
Et multo in primis hilarans convivia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis, in umbra,
Vina novum fundam calathis Ariuſia nectar.

66. *duoque altaria* vulgo ante Heinſ. *duo altaria* in nonnullis. *duas altaria* jam e Longob. probabat Pier., ex Gud. et aliis adſtruxit Heinſ. ——68. *Craterasque* jam inde ab Aldo editur; in aliis *Crateresque*. Contra vulgg. *duos*. At *duo* jam e Rom. commendavit Pier., nunc Heinſ. recepit, aliis aſſentientibus. *olivæ* duo Moret. et fragm.——69. *altariæ* Medic. Pierii.——70. *ſin æſtus, in umbra* conj. Waddel. p. 1.——71. *infundam* Menag. et Moret. quart., it. Pier. Obl. *nova infundam* Moret. ſec. Aberrationes in *Ariuſia* vid. apud Pier. et Burm.; it. mox in *Lyctius*. Eſt ἡ Ἀρουσία χώρα, et Λύκτος, urbs Cretæ.

hoc, quod non utrique una ara ſit, ut σύμβωμοι ſint; ſed quod utrique duæ aræ, adeoque quatuor ponuntur. 66. *duas altaria Phœbo,* duas aras Phœbo, quæ ſint altaria; ut, quod diſcrimen inter utrumque faciunt grammatici, poëta ſequatur (vid. Heinſ.), Phœboque adeo, tamquam ex ſuperis diis, altare, Daphnidi, heroi, aram dedicet. Non tamen placet in poëta iſta grammatici ſubtilitas. Obſervandum autem, Daphnidi ut heroi ſacrum fieri lacte, oleo, vino, adeoque λοιβῇ, σπονδῇ· non victima cæſa. Idem Nymphis et Pani fit apud Theocr. V, 53. 54 et 58. 59, unde hæc expreſſa ſunt. *novo lacte*, ut Ecl. II, 22 *Lac mihi non æſtate novum non frigore defit*. 69—73. Ex multo ſuaviore loco Theocr. VII, 63 ſeq. adumbrata. Poſſunt hæc videri de epulis ſacris in illo ſacro inſtituendis accipienda eſſe, quibus excipiet paſtores et ad hilaritatem invitabit. Ita tamen mirum eſſet, quod tempus ſacri nondum conſtitutum habet, hyemene an æſtate illud ſit celebraturus. Aliam obſcuritatem habebunt ſic vſſ. 74. 75, ſintne de binis aliis ſacris præter illud Daphnidis accipiendi. Videtur itaque ſic ſtatuendum eſſe, ut v. 69 ſq. de cæteris ſollennibus ac feſtis diebus memoret, quibus inter epulas feſtas Daphnidi quoque libatio fiat: hoc eſt vſ. 71 *fundam*. 70. *Ante focum, ſi frigus erit*: quod ſane et ipſum oblectationem facit; unde poëtæ et hoc memorant. cf. ad Tibull. II, 1, 29. 71. *Vina Ariuſia* ex promontorio et tractu Ariuſio in inſula Chio. v. Heinſ. ad h. l., et Potter. ad Clement. Alex. Coh. pag. 184. Etiam horum mentio a paſtore facta reprehenſione digna viſa Klot-

zio

Cantabunt mihi Damœtas et Lyctius Ægon;
Saltantis Satyros imitabitur Alphesibœus.
Hæc tibi semper erunt, et quum sollemnia vota
Reddemus Nymphis, et quum lustrabimus agros.
Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit,
Dumque thymo pascentur apes, dum rore cicadæ:
Semper honos nomenque tuum laudesque manebunt.
Ut Baccho Cererique, tibi sic vota quot annis
Agricolæ facient; damnabis tu quoque votis.

MOPSUS.

Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona!

74. *dona* Parrhas. et pro var. lect. unus Leid.——75. *et collustrabimus* tres. *conlustrabimus* unus Burm.——76. *amavit* Gud. a m. pr.——77. *pascuntur* Gud., quod tuetur Cort. ad Plin. II Epp. 9, f.——79. *tibi sua* Moreti quartus.——80. *damnabis—votis.* Placebat Heinsio *voti.* Sed utrumque recte.——81. *pro munere* Leid. alt. *digna* Parrhas. *vota* unus Leid.

zio Opusc. p. 287; defendi tamen potest, cum inter Chium et Siciliam commercia satis multa fuerint, cumque in carmine majoris spiritus versetur poëta. *novum nectar;* fuit scilicet vinum dulce. *Calathus* h. l. vasis et calicis genus. 73. *Saltantes Satyros imitabitur:* simpliciter pro saltabit: scil. Satyrorum more. Male accipit Baxter. ad Horat. Epist. II, 2, 125, ut sit, Satyrum saltabit.

74. 75. Ea, quæ antea omnibus diebus festis se facturum esse dixerat, nunc ad duo sollennia insigniora revocat. *Lustratio agrorum,* sive ambarvalia, moribus quidem Romanis fiebant sub casum hiemis, jam vere sereno. v. Georg. I, 340, et ad Tibull. II, 1 pr., ut forte vs. 70 *si frigus erit* hinc illustrandum esse putare possis. Fatendum tamen, ad Siculos hæc potius ritus accommodata haberi debere; itaque cogitandum simpliciter de festo Nympharum, alioque festo agrorum lustrandorum.

76—78. Fastiditum nunc hoc, quod delectare debuit novum dictum in poeta. *dum rore cicadæ;* antiqua opinio. vid. Hesiod. Sc. Herc. 395. Theocr. Idyll. IV, 16. cf. Ursin. Cerda. 79. 80. Ingenii ludentis vestigia ubique agnoscas, nunc in hoc quoque, quod primo cum Apolline Daphnidi aræ

Nam neque me tantum venientis ſibilus auſtri,
Nec percuſſa juvant fluctu tam litora, nec quæ
Saxoſas inter decurrunt flumina valles.

MENALCAS.

Hac te nos fragili donabimus ante cicuta;
Hæc nos, Formoſum Corydon ardebat Alexin:
Hæc eadem docuit, Cujum pecus? an Melibœi?

MOPSUS.

At tu ſume pedum, quod, me quum ſæpe rogaret,
Non tulit Antigenes, et erat tum dignus amari,
Formoſum paribus nodis atque ære, Menalca.

82. *nec mentis ſ.* fragm. Moret.——85. *donavimus* ap. Probum in Inſtitutis art. et in pr. Mentel. et Reg., quod de parato Menalcæ ad donandum animo accipit Muſon., parum apte. *ante*, antequam diſcedimus. Paullo jejunius hoc a poëta inſertum. Præſtabat ſaltem *ecce*. Conjicit hoc idem Jo. Schrader. et laudat VI, 69 *Hos tibi dant calamos, en accipe, Muſæ.*——88. *Ac* Moreti quart. *me dum ſæpe* Ven.——89. *erat cum* pr. Moret. *tunc* qu. Moret. et Ven.

aræ ſtatuuntur, tum in ſacro Nympharum et luſtrandorum agrorum illi libatur, nunc cum Baccho et Cerere conjungitur, ejuſque feſtum annuum memoratur. *damnabis tu quoque votis*, h. eo, quod homines earum rerum, quas a te precati erant, compotes facis, obligabis eos ad vota, quæ ea quaſi ſub conditione fecerant, ſolvenda. Formula ſollennis: *damnatus voti*, ſed et *voto*. Spectat autem hoc ad numen declarandum, ut non modo ſacra, verum ut etiam preces et vota ad eum, qui inter deos relatus eſt, fiant, utque vota, re impetrata, ei perſolvantur. Simili modo numen declaratur per jusjurandum: *Jurandaſque tuum per numen ponimus aras.*

82. *veniens auſter* eſt oriens, ſtare incipiens. vid. Burm. 83. Certavit cum Theocr. I, 7. 8. 85. v. Theocr. VII, 42. Ad ſeqq. cf. ſup. v. 11. Ex vſſ. 86. 87 haud temere ſuſpicio nata, voluiſſe Maronem ſub Menalcæ perſona agnoſci: cum ſua carmina memoret: Ecl. II et III.

88. Cf. Theocr. VII, 43, 44.

ECLOGA VI.

SILENUS *.

ARGUMENTUM.

Exordio præmiſſo poëta ſe, parum feliciter tentato carmine epico, redire ait ad carmen bucolicum; Vari tamen laudibus celebrandis et hoc haud impar fore 1—12. Inde narrat, duo Satyros cum Nympha Ægle Silenum jacentem aggreſſos adegiſſe, ut ſibi carmen caneret—30. Exponit inde ſummatim poëta 31—63. carminis argumentum, quod mythicum eſt; attigerat Silenus fabulas primo e coſmogonia 31—40; inde alias promiſcue memoratas, inter quas copioſius exponit Paſiphaës infauſtum amorem tauri 45—60. Repente inde ad Gallum carmen deducitur, et ad ejus laudem poëticam et carmina inchoata 64—73. Tum iterum ad fabulas redit 84. Veſpere ingruente facit Silenus finem canendi 85. 86.

Felix in hujus Eclogæ argumento et ejus tractatione fuit poëta. Jucundiſſimis enim, dulciſſimis, ac pulcherrimis rerum imaginibus omnis hæc narratio diſtincta eſt, qua Silenus ex antiquiſſimorum poëtarum ac philoſophorum rationibus originem rerum canit, atque inde per fabulas ornatum poëticum maxime admittentes vagatur. Non enim, quare cum Grammaticis, qui Syronem huc vocant (de quo v. ad Pſeudodonat. ſ. 79), ad Epicuri

* *Silenus.* Adſcriptum præterea in edd. *Faunorum*, *Satyrorum*, *et Silvanorum delectatio.* Hoc et codd. habent; nonnulli pro *Silvanorum Silenorum*, ab aliis voc. omnino abeſt. Pro *Silenus* in aliis præſcriptum *Varus.*

potiſſimum

potiſſimum placita v. 31 ſqq. referam, video; quid? quod quatuor elementa, e quibus univerſum ibi conſtruitur, quæ ad Empedocleam rationem pertinent, ab Epicureorum principe Lucretio exagitantur I, 717, et nititur tota de Virgilio Epicureæ philoſophiæ ſectatore fabula fide Pſeudodonati et Servii, aut potius vaniſſimorum hominum, qui nomina iſta ſunt mentiti. Fuit autem antiquiſſima aliqua reconditior fabula de Sileni philoſophia et ſuper res naturales et morales diſputationibus; neque vanum eſt, quod Servio inſertum eſt ad v. 13 *Sane hoc de Sileno non dicitur fictum a Virgilio, ſed a Theopompo tranſlatum. Is enim apprehenſum Silenum a Midæ regis paſtoribus dicit crapula madentem et ex ea ſoporatum; illos dolo aggreſſos dormientem vinxiſſe, poſtea vinculis ſponte labentibus liberatum de rebus naturalibus et antiquis Midæ interroganti reſpondiſſe.* Locus fuit hac de re claſſicus in Theopompi Thaumaſiis: unde excerpta particula apud Ælian. Var. Hiſt. III, 18, ubi vid. Intpp. et quos laudant. Appoſita ibi narratio Sophiſta aliquo dignior de terra Meropide in Oceano ſita mythice exornata. Antiquior tamen mythi auctoritas fuit; ſaltem Pindari, nam, quod ille Silenum cum Olympo confabulantem induxit, conjunctum cum illo fuit; eſt enim Olympus Marſyæ Phrygis alumnus. Vocem inde ἐφήμερος pro homine laudat Schol. Ariſtoph. Nub. 223 et ex eo Suidas. Servata ex dictis illis ſententia: *non naſci homini longe optimum eſſe, proximum autem, quam primum mori* Cic. Tuſc. I, 48, unde habet Lactant. Inſt. III, 19. Ex Plutarch. Conſolat. ad Apollon. p. 115 diſcimus, Ariſtotelem in Eudemo hæc latius expoſuiſſe, unde ibid. D. Δαίμονος ἐπιπόνου καὶ τύχης χαλεπῆς ἐφήμερον σπέρμα, τί με βιάζεσθε λέγειν ἃ ὑμῖν ἄρειον μὴ γνῶναι. Spectat autem narratio ad veteres mythos Thracicos inter Macedones ſervatos. Fuit enim in his Midas rex Brigum ſeu Phrygum, cum adhuc ad his loca ſub monte Bermio, in Macedoniæ poſtea dictæ finibus, tenerentur: v. Herod. VIII, 138. Memorabile autem in Marone hoc, quod Silenus inter canentes deos habetur. Quod autem vinciunt eum, ut cogant canere, Satyri, a furore vaticinantium petitum eſſe putabimus, quem detrectabant vates: ut vel de Pythia notum. Catrœus, et poſt eum

eum Martinus ac Wartonus, qui anglicis verſibus Eclogas reddidit, ſi quæritur, quorſum phyſicis placitis fabulæ iſtæ a v. 43 ſqq. ſubjectæ ſint, rationem comminiſcuntur ſatis ſubtilem; tradi ſcilicet non minus moralem quam naturalem Epicureorum philoſophiam, qua revocarentur inprimis a cupiditatibus et immoderatis animi perturbationibus homines; hæc autem præcepta, ut decebat poëtam, expreſſa eſſe fabulis de turpi amore Herculis et Paſiphaës, de ſuperbia Prœtidum, avaritia Atalantæ et immodico luctu Phaëthontiadum ſororum. Sed Virgilium eas tantum fabulas ſequutum eſſe apparet, quæ et frequentatiſſimæ in veterum carminibus eſſent, et ornatum poëticum inprimis admitterent. Itaque alias diſertius exponit, aliarum non niſi argumenta commemorat, et delectationi adeo ſtudet, ut inter antiquas illas fabulas Galli ſui meminerit; loco parum idoneo, niſi verſus tranſponere placuerit: qua de re v. inf. ad 64. Formam et colorem ab hoc carmine ducebat Geſnerus elegantiſſimus poëta, cum *Cantharum fractum* ſcriberet, ſed nollemus eum carminis gravitatem ad rem leviſſimam deflexiſſe; quo ipſo omnis voluptatis fructus interceptus eſt.

Cæterum Varo inſcriptum eſt carmen: de quo vid. Excurſ. ad hanc Ecl. Fabulam de recitata hac Ecloga a Cytheride mima et Ciceronis exultatione vid. in Pſeudodonati Vita Virg. ſ. 41.

ECLOGA SEXTA.

PRIMA Syracosio dignata est ludere versu
Nostra, nec erubuit silvas habitare, Thalia.
Quum canerem reges et proelia, Cynthius aurem
Vellit, et admonuit: Pastorem, Tityre, pinguis

1. *Syracosio.* Ita Romanus Pierii. Συρακόσιον ᾆσμα. Vulgo *Syracusio*, mendose: quod jam Benedictus monuit. *Syracuso* Moreti alter, Menag. alter et Parrhas.——2. *neque* e scriptis reposuit Heins. pro *nec. silvis* Rom. Pierii. cf. Heins.——4. *admovit* Rottend. ex more librar. *Pastorum Tityre* vitium ed. Rob. Steph.

1. *Syracosio — versu*, Theocriteo. v. Ecl. IV, 1. *Prima* intelligunt vulgo: e Romanis; e quibus se primum ad tenue hoc carminis genus descendisse significet: ut Ge. II, 175. Ita accipiebat quoque Popius *Pastoral.* I pr. Melius de ætate accipias, quod in adolescentia iis carminibus se dederat, non epicis, vs. 3, a quibus revocabat eum Apollo. 2. *silvas habitare*, ad genus bucolicum refertur. v. ad Ecl. IV pr. *Thalia* omnino pro Musa dicta videri potest; etsi ea proprie hic memorata, quia bucolicum carmen ejus fidei ac præsidio creditum habebatur. 3. Voluit igitur Maro adolescens aggredi statim epos: *reges et prælia*; (quod minus bene de tragœdia interpretatur Heins. ad Ovid. IV ex P. 2, 1) Oudin. in Misc. Obss. crit. nov. To. IV, p. 308 ad Culicem hoc trahit, Pseudodonato et Servio advocato. Possis ex Servio etiam laudare, quod res Romanas seu regum Albanorum aggressus esse Maro fertur. Sed parum tuta hæc, cum aliis ap. Pseudodonat. in Vita f. 28. *aurem vellit;* notus admonendi mos, qui adeo in gemmis expressus. v. Museum Flor. T. II, t. 22, unde

Paſcere oportet ovis, deductum dicere carmen.
Nunc ego; namque ſuper tibi erunt, qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, et triſtia condere bella;
Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam.
Non injuſſa cano. Si quis tamen hæc quoque, ſi quis
Captus amore leget: te noſtræ, Vare, myricæ,
Te nemus omne canet; nec Phœbo gratior ulla eſt,
Quam ſibi quæ Vari præſcripſit pagina nomen.
Pergite, Pierides. Chromis et Mnaſylos in antro

5. *ducere* Moret. quart. et Ven.——7. *Varre* Parrhaſ., hic et in ſqq. *cupiunt* duo Moreti et fragm. Antwerp.——10. *legat* Menag. ſec. et Moret. ſec., utrumque dici ſolet. vid. Burm.——11. *eſt* a Leid. alt. abeſt.——12. *perſcripſit* multi, male. *præſcribit* Parrhaſ.——13 Errores in his nominibus v. ap. Burm. *Cronus* et *Cronys* Goth. Χρόμις. Μνάσυλος.

unde in ed. Lond. Knapt. repetitus. 5. *deductum carmen*, ex ipſa ſententia apparet eſſe tenue, ut paſtoritium; oppoſitum grandiori epico. Ita tamen adjectum expectes: tenui filo, ut ap. Horat. II Ep. I, 225 *tenui deducta poëmata filo*. Eſt enim petitum hoc a lana in filum deducta. Auſus igitur eſt poëta *deductum* abſolute pro tenui ponere; Ex Afranio et Cornificio illuſtrat uſum voc. Macrob. VI, 4, p. 595. 596.

6. *qui dicere laudes tuas cupiant*; qui carmen epicum condant. Magna vero cum venuſtate rem ad Vari laudes trahit: ac ſi hoc epici carminis argumentum conſtitutum habuiſſet. Varum autem res bello geſſiſſe neceſſe eſt ut ejus *bella condi*, carmen de iis componi poſſet.

9. *Non injuſſa cano*, ſed ab Apolline juſſa; *juſſis carmina cœpta tuis* Ecl. VIII, 11; tenui ea *quidem* carmine; ſi *tamen* non infeliciter a me elaborata erunt, ut ſint, quibus placeant: hæc ipſa quoque laudes tuas ornabunt. 10. *myricæ—nemus* pro rure et paſtoribus, qui carmen repetunt. conf. ad v. 2 et Ecl. IV, 2. *pagina* nunc primum a poëta pro carmine dicta, ut *chartæ* Horatio, hoc tamen Ennii exemplo; *pagina* hinc in Ciri, Culice, aliis. An vero h. l. in bucolico, in quo cantu, non ſcriptione, utendum erat, recte memorata illa ſit dubitari poteſt.

13. *Chromis et Mnaſylus*. Faunorum vel Satyrorum nomina eſſe neceſſe eſt. Et ita Servius quoque. Rem poëta hic adornavit in artis quoque antiquæ

Silenum pueri ſomno videre jacentem,
Inflatum heſterno venas, ut ſemper, Iaccho:
* Serta procul tantum capiti delapſa jacebant; *

16. *capiti tantum* Rottend. Saltem hoc malim a poëta profectum: Quod nunc habemus, *procul tantum capiti d.*, vix habet quomodo ſatis bene jungas (vid. Not.), aut expedias. Poterat tamen tum facile epitheton ſubſtitui et apponi *capiti*, v. c. *madido*, *tumido*, *feſſo*. Poteſt quoque in capite verſus mox excidiſſe videri *Vitea ſerta procul capiti delapſa*, male et importuno loco ſuppleta. Omnino jejunus eſt verſus, et multo magis τὸ *jacebant* poſt v. 14 *videre jacentem*.

antiquæ operibus obviam. Silenus recubans in pelle ſubſtrata, utre vini pleno nixus, altera manu cantharum inverſum (qui tamen artifici recentiori debetur vitiatum marmor reficienti) tenens, in Villa Ludoviſia notus eſt, cælo quoque expreſſus a multis, etiam in Montef. *Ant. expl.* To. I, t. 170. Inventum eſt nuper in finibus Neapolitanis anaglyphum, Silenum in antro ſedentem, cum Nympha frondem ſeu ſurculum oſtentante, et duobus pueris Satyris, auſcultantium ſimilibus, exhibens. Pone antrum Sileni aſellus cum duobus Satyris ſaltantibus. Ex noſtro itaque poëta hæc adumbrata eſſe cenſuit *Xaverius Mattei* in diſſertatione ſuper ea re 1759 edita. Itaque idem anaglyphum expreſſum eſt denuo in editione nupera Virgilii Ambrogiana. Similis fere argumenti eſt anaglyphum, quod ad ἀσκωλιασμὸν refert doctiſſimus vir in *Diſſ. Acad. Cortonenſis* T. I diſſ. 8. Faunus enim utri incubat lyraque canit. Ad eandem fabulam alludere videtur Silenus ad arborem revinctus, Satyro ac Nympha, exorantium ſpecie, adſtantibus in *Dactylioth. Lippert.* Mill. I, 1, 183. Aliud manifeſte e Virgilio expreſſum marmor ſedecim figuris, inter quas Ægle pingens Sileni faciem, in Villa Pembrok. Wilton. p. 93 habetur. Necdum tamen ſatis confido operibus his ad Virgilianum carmen expreſſis. Sunt enim plerumque indocte efficta et fraudem redolent; nec probabile fit, artifices Græcos Virgilium edidiciſſe. Silveſtrium vero numinum luſus multi paſſim in monumentis veterum extant.

16. *Serta procul tantum c.* Hoc in loco me adhuc hærere fateor, nec, *procul tantum* quomodo bene jungi poſſit, video. Græce dictum Faber accipit; ſatis longe; nec tamen declarat, quomodo ſic dici poſſit. Comparat cum Græco ἄλλως, ut ſit pro ſic, temere, ut caſus tulerat, Dan. Heinſius ad Heſiod. Εργ. 344, ſed ſine auctoritate. *tantum delapſa* jungunt, et *tantummodo* exponunt Turnebus et Cerda; ita vero quomodo *procul* jacet, ſi *tantummodo* delapſa ſunt? Dicas *procul* relative dici, nec ſemper remotum ac longinquum ſignificare; definiri

Et gravis adtrita pendebat cantharus anſa.
Adgreſſi (nam ſæpe ſenex ſpe carminis ambo
Luſerat) injiciunt ipſis ex vincula ſertis.
Addit ſe ſociam, timidiſque ſupervenit, Ægle;

17. *At gravis* Moret. quartus.——18. *ambo;* ita Pierii et Heinſ. meliores et plures; alii *ambos.* v. Heinſ.——19. *ex ipſis* Voſſ. pr. *et vincula* Menag. ſec.——20. *timidiſque* Leid. ſec. à m. ſec.

definiri quoque ac circumſcribi per τὸ *tantum:* ut ſit, *procul,* nempe a *capite tantum delapſa,* prope caput. Exempla uſus hujus in *procul* collegit Ouwens Noct. Hag. p. 415. Ita Servius accipiebat Æn. X, 835 *Arboris acclinis trunco, procul ærea ramis Dependet galea.* Ita *ſerta procul jacebant;* cum reſtrictione tamen, quam vocant, ut eſſent *capiti tantum delapſa.* Verum etiam hæc jejuna ſunt, et quovis bono poëta indigna; quod ſenſus quemque ſuus docebit. Quanto melius de Andromache Iliad. χ, 468 Ἤριπε δ' ἐξοπίσω—Τῆλε δ' ἀπὸ κρατὸς χέε δέσματα σιγαλόεντα, Ἄμπυκα etc., et Hymn. in Dionyſ. 13 τὸν δ' οὐκ ἴσχανε δεσμὰ, λύγοι δ' ἄπο τηλόσ' ἔπιπτον χειρῶν ἠδὲ ποδῶν. *longe lapſum temone* quoque dixit noſter Æn. XII, 470, et IX, 771 *Cum galea longe jacuit caput;* et Catullianum: de pinu. *Illa procul radicitus exturbata Prona cadit:* Epith. 107. Nec minus coacta ſunt, ſi interpungas: *Serta procul. Tantum c.,* aut ſi ita jungantur verba: *videre jacentem, inflatum. Tantum ſerta capiti delapſa procul jacebant;* ut Ecl. II, 3 *Tantum inter denſas, umbroſa cacumina, fagos aſſidue veniebat;* ut ſupprimantur reliqua, ſcilicet eos illi ſoli, neminem comitem, nullum Faunum vel Satyrum, habenti, ſuperveniſſe, ut adeo vincire ſertis potuerint. Tantum ſerta a capite pendentia et cantharus cum eo erant. Si ad Græcam rationem refingere velis, aut eſſet πόῤῥωθεν ὅσον, ut ap. Theocr. I, 45 Τυτθὸν δ' ὅσσον ἄπωθεν (pro τόσον ἄπωθεν, ὅσον τυτθὸν), et 25, 37 ἀπὸ χθονὸς ὅσσον ἀείρων; tantum, quantum a terra, h. paullum; aut τῆλε τόσον, τῆλε τοῖον, ut ſit δεικτικῶς dictum, cum geſtu, ut ſæpe Homericum τοῖον vel τόσον, v. c. Od. ο, 404. 450, h. e. tantillum, non adeo longe, paullulum. Homerico itaque more efferres: κρατὸς ἄπο τόσσον πολυάνθεμα στέμματ' ἔκειτο. Hoc ſaltem tolerabile; etſi vel ſic poëta hic paullo jejunior eſt. Similitudinem habet, nihil tamen interpretationem juvat, locus Catulli Epith. 66 de Ariadne: *Proſpicit — Non flavo retinens ſubtilem vertice mitram* etc. *Omnia quæ toto delapſa e corpore paſſim—Ipſius ante pedes fluctus ſalis alludebant.* Apud Statium Theb. VII, de Baccho turbato v. 149 *Non crines, non ſerta loco; dextramque reliquit Thyrſus, et intactæ ciciderunt cornibus uvæ.* Et Prudent. Pſychom. 687 *Sciſſa*

Ægle, Naiadum pulcherrima; jamque videnti
Sanguineis frontem moris et tempora pingit.
Ille dolum ridens, Quo vincula nectitis? inquit.
Solvite me, pueri; fatis eft potuiffe videri.
Carmina, quæ vultis, cognofcite; carmina vobis,
Huic aliud mercedis erit. Simul incipit ipfe.
Tum vero in numerum Faunofque ferafque videres

21. *namque* aliquot antiqui Pier., tum Moreti unus et ed. Mediol. Eft et in ed. Ven. 1472 et Goth. fec.——23. *Quid* ed. Ven., et Pier. in antiqu. aliquot codd. effe memorat; fcilicet ex interpretatione.——26. *ille* Ven. et Parrhaf.——27. *Faunos filvafque* Vratifl.

Sciffa procul palla, ftructum et ferpente flagellum Multiplici, media camporum in ftrage jacebant. *capiti* effe a capite, nemo dubitet, Græce dictum: Silius XVI, 468 *veluti delapfa corona Victoris capiti foret.* *Gravis cantharus*, vino plenus, inquit Burmannus, malim omnino vas magnum et capax defignari. Nam *pendebat* fc. femifupinus, tantum non everfus. Etiam Burmannus Sec. ad Dorvill. Sic. p. 408. 409 argutatur; idem tamen eo loco de cantharo Bacchi ac Sileni plura e numis docte difputat. *attrita*, frequenti ufu. Variavit rem auctor Epithal. Aufpicii in Anthol. Lat. et in Poët. min. Wernfdorf. Tom. IV, p. 481 *Ecce pater pando recubans Silenus afello; Cui lacer a fummo pendebat cantharus armo.*

21. *jamque videnti*, expergefacto. Cauffam pingendi afferunt five jocum ac petulantiam, five honorem, quod antiquiffimo more, qui deinceps in diis agreftibus perftitiffe videtur, deorum fimulacra minio pingerentur. Notum, Jovem miniari folitum ap. Plin. XXXV, 45. cf. Ecl. X, 27. Neutrum placet; ferendum tamen prius. 24. *fatis eft potuiffe videri*, ut videamini me vincire potuiffe. Petitum autem hoc, ut vincire vellent Silenum, quo ad canendum, quod vellent, eum cogerent, ab eo, quod de vatibus memorari folet, qui repugnabant, nolebant κάτοχοι fieri, deo impleri; Notum de Pythia. cf. Lucan. V, 116 fq. Furor enim ille, qui mentem occupat, fpafmos haud mediocres afferre corporibus debuit. cf. Æn. VI, 47 fqq. Inde etiam in diis vaticinantibus hoc idem locum habuit; itaque Proteus vinculis conftrictus apud Homer. Odyff. δ, 414 fq. Et Silenus ad Midam vinctus adductus (ap. Plutarch. Conf. ad Apollon. Tom. II Opp. p. 115 D.) diu renuit ac repugnat. 26. *Huic aliud mercedis erit*; fecundum illa: *vis haud ingrata puellis.* 27. *in numerum*, ad rhythmum faltare, ut παίζειν.

Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phœbo gaudet Parnaſia rupes; 29
Nec tantum Rhodope mirantur et Iſmarus Orphea.
Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque animæque mariſque fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis; ut his exordia primis
Omnia, et ipſe tener mundi concreverit orbis;

28. *mutare* Longob. Pierii, quod ille exponit, ut mutent arbores montium cacumina, tranſeant de monte in montem. *nutare* Parrhaſ. cf. Ecl. V, 5.——30. *Iſmarum urbem* ex Homero bene novimus: nunc *montem* memorari ne dubites; etiam Ge. II, 37 *juvat Iſmara Baccho Conſerere;* quod unde poëta acceperit, non conſtat. Fuit etiam Iſmaria palus, Herodoto memorata ad Maroneam VII, 119. *mirantur* e Rom. aliiſque melioribus Heinſ. Vulgo *miratur*. *tanto* Leid. Poſt hunc in nonnullis libb. et edd. ſuppoſititius, et jam a Benedicto damnatus, verſus: *Quantum omnis mundus gaudet cantante Sileno*; habet etiam Goth. uterque, alter ab alia manu, quæ metrum vapulare nolebat, adſcriptum habet alium verſum: *Quantum Sileno ſilvæ lætantur ovante.* Priorem verſum ex Servii verbis conſarcinatum eſſe vidit Jo. Schrader. in ſchedis mſſ. Non autem ſemper τῷ *quantum* ſubjicitur *tantum*. Similis ratio erat Ecl. V, 82 ſq.——32. *terrarum, animæque* Ven. et ed. Ven. *mariſque* quatuor cum Goth.; et ſic in edd., uſque ad edd. Pulmann., in quas *ve* temere inductum miror ab Heinſio et Burm. eſſe ſervatum. Poſt v. 32 Goth. ſec. ſubjungit verſum: *Hinc hominum quondam genus et primordia rerum.*——33. *in his* tres ſcripti cum ed. Ven.——34. *concreverat* Mentel. uterque. *mundus* Rottend.

παίζειν. Mirum tamen eſt, quod *Faunis ſaltantibus* adjungit *feras ſaltantes*, quodque ſubjicit quercus moventes cacumina.

31. Nota ad h. l. ſervata eſt Probi valde docta, ſed bonis maliſque permixta; partem inde mutuatus eſt Julius Sab. cum loco e Varr. de LL. IV, pag. 17. Ex Apollonii Argonaur. I, 496 ſqq. adumbratum hoc exordium eſt, ut jam notavit Urſinus. Macrob. VI, 2, p. 586 laudat loca Lucretii V, 433 ſq. 447. 456. *Semina* ſunt elementa, non atomi Epicurei, ad quos ea revocant grammatici, inducti per voc. *inane;* ſed ſunt elementa per chaos ſparſa; itaque *coacta* dixit ſemina, quæ paſſim per vacuum ferebantur, nunc ad quatuor rerum genera redacta. *magnum inane*, et *anima* pro aëre, et *liquidus* ignis, Lucretiana oratio. *tener orbis*, ut *teneræ res* Ge. II, 343. *Chaos enixum terras* dixit Manil. II, 13 *Orbemque ſub illo Infantem;*

 primum

Tum durare solum, et discludere Nerea ponto
Cœperit, et rerum paullatim sumere formas;
Jamque novum terræ stupeant lucescere solem,
Altius atque cadant submotis nubibus imbres:
Incipiant silvæ quum primum surgere, quumque
Rara per ignotos errent animalia montis.
Hinc lapides Pyrrhæ jactos, Saturnia regna,

35. *ponti* Zulich.——37. *novum ut terræ* erat ante Heins.; sustulit ille *ut* ad fidem vetust. codd.——38. *utque c.* Rom. Pierii. *utque cadunt* Mentel. pr. a m. pr. et Leid. *submotis ignibus* idem Rom. cum ed. Ven. 1472. ——39. *Incipiunt* Moreti quart. Leid. sec.——40. *errant* Moret. quart. et Mentel. tert. *currant* Ven. et Parrhas. *per ignaros—montes* Rom. Pierii, it. ed. Ven. 1472, quod commendat et passive pro *ignotus* dici ostendit Heins., qui etiam Medic. laudat; atqui is ante v. 48 deficit. Tuetur vulgatam Burm.; proprium enim *notus* de sedibus ferarum. Quod quidem verum est; *ignarus* tamen doctius est altero: adeoque ad criticam rationem præferendum erat.——41. In Cod. Franc. *Hinc lapides Pirre jactos, primordia rerum, Hinc hominum pecudumque genus, Saturnia regna:* in Voss. et Zulich. a sec. m. *Hinc hominum quondam genus et primordia rerum;* ita etiam in Fragm. Moreti, nisi quod *regum.* Videtur interpolatio deberi iis, qui videbant, *Saturnia regna* non bene post Pyrrham poni.

primum titubantia sidera corpus.

35. *Tum durare solum et d.* Cecinit tum, *ut* terra cœperit indurescere et solidari, adeoque aquas discretas et a superficie intra certos fines et littora depulsas mari includere (conf. Lucret. V, 439. 448. 454. 488), et paullatim herbis arboribusque vestiri. Eæ enim sunt *formæ rerum*, quæ, exclusis aquis, in superficie telluris apparuere. cf. Lucret. V, 781.

37. 38. 39. *stupeant—cadant—Incipiant.* Tempus præsens pro præterito: canebat, *ut* stupuerint, ceciderint etc., sed valet hoc ad vividiorem orationem. Dicta vero hæc ornate pro, ut sol et cælum factum sit; levatis a terra quam obsidebant, vaporibus et nebulis, collectus aër facit atmosphæram; unde mox iterum pluviæ in terras descenderent. *Incipiant s. q.* cum primum silvæ inciperent enasci cum animantibus. *montes ignotos*, in quibus tum primum feræ vagabantur.

41. Hominum originem jam exponere debebat; sed, et poëticam rationem et vetustissimorum philosophorum morem sequutus, fabulis eam involutam exponit; quas qui singulas vult cognoscere adeat Nasonem aliosve mythologos, etiam Apollodorum. Delectare porro narratione pueros et puellam Æglen instituerat.

Caucaſiaſque refert volucres, furtumque Promethei.
His adjungit, Hylan nautæ quo fonte relictum
Clamaſſent, ut litus, Hyla, Hyla, omne ſonaret;
Et fortunatam, ſi nunquam armenta fuiſſent,
Paſiphaën nivei ſolatur amore juvenci.
Ah, virgo infelix, quæ te dementia cepit!
Prœtides inplerunt falſis mugitibus agros:
At non tam turpis pecudum tamen ulla ſecuta eſt
Concubitus, quamvis collo timuiſſet aratrum,
Et ſæpe in levi quæſiſſet cornua fronte.

42. *Caucaſiaſque*: ſic vetuſtiores Pier. et Heinſ. *Caucaſeaſque* alii. *Caucaſeoſque* Reg. *Caucaſea refert* Leid. *Promethi* Franc., ſicque Serv. ad v. 78, ubi *Teri*.——43. *Hylan* Pier. et Heinſ. e melioribus. Vulgo *Hylam*. ——44. *quo littus* ex aliquot mſſ. laudat Pier.——48. *auras* duo Moreti, quod et ipſum bonum eſſet. *falſas—auras* unus Mentel. et fragm. Moreti. ——49. *eſt* abeſt a Medic.——50. *collo quamvis* unus Francii, eleganti ordine. *tenuiſſet* tres libri; unde Heinſ. conjicit *renuiſſet*, fruſtra; mox *quæſiſſent* tres ſcripti.

inſtituerat. *Saturni regnum* ad diverſum mythorum genus diverſumque mythorum ordinem ſpectat, et diluvio Deucalioneo anterius eſt, ſed in tali enumeratione ordinem temporum ſervare non neceſſe erat.

43. Ex inſignioribus antiquitatis mythis ſunt Argonautica et res Herculis; ex his unus laudatur Hylas, Argo ad Myſiam appulſa, a Nymphis raptus et fruſtra ab Hercule quæſitus. v. Apollon. II, 1207 ſq. Qui de eo egerunt adſcripti ſunt in Not. ad Antonin. Lib. 26. 45. 46. Ad antiquiores mythos referendi Cretenſes, inque his Europæ genus, Minos et Paſiphaë. v. Apollod. III, 1. Ejus amor tauri inter phantaſmata eſt, quæ, poëtica copia ornari poſſunt: itaque arripuit poëta et in eo moratur: *ſolatur amore juvenci;* elegantiſſima converſio, pro eo, quod ſimpliciter erat, *Paſiphaës amores canit,* quæ fabula magna cum arte ad rerum præſentiſſimas imagines revocata apponitur. Sic poëtæ dicuntur *conqueri* eos, quorum fata canunt, nunc *ſolari*. 47. *virgo* h. l., ut puella, omnino pro femina; nam nupta illa erat Minoi.

48—51. *falſis mugitibus*. Prœti filiæ inſania correptæ videbantur ſibi in vaccas mutatæ eſſe, mugiebant, et aratro jungi ſe putabant. Eſt hic inter antiquiores mythos hiſtorici generis: primumque exemplum morbi

Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras:
Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
Ilice ſub nigra pallentis ruminat herbas;
Aut aliquam in magno ſequitur grege: Claudite, Nymphæ,
Dictææ Nymphæ, nemorum jam claudite ſaltus,
Si qua forte ferant oculis ſeſe obvia noſtris
Errabunda bovis veſtigia; forſitan illum

53. *fulto* Gud. a m. pr. *ſuffultus* Leid. Acute quærit Jo. Schrader., an *in ſilvis hyacintho* locus ſit? et an *tam parvo* flore *fulciatur* bos? conjicit itaque: *ſuffultus acantho*: ſcilicet in pratis quoque paſſim arbores viſuntur, et in ſaltibus loca ſunt libera herboſa, εἰαμεναί. Et, *fultum* eſſe, ornatui inſervit, ſi de recubante agitur.——55. *in* deeſt in Zulich.——56. *Dircææ* Rottend. *nemori* fragm. Moreti. Diſtinguunt multi poſt *Dictææ* et jungunt *Nymphæ nemorum*, quo ſpectat Zulich. *Dictææ, et Nymphæ*, minus ſuaviter.——57. *Si quæ* Leid. a m. pr. *fata* pro *forte* Goth. pr. *ferent* ed. Dan. *veſtris* quinque Codd. cum Goth. ſec., quod et ipſum ferri poſſit Verum *Si qua* ut εἴπως. ἐὰν ap. Homerum, dictum eſt pro *ut*: occludite ſilvarum aditus, ut ille mihi in conſpectum veniat, evagandi licentia adempta.

morbi hyſterici: a quo liberatæ ſunt Prœtides alvo purgata Melampodis opera. cf. Apollod. II, 2, 2 et Not. pag. 278 ſq.

52. *erras*, vagaris per montes, tauri amati inſequendi cauſſa. At ille ſpreto tuo amore, tamquam ſuperbus aliquis puer, *inter herbas ac flores* recubans etc. 54. *pallentes—herbas*, χλωρὰς, virides; jam Ecl. II, 47. III, 39. V, 16. *ilex* vero *nigra* a nigricante virore.

55—60. *Claudite Nymphæ*. Ut concitatior et acrior reddatur narratio, ingenioſa orationis converſione Paſiphaë exclamans inducitur. 56. *Dictææ* a monte Cretæ, Dicte. *nemorum ſaltus* ſunt hic aditus ad ſilvas, anguſti fere, aſperi et confragoſi, quæ loca proprie *ſaltus* dicuntur. Æn. XI, 904. 905 Æneas *ſaltus ingreſſus opacos—ſilvaque evadit opaca*. 58. *Errabunda bovis veſtigia*, h. greſſus bovis errantis; πλανοδίας βοῦς dixit Auctor hymni Homerici in Merc. 75. *Gortynia ſtabula* a Gortyne, Gortyna, Cretæ urbe, ut ſic, ſpreta Paſiphaë, aliam amicam ſequutus, ad ſtabulum ſuum perducatur, cum ille e Gnoſſicis armentis eſſet. Vix tamen cogit poëtica ratio *Gortynia* tam anguſte accipere: eſt enim omnino ornatus cauſſa appoſitum, quia res in Creta agitur, et intelligenda

Aut herba captum viridi, aut armenta ſecutum,
Perducant aliquæ ſtabula ad Gortynia vaccæ.
Tum canit Heſperidum miratam mala puellam.
Tum Phaëthontiadas muſco circumdat amaræ
Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.
Tum canit, errantem Permeſſi ad flumina Gallum

59. *berbam* Medic., forte *berba in* addit. Burm. Sed eſt ex vitio ſcriptionis. cf. in eod. Cod. Ecl. VII, 8. 13.——60. *Producant* fragm. Moreti. v. ad Ecl. I, 73. *Cortynia* paſſim codd., male.——61. *Tunc* tres ap. Burm. Parum ſuavis eſt junctura horum verſuum: *Tum canit* v. 61, *Tum Ph.* v. 62, *Tum canit* v. 64. Jo. Schraderum video eo deveniſſe, ut v. 61 retraheret ſupra ante v. 54. *Et fortunatam.*——62. Male *Phaëtontiades* ſcriptum in ed. Burm. et al.; eſt enim φαέθων Sol. φαεθοντιάς.——63. *aque ſolo* Gudian. a m. pr., ita variatur fere; hic tamen non male.——64. Tam importuna eſt Galli commemoratio in mediis fabulis, cum mox v. 74 ad alias fabulas de Scylla et Philomela procedat, ut ſemper moleſtum ſenſum in his verſſ. habuerim. Facilis tamen medela eſt, ſi verſus transpoſitos

telligenda ſtabula ejus nota ac conſueta.

61. Atalantam canit, Schœnei f. Poteſt poëta *Heſperidum mala* omnino dixiſſe pro aureis; poteſt etiam ſequutus eſſe veterem poëtam, qui vere ex Heſperidum pomis fuiſſe illa Hippomenis poma aurea inter decurſum projecta aut finxerat aut crediderat. Idem tradit alter ex grammaticis ad Theocr. III, 40, et Maronem ſequitur auctor Elegiæ ad Meſſalam in Catal. XI. 25. Vulgatius eſt, a Venere fuiſſe apportata illa poma: v. Schol. ad e. l. Hygin. f. 185. Alia ad Apollod. Not. pag. 678.

62. 63. *muſco circumdat*, h. canit, quemadmodum Phaëthontis ſorores muſcoſo cortice circumdatæ et in alnos mutatæ fuerint. Dicunt enim poëtæ ea *fieri*, quæ *facta* narrare volebant; et tribuitur poëtæ ac vati tamquam auctori id, quod contigiſſe carmine ſuo exponit. Cæterum Phaëthontis ſorores mutatas eſſe in *larices*, communior fabula fert, populos noſter ipſe ſubſtituit Æn. X, 190, ubi v. Not. Piceas appellat circa fontem Padi ſitas, Pades Gallis dictas, Plin. III, 16 ſ. 20 e Metrodoro. De electro, quod exſudare dictæ ſunt, multis modis ſtatui poteſt: quod ſatis conſtet non habemus. v. *Miſcellan. Taurinenſ. Societ. Reg.* To. II. app. *Com. Carti Opere*, To. XIV, p. 105.

64—73. Intertexit his mythis Gallum ſuum ad Muſarum chorum deductum et a Lino fiſtula Heſiodea donatum: an loco ſatis commodo, recte dubites. Ceteroqui tamen præclarum

Aonas in montis ut duxerit una ſororum;
Utque viro Phœbi chorus adſurrexerit omnis;
Ut Linus hæc illi, divino carmine paſtor,
Floribus atque apio crinis ornatus amaro,
Dixerit: Hos tibi dant calamos, en accipe, Muſæ,
Aſcræo quos ante ſeni; quibus ille ſolebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.

ſitos eſſe intellexeris; quod ſi uſquam, ſaltem h. l. factum arbitror; neque aliter Scaligerum ſenſiſſe conſtat. Scilicet verſus 74—81 *Quid loquar* etc. uſque ad *Infelix ſua tecta ſupervolitaverit alis* retrahendi ſunt in ſuum locum ante hunc 64, utque poſt illos ſequatur: *Tum canit, errantem.*—— 65. *Aonios* unus Pierii et Heinſii tres cum edit. Medicl. ex interpretatione. *Ionas* ed. Ven. 1472. *dixerit* Medic.——66. *Atque v.* nonnulli et ap. Aruſian. Meſſum.——67. *hoc illi* Ven.——68. *armatus* duo.——69. *Dixerat* fragm. Moret. *eja a.* conj. Heinſ. *en aſpice* Goth. ſec.——70. *ante ſolebat* Ven. Parrhaſ.——71. *rigidos* fragm. Moret.

clarum poëtæ commentum ad Galli laudem ab ingenio et poëtica facultate. Ut poëticis ſtudiis eum teneri ſignificaret, ait eum erraſſe in Muſarum receſſibus. *Permeſſus* fl. Bœotiæ ex Helicone monte deſcendens; declaratur hic mons per *Aonas montes* ab Aonibus, primis Bœotiæ incolis. v. Strabo IX, p. 615. Finxit autem poëta hæc ad exemplum Heſiodi in Helicone oves paſcentis et in Muſas incidentis Theog. 22 ſqq. add. Nicand. Ther. 11, 12 εἰ ἐτεόν περ Ἀσκραῖος, μυχάτοιο μελισσήεντος ἐν ὄχθαις, Ἡσίοδος κατέλεξε παρ' ὕδασι Περμησσοῖο. Quod *omnes Muſas Gallo adſurrexiſſe* ait, honoris teſtificatio eſt, non tam ex ſuæ ætatis elegantia a poëta illata, quam ævo jam heroico frequentata. Sic Jovi venienti aſſurgunt dii Iliad. α, 533. 534. 535. 67. *Ut Linus.* Duplici modo hæc jungi poſſunt: aut, ut *divino carmine paſtor* ſit Linus, pro vulgari, paſtor divini carminis ſeu cantus; ſeu ut *dixerit* hæc *divino carmine.* *Linum*, ſupra IV, 56 cum Orpheo junctum, memorat, nomen inter vetuſtiſſimæ memoriæ vates clarum, ſervatum illud partim fama ac mythis, partim carminibus, quæ ejus eſſe ferebantur. Nunc ille cum Muſis verſari narratur et earum juſſu fiſtulam Heſiodi Gallo dare. Cur apio coronatum dixerit, cauſſa non conſtat. *Aſcræus ſenex* Heſiodus a vico Bœotiæ Aſcra. Novum vero hoc, quod nunc Heſiodo tribuitur, id quod de Orpheo ſollenne eſt, ſilvas ejus cantum eſſe ſequutas.

His tibi Grynei nemoris dicatur origo:
Ne quis ſit lucus, quo ſe plus jactet Apollo.
Quid loquar, ut Scyllam Niſi, quam fama ſecuta eſt,

72. *Grinei* et *Grynæi* aberratt. Sed eſt Γρύνειον.——73. *Nec* Goth. uterque. *Nec qui ſit lucus* Rottend. et Mentel. alter a m. pr. *quo plus ſe* Ven. et Zulich. cum Goth. pr.——74. *Quid loquar aut Scyllam Niſi quam f.* Sic Medic. cum aliis vet., ut et Goth., ſicque edd. Aldd. pr. et ſec., ut tamen interpungant: *Quid loquar? aut.* At Nauger. in tertia emendavit *ut Scyllam:* eſtque ei lectioni auctoritas e cod. Rom. et ſuffragantur viri docti, in his Brunck. V. C.; et fatendum eſt, orationem ita fieri leniorem. Gronov. Obſſ. I, 22 etiam ingeminat: *Quid loquar, ut Scyllam Niſi, ut quam f.* Suppleri quidem poteſt *ut*, toto ſententiarum ordine recte inſtituto, ex v. 78 *Aut ut m.* Altera tamen ex parte non minus proclivis fuit lapſus, ut mutaretur *ut* in *aut:* nec minor auctoritas eſt Romano quam Mediceo Codici. *Quid loquar? an Sc. N. aut* unus Pier. *in Scillam Nixi* Parrhaſ. Porro *aut Sc. N.* aut *quam f. ſ.* in Pulmannianas illatum: nec conſtat auctoritas. Recte itaque Heinſius ſecundum codices expulit alterum *aut.* Idem obſervat, interpolationem hinc ortam, quod duas Scyllas, Niſi alteram, alteram Phorci et Crataidis (apud Homer. Od. μ, 124. cf. Ciris 65 ſq. et ibi notata. Hygin. f. 199 et Muncker), confundi hic nolebant viri docti; quod tamen paſſim factum. vid. Heinſ. Ovid. Epiſt. Sabini I, 33. Perizon. Animadverſſ. hiſt. c. 9. et paſſim alii; etſi non tam confundere dicendi ſunt poëtæ fabulas, quam potius varios narrandi modos ſequi; quod bene monuit doctiſſ. Ouwens Noct. Hagan. p. 389 ſqq. *an Scyllam Niſi an quam* fuere qui emendarent, apud Taubmannum. *Fama loquuta eſt* tres ap. Burm., ſed male poſt *quid loquar.* A Medic. abeſt *eſt;* Rom. *narraverat.* Cæterum in Voſſ. et Reg. ante v. 74 erat vacuum ſpatium, quo apponi ſcilicet alio pigmento fabulæ argumentum poſſet.

72—76. *Grynium* ſeu *Grynia* oppidum Æolidis in Aſia minore, fano et oraculo Apollinis, quod in luco amœniſſimo ſitum erat, nobile, vid. Strabo XIII, p. 923 B. (622). Pauſ. I, 21 f. add. Burm. ad Æn. IV, 345. In magnas difficultates impegit interpretes, quamquam ipſi ſatis ſenſiſſe non videntur, Serviana aliqua lacinia ad h. v. *Hoc autem* (quod de Gryneo nemore narratum fuerat) *Euphorionis continent carmina, quæ Gallus tranſtulit in ſermonem latinum, unde eſt illud in fine Ecl. X, 50 Ibo, et Chalcidico quæ ſunt mihi condita verſu Carmina.* De his v. Excurſ. Si tamen, interpretum nulla ratione habita, verba ipſa ſequi in animum induxeris, nihil aliud dici videas, quam, Linum fiſtulam Heſiodi Gallo dediſſe, quo Gryneum nemus cantaret. Quo nihil aliud ſignificari poteſt, quam, Gallum opus aut ſcripſiſſe, aut molitum eſſe ſtilo Heſiodeo, aut ad imitationem Heſiodi, quo oraculi Grynei

Candida fuccinctam latrantibus inguina monftris
Dulichias vexaffe rates, et gurgite in alto
Ah! timidos nautas canibus laceraffe marinis?
Aut, ut mutatos Terei narraverit artus;
Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit,
Quo curfu deferta petiverit, et quibus ante

75—77 iidem verfus in Ciri 59. 60. 61.——76. *gurgite vafto* Goth. fec. a m. fec.——77. *At* Menag. *canibus nautas* unus Moreti et Leid. *vexaffe* Rottend. alter pro *laceraffe*.——78. *Teri* Voff. prior et Scru., ut 42 *Promethi*.——79. *pararet* Mentel. pr. *pararat* Rottend. fec.——80. *Quæ curfu deferta* Ven. et Parrhaf., non male, fed *Quo curfu* melius refpondet *quibus alis*. *petierit* Parrhaf. et Reg.

Grynei aut Apollinis Grynei fabulæ feu hiftoriæ exponerentur. Præbuiffe autem eas fatis materiæ ad carmen condendum, difcere licet ex iis, quæ in Servianis ad v. 72 expofita funt de Gryno Eurypyli f. de Pergamo Neoptolemi et Andromaches filio, de Calchante et Mopfo. conf. Not. ad Apollod. p. 655. 73. *Ne quis fit lucus, quo fe plus jactet Apollo*; quod fimplicius Callimach. in Del. 269 οὐδέ τις ἄλλη Γαιάων τοσσόνδε θεῷ πεφιλήσεται ἄλλῳ. 74. *Quid loquar.* Bergit commemorare Silenii carminis argumentum, non Galli verfuum; brevitatis autem ftudio ftrictim tantum fabulas percenfet. Quid loquar, ut narraverit Scyllam, aut ut Tereum mutatum narraverit, h. fabulas de Scylla et Tereo. Scyllam nunc facit poëta Nifi filiam, quæ aliis poëtis alia ac diverfa eft, Phorci quidem filia. v. Var. Lect. De Ulyffis, dum prætereveherentur, fociis a Scylla devoratis nota fabula, vid. Odyff. μ, 265. *quam fama fequuta eft.* fimpl. quam ferunt, μυθεῦνται. Expreffit voc. φάτις, φήμη, pro μῦθος, fabula. Verfum 75 et formam monftrofam Scyllæ illuftrant numi, gemmæ et alia monumenta. Alia v. in Excurfu ad h. l. 76. *vexaffe*, habuiffe hoc vocabulum paullo majoris atrocitatis fignificatum apud veteres contendunt, et defendunt Virgilium, Gellius N. A. II, 6. Macrob. VI, 7. Serv. ex Probo h. l. Videtur poëtæ animo infediffe Homericum βλάπτειν. *Canes marini.* v. Excurf. ad h. v.

80. Pendet a fuperioribus: *ut narraverit, quas dapes pararit—petiverit—volitaverit.* Nota vel ex Ovid. Met. VI extr. fabula. Trepidavi olim in hoc loco, dum non meum fenfum fed alios interpretes confulueram. Locus per fe fatis expeditus eft. Poëta eos fequitur, qui Philomelam in hirundinem mutatam effe memorarunt, ut multi fecere: vide v. c. Apollod. III, 14, 8. cf. Notas p. 842 fq.

Infelix ſua tecta ſupervolitaverit alis?
Omnia, quæ, Phœbo quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, juſſitque ediſcere lauros,
Ille canit: pulſæ referunt ad ſidera valles:
Cogere donec oves ſtabulis, numerumque referre

81. *ſupra volitaverit ales* Rom. *ales* etiam Medic. a. m. ſec. Ciris 50 de altera Scylla: *ut tenui conſcendens ſidera penna Cæruleis ſua tecta ſupervolitaverit alis.*——82. *quodam* Medic. *quæ quondam Phœbo m.* Goth. ſec.——83. *ediſſere* Parrhaſ. *edicere* Pierius exhibet, et laudat ex vet. *ramos*, quidni *ranas?* *laurus* Medic. et Ven. Heinſii. At *myrtos* ad Eurotam plantaverat Catull. Epith. Thet. 89. Statius autem *oleas* IV Theb. 227. Monuit Jo. Schrader.——85. *referri* optimus quiſque cum Medic. a m. ſec.,

842 ſq. Conon. c. 31. Appoſitis autem epulis, ex Ityis filii membris paratis (*dapes—dona*), illa cum ſorore ſtatim profugit, inſequente cum ferro Tereo; hinc illud: *quo curſu deſerta petiverit.* Mox, Tereo inſtante, ſorores in aves mutantur; tum Philomela hirundo facta ædes ſuas circumvolat, quaſi priſtinæ ſedis deſiderio: Stat. III Silv. 5, 98 *Non ſic Philomela penates Circuit amplectens animamque in pignora transfert*; et de altera Scylla in avem mutata Ciris 51 *ut tenui conſcendens ſidera penna Cæruleis ſua tecta ſupervolitaverit alis.* Similiter de Calliſto in urſam mutata Ovid. II Met. 490 *Ah quoties, ſola non auſa quieſcere ſilva, Ante domum quondamque ſuis erravit in agris. Quo curſu* et *quibus alis* dicta eleganter pro quomodo; Sic Æn. I, 750 *Nunc quibus Auroræ veniſſet filius armis, Nunc quales Diomedis equi, nunc quantus Achilles,* pro: multa rogans ſuper Memnone, Diomede et Achille; tum *tecta ante ſua* jungenda ſunt, quod jam alii monuere, ut in Ovidii loco: *quondamque ſuis in agris*, etſi parum ſuaviter adjectum ſentio. Curſus, *quo deſerta petivit*, videri poſſit eſſe bacchatio, qua illa, mariti ſcelere comperto, ad locum proſiluit, quo ſoror occluſa latebat: Ovid. l. c. 590. 594 ſq. Ne tamen ſic ſtatuas, poëta ipſe intercedit; nam poſt paratas jam epulas et appoſitum filium, curſum in deſerta commemorat.

83. Amavit Hyacinthum, Œbali filium, Spartanum, Phœbus. vid. Ovid. Met. X, 162 ſqq.; ad Eurotæ itaque, qui Laconicæ fl. eſt, ripas ſæpe lyra cecinit; quæ ille cecinerat, nunc repetit Silenus. *meditante* v. ad Ecl. I, 1. *pulſæ* ſc. vocibus, ſonis, ut reſonarent. 85. Silenus uſque ad noctem canit. Sed quam poëtice hoc expreſſum! *numerum referre.* cf. Ecl. III, 34. *Veſper* eſt

Juſſit, et invito proceſſit Veſper Olympo. 86

ſec., ut videbatur, qua exquiſitiore ratione uſus interdum Virgilius, ut Ge. I, 130. II, 316. Æn. III, 61. vid. Heinſ. Sed et vett. Grammatici laudant *referre*. Regius etiam: *numeroque referri*.

eſt Heſperus, Veneris ſtella. *invito Olympo*, quod cælum ægre ferebat, nocte ingruente carmen finiri. Contendi poſſunt Popiana *Paſtor*. III, 97.

ECLOGA VII.

MELIBOEUS.

ARGUMENTUM.

Meliboeus paſtor narrat, ſe, cum aberrantem caprum quæreret, in Corydonem et Thyrſidem incidiſſe, qui, aſſidente Daphnide, cantu erant decertaturi; obtemperaſſe ſe Daphnidis hortatibus, ut ipſe aſſideret et cantantes audiret — 20. Inde Corydon primas, Thyrſis ſecundas, partes carmine amœbæo ita ſuſtinent, ut, quemadmodum Ecl. III diſtichis, ſic nunc tetraſtichis, ſeu quaternis verſibus, comprehenſa carmina decantent, ſena uterque, Corydon diverſi quæque argumenti exorſus, Thyrſis, aut ſimilia ac paria aut contraria afferendo: Habet adeo carmen non nihil ex dramatico genere, quo ipſo majorem delectationem facit. Locus, in quo conſederant, eſt ſub umbroſa quercu a favonio leviter agitata, inter apum ſuſurros, in vicinia Mincii fluvii, et quidem ea parte, qua armenta potum ducebantur. Etiam in hoc carmine putidum eſt referre allegorias, quas commenti ſunt interpretes, cum haud dubie nihil aliud ſpectarit poëta, quam ut ad Theocritei Idyllii VI imitationem illud carminis amœbæi genus exprimeret, quod narratione alicujus paſtoris, qui interfuerat certamini, continetur. Nec omnino magnam inventi laudem Maro habet in hoc carmine. Nova arte ac varietate expreſſit Eclogam Geſnerus in *Lyca et Milone*.

ECLOGA SEPTIMA.

MELIBŒUS. CORYDON. THYRSIS.

Meliboeus.

Forte ſub arguta conſederat ilice Daphnis,
Conpulerantque greges Corydon et Thyrſis in unum;
Thyrſis oves, Corydon diſtentas lacte capellas;
Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, et reſpondere parati.

1. *ſub antiqua* Schol. Horat. Epod. 2. *conſiderat* Mentel. a m. pr. et Regius, exquiſitiore forma; ſed tuentur h. l. Grammatici antiqui vulgatam.——2. *Conpulerat* Rottend. *gregem* alter Rottend. cum Pierii ant. Cod.——5. *certare pares* Leid. *et reſpondere periti* conj. Jo. Schrader., ut in Theocr. ἄμφω συρίσδεν δεδαημένω, ἄμφω ἀείδειν. Scilicet et hoc bene ſcriptum eſſet; poëta maluit alterum.

1. *arguta ilice*, levi cum ſuſurro ac murmure, ſeu ſibilo venti, agitata. Sic Græcis arbor ἄδει, συρίζεται, μελίζεται, ψιθυρίζει. Expreſſum vero hoc initium carminis ex Theocr. Idyll. VI, 1 ſq. et VIII, 1 ſqq. Ipſa Melibœi narratio habet ſummam et ἀφέλειαν et ſuavitatem. *Ilicem* in agro Mantuano non naſci, ut nec pinum, nec juniperum v. 24, notat Caſtelvetrius. Sed Rayi et Matthioli auctoritate eum refellit Martinus. Saltem poëtæ patrius ager notior eſſe debuit, quam ut in hoc peccaret. Male autem hic *Daphnis* confunditur cum altero illo, mythico, Ecl. V. 4. *florentes ætatibus*, ut poëtæ dixit, ambo florente ætate. 5. *Et cantare pares*, h. pares cantando, et uterque amœbæo carmine præſtans; hoc expreſſit *paratus* ad *reſpondendum*, quod in eo genere difficillimum

Huc mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
Vir gregis ipſe caper deerraverat; atque ego Daphnin
Adſpicio; ille ubi me contra videt: Ocius, inquit,

6. *Huc mihi* revocavit Burm., ut in Medic. et aliis antiquis libris, it. Goth. ſec. a m. pr. *Hic mihi* erat in Ald. pr. et hinc deſcriptis. *Huc* a Naugerio receptum; quod iterum ejectum in Pulmannianis et aliis hinc per Belgium ductis. Interpretatur tamen *Hic* Servius. *teneros* Voſſ. *myrtus* Gud. cf. Not. Cum *frigus*, quod myrtos exurat, per æſtivum tempus parum bene memoratum videretur: Voſſius deleto *a* explicabat: *defendo myrtos frigore* h. umbra, ne æſtu exurantur. Burm. conj. *Hic ego dum teneros defendo a frigore fetus*, ut hœdos intelligat, quos in aprico loco poſuerit. Ita vero eadem difficultas manet, unde tantum frigus per æſtivum calorem veniat. Nec aliter ſe res habet, ſi cum alio viro docto *matres* ſubſtituas. Jo. Schraderus inter alia tentabat: *defendo a ſidere*, h. ſole. Nunc vid. Not.——7. *at ego* Leid. *atque Daphnin* alter. *Daphnim* multi Heinſ. v. ad II, 26.——8. *ipſe* Zulich. *ubi contra* Leid.

difficillimum eſt. Nemeſ. Ecl. II, 16 *ambo ævo cantuque pares*. Similes adeo ii, qui nunc Italis *Improviſatori* dicuntur. Quod vero *Arcades* ambo ſunt, id per ſe otioſum non eſſet, cum is populus muſica maxime delectaretur; ipſa etiam legum diſciplina, ad molliendos hominum nullis urbibus habitantium mores, ea arte erudiebantur pueri; Erant itaque inter eos plures, qui in ea excellerent; Eſt tamen altera ex parte, quod parum convenire videtur, cum in agro Mantuano v. 12. 13 illi greges paſcere dicantur. Alterutrum igitur ne memoraret, poëta cavere debebat.

6. *defendo a frigore*, vindico, tegendo eas ſtramine, ſarmentis etc., ne frigore urantur. Sed hic ea difficultas jam antiquis (v. *Serv.*) animadverſa oritur, quod æſtivo tempore tota hujus eclogæ res agi videatur, in quo, inprimis clementi Italiæ cælo, a frigore nullus metus eſſe poteſt. Deſcenderunt adeo viri docti ad emendationem: vid. Var. Lect. Enimvero agi hic *de verno tempore*, ut ſtatuamus, et *umbra quercus* et *arundinis teneræ* mentio, et *apum ſuſurrus* permittit, *depulſi* vero a lacte *agni* et *diſtentæ lacte capellæ* etiam jubent; exitu enim auctumnali oves in Italia parere notum eſt. Adderem verſus 46. 47, ſed vid. ad 53. Ineunte autem vere non raro uri arbores nocturno frigore videmus, et *myrtos* frigoris impatientes eſſe docet Martinus; et regio iſta ultra Padum frigidior. conf. Serv. ab v. 47. 7. *Vir gregis ipſe caper;* habet a Theocrit. VIII, 49; *ipſe caper* deerraverat, adeoque et hædi totuſque grex; hinc

verſu

Huc ades, o Melibœe: caper tibi ſalvus, et hædi;
Et, ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub umbra;
Huc ipſi potum venient per prata juvenci;
Hic viridis tenera prætexit arundine ripas
Mincius, eque ſacra reſonant examina quercu.
Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida, habebam,
Depulſos a lacte domi quæ clauderet agnos;
Et certamen erat, Corydon cum Thyrſide, magnum.
Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo.
Alternis igitur contendere verſibus ambo
Cœpere: alternos Muſæ meminiſſe volebant.

9. *ut hædi* conj. Burm., qui in h. l. argutatur.——10. *poteſt* fragm. Moreti. *velis* Leid.——11. *veniunt* Leid., quod placet.——12. *pertexit* Voſſ. prior. *protexit* Zulich. et Leid. ſec. *virides etiam protexit* Franc. *viridis ripas* jungere nemo dubitabit.——13. *atque* Longob. ſec. Moreti et Zulich. *hic que* quart. Moreti. Pierius memorat a viris nonnullis doctis recitari: *eque cava.*——14. *neque Ph.* fragm. Moreti.——15. *quæ clauderet hædos* Medic. Sic conveniret cum v. 7 et 9, ſed in marg. *agnos.* *paſceret agnos* frag. Moreti.——18. *A. ergo c.* Rottend. ſec.—— 19. *alternis Muſæ ceciniſſe volebant* nuſquam legitur: quod magis expeditum eſſet. *alternos M. m. volebam* Medic. cum Menag. et pro var. lect. in Moret., uti Serv. alios legere ait, ut ſit ſenſus: *Optabam, o Muſæ, meminiſſe alternos, h. omnia, quæ dixerunt, tenere; nam* et in fine dicturus eſt: *Hæc memini.* In vulgari lectione, quam tamen Meſſius Aruſianus et Nonius Marcellus agnoſcunt,

verſu 9 *caper tibi ſalvus et hædi.* Animadverterat eos et in tutum locum compulerat Daphnis v. 9. Sed idem Melibœus armenta paſcebat; quibus adjunctum capellarum et ovium gregem habebat. cf. v. 11 et 15. 12. Mincius enim non longe a Mantua lacum efficit et paluſtres ripas habet. cf. Ecl. I, 49. 52 et Notas. Ge. III, 13—15. Ea facie a noſtris quoque hominibus deſcribitur. Cf. Æn. X, 205. *ſacra quercus* cf. Ge. II, 16; imago rei petita ex Theocriti I, 106. 107. conf. Ecl. I, 54 ſqq. Mox *certamen* pro certantibus.

15. *Depulſos a lacte agnos,* h. a matribus. v. Ecl. I, 22. III, 82, atque adeo infirmos et curæ diligentioris egentes. 19. *alternos Muſæ meminiſſe volebant.* Si hæc vera lectio eſt, in hunc modum

Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis.

CORYDON.

Nymphae, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite; proxima Phoebi
Versibus ille facit; aut, si non possumus omnes,
Hic arguta sacra pendebit fistula pinum.

THYRSIS.

Pastores, edera crescentem ornate poëtam,

cunt, jejuna est sententia, quocunque te vertas; sive ut ad duo pastores referatur, ut in Nota feci, sive ut ad Meliboeum, ut vulgo accipitur; ut sit: *Musae volebant me meminisse alternos*; h. jubebant. Musae jubent canere, non vero meminisse ea, quae ab aliis canebantur; etsi nemo dubitet, carmina audita pastorem memoriae mandare potuisse, ut Ecl. IX, 38. 45. 53. Equidem totum versum insititium esse arbitror; supplere vetus poëtaster voluit id, quod provide Maro omiserat, cum scripsisset: *Alternis igitur contendere versibus ambo*; *Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis*.——20. *Haec Corydon* Franc.——22. *concedunt* Menag. *proxima Phoebo* alter Rottend. et Leid., male.——24. *His a.* Ven. *pendebat* Voss. *quercu* Zulich. a m. pr. pro *pinu pino* Gud. pro div. lect., ut Ecl. VIII, 22.——25. *nascentem* Medic. a m. pr. cum nonnullis aliis ap. Pier., Heins. et Burm., forte ex interpretatione.

modum exponenda forte sit: Musae, *quae amant alterna*, Ecl. III, 59. hanc legem carminis dicebant, ut alternos versus meminissent, seu recitarent; h. e. ut versibus alternis canerent. vid. Var. Lect.

21. Quae sequuntur, parva sunt carmina quaternorum versuum (*Quatrains* dixeris), sui ac diversi singula argumenti. *Libethrus* fons est cum antro in Helicone. v. Strabo IX, p. 629 A τὸ τῶν Λειβηθρίδων νυμφῶν ἄντρον, alius, isque antiquior, in Pieria; qua de re disputatum in Commentat. de Musarum religione p. 44 (in Commentat. Soc. Gott. Tom. VIII), cf. Martin. Cerda. 22. *Codrus* nomen pastoris, quem jam supra memoravit cantu certantem Ecl. V, 11. 23. *aut si non p. o.*; versus facere proximos (ita exp. τὸ *proxima*, neutrum absolute positum) ejus versibus; pro, si eum aequare carmine non licet. *proximus* h. l. dignitate et praestantia. conf. ad Tibull. III, 5, 3. *sacra* v. ad v. 13. Ovid. Met. X, 103. 104.

25. *crescentem poëtam.* De se loqui Thyrsin puta. Ob-

Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codro;
Aut, ſi ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

CORYDON.

Sætoſi caput hoc apri tibi, Delia, parvus
Et ramoſa Micon vivacis cornua cervi.
Si proprium hoc fuerit, levi de marmore tota
Puniceo ſtabis ſuras evincta cothurno.

26. *Codri* Moret. ſec. et Gud. a m. ſec.——27. *placidum* Longob. Pier. et Goth. pr.——28. *ne puero noceant mala ſigna* Gloſſator Barthii Adv. 37, 5. *futuro* in Voſſ. altero ab eadem manu ſuperſcriptum *ſuſurro.*——29. *Sætoſi* ſcripturam Burm. e libris emendavit. *Setoſi* vulgo.——30. *Micon* repoſui: vid. ſup. ad III, 10. Vulgo *Mycon. Myco* alter Menag. *parvos* (a m. pr.) *Et raros Amycon* Medic.——31. *leni* duo, ut ſolent.——32. *ſuras ſtabis evincta* Goth. pr.

trectat ſcilicet laudibus Codri. 27. *ultra placitum*, ſi plus quam ipſi placet, h. videtur, laudamur ab eo; ſi Codrus nos immodice et præter veritatem laudat. Eſt autem faſcini genus notum, ut immodica laude efferantur ea, quibus quis invideat. v. Cerda. De *baccare* vid. ad Ecl. IV, 19.

30—32. Mirantur, quod de alieno paſtore agat Corydon, non de ſe. Verum ſunt hæc, ut diximus, parva carmina promiſcue cumulata. Nunc id, quod ſequitur, eſt epigrammatis genus ſeu votum a paſtore Micone Dianæ factum, cui ſimilia ſunt in Anthologia græca. Supplendum vero, Micon tibi dicat, quod, te propitia, feliciter venatus fuerit. *ſi proprium hoc* ac perpetuum *fuerit*, ſi tam felici venatu perpetuo uti contigerit etc.; illuſtrarunt Serv., Cerda et Burm. Hoc ſenſu Æn. VI, 872 *propria hæc ſi dona fuiſſent.* Deſudant viri docti in hujus verſus ſententia. Ut reddas: ſi quidem habitus iſte tibi proprius eſt: fieri vix poteſt; nam et friget hoc, et deberet ita eſſe *eſt*, non *fuerit.* Alii apud Servium *proprium hoc* ad gregem, quem paſcebat (ita reſponderet vſ. 36), alii ad id, quod v. 21 ſq. petierat, ut carmen ſibi, quale Codro, contingeret, referunt. Volunt ſcilicet hæc ex Corydonis perſona dicta eſſe, ut comparationem inſtituere dicatur Corydon: Micon tibi hæc capita cervi et apri dicavit, o Diana; at ego ſtatuam marmoream, quod majus eſt, tibi ponam, ſi proprius ac perpetuus grex hic fuerit. Enimvero ſic impedita hujus verſus manet ratio; et adverſatur hoc, quod mox alterum

THYRSIS.

Sinum lactis, et hæc te liba, Priape, quot annis
Exſpectare ſat eſt: cuſtos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus; at tu,
Si fetura gregem ſuppleverit, aureus eſto. 36

CORYDON.

Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblæ,

33. *hæc tibi liba* multi apud Heinſ. et Burm. cum Goth., pr., quod magis vulgare eſſet.——35. *et tu* Rottend. *ac tu* Menag.——36. *greges* Goth. ſec.——37. *Nunc Galathea thimo — mihi* Parrhaſ., aperta aberratione. *Nerine:* ex Νηρείνη. Alias eſt Νηρηΐνη.

epigramma, etiam ex alterius paſtoris perſona ſubjicitur. De *protomis* ferarum Dianæ conſecratis et ex arbore ſuſpenſis nota res, et notus locus Spanhemii ad Callimach. in Dian. cf. Æn. IX, 407. 408. 32. Antiquo more in ſtatuis etiam marmoreis veſtitus coloribus pingi ſolitus; ita h. l. pedum indumentum. In Epigr. in Æneidem: *Marmoreuſque tibi, dea, verſicoloribus alis In morem picta ſtabit Amor pharetra.* *Cothurno,* quod calceamentum venatorium eſt, Diana fere conſpicua inſignis et gemmis. *evincta* poteſt eſſe, a pede ad ſuras uſque; niſi eſt ſimpliciter vincta. Livius Andronicus in Inone apud Terentian. Maur. de Metris: *Jam nunc purpureo ſuras include cothurno* (forte ad Inonem nutrix, ut Dianam illa imitetur). *ſtabis* vox ſollennis: tibi ſtatua ponetur: Expreſſit locum hunc Statius II Theb. 725 ſqq.

33—36. Etiam hoc, ut dixi, epigramma eſt, Priapi ſigno affixum, ut innumera alia; idque votum ei factum. Signum ejus eſt ex marmore (ſane a paſtore ligneum expectabas), ad quod ſacra quotannis fiunt paſtoritia: ponet ex voto auream ſtatuam, ſi deus propitius fuerit. 34. Idem color in Tib. I, 1, 19 ſq. Sat eſt tibi hæc a me quotannis offerri. 35. *pro tempore,* ut tempus et res ferebat, ἐκ τῶν παρόντων, ἐνόντων, ὑπαρχόντων. 36. h. ſi bona ovium fetura fuerit.

37. *Nerine Galatea.* Nerei et Doridis filia fuit, Nympha illa marina a Polyphemo adamata, quam tamen hic Corydon tamquam ſuam amicam, ut veſperi ad ſe veniat, appellat. Scilicet poëta tantum in hoc elaboravit, ut Theocriteum carmen exprimeret Idyll. XI, 19 ſq., uti etiam fecit Ecl. IX, 39 ſq. Sic ſup. v. 26 *Arcades* paſtor memorat, qui inter Mantuanos vivebat. Quamquam hoc ipſo minor carminis ſuavitas eſſe debet, quod in vera vita iſtæ fabulæ minus jucundæ ſunt. De *Hybla* conf.

Candidior cycnis, edera formoſior alba;
Quum primum paſti repetent præſepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.

TITYRUS.

Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior ruſco, projecta vilior alga:
Si mihi non hæc lux toto jam longior anno eſt.
Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.

38. *cigno* alter Rottend. —— 39. *repetunt* multi ap. Heinſ. *præſagie* fragm. Moreti, vitioſe. —— 40. *tibi* Ven. —— 41. *Sardois* ex gr. Σαρδῷος. v. Intt. ad Sammonic. de Medic. pag. 431, ſicque editum ſtatim in Ald. ſec. Sed Medic. cum aliis Heinſ. Longob. et Medic. Pierii, et Goth. ſec. *Sardoniis*, ut et ipſi Gr. Σαρδόνιος. Σαρδόνιον κατὰ κῦμα Theocrit. XVI, 86, nec aliter expreſſum in edd. antiquis et Ald. pr. *Sardonis* Gud. bini Leid. et Ven. *Sardiniis* Pierii duo. vid. Heinſ. *videor* alter Menag. et ed. P. Dan. *videat* fragm. Moreti. *tibi vitberior* Menag. a m. pr., aberratione calami ex ſeq. *berbis*. —— 42. *ruſto* Giph. ind. Lucret. ex mſſ., ut Ge. II, 413. *viſco* Parrh. —— 43. *totoque* Voſſ. *eſt* deeſt Parrhaſ. *anno ſit* Medic. a m. pr.

Ecl. I, 55. *edera alba* vid. ad Ecl. III, 39.

41. Vix mihi in hoc tetraſticho Corydonem viciſſe videbitur Thyrſis: ſuam et ipſe amicam invitat, ut veſperi ad ſe veniat; deſideriique ſui impatientiam declarat. Per *Sardoas herbas*, batrachii ſ. ranunculi, *Hahnenfuſt*, genus intellige, cujus magnus in Sardinia erat proventus; vis ejus cauſtica, ut, ſi cruda folia cuti imponantur, puſtulas, ut ignis, faciat, Plin. XXV, 13; ſuccus autem potus inſanire facit, et inter alias membrorum contractiones eos oris ſpaſmos efficit, ut ridere videantur. v. Martin. h. l.; hinc de riſu Sardonio res notiſſima. cf. Tzetz. ad Heſiod. p. 26 ed. Heinſ., quem male in ipſum Homerum intulerunt Od. υ, 302. *amarior*, nam δριμύτατον appellat Dioſcorides; et hinc amaror *mellis Sardoi*. 42. *Ruſcus* virgultum breve, acutis foliis et pungentibus. *Serv.* cf. Martin. Iterum memoratur Ge. II, 413; noſtris *Mauſdorn* eſſe dicitur. *alga* herba marina vario genere, quæ tempeſtate in littus ejici ſolet. vid. ibid. conf. Cerda. 43. Quanta venuſtas in illo Theocr. XII, 2 οἱ δὲ ποθεῦντες ἐν ἤματι γηράσκουσι. 44. *ſi quis pudor*, increpat boves, quaſi dicat, pudeat vos paſtos tam tarde domum procedere, et me ab amicæ amplexu diſtinere.

45. Feli-

CORYDON.

Mufcofi fontes, et fomno mollior herba,
Et quæ vos rara viridis tegit arbutus umbra,
Solftitium pecori defendite; jam venit æftas
Torrida, jam læto turgent in palmite gemmæ.

TITYRUS.

Hic focus, et tædæ pingues, hic plurimus ignis
Semper, et adfidua poftes fuligine nigri.
Hic tantum Boreæ curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

45. *mollior alba* Parrhaf., forte pro *alga*, quod repetitum ex v. 42. Burm.——46. *Et quæ nos rura* fragm. Moret. *nos* etiam conjiciebat Jo. Schrader. *Et quæ rara tegit viridis vos* Goth. fec.——48. *lento* Medic. a m. fec.——49. *et plurimus* Menag. pr.——51. *Hinc tantum* Servii tempore nonnullos legiffe colligas e fcholio ad v. 49.

45. Felicior fuit poëta in hoc et altero tetrafticho: alter frigus et umbram per æftivum tempus laudat, alter focum hiberno tempore. *fomno mollior herba*, ex Theocrit. expreffum Idyll. V, 50 ἔιρια ὕπνω μαλακώτερα. τάπητες ὕπνω μαλακώτεροι XV, 125. cf. Valk. p. 405. 406. *mollis fomnus* follenni epith. Ge. II, 470, non minus ac *mollis herba*; hinc comparatio ducta. Cæterum v. 45—60 cum Theocrito certavit Idyll. VIII, 33 fqq. 46. *arbutus*, v. ad Ecl. III, 82. *rara* vero *umbra*, aut ut ad naturam arboris humilis nec admodum patentis refpiciatur, aut ut *rara* non urgendum fit, ut Ecl. V, 7. Dictum vero pro: *et o arbute, quæ tegis eos* etc., h. et o arbuti, quæ *tegitis* fontes cum herba. 47. *Solftitium pecori defendite*, h. calorem ac vim folis in folftitio conftituti, f. fimpliciter, æftivi, a pecore prohibete. Horat. Od. I, 17, 3 *Faunus igneam defendit æftatem capellis* etc. Cic. Cat. maj. 53 *uva veftita pampinis nec modico tepore caret, et nimios folis defendit ardores.* Sic ἀρκεῖν, ἐπαρκεῖν, ἀμύνειν, ἀλέξειν, ἀλάλκειν. Mox v. 48 *turgere* ὀργᾷν.

49. *tædæ*, ligna, e picea, feu pinu. Verfus ex Theocr. XI, 51. 50. *poftes fuligine nigri*, utpote in paupere tugurio fine καπνοδόκῃ. 51. Ex Theocr. IX, 12. 13 et 19. 20. 52. *numerum lupus*, ut numerato pecori parcat.

53—56.

CORYDON.

Stant et juniperi, et caſtaneæ hirſutæ;
Strata jacent paſſim ſua quaque ſub arbore poma;
Omnia nunc rident: at, ſi formoſus Alexis
Montibus his abeat, videas et flumina ſicca.

TITYRUS.

Aret ager; vitio moriens ſitit aëris herba;
Liber pampineas invidit collibus umbras:

53. Hunc verſum ſequenti ſubjicit Moreti quart. At doctus Britannus, qui mox Corydonis amicam Phyllidem laudari meminerat v. 63, ne nunc ipſi amica eripiatur a Thyrſide v. 59, verſuum ordinem mutabat, et poſt v. 52 ſubjiciebat tetraſtichon 57—60 et Corydoni afferebat; alterum vero: *Stant et juniperi*, Thyrſidi. Ita vero Thyrſin tanto manifeſtius inconſtantiæ reum facit, qui intra paucos verſus Alexidis et Lycidæ amorem profitetur. Scilicet fugiebat virum doctum, quod ſupra monuimus, non ex ſua perſona paſtores hæc canere, ſed eſſe parva carmina in medium allata.——54. Quod jam antea Heinſii et Gronovii ad Liv. III, 22 aliorumque emendatione reponendum eſſe viſum eſt: *ſua quaque ſub a.*, nunc recepimus. Ita enim ſermonis ratio poſtulat, ut aut ſit: *jacent poma ſub ſua quæque arbore*, aut: ſub *quaque arbore poma ſua*, h. nativa ejus arboris, ut Ge. II, 82. Contra adverſante ſermonis genio legebatur: *ſua quæque.*——56. *flumina cæca* Ven. Heinſii, quod Heinſ. illuſtrat. Eſt tamen alienum ab h. l. *cæcæ foſſæ* ſunt opertæ, obſtructæ; non, ſiccatæ. *ſiccas* Gud.——58. *uvas* Voſſ. alter a m. ſec.

53—56. Corydon hoc eloqui vult: eſſe quidem ejus loci ac montis jucundiſſimam naturam, cum ſit arboribus conſitus iiſque frugum plenis; at Alexidis abſentia omnem iſtam rerum ſuavitatem obſcurari: *Stant* ſimpl. eſt ſunt. Expreſſa ſunt Theocritea VIII, 41—49. conf. ſup. Ecl. V, 32 ſq. Jam ſatis monitum, in his carminibus, quæ per alterna eduntur, ſingulis tetraſtichis ſingulas easque inter ſe diverſas ſententias memorari; neque adeo illæ ex cantantis perſona dictæ ſunt: Alioqui non poſſet poſt æſtatem et hiemem 45. 49 nunc de auctumno agi, aut ab eodem paſtore Galateæ, Alexidis, Phyllidis, amores jactari. Nec tamen aut ingenii multum aut delectationis in his eſt. Majore cum arte et ſuavitate Popius *Paſtor.* I, 68 ſqq. *caſtaneæ hirſutæ* exteriori cortice, ſeu echino. v. Calpurn. Ecl. II, 83. 54. v. Theocr. VII, 144.

57—60. *vitio aëris*, int. æſtum et nimium calorem. 58. *Liber p.* docte dixit, ut poëta: " aret vinea; exſiccatæ ſunt " nimio

Phyllidis adventu noſtræ nemus omne virebit:
Juppiter et læto deſcendet plurimus imbri.

CORYDON.

Populus Alcidæ gratiſſima, vitis Iaccho,
Formoſæ myrtus Veneri, ſua laurea Phœbo:
Phyllis amat corulos; illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phœbi.

TITYRUS.

Fraxinus in ſilvis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluviis, abies in montibus altis:
Sæpius at ſi me, Lycida formoſe, reviſas:
Fraxinus in ſilvis cedat tibi, pinus in hortis.

MELIBOEUS.

Hæc memini, et victum fruſtra contendere Thyrſin.

59. *adventum* Ven. *noſtrum nemus* Leid. C.——60. *deſcendit* quinque Burm. *imbre* aliquot.——64. *Nec myrtus vincet Veneris.* Sic præfixum verbis Servii ad h. v., quod et ipſum habet ſuavitatem.——67. *ac* Medic. a m. pr.——68. *cedat* e Medic. et aliis Heinſ. repoſuit. Laudabat idem e Longob. Pierius. Vulgo lectum: *cedet.*——69. *Hæc memini: victum et ſ.* Oblongus Pierii. *Thyrſim* multi: at v. ad Ecl. II, 26.

"nimio æſtu vites et folia ami-"ferunt." *Serv.* 60. *Juppiter,* de aëre, ut Georg. II, 326, ubi vide (hinc διιπετὴς ex aëre veniens, ut de fluviis: διιπετεῖς οἰωνοὶ Hymn. in Ven. 4 *aëriæ volucres*): ex veteris philoſophiæ involucris fabuloſis; quod et ipſum vereor, ut paſtoris ingenio accommodatum ſit.

65—68. *pinus in hortis*, pinus ſativa, ſeu domeſtica, et hortenſis, Ovidio Art. III, 692 *pinus culta πίτυς ἥμερος*, arbor ſemper virens, et apibus grata, nobis *Föhre*, de qua docta ad h. l. diſputatio Heinſii. cf. Cerda ad Ge. IV, 112. 67. Præferam te fraxino et pino.

69. Operoſe docent viri docti per totam eclogam, quantopere in ſingulis verſibus ſuperior Thyrſi ſit Corydon, iis tamen fere argumentis, ut, ſi poëta Thyrſin victorem pronuntiaſſet, iidem hujus judicii cauſſas et probationes ab iiſdem locis ducturi fuiſſe videantur. Hoc facile perſpicio, Thyrſin eſſe perpetuum Corydonis obtrectatorem;

* Ex illo Corydon Corydon eſt tempore nobis.*

70. *noblis* conj. Nannius. Dedi verſus interpretationem qualemcunque in Notis. Fateor tamen, non niſi ægre eam ex verbis exſculpi: totumque verſum eſſe tam inertem, ut vix eum a Virgilio profectum eſſe mihi perſuadeam.

rem; hujus tamen verſus qua tandem in re Thyrſidos numeris præſtent, qui tardus meus ſenſus eſt, equidem non percipio.

70. *Ex illo C.;* accipiendum: ex eo tempore animo meo Corydon nobilis ille et præter omnes excellens cantu paſtor habetur. Sed indignus Marone eſt verſus. v. Var. Lect. Quantum præſtat Theocriteum, Idyll. VIII, 92 *Κὴκ τούτω Δάφνις παρὰ ποιμέσι πρᾶτος ἔγεντο.*

ECLOGA VIII.

PHARMACEUTRIA.

ARGUMENTUM.

Duorum paſtorum carmina, alterum ex Theocriti Idyll. III alterum ex Idyll. II expreſſa, recitantur a poëta, tamquam qui ea audierit v. 1—5. 62. 63. In Damonis carmine 17—61 gravis dolor et ægritudo alicujus paſtoris, cui Niſa, amata puella, Mopſum rivalem prætulerat, præclare exponitur; in Alpheſiboei carmine 64 ad fin. mulier Daphnin, amantem ſuum, a quo ſe deſertam eſſe putabat, incantationibus magicis ad ſe revocat. Putandi enim hi ſunt eſſe luſus utriuſque paſtoris; qui amores aliorum commemorant, non ſuos. Utrumque carmen per ſe ſibi conſtat, nec vinculo ullo ea tenentur, niſi quod a binis paſtoribus recitantur, qui inter ſe certaſſe videntur, ſi proprie dixit poëta v. 62 *reſponderit*. Artem et ſpiritum poëtæ in neutro deſideres. Nam ipſa incantationis magicæ deſcriptio non abhorrens ab hoc poëtices genere argumentum videri debet; recte enim et ex natura noſtra, quandoquidem agrorum et ſilvarum ſolitudine mire affici animi noſtri et ad religionem componi ſolent, paſtoribus proclivius paullo et pronius in ſuperſtitiones et magicas rationes ingenium tribuitur. Inſcripta vero, quod primus Scaliger ad Euſeb. Chron. 2020 docuit, eſt Ecloga Aſinio Pollioni v. 6—13, qui tum in Illyricum exercitum ducebat, et jam ſive pedeſtri itinere Iſtriam emenſus erat, ſive maris Illyrici oram legebat, ut ad Parthinos perveniret, qui verſus Macedonicos fines non longe

a Dyr-

a Dyrrhachio ſedes habuere. v. Appian. p. 1135 extr. Dio XLI, c. 49, ibique Reimar., item Pigh. Annal. ad 714, et ſupra Vit. Virgilii hoc anno. Ad extrema enim hujus anni, quo Pollio conſulatum geſſerat referenda eſſe res videtur; nam ſequenti anno VIII Kal. Nov. triumphum de Parthinis habuit. Catrœi argutias veteremque opinionem, qua ad Octavianum carmen hoc ſpectare memoratur, operoſe refellit Burm. ad v. 6. cf. Martin. Cæterum comparari velim cum hoc carmine Popii *Paſtor.* III.

ECLOGA OCTAVA.

DAMON. ALPHESIBŒUS.

PASTORUM Muſam Damonis et Alpheſibœi,
Inmemor herbarum quos eſt mirata juvenca
Certantis, quorum ſtupefactæ carmine lynces,
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus;
Damonis Muſam dicemus et Alpheſibœi.

3. *carmina* Leid. ſec. Mentel. pr. et a m. pr. Reg., ſicque mſ. Lengnich., ut ſit Græciſmus.——4. *Et mirata ſuos* ed. Ven., quod ſane placere poteſt. *ſuo* Medic. a m. pr. *liquerunt* nonnulli Pier. et Heinſ. cum Goth. ſec., ex indocta interpolatione.

1—5. Manſit hoc ex priſcorum hominum ſermone in paſtoritii carminis ſimplicitate, ut cantus præſtantium ita declararent poëtæ, ut pecudes, feras, et inanimata eo moveri aut delectari dicerent. 4. Flumina requierunt *mutata ſuos curſus*, græce pro: mutato ſuo curſu, h. l. inhibito. Quamquam, *requieſcere*

Tu mihi ſeu magni ſuperas jam ſaxa Timavi,
Sive oram Illyrici legis æquoris; en erit umquam
Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta?
En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?
A te principium; tibi deſinet; adcipe juſſis

6. *jam magni ſuperas ſeu* Parrhaſ.——7. *regis* quartus Moreti et Leid. *et erit* Medic. a pr. m.——8. *liceat mihi cum tua* duo Moret. *mihi ut liceat* primus Moreti. *mihi quo l.* Goth. ſec.——9. *liceat mihi totum* alter Rottend. ——11. *deſinit* Schol. Horat. Cruqu. ad Epiſt. I, 1, 1 cum Leid.

requieſcere cum caſu quarto nonnumquam jungi, docuit jam Servius. Ciris 233 *Quo rapidos etiam requieſcunt flumina curſus.* Calpurn. Ecl. II, 15 ita expreſſit: *Et tenuere ſuos properantia flumina curſus. Lyncas* vero nolis in tali carmine dictas, quod ad Siciliam pertinet. Certat cum Virgilio Popius *Paſtor.* II, 5 ſq.

6—13. Aſinio Pollioni, a quo juſſus erat carmen bucolicum condere, Eclogam hanc inſcribit: pollicitus aliquando carmen majus, quo ejus laudes comprehendat: quæ duplicis generis ſunt, et rerum geſtarum v. 8, et ingenii operumque poëticorum 9. 10. Quod nomen Pollionis adſcriptum non eſt, forte ſic excuſes, quod in fronte voluminis illud adſcriptum erat. Interpungebam olim cum aliis *Tu mihi*, et accipiebam dictum, ac ſi voluiſſet ſubjungere: *ades*; ſed deſiderii æſtu eſſe alio abreptum. Recte hactenus, quod poëta inceptum ſermonem deſerit, et interponit ἐνθουσιῶν illa: *en erit unquam—tibi deſinet.* Jungenda adeo: *Tu mihi—accipe juſſis carmina cœpta tuis.* In illis *ſeu—ſeu* color ductus ab invocatione deorum: quocunque in loco tu verſaris, cf. Theocr. I, 123. 124. *Timavus* in ora Adriæ, non longe ab Aquileia fluvius ex terra novem fontibus ſeu capitibus progreſſus, brevi curſu, in unum alveum collectus, lato altoque flumine in mare exit. cf. Æn. I, 244, et ibi Excurſ. VII. Cum Pollio exercitum illo tempore in Parthinos duceret, et quidem pedeſtri itinere: adhuc ille in Iſtria hærere aut ulterius progreſſus eſſe poterat. Si prius illud: montes erant trajiciendi, in quibus Timavi fontes ſunt. 7. *en erit umquam.* cf. ad Ecl. I, 68. 10. *Sola Sophocleo*—tragœdias tuas Sophocle dignas, ſive Sophocleam gravitatem ac majeſtatem exprimentes, ut IX, 35 *Varo et Cinna digna dicere.* Aſinium Pollionem tragœdias compoſuiſſe, ſupra vidimus Ecl. III, 84 ſq., et Horat. Od. II, 1. Eas tamen tum, cum poëta hæc ſcriberet Maro nondum in vulgus exiiſſe neceſſe eſt; nam ait: *En erit ut liceat.* Ceterum illud

vix

Carmina cœpta tuis, atque hanc ſine tempora circum
Inter victrices ederam tibi ſerpere lauros.
Frigida vix cœlo noctis deceſſerat umbra,
Cum ros in tenera pecori gratiſſimus herba;
Incumbens tereti Damon ſic cœpit olivæ:

DAMON.

Naſcere, præque diem veniens age, Lucifer, almum;

12. *tempore* alter Rottend.——13. *laurus* Chariſ. lib. I ſ. cum aliis Grammaticis apud Pierium.——14. *diſceſſerat* Pierii Oblong. Parrhaſ. et Leid. cum Goth. ſec. v. ad Ecl. II, 67.——15. *herba eſt*; ſuſtulit *eſt* Heinſ. auctoritate librorum: et jam Pierius ſuadebat.——17. *poſque diem* Zulich. *quæque* Leid., male.

vix ſatis prudenter pronuntiavit Maro: ſe illas tragœdias Pollionis per totum terrarum orbem eſſe celebraturum. Si enim tam præclari ingenii fetus illi erant, non poterant indigere Virgilio præcone. 11. *tibi deſinet*, ex τῷ *dicere, ferre*, carmen, in te deſinet; laudes tuæ perpetuum meorum carminum argumentum erunt; ita ſimpliciter exponere malim, etſi dura oratio eſt. cf. Theocr. XVII, 1. 13. Permitte, ut inter laudes tuas bellicas etiam hic ex poëtico encomio honos tibi accedat, nec Muſam meam dedignare. Hæc vero quam eleganter expreſſit poëta! Pulcre imitatus Popius *Paſtorals* II, 9. 10 *Accept, o Garth, the Muſe's early lays, That adds this wreath of ivy to thy bays.*

16. *Incumbens—olivæ*; Wartonus *againſt an olive's trunk reclin'd*; hunc enim mœrentis hominis ſtatum eſſe. Recte vero, modo uſus loquendi ferret, arboris trunco acclinis aliquis ſtat vel recumbit; et alienum tum epitheton *tereti*. Sed nec alterum abſonum; et baculus oleagineus ex more. v. Apollon. Argon. II, 34, et ſic in parte librorum Ovidii Met. II, 680 *Illud erat tempus, quo te paſtoria pellis Texit, onuſque fuit dextræ ſilveſtris oliva, Alterius, diſpar ſeptenis fiſtula cannis*; etſi Heinſ. ibi ex aliis libris repoſuit *baculum ſilveſtre ſiniſtræ*, quum vulgo legeretur, *baculus ſilveſtris olivæ*. Innixum pedo paſtorem fiſtula novem calamorum canentem vide, ſi tanti res eſt, in lucerna fictili ap. Borionium in Collectan. Antiqu. tab. 87.

17. *præque d.* præveniens diem age ſ. adduc. Æn. II, 802 *Jamque jugis ſummæ ſurgebat Lucifer Idæ, Ducebatque diem. Serv.* Vigilarat vero noctem miſer amator. 18. *Conjugis*

Conjugis indigno Nifæ deceptus amore
Dum queror, et divos, quamquam nil teftibus illis
Profeci, extrema moriens tamen adloquor hora.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verfus.
Mænalus argutumque nemus pinofque loquentis
Semper habet; femper paftorum ille audit amores,
Panaque, qui primus calamos non paffus inertis.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verfus.
Mopfo Nifa datur: quid non fperemus amantes?

19. *queror ad divos* Moreti quartus, fed fic copula defideratur.—— 20. *extremam* Gud. *adloquar* Leid. pr. Mentel. pr. et Medic. a pr. *m.*—— 21. *mea fiftula* Mentel. pr.——22. *pinufque* tres ap. Heinf. *lucofque* Zulich. *pinofque fonantes* Medic. ex Ecl. X, 28, uti Burm. fufpicatur; illuftrat *loquentes* Heinf.——24. *primum* Medic. vid. Ecl. II, 32. *non p. agreftes* Menag. pr.——26. *fperamus* Moreti pr. *fpernemus* Voff. *quid nos fperemus amantes?* Burm. conjicit, et Jo. Schrader. *quid nunc.* Sed v. Not.

jugis fimpl. amicæ. cf. infr. 66. Ecl. VI, 52. Æn. IV, 536. *indigno amore*, h. perfido, quo ejus fides digna non erat; adeoque pro puellæ perfidia. 19. *teftibus illis*, ab amica, Nifa, fæpe amori teftando aut jurejurando vocatis. 20. *adloquor* incufandi eos cauffa: *ἤδη γὰρ φράσδει πάνθ', ἅλιον ἄμμι δεδύκειν*: Theocr. I, 102, quæ hinc illuftres. *queror deos et alloquor* jungunt alii.

21. Verfus intercalaris ad imitationem Theocr. I, 64. II, 17 etc. factus: in eo interponendo non certum verfuum numerum fervat Maro. *Mænalios* intell. Arcadicos, paftoritios, quales a paftoribus cani foliti in monte Arcadiæ, Mænalo; unde fqq. verfus 22—24 fubjicit, nam in Mænalo inter pineta paftorum carmina ipfiufque Panis affiduo audiuntur.

22. *pinofque loquentis*, idem quod *argutæ*, vento fonoræ, vid. Heinf. ad h. l. cf. Ecl. VII, 1. 24. *non paffus inertes* effe, fed canoros; quod Ecl. II, 32 *Pan primus calamos cera conjungere plures Inftituit.* Color idem Ge. I, 124.

26. *quid non fperemus amantes* fc. fieri poffe? nihil non nunc expectare licet. *Omnia nunc fient, fieri quæ poffe negaram.* *fperare* generali notione, ut ἔλπεσθαι pro οἴεσθαι. Dicta hæc cum indignatione et dolore videri poffunt, ut illa v. 30, etiam cum farcafmo. 27. *Jun-*

Jungentur jam gryphes equis; ævoque ſequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Mopſe, novas incide faces: tibi ducitur uxor.
Sparge, marite, nuces: tibi deſerit Heſperus Œtam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus. 31

27. *Junguntur* Moret. pr. *tigres* pro *gryphes* Parrhaſ. *grypes* Medic. γρῦπες. *ſequente* Leid. C.——28. *tumidi* Voſſ. *timidae* Parrhaſ. et Rottend. ſec. Medic. et Ven., ſed jam Chariſius genus in h. l. notavit. *timide* Goth. ſec.——29. Vir doctus ap. Burm. conjecerat: *incende faces*, uti et in Cod. Divionenſi erat; quia, ſponſa deducta, incenditur fax, non inciditur. Nimis argute! Sed tuetur vulgarem Burm.——30. *jam deſerit* Ven.——31. *tibia:* de paſtore expectabamus fiſtulam.

27. *Jungentur* amore. Color ductus ex Theocr. I, 132 ſqq. *Gryphes* poëta novo exemplo induxit; fabuloſum monſtrum ex hieroglypho ductum, quod ad Apollinem ſpectabat. *ævo ſequenti*, ſimpl. in poſterum. 28. *ad pocula*, ad potum.

29. *novas incide faces*, inciſis lignis para tædas, ad novam nuptam domum ducendam. Epitheton *novas* ornat ſimpliciter. 30. *Sparge, marite, nuces*, qui antiquus in nuptiis Romanorum mos erat: eumque adeo poëta ad paſtorum vitam traduxit. Spargebantur autem nuces nupta jam in domum et thalamum deducta, adeoque nocte jam orta: quam ſponſi in gratiam ſolito citius oriri ait; hoc enim eſt: *tibi deſerit Heſperus Oetam*. Itaque in votis novæ nuptæ ac ſponſi tam frequens eſt Heſperi mentio: cf. Catull. LX, 328 ſq. Eſt autem hoc, quod ab Œta Heſperus oriri dicitur, ab aliquo poëta Græco ductum, qui aut in locis Œtæis montibus ſubjectis vixit, aut rem in iis locis geſtam, ſi recte conjicio, Pelei et Thetidis nuptias, narravit; inde hoc in ſollennem poëtarum uſum verſum eſt, et quidem promiſcue modo in ortu modo in occaſu ſolis ac diei: cum uterque ab Heſpero et a Lucifero deſignari ſoleat, ut ſidus illud ab Œta in conſpectum venire dicatur. v. Cirin 350. Seneca Herc. fur. 132. 133. conf. laudd. a Barth. ad Stat. V Silv. 4, 8. Maroni autem proxime præiverat Catull. LIX, 7 *Oetæos oſtendit noctifer ignes*, ubi v. Intpp. Porrigitur illud montium jugum ab oriente verſus occidentem, vid. Strab. IX, pag. 655. In iis itaque, qui illum tractum habitabant, fuere, quibus Œta ab occidente ſita eſſet; iis adeo Veneris ſeu Heſperi ſtella, quoties poſt ſolis occaſum in conſpectum veniebat, ab Œtæis montibus oriri videri potuit heliace. Sic et Cul. 202 *Et piger aurato procedit Veſper ab Oeta.* Minus definite Muſæus 111. Ἐκ περάτης ἀνέφαινε βαθύσκιος ἕσπερος ἀστήρ.

Vulgari

O digno conjuncta viro! dum despicis omnis,
Dumque tibi est odio mea fistula, dumque capellæ,
Hirsutumque supercilium, promissaque barba;
Nec curare deum credis mortalia quemquam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Sæpibus in nostris parvam te roscida mala
(Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem;
Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus;

32. *Et digno* Leid. alter. *cum despicis* Rottend. alter.——34. *promissa* Heins. e melioribus, quem v. Vulgo: *prolixa*, quod in omnibus suis libris Pierius legebat; atque ita editum in Aldd., excepta altera 1505, quam, ut hinc intelligas, Pierius tractabat.——35. *credas* Moret. quart. et interpres Statii ad Theb. III, 350. *credes* Goth. sec.——37. *roscida mella* Moret. sec., ut Ecl. IV, 30 (et placere possit propter *sæpes*, in quibus apes mellificare solent. conf. sup. I, 54), sed recte vulgatam tuetur Heins. *Therasidæ mala* Ven.——39. *ab undeno* Leid. *tum me jam acceperat a.* Sic Medic. cum potioribus, et Eugraphio ad Terent. Andr. I, 1. Tuetur tamen Heins. *ceperat;* scil. ut magis orationi poëticæ consentaneum. *tum jam me ceperat* Pierii Obl.

Vulgari enim more loquendi, quem poëtæ sequuntur, astrum oriri dicitur, quod in conspectum venit; pro, oriri, autem sollenne est surgere, procedere, venire de astris, ut X extr. Ita et Servii et Cerdæ cum Vossii ad Catull. p. 150, et Huetii in Huetianis subtilitatibus non indiget res. Astrum in numis Locrorum de Hespero interterpretantur viri docti: v. Spanh. ad Callim. in Del. 303. Firmat conjecturam locus Strabonis IX, pag. 638, qui Ozolas publico sigillo inscriptum habuisse Hesperum testatur. Visitur autem illud non modo in numis Locrorum Ozolarum seu Hesperiorum ad occidentem habitantium, verum etiam in numis Opunticorum, ut ap. Golz. in Græc. Num. t. XVIII, 3. 4. Pellerin. *Recueil* T. I, t. XIV. Luciferum ab Ida oriri Trojanis dixit noster Æn. II, 801, ubi cf. Excurs. XVI ad lib. II.

32. *O digno c.* cum contemtu irrisio; nam non minus rusticum et multo se deformiorem esse eum innuit, cujus tamen illa caussa perjura fieri sustinuerat; hoc v. 35 a caussa exprimit. cf. Theocr. XI, 31.

37. *roscida mala*, rore matutino adspersa, δροσόεντα. *Sæpibus in n.*, h. in horto prope sæpem; adumbrata suavissima hæc in toto hoc genere ῥῆσις ex Theocr. XI, 25—29, ubi pro pomis erant ὑακίνθινα φύλλα, flores. 39. *Alter ab u.;* h. duodecimus, ut Ecl. V, 49 *alter*

Jam fragilis poteram a terra contingere ramos.
Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error!
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc ſcio, quid ſit Amor: duris in cotibus illum
Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec generis noſtri puerum nec ſanguinis, edunt.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Sævus Amor docuit gnatorum ſanguine matrem
Conmaculare manus: crudelis tu quoque, mater;

40. *ab terra* Medic. *a* abeſt a Goth. ſec. *conjungere* Longob., more variandi ſolito.——44. *Aut Tmaros*; ita diſerte liber Bembi, Menag. Moret. Gud. *Aut Maros* Medic. *Aut Marus* liber Serv. Colot. *Aut Iſmarus* in duobus Servii ap. F. Urſin. Vulgo legebatur *Iſmarus aut R.*, etſi de altera lectione *Aut Tmarus* jam Pierius monuerat, inde Urſinus ac Fabricius apud Burm. cum Cerda. Variavit Maro Theocriteum: Ἢ Ἄθω ἢ Ῥοδόπαν. Fuit tamen hæc altera lectio perantiqua, cum eam Valerius Probus recitet in Inſtitutt. De Tmaro v. var. lect. ad Æn. V, 620. 45. *generis noſtri* Heinſ. e ſcriptis: *noſtri generis* vulgo lectum. *puerum aut ſ.* Leid. uterque: alter et *veſtri.*

ter ab illo, ſecundus—*me ceperat.* Uti *anni accedere, addi*, aut nos *ad annos pervenire, annos attingere*, dicimur, ita h. l. *annus capit, accipit* eum, qui annum duodecimum ingreditur. 41. *Ut vidi, ut perii*, ex Theocr. II, 82. III, 42; cum vidi, tum ſtatim amore exarſi. ὡς—ὡς pro ὡς—οὕτως ſeu ὥς: ut—ita. *error* vero pro inſania, et hinc pro amore. v. Cerda h. l. Heinſ. ad Ovid. Am. X, 9. Met. X, 342.

43. *Nunc ſcio*, ſero ſcil. Ex Theocr. hæc Idyll. III, 15 ſq., ſed multo is modeſtius et ex imperiti paſtoris perſona decentius; quamquam ſagaciſſimus Popius Virgilii rationem ſequi maluit. *cotes* pro cautibus. *Tmaros* Epiri mons, ſub quo Dodona, Strabo VII, p. 505. v. congeſta a Geſner. ad Orph. Argon. 264. *Rhodopen* Thraciæ nemo ignorat; at *Garamantes*, extremas, ut veteres credebant, Africæ ſupra Gætuliam partes incolentem populum, a paſtore jactari quis quæſo ferat? conf. Æn. IV, 365 ſqq. 45. *edunt*, pro ediderunt, genuerunt, ut in proſa oratione dicendum fuiſſet.

47. Haud dubie Medeam ſuos filios ex Jaſone perfido marito mactantem reſpicit; cujus dum immane facinus ad Amorem refert, refugit ſimplicis paſtoris animus horrore ad memoriam

Crudelis mater magis, an puer inprobus ille?
Inprobus ille puer: crudelis tu quoque, mater.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc et ovis ultro fugiat lupus; aurea duræ
Mala ferant quercus; narciſſo floreat alnus;
Pinguia corticibus ſudent electra myricæ;
Certent et cycnis ululæ; ſit Tityrus Orpheus;
Orpheus in ſilvis, inter delphinas Arion.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.

49—50. Etſi audacter dictum videbitur, libere tamen profiteor, verſus hos ab inepto homine ex margine illatos videri. Adſcriţ ſerat aliquis pro ſuo judicio: *Crudelis mater magis an puer improbus ille?* Alter, ac ſi judex ſederet, adſcripſerat: *Improbus ille puer, crudelis tu quoque, mater.* Dignum operculum patella! ſed uterque verſus eliminandus.——49. *an pater improbus ille; Improbus ille pater*, ut de Jaſone intelligatur, conj. Meurſ. ad Lycophr. Male. vid. Not.——52. *Nunc ad oves ultro fugiat lupus* Zulich., quod arridet Burmanno. *ut oves ultro fugit* Ven.——53. *ferent* Moreti fragm.——55. *Et certent* Zulich.——56. *delphines* Zulich. *Orion* in nonnullis ap. Burm.

memoriam tanti ſceleris; itaque ad corrigendum id, quod dixerat, ſubjicit; *crudelis tu quoque mater.* Etſi enim ad ultima mala impellere infelix amor poſſit; at tale tamen ſcelus nemo, niſi ipſe immani ingenio ſit, ſuſcipiat. Cum tamen ſemel contra Amorem cauſſam ſuſcepiſſet, neque omnem propterea ab eo culpam removeri vellet, in dubitationem incidit, ita tamen, ut tandem culpam utrique communem eſſe decernat. Uti hæc recte, ut feci, defendere me poſſe arbitror, ita ut præclare dicta extollere nolim. Ineſt enim jejuni et inepti luſus neſcio quid; nec tollitur illud, ſi mater Venus ſit. *Improbus* vero nil aliud, quam *crudelis, ſævus*, Æn. II, 80. X, 727, unde fere permutatur cum *impius*. cf. Anthol. Lat. I, pag. 358.

52—56. Ex Theocr. I, 132—136. 54. *myricæ* v. ad Ecl. IV, 2. *aurea mala* v. ad III, 71. 56. *Orpheus in ſ.*, h. Tityrus, rudis cantu, nunc inter reliqua, quæ contra rerum naturam fient, erit alter Orpheus et Arion. Poëtica exornatione adjecit utrique determinationem ab externa aliqua ratione: Orpheus inter feras, Arion inter belluas marinas. Ita adjecta erant: *Fraxinus* in ſilvis,—*pinus* in hortis: Ecl. VII, 68.

 58. *medium*

Omnia vel medium fiant mare. Vivite, silvæ;
Præceps aërii specula de montis in undas
Deferar; extremum hoc munus morientis habeto.
Desine, Mænalios jam desine, tibia, versus. 61
Hæc Damon: vos, quæ responderit Alphesibœus,
Dicite, Pierides; non omnia possumus omnes.

ALPHESIBOEUS.

Effer aquam, et molli cinge hæc altaria vitta;

58. *fiat* Medic. cum Leid. sec. a m. pr. et Gud.——59. *in altum Deferar* legit Scaliger ad Auson. Cupid. cruc. 24.——61. *Desine M. mecum mea t. v.* Voss. alter a m. pr.——64. *Et fer aquam* Gud. *Affer* Goth. pr. fragm. Moreti et Zulich., quod tamquam sacrificio accommodatius præfert Burmann. Theocr. II, 1 φέρε Θέστυλι. Mala ratione ab *aqua calida* petita tuetur *Effer* Cerda.

58. *medium mare.* *medium* interdum non ita definite sed paullo pinguius dici, dudum docuere viri docti. *Vivite*, valete etc.; ducta hæc ex Theocr. I, 115—118. 59. Nimis subtile est, quod respicere volunt pastorem ad scopulos Leucatæ, promontorii, Sapphus jactu nobiles, v. Scalig. ad Auson. Cupid. v. 21, ib. Toll., it. ad Strab. p. 694 etc. *Specula* pro cacumine, ex σκοπιά. Expressit autem Theocr. Idyll. III, 25. 60. *hoc munus*, int. carmen, quod cecinit; non mortem: quæ non posset esse *munus morientis.* Etsi per se amicæ aliquis spiritum ac vitam pro munere offerre velle posset. Respexit ad Theocr. III, 24. 25, et XXIII, 20. 21, et sup. Ecl. II, 7 *mori me denique cogis.*

63. *non omnia p. o.* Alphesibœi carmen, tamquam doctius, recitandum ad Musas refert. Caussam per proverbium reddit: se ei recitando non æque ac superiori carmini parem esse: quia *non omnia possumus omnes.* Ductum esse ex Lucilio testatur Macrob. VI, 1, p. 575 *major erat natu: non omnia possumus omnes.* Multo tamen ingeniosior ratio illa Popiana est *Pastor.* III, 56 *Next Ægon sung, while Windsor groves admir'd. Rehearse, ye Muses, what yourselves inspir'd.* Est autem hoc, quod sequitur, carmen ex Theocrit. Pharmaceutria Idyll. II adumbratum. Mulier aliqua venefica inducitur amatorem suum, a se abalienatum, et ex agro in urbem profectum, magicis sacris ad se revocans. Loquitur vero cum Amaryllide sacrorum horum administra.

64. Apparatum sacri magici curare jubet venefica: Stat ara, affertur aqua lustralis,

Verbenasque adole pinguis et mascula tura:
Conjugis ut magicis sanos avertere sacris
Experiar sensus; nihil hic nisi carmina desunt.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam;
Carminibus Circe socios mutavit Ulixi;

66. *Conjugis et magicis* Moreti primus. *avertere sensus Exp. sacris* Moret. quart. et Parrhas. *insanos vertere* emend. Jo. Schrader.——68. *Daphnin* ubique reposui, pro *Daphnim:* ut scriptura sibi constaret: vid. ad II, 26. ——69. Versum adoptavit Petron. 134 in verss. de saga 13. *Carmina e cælo* Giphan. ad Lucret. pr. 463 e scriptis. *et e cælo* ex antiquis aliquot exemplaribus laudat Pierius. *Carmina vel lunam cælo deducere possunt* Schol. Stat. Theb. I, 104.——70. *Ulixi* Heins. e Medic. et Mentel., quem vide ad h. l. Nec tamen codices me moverent, nisi veteres Grammatici observarent, dici *Achillei* et *Ulixei*. *Achilli* et *Ulixi*. cf. ad Æn. II, 7. Scilicet, quantum assequi licet, Ὀδυσσεὺς fuit pronuntiatum *Ulixeus;* et alia

lis, coronatur ara, verbena in ara accenditur, cum ture. *vitta molli*, quia lanea. Theocrit. Idyll. II, 2 οἰὸς ἀώτῳ. 65. *Verbena* modo de omni herba e sacro loco petita, modo de genere aliquo dici videtur; ut ex Plinio, Servio aliisque, docent viri docti ad h. l. et passim. *Masculum tus* vocabant veteres optimum ac præstantissimum: idem *stagonias* appellatum, in guttæ speciem rotundum; ut ex Dioscoride ac Plin. XII, 14 docuere viri docti. v. Cerda. 66. *sanos avertere—sensus*. Recte Serv. a sanitate mutare, pervertere; παρατρέπειν. Est pro vulgari: in amoris insaniam vertere, insanum amore reddere. Puellæ mentio nulla fit, a cujus amore eum avertere et avocare possit. Apud Theocritum est, sacro magico facto incantare καταθύεσθαι l. l. v. 3 Ὡς τὸν ἐμοὶ βαρὺν εὖντα φίλον καταθύσομαι ἄνδρα. *sani* vero ornandi caussa adjectum: quia ad insaniam et amorem vertebat. *Conjux* simpl. amator, ut sup. 18, et sic Gr. ἀνὴρ, ut Theocrit. *carmina* de magica formula accipe.

69. De his teratologiis magicarum artium ad omnes tantum non poëtas plurima, ut solent fere in his munifici esse, loca collegere interpretes; v. ad Horat. Epod. V et XVII. Lucan. VI, 420 etc. Tibull. I, 2, 32, et h. l. Cerda aliique; itaque hic paucissimis defungi licebit. Interea ad superstitionum caussas attendere velim animum, ut intelligas, esse fere eas aut a rebus insolitis et

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Terna tibi hæc primum triplici diverſa colore
Licia circumdo, terque hæc altaria circum
Effigiem duco; numero deus inpare gaudet.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores;

alia flexione, Ὀδύσσης, ut Τύδης, Ὄρφης (Priſcian. p. 68), *Ulixes*, *Ulixi*; ut Chryſes, Chryſi; Hercules, Herculi. In edd. legebatur *Ulyſſi*, et inde a Pulmann. *Ulyſſei*. At in codd. *Ulixis*, *Ulixes*. *Circe* in Medic., ſuperadſcripto *a*, ut ſit *Circa*; tum *mutabit* Gud.——71. *in campis* Zulich.——73. *triplici primum* Goth. ſec. *triplici circumdata filo Licia* Donatus memorat ad Terent. Andr. V, 4. 8. *triplice d. c.* Medic. et Menag., qui et v. 105 et 106 hic inſerit; ſed intempeſtive.——74. *terque hans* Longob. Pierii, ut referatur ad *effigiem*.——77. *trinos* Ven. *tribus natis* Leid.

et præter naturæ morem fieri creditis aut ab aliqua ſimilitudine, modo tropica, modo allegorica, petitas: rebus phyſicis plerumque ad animorum ſenſus traductis. 71. *cantando* pro incantando, faſcinando. *Frigidus* ex natura anguium dictum, ut ſupra III, 93, et male alio trahitur. *rumpitur*, diſrumpitur. Geſnerus Theſ. h. v. malit *a nocendo cohibetur* exponere, quia ſere *rumpi* dicuntur, qui defatigantur, conficiuntur. Scilicet inſederat viro exquiſitæ doctrinæ hoc, quod ſiſti fere ſerpens, ac detineri carmine aut torpere, ſolvi ac rigere, dicitur. cf. Tibull. I, 8, 20. Lucan. VI, 488 et al. δολιχὴν ἀνκλύετ' ἄκανθαν Γηγενέος σπείρης, μήκυνε δὲ μυρία κύκλα Apollon. IV, 150. Sed et alterum memorari ſolitum fuiſſe, nunc uno Ovidii loco docebimus Am. II, 1, 25 *Carmine diſſiliunt, abruptis faucibus, angues*; in quem ſenſum *rumpi* ut accipiamus, ſuadet ſermonis ratio et uſus.

73. Dum hæc loquitur maga imagunculum Daphnidis tenere eamque tribus filis, diverſi quoque coloris, circumdare et circa aram portare putanda eſt. 75. *deus* univerſe, cum proprie ſit Hecate, cui magica ſacra fiunt. 77. tum illa jubet ancillam *ternos colores tribus nodis*, h. e. tria fila diverſi coloris unumquodque

Necte, Amarylli, modo; et, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Limus ut hic durefcit, et hæc ut cera liquefcit
Uno eodemque igni: fic noftro Daphnis amore.
Sparge molam, et fragilis incende bitumine lauros.
Daphnis me malus urit: ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.

78. Mira res eft, quantopere ineptierint viri docti Sæc. XV et XVI in hujus verfus metro: dum nodos intrudere voluere. Cæteris ap. Burm. adde Benedictum philologum in Ed. Junt. 1520, ut fit verfus amphimacer. *modos* Zulich.——80. *hæc ubi* Ven.——82. *laurus* Medic. conf. fup. v. 13. *ramos* Pierii Oblongus.——83. *me male urit* Rottend. alter. *in hac ego Daphnide lauru* tentabat Jo. Schrader.

que fuo nodo, nectere verba præfatam: Veneris hoc vinculum fe effe velle.

80. Duas Daphnidis imagines, alteram e limo, e cera alteram, igni admoveri puta. Cerea etiam ap. Theocrit. II, 28 eft; minus bene Servius alteram ex limo ipfius veneficæ effe vult: nam fequitur: *fic noftro Daphnis amore*, fcil. liquefcat molliaturque in amorem mei, obdurefcat vero et obfirmetur animo ad conftantiam amoris.

82. Aliud venefica nunc aggreditur; laurum incendit ut Daphnis eodem modo amore incendatur. *molam*, far et falem, ut etiam Theocr. v. 18 et 21. conf. h. l. Serv. Cur, pro fulfure, *bitumine* illitas lauros memoret, nam videtur myftica aliqua cauffa fubeffe, ariolationes v. apud eund. *fragiles* Lucretii VI, 111 auctoritate a fono ex fragore explicant, *crepitantes in flamma*, quod ominis loco in hac arbore obfervabatur. Theocr. l. l. v. 24. v. Cerda h. l. cf. Tibull. II, 5, 81. 83. Mox 83 *in Daphnide*, ἐπὶ Δάφνιδι, in Daphnidem, quod in Daphnidem vertat, ut is eodem modo flamma amoris confumatur. Theocr. l. l. v. 23 Δέλφις ἔμ' ἀνίασεν· ἐγὼ δ' ἐπὶ Δέλφιδι δάφναν Αἴθω etc. Horat. Epod. V, 81. Scilicet magicæ hæ rationes fere fimbolicæ funt, quarum congruentiam et fimilitudinem phyficum aliquem

Talis amor Daphnin, qualis, quum feſſa juvencum
Per nemora atque altos quærendo bucula lucos
Propter aquæ rivum viridi procumbit in ulva,
Perdita nec feræ meminit decedere nocti,
Talis amor teneat, nec ſit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,
Pignora cara ſui: quæ nunc ego limine in ipſo,
Terra, tibi mando; debent hæc pignora Daphnin.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.

86. *alta* Ven.——87. *concumbit* Gud. *in ulva* Heinſ. e melioribus mſſ. repoſuit iterum, cum jam a Naugerio in Ald. tert. et hinc in alias inductum fuiſſet. Vulgatæ ex Ald. pr., in his Steph., *in herba*. cf. Martin. *in umbra* ed. Ven. cum Goth. ſec. a. m. pr. *conſedit in herba* unus Heinſ., ſollennes utique variationes.——88. *ſera m. d.* *nocte* quartus Moreti et alius Heinſii. *noctis* fragm. Moreti; unde Burm. conj. *ſero noctis*. *diſcedere* Menag. et Rottend. ſec. v. ſup. Ecl. II, 67.——92. *Pignera* duo. vid. Burm. *limite* Goth. ſec.

quem effectum habere ſtultitia hominum credidit.

87. *Propter aquæ rivum;* in proſa: *juxta aquam rivi.* cf. Ecl. V, 47, ad Tibull. I, 1, 28.

88. *nec feræ—decedere nocti*, elegantius ad poëticam rationem, quam *ad feram noctem*, vel *fera nocte;* quod aliis verbis dixit Statius Theb. VI, 191 *Tunc piget ire domum, mæſtoque noviſſima campo Exit et oppoſitas impaſta avertitur herbas.* Locus omnino pulcherrimus; in quo Varium expreſſit noſter, docente Macrob. Sat. VI, c. 2. Dixerat ille de cane cervæ veſtigiis inſiſtente: *Non amnes illam medii, non ardua tardant, Perdita nec feræ meminit decedere nocti.* Eſt Homericum πειθώμεθα νυκτὶ, ut Odyſſ. μ, 291.

93. *debent hæc pignora D.* expectat hoc a defoſſis ſub limine veſtibus, ut ad eas Daphnis vel invitus retrahatur et redire cogatur. Variavit Theocriteam rationem l. l. 53. 54. 59. 60. *Liminis* autem ſollennis

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipſe dedit Mœris: naſcuntur plurima Ponto:
His ego ſæpe lupum fieri, et ſe condere ſilvis
Mœrin, ſæpe animas imis excire ſepulcris,
Atque ſatas alio vidi traducere meſſis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Fer cineres, Amarylli, foras, rivoque fluenti
Tranſque caput jace; nec reſpexeris: his ego Daphnin
Adgrediar; nihil ille deos, nil carmina curat.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Adſpice: conripuit tremulis altaria flammis
Sponte ſua, dum ferre moror, cinis ipſe. Bonum ſit!

96. *pluruma* Medic., ut *maxuma*, a m. pr.——98. *Mœrim* alii. v. ad II, 26. *Mœrim et ſ.* Zulich. *animaſque* Parrhaſ. *exire* Goth. ſec. ed. Mediol. 1474 cum aliis antiquis; uti auguror.——102. *nec reſpexeris* Medic. Pierianus Obl. Gud.; et hoc verum eſt; vulgo *ne.*——105. *trepidis* vel *tremulis* Cod. Köler. *palmis* pro *flammis* Moret. ſec.——106. *Bonum ſit* Zulich. a m. pr. *ipſe bonus ſit* Nonii quædam edd. in *cinis.*

nis mentio in poëtica oratione, cum aut admittuntur aut excluduntur amantes.

95. Lecta in Ponto venena commendantur, quia Medea iis uſa erat. Magica quæ ſequuntur miracula nimis nota ſunt, quam ut aliquis in iis hæreat. cf. Cerda, et laudd. ad v. 69.

101. Novum et fortiſſimum præter cætera incantationis genus adgredi videtur, quod partim cum expiationis, fluminis aqua viva fieri ſolitæ ritu, partim cum eo more conjunctum eſſe puto, quo diis inferis aliquid devovetur. v. Cerda. conf. Theocr. XXIV, 92. 94.

103. *nihil ille deos*, deos, qui inter incantandum vocati fuerant. Quandoquidem omni magico ritu nihil adhuc effeci, experiar noviſſimum. Et ecce v. 105 hoc effectum habet.

105. Non neceſſe hæc ex

Nescio quid certe est; et Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?
Parcite, ab urbe venit, jam parcite, carmina, Daphnis.

107. *Nescio quis* ex Ald. ed. pr. *qui* poster. laudat Burmann. Male: nam Ed. pr. sec. tert. *quid* habent; nec nisi in edd. serioribus 1527. 1557 varietas illa occurrit. *quit* Medic. *certi est* ex eodem laudat Heins., quod Foggin. non expressit. *Nescio quicquid id est* Zulich. *est* abest a Ven. Jo. Schrader. tentabat: *Nescio quis certe est: ut Hylax in limine latrat!* Porro *Hylas* fere in libris.——108. *omnia* sed superadscripto *s* Medic. *omina* Canter. ex vet. cod. emendabat. vid. Heins. *qui adamant* Zulich.; Heins. in ora Codicis, forte: *ipsis sibi somnia fingunt;* quod minus eleganter diceretur. Deerat hic versus Parrhasiano.——109. *jam carmina parcite* Medic. et Pierii Obl. Vatic. *Parcite, ab urbe domum jam parcite carmina, Daphnis* Medic. Pierii.

alia quam ex veneficæ persona dici. Ipsa illa simul cum ministra admovere cineri manus poterat. *cinis corripuit tremulis flammis*, h. flammæ ex cinere moto corripuere aram; res ominosa, ut notum. *cinis ipse*, αὐτὸς, sponte. 107. *Nescio quid* est certe aliquid; evenit, quod veneficio efficere volui.

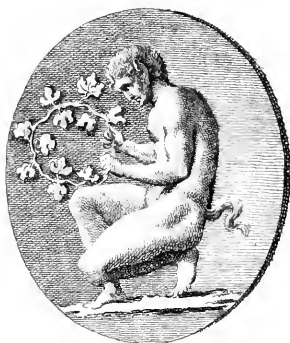
ECLOGA IX.

MOERIS.

ARGUMENTUM.

Ad urbem Mantuam hædulos deportanti Mœri, villico, qui homines et ipſi ſervi erant, v. Ecl. I, 28. Cic. Verr. III, 50; adjungit ſe in itinere Lycidas, ætate florente paſtor et carminum ſtudio flagrans; a quo viæ cauſſam rogatus Mœris calamitates ſuas, dominique, Menalcæ, injurias ac pericula inter eundum, id quod aliquantum j cunditatis habet, commemorat; cumque ſermo ad Menalcæ carmina deductus eſſet, recitat uterque nonnulla ex iis fragmenta ac locos, qui fere ex Theocrito converſi ſunt, uti tota carminis forma ex ejus Idyllio ſeptimo ducta eſt. Totum carmen ad certum poëtæ conſilium compoſitum, ejuſque, ſub Menalcæ nomine, fortunam ac temporum calamitatem in eo adumbratam eſſe, manifeſtum fit. Jam Servius porro hæc narrat: *Virgilius, poſtquam pæne occiſus eſt ab Arrio centurione, cujus in ſe ſtrictum gladium ut effugeret, in Mincium fl. ſe præcipitaverat (vid. eund. ad III, 94), Romam revertens mandavit procuratoribus ſuis, ut tuerentur agros ſuos et ad præſens obſequerentur Arrio. Modo ergo Mœris, procurator ejus, ſecundum præceptum patroni, portat hædos Mantuam, quos Arrio offerat.* Quæ res cum per ſe non improbabilis ſit; effrenis enim libido et inſolentia militum in colonias deductorum erga poſſeſſores agrorum, quos ipſi affectabant, fuiſſe memoratur vid. Appian. Civ. lib. V, p. 1082; apud eundem tamen mox alia narratio de Clodio attexitur, qua et ſuperioris fides infringitur. Hæc ipſa a recentioribus interpretibus multo etiam magis exornata

nata videas. Inſpice modo Catrœum ac Ruæum. Ex ipſo carmine hæc ſaltem confirmantur: ſcriptum id eſſe eo anno, quo agri Cremonenſes ac Mantuani inter Veteranos diviſi eſſent, U. C. 713, adeoque paullo poſt primam eclogam; Virgilii fortunam ſub Menalcæ perſona adumbrari; hunc quidem cauſſam habuiſſe in largitione iſta agraria agros ſuos ſibi relictum iri ut crederet; atque ita vulgo creditum fuiſſe; ejus rei ſpem ac fidem carminum gratiam feciſſe v. 6—10; fuiſſe tamen illum poſſeſſionibus ſuis ejectum, neque id ſine magno periculo, v. 15 et 16. Carmina ipſa, quæ intexta ſunt, numero quatuor, ſunt partim e Theocrito verſa, partim ad temporum conditionem accommodata v. 46 ſq. Lycidæ pueri ſtudium et cupiditas audienda delectat 56 ſqq. Omnino carmen ſpiritum Maronis et dignitatem epicam prodit; etſi in ſumma argumenti equidem non multum ingenii agnoſcam.

ECLOGA NONA.

LYCIDAS *. MOERIS.

LYCIDAS.

Quo te, Mœri, pedes? an, quo via ducit, in urbem?

MOERIS.

O Lycida, vivi pervenimus, advena noſtri,

1. In Parrhaſ. et Leid. alt. ita diſtinguebatur: *an, quo via ducit? in urbem?* ut hoc ἐπεξηγητικῶς ſubjiciatur. *aut quo via* Ed. Ven.——2. Vix mihi temperabam in priore editione, quin *Quo, Lycida, vivi pervenimus!* reponerem; et ſic Ecl. I, 72 *En quo diſcordia cives Perduxit m.* Ecl. III, 88 *veniat, quo te quoque gaudet.* Idem jam Heinſio in mentem venerat, nec Burm. improbat. Si hoc tenemus: exciderat, ut centies factum, prima littera in *quo*, propter ſimile initium vicinorum verſuum, et quod magnum ſpatium litteræ initiali primi verſus relictum eſſet. Sic in Regio Cod. *Lycida* ita ſcriptum erat, ut breve *o* adpictum eſſet. Retinebat tamen me, quod ingrata eſt illa repetitio τȣ̃ *quo*, et quidam diverſo nunc ſenſu. Deſideratur huc, eo,—*ut poſſeſſor agelli diceret. Huc, Lycida, v. p.* Poſſis quoque inutilem vocem *vivi* eſſe ex margine profectam ſuſpicari et refingere: *O Lycida, quo nunc pervenimus!* Etiam Jo. Schrader. in ſchedis tentabat: *O Lycida, vivi quo venimus*; vel *vivi huc pervenimus.* Nunc cum nihil afferri poſſit, quod non alius aliter conſtituat, relinquenda eſt vulgata corrupta. Vetus ulcus eſſe debet, cum jam Servii codd. inſederit. *Vivi pervenimus* pro vivendo attigimus, ſeu, diu vivendo ad iſta pervenimus, Serv. exponit; quod durum et ſine exemplo eſſe, recte Burm. affirmat.

1. Forma ducta ex Theocrit. VII, 21 ſqq. ὦ πόδες ἄγον, Theocr. XIV. 42. 2. *vivi pervenimus*, ſcil. eo, *ut poſſeſſor advena*

* *Lycida* quinque ap. Burm., quem v. Zulich. hanc Eclogam poſt decimam ponebat.

Quod numquam veriti ſumus, ut poſſeſſor agelli
Diceret: Hæc mea ſunt: veteres migrate coloni.
Nunc victi, triſtes, quoniam Fors omnia verſat,
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus hædos.

LYCIDAS.

Certe equidem audieram, qua ſe ſubducere colles
Incipiunt, mollique jugum demittere clivo,

3. *Quo nunquam* Moret. quart. et Leid., quod etiam loco mederetur *vivi pervenimus* (eo) *quo nunquam veriti ſumus* nos perventuros eſſe, niſi durior trajectio eſſet. *qua* Gud.; forte pro *quæ* addit Burm. *Quam nunquam meriti ſumus!* Leid. alt., ut ſit exclamatio, quaſi hæc tam indigna immerentibus evenerint.——4. *migrare* Ven.——5. Quamquam duplex epitheton affectui animi non male inſervire videri poteſt, cf. Ge. I, 407. eleganter tamen Burm., dum duo epitheta ferre ſe negat, diſtinguit ac legit: *Nunce victi, triſtis quoniam ſors omnia verſat. triſtis fors* legit etiam Probus Inſtit. Gramm. Vulgata tamen, *Nunc victi, triſtes*, firmatur ex Grammatici imitatione, Anthol. Lat. lib. I, p. 178, v. 84, ubi v. Burm. Sec.; eamque feres, ſi *victi* per ſe dictum accipias, poſtquam, quia, victi ſumus, nunc triſtes mittimus. Quod vero, Cerdæ ac Pierii exemplo, *ſors* h. l. præfert Burmann., non recte facere videtur. Longe aliter ap. Horat. Od. II, 3 extr. *ſors verſari urna* dicitur, quam *ſors verſat omnia.* ——6. *non bene v.* unus Moreti. *nec vertat bene* Menag. et Pierii Obl. *quod* ſuperſcripto *s* Medic.——8. *Incipiant* Goth. ſec. *dimittere* Goth. pr. et ſeptem ap. Burm., nota variatione.

advena agelli diceret; ſed v. Var. Lect. 5. *victi* oppreſſi, afflicti, quibus id, quod victis evenire ſolet, contingit, ut fundos amittant. 6. *quod nec b. v.* „ quæ res in ejus perniciem vertatur. " Serv., cum imprecatione novi heri, cui hædi ex agro in urbem apportandi ſunt.

7. Situm agri Virgiliani puta fuiſſe hunc, ut ille inde a collium clivo uſque ad Mincium fl. et fagos ibi ſatas pertingeret. conf. Ecl. I, 52 Not. *ſubducere* ſe colles dicuntur, qui ex alto in planum deducuntur, decreſcunt, *ſich in die Ebene verlieren*, cf. Burm.; iidem colles *demittunt jugum molli clivo*, cum dorſum collis molliter declive lenem ad planitiem et fl. Mincium deſcenſum præbeat. *Fagos* fractas puta ſeu vi hoſtili ſeu procella. In priore agnoſcas imitationem Dirarum Valerii Probi 26 *Tu nemus, et multum noſtris cantata libellis Optima ſilvarum— Non fundes virides umbras— Militis impia cum ſuccidet dextera ferro.*

13. *aquila*

Uſque ad aquam, et veteres, jam fracta cacumina, fagos,
Omnia carminibus veſtrum ſervaſſe Menalcan.

MOERIS.

Audieras; et fama fuit; ſed carmina tantum
Noſtra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
Quod niſi me quacumque novas incidere lites
Ante ſiniſtra cava monuiſſet ab ilice cornix:
Nec tuus hic Mœris, nec viveret ipſe Menalcas.

LYCIDAS.

Heu! cadit in quemquam tantum ſcelus? heu, tua nobis
Pæne ſimul tecum ſolatia rapta, Menalca!
Quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis

9. Lectio hæc ab Heinſio e Mediceo probata et a Burm. repoſita, uti et in Gud. a vet. manu emendatum fuerat, et ſic Ecl. II. 3 *inter denſas, umbroſa cacumina, fagos*; multo nimirum ea elegantior vulgata: *veteris jam fracta cacumina fagi.* Apud Quinctil. VIII, 6, 46 libri plerique; *confracta c.*, quod Catrœus, ſibi mirifice in eo placens, recepit; ſaltem expectabo, donec *infracta* ſe obtulerit.——10. *noſtrum* Goth. ſec. quatuor Burm., it. Ed. Mediol. *Menalcam* Medic.——12. *marcida* Moreti fragm.——13. *aquila dicunt* Ven. et Cod. Burm.——14. *quocunque* Ven. *quæ* vel *quacunque* Gud.——15. Conf. ad Ecl. I, 18.——19. *Quis caneret ſilvas* Fragm. Moreti, at Ecl. V, 20 *Extinctum Nymphæ* etc. *orbis* a m. pr. in Medic.

13. *aquila veniente*, irruente, hoſtili et infeſto animo. conf. Burmann. In animo habuit poëta Lucret. III, 751 *tremeretque per auras Aëris accipiter fugiens veniente columba.* *Chaoniæ* vero *columbæ* ſollenni epitheto a Dodonæo luco et oraculo per columbas ſ. palumbes editio. Erat autem Dodona urbs Epiri, vetuſtiſſimis temporibus a Chaonibus habitatæ. conf. Strabo VII, p. 498 C.

14—17. Niſi augurio monitus fuiſſem, ut *quacunque* via ac ratione, jurgia cum veteranis in agros immiſſis præciderem; capitis periculum una cum hero Menalca adiiſſem.

18. *ſolatia*, carmina erepta.

Spargeret? aut viridi fontis induceret umbra?
Vel quæ fublegi tacitus tibi carmina nuper,
Quum te ad delicias ferres, Amaryllida, noftras?
Tityre, dum redeo, brevis eft via, pafce capellas;
Et potum paftas age, Tityre; et inter agendum
Occurfare capro, cornu ferit ille, caveto.

MOERIS.

Immo hæc, quæ Varo nec dum perfecta canebat.
Vare, tuum nomen (fuperet modo Mantua nobis,
Mantua væ miferæ nimium vicina Cremonæ!)
Cantantes fublime ferent ad fidera cycni.

20. *montes ind.* Moreti Fragm., etiam male. vid. ib. v. 40. cf. ib. Var. Lect. ——21. *Nam quæ* Nonius in *legere.*——25. *capre* Medic. a m. pr. *cornu petit* Rottend. fec. et Gud. pro var. lect., frequenti variatione. vid. Burm. h. l. et ad Ecl III, 87. *feret* Medic. a m. pr.——26. Pro *hæc, quæ* Medic. a m. pr. *terque.* *nondum* nonnulli ap. Pier., it. ed. Ven. *canebant* Gud.——27. *fuperent* Medic., deleto *cupiant*, quod ante perfcriptum erat. *Bare* idem, et fuperiore verfu *Baro*, at v. 35 *Varo.*——29. *Candentes* conj. Jo. Schrader., ingeniofe. *ferant* Gud. Goth. pr.

20. *fpargeret—induceret*, dicta poëtico acumine, quod Ecl. VI, 62. 63 vidimus, h. caneret, ut fparguntur—ut inducuntur; aut ut fparfa floribus eft terra, utque fontes arboribus umbrofis confiti funt. Refpicit autem Eclogam quintam, inprimis v. 20 et 40 *Spargite humum foliis*; *inducite fontibus umbras.* Utrumque vero dici, et, *fontibus inducere umbras*, et *fontes inducere umbris*, docet Burm. ad h. l.

21. *Vel quæ* fc. quis caneret, quis cecinifiet vel ea, quæ nuper, te non fentiente, cum caneres, ex te addidici, quando ad Amaryllidem te conferebas. Tum fubjicitur vff. 23—25 breve carmen ex Theocrit. III, 3—5 ad verbum converfum. Comparat ifta inter fe Scaliger Poët. V, 5 pr., fed fuo more. Add. Gell. IX, 9.

22. *Amaryllida, delicias noftras:* aut communem utriufque amicam dicere voluit, aut pro, meam amicam. Hoc fane magis confentaneum, quandoquidem Mœris jam fenio fractus eft v. 51.

27—29. Aliud breve carmen. Aut quis hæc caneret, quæ etc. *Vare, tuum nomen cantantes f.* —*fuperet modo*— Nexus fententiarum effe videtur hic: Si modo Mantua ab interitu

LYCIDAS.

Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos;
Sic cytifo paftæ diftendant ubera vaccæ:
Incipe, fi quid habes. Et me fecere poëtam
Pierides; funt et mihi carmina; me quoque dicunt
Vatem paftores: fed non ego credulus illis.

30. *Sic fua* Alcuin. Grammat. p. 2124. *Cyrneas* varie corruptum in libris v. ap. Burm. Eft Κύρνος, Κύρνειος. *fugient* Ven. *exagmina* Medic., fed transfixo *g*.——31. *diftendant* Heinf. e melioribus, etiam fic Medic., ficque alii apud Pier., cum vulgo *diftentent* legeretur. *diftentant* Voff. pr. *diftendent* Ed. Ven.——33. *dicent* Ven.——34. *non fum credulus* unus Moreti.

ritu fervata fuerit: nomen tuum per totum agrum Mantuanum celebrabitur. Poëtico, fi non paftoritio, phantafmate, quo omnis natura fenfu rerum jucundarum et moleftarum imbuitur, ad olorum cantum id revocavit: quandoquidem cantus tribui iis folet: ipfi cygni tuum nomen celebrabunt. Commemorat hos quia Mincius iis abundat Ge. II, 198. 199 *Et qualem infelix amifit Mantua campum, Pafcentem niveos herbofo flumine cycnos*. Ut *cycni* poëtæ fint etfi illud aliis locis occurrit v. ad Horat. IV, Carm. 2, 25, et h. l. Cerda, vix video, quomodo commode fiat: Ita effet: poëtæ Mantuani Varum celebrabunt; faltem dictum erit de uno Marone. Cygnorum cantum, faltem filveftrium, noftra quoque ætate rerum experimento vindicarunt plures viri docti, in his Abb. *Mongez*. De *Varo* v. Exc. ad Ecl. VI pr. *fuperet modo M.*, h. incolumis et falva fit, agris redditis; quo facto, ipfi Virgilio fuæ poffeffiones confervabantur. 28. *væ miferæ n*. Scilicet, cum Cremonenfium, qui Caffii et Bruti partes fequuti fuerant, agri ei militum numero, cui affignati fuerant, non fufficerent, proximi agri Mantuani additi funt, licet ea urbs in Augufti partibus fuiffet. v. Vita Virg. a. 712.

30. *Sic* nota obteftandi formula: cf. Ecl. X, 4. *Incipe* canere, *fi quid habes*, quod canas: fic apibus et gregibus tuis bene eveniat. *Cyrneas taxos*, Corficanas, ex Κύρνος. Taxus omnino mellificio exitiofa: Ge. IV, 47 *Neu propius tectis taxum fine*. *Cyrneas* ergo non aliter accipies, quam ut a notiore ac famofiore genere epitheton taxis dederit. *Mel amarum* in ea infula confectum, fatis notum poft tot de Corfica virorum doctorum commentationes. 33—36. ex Theocrit. VII, 37—41. 92 fqq. De. v. 34 docta eft Macpherfoni difputatio in *Critical Diff.* p. 205, qua efficere vult, vocabulum *Vatis* Virgilium a Gallis fuis Cifalpinis petiiffe; fuit enim inter

Nam neque adhuc Vario videor, nec dicere Cinna
Digna, ſed argutos inter ſtrepere anſer olores. 36

MOERIS.

Id quidem ago, et tacitus, Lycida, mecum ipſe voluto,
Si valeam meminiſſe? neque eſt ignobile carmen.

35. *Vario* manifeſte legit Serv. et Schol. Horat. Cruqu. ad Od. I, 6, qui Thyeſtæ tragœdiæ auctorem, eundemque nobilem epicum poëtam, intelligit; ſed in ſcriptis conſtanter *Varo*. In edd. *Vario* repoſitum eſt ab Egnatio et Naugerio: quod iterum deſeruit Paullus Manutius cum edd. ſequ. Quæ ambiguitas in his nominibus ſit, nota res eſt: v. Exc. ad Ecl. VI. Varum inter viros principes et militia claros iſtius ætatis fuiſſe, ſatis conſtat; an idem poëta fuerit, non niſi ex hoc loco ſtatuas. De poëta enim cogitandum eſſe, docet memoratio Cinnæ. Itaque, cum perpetua ſit horum nominum confuſio, cumque veteres Grammatici *Varium* hic in libris legerint, poſt Varum v. 26 illum alterum in locum ſuum retrahendum eſſe manifeſtum ſit. *Cigna*, *Cygna*, *Cyna* in libris nonnullis. *neque dicere* Moret.——36. *inter ſtrepet* Ven.——37. *Jam pridem ago—mecum ipſa voluto* Zulich. *et* abeſt a Goth. ſec.——38. idem *Qui valeam m.*——39. *nam* deeſt fragm. Moreti et Goth. ſec.

inter Celtas Vatum ſeu Eubatum, Euhagum, ordo, Bardos etiam dignitate antecellens. conf. Strab. IV, pag. 302. Ammian. XV f. Enimvero concidit omnis hæc ſubtilitas, ſi memineris, Virgilium latine reddidiſſe Theocritea, in quibus ἀοιδὸς eſt, nec diverſum eſſe vatem a poëta.

35. *Varius* nobilis *Thyeſtæ* auctor v. ad Donati Vit. Virg. §. 53. *Cinna* Smyrnam ſcripſerat, carmen, quod decem annis elimaverat, v. Catull. 89. cf. Martial. X, 21. Ruæus parum validis rationibus ad Cornelium Cinnam magnum Pompeii ex filia nepotem refert. Poëtas eſſe hic intelligendos, verſus ſequens arguit: *inter olores*. 36. *Anſerem* aliquem ejus temporis poëtam, de quo Ovid. Triſt. II, 435. Propert. II, 34, 84. II, 25, 83, et ad quem Cic. Phil. XIII, 5 reſpicere putatur, hic tacite vellicari, docet Servius. Sed anſerem ex oppoſito olorum natum eſſe et expreſſiſſe noſtrum Theocritea, probabile ſit Idyll. VII, 47 Odio mihi ſunt Muſarum alites, Μοισᾶν ὄρνιχες (ut ap. Horat. *Mæonii carminis aliti* Vario), qui cum Homero contendunt, ὅσοι, ποτὶ Χῖον, ἀοιδὸν Ἀντία κοκκύζοντες, ἐτώσια μοχθίζεσι. *arguti* ſunt canori.

39. Ex

Huc ades, o Galatea; quis eſt nam ludus in undis;
Hic ver purpureum; varios hic flumina circum
Fundit humus flores; hic candida populos antro
Inminet, et lentæ texunt umbracula vites.
Huc ades: inſani feriant ſine litora fluctus.

LYCIDAS.

Quid, quæ te pura ſolum ſub nocte canentem
Audieram? numeros memini, ſi verba tenerem.

MOERIS.

Daphni, quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus?
Ecce Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum:
Aſtrum, quo ſegetes gauderent frugibus: et quo
Duceret apricis in collibus uva colorem.
Inſere, Daphni, piros; carpent tua poma nepotes.

40. *ver perpetuum* quendam legere notant Guellius et Cerda, quem v. ——43. *incani fluctus* mavult Bentl. ad Lucan. II, 673.——46. Mediceus etiam quinque ſequentes verſus refert ad Lycidam. Mœris ab illis incipit: *Omnia fert ætas*: nec aliter Gud. Heinſ. *reſpicis ortus* Zulich. *ſuſcipis* Gud. et Rottend.——47. *Dionæus* vero recte: Κύπρι Διωναία, apud Theocr. XV, 106.——48. *et quod* Medic. a pr. m.——49. *a priſcis* Zulich. *in vallibus* ap. Nonium Marcellum in *ducere*.——50. Obſcurum eſt quod Pomponius ad h. v. habet: "In codice Aproniano hoc ſcriptum erat Nepotes hi."

39. Ex Theocr. XI, 42—49. 63 ſq. cf. V, 45 ſq. ductum, ſed oratione variata: nobile vero bucolici generis argumentum Cyclopis amor et Galateæ in eum aſperitas. Quis non ex Theocrito meminerit Idyll. XI. conf. Bion. Idyll. VII, 3, et fragm. IV. Moſch. Idyll. III, 59. Cum ſuavitate variavit hoc idem Geſnerus Idyll. *Die übel belohnte Liebe*. 40. *ver purpureum* pro pulchro, a ſplendore purpuræ petitum; non a colore; ut notum. 41 *candida populus*, ἡ λεύκη. 42. Frondes vitium memorat, utpote in vere.

44. *pura ſub nocte*, ſerena; illuſtravit Burmann.

46—50. Perſuaſione vulgi, quæ tum erat, ſtellam crinitam, quæ inter ludos D. Julio ab Auguſto habitos apparuerat,

Omnia fert ætas, animum quoque; fæpe ege longos
Cantando puerum memini me condere foles.
Nunc oblita mihi tot carmina: vox quoque Mœrin
Jam fugit ipfa: lupi Mœrin videre priores.
Sed tamen ifta fatis referet tibi fæpe Menalcas.

52. *Cantando folitum* Agrœtius de orthographia. *Cantando longos* Scholiaftes Horat. Od. IV, 5. *ducere foles* Gudian., fed *ducere* modo v. 49. —— 53. *Mœrin* et hic refinxi. Vulgo *Mœrim*: v. ad Ecl. II, 26. —— 55. *refero* Zulich.

paruerat, v. Plin. II, 23 ubi ipfa Augufti verba adfcripta; cum Sueton. Cæf. 88. Dio XLV, 7, et not. Seneca Qu. Nat. VII, 17, et quam a. 1680 iterum in hominum confpectum veniffe, Halleius aliique docti viri docuere, animam Cæfaris in cælum recepti effe (v. Sueton. Cæf. cap. 88), ingeniofe poëta ita utitur, ut eum inter deos ruris relatum effe fingat. conf. Ge. I, 26. 27. 42. *Dionæi*, quod Cæfar genus ab Iulo, adeoque Anchifa et Venere, ducere credebatur; mater autem Veneris *Dione*. *Julium fidus* Horat. Od. I, 12, 47. *proceffit*, orta eft ftella. Ecl. VI, 86 *invito proceffit Vefper Olympo*. Alio modo *menfes procedunt* Ecl. IV, 12. Laudant Homer. Iliad. κ 252 ἄστρα δὲ δὴ προβέβηκε, verum hic alio modo dictum eft et petitum a motu et progreffu fiderum ad occafum vergentium ad oculorum fenfum notato. v. Excurf. II ad lib. II Æn. Ejus vero ftellæ ortus bonum frugum proventum ominari et maturare fingitur. *Infere* eft planta. cf. Martin.; dictum nec alio modo forte Ecl. I, 74 *Infere nunc, Melibœe, piros, pone ordine vites*. Cæterum iftam *ftellam* in *numis* aliifque monumentis confpici notum eft.

51. *Omnia fert ætas, animum quoque*, int. „eum fubito obticuiffe, nec quod cœperat, implere potuiffe." *Serv.*; addit itaque cum dolore: Omnia aufert, eripit, atterit ætas, etiam animi vires, memoriam. Atqui fæpe ego me dum puer effem, memini, totos dies æftivos cantando exigere; nunc tot carminum oblitus fum, ipfa etiam vox me deficit. *condere foles*, ut Horat. IV Carm. 5, 29 *Condit quifque diem collibus in fuis*; pro vulgari, videt diem condi. Quod fit in tempore, tribuitur alteri tamquam actio: exigit diem, peragit, fugat, finit, adeoque quoque, condit. Præiverat Callimach. in Epigram. 2, 3 ἐμνήσθην δ' ὁσσάκις ἀμφότεροι Ἥλιον ἐν λέσχῃ κατεδύσαμεν. Sic et; *noctem*, *lucernam*, *producere*. 54. *lupi Mœrin videre priores*; in profa extuliffes: Obticui (fubito deftituente me memoria), quafi lupus me primus vidiffet; ex opinione ac proverbio vulgari, cui ratio a metus

LYCIDAS.

Cauſſando noſtros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi ſtratum ſilet æquor; et omnes,
Adſpice, ventoſi ceciderunt murmuris auræ.
Hinc adeo media eſt nobis via; namque ſepulcrum
Incipit adparere Bianoris: hic, ubi denſas
Agricolæ ſtringunt frondes, hic, Mœri, canamus;

57. *et omnis* Rottend.——58. *ventoſi ceciderunt marmoris iræ* emendabat Triller. in Miſcell. Lipſ. Nov. To. VII, P. II. Eum refellit Oudendorp. ad Sueton. p. 1023.——59. *eſt* poſt *media* deeſt in Zulich. *jamque* Menag. alter; nec male.——60. *hic tibi* Ven.——61. *ſtringunt.* Pompon. "In "Codice Aproniani ſic ſcriptum erat." Forte *ſtringuunt.*

metus ſubiti contactu ſubeſſe potuit. Habet et hoc a Theocr. XIV, 22.

56. *Cauſſando n.;* cauſſas et excuſationes afferendo differs meum deſiderium, canentem te audiendi: Lucret. I, 399 *Quapropter, quamvis cauſſando multa moreris, Eſſe in rebus Inane, tamen fateare neceſſe eſt.* 57. *æquor*, int. lacum. in quem non longe a Mantua fl. Mincius diffunditur. *Sterni* et στορεῖσθαι, καταστορεῖσθαι, de tranquillitate maris ſollenne, ut Theocr. VII, 57 ut et *ſilere* de ventis ceſſantibus, ut Theocr. II, 38 Ἠνίδε σιγᾷ μὲν πόντος, σιγῶντι δ' ἀῆται. 58. *ventoſi ceciderunt murmuris auræ* in ſoluta oratione: murmur auræ cecidit, et hoc pro ipſa aura: aura, ventus cecidit. Scilicet, quod Oudendorp. ad Sueton. p. 1023 illuſtravit, *aura murmuris* dictum eſt pro aura murmurans, ſollenni poëtarum Græcorum et Romanorum, atque etiam Orientis, more, adjectivum vel participium in ſubſtantivum mutandi; unde exiſtit *aura murmuris.* Diverſa eſt ratio, qua ætheris aura, luminis aura, et ſic alia dicuntur: de quo v. ad Georg. II, 47. Epitheton proprie ad auram ſpectabat: *ventoſa aura*, ut Ovid Medic. fac. 57 *Hæc ubi ventoſas fuerint ſiccata per auras.* Ante oculos habebat Maro Theocriti ſuaviſſimum verſum: τὰ δέ νιν καλὰ κύματα φαίνει Ἄσυχα καχλάζοντα Idyll. VI, 11. 12. conf. II, 38. 60. *Bianorem* eundem cum Ocno et conditorem Mantuæ facit Servius hic et ad Æn. X, 198—200, quem illuſtrat, ſed ſuo more Mazochius in *Diſſ. dell' Academia di Cortona* T. III, pag. 27. cf. Excurſ. I ad Æn. X, p. 3 ſq. Deſtituitur tamen totum hoc aſſertum idonea auctoritate, nec alius quam aliquis ex illuſtribus viris vel ex heroibus Mantuanorum fuiſſe videtur ille Bianor. Veſtigia autem preſſit Theocrit. VII, 10. 12. *ſtringere* ſimpl. int. decerpere, amputare. cf. ad

Ecl.

Hic hædos depone; tamen veniemus in urbem.
Aut, ſi, nox pluviam ne conligat ante, veremur,
Cantantes licet uſque (minus via lædat) eamus.
Cantantes ut eamus, ego hoc te faſce levabo.

MOERIS.

Deſine plura, puer; et, quod nunc inſtat, agamus.
Carmina tum melius, quem venerit ipſe, canemus.

62. *ad urbem* Zulichem.——63. *At, ſi* Menag. *nos pluviam* Parrhaſ. ——64. *lædat*; ita Heinſ. cum bonis nonnullis; et ſic eruditius loquuntur. *lædet* vulgo fere. *lædit* Medic. cum nonnullis aliis.——65. *ego te hoc* Voſſian. *hoc* abeſt a Goth. ſec.——66. *et* deeſt Leid. ſec. *nunc quod nunc* Menag. primus; ſcilicet ut in Medic. cum errore ſcribentis omiſſum fuiſſet *et*, mox inter *puer* et *quod nunc*, inſertum eſt *nunc*.——67. *tum* Heinſ. e ſcriptis. *tunc* al. *cum venerit ipſe Menalcas* Goth. ſec.

Ecl. I, 57. Georg. II, 368. 62. *tamen veniemus*, "etiamſi "paullulum quieſcentes dede- "rimus operam cantilenæ." Serv. 63. *nox pluviam ne colligat ante*, ne cum veſpera nubes in pluviam colligantur. 64. Preſſit et hic veſtigia Theocriti VII, 35. 36. 65. *hoc faſce*, hædorum, quos portat, onere. 66. *deſine plura* dicere. 67. *ipſe*, Menalcas.

ECLOGA X.

GALLUS*.

ARGUMENTUM.

C. *CORNELIUS GALLUS*, de quo ſupra ad Ecl. VI, 72 vide; amicam Lycoridem habuit, quam etiam elegis celebravit, ſæpe a Propertio, Ovidio, Martiale, aliiſque laudatis; Servius adeo ad v. 1 hujus eclogæ et Donat. Vita § 38 libros ejus quatuor fuiſſe Amorum memorat, ſub Lycoridis nomine editos. v. Pompon. Sab. Qui a perfida amica deſertus, magno dolore oppreſſus, in hoc carmine tamquam paſtor aliquis in Arcadiæ montibus ac ſilvis, ſub antro aliquo projectus, amores ſuos deflere fingitur. Objurgat poëta Naïdas, quod ſolæ non adfuerint Gallo amoris curis confecto 8—12: cum tamen amoris et miſerationis affectum teſtatæ ei ſint ipſæ inanimatæ res, arbores et ſaxa, 13—15; tum greges cum paſtoribus 16—20. Miſerandi et conſolandi cauſſa acceſſere ipſi dii: Apollo 21—23; Silvanus 24. 25; Pan 26—30. Tum Gallus, in lamenta et queſtus erumpens, ſuam ſortem et infauſtum amorem conqueritur; malle ſe paſtoris vitam agere 31—43. Nunc in caſtris verſari amicam in Gallias profectam 44—49. Videtur tamen vel ſic ſibi repente in rus migraſſe et aliis curis amoris tormenta levare 50—61; ſed amoris mox impatientia victus nulla inde ſolatia expectat 62—69. Præmittitur exordium poëtæ, cum epilogo quo ſingularem Galli amorem teſtatum facit. Habet hoc carmen miram artem ac

* *Conqueſtio cum Gallo* in ſcriptis nonnullis. *Conqueſtio cum Gallo poëta de agris* Medic.; et ſic fere in ſex ſeptemve aliis; etiam Pompon. Sab.; quod non aſſequor, quorſum dictum ſit. *Poëta ad Gallum. De amore Galli conſolatio* Gudian. v. Burm. ad h. l.

ſuavitatem;

ſuavitatem; primum in eo, quod omnia, ad majorem Galli dignitatem, non modo ad vitam paſtoritiam, ſed ad tempora heroica, in quibus permiſti mortalibus divi viverent, relata et ex ſenſibus et opinionibus iſtorum ſæculorum adumbrata ſunt; quare etiam ferre debemus, ſi quæ paullo altiore ac graviore ſpiritu hic dicta reperiamus; deinde vero quoniam impotentis et ſpreti amoris æſtus ille ac furor, in omnes partes animum rapiens, ipſum legentis animum commovere videtur; quamquam hac in parte Theocriti veſtigiis inſtitit, Idyll. I, unde, quæ de Daphnide dicta erant, in Gallum tranſtulit, ut multa tantum latinis verbis reddiderit, in aliis autem cum eo certaverit; univerſe vero a ſimplicitate et venuſtate paſtoritii carminis et Theocritea ſuavitate in pleriſque receſſerit.

Jam de *Lycoride* addunt Interpretes Servio duce: fuiſſe ejus verum nomen *Cytheridem*, et eſſe eam eamdem cum Antonii amica illa, mima, ex Ciceronis Philipp. II, 24. 25, ad Att. X, 10 et 16, ad Div. IX, 26. conf. Plutarch. Vita Antonii p. 74 ed. Brian. Plin. VIII, 16 infami, cujus nomen verum fuit *Volumnia*, quoniam Volumnii Eutrapeli liberta eſſet. Quod cum ferri poſſit: illud alterum, quod, de temporum ratione ſecuri, contendunt ex Servio ad v. 1, eam propterea Gallum deſtituiſſe, quod Antonium ad Gallias euntem ſequuta eſſet, quo v. 22 ſqq. 46 ſqq. referunt, fidem non habet. Nam primum Antonius Cytheridem jam ante 709 dimiſerat; adeoque ante id tempus, quo hæc poſt reliquas omnes ecloga ſcribi potuit; ea enim de re jam Ciceronis Philipp. II, 28, §. 69 locus eſt. Decima autem hæc ecloga ante 717 vix ſcripta eſt, ut paullo poſt videbimus. Deinde vero iis annis, quibus hæc ecloga ſcripta eſſe poteſt, Antonius in Oriente, non in Gallia, fuit. Quæ omnia docte demonſtravit Martin. ad v. 22. Neque ferri poteſt doctiſſ. Morgagni (Opuſc. miſcell. T. III, epiſt. Æmil. pr.) ſententia, qui, cum Servium amplecteretur, et Antonii in Gallias profectionem aliquam circumſpiceret, illam arripuit, cum Quæſturam Romæ petiiſſet, et inde ad Cæſarem, qui tum in Galliis bellum gerebat, rediret, quæ res ad annum 702 Pompeio

Cof. fine Collega referenda effet; quod fieri non poteft, fi Ecloga hæc ultimo loco fcripta eft, ut verfus primus declarat. Fontaninus, vir longe doctiffimus, in Hift. litt. Aquilei, p. 28 de fuga Antonii intelligit, cum ad Mutinam 711 victus in Galliam ulteriorem fe reciperet, et M. Æmilium Lepidum fibi jungeret. Sed ut alia ne memorem, neque tum quidquam ad Rhenum geftum, quem memorat poëta v. 45. Enimvero non nifi anno 717 V. C. ineunte, M. Agrippa, L. Caninio Gallo Coff., ab Agrippa Cof. exercitus Romanus in Gallias ductus Rhenum tranfiit, v. Dio XLVIII, c. 49. cf. Martin. ad hanc Eclog. et fupra Vita Virg. ad a. 717; cum quo exercitu Lycoris militem aliquem fequi potuit, dum interea Gallus fub Augufto ad Pompeianas claffes ab Italiæ littoribus arcendas in armis effet, aut in alia expeditione verfaretur. Ita expedita eft fententia verfuum: *Tu procul a patria—Alpinas ab dura nives et frigora Rheni Me fine fola vides.* De v. 44 *Nunc infanus amor duri me Martis in armis Tela inter media atque adverfos detinet hoftes;* ad e. l. accuratius eft difputatum. Jof. Scaliger hanc Eclogam Dorica dialecto verfam vulgavit.

ECLOGA DECIMA.

EXTREMUM hunc, Arethuſa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, ſed, quæ legat ipſa Lycoris,
Carmina ſunt dicenda: neget quis carmina Gallo?
Sic tibi, quum fluctus ſubterlabere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat undam.
Incipe; ſollicitos Galli dicamus amores,

1. *hunc* deerat Zulich. *cum* Medic. a m. pr. *hinc* Ven.——4. *ſubterlabare* unus Moreti. *interlabare* Parrhaſ. *ſubter labere* diviſim Medic.——5. *Doris amica* Zulich. *amata* ed. Dan. Heinſ., vitium ex edd. Pulmann. in multas propagatum.

1. *Arethuſam*, Nympham Siciliæ, ut in carmine bucolico, pro Muſa, invocat. cf. Eclog. IV, 1. VI, 1. 2. *ſed quæ legat ipſa L.*, ſcil., ut et erubeſcat de levitate ſua ac perfidia, et, tam bonum ac conſtantem amatorem indigne deſeruiſſe, ut pœniteat. 4. *fluctus ſ. Sicanos*, maris Siculi, Ionii; unde *Doris amara* pro aqua ſalſa ac marina. Videtur hoc primus aliquis ex Alexandrinis poëtis novaſſe, ut Nerei conjugem hanc et Nereidum matrem (Met. II, 268. 269) pro mari diceret. Nota eſt de fonte hoc Siciliæ et ejus cum Alpheo, flumine Elidis, intercurſu fabula, operoſe excuſſa a Cluver. in Sic. ant. v. Ovid. Met. V, 513 ſqq. conf. Æn. III, 694, ornavit eam Statius Silv. I, 2. 203 ſqq. Theb. I, 271. IV, 238, utrobique noſtrum expreſſit. Add. Moſchus VII. cf. D' Orville Sicula I, pag. 198. 6. *ſollicitos amores*, qui animum ſollicitum reddunt, cruciant, πολυκηδὰς, πολυμέριμνος. Theocr. X, 20

Dum tenera adtondent ſimæ virgulta capellæ.
Non canimus ſurdis: reſpondent omnia ſilvæ.

Quæ nemora, aut qui vos ſaltus habuere, puellæ
Naïdes, indigno quum Gallus amore periret?
Nam neque Parnaſi vobis juga, nam neque Pindi
Ulla moram fecere, neque Aonie Aganippe.

7. *tenera tondent* unus Moreti. *adtondunt* alius. *Dum ſimæ adtondent* Ven. —— 9. *qui nos* Ven. et v. 11 *nobis*. —— 10. *Naïdes* Heinſ. repoſuit cum Medic. et optimis; nam *Naïades* eſt quadriſyllabum. Ναΐς, Ναΐδες. At Ναϊάς, Ναϊάδες. Ita tamen jam correxerant Egnat. et Nauger. Ald. tert. et hinc deductis. *peribat* in Medic. a. m. ſec. cum Gud., it. in Rom. Pierii. —— 11. *Parnaſi* per ſimplex *s* Heinſ. cum optimis codd. ſcribit. cf. Pier. *nobis* Ven. —— 12. *Aoniæ Aganippæ* Heinſ. repoſuerat; ita ad *juga* erat referendum: atqui montem Aganippen nemo novit; fontem Bœotiæ novimus omnes. Magna hic eſt lectionis varietas: videamus primo de editis. Legit igitur *Aoniæ Aganippæ* ed. Ald. pr. cum Junt. 1520 et aliis hinc ductis, *Aonia Aganippe* ſec. *Aoniae Aganippes* autem tertia. Tum Manutius induxit *Aoniæ Aganippe*, quod jam vett. edd. Mediol. Ven. et al. habebant; tandem vero Pulmann. Commelin. Steph. et hinc profectæ *Aonia Aganippe* in vulgus propagarunt. Quod ad Codd. attinet, *Aoniae Aganippes* Heinſius (excepto tamen Mediceo) ſuos omnes habere teſtatur; *Aonie Aganippe* Reg. Voſſ. et Fr. Moret. *Aoniæ Aganippe* Medic. cum Longob. Sic Aganippe Aoniæ, h. Boëotiæ, fons dictus eſſet; parum poëtice, arbitror. Omnino ex lubrica librorum in vocali ſimplici et duplici fide nihil decidi poteſt, nec magis ex Grammaticis; Grammatici veteres, Cariſius et Probus, cum aliis ap. Heinſ. *Aoniæ Aganippes*, vel *Aoniæ Aganippæ* agnoſcunt. Si ad rationes criticas hæc excutias, potior videri debet ea lectio, a qua reliquæ aberraſſe videri poſſunt: ea autem eſt haud dubie aut Serviana: *Aonia Aganippe*: nam, metro ut caveretur, illata eſſe credere licet *Aoniæ* et *Aonie*, quod pro illo fuit ſcriptum; inde caſus ſecundus male fuit adſcitus, atque *Aganippes*, qui fons fuit, *juga* hinc efficta; aut altera lectio *Aonie Aganippe* ad Græcum facta Ἀονίη Ἀγανίππη. Hanc lectionem ſequitur Brunck., et defendi ea poteſt verſu Silii: *Ortygie Aganippe*. Itaque eam prætuli in nova hac recentione; cum antea alteram eſſem amplexus: *Aonia Aganippe*.

X, 20 ὦ ᾽φςόντιςος Ἔςως.
8. *reſpondent*, reſonat, per echo. cf. *Pope Paſtor.* II, 13 ſqq.

9 ſqq. Solæ Naïdes non adfuiſtis Gallo mœrenti. Ex Theocr. Idyll. I, 66 ſqq. *Pope* ibid. v. 23, *Milton* in Monodia, Lycida: *where were ye Nymphs* etc. 10. *indigno — amore*, quo dignus non erat; cum meliore flamma, ut Horat. Od. I, 27, dignus eſſet tam obnoxius, tam conſtans amator, non ut a perfida et levi puella ſperneretur.

Illum etiam lauri, etiam flevere myricæ;
Pinifer illum etiam fola fub rupe jacentem
Mænalus, et gelidi fleverunt faxa Lycæi.
Stant et oves circum; (noftri nec pœnitet illas;
Nec te pœniteat pecoris, divine pœta:
Et formofus oves ad flumina pavit Adonis.)

13. *lauri, illum etiam flevere myricae*, ut Longob. et pauci alii habent, ante Heinf. vulgatæ inde a Ge. Fabricio et Pulmanno; fed fuftulit is verfus male intrufum fulcrum Medicei et optimorum librorum tum edd. fuperiorum auctoritate. *laurus, etiam* Zulich. *lauri, nec non fl.* Parrhaf. et ed. Ven. *lauri, illum flevere* Rom. Pierii.——14. *tacentem* Barth. e tribus antiquis Adverf. XVIII, 16.——16—18. Tres hos verfus poft verfum octavum Scaliger Poet. V, 5 retraxerat, atque ita Taubmann. exhibuit. Si omnino poëta una cum his verff. etiam upiliones et fubulcos (apud Theocr. I, 80 funt βῶται, ποιμένες, αἰπόλοι) omififfet, et poft v. 15 ftatim Apollinem, Silvanum et Panem, fubjeciffet, nihil utique fuavitati carminis detractum fuiffet. Dedi trium verfuum interpretationem qualemcunque; eos tamen a loco hoc alienos effe bene fentio; et pedibus in Scaligeri fententiam concederem, nifi hoc unum me retineret, quod verfus Theocriteos Maroni ante oculos fuiffe video: Ubi Nymphæ eratis; cum fperneretur. Naides fontium et amnium deæ funt, itaque Parnaffus et Pindus refpectu fontium dictus eft; ut in Helicone *Aganippe* eft. Aonas olim Bœotiam incoluiffe obvia res eft. 14. 15. Si montes Arcadiæ, *Mænalus* et *Lycæus* (τὸ Λύκαιον), Gallum defleruntː neceffe eft, in Arcadia nunc fingi Gallum fola fub rupe jacentem; Arcadiæ etiam accommodata funt reliqua.

16. *noftri nec pœnitet illas.* Omnino hanc fententiam afferre voluiffe videtur: etiam ipfi ovium greges, pafcuorum immemores, tuum dolorem miferari vifi funt; hoc ex Theocr. I. l. v. 74. 75, quod cum nude ponere poëtam dedeceret, adjunxit alterum, quod commendati eo nomine greges effe, adeoque nec petitum ab iis carminis argumentum Gallo difplicere debeat: ut fup. Eclog. VI, 2 *noftra nec erubuit filvas habitare Thalia.* Scilicet *noftri nec pœnitet illas* proprie eft, ut Burm. jam docuit, contentæ funt nobis paftoribus; cantibus noftris delectantur, et nunc etiam nobifcum lugere fortem noftram non dedignantur; nec tu itaque aut curam eorum te indignam judica, nec in meo carmine fub paftoris perfona exhiberi dedignare. Etiam Adonis paftoris munus ac nomen non detrectavit. conf. tamen Var. Lect. 18. hæc de *Adonide paftore* paullo reconditior fabula;

Venit et upilio; tardi venere bubulci;
Uvidus hiberna venit de glande Menalcas.
Omnes, unde amor iſte, rogant, tibi? Venit Apollo:
Galle, quid inſanis? inquit, tua cura Lycoris
Perque nives alium perque horrida caſtra ſecuta eſt.
Venit et agreſti capitis Silvanus honore

cum Daphnis contabeſceret? Illum deflerunt feræ—tum 74 Πολλαί οἱ πὰρ ποσσὶ βόες, πολλοὶ δέ τε ταῦροι, Πολλαὶ δ' αὖ δαμάλαι καὶ πόρτιες ὠδύραντο. *veſtri nec* Parrhaſ.; malim legi: *nec noſtri—Nec te.*——19. *oppilio* alter Mentel. *appilio* Voſſ. *opilio* Longob. et Medic. Pierii cum aliis; ſ. ex οἰοπόλος nata vox, ſ. ex ovilio. *tarde* ed. Ven. *clari* Medic. a m. pr. *ſubulci* idem Medic. cum præſtantioribus, Reg. Voſſ. al. Rom. Medic. Pierii, item Servio; et ſequuntur id edd. Aldd. et earum propagines; tum Germanus, Manutius, alii. Sed tuentur viri docti *bubulci* ex vet. Grammaticor., Apuleii, Theocriti I, 80, aliiſque auctoritatibus, vid. Heinſ. cf. Cerda, Barth. l. l. Ex editis hoc jam exhibuere Egnat. Angelius in Flor. 1520, tum Steph. Pulmann. Elzev.——20. *Vividus* ed. Ven. Guellius quoſdam *Uvidus heſterna* legere narrat. *Umidus* Rom. Pierii. ——21. diſtinguunt alii: *omnes, unde amor iſte, rogant, tibi venit? Apollo: Galle.* alii: *rogant: Tibi venit Apollo.* Utroque modo oratio exilis redditur.——23. *Perque nives Alpum* conj. Schottus Obſ. II, 4, male.—— 24. *capiti* Menag.

fabula; ſed eſt a Theocr. I, 109.

19. In repetito *venit* colorem orationis ſimilem Homericæ Odyſſ. Θ, 322 agnoſcebat Erneſti ad e. l. *Venit et upilio.* Ad conſolandum Gallum acceſſere etiam paſtores; et primum quidem venere ovium cuſtodes, tum bubulci, *tardi* a lento et tardo ingreſſu boum, quos paſcunt. conf. Burm. 20. *Uvidus h.* Venit etiam ſubulcus Menalcas; de quo, id quod maxime in ſubulcum conveniret, addit hoc: eum modo de nocte in ſilvis glandibus ad paſtum gregis hibernum legendis vacaſſe. Hinc *uvidus* a rore matutino. *hiberna glande*: In hiemem a poëtis Italis referri ſolet glandium colligendarum tempus. Georg. I, 305 genialis hiems:—*Sed tamen et quernas glandes tum ſtringere tempus.* Sic arbutorum Georg. II, 520, ubi de hieme agitur. Lucret. V, 938 *quæ nunc hiberno tempore cernis Arbuta.* Hic vero Maronis ſagacitatem deſideres. Nam, ſi hiberno tempore Menalcas e ſilvis redux h. l. fuit, reliquorum, quæ memorantur, ratio parum conſtat. Ut poëtam ex his laqueis expedias, eſto glans in hibernum uſum parata.

21. *unde amor iſte*, h. a qua puella; quam puellam amas? τίνος ὦ 'γαθὲ τόσσον ἔρασσαι; v. 78. 23. cf. v. 47 et Argument. 24. *agreſti capitis Silvanus*

Florentes ferulas et grandia lilia quaſſans.
Pan deus Arcadiæ venit: quem vidimus ipſi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
Ecquis erit modus? inquit. Amor non talia curat.
Nec lacrimis crudelis Amor, nec gramina rivis,
Nec cytiſo ſaturantur apes, nec fronde capellæ.

25. *violas* pro *ferulas* Goth. ſec., ſed vid. Not.——26. *Arcadia* vet. Cod. Barthii in Adverſ. XLI, 26, male.——27. *bacis* et hic multi. *nimioque* Medic.——28. *Ecquis* Heinſ. e Medic. et aliis. *Et quis* alii. *Amorum* cod. Barthii; quod non habet, cur vir doctus tantopere commendet. *nec talia* Parrhaſ.——29. *ripis* Medic. a m. pr.——30. *oves* Moret. et alius pro var. lect.

nus honore, ornatus ſerto e ferulis et liliis. Ita ſcilicet et a poëtis et in priſcis monumentis Silvanus exhibetur, ut coronam ex frondibus arboreis, aut grandibus floribus et arundinibus gerat, manu (cf. Georg, I, 20) cupreſſum aut alium arboris truncum teneat. Sic corona pinea oneratur in noto marmore ap. Boiſſard. T. IV, pag. 134, et Gruter. p. LXIII, quo tamen eodem habitu Pan interdum inſignis eſt. Sic Lucret. IV, 591, quem expreſſiſſe h. l. noſter videtur: *Pan Pinea ſemiferi capitis velamina quaſſans.* add. Ovid. Faſt. I, 412. III, 84. Eximia cum venuſtate hoc idem tranſtulit Columella X, 43 *Satur Auctumnus, quaſſans ſua tempora pomis*, et Hymenæus *marcentes cupio quaſſare coronas* ap. Claudian. XXXI, 96. Cæterum in his verſibus color ductus eſſe videtur ab Odyſſ. ω, 58 ſqq. *Ferula* autem frutex, foliis fœniculo, ſpecie et uſu arundinibus, quibus pro baculis utimur, ſimilis; Græcorum νάρθηξ. cf. Martin. Nihil autem novi, coronas ex arundinibus, frondibus arboreis, eſſe factas. Comparari quoque cum his poſſunt illa Moſchi Idyll. XIV, 26 ſqq.

27. *rubentem*, cf. ſup. ad VI, 22. *Ebulum* noſtris *Attich*, herbæ genus, baccas rubras, in ſimilitudinem ſambuci, *Hollunder*, producens. 29. *Nec lacrimis crud. Amor*. Amor h. l. de deo accipiendum, ſi ſanam ſententiam conficere volumus. Amor χαιρέκακος non modo dolorem et cruciatum miſerorum amantim nil curat, ſed etiam ridet, ἄγρια παίσδει, ut Moſchus Idyll. I, 11, voluptatemque ex eo capit; nec lacrimis amantium crudelis ejus animus umquam ſatiatur atque expletur, aut ad miſerationem vertitur; cf. v. 60. 61; id quod deinde paſtoritia rerum aſſimulatione ornat.

Triſtis at ille: Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus hæc veſtris; ſoli cantare periti
Arcades. O mihi tum quam molliter oſſa quieſcant,
Veſtra meos olim ſi fiſtula dicat amores!
Atque utinam ex vobis unus, veſtrique fuiſſem
Aut cuſtos gregis, aut maturæ vinitor uvæ!
Certe, ſive mihi Phyllis, ſive eſſet Amyntas,
Seu quicumque furor, (quid tum, ſi fuſcus Amyntas?
Et nigræ violæ ſunt, et vaccinia nigra)
Mecum inter ſalices lenta ſub vite jaceret;
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hic gelidi fontes; hic mollia prata, Lycori;

31. *at ille: Tamen;* ita cum Servio Heinſ. Vulgo diſtinguunt: *Triſtis at ille tamen: C.*, minus venuſte.——32. *Montibus heu v.* Zulich. *noſtris* Ven. et unus Moret. *olim*; *c. p.* conj. Florens Chriſtianus. *parati* Menag., ut ſupra Ecl. VII, 5.——33. *O mihi quam tum* Fragm. Moret. *tum* eraſum in Voſſ. *nunc quam* Moreti quartus. *quieſcent* idem cum Leid. a m. ſec. ed Ven. Mediol. et aliis apud Pierium, item Goth., quod Catrœus recepit. *quieſcunt* Fragm. Moreti.——34. *Noſtra* pr. Moreti. *ſic fiſtula* Cod. Barthii.——39. *Et moræ violæ* mſ. Köler. barbara voce pro nigræ. 40. *jaceres* Medic. et Gudian. a m. pr., male. An non requiras *lenta aut ſub vite?* Vix enim *ſalices et vites* eodem agro plantari ſolitæ? Jo. Schrader. tentabat *inter calices*.——41. *Serta mihi legeret Phyllis* Goth. pr. et mſ. Lengn.——42. *Lycoris* Medic.

31. *Tamen cantabitis* A., etſi Amor talia nil curat, neque querelis quicquam præſidii contra ejus ſuperbiam ineſt, tamen ad leniendum dolorem meum ac levandum faciet, ſi cantabitis hæc: ſ. quæ ſequuntur, ſ. fortunam ſuam, amores ſuos, ut ſubjicit ipſe v. 34; erunt adeo inter argumenta paſtoritii carminis; Galli infelices amores. 35. Ductum ex Theocr. VII, 86.

38. *Seu quicumque furor.* Quamcumque ſive puellam ſive puerum amarem, eum amplexibus tenerem ſub vite; nec in amorem perfidæ Lycoridis incidiſſem. Characterem autem miſeri amantis hic expreſſum meminiſſe debemus, qui, cum ipſis querelis ſuis in imaginem rei gratæ et animi affectum illudentis incidiſſet, in ea ſibi placet, ei inhæret, eam proſequitur. Mox tamen v. 42 iterum ad Lycoridem redit. 39. conf. Ecl. II, 16. 19, ex Theocr. X, 28.

Hic nemus; hic ipſo tecum conſumerer ævo.
Nunc inſanus amor duri me Martis in armis
Tela inter media atque adverſos detinet hoſtis.
Tu procul a patria (nec ſit mihi credere tantum!)

43. *conſumeret* Fragm. Moreti.——44. *diri* Leid. unus.——45. Difficile eſt de hoc loco pronuntiare. Ut nunc conſtanter legitur: *Nunc inſanus amor duri me Martis in armis detinet*: verba ad Gallum ſpectant; ut oppoſitum ſit: *Tu procul*; de Lycoride. Gallus in armis detinetur, in militia verſatur, *inſano Martis amore* adductus: quod commode h. l. vix interpoſitum dixeris; tum vero poëtam valde abſurda finxiſſe dicendum, ſi Gallus, qui nunc inter Arcadicos paſtores ſedere putandus eſt (v. 14 et Argum.), idem *in armis*, in caſtris, verſatur. Nec magis accommodatum eſſet, ſi *Martis in armis* eum *inſanus amor detineret*. Senſiſſe videri debet difficultatem Heumannus, popularis noſter, cujus emendationem *duri te Martis in armis* re parum explorata aſpernabatur Burmann. Bene tamen illa ſe habet, ut ad Lycoridem hoc ſpectet, quæ militem in Gallias profectum comitata erat. Nam, ut *Tu procul* oppoſitionem inferat, neceſſe non eſt; nec firmius alterum, quod Burm. urgebat. Lycoridem dici non poſſe *in armis* eſſe. Immo vero amoris inſania detinet eam *duri Martis in armis*, in exercitu, in caſtris, *inter media tela et hoſtes*. Quid? pergit: *Tu, procul a p.* Hæc eadem junctim de ea pronuntiaverat v. 23 *Tua cura Lycoris Perque nives alium perque horrida caſtra ſequuta eſt*. Recte eadem emendatio vindicata eſt a Medebachio in Amœnit. litt. p. 17, et jam ante a Desfontaines (*Hiſt. de l'Acad. des Inſcr.* Tom. XXXIV, p. 156.)——46. *nec ſit* Medic. a m. pr. *ne ſit* Menag. pr. *quantum* Barthii liber; quod eſſet *procul quantum*, τηλόθεν ὅσον. cf. ad VI, 16. Varie vero hæc diſtinguuntur et diſtingui poſſunt, ut aut jungatur: *procul tantum*, pro, tam procul, aut *vides tantum Alpes*, nil vides præter Alpes, ut Burmann. accepit X, 28, ſed ibi venuſtius et opportuniore loco. 43. *ævo*, ſenectute, v. Burm., quod Tibull. III, 3, 8 *inque tuo caderet noſtra ſenecta ſinu*: pro vulgari: tecum ſenectam conſumerem.

44. Verſabatur adeo eodem tempore Gallus in aliqua expeditione; niſi ſub Auguſto ad Pompeianas claſſes ab Italiæ littoribus arcendas eum in armis fuiſſe dixeris. Atqui omnia hæc aliena ſunt ab eo, qui in Arcadia inter paſtores deſidere fingitur v. 14. Servius *me*, meum animum, interpretatur; mente et animo cum Lycoride eſſe. vid. Var. Lect.

46. *nec ſit mihi credere*, h. utinam liceat mihi non credere! εἴη μοι μὴ πείθεσθαι, ne cogar credere; de forma *ne ſit* v. ad Tibull. I, 6, 24. *tantum*, tantam, tam atrocem rem. cf. Var. Lect. Cæterum in Servianis ad h. l. *Hi omnes verſus Galli ſunt, de ipſius tranſlati carminibus*. Nec improbabile hoc ſit,

Alpinas, ah dura, nives et frigora Rheni
Me fine fola vides. Ah te ne frigora lædant!
Ah tibi ne teneras glacies fecet afpera plantas!
Ibo, et, Chalcidico quæ funt mihi condita verfu
Carmina, paftoris Siculi modulabor avena.
Certum eft in filvis, inter fpelæa ferarum
Malle pati tenerifque meos incidere amores
Arboribus: crefcent illæ; crefcetis, amores.

accepit et diftinxit, quem in priore edit. eram fequutus. Friget tamen fic *τὸ tantum*. Nam videbat plura alia præter Alpes; aut: *nec fit tantum mihi credere*, ut fit, utinam liceat tantum non credere, modo ne cogar credere; five, ne in animum inducam, ut tantum cogitem; aut, *nec fit mihi credere tantum*, h. tantam rem credere ne cogar. *μὴ γένοιτο πιστεύειν τοιοῦτό τι.* Tibull. III, 4, 82 *Ah ego ne poffim tanta videre mala.* Hoc itaque, ut fas erat, nunc prætuli, præeunte olim Heumanno.——49. *A mihi non t.* Alcuin. Grammat.——50. *Calchidico* Medic., fed v. Heinf. Eft Χαλκίς.——51. *meditabor* duo vet. cum Goth. pr. et Lengnich. *moderaber* Zulich.——53. *incedere* Gud.——54. *crefcunt illæ* Parrhaf. *crefcent illis* unus Moreti. *illæ crefcent, crefcetis* Rottend. *crefcente illa* Donat. ad Ter. Andr. III, 3.

fit, e Galli carmine Maronem nonnulla expreffiffe. Qui tamen aut quot verfus Gallo debeantur, nemo dixerit. Fontaninus hift. litt. Aquilei. p. 35 novem usque ad vf. 54 Galli effe contendebat.

50. *Chalcidico verfu* h. Euphorionis, five latine reddito, five imitatione expreffo (hoc quidem Probus firmat: " Euphorion — cujus in fcribendo colorem fequutus videtur Gallus"), et quidem de Apolline Gryneo ejufque oraculo: v. fup. VI, 72 et Exc. ad e. l. Refpicit h. l. Quinct. X, 1, 56, qui, quod Chalcidico verfu conditorum carminum mentionem facit Maro, inde colligit, Euphorionem ei fuiffe probatum. Jam ea carmina fiftula canere inftituit. Egregie autem mifere cruciati et in omnes partes rapti animi inconftantia exprimitur. Nunc enim in folitudinem fefe abdere conftituit. 53. *pati,* amores: l. durare et vivere. Sic *pati* abfolute pofitum. vid. ad Lucan. V, 313 aliofque. 54. *crefcent illæ: crefcetis amores!* hoc vero, fi quid aliud, Virgiliana elegantia dignum. Compara Ovid. Epift. V, 23. 24 *Et quantum trunci, tantum mea nomina crefcunt. Crefcite, et in titulos furgite recta meos!*

55. mixtis

Interea mixtis luſtrabo Mænala Nymphis;
Aut acres venabor apros; non me ulla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circumdare ſaltus.
Jam mihi per rupes videor lucoſque ſonantis
Ire; libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula: tamquam hæc ſint noſtri medicina furoris,
Aut deus ille malis hominum miteſcere diſcat.
Jam neque Hamadryades rurſum, nec carmina nobis
Ipſa placent; ipſæ rurſum concedite ſilvæ.
Non illum noſtri poſſunt mutare labores;

55. *mixtus* ſeptem octove apud Burm., ſed *mixtis* exquiſitius. *luſtrabor* Moreti quartus. *lymphis* Medic.——56. *necabunt* Leid. pr. *negabunt* alius. ——58. *per lucos videor rupeſque* alter Rottend.——59. *Rhodonea* Medic. a m. pr., ſed emendatum. *Sidonia* Goth. ſec. *Cydonea* al. vid. Pier. et Burm.; urbs Κυδωνία, οἱ Κύδωνες, Κυδώνιος.——60. *hæc ſint* Heinſ. e Medic. et tribus aliis. *hæc ſit* vulgo. *hæc* a Voſſ. primo abeſt. *medicina laboris* Servius Danielis.——61. *miſereſcere* Moreti quartus.——62. *rurſum* Heinſ. e Medic. et Rottend. Vulgo *rurſus*.——64. *veſtri* nonnulli ap. Burm., et ſic Ald. tert. Flor. Angelii et al. *poſſunt noſtri* Goth. ſec.

55. *mixtis—Nymphis* in proſa: permixtus Nymphis. cf. Bentl. ad Horat. Od. IV, 1, 22. *acres* autem proprie de apris; h. animoſi, iracundi, θυμώδεις, θερμοί. *Parthenium*, montem Arcadiæ, bene memorat, nunc ipſe in Arcadia conſtitutus. Ante oculos hic locus erat Claudiano de R. Proſ. II, 148. 58. *lucoſque ſonantis*, reſonantes ſive latratu canum ac clamore venantium, ſive omnino, cum vento ſilva agitatur; hoc quidem cum ſermonis poëtarumque uſu conjunctius. Sic ſup. VII, 1 *argnta ilex*, et *ſilvæ ſonantes*, paſſim. *Cydonia jacula* a Cydonia, urbe Cretæ. cf. Æn. XII, 858. Gnoſſia ſpicula Æn. V, 306. Lyctios arcus Apollinis Callim. H. in Ap. 33 memorat. cf. Meurſ. Creta III, 12. 61. *miteſcere*, ad miſerationem flecti adeoque dolores miſeri amantis finire.

62—69. Iterum mentem ac conſilium mutat, nec curarum remedia a vita paſtoritia expectat; ne tum quidem, ſi in extremo ſeptentrione vel auſtro verſetur. 63. *concedite*, abite, valete. 64. *labores*, ad venationem refert, quam incaſſum ſuſceptum a ſe iri ait, cum amorem nil ſit quod animo eximere

Nec, si frigoribus mediis Hebrumque bibamus,
Sithoniasque nives hiemis subeamus aquosæ,
Nec si, quum moriens alta liber aret in ulmo,
Æthiopum versemus ovis sub sidere Cancri.
Omnia vincit Amor; et nos cedamus Amori.
Hæc sat erit, divæ, vestrum cecinisse poëtam,
Dum sedet, et gracili fiscellam texit hibisco,

66. *Scythoniasque* Aldd. et hinc profectæ. *Sidonias* Voss. et Leid. unus a m. sec. *Sithonias* tamen jam Egnat., tum correxit Fabric. Steph. alii. Editum etiam *Sythonias*. Variatur in hac voce, ut in Βιστονὶς et Βιστωνὶς, v. ad Cir. 165, sic *Sithones*, media brevi, et *Sithonius* apud Romanos poëtas, ut aliquoties ap. Horat. I. Carm. 18, 9. III, 26, 10. Ovid., ut in Fast. *Sithonas et Scythicos triumphos*. Stat. Theb. III, 287 *Sithonia—sub Arcto*: Ergo Σιθόνιος. Attamen Σιθωνίη χώρη ap. Herod. VII, 122 et Steph. Byz. At Σίθονες esse debuere Lycophroni v. 1357. Ῥίζαν γιγάντων Σιθόνων κεκτημένοις. Hoc enim metrum postulat, non Σιθώνων. Quod hiemem *aquosam* memorat, forte parum commode fit, ubi de *nive* agitur. Jo. Schrader. tentabat *Hæmi s. aquosi*; ingeniose. *hyemi subeamus aquosa* Barthii Codex pro *hyeme*. Burmann. tentabat *sulcemus*.——67. *Ne si* fragm. Moreti. *commoriens* unus Moreti et Gud. *commoriens* Zulich. *libraret in ulmo* fragm. Moret.——68. *servemus* Barthii sive liber sive emendatio, jam a Florente Christiano facta. *opes* Moret.——69. *vincet* Medic. *vicit* Rom. Pierii. *sed nos* ed. Ven.——70. *Hoc sat erit nostrum* Ven. *Hoc* etiam Goth. sec. et unus Moreti. *vestrum, Divæ* duo vel tres.

mere possit. 65. *Nec si f.* ex Theocr. VII, 112—114, et quidem admodum ingeniose: cum ibi minæ Pani fiant. cf. Horat. Od. I, 22 extr. *frigoribus mediis*, media hieme, χείματι μέσσῳ, Thraciam si adeam, cujus gens *Sithones*. Theocritus Edonos Ἠδωνὲς dixerat VII, 112. *subeamus*, duremus frigus Thraciæ. Burm. de cadente in caput magna nivis vi et copia accipiebat. 68. *Æthiopum vers.* pro inter Æthiopes, in Æthiopia. *versare* h. l. agere, pascere, ex πολεῖν, unde αἰπόλος, οἰοπόλος etc. *liber* vero, pars corticis interior, omnino pro cortice atque arbore. 69. Nexus sententiæ est paullo durior: Nihil est, quod ab amoris curis solvat animum, vincit ille omnia remedia; ergo mihi succumbendum est.

70. De se jam poëta loquitur, ad Musas conversus; hæc se lusisse pastoritio carmine v. 71; petit vero ab iis, ut, quæ ipse minima in Galli honorem fecerit, ipsæ faciant, ut pro maximis Gallo sint, h. eam et dignitatem habeant, quam carmina gravia etc. *Fiscella* calathus

Pierides; vos hæc facietis maxima Gallo:
Gallo, cujus amor tantum mihi crefcit in horas,
Quantum vere novo viridis fe fubjicit alnus. 74
Surgamus: folet effe gravis cantantibus umbra;
Juniperi gravis umbra; nocent et frugibus umbræ.
Ite domum faturæ, venit Hefperus, ite, capellæ.

P. VIRGILII MARONIS BUCOLICON, LIBER EXPLICITUS.

72. *facietis carmina* fragm. Moreti, illuftrat Burm. e Petron. 39 et 48. ——73. *mihi tantum* Parrhaf. et Rottend.——74. *fubicit* Medic. Parrhaf. *fubrigit* conj. Valef. in Valefianis pag. 182.——75—77. Hos tres verfus noviffimos, tamquam fententia parum aptos et conjunctos, reprehendebat *Ill. Home (Effay of Criticifm*, c. 1 extr.). Poterant utique abeffe: nec tamen dedecet carmen, quod funt adjecti, quandoquidem faciunt ad infigendam animo altius cogitationem ac fenfum, agi hæc inter paftores. Tum vero refpondent hæc v. 7 *Dum tenera attondent virgulta capellæ.*——75. *cunctantibus* conj. Titii Locor. X, 7 probat Cerda et alii. *contantibus* Barthius e fuo Cod.——76. *frugibus herbæ* Rottend. E nonnullis ap. Pierium hic verfus exciderat.

lathus in ufum cogendi lactis. cf. Tibull. II, 3, 15. De *hibifco* v. fup. II, 30. 74. *viridis fe fubjicit alnus*, tenera crefcit, cf. Georg. II, 19; eft ab iis, quæ fe attollunt, furfum erigunt, emicant, ductum; hæc enim *fe fubjicere* dicuntur, ut flamma Georg. IV, 385. Ab eadem re duxit imaginem famæ Horat. Od. I, 12, 45 *Crefcit occulto velut arbor ævo Fama Marcelli.*

75. *gravis—umbra*, nociva physicis de cauffis, ut rheumatifmos arceffat nimio calore folutis membris. cf. Lucret VI, 783 fqq. *Juniperi* vero moleftæ exhalationes, inprimis fub noctem. Inde ap. Apollon. IV, 156 ramus quo medicamenta fua foporifera draconis oculis infpergit Medea, juniperi eft. 76. *nocent et frugibus umbræ.* cf. Georg. I, 121. 157. 158. 77. *venit Hefperus*, in confpectum venit, fole occidente, cf. ad Ecl. VIII, 30, ut Hor. Carm. II, 9, 11 *Vefpero furgente*, et minus definite *furgentibus aftris* nofter Ge. I, 440. *venit:* fic εἶσιν ap. Hom. Iliad, χ, 27 Ἀστέρ᾽—ὅς ῥά τ᾽ ὀπώρης εἶσιν.

EXCURSUS I.

Ecloga IV græce verſa in Orat. Conſtantini M.

Eclogam hanc græce redditam, et eo conſilio appoſitam, ut adventum Meſſiæ in ea prædictum eſſe manifeſtum fieret, magna ex parte extare apud Euſebium in Orat. Conſtantini M. ad Sanctorum cœtum jam in argumento præfati ſumus. Repetitum illud carmen et adjectum edd. Ge. Fabricii Chemnic. Rob. Stephani, aliiſque; ſigillatim excuſum a Fed. Morellio 1583, et poſt alios a Maittaire in Miſcellan. Carminib. pag. 139. Inſeruit quoque cum interpretatione, ſed nulla criſi adhibita, Bœcler. Diſſ. acad. Tom. II, n. XI, p. 387 ſq. Non alienum erit a ſtudiis eorum, quibus hæc editio parata eſt, ſi ſubjecero Græca ad meum ſenſum emendata: notato verſuum Virgilianorum numero, cui illa reſpondent.

1. Σικελίδες Μοῦσαι, μεγάλην φάτιν ὑμνήσωμεν.

---

4. Ἤλυθε Κυμαίου μαντεύματος εἰς τέλος ὀμφή.
5. Οὗτος ἄρ᾽ αἰώνων ἱερὸς στίχος ἄρνυται ἡμῖν.
6. Ἥκει παρθένος αὖτις ἄγουσ᾽ ἐρατὸν βασιλῆα.
7. Ἔνθεν ἔπειτα νέων πληθὺς ἀνδρῶν ἐφαάνθη.
8. Τὸν δὲ νεωστὶ πάϊν τεχθέντα, φαεσφόρε Μήνη,
9. Ἀντὶ σιδηρείης χρυσῆν γενεὴν ὀπάσαντα,
10. Προσκύνει . . . .

---

13. Τοῦδε γὰρ ἄρχοντος, τὰ μὲν ἕλκεα πάντα βρότεια
14. Ἄλγεά τε στοναχαί τε κατευνάζονται ἀλιτρῶν.

13. τὰ μὲν ἕλκεα· ita duo codd. ap. Valeſ. Vulgo: μενοεικέα πάντα βρ., quod ſane ad ſenſum redigi poteſt: omnia mortalia ex animi voluntate. Si futurum præferas, erit κατευνάσσονται.

15. Λήψεται ἀφθάρτοιο θεȣ̃ βίοτον, καὶ ἀθρήσει
16. Ἥρωας σὺν ἐκείνῳ ἀολλέας, ἠδὲ καὶ αὐτὸς
Πατρίδι καὶ μακάρεσσιν ἐελδομένοισι φανεῖται,
17. Πατροδότοις ἀρετῇσι κιβερνῶν ἡνία κόσμȣ.
18. Σοὶ δ' ἄρα, παῖ, πρώτιστα φύει δωρήματα γαῖα,
19, 20. Βάκχαριν ἠδὲ κύπειρον, ὁμȣ̃ κολοκάσσι ἀκάνθῳ.
21. Σοὶ δ' ἄρα, παῖ, χίμαροι μαστὲς καταβεβριθυῖαι
Αὐτόματοι γλυκὺ νᾶμα συνεκτελέȣσι γάλακτος.
22. Οὐδὲ θέμις ταρβεῖν βλοσυρὲς ἀγέλησι λέοντας.
23. Φύσει δ' εὐώδη τὰ σπάργαια ἄνθεα. αὐτὴ
24. Ὄλλυτο ἰοβόλȣ φύσις ἑρπετȣ̃· ὄλλυτο ποίη
25. Λοίγιος· Ἀσσύριον θάλλει κατὰ τέμπε ἄμωμον.
26. Αὐτίκα δ' ἡρώων ἀρετὰς πατρός τε μεγίστȣ
27. Ἔργ' ὑπερηνορίῃσι κεκασμένα πάντα μαθήσῃ·
28. Πρῶτα μὲν ἀνθερίκων ξανθῶν ἤχθοντο ἀλωαὶ,
29. Ἐν δ' ἐρυθροῖσι βάτοισι παρήορος ἤλδανε βότρυς,
30. Σκληρῶν δὲ πεύκης λαγόνων μέλιτος ῥέε νᾶμα.
31. Παῦρα δ' ὅμως ἴχνη προτέρας περιλείπεται ἄτης·
32. Πόντον ἐπαΐξαι, περί τ' ἄστεα τείχεσι κλεῖσαι,
33. Ῥῆξαί τ' εἰλιπόδων ἑλκύσμασι τέλσον ἀρȣ́ρης.
34. Ἄλλος ἔπειτ' ἔσαι Τῖφυς καὶ Θεσσαλὶς Ἀργὼ,
35. Ἀνδράσιν ἡρώεσσιν ἀγαλλομένη· πολέμȣ δὲ
36. Τρώων καὶ Δαναῶν πειρήσεται αὖθις Ἀχιλλεύς.

19. Βάκχαριν. Vulgo: κριθὴν ἠδὲ κύπειρον, perperam; κισσὸς erat emendatio Morelli ex Latino facta. Maittair. conj. Βάκχαριν ἢ κισσὸς καὶ ὁμȣ̃; modo non a litterarum ductu nimium recederet. Si tamen κύπειρος Cyperum esculentam Linn. est, non ingrati graminis genus, potuit cum baccari jungi.

21. Legebatur ὦ παῖ, θαλεροὶ μαστοὶ καταβεβριθυῖαι. In Virgilio est: *Ipsæ lacte domum referent distenta capellæ Ubera.* Valef. conj. αἶγες.

23. Edebatur ἄνθεα αὐτά. In Cod. apud Valef. erat ἄστε' ἐνιτὴν et ἄστιτ' ἐνιτὴν; quod non assequor. Poterat ἐνιτὴν cum seqq. jungi: ἐνιτὴν Ὤλεσεν ἰοβ. φύσις ἑρπετȣ̃. Sed in ἄστιτ' quid lateat non video. Suspicor ἐνιτὴν esse factum ex fine versus sequ. ποίη, quod ubique corruptum τίττης, τοίσσης, τοιήσεως.

24. ὄλλυται vulgo altero loco cum vitio versus. Malim ὤλετο.

25. κατὰ τέμπε' editum a Valef. Vulgo: κατὰ πάμπαν. Ex iis, quæ Constantinus interpretationis caussa adjecit, putes eum legisse: Οἴχεται Ἀσσύριον, θάλλει κατὰ τέμπε ἄμωμον· perperam acceptis Maronis verbis.

28. ἤχθοντο. Gravatæ sunt areæ, βεβρίθασι, spicis. Vulgo ἤγοντο sine sensu. Etsi hoc ipsum Constantinus interpretatur τȣτέστιν ὁ καρπὸς τȣ̃ θείȣ νόμȣ ἤγετο εἰς χρείαν.

33. Corrupte alii Πῆξαι.

37. Ἀλλ'

37. Ἀλλ᾽ ὅτ᾽ ἂν ἠιοgέης ὥρη καὶ καρπὸς ἵκηται,
38. Οὐχ ὁσίη ναύτῃσιν ἀλιτρύτοις ἀλάλησθαι,
39. Φυομένων ἄμυδις γαίης ἄπο πίονι μέτρῳ·
40. 41. Ἀγρὸς δ᾽ ἄσπαρτος καὶ ἀνήροτος· ἐδὲ μὲν ἀκμὴν
Ὀτραλέε δρεπάνοιο ποθησέμεν ἄμπελον οἶμαι·
42. Οὐδ᾽ ἐρίων δεύοιτο βροτὸς πόκον· αὐτόματος δὲ
43, 44. Ἀρνειὸς Τυρίοισι παρατρέψει λιβάδεσσι·
45. Σάνδυκι πορφυρέῳ λάχνην ξυπόεσσαν ἀμείβων.

---

48. Ἀλλ᾽ ἄγε τιμῆεν σκῆπτρον βασιληΐδος ἀρχῆς
49. Δεξιτερῆς ἀπὸ πατρὸς ἐριβρεμέταο δέδεξο.
50. Κόσμε κητώεντος ὅρα εὔπηκτα θέμεθλα,
51. Χαρμοσύνην γαίης τε καὶ ἐρανε ἠδὲ θαλάσσης,
52. Γηθόσυνόν τ᾽ Αἰῶνος ἀπειρεσίε γάσιον κῆρ.
53. Εἴθε με γηραλέον ζῶντά τ᾽ ἔχε νήδυμος ἰσχὺς
54. Σὴν ἀρετὴν κελαδεῖν, ἐφ᾽ ὅσον δύναμίς γε παρείη·
55. Οὐκ ἄν με πλήξειεν ὁ Θρακῶν δῖος ἀοιδὸς,
56. 58. Οὐ Λίνος, ἐ Πὰν αὐτὸς, ὃν Ἀρκαδίη τέκετο χθών·
59. Ἀλλ᾽ ἐδ᾽ αὐτὸς ὁ Πὰν ἀνθέξεται εἵνεκα νίκης.
60. Ἄρχεο μειδιόωσαν ὁρῶν τὴν μητέρα κεδνὴν
61. Γνωρίζειν· ἡ γάρ σε φέρεν πολλὲς λυκάβαντας·

62. Σοὶ

37. *καρπὸς·* Maitt. conj. *κάρτος.* Alterum tamen cum *ὥρα* bene convenit.

38. Vulgo Οὐχ *ὅσιοι αὐτοῖσιν ἀλιτροτάτοισιν* . . . . Ex Marone *Cedet et ipse mari vector, nec nautica pinus Mutabit merces* in promtu est in *αὐτοῖσι* latere *ναύτῃσι* et in *ἀλιτρ.* latere *ἀλιτρ.* Vidit jam Maitt. *ἀλιτρύτοις navigatione confectis* legendum esse. In fine versus deficit vox, quæ *navigationem* declarat. Valef. *ἀλᾶσθαι* posuerat. Mox *φυομένων ἄμυδις*, h. *ἅμα*, non dispersim, sed promiscue ubique.

40. 41. *Ἀγρὸς δ᾽* sc. *ἔσται.* Editum erat vulgo *αὐτὸς*, quod Valef. emendabat *αὐτὴ δ᾽ ·* *ἀκμήν.* al. *ἀμήν·* cum *ἀμὴ δρεπάνε* h. l. sit, parum id commodum, nisi sit *ἀμὴ* pro frondatione dicta.

42. Non necesse, ut homo tingat lanam; aries ipse mutabit eam purpura: *παρατρέψει* sc. *πόκον.*

43. 44. Valef. malit *πάρα τρέψει·* sed quid *πάρα* sit, non assequor.

50. *ὅρα.* Vulgo *ὁρῶν*, quod Homericum esset; sed in tali carmine vix frequentatum.

52. *Αἰὼν* in personam abiit. Miras in his verss. turbas facit Valef.

55. *πλήξειεν.* *πλήσσειν* percutere seu in luctu seu vulnere pro *νικᾶν·* nisi corruptus et mancus locus est.

60. *μειδιόωσαν ὁρῶν.* Turbatum et hic erat in Græcis, ut ab interpre-

tibus

62. Σοὶ δὲ γονεῖς οὐ πάμπαν ἐφημέριοι ἐγέλασσαν·
63. Οὐδ' ὕψω λεχέων, οὐδ' ἔγνως δαῖτα θάλειαν.

EXCURSUS II.

De Varo.

Ecl. VI, 6. 7 *namque super tibi erunt qui dicere laudes, Vare, tuas cupiant, et tristia condere bella.* 10. *te nostræ, Vare, myricæ, Te nemus omne canet; nec Phœbo gratior ulla est, Quam sibi quæ Vari præscripsit pagina nomen.* Ecl. IX, 27 *Vare, tuum nomen— Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.* 35. *Nam neque adhuc Varo videor nec dicere Cinna Digna, sed argutos inter strepere anser olores* (si modo lectio vera est): Quæ ex his de Varo, cui Ecloga inscripta est, colligi possunt, hæc sunt: fuisse hominem Maroni amicissimum; Musis gratum et jucundum nomen; eum rebus bellicis clarum fuisse (*et tristia condere bella*), promitti ei nominis immortalitatem. Nec tamen illa sufficiunt ad declarandum, quisnam ille Varus fuerit cum tot gentium, ut Quinctiliæ, Pompeiæ, Atiæ, Liciniæ, cognomen illud fuerit, nec alia in scriptoribus Vari hujus memoria satis liquido prodita sit. Grammatici vero multo magis turbant disputationem, cum non modo plures Varos confundant, verum et Varium cum Varo misceant. Franc. Arisius in Cremona litterata T. I, p. 27 sq., a quo hæc severius tractata expectabam, et ipse diversos homines miscuit; reprehensus jam hoc nomine a populari (in *Giornale de' Letterati d' Italia* To. X, p. 164 sqq.). Dignum tamen nomen hominis a Marone tam studiose celebrati, ut paucis de eo agatur. Etenim nescio quomodo, accidit, ut istis ætatibus, quibus magna rerum inversio facta est, magnique viri et rebus gestis et ingenio clari, floruere, nullum nomen sit, quod non animum impellat et studium nostrum in se convertat. Tum vero si magni viri studio semel tenemur, etiam amicos ejus cognoscere avide cupimus.

Secernamus primo Varos, quos temere huc vocarunt Grammatici. *P. Quinctilium Varum* U. C. 761 in Germania cæsum jam ipsa temporum ratio excludit; si quidem florente ætate Virgilius hoc carmen scripsit. Eadem de caussa locum nec habet *P. Alfenus* (scribitur et *Alphenus* et *Alfinius*) *Varus*, Cos. 754,

tibus in Latinis: Ἄρχεο μειδιόων ἀνορῶν· in codd. μειδιῶν ὡς ἂν ὁρῶν. Verum vidit jam Valcf.

62. Interpolatum hoc in Græcis, ut sensus sit: At tibi non mortales parentes fuerunt.

nobilis

nobilis ICtus, ad quem male retulere Heratii locum Sat. I, 3, 130. Alfenum Varum ab Augusto Transpadanæ provinciæ et agris dividundis præfectum, ne Virgilio ager eriperetur, curasse, memoratur in Servianis ad Ecl. VI, 6 et in Pseudodonato f. 30.

Quinctilium, acutum et severum illum criticum ap. Horat. Art. 438, de cujus morte solatur Virgilium suum Horatius I Carm. 24. et quem Hieronymus Chron. Euseb. Cremonensem appellar, enotato ejus anno emortuali ad Olymp. 189, 1 (U. C. 730. ante C. N. 24), nulla idonea auctoritate *Vari* cognomine appellant Grammatici, Servius ad Ecl. V, 20, et Schol. Horat. cf. Ruæus ad Ecl. VI, 7.

Q. Atium Varum ex Cæsaris Comment. de B. G. VIII, 28. B. Civ. III, 37 huc vocat Martin. nominis similitudine inductus. Q. VAR. occurrit in Sarda Dactylioth. Lipp. Tom. II, 2, 219.

L. Varus, Epicureus, Cæsaris amicus, memoratur ap, Quinctil. I. Or. VI, 3, 78. Nullam hic lectionis varietatem notatam video. Apud eundem X, 3, 8. *Virgilium paucissimos* die *composuisse versus, auctor est Varus.*

Indubitatum quoque *Vari* nomen est ap. Horat. I. 18 Carm. *Nullam, Vare, sacra.* Et Epod. V, 73, ubi Canidia in eum, tamquam inconstantem amatorem, sævit.

Nihil in his est, quo manifestum fiat, an de eodem Varo agatur. Qui Heratii amicus fuit, potuit et Virgilii esse; Potuit idem Cæsaris amicus esse. Pro eodem itaque cum L. Varo Epicureo habuerunt eum viri docti, in his Masson. Vit. Horat. p. 222. Eidem adeo et hæc Ecloga VI inscripta videri potest: si verum est, quod Servii ad v. 31, Phocæ in Vita Virg. v. 63, Donati in V. V. f. 79 fide traditur, in v. 31 sqq. Epicureum dogma proponi; si porro Syronis, philosophi Epicurei e Cicerone noti, una cum Varo auditor fuit Virgilius. Sunt tamen hæc omnia tam parum firmatæ fidei, ut nihil illis equidem confidam.

Contra gravem dubitationem movet adversus hanc Massoni opinionem hoc, quod Varus Virgilii nostri bello clarus fuit: nam Ecl. VI, 7 *erunt, qui dicere laudes, Vare, tuas cupiant et tristia condere bella:* id quod in Epicureum illum philosophum non cadit.

Ex loco Ecl. IX, 35 *Nam neque adhuc Varo videor nec dicere Cinna Digna, sed argutos inter strepere anser olores,* recte inferres: Varum aut poëtam aut carminum judicem bonum fuisse; prius illud

illud verius putem, nam Cinna notus ſatis poëta fuit, non criticus; ita vero de Varo poëta multo major dubitatio ſuboritur; et multo probabilius fit, *Vario* legendum et de *L. Vario* tragico locum accipiendum eſſe, de quo v. ad Donat Vit. Virg. ſ. 53.

Apud Servium ad Ecl. IX, 35 legitur: "Nam Varus victor et dux fuit, cui ſupra blanditur" unde colligit doctiſſ. Ruhnken. ad Vellei. p. 364, eum fuiſſe, non Varium, quem Acron narrat ad Caſſium Parmenſem occidendum ab Auguſto miſſum. Verum et illud Scholion Acronis et hoc Servii tam contaminatum eſt Grammaticorum ineptiis, ut vix quicquam inde conficias. In Servianis, quiſquis illud appoſuit, quod paullo ante adſcripſi, indocte expreſſit Horatianum: *Scriberis Vario fortis et hoſtium victor.*

Reſtat pro Varo poëta qui memorari poſſit locus Ovidii ex Ponto IV, 16, 31 *Cum Varus Gracchuſque darent fera dicta tyrannis.* Duo tragœdiarum auctores memorari manifeſtum eſt. Gracchum Tragicum illuſtrat Heinſ. ad. e. l. Cum Varii Thyeſtes tam nobile opus fuerit; Vari autem aliunde nulla proſtet memoria; equidem non dubito in Naſone quoque *Varium* ſubſtituere: etſi is paullo major natu eſſe debuit Naſone puero.

EXCURSUS III.

De C. Cornelio Gallo ſimulque de Euphorionis Chiliaſi.

Ecl. VI, 64—73 *Tum canit errantem Permeſſi ad flumina Gallum* etc., et Ecl. X, 2 *Pauca meo Gallo, ſed quæ legat ipſa Lycoris, Carmina ſunt dicenda.*

Eſt Gallus inter eos homines, qui aliorum potius laude, quam ſua virtute, nomen ad poſteritatem propagatum habent. Iterum noſtra ætate multis de eo egere viri docti per Italiam, dum de ejus patria decertarent, aliis eum Forojulienſem, aliis Forolivienſem fuiſſe aſſerentibus. Priores partes tuetur doctiſſ. Fontanini in Hiſt. litt. Aquilei. I, 1, quem fere transſcripſit Jo. Joſ. Liruti (in *Notizie delle Vite ed opere ſcritte da' Letterati del Friuli* To. I pr). At pro Forolivienſibus, poſt Peregrinum Maſerium, Sigiſm. Marcheſium in Supplem. Hiſt. Foroliv. lib. I, p. 34, et G. Vivianum Marcheſium in Vitis illuſtr. Foroliv. lib. II, cap. 5, pag. 227 ſqq., denuo pugnavit eruditiſſ. Morgagnus in Opuſc. Miſcell. P.

III

III Ep. 1 et 10. Add. Burm. ad Anthol. Lat. To. I, p. 353. Adeo et hujus hominis exemplo propofito contemnere aliquis difcat nominis famam et immortalitatem: in qua et ipfa cafus et fortuna regnat.

Contigit tamen inter hæc, ut multa, quæ ad Galli res fpectant, accuratius conftituerentur. Contra vero nec minus alia virorum doctorum argutiis fuere impedita et obfcurata, etiam in iis, quæ ad Virgilium fpectant. De amica *Lycoride* difputatum eft in Argum. Ecl. X. Ingenium Galli et facultatem poëticam pauca teftantur fragmenta, quæ fuperfunt; adftruunt autem eam veterum præconia, inque his Virgilii. Verum hic non tam ab Elegorum felicitate eum celebrat, quam ab alterius generis carmine: altero loco VI, 72 *Grynei nemoris originem* argumentum illius conftituiffe innuit: nam, cum Gallum fummo honore a Mufis acceptum narraffet Maro, Linum ait ei fiftulam Hefiodi præbuiffe, verbis adjectis: *His* (calamis) *tibi Grynei nemoris dicatur origo: Ne quis fit lucus, quo fe plus jactet Apollo.* Altero loco Ecl. X, 50. 51 Gallus loquitur: *Ibo*, ait, *et Chalcidico quæ funt mihi condita verfu Carmina, paftoris Siculi modulabor avena.* Gallus adeo *verfu Chalcidico carmina condiderat.* Euphorionis carmina refpici, qui Chalcidenfis ex Eubœa fuit, fatis convenit; ejufque neceffe eft aut tranftuliffe carmen aliquod in Romanum fermonem Gallum, aut imitatione expreffiffe. Proclive eft ad conjectandum, ipfum illud carmen de Apolline Gryneo ejufque oraculo fuiffe illud, quod Euphorionis aut ftilo aut more compofuerat Gallus. Hactenus confentanea funt, quæ appofui. Similia illis habet Servius ad Ecl. VI, 72 et X, 50.

Enimvero viri docti fufpicione et opinatione adjecere alia; VI, 69. 70 Opus aliquod Euphorionis Hefiodei carminis genere fcriptum refpici: Cum autem Euphorion Varroni et Columellæ inter fcriptores rei rufticæ numeretur, carmen illud, quod *Hefiodus* infcriptum effe debuerit, et eft ap. Suidam inter Euphorionis fcripta Ἡσίοδος, Georgica fuiffe cenfent. Verum cum argumento hoc parum conveniunt verfus fubjecti: *His tibi Grynei nemoris dicatur origo* etc. Videndum itaque eft de his paullo diligentius.

Euphorion, Chalcide Eubœæ, ut dixi, oriundus, Antiochi M. regis Syriæ bibliothecæ præfectus, magna olim fama floruit. De eo poft Meurf. ad Helladium (Opp. To. VI), et Voff. de hift. Gr. I, 17, et de poët. Gr. c. 8 cum Cafaub. ad Suet.

Suet. Tib. 70, et Davis. ad Cic. de N. D. II, 64 egit Toupius in Epist. crit. p. 161, et qui alia, quam in quæ is inciderat, attulit, Fontaninus in Hist. litt. Aquilei. p. 29 sqq. Laudantur passim Euphorionis χιλιάδες. Est porro de eo Suidæ locus in Εὐφορίων, in quo ei tribuuntur opera: Ἡσίοδος, Μοψοπία ἢ Ἄτακτα. Verba, quæ inde sequuntur, obscura et corrupta sunt. Sequitur in fine: εἰσὶ δὲ βιβλία ε'· ἐπιγράφεται δὲ ἡ πέμπτη χιλιὰς περὶ χρησμῶν; ea viri docti ita accipiebant, ut opus illud in quinque Chiliades divisum putarent, quarum quinta περὶ χρησμῶν inscripta esset. At Toupius χιλιάδας opus statuit diversum fuisse a Mopsopia: quintum librum περὶ χρησμῶν inscriptum fuisse, quoniam de *oraculis* agebat *per mille annorum decursum eventu probatis* (nam in hunc saltem modum rem exponendam esse arbitror; non vero sic, ut inter responsum et eventem mille annorum intervallum interfuerit; horum enim oraculorum exiguus numerus esse debuit; sed congesserat haud dubie Euphorion per mille annos retro oracula, quæ eventum in his ipsis ætatibus, suo quodque tempore, habuerant; orsusque adeo librum erat circa Argonautarum navigationem). Si tamen mille hi anni quinto libro nomen χιλιάδος dedere: unde quæso quatuor cæteri libri hoc idem *chiliadum* nomen habuere? aut quale earum argumentum fuisse dicemus, quod a millenario numero quicquam traheret? Estne porro sermoni hoc consentaneum, χιλιάδα appellari librum, in quo oracula exponuntur per mille annos ad eventum perducta? Saltem dicendum erat, *chiliadem annorum* nomen suppeditasse libro, ut χιλιάς inscribi posset. Difficultatem adeo, quæ in his erat, non sustulit vir doctus, sed reliquit. Verba Suidæ adeo corrupta, et male luxata sunt, ut nihil tuto ex iis colligas, nisi forte hoc unum, χιλιάδας inscriptos esse libros quinque, propterea quod mille ἐπῶν erant, h. e. mille versibus singuli constabant. Nihil adeo est, quod impediat, idem opus fuisse Μοψοπίαν et Ἄτακτα, et χιλιάδας appellatum: sed liber quintus περὶ χρησμῶν, de oraculis, agebat. Hos collegerat Euphorion sequutus exempla aliorum, inter quos Philochorus, Atthidis scriptor, ἐν τοῖς περὶ μαντικῆς δ' apud Plutarchum de Pyth. Orac. To. II. Opp. p. 403 E.

Jam quod ad Gallum attinet, ex Ecl. X, 50 *Chalcidico quæ sunt mihi condita versu*, ut diximus, intelligitur, eum Euphorionem Chalcidensem seu latine reddidisse, seu quocun-

que

que modo ejus carmen saltem imitatione expressisse: prius tamen illud tradunt Grammatici. Quæritur nunc, quodnam Euphorionis opus hoc fuerit. In vss. his 69 sqq. Ecl. VI Gallus, Musarum jussu, a Lino traditam sibi accipit fistulam, qua *Grynei nemoris originem* canat. De oraculo hoc Apollinis fabulæ potuere esse plures; fuere quoque in iis multa de Mopso et Calchante (cf. Not. ad Ecl. VI, 72), potuit eas persequi Gallus carmine ad Euphorionis exemplum composito: potuit quoque esse Euphorionis liber de illo fano, cujus ad nos memoria nulla pervenit, quem Gallus latinis versibus reddidit; verisimilius tamen est, fuisse particulam Chiliadis περὶ χρησμῶν a Gallo latine conversam. Inter alia enim oracula etiam Grynei debuit memoratio fieri. Suspicari quoque aliquis possit, Mopsi nomen latere in voce corrupta Μοψοπία, et fuisse Μόψου ἔπη, aut Μοψοέπεια. Inter hæc restat difficultas, quod non intelligi potest, quidnam in simili opera Galli ab Hesiodo mutuatum esse potuerit: nam *Hesiodea fistula* hæc canere dicitur. Necesse itaque est, Euphorionem ipsum Hesiodum, sub cujus nomine ἔπη μαντικὰ et Μελαμποδία olim ferebatur, expressisse creditum esse.

Fontaninus l. c. miro acumine plura Galli carmina ex versibus Virgilianis exsculpsit: ex v. quidem 70 colligere vult, eum latinum fecisse Hesiodum Euphorionis, ex v. 73 eum vertisse latine Chiliadem, tum ex v. 74 scripsisse eum fabulam Scyllæ utriusque, quarum alteram superesse in Ciri Virgilio tribui solita contendit, et v. 77 fabulam Terei et Philomelæ. Hæc tamen ad Sileni carmen spectare, meliore interpretatione facile edoceri poterat vir doctissimus. Cirin Gallo vindicarant et alii, inter quos Gifanius. vid. Procem. ad Cirin.

Cæterum Euphorionis, ut cæterorum Alexandrinorum poëtarum, magna fuit Romæ hac ætate existimatio: et inde interpretandos esse censeo *cantores Euphorionis* ap. Cic. Tusc. III, 19, non tamquam mollis alicujus poëtæ amatores: quæ interpretatio fundamento idoneo caret, cum ejus carmina amatoria nulla usquam commemorentur. At obscuritate eum, et quidem ex doctrinæ copia, non minus quam Callimachum ἐν Αἰτίοις et Lycophronem, laborasse, vel ex Cic. de Div. II, 64, et Clem. Strom. V, p. 676 notum est, etsi ob hanc eandem obscuritatem probaverat se Tiberio Cæsari. vid. Suet. cap. 70.

EXCURSUS IV.

De Scylla.

Ecl. VI, 74 *Scyllam Nisi, quam fama sequuta est, Candida succinctam latrantibus inguina monstris Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto Ah! timidos nautas canibus lacerasse marinis.* Æn. III, 426 *At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris, Ora exsertantem et navis in saxa trahentem. Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo Pube tenus; postrema immani corpore pistrix, Delphinum caudas utero commissa luporum*; et 432 *Scyllam et cæruleis canibus resonantia saxa*; add. Ciris 58 sqq. 79 sq.

Multum absum ab eo consilio, ut fabulam de Scylla recoquere velim; nec omnino de Scyllæ forma laboro, verum de eo tantum, qua specie Maro Scyllæ speciem apud animum suum finxerit. Videri enim potest a se ipso diffidere, cum altero loco *canes marinas*, altero *lupos marinos* cum *delphinibus* commemoret, qui quomodo ex ejus alvo prodierint una omnes, haud facile dictu esse videtur.

Apud Homerum, a quo primum Scyllæ speciem declaratam habemus, mythum omnino simpliciorem et rei declarandæ magis consentaneum videmus Odyss. μ, 85 — 100. Scopulus est, cum antro, cujus fundo illa pedibus suis adnata adhærescit: unde πόδες δυώδεκα πάντες ἄωροι ei tribuuntur v. 89, saltem illa pedibus suis insistere nequit; itaque medio tantum corpore ex antro prominet ex sex sua capita late exerit, ut piscetur, unde vivat, belluas marinas Δελφῖνάς τε κύνας τε καὶ εἴποθι μεῖζον ἕλῃσι Κῆτος. Vox porro ejus est qualis catuli v. 86 τῆς ἤτοι φωνὴ μὲν, ὅση σκύλακος νεογιλῆς, Γίνεται.

Mutarunt itaque sequiores poëtæ fabulam, et *canum vocem piscationemque delphinorum et canum* ad speciem Scyllæ exornandam transtulerunt: ademtis capitibus sex. Pro his enim superne species est puellæ, quæ tamen inferius corpus monstrosum habet. Ovid. Met. XIII, 732 *Illa feris atram canibus succingitur alvum Virginis ora gerens.* Tibull. III, 4, 89 *Scyllave virgineam canibus succincta figuram.*

In his ac similibus nihil est, quod hæreas. Verum difficultatem facere potest ea species, qua in extrema corporis parte *delphines, lupi et canes*, una commissi et conjuncti finguntur. In versu: *postrema immani corpore pistrix Delphinum caudas utero commissa*

commiſſa luporum ambiguum eſt, utrum ſit: piſtrix, quæ commiſſas habet *delphinum caudas utero luporum*, an *luporum caudas delphinum utero.* Neutram ſpeciem facile fingat ſibi aliquis animo: inprimis ſi vulgarem Scyllæ formam in priſcis monumentis reputet, in quibus ea in delphinum caudas deſinit, canibus ex utero ſubtus prodeuntibus. Itaque tertiam aliquam rationem ingreſſus ſum in Notis ad e. l., ut ſit: *commiſſa caudas delphinum*, habens caudas delphinum commiſſas, conjunctas, cum *utero luporum*, luporum corporibus. Recte hæc ſe habent, modo ex pluribus Scyllæ formis eam teneas, quæ Virgilii animo inſederat.

In antiquæ ſcilicet artis operibus non una Scyllæ forma occurrit; modo ea in delphinum binas caudas deſinit; nihil amplius; modo intertextæ aut intermixtæ ſunt canum protomæ; et hæc quidem eſt ſollennis forma, ut in denario Sex. Pompeii, v. c. Theſ. Morell. Pompei. t. II, 1. cf. Spanh. de U. et P. N. T. I, pag. 262; eſt tamen tertia ſpecies, qua alvo adjunctæ ſunt utrinque duæ canum protomæ in unam delphinis caudam coëuntes. Ita *utero luporum commiſſa eſt cauda delphinum.* Hanc ſpeciem habet numiſma Agrigentinorum a Principe Torremuzza (*Opuſc. di Autori Siciliani* To. XIV, tab. VII, IV) editum, et in Siciliæ vet. Num. tab. V repetitum, ubi alterum canis alterum hydræ eſt, et jam ante, parum affabre, adumbratum a Pancratio (*Antichita Siciliane* Tom. I, p. 4), nec multum abludit ara in Winckelm. *Mon. ined.* no. 37.

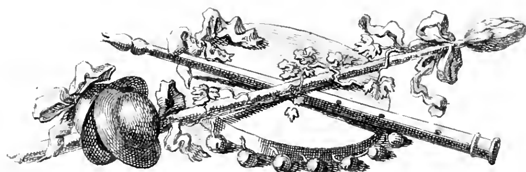
A poëtis fere canes memorantur, eæque veræ ac terreſtres. Dubitari tamen vix poteſt, eos, qui primi fabulam commenti ſunt, cum de monſtro marino narrarent, belluas quoque marinas ei adjunxiſſe. Etiam Homerus l. l., ubi Scyllam exertis capitibus prædari ait circa ſcopulum aquatilia, Δελφῖνάς τε narrat *κύνας τε καὶ εἴποθι μεῖζον ἕλῃσι Κῆτος.* Probabile itaque ſit de phoca eum cogitaſſe: quam vitulum marinum jam veteres appellarunt, qui idem etiamnum modo canis modo lupi marini nomine venit; *phocam puſillam* Linn. eam haberi audio. Iconem et deſcriptionem vituli marini videas ap. Rondeletium de Piſcibus marinis lib. XVI, c. 6. Majorem horum amphibiorum olim in mediterraneo mari frequentiam fuiſſe conſtat; ad fines Ægypti deſertos notas eorum ſedes novimus ex Od. δ, ubi de Proteo agitur. Narrant noſtris quoque temporibus canum marinorum circa promontorium

Scyllæum

Scyllæum ingentem conſpici copiam; multo magis hoc ita ſe habuit antiquioribus temporibus, cum et thynnorum piſcatio circa Scyllæum belluarum iſtarum opera exerceretur *. Duxere quoque viri docti nomen Scyllæ ab iiſdem; eſt enim σκύλαξ, σκύλλος, σκύλλα.

Interea in artis priſcæ operibus, non magis quam in poëtis, aliæ quam veræ canes expreſſæ eſſe videntur, ſaltem quantum ex eorum apographis aſſequi poſſum; unum eſt fragmentum in Marm. Oxon. P. I, CXXXII, in quo os canis propius ſit ori beſtiæ aquatilis. Lucretius V, 890 *rabidis canibus ſuccinctas ſemimarinis Corporibus Scyllas* dixit: ibi tamen non canes ſed Scyllæ ſunt ſemimarinis corporibus: quas pro una Scylla ſemimarino corpore dixit, reſpectu caudæ. Luſere veteres artifices in forma belluarum e Scylla naſcentium (v. c. Pictur. Herculan. To. III, p. 109), modo in caudis, quæ in ſerpentes exeunt in Monumentis Etruſcis. Novat quoque in Scyllæ forma Schol. Apollonii IV, 825. In ipſo illo numo Agrigentinorum, quem paullo ante memoravi, alterum caput canis an lupi, alterum hydræ eſt.

* Cf. Strabo lib. I, p. 43 ſq. e Polybio: qui tamen *canes* de alio piſcium genere accepit: τὰς γαλεώτας, ἃς καὶ ξιφίας καὶ κύνας λέγεσθαί φασι. Etiam Oppian. Halieut. V, 365. 376 *canes* et *phocas* diſtinguit.

P. VIRGILII MARONIS

G E O R G I C A.

PROOEMIUM.

Ad Georgica *facetum* illud ac *molle*, quod peculiari aliquo Musarum munere Virgilio concessum esse Horatius memorat *, proprio quodam modo spectare videtur. Mollitudo quidem ex eo venit, quod, cum exquisito aliquo et numerorum et orationis cultu omnia elaborata et expolita sint, nihil duri, scabri et horridi, quod in divino Lucretii carmine offendit, aspersum est; nihil, quod otiose vacet aut utilius absit. Nec modo verborum dilectu et junctura, verum etiam sententiarum veritate, lumine ac naturali facilique et apto nexu, ingenii artisque insignis aliqua felicitas, quæ in Virgilio erat, effecit, ut leni ac facili cursu omnia defluant. Habent porro *decus* et *excultam* aliquam *elegantiam*, uti † Quinctilianus istud *facetum* Horatii interpretatur; cum scilicet in argumento tam tenui et humili, quod ad rusticam orationis asperitatem tantopere non modo patebat, sed et deflectebat et inclinabat, omnia sint scite, honeste, et liberaliter tractata, ut poli-

* Sat. I, 10, 44. 45 *molle atque facetum Virgilio adnuerunt gaudentes rure Camenæ.* vid. sup. *de Carmine bucolico* p. 13.

† Inst. VI, 3, 20.

tum, elegans, et urbanum ingenium ubique facile agnoſcas. Ad juncturam adeo verborum lenem ac mollem et numerorum artificium, totumque carminis nitorem, et ad cultiſſimæ orationis verecundiam et venuſtatem referendum nobis eſſe videtur elogium illud, quod tam variis, incertis ſæpe et obſcuris, modis a viris doctis verſatum eſſe videas. Magnificam autem et præclaram eſſe illam Virgiliani carminis prædicationem, quis non videt? Eſt ſcilicet ſumma laus, quæ in id carminis genus cadere poſſit, quod *didacticum* appellare ſolemus. Cum enim ejus natura in eo poſita ſit, ut *ſive notio aliqua, ſive ſententia, ſive ſententiarum, adeoque etiam præceptorum de quacumque ſive ſcientia ſive arte, aliquis complexus eo ſermonis genere exponatur, quod quam maxime ad permulcendum voluptate aliqua animum vim habeat:* voluptatem illam non tam ab ipſo argumento, quamquam in ejus dilectu et hoc videndum eſt, ut ne injucundum ſit, quam ab ejus tractatione et ornatu expectandam eſſe facile apparet. Nam cum neque *factum* aut res *geſta*, aut *actio*, neque animi aliqua *affectio*, voluntatis inclinatio aut vehementior impulſus mentis et perturbatio, quæ et ipſa cum actione aliquantum conjuncta ſunt, in eo carmine tractentur *; quo ipſo fere ejus a reliquorum car-

* Utique non ſic, ut carminis ſummam et argumentum conſtituant. Ali qui enim haud dubie etiam per narrationem carmen didacticum detexi poſſe, præclaro, in ipſo Veneris et Gratiarum contubernio elaborato carmine, *Muſarion* inſcripto, docuit ingenioſiſſimus inter venuſtiores poëtas Wielandus noſtras.

minum natura diverſa indoles continetur; in re exponenda et ornanda illud tanto majus artificium requirit, quo minorem vim res ipſa ad delectandum habere poteſt, quoque magis cavendum poëtæ eſt, ne ad ſubtilem præceptionem, qua nemo facile delectatur, aut ad meram rerum *deſcriptionem* carmen hoc revocet, qua animos noſtros non diu cum voluptate teneri ſatis conſtat *. Itaque ex toto materiæ apparatu ea deligenda ſunt, quæ cum aliqua voluptate audiri, aut, ſi per ſe nihil ſuavitatis habent, ornari et nobilitari ab arte poſſint; quæcunque autem tractanda ſelegeris, ea rerum facie quaſi ac vultu eoque colore exhibenda ſunt, quo maxime niteant, hominumque animos ad cognoſcendam rem et contemplandam alliciant et invitent. Tum perſpicuitas a lucido, non autem dialectico, rerum ordine, argumentorum dilectu, diſpoſitione et expoſitione ad animum tenendum accommodata, arceſſenda eſt. Tenent autem animum ea, quæ non modo nihil moleſtiæ ei creant, dum cognoſcuntur, verum etiam, dum leni ac facili curſu in animum influunt, non horrida aliqua ac jejuna ſubtilitate exareſcunt, ſed eo corpore ac colore ſuccoque expleta ſunt, quo ad impellendos ſenſus noſtros animumque aliquam vim habeant. Quo fit, ut in ornatu ſumma hujus carminis poſita videatur. Ad ornatum autem omnia referenda ſunt, cum ea, ſine quibus ille recte eſſe nequit, verborum numerorumque recta,

* Vid. du Bos Reflex. critiq. P. I, S. 9.

elegans, ac ſuavis ratio, tum rerum argumentorumve, quæ, quod ornatum capere videbantur, ad exponendum ſepoſueras, ea elocutio et repræſentatio, quæ ad animum continua gratarum imaginum ac ſenſuum viciſſitudine tenendum quam maxime ſit idonea. Quod quidem ita maxime aſſequi videare, ſi, iis exceptis, quæ nullum ornatum admittunt, et breviter ac ſimpliciter exponenda ſunt, cætera verbis ac ſententiis locupletibus, variarumque rerum ſimilitudinem ac colorem in animum revocantibus, expreſſa ſint; ea vero, quæ univerſe dici poterant, ad factum aliquod et actionem revocata, ad vivum repræſentata, deſcriptione oculis ſubjecta exemplis et comparationibus illuſtrata, ſententiis gravibus ſint diſtincta, omninoque ita tractatu, ut non tam animus doceri ſe ſentiat quam delectari: ut non magna animi intentione ad cognoſcendum opus ſit, ſed ut ſatis ſit, modo animus recipiendis impulſibus variarum imaginum ſenſationumque pateat; ut præcepta et ſententiæ quaſi corpore aliquo inductæ ſenſibus ſubjectæ ante oculos incedere palparique poſſe videantur, utque, dum in rerum ipſa tractatione et uſu verſari te exiſtimes, ſine omni moleſtia, putes te adſueſcere potius rebus agendis quam diſcendis. Jam res aliæ naturali aliqua ſeu dignitate ſeu ſuavitate ſe commendant, in quibus poëtæ jam ſatis parata laus, modo ne eas oratione deterat; ſufficit, ut æquet; ſin amplificet et augeat, id vero ad tanto majorem ingenii commendatio-

nem

nem facere neceſſe eſt: aliæ autem res aut natura ſua tenues et jejunæ, aut opinione humiles, et nullo ſuo decore inſignitæ ſunt; quas ſi poëta cum per ſe tum externarum rerum, imprimis digreſſionum, virtute ſatis ornare potuerit, in eo vero ſummam poëticæ facultatis et artis laudem conſequitur. Digreſſionum itaque ad ornandum hujuſmodi carmen inprimis magna laus habenda *. In iis autem Virgilii ingenium inprimis commendat hoc, quod conſilio et argumento carminis ea et dilectu et ornatu accommodata ſunt. Eſt utique in iis liberalior ornamentorum materia, majorque ſplendor, pro indole tamen et natura carminis; ars quoque mirifica in junctura horum locorum, et in tranſitu redituque a digreſſione ad præceptionem; porro in præcipiendi formulis mirificaque earum varietate, quam magna ex parte Arato et Nicandro debere eum videbimus: quibus rebus efficitur delectatio illa, quam poëta ſibi habere debet propoſitam.

Atque hæc illa ſunt, a quibus Virgilii laus ſi a judicio aliquo profecta videri debet, inprimis repetenda eſt. Eſt is proprius quaſi Virgiliani carminis character, ut, ſi ingenium Homericum

* Reprehendit etiam has, et tranſitus ad eas tamquam parum opportunos, Homius (*Eſſay of Criticiſm* cap. 1 extr.). Sed confudit Vir Ill. genera orationis et ſcriptionis inter ſe diverſiſſima, majoremque, quam pro poëtica ratione, ſubtilitatem, nullum vero poëticæ ſeu artis ſeu ſcientiæ ſenſum, in hoc aliiſque judiciis adhibuiſſe videtur. Diſputavit adverſus eum perdocte *Jo. Jac. Netzker*, Prof. Gymnaſii Thorunenſis, in Commentatione *de Georgicorum Virgilii lucido ordine.*

in inveniendis rebus defideres, fi Theocriteam fimplicitatem, et nativam aliquam venuftatem, qua animi, inani noftrorum morum fuco nondum contaminati, tantopere capiuntur, fruftra in eo quæras, elegantiam tamen cultumque, eundemque rectum, purum, pudicum ac decorum, fimulque elaboratiffimum et exquifitiffimum, facile agnofcas. Inveniendi quidem follertiam, fi animi fenfa libere eloqui fas eft, non majorem in Georgicis quam in reliquis ejus carminibus deprehendimus. Adumbrata fere omnia, depromta et haufta, plurima fere ad verbum converfa funt et tranfumta ex aliis five Græcis five Romanis poëtis ac fcriptoribus. Ut enim fuis locis indicabimus, nonnulla ex Hefiodo, multa ex Lucretio; locum de pefte ex eodem et Thucydide; alia, inprimis doctrinam de arborum cultu, ex Theophrafto, doctrinam de apibus ex Ariftotele, locum de ferpentibus, inprimis de chelydro *, ex Nicandri Theriacis, locum de prognofticis totum ex Arati Diofemeis †, nonnulla ex Xenophontis Œconomico, magnam præceptorum partem, inprimis de pecudum cura, ex Catone et Varrone tranftulit. Cujus rei quanto manifeftiora habituri effemus indicia, fi antiquiores auctores de Re Ruftica et fingulis ejus partibus ‡, præcipue qui verfibus eas illuftrarunt, omninoque poëtæ Alex-

* Ge. III, 432 fqq.

† Conf. Macrob. V, 2.

‡ Multa eorum et magna nomina a Varrone, Columella, et Plinio memorata videas, quæ congefta funt ab Urfino *Virgilii collati pr.*

andrini,

andrini, plures ſuperſtites eſſent, inprimis Nicander, Eratoſthenes, Parthenius *. Nam, quamquam poëtæ noſtri, naturæ aliqua indulgentia ad præclaræ cujuſque pulchritudinis ſenſum acerrimum natum ac factum, inque vita illa per litteras Græcas et urbanitatem Romæ ſub principe Auguſto, et conſuetudine cum elegantiſſimis et urbaniſſimis hominibus, eximie cultum et politum, ingenium ſatis in ſe materiæ ad exquiſitiorem aliquem ornatum ac nitorem carminis habuit: variarum tamen rerum comparatione et indagatione progreſſi hoc nobis animadvertiſſe videmur, ex Alexandrinis inprimis poëtis Virgilium noſtrum profeciſſe; his eum naturalem illam et parum operoſam, cum tanto tamen cultu, ornatu, et dignitate conjunctam, venuſtatem debere arbitramur. Sed ea de re alio tempore accuratius diſputandi erit locus. Quid? ſi alios, e quibus ſingulos verſus, mutuos ſumtos aut expreſſos a Virgilio, Grammaticorum cura nobis ſervavit, ut Ennium, Lucilium, Varronem Atacinum, integros haberemus; annon multo plura irrigati fontibus alienis ingenii veſtigia eſſemus deprehenſuri? Non itaque temere poſuiſſe videbimur illud,

* Quinctilianus Inſt. X, 1, 56 *Quid? Nicandrum fruſtra ſequuti Macer atque Virgilius?* E Democrito poëtam nonnulla ſumſiſſe Plinius monuit. vid. ad Ge. I, 336. Ex Eratoſthene tranſlatus locus Ge. I, 233 ſqq., e Parthenio verſus Ge. I, 437. Servius ad Ge. I, 43 *Sane ſciendum, Xenophontem ſcripſiſſe unum librum Oeconomicum, cujus pars ultima agriculturam continet: de qua parte multa ad ſuum hoc opus Virgilius tranſtulit; ſicut etiam de Georgicis Magonis Afri, Catonis, Varronis, Ciceronis quoque libro tertio Oeconomicorum, qui agriculturam continet.*

quod

quod paullo ante commemorabamus, defuiſſe Virgilio divinam illam nova et intacta ab aliis proprio quodam niſu proferendi vim, liberum illum animi per ignota et intentata vagantis impetum; quem tamen ipſum verecunda illa, recta et caſtigata, carminis pulchritudine redemiſſe et compenſaſſe videri debet; neque in illa morum vitæque elegantia certis decoris et honeſtatis cujuſdam legibus adſtricta, aut in illa doctrinæ ac litterarum copia, quæ in Virgilio fuit liber ille et ſupra mortalia emicans et tamquam alatis Platonis equis inter nubes evectus ſpiritus vigere potuit; fieri enim aliter vix poteſt, quam ut hæc operoſæ doctrinæ quaſi ſarcina impetum animi diviniorem retardet; unde, neque ex academica noſtra inſtitutione umquam Homericum aliquod ingenium aut prodiiſſe aut proditurum eſſe, facile augurari licet; uti contra poëtis noſtris, quorum animis Virgilii et Homeri obſcura aliqua notio tantum ex puerili inſtitutione inſidet, caſtigata et elaborata dictio, caſta et recta carminis pulchritudo aut elegantia ex ingenii cultu exquiſitiore profecta, inter laudes, quibus commendentur, vix haberi poterit. Enimvero, ſi Homero atque aliis nonnullis forte poëtis illa diviniore, quæ in inveniendi felicitate cernitur, ingenii vi cedit Virgilius, in hac, quæ ſecunda eſſe videtur ab illa facile omnium eſt princeps habendus, ut ea, quæ ab aliis acceperit, multo ornatiora et pulchriora ab ejus ingenio prodeant. Quod magiſtris noſtris acceptum nos referre ſolemus, ut, cum a parentibus vitam acce-

perimus, ab illis rectæ et jucundæ vitæ usu impertitos nos esse fateamur; hoc in illis, quæ jam ab aliis prolata erant, accidere videas, ut ex Virgilii ingenio multo felicius enascantur, et pulchrius efflorescant; ut, si ea non novitate, at gratia tamen, dignitate, venustate, miros animi affectus moveant, magnaque admiratione perfundant. Qua in re mihi quidem in poësi eundem locum tueri videtur Virgilius, quem Cicero in eloquentia. Nam et hujus ingenium, quod ipsum per se non facile præclari aliquid proferret, in ornandis et amplificandis aliorum inventis, inprimis in vestiendis oratione Latina Græcorum dictis, eximiæ felicitatis et artis fuit. Itaque hoc in genere Virgilium, poëtarum Ciceronem appellare nonnunquam lubet. Illa autem ingenii Maroniani propria venustas in nullo ejus opere magis cognoscitur, quam in Georgicis, omnibus numeris absoluto, perfecto et expolito, carmine, ut, si in nostra interpretatione hoc assequuti sumus, nos enim id sequutos esse non negamus, ut non modo verborum ac sententiarum vim declaraverimus, verum etiam carminis pulchritudinem, inprimisque ornatum sensibus et oculis adolescentum subjecerimus, nos operam nostram non omnino male collocasse arbitraturi simus,

Ex iis, quæ adhuc disputata sunt, nuperam censuram Georgicorum, quam Edmundus Burtonus, Britannus non indoctus nec inelegans, proposuit *, ab judicio parum subtili et limato profectam

* *Ancient characters deduced from classical Remains* 1763, 8.

facile

ſacile videas, dum hanc ipſam copiam, hunc ornatum rerum tenuium et exilium, ad reprehenſionem carminis traxerit. Sed judicii hujus auctoritatem jam ſatis alio ejuſdem viri docti acumine elevatam dabimus, cum idem ille in Bucolicis ſummam ſimplicitatem et humilitatem vitæ ac morum a Virgilio expreſſam dixerit; quo quid a rerum fide ac ſenſu alienius afferri poſſit? A tumore ac frigore aut inepto aliquo ſtudio ac nimia ſedulitate Georgica vacare confidentur affirmem, qui alioqui non multa me certo tenere affirmare ſoleam.

Georgica Mæcenatis ſuaſu ac conſilio ſcribere ſuſcepiſſe poëtam, ut hominum animi ad agri colendi ſtudia revocarentur, Britannorum nonnullorum, Wartoni, Cruſii, Martinii, elegantium virorum, eſt opinio. Italia ſane bellis civilibus tantum non in vaſtam ſolitudinem erat redacta; veterani, inter quos agri fuerant diviſi, ab operis ruſtici moleſtiis et ærumnis tolerandis alieniſſimis erant animis; frumenti inopia ab anno inde DCCXIII magna Italiam fame afflixerat; carmine itaque, quo vitæ ruſticæ bona commendarentur, delinitos animos ad agricolationem adduci poſſe, cenſuiſſe Mæcenatem. Fundamentum tamen conjecturæ idoneum non apparet; quin ea nec ſatis probabilis eſſe videtur, cum carmini majorem vim, majorem etiam celebritatem, tribuat, quam inter homines indoctos, feroces, per bellorumque civilium licentiam rapinis cædi-

que

que adſuetos, ullo modo expectari poſſit. Hoc forte fieri potuit, ut, cum multa apud Mæcenatem de detrimentis, quæ ex agriculturæ neglectu reipublicæ inferrentur, et de modis ac rationibus, quibus ei honos ſuus reſtitui poſſet, diſputarentur et agerentur, Virgilii ingenium ad hanc materiam deferretur excitareturque, ut eam carmine tractandam ſibi ſumeret. Carminis tamen auctoritas apud Romanos fuit ſumma, omninoque ex ea pendent Columella et Plinius, verſibus quoque integris adſcriptis. Nec mirum hoc; cum carminum ubique major apud vulgus et politos homines gratia ſit, quam operis philoſophica ſubtilitate elaborati.

Unum adhuc monebimus. *Heſiodi de opere ruſtico* carmen a Virgilio imitatione eſſe expreſſum, vulgaris et conſtans fere a Servio inde eſt opinio *, quam poëta ipſe feciſſe videtur, dum ſe *Aſcræum carmen* Romana per oppida canere ait Ge. II, 176, quæ ipſa res ad tanto majorem ejus gloriam pertinuit comparatione enim ejus ad Heſiodum inſtituta, nihil exilius, jejunius, et aridius Heſiodo, nihil copioſius et plenius Virgilio. Qui tamen hoc primus affirmavit, eum non admodum recentem ab Heſiodi lectione fuiſſe neceſſe eſt. Vix enim in tribus aut quatuor locis Heſiodeæ ſententiæ ſunt expreſſæ; carminum ipſorum for-

* Apud Macrobium quoque: Sat. V, 2 *Dicturumne me putatis ea, quæ vulgo nota ſunt, quod ſibi Theocritum fecerit paſtoralis operis auctorem, ruralis Heſiodum?*

ma

ma non convenit; diverſa utriuſque natura, diverſus genius, diverſum conſilium. Heſiodus non Georgica, h. e. de re ruſtica, ſcripſit aut ſcribere voluit, ſed totius vitæ domeſticæ, qualis tum erat, conjunctæ ſcilicet illius vel maxime cum agricolatione, rationes tradere, prudentiæ etiam et morum præcepta proponere. Quod autem Aſcræum carmen appellat ſuum opus Virgilius, id eo pertinet, quod in ſimili fere genere verſatur, non quod ex Heſiodeo petitum aut tranſcriptum aut ad ejus formam eſt compoſitum. Poteſt quidem aliquis in eam opinionem adduci, atque in eam jam Dan. Heinſium Introd. ad Heſiod. c. 4 veniſſe video *, ut aut quoddam aliud, aut hoc, quod habemus, Heſiodi opus olim multo locupletius et plenius extitiſſe exiſtimet. Quis enim in tali argumenti tractatione, qualem nunc in eo videmus, non miretur Catonem, qui apud Ciceronem ita diſputat †, ut *de ſtercorandi utilitate doctum Heſiodum ne verbum quidem feciſſe*, moneat, *cum de cultura agri ſcriberet?* Quid autem Manilium ſequutum eſſe putabimus, qui, dum Heſiodi opera enarrat, *Quinetiam*, inquit, *ruris cultus legeſque*

* Joſ. Scaliger, qui ad Manilii locum hanc ſententiam improbabat, ita tamen in verbis Manilii hærebat, ut eum forte Orphei Ἔϱγα καὶ Ἡμέϱας Heſiodo attribuiſſe conjectaret, cujus ſane operis initium cum Manilianis verſibus aliquid conjunctum habere videtur. Servatum illud eſt a Tzetza procem. ad Heſiodum. Idem Tzetza Orphei librum Georgicorum laudat; ſed verſus ex iis excitatos in Maximi Philoſophi de Electionibus carmine (quod Fabricius Biblioth. Gr. Vol. VIII, p. 415 inſeruit) inveniri vidit Weſſeling. Probabil. cap. 17.

† De Senect. cap. 15.

novati

novati Militiamque soli: quod colles Bacchus amaret, Quod fecunda Ceres campos, quod Pallas utrumque, Atque arbusta vagis essent quod adultera pomis, Silvarumque deos, sacrataque numina, Nymphas, Pacis opus, magnos naturæ condit in usus *. Quo quæso Operum ac Dierum loco earum rerum vestigium aliquod deprehendas? Sed potest hic, quod jam Bentleio visum est, interpolatrix manus grassata esse videri; id tamen cum ægre admittendum sit, videor mihi Manilium Propertii imitatione ulterius, quam vellet, evectum excusare posse. Lynceum is † amicum suum, poëtam graviora argumenta tractare solitum, amore jam captum exagitat, et ad elegos amatorios adhæsurum esse auguratur. Nec tamen eam rem ut pudori sibi ducat, aut ut hæc carmina minorem inter Romanos habitura esse gratiam existimet, monet: dum bucolica scribat, dum Hesiodi exemplo de re rustica carmen condat, *non tamen hæc*, quæ de amore scripturus sit, *ulli venient ingrati legenti, Sive in amore rudis sive peritus erit.* Luserant eadem, pergit, alii. Dum Hesiodum memorat, *Tu canis*, inquit, *Ascræi veteris præcepta poëtæ, Quo seges in campo, quo viret uva jugo.* Vides exemplo Hesiodi cani dici, non ab ipso Hesiodo; potuit ea tamen Manilius ad Hesiodum ipsum referre, atque etiam, cum in laude poëtæ versaretur, eo adduci, ut copiosius et ornatius, ac res ferebat, efferret.

* Manil. II, 19 sqq.
† Propert. lib. II Eleg. extr. versus finem.

Sententia-

Sententiarum et præceptorum rei rusticæ in hoc carmine interpretationem sine tolerabili aliqua agricolationis peritia recte vix succedere posse facile intelligitur. Aliam difficultatem facit hoc, quod præcepta Maroniana ad agri colendi morem in alio solo, sub alio cælo, in alia ætate spectant; verum subjunximus scriptorum de re rustica loca, e quibus poëtæ præcepta unice illustrari poterant, inprimis Varronis, quem, in multis sequutus est, et Columellæ, qui perpetuus Virgilii commentator est, cum Plinio. Et habebamus in hoc, quorum opera fere uteremur, Interpretes doctissimos, in nonnullis Guellium et Ursinum, in plerisque Cerdam ac Martinum. Ut autem poëticum ornatum horum præceptorum adolescentium oculis subjiceremus, utque id cum fructu fieret, nec tamen res notarum modum excederet, ita potissimum nos effecturos esse putavimus, si sententiam pedestri oratione expressam subjungeremus; quod quoties factum est, fit autem singulis locis, in quibus res non ipsa in oculos incurrit, adolescentes monitos velimus, ut poëticam orationem cum solutæ orationis formulis illis comparent, et inde cognoscant, quid notioni simpliciter in notis expressæ a poëtæ ingenio et copia sive ad suavitatem omninoque ad ornatum accesserit. Ita demum eos intellecturos esse speramus, qua in re poëticæ inprimisque Virgilianæ orationis pulchritudo ac præstantia quærenda sit *.

* De anno, quo scripta sint Georgica, v. Vitam Virgilii ad a. 724.

Prima Ceres ferro mortales vertere terram Instituit Ge. I, 147.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICON*,

LIBER PRIMUS.

AD C. CILNIUM MÆCENATEM.

ARGUMENTUM.

GEORGICA, feu de *re ruftica* præcepta, arationem, arborum, inprimis vitium et olearum, culturam, paftionem et mellificium, e Romanorum notione complexa funt. Ordinem dicendorum ducit *Propofitio* et *argumentum* operis v. 1—5. Inde *Invocatio* numinum agreftium cum ipfo Cæfare Augufto—42. Nunc de *prima* operis ruftici parte, quæ eft de *Aratione:* primo quidem *quando* illa incipienda fit—49. Ante omnia *cæli foliique*

* *Georgicon.* Alii *Georgicorum:* fed Græca in his titulis regnant. vid. Heinf. In multis Codd. et edd. ant. præmittuntur pro libri primi argumento quatuor verfus, quos fupra inter Argumenta videbis No. XV *Quid faciat lætas f.* Eos in Rottend. et Menag. *Ovidio Nafoni*, in prifcis edd. Modeftino tribui notavit Burm.

naturæ

natura eſt exploranda—63, unde *leges culturæ diverſæ* proficiſcuntur, inprimis *arationis*—99, et *ſationis*—121. Cum in his multum laboris et ærumnæ tolerandum ſit, *digreditur* ad *cauſſas* hujus rei *mythicas* inde a Saturni ætate—159. Inde de *inſtrumento ruſtico*—175; tum *de aliis ad opus ruſticum faciendum curandis*, in his de area ad terenda grana paranda—186. Judicium de futuro anni proventu unde facere liceat—192, de ſemine medicando—198, de ſeminum dilectu faciendo—203. Sequitur locus *de temporibus operum ruſticorum* diſerte tractatus. Tempus ſationis—230. *Digreſſio* de ſolis curſu annuo et quatuor anni tempeſtatibus—256. Quæ curanda ſint tempore pluvio—267; diebus feſtis—275. Dierum lunarium, qui fauſti vel infauſti ſint, obſervatio—286; nonnulla noctu melius tractanda—296; alia per calorem aëris—299; alia hieme—310. Parat ſic ſibi viam ad duas *anni tempeſtates* poëtica arte deſcribendas, alteram *auctumni*, alteram *veris ineuntis*, utramque *procelloſam*; obſervanda itaque eſſe earum tempora—337, et religionibus deos exorandos—350. Eſſe etiam certa tempeſtatum per vices ſuccedentium *prognoſtica*. In his exponendis et ornandis copioſus eſt poëta—463. Multo ornatius eſt epiſodium, ad quod aditum ſibi ſtruxit, de *prodigiis* Julii Cæſaris nece facta bellum civile ſubſequutum portendentibus—497. Subjunguntur *vota* pro Auguſto—ad fin.

GEORGICON PRIMUS.

Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Mæcenas, ulmiſque adjungere vites
Conveniat; quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori; apibus quanta experientia parcis:

2. *Mæcenas.* Μαικήνας. Male ſcriptum *Mæcenas.* vid. Pier. Heinſ. *ulmis adjungere* Toll.——3. *quis cultus* alii ſcripti et editi, ex more; ſic jam Ecl. I, 19. *qui* jam Nauger. edidit. *habendus* Toll., male. vid. Burm. et conſ. Not.——4. *pecori atque apibus* fere codd. et edd. *pecorique* nonnulli. Sed fulcrum hoc verſus jam a Pierio convulſum ſuſtulit et Medicei et optimorum librorum auctoritate Heinſ. conſ. ad Ecl. II, 53.

pecori

1. Primis quatuor verſibus argumentum operis exponitur: *agricultura et ruſticatio*, lib. I; *vini et omnino arborum cultura*, lib. II; *res pecuaria*, lib. III; *res apiaria*, lib. IV. Primo verſu Heſiodei operis, etſi argumento valde diverſi, titulum ἔργα καὶ ἡμέρας expreſſum eſſe, jam Servius monuit: quo opere et quibus temporibus ager colendus ſit. Eſt autem ad verborum ornatum ſtatim in primis verſibus attendendum. Ait ſe agere velle primo loco de agri et vitium cultura. *Vites* pro omni arborum genere ponit. *lætas ſegetes*, εὔφρονα καρπὸν Heſiod. 775. In his:

2. *ulmiſque adjungere vites; ſecundum Italiæ ſitum loquutus eſt, in qua vites altius elevantur.* Serv. 3. De re pecuaria agam: *qui cultus habendo ſit pecori;* pro vulgari, quæ cura ſit pecoris, quod quis habet, poſſidet, ſive alit, ſervat. *habendo* ad ornatum adjectum pro epitheto. Sollenne vero in re pecuaria eſt *habere.* vid. Burm. *cultus*, ut Cic. de N. D. II, 158 *quæ quidem* (oves) *neque ali, neque ſuſtentari, neque ullum fructum edere ex ſe, ſine* cultu hominum et curatione *potuiſſent.* 4. *quanta*, quæ, *experientia apibus* ſc. habendis, ſeu apum habendarum

Hinc canere incipiam. Vos, o clarissima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,

pecori quanta apibus ed. Ven. *uparvis* alii legunt ap. Stephanum; non invenio, quinam illi sint. *pauis* Meadii liber, ut sit: *paucis hinc canere incipiam;* quod exile esset.——6. "*Numina* fuit, sed emendavit ipse, quia postea v. 10 ait: *et vos agrestum præsentia numina Fauni,*" inter Serviana legitur. *qui ducitis* Pierii Oblongus, fragm. Moreti et Mentel. a m. pr., sed confirmant *quæ* Apuleius, Probus, Macrob. vid. Heins.

ad mellificium sit; pro *cura* subjunxit aliud, quod apum cultui accommodatum esset, *experientiam* et usum, quo mellificationis ratio exculta est. Ge. IV, 315. 316 *quis nobis extudit* artem? *Unde nova ingressus hominum* experientia *cepit?* Nam apum experientia, etsi iis aliqua tribui potest, v. inf. IV, 156 sq., huc vocari nequit. 5. *Hinc,* post bucolica aiunt. Enimvero poëta nullum nexum inter Bucolica et Georgica instituit; sed grammaticorum acumen eum comminisci cœpit. Omnino initium designat; ἐνθένδε ἀπὸ τούτου; ut alias *nunc;* at ut sit, *de his,* grammaticæ repugnat. Quæ sequitur invocatio, est haud dubie inter partes carminis ornatissimas ac splendidissimas.

5. 6. *labentem c. quæ ducitis annum;* h. quorum decursu tempora anni efficiuntur. Habuit ante oculos versus Lucretii V, 1435—1438. *Sidera annum,* ejusque *tempora,* vicissitudines ac partes, ducere, tamquam regant et moderentur, sollenne est. conf. Burm. Scilicet quoniam ortu illa et occasu suo vices istas temporum designant. Argutatur Macrob. I, 16 extr., qui veterem lunarem et novum solarem declarari vult. *ducunt* autem *annum cælo,* h. in cælo, in quo ipsa oriuntur et occidunt, et pro cursu anni, dixit *annum labentem,* procedentem; quod proprium de temporis fuga seu decursu est. Cæterum poëtam h. l. philosophicam opinionem eorum, qui Solem et Lunam sub Liberæ et Liberi nomine coli contenderent, non popularem sequi, probabile fit: v. Macrob. Sat. I, 18; nam, si post *Solem* et *Lunam,* diversa numina, Bacchus et Ceres, memorari debebant, copula utique a poëta interposita fuisset. *Vos lumina*—et *Liber.* Sin continuatur oratio, quod fieri posse quis neget, tum iterum ingratum et durum est: quod *Lumina cæli ferre pedem* jubentur, et quod incedunt *Lumina cæli* cum Libero, Cerere et Faunis; etsi verum est, etiam in XII diis rusticis ap. Varron. R. R. I, 1, 5 ista numina invicem a se distingui. Num vero doctrinæ copia, an poëtæ græci imitatione, hæc posuerit, non definiam cum Evangelo apud Macrob. I, 24. Cæterum pro diversis culturæ generibus diversa numina invocare putandus est. Ad lib. I spectat Ceres; ad lib. II Bacchus,

Liber, et alma Ceres; veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit ariſta,
Poculaque inventis Acheloia miſcuit uvis;
Et vos, agreſtum præſentia numina, Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem Dryadeſque puellæ:
Munera veſtra cano. Tuque o, cui prima fre-
mentem

7. *veſtro ſi numine* Medic. a m. ſec. et Colot. cum Arund. *noſtro* Ven. ——8. *Chaonia* Gud.——10. *præſtantia* vitium edit. Genev. 1636.—— 11. Pro *Faunique* memorabilis lectio *Satyrique* in Gothano pr. Nam frigere videtur *Fauni* altero loco iteratum; et junguntur Satyri Dryadeſque v. c. Cul. 115 et ſæpe. Si codex paullo antiquior eſſet, dicerem veram ejus lectionem voci ex antecedente verſu revocatæ ceſſiſſe. Nunc interpolatori deberi dicenda eſt lectio; vulgatum dictum eſſe puta pro: Et cum Faunis vos, Dryades.——12. *o* omittunt Codd. Servii ad Æn. I, 541 et Goth. ſec.

chus, Fauni et Nymphæ cum Silvano, Minerva autem propter oleæ culturam; ad lib. III Neptunus, quippe cum de equorum cura agatur, tum Ariſtæus et Pan (Georg. III pr. etiam Pales cum Apolline Nomio); tandem ad lib. IV idem Ariſtæus mellificii auctor. 7. Quandoquidem vobis arationis ac vitium ſationis inter homines initia debentur, *ferte pedem*, adeſſe vos utique mihi canenti par eſt. *Tellus* permutavit *glandem ariſta*; ut ei tribuatur, tamquam actio, ea res cujus tantum cauſſa et inſtrumentum fuit: pro glandibus veſci cœperunt homines frumentis. 8. *Chaoniam*, v. ad Ecl. IX, 13. *pingui*, ἁδρᾷ, granis tumenti, grandi. 9. Veſtro beneficio homines vini uſum invenerunt. Nam *miſcere vinum* ſollenne pro bibere; ſic κεράσαι pro ἐγχέειν, πίνειν. *miſcuit pocula Terra*, h. vitibus editis effecit, ut miſceri poſſent. *Pocula Acheloia* pro aqua; at quam ſplendide! *Acheloum*, Ætoliæ fluvium, pro quovis flumine et aqua quacunque, tamquam priſcis carminibus celebratiſſimum, more antiquorum Græcorum, dixit. Docta eſt de h. l. diſputatio ap. Macrob. V, 18. 10. *præſentia numina*, et potentia et propitia. v. Ecl. I, 42. 11. *Ferte ſimul F. pedem*, adeſte. *Dryades*, tamquam deæ ſilvarum et ſaltuum, in quibus greges paſcuntur.

12. Sequuntur Neptunus, Ariſtæus, Pan, Minerva cum Silvano: v. ad v. 6. *Munera veſtra*, ex anteced. frumenta, vitem, armenta, greges. *cui prima frementem Fudit equum*, cujus juſſu primum e terra equus editus eſt. Nota fabula de

 Neptuni

Fudit equum, magno tellus percuſſa tridenti,
Neptune; et cultor nemorum, cui pinguia Ceæ
Ter centum nivei tondent dumeta juvenci;
Ipſe, nemus linquens patrium ſaltuſque Lycæi,
Pan, ovium cuſtos, tua ſi tibi Mænala curæ,
Adſis, o Tegeæe, favens; oleæque Minerva

13. *Fudit aquam* antiquiſſimos libros habuiſſe teſtatur Servius; male tamen haud dubie, quod fabula de equo paullo magis recondita eſſet, de aqua vero facile unuſquiſque cogitaret. Idem ad Æn. I, 1 laudat: *cui prima furentem*; ſed eod. lib. v. 541 *frementem* habet. Mox *tridente* Gudian. Schol. Statii et uterque Gothanus.——14. *cultor pecorum* conj. Jo. Schrader. in ſchedis, quia *nemora* et *dumeta* ſe excipiunt, et ſtatim v. 16 iterum *nemus*. Sic *cultor pecorum*, ut v. 3 *qui cultus habendo ſit pecori*; et Salluſt. Jug. 54, 3 *agri ac pecoris magis quam belli cultorem*. *Ceæ* de ſcriptura poſt Pierium vid. Heinſ. ad Ovid. Epiſt. XX, 222. Eſt Κέως, Κέος. Unde Κεῖος. Romanis *Cea*. Male ſcriptum paſſim *Cææ*.——16. τὸ Λύκαιον ὄρος. Male *Lycei* edebatur. conf. Ecl. X, 15. Mox τὰ Μαίναλα ὄρη ſunt.——17. *ſi ſint tibi* Moret. primus. *tua ſit tibi* Uratiſl., ſed *ſi* ex formula obteſtandi ductum. Elegans tamen eſt Schraderi emendatio Obſſ. I, 3 *tua ſeu tibi M.* etiam a Brunckio recepta.——18. *Tegeæe*. Recte jam ab Aldo editum: Τεγεαῖος. Alii *Tegeee* et *Tegææ*, ſed vid. ad Æn. V, 299.

Neptuni cum Pallade certamine, cum dii arbitrium tuliſſent, ut, uter rem mortalibus utiliſſimam produxiſſet, ejus nomine nova urbs (Athenæ) appellaretur. cf. Bentl. ad Horat. Carm. I, 7, 7. Neptunus inde ἵππιος. *Fundere* proprie de partu felici ac facili; hinc omnino, procreare. *percuſſa tridenti*, ſollenni deorum more, quoties aliquid e terra provenire volunt. v. Callimach. in Del. 30, in Jov. 29 ſq. 14. *Cultor nemorum* eſt Ariſtæus, Apollinis et Cyrenes filius, qui, Cycladibus magna ſiccitate et fame afflictis, cum, Ceam arceſſitus, Sirium placare monſtraſſet, quo facto eteſiæ aërem temperare cœperant, Jovis Ariſtæi et Apollinis Nomii nomine cultus fuit. Pind. [Pyth.] IX, 104 ſq. Apollon. II, 500 ſqq. IV, 1132. cf. ibi Schol. et h. l. Serv., quem pleniorem habuit Julius Sabinus. inf. Ge. IV, 317 ſqq. Diod. IV, 81. 82. Hic propter paſcuorum et ſaltuum curam invocatur. *nemora* dicta ſunt pro ſaltibus, in quibus paſcua ſunt. Etiam v. 15 *dumeta* pro ſaltibus, loco arbuſtis conſito. *pinguia*, herboſa. *tondent*, paſcunt herbas inter arbuſta natas. In ſeqq. ante oculos erant verſus Theocriti Idyll. I, 123. 124. 17. *tua ſi tibi Mænala curæ*, quandoquidem Mænalus, Arcadiæ mons, paſcuis egregius, tibi eſt longe gratiſſimus, tu mihi rem pecuariam tractanti propitius, precor, adſis. 18. *Tegeæus* Pan ab

Inventrix; uncique puer monstrator aratri; 19
Et teneram ab radice ferens, Silvane, cupressum;
Dique deæque omnes, studium quibus arva tueri;
Quique novas alitis non ullo semine fruges;
Quique satis largum cœlo demittitis imbrem;

20. *a radice* octo ap. Burm.——22. *non ullo* Heins. e Medic. et quinque aliis vetustioribus, quibus adde Goth. pr., quo alludit etiam Parrhas. Vulgo *nonnullo*, quod et Servius interpretatur, sed sententia aut nulla aut parum commoda. *non ullo de semine* Rom. Alibi, inquit Pierius, *nullo de semine* habetur. Hoc postremum Catrœus, egregie loquax interpres, poëtæ vindicatum it; sed est haud dubie ex interpretatione vetusta. *messes* vel *fruges* Cod. Köleri.——23. *dimittitis* alii ap. Burm.

ab Tegea oppido Arcadiæ, in qua et montes Lycæus et Mænalus. *Si* in invocationibus et obtestationibus frequentissimum. v. h. l. Burm. 19. *uncique puer mon. aratri*, Triptolemus Eleusinius a Cerere arationem edoctus. conf. Callim. in Cerer. v. 22 ibique Spanhem. In gemmis æque atque in aliis monumentis occurrit modo puer, modo bigis draconum vectus. Quod nomen non apposuit, fecit ut poëta; non quasi litem de aratri inventione suam facere noluerit; ut Nic. Loensis Epiphyll. I, 11 contendebat. Cæterum observatu dignum, quod Triptolemus heros nunc inter deos invocatur.

20. Tali habitu *Silvanus* tenerum cupressi truncum ferens in marmore ap. Boissardum P. VI, tab. 30 occurrit. Ramum cupressi ferens expressus est a Spencio Polymet. Pl. XXXV, 7. Fuit quoque fabula de Cyparisso puero amato: v. Serv. ad III Æn. 680. Silvanus pinifer apud Beger. Thes. Brundel. T. III, pag. 158, et in Marm. Oxon. P. I, n. LXXX visitur. Hinc ille *inculto termite gaudens* ap. Gratium Cyneg. 20. Eo refertur Silvanus *Dendrophorus* apud Gruter. pag. LXIV, 7. conf. Salmas. Exerc. Plin. p. 294. *cupressum a radice* h. truncum cupressi. 21—23. Dii agrorum, silvarum et tempestatum, præsides. Nam hi sunt, *studium quibus arva tueri*; *quique—quique*,—Videtur sane deos Romanorum agrestes, miris nominibus ab omni re rustica petitis, declarare voluisse. 22. *fruges* latius pro plantis dixisse videtur. *non ullo semine*, nulla satione, sua sponte, provenientes. opp. v. sq. *sata*; sic et Ge. II, 10. 11. 14 *Namque aliæ*, arbores, *nullis hominum cogentibus, ipsæ Sponte sua veniunt — Pars autem posito surgunt de semine.* Ovid. Met. I, 108 de aurea ætate *Ver erat æternum*,

Tuque adeo, quem mox quæ ſint habitura deorum
Concilia, incertum eſt: urbiſne inviſere, Cæſar,
Terrarumque velis curam, et te maxumus orbis
Auctorem frugum tempeſtatumque potentem

25. *Conſilia* alii ap. Pierium, ut ſere ſolent, quod idem Catrœus arripit, at male interpretatur de decreto a diis faciendo. Immo vero eſſet idem deorum cœtus, qui et *concilium* eſt. Hor. Carm. III, 25, 6 *egregii Cæſaris Æternum meditans decus Stellis inſerere et concilio Jovis;* ubi etiam alii *concilio*, quod tamen accommodatius ibi eſſe videtur, non propter Ægyptiam fabulam a Baxtero memoratam, ſed quia *Jovis conſilium* ibi habetur. At in noſtro ſimpliciter de numero ac cœtu deorum agitur. *urbes* Medic. cum nonnullis aliis, ut ambiguitas, ne *urbis* pro ſecundo caſu habeatur, vitetur. Sed *urbiſne* auctoritate vet. grammaticorum confirmatur ap. Gell. N. A. XIII, 20; ubi Probus ait auris judicio *urbis* prælatum eſſe a poëta pro *urbes*. Ergo *Urbis terrarumque curam* non junxere veteres, nec *inviſere curam* ferendum eſſe putarunt pro ſuſcipere.——26. *te et m.* Menag. pr.——27. *frugum cœli terræque p.* Goth. ſec. a m. pr.

æternum, placidique tepentibus auris Mulcebant Zephyri natos ſine ſemine flores.

24. Omnibus diis invocatis, adeo et tu, o Cæſar, adſis propitius, tamquam mox deus futurus, quamquam adhuc incertum eſt, cujus ordinis ac generis. 25. *urbiſne inviſere, Cæſar, Terrarumque velis curam; et*— Multis modis hæc inter ſe et cum cæteris jungi poſſunt. Omnibus tamen tentatis, nulla eſt ratio tutior, quam ut *inviſere urbes* proprie dictum accipiamus, tumque in altero membro ſubſtituamus ex voc. *inviſere* generalem notionem, habere, ſuſcipere, *terrarum curam*. De tali verbi ejuſdem junctura duplici v. Burm. ac Bentl. ad Hor. Carm. I, 1, 7. Proprie *dii inviſere* dicantur terras et urbes, quas aut præcipue amant et colunt, aut in quibus inſtituta ſibi ſolemnia ſacra frequentant. De his ἐπιδημίαις et ἐπιφανείαις deorum agit Spanhem. ad Callim. in Apoll. v. 13. Hoc loco tamen *inviſere* eſſe videtur inſpicere; nam ſubjicitur *cura*, curatio, adminiſtratio; adeoque eſt regere, moderari. Bene autem Cæſar inter deos urbium et terrarum tutelares referri potuit: uti dii ſunt πολιοῦχοι. Notanda vero copia orationis, qua, ſplendore cum ſummo, idem toties effert; *veliſne deus eſſe*. Cæterum cf. Lucan. I, 45 ſqq. et Stat. Theb. I, 24 ſq. 26. *maximus orbis*, ſeu cælum, ſeu, quod verius nunc eſſe arbitror, orbis terrarum. *maximus* pro magnus, vid. Burm. ad v. 187. *accipiat*: habeat *auctorem*, tutelam agricolationis; jam debebat ſequi, *te cinctum materna tempora myrto*; nunc idem *orbis cingens m. tempora myrto* dictus, ſcilicet corona myrtea orto a Venere Auguſto, novo deo, impoſita. 27. *tempeſtatum*, malim

Adcipiat, cingens materna tempora myrto;
An deus immensi venias maris, ac tua nautæ
Numina sola colant, tibi serviat ultima Thule,
Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis;
Anne novum tardis sidus te mensibus addas,

28. *Accipiat* Voss. Durum esset jungere *Adcipiat: cingens—myrto An deus venias*; etsi sic ad maris imperium myrtea corona respectu Veneris bene referretur.——29. *et tua* duo. *an tua* Goth. sec.——30. *serviet* Goth. sec. *Thylæ* Medic. *Thyle*, *Tyle*, *Thile* alii; et mox vitiose *Thetis*, sollenni errore, quo Θέτις et Τηθύς permutantur.——31. *generum te Thetis in c.* Goth. sec.——32. *Atque* nonnulli ap. Pierium. *sidus tardis* Ven. *messibus* ed. Ven.

lim de anni temporibus, quam de procellis, quia cum frugibus illa jungi mos est. *tempestates* pro temporibus sive statis, sive quibuscunque aliis vel Lucretii exemplo bene dici posse puto in tali contextu, ubi ad anni cælique temperiem aërisque mutationem, quæ cum ipsis temporis vicibus succedit, respicitur. 28. *materna myrto*, Veneri sacra, ad quam et Anchisen Julios genus suum retulisse notum est. At, quorsum myrti hujus mentionem hic injectam dicemus? ut scilicet Augusto e divino sanguine orto locus inter deos tributus tanto minus admirationis habeat.

29. *venias*, futurus sis. Iterum tenui verbo substituit ornatius. *Thulen* ad nostras insulas Shetlandicas a septentrione Britanniæ objectas referendas esse nunc satis constat. *Servire* ea dicitur deo marino, quatenus ejus potentia et majestas per omnia maria obtinet: declarantur maria per insulas, nuncque per ultimas terrarum. Scilicet *servire* dicuntur poëtæ ii, quibus imperatur. Est adeo idem ac, et an omnis maris imperium habiturus sis. 31. *Teque sibi generum Tethys emat* pro vulgari: et una ex Oceanitidibus tibi nubat. Eos, qui inter deos adscripti essent, deabus jungi fas erat; sic Hercules Hebæ. Itaque Augusto, maris deo, una Nympharum, filiarum Oceani et Tethyos, dabitur; sed pretio proposito et dote numerata. Sic Perseo Andromedam paciscuntur *Promittuntque super regnum dotale parentes*: Ovid. Met. IV, 704. Promiscue autem, ap. Homerum quoque, munera, ἕδνα, heroum ævo, et parentum nuptarumque sunt et sponsorum. Alia est Romanorum coëmtio et in manum conventio: de qua v. Cannegieter. Obss. I. C. IV, 1, 4. Ea vero locum non habet in poëta, qui de diis agit, adeoque mythici vel heroici temporis ritus servare tenetur. Splendide adjectum: *omnibus undis!*

32. An novum sidus cælo accessurus sis, Annorum, mensium

Qua locus Erigonen inter Chelasque sequentis 33
Panditur: ipse tibi jam brachia contrahit ardens

33. *Erigonem* alii.——34. *Panditur ipse* jungit Servius. *tibi nam* Ven.

sium ac dierum, mensuram siderum decursus facit; itaque *menses* memorat. *tardis* dixit poëtico more, tantum ut epitheto ornaret; Nam anni, dies, menses, modo longi, modo breves, tardi, celeres, pro consilio poëtæ appellari possunt ac solent. Alii aliis modis exponunt; inter hæc, ut de æstivis mensibus accipiatur. At æstivi dies possunt esse longiores, tardiores; vix menses. Nec nisi pro ornante epitheto accipio ap. Manil. II, 202 *cum sol adversa per astra Æstivum tardis attollat mensibus annum.* Subtilius, quam pro poëtica simplicitate, ex physicis rationibus Halleium explicantem sequitur Martinus, dum alii de diebus æstivis intelligunt. 33. *Qua locus*, h. inter signa, Virginem et Scorpium, qua nunc Libra est; quæ antiquitus ab omnibus astrologis inter signa non habebatur, locum vero ejus Chelæ seu Scorpionis brachia occupabant; quo respexit Ovid. Met. II, 195—197 *Est locus, in geminos ubi brachia concavat arcus Scorpios, et cauda flexisque utrimque lacertis Porrigit in spatium signorum membra duorum.* Vacans spatium deinde Libra occupavit, ita ut ab Scorpio teneretur; ut etiam expressum in Marmore Farnesio conspicitur. Libræ itaque locum assignat Augusto, respectu justitiæ et æquitatis, cujus symbolum libra habita est. Simili lusu ex astrologicis rationibus sub Libra natis judicis et legislatoris auctoritas promittitur. v. Manil. IV, 548 sq., quem adeo Scaliger ad Augustum respicere putabat. Et in his acquiescendum erat. Verum multa subtiliter de h. l. quæri cœpere in disputatione de die Augusti natali: ut etiam poëta credatur ad illum respexisse, in signo Libræ numini futuro assignando. Vulgo quidem signum ejus natale habitum est Capricornus, idem in numis obvium; vide vel Suet. Aug. 94; dies natalis traditur IX Kal. Octobris, sole ex vulgari ratione Libram ingresso, vere autem adhuc in Virgine versante, non vero Capricorno. Scilicet eadem nocte Luna in Capricorno erat gradu XVI vel XVII (vid. *Alphons. des Vignoles* in *Hist. crit. de la Rep. des Lettres* T. XI. XII, qui in eandem sententiam lectionem Manilii II, 507 trahit: *contra Capricornus in ipsum Convertit visus; quid enim mirabitur ille Majus, in Augusti felix cum fulserit ortum!* cum recepta sit lectio: *in ipsum* scil. se. Alii alia commenti sunt. vid. Scaliger et Fajus ad Manil l. l. *Lettre de Mairan in Lettres et Opuscules* p. 275 sqq.). Enimvero sufficit ad poëtæ mentem, quod ab initio posuimus. Chelæ autem *sequentes*, vel quia Scorpius Virgini a tergo est, vel poëtico epitheto, ut hederæ flexiles

Scorpios, et cœli juſta plus parte relinquit:
Quidquid eris; nam te nec ſperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
Quamvis Elyſios miretur Græcia campos,
Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem;
Da facilem curſum, atque audacibus adnue cœptis,
Ignaroſque viæ mecum miſeratus agreſtis,
Ingredere, et votis jam nunc adſueſce vocari.
Vere novo, gelidus canis quum montibus humor
Liquitur, et Zephyro putris ſe gleba reſolvit,

35. *Scorpios* Heinſ. e Medic. et al. *Scorpius* vulgo. *plus juſta* Erſ. *reliquit* Medic. cum Gud. et Menag., it. Rom. Pierii, Goth. pr. et Erſ. *ut c.*—*relinquat* Arundel.——36. Hic verſus in Moret. poſt v. 38 legebatur. *Quidquid erit* Goth. pr. Sed *Quidquid eris* eſt pro, *Quiſquis deus eris.* *jam te* Pierii Longob. *nec ſperant* Rom. *ne ſperant* Medic. a m. pr., ſed immutatum: *nec ſperent.* *non te ſpectent nec* ed. Ven. *ſpernent* unus Mead. et ed. Norimb.——37. *tam ſæva* Zulich. *dura* Goth. ſec.——44. *zephyro putri* edd. Terentiani Mauri, perperam. *ſe putris* Toll.

xiles dicuntur ſequaces. *ardens* Scorpius tamquam ſidus; hoc ſimpliciſſimum. *juſta plus parte* eleganter; ad ſignum majoris reverentiæ plus, quam juſtum ac neceſſe erat, de loco deceſſit.

36—39. Exquiſita orationis converſione exprimit ultimum illud: an inferis diis adſcribi velit. *Tartara* omnino pro locis inferis dixit, non proprie; ſubſtituit paullo poſt campos Elyſios in inferorum parte ſitos. 38. Etſi a Græcis poëtis multa præclara de campis Elyſiis narrata ſunt; *mirari* eſt celebrare, multis verbis ornare. 39. *Nec—curet*, nolit, noluerit. v. Burm. Videri poteſt fabulam de Proſerpina reſpicere, quæ nunc ignoratur. Nam comeſta mali Punici grana huc vix referri poſſunt. Niſi ſic potius poëta dictum eſſe voluit: Nec Proſerpina nunc, etiamſi a matre revocetur, redire inde velit: adeo amat nunc loca infera. 41. Nil refert, ſeu *mecum miſeratus* jungas interpretando: ſeu, *mecum ingredere*, incipe, h. l. dum mihi ades, faves. Ita *ingredi* v. c. II, 174 *tibi res antiquæ laudis et artis Ingredior.* 42. *jam nunc adſueſce*, utpote deus futurus.

43—46. Cum primo vere, nec expectato æquinoctio verno, aratio inſtituenda eſt: ad ductum Heſiodi E. 458 ſqq., cum

Depreſſo incipiat jam tum mihi taurus aratro
Ingemere, et ſulco adtritus ſplendeſcere vomer.
Illa ſeges demum votis reſpondet avari
Agricolæ, bis quæ ſolem, bis frigora ſenſit;

46. *vomis* Medic. a m. ſec. tert. Mentel. Reg. a m. ſec.; ſic inf. 162 et ap. Ovid. Faſt. IV, 927.——47. *voti* Rom. *avaris* Zulich.——48. *quæ bis ſ.* Menag. alter. *bis quoque ſ.* Parrhaſ. *ſentit* Zulich. duo Moret. et fragm. ejuſd. Goth. pr. cum Erf.

cum nix liqueſcit, et terra, a frigore conſtricta, tepidæ auræ afflatu reſolvitur. *putris—gleba*, emollita tepore, reſoluta et tenera, v. ad II, 204. 45 ſq. Quam ornate pro: jam tum arationis initium faciendum eſt! Lucret. V. 209 *vis humana—valido conſueta bidenti Ingemere et terram preſſis proſcindere aratris.*

47. 48. *Illa ſeges—bis quæ ſolem, bis frigora ſenſit. ſeges* h. l. eſt terra, ager. Trepidant in h. l. Interpp. jam inde a Probo, ut componant hæc cum aratione tertia, qua vulgo conſtat ſeri ſolitum fuiſſe, ita ut vere ineunte ager proſcinderetur, æſtate iteraretur, auctumno tertiaretur, atque ita ſementis fieret. cf. inf. 219 ſqq. et vide v. c. Colum. II, 4 et II, 8. At enim ii agricolæ, qui in terra rite ſubigenda ſummam culturæ ponebant, ſolum paullo pinguius quater arabant, ſemel quidem jam ſub finem auctumni, tum vere anni ſequentis, mox æſtate, tandem auctumno, cum ſationis tempus inſtaret. Græcis id ſollenne fuiſſe videtur, ut colligas e Theophr. Cauſſ. Plant. III, c. 25 καὶ ὅταν μετὰ τὰς πρώτας ἀρότους νεάσωσι etc. Hoc vero faciebant, *ut ſolem et frigus ager ſentiret*, ὅπως χειμασθῇ καὶ ἡλιασθῇ, ut idem Theophr. paullo ante. *bis* vero, quia bis in hibernum, bis in æſtivum (vere et æſtate) tempus, aratio talis incidit. vid. Salmaſ. Exerc. Plin. p. 510. Etiam apud Theocr. Id. XXV, 25, ubi de Augiæ opibus: τριπόλοις σπόρον ἐν νειοῖσιν ἔσθ' ὅτε βάλλοντες καὶ τετραπόλοισιν ὁμοίως. Vulgarior tamen tertiationis uſus (cf. Arat. Dioſ. 321 ſqq. de lentiſco: latine vertit Cic. de Div. I, 9), iſque jam Heſiodi ætate, ſi compares Ἔργ. 384. 448 ſq. 462, et νειὸν τρίπολον ipſe Homerus memorat Iliad. σ, 541. 542, et Odyſſ. ε, 127. Plinii locus XVII, 20 unica hujus verſus interpretatio: *quarto ſeri ſulco Virgilius exiſtimatur voluiſſe, cum dixit, optimam eſſe ſegetem, quæ bis ſolem bis frigora ſenſiſſet;* cum ſcilicet vulgo trina aratione defungerentur aratores Itali, h. tertiatione. v. Varr. I, 29. cf. 32. 33. 34. Colum. II, 4, 4. Quanquam idem Plinius innuere videtur, jam tum diverſas de hoc loco ſententias viguiſſe. *quarto ſulco* vero pro quarta aratione dictum tum per ſe patet, tum

Illius immenfæ ruperunt horrea meffes.
At prius, ignotum ferro quam fcindimus æquor,
Ventos et varium cœli prædifcere morem 51
Cura fit, ac patrios cultufque habitufque locorum;
Et quid quæque ferat regio, et quid quæque recufet.

50. *At p.:* ita et Medic. cum al.; et alii: *ac*, etiam Romanus. *immenfum* Servius in fuo habuit.——51. *proprium c. p. morem* fex vet. codd. exhibent ap. Columellam I, 4, 4 et reponendum putabat Pontedera Antiqq. p. 479; quomodo enim, quod varium fit, prædifci poffit? Sed variare aliqua res poteft, et tamen cognofci, et multa ita variant, ut in uno tamen quoque ftatu aliquantum confiftant. Hoc autem loco variat tempeftas pro regionum diverfitate. *prædicere* tres ap. Burm., more folito *prædifcere* firmat cum Colum. l. l., tum Plin. XVIII. 24 f. 56 extr.——52. *cultus habitufque*, omiffo *que*, multi Pier. et Heinf. *cultos* Gud. et ap. Colum. l. l.——53. *quid ferre recufet* nonnulli ap. Pier.

tum ex eodem Plinii loco XVIII, 20 f. 49, n. 3 *Spiffius folum, ficut plerumque in Italia, quinto fulco feri melius eft, in Tufcis vero nono.* cf. Harduin. Mox tamen v. 64 fqq. poëta in communi more acquiefcere videtur, cum pingue folum vere, tenue auctumno arare jubet, ut fcilicet fub hiemem conferatur. Nec vero prorfus ignota fuit fatio frumenti verna: *tremeftrem* appellabant: *cum cogit neceffitas*, addit Columella II, 9, 7. 49. *ruperunt horrea*, replent: præclare ad magnam copiam fignificandam: conf. ad Æn. XII, 527. Tibull. II, 5, 84 *Diftendet fpicis horrea plena Ceres*, ubi vid. Not. Colum. X, 307 *Preffaque flammeola rumpatur fifcina caltha.*

50. *ignotum æquor*, agrum, cujus natura nobis ignota fit.

51. *cæli—morem*, aëris naturam, temperiem, *varium*, pro diverfa regionum natura ac fitu diverfum. Columella lib. I, præf. 23 *Cæli et anni præfentis mores intuentur: neque enim eundem, velut ex præfcripto, habitum gerunt* etc. Totus ille locus f. 22 fqq. pro commentario poëtæ eft. 52. *habitus locorum*, h. naturam, genium agri, ex præcepto omnium, qui de re ruftica tradidere. vide vel Xenoph. Œcon. XVI, 2 fqq., quem ante oculos habuiffe videtur Virgilius. *patrios cultus*, colendi rationem ufu majorum probatam. 53. Plin. XVIII, 47 extr. *In omni quidem parte culturæ—valet oraculum illud: quid quæque regio patiatur.* Jam in iis, quæ fequuntur, agnofce poëticam rationem, propofitionem generalem per fingula exempla declarandi et ornandi. 54. fqq.

Hic fegetes, illic veniunt felicius uvæ;
Arborei fetus alibi, atque injuffa virefcunt
Gramina. Nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles fua tura Sabæi;
At Chalybes nudi ferrum, virofaque Pontus

54. *illuc* Rottend. *Hic f. v. uvæ felicius illic* in nonnullis vidit Pierius. A v. 53 ad 58 laudat Sen. ep. 87.——55. Pro *injuffa* male apud Pier. et Heinf. alii *invifa, injufta.*——56. *Molus* multi. v. Heinf. *cruceos uti molus* Rom. *Tmolos* alii. *adores* Goth. pr.——57. *nutrit ebur* tres ap. Heinf. *mittat* Medic. Scilicet, quod fæpiffime in Marone notandum occurret: Eft orationis pedeftris exquifitior ratio in multis, ut fubjunctivus ponatur: ita h. l. *Nonne vides ut mittat.* At poëta hoc ipfo a vulgari recedit, dum fubjunctivum refpuit. *Pontos* Moret. pr. a m. pr.——58. *Et* Ven. *Calybes* et *Calibes* aberratur. Sunt Χάλυβες. *ferro* alter Rottend.

54 fqq. Convenit locus cum Ætna 258 fqq. 55. Per *gramina* declarari puta pafcua. *injuffa*, fponte, Colum. X, 16 natura foli, *quæ*—injuffi *confurgitur ubere mali.* 56. *Nonne vides:* eft inter formulas enumerationum: pro, præterea, porro. ἐχ ἑξάης Arat. Diof. pr. *croci odores* pro croco. *Tmolus* Lydiæ mons, vino generofo nobilis, v. II, 98, at eundem a croco nemo alius commendavit. Contra in Cilicia crocus frequens proveniebat, inprimis ad Corycum promontorium. Jam, cum Tmolus communi aliquo veterum errore Ciliciæ tribuatur, qua de re Burmannus egit, fcilicet quod ad iftas forte oras Cilices aliquando imperium extenderunt; eadem ratione qua urbes Thebe ac Lyrneffus Cilicum urbes dici folent, quæ ad Æolidem (Myfiæ ea pars eft) pertinebant, etiam h. l. cum Cilicia nominanda effet, poëta Tmolum pofuiffe videri poteft. Vide Burm. ad h. l. et ad Ovid. Met. XII, 109. Nifi tamen et Tmolus olim crocum tulit, et Virgilius Græcum aliquem poëtam expreffit. Columella tamen III, 8, 4. *Tmolon et Corycon flore croceo illuftrem haberi:* ubi v. Gefner. mecum dubitantem, annon ille, cum fequioribus, e Marone hoc duxerit. 57. *molles—Sabæi;* perpetuum epitheton populorum Afiaticorum, effeminatorum cæli indulgentia et foli bonitate. Sic *tener Arabs* Tibull. II, 2, 4, ubi v. Brouckh. ἁβροβίων Ἀράβων γένος Dionyf. Perieg. 968. *Mitti* vero, h. e. exportari, follenne de mercibus, ex eo loco petitis, ubi præcipuus earum mercatus eft: eft adeo idem ac provenire. 58. *Chalybes nudi*, utpote in ferro cudendo occupati, ut recte Serv. ad h. l. *propter ferri cudendi ftudium* (ita enim leg. pro *cædendi*); Æn. VIII,

Caſtorea, Eliadum palmas Epiros equarum?
Continuo has leges æternaque fœdera certis
Impoſuit natura locis, quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem,
Unde homines nati, durum genus. Ergo age, terræ

59. *Epirus, Epeiros,* alii.——61. *Nam poſuit* Mentel. prior a m. pr. *primus* Goth. ſec.——62. *lapides vacuum* Leid. et Moret. unus. *vanum* Voſſ. pr.

VIII, 425 *nudus membra Pyracmon.* Porro *Caſtoreum,* h. caſtoris ſ. fibri teſtes. *viroſa caſtorea,* tetri odoris, graveolentia; quo ſenſu potiſſimum *virus* et *viroſum* dici ſolet. Ex noſtro petiit Nemeſ. Cyneg. 223. *Caſtoreum Ponticum* præſtantiſſimum ſui generis habebatur. vid. Strab. III, p. 163 (248). 59. *Eliadum palmas Epiros equarum.* Epirus mittit, alit, equos præſtantiſſimos. Præſtantia declaratur ab eo, quod antecellunt alios equos in certamine curſus. Poſuit poëta certum certamen, Olympicum. *Palma,* ut *victoria,* pro victore dicitur. Sic Æn. V, 339 *tertia palma,* ubi cf. Not. Sunt adeo equæ victrices inter equas Olympicis ludis decurrentes. *Epirus* εὔιππος, εὔπωλος et generoſis equis nobilis Georg. III, 121. conf. la Cerda. Etiam boves Epiri paſſim memorantur. v. Plin. VIII, 45 ſ. 70. Unde apud Pind. Nem. 4, 84 βεβόται πρῶνες Epiri. Scilicet omnino bonis paſcuis illa abundavit. *equas* noto more, quo ſexus feminei animantia præſtantiora habentur. *Eleus campus* inf. III, 202. *Eleo carcere miſſus equus* Tibull. I, 4, 32; alios vid. ad Gratium v. 504. Ad equos palmatos, palmæ ſigno et nomine notatos, retulit locum Wernſdorf. V. C. ad Nemeſian. p. 265.

60. *Continuo.* Vocant huc viri docti uſum vocis græcæ αὐτίκα, quod in commemorationis exordio ponitur, et per *exempli gratia* reddi poteſt: Copioſe de eo actum ab Erneſtio ad Xenoph. Mem. IV, 7, 2. Callim. I. 76. Ruhnk. ad Timæum p. 41. Koen. ad Gregor. p. 194. Scilicet res ita illuſtranda eſt, ut quaſi dictum videatur: *ut ſtatim hoc exemplo utar, ut ſtatim hoc commemorem.* Atqui hæc omnia aliena ab h. l. Eſt enim hic, quod ſententiæ docent: ſtatim a rerum initio. Nec minus aliena eſt illa obſervatiuncula ab aliis locis, ut Ge. I, 169. 356. III, 75. IV, 254. Ubique videbis eſſe, principio. In aliis locis eſt, extemplo, confeſtim. *has leges,* ut cuique terræ ſuum ingenium, ſua ratio colendi, ſit, eas natura impoſuit ſtatim tum, cum primum etc. *fœdera* h. l. conditiones, leges, ut Æn. I, 66 et al.

63. *Ergo age, t.* refer ad. vſ. 43 *Vere*

Pingue ſolum primis extemplo a menſibus anni
Fortes invertant tauri, glebaſque jacentis
Pulverulenta coquat maturis ſolibus æſtas.
At, ſi non fuerit tellus fecunda, ſub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco:
Illic, officiant lætis ne frugibus herbæ;
Hic, ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam.
Alternis idem tonſas ceſſare novalis,
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.

64. *a* deeſt fragm. Moret.——65. *invortant* ſcriptura e Medic. Verum ſi hic: cur non ubique? ad euphoniam poëticam hoc ſpectare, bene monet Voſſius.——66. *maturis frugibus* Pier. e Rom., ſed vulgatam defendit Burm. vel ex Gratii Cyn. 83.——67. *Et ſi* Longob. *Aut* Goth. ſec.——68. *ſplendeſcere ſulco* Goth. ſec. *ſolco* duo: quæ erat certorum ſæculorum pronuntiatio.——69. *oſſiant* Reg. a m. pr. *efficiant* Ven.——70. *Hæc* e Medic. laudat Burm., ſed nil tale expreſſum in exempl. Foggin. *non deſerat* Zulich.——71. *tonſis* Medic. a m. pr.——72. *Aut ſegn.* alter Menag. et un. Moret. cum Erf. *torpeſcere* conj. Jo. Schrader., ut v. 124.

43 *Vere novo.* vid. Plin. XVIII, 26 ſ. 65, 2. Colum. II, 4. *terræ ſolum*, γῆς πέδον. 66. *maturis ſolibus*, calore adultæ æſtatis. cf. Georg. II, 259 ſq., ubi cf. Not. *coquat* adeoque emolliat et rarefaciat, ut ſalibus ex aëre imbibendis ſolum idoneum ſit.

67. *ſi non f. t. fecunda*, h. ſi tenuis, ſi gracilis: Interpretatur locum Colum. II, 4 extr. *ſub ipſum Arcturum:* Colum. XI, 2, 63 *Non. Septemb. Arcturus exoritur;* de matutino exortu agi puta: v. Plin. II, 47. XVIII, 31 ſ. 74. Cf. Mart. ad h. l., et Pfaff. de Ort. et Occaſ. ſid. p. 51. *ſuſpendere*, leviter proſcindere, vomere non alte deſcendente. 69. *Illic*, in pingui ſolo. Nam *Humida majores herbas alit:* Georg. II, 251.

71. *Alternis* vicibus, aut a neutro, *alternis*, per alterna. Non *alternis* annis. *tonſas novalis. Novale* arvum, *novalis* ager, proprie eſt qui ſilvis exciſis primum colitur, nunc terras *novales* dixit Maro de agro, qui alternis annis vacat et novatur: id quod perpetuum erat veteri Italiæ, quæ triticum ſerebat. Hinc nec ſtercorationis magnus uſus; nam ipſa ceſſatio ſatis recreat agrum in his locis. Novalem eodem modo dixit Plin. XVIII, 49, 2 *Novale eſt, quod alternis annis ſeritur*; et ita accipitur in Varr. I, 29, 1 *Novalis, ubi fuit ſatum ante, quam ſecunda aratione renovetur. tonſæ* ex terræ, h. demeſſæ.

Aut ibi flava ſeres, mutato ſidere, farra,
Unde prius lætum ſiliqua quaſſante legumen,
Aut tenuis fetus viciæ, triſtiſque lupini
Suſtuleris fragiles calamos ſilvamque ſonantem.
Urit enim lini campum ſeges, urit avenæ ;

73. *Aut ubi*, *Aut tibi*, *At ibi* alii ; ex more. *mutato ſemine* Romanus, quod jam Pierius laudavit, quod Catrœus recepit, et mihi (cum eodem Jo. Schradero) valde ſe probare non diffiteor ; magis enim conſentaneum reliquæ ſententiæ eſſe videtur ; et v. 82 idem explicatur : *mutatis ſetibus*. *ſidere* tamen criticæ rationes tuentur, et revocari facile ad eandem ſententiam poteſt. vid. Not.——74. *lectum* Rom. Pierii. *fœtum* legebat Reiſk., at ſequitur *fetus ſiliquæ*.——75. *tenues* duo Burm., it. Servius, et edd. nonnullæ. *lupinis* Medic.

ſitus pro otio, ceſſatione; unde epith. *ſegnem* ; *dureſcere* pro requieſcere. Totum præceptum ex Virgilio repetit Plin. XVIII, 50. cf. Colum. II, 10, 7. II, 14, 1. Varro I, 44, 3. 73. *mutato ſidere* : aut ut ſit pro ſideribus, cælo adeoque anno mutato, anno altero, aut, ut *ſidus* ſit pro ſole, ut ſæpe ; *ſol* pro anno et pro anni tempore. Igitur altero quoque anno legumina in agro ſerenda eſſe ait, et tertio iterum far. 74. 75. 76. ornate : unde prius meſſueris vicias et lupinos. cf. colum. II, 14. *legumen ſiliqua quaſſante :* quod habet ſiliquam quaſſantem ſe : ſeu vento ſeu alio impetu agitatum, inprimis cum exaruit : Unde mox *ſilva ſonans* de agro ſiliquis conſito. Sic *quaſſa cinnama* apud Ovidium Met. XV, 399 recte ſe habent, nec alia illa ſunt quam arida. De faba autem interpretatur poëtam Plinius l. l. 75. *tenuis vicia*, quia tenui ſemine, ſi cum faba compares : nam tenuem culmum cum cæteris communem haberet. *triſtis lupini*, amari, ut ſæpe ; contriſtatur enim deguſtantis vultus, ut ap. Macrob. VI, 5 ; eſt genus leguminis, pauperum et Cynicorum victus, Θέρμος : non confundendum cum lupulo. 76. *ſilvam* poëtica ratione, qua etiam florum, herbarum, ſilva grata ſimilitudine dicitur. Sic herbarum malarum ſilva inf. vſ. 152, et IV, 273 de centaurio : *uno de ceſpite ſilva* culmorum. *ſonantem*, quia calami aridi ſunt, ut diximus. *Silvas cannabias* dixit Gratius Cyneg. 47 pro ſegete. 77. Poëtica ſuavitate pro : lino enim vel avena vel papavere ſeri nolim agrum interquieſcentem ; nam ea urunt h. exſiccant agrum. Repetit ex noſtro Plin. XVII, 7, ſ. 9. Colum. II, 14, 3. cf. II, 10, 17. Pallad. Octobr. 2. Hinc *linum* in agro humido ſeri ſolet ; et Gratius Cyneg. 334 *Optima Cinyphiæ*

Urunt Lethæo perfuſa papavera ſomno.
Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola; neve
Effetos cinerem inmundum jactare per agros.
Sic quoque mutatis requieſcunt fetibus arva.
Nec nulla interea eſt inaratæ gratia terræ.
Sæpe etiam ſterilis incendere profuit agros,

78. *Lethæum.* Alii *Letheum*, male. v. ad Æn. VI, 705.——79. Ex vulgari interpretatione, ut ad præceptum v. 71 redeat poëta, ſententia erat implicita ac perplexa. Jo. Schrader. occurrere volebat tranſpoſitione verſuum: 82. 83. 79. 80. 81.——80. *Nec* Parrhaſ. Voſſ. Goth. pr.——81. *Effoſſos* Zulich. *Effectos* Vratiſl. et Goth. pr., etiam Romanus; aberrationes librariorum. conf. inf. II, 417. *immundos* Menag. alter.——82. *requieſcat* Ven. *requieſcent* Rom. et ed. Ven. Heinſ. emendabat *requieſcant*: quod alienum eſſet a rei ruſticæ rationibus. *fecibus* error fragm. Moret. ——84. *Sentes et ſteriles* fragm. Moret.

Cinyphiæ paludes lina dabunt. cf. ſqq. 78. *perfuſa ſomno papavera*, quæ habent vim ſoporificam; quæ natura nigri præcipue papaveris eſt. cf. h. l. Martin.

79. *alternis*, ſi alternis vicibus feratur. Haud dubie eodem modo quo paullo ante v. 71. Poſſunt tamen etiam illa nimirum lina, et avenæ et papavera, alternis recte ſeri, modo ſatis ſtercoratione ager reficiatur. Hic eſt ſenſus, quem verborum junctura ſuppeditat, et Columellæ locus II, 14, 3 firmat. Vulgo aiunt poëtam redire ad præceptum v. 71. *labor facilis* ſc. agri (ut inf. 150 mox et *frumentis labor additus)*, qui facile illam moleſtiam, illam noxam, dum viribus exhauritur, perferre ac tolerare poteſt, modo bene ſtercoretur: quod vel ipſo lupino, vicia, faba, terra obrutis fieri ſolebat. Colum. II, 14, 1. II, 15, 5. Eodem *cineris* uſus ſpectat, ut notum eſt. conf. ibid. §. 7. 82. Etiamſi ager plane non ceſſet, ſed aliis interea frugibus ferendis exerceatur, ut leguminibus v. 74 ſqq., modo tamen ſtercorationi largiter indulgeas, ager vel ſic requieſcere aliquo modo videri poteſt (cf. Colum. II, 14, 3); fimo enim novas vires, novos ſales, recipit, atque interea etiam utilitatem aliquam (ea enim eſt *gratia*; male Catr. et Burm.) ex agro percepiſti.

84. Aliud præceptum de ſtipulæ incenſæ ad agrum beneficio. *ſteriles agros*, ſtipulas agri, ut v. ſq. explicatur. Provocat ad h. l. Plin. XVIII, 72 extr. (30). 86. *Sive—ſive.* Pro varia ſoli, vel macri vel uliginoſi

Atque levem ſtipulam crepitantibus urere flammis:
Sive inde occultas vires et pabula terræ
Pinguia concipiunt; ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exſudat inutilis humor;
Seu pluris calor ille vias et cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat qua ſuccus in herbas;
Seu durat magis, et venas adſtringit hiantis:
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia ſolis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.
Multum adeo, raſtris glebas qui frangit inertis,

87. *ævum* vel *ignem* Zulich.——88. *exundat* Parrhaſ. a m. pr.——89. *pluris* vetuſtiores præter Medic.——91. *conſtringit* Ven. et Parrhaſ. *reſtringit* Moreti pr.——92. *tenuis* Rom. cum aliis Heinſianis. *rapidive* Heinſ. e melioribus retraxit; nam ſic jam Aldd. pro *que*. quod edd. occuparat.——94. *raſtris*. Jo. Schrader. conj. *rutris*, ligonibus. Sed Plin. XVIII,

uliginoſi vel denſi vel rari, natura, varias cauſſas ſubjicit. *pabula* ſunt ſucci, qui nutriunt ſemina ac plantas: puta ex cinere crematarum ſtipularum et lixivio. 88. *inutilis humor*, noxia uligo. 89. *cæca ſpiramenta*, meatus occultos et latentes, nos *poros* dicimus; mox *venas*. *Vada latentia* apud Gratium Cyneg. 423. 91. *adſtringit* ſc. condenſando molle et lutoſum ſolum. 93. *Adurere* convenit proprie frigori tantum et æſtui ſolis. Sed, ſollenni figura, generalior inde notio τȣ̃ *nocere* elicienda et ad illud: *ne tenues pluviæ*, referenda eſt. *Penetrale frigus* jam Lucretius dixerat I, 495. *tenues* ex natura pluviæ petitum epitheton, quod hic nullam vim habere debet, ut ſæpe epitheta ponuntur, utque *rapidus* ſol, frigus *penetrabile* hoc ipſo loco. Ipſa tenuitate humoris pluvia ſe in humum inſinuat. Alioqui *pluviæ tenues* in vitio eſſe poſſunt, ſunt, nimio ſolis æſtu eas coquente: melliginem vocant. Enimvero vitium illud culmos lædit, qui ex humore a ſole excandefacti corrumpuntur; nec ſolo durato averti poteſt rubigo, nec in ſolum illa penetrat. Vir doctus dictas *pluvias tenues* putabat, quia tenuem reddunt terram, adeoque fecunditatis cauſſam afferunt, dilutis ſalibus ſeu partibus reſinoſis et ignitis. Sed hoc nimis docte factum videtur.

94—99. Omnibus omnino modis terram frangendam, comminuendam, et a ſole excoquendam

Vimineasque trahit crates, juvat arva; neque illum
Flava Ceres alto nequidquam spectat Olympo; 96
Et qui, proscisso quæ suscitat æquore terga,
Rursus in obliquum verso perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat arvis.

XVIII, 49, 3 occatio—*crate vel rastro.* Alius rastri, seu sarculi dentati, usus memoratur post sationem v. 115. Meliorem locum haberet conjectura Æn. VII, 725 vertunt *felicia Baccho Massica qui rastris:* putes *rutris* melius fodi vineas. Verum noli turbari: Etiam vineas colentes aratro, adeoque et rastro, glebas frangunt; v. c. Colum. III, 13, 3 de Arb. 12, 2.——95. *nec* Ven. Goth. pr.——96. *spectet* Parrhas.——97. *suscites* Moret. pr. *qui suscitat* Gud.——98. *obliquom* Medic. et Gud. *prorumpit* multi scripti et excusi ap. Pier. et Heins. sic et Aldd. pr. et sec. *perrupit* Voss. pr. et Bodlei. ap. Martin. *perrumpat* Cantabr. ibid. *in oblitum* Ven. *arator* Goth. pr.——99. *armis* Bodlei.

quendam esse omnes monent de RR. auctores. vid. Xenoph. Œcon. c. XVI. 11—14. *glebas inertes* dicit poëta, quæ, nisi comminuantur, nil generant. Agit autem poëta seqq. versf. de *pulveratione* et *occatione.* cf. Plin. XVIII, 49, 3 (20) Colum. XI, 2, 60. (*pulverationem faciunt quam vocant rustica occationem:* pulverationem tamen dici de vineis sollennius est: v. Ind. Scriptt. RR.) Varro I, 13, 1. 95. *trahit crates.* Colum. II, 18, 4 *tum glebas sarculis resolvemus, et inducta crate coæquabimus* etc. Ex *vimine* autem factæ satis validæ sunt crates in solo raro ac pulverulento: alioqui sunt dentibus ferreis. 95. 96. Ex Callimacho suavissima imago expressa: Οὓς δέ κεν εὐμειδής τε καὶ ἵλαος αὐγάσσηαι, Κείνοις εὖ μὲν ἄρουρα φέρει στάχυν etc. H. in Dian. 129, et *flava* Ceres, ut ξανθὴ Δημήτηρ jam in Homero.

neque—nequicquam, h. non sine fructu, ut Æn. VI, 117 *nec te nequicquam lucis Hecate præfecit Avernis: spectat,* propitia est, respicit, ut Gratius, qui hunc locum ante oculos habuit Cyneg. 426 *nec non tamen illum— Respicit et facilis Pæan adjuvit in artes.* 97. Etiam ille multum juvat arva, qui etc conf. præcepta ap. Colum. II, 2, 25. Plin. XVIII, 49, 2, lin. 19. Frequentibus autem his sulcis perficitur tandem hoc, quod demum *recte subactum esse* aiunt *ut non intelligatur, utro vomer ierit,* vid. Plin. XVIII, 49, 2 extr. conf. Colum. II, 4, 1. *terga resoluta* agro tribuit id. X, 7. Idem imitatus est hunc locum libro X, vff. 91—93. 99. *Exercetque f.* tractat, versat. Colum. IV, 14, 2 de fossione vineæ: *nam utique frequenter solum exercendum est.* Inf. II, 356 *aut presso exercere solum sub vomere.* Post hæc il-

Humida solstitia atque hiemes orate serenas,
Agricolæ; hiberno lætissima pulvere farra,
Lætus ager; nullo tantum se Mysia cultu
Jactat, et ipsa suas mirantur Gargara messis.

100. *optate* Moret. qu. a m. sec. Arundel. ap. Martin. edit. La Cerda; et ita legisse videtur Plin. XVII, 2, nisi potius ex interpretatione dixit, ut etiam a Servio factum in Nota ad h. l.——102. *Mœsia* in multis et antiquioribus, vid. Heins. et Pier. At *Mysia* Rom. cum alio Pierii, Medic. Gud. Moreti frag.; et sic editum a Commelino e Palat., hincque ab aliis; idque ratio postulat, cum Gargara sequantur. *Mesia* uterque Goth. cum aliis. *Messia* Cantabr.——103. Deb. *et—mirantia*; sed est: et non tantum mirantur.

lud, *atque imperat arvis*, quamquam eleganter dictum, paullo otiosius positum videri potest. Sed habet τὸ *imperare* vim coërcitionis, acerbitatis et iniquitatis: Cogit quasi ille agrum, ut sit fecundus. Sic *imperant vitibus* ap. Colum. III, 3, 6. Sen. de Tranquill. an. c. 14 *Danda est remissio animis—Ut fertilibus agris non est imperandum: cito enim exhauriet illos numquam intermissa fecunditas*. Inf. II, 369 *tum denique dura exerce imperia*.

100. De tempestate monet, quæ sementem jactam excipit; spectat autem hoc ad solum Italicum. *Humida solstitia*, ut Ecl. VII, 47. *Solstitium* proprie de æstivo latine dicitur; hiemale *bruma* vocatur. vide quos ad h. l. laudat Cerda, inprimis Plin. II, 19; adde XVIII, 25 et 28. conf. Salmas. Exerc. Plin. p. 175 et al. *humidum* tempus, ut pluviarum irrigatione fervidi caloris vis temperetur. Exagitat hunc nostri versum nobili loco Plin. XVII, 2, ubi tandem subjicit: *Hiberno quidem pulvere lætiores fieri messes, luxuriantis ingenii fertilitate dictum est*. Contra quæ tamen defendi poëta potest, et defenditur a Cerda ad h. l., inprimis ex antiquo carmine, quod apud Fest. in *Flaminius*, item apud Macrob. Sat. V, 20 extr. et Serv. ad h. l. habetur: *Hiberno pulvere, verno luto, grandia farra, Camille, metes*. Scilicet omnia hæc pro regionum et agrorum situ, forte et temporum decursu, varient. Virgilius ad agrum Mantuanum respicere putandus. 101. 102. 103. Nulla tanta proventus copia, quanta ex pluviosis æstatibus, serenis et siccis hiemibus existit. *nullo cultu tantum se Mysia jactat*: Duplex est apodosis, quæ subjici potest; vel, quantum ager ille, qui hiemem serenam, æstatem pluviam, habuit, se jactat; vel, nullo alio cultu sentantum jactat Mysia quantum præclara temperie ista, ut hiemes et æstates tales habeat. Hoc alterum fere sequuntur Interpretes, idque ipse olim amplectebar. Si jungas: *Mysia, nullo*

Quid dicam, jacto qui semine comminus arva
Insequitur, cumulosque ruit male pinguis arenæ?
Deinde satis fluvium inducit rivosque sequentis?
Et, quum exustus ager morientibus æstuat herbis,
Ecce supercilio clivosi tramitis undam 188

104. *jacto cum* Moret. sec.——105. *tumulosque* Medic. a m. sec. Parrh. ——106. *rivosque fluentes* Rom.——107. *herbas* Gudian. *extuat* Goth. pr. ——108. *diversi tramitis* Menag. alt., forte pro *deversi*, h. deorsum versi, ex interpretatione.

nullo cultu (etiam sine cultu) *jactat se tantum*, tantopere; horrida fit oratio. Si prius judices esse verius: est ornata oratio pro vulgari: nec lætior est ager Mysiæ, qui inter felicissimos habetur, quam ille ager. Macrob. V, 20, qui copiose de h. l. agit, inter utramque interpretationem errat. Tenebimus illam: "Omnis regio, quæ opportunos habuerit humores, æquiparabit fecunditatem arvorum Mysiæ." Sunt ea fertilitate satis nobilia. Gargarus mons, τὸ Γάργαρον. τὰ Γάργαρα (ὄρη), vel ex Homero notus, pars est Idæ πολυπίδακος. cf. Iliad. θ, 47. 48. Macrob. l. c.

104. *Quid dicam* de eo, *qui*; h. præclare haud dubie et is facit qui; transitus formula, etiam in pedestri oratione. In hac autem varianda Maro felicissimus. Alius hæc omnia præcipiendo extulisset: Faciendum est hoc et illud, et sic porro. 105. *arva Insequitur*, sulcos factos in arvo prosequitur, alium post alium rastris frangendo, et cumulos seu nimium seu inutiliter pinguis, h. duri, soli, glebas tenaciores, contundit et evertit et omni parte æquat. Fit hoc alias sarritione. De qua v. c. Colum. II, 12. *insequi* idem atque urgere, instare et sine intermissione aut mora rem statim aggredi, aut prosequi. Sic *fossor insequitur, pampinator insequitur* ap. Colum., et inf. 155 *insectari terram rastris*. Hesiod. Ἔργ. 469 ὁ δὲ τυτθὸς ὄπισθεν Δμωὸς, ἔχων μακέλην, πόνον ὀρνίθεσσι τιθείη Σπέρματα κακκρύπτων. *arena* pro solo, terra omnino: IV, 291 *et viridem Ægyptum nigra fecundat arena* Nilus. Cæterum v. 106 sqq. noster Iliad. φ, 257 sqq. egregium locum ante oculos habuisse videtur. 106. *fluvium rivosque:* aquis obducat agrum ad supplendum pluviæ defectum, quæ post arationem in votis habetur: ut Nubes ap. Aristoph. 1116 promittunt Atheniensibus: ἢν νεῶν βούλησθ᾽ ἐν ὥρᾳ τοὺς ἀγροὺς, Ὕσομεν πρῶτον. 107. Totus scilicet versus translatus ab animantium sensu: isque ornatissimus cum sqq. 108. *clivosi tramitis* pro montis molliter clivosi, in quo rivulis tramitem facit. *supercilium*, ut ὀφρὺς, pro superiore montis parte:

nem

Elicit? illa cadens raucum per levia murmur
Saxa ciet, ſcatebriſque arentia temperat arva.
Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus ariſtis,
Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba,
Quum primum ſulcos æquant ſata? quique paludis
Conlectum humorem bibula deducit arena?
Præſertim incertis ſi menſibus amnis abundans
Exit, et obducto late tenet omnia limo:

109. *Eligit* Rom. *Et licet* Gudian. *illa ſcatens* Erf. a pr. m. *raucumque* Medic.——111. *gravidus* ed. Mediol.——113. *æquat* Goth. pr. Viro docto ap. Servium hic verſus adeo ſe probavit, ut adſcripſerit: "Sane "Virgilii hoc hemiſtichium unum de invictis eſt."——114. *deducit in herba* Goth. pr. ex verſu 112.——115. *certis* ap. Probum Grammat. lib. I, quod ferri poſſit, verum tamen non eſt. *cum menſibus* Reg. apud Martin.——116. *Exiit obducto* Gudian.

nota res. Sic jam Iliad. υ, 151. 110. *ſcatebris* ſimplic. pro aqua, ut v. 106 *fluvius* et *rivi*.

111. Verba ſunt Heſiodi Ἔργ. 473 Ὧδέ κεν ἁδροσύνῃ στάχυες νεύοιεν ἔραζε. 112. Pro interpretatione ſit Plin. XVIII, 44, 2 *Inter vitia ſegetum et luxuria eſt, cum oneratæ fertilitate procumbunt*, et c. 45 *Luxuria ſegetum caſtigatur dente pecoris in herba duntaxat; et depaſtæ quidem vel ſæpius nullam in ſpica injuriam ſentiunt.* Theophr. Hiſt. Plant. VIII, 7 Ἐν δὲ ταῖς ἀγαθαῖς χώραις, πρὸς τὸ μὴ φυλλομανεῖν, ἐπινέμουσι καὶ ἐπικείρουσι τὸν σῖτον; ſit idem falce inter nos.

114. Spectat præceptum ad agros, in quibus aquarum colluvies facta locis cavis ac depreſſis. *paludis collectum humorem*, *Waſſergalle.* Collecta et ſtagnans lacunæ aqua, putris colluvies, deducitur ſulcis aquariis factis, quos *collicias* dixere Plin. XVIII, 49, 3. Colum. II, 8, 3; *elices* ap. Feſtum; hic vero ejus generis ſulcus ſeu foſſa exprimitur, qua collecta aqua *arena*, h. e. per vel ad arenoſum locum, deducitur, ubi in ſabulum ſe inſinuans tandem exareſcit, vel ſolo humido arena admixta humor in eam diductus ſubducitur: ſimili conſilio foſſæ cæcæ duci ſolent. Ge. II, 348. Adeundus *Dickſon of the ancient Huſbandry.* Aliud foſſarum genus eſt in ſolo adhuc inculto, ut cultui idoneum reddatur: eæ vel patentes ſunt vel cæcæ. v. Colum. II, 2, 9. Pallad. VI, 3. 115. *incertis menſibus* veris et auctumni, quod anni tempus incertæ tempeſtatis eſt. cf. Ovid. Art. II, 318; hic tamen de vernis potiſſimum agitur. *exit*, evagatur

Unde cavæ tepido ſudant humore lacunæ.
Nec tamen, hæc quum ſint hominumque boumque
labores
Verſando terram experti, nihil inprobus anſer,
Strymoniæque grues, et amaris intuba fibris,
Officiunt, aut umbra nocet. Pater ipſe colendi

117. *trepido* Menag. pr.——118. *labores* deeſt Gudiano. *hominumque deumque labores* ap. Serv. Æn. II, 306. *bovum* unus Mead., perpetuo. *cum ſunt* Serv. Leid.——120. *intiba* plerique. *intyba* alii. *intuba* antiquior ſcriptura. v. Pierium. Subeſt ratio, quod Romani *u* Gallico fere more, ſi breve eſſet, pronuntiarunt; unde ſubſtitutum paſſim *y*. In aliis pronuntiatum ut *o*, unde *volnus*, *vortere*, *arduos*.

tur ripas, ut Æn. II, 496 *aggeribus ruptis cum ſpumeus amnis Exiit.* Tum *obducto tenet* pro obducit. 117. pro vulgari: unde lacunæ exiſtunt. *ſudant humore tepido*, adeoque putrido et noxio. *ſudant*, madent, loca, in quibus lacuna exiſtit.

118. *Nec tamen nihil.* Vides tranſitum ad aliam rem: ea, quæ noceant ſegeti. Comparat locum Lucretii V, 214 ſqq. Macrobius VI, 2 extr. Multum etiam officiunt, obſunt, anſeres. 119. *improbus*, inſatiabilis, avidus, et hoc ipſo noxius. Scilicet, ut poſt varias virorum doctorum diſputationes ſemel moneatur; *probum* eſt id, quod verecunde fit, intra modum eſt, moderatum; adeoque juſtum, modicum, æquum. *Improbum* autem, quod modum et menſuram excedit, adeoque immodicum, nimium; iniquum, injuſtum; nimis magnum, et omnino magnum, grande, vehemens: conf. ad Æn. IX, 62. Sic ἀναιδής. Quod ſequitur: *Strymoniæ grues*, frequenter in poëtis occurrit: E Thraciæ finibus, cujus flumen *Strymon*, veniunt grues in Græciam, cum hieme ingruente migrant. *intubum* e cichoreorum genere, erraticum, fibris ſeu radicum minutis filis late ſerpens; nobis *Endivium*, Theophr. Hiſt. Plant. VII, 11 τὸ κιχώριον — παραβλαστικὸν δὲ καὶ τῇ ῥίζῃ καὶ ἄλλως μακρόῤῥιζον· διὸ καὶ δυσώλεθρον· ὅταν γὰρ ἐκλαχανίζωνται, πάλιν τὸ ὑπόλοιπον ἀρχὴν λαμβάνει γενέσεως· non modo hortenſe ſed et ſilveſtre genus eſt, πικρὶς dictum; idem proſequuntur anſeres et aliæ aves domeſticæ. vid. Colum. VIII, 14, 2.

121. Jam principio rerum natura ita conſtitutum eſt, ut dii vendant ſua bona labore. Non invitum lectorem ad digreſſionem hanc duci intelligis: redit ad propoſitum v. 150. 155. Adumbratus locus ex Heſiodi Ἔργ. 42 ſeqq. Noſtrum ante oculos habuit Claudianus

Haud facilem esse viam voluit; primusque per artem
Movit agros, curis acuens mortalia corda;
Nec torpere gravi passus sua regna veterno.
  Ante Jovem nulli subigebant arva coloni:
Nec signare quidem aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant; ipsaque tellus
Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.
Ille malum virus serpentibus addidit atris,

122. *primusque parentem* Romanus.——124. *sua jura* ed. Ven.——125. *subiebant* Leid. sec. et Voss.——126. *Ne signare quidem* e vetustis multi, etiam Romanus: perpetua varietate, et sequuntur fere hoc viri docti. Debebat utique alterutra ratio constanter servari. *signare solum* recitat Macrob. Sat. I, 8, forte memoriæ fraude.——128. Jo. Schrader. conj. *Omnia, et uberius.*

dianus XXXVI, 20 sqq. 31. 122. Tribuitur Jovis jussis, quod sub ejus imperio contigit: stimulando igitur hominum animos curis, *Movit agros*, h. fecit moveri, arari, necessitatem colendi imposuit. Cæterum locum expressit Manil. I, 79 sqq. *sua regna*, homines, quibus imperabat. *veterno* pro ignavia, inertia. Nemesian. Ecl. I, 60 *Nec segnem passus nobis marcere juventam* etc.

125. Expressa ex Hesiod. Ἔργ. 90 sq. et Arato 110 sq. Inde locus a multis tractatus: inprimis a Tibullo I, 3, 35 sqq., ubi v. Brouckh. Hunc versum respexit, notante Burmanno, Sen. ep. 86 de Scipione: *terram, ut mos fuit priscis, ipse subigebat.* 126. Expressit hæc Ovid. Met. I, 136. Am. III, 8, 42. *Nec fas erat*, h. sollenne, solitum, ut sæpe.

127. *in medium*; quicquid acquirebant, parabant, in commune parabant et afferebant. Exponit Lactant. Instit. div. V, 5, sed suo more inepta calumnia. cf. Justin. XLIII, 1, 3. Laudat versus 125—128 Sen. ep. 90. 128. *liberius*, libere, satu non coacta, sponte Horat. III Carm. 24, 12 *Liberas fruges—immetata ferunt jugera.* Accipitur vulgo dictum pro liberalius, felicius, ἀφθόνως. Expressum ex Hesiod. Ἔργ. 118 καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα Αὐτομάτη πολλόν τε καὶ ἄφθονον. Lucret. V, 940 *Plurima tum tellus, etiam majora, ferebat. nullo poscente* h. arante. Supr. 99 *imperare arvis. cogente* Ovid. Met. I, 103.

129. Sub Jove serpentes facti sunt venenati, lupi rapaces etc. *malum virus* indidit, noxium. *serpentium* aliqua genera sunt

atra

Prædarique lupos juſſit, pontumque moveri;
Mellaque decuſſit foliis, ignemque removit,
Et paſſim rivis currentia vina repreſſit:
Ut varias uſus meditando extunderet artis
Paullatim, et ſulcis frumenti quæreret herbam;
Ut ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.

131. *diſcaſſit* Zulich. et fragm. Moret. *ſuppreſſit* Moret. pr., quod Burmanno placet; mihi non æque, eſſet enim vulgare pro poëtico. *removit* poſt *moveri* forte non ſatis gratum.——132. *rivos* Ven.——133 et 135 ex more in ſimili vocabulo variatur. Alii *extuderet*, *extruderet*, *excuderet* (ut in utroque Gothano) *exfoderet*: cf. Georg. IV, 315. *medicando* Menag. alter. *Et* duo Martin., male pro *Ut*.——134. *Ut vitem et ſulcis* conj. Waddel. *herba* Parrhaſ.——135. *Ut* Heinſ. e melioribus; antea *Et ſ.*, ut in utroque Goth. Eratque hoc haud dubie lenius: niſi etiam *ut ſulcis* adſciveris.

atro colore. atras viperas Horat. Carm. III, 4, 17. 130. Efferavit lupos, *pontumque moveri,* ventorum ſcilicet vi et procella, juſſit. Burmannus *remis motum mare* intelligere et ad navigationem malebat referre; atqui ſic vſ. 136 inanis eſſet repetitio ejuſdem ſententiæ; et nunc mala enarrantur, quæ ſupervenere. 131. Non jam, ut ante, folia rorem aliquem melleum eliquabant: deterſum hoc mel eſt foliis; ut *ſilvis decuſſus honor* inf. II, 404. v. ſup. ad Ecl. IV. 30. adde Plin. XVI, 8, ſ. 11. *Ignem removit* Jupiter, quem jam ante Saturnio ævo uſibus hominum adfuiſſe neceſſe eſt ſtatuere. Nunc eum Jupiter *removit*, ita ut ejus uſus ignoraretur, utque adeo neceſſe eſſet mox eum iterum reperire et ſilicum attritu elicere: cum ab eo reperto omnium artium initia, omniſque vitæ cultura deducta ſit. Hactenus ignis in venis ſilicum tamquam abſconditus. abſtruſus (ut mox vſ. 135, Æn. VI, 7), latuit: Κρύψε δὲ πῦρ Heſiod. Ἔργ. 50. 132. *rivis currentia vina:* h. e. rivos vini fluentes. Sic copiam vini eloquebantur veteres, vino ſponte ex uvis, aut e lacu ſaltem in terram defluente. conf. ad Tibull. I, 3, 45; non quaſi e fontibus quibuſdam hujuſmodi flumina vinoſa prodire putaſſent. 133. Omnia hæc Jupiter ita moderatus eſt, eo conſilio, ut uſu invenirentur artes, utque ingenium et induſtriam acuerent homines. *meditando*, exercendo, experiundo. Nota res. cf. Cerda. 134. *frumenti herbam,* noto more poëtarum pro herba frumentacea, h. e. frumento, ſegete:

Tunc alnos primum fluvii ſenſere cavatas;
Navita tum ſtellis numeros et nomina fecit,
Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, et fallere viſco,
Inventum, et magnos canibus circumdare ſaltus.
Atque alius latum funda jam verberat amnem,
Alta petens; pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutæ lamina ſerræ,

136. *Tunc alnos fluvii primum* ſcripti Heinſ. præter Medic. et Gud. *alveos* Scheff. *alnus* Mentel. pr. a m. pr.——137. *ſtellas* Menag. alter. *Navita cum ſtellis* laudat Serv. ad Æn. VI, 64. *dum* ed. Norib.——138. *Pliadas* alii: ita *atque Hyadas* ſcribendum foret. Alii *que* adjiciunt.——139. *Tunc* Medic. a m. pr. *laqueo* unus Mead. *bibiſco* conj. virorum doctorum ap. Burm.——140. *Inventum: magnos* unus Arund. *Inventum eſt: m.* unus Mead.——141. *tam v.* Gud. *everberat* mallet Heinſ. *funda latum* ed. Junt. ex Ald. pr. et ſec., ut in Goth. pr.——142. Alii jam apud Servium poſt *amnem* diſtinguunt, et jungunt *Alta petens pelagoque.* Ita Reiſkius ingenioſe emendabat: *Alta petens pelagoſque*, aut *pelageque.* *ligna* Menag. alt.——143. Alii *feræ*, *ſarræ*, *lammina.*

gete: cf. Ecl. V, 25. *quæreret ſulcis*, aratione produceret, pararet.

136. Tum primum navigatio inventa. Multis modis variatum phantaſma apud poëtas: vide Tibull. I, 3, 35. Propert. III, 5, 43. Manil. I, 78, ubi eleganter van Santen V. C. emendat: *ſua quiſque ſatis ſola noſſe putabant.* *ſenſere* tamquam onus novum, ipſi adhuc intacti: pro habuere. *alnum* vero nominat, quia paluſtribus et littoribus gaudet: Ge. II, 451 *Nec non et torrentem undam levis innatat alnus Miſſa Pado.* 137. Sidera locis ſuis et nominibus notari cœpere; 138. *Arctos*, urſa major, Helice, olim Calliſto, *Lycaonis* filia, nota vel ex Ovid. Met. II, 505. *clara* vero tamquam ſidus: ut ſup. v. 5 *clariſſima mundi ſidera.* Niſi forte Virgilius græcum verſum ante oculos habuit: Πληϊάδας θ' Ὑάδας τε, κλυτήν τε Λυκάονος Ἄρκτον.

139. *Venatio* et *aucupium* inventum. Aves hic inter *feras* comprehenſæ. 141. Inventa piſcatio. *funda*, βόλος, Ovidio A. A. I, 763 *jaculum*, rete, in fluvium projectum: itaque *verberat amnem*, qui jacit; ſed audet jam piſcator ad medium alveum procedere, *alta petens*, mox alius in *pelago*, in ipſo mari, everriculis piſcatur.

143. *ferri rigorem* poëta pro ipſo ferro rigido dixit; ſequuti

(Nam primi cuneis fcindebant fiffile lignum)
Tum variæ venere artes: labor omnia vicit
Inprobus et duris urguens in rebus egeftas.
Prima Ceres ferro mortalis vertere terram
Inftituit: quum jam glandes atque arbuta facræ
Deficerent filvæ, et victum Dodona negaret.
Mox et frumentis labor additus: ut mala culmos

144. *primum* admodum multi. Verfum totum pro inferto habebat Jac. Bryant V. C.; et fateor me ipfum in ea fententia fuiffe. Verba quidem funt admodum ornata; et iterum Æn. VI, 181 *cuneis et fiffile robur Scinditur.* XI, 137 *Robora nec cuneis—fcindere—ceffant:* Verum alienum a re eft id, quod inferitur, et fententiarum nexus inde languorem contrahit. *Jam primum* ed. Ven. Enimvero *Nam primi* editum jam inde ab Aldd. *findebant* Cantabr. *fiffile robur* Leidenf. unus a m. fec.——145. *rates* pro *artes* Ven. *vicit* recte Heinf. e melioribus non primus dedit fed revocavit poft Ald. tert. Naugerii. Vulgo *vincit.*——146. *furgens* Medic. a m. pr.——148. *facra* ed. Genev. cum Servio Dan.——149, *Defuerant* nonnulli apud Pierium. *negarent* Rom.——150. *frumenti* Gud. et Goth. fec. a m. pr. *ex frumentis* conj. Burm., fed hæret in *labor*. vid. Not. *et m. culmus* Gud. et a m. pr. Parrhaf.

quuti eum Manilius, Prudentius et alii. Intelligitur tamen h. l. ufus ferri ad inftrumenta procudenda, fecurim inprimis, durati; adjicitur ferra, ferro jam in laminas cudi cœpto. 145. *venere*, provenere, inventæ funt. *labor improbus*, pervicax, qui nulla ærumna vincretur. v. fup. ad v. 119.

147. Inventa aratio Cereris beneficio, cum ad homines in cœtus coactos glandium victus haud fufficeret. Cum cultura labores et ærumnæ natæ funt. *ferro*, vomere ac ligone. 148. *Cum jam filvæ*, quæ poëtice *diis facræ* dicuntur, *deficerent quoad glandes et arbuta* (Poffunt verba varie jungi: fed *glandes filvæ*, feu filvarum, orationem minus poëticam efficerent); et cum *quercus*, cujus generis nobiliffimæ apud Dodonam filvæ, non amplius fatis magnam glandium copiam fuppeditarent.

150. Redit ad propofitum v. 121. Mox etiam noxæ, mala et damna (*labor*, ut πόνος pro πῆμα, βλάβη) invafere frumenta, h. factum, ut fegetes variis malis ac morbis laborarent; invafit eas *robigo mala*, exitiofa, quæ culmos exedit, *carduus*, qui et late ferpere et femen quaquaverfus differminare folet; ex uno enim feminis grano viginti quatuor millia, primo, adeoque quinquies millies ducenties fexagies centena millia (526,000,000) [imo 576,000,000] granorum feminalium

Effet robigo, fegnifque horreret in arvis
Carduus: intereunt fegetes; fubit afpera filva,
Lappæque tribulique; interque nitentia culta
Infelix lolium et fteriles dominantur avenæ.
Quod nifi et adfiduis terram infectabere raftris,
Et fonitu terrebis aves, et ruris opaci

151. *robigo* meliores fcribunt: dederat hoc jam Commelin. e Palat. et revocavit Heinf. pro *rubigo*. *horrefcet* Ven.——153. *tribolique* Rom. Medic. et Gud. Sic etiam Georg. III, 585. *virentia culta* Parrhaf. et ed. Mediol. Sed vid. Burm. ad Georg. II, 211.——154. *nafcuntur* Moret. fec. ex Ecl. V, 37, ubi idem verfus.——155. *adfiduus* Ven. *herbam* Medic. uterque cum Regio; et placere poteft; fed eft interpretamentum, a rei rufticæ rationibus alienum: agitur enim hic de farritione, quæ fit fementi peracta; ad condenda femina: a quibus etiam aves abigendæ funt; et *infequi arva* jam v. 104 dixerat de fulcis fatis, et fatione facta: nunc *terram infectari*, inftare agro fato, raftro inducendo. *fectabere* Parrhaf. *rutris* Jo. Schrader. conj. et hic.

nalium altero anno produci poffunt. vid. Martin. *fegnis*, qui efficit fegne feu retardat, ad quodcumque adhærefcit; tenax. Vir doctus, Meierotto, eo revocat, quod carduus aratrum feu raftrum retardat. *horreret*, cum vi, pro crefceret: quatenus *horrere* poëtis dicuntur omnia, quæ erecta ftant, aut eminent, ut pili in metuentis corpore, itaque et fpinofa virgulta. 152. *filvam fonantem*, ea *fubit*, fuccedit in fegetis locum. 153. *lappæ* noftris *Kletten*. Plinius ἀπαρίνην ita reddidit. vid. Martin. ad h. l. *tribuli*, fpinæ genus, in Italia frequens. *lolium Lülch*, lolium temulentum Lin., αἶρα. vid. Geopon. II, 43. Galen. de Alim. fac. I, ult. Plin. XVIII, 44, f. 17. *infelix*, fterile, ut *felix* arbor pro frugifera. vid. Intpp. ad Grat. Cyneg. 442 et al. Epitheton hoc, tamquam Virgilium auctorem agnofcens, laudat Plin. XXII, f. 77. *avena* pro frumenti vitio olim habita, ut et hordeum in eam degenerare crederent, vid. Plin. XVIII, 44, 1; fed peculiarem herbam, fui feminis, effe docent recentiores. Refpexit h. l. Plin. XVIII, 17, 2 *Nam lolium et tribulos et carduos lappafque non magis quam rubos inter frugum morbos potius, quam inter ipfius terræ peftes, numeraverim. Cæleste frugum vinearumque malum, nullo minus noxium eft, robigo. Frequentiffima hæc in rofcido tractu convallibufque, ac perflatum non habentibus: e diverfo carent ea ventofa et excelfa.*

155. *terram infectabere raftris*, affiduo: de *farritione* loquitur (cf. Colum. II, 12): quæ fit femente facta, ante occationem,

Falce premes umbras, votisque vocaveris imbrem:
Heu, magnum alterius frustra spectabis acervum;
Concussaque famem in silvis solabere quercu.
Dicendum et, quæ sint duris agrestibus arma,
Quis sine nec potuere seri, nec surgere, messes:
Vomis, et inflexi primum grave robur aratri,
Tardaque Eleusinæ matris volventia plaustra,
Tribulaque, traheæque, et iniquo pondere rastri;

157. *umbram* Medic. Romanus cum multis.——158. *Heu frustra magnum alterius* laudat Sen. de Benef. VII, 5. *exspectabis* Medic. Pierii et Bodlei. ——159. *Concessamque* ed. Gen., male. vid. inf. IV, 81. *Excussa* unus Mead.——160. *duris quæ sint* legi vult Cuningham.——161. *non p.* Zulich. ——162. *Vomis* vel *Vomer* Rottend. vid. sup. v. 46. *Vomer* Goth. pr.—— 163. *Tardeque* Voss. *volventia matris plaustra* Goth. sec. *Eleusine* edd. vett. et Ald. pr. *Eleusinus* novavit poëta pro vulgari Ἐλευσίνιος.——164. *Tribulæque* laudat Nonius Marcellus. Est sane *tribula* et *tribulum* a τρίβολος, cf. *Ansse de Villoison* V. C. ad Longum p. 120. *trabæque* Medic. et al. *et* abest a Voss. pr. *rastra* Goth. pr. *rutrum* et hic Jul. Sab. præscriptum habet; sed ille, ex Probo suspicor, omne instrumentum rusticum enumerat.

cationem, sarculo: quod h. l. *rastrum*. *Quod*, ὃ, καθὸ, quamobrem, cum ita res se habeant, nisi etc. *insectabere* pro insectatus fueris; ut et reliqua. Sed ita solent poëtæ. v. Burm. 157. *frondes arborum* umbram facientium amputandas esse dicit: *falce premitur* id, quod secatur. Nisi cum Mitscherlichio accipere malis *premere umbras* comprimere, coërcere. Verum et Horat. I. Carm. 31, 9 *premant Calena falce—vitem*. *rus opacum* h. arboribus consitus ager, adeoque pro arboribus. *votisque vocaveris imbrem:* suaviter, nisi votis obtinueris: pro vulgari: nisi tempestivæ pluviæ obtigerint. 158. 159. Messem parcam fore ominatur poëta ornate. Ex Hesiod. Ἔργ. 394. 395 ὥς τοι ἕκαστα Ὥρι' ἀέξηται· μή πως τὰ μεταξὺ χατίζων Πτώσσῃς ἀλλοτρίους οἴκους καὶ μηδὲν ἀνύσσῃς.

160—166. De *instrumentis* operis rustici agit: primum *vomer* s. *vomis*, et *aratrum robustum*; tum *plaustra* bobus juncta; unde *volventia* se, *tarda*, pro tardum, tarde quæ volvuntur, tracta a bubus, et aguntur tarde; forte rotis parvis iisque solidis, sine radiis: tympana appellant: cf. Probus: cujusmodi rotæ etiamnum passim visuntur, etiam in Lombardia. *Cereri* sacra, quippe a qua omnino operis

5 rustici

Virgea præterea Celei vilifque fupellex,
Arbuteæ crates et myftica vannus Iacchi.
Omnia quæ multo ante memor provifa repones;
Si te digna manet divini gloria ruris.
Continuo in filvis magna vi flexa domatur
In burim, et curvi formam adcipit ulmus aratri;

165. *Cælei* Mentel. Gud. At eft Κελεός.——*myftica vallus* Romanus, utrumque fcriptura antiqua.——167. *prævifa* Leid. fec. *reponas* Medic. Pierii; et alii ap. Burm.——168. *movet* Rottend. pr.——169. *dometur* fragm. Moret. *inflexa* Parrhaf.

ruftici ratio profecta (non vero, quod eorum ufus in *pompa Eleufinia* præcipuus fuerit, ut inter inftrumenta Orgica effent; in pompa enim Eleufinia Ceres in thenfis, ἐπ' ὀχήματος, quadrigis candidis ducebatur, vid. Spanhem. ad Callim. Cer. 122); *Tribulum* fit *e tabula lapidibus aut ferro afperata, quo* (quæ) *impofito auriga aut pondere grandi trahitur jumentis junctis, ut difcutiat e fpica grana* Varro RR. I, 52, 1. Ufus ejus adhuc inter Turcos (v. *Voyage de Paul Lucas fait dans la Grece* T. I, p. 182. ubi etiam forma expreffa.) *Trahea* f. traha, vehiculi genus fine rotis; jungit cum tribulo etiam Colum. II, 21; vide de utroque Scheff. de re vehic. II, 7. *raftri* admodum magno pondere; puta dentibus ferreis; item, pergit poëta, reliqua *fupellex* quæ ex *viminibus et materia ruftica*, ut Varro ait I, 22, 1, adeoque *vili* fit; *Celei* appellatur, Eleufinii, cujus filius, Triptolemus, a Cerere, hofpitio excepta, fationem frugum acceperat; vid. Callim. Hymn. in Cer. 27 fq. et Apollod. I, 5, 1. Referuntur autem ad illam fupellectilem: *crates* et *vannus*, cujus ufus erat in *myfteriis* Eleufiniis portabatur enim in pompa Iacchi, quæ certo Eleufiniorum die ex Ceramico Eleufinem ducebatur. cf. Meurf. Eleufin. cap. 27. Cæterum Hefiodi locum ante oculos habebat Virgilius ex Ἔργ. 493 fqq.

167. Ex Hefiod. Ἔργ. 457 τῶν πρόσθεν μελέτην ἐχέμεν, οἰκήϊα θέσθαι. *memor*, providus, ut ibid. v. 422 μεμνημένος, non omittens et oblivifcens, cf. Colum. I, 8, 8. *provifa repones*, ornate pro, providebis. 168. Si fatis magnam ex opere et re agrefti laudem confequi cupis.

169—175. Principio (vid. ad v. 60) ulmus in *burim* inflectenda eft, quod ftatim in ipfis filvis fit, cum ulmus a ruftico ita incurvatur, ut curva adolefcat. *curvum aratrum* eft nunc pars aratri, buris. De *vomere* ipfo nihil monet poëta; de qua difertius Hefiodus agit v. 427 fqq. conf. Plin. XVIII, 18, f. 48. Sed *burim* accuratius defcripfit,

Huic a ſtirpe pedes temo protentus in octo;
Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorſo.
Cæditur et tilia ante jugo levis, altaque fagus
Stivaque, quæ currus a tergo torqueat imos;
Et ſuſpenſa focis explorat robora fumus.

171. *ab ſtirpe* Medic. a m. ſec. et al. *protenſus* Menag. pr. *prætentus* Moret. quart.——172. *Bina auris* Moret. pr., probat Heinſ., rejicit Burm. *Bina* etiam Goth. pr., *dentilia* Moret. ſec. Copulam nuſpiam adjici: *duplicique* miror; cum ſollenne hoc ſit librariis.——173. *talea* Gud., male, et adverſante metro. *Editur et* Mentel. tert.——174. *Stiva quoque et currus* ed. Ven. *Stivaque currus* Bodlei. Moleſta utique copula in *Stivaque*. Debebat eſſe *fagus, ſtiva*, per appoſitionem, quæ ſit ſtiva. Martinus non male emendandum arbitratur *altaque fagus Stivæ quæ c.* uti *jugo*, h. ut ex ea jugum fiat, *cæditur tilia.* Quod tamen *ſtiva cæditur* abſurde dictum videtur viro docto, mirari licet; non cogitabat, ſe in poëta verſari, cui dici poterat *Stivaque* pro: et arbor, quæ ſtiva ſit. Apud eundem vir doctus paullo poſt legebat *curſus*; non bene. Nam aratrum non *currit*, nec *curſum aratri* quiſquam facile dixerit. Jo. Schrader. tranſponit 174. 173. De cæteris vid. Notam.——175. *explorat* repoſuit Heinſ. e Medic. a m. pr. et aliis, ut et Goth. ſec. Sic quoque Pierii Rom. et Oblong., ut cum *cæditur* conveniat. Vulgo in editis et ſcriptis *exploret*. Eadem varietas in Anglicis Mſſ. ap. Martin.

deſcripſit, quam in ipſis ſcriptoribus Rei Ruſticæ factum legimus: præter unum enim Varronis locum I, 19, 2 *de bura fracta*, nulla alibi buræ ſeu buris mentio facta conſtat; ut nec de dentali ac reliquis. Jam eſſe *burim* partem aratri poſticam, tignum illud incurvatum, cui et temo junctus eſt et vomer ipſe, h. e. lignum ſeu ferrum roſtratum, aduncum, glebas eruens, non dubitatur. Fuit buris aliquando pro temonis tamquam baſi ac fundo; poſtea ei inſerta eſt et injuncta trabs ſeu pertica, quæ pro temone eſſet: Ita huic buri, *a ſtirpe*, in inferiore parte, temo, ἰσοβοεὺς, pedum octo, tum aures *et* dentalia junguntur et aptantur. *Aures* eſſe videntur prominentiæ duæ, ſive affixi utrimque aſſerculi aut ferramenta, quibus ſulcus latior efficitur, et lira ſeu porca altior. Hinc Palladius tit. I, 43, 1 *aratra aurita* memorat. *Aratra ſimplicia, vel, ſi plana regio permittit, aurita, quibus poſſint contra ſtationes humoris hiberni ſata celſiore ſulco attolli.* *Dentale* accipiebam cum aliis, duce Servio, de ligno, quod vomerem recipit, cui vomer includitur; quippe cujus roſtrum proſcindens dictum eſt *dens* apud Colum. II, 4, 6, et inf. 262 *vomeris obtuſi dentem:* ſed quomodo

Possum multa tibi veterum præcepta referre;
Ni refugis, tenuisque piget cognoscere curas.
Area cum primis ingenti æquanda cylindro,

177. *cognoscere caussas* Oblongus Pierii.——178. *cum primis* Medic. uterque et plerique vett., etiam apud Pierium. Alii *cum primum*, quod vulgare esset, *quam primum*, *tum primum*. v. Gell. XVII, 2. Etiam *est* ab aliis interjicitur.

quomodo aut *duplici dorso* aptari aut ipsum *duplici dorso* esse possit, difficile dictu erat. Nunc meliora edoctus lubens in eam sententiam concedo, ut *dentale* sit ipse vomeris dens, qui solum infringit: uti a Columella II, 2, 24 juncta leguntur: ubi Celsus *censet exiguis vomeribus et dentalibus terram subigere*. *Duplex* autem ejus *dorsum* ad duo crura vomeris referemus, quæ Servius *latus utrumque* appellare videri debet. Mox *jugum* ac *stiva* s. manica *(Sterze)* conficienda esse dicitur, *quæ currus imos a tergo torqueat*, h. aratrum ipsum, rotis subnixum; quod Gallis peculiare fuisse et Serv. h. l. notat. et Plin. XVIII, 48, p. 123, l. 23, modo Harduini interpolationem non admittas. Erat enim antiqua lectio; latiore cuspide vomer: *Id non pridem inventum in Rhætia. Galliæ duas addiderunt tali rotulas; quod genus vocant planarati* (plaumarati). *Robora* vero h. materia, seu lignum, unde hæc conficiantur, *fumo durata* esse debent. conf. Hesiod. Ἔργ. 45. 629. *explorat* videtur exprimere naturam fumi, dum lente per minutas particulas sese insinuat, ut *iter*, *vias*, *tenebras explorare* dicimur. Potest tamen etiam dictum esse, ut poëtis alias *probare*, ut de bonitate ligni inde constet nisi enim firmum et probum sit, exarescens rimas aget. Nimis subtilis illa ratio, ut *explorare* dictum sit pro exsudare, excoquere, expellere humorem tamquam lacrimas ac *ploratus*. Cæterum advocant viri docti Hesiodi Ἔργ. 427 seqq. Verum de hoc et aliis vide Excurs. I ad h. l.

176. 177. Nova transitionis formula. 178. De *area*, ἀλωᾷ, veterum cogitandum est: qui erat locus in ipso agro sublimior, qua ventus perflare posset, solidus ac complanatus, quo frumentum ex agro congestum statim terebatur et ventilabatur: tum purgatum corbe in horrea deportabatur. v. Varro de R. R. I, 51; non enim, ut apud nos tritura in horreo instituebatur. Scilicet anni tempus, quo hoc faciebant, siccum et nullis pluviis obnoxium quale in istis regionibus esse solet, nullis tectum locum, ut apud nos, requirit: in iis tamen partibus, in quibus cælum inconstantius esset, aut nubilaria vicina habebantur: v. Varro I, 13, 5, aut in horreo perticis exterebantur grana per hiemem. v. Colum. II, 21, 4. Mo-

Et vertenda manu, et creta solidanda tenaci:
Ne subeant herbæ, neu pulvere victa fatiscat;
Tum variæ inludant pestes: sæpe exiguus mus
Sub terris posuitque domos atque horrea fecit;
Aut oculis capti fodere cubilia talpæ;
Inventusque cavis bufo, et quæ plurima terræ
Monstra ferunt; populatque ingentem farris acervum

179. *verrenda* ed. Mediol. Sed fodienda est terra et comminuendæ glebæ, ut Cato c. 91. *Evertenda* Rottend. sec.——181. *illudant* Heins. post Pierium e melioribus firmavit; emendaverat jam Nauger. in Ald. sec. Sic et Goth. sec. *illudunt* alii et Ald. pr., quam sequuntur plerique. *Cum variæ illudunt* Ven. *Nam variæ illudunt* legebat Reiskius.——182. *domus* Pierii Longobard. Moret. sec. et Goth. sec.——183. *oculos capti* elegantius laudat Nonius Marcellus. Idem *fovere* habet: III, 420 coluber *fovit numum.* IV, 43 *Sub terra fovere larem.* Est tamen nil nisi librarii lapsus.——185. *que* post *populat* exulat a Mediceo Pierii; nec male. *populantque* Moret. pr. et Parrhas. *gurgulio* scribitur in multis, item *curgulio.* ——186. *metuensque inopi* laudat Schol. Horat. Cruquianus Sat. I, 1.

4. Modum conficiendi aream eundem fere cum nostro tradit Cato de R. R. 91 et 129. cf. Colum. II, 20. Pallad. I, tit. 36. VII, tit. 1. Geopon. II, 26. vid. ad Tibull. I, 5, 21. Pro *cylindro rotundum lapidem vel columnæ fragmentum* memorat Palladius. Eundem usum præstabat *pavicula*, instrumentum terræ paviendæ et solidandæ aptum. Imitatur hunc locum Columella X, 318 sqq., et respexit Plin. XVIII, 29, s. 71.

180—186. Observa, quanto cum ornatu et copia hæc dicta sint: alioqui mures, talpæ, bufones aliaque reptilia, item curculiones et formicæ, nocent frumento. *neu pulvere victa fatiscat*, h. neu æstu, quo terra in pulverem solvitur, dehiscat rimis, adeoque et in *rimis grana oblitescant, et recipiant* illæ *aquam et ostia aperiant muribus atque formicis*, ut Varro I, 51. *Fatiscere* dicitur quicquid viribus fractis deficit, ut Æn. I, 123 *naves rimis fatiscunt*, h. e. ut rimæ fiant sic *terra pulvere*, solo in pulverem soluto. *victa* ornatus caussa adjectum. *Tum variæ illudant pestes*, h. varia animalcula nociva invadant, clam subeant, quod eleganter *illudere* dicitur, quia clam, et quasi per fraudem et insidias faciunt, hac ratione eludunt operam et curam agricolæ. *exiguus mus* non de certo genere, sed est epitheton ornans. 184. *quæ plurima*, qualia multa, οἷά τε πολλά. 185. *populat*

Curculio, atque inopi metuens formica fenectæ.
Contemplator item, quum fe nux plurima filvis
Induet in florem, et ramos curvabit olentis:
Si fuperant fetus, pariter frumenta fequentur,
Magnaque cum magno veniet tritura calore;
At fi luxuria foliorum exuberat umbra:
Nequidquam pinguis palea teret area culmos.

187. *Contempletur* Rottend. a m. pr.——188. *Induit* et *curvavit* Rufinian. de Schematis Lexeos pag. 34. *Induit* Gud. *curvavit* Medic. *curabit* Ven.——189. *fequuntur* Goth. pr.——191. *luxuries* Voff. *luxuriæ* Rom. Pierii. *luxurie* Parrhaf. et Hulf. in ed. Cuningham., qui eft Regius Burm., atque fic in eadem edit. expreffum eft. *luxurians* conj. Heinfii. *exfuperat* duo apud Martin., vitiofe. *exuberet* Pierii Mediceus.——192. *pinguis palea* Heinf. e Medic. et aliis; etiam Romano et Medic. Pierii, tum Serv. *pingues palea* Mentel. pr. et Goth. fec. *pingueis* vel *pinguis paleæ* vulgo editum. *palea pinguis* Moret. pr. *terit* Romanus.

populat i. f. acervum expreffit Columella II, 20, ubi de amurca, qua aream confpergere folebant veteres, *nam ea res a populatione murium formicarumque frumenta defendit.* cf. Prudent. in Symm. I, 1052.

187—192. Ornatus locus. Ut de futuro anni proventu judicari poffit, obfervandum effe dicit, an nux *amygdala*, quæ primo vere floret, abundet multo flore; ita enim magnam fertilitatem anni fore; fin pro flore arbor foliis luxurietur, meffem fore malignam. Ad *amygdalam* referendum effe, ex Theophylacto Problem. nat. (c. 16) et Philone de Vita Mof. (III, p. 163, T. II ed. Mang.) apud Cerdam apparet; eft enim *nux* generis nomen. Æmulatur autem Maro Aratum, qui in Prognoft. 314 fqq. figna arationis faciendæ a lentifco et ilice (*σχῖνος* et *πρῖνος*) petierat. Ab eodem formulam novam præcipiendi petiit: *contemplator*; *φράζεο*, *σκέπτεο*, *τεκμαίρεο*. Etiam Nicander, ut Ther. 396. 438. *nux induet fe in florem*, ut Æn. VII, 20 *quos—Induerat Circe in vultus atque ora ferarum.* Ufitatius effet, *induit fe flore*, ut fæpius apud Auctores R. R., v. c. Columell. IV, 24. §. 12 *induunt fe uvis n.*vites, h. veftiunt fe; et inf. Georg. IV, 142 *Quotque in flore novo pomis fe fertilis arbos Induerat. nux plurima* vel nux, quæ multa eft in filvis, h. quibus filvæ abundant, v. h. l. Burm., vel ut fit, quando nux *plurimum*, h. cum maxime, fe induit; Georg. II, 166 Italia *auro plurima fluxit;* atque hoc poëta dignius. *Fetus* nunc flores

Semina vidi equidem multos medicare ferentes,
Et nitro prius et nigra perfundere amurca:
Grandior ut fetus filiquis fallacibus effet;
Et, quamvis igni exiguo properata maderent,
Vidi lecta diu, et multo fpectata labore,

194. *præfundere* Ven. *amurga* fcribit Medic. cum al.——196. *igne* Mentel. *Et tamen.* Expectabam in aliquo libro iri inventum: *at, quamvis*, quod etiam repofuit Brunckius. Catrœus et alii hujus verfus fine majorem ponunt στιγμὴν: ut adeo jungantur: *ut effet* et *ut maderent*. Poteft auctoritas peti e Columella II, 10. 11. Volunt fententiam effe: ut grandefcerent femina, et *ut citius coquerentur*. Doceri tamen velim a viris doctis: an poëta nunc *de re culinaria* cogitare potuerit? et quo exemplo *madere* dicatur pro coqui? Madere dicuntur ea, quæ aqua molliuntur, macerantur; ita ut femina intumefcant. Dicere voluit Maro: Semina omnium frugum et leguminum fenfim degenerare; occurrere huic malo nonnullos, medicando grano—enimvero nec fic fuccurri fatis poffe; nifi legantur quotannis femina grandiora ad ferendum: cf. Geopon. II, 17.——197. *Vidi ego* laudat Colum. II, 9, fed vid. Burm. *læta* Zulich. *et* abeft Moret. *expectata* idem cum Leid. et Voff. *Vidi lecta manu* Mead. ap. Martin., non male.

funt, mox in nuces, fetus arboris, abituri. Exquifite dicta funt: fi *fuperant*, fi eorum major copia eft: et pro altero, etiam frumenti major erit copia: *pariter frumenta fequentur*. De *tritura* vid. ad vf. 178. Nunc dicta eft pro meffe. *Area teret culmos*, poëtica ratione non infrequente pro, culmi terentur in area, inf. 298. v. ad Tibull. I, 5, 22 et Cerda ad h. l. *umbra* eft arbor ipfa umbrofa. Reliqua fic jungere præftat: *Area nequicquam teret culmos*, utpote *pingues*, abundantes, *palea*, non granis.

193. *Semina* leguminum intellige, nam paullo poft: *filiquis fallacibus*; quas, quod Hallerus cenfebat, pro gluma feu folliculo dici poffe haud arbitror, et confirmat Plinius XVIII, 17 (45) et Colum. II, 10, 11. III, 10, 18, qui diferte Virgilium de faba loqui affirmant. cf. Pallad. XII, tit. 1. Geopon. II, 35. Etfi verum eft, in aliarum quoque frugum feminibus hoc idem tentatum effe, v. c. in tritico Plin. XVIII, 73, amygdalis v. Pallad. II, 15, §. 7. *Medicare* eft inficere, macerare alienis fuccis. 196. In aqua ad ignem medicum humectari et molliri, a nonnullis fabas ferendas ait, ut eo citius in agro progerminent. *Siliquæ fallaces*, quia fæpe, folliculi cum inanes funt, majores videntur, ut Servius etiam

Degenerare tamen: ni vis humana quotannis
Maxuma quæque manu legeret; ſic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro ſublapſa referri.
Non aliter, quam qui adverſo vix flumine lembum
Remigiis ſubigit, ſi brachia forte remiſit,
Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.
  Præterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis
Hædorumque dies ſervandi et lucidus Anguis,
Quam quibus in patriam ventoſa per æquora vectis

199. *manus* Medic. a m. pr. *legerent* Parrhaſ. a m. pr.——200. *ſublata* Moret. fragm., ut etiam variatur Æn. II, 169. Pro *ac* legitur *hac*, *et*. ——201. *qui ex adverſo* Leid. ſec.——202. *ſubicit* Serv. *ſubiit* Mentel. *remigio* Leid. pr.——203. *trahit* Romanus. v. Burm. *in prono præceps* legi teſtatur Pierius, et ſic eſt in Rom. *amne* vulgo ante Heinſ.——204. *tam ſint* unus Moret.——205. *dies ſignandi* Schol. Horat. Carm. III, 1 laudat. vid. Burm.

etiam expoſuit. *ſpectata*, dum leguntur, explorata. Senſus eſt; non ſatis eſſe, ut ſemel ſemina leguntur, ſed quot annis id eſſe iterandum. 199. Grandiſſima ſemina legere noſtri poëtæ auctoritate jubet Colum. II, 9, §. 11. 12. cf. Varro I, 52, 1 *Quæ ſeges grandiſſima atque optima fuerit, ſeorſum in aream ſecerni oportet ſpicas, ut ſemen optimum habeas.* conf. Geopon. II, 16. *vis humana*, hominum opera, h. homines; habuit in animo Lucret. V, 207. 208 *Quod ſuperest arvi tamen id Natura ſua vi Sentibus obducat, ni vis humana reſiſtat.* 200. Æn. II, 169 *Ex illo fluere et retro ſublapſa referri Res Danaum.* 203. *Atque* jam Gell. X, 29 et Serv. interpretati ſunt, *ſtatim*. cf. Burm. Et eſt haud dubie ea antiqua loquendi ratio. Sic in XII tabb. *Si in jus vocat, atque eat*, ubi v. Intpp. Niſi tamen auctoritati parendum putes: ita facere neceſſe non duco, modo ſuppleas: *Non aliter, quam is retro ſublapſus refertur*, qui navigium agit,—*atque illum in præceps prono rapit alveus amni.*

204. Agricolis ſiderum ortus et occaſus non minus ſunt ſervandi quam navigantibus; v. Colum. XI, 7, 31. Hoc ornat: iis, qui in Pontum et Helleſpontum navigant. *tentare* eſt adire. Georg. III, 8 *tentanda via eſt* etc. quamquam proprie ad iter ignotum et periculoſum referri debuit. Necdum tamen exputare poſſum; quorſum aut quam bene *in patriam* adjectum ſit. Accipiendum ſaltem *in patriam vectis*, redeuntibus ex Ægæo in Pontum. *Abydus* oſtreis

 nobilis,

Pontus et oſtriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris jam dividit orbem:
Exercete, viri, tauros; ſerite hordea campis
Uſque ſub extremum brumæ intractabilis imbrem.

207. *oſtriferæ* fragm. Moret. Rariorem formam ὁ "Αβυδος ſequutus eſſe videtur poëta; neſcio qua auctoritate. *fontes* pro *fauces* vitioſe Ven.—— 208. *die*, vulgo editum, Medic. a m. pr. cum cæteris codd. agnoſcit, et Priſcianus, Donatus, Probus. Contra Chariſius *dii* ſcriptum fuiſſe contendit; ſcilicet *diei* contracte modo *die* modo *dii* pronuntiatum eſt. At Gellius N. A. IX, 14 iis credere ſe ait, qui *dies* in ipſo Virgilii apographo lectum fuiſſe traderent; cum antiqui eodem modo ſecundum caſum extulerint. vid. h. l. Heinſ. In Romano ap. Pierium *diei* ſcriptum erat, in reliquis *die*. *fecerat* Zulich. *cum* ed. Mediol.——209. *dividit* Heinſ. e melioribus; *dividet* intulerat Naugerius Ald. tert.

nobilis. v. Fulv. Urſinus et Cerda; etiam noſtra ætate; v. Guys (*Voyage litteraire de la Grece* To. II, p. 238.) Ex ſideribus vero poëtico more ſigillatim aliquot ſeptemtrionalia enumerat, quorum cum ortu procellæ ingruunt. Cæterum Plinius ad h. l. reſpexit libr. XVIII, ſect. 56.

208. Ab æquinoctio auctumnali uſque ad brumam hordei ſationem eſſe ait. Pulchritudo loci, ex forma ſigni, *libræ*, petita, obvia, quam multi imitando aſſequi ſtuduerunt, inprimis Lucan. IV, 58. 59. VIII, 467. 469. Colum. X, 42 *Cum paribus Titan orbem libraverit horis*. Horæ autem *pares*, quia dies tam æſtivus quam hibernus duodecim horis, ſed longioris modo, modo brevioris ſpatii, abſolvebatur, adeoque horæ, uti etiamnum in Italia, pro dierum ſpatiis erant impares. *ſomnus* pro nocte. *Libra*, h. ſol in libra *dividit orbem*, h. cælum, *medium luci atque umbris*, h. inter diem et noctem dividit, in linea æquinoctiali conſtitutus, dum nec verſus arcticum neque ad antarcticum polum proceſſit, neque adeo alterutri parti longiores dies noctesque attulit. *bruma intractabilis*, dura, aſpera, ut alias *indomita*, quæ vix vinci, ſuperari, tolerari poteſt. Sic melius, quam ut ſit, in qua propter frigoris rigorem nulla res tractari, agi, poteſt; ita Juſtinus XXIV, 4, 4 *loca frigore intractabilia* dixit. *extremum imbrem* noli urgere; et eſt cogitandum de cælo Italiæ, in quo hiemale tempus magna ſui parte pluvium eſt. Seruntur autem hordea auctumnali tempore in terris benigniori cælo ſubjacentibus. Colum. II, 9 et al. Varro I, 34. Plin. XVIII, 10, §. 1; hinc meſſis

Nec non et lini segetem et Cereale papaver
Tempus humo tegere, et jamdudum incumbere aratris:
Dum ficca tellure licet, dum nubila pendent 214
Vere fabis fatio; tum te quoque, Medica, putres

213. *raſtris* in Romano et multis ap. Heinſ. et Pierium et in utroque Goth. Sic quoque quatuor apud Martinum, qui ita exprimi curavit cum Brunckio; et placere poſſunt *raſtri*, quia de *lini* et *papaveris* fatione agitur jam facta, cui ſuccedit ſarritio: at aratio præceſſerat. Inſolentius ſic dictum videri poſſet *incumbere raſtris:* liceret tamen cogitare de *raſtris iniquo pondere:* v. 164. Sed verſus ſequens declarat ſatis, poëtam præceptum de aratione tempeſtive facienda ſummatim iterare maluiſſe: eadem autem nec minus ager lino conſerendus indiget. *ratris* Mentel. a m. pr. *humo eſt tegere* Zulich. *et dudum* idem cum Moret.——215. *ſatio eſt* Seneca epiſt. 86 et Parrhaſ. *cum te* idem et Toll. *tunc te* Seneca ibid.

nec minus maturior. De *lino* v. 212 diverſa idem Plinius, etiam de Tranſpadanis, tradit XVIII, 56. Decembri menſe linum ſerere jubet Columella II, 10, 17. *papaver Cereale*, quia Cereris ornamentum ſymbolicum eſſe ſolet, in ſignis et apud poëtas. *incumbere aratris:* nam etiam ad lini et papaveris ſationem terra aratur. *nubila pendent*, eleganter e natura rei, nubibus nondum in imbres ſolutis. Laudat verſum Colum. II, 8, 3.

215—218. Vere ſeritur faba, ſ. legumina, medica et milium. *Medica*, herba a Medis advecta per bella Perſarum Græcis illata, pabuli genus præſtantiſſimi. v. Plin. XVIII, 43. Strabo lib. XI, p. 799 C.; noſtrum *Luzerne*. v. Miller's *Gardener's Dictionary* h. v. et auctores botanices, inprimis Hallerum de plantis pabularib. p. II, T. I. Nov. Comment. Soc. Gotting. Eſt idem ὠκύθοον τριπέτηλον apud Callimach. in Dian. 165, ubi cf. Spanh. Ejus laus et cura ap. Colum. II, 11, §. 2. *Fabæ*, cujus diverſum a noſtra faba genus, et rotundum ac parvum legumen veteribus in uſu erat. vid. Indic. Scriptt. R. R.; non idem omnibus ſerendi tempus, inprimis ſi Columellam lib. II, c. 10, §. 9 compares. Verum Plinius: *Virgilius eam per ver ſeri jubet, Circumpadanæ Italiæ ritu*, XVIII, 12, 30, pag. 115. Sed quam varie, quam copioſe, extulit ſingula hæc poëta! *putres* ſulci, fractis et comminutis crebra aratione, ſtercoratione et frigoris penetrabili vi glebis. v. Ge. II, 204 et al. Colum. II, 11, 3 *Locum, in quo Medicam proximo vere ſaturus es, proſcindito circa Calendas Octobris, et eum tota hieme putreſcere*

Adcipiunt ſulci, et milio venit annua cura: 216
Candidus auratis aperit quum cornibus annum
Taurus, et averſo cedens Canis occidit aſtro.

216. *Accipiant* Menag. et ed. Ven. *Accipient* Parrhaſ.——217. *dum* Menag. pr.——218. Diſputationes de h. l. vide ap. Heinſium: tam parum expeditas et explicitas, ut non eruditior ſed incertior hinc diſcedas. Vulgata lectio erat *adverſo*: conveniunt in hac Medic. et Romanus, diverſarum alias ſectarum duces, cum iiſdem alii. Repoſuit *averſo* Heinſ. Gudianum, Mentel. utrumque, fragmentum Voſſ. et Servium ſequutus: ſic et Goth. ſec., et *averſo incedens* Medic. Pierii. Cum tamen perpetua in his vocibus ſit ſcripturæ varietas: ex ipſa lectione, utrinque bonis codd. munita, etſi *adverſo* vel ſic majorem auctoritatem codicum habet, confici controverſia nequit. Atqui ad ſenſum nec minus utraque lectio ſatis convenit. Si *adverſo* tuearis, tum *cedens aſtro adverſo Canis* aut intelligi poteſt, cedens ſoli ex adverſo poſito, ut apud Columellam X, 54 *Solis et adverſos metuent Atlantides ortus*; aut cedens Tauro, aſtro ſibi ex adverſo poſito; hæc lectio et interpretatio, more et uſu poëtico firmata, præferenda videri poteſt propterea, quia ſecundum aſtrorum picturas veteres, ut in Farneſia tabula. quas poëtæ ſequi fere ſolent (v. inf. Not. ad IV, 233) canis *adverſi Tauro* ſedet. Alia alii comminiſcuntur pro ſuo quiſque ingenio; nihil vidi cui non aliquid opponi poſſit. Omnino in medio relinquendum puto, utrum poëta ſcripſerit: cum utrumque bonum et poëta dignum ſit. Tenebimus igitur, quod ſemel Heinſius intulit.

treſcere ſinito. *Milium* non vere modo, ſed et æſtate (hoc jam Heſiodi ætate, quem vid. in Clipeo 398. 399) et hieme ſerebatur; unde calumnia Senecæ Epiſt. LXXXVI, de qua vid. Cerda et Martinus. Vere tamen commodiſſima ſatio v. Colum. II, 9, 18. XI, 2, 33. Pallad. IV. tit. 3. Geopon. II, 38. *milio venit annua cura* poëtica copia dictum quidem pro, milium ſeritur. v. Columella II, 9 extr. Plin. XVIII, 26, ſect. 66 extr.; ſed cum reſpectu medicæ, quæ ex uno ſatu denis (nam apud Plinium l. l. corrupte *tricenis* legitur) annis durat. 217. 218. *Vere —quum*. Ineunte vere ſole in Taurum ingreſſo. Ad tempora deſignanda poëtæ amant ſiderum motum commemorare, quoniam ea ratio poëticum ornatum admittit. *Taurus* eſt ſignum verni temporis; eum Sol illo tempore adibat IV Kal. Maias. conf. Petav. Auctar. Op. de doctr. temp. VII, 3. *Candidus*, ſive propter cælum ſerenum, pulſis nunc nubilis, ſive omnino, quatenus ſidera fulgentia *candida* dicuntur, *auratis cornibus*, rutilantibus propter lucidiſſimas in fronte ſtellas, *aperit annum*, cum anni tempus id, quo tellus reſoluta flores herbaſque effundit, tum incipiat; ſed quam ſuaviter! Emergere ſidus Tauri et adſcendere cælum tum videri poteſt; cornibus

At ſi triticeam in meſſem robuſtaque farra
Exercebis humum, ſoliſque inſtabis ariſtis:
Ante tibi Eoæ Atlantides abſcondantur,

219. *triticea* Goth. ſec. *in* abeſt a Moret. ſec. *in menſem* Gud.—— 220. *ſolidiſque* non malam Waddelii (Animadv. Crit. pag. 7) conjecturam memorat Burmannus.——221. *abſcondentur* Gud.

itaque et capite quaſi nixus viam ſibi facit, qua ſpecie in aſteriſmis et tabulis Orbis cæleſtis exhiberi ſolet, et multo magis olim exhibitus fuit: vide Farneſiam tabulam apud Gorium Theſ. Gemmar. ant. T. III, item apud Spencium *Polymet.* tab. XXIV. Servius hic nimium argute. *Canis* vero, Sirius, tum occidit heliace, h. occultatur, conſpici amplius non poteſt, ſole nimium vicino; *cedit averſo aſtro* ſimpliciſſimum eſt accipere poëtica ratione de fugiente, dum tergum dare dicitur; ut ſit: cedit, ipſe averſus. Accedit, quod Canis pedibus et cauda prius occidit quam humeris ac fronte: ut bene Pfaff. monet de Ort. et Occaſ. ſider. p. 60. Argutias interpretum v. ap. Heinſium, Martinum, Spencium p. 174. Rem expedit Colum. XI, 2, §. 36 *XV Cal. Maias ſol in Taurum tranſitum facit — Pridie Cal. Maias Canis ſe veſpere celat.*

219—224. Tritici et farris ſatio non fit niſi poſt matutinum occaſum coſmicum Pleiadum et poſt ortum heliacum Coronæ, h. menſe Octobri. 219. *Triticum* veterum diverſi a noſtro generis fuiſſe, inde colligit Martinus, quod v. 202 et apud Varr. de R. R. I, 48, 1 *ariſta* h. acus tenuis e gluma prominens ei tribuitur. Verum ſunt omnino plures, quas vocant ſpecies, ut poſt Dodonæum ac Manettum docuit Hallerus, de Cerealibus: Nov. Comment. Tom. V. *Far* (nobis *Dünkel) robuſtum,* ſive cujus præſtantia e pondere cenſetur, ut apud Colum. II, 6, 1 tritici genus *robur* dictum, *quoniam et pondere et nitore præſtet* ſive, et hoc verius, quod aëris, ventorum pluviarumque ac frigoris injuriam melius, quam alia frumenti genera, ferre poſſit: in quam ſententiam apud Theophraſt. de Cauſſis plant. IV, 6 toto capite πυρὸς ἢ κριθὴ inter τὰ ἰσχυρότατα referuntur. 220. *ſolis inſtabis ariſtis,* frumenti ſolius, tritici et farris, curam et rationem habebis. 221. Pleiades ſeu Vergiliæ, *Atlantis* filiæ, *abſconduntur Eoæ,* matutinæ, h. occidunt matutino tempore, mane ſubmerguntur in occidentali parte, dum ſol interea ab oriente emergit. *Abſconduntur autem,* ita laudatis verbis poëtæ noſtri interpretationem ſubjungit Columella II, 8, 1 *altero et trigeſimo die poſt autumnale æquinoctium quod fere conficitur nono Cal. Octobris: propter quod intelligi debet tritici ſatio dierum ſex et quadraginta* ab

Gnosiaque ardentis decedat stellæ Coronæ, 222
Debita quam sulcis committas semina, quamque
Invitæ properes anni spem credere terræ.

222. Alii *Cnosia* scribunt, variatione sollenni. *discedat* Ven. *descendat* Mead. unus. *succedat* conjiciebat Reiskius. Jo. Schrader. *procedat*. Scilicet, aut in verbis aut in judicio Virgilii vitium esse necesse est. Est autem in judicio; et errat Maro. vid. Not.

ab occasu Vergiliarum, qui fit a. d. IX Calend. Novembr. ad brumæ tempora. Columellæ sementem etiam citra Cal. Octobr. fieri placet. Sed v. loc. Idem lib. XI, 2, 77 *XIII et XII Cal. Novemb. solis exortu Vergiliæ incipiunt occidere; tempestatem significat—V Cal. Novembr. Vergiliæ occidunt.* Plin. XVIII, 56 (24) *Virgilius triticum et far a Vergiliarum occasu seri jubet: hordeum inter æquinoctium auctumni et brumam; viciam vero, faseolum et lentem, Boote occidente.* Sed idem diversa fere agricolarum hac in re esse instituta deinceps exponit. Respexisse autem noster Hesiodum putatur in notis versibus Ἔϱγ. 383, 615. Omnino tenendum, Græcos a Pleiadum ortu, medio Maio, æstatem ac messem, ab occasu hiemem cum aratione ac semente duxisse. Loc. class. Arat. Phæn. 264 sqq., ubi Schol. pag. 35 ed. Oxon. recentius Scholion, et pag. 36 antiquius videndum. conf. Plin. XVIII, 29. Theophr. de Causs. Plant. III, 28. Schol. Æschyli Prometh. 457. Ex artis præceptis de re disputat Petav. Auctar. Operis de Doctrina Temp. II, 9. cf. inf. ad Georg. IV, 231 sqq. Add. Bayer. in Comment. Petropol. Tom V, p. 391. 222. *Gnosia stella Coronæ ardentis* est sidus Coronæ, novem stellarum, a corona Ariadnes, quam Bacchus cælo affixit, appellatum; erat autem Ariadne Minois, regis Cretæ, filia, in qua *Gnosus* urbs. v. Arat. Phænom. 71 et ibi Grot. ad imag. p. 33 sq. *Ardet stella,* dum lucet, fulget; *stella* Coronæ memoratur, aut quia inter cæteras hujus sideris stellas una est luculentissima omniumque prima conspicitur; aut *stella* h. l. pro sidere. Si *stella decedere* dicitur, id nihil aliud, quam occidere aut occultari, est. Ad hanc tamen anni partem, m. Octobrem, non occasum sideris hujus pertinere, sed ortum, docent astronomi, et qui inde sua petiere: Hygin. Astron. 5 *Hæc Cancro et Leone exoriente occidit, exoritur cum Scorpio Nonis Octobris.* Columella XI, 2, 51 *IV Non. Jul. Corona occidit mane;* et §. 73 *III Non. Oct. Corona incipit exoriri—VIII Id. Octob. Coronæ clara stella exoritur—III et pridie Idus Octob. Corona tota mane exoritur.* cf. Plin. XVIII, 74 pr. Hanc difficultatem, nihil enim codices variant, ita post Servium viri docti tollunt, ut stellam oriri et emergere heliace non aliter dicant, quam ut recedat a sole, *decedat,*

Multi ante occasum Maiæ cœpere: sed illos
Exspectata seges vanis elusit aristis.
Si vero viciamque seres vilemque faselum,
Nec Pelusiacæ curam adspernabere lentis:
Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes;
Incipe, et ad medias sementem extende pruinas.

223. *quamquam* Moret. sec.——224. *cædere* Medic. vid. Burm. *properis* Gud.——226. *aristis* Heins. e Medic. fragm. Voss. Moret. pr. et vet. Grammaticis: ut jam Pierius ex Rom. et aliis notarat. *aristis* etiam Goth. sec. habet. Vulgata lectio erat *avenis;* quod proprie hac in re dicitur; et quod post Pierium prætulit Cuningham. Videtur tamen proclivior error fuisse, ut ad *avenis* aliquis deflecteret, quam vice versa. *acervis* Arundel. et Cantabr. Vide hic Martinum. *eluxit* Voss. *delusit* Parrhas. *illusit* Rom.——227. Alii *phaselum*, *phasillum*, *fasellum vitiamque.* ——229. *Aut* Goth. sec. *mittit* Medic. fragm. Voss. Ven. *mittat* Menag. ——230. *expende* Roman. Arundel. unus hic repetebat v. 213 *Tempus humo tegere et jamdudum incumbere aratris.*

decedat, quo videri jam non possit: ut adeo *decedere* h. l. ortum designet. At hoc fit invito sermonis genio. Nam perpetuo usu loquendi fidus, quod oritur, *subire*, *succedere*, uti *ascendere*, *emergere*, dicitur: non vero *decedere*. Poterat commentarii loco esse Columellæ imitatio lib. X, 52 *Expectetur hiems, dum Bacchi Gnosius ardor Æquore cæruleo celetur, vertice mundi* (h. vertigine et circumactione cæli,) *Solis et adversos metuant Atlantides ortus.* Sed et ille locus laborat, et pro *celetur* legitur *celeretur*, *curvetur;* etsi nullus dubito *celetur* ibi esse veram lectionem ex Virgilii imitatione profectam. Superest nunc ut aut Virgilianam rationem. *astronomicis rationibus* stabiliamus; aut ut Virgilium dicamus in erroneum calculum incidisse, dum Democriteam rationem sequebatur, quam servavit Geoponicorum auctor ex Didymo lib. II, 14 Δημόκριτος δὲ φυσικήν τινα παρατήρησιν παραδιδοὺς, περὶ τὴν τοῦ Στεφάνου μάλιστα δύσιν σπείρειν συμβουλεύει·—ἄρχεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ τοῦ Στεφάνου δύσις ἐν τοῖς κατὰ Φοινίκην τόποις τῇ πρὸ ἑπτὰ καλανδῶν Δεκεμβρίων etc. 223. 224. Ornatissimi versus! *invitæ* terræ, quandoquidem aratione subigenda est.

225 *ante occasum Maiæ*, h. Pleiadum, e quibus una Maia est. Ad rem Xenoph. Œconom. c. XVII, 2. Columella XI, 2, 80 *Vetus est agricolarum proverbium, Maturam sationem sæpe decipere solere, seram numquam, quin mala sit;* quod et Plin. memorat XVIII, 56. Posterius jam Hesiodus monuerat Ἔργ. 479 sqq. cf. Geopon. II, 14, pag. 129.

227—230. Viciæ, faseli, et lentis

Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per duodena regit mundi Sol aureus aſtra.
Quinque tenent cœlum zonæ: quarum una coruſco
Semper ſole rubens, et torrida ſemper ab igni;
Quam circum extremæ dextra lævaque trahuntur,
Cærulea glacie concretæ atque imbribus atris.

231. *Dimenſum certis idcirco p.* Zulich. *demenſum* Reg. et Junt. ed. ex Ald. pr. *annum* pro *orbem* habet Rottend.——232. *regat* Leid. alter.——233. *cæli* alios legere a Reiſkio notatum video.——234. *ab igni eſt* Interpres Cruqu. ad Horat. Od. I, 22, ed. Nuremberg. et Goth. pr. Alii *ab igne*.——236. *Cæruleæ glaciæ* in Medic. Similis aberratio in aliis libris apud Pierium et Martin., quibus apparet, olim in nonnulis *cæruleæ* ad *zonæ* retractum fuiſſe.

lentis ſatio ſub initium menſis Novembris uſque ad multam hiemem. In his autem omnibus clementioris cæli nos memores eſſe fas eſt. *Faſelus* eſt genus fabarum, quod nobis *Bona porcina* et *Turcica*. v. Index Scrippt. R. R.; propter frequentiam *vilis* dicta. 228. *Lentis* magna præſtantia et copia apud Ægyptios; v. Plin. XVIII, 31; igitur epitheto ab Ægypti urbe petito ornatur. 229. *Bootes*, qui et Arctophylax, cum ſtella Arcturo, occaſu ſuo tempus ferendæ viciæ *certum* indicat. v. Plin. XVIII, 74. Colum. XI, 2, 78 *IV Cal. Nov. Arcturus veſpere occidit*. Vide de *lentis* ſatione eundum lib. II, c. 10, §. 15, et Plin. XVIII, 31 cum Emendat. Hard. XII. Palladius XII, 1, 1 *Novembri — nunc ſeritur prima lenticula*.

231 ſqq. De zonis cæli et Zodiaco. Ut ad anni vices et ſiderum ortus et occaſus operis ruſtici tempora definiri poſſint, ſolem certum per cælum curſum tenere ait, v. 231—256.

232. Ambiguum, fere, ut v. 6 in voc. *cælo*, cui verbo τὸ *mundi* jungendum ſit. Cæteris tamen modis ponderatis, præſtat jungere, *Aſtra mundi* h. cæli, ut paſſim *ſidera cæli*, ut inf. 335 *cæli menſes et ſidera*. Etſi poſt *dimenſum certis partibus*, ſcil. ſpatiis, quæ eadem XII ſigna occupant, *orbem* h. cælum illud apponit. Cælum *regit Sol per duodecim ſigna*, quatenus curſu ejus per illa facto conſtituuntur ea, quæ in cælo ſunt, ſiderum motus ac tempora. Adumbravit autem hæc poëta ex Eratoſthenis verſibus (vid. ed. Oxon. Arati p. 46), apud Heraclidem de Allegoriis Homer. p. 476. conf. Tibull. IV, 1, 151 ſqq. 233. *cælum* nunc proprie tellus eſt, cælo ſubjecta. 235. *extremæ* ſunt in extrema parte poſitæ; et *trahuntur* eſt plenius pro *ſunt*; Ducuntur enim circuli paralleli. 236. *concretæ* proprie quidem tantum

Has inter mediamque duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ divom; via ſecta per ambas,
Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus ut ad Scythiam Rhipæaſque arduus arcis
Conſurgit: premitur Libyæ devexus in Auſtros.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt Maneſque profundi.
Maxumus hic flexu ſinuoſo elabitur Anguis
Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,

238. *conceſſit* Goth. pr. *et via ſecta* Medic. cum aliis, item utroque Gothano. Heinſius f. *it.*——239. *verterit* Leid. pr. *ſignorum—orbis* tentat Jo. Schrader.: quod ſane et ipſum bonum eſſet. Sic *ſignifer orbis*: vid. Lucret. V, 690. At nec minus *ordo ſignorum* bene ſe habet. Sic v. c. Manil. I, 563 *Fila—per quæ dirigitur ſignorum flammeus ordo.*——240. *Rhipæas.* *τὰ Ῥιπαῖα ὄρη.* libri fere *Riphæas.*——241. *diverſus* ed Ven. *ad auſtros* ed. Mediol.——242. *nobis ſublimis ſemper* Moret. ſec. *et illum* duo.——243. Mſ. ap. Voſſ. *atra tenet.*——244. *labitur* Rottend. alter, fragm. Moreti, unus Arundel. Sed *elabi* eſt ſimpliciter *labi*, *venire*, Æn. V, 151. IX 632. Burm.

tantum *glacie*; ſed eadem tempeſtas *atros imbres*, *ὄμβρους ζοφόεντας*, affert, et recte adjuncta ad idem verbum referuntur. Eratoſth. l. l. *Αἰεὶ κεκμηκυῖαι, αἰεὶ δ' ὕδατι μογέουσαι*, *laborantes.* 237. *ægris* cum dilectu h. l. poſitum epitheton pro miſeris; *δειλοὶ βροτοὶ* Homeri.

238. Zodiaci deſcriptio; et mox poli arctici et antarctici. Quæ ſequuntur, facile e ſphæræ cæleſtis doctrina intelliguntur. Docte diſputantem v. Voſſium. *per ambas*, inter, ut v. 245 *per duas Arctos.* vid. Macrob. in Somn. Scip. II, c. 8. 240. *Mundus* et hic pro cælo. *arces* poëtis omnino pro locis excelſis, adeoque et pro montium jugis, v. inf. IV, 461 et ſæpe. 241. *premitur devexus* ornate pro vergit, ut *conſurgit*, elevatur. 242. *Hic vertex*, polus arcticus, *nobis ſemper ſublimis*, adeoque conſpicuus. 243. Pulcherrime pro, polus antarcticus latet, *ἀνεπίοπτος*, ut Arat. Phænom. v. 25, unde hæc expreſſit Virgilius, non cernitur; ut *ἅδης*. 245. Circumlabitur, circumflectitur Draco, Urſæ utrique implicitus. Servius laudat Heſiodeum: *ποταμῷ ῥείοντι ἐοικώς.* Sed tota ſententia converſa ex Arato Phæn. 45—48 *οἵη ποταμοῖο ἀποῤῥὼξ* etc.

246. Sep-

Arctos Oceani metuentis æquore tingui:
Illic, ut perhibent, aut intempesta silet nox,
Semper et obtenta densantur nocte tenebræ:
Aut redit a nobis Aurora, diemque reducit;
Nosque ubi primus equis Oriens adflavit anhelis,
Illic sera rubens adcendit lumina Vesper.

246. *æquora* aberratio duorum libr. *mergi* Arundel. unus.——248. *densentur* erat antiqua lectio: pro qua *densantur* induxit, quantum intelligo, Paullus Manutius moxque Commelin. Est ea Medicei lectio, aliorumque codd. At *densentur* Rom. cum multis antiqui: sic etiam Goth. pr.; rejicit illud Burm., ne toties syllaba *en* redeat; in aliis locis *densant; densentur*, præfertur; ut inf. v. 419. Æn. VII, 794. X, [illegible] *obducta* alter Rottend., ex interpretatione. v. Burm. *silet nox—obducta* [illegible] parum suaviter! Saltem *nube* dixisset! Conjicit quoque hoc idem Jo. Schrader. in schedis.——249. *diemque reliquit* Leid. pr.——250. *Noxque* et *Orion* unius aberratio. *que* abest a Goth. pr.——251. *Illis* apud Senec. ep. 122. *ostendit* Ven.

246. Septemtrionalia illa sidera, interque ea Ursam majorem et minorem, Helicen et Cynosuram, numquam occidere, infra ὁρίζοντα seu finitorem non descendere, semper nobis conspici, notum. Fundus poëtici ornatus Homer. Iliad. σ, 489, et Odyss. ε, 273 sq., ubi conf. Intpp. et Tollium V. C. ad Apollonii Lexic. Hom. Exc. V. Iis intervolvitur Draco. *metuentes tingi*, qui nunquam tinguntur, occidunt: quasi ab hoc sibi caveant, quod numquam faciunt. Κυανέε πεφυλαγμέναι ὠκεανοῖο dixerat Aratus l. l. cf. ad Horat. II Carm. 2, 7.

247—251. *Illic*, sub polo antarctico aut nox est perpetua, aut dies ibi est, dum nostro cælo nox exoritur, et vice versa. Parum subtiles erant veterum opiniones de terris australibus, et altero hemisphærio, de quibus post Strabonem Macrob. in Somn. Scip. II, cap. 9 sq. videndus. Bene de his agit Vossius ad h. l. Ad nostrum locum proxime facit Lucret. V, 649—654. Quam vero ornate *intempesta silet* (pro est) *nox—tenebræ*, ut profundam noctem, altas tenebras, esse significet! *Nox* autem (ut tenebræ) obtenditur, obducitur cælo et terræ. Homer. Odyss. λ, 19 Ἀλλ' ἐπὶ νὺξ ὀλοὴ τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι. 249. *redit aurora* scil. ad eos. 250. *equis anhelantibus* tribuitur, *adflare* id, quod ante se habent; ut in cursus certamine eos, quos ante se decurrentes cursu attingunt. *Adflant equi Solis* eas terras, quas sol oriens illuminat. Jam poëtica inversione dixit: *Sol oriens adflat nos equis*; ut et Æn. V, 739 *Et me sævus equis oriens adflavit anhelis.* 251. *Vesper*, Hesperus, sole occidente, in conspectum venit, oritur,

Hinc tempeſtates dubio prædiſcere cœlo
Poſſumus, hinc meſſiſque diem tempuſque ferendi;
Et quando infidum remis inpellere marmor
Conveniat; quando armatas deducere claſſis;
Aut tempeſtivam ſilvis evertere pinum.
 Nec fruſtra ſignorum obitus ſpeculamur et ortus,

252. *Hic* Mead. *prædiſcere* Rom. et alii ex more; ut v. 51. II, 255. *prædiſcere* jam correxerat Nauger. in Ald. tert.——253. *menſiſque diem* alii, perpetua aberratione. conf. Ecl. V, 70.——256. *Et t.* Macrob. Sat. VI, 4. Schol. Cruqu. Horat. Carm. I, 23. *in ſilvis* multi. *avertere* Zulich.——257. *ſpeculantur* fragm. Moret.

oritur, *lumen ſuum profert.* Ita accepit quoque Silius, qui hunc verſum expreſſit XI, 516. 517. *Invadunt campum et late fulgentibus armis Accendunt ultro lucem ſurgentis Eoi.* Namque illa vulgaris ratio, qua de facibus et candelis accipitur, quæ ut incendantur, veſper cauſſa eſt, non quidem indocta eſt, ſed humilis tamen et abhorrens a tali carmine. Opportunius idem illud inf. vſ. 291.

252. *Hinc.* E ſolis hoc per Zodiacum decurſu, a v. 231, atque adeo ſuccedentibus ſibi invicem anni partibus, inſtantem tempeſtatum mutationem diſcimus. Habuit in animo verſus Arati Dioſem. 10 ſqq. *Tempeſtates* de quatuor anni partibus dici, ex v. 258 patet, *Temporibuſque p.*; conjunctam tamen mutati aëris ac cœli notionem eſſe, ex adjuncto patet. *Cœlum dubium*, ſcil. inſtantibus pluviis, procellis. Ad cætera compara Tibull. IV, 1 qui, eadem horum *limborum* ac *balteorum*, ſeu *zonarum*, enumeratione facta, cum in temperata ſubſtitiſſet, pergit v. 169. *Hinc placidus nobis per tempora vertitur annus. Hinc et colla jugo didicit ſubmittere taurus* etc. Ex eadem obſervatione antiquus de Æolo mythus natus. vid. Heraclid. de alleg. Hom. ſub f. 255. *armatæ claſſes*, ὡπλισμέναι, ſimpl. inſtructæ naves. conf. Heſiod. Ἔργ. 631. 632, et 671. 672. Sed is meliori jure navigationem memorabat, quandoquidem illa ætate inter curas patris familias erat, frumenta navi devehi ad permutanda alia vitæ neceſſaria. 256. *tempeſtivam ſilvis evertere pinum* h. ligna ac materiem tempeſtive cædere. Conſulatur Cato de R. R. c. 31 (unde vocem *tempeſtiva* ductam eſſe obſervat Macrob. VI, 4, p. 596). Plin. XVI, 74. 75. ſ. 39. cf. Cerda.

257—267. Habet etiam alias utilitates, ſi obſerves ſiderum ortus et occaſus et vices anni temporum

Temporibusque parem diversis quatuor annum.
Frigidus agricolam si quando continet imber:
Multa, forent quæ mox cœlo properanda sereno,
Maturare datur; durum procudit arator
Vomeris obtusi dentem; cavat arbore lintres;
Aut pecori signum, aut numeros inpressit acervis.
Exacuunt alii vallos furcasque bicornis,

259. *agricolas* laudat Macrob. Sat. VI, 4 et Schol. Horatii Cruqu. Carm. I, 23. *detinet* ed. Ven.——261. *Procurare* eadem ed. Ven. *proscindit arator* Moret. sec.——262. *obtunsi* Romanus, Medic. et alii; ut veteres solebant. *obtuso* Parrhas. et Reg. a m. pr.——263. *impressat* Rottend. alter et Cod. Danielis; et sic editum in Cuningham. post Bersmann. Pro vulgata laudatur Calpurn. V, 88.——264. *Exacuant* Rottend. *vallos alii* e suis codd. Brunck.

temporum. 260. Si pluvium tempus *continet* h. e. domi tenet (v. Burm. h. l.) agricolam: multa interea parare et facere licet, quæ mox sereno cælo parum tempestive curanda essent. Hoc poëta ornatius extulit, post Hesiodum, quem compara 493 sqq. Præterea monent Grammatici, Servius ad h. l. Gellius X, 11. Macrob. VI, 8 de dilectu verborum adhibito a poëta: *Maturari* ea, quæ accelerentur quidem, sed diligentiæ tarditate cum industriæ alacritate ac celeritate conjuncta. Eadem, cum subito, raptim et properanter fiunt, *properari* dicuntur, nec facile diligenter et accurate fieri possunt. Quæ an ita se habeant, equidem non dixero. Potuit enim poëta verba simpliciter ponere pro vulgari: multa nunc facere licet, quæ mox essent facienda. Ut contra *maturare fugam* dixit Æn. I, 137 pro præcipitare. De re v. Cato cap. 2, §. 3. 262. *Vomeris dentem* dixisse videtur omnino pro vomere; nisi est dentale: cf. v. 172. *lintres.* Si scaphas, et fluviatiles naviculas intelligas, possis agrum Mantuanum omninoque istam Italiæ oram Pado aliisque fluminibus perfusam cogitare; conf. Servium h. l. Convenientius tamen vitæ rusticæ esse videtur, ut vasa lignea concava et alveos interpreteris, qui inter rustica instrumenta sunt. Sic alveos, in quibus uvæ portantur in vindemia, *lintres* dixit Tibull. I, 5, 23. 263. *numeros impressit acervis.* Aut cum Servio tesseræ et tabellæ intelligendæ, acervis impositæ, quibus frumenti numerus designatur, aut *acervi* sunt frumenta saccis seu vasis condita, quibus vasis inscribat paterfamilias, quot modios contineant,

Atque Amerina parant lentæ retinacula viti.
Nunc facilis rubea texatur fiscina virga;
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.
Quippe etiam festis quædam exercere diebus
Fas et jura sinunt: rivos deducere nulla
Religio vetuit, segeti prætendere sæpem,

265. *Amarina* duo.——266. *rubra* Ven. At Serv. *Rubea virga*. quæ abundat circa Rubos, Italiæ oppidum: Horat. Serm. I, 5, 94 *Inde Rubos fessi pervenimus*. Etiam ad e. l. Schol. Cruqu. "hi Rubi oppidum; hinc "putant aliqui dixisse Virgilium *Nunc facilis rubea t.*" Sic scribendum foret *Rubia*, quod et MS. Bersmann. habebat; atque ita post Scalig. et Torrent. ad Horat. l. l. Cuninghamius emendarat. Bene sane *Rubia virga* post *Amerina retinacula*: modo de viminibus circa obscuram hanc Apuliæ urbem, inter Canusium et Barium, aliunde constaret. Apud Jul. Sabin. est: "Rubiorum oppidum fuit in Campania:" confundit ille Rufras Æn. VII, 739. *fascina* pr. Moreti, ut Codd. apud Ovid. Fast. IV, 754.——267. *et frangite* Moreti sec. *saxis* Rom.——269. *diducere* Medic. pr. Moret. Ald. (pr.; nam sec. *deducere* recepit) et forte Servius, qui *siccare* interpretatur. Est et in Cuningham. edit.——270. *Religio prohibet* Urs. *sepem* etiam hic alii: vid. ad Ecl. I, 54. *sepes* fragm. Moret.

neant. *impressit*, ἐνέγραψεν, imprimit. 265. *Amerina salix* (erat Ameria, Umbriæ urbs, non longe a Tiberi) inter terna salicis genera memoratur Columellæ IV, 30, 4, ubi de pedaminum in vineis, jugorum ac viminum, prospiciendorum cura agit. cf. Plin. XVI, 69. *Vallos* esse palos, in promtu est. 266. *Rubi* (nostris *Brombeerstaude*) *recisis aculeis alligant*. Plin. XVI, 69 *Cætera vincula, qualia sunt ex rubo, majorem operam, sed in egeno tamen necessariam, postulant*. Colum. IV, 31, 1. *Fiscina*, calathus seu aliud vas vimineum, ad usus rusticos, *facilis*, aut quæ facili opera struitur, quia ex viminibus facta, quæ flecti et texi possunt, adeoque sunt *facilia*. *Mollem juncum* dixerat Ecl. II, 72. cf. ad Tibull. I, 1, 40. II, 3, 15. 267. Sic et Æn. I, 182. 183. Notum, antiquos aliquando tostis igne granis vesci solitos fuisse; sed hic de eo more agitur, cum vita jam ad meliorem cultum perducta far igni torrerent, ut facilius mola, et quidem manuaria, qua utebantur, frangi et glumis exui posset.

268—275. Non mirum est, rusticum aliqua facere debere per pluvias, cum sint quæ facere possit etiam festis diebus: conf. Serv. Locum, qui sequitur, laudat, et copiosius rem prosequitur Colum. II, 22, 1. *Quippe etiam*: nova transitus formula; ut *quid? quod*. 269. *Fas et jura*, h. divina humanaque jura, ut jam Servius monuit. 269. 270. *nulla religio*, h. nullus

Insidias avibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluvio mersare salubri.
Sæpe oleo tardi costas agitator aselli
Vilibus aut onerat pomis; lapidemque revertens
Incusum, aut atræ massam picis, urbe reportat.

272. *greges* Macrob. Sat. III, 3. *versare* Zulich., male.——275. *Incussum* Romanus, Medic. cum plerisque; item Goth. pr., etiam apud Martinum: sicque Ald. pr. et sec.; at Nauger. in tertia reposuit *Incusum*; et jam ante Egnat. 1506. Idem proditur e Reg. a m. pr. Goth. sec. *Incassum* Ven. *Incisum* fluxit edit. Masvic.

h. nullus respectus deorum, nullus metus peccandi, *vetuit*, vetare solet, vetat, ut sæpe poëtæ. *Quod autem ait* deducere, *nihil aliud est, quam detergere; nam festis diebus rivos veteres sordidatos detergere licet, novos facere non licet*, Macrob. Sat. III, 3. Consentit Colum. II, 22, 3. *Rivum* tamen *deducit* ac *ducit* is, qui aquam ex rivo vel lacu per prata irriganda ducit, *Satis fluvium inducit rivosque sequentes* supra v. 106 dixerat. *Deducitur* tamen etiam rivus sive aqua, cum fossa exsiccatur: ut *collectus humor* supra v. 114, dum educitur et emittitur. Ut in sententiam Macrobii dictum sit, de aqua cogitandum, quæ ut per pratum deducatur, ne via præcludatur, sordibus purganda est. conf. Serv. ad 272. 270. *Quamquam Pontifices negent segetem feriis sepiri debere*, Columella l. l. 271. *Insidias avibus moliri*; ut reliquis consentaneum sit, de avibus prædantibus et nocivis intellige. 272. *fluvio salubri.* Argutatur in hac voce adjecta Macrob. I, 16, p. 287. Idem III, 3 extr. *Cavetur enim in jure Pontificio, ut—festis diebus purgandæ lanæ gratia oves lavare non liceat; liceat autem, si curatione scabies abluenda sit; ideo hoc quoque inter concessa numeravit* Balantumque greges fluvio mersare; *quod si hucusque dixisset, licita et vetita confuderat, sed, adjiciendo* salubri, *caussam concessæ ablutionis expressit.* cf. Colum. l. l. §. 2. Varro ap. Servium ad h. l.

273—275. Hæc ex duriorum patrumfamilias ratione; ut Catonis, v. Colum. II, 22, 5. Cato c. 138. *Vilia poma* dicuntur ad magnam copiam denotandam. Sic v. 227 *vilis faselus. Lapis incusus*, sive rudis, asper, sive cusus et incisus. De mola manuali fere accipitur post Servium. *pix* variis usibus agrestium inseruit; ut mustis condiendis etc. Notetur et illa forma: *agitator aselli —onerat*, pro agricola; quem poma in urbem mittere dicturus, quoniam aselli opera in eo utitur, *agitatorem asini* poëta appellat; non enim de asinario agit. Cæterum ex v. 274. 275 patet,

Ipsa dies alios alio dedit ordine Luna
Felices operum: quintam fuge; pallidus Orcus,
Eumenidesque satæ; tum partu Terra nefando
Cœumque Iapetumque creat, sævumque Typhoëa,
Et conjuratos cœlum rescindere fratres.

276. *alias*, sc. dies, edidit Vossius V. C. quia mox *quintam* sequitur. An vero pluralis feminini generis usquam occurrat, dubitare licet; negant grammatici, qui inspiciendi sunt.——277. *quintum* Ven.; et putes sic continuandum fuisse post *dies alios*. vid. sup. Sed variavit poëta, ut mox 284 *Septuma post decumam*. *Orchus* alii scribunt, ut et alibi.——278. *cum* unus Mead. *parto* duo Mentel.——279. *que* abest post *Cœum* in quatuor. *Cœum*, Κοῖον, scribunt meliores. *Cœum* alii. *Typhonem* Philarg. ad Ge. II, 460.

patet, feriatis diebus etiam mercatus in urbibus habitos esse, unde ex venditorum pomorum pretio picem et lapidem parare posset. conf. Varronis locum ap. Serv. ad 275.

276—286. Etiam dies lunares observandos esse dicit; esse enim alios faustos, ad opus faciendum (hoc est, *felices operum)*, alios infaustos. Sequitur autem superstitionem Hesiodi, versus finem Oper. et Dier. 765 sqq., aut potius Democriti (fuit enim liber ejus de R. R. γεωργικὸν, Varroni et Columellæ ac Plinio laudatus; de eo vid. Proleg. Geoponic.); Plinius XVIII, 32, s. 75 *His quæ sunt necessaria adjicientur de luna ventisque et præsagiis —Namque Virgilius etiam in numeros* (tempora) *lunæ digerenda quædam putavit, Democriti sequutus ostentationem:* h. doctrinam variis a rationibus iisque vanissimis ductam, modo ab observatione eventi, modo a numero, modo ab auctoritate, fraude aut stolida persuasione. Etsi autem mirari licet hæc a Virgilio in carmen recepta: est tamen observanda ars poëtæ, qua fabulis intexendis locum facit ac parat. *Luna dedit* pro dat: i. e. sunt dies lunares alii s. 277—279. Recedunt fere hæc ab Hesiod. Ἔργ. 802—804, qui non *eo die* Orcum et Furias natas memorat, sed Furias perjuria hominum ultum ire: Ὅρκον τιννυμένας, τὸν Ἔρις τέκε πῆμ' ἐπιόρκοις. Furiæ e Croni sanguine ortæ: Theog. 185. Apollod. I, 1, 3. Novavit hoc Maro nescio qua auctoritate, quod Orcum cum Furiis eo die, seu diversorum mensium seu ejusdem, natum edidit. Fuere autem plures ἡμερίδες Orpheo et Melampodi attribui solitæ. *Cœus* et *Iapetus* sunt e Titanibus, Cœli et Terræ soboles. E Terra et Tartaro *Typhoëus*; de quo v. Theogon. 821 et Apollod. I, 6, 3. *creat* pro creavit. 280. *fratres:* non Gigantes

Ter ſunt conati inponere Pelio Oſſam
Scilicet, atque Oſſæ frondoſum involvere Olympum:
Ter pater exſtructos disjecit fulmine montis.
Septuma poſt decumam felix, et ponere vitem,
Et prenſos domitare boves, et licia telæ
Addere; nona fugæ melior, contraria furtis.

281. *Pelion Oſſæ* Zulich. Menag. et Moret. a m. ſec. *Oſſan* Schol. Cruqu. Horat. Od. III, 4, 51. *impellere P.* ed. Mediol. *Conati ter ſunt impellere Pelion Oſſan* interpolate Mſ. ap. Voſſ.——282. *imponere Olympum* Schol. Cruqu. ibid. *invertere* Parrhaſ. *frondoſæ* fragm. Moret ——283. *obſtructos* Rottend. *ſtructos* duo. *dejecit* Romanus, tres apud Martin., Menag. et ed. Ven., ut inf. Georg. I, 333, ſed *disjicere* plus eſt, vid. Burm.——284. *vites* Romanus ac multi; ſicque vulgo lectum; at *vitem* alii, etiam Goth. ſec., et doctius; unde Heinſ. recepit; idem malebat e potioribus, *eſt ponere*, ut et Pierii Longob. a m. pr. et unus Arundel. habet, et ut Georg. II, 273. *exponere* Mentel. pr. et Zulich. *imponere* Ven. ——285. *preſſos* multi, variatione ſollenni; eſſent jugo impoſito preſſi. Sed v. Not. *telis* Menag. et Leid. pr. a m. ſec.

Gigantes, ſed Aloidas nunc memorat, Otum et Ephialten, ſimilia illis molitos: v. Apollod. I, 7, 4 et Æn. VI, 580 *hic— Titania pubes—Hic et Aloidas— qui manibus magnum reſcindere cælum Adgreſſi ſuperiſque Jovem detrudere regnis.* Eſt autem *reſcindere* pro exſcindere. 281. Ex Odyſſ. λ, 314 fonte hujus fabulæ, quæ inde nata, quod motu terræ graviore Oſſa ab Olympo revulſa atque convallis ſaxis rupibuſque conſtrata fuerat. v. Strabo lib. IX, p. 658 A. 282. *involvere* hic eſt ſurſum, in altiorem locum volvere. *Scilicet* eſt δὴ poëtarum perpetuo uſu. 284. Non ſatis definitum, ſitne dies XVII intelligenda, an dies X felix illa quidem, ſed ſecundum eam multo magis VII. Decimam fauſtam eſſe, affirmat etiam Heſiod. Ἔϱγ. 794, et ſeptimam vſſ. 770. 805. At quæ hic v. 285 enumerantur, ad diem ille XIV refert v. 794—797. 285. *prenſi boves*, qui libere, necdum jugo juncti, errabant. Heſiodus, quem reſpexit, v. 797 εἰλίποδας ἕλικας βοῦς—Πρηΰνειν, ἐπὶ χεῖρα διδοὺς. *Addere licia telæ*, eſt telam ordiri; ut adeo tela ſit ſive ſtamen et trama, ſive ipſa machina textoria, cui illigatur. 286. Nonus dies ſervis fugitivis fauſtus. Quorſum hoc? Scilicet cautionem tanto majorem adhibebit eo die diligens paterfamilias, ut contra de furtis parum ſollicito eſſe licet; eſt enim is dies furibus parum fauſtus. *Furta amoris* propter adjunctas ſervorum fugas

Multa adeo gelida melius se nocte dedere,
Aut quum sole novo terras inrorat Eous.
Nocte leves melius stipulæ, nocte arida prata
Tondentur; noctes lentus non deficit humor.
Et quidam seros hiberni ad luminis ignes
Pervigilat, ferroque faces inspicat acuto:

287. *melius gelida* alii; minus concinne; sed præstat forte, ne utroque versu alterum hemistichium *melior*, *melius* initium habeat. *sub nocte* Zulich.——288. *Vel cum* Romanus et apud Pierium nonnulli, item unus Mead. *irrigat* unus Arundel.——289. *stipulæ melius* al., non belle.——290. *noctis* potiores, cum Grammaticis: conf. Pierius cum Heinsio: qui hoc reposuerat: ita erit: *noctis humor.* Iterum retractum *noctes* a Burmanno: et præstat auctoritatem Rom., et, qui eo alludunt, *nocte* Longobard. Medic. et duo Codd. ap. Serv. ad Æn. IV, 7. *humidus noctis non* Tollian. *defuit* Ven.——291. *ad* deletum in Rottend. sec.——292. *Pervigilant* fragm. Moret. *exspirat* Ven., aberrationes.

gas advocare non possumus; ut nec *fugam* de exilio intelligere cum Servio, cum in re rustica versemur. Vanas hujus generis judicationes plures videbis in Carmine, Maximo vulgo tributo, de Electionibus v. 320 sq., et de furibus 567 sq., apud Fabric. B. Gr. T. VIII, p. 432. 446.

287—296. Sunt etiam noctu vel summo mane nonnulla tractanda. *Dare se alii* dicitur is, qui ad ejus voluntatem se accommodat, gratificatur, concedit. *Res dant se*, ut sese offerunt, occurrunt. Sic et locus, occasio, tempus, se dare dicitur. *Dat se* et illud, quod impulsum inclinat se, flectitur, cedit. Itaque et h. l. *multa se dederunt*, h. dare solent, cedere, perfici et peragi possunt. Bene Servius: *melius nostro obsequuntur labori.* cf. Burm. ad Gratii Cyneg. v. 143. 288. *Eous* ἠῶος scil. ἀστὴρ, pro Lucifero, atque adeo pro matutino tempore. *irrorat terras*, quam pulchre! quia aëris humor et in herbis ros tum sub sensum venit. *Solem novum* dicunt poëtæ pro oriente.

289. De fœno Plin. XVIII, 67, § 4 *Quidam pridie rigant, ubi sunt rigua. Noctibus roscidis secari melius*, quia sc. noctes sunt humidæ. De faba Colum. II, 10, 11. Ergo *stipulæ* non ad frumentorum messem, sed ad legumina, *prata* ad fœnisecium erunt referenda. Verum Vossius, rei rusticæ peritia instructior, docet etiam stipulas, messe frugum jam facta, resecari ut pabuli loco sint.

292. Eclog. VII, 29 *novas incidere faces.* cf. Plin. XVIII, 63. Colum. XI, 2, 90. *inspicare* novasse videtur poëta, ut sit in spicæ formam, adeoque in acutam cuspidem, concidere.

Interea, longum cantu ſolata laborem,
Arguto conjunx percurrit pectine telas;
Aut dulcis muſti Volcano decoquit humorem,
Et foliis undam trepidi deſpumat aheni.

294. *mulier perc.* ed. Mediol. *percuſſit* Goth. Verſus idem Æn. VII, 14 *Arguto tenuis percurrens pectine telas* de Circe.——295. *humor* Scaliger legebat, ut eſſet *decoquit* ſe. conf. Rutgerſ. Var. Lect. V, 17.——296. *tepidi aheni* erat lectio ante Heinſ. vulgata; ſique Parrhaſ. Voſſ. alii ap. Martin. *trepidi* dabant Gud. Mentel., uterque Menag. Moreti fragm. cum Pierii Medic. et aliquot aliis. *foliis trepidis* Medic., hocque Pier. in editione ſua legiſſe videtur. *trepidis aënis* Rom. De varietate hac vid. Heinſ. h. l. et ad Ovid. Met. XII, 279. *tenui aëni* Gud. pro var. lect. *diſpumet* Moret. quart., hoc et illud in vulgg. edd. Gellii N. A. II, 3, ubi de ſcriptura *aheni* agitur.

cidere. *ſolata laborem:* vid. ad Æn. I, 239. 294. *arguto* et cantui mulieris tribui poteſt, et *pectini*, ut ſit, qui ſtridorem inter texendum edit. Hoc quidem poëtam maluiſſe, liquet ex Æn. VII, 14 idque melius fieri, docet ratio poëtica, ne alterum nomen nudum et ſine epitheto ſit; et κερκὶς quoque paſſim in poëtis μελπομένη, ἀοιδός. *pecten canorus.* (Exempla dabit v. c. Brunck. ad Ariſtoph. Ran. 1316.) Feſtinanter acceperam *pectinem* de radio: dum pectinem, quo lyra pulſabatur, cum eo comparabam, et locum Od. ε, 62 animo tenebam, e quo Virgilius ſua petiit: ἡ δ'—ἱστὸν ἐποιχομένη χρυσείῃ κερκίδ' ὕφαινε. Nempe *tela* conſtat *ſtaminibus*, quibus inſeritur *ſubtemen* ſeu *trama*, ope *radii*, κερκίδος, in cujus locum ſucceſſit navicula textoria; dirimuntur ſtamina *pectine* arundineo, qui item, inſertus *ſpathæ*, ad denſandum et ſtipandum ſubtemen, κρόκην, appulſu ſuo vim habet. At olim tela ſtabat, ſtaminibus ad perpendiculum extentis, et ſpatha, quæ ſubtemen cogebat, diverſæ erat formæ a noſtro pectine: unde v. c. Heſychius: Σπαθατὸν, τὸ ὀρθὸν ὕφος, σπάθῃ κεκρουμένον (ſeu κεκροτημένον, nil refert) οὐ κτενί. Verum laboramus adhuc in loco de veterum textura. Loc. claſſ. Ovid. Met. VI, 53 ſqq. Seneca Epiſt. XC. cf. ad Æn. VII, 14. Patet autem ex hoc verſu, in Italia quoque matresfamilias ruſticorum telarum texturæ vacaſſe. 295. Ge. IV, 268 *igni pinguia multo Defruta.* Sedula in variis e muſto defruti generibus conficiendis veterum fuit opera: vid. Plin. XXIII, 18. XIV, 11. Columella XII, cap. 19—21. *Dulce muſtum* laudat Quinctil. Inſt. VIII, 2, 10 inter epitheta quæ id, quod rei proprium ſit, exprimant. *humor muſti* poëtica periphraſis. 296. *trepidum*, proprie muſtum eſt trepidum, quia, quod ebul-

At rubicunda Ceres medio ſucciditur æſtu;
Et medio toſtas æſtu terit area fruges.
Nudus ara, ſere nudus: hiems ignava colono.
Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur,
Mutuaque inter ſe læti convivia curant.

297. *ſuccinditur* Goth. ſec.——298. *coſtas* alios habere Reiſkius notabat forte pro *coctas*.——299. *ara et ſere* Leid. pr. *colono eſt* Rottend. alter et Medic. Pierii; in aliis *colonis*.——300. *feruntur* Medic. a m. pr.

lit, quaſi tremere videtur: Æn. VII, 463 *undans ahenum*, hinc *undam* idem muſtum dixit ebulliens et exundans. Fronde autem, forte pampinea, ſpumam auferunt, dum defrutum faciunt.

297. Meſſem ait eſſe ſecandam et terendam *medio æſtu*. *Ceres rubicunda*, quæ alias *flava*, quia rubent, flaveſcunt, ariſtæ. Columella II, 21, 2 *æqualiter* flaventibus *jam ſatis*, *antequam ex toto grana indureſcant*, cum rubicundum colorem traxerunt, *meſſis facienda eſt*. At de *medio æſtu* dubitari poteſt: ſitne *media æſtate*, an *medio die æſtivo*. Prius cum ſqq. conveniret: cum de ſatione et aratione etiam certa anni parte facienda præcipitur. Et de meſſe *mature facienda* monent alii quoque: v. Colum. l. l. Omnino hoc idem præcipit Heſiod. 571 ſqq., ubi tantum abeſt, ut de opere per medium diem urgendo agat, ut etiam mane ſurgendum et metendum eſſe moneat. Et Theocr. X, 48—51 ſimili modo de trituratione præcipit; utroque loco meridie requieſcere jubentur agricolæ. Quod colligendæ ſunt fruges ſub diluculum, alias cauſſas habet. cf. Geopon. II, 25. Poſterius, *medio die*, reſpiceret antecedentia 289. 290. Et ſup. Ecl. II, 11, ubi de medio die: Nunc—*Theſtylis et rapido feſſis meſſoribus æſtu* etc. Inf. IV, 401 *Ipſa ego te*, *medios cum ſol accenderit æſtus*, *Cum ſitiunt herbæ* etc. Secundum hæc fateor, procliviorem me nunc eſſe in eam ſententiam, ut *medio æſtu* ſit, calore æſtivo, medio die. 298. *Area terit fruges:* in qua teruntur. v. ſup. ad v. 192.

299. Ex Heſiodo petita eſſe ſatis conſtat, Ἔϱγ. 391. 392 γυμνὸν σπείϱειν, γυμνὸν δὲ βοωτεῖν etc. Monet autem, mature, atque adeo auctumno, arationem et ſationem eſſe faciendam, cf. ſup. 208 ſq. II, 315. 316, cum tepor aëris ſatis magnus, ut arator veſte non egeat. *Nudum* eſſe tantum tunica indutum, toga aut pænula rejecta, poſt Cuperi Obſſ. I, 7 ſatis notum. *Hiems ignava colono* eſſe dicitur, quæ colonum otio-ſum

Invitat genialis hiems, curasque resolvit:
Ceu, pressæ quum jam portum tetigere carinæ,
Puppibus et læti nautæ inposuere coronas.
Sed tamen et quernas glandas tum stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta; 306
Tum gravibus pedicas et retia ponere cervis,
Auritosque sequi lepores; tum figere damas,
Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ:
Quum nix alta jacet, glaciem quum flumina trudunt.
Quid tempestates auctumni et sidera dicam?

302. *curam* Schol. Cruqu. Horatii Od. III, 17 et veteres aliquot apud Pierium. *curant; curas*: non refugit Maro.——303. Heinsius conj. *fessæ*, probante Burmanno: est sane hoc proprium in reditu. At *pressæ* non minus accommodatum: v. Notam. Reiskius aut *fessæ*, aut *piceæ*, aut *Thressæ* conjectabat.——304. Idem versus Æn. IV, 418.——306. *mirtamque oleamque cruenta* Goth. sec.——308. *dammas* Medic. cum al., et ex hoc alii *damnas*.——309. *torquentur* Toll. Edd. Ven. et Mediol. *torquere* Zulich. a m. sec. *torquentes* Romanus. *Stippea* fragm. Moret. *Stuppea* Rom. Medic. alii scribunt, qua in re parum sibi constant antiqui codices; nam ex more geminatam litteram una scribere debebant antiquiores. *Stupea* editum erat in Aldd. pr. et sec., in Commel. et al.——310. *jecit* Romanus, aut verius *tegit*, ut Burm. notatum vidit. Ita et ea, quæ ed. pr. Burm.——311 *et frigora* unus Arundel., nec non Goth. sec. in litura; sed vulgatum exquisitius; v. Not.; et natum forte istud ex Georg. II, 321 *Prima vel auctumni sub frigora.*

sum esse jubet, et ab opere sub dio faciendo avocat. 302. *genialis hiems*; conviviorum hilaritati, risibus jocisque apta, qua genio indulgetur. Grata poëtis dictio. 303. 304. Faustum reditum ad Lares naves declarabant coronata puppi: in qua tutela navis collocata erat. *pressæ carinæ* sunt mercibus oneratæ, seu onustæ naves. vid. Tibull. I, 3, 40. Ovid. Fast. IV, 300.

305. Vid. ad Ecl. X, 20. 306. *cruenta myrta*, baccæ myrti nigræ succo rubicundo. 308. *Auritos lepores* Afranio debebat Maro. vid. Macrob. Sat. VI, 5, p. 600. *figere* telo, transfigere. 309. *verbera fundæ* poëta pro funda dixit, e stupa facta, majore ornatu, quatenus ea verberat, ferit, emisso saxo.

311—315. Tempestates subjungit, quæ duabus præcipue anni partibus frequentius ingruere

Atque, ubi jam breviorque dies et mollior æftas,
Quæ vigilanda viris? vel quum ruit imbriferum ver,
Spicea jam campis quum meffis inhorruit, et quum
Frumenta in viridi ftipula lactentia turgent?
Sæpe ego, quum flavis mefforem induceret arvis
Agricola, et fragili jam ftringeret hordea culmo,

312. *dies, jam mollior* unus Mead., quod perplacet.——313. *et cum r.* unus Mead. *ut cum ruit* Mf. ap. Voff. *umbriferum* alter Rottend.——315. *ex viridi* Leid. *lactantia* multi. *jacentia* Rom. *torgent* Mentel., omnia prave.——316. *duceret* Medic.; fed ab alia manu *in* fupra fcriptum.

gruere folent, fub auctumni initium v. 311. 312. 313 (conf. Homer. Illiad. π, 385. Columella XI, 2, 57. 58), et veris exitum v. 313. 314. 315 (Columella ibid. §. 36 fqq.). Quam vero ornate hæc dixit, et quam proclivis hinc ad ornatiffimam tempeftatis æftivæ defcriptionem via! *Sidera auctumni*, quia ad fiderum ortus et occafus tempeftatum tempora atque etiam cauffas referebant. cf. v. 335. Atque, quid dicam, *quæ vigilanda viris* fint, *ubi jam br.*; quæ curanda et providenda (v. Serv. et Burm.) ab agricolis fub auctumnum. *mollior æftas*, leniore calore, eum vehementior æftus jam remifit fe. *vel quum ruit imbr. ver:* M. Aprili, circa Virgiliarum exortum: videndum nunc, imbrium ingruentium vi ne anni fpes a procellis profligetur, fementifque facta proluatur. *Horrere* (vid. ad v. 151) *agri* aut *fegetes* et *fata* dicuntur fere cum ariftæ jam maturæ funt; h. l. de fegete lactefcente, in *ftipula* h. culmo *viridi*; cf. Iliad. ψ, 598 fq. vid. Cerda. *lactentia turgent* plenius etiam dictum quam lactent; amant vocem poëtæ. Ovid. Faft. I, 351 *fata teneris lactentia fuccis*; et fæpe. Habuit hunc locum ante oculos Gratius Cyneg. 290. *Inde ubi pubentes calamos duraverit æftas, Lactentefque urens herbas ficcaverit omnem Meffibus humorem, culmifque armarit ariftas* etc., item Columella X, 325 fqq. cf. inf. II, 419.

316. Quid? quod, id quod multo majus eft, in ipfa meffe procellæ aut imbres fæpe ingruunt. v. Plin. XVIII, 35, fect. 78. cf. Colum. II, 21, 2. 317. *fragili hordea culmo* dicit poëta pro hordeis fimpliciter, aut certe culmis fragilibus hordei; non de certo hordei genere; hos culmos *ftringunt*, qui falce fecant: dum falcem admovent, tangunt fcilicet et ftringunt. Ita v. c. lib. II, 368 coll. cum 365 *tum ftringe comas*. Solent autem poëtæ id, quod agitur, a variis actionis momentis defignare. Itaque ea, quam Burmannus et Martinus movent, difficultas, dum pro ligare dictum effe putatur, concidit.
Vir

Omnia ventorum concurrere prœlia vidi:
Quæ gravidam late ſegetem ab radicibus imis
Sublime expulſam eruerent; ita turbine nigro
Ferret hiems culmumque levem ſtipulaſque volantis.

318. *concurrere* omnes Heinſii. *conſurgere* Rom. et unus Mead. Sed vid. h. l. Burm.; et legit in noſtro *concurrere* Plinius XVIII, 35, ſ. 78. ——319. *a r.* Zulich. et Parrhaſ.——320. *Sublimem* Medic. et Reg. a m. pr. cum Romano, quod utique ſollennius, nec tamen verius. vid. Oudendorp. ad Jul. Obſequ. cap. 101, quem Burmannus laudat. *eruerint* Moret. ſec. a m. pr. *ruerent* Reiſkius conjiciebat.——321. *ſtipulamque volantem* Franc. *ſtipulamque levem culmoſque volantes* Zulich. *ſtipulaſque ſonantes* Goth. pr.; ut *fragiles calamos ſilvamque ſonantem* Georg. I, 76. *luceſque ſonantes* Ecl. X, 58. Enimvero nunc volant, dum ab aura feruntur; non ſonant.

Vir doctus *ſtringere*, pectinibus decerpere, interpretabatur: eſt id inter metendi genera ap. Colum. II, 21, 2. 3. De his cf. Varr. I, 50. 318. *ventorum prœlia concurrere* plenius quam ventos concurrere. 319. *ſeges gravida* proprie ex *agro gravido*. Sed poëtæ omne id *gravidum* dixiſſe videntur, item *fecundum*, quod ſucco plenum ac tumidum eſſet, ut *gravidum uber* Georg. III, 317. *gravidæ fruges* II, 143. *gravidæ meſſes* Ovid. Metam. VIII, 781. cf. de hac voce ad Æn. IV, 229. X, 87. 320. Venti ſegetem *eruunt*, et in aërem expellunt, extollunt; hoc ornatius effert, *ſublime expulſam eruunt*, quia *ſublimem*, *in ſublime*, ferunt. Reliqua: *ita turbine nigro* etc. difficultatem habent ex ſtructura, quam qui animadverterunt, varie tollunt. Martinus comparationem ſubjici putat, qua tempeſtatis meſſem evertentis vis declaretur, cum ea evulſas radicitus ſpicas cum ariſtis et radicibus ita ſublimes ferat, quemadmodum alias ventus ferre ſolet leves ſtipulas; *ita*, tam facili negotio, *hiems*, tempeſtas, *ferret culmum* etc. Mihi hæc comparatio ventorum cum ventis, ſegetis cum ſtipulis, parum ad augendam rei δεινότητα facere, immo eam imminuere ac frangere, videbatur. Amplectitur eam interpretatione ſua Voſſius: quam ſi ingenue et modeſte propoſuiſſet, gratus ejus acumen agnoſcerem; etſi nondum didici, quo exemplo *ferret* idem eſſe poſſit quod *fert*, aut *ita* idem quod *ac ſi*. Ruæus ita interpretatur, ut verba ſint epiphonematis loco: *tam denſo nimbo jactabat procella calamos leves et ſtipulas volantes*. Verum ſic *ferebat* dicendum erat. Catrœus vertit, quaſi poëta diceret: *aut turbine nigro*. Sed præſtat in

ea

Sæpe etiam immenſum cœlo venit agmen aquarum,
Et fœdum glomerant tempeſtatem imbribus atris
Conlectæ ex alto nubes; ruit arduus æther,
Et pluvia ingenti ſata læta boumque labores
Diluit; inplentur foſſæ, et cava flumina creſcunt
Cum ſonitu; fervetque fretis ſpirantibus æquor.
Ipſe Pater, media nimborum in nocte, coruſca

322. *ex cælo* Menag. pr. *e cælo* ed. Ven. *ruit agmen* Schol. Statii Theb. I, 356; ſed vid. Burm.——325. Æn. II, 306 *rapidus montano flumine torrens Sternit agros, Sternit ſata læta boumque labores.*——326. *Deluit* fragm. Moret.——327. *ferventque* Goth. pr. *fretis ſpumantibus* idem cum altero: hoc etiam Romanus exhibet; ſed eſt minus docta lectio. Etiam Æn. X, 291 *Qua vada non ſpirant, nec fracta remurmurat unda.*——328. *in* deeſt Moret. quart. et in uno Arundel., item in nonnullis Pierii.

eo manere, quod Martinus propoſuit.

322. *agmen aquarum* de imbre denſo ingruente. *venit*, ruit; *venire* enim etiam hoc ſenſu ſatis grave verbum. *Veniunt hoſtes, barbari,* qui impetum faciunt etc., ut docuit Burmann. h. l. et ad Phædr. I, 21. conf. Æn. X, 456. 324. *ex alto nubes collectæ* Servio ſunt a ſeptemtrione: v. ſup. v. 240, quod forte nimis doctum. Alii, ut Julius Sabinus, e mari; quod in mentem venire poteſt, ſi Italiam cogites. Simpliciſſimum eſt, *altum* de cælo intelligere; ex aëre deſcendunt contractæ nubes; itaque *ruit æther* h. nubes collectæ. cf. Æn. V, 695. Martial. III, 100, 3. Alias enim *cælum ruit tonitru;* unde Æn. I, 129 *cæli ruina* omnino de procella. 325. *boum labores*, ἔργα βοῶν Heſiodi Ἔργ. 46. Homer. Iliad. π, 392, quo eodem loco procelloſus imber deſcribitur; et hinc alii. v. Cerda et Fulv. Urſinus. 326. *cava flumina*, quia in alveis cavatis fluunt. vid. Burm. ad Lucan. I, 396. 327. *freta ſpirantia* ſunt æſtuantia. Æn. X, 291, ubi v. Heinſ. *freta* autem ut, *vada*, poëtice ſimpl. aquæ, mare.

328. Præclarus locus de fulmine. *coruſca dextra.* Notum illud Horatii Carm. I, 2, 2 *rubente Dextera.* cf. Burm. Ex antiqua tabula adumbratum eſſe, in qua fulminis rubor ipſam manum illuminabat, conjectabat Spenc. Polymet. pag. 55; ſaltem picturæ idoneum argumentum illud foret. Manum tamen, quæ tenet fulmen, ab eo ſplendere ac coruſcare, facile etiam ſine tabula picta.

Fulmina molitur dextra: quo maxuma motu
Terra tremit; fugere feræ; et mortalia corda
Per gentes humilis ſtravit pavor: ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Dejicit; ingeminant auſtri et denſiſſimus imber;
Nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangunt.

——329. Reiſkius diſtinctionem poſt *dextra* ſublatam in verſus ponebat: *Fulmina molitur eo motu, quo maxima molitur.*——330. *fremit* Zulich. *tremuit* Mentel. pr. Alterum Arundel. et Cantabr. ſequutus *et* poſt *feræ* Martinus ſuſtulit; non male factum!——331. *humiles* Moret. ſec. *fragranti* primus. *humili—flagrantis* Romanus.——332. *Athon* Medic. Reg. Pierii Rom. et Medic., it. alii, etiam ap. Martin., et uterque Goth. cum edd. Aldd. pr. et ſec., Commel., et ex illis aliæ. Ita et legebatur in Valer. Flacc. I, 664. Tenet tamen alterum poſt Servium, Cerdam et alios, Heinſius: *Aut Atho.* τὸν Ἄθω. Cauſſa juſta eſt, quam Benedictus jam attulit, quod *Athon* metro repugnat.——333. *denſiſſimus æther* ed. Ven. et unus Mead. Eleganti conjectura Reiſkius totum locum ita conſtituebat: *ille* (v. 331 Jupiter) *Dejicit ingeminans; auſtri et d. imber Nunc n.—plangunt.*——334. *æquora* vel *littora* mſ. Köler. *plangit* Franc. Reg. Menag. Mentel., et ſic Rom. et perveteres aliquot ap. Pierium, ut ad *imbrem* referatur; ſic et in ed. Maſvic. et al., ſed grammaticos mutaſſe neutrum ſignificatum minus obvium, docet Burm., itaque *plangunt*, vulgatum inde ab Aldo, tuetur: quod et in utroque Goth. At *clangunt* Leid. Menag. alter pro var. lect. et ed. Ven. 1472. *plaudunt* unus Voſſ., utrumque male. Satis firmatum eſt, undarum alliſarum eſſe *planctus*.

picta aſſequaris. 329. *moliri fulmen* eſt jacere; nam de omni motu ac conatu aut opere *moliri*. *maxima terra* eſt magna, γαῖα πελώρη. 330. De hiberna procella ſimilia v. apud Heſiod. Ἔργ. 511. 512, et 529—533. *fugere* pro fugiunt; ut ſæpiſſime. 331. *humilis pavor* poëtica venuſtate; partim quod reddit humiles, partim, quod *timere* puſillanimi et humilis animi eſt. *ſtravit*, ſternit, proſternit, pavor, animos, καταπλήττει, percellit; unde etiam *conſternare* ductum. 332. Montes fulmine ferit, dicebas; at quam ſublime: *dejicit!* Magis etiam exornat hæc Silius V, 385—389. *flagranti telo*, Homeri et Heſiodi, ψολόεντι κεραυνῷ. *Alta Ceraunia* ἀκροκεραύνια ſatis noti vel ex Horatii I Carm. 3 Epiri montes, qui in mare procurrunt, ut *Athos* in mare Ægæum, Macedoniæ mons. 333. Verſus ex Theocr. VII, 77 Ἢ Ἄθω, ἢ Ῥοδόπαν, ἢ Καύκασον ἐσχατόεντα. 334. *plangunt* h. l. plangorem edunt, reſonant.

335. Propter

Hoc metuens, cœli menſes et ſidera ſerva;
Frigida Saturni ſeſe quo ſtella receptet;
Quos ignis cœli Cyllenius erret in orbes.
In primis venerare deos, atque annua magnæ

335. *Quod ſupereſt, cæli* laudat Nonius Marcellus in *ſervare*. *Hæc metuens* Parrhaſ. et ed. Mediol.——336. *quo ſeſe* ap. Senec. Epiſt. 88 et Goth. pr. *qua ſeſe* Schol. Statii Theb. I, 305. *ſeſe cum ſtella receptat* Schol. Juvenalis Sat. VI, 568.. *receptat* etiam Moret. pr. et Leid.——337. *ſignis* Parrhaſ. *cælo*, Medic. cum Julio Sabino, nec prave, ne *cæli menſes* et *ignes cæli* ſibi occurrant intra tres verſus. I, 6 *labentem cælo quæ ducitis annum*.

335. Propter has tempeſtatum mutationes obſervanda ſunt anni tempora. *Cæli menſes* ſimpl. tempora intelligam, quia aſtrorum, quæ in cælo ſunt, motu definiuntur: volebat ſubjungere lunam: poſuit pro ea ſidera; *cæli ſidera* erunt adeo de planetis accipienda, propter ſeqq. Niſi malis adhærere Servianæ interpretationi, ut *ſidera* ſint duodecim ſigna zodiaci, quæ totidem fere menſibus ſol peragrat; quapropter *menſes* eſſent adjecti. Eſſe porro verba depromta e Menandro, notat Nonius Marcellus in voce *ſervare*: ſed Græca corrupta ſunt: forte uſum τȣ ſervare pro obſervare, ex τηρεῖν tantum illuſtrare voluit. 336. Obſervet, Saturni ſtella in quod ſignum ſe recipiat, cum quo ſidere ſe conjungat; *in Capricorno enim facit graviſſimas pluvias, et præcipue in Italia,—ut in Scorpio grandines.* Hæc Servius, qui plura ſuper τὸ *receptat* nugatur dicam, an obſervat. Saturni motum tardiſſimum eſſe, et vix binis annis ſexque menſibus unum ſignum tranſire conſtat; ut adeo vix intelligas, quem uſum obſervatio tam tardi ſideris ad tempeſtatum prognoſtica habere poſſit. Ita tamen a veteribus judicatum eſt de ſtellis erraticis, ut pluviarum aliarumque aëris mutationum augurium ex iis caperent. Fuit in his inprimis Saturni tranſitus: vid. Plin. II, ſect. 39, et idem XVIII, 25 ſect. 57 *Ideo Virgilius errantium quoque ſiderum rationem ediſcendam præcipit, admonens obſervandum frigidæ Saturni ſtellæ tranſitum.* Sunt plura ejuſmodi e Democrito in Geopon. I, 12. Saturno, extremo orbe ſe moventi planetæ, *frigus* tribui memorare nil attinet. v. Plin. II, 8, ſect. 6. 337. Obſervare monet Mercurii motum: hoc enim eſt *errare ignem Cyllenium* (quem hinc mutuatur Claudianus XXII, 440) *in orbes cæli*.

338. Ad procellarum ſubinde ingruentium clades avertendas religionum quoque auxilium adhibere monet. Ex Heſiod. Ἔργ. 465. 466. Agit autem poëta de *Ambarvalibus*, vid. Tibull. II, 1, et, ſi *Suovetaurilia*

Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis,
Extremæ fub cafum hiemis, jam vere fereno.
Tunc pingues agni, et tunc molliffima vina;
Tunc fomni dulces denfæque in montibus umbræ.
Cuncta tibi Cererem pubes agreftis adoret;
Cui tu lacte favos et miti dilue Baccho,
Terque novas circum felix eat hoftia fruges;

339. *in arvis* multi. Etiam Medic. *in orbis* et e correctione *in arbis*. Agnofcunt tamen vulgatam antiqui Commentatores. v. Heinf.; et cum vere ineunte *herbæ* frugum melius memorantur.——340. *fub cafum* Medic. cum nonnullis; *fub cafu* alii majore numero cum Romano. Ita et edd. variant: prius Egnat. Manut. Commelin., hoc Aldd. fervant. *Extremo fub cafu* Ven.——341. Ita Mediceum, nifi quod *Tum* fcribitur, et Pierii libros cum aliis expreffit Heinfius. Vulgatum erat: *Tunc agni pingues*, quod multi, ad vitandum fcilicet hiatum, habent. Inter eos, qui ordinem: *Tunc pingues agni*, fervant, ut vitent tamen hiatum, habent Arundel. unus, *tum funt*; Mead. *funt*, *tum*; ex noftris recentior: *tunc et*; at alter: *Tunc agni p. et tunc*; ad tertiam ufque vicem *cum* legi malebat Reifkius.——344. *Quoi* Medic. mutatus in *Cui*.

taurilia ejufdem generis funt, Catonem de R. R. c. 141. *Sacra refer*, repete, et hinc fimpliciter fer, celebra. Utroque enim fenfu dictum videbis in exemplis ab Heinfio cumulatis ad Ovid. II Faft. 532. *Operatus* pro operans. Eft autem hoc voc. facrorum. vid. Tibull. ibid. v. 9. 340. Vel hic locus docere poteft, quam parum fubtilis interdum fit poëtica ratio: *Extremæ fub cafum hiemis* putes effe primum veris initium; at fubjiciuntur ea, quæ adultum fatis fignificant; quamvis non immemor fim, clementioris cæli in noftro poëta rationem effe habendam. Similiter fup. 230 *ad medias pruinas*; quod fane fevere exigi nequit. 341. Hefiod. Ἔργ. 585, ubi de æftatis initio; Τῆμος πιότατάι τ' αἶγες καὶ οἶνος ἄριςος. *Vina mollia*, fcilicet hiemis interjecta mora, *afperitate*, duritia, *carentia*, mitia, lenia. Ita et Græcis οἶνος σκληρὸς et μαλακός. *Durus Bacchi fapor* Ge. IV, 102. *fomni dulces* propter adjectas *umbras* nulli alii effe poffunt quam in herba vel fub arbore ad concentum avium, florum odores et fic porro. 343. Conf. Tibull. I, 1, 23. 344. E lacte, melle, vino *mulfum* factum innui, notat Macrob. III, 11, magis forte fubtiliter, quam vere. Nam diis agreftibus libatur ex more, lacte, melle, vino. conf. idem VII, 12 et Serv. et Cato R. R. c. 134. 345. *felix hoftia*, h. fecunda,

Omnis quam chorus et focii comitentur ovantes,
Et Cererem clamore vocent in tecta; neque ante
Falcem maturis quifquam fupponat ariftis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompofitos, et carmina dicat.
Atque hæc ut certis poffimus difcere fignis,
Æftusque, pluviafque, et agentis frigora ventos:
Ipfe Pater ftatuit, quid menftrua Luna moneret;

346. *comitantur* aliquot ap. Burm. et Goth. pr.——347. *vocant* unus Moret. et Goth. pr.——348. *quicquam* Goth. pr.——349. *redimantur* Zulich.——350. *incompofitus* Mentel. alter et Goth. fec.——351. *in certis* Franc. *dicere* Goth. pr.; in Medic. τῷ *difcere* fuperadfcriptum *nofcere*, ex interpretatione fcilicet; ibidem a manu prima *poffemus*. In Romano erat: *poffemus dicere*.——352. Sic plane Goth. pr. At *Æftus et p. et* Goth. fec. a m. pr. *Æftus et pl.* Franc. ed. Mediol. *Æft. fque et* ed. Ven. et Medic., inferto *et* ab alia manu. *pluvias et* fine *que* unus Mead. et Nurimb. et Grimoaldus apud Martin. *agentes fulgura* Franc. et ed. Mediol.——353. *moveret* Franc. Parrhaf. Mead. et al., etiam edd., vulgari variatione; fed poteft h. l. defendi.

cunda, ut Serv.; quemadmodum *felix ager, arbor.* De his dubitat nemo; uti nec de hoc, hoftiam fterilem facris admoveri, nefas fuiffe: fed ufus perpetuus ita fert, ut accipiamus hoftiam, qua litari poteft, quia pura et facrificio apta diifque grata eft; quæque adeo eft felicis ominis, et bonum frugum proventum portendit, aut ipfa felicis proventus cauffa, placatis per eam diis, haberi poteft. 346. *chorus et focii,* eft chorus fociorum. Int. autem focios operum, vernas, ut II, 528. 347. *vocare in tecta,* ut adfit, invocare. Laudant Colum. X, 430 *Et te Mænalium, te Bacchum, teque Lyæum Lenæumque patrem canimus fub tecta vocantes;* et Horat. Carm. I, 30. 3 *vocantis Ture te multo Glyceræ Transfer in ædem.* 348. Cf. Cato, c. 134 350. De incondita faltatione, qua carmina meloria canuntur. *Quernam coronam* in memoriam victus prioris geftatam Servius tradit.

351. Hæc igitur omnia, has tempeftatum cæli et aëris vices, de quibus adhuc egit, porro magnum calorem, pluviam et gelu, e lunæ phafibus et variis prognofticis, quæ experientia docuit, intelligunt agricolæ. 353. Ipfe Jupiter *ftatuit.* h. fixum et conftans effe juffit. Mutuatus autem eft hæc ex Arati Phænom. v. 10—13, e quo fequentia pleraque petita. cf.

Quo ſigno caderent auſtri; quid ſæpe videntes
Agricolæ propius ſtabulis armenta tenerent.
Continuo, ventis ſurgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata tumeſcere, et aridus altis
Montibus audiri fragor; aut reſonantia longe

354. *quod* multi ſcripti et impreſſi apud Pier. Burm. et Martin., etiam Goth. pr. ita eſſet: *quod ſignum ſæpe videntes:* jejune dictum. *quid* ad ſeqq. reſpicit: quibus rebus viſis.——357. *arduus* ed. Ven. et Romanus. Male, vid. Not.

cf. Geopon. I, 2 ſqq. Pleriſque his prognoſticis ſeveriores phyſices rationes facile aſſignari poſſunt (vidimus id nuper factum a *W. Jones phyſical. Diſquiſitions* p. 619 ſqq.); pro noſtra ætate eadem retractavit *Thomſon (Seaſons: Winter* 118 ſqq.). *Monet* luna prognoſticis, quæ ab ea petuntur, et *menſtrua luna* præclare propter menſtruas motus vices. 354. *Quo ſigno caderent auſtri*; quod indicium eſſet venti mox ceſſaturi. Ita enim *cadere* pro reſidere, (ap. Æſchyl. Agam. 577, πόντος πεσὼν eodem modo) ut contra *ſurgere* v. 356. Ecl. IX, 58. Æn. I, 154. Altera Cerdæ interpretatio, ut ſit pro *incidere*, quod Georg. II, 107, vel *ſurgere*, auctoritate deſtituitur. Nec apud Homer. Odyſſ. ε, 259 eſt ἔπεσε, ſed συνέπεσε. Σὺν δ' Εὖρός τε Νότος τ' ἔπεσε. Melius laudares Od. ξ, 475, et Heſiod. Ἔργ. 547. Βορέαο πεσόντος, ut ſit de vento orto pro ἐμπεσόντος dictum; verum et hic eſt, *vento ceſſante*, cum ſuboriuntur nebulæ gelidæ. Nec tamen reliqua, quæ ſubjuncta ſunt a Marone, efficiunt, ut illud ad poëtæ rationem melius accommodatum videri poſſit. Nam, propoſitis inde a v. 356 pluviarum et fulminum prognoſticis, ſubjicit v. 393 præſagia ſerenioris cæli *quid ſæpe videntes* h. quo viſo prognoſtico ſeu indicio. 355. Conf. Calpurn. Ecl. V, 43 ſqq.

356 ſqq. Ex Arati Prognoſt. 177 ſqq., qui verſus a Cicerone tranſlati ſunt in latinos de Div. I, 7, ubi v. Daviſ. cf. Lucan. V, 565 ſqq., qui in toto illo loco noſtrum ante oculos habuit. Aliorum poëtarum loca ſurgentis tempeſtatis congeſſit Cerda h. l. Virgilium ſequitur Plin. XVIII, 35, ſect. 85. 86. 87. *Continuo:* principio. vid. ſup. 60. *ventis ſurgentibus:* mox vſ. 365 *vento impendente;* vide modo ad v. 354. *freta ponti* poëtica periphraſi pro ponto, mari; nihil amplius. 357. *aridus fragor*, qualis aſper et acutus lignorum aridorum, cum franguntur. Ita et Lucret. VI, 115—119, et Homericum αὖον ἄϋσεν, ut Iliad. ν, 441, et καρφαλέον ἄϋτεν Iliad. ν, 409. conf. Cerda. Effert autem haud paullo ornatius Aratea l. l. 180 καρφαλέοι τε βοώμενοι

Litora miſceri, et nemorum increbreſcere murmur.
Jam ſibi tum curvis male temperat unda carinis:
Quum medio celeres revolant ex æquore mergi,
Clamoremque ferunt ad litora; quumque marinæ
In ſicco ludunt fulicæ; notaſque paludes 363
Deſerit, atque altam ſupra volat ardea nubem.

359. *increbreſcere* Medic. cum aliis; non *increbeſcere*——360. *a curvis* Pierii Romanus, uterque Mentel. Voſſ. et Reg., ſed eraſo *a*. illuſtratum ab Heinſio; nec recte tamen ab eo receptum, cum non ſcribendum ſed ſubintelligendum ſit. *Jam ſe* Goth. ſec. *cum curvis* Ven. *Jam tibi* Gujetus et Gebhardus emendaverant. *Jam ſibi tum et curvis* alius vir doctus in Miſc. Obſſ. Vol. II, T. II, p. 171, male.——361. *Quom* Medic. a m. pr.——362. In Arato: *χερσαῖα τινάσσονται πτερύγεσσιν*; unde conjicias: *Clangoremque ferunt ad litora.* Ergo Virgilius noluit *Clangoremque*, quæ propria vox foret, ſcribere?——364. Laudatur verſus a Seneca Qu. Nat. VII, 28. *altum volitat ſuper* Zulichem. *altum ſuper avolat* Moret. quart. et Vratiſl. *ſupervolat* Parrhaſ., unde Burm. conj. *ſuper evolat.*

βοώμεναι ἔρεος ἄκραι. 359. *Littora miſceri:* miſcetur ac perturbatur mare littora et ſaxa alluens, quibus alliduntur fluctus; et *reſonantia miſcentur* pro ſimplici *reſonant.* Aratus ib. v. 178. 179 *μακρὸν ἐπ' αἰγιαλοὶ βοόωντες, Ἀκταί τ' εἰνάλιοι, ὁπότ' εὔδιοι* (f. *εὔδιον*) *ἠχήεσσαι.* *Littora ripæque ſi reſonabunt tranquillo:* reddidit Plin. XVIII, 35, f. 58. Similia loca v. ap. Cerdam. De *nemorum murmure* ſeu mugitu conf. Æn. X, 97—99. Expreſſit h. l. Lucan. V, 551 ſqq. *Poſt vento creſcente magis magis increbreſcunt* Catull. Epith. Pel. 275.

360. Jam tum ſatis gravis tempeſtas in alto, ut navis vix reſiſtat ſatis fluctibus, increbreſcente procellæ vi, cum etc. 361. Expreſſa hæc ex Arato, nec tamen cum fide ac diligenter, ſed permutatis avium nominibus forte quod communis earum hac in re eſt natura. Quod itaque de *ardea* *ἐρωδιῷ*, dixerat Aratus v. 182 Dioſem. *καὶ δ' ἂν ἐπὶ ξηρὴν ὅτ' ἐρωδιὸς ἐ κατὰ κόσμον Ἐξ ἁλὸς ἔρχηται φωνῇ περὶ πολλὰ λεληκώς*, ad *mergos* tranſtulit Virgilius: *Quum medio celeres revolant ex æquore mergi, Clamoremque ferunt ad littora.* At Cicero, qui Arateos verſus vertit de Div. I, 8, *fulicem* ſeu fulicam nominavit, Callimachus *δύπτην* in fragm. ap. Etymologum: *Δύπται δ' ἐξ ἁλὸς ἐρχόμενοι ἔνδιοι καύηκες.* Contra Aratus *mergos* (*τὰς αἰθυίας*) *in littore* (*χερσαῖα*, h. *κατὰ τὰ χ.*, *ἐν χέρσῳ*, ut *ἐν ξηρῷ* Virgilius in ſicco, in littore, ut et Æn. X, 301) *alis plangere* memoraverat. Tandem v. 364 cum Arato convenit noſter: *Κινυμένης τε θάλασσαν ὑπερφορέοιτ' ἀνέμοιο* *ardea: et moto*

Sæpe etiam ſtellas, vento inpendente, videbis
Præcipites cœlo labi, noctiſque per umbram
Flammarum longos a tergo albeſcere tractus;
Sæpe levem paleam et frondes volitare caducas,
Aut ſumma nantis in aqua conludere plumas.
At Boreæ de parte trucis quum fulminat, et quum
Eurique Zephyrique tonat domus: omnia plenis
Rura natant foſſis, atque omnis navita ponto

365. *impellente* Parrhaſ. et ed. Mediol. unus Mead., notabili aberratione: nam et ipſum bonum ſenſum habet; an verum ſit, pronuntiare non auſim; ſaltem non pro arbitria: quo in re critica nihil geritur.——306. *per umbras* plures forte, quamquam a Burm. nil notatum ſit; etiam plures apud Martin. et Goth. pr., ſicque editum uſque ad Commelin. Sed recte jam a G. Fabricio præferebatur *umbram*, quod et Medic. habet, Pieriique Rom. et Medic.——367. Ita apud Senec. N. Qu. I, 14, at VII, 20 laudatur: *Longos a tergo flammarum alb. tractus.* Apud Macrob. Sat. VI, 1: *involvere tractus.* Male.——369. *molles* pro *nantis* Leid. pr. a m. pr. *collidere* Toll. *palmas* Goth. pr.——370. *Aut* tres ap. Burm., tres ap. Martin., Goth. pr.——371. *domus tonat* Ven.——372. *omni n. ponto* fragm. Moret.

vento ſupervolat mare; hoc exornavit: *notaſque paludes Deſerit atque altam ſupra volat nubem.* Etiam: *Quodque auſa volare Ardea ſublimis pennæ confiſa natanti* Lucan. V, 553. 554.

365. Ex Arato ib. v. 194—200. conf. Lucan. V, 561—564. Plin. XVIII, 35, ſ. 80. De his ἀποῤῥοίαις ſtellarum v. loca apud Cerdam. cf. Æn. II, 693. V. 527. 366. Τοὶ δ' ὄπιϑεν ῥυμοὶ ὑπολευκαίνωνται. Arat. ib. Lucret. II, 143 *Nocturnaſque faces cæli ſublime volantes Nonne vides longos flammarum ducere tractus*, quem locum Macrob. VI, 1, p. 574 Maroni præluxiſſe ait. *albeſcere* elegantius quam exiſtere, eſſe. 368. Vid. Arat. ib. v. 190—192. Plin. ib. ſ. 86.

370. Jam præſagia pluviarum enarrantur. Primum eſt fulminum ex omnibus cæli partibus concurſus. Omnino, pergit, pluviæ venturæ obſervatio in promtu eſt; tam manifeſta ejus ſigna ſunt, quæ inde ſubjicit, ut neminem facile, non ante proviſa et animadverſa, pluvia opprimere poſſit.

370—372. Converſi ex Arato ib. 201—205, qui ultimus verſus ὕδατι γὰρ haud dubie ſuppoſititius eſt. conf. Plin. XVIII, 35, ſ. 81 et de reliquis ſ. 87. *domus Euri* ſuavite:

Humida vela legit. Numquam inprudentibus imber
Obfuit: aut illum furgentem vallibus imis
Aëriæ fugere grues; aut bucula cœlum
Sufpiciens patulis captavit naribus auras;
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo;
Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.

373. *legunt* in nonnullis apud Pierium, probatum Heinfio. At *legit* etiam in Romano. *prudentibus* Medic. a m. pr., hocque præfert cum aliis Jo. Schrader. Sane et hoc fuum fenfum habet. Nec minus tamen alterum verum eft.——374. *Adfuit* Bynckerfhöckii emendatio jam a Burm. rejecta eft. *ac illum* Moret. quart. *in vallibus* Leid. a m. fec. *ab v.* Leid. alter.——375. *fenfere* Goth. fec.——376. *Sufcipiens* Zulich.——378. *Aut* ed. Ven., nonnulli ap. Pierium, Bodlei. et unus Arundel. ap. Martin., qui recepit.

ter dixit de parte cæli, unde fpirat. *Rura natant,* inundantur.

373. *Nunquam imprudentibus imber Obfuit,* obeffe poteft vel folet. Ornate extulit id, quod tenui oratione effet: agricolis non facile imber *fupervenire* poteft imprudentibus, h. non ante providentibus, improvifo, ut nec moniti fint præfagio aliquo. Non debebat hic hærere doctorum virorum acumen. Sententia eft eadem inf. 425 *Nunquam te craftina fallet Hora neque infidiis noctis capiere ferenæ.* 374. Vide Hefiod. Ἔργ. 448—451. Arat. 299. 300, e quo et Ariftot. H. A. IX, 10 patet cur *aëriæ* dicantur; folent fcilicet in altum volantes, animadverfa tempeftate, ftatim fe demittere et fugere; quorfum fugerent, poëta non neceffe habebat addere ita *imbrem,* h. nebulas dixit *furgere vallibus.* in aërem rariorem factum. Alii jungendum effe putant *fugere vallibus imis,* h. ad valles; aut eo fenfu, ut e vallibus fugiant in altum. 375. 376. Ex Arato ibid. v. 222. 223, qui converfi funt a Cic. de Div. I, 9. *captavit,* captare folet, captat, *auras,* h. ducit, olfacit, ὠσφρήσαντο. 377. Vid. eund. v. 212. 213. Verfus totus eft ex Varrone Atacino notante Servio una cum v. 376 et 379. *arguta* ad vocem refertur. 378. Ex eod. 214. 215. *veterem querelam* ad fabulam transformationis ranarum (v. Ovid. Met. VI. 316 fqq.) referunt; fed verbis fimpliciter ineft notio clamoris continui femperque ejufdem: nifi infedit animo ὀλολυγὼν ex eodem loco Arati.

Sæpius et tectis penetralibus extulit ova
Anguſtum formica terens iter; et bibit ingens
Arcus; et e paſtu decedens agmine magno 381
Corvorum increpuit denſis exercitus alis.
Jam varias pelagi volucres, et quæ Aſia circum

379. *Ocyus et* malit Cerda. *e tectis* ap. Chariſ. Inſt. Grammat. II, p. 193. *e tecti penetralibus* conj. Voſſ., male. Sic *foci penetrales.* Apud Avienum p. 121 ed. Grot. *ova cavis effert penetralibus:* quod Jo. Schrader. in ſchedis laudat.——380. *tenens* Goth. pr.——383. *Tum* pro *Jam* alter Arundel. *variæ* Medic. et Gud. Rom. Pierii, unus Arundel. et Bodlei. Sic jam Serv. lectum fuiſſe notat, ut *infundere* pro *infundunt* dictum accipiatur. Ita nova ſententia facienda: *Nunc caput objectare—videas. Jam volucres pelagi varias* in nonnullis apud Pierium. Mox *atque Aſia* Medic. Mentel. pr. a m. pr. et nonnulli ap. Pier.; putes, *aut quæ.*

379. Arat. v. 224. 225. converſa a Cic. de Div. I, 9. *tecta penetralia* ut *adytum penetrale* Æn. II, 267. *templa penetralia cæli* Lucr. I, 1098, ut in nonnullis legitur. *anguſtum iter* κοίλης ὀχῆς, foraminis.

380. *Arcus*, iris, *bibere*, h. haurire, attrahere, aquas ſuis cornibus, pluvio tempore, etiam a noſtris hominibus creditur. cf. ad Tibull. I, 4, 44. Loca alia v. ap. Cerdam. Alias *nubes* dicuntur *bibere.* Sic in Anthol. Lat. lib. V, 113 de Oceano: *Te potant nubes* (ſic leg.) *ut reddant frugibus imbres.* Statius Theb. IX, 405 *At pater arcano reſidens Iſmenos in antro, Unde auræ nubeſque bibunt atque imbrifer arcus Paſcitur, et Tyrios melior venit annus in agros.* Arat. ib. v. 208 *duplicem arcum* meminiſſe ſatis habet: διδύμη Ἶρις. Noſtrum laudat Seneca N. Qu. I, 6.

381. 382. Arat. v. 231—237. *increpuit denſis alis* debebat exprimere τιναξάμενοι πτερὰ πυκνά· in hoc vero πυκνά (pro πυκνῶς) poſitum eſſe putes pro *crebro.* Etiam in epigrammate (Brunck. Anal. Tom. III, pag. 152. VI) Αἰετὲ τὸν χαρίεντα, ποτὶ πτερὰ πυκνὰ τινάξας, Πῶς ἔφερες; At Virgilius πυκνὸς *denſus* tranſtulit et (nam *denſe increpare* nihil eſſet) πτερὰ πυκνὰ, *alas denſas* interpretatus eſt, ſive ut alarum naturam exprimat epitheton, ſive ut ad multitudinem corvorum referat. Jungenda vero: *increpuit alis denſis*; non vero: *exercitus denſis alis.* Cæterum ad hoc præſagium, non ad illud v. 389, referenda Horatii verba Carm. III, 27, 9 *antequam ſtantes repetat paludes Imbrium divina avis imminentum.*

383—387. Ex avibus marinis et cygnis præſagia pluviarum memorat. *Jam videas varias volucres—infundere* etc. Cygni hic dicuntur *in ſtagnis Cayſtri* (in ſtagnis, quæ Cayſter

Dulcibus in ſtagnis rimantur prata Cayſtri,
Certatim largos humeris infundere rores,
Nunc caput objectare fretis, nunc currere in undas,
Et ſtudio incaſſum videas geſtire lavandi.
Tum cornix plena pluviam vocat inproba voce,
Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.

384. *mirantur* Reg. a. m. pr.——386. *in undam* Medic. a m. ſec. Gud. et unus Mead. *undis* Mead. alter, ut nonnulli apud Pierium. *in unda* alii.——387. *ſtudio incenſas* malebat Jo. Schrader.——388. *Tunc* Nonius in *pluvia*. *rauca voce* Servius et edd. nonnullæ; quod probat Kingius ap. Martin., ſed eſt alterius gloſſema. *plenam* ed. Ven.——389. Poſt hunc verſum addunt nonnulli: *At caput objectat querulum venientibus undis*, ut in Franc. Leid. et Voſſ., in hoc quidem, ut et in Bodlei. et uno Arundel., poſt v. 388. In Medic. Gud. Mentel. Parrhaſ. in margine erat ſcriptus. Reg. et Mead. cum ed. Norimb. habebant: *Et caput*. In Cantabr. deerat *objectat*. Confectus verſus e v. 386.

ſter fl. egreſſus ripas, inundando vicina, facit) *rimari prata Aſia circumcirca*: pro vulgari, verſari in iis. *rimari* autem de cygnis, pabulam et herbas quærentibus. Georg. II, 199 dixit Mincium *Paſcentem niveos herboſo flumine cycnos: ſtagna* recte *dulcia*, utpote vivi et perennis fluvii, non ſitu putreſcentis aquæ. *Aſiam paludem* dixit Æn. VII, 701. At Homerus Ἄσιον λειμῶνα. Eſt autem *Aſia* anguſtus tractus paluſter Lydiæ ad Cayſtrum, non longe a Tmolo, ſatis notus ex Homer. Illiad. β, 461 ἢ κύκνων δουλιχοδείρων Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι Καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα· quem expreſſit Virgil. vſſ. 383. 384. conf. Waltheri Animadverſſ. hiſt. et crit. n. IV. Reliqua partim a Varrone Atacino ſumſit, cujus fragm. in Catalectis vet. poëtarum; *Tum liceat volucres pelagi tardæque paludis Cernere inexpleto ſtudio* (ἄπληστον; hoc eſt, quod noſter *incaſſum* dixit) *certare lavandi, Et velut inſolitum pennis infundere rorem*: partim ab Arato Dioſem. 210. 211 Πολλάκι λιμναῖαι ἢ εἰνάλιαι ὄρνιθες Ἄπληστον κλύζονται ἐνιέμεναι ὑδάτεσσιν; h. *caput objectant fretis*, ſ. aquis immerſant. Quæ omnia ſi inter ſe compares, poëticam in noſtro, quamquam noviſſimus poſt illos venit, copiam non deſideres.

388. Aratus plenius vſſ. 217—221. converſis a Cic. de Div. I, 9. Noſtrum expreſſere Claudian. XV, 493. Lucan. V, 555. 556. *cornix improba*, ſive infauſti ominis, ſive *improba vocat*, pro improbe, clamore improbo, nimio, continua crocitatione eaque odioſa: vid. ſup. ad v. 145. *plena voce*, e pleno gutture, Gallis *gras*: παχέα κρώζουσα. Eam *vocare*

Ne nocturna quidem carpentes penſa puellæ
Neſcivere hiemem: teſta quum ardente viderent
Scintillare oleum, et putris concreſcere fungos.
 Nec minus ex imbri ſoles et aperta ſerena
Proſpicere et certis poteris cognoſcere ſignis:
Nam neque tum ſtellis acies obtuſa videtur;
Nec fratris radiis obnoxia ſurgere Luna;

390. *Nec* vulgo. *Ne* Medic. Gud. Mentel. pr. et Moret. pr., item Rom., perpetua quidem variatione. Debebat tamen utique et h. l. placere, ut viri docti fere ubique reſtituerunt: atque ſic jam Naugerius ediderat; ergo ſequutus ſum.——391. *cum teſta* Rottend. ſec.——393. *eximbres ſoles* Pierius e Romano et nonnullis antiquis, quod recipit Martinus, ne, cum mox e ſolis et ſiderum ſulgore præſagia capienda dicantur, pluvio cælo id facere præcipiat poëta. Sed ut hoc argutius eſt, quam verius, nam pluviarum intervalla eſſe poſſunt, in quibus ſtellæ ſulgeant, ita *eximbris* ſola analogia ſe tuetur. Porro Reiſkius conjiciebat: *ſoles per aperta ſerenos.*——394. *agnoſcere* Parrhaſ.——395. *Nam neque ut* Goth. pr. *tunc aſtris acies obtuſa videri* apud Gellium N. A. VII, 17; hoc poſterius impenſe placet Heinſio; et ipſe hoc a Virgilio profectum eſſe malim. *tunc acies ſtellis* inverſo ordine Mentel. pr. *tum in ſtellis* Mentel. ſec. a m. pr. *cum ſtellis* ed. Commel.——396. Latere videtur fraus in *Nec.* Procedit ſententia, ſi legas: *Et fratris.* Ut ſit: et *ſurgit Luna*, quæ *fratris radiis obnoxia*

vocare pluviam, quam denuntiat, jam Lucret. dixerat V, 1084. 1085. *ſola ſecum ſpatiari* dicitur, ſola pro ſe, ἢ πολλὴ ςρέφεται παρ' ὕδωρ; ut; ſecum eſſe, habitare.

390—392. Ornate. Etiam puellæ lanam ducentes tempeſtatem ſeu pluviam ingruentem ex ſcintillatione lucernæ et fungi, qui ex ſtuppa in fungi ſpeciem excreſcit, concretione divinare norunt. *Oleum ſcintillat*, h. flamma oleo nutrita. *teſta* eſt lucerna fictilis. Vides, quemadmodum rem vilem non ignobili oratione expreſſerit. Nec minus tamen bene et copioſe Aratus ib. 244—248. 304 ſqq. cf. Apulei. Met. II, 18.

393—414. Sequuntur præſagia ſerenitatis: ſtellarum et lunæ clara ac pura lux etc. *Serena*, ut *ſerenum*, abſolute dictum, ut alia ſimili modo, h. ſerenum cælum, quod *apertum* vocari poteſt, nullis nubibus obductum: καθαρὸν φάος ἀμβλύνεσθαι dixerat Arat. Prognoſt. 281, et φάτνην καθαιρομένην πάσης ὑπένερθεν ὁμίχλης v. 265, ubi ad unam ſtellam hoc præſagium retulit; cum Virgilius omnino ſtellarum obtuſam et obſcuratam lucem memoret. 396. Expedita eſt ſententia: lunam

Tenuia nec lanæ per cœlum vellera ferri ;
Non tepidum ad folem pennas in litore pandunt
Dilectæ Thetidi alcyones ; non ore folutos
Inmundi meminere fues jactare maniplos.
At nebulæ magis ima petunt, campoque recumbunt ;
Solis et occafum fervans de culmine fummo
Nequidquam feros exercet noctua cantus.

obnoxia eft, lucem, quam habet, foli acceptam refert. Oritur, in confpectum venit, nubibus liberata. Et fic legitur in Schol. Statii Theb. II, 146. *obnixa* Moret. pr. *fulgere* conj. Jo. Schrader.——397. *Tenuvia* e Medic., fed altero *u* et τῷ *e* linea obducto.——398. *Nec* Leid. pr. et unus Mead. *Nam* ed. Ven. *pinnas* Rom. *tepide* Goth. fec.—— 399. *ore foluto* alii apud Serv.——401. *Aut* Moret. fec. et fragm. Moreti. *campoque refidunt* Goth. fec., non male, fed ex interpretatione.——402. *de lumine* Ven.——403 *Nequicquam:* fruftra, ut fup. 96 *nec illum Flava Ceres alto nequicquam fpectat acervo.* Et fic fæpe. De interpretatione v. Not. Jungo: *Nequicquam*

lunam pura luce nitere. Sed in verbis hæreo. *Et luna videtur furgere, non obnoxia fratris radiis,* h. foli; luna tam clara et pura luce oritur, lucet, ut non foli debere lucem, non a fole eam mutuari, fed propria luce lucere videatur. Habet et hoc aliquid, quod parum placeat. Multo minus tamen probare fe poteft altera ratio, quæ a Servio inde tradita eft, ut repetatur *obtufa: neque Luna videtur furgere obtufa:* Luna, quæ *fratris radiis obnoxia* eft, quatenus lucem fuam ab eo mutuatur. Laudat h. v. Gellius VII, 17, ubi de vocis *obnoxius* vi difputat: verum, quod poëtæ profit, nihil affert. Sufpicor poëtam nec ipfum notionem fatis explicitam animo habuiffe. Vide tamen Var. Lect. 397. Ex Arato ibid. v. 206. 207. *vellera lanæ*, nubeculæ lanis fimiles; noftris hominibus *oviculæ*. conf. Cerda. 339. Theocr. VII, 59 *Nereidibus dilectas* dixerat. Ἀλκυόνες, γλαυκαῖς Νηρεΐσι ταί τε μάλιστα Ὀρνίχων ἐφίλαθεν ὅσαις τέ περ ἐξ ἁλὸς ἄγρα. Iis incubantibus mare tranquillum effe, unde dies Halcyonii dicti funt, nota res eft. 400. *manipulos* non modo meffæ frugis, fed herbarum, graminis, ftraminis etc. eos *jactant folutos*, h. ita ut folvantur jactando.

401. Arat. ibid. 256 fqq. 402. ibid. v. 267—269, ubi diferte ἥσυχον ἀείδουσα: nulla re interpellante eam canentem adeoque

Adparet liquido ſublimis in aëre Niſus,
Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo:
Quacumque illa levem fugiens ſecat æthera pennis,
Ecce inimicus, atrox, magno ſtridore per auras
Inſequitur Niſus: qua ſe fert Niſus ad auras,
Illa levem fugiens raptim ſecat æthera pennis.

quam exercet c. At Eduard. King.: *Nequicquam ſervans occaſum*, quippe qui in tanta cæli ſerenitate vix poſſit obſervari. Servius, quem vulgo ſequuntur interpretes, *nequicquam* pro non poni vult. Jo. Schrader. emendabat: *Nequaquam.*——404. *æthere* Rom. unus Mead.——406—409. in Ciri repetuntur: 538 ſq. *Quamcunque* Gud., male. *aëra* unus Arundel. *pinnis* Medic. Gud. Reg. Mentel., hic et 409.——408. *qua fert ſe* Rottend.——409. *raptum* Medic. a m. pr. et alter Menag. *partim* Probus in Grammatica. *rapidis* Voſſ. alter et Goth. ſec. *ſecat aëra* Parrhaſ. Cæterum hos tres verſus 407—409 ταυτολογοῦντας et ſpurios damnabat Reiſkius et ab edit. Argent. abeſſe notabat. Eſſent idcirco tranſlati e Ciri putandi. At ſic 406 *Quacumque* ſimul erit reſcindendus.

adeoque continuo. Noctua obſervans ſolis occaſum, atque adeo noctem, ſedens in arboris cacumine, canit aſſidue, ſed fruſtra: Avis enim quamvis ominoſa, tempeſtatiſque alias nuntia, nunc tamen, quo minus ſerenitas redeat, non impedit. Plin. XVIII, 87 *Sic noctua in imbre garrula* (præſagit ſerenitatem), *at ſereno, tempeſtatem.* Nihil mihi videtur magis eſſe expeditum hac noſtra ratione; v. tamen Var. Lect.

404. De Scylla, quæ patrem Niſum Minoi prodiderat, in avem una cum patre mutata, ipſa in cirin, pater, in haliæetum; qui eam nunc pertinaci odio perſequitur, ſi conſpexerit. v. Cirin et Argumentum. Fabula ap. Ovid. Met. VIII. conf. ſup. ad Ecl. VI, 74. *liquidus* aëris naturam et mobilem denotat, et pellucidam, adeoque interdum ſerenam. 407. *inimicus, atrox;* poteſt ita accipi, ut alterum pro adverbio ſit: atrox Niſus inimice inſequitur: quandoquidem docent viri docti, non bene duo epitheta jungi; niſi alterum participium ſit. vid. Georg. III, 149. IV, 19. Æn. III, 70. Ubi tamen orationi δεινότης aliqua ineſt, non male tum duo epitheta jungi putem ad augendam rei gravitatem, ſive adjectivum ſive participium ſit: ut in illo, quod infra lib. III, 149 *Aſper, acerba ſonans.* Idem etiam tum locum habet, cum res per plura attributa, adjuncta, aut alia, quæ rei propria ſunt, declaranda ac deſcribenda eſt: uti Æn. IV, 283 *Ulmus opaca, ingens,*

Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces
Aut quater ingeminant; et ſæpe cubilibus altis,
Neſcio qua præter ſolitum dulcedine læti,
Inter ſe foliis ſtrepitant; juvat imbribus actis
Progeniem parvam dulciſque reviſere nidos.
Haud equidem credo, quia ſit divinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia major:

410. *Cum liquidas* Ven.——*preſſo corvi* Moret. ſec.——411. *Atque ter ingeminat* Reg. a m. pr.——412. *dulcedine capti* Menag. et Goth. primus, ut alias poëtæ. Sed v. inf. IV, 55.——413. *in foliis* Medic. Gud. ſex alii; item Romanus, Medic. Pierii cum aliis; nec non tres apud Martin. *ſtrepitant foliis* Moret. unus. *crepitant* Leid. alter, quod ſane et ipſum dicitur, ut ap. Avien. p. 122 in hac ipſa re.——414. *et dulces inviſere* Franc. *natos* Vratiſl.——415. Reiſkius eleganter conj. *Haud (equidem credo) quia ſit divinius illis Ingenium;* et ſequitur *major.* Video in idem hoc jam alios viros doctos incidiſſe (in *Hiſt. de l'Acad. des Inſcript.* Tom. XXXIV, p. 168. 169), etiam Jo. Schraderum. Ex vulgari lectione eſt ſupplendum: *Haud equidem credo* hoc ita fieri, *quia ſit.*——416. *facto* Franc. *fato rerum* Toll.

gens, quam etc. Ita ſi ſtatuas, cauſſas ex ipſa rei natura petitas teneas.

410. Aratus ibid. v. 271—277, ſed diſertius. *preſſo gutture*, coarctato, acuto cantu, clangore, λιγχινομένοισιν ὁμοῖα. *voces liquidæ* oppon. raucis: quibus corvus imbres alias denuntiat: cf. Plin. l. c. 412. Χαίρειν κέ τις ὠΐσσοιτο ibid. 274. voluptate, gaudio. conf. inf. IV, 55. *imbribus actis*, exactis, finitis, deſinentibus, Burmannus exponebat; vereor, ne hinc tenuis nimis ratio exoriatur. Melius *actis*, abactis, pulſis.

415. Non hoc eos propterea facere videri ait, quia illis *divinitus ſit ingenium*, h. e. ex Pythagoreorum, Platonicorum ac Stoicorum placitis *pars divinæ mentis et hauſtus ætherii*, ut IV, 219. 220, vbi vide, conf. Cicero de Divin. I, 49, ſ. 110. 53 pr., *aut rerum prudentia major fato*, h. quam fatum, hactenus ſcilicet, ut, quid futurum ſit fato, ipſi prævideant et præſentiant: Scilicet ſolet iis, qui divinandi facultatem habent, poteſtas aliqua et imperium in fatum poëtica ratione tribui. Nec tamen habeo, quod alteram rationem reprehendam, quia rerum prudentia major (quam in hominibus eſſe ſolet) iis ſit *fato*, ut ante, *divinitus*, a fato data.

417.

Verum, ubi tempeſtas et cœli mobilis humor
Mutavere vias, et Juppiter uvidus auſtris
Denſet, erant quæ rara modo, et, quæ denſa, relaxat;
Vertuntur ſpecies animorum, et pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt: hinc ille avium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, et ovantes gutture corvi.
Si vero ſolem ad rapidum lunaſque, ſequentis

417. *mollibus* Goth. pr.——418. *Mutavere vices* Markland. ad Stat. Silv. V, 2, 152 eleganter conjectat, ut Catrœus etiam ediderat; utque in uno Arundel. legitur. Sed nec male, procellæ ſeu tempeſtatis ac nubium via ac ratio naturaque mutatur, cum ſudum fit, et omnino *mutat viam* quodcunque movet ſe, procedit. Paullo diverſa ratione *viæ cæli* dictæ Georg. II, 477 pro motu ſiderum, ut via ſolis, ſiderum: quæ pro exemplis laudat Burm. h. l. *uvidus* eſt ex Medic. *humidus* alii, *umidus* Romanus.——419. *Denſet* e Medic. Rom. et melioribus Heinſ. cf. Cerda. *Denſat* vulgo. cf. ſup. ad 248. Mox *et* ante *quæ* deeſt Leid. pr. *aut quæ* malit Kingius ap. Martinum in app., ſed *et* ſæpiſſime eadem vi. *relaxet* Ven. et Zulich.——420. *pectore* Mentel. pr. cum duodecim aliis Heinſii et Burm., item nonnulli apud Pierium et Martinum et Goth. uterque: ferri et hoc poteſt.——421. *Tunc alios* Gud.——422. *hic ille avium concentus* Medic. a m. pr. *ovium* Ven. *in auris* malit Jo. Schrader.——424. *Sin* Mentel. tert. a m. ſec. *ad ſolem rapidum* tres, *ad rapidum ſolem* Moret. fragm.

417—423. Verum, ubi cælum et aër mutatur, et aër humidus modo denſatur, modo rareſit et tenuatur, naturæ harum avium mutationem aliquam ſubeunt, et motus diverſos a prioribus ſentiunt. *Jupiter—denſet.* Tribuitur Jovi, quod nos de Natura pronuntiamus. Is aërem rarum denſat, denſum ac gravem rarefacit. 420. *Vertuntur ſpecies animorum*; paullo aliter ap. Homer. Odyſſ. σ, 135. 136 nobiliſſimis verſibus: tales hominum mentes, ita homines animo affecti, adeoque læti ac triſtes, uti ſors cujuſque diei rerumque externarum conditio ferat: Ita enim interpretandi verſus: Τοῖος γὰρ νόος ἐϛὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων, Οἷον ἐπ᾽ ἦμαρ ἄγῃσι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε; at in Marone animorum habitus mutatur ex triſtitia ad lætitiam verſus. 423. *ovantes gutture* h. cantu, lætam vocem edentes.

424—437. Ad præſagia e lunæ phaſibus et iis, quæ in ſolis ſpecie apparent, progreditur. Iis enim obſervatis, ſequentis diei tempeſtatem ac cælum

Ordine, refpicies: numquam te craftina fallet
Hora, neque infidiis noctis capiere ferenæ.
Luna, revertentes quum primum conligit ignis,
Si nigrum obfcuro conprenderit aëra cornu:
Maxumus agricolis pelagoque parabitur imber.
At, fi virgineum fuffuderit ore ruborem:
Ventus erit; vento femper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu quarto, namque is certiffimus auctor,
Pura, neque obtufis per cœlum cornibus ibit:

425. *refpicias* Menag. pr. et Seneca Epift. 88. *profpicies* Franc. *profpicias* Parrhaf.——427. *colliget* Goth. fec.——428. *obfcuræ* Medic., fc. Lunæ, quod etiam elegantius haberi poffit. *comprenditur* Ven. *aëra* vetuftiffima exemplaria habent, idque repofuit Nauger. Ald. tert., at priores *aëre*, quod Pierius et Catrœus præferebant; ut eft in cod. Rottend., minus bene. vid. Burm. et Martin.——429. *agricolæ* ed. Cerdæ: et mox *virgineo*, fine libro, ut videtur, fcripto.——430. *Aut fi* Medic. a m. pr. et Menag. *ora* fragm. Moreti: unde conj. Heinf. *virgineo fuffuderit ora rubore;* quod ufitatius poëtis, fed hac ipfa de cauffa fufpectum; *ore* erit, in ore. Saltem cum Voffio V. C. erit præferendum: *virgineum f. ora ruborem*, minore etiam mutatione.——432. *ortu in q.* editum video ufque ad Pulmannum conftanter; retinent tamen et poft illum Ruæi, Catrœi edd., et e codd. Parrhaf. Bodlei. alter Arundel. Goth. pr., et fic apud Senecam Suafor. *namque his* Goth. pr. Voff. pr. edd. Junt. et Ald. pr. *hic* Voff.——433. *Plena nec obtufis* Seneca Suafor. In Einonis Chronico vulgato in Analect.

cælum facile prædifci poffe, etiamfi noctis ferenitas aliud promittere videatur. In his omnibus ante oculos fuit Aratus, qui copiofus eft in hoc prognofticorum genere. 426. Sic Æn. V, 851 *cæli toties deceptus fraude fereni.* Rem ipfam fubminiftravit Aratus Diofem. 46 fq.

427—437. Luna renafcens fi obfcura fuerit, eft præfagium pluviæ; fi rubicunda, venti. Quarta dies a nova luna fi puro nitore fulferit, ferenitatem per totum menfem portendit. Refpicit h. l. Plin. XVIII, 79. Ex multis, quæ de luna tradit Aratus, Diofem. 51—55. 69—72, hæc feligit poëta; nonnulla quoque v. 432—435 aliter eft interpretatus. Virgilium expreffit Vegetius de Re milit. V, 11. 429. *agricolis pelagoque*, pro nautis. Ne hæreas, cur pelago imber minetur. 431. *vento* h. l. cum ventus futurus eft. 432. *auctor*, qui pollicetur, vaticinatur, h. l. præfagit.

Totus et ille dies, et, qui nafcentur ab illo
Exactum ad menfem, pluvia ventifque carebunt;
Votaque fervati folvent in litore nautæ
Glauco et Panopeæ et Inoo Melicertæ.
  Sol quoque et exoriens, et quum fe condet in undas,
Signa dabit; folem certiffima figna fequuntur,
Et quæ mane refert, et quæ furgentibus aftris.
Ille ubi nafcentem maculis variaverit ortum,
Conditus in nubem, medioque refugerit orbe:

Analect. Matthæi Tom. III modo vulgatum, modo *Laxa nec obfcuris* recitari, monuit Burm. *obtunfis* in Romano et multis fcribitur. *nec* Pierii libri, et Goth. pr.——434. *nafcetur* Rom. Pierii et Regius Martini. *nafcuntur* Longob. Pierii.——435. *carebit* ed. Ven.——436. *ad littora* Romanus.——437. *Panopiæ* Medic. *Panopæ* ed. Junt. *Meliuerti* Medic. a m. pr. Græce effet: Γλαύκῳ καὶ Πανοπείῃ ἰδ' Ἰνῴῳ Μελικέρτῃ.——438. *Sol quoque exoriens*, fine *et*, relicto hiatu, Medic. Moret. pr. Ven. *Sol q. cum e.* ed. Ven. *condit* frag. Moreti, Gudian. Moret. unus, Mentel. pr. a m. pr. *nec quum fe* Ven. Reg. a m. pr. *cudet* Goth. fec. *ad undas* Moreti quart. ——439. *fequuntur* Pierius et Heinf. e melioribus, *fequentur* alii. Emendatiorem lectionem jam Naugerius dedit Ald. tert. *fequuntur* eft pro adeft, ineft, ἕπεται.——440. *auftris* Medic. et Rottend. fec. a m. pr., etiam Erf. a m. pr.——441. *orbem* Parrhaf. et ed. Veneta Burmanni; cui abblanditur lectio; modo codicum major effet auctoritas, nec recurreret verfu fequ. *orbe.* Verum etiam paullo ante v. 432 *ortu quarto:* et eft hoc exquifitius. Eadem variatio Horat. Carm. IV, 2, 58, ubi vid. Bentlei.——442. *refulgerit* Rottend. fec., et *refulferit* Erf. Videtur poffe referri ad illud phænomenon, cum ex atris nubibus medius orbis folis erumpit, ὁππότε

git. 436. 437. Secunda erit navigatio. Jam 437 Parthenii verfum effe, ex Gell. XIII, 26, et Macrob. V, 17 novimus: Γλαύκῳ καὶ Νηρεῖ καὶ Ἰνῴῳ Μελικέρτῃ, feu ut Gell. laudat, fed ex interpolatione, Εἰναλίῳ Μελικέρτῃ. Panope vel *Panopeia* (Πανόπη, Πανόπεια) eft inter Nereides: Æn. V, 240. *Melicertam* autem effe Palæmonem inter deos receptum, Inus f., fatis conftat.

438—440. Ex Arato Diofem. 87—89. In feqq. variavit nonnulla Virgilius ex eo ducta, aut plura in unum contraxit. Cf. Plin. XVIII, 35, f. 78. 441. Sol oriens fi maculofus (cf. v. 452) aut nubibus

Sufpecti tibi fint imbres; namque urguet ab alto
Arboribufque fatifque Notus pecorique finifter.
Aut ubi fub lucem denfa inter nubila fefe
Diverfi rumpent radii, aut ubi pallida furget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile;
Heu, male tum mitis defendet pampinus uvas:
Tam multa in tectis crepitans falit horrida grando.
Hoc etiam, emenfo quum jam decedet Olympo,

ὁππότε—*τὰ δ' αὖ περὶ μέσσα φαείνῃ*, h. *τὰ μέσσα περιφαείνῃ*, *medius folis orbis elucefcat*, ap. Arat. v. 98. At vetat hoc fententiarum ordo apud Aratum, quem Virgilium retinuiffe manifeftum eft. Et Avien. *Sed non ora cavo fimilis medioque recedens Orbe quafi.* Bergftræffer V. C. malebat: *variaverit orbem—medioque refugerit ortu.* Quod mutare malim, eft: *mediove.* Nam diverfum hoc ab antec. *maculis variaverit.*——445. *At ubi* Rottend. fec. ——446. *rumpent* reduxit Heinfius, ut in aliis locis, pro *erumpent:* quod vulgo legebatur: nec tamen ubique: *rumpent* jam in Egnat. Commelin. occurrit; et habent iftud omnes meliores etiam Pierii. *rumpunt* Rom., ut et Regius et Ald. tert., fic convenit cum *furgit.* Mox *furget* etiam e melioribus repofitum; idem jam Egnat. Commelin. et hinc alii. Cæteri, in his Aldd., *furgit.*——448. *defendet* Pieriani, item Medic. et alii boni libri. At *defendit* Gudian. a m. fec. Moret. duo, Leid. pr. Zulich. ed. Ven. Erf. a m. fec. *defendat* Mediol. *vites* Ven. et Menag. fec. a m. fec. *tam* Ven.——449. *Tam* antiquiores. *Quam m.* apud Nonium in *Grando.* *Tum* Mentel. duo, fragm. Moreti cum octo aliis. *Jam* Ven. Leid. alter a m. pr. Genev. ed., nec difplicet Burm. cf. v. 506.——450. *decedit* Medic. et Pieriani nonnulli. cf. fup. v. 209. *defcendit* Rottend. alter. *emiffo* Leid.

bus obductus, ab exteriore tantum parte confpicuus et quafi concavus eft, imber portenditur. *medio orbe refugere* fimpliciter accipi poffet, abdi, e confpectu fubduci; nam poëtis *medium* parum accurate dicitur; fed vetat Aratus Diofem. 96 *ὁπότε κοῖλος εἰδόμενος περιτέλλῃ.* Et Plinius: *concavus oriens pluvias prædicit.* Ad reliqua v. Arat. 90. 91. 113. 114, et 123—125. *ab alto* ex æthere. vid. ad v. 324.

445. Aratus Diofem. 97—99 et 152. conf. Plin. l. c. 447. Cum lux oriens erit pallida. Verfus Homericus Od. ε, 1. In v. 448. 449 ipfa ftructuræ converfione orationem exquifitam factam vides; et ornate *crepitans falit* pro, cadit: conf. Æn. V, 458. 459.

450. Aratus Diofem. 158. 159.

Profuerit meminiſſe magis: nam ſæpe videmus
Ipſius in voltu varios errare colores;
Cæruleus pluviam denuntiat, igneus Euros.
Sin maculæ incipient rutilo inmiſcerier igni:
Omnia tunc pariter vento nimbiſque videbis
Fervere: non illa quiſquam me nocte per altum
Ire, neque a terra moneat convellere funem.
At ſi, quum referetque diem, condetque relatum,
Lucidus orbis erit: fruſtra terrebere nimbis,
Et claro ſilvas cernes aquilone moveri.

451. *Profuerat* ed. Ven. *jam* Toll.——453. *Cæruleos* Leid. alter. *Cærulus* Reg.——454. *Si* Romanus. *incipiunt* Medic. Gudian. Leid. pr. a m. pr., it apud Pier. aliquot: et, ſi reliqua loca ad idem tempus revocentur, doctius ita dictum arbitror. *miſcerier* Leid. alter, Franc. Mentel. et Gudian. alter.——455. *cum pariter* Franc. *tum* Rom.——457. *ab terra* Valer. Probus Art. Grammat. I. *at* Medic. *moveat* idem a m. pr., et ita edidit Catrœus, nec probante Burm. Infrequens quidem nec tamen inſolens, *moveat convellere*, permoveat ut ſolvam.——459. *nimbiſque* fragm. Moret.——460. *cernis ſilvas* Goth. ſec.

159. *errare* doctius quam eſſe. 452—455. Arat. Dioſem. 102—107. *Sin maculæ:* ſi maculoſus erit Sol. Mox. 456 *Fervere* elegantius quam, impleri. In illis autem: *non illa quiſquam me nocte* etc. ſuavis orationis, inprimis tenuioris, variandæ color: ſimilis illis: Georg. II, 315 *Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat auctor Tellurem—movere.* III, 436 *Ne mihi tum molles ſub dio carpere ſomnos, Neu dorſo nemoris liceat jacuiſſe per herbam.* Sublectus tamen et is Arato: ut in Phæn. 287 Μὴ κείνῳ ἐνὶ μηνὶ περικλύζοιο θαλάσσης etc., de quo loco jam Longin. ſ. 26 monuit; item 413. 154. 323. Etiam alii; Nicand. Ther. 124. Callim. in Dian. 175. Maneth. V, 202. Quid! quod ſimilis forma in Homero occurrit Odyſſ. μ, 106 de Charibdi: μὴ σύγε κεῖθι τύχοις, ὅτε ῥοιβδήσειεν. Mox *moneat*, hortator, auctor ſit.

458—460. Si mane et veſperi ſol purus erit ac ſerenus, certum id ſerenitatis pignus puta; flante aquilone, qui ſerenat cælum. Aratus Dioſem. 93—95. 126—129. cf. Plin. l. c.

Denique, quid vefper ferus vehat, unde ferenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Aufter,
Sol tibi figna dabit: Solem quis dicere falfum
Audeat? ille etiam cæcos inftare tumultus 464
Sæpe monet, fraudemque et operta tumefcere bella.

461. *Quod ferus* Zulich. *ferat* Medic. a m. pr. Romanus et Cantabrig. ——462. *agit* Reg. Martin. *unde ferenans Eurus agat* conjiciebat Reifkius, acute, ut effet quod *Auftro* refponderet; et quia poëtam decebat magis, *Eurum* quam *ventum* excitare. Etiam Jo. Schrader. conj. *ferenus Eurus*: ut opp. *humidus Aufter*. Enimvero, *unde* Eurus veniat, ignorari nequit; fed, unde ventus venturus fit, quo nubes difpellantur, hoc dubitari poteft. *quid cogitat* accipiebat Reifkius, quafi, coagitet et compellat; uti *agat* fit quafi abigat. Locum declaravit Spencius Polymet. XIII, p. 203. *quid cogat et* edd. Aldd. pr. et fec. cum Junt. ex *cogit et* pro cogitet, ut fæpe erratum. v. Burm. *qui cogitat* Moret. quart. Kingius in app. edit. Martin. *τὸ cogitet* non ferendum effe putabat; itaque malebat *cogat et* aut *concitet*. Hoc eft, minus poëticum præferre alteri, quod poëticæ rationi eft confentaneum.——463. *dedit* Moret. pr.——465. *aperta* Bodlei.

461—463. Verbo, ex fole præfagia omnino petimus certiffima, quæ circa vefperam cæli facies, ferena an nubila, futura fit; a qua cæli parte ventus ficcus an pluvius venturus fit. 462. *quid cogitet Aufter*, præclare, vento in perfonam mutato: ut ap. Horat. *quodcunque minabitur Eurus*. Expreffit tamen et ars ventos: inque his Auftrum, facie truculenta, minaci, fuperciliofa (v. ap. Stuartum *Antiquities of Athens* c. III in turri octogona Andronici Cyrrheftæ, et cf. Spencium Polymet. Dial. XIII, 13). 463. Hinc color ductus Manil. II, 134. 135 *Quod Fortuna ratum faciat, quis dicere falfum Audeat, et tantæ fuffragia vincere fortis!* Nofter *falfum* pro fallenti dixit.

464. Ingeniofus tranfitus ad emblema carminis, feu epifodium, non inelegans, quamquam ad noftra tempora minus accommodatum; quo poëta et illud effecit, ut varietate aliqua diftingueretur argumenti tenor, et effet, ubi ingenium poëtæ fe jactare poffet. *Cæcos tumultus* dixit bellicos ex occulto natos; eofdem mox *fraudes* et infidias conjurantium, et *operta bella* explicat. Noftrum ante oculos habuit Manil. I, 893 *Quin et bella canunt ignes fubitofque tumultus, Et clandeftinis furgentia fraudibus arma*. *tumefcere* vero elegantius quam oriri, furgere; trahuntur enim attributa maris ac procellarum ad bellorum motus. Sic et οἰδᾶν. At Ruhnkenius ad Vellei. II, 15, p. 115 ab arborum et plantarum gemmis ducere mavult.

466. Pro-

Ille etiam exstincto miseratus Cæsare Romam:
Quum caput obscura nitidum ferrugine texit,
Inpiaque æternam timuerunt sæcula noctem.
Tempore quamquam illo tellus quoque, et æquora ponti,
Obscenique canes, importunæque volucres,
Signa dabant. Quoties Cyclopum effervere in agros
Vidimus undantem ruptis fornacibus Ætnam,

467. *Tum* fragm. Moret. et edd. Aldd. pr. ac sec. Reg. Martin.—— 470. *Obscenæque canes* Medic. solus. v. Burm. *Obscenique amnes* Ven.—— 472. *Ætnan* Moret. pr.

466. Prodigia post Julii Cæsaris cædem, quæ eadem pro præsagiis belli civilis subsequentis habebantur, etiam historicis satis sunt celebrata, a poëtis inprimis tractata: Ovid. Met. XV, 782 sq. Tibull. II, 5, 71 sq., ubi v. Obss. Ex historicis inpr. Dio XLV, 17. Inter ea fuit solis non tam defectus, proprie ita dictus, quam per totum annum pallor. vid. Dio l. c. Plutarch. in Jul. Cæs. p. 740. Plin. II, 30. Dio XL, 17. Tibull. l. c. 75. 76. De caussis hujus prodigii a multis disputatum est, et nuper satis subtiliter a Liberto Fassono in diss. Virgilii novæ edit. ab Ambrogio curatæ præmissa; petuntur eæ a maculis solis insolitis. Probabilior, nostrorum quoque temporum experientia, est opinio, obscuratum cælum nebula illa, ferruginea modo, modo rubente, nostris hominibus *Heerrauch (Höhrauch)* dicta: v. Opusc. Vol. III, no. XI. Primas lineas hujus prodigia enarrandi moris duxit Apollon. IV, 1284. Etiam sui consulatus prodigia copiose exposuit carmine Cic. de Div. I, 11. Ad nostri poëtæ morem alii bellorum graviorumque calamitatum præsagia commemorarunt; belli quidem civilis Lucan. I, 525 sq. Petron. c. 122. *ferrugo* poëtica oratione pro caligine. *impia sæcula* homines istius ævi, quo *impium* facinus in Cæsarem commissum erat. *sæcula* Lucretiano more dixit, ubi *sæcla ferarum* et alia.

470. *Obsceni* canes, ominosi, mala portendentes, ut *importunæ volucres*, odiosæ, molestæ, mali ominis cantu. 471. Igitur aliquoties Ætna illo anno ignibus arserat. Æstuantis Ætnæ explosi ignes verbis a tempestate maris petitis describuntur. Omnino *undæ* flammis tribuuntur. vid. Cerda. *liquefacta saxa*, quia massa tum liquescens mox lapidescit.

Flammarumque globos liquefactaque volvere ſaxa!
Armorum ſonitum toto Germania cœlo
Audiit; inſolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos volgo exaudita ſilentis
Ingens; et ſimulacra modis pallentia miris
Viſa ſub obſcurum noctis; pecudeſque loquutæ;
Infandum! ſiſtunt amnes, terræque dehiſcunt;
Et mæſtum inlacrimat templis ebur, æraque ſudant.
Proluit inſano contorquens vertice ſilvas

474. *ſonitus* Menag. ſec. Goth. ſec. et Schol. Juvenal. Sat. XI, 111. *ſonitum ex toto* Venet. *ſonitu* Goth. pr.——475. *timuerunt* Moret. pr. et Zulich. *montibus* Medic. a m. pr. cum aliis, etiam Romanus a m. ſec. ——476. *eſt audita* Reg. ap. Martin.——479. *omnes* Menag. pr.——480. *lacrimat* Pierii Oblongus.——481. *Proruit* Schol. Cruqu. Horat. Carm. IV, 4. vid. Burm. *vertice* alii. vid. eund.

Eſt quæ vulgo *Lava* appellatur; cf. Æn. III, 576, et Carm. Ætna.

474. Arma in cælo viſa ſæpe narrata ſunt; nunc a Rheno. Videtur ei ſuperſtitioni *aurora borealis* originem dediſſe. Alpes ſæpe tremuiſſe Plinius notavit lib. II, ſect. 82; mirum, hoc prodigium nunc raro nuntiari: ſæpius de Apenninis. An forte veteres glaciei perennis ruinas et percuſſum inde ſolum et aërem pro terræ motu habuere?

477. *ſimulacra* mirum in modum *pallentia* e Lucret. I, 124 ſunt defunctorum umbræ. conf. Cerda. Mentibus hominum magno imminentis calamitatis metu percuſſis ſpectra objecta eſſe in locis ſolis, non inſolens res eſt. Mox 478 intell. *boves vocales*. vid. Tibull. II, 5, 78. Tum *ſiſtunt amnes* ſe, conſiſtunt. Ad rem refer Horat. Carm. I, 2, 13 ſqq. *Vidimus flavum T.*; inde miraculo aucto ad fontem recurrunt amnes; cauſſa adjecta eſt in *terræ dehiſcunt*, ſcil. motu ac ruina ſoli, qua obſeptus fluvii curſus eſt. *ebur æraque*, ſunt ſigna ex ebore et aëre; ea *illacrimari* credebantur, forte dum tepido ſudabant humore per tempus pluvium collecto. Adeo in re alioqui ſatis obvia occæcati metu animi trepidabant.

481. De arte poëtæ vid. Scalig. Poëtic. V, 14, p. 278. Ut ira, rabies, ſic furor, et *inſania* incitato flumini tribuitur. Locum ante oculos habuit

Fluviorum rex Eridanus, camposque per omnis
Cum ſtabulis armenta tulit. Nec tempore eodem
Triſtibus aut extis fibræ adparere minaces,
Aut puteis manare cruor ceſſavit; et altæ
Per noctem reſonare, lupis ululantibus, urbes.
Non alias cœlo ceciderunt plura ſereno
Fulgura; nec diri toties arſere cometæ.
Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis

482. Pronuntiandum *Fluvjorum.* —— 483. *armenta trahit* Moret. ſec. Zulich. edd. Ven. et Mediol. cum Regio Martini et Erf., quod ſollenne. vid. Burm. —— 484. *haud* ed. Mediol. *minacis* Gud. *minantes* alter Rottend. —— 485. *Haut p.* ed. Mediol. *Nec p.* Lutat. ad Stat. Theb. IV, 374. *Aut putris* Franc. *altæ* Heinſ. e Medic. et al. codd. et edd., h. magnæ, frequentes. Obtinuerat hoc edd. inde ab Aldo vulgatas: obſedit inde Batavas edd. *alte* initio a Pulmannianis facto. Cuninghamius emendarat *alta,* ut Horat. Sat. I, 6, 43 *magna ſonabit.* Reiſkius conjectabat: *altam* ſc. noctem. —— 486. *Per noctes* Leid. ſec. —— 487. *ſiniſtro* Gud. a m. ſec.

buit Lucan. I, 408 ſqq. Padi autem eluvies incredibiles ſæpe agrorum hominumque ſtrages feciſſe narrata eſt. 485. Ad prodigia hæc conf. diſputata in Opuſc. Vol. III, Proluſ. XI et XIV. 487. *Sereno tonuit.* Huc refer Horat. Carm. I, 2, 3. 4. 488. v. Cicero de N. D. II, 5, §. 14.

489. Hæc prodigia inſequutum eſſe ait bellum civile, prælia ad Philippos, Macedoniæ adjectæ, olim Thraciæ, urbem commiſſo, et Bruti Caſſiique nece nobilitatum. Poëtica ratione Philippos dicit vidiſſe Romanas acies *concurrere,* et quidem *iterum concurrere,* Romanos alterum prælium, poſt illud in priore bello civili ad Pharſalum habitum, inter ſe feciſſe. *Nec diis fuit,* viſum eſt, *indignum,* iniquum, pro, iis placuit, in eodem Macedoniæ regno, latius accepto, bis ſtragem Romanorum fieri. *Emathia* Macedoniæ eſt pars, ad quam proprie nec Pharſalus nec Philippi referri poſſunt; ſed poëtæ latius eo nomine etiam pro Theſſalia utuntur. *Hæmus* mons eſt Thraciæ, cui poëtica ratione urbs Philippi ſubjacere dici poteſt. Lucan. I, 675 *latoſque Hæmi ſub rupe Philippos.* IX, 271 *Emathios Philippos* dixit. Magna pars Thraciæ olim Macedonibus paruit. Satis nobis declaraſſe videmur loci ſententiam. Ad virorum doctorum contentiones deſcendere non poſſumus, quæ maxime errori debentur, quod

Romanas acies iterum videre Philippi;
Nec fuit indignum ſuperis, bis ſanguine noſtro
Emathiam et latos Hæmi pingueſcere campos.

491. *Non* Moret. ſec. Parrhaſ. Markland. ad Stat. Silv. III, 68 cum interrogatione legendum eſſe contendit: *Nec fuit indignum, Superi, bis.* Et ſic ed. Mediol. Bene utique et hoc. Vulgata tamen nec minus bene. Itaque nullus emendationi locus. conf. Burm. *ſuperbis* Goth. pr.—— 492. *lætos* Reg. Martin. cum nonnullis edd.

quod τὸ *iterum* cum *videre* jungebant, non *iterum concurrere.* Inſerta eſt nuperæ Romanæ editioni etiam hoc de loco viri docti diſputatio; et alia Holdſworthi (in *Diſſ. upon Virgil* p. 375 ſqq.), qui binos Philippos fuiſſe cum obſervaſſet, alteram urbem ad Strymonem, alteram non longe a Pharſalo Theſſaliæ circa Thebas Phthiæ, utramque a poëta reſpici putabat; mira prorſus ambiguitate, et luſu tanto poëta indigno. In Virgilio tamen nemo hærebit, qui interpretationem recte inſtituerit. Manilius, qui hunc locum in extrema libri primi parte ante oculos habuit, eandem poëticam rationem amplexus paullo licentius extulit: *Civiles etiam motus cognataque bella Significant* (cometæ ſive alia meteora), *nec plura alias incendia mundus Suſtinuit, quam cum ducibus jurata cruentis Arma Philippeos implerunt agmine campos. Vix etiam ſicca miles Romanus arena Oſſa virum lacerosque prius ſuperadſtitit arius.* Licuit poëtæ, quamquam paullo craſſius, in eodem loco prælium factum dicere, quod in illis regionibus, in eo regno aut plaga, factum. Ut adeo ne tum quidem vitioſe dictum videri debeat, ſi Philippis ipſis dicat iterum concurriſſe Romanas acies. Quid? quod contendi poteſt, veteres, cum hæc Virgiliana carmina legerent, ſententias non aliter conſtituiſſe? Ex imitatione Ovidii judices. Is Met. XV, 823. 824 de Cæſaris ultione: *Pharſalia ſentiet illum, Emathiaque iterum madefacti cæde Philippi.* Et Lucanus, qui lib. VII ſub f. totum hunc locum expreſſit, *Theſſalia infelix!* v. 853 *Ante novæ venient acies, ſcelerique ſecundo Præſtabis nondum ſiccos hoc ſanguine campos.* Et tandem Petronius cap. 121 (de Bello Civ. 110) *Cerno equidem gemina jam ſtratos morte Philippos.* Noli tamen propterea cum viris doctis exiſtimare, veteres Pharſaliam cum Philippis confudiſſe. Latius *Emathiam, Theſſaliam, Hæmum, Philippos* et *Pharſalum* in poëtis, qui de his præliis agunt, dici, ac ſi ad eandem regionem omnia illa referenda ſint, obvia res eſt. 489. *paribus telis*, cum utrinque a Romanis pugnaretur. Hinc Lucan. I, 7 *infeſtiſque obvia ſignis Signa, pares aquilas, et pila minantia pilis.* Et Valer. Fl. VI, 404 *Romanas veluti ſæviſſima cum legiones Tiſiphone regeſque movet: quorum agmina pilis, Quorum aquilis utrinque micant.* 491. 492. Decrevere dii, bis cædes Romanorum

Scilicet et tempus veniet, quum finibus illis
Agricola, incurvo terram molitus aratro,
Exesa inveniet scabra robigine pila,
Aut gravibus rastris galeas pulsabit inanis,
Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulcris.
Di patrii Indigetes, et Romule, Vestaque mater,
Quæ Tuscum Tiberim et Romana Palatia servas,

493. *tempus veniet et illis finibus, quum* jungebat interpretatione Reiskius. Alius forte simili acumine jungat *Scilicet et, tempus veniet quum, f.*—— 494. *terra* ed. Junt. *terræ* Venetus.——495. *inveniat* Rottend. sec. a m. pr.——498. *Di patrii, Indigetes,* distingui potest. v. Not. *Indigenæ* ed. Ven. *Di patriæ* Heinsius maluisse fertur.——499. *Qui* frag. Moret. Voss. *et* abest a Veneto.

manorum in finibus Macedoniæ fieri.

493. Expressit et hæc loco sup. laudato, Manil. I, 908. 909. Natum phantasma ex vulgari: ossibus cæsorum Romanorum agros constratos esse. 494. A Lucret. V, 932 *ferro molirier arva.* 496. *inanes* otiosum galearum epitheton: cum *pulsabit* adjunctum sit; alias cavas et ab effectu *sonantes* dicunt. Locus a multis expressus, inprimis Claudiano XXI (de Laud. Stilic. I), 134—137. 497. *Grandia ossa* ad communem de vastis priscorum hominum et heroum corporibus opinionem præclare dixit; conf. Æn. XII, 899. 900. Cum in istis præliis fortissimi homines cecidissent, posteritas, quæ corrupto huic et decrepito sæculo successura est, eodem modo horum ossa mirabitur, ut nos priscorum hominum. Debuit autem hoc, jam Maronis temporibus, sæpe contingere, ut terra eruta aratores in magna ossa fossilia inciderent: quæ, cum belluarum ex priscis telluris ruinis essent, ad priscos tamen homines ac gigantes referrentur. Debuere quoque, post tanta Italiæ bella, sæpe agris motis in loca pugnarum factarum incidere homines et ossa cum armis permixta reperire.

498. *Dii patrii* et *Indigetes* ab aliis pro iisdem, ab aliis pro diversis habentur. vid. Cerdam, Ruæum, Martinum et Thesaur. L. L. Nec mirum hoc, pro varia nominum rerumque acceptione. Itaque in hoc otium consumere nolim. A poëtis minus severa diligentia in his requiritur. Pro iisdem habet etiam Spencius, et Jovem, Junonem, ac Minervam designari putat Polymet. p. 315. Possunt tamen ex poëtæ animo distinguenda videri numina, si Ovidii locum Met. XV, 861 sqq., qui inde expressus est, respicias. *Dii indigetes* sunt

Hunc faltem everfo juvenem fuccurrere fæclo
Ne prohibete! Satis jam pridem fanguine noftro
Laomedonteæ luimus perjuria Trojæ.

500. *Hui.* Goth. fec. a m. fec. *averfo* Mentel. pr. a m. pr. *juvenem everfo* Venetus.——501. *Nec* Ven. *nam pridem* ed. Ven.——502. *Laumedonteæ* Voff. pr. Parrhaf., e vitio fæculi. v. Burm.

ἐγχώριοι. Ex iis Æneas erat: vid. Liv. I, 2 extr. Tibull. II, 5, 46. Æn. XII, 704. Idem Æneas *deos patrios* feu *Penates* a Troja in Latium advexerat. 500. *juvenem*, ut Ecl. I, 43, Romani fermonis noto ufu appellat Octavianum Cæfarem, tum circa XXVII annum agentem. *Sæclo* (ut v. 468) *everfo* dixit, quod in profa, *rebus perditis fuccurrere;* ut *everfum imperium* pro labefactato, interitum ruente: v. Duck. ad Liv. XXX, 16, 6. Cæterum nonnulla in fequentibus funt, quæ forte Romanis magis probari potuerunt, a nobis excufari forte fatis eft; etfi declarare videntur, jam tum poëtæ animo infediffe Æneidis argumentum, ut a Trojanis rebus fata Romanorum apta et nexa faceret. *Laomedontis* certe *perjuria* nimis longe petita videri poffunt; nec fententiarum admodum commodus et naturalis ordo et junctura effe. Verum de Romanorum fenfu quærendum erat, non de noftro. Scilicet magna aliqua calamitas non nifi deorum iris immitti poteft: exarfere illæ magno aliquo fcelere ac piaculo commiffo. Ita bella civilia referuntur ad majorum magnum aliquod ἄγος: ab Horatio ad parricidium Romuli Epod. VII, 17, a Virgilio ad Trojanorum, qui gentis Romanæ auctores fuere, facinora. Jam porro: bellorum civilium fcelera novum funt ἄγος, novum piaculum, quo obftricti homines deorum iras in fe provocant; inde calamitates eafdem iras et novas portendunt prodigia: quæ procuranda funt et τὸ ἄγος expiandum. Verum reatus ille folvi nequit nifi certis ritibus et facris piacularibus, non nifi ab homine puro ac fancto aut a deo aliquo curandis: hic erat Octavianus Cæfar, qui idem remp. unus reftituere poterat. Hoc idem perfequutus eft Horat. I Carm. 2. Jam his notionibus imbutum animum fi habueris, facile expedies fingula: Permitte, dii, ut Cæfar remp. reftituat et belli civilis fcelera expiet. Satis malorum experti fumus: 501. 502. Ne nobis eum eripite, tamquam unum illum, qui culpam noftram expiare poteft: etfi ævi hujus tantæ funt e bellis civilibus corruptelæ, ut dei alicujus præfentiam vix ferant. Hæc omnia fplendide ornavit et amplificavit.

502. De Laomedonte nota narratio, qui Apollinem ac Neptunum mercede pro muris Trojæ exftruendis pacta fraudaverat,

Jam pridem nobis cœli te regia, Cæſar,
Invidet, atque hominum queritur curare triumphos:
Quippe ubi fas verſum atque nefas; tot bella per orbem,
Tam multæ ſcelerum facies; non ullus aratro
Dignus honos; ſqualent abductis arva colonis,
Et curvæ rigidum falces conflantur in enſem;

503. *cœli nobis* Romanus.——505 *verſumque* Franc.——506. *Jam multæ* Reg. Goth. pr. *Tum multæ* Moret. quart. *non nullus* Menag. pr. *nullus aratro Ceſſit honor* Serv. ad Æn. IV, 103 citat vitioſe.——507. *adductis* Rottend. alter.——508. *curvantur in enſem* Franc. *formantur* Nonius Marcell. in *rigidus*, et Servius ad Æn. XII, 304.

verat. cf. Horat. III. Carm. 3, 21. Poteſt tamen *Laomedontea* Troja ſimpliciter pro epitheto haberi, et *perjuria Trojæ* latius ad omnia ἄγη et facinora Trojanorum, eoque ipſo ad fata ac mala inde nata, referri, quæ in Romanos, eorum poſteros, redundarunt. Adeo inſedit hominum animis illud judicium: numinis iras non niſi pœnis ſcelerum placari poſſe, et, ſi ſcelerum auctores eas effugerint, expeti has a nepotibus. 503. Retrahendum eſt ad v. 500 unus eſt Cæſar, qui remp. labefactam reſtituere et mala tollere, deorum iras placare poteſt: at hic, ipſe diis par et mox deus futurus, verendum eſt, ne ab hac ſcelerum contage ſubductus nobis eripiatur: Fere ut Horat. I Carm. 2, 45, qui totus locus inde a v. 25 pro æmulatione hujus loci Maroniani haberi poteſt.

505—511. Ad annum ab U. C. 717 M. Agrippa et L. Gallo Coſſ. hæc ſpectant; aut ad apparatum pugnæ Actiacæ per ſequentes annos ſunt referenda. cf. Vita Virgilii ad hos annos. Anno illo 717 multis prodigiis turbati erant animi, dum inter Triumviros parum firma fides, et paullo poſt graves inimicitiæ; inter Cæſarem et Sext. Pompeium bellum recrudeſcebat; Antonius exercitu adverſus Parthos jam dudum Syriæ infeſtos ibat; ab Agrippa, qui Rhenum tranſierat, in Galliis bellum modo confectum erat. Hæc omnia in unum conferre potuit poëta, ut gravior eſſet ſententia. Si de apparatu belli Actiaci hac Georgicorum parte agi cum Martino exiſtimare malis: v. 509 latiori ſenſu erit accipiendus de extremis imperii finibus, unde copiæ contrahebantur ab Antonio et Cæſare.

505. *ubi* h. l. apud quos. 506. *Novum ſcelerum proventum* dixit Lucan. II, 60. 507. *Dignus*

Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum;
Vicinæ ruptis inter ſe legibus urbes
Arma ferunt; ſævit toto Mars inpius orbe:
Ut, quum carceribus ſeſe effudere quadrigæ,
Addunt in ſpatia, et, fruſtra retinacula tendens,

510. *Vicinæ inter ſe ruptis jam legibus* duo Moret. et Menag. pr., nec non Cantabrig.——511. *tota Mars improbus urbe* duo Mſſ. apud Serv. ad Eclog. IV, 13. *una urbe* unus ap. eund. ib. *ſecum* aberratum Goth. pr.——513. *Addunt in ſpatia* Burmannus revocavit, cum Heinſ. *in ſpatio* prætuliſſet. *Addunt in ſpatia* erat lectio Aldd. et ex his profectarum; *Addunt ſe in ſpatia* Egnat. Commel. Steph. Pulm., et ex his vulgatæ; ita et multi codd., etiam Arundel. et uterque Gothanus; et ſic legitur in edd. Quinctil. Inſt. Or. VIII, 3, 78. At multi codd. *ſe* omittunt, ut Heinſ. et Pierius de ſuo Mediceo, Romano, atque aliis teſtantur; quatuor alii a Burmanno, inter quos Regius, quinque a Martino et in ed. Cuningh., e qua et ipſa exulat *ſe*, edd. 1474 et 1476 laudantur. Pro hac lectione militat Silius XVI, 372 *In ſpatia addebant*, ubi tamen vetuſtæ membranæ *in ſpatio* habent, quod etiam Drackenb. vulgavit. Jam in noſtro loco Medic. et Gud. habent ſcriptum *Addunt ſpatio*: niſi quod in Medic. *in* et *a* ſupra

nus honos, ſatis magnus. 510. De diſſidiis civilibus accipe.

512. A Circo ſumta comparatio tumultuantis orbis; ſemele miſſi currus cum tanto impetu ruunt, ut ab auriga retineri nequeant. *Spatia* hic de ſeptem ſpatiis ſeu gyris accipiunt, quibus in circo decurſus finiebatur. Nec tamen hoc neceſſe. *Spatia* pro ſpatio h. ipſo loco, quo decurritur, et de decurſu æque bene dicuntur, ut Ge. II, penult. III, 203. Æn. V, 316. *Addunt* quadrigæ *in ſpatia*: ſubintelligitur a doctiſſimis interpretibus *curſum*, h. intendunt, in ipſis ſpatiis currendi ſumunt vires; quod tamen durum. Quid ni *addere* pro addere ſe; h. concitare ſe, concitato curſu ferri, dictum dicas? *Dare ſe in fugam* etiam in pedeſtri oratione frequentamus; ſimilia vid. Georg. IV, 528. Æn. XII, 633. *addere ſe* pro ſimplici dare ſe, immittere ſe, ruere in decurſum, cum impetu ferri *in ſpatia*, in decurſum, cur indignum videatur poëta? Scilicet *addere* ſe vulgari uſu eſt, adjungere ſe, accedere. Ut Ecl. VI *Addit ſe ſociam timidiſque ſupervenit Ægle*. Æn. IX, 149 *Addunt ſe protinus omnes Etruſci ſocios*. Inde idem fit cum impetu. *Addere* pro mittere, immittere, injicere dictum eſſe, etiam b. Geſnero probari video ad Quinctil. VIII, 3, 78 et confirmari a Burm. ad c. l., quamquam græca ibi minus bene laudari puto. Expreſſit noſtrum

Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

ſupra ſunt adſcripta. Ita etiam in Mſſ. nonnullis ap. Quinctil. VIII, 3, 78 legitur Erat itaque pertenuis auctoritas, qua Heinſ. nixus *Addunt ſe in ſpatio* reponebat; gravior alterius lectionis *Addunt in ſpatia:* ut *ſe* ſuppleatur ex antec., ut Æn. I, 440 *Infert ſe — miſcetque viris.* Vel ut abſolute ponatur *Addunt*, ut fit in aliis, pro *Addunt ſe.* Hæc forte melius expediunt rem, quam quæ cumulata ſunt ab Heinſio. De cæteris vid. Not.

trum Silius XVI, 372 *Jamque fere medium evecti certamine campum In ſpatia addebant.* Gratius Cyneg. 227 *incumbere ſpatiis* (προσκεῖσθαι τῷ δρόμῳ) eo ſenſu dixiſſe videtur; et Homer. Illiad. Ψ, 375 ἵπποις τάθη δρόμος. Novam rationem propoſuit Voſſ. V. C. ut ſit pro, *addere ſpatiis. ſpatia addere in ſpatia.* An hæc ratio lenior ſit judicent alii. Comparatio verſatur in impetu ruentium accelerato; non in ſpatiorum numero. 514. Nota figura *currum*, h. equos, *non audire habenas* dicit, qui regi non poſſunt. Horat. Ep. I, 15, 13 *equi frenato eſt auris in ore.* Pindarus ἄρματα πεισιχάλινα dixit Pyth. II, 21.

EXCURSUS I.

De aratro Virgiliano.

GEORG. I, 169 sqq. *Continuo in silvis magna vi flexa domatur In burim et curvi formam accipit ulmus aratri: Huic a stirpe pedes temo protentus in octo; Binae aures duplici aptantur dentalia dorso. Caeditur et tilia ante jugo levis altaque fagus, Stivaque, quae currus a tergo torqueat imos.*

Exposui locum quantum potui pro sermonis ratione; etsi rei agrariae peritia non satis instructus. Admodum itaque laetabar, cum post illa a me scripta viderem virum doctum, rei agrariae peritum, eumque perspicacissimum, *de aratro veterum* accurate agere *(Betrachtungen teutschen Patristen heilig III Band* 1780, *p.* 283 *sqq.)*; repetiit eadem fere in *Actis Acad. Elect. Mogunt.* 1779, p. 125 sqq. Proponam ex eo, quae ad Virgilium spectant, acute utique et ingeniose disputata. De caeteris dispiciet bonus Hesiodi editor, si quis ejus carmini aliquando obtigerit.

Primo versus: *Caeditur et tilia ante jugo levis, altaque fagus Stivae, quae currus a tergo torqueat imos:* e Martini judicio constituit; eosque bono sensu carere pronuntiat, nisi *cursus* emendetur cum viro docto apud Martinum. Enimvero sic Maro latine dicere non potuit: quod sensus quemque suus docere potest, si sermonis usum habeat. At *currum* pro *aratro rotis instructo* dicere per poëtici sermonis indolem et usum licuit; eum, h. e. aratrum, regit, *a tergo torquet* arator; *imi currus* epitheto ornante dicti sunt non minus poëtice, quatenus vomere alte impresso inferior aratri pars desuper ab eo, qui stivam moderatur, flectitur ac regitur; Exit itaque, modo genium poëtici sermonis teneas, e Virgiliana lectione sententia eadem, quam viri docti inferre volunt per lectionem corruptam. Negat vir doctus aratrum rotis instructum jam tum innotuisse. Atqui notum illud fuisse hic ipse locus docere debebat. Quod a Catone et Varrone illud non commemoratum est, pro argumento idoneo esse nequit: cum neuter id agat, ut instrumentorum rusticorum formam curiose describat. Fac vero utrumque id egisse, quod non egit: potuit secundum illos, Virgilii aetate, in agro Mantuano, aliud usu haberi; Innotuere post arma a Julio Caesare in Gallias illata

lata alia quoque a Gallis inventa; ut certa vehiculorum genera, carrucæ et ſic porro; coli cœpit in Alpibus ſecale (Plin. XVIII, 16, 4) Romanis ignotum. Occurrunt alia in Virgilio Italiæ ſuperioris agris propria ac ſingularia. Plinii verba lib. XVIII, 48 a me laudata omnem facile dubitationem tollerent, ſi lectio in eo eſſet minus incerta. *Dentalia*, h. e. dentale, ἔλυμα, bene vir doctus, quem laudavi, docet accipiendum eſſe de vomeris parte anteriore *(Pflugkopf)*, in acumen acta: hoc dentale *duplici* eſſe *dorſo*, h. e. binis cruribus in formam litteræ V *(Sohlhölzern)* aptatum; *binas aures* tandem, tabellas a Varrone I, 29, 2 memoratas, vomeri additas *(das Streichbret und Molterbret)*, et utrique cruri ita impactas, ut impreſſo in ſolum vomere terra proſciſſa utrinque accumulata in ſulcos attollatur. *Buris* eſt temo, ἱστοβοεύς; ſcil. proprie pars ejus infima, ut jam Salmaſ. in Solin. p. 576 docuit. Inſpicienda et cognoſcenda ſunt reliqua; etiam de aratro Heſiodeo; niſi quod malim eum ſimpliciter appoſuiſſe qualem ejus formam ac ſpeciem apud animum effingeret, nec de epochis mutationum inter Ægyptios, Græcos, et Romanos tam multa eſſe ariolatum, quæ ad liquidum perduci nequeunt. Quod enim noſtro tempore fieri videmus, non minus olim locum habuit, ut in diverſis populis ac regionibus ſeu more majorum ſeu ſoli natura aliave neceſſitate urgente diverſa eſſet aratri forma, retineretur que deterior multis in locis, cum in aliis dudum inventa et frequentata eſſet melior et elaboratior. Evolvat, cui talia curæ ſunt, Paullum Lucam *Voyages* Tom. I, p. 182. Norden *Voyage en Egypte* T. I, pl. 56. add. Goguet *Orig. des Loix* T. I, p. 184 ſqq. Sunt antiquæ artis opera, in quibus aratrum viſitur: vix tamen notionem accuratam inde conſequi licet: Comes de *Caylus Recueil d' Antiquités* T. V, pl. 82. Muſeum Etruſcum Tom. I, tab. extr. Spon. Miſcell. p. 308. IX. Winckelm. *Monum. ined.* p. 105. Gemmæ aratrum, obſcure tamen, referentes ſunt Muſ. Flor. T. II, t. 42. Gorlæi Dactylioth. Tom. II, n. 231. Aratrum, quod in Heſiodi edd. ex ant. codd. exhibetur, et in Montfauc. Palæogr. gr. p. 9 repetitum eſt, ſerioris ſeu commenti ſeu uſus eſſe patet; nam ab Heſiodo adſcriptum nemo dixerit. Formam aratri, quo nunc Mantuani ac Veneti agricolæ utuntur, una cum alio exquiſitioris ſtructuræ, Martinus exprimi curavit ad p. 48. Verum neutra forma cum Virgilianis verbis ſatis convenit. (Nunc cum magna operis ruſtici peritia hæc perſequutus eſt Voſſius V. C. Comparandus præterea eſt Dickſon *of the ancient Huſbandry.*)

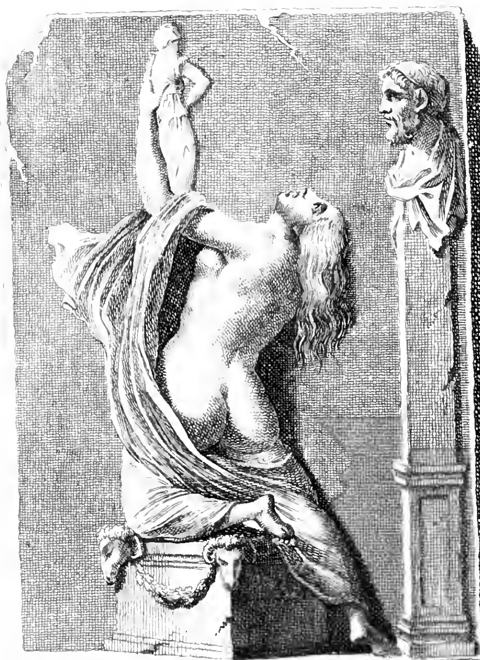
Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram. Ge. II, 395.

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON,
LIBER SECUNDUS.

ARGUMENTUM.

Propositio cum invocatione Bacchi 1—8. De *arborum* inprimisque vitium et olearum *cultura* acturus, primo loco varios arborum proventus alios a natura alios ab arte profectos exponit. Aliæ itaque arbores sponte nascuntur—21; aliæ arte parantur: et quidem avulsione—23, infossione 24. 25, propagine 26. 27, surculo 28. 29, concisione 30, 31. insitione 32. 33. 34. Nunc edocturus, studium esse adhibendum et suam cuique arbori pro generis et soli natura culturam: Mæcenatis propitiam voluntatem implorat—46. Arbores, quæ sponte proveniunt, cultu emendari possunt—56; quæ satu nascuntur, feliciora habent incrementa transplantatione, et aliis artificialis culturæ generibus—72; inprimis inoculatione et insitione proprie dicta—82. Deligendæ quoque arborum ejusdem generis species præstantiores

tantiores—108. Cælum quoque cujusque arboris naturæ idoneum est circumspiciendum; nam magna in hoc est varietas—135; et sic aditum sibi parat ad laudes Italiæ, omnium rerum proventu felicissimæ—176; tandem soli natura est exploranda, cui proventus generi illa conveniat—225; subjiciuntur criteria soli cognoscendi et judicandi—258; et viæ ac rationes soli tractandi et naturæ ejus emendandæ, adeoque ipsa cultura cum omnino arborum, tum inprimis vitium. Scilicet primo docentur quæ in plantatione observanda sint—314; etiam de tempore plantationis faciendæ—345; de cura post illam adhibenda, inque hac de putatione (362—370) et de avertendis iis, quæ nocere possunt novellis arboribus (371—379); cumque in his caper sit, excurrit in morem mactandi hirci in Bacchi sacro—396. In vitibus tamen inprimis adsidua est cura per totum annum adhibenda—419. Minus operosa est olearum cultura—425, et pomorum—428, exigua aut omnino nulla sativarum arborum—457. Inde excursus in laudes vitæ rusticæ, pars carminis felicissima—ad fin.

GEORGICON SECUNDUS.

Hactenus arvorum cultus et ſidera cœli ;
Nunc te, Bacche, canam, nec non ſilveſtria tecum
Virgulta, et prolem tarde creſcentis olivæ.
Huc, pater o Lenæe; tuis hic omnia plena 4

1. Deerat hic verſus in Zulich., ſcilicet ut ſæpe primi verſus, a chryſographis ſupplendi. A Geſnero in Theſauro LL. voc. *hactenus* inter loca, quibus illud adverbium temporis eſſe interdum videri poſſit, affertur hic verſus et ſubjicitur : " Sed primus verſus abeſt plane in MS." Verum codex ille Zulichem. in Virgilio tantæ auctoritatis non eſt. Tum vero in utraque lingua adverbia loci et temporis inter ſe permutantur. Et h. l. *Hactenus* et *Nunc* proprie poſita ſunt de loco : verum temporis notio ei ipſi ſubeſt.——4. *Nunc p.* unus Mead., ut et v. 7. *tuis hæc* o. It. a Cerda editum. *ſunt* in unum Arundel. ex gloſſa migravit, ut et in Voſſ. apud. Burm.

1. Reſpicit ad lib. I, v. 1. Poëtæ exordio utitur Columella III, 1. 2. 3. Nunc arborum curam exponam. Arbores memorat, ut poëta, vites, *virgulta*, h. e. arbores ſilveſtres, et oleas. *Silveſtria* dubito an ex vulgari uſu dictum ſit. *ſilva* poëtis omnino pro arboribus dicitur: ut ſæpe hoc libro, v. c. 181 *ſilva vivacis olivæ :* videtur adeo *ſilveſtris* epitheton ornans eſſe, et *Virgulta ſilveſtria* nil niſi ſilvæ, h. arbores omnis generis. 3. Oleæ e ſemine naſcituræ tardiſſima incrementa jam olim Heſiodo auctore : vid. Plin. XV, 1. Varro R. R. I, 41. δυσαυξὴς dicta Theophraſto. cf. Cerda ; hinc propagare eas, quam ſerere, maluit ætas poſterior : cf. 31 ; eadem tamen propter hoc ipſum e naturæ lege firma ac vivax, cf. inf. 181.

4. Splendida invocatio!—*hic*, in iis, quæ dicentur a me, in argumento carminis mei. *tibi*, pro per te, Græcorum poëtarum uſu ; beneficio tuo. *florere* eſt hic, lætum eſſe, plenum eſſe. *auctumnus pampineus* eſt proventus auctumni e

Muneribus; tibi pampineo gravidus auctumno
Floret ager, ſpumat plenis vindemia labris;
Huc, pater o Lenæe, veni; nudataque muſto
Tingue novo mecum dereptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia eſt natura creandis:
Namque aliæ, nullis hominum cogentibus, ipſæ
Sponte ſua veniunt, campoſque et flumina late

8. *dereptis* ab Heinſio bene emendatum. *direptis* vulgo.——10. *Atque aliæ* Goth. pr.——11. *que* abeſt a Zulich.

vinea, vindemialis, ὀπώρα. Eadem tandem notione paullo poſt *vindemia*. *labra*, (Tibullo I, 1, 10 *lacus*,) ſunt vaſa ad recipiendum muſtum apta. 7. Suaviſſima imago Bacchi uvas calcantis una cum poëta, dum auxilium ſibi a deo ferendum in carmine de vinearum cultura expetit. conf. Epigr. Mæcii in Analect. Brunck. Tom. I, pag. 239, XI. *Cothurnatus* exhibitus fere olim Bacchus: quod etiam e ſignis aliiſque monumentis conſtat. Calcare pedibus uvas etiamnum in Italia ſollenne. Confer amœniſſimam vindemiæ deſcriptionem, a Satyris habitæ, apud Nemeſian. Ecl. III, 40 ſqq. Fauni ſuper lacu ſtantes exhibiti ſunt ex anaglypho a Com. Caylus (*Recueil d'Antiq.* T. V, tab. 72. cf. *Pitture di Ercolano* T. I, tab. 35.)

9—21. Arbores procreantur aut natura aut arte. *Arboribus creandis*, h. e. arborum creandarum, *natura*, ratio *eſt varia*; et quidem naturalis ratio triplex, *aut* ut ſponte *veniant*, h. proveniant (ſup. I, 54,) *aut* ſemine, *aut* ab radice: Plin. XVI, 32, ſ. 58. Conf. Theophr. Hiſt. Plant. II, 1. Quem et Varronem I, 39, 3 expreſſit Virgilius. cf. Columella de Arborib. pr. qui ad h. l. reſpicit. add. Pontedera Antiqq. Gr. Lat. Epiſt. XII, et Geſner. ad Varron. l. l. Cæterum in iis, quæ ſequuntur, ornandis quanta poëtæ ars ſit, facile ſentiri poteſt, ſi ad nudam pedeſtris orationis narrationem ea redigas.

11. *Sponte ſua*. Parum ſubtiliter veteres ea, *quæ ſponte naſcuntur*, αὐτομάτως, diſtinxere ab iis, *quæ ſemine naſcuntur*: cum tamen nec iſta ſine ſemine proveniant. Voluere ſcilicet declarare id genus et plantarum et arborum, quod primigenium dixeris, quod in loco, quem occupat colonus, jam natum repererat: quemadmodum vulgus herbas malas et inutiles ſponte ſolo naſci dicit: ſemen, naſci illæ putantur. Jam ſup. unde illæ gignuntur, non in oculos incurrit, adeoque ſine ſemine Georg. I, 22 *novas non ullo ſemine fruges* dixerat. Nec aliter Theo-

Curva tenent: ut molle ſiler, lentæque geneſtæ,
Populus, et glauca canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine: ut altæ 14
Caſtaneæ, nemorumque Jovi quæ maxuma frondet

12. *et molle* Franc. *lentæque* Mentel. pr. a m. pr. *geneſtæ* ſcripturam in ſcriptis pleriſque invenit Heinſius. Vulgo *geniſtæ*, quod tamen etiam in Medic. et Rom. occurrit.——14. *ſurgant* Ven. *ſurgunt poſito* Zulich.——15. *frondent* legebat Reiſkius, ut ſint, nemora quæ omnium frondent maxima, ſcil. æſculus et quercus. Nec male ſic locus conſtitutus eſſet: *Caſtaneæ, nemorumque Jovi quæ maxuma frondent, Æſculus atque—quercus.*

Theophraſtus, Varro, Plin. l. c. 12. 13. *Siler* ſalicis forte genus; nec enim ſatis notus frutex eſt. vid. ad Plin. XVI, ſ. 35. *Geneſta* fruticis viminei genus (cf. inf. 434. v. Martin.); hinc *lenta*, flexilis, v. Ge. I, 265. *Salicta* pro ſalice, cujus natura pulchre expreſſa.

14. Uti illæ arbores *nullo*, debebant dicere cæco et occulto, ſemine naſcuntur, ſic nunc alterum genus, etſi et ipſum ſine hominum opera, *ſemine* tamen quod de arbore in terram fluxit et inſinuavit ſe ſolo, naſcitur. *ſurgunt* naſcuntur, *poſito de ſemine*, h. ex ſemine proveniunt, quod decidit: ut caſtanea et ilex, ſi nux, glans, deciderit et ab humo recepta fuerit. Plin. XVII, 10 *Ac pleraque ex his ipſa natura docuit, et inprimis ſemen ſerere, quum decidens exceptumque terra viveſceret. Sed quædam non aliter proveniunt; ut caſtaneæ, juglandes.* Ex iis, quæ dicta ſunt, intelliges alienas eſſe a poëtæ mente argutias, ut *ſponte venire* dicantur arbores ſemine non projecto, ſed temere cadente; *poſito de ſemine*, opera et induſtria hominum in terram ſparſo aut defixo. Ita Burmannus et Kingius apud Martinum diſputant: accommodate utique ad phyſices præcepta, de quibus tamen ſecuri veteres agricolæ fuiſſe videntur, cum adeo e philoſophis multos eum errorem erraſſe ſatis conſtet. Scilicet h. l. naturales modi nunc enarrantur; de ſatione artificiali mox agetur. Iterum poëta ſponte natas et ex ſemine quod deciderat (*ſeminibus jactis*) diſtinguit inf. 47. 57. Cæterum *ſemina* ſi apud poëtam, etiam apud alios, audieris, latius illa, nec modo de granis, verum et de nucibus, nucleis, baccis, interdum de radicibus, plantis, ſtolonibus, et quovis propagandi genere, interdum de omni principio, unde aliquid gignitur cogitandum eſt. Ita *caſtanearum ſemina* ſunt nuces. Simili modo *ſerere* de omni procreandi modo adhibetur. Sæpe hæc loquendi improprietas interdum obſcuritatem facit. De *caſtaneis* v. Columella IV, cap. extr. cf. Plin, XVII, 10, ſ. 10, et 20, ſ. 34. 15. *Æſculus*, arbos glandifera e quercuum genere,

Æſculus, atque habitæ Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis denſiſſima ſilva:
Ut ceraſis ulmiſque; etiam Parnaſia laurus
Parva ſub ingenti matris ſe ſubjicit umbra.
Hos Natura modos primum dedit; his genus omne
Silvarum fruticumque viret nemorumque ſacrorum.
Sunt alii, quos ipſe via ſibi reperit uſus.

16. *Eſculus* alii. Damnat ſcripturam Heinſ. *atque aliæ* Erſ. forte pro, altæ. *Grais* in multis ſcribitur.——17. *a radice* Ven. et Moret. quart. vide lib. I, 20.——18. *et jam* Gudian. cum aliis.——21. *virent* Goth. pr. ——22. *Sunt alii quos* etiam Medic. a pr. manu, ſed a ſec. *aliæ quas*; ut ex Fogginio colligas. Eo tendit emendatio Scaligeri: *Sunt aliæ, quas ipſe vias ſibi repperit uſus*; et Heinſius etiam argutius: *Sunt aliæ quas ipſe viæ ſ.* Kingius ap. Martin. app. emendabat: *Sunt alii* (modo) *queis ipſe viam ſibi. Sunt alii quos ipſe viam* Venetus et Pierii Longob., quod Pierio et Heinſio venuſta videbatur appoſitione dictum. *Sunt aliis* Mentel. ſec. a m. pr. *Sunt alii quos ipſa via* in Gudiano vidi a m. pr. Sed bene vulgatam defendebat Burmannus. conf. Burmannus Sec. ad Anthol. Lat. pag. 527.

nere, admodum procera, cf. inf. v. 291, Jovi ſacra. *Æſculus maxima arborum.* Accipe pro: in nemoribus. Sic Græci caſu ſecundo uti ſolent: ἀλσεων pro ἐν ἀλσεσι dicerent. *quercus habitæ oracula*, h. pro ſede oraculi Dodonæi. v. Homer. Odyſſ. ξ, 327. 328, quamquam modus edendæ ſortis diverſe traditus eſt.

17. *Viviradices* vocant; quamquam id nomen latius patet, et ſtolones ac truncos etiam deſignat, quos transferas in aliam terram. *Subjicit ſe*, adoleſcit, creſcit. Sup. Ecl. X, 74 *Quantum vere novo viridis ſe ſubjicit alnus.* Locum expreſſit Claudian. X, 244 ſqq. Docte autem variata oratio pro: aliæ ἀπὸ παρασπάδος, radice infixa ſolo, gignuntur, ut ceraſus, ulmus et laurus. Hi ſunt modi naturales.

22—34. Sunt alii modi arborum creandarum artificiales, h. quos uſus ipſe ſibi reperit, *via* id eſt arte, ratione, induſtria et experientia, ut centies *via* apud noſtrum et alios. Ita Burm., et jam olim Cerda. Colum. X, 338 *ſalutis Ipſa novas artes varia experientia rerum et labor oſtendit miſeris uſusque magiſter Tradidit agricolis.* cf. inf. IV, 315. 316. I, 133, et præclarus Lucretii locus, qui Maroni præluxit lib. V, 1630 ſqq. Sunt autem modi hi: *avulſione*, *infiſſione*, *propagatione*, *ſurculo*, *conciſione*, *inſitione*. cf. Plin. XVII, 10, ſ. 9. Omnia, quæ ſequuntur,

Hic plantas tenero abſcidens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis; hic ſtirpes obruit arvo,
Quadrifidaſque ſudes et acuto robore vallos;
Silvarumque aliæ preſſos propaginis arcus
Exſpectant, et viva ſua plantaria terra;
Nil radicis egent aliæ; ſummumque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.

23. *Hic plantas teneras abſcindens corpore m.* unus Arundel. *abſcidens* repoſuit Heinſ. codicum aliquot auctoritate. *abſcindens* vulgo ſcribitur; ita tamen et Medic. Omnino ex hac varietate nihil inferre licet, cum perpetua ſint librariorum ludibria in *abſciſus*, *abſciſſus* et ſic in ſimilibus. *tenerum* Goth. pr. At tenerior arboris pars eſt eadem illa, qua ſtolo propullulat.——26. *alii* Leid.——26. 27. *flexos p. a. Nexæ* (Steph. edit. *Nec ſe*) *ſpectant* codices quidam apud Servium ad Æn .IV, 231.——28. *putatum* fragm. Moret.

ſequuntur, cum ex aliis, tum inprimis ex Theophraſto de Cauſſis Plant. lib. I egregie illuſtrari poſſunt, ut jam in multis fecere Urſinus ac Cerda. Ad rem tenendum hoc, pluribus modis eandem arborem gigni poſſe; ne putes ſingulis arboribus unum tandem modum convenire; eſt tamen alia alii ratio utilior.

23. Alius avellens *ſtolones* e radice (vid. v. 17) foſſis (ſic *ſulcus* inf. 289) ſeu ſcrobibus mandat. vid. Plin. XVII, 10, ſ. 13, et 13, ſ. 20. Ita *avulſione* arbores proveniunt.

24. Alius modus eſt, quo quis *truncos* ſeu vaſtiores ramos ac taleas in pali modum, aut quadripartito fiſſos, cum radicibus, *in terram infodit.* cf. Plin. XVII, 17, ſ. 27. Colum. cum alibi, tum V, 9, 3. Quo prodigium ſpectat, quod aliquando haſta cornea in terram defixa in arborem excrevit.

26. 27. Tertius modus fit *propagine.* Ut aliæ, inquit, arbores proveniant, incurvatas in terram ſcrobe facto demittere neceſſe eſt, et *in ſua terra*, h. ea, in qua mater crevit, plantare. Non quidem neſcio poſt Servium, Cerdam quartum aliquem modum *tranſpoſitionis* ex verbis: *et viva ſua plantaria terra*, inferre. At tum ſaltem legendum foret: *aut* viva. Plin. XVII, 20, ſ. 34 *ſunt et propagines* caſtanearum — *Sed tranſlata neſcit hoſpitari pavetque novitatem.* cf. Colum. IV, 33, 4.

28. 29. Eſt hoc ſationis genus, cum ex ſumma arbore reſciſſa virga ſeu talea, tamquam *ſurculus*, ſcrobe facto in humum defigitur. 29. *referens*, quia, notante Reiſkio, jam ante illinc enatum fuerat. Niſi omnino ornate

Quin et caudicibus ſectis (mirabile dictu)
Truditur e ſicco radix oleagina ligno.
Et ſæpe alterius ramos inpune videmus
Vertere in alterius; mutatamque inſita mala
Ferre pirum, et prunis lapidoſa rubeſcere corna.
Quare agite o, proprios generatim diſcite cultus,
Agricolæ, fructuſque feros mollite colendo;

31. *ex ſicto* volebat Pontedera Antiqq. p. 153 et in Script. R. R. p. 1297; antique pro *ſecto*. At v. Not.——32. *At ſæpe* Menag. et Zulich.——33. *mutata* tres. *Vertere in alterius naturam, atque inſita* conjiciebat Heinſius. Inf. 50 tamen hæc—*ſcrobibus mandet mutata* eodem modo dicta ſunt.——35. *o* abeſt a Medic.——36. *cultuſque feros* laudant Schol. Horat. Cruqu. Sat. II, 2, 66 et Macrob. Sat. VI, 6, ubi etiam *mollire*, male.

ornate dictum putandum *referens mandat* pro ſimplici *mandat*. Nam fert, defert, *refert* illud *cacumen*, taleam, in illum locum.

30. 31. Nonnullæ arbores, et inter has inprimis olea, ita procreantur, *ut caudex* ſeu ſtipes, reſecta radice et abſciſſis ramis, *terræ infodiatur*. Ita ex ipſo ſtipite radix truditur, quæ terræ ſe affigat. Narrat exempla: malum inſitam piro, cornum pruno. Nam aliter hæc accipi nequeunt; etiamſi alterum hoc mirum videri poſſit; multo magis, ſi cum viro docto Æn. III, 649 animo habeas. Cornum tamen piro inſeri eſſe ſolitam, manifeſtum fit e verbis. De truncis oleæ in terram defixis agitur, nec de alia, quam de communi ratione infodiendi, quæ taleis oleagineis fit, *par tronçon*; cujus infra v. 63 meminit: *ſed truncis oleæ melius*. Plinio eſt XVII, ſ. 9 *confecto arboris trunco*. Nam *caudices ſecti*, nihil cogit, ut ſint diſſecti, fiſſi, ſed poëtica ratione, reſecti, abſciſſi; et *ſicco ligno* ſimiliter dictum de ſtipite a radicibus ſuis reſecto, ut nullus inde novus ſuccus ſuccedat; non autem ut jam aridus et exſuccus caudex ſit. Ab illo altero modo ſup. 24. 25 memorato hic ita differt, ut infoſſio fiat truncis cum radicibus; quintus hic modus, reſectis radicibus.

32. 33. 34. De *inſitione* agit. Tamquam poëta, mala et corna memorat, fructus pro arbore: pirus fert mala, prunus corna.

35. Diſcite, qui per ſingula genera, cuique generi, cultus proprius ſit. 36. E Lucret. V, 1367 *Inde aliam atque aliam culturam dulcis agelli Tentabant, fructuſque feros manſueſcere terra Cernebant*

Neu segnes jaceant terræ. Juvat Iſmara Baccho
Conſerere, atque olea magnum veſtire Taburnum.
Tuque ades, inceptumque una decurre laborem,
O decus, o famæ merito pars maxuma noſtræ,
Mæcenas, pelagoque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti verſibus opto;
Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oraque centum,

37. *Ne* Menag. Miror neminem tentare: *juvet!* τὰ Ἴσμαρα (ὄρη) etiam Propert. III, 10, 25 de Ulyſſe: *Ciconum mons, Iſmara.*——38. *Tiburnum* Goth. pr.——39. *inceptum una* Franc. *diſcurre* alter Rottend.——40. *O patriæ* Moreti ſec. a m. pr. *O deus* et *pars maxima noſtri* in codd. aliquot Pierii et a m. ſec. Erf.——41. *volens* Leid., quod Burm. verum eſſe putat, atque etiam, ut nunc video, Reiſkius. cf. Heinſ. ad Æn. V, 219. Ovid. Met. II, 128. At poëtis non minus ſollenne *volare* de navibus. Scilicet, ſi hic *volens* communis lectio fuiſſet, tum aliquis *volans* elegante conjectura emendaſſet. Ita enim fere mos virorum doctorum ferre ſolet. *petenti* Goth. pr.——43. *orave* Zulich.

Cernebant indulgendo blandeque colendo. 37. *Iſmarus* mons Thraciæ, vitibus, et *Taburnus*, mons Samnii, olivis nobilis, quamquam uterque alioquin aſper et horridus. Laudat Burmann. Intpp. Gratii Cyneg. 509, ubi: *Candini ſaxa Taburni.* *Iſmarum* urbem Homerus memoravit et vinum a Marone Ulyſſi datum: Odyſſ. ι, 197. Inde urbs in propinquo Maronea et vinum Maroneum clarum habent nomen. Montem Iſmarium e noſtro Auſon. Moſella 159 nominat, ubi de vino agit. Videntur autem hi verſus adhuc ad adhortationem agricolarum pertinere, ut arboribus colendis operam dent. At Reiſkius exquiſitiore ſenſu accipiebat: decrevi canere, quomodo vinum, quale fert Thracia, et oleum, cujus ferax eſt Taburnus, colatur.

39—46. Propoſito quaſi argumento libri ad ejus pertractationem Mæcenatem invocat; commodiore loco, quam ſi paullo ante v. 5—9 Baccho ſubjunxiſſet privatum hominem. Nam Cæſarem recte ultimo poſt deos loco ponebat Georg. I, 24 ſqq. *Decurrere* recte quidem ad ſtadium aut circum refertur; ſed propter v. 41 a curſu navigationis petitum videri debet. cf. Ruæus. 40. Maximam ſuæ famæ et gloriæ partem eo contineri ait, quod Mæcenatis amicitia utatur. 41. Tractationem materiæ plerumque navigationis formulis exprimunt poëtæ. Similia v. apud Cerdam. 43. Item Æn. VI, 625 ſq. ex Iliad.

Ferrea vox; ades, et primi lege litoris oram.
In manibus terræ; non hic te carmine ficto,
Atque per ambages et longa exorſa, tenebo.
  Sponte ſua quæ ſe tollunt in luminis auras,
Infecunda quidem, ſed læta et fortia ſurgunt.

43. 44. Repetuntur Æn. VI, 625. 626. *Ænea vox* inutili emendatione reponitur ex Homericis. Erat, puto, poëtæ liberum, alterutrum ponere. cf. Burm. Mox *littoris undam* ed. Junt. *primum* Regius Martini.——47. *auras*, quod inde ab Aldo in edd. ſuperioribus erat, a Pulmanno in *oras* mutatum, iterum revocavit Heinſ. Sic Medic. a ſec. m. cum Gudiano, et cæteri ad unum omnes. At idem Medic. Æn. VII, 660 conſtanter habet *luminis oras*, quod Heinſius retinuit. In edd. erat *oras*, quod Cerda c. Giſanio tuetur. Ambiguitatem ex antiqua pronunciatione profectam vix plane tollas. Sufficit, formulam ab Ennio et Lucretio poëtæ noſtro quaſi in manus fuiſſe traditam; jam cum iidem *in ætheris auras*, *aëris auras*, aut ſimpliciter *in auras* ſæpius uſurpent (v. Burm. h. l.), firmari forte hinc poteſt et illud: *in luminis auras*. Ductum videri poteſt ex *φάεος αὐτμή*, v. c. Callim. in Di. 117. *auri aura* Æn. VI, 204, ubi cf. not. Priſcian. Perieg. 1020 *aura viridi quæ ſplendet Iaſpis*. Ne tamen in loquendi more arguteris, eumque e phyſica ſubtiliore ductum putes, hoc tene: aura adductum ad ſuos ſenſus odorem, etiam lumen, bene videbant veteres; hinc auram luminoſam, et pro ea auram luminis dixere; ſic auram ætheris, pro aura ætherea, et hoc pro æthere. Laudatur ex Iliad. ν, 837 *Ἠχὴ δ' ἀμφοτέρων ἵκετ' αἰθέρα καὶ Διὸς αὐγάς*, ubi Barneſii conjectura *αὐλάς*; hoc ipſo Latinorum poëtarum vocabulo refelli poteſt.

Iliad. β, 488. ſq. Jam ab Hoſtio poëta latine expreſſa erant Homerica: cujus verſus apud Macrobium Sat. VI, 3 ſunt: *Non ſi mihi linguæ Centum atque ora ſient totidem voceſque liquatæ*. 44. Summa tantum rerum capita ſe leviter perſtricturum eſſe ſignificat; ea ſcilicet, quæ tractari poëtice ornarique poſſunt. Hoc dicit *littus legere*, radere, ut *terræ in manibus*, h. prope ſint, vicinæ; *ἐν χερσὶ* ſimili ſenſu Apollon. I, 1113; non vela in altum dare. 47. Jam ad culturam arborum progreditur. Et primum quidem v. 47—60 de emendatione arborum ſilveſtrium agit, cum reſpectu ad naturales modos, quibus arbores naſcuntur 9—21. Nunc primo loco primum modum attingit (v. 9—13), quæ ſponte enaſci ſolent in agro inculto, inſitione aliiſque modis mitiorem naturam conſequi poſſunt. *in luminis auras*, in lucem, adeoque in ætherem. conf. Var. Lect. 49. *Quippe ſolo natura ſubeſt*. Quinctil. Inſt. Orat. X, 2, 11. *Namque iis, quæ in exemplum aſſumimus, ſubeſt natura et vera vis: contra omnis imitatio ficta eſt*. Itaque *ſolo natura ſubeſt*, h. ineſt ea naturalis

vis

Quippe ſolo natura ſubeſt. Tamen hæc quoque, ſi quis
Inſerat, aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſilveſtrem animum; cultuque frequenti
In quaſcumque voces artis haud tarda ſequentur.
Nec non et ſterilis, quæ ſtirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos ſi ſit digeſta per agros:
Nunc altæ frondes et rami matris opacant,
Creſcentique adimunt fetus, uruntque ferentem.

49. *ſoli* Mentel. pr. a m. pr. et tert. a m. ſec. interpolatum ad vulgarem loquendi modum. *hoc quoque* Ven.— —50. *at* Menag. et Parrhaſ. *mundata* Moret. ſec. *mandet multa arte ſubactis* Reiſkius conjiciebat. At v. 33 *mutatamque inſita mala Ferre pirum.* *at* etiam Voſſ. recepit, et tanquam verius ex ipſa rei et artis indole declaravit: nam ſola tranſlatione non poteſt miteſcere ſurculus, niſi inſitio acceſſerit. Siquid video, aſſentiendum ei eſt.——51. *culto que* Gud. a m. pr.——52. *Ad quaſcunque* fragm. Moret. *voles* Medic. et Gud. a m. ſec. Sic et codd. ap. Pierium, nec non *velis*; ſed doctius alterum. cf. Burm. *ſequantur* Moret. pr. *ſequuntur* ſec.——54. *faciat* Medic. a m. pr. et Gud. *disjecta* ed. Ven.——56. *Creſcentiſque* quinque, cum Goth. ſec. a m. ſec. et *Creſcenteſque* quatuor apud Burmann. hoc etiam Regius et Cantabrig. habebant.

vis ac virtus (v. c. ſales, calor, humor, temperies), quæ ad procreandas illas arbores neceſſaria eſt ac propria. 49. 50. *Tamen hæc quoque ſi quis* &c. Formula eadem ſup. Ecl. VI, 9. Silveſtres arbores fecundarum naturam induunt, ſi aliis arboribus (Nam *omnis ſurculus omni arbori inſeri poteſt, ſi non eſt ei, cui inſeritur, cortice diſſimilis:* Colum. V, 11, 1) inſerantur, aut ſi eæ transferantur. *mutata* debetur poëticæ copiæ et ornatui: mutando, ita ut mutentur; adeoque pro ſimplici, mandet. *ſcrobes ſubacti*, ut, terra ſubacta, quæ foditur. Mox *animus* eleganter pro natura, ingenio arborum. 52. Suaviter! quaſcumque artes ad majorem earum cultum adhibeas, feliciter tibi ſuccedere videbis.

53—56. Alius modus ſilveſtribus arboribus mitem naturam induendi eſt, ſi ſtolones ab radice pullulantes (v. 17–19) in campum vacuum et in ſolem transferentur, cum ipſis nunc umbra matris noceat, ut adulti aut nullos fructus ferant, aut maligne. Quæ eadem res docuit plantaria et ſeminaria inſtituere: cf. Plin. XVII, 10, ſ. 12. 13, et c. 13, ſ. 21. *fetus*, arborum fructus, ſæpe ut ſupra I, 55. infr. 429. *urere* vero

Jam, quæ ſeminibus jactis ſe ſuſtulit arbos,
Tarda venit, ſeris factura nepotibus umbram;
Pomaque degenerant ſuccos oblita priores;
Et turpis avibus prædam fert uva racemos.
Scilicet omnibus eſt labor inpendendus; et omnes
Cogendæ in ſulcum, ac multa mercede domandæ.
Sed truncis oleæ melius, propagine vites

57. *Nam* Gud. et tres alii ap. Burm. duo ap. Martin. et vett. edd. *Namque* uterque Goth.——59. *fucos* Toll. *prioris* Mentel. et Leid.——60. *una* Menag.——61. *imponendus* laudat Philarg. ad v. 288, male.——62. *magna mercede* Franc. v. ad Tibull. I, 1, 2.

vero perquam accommodate de ſubducto ſucco.

57—62. Sequitur altera ratio naturalis procreandarum arborum (ſupra v. 14—16), ex ſemine in ſolum delato, una cum modis eam arte emendandi et adjuvandi. Ex h. l. dilucidandus Plin. XVII, 10, ſ. 10. Egerat de ſemine—*Omnia hæc tarda proventu ac degenerantia et inſito reſtituenda.* 57. *ſeminibus jactis*, ſeu temere, cadentibus iis in ſolum, ſeu manu jactis: utrumque enim nunc complectitur propter parem eventum. 58. Ut Ecl. IX, 50 *Inſere, Daphni, piros; carpent tua poma nepotes.* cf. Seneca Ep. 86. Urſinus *nepotes* de arborum ſobole accipiebat; quem refellit Burm. 59. *oblita:* de iis, quæ aliam naturam induunt; ſuaviter; hauſtum ex perenni illo fonte poëticorum phantaſmatum: cum transferuntur ad res inanimatas ea, quæ animantium ſunt. conf. Ern. ad Callim. in Del. 34, ubi de inſulis: ἠπείροιο λάθονται. 60. *turpes racemi* præclare, deficiente cultu, ſqualidi, rugoſi; ut contra *uvæ cultæ, nitentes, pulchræ.* *Uva* h. l. pro vite, quæ noſtris quidem in terris ex acinulis non procreatur; at in inſulis Americæ adhuc id fieri narratur.

61. 62. Artificiales modi arborum e ſemine procreatarum incrementa accelerandi; qui non minus locum habent in reliquis arboribus, ſive ſponte, ſive ex viviradice natis; itaque rem generalius proponit; nec tamen (conf. Theophr. de Cauſſ. plant. I, 6), ut poëtam decebat, eundem ac vſſ. 22 ſeq. ordinem anxie ſervat. Arbores, inquit, ſilveſtres omnes transferendæ ſunt in alium agrum et in ſcrobibus (hi ſunt *ſulci*, vide v. 24) defigendæ, et *multa mercede*, multi laboris impendio, colendæ. Habuit poëta ante oculos Lucret. V, 1369. 1370. Præcepta veterum ſuper his diligenter expoſuit Plin. XVII, ſ. 14 ſqq.

63—68. Eſt tamen cuique arbori ſuum culturæ genus accommo-

Refpondent, folido Paphiæ de robore myrtus;
Plantis et duræ coruli nafcuntur, et ingens
Fraxinus, Herculeæque arbos umbrofa coronæ,
Chaoniique patris glandes; etiam ardua palma
Nafcitur, et cafus abies vifura marinos.
Inferitur vero et fetu nucis arbutus horrida;

64. *et Paphiæ* Ven. *Refpondent melius Paphiæ* unus Arundel. e gloffa inter lineas.——65. *et duræ* Medic. et cæteri fere omnes ap. Heinf. ficque Aldd. et hinc profectæ. Alii, in quibus Goth. fec., *eduræ*, quod ille præferebat, ut effet *valde duræ*, ut Ge. IV, 135. Eadem varietas apud Servium, Pierium, Martinum. Reifkius divellebat: *Plantis e* vel *ex*, *duræ*. *Eduræ* inter editas habent Egnat. Commelin. Fabric. Pulmann., et hinc vulgatæ. At recte revocavit alteram lectionem Burmannus. Nam fententia requirit, ut continua fit oratio: *Et coruli nafcuntur* melius plantis. *nafcentur* Arundel. unus.——66. *que* abeft a Leid. uno. *arbos frondofa* Goth. pr.——67. In illo *Chaonii patris* poffit fubtimidus aliquis hærere, cum abfolute quidem *pater* fæpius, vix vero cum gentili aliquo nomine dicatur, pater *Dodonæus*, *Olympius*, *Idæus*; cui rei parata medicina foret: *Chaoniæque patris glandes*. Sed Æn. VIII, 454 *pater Lemnius* de Vulcano. *et jam* Gud. cum tribus aliis et utroque Mead., ut v. 18. *et ardua* Toll. *planta* Franc.——69. *Inferitur vero et nucis arbutus horrida fætu* Medic. a m. pr. Ita plane Gudianus et Goth fec., nifi quod ille *ex nucis*. Utrumque ab eo, qui verfui metuebat, interpolatum. *arbutus horrens* Rottend. alter, Zulich.

commodatiffimum. *Oleæ melius refpondent*, votis, confilio, felicius proveniunt, e *truncis*, h. caudicibus fectis (vide v. 30) five taleis oleavinis (v. Cato 45, 1. Colum. V, 9, 1 fqq. Plin. XVII, 18, f. 29) in terram defixis; *vites*, *propaginibus* in humum demiffis (v. 26); *myrti* autem, Veneri facræ, v. Bentlei. ad Horat. II. Carm. 15, 5. *folido de robore*, h. trunco feu ftipite aut vaftiore ramo ad pali modum in terram infoffo. vide v. 24. 25, et Plin. XVII, 17, f. 27. At *furculorum plantatione* (vide v. 28. 29, et Plin. XVII, 17, f. 28) optime proveniunt *corulus*, *fraxinus*, *populus*, Herculi facra (fupra Ecl. VII, 61), et *quercus*, Jovi Dodonæo confecrata; *palma* etiam et *abies*, ædificandis navibus apta, ἐλάτη ναυπηγήσιμος, ut Theophraft. H. Plant. V, 8. Martinus fuiffe fibi ex amicis narrat, qui quercum, palmam et abietem aliter quam ex fatione nafci negaret, quique adeo cum v. 66 fententiam claudi, et in illis: *Chaoniique patris glandes*, &c. *femine* fubintelligi vellet. Hoc tamen fieri nequit, et perperam dubitatur de illo veterum ufu, quo illas arbores plantis feu furculis procrearunt: de *palma* vid. Pallad. April. cap. 5, 2, de *quercu* Colum. IV, 33, 5.

69—72. *Infitio* reftabat ex v. 32 fq. Optime inferitur *arbuto*

Et ſteriles platani malos geſſere valentis;
Caſtaneæ fagus, ornuſque incanuit albo

Zulich. et tres Martini, ut jam Servius male quoſdam legere ait. *et fœtu* (pro vulgari *fœtui*) recte repoſitum a Burmanno, ut ſex libri apud Heinſ. cum uno Arundel. et Goth. ſec. pro *ex fœtu*.——71. Jam veteres h. l. tentarunt. vid. Serviana, Philargyr. et Pierium. Scaliger in Proleg. ad Manil. legebat *Caſtaneas fagus* antique, pro, fagi, geſſere; quod Cerda amplexus eſt et Cuningham. Heinſ. *fagos* græca forma accipiebat pro *fagus*. Alii interpunxere: *Inſeritur—et ſteriles platani malis: geſſere valentes Caſtaneæ fagos.* Pro ſcopulo, cui impingerent, fuit ambigua ſtructura. Vulgo legerunt et junxerunt verba *Et caſtaneæ fagos* cum antecedentibus, ut ſubintelligatur *geſſere*. Ita vero fagus inſita eſſet caſtaneæ: Mira res, quam nemo facile probet. Martinus, cujus ſeptem codd. in *Caſtaneæ fagos* conſentiebant, cum caſtaneæ inter obvios et viles fructus fuerint in Italia, fagineæ contra glandes pro dulcibus habitæ, non dubitat has caſtaneis inſeri potuiſſe atque adeo vulgatam lectionem et ſtructuram ſequitur, quæ in Aldd. pr. et ſec. et hinc profectis occurrit, cum Egnat. et aliis. Meliorem lectionem dedit Nauger. in Ald. tert. *Caſtaneæ fagus, ornuſque.* Ut ſententia a ſuperiore verſu ſit disjuncta, utque *fagus incanuit flore caſtaneæ* jungatur. Mirari licet, editores eum iterum deſeruiſſe. Legitur hoc idem in Mentel. pr. a m. ſec. et in Goth. ſec. Mihi *fagus* a poëta poſitum, ſed a Grammaticis ex inani metu, ne ſyllaba brevis metrum ſolveret, in *fagos* mutatum hocque ad antecedentia retractum eſſe videtur. Vix dici poteſt, quot poëtarum loca corrupta ſint ab iis, qui non videbant, cæſura ac tono omnem ſyllabam produci poſſe. Caſtaneas autem inſeri aliis ſolitas e Plinio docere poſſum XVII, 10, 10 *Omnia autem hæc* (de ſatione egerat) *tarda proventu ac degenerantia et inſito reſtituenda. Interdum etiam caſtaneæ*, ſc. ut eæ proveniant lætius, inſerendæ ſunt: ut h. l. fago, h. quercui eſculentæ. Reiſkius *ficus τῳ fagus* ſubſtituebat. Mox *incanduit* Moret. ſec. et a m. ſec. Erf. *que* abeſt a Ven.

arbuto (*horrida* ea dicitur a cortice hiſpido et aſpero) nux, *platano* malus, *fago* caſtanea, *orno* pirus, et *ulmo* quercus. Reſpicit locum Plinius XV, 15, ſ. 17. Traduntur hic inſitionis genera, quæ a noſtris hominibus, qui in hac re aliquid ſe videre putant, negantur fieri poſſe: non enim inſeri poſſe arborem arbori, niſi ſui generis. Negat idem auctor præſtantiſſimus Millerus: Conf. Martin. ad h. l. Negat etiam du Hamel (*Phyſique des Arbres* P. I. *Liv.* IV, c. 4. *Art.* VII. pag. 85, ſqq.), cum tamen alii orno ſe inſeviſſe pirum, caſtaneam quercui, teſtentur. Verum et Columella lib. V, 11, §. 12 antiquos contendit male idem negaſſe, *et quandam quaſi lege ſanxiſſe, eos tantum ſurculos poſſe coaleſcere, qui ſint cortice ac libro ac fructu conſimilis iis arboribus, quibus inſeruntur.* Cujus ille *opinionis errorem diſcutiendum tradendamque poſteris rationem* exiſtimabat, *qua poſſit omne genus ſur-*

culi

Flore piri, glandemque ſues fregere ſub ulmis.
Nec modus inſerere atque oculos inponere ſimplex.
Nam, qua ſe medio trudunt de cortice gemmæ,
Et tenuis rumpunt tunicas, anguſtus in ipſo
Fit nodo ſinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, udoque docent inoleſcere libro.
Aut rurſum enodes trunci reſecantur, et alte

72. *glandeſque* Gud. et quatuor alii, et duo Martini. Plin. XV, 15, ſ. 17 *ceraſum* pro glandibus laudat, memoriæ lapſu. *ſues legere* Moret. pr. male. vid. Burm.——74. *medie* Erſ. *trudunt medio* Zulich. *vertice* Moret. ſec.——77. *Inducunt* Rottend. alter et alter Menag. pro var. lect., ſed vid. Heinſ.——78. *At* Moret. ſec. quod et Voſſ. præfert. *et alta* Parrhaſ. cum Erſ.

culi omni generi arboris inſeri. Quod ad verba attinet, tenendum, vulgari quidem ratione: *arbuto nucem inſeri,* dici, at nec minus tamen rariore modo: *arbutum inſeri nuce* ut h. l. *nucis fetu,* quod non tertio, ſed ſexto caſu accipiendum. 71. *fagus flore caſtaneæ et ornus albo piri flore incanuit:* h. e. caſtanea inſeritur in fago, cf. Plin. XVII, 10, 10, et pirus in orno. *Ornus* fraxini ſilveſtris genus. v. Martin. h. l.

73—77. E pluribus inſerendi modis (vid. Colum. V, 11, de Arbor. 26. Plin. XVII, 14, ſ. 22 ſqq. Theophraſt. de Cauſſ. Plant. I, 6 et recentiores, quicumque de arborum cultura tradidere, inprimis du Hamel *Phyſique des Arbres* P. II, *Liv.* IV, cap. 4 ſqq.) duos inſigniores commemorat poëta, *inoculationem* et *inſitionem* proprie dictam. *Inoculatio* fit, dum in ea parte, qua *gemmæ,* h. nova germina ſeu oculi, *ſe trudunt,* erumpunt ex cortice, *ruptis tuniculis,* h. libro, interiore cortice, vulnus fit; ſive *anguſtus ſinus,* h. cavitas, avulſa gemma e cortice in modum ſcutuli, cujus loco *includitur novum germen,* ut *coaleſcat* cum vetere *libro.* Reſpicit h. l. Plin. XVII, 14, ſ. 23 et ſ. 24, ubi idem: *Virgilius ex cacumine inſeri vetat.*

78—82. Jam de *inſitione proprie dicta.* *rami felices* ſunt arboris feracis, cujus *plantæ* h. ſurculi ſilveſtri arbori inſeruntur. *Aut rurſum* non contrariam aliquam rationem infert, ut Kingius putabat; ſed altera ratio nunc ſubjungitur. *reſecantur,* fit inciſio ſeu fiſſura in trunci cortice, qua parte nullus nodus eſt.

80. 81. 82. Pulcherrima deſcriptio; quis non videat? Calpurn. Ecl. II, 40. 41 *Non minus*

Finditur in folidum cuneis via; deinde feraces
Plantæ immittuntur: nec longum tempus, et ingens
Exiit ad cœlum ramis felicibus arbos,
Miraturque novas frondis et non fua poma.
Præterea genus haud unum, nec fortibus ulmis,
Nec falici, lotoque, neque Idæis cypariffis.
Nec pingues unam in faciem nafcuntur olivæ,
Orchades, et radii, et amara paufia bacca,

80. *immittantur* nonnulli apud Pierium.——81. *arbor* e tribus propter fonum prætulit Burm: *arbos* alii.——82. *Mirata eft que* Servius laudat. Sic Gud. *Miratafque* Medic. Mentel. uterque, Franc. Regius cum Goth. fec. At *Mirata que novas* fragm. Gudiano codici affutum, ut auctor noræ Servianæ in fuo inveniffe videtur. Satis liquere mihi videtur, hæc omnia effe eorum, qui poft *exiit* idem tempus continuari volebant. *Miratifque* vel *Emirata* conj. Heinf., hoc alterum quoque Schrader.——83. *unum eft* alter Menag.——84. f. *lotove;* fed copulantur fic plura ejufdem generis. *neque I.* in fcriptis Heinfii.——86. *Orchades*, quod dudum in melioribus erat, Aldd. et hinc propagatis, etiam Steph., Heinfius e fuis et Pierianis revocavit; quo aliorum codd. aberrationes alludunt. Et fic Gr. ὀρχάς. Obfidebat tamen ex edit. Egnat. et Manutii emendatione editiones *Orchites*, Servii auctoritate et ufu perpetuo fcriptorum de re ruftica comprobatum. vid. Harduin. ad Plin. XV, 1, f. 2 et h. l. Heinf. At hoc metri lex non patitur, ut nec id, quod unus Meadianus offert, *Orchades*, *radiique*, nec fi *Orchites radiique et a.* fcriberes, aliud ageres quam ut vulgare fubftitueres doctiori. Omnino varie idem vocabulum extulere veteres ex ὀρχὰς, ὀρχὶς, ὀρχίτης, ὀρχῖτις.

nus arte mea mutabilis indut arbos, *Ignotas frondes et non gentilia poma*. Sed alii luxuriantur in hoc. vid. loca ap. Cerdam.

83—108. Ad culturam, in qua poëta verfatur, fpectat dilectus cum generis præftantioris, tum cæli ac foli idonei: de hoc altero a vf. 109 fq. 117 fq. Itaque varias arborum familias feu fpecies ejufdem generis effe, exemplis, ut poëta, docet. Ornatiffimus locus adjunctorum copia ac varietate. Illuftratio uberior e Plinio, Columella, et Palladio petenda.

84. *Lotus* modo herbæ pratenfis genus eft, jucundum pecudis pabulum, nobis *Steinklee*, conf. inf. III, 394, modo herba paluftris ex nymphæarum genere, Nilo frequens; hoc vero loco eft genus arboris, *Italiæ familiaris*, dulciffimo fructu. *ziziphum* noftram feu jujubam effe putat cum aliis Martinus ad

Pomaque, et Alcinoi ſilvæ; nec ſurculus idem
Cruſtumiis Syriiſque piris, gravibuſque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia noſtris,
Quam Methymnæo carpit de palmite Leſbos; 90
Sunt Thaſiæ vites; ſunt et Mareotides albæ;
Pinguibus hæ terris habiles, levioribus illæ;
Et paſſo Pſithia utilior; tenuiſque Lageos,

87. *Poma neque, Alcinoi ſilvæ* emendabat Reiſkius.——88. *Syriiſque pomis* ed. Ven., male. *volæmis* Medic. et Mentel. pr. *volomis* Rottend.——89. *pendent* Medic., quod Heinſio arridet, quem vid. ad Æn. VI, 209. Sed h. l. intempeſtiva elegantia.——90. *Quamve* Cruqu. Schol. ad Horat. Od. I, 17, male. Eſt Μήθυμνα. *de ceſpite* Zulich.——91. *et ſunt* Leid. pr. *M. uvæ* Erf. a m. pr.——93. *Eſt paſſo* reponebat Reiſkus. Scribunt libri *Phithia*, *Sithia*, *Sichia*, *Phicia*, *Pſithia*. *Ligeos*, *Legeos*, ut Goth. pr. Variat ſcriptura etiam ap. Colum. III, 2, 24. ἡ Ψιθία ſc. ϛαφυλὴ eſt Geopon. V, 2, 4 et apud Heſych. Etymol. p. 149, l. 26, et qui primo loco memorandus eſt

ad h. l. In *Ida*, Cretæ monte, *cypariſſi* ſ. cupreſſi ſponte proveniunt. cf. Urſin. ad h. l. 86. Ex infinitis olearum generibus (vid. quos laudant Cerda et Martinus) tria tantum, obſervante etiam Plinio XV, 2, enumerat poëta, *orchadas*, oblongi generis, *radios*, longioris, et *pauſias*, quæ, dum adhuc virides et acerbæ ſunt (habent autem tum amarum ſuccum, hinc *amara bacca*), leguntur ac tunduntur. Colum. XII, 47, 1. 87. *Alcinoi ſilvæ* ſunt ipſa *poma*, ut ſæpe apud poëtas. De ejus hortis Odyſſ. η, 112 ſqq. 88. *volema pira* grandia, quæ volam facile impleant; a Catone 7, 3 ſumtum. v. Plin. XV, 15, ſ. 16.

89. Italas vites diverſas eſſe ab aliis ait. *Vindemia* proventus vitium, uvæ. *pendet arboribus*, vel quia iis vites maritantur in Italia, vel ut arbores pro vitibus dictæ ſint; ut alibi apud Virgilium et Horatium; et hoc præſtat. Recenſum veterum vitium ac vinorum vide in Athen. I, p. 26 ſq. Columella III, 2. Plin. XIV, 6 ſqq., e ſeriore ævo nonnulla v. ap. Coripp. III, 89 ſq. E recentioribus inſpicienda præter Andr. Baccium et Edw. Barry, de vitibus Italici ſoli commentatio in *Giornale d' Italia* Tom. XI, pag. 253 ſqq. 91. *Mareoticum vinum* notum vel ex Horat. Carm. I, 37, 14 a locis circa lacum Mareoticum ſuper Alexandriam: vid. Borrichii Hermes c. 4; nunc deterius illud, quoniam Arabum latrocinia maturitatem uvarum intercipiunt. 93. *Vinum paſſum* ex

Tentatura pedes olim, vincturaque linguam;
Purpureæ, preciæque; et quo te carmine dicam,
Rhætica? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt et Aminææ vites, firmissima vina;

est ap. Nicand. Alexiph. 181. *Psythium* est apud Plin. XIV, 9, s. 11 pr. Athen. p. 28 extr. ex Eubulo. Vel sic tamen præferam *Psithia*, cum sic in Mediceo sit et in edd. Aldd., cumque librariorum serioris ævi aberret fere stupor in *y*. *Lagea* commodam etymologiam non habet (ducunt a λάγειος, pro λαγῷος, leporinus; ad colorem revocatum video a Vossio); memoratur tamen ap. Macrob. II Sat. extr. et a Plin. XIV, 2, s. 4, 7 ex Virgilio, ubi additur, esse vitem extra Italiam.——94. *junctura* Gud. Menag. uterque, et edit. juntæ.——95. *prætiæ*, *præciæ*, *pretiæ* scribitur. *præco quæ que* in Rottend. sec. a m. sec. *quo te nomine dicam* apud Senecam laudatur Nat. Quæst. I, cap. 11.——96. *Rethia* Rottend. *ne cellis* multi ap. Burm. *nec cellis adeo* in nonnullis antiquis legi et ab Arusiano laudari notat Pierius.——97. In *Aminææ* et scriptura et syllabarum quantitas variat, et secundum illam vel *Sunt et*, vel *Sunt etiam* scribitur. In Medic. *Sunt et Aminneæ;* quo alii variis modis alludunt. In Ald. pr. erat *Sunt et Amyneæ*, in sec. *Sunt et Amynææ*. Correxit Nauger. in tert. *Sunt et Aminææ*, docte utique. Egnat. *Aminneæ*. Primus interpolavit Paullus Manutius: *Sunt etiam Ammineæ*, quod hinc vulgo obtinuit. Non minus poëtarum auctoritas et scriptura in Græcis libris variat. vid. Pierium, Cerdam, Heinf., Burm. ad h. l., Harduin. ad Plin. XIV, 2, s. 4, 1, Gesner. in Ind. ad Scriptt. de R. R. h. v., et nuper Niclas ad Geopon. V, 17, 2. Inter hæc tamen teneri poterat hoc: *Amineum* (Ἀμίνειον) vel *Aminæum* esse veriorem et antiquiorem scripturam; nam litteræ duplicatæ serioris ævi sunt; syllabarum autem quantitatem constitui ex Samonico c. 37 *Aut in Aminæo*. c. 29 *Succus Aminææ:* et sic in Galeno Ἀμιναῖος οἶνος. Hesych. et alii meliores. Corrupti codices fuere jam Ausonii ævo, quippe qui scripsit:

ex uvis passis, a pandendo, h. in sole coctis, ut exarescerent. Modum conficiendi vid. apud Colum. XII, 39. *Psithia* vitis, *lagea*, quæ facile inebriat, *purpurea* et *precia* vitis apud Plin. XIV, 2, s. 4 sqq., et Colum. III, 2 sqq. videnda. De nominum caussis v. Var. Lect. *olim*, quum aliquando vinum ex ea expressum fuerit. Burm. 95. 96. Plin. XIV, 6, s. 8, 5 *In Veronensi Rhætica vina, Falernis tantum posthabita a Virgilio.* Melior interpretatio, quam quæ a Seneca in medium affertur Nat. Qu. I, 11. Laudantur etiam a Strabone lib. IV, p. 206. Sueton. Aug. cap. 77 *maxime delectatus est Rhætico.* v. Martin. h. l. 96. Variatione nova dicta hæc pro vulgari: tametsi inferius sit vinum Rhæticum Falerno.

97. 98. *Vinum Aminæum*, cujus, ut vinorum celebritas parum

Tmolus et adsurgit quibus et rex ipse Phanæus;

sit: *Solus qui Chium miscet et Ammineum.* Origo vitium, unde ad multa loca translatæ sunt, jam olim fuit incerta. Si verum est in Probo ex Aristotele legi, vinum ex Chio fuisse: patriam hanc ei assignare licebit. Porro *fortissima vina* Moret. quart. Burmanno, *Sunt vites vina*, durius dictum videbatur; conjiciebat: *Dant etiam A.* At enim: *Sunt etiam A. v.* accipiendum: Aliud vitium genus est Aminearum, unde vinum diuturnæ bonitatis conficitur.——98. *Tmolius adsurgit.* Ita Pierii Medic. et Longob., nec non Medic. et reliqui potiores Heinsii, quo spectant *Thmolius* Franc. *Timolus* fragm. Moret. *Timolius* Voss. pr. *Mollius* unus Mead. Quod si pro vero habendum est, nolim tamen cum Burm. regem aliquem Tmolium et Phanæum intelligere, qui olim in illis partibus regnarint; quæ tota ratio jejuna et indigna foret tanto poëta; sed aut *montem* Tmolium et Phanæum substituerem, pro vino dictum, quod in eo nascitur, aut versum ex Græco aliquo poëta conversum dicerem, ubi Τμώλιος ἠδὲ Φαναῖος erat, scil. οἶνος; et legitur in Servianis: *De Lucillio hoc tractum est, qui ait* Χῖός τε δυνάστης, id est, οἶνος. In Tibullo II, 1, 27 sunt *fumosi Falerni*, sc. cadi. Sed in edd., ut Aldd. pr. et sec. Junt., et codd. Rottend. Gothano sec. *Tmolus assurgit* legitur, quod ego olim pro vero habebam; Montes duo, Tmolus et Phanæus, pro vitibus in iis cultis poëtice poni; idque tanto probatius fieri putabam, quoniam Tmolus erat numen montis. v. Ovid. Met. XI, 159 et cf. numum Sardianorum, qui apud multos visitur; occurrit quoque Tmoli caput in marmoribus et gemmis: eos autem, qui metro metuebant, nec sibilo geminari litteram videbant, interpolasse id modo *Tmolus et*, modo *Tmolius.* conf. Var. Lect. ad v. 71. Nunc mihi probabilius videtur, scriptum fuisse ab Marone: *Tmolus et adsurgit*, excidisse postea *et*, cumque vitium animadverteretur, rescriptum esse *Tmolius.* *Tmolus et* Nauger. quoque reposuit Ald. tert., Benedictus in Flor. 1520, et, qui Naugerium sequuti sunt, Manut. Fabric. Commelin. Pulmann. Ad hoc itaque redii: Etenim rationem habet, montes poni pro vitibus: Tmolus, et ipse Phanæus, rex inter montes vitiferos. *Favenus* Vratisl.

rum constans ac diuturna esse solet, cultu enim deficiente vites optimæ facile degenerant, nulla alia memoria, præter nominis, nobis restat, Græcæ originis et Italici cultus, cum in aliis tum in Falernis agris maturuisse videtur. cf. Intpp. ad h. l. (Ad colles Leucogæos, supra Neapolim versus Puteolos, refert et Aminæos colles, auctore Galeno, et Falernos Martorellus *(I Fenici primi Abitatori di Napoli* T. I, p. 171. 190). Atque ejus tantam ex diuturna inprimis bonitate præstantiam perhibet poëta, ut ei adeo vinum *Tmolium*, a Lydiæ monte vineis nobilissimo (sup. Ge. I, 56), et *Phanæum* (fuere Phanæ, Φάναι, portus et promontorium Chii insulæ, quæ alias vino *Ariusio* nobilis est, in eo templum Apollinis Phanæi), *adsurgere*, cedere, v. Ecl. VI, 66, dicat. conf. Var. Lect.

99. Cum

Argitisque minor, cui non certaverit ulla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, dis et mensis adcepta secundis,
Transierim, Rhodia, et tumidis, Bumaste, racemis.
Sed neque, quam multæ species, nec, nomina quæ sint,
Est numerus, neque enim numero conprendere refert:
Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Discere quam multæ Zephyro turbentur arenæ;
Aut, ubi navigiis violentior incidit Eurus,
Nosse, quot Ionii veniant ad litora fluctus.

99. *Archivusque* alter Rottend. *Argutisque* fragm. Moret. *non cui* Ven.——101. Sic meliores codd. ubique omnes. Ante Heinf. in edd., ut in codd. nonnullis: *Non ego te mensis et dis a. s.*, male. *dis aut m.* unus Arundel.——102. *Transieram* Zulich. a m. pr. et edit. Genev. *gravidis B. racemis* unus Mead., ex interpretatione.——103. *et nomina* Voss. unus et Moret. fragm., quod solent poëtæ ad variandam orationem adhibere. *quot sint* Erf.——104. *Et numerus* ed. Ven.——105. *Quem si* Gudian. *Quæ qui* Leid. unus a m. sec. *scire volet* unus Mead., non male.——106. *Dicere* Medic. cum aliis, perperam. *turbantur* in tribus ap. Burm. et apud Charisium Grammat. In Columella III, 2, 29, ubi hi versus memorantur, *versentur arenæ* in vulgaribus legitur; sed etiam ibi vetusti *turbentur*. Apud Ammian. Marcell. XXXI, 4 *truduntur* vel *trudentur* legitur.——108. *quod* Gud. *venient* Moret. sec.

99. Cum illis: *Sunt etiam Amineæ vites* junge *Argitisque minor*. Est etiam Argitis vitis, uva. Ἀργῖτις ab ἀργὸς, quod vinum candidum reddit. Est autem *minor* et *major*. cf. Colum. III, 2, 21. 100. Ea vitis, vino inprimis abundans, πολύοινος, est, eoque firmo ac durabili.

101. Vinum *Rhodium*, cujus in mensis secundis usus erat; cumque de eo ante omnia Diis libaretur, hinc vitis *Rhodia dis accepta*, grata *et mensis secundis*, fere ut apud Horatium III, 11, 7 lyra *Divitum mensis et amica templis*. 102. Plin. XIV, 1, f. 3 *Tument mammarum modo bumasti*, βούμαστοι.

103—108. Locus ornatissimus. Respicit eum Plinius XIV, 2, f. 4 pr. 104. *neque est numerus*, enumerandi facultas cuiquam suppetit. *neque enim*

Nec vero terræ ferre omnes omnia poſſunt.
Fluminibus ſalices; craſſiſque paludibus alni
Naſcuntur; ſteriles ſaxoſis montibus orni;
Litora myrtetis lætiſſima; denique apertos
Bacchus amat collis, aquilonem et frigora taxi.
Adſpice et extremis domitum cultoribus orbem,
Eoaſque domos Arabum, pictoſque Gelonos.

112. *mitiſſima* Franc., unde Burm. *ditiſſima*, ſed recte nil mutabat. *apricos* emendabat van Hoven Campenſ. Faſc. III, pag. 228.——113. *amant* Leid. ſec.——114. *et* aberat a quarto Moret. *Aſpice et externum, domitis cultoribus, orbem* Burm. conjiciebat; at vide Notas.——115. *domus* Ven. et Longob. Pierii, Goth. ſec. *Gelones* Franc.

enim poſitum pro, neque etiam, nec vero, numerum tenere neceſſe eſt; non numeratu opus eſt.

109—135. Uti diverſa ſunt arborum genera, ita etiam diverſum ſolum, quo aut naſcuntur arbores quæque aut felicius proveniunt. 112. *Littora myrtetis lætiſſima* exquiſitiore forma pro vulgari, *myrti ſolent eſſe lætiſſimæ in littoribus;* quod ſi fit, *littora* haud dubie et ipſa *læta* videri poſſunt. Ge. II, 124 *et amantes littora myrtos.* Mox *apertos colles* itidem doctius dixit quam *apricos*, qui forte alicui in mentem venire poſſint.

114. 115. Exemplo etiam eſſe poſſunt in extremo terrarum orbe ſitæ regiones, ut Arabum et Gelonorum. Sunt autem *Geloni* e Sarmaticis populis, qui ultra *Boryſthenem* vagabantur. *picti* appellantur, ut Æn. IV, 146 *Agathyrſi*, ubi vid. Not. Scilicet communi plerique barbari et feri populi more corpora pingunt, ſive quod in membrorum nuditate id unum vanitatis genus reſtat; ſive quod obducta pigmentis et coloribus corpora culices, quorum infinita examina incultæ et paludoſæ terræ alunt, nec non ſentes, etiam frigus, minus ſentiunt; ſive quod horribili adſpectu terrorem hoſtibus incutere volunt. Colorem autem aut cuti acu punctæ inungunt, aut inurunt. Hinc modo *pictum* corpus memoratur, modo *ſtigmatibus notatum.* Claudian. in Ruf. I, 314 *Membraque qui ferro gaudet pinxiſſe Gelonus.* Illa autem, *extremis domitum cultoribus orbem*, ex poëtica copia dixit pro *extremis terris.* Cum argumenti natura conjunctum erat, ut eas a cultu deſignaret, et pro *orbem extremum domitum* h. ſubactum, cultum ab agricolis, *a cultoribus*, poëtica inverſione, *extremos cultores* memorat. Male h. l. Servius et qui eum ſequuntur victorias pop. R. huc trahunt.

116. 117.

Diviſæ arboribus patriæ: ſola India nigrum
Fert ebenum; ſolis eſt turea virga Sabæis.
Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſamaque, et baccas ſemper frondentis acanthi?
Quid nemora Æthiopum, molli canentia lana?

116. *Diverſæ* Reg. et Mead. Martini. Sic ſemper variant libri. *ſed India* Franc.——117. *bebenum* alii ſcribunt. *et* Longob. Pierii.——118. *Quid et o.* ed. Ven.——119. *bacas* alii. *Balſama quid baccas* unus Mead.; ut ſit: *Balſama? quid, baccas.* Ingratum tamen ſic, quod ter redit *Quid.* *que* abeſt a Cantabrig——120. *albantia* Leid. unus.

116. 117. Reſpicit h. l. Plin. XII, 4, ſ. 8. *India* et de India proprie dicta accipi poteſt, nam et ibi naſci *ebenum*, narrant multi e veteribus (vid. Theophraſt. Hiſt. Plant. IV, 5) et, quod malim, de Æthiopia, cui ebenus propria arbor. Solet enim India latiſſime dici, ut ſatis notum. conf. inf. Georg. IV, 293 ibique Burmann. *Tus Sabæorum* jam Georg. I, 57.

118. *Opobalſamum* Judææ, vallis inprimis Hierichuntinæ, et Arabiæ. cf. præter laudatos a Cerda, et Pauſ. IX, 28. De ipſa ſtirpe diſputata v. a Weſling. ad Alpini hiſt. nat. Ægypti, et in nota illa controverſia de opobalſamo orientali Romæ orto 1639. 1640 liber *Petri Caſtelli*, Balſamum examinatum (Meſſanæ 1640), et *Jo. Georg. Volkamer* Opobalſami orientalis examen 1644, in quibus ad h. l. paſſim provocatur. Verba ipſa vulgari oratione ſic efferrentur: ne memorem *ligna ſeu arbores odoratas ſudantes balſamo.* Alias *exſudat, deſudat*, balſamum. 119. *Acanthus* h. l. non herbæ (ut Ecl. III, 45 et al.), ſed arboris, genus, nec tamen ſatis comperto, habetur. Spina eſt ſeu Ægyptia ſeu Arabica, nam et hæ inter ſe diverſæ; communius *acantha*, vulgare nomen *acacia*, unde gummi Arabicum colligi ſolet. v. Alpin. c. Weſling. p. 164. Bauhin. hiſt. Plant. T. I, P. II, p. 426 ſqq. de Plant. Ægypt. Habet quidem ea arbor ſiliquas, non *baccas*; ſed bacca latiorem ſignificatum habet. Arboris hujus uſus etiam in ſculptilibus fuit. Cæſaris triumphus Ponticus apparatum ex acantho habuit: Vellei. II, 56, 2. De agrifolio cogitare non licet; laudantur enim plantæ peregrinæ.

120. Plin. XIX, 1, ſ. 2 n. 3 *Superior pars Ægypti in Arabiam vergens gignit fruticem, quem aliqui* goſſypion *vocant, plures* xylon, *et ideo lina inde facta* xylina. Parata ex ea byſſus.

Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi ſinus orbis: ubi aëra vincere ſummum
Arboris haud ullæ jactu potuere ſagittæ?
Et gens illa quidem ſumtis non tarda pharetris.
Media fert triſtes ſuccos tardumque ſaporem

121. *depectat* alii apud Servium, ut *Seres* pro *Ser* ſit. *depectent* alter Rottend. *deſpectant* duo. *et foliis* duo.——122. *proprio* Voſſ. a m. ſec., forte ex eo, quod eſt in duobus Martini et ed. Nuremb. *proprior*, ſollenni lapſu.——123. *Extremique ſinus orbis, ubi vincere ſummum* Parrhaſ., ab interpolatione.——124. *aut ullæ* Medic. cum tribus aliis et utroque Goth. ——125. *haud tarda* Schol. Horat. Cruqu. Carm. III, 4. *ſagittis* fragm. Moret. *aut dura* fragm. attextum cod. Gud.; et ſane, inquit Heinſius, *tardum ſaporem* proxime ſubjungit. Burmannus malit altero verſu *durum ſaporem h.* aſperum, ut Ge. IV, 102. Mirabar nemini verſum totum *Et gens illa quidem ſumtis non tarda pharetris* ſuſpectum fuiſſe. Vidi nuper Jac. Bryant non aliter ſtatuere; etiam Brunckium in ſua editione, at Voſſ. ad tanto majorem admirationem verba facere cenſet.——126. *ſardumque ſaporem* conjiciebat Reiſkius, qui contrahit os in ſimilitudinem riſus Sardonii, ut Ecl. VII, 41.

121. Vulgaris olim uſque ad Imp. Juſtiniani tempora, quibus primum vermiculi, quos nos *bombyces* vocamus, Conſtantinopolin adlati ſunt, opinio fuit, Seres, Indicam gentem, Sericum ita parare, ut lanuginem ex certarum arborum foliis depecterent. Plinius VI, 17, ſ. 20 *Seres lanicio ſilvarum nobiles perfuſam aqua depectentes frondium caniciem.* vid. Salmaſ. ad Solin. c. 63 et al. Cerda ad h. l. Vir doctiſſimus *Jo. Rein. Forſter* (de Byſſo p. 26) xylinum illud ſericum fuiſſe ſtatuebat: ut hactenus *vellera*, lanam, arboribus depectere dicti ſint Seres.

122—125. Plin. VII, 2 *Arbores quidem* (in India) *tantæ proceritatis traduntur, ut ſagittis ſuperari nequeant.* Arbores *Cocos* ferentes intelligebat Catrœus. Nimis anguſte. Plurima vaſtarum et immanium arborum genera in India naſci, fidem faciunt recentiores rerum Indicarum auctores. *Extremi ſinus orbis*, interior, adeoque remotior terra, extremæ orbis partis. *aër ſummus arboris* pro cacumine dictus. Statius Theb. V, 564 *nemorumque per aëra denſi Diſſultant nexus ſerpentis.* Fere ut: *aura auri refulſit*, et ſic alia. *potuere* ex aoriſto pro poſſunt. *non tarda* ea gens, malim ſtrenuam interpretari, quam non tardi ingenii, h. callentem, peritam.

126—135. *Malum Medicam* ſeu

Felicis mali; quo non præſentius ullum,
Pocula ſi quando ſævæ infecere novercæ,
* Miſcueruntque herbas et non innoxia verba, *
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipſa ingens arbos faciemque ſimillima lauro;
Et, ſi non alium late jactaret odorem,
Laurus erat: folia haud ullis labentia ventis;
Flos ad prima tenax: animas et olentia Medi

127. *præſtantius* Longob. Parrhaſ. edit. Ven. et Macrob. Sat. II, 15, frequente errore. Poſt hunc in Goth. ſec. verſus 130 ſequebatur.—— 129. *Miſcuerint* fragm. Moret. unus Mead. et vett. edd. *Miſcuerant* Franc. Cantabrig. Goth. ſec. Eadem varietas apud Pierium. Verſus inſertus ex Ge. III, 283, ubi v. et ejectus a Brunckio.——130. *agitata* Uratiſl.——131. *facieque* uterque Mead. *tauros* Medic. a m. pr.—— 132. *ructaret* Ven.——134. *ad prima* Medic. et vetuſtiores Pierii et Heinſii, item tres Martini. In aliis *apprima*, *apprime*.

ſeu Aſſyriam, item Perſicam. Ad citrorum genus, ſ. ad *citria*, eam eſſe referendam dubitari nequit. Quam autem familiam Maro reſpexerit, non ſatis liquet. Convenit locus maxime cum Theophraſt. H. Plant. IV, 4, et Plin. XII, 3, 7; adeoque aurantiæ *(Pomeranze)* genus aliquod poëtæ ante oculos fuiſſe veroſimile fit. v. Bauhin. Hiſt. Plant. T. I, p. 90. 92. Plinii ævo adhuc, præterquam apud Medos et in Perſide, nuſquam proveniebat. Palladius, qui ſæculo III ineunte vixiſſe putatur, præcipuam ejus cultui curam impendit. v. eum in Martio X, 11 ſqq. cf. etiam Macrob. Sat. II, 15. In verbis *triſtes ſucci*, h. amari (ut Ge. I, 75 et al.), ſive propter corticis ac granorum amaritudinem, ſive quod cultu deinceps adſiduo amarus ille ſuccus mitigari cœpit. *tardus ſapor*, h. diu palato immanens, quia acerbus, pungens, eſt. 127. *Felix*, de arbore ſi dicitur, ad fecunditatem proprie reſpicit. Et ſane citri fetus perpetua ſucceſſione ſuccreſcunt. Nunc tamen ad ſalubritatem potius epitheton ſpectare videtur, ut contra infauſtum, eſt, quod nocet. Pro veneni antidoto habitum eſſe pomum Medicum etiam ex Theophraſto, Dioſcoride, Plinio, conſtat; nec forte injuria in certis ſaltem venenorum generibus. 129. *verba non innoxia*, h. noxia, incantationes; et eodem ſenſu *herbæ non innoxiæ*, venenatæ. 130. *agit* eſt exigit, expellit. 134. *Ad prima*, ut *in primis*, *cum primis*, *apprime*. Mederi Parthos iis pomis

Ora fovent illo, et ſenibus medicantur anhelis.
Sed neque Medorum, ſilvæ ditiſſima, terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiæ certent; non Bactra, neque Indi,
Totaque turiferis Panchaia pinguis arenis.

135. *medicatur* Ven.——136. *ditiſſima regna* Medic. a m. ſec., interpolatrice.——137. *aura* Medic. a m. pr. *aut auro* Zulich. *neque* Goth. ſec. a m. pr.——138. *certant* Leid. a m. ſec. *nec Indi* quatuor cum Donato ad Ter. Phorm. II, 1, 14.——139. Putes eſſe *Totave*. Sed variant poëtæ has copulas multis modis, ut nihil tuto ſtatuere poſſis.

pomis graveolentiæ oris, etiam Plinius monuit eod. l. 135. *fovent* h. curant, θεραπεύουσι; cum mox ſubſtituatur, *medicantur*. Eſt enim genus curæ, calefacere, reficere modico calore, quod proprie eſt *fovere*; hinc latius etiam de aliis.

136—176. Sequitur ſignatiſſimus locus, cum quo cf. Plin. H. N. lib. extr. Dionyſ. Halic. I, 36. Varro R. R. I, 2, digreſſio in laudes Italiæ, quas ſimilibus aliorum ſcriptorum locis firmavit et illuſtravit Cerda. Neque Media, malis ſuis felix, nec India proprie dicta, ad Gangem, aut Lydia, cujus eſt aurifer fluvius Hermus, e Phrygia deſcendens, et mox cum Pactolo eodem alveo profluens, nec Bactriana, neque Æthiopia, aut ſi mavis, reliqua India, neque Arabia cum Italia comparari poteſt; multo minus Colchis, monſtris infamis v. 140.

136. Accipiebatur vulgo, et interpungebatur: *Medorum ſilvæ, ditiſſima terra,* per appoſitionem; ita languet appoſitum; acute Reiſkius videbat, *ſilvæ ditiſſima,* jungendum eſſe: Medorum terra, ditiſſima ſilvæ, h. e. ſilvarum, pro, malorum, quas ante dixerat. 137. *auro turbidus Hermus* per oxymori ſpeciem pro aurifer. Expreſſit hunc locum Martialis Epigramm. VIII, 78 *turbato ſordidus auro Hermus*. Subtiliter magis quam vere monet Drackenb. ad Silium I, 159 Hermum turbidum non ſuo, ſed auro per Pactolum illato, ſignificari. *Bactra*; Bactrianam, tamquam ſplendidum nomen memorare videtur; etſi et illa terra inter feliciſſimas eſt; etiam Oxus in ea aurum vehere dictus: de Mirab. Auſc. 46. 139. *Panchia*, Arabiæ regio, ſeu Arabia nunc eſt; proprie inſula fabuloſa Euemeri, Arabiæ ab Oriente objecta, quam ex Ennii Euemero norat Virgilius. cf. Diod. V, 41, etſi et ibi diverſa eſt inſula turifera. *pinguis*, aut propter tus pingue, quod reſinæ naturam habet, aut fertilis, *turiferis arenis*, ſolo arenoſo, cui frutex turis innaſcitur, h. pro ture, de quo vid. Plin. XII, 14, ſ. 30 ſqq.

Hæc loca non tauri ſpirantes naribus ignem
Invertere, ſatis inmanis dentibus hydri;
Nec galeis denſiſque virum ſeges horruit haſtis:
Sed gravidæ fruges et Bacchi Maſſicus humor
Inplevere; tenent oleæ armentaque læta.
Hinc bellator equus campo ſeſe arduus infert;
Hinc albi, Clitumne, greges, et maxuma taurus

140. *nec t.* Medic. a m. ſec. *ſpirantis* Mentel. duo.——141. *immanes* ante Heinſ., male. *immani* Goth. pr. *hydris* Medic.——142. *galea* videtur legiſſe Auctor Medeæ v. 256 in Anthol. Lat. pag. 167. *viris* Zulich. ——144. *oleæque* ante Heinſium, qui Pierianos nonnullos et omnes ſuos ſequutus *que* ſuſtulit. Poteſt tamen in iſtis excidiſſe videri. In Mediceo additum a manu ſec. Deeſt in libb. Burm., in Regio Martini, et Gothano ſec. minus tamen grati ſic ſunt numeri verſus. *oleæ ſarmentaque læta* edit. Argent., notante Reiſkio; ab interpolatrice utique manu. Jo. Schrader. tentabat: *arbuſtaque.* Quod ſane et ipſum ferri poſſet; uti de vitibus ea vox occurrit. Verum poëta tranſitum ad greges facit.——145. *Hic* hoc et ſequ. verſu Erf. a m. ſec.——146. *Hinc albi, Tyberyne* Goth. ſec. a m. pr. *te maxima* Schol. Cruqu. Horat. Od. IV, 2. *tauri* Reg. Martini cum Erf.

30 ſqq. In proſa diceres; habens ſolum, quod fert pingue tus.

140—143. Nota fabula de dentibus draconis ab Jaſone ad expugnandum vellus Colchicum profecto ſatis, et viris armatis hinc enaſcentibus, qui Sparti dicti. v. Apollon. III, 409 ſqq. *horruit* (pro horret, ut reliqua pro præſenti) pulchrius quam extitit, exiit, nata eſt. Verſus 140 tranſlatus ex Lucret. V, 29 *Et Diomedis equi ſpirantes naribus ignem.* 143. *fruges gravidæ*, lætæ. v. ad Ge. I, 319. Mons *Maſſicus*, Campaniæ, ad Sinueſſam, vitibus conſitus.

145—147. Ornatiſſimi verſus pro: in Italia equi et boves præſtantes naſcuntur. *Clitumnus*, Umbriæ Ciſapenninæ fluvius, ubi juxta urbem Mevaniam Tiniæ ſe miſcuit, cum eo ab Tiberim deſcendit. Campi adjacentes etiamnum armentis opulenti. cf. de Clitumno Epp. Plin. VIII, 8. *albi gregis*, quia fluminis aquis ea vis ineſſe putabatur, ut armenta *candido* colore eſſent. Simile quid creditum de Galæſo in agro Tarentino; cf. ad Horat. Od. II, 6, 10, et Scamandrum opinio fuit rutilas reddere ovium lanas. cf. Ariſtot. H. A. III, 2. Alia v. in Nota Becmanni ad lib. de Mirab. Auſc. c. 184. *Taurus* ab his

arvis

Victima, ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa deum duxere triumphos.
Hic ver adſiduum, atque alienis menſibus æſtas;
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbor.
At rabidæ tigres abſunt, et ſæva leonum
Semina; nec miſeros fallunt aconita legentis;
Nec rapit inmenſos orbis per humum, neque tanto
Squameus in ſpiram tractu ſe conligit anguis.

149. *ver perpetuum* Schol. Cruqu. Horat. Od. II, 6. conf. ad Ecl. IX, 40. *Hic iter* Ven. *meſſibus* apud Martinum vir doctus legebat, e Claudiani XXXVI, 224 *alieno gramine*, ut de Medica, herba, intelligatur, ſed male; de anni tempore cogitat poëta: æſtatem etiam per eos menſes durare, quibus hiemem aliæ terræ ſentiunt.——150. *arbor* prætulit Burm., ut v. 81.——151. *rapidæ* nonnulli apud Pier. et Burm. cum Gothanis, perpetua variatione. *obſunt* Ven. *leones* Medic. a m. pr., quod placet Heinſio; et habet ed. Cuningham. Scilicet epexegeſis illa et elegans et Virgilio familiaris. conf. Heinſ. ad Claudian. de B. Gild. 138. Sed v. loc. Lucretii in Notis. Reiſkius locum ſic refingendum conjiciebat: *et ſecla leonum. Semina nec miſeros fallunt aconita legentes*, h. nec fallunt aconita miſeros illos, qui ſemina, h. herbas, legunt, aut potius *germina* pro *ſemina*: namque alias pendebit *legentes*, neque habebit, quo referatur. ——153. Miror *τὸ tanto* nemini diſplicuiſſe, quod explicari quidem poteſt, at cum nihil ſit, cum quo comparatio inſtituatur, ad elegantiam facere vix putamus. In promtu eſt *lento* legere, Nicand. Ther. 222 νωθεῖ ὁλκῷ, ſeu *torto tractu*, ut alias poëtæ. Nemeſian. Ecl. IV, 40 *torto non ſquamea tractu Signat humum ſerpens*. At ſevero cum ſupercilio totam obſervationem jugulat Voſſ. vir doctiſſ.

arvis adductus candidus *victima* in triumpho immolari ſolita. Omnia hæc ſatis a multis illuſtrata: vide vel Cerdam. Sed ii tauri cum ante triumphantis currum ducerentur, hinc ipſi *ducere triumphos ad templa* dicuntur.

149. Ex Lucret. I, 182 *Quod ſi de nihilo fierent, ſubito exorerentur Incerto ſpatio atque alienis partibus anni*. 150. Oves et arbores biferæ. Nota Italiæ laus. vid. de Mirab. Auſc. c. 81 et ibi Nota clariſſimi editoris. *utilis* pro fertilis, ab effectu.

151—154. Ornate: Caret Italia ferarum monſtris, venenatis plantis et reptilibus. *ſæva leonum ſemina*, γένη, ſævi leones, ex Lucretiano III, 741 *triſte leonum Seminium*. *tanto*, tam longo, quam alibi.

155. *Operum*

Adde tot egregias urbis, operumque laborem,
Tot congesta manu præruptis oppida saxis,
Fluminaque antiquos subterlabentia muros.
An mare, quod supra, memorem, quodque adluit infra?
Anne lacus tantos? te, Lari maxume, teque
Fluctibus et fremitu adsurgens, Benace, marino?
An memorem portus, Lucrinoque addita claustra,

155. *labores* Vratisl. et fragm. Moret., it. Regius Martini. cf. ad Æn. I, 455.——156. *Tunc c.* duo. *conjecta* Erf.——158. *supra est* Parrhas. *abluit* al., ex more.——159. *Lauri* duo. Fabricius distinguere volebat: *Te, Lari, Maxime, teque* etc., ut tres præcipui lacus Italiæ memorentur, Larius, Verbanus, qui et Major, et Benacus. Nimis subtiliter.——160. *insurgens* malebat Wasse ad Sallust. Jug. 33, quia hoc et alias simili sensu occurrit. At hoc ad emendationem nullam satis est.——161. *Quid memorem* Rufinian. p. 251. *abdita* Gud. *claustro* duo.

155. *Operum laborem*, h. opera, fabricas, ædificia. Mox *congesta manu* simpl. exstructa in rupibus. Fuere autem multa per Italiam oppida, inprimis antiquiora, in editis ac præruptis locis sita; inque his ipsa Roma. 157. *Fluminaque ant. subterlabentia muros* esse possunt sive medias urbes permeantia, sive muros alluentia. Præfero nunc haud timide alterum hoc; *subter* est pro præter. Talis enim situs multarum fuit per Italiam urbium, ut ad amnem sitæ essent: idque nunc eo pertinet, ut Italiam multis fluviis rigari significet. Etsi ad Rutilii locum I, 97. 101 provocari potest: *Quid loquar aërio pendentes fornice rivos!—Interrepta ubi; conduntur flumina muris* loco e Marone expresso: nimis tamen angustum est, quod ad aquæductus, Cloacam et Capitolium, hos versus revocant; at poëta *tot urbes, tot oppida*, memorat.

158. *Mare superum* et *inferum*, Adriaticum ac Tyrrhenum, miræ opportunitatis Italiæ ad rerum hominumque commercia. 159. *Lacus maximus*, h. permagnus, sub Alpibus (nunc *Lago di Como)*, in agro Mediolanensi, *Lacus Benacus* in Veronensi *(Lago di Garda)*, propter magnitudinem ventis ac procellis obnoxius non aliter ac mare. Idem Mincium amnem medio alveo transmittens. v. Plin. IX, 22 et cf. Æn. X, 205. *adsurgens*, tumescens.

161 — 164. M. Vipsanio Agrippa,

Atque indignatum magnis ſtridoribus æquor,
Julia qua ponto longe ſonat unda refuſo, 163
Tyrrhenuſque fretis immittitur æſtus Avernis?

162. *magnis clamoribus* Aretinus in Epp. laudat, quod probabat Waſſe ad Salluſt. l. l.——164. *Averni* Toll. et Serv.

Agrippa, L. Canidio Gallo Coſſ. U. C. 717, cum contra Sext. Pompeium male rem geſſiſſet Octavianus Cæſar, ut reficiendis claſſibus locum tutum haberet, Agrippæ conſilio portum Bajanum in ſinu Puteolano (inter Baias et Puteolos) commodiorem et tutiorem ita reddidit, aut verius novum portum aperuit, ut lacum Lucrinum, interjecto aggere a mari ſecluſum, cum lacu Averno, qui iſti adjacebat, conjungeret, aggerem autem modo dictum, qui V ſtadiorum erat, latitudine vix quadrigis recipiendis par (Strab. V. pag. 245), poſtquam eo perfoſſo aditum navibus in portum fecerat, ita muniret, ut a fluctibus ſuperari nequiret, navibuſque tutus intra eum eſſet receptus. Hic *Portus Julius* vocatus. vid. Sueton. Aug. 16. Exciſæ tum ſilvæ, quæ loca vicina occupabant. Locus claſſicus eſt apud Dionem XLVIII, 50, alia dedit Cluver. Ital. ant. IV, 2. Adverſus Servium, qui plura miſcuit, diſputat Ouwens N. H. p. 581. Prælatus tamen ſequenti tempore portus Miſenus. Memorat itaque poëta portum Julium; quem ſic ornavit: *portus Lucrinoque addita clauſtra*, h. aggerem illum non tum primum factum, ſed novis operibus adſtructum, quo ipſo portus effectus eſt. Eodem modo accipiendum eſt illud Plinii, ex noſtro adumbratum, XXXVI, 15, ſ. 24, 12 *mare Tyrrhenum a Lucrino molibus ſecluſum*, nimirum, oſtio tantum portus relicto. *æquor* autem *indignabatur*, ea parte, *qua unda Julia ſonat ponto longe refuſo*, h. qua portus Julius immiſſo mari erat effectus; *refuſus*, ut ſæpe fieri ſolet, non contrariam aut iteratam actionem notat, ſed ſimplicis vim habet. Poſſit quidem et ita accipi, ut pontus a mole aggeris in mare projecti refundi, reprimi videatur, ut ap. Lucan. II, 617 *violentos inſula Coros Excipere ſaxis laſſaſque refundere undas* dicitur: ſed alter verſus ad eamdem ſententiam exprimendam valet: *Tyrrhenus æſtus*, h. mare æſtuans, immittitur, per os portus, *fretis Avernis*, h. lacui Averno, qui pro intimo portus receſſu erat, et ad quem e Lucrino foſſa ducta erat. Lucan II, 616 *Nec tamen hoc artis immiſſum faucibus æquor Portus erat.* Immutavere locorum faciem longa ætas, terrarum ruinæ et ſubterranei ignes, inprimis Monte Novo exorto, ita, ut nunc adeo de ſitu et veſtigiis hujus portus inter viros doctos diſputetur. vid. Paoli Antiqq. Puteolan.

Hæc eadem argenti rivos ærisque metalla
Ostendit venis, atque auro plurima fluxit.
Hæc genus acre virum, Marsos, pubemque Sabellam,
Adsuetumque malo Ligurem, Volscosque verutos,
Extulit; hæc Decios, Marios, magnosque Camillos,

167. *Hoc* Zulich. et Mead. *viros* Goth. sec. a m. pr.——168. *Adsuetum malo* Zulich., addita ridicula glossa, id est, navibus vel pomis. *Ligurum* Medic. a m. pr. Mox *Vulscos*, *Vulcos*, *Volcos*, *Volctos* scribitur. *veruto* (scil. adsuetum) Lipsius emendabat. Sed vid. Not.——169. *hæc dectos Marios* Ven.

Puteolan. Accipitur vulgo de hoc portu Julio Horatii locus Art. 63 *Debemur morti nos nostraque; sive receptus Terra Neptunus classes aquilonibus arcet, Regis opus.* Mihi ille portum Alexandrinum respexisse videtur; *regum* Ptolemæorum opus, a quo *aquilo* arcendus erat.

165. 166. In eadem argenti, æris, aurique metalla. Copiam exprimit per *argenti rivos* (ex Lucret. V, 1255) et *auro plurima fluxit*, poëtica ratione, pro plurimum auri in ea est. Minus bene ad Padum refertur: quia apud Plin. XXXIII, 4, s. 21 in Pado *segmenta auri reperiri* traduntur. Ad montes ac silvas aliquando incensas, ut metalla excocta fluerent (Lucret. V, 1242 sqq.), referebat Jul. Sabinus. *æris metalla Ostendit venis*, quod in vulgari oratione fuisset, *venas æris ostendit*. *æris metalla* h. æs o. in *venis*. *Ostendit* autem non otiosum; quia certis tantum vestigiis res credebatur, metalla autem Italiæ exercere Senatus consulto vetitum erat: Plin. III, 20, s. 24 extr. XXXIII, 4, s. 21. XXXVII extr.

167—170. *Marsi*, bellicosi, cum *Sabinis*, severa disciplina nutritis, primo loco memorari solent inter Italiæ populos. *adsuetum malo* pro malis, ærumnis, laboribus, κακοπαθείᾳ (cf. Æn. IX, 604 sqq.), *Ligurem;* colit enim agrum exilem et saxosum. *Inculta Alpium postrema possident*, ait Servius (cf. *Addison's Remarks on several Parts of Italy* p. 6). Male hoc in tali carmine et in tali loco ad malam fidem horum hominum trahitur, ut facere videmus etiam nuperum scriptorem (*Observationes sur l'Italie* T. III, p. 279), cum eadem nunc opinio de Genuensium ingenio inter Italos obtineat. Idem auctor (*Grosley*, T. II, pag. 413. 414) recte, quam diversa facies Italiæ nunc sit, observat, et quam parum in eam cadat inprimis illud: *Magna parens frugum, magna virum!* *Volsci* autem *veruti*,

Scipiadas duros bello, et te, maxume Cæsar,
Qui nunc extremis Asiæ jam victor in oris
Inbellem avertis Romanis arcibus Indum.
Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus,

170. *maxima* Gud.——171. *extremis aciem* Goth. pr.——172. *In bellum advertis* Vratisl. *artibus* duo apud Martinum, quod ex Æn. VI, 853 probare velle, ludus esset.

veruti, h. hastæ genere, *veru* (*veru Sabellum* Æn. VII, 665 dixit), seu telo veruto, armati. Apparet autem, quod usu communi simpliciter *verutum* vocatur, esse proprie verutum telum vel jaculum, veru instructum ac munitum. *Scipiadas duros bello* h. induratos ad bellum.

170—173. Ut horum versuum sententiæ fides constet, cum Ruæo et Catrœo Burmannus eos altera recognitione insertos esse credit, U. C. 734, quo Augustus in Asia signa a Parthis recepit et Medis pacem dedit. Est adeo vir doctus, qui vss. 171. 172 tollendos esse censeat, cum nec a. 724 nec 734 satis conveniant. Cogitandum tamen erat, nos in poëta, non in historico versari; versusque esse tam præclaros, ut vix ab aliquo interpolatore eos profectos esse arbitreris. Quod autem ad eam opinionem attinet, qua seriore manu ab ipso poëta inserti esse putantur: equidem in bono poëta vix hoc probandum putabo, si diversi temporis in eodem carmine vestigia reliquerit. At nec tali suspicioni locus est, spectantque et hi versus ad eosdem annos, quos in aliis Georgicorum locis subinnuerat, 724. 725 ab U. C., modo poëtam, ut alibi facit, v. c. Georg. III pr., magnifice efferre et ornare cogites id, quod vere nihil aliud erat, quam quod Cæsar ex Ægypto, quo paullo post pugnam Actiacam Brundusio trajecerat, per Syriam in Asiam iter fecit, et hieme ad Euphratem exacta Asiæ res constituit. v. Vita Virgil. ad a. 724. Itaque *extremis victor in oris Asiæ*, usque ad Euphratem progressus, et *Indum avertit*, dum præsidiis fines, h. urbes in finibus, firmat. *Indum imbellem*, ut Ge. I, 57 *molles Sabæi* et omnes Asiæ ad Austrum versæ populi: petiit hinc Nemes. Cyneg. 74 *Imbellem fugam* Parthorum. Novum esset *imbellem* accipere, nulla jam amplius bella tentantem, scilicet, quod arma tua revereretur; ut Reiskius etiam accipiebat. *Arces* de finibus dici, docet Burm.: scil. quatenus ii arcibus et præsidiis muniri solent.

173—176. Tamquam deam appellat Italiam. *tibi* in tuum honorem, aut tui gratia, *ingredior*, adgredior, dicere instituo, *res antiquæ laudis et artis*, rem rusticam apud majores

Magna virum, tibi res antiquæ laudis et artis
Ingredior, ſanctos auſus recludere fontis,
Aſcræumque cano Romana per oppida carmen.
  Nunc locus arvorum ingeniis: quæ robora cuique,
Quis color, et quæ ſit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terræ, colleſque maligni,
Tenuis ubi argilla et dumoſis calculus arvis,

174. *artem* Gud.——175. *Aggredior* Priſcian. lib. VII, quod eſt vulgare verbum hoc ſenſu. *Ingrediar* fragm. Moret. cf. Burm. *excludere* Zulich. ——177. *ingentis, q. r. cano* Gud.——178. *aut quæ* Arundel. et edd. vett. cum Goth. pr. *ſerendis* tres. *creandis* unus Arundel. *ferendis* vel propterea præferendum eſſe videbat Reiſkius, quia v. 195 *armenta* ſequuntur.——180. *Tenuis ubi argillæ dumoſis calculus arvis* Probus Arte Grammat. Sed vulgatum tuetur etiam Nonius Marcellus in *Tenue.* *arva*, quæ ſata ſunt arata, non poſſe eſſe *dumoſa* putabat Reiſkius; itaque conjiciebat,

jores in honore habitam. (Reiſkius hæc ita interpretabatur: In tuam gratiam argumentum tracto *antiquæ artis*, tractatum ab antiquo poëta, Heſiodo, et *laudis*, e quo ille magnam laudem abſtulit). *ſanctos auſus recludere fontis*, quia primus inter Romanos hoc argumentum verſibus tractat. *ſanctos*, quos accedere metuebant, reverentia quaſi numinis alicujus. *Aſcræum carmen* omnino pro Georgico, quia Heſiodus, ex Aſcra, Bœotiæ vico, oriundus, opus de opere ruſtico condidit; non vero, quod vulgo putatur, ex Heſiodo adumbratum aut expreſſum.

177. Nunc locum *de varia ac diverſa ſoli et agrorum indole et natura*, et a v. 226—258 *de notis ac criteriis cuiuſcumque ſoli* tractat; et quidem univerſe, ut non modo arborum culturam reſpiciat, ſed et frumentorum ac paſcuorum curam habeat. Nunc locus, inquit, eſt opportunus ac proprius doctrinæ de arvorum ingeniis tradendæ, *quæ robora*, h. quæ præcipua vis ac virtus cujuſque ſoli ſit, qua potiſſimum valet (Claudianus XVII, 178 *Noſſe ſoli vires*); *quis color*, quale ex adſpectu judicium fieri poſſit, et quam naturam ſeu naturalem vim ad res ferendas habeat. Videtur in ſqq. ante oculos habuiſſe Theophraſt. de Cauſſ. Plant. II, 5 et 6, in aliis Xenoph. Oecon. cap. 16, 2 ſqq. conf. Varro R. R. I, 9.

179—183. Oleis ait idoneum eſſe ſolum argillaceum et calculoſum. *terræ difficiles* parum feraces, quaſi moroſæ, parcæ,

Palladia gaudent filva vivacis olivæ.
Indicio eft, tractu furgens oleafter eodem
Plurimus, et ftrati baccis filveftribus agri.
At quæ pinguis humus, dulcique uligine læta,
Quique frequens herbis et fertilis ubere campus;
Qualem fæpe cava montis convalle folemus

conjiciebat, *dumofis calculus ancris*. Ancræ et antræ funt *αὐλῶνες, στενοὶ τόποι*, confragofa, abrupta, curva, finuofa loca faltuum. Eandem vocem Propertio I, 1, 11. I, 2, 11 obtrudebat Scaliger, e Gloffis Ifidori. Sed *arvum* poëtæ eft commune omnium agrorum nomen. vide vel II, 177.——181. *gaudet* Medic. Gud. tres alii cum Goth. fec., fcilicet quia *calculus* in animo hærebat.——183. *baccis ftridentibus* Leid. pr.——184. *At que* Medic. a m. pr. et Gud. *Atque et* alter Menag. *Et quæ* Franc.

parcæ, ut contra *faciles*, fertiles, quafi liberales, munificæ. *frugum facilis terra* Claudian. XXIX, 54. Junguntur etiam *colles maligni* eodem fenfu et refpectu ad liberalitatem foli ac fertilitatem. conf. Burm., qui in notione finienda laborare videtur. Præceptum ipfum illuftrat Theophraftus de Cauff. Plant. II, 1. Cato c. 6; neque repugnat, quod olearum cultui alii folum pingue adfignant. Cæli enim locorumque indoles ac fitus alibi aliud fuadent. cf. Plin. XII, 18, f. 30. 31. Virgilius de regionibus Tranfpadanis cogitabat, aquarum eluviei obnoxiis; ut bene vidit Martinus. 180. *Tenuis argilla* Servio *fine humore, quia eft* (ex oppofito, puta) *et pinguis*. Scilicet eft exilis, jejuna, adeoque fine fucco, fterilis. 181. *vivacis olivæ*. Plin. XVI, 44, f. 90 *Firmiffimæ ergo ad vivendum oleæ, ut quas durare annis CC inter auctores conveniat*. cf. Theophraft. de Cauff. Plant. II, 15. Hift. Plant. IV, 15. 182. *Oleafter*, diverfus ab eo, quem nos eo nomine appellamus. v. Martin. *Plurimus:* ut Georg. I, 187.

184—191. *At humus, quæ pinguis* et uliginofa *eft, et campus, qui editus auftro*, verfus auftrum, *eft, et—hic tibi fufficiet olim vites prævalidas*, vitibus colendis idoneus eft. Pinguedinem et *uber* h. ubertatem foli (v. ad Æn. I, 531) colendis conuenire vitibus, docet poëta: confentiunt rei rufticæ fcriptores: ut copiofe oftendit Cerda. Vide inprimis Colum. III, 11, 8. Scilicet referendum et hoc ad diverfa vitium genera et diverfam cæli folique naturam. *pinguis:* opp. tenui argillæ.

187.

Diſpicere: huc ſummis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum; quique editus auſtro,
Et filicem curvis inviſam paſcit aratris;
Hic tibi prævalidas olim multoque fluentis
Sufficiet Baccho vitis; hic fertilis uvæ,
Hic laticis, qualem pateris libamus et auro,
Inflavit quum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.

187. *Diſpicere* Heinſ. tuetur hic et ad Æn. VI, 734 e Gud. Mentel. et Menag. *Deſpicere* vulgo. *hic* Goth. pr. *linquuntur* Medic. a. m. ſec. et alii. *liquentur* Ven. conf. ad Æn. III, 28. *montibus* Moret. quart.—— 188. *obditus* vel *uvidus auſtro* conj. Jo. Schrader.——189. *filicem* e codd. et edd. vindicat Heinſius. In vulgatas neſcio quas irrepſerat *ſilicem*. Quod res ipſa non reſpueret, nam, ut Colum. ait III, 11, 8, *amicus vineis ſilex*; et ſilice conſitam humum nimis jejunam eſſe, quam ut vitibus idonea ſit, judicabat Millerus. Sed *filicem* Plinius confirmat. vid. Not.——190. *Hinc* Ven.——191. *Sufficiat* Gud. *vires* Reg. Martini.——192. *libatur* ed. Mediol.——193. *ad auras* Gud. et Goth. ſec.—— 194. *Lancibus et patulis* Medic. a m. pr. et unus Mead. Burmanno ſuſpectus locus erat; modo *et pateris* conjectabat, minus feliciter; modo vaſis nomen latere putabat. Cur *pandum* tamen, quod et incurvum et reflexum eſt, de paropſide aut patina non æque dictum putemus, ac de carina, navi? *oneratas lances* dixit Æn. VIII, 284. XII, 215.

187. *Diſpicere* pro vulgari, proſpicere, videre. *huc ſ. liquuntur,—quique e. Auſtro:* in vulgari oratione fuiſſet, *quo—liquuntur et limum trahunt*; *aut qualem eum campum videmus, qui editus Auſtro*, h. verſus Auſtrum, adeoque ei expoſitus eſt. *felix limus*, ad fertilitatem faciens, fecundans. 188. 189. Magnus auctorum, qui de vitibus colendis ſcripſere, in hoc diſſenſus, cum alii auſtris infeſtari vineas tradant. Multa loca congeſſit Cerda. Scilicet poëtam de vineis, in ſolo humili, pingui et uliginoſo ſatis, alios de collibus loqui, tenendum eſt. 189. Plin. XVII, 4, ſ. 3 *Virgilius et quæ filicem ferat, non improbat vitibus.* Eſt noſtrum *Farenkraut*, *fougere.* Pterin aquilinam Linn. eſſe, cenſebat Schreber. ad Theocr. Id. III, 14. *inviſa aratris* propter implexas inter ſe et late ſerpentes radices, eaſdemque exſtirpatu difficiles, *πολύῤῥιζος*.

190—194. Valde ornate effert illud: præſtantiſſimum vinum in tali ſolo naſci. *pateris et auro* notum eſt, ad quam figuram ſoleat referri. Mihi tamen

Sin armenta magis ſtudium vituloſque tueri,
Aut fetus ovium, aut urentis culta capellas:
Saltus, et ſaturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amiſit Mantua campum,

195. *ſtudium eſt v.* unus Mead.——196. *Aut ovium fœtus* Medic. cum permultis. *Aut fetus ovium urentes* Menag. pr. *et urentes* ed. Ven.——197. *Et ſaltus* duo. *ſatyri* Medic. a m. pr. Franc. et pr. Moretanus, cum gloſſa, *id eſt oppidi.* Habet lectio doctrinæ ſpeciem. Ita et veteres Grammatici legerunt et acceperunt, ut ſi pro Satyrii; *Satyrium Tarentum.* v. Probus, et, qui inde ſua tranſtulit, Julius Sabinus. In vetere reſponſo Phalantho dato apud Strab. VI, p. 427 *Σατύριόν τοι δῶσω.* cf. Opuſc. Vol. II, p. 218. 219. Etiam Stephani Byz. epitome, *Satyrium* tractum prope Tarentum eſſe, unde gentile Satyrinus et Satyrius ſit. Sed præclare Heinſius has e vitio ſcripturæ et pronuntiatione vocalis *u* et *y* confuſa ortas nugas rejicit. cf. inf. IV, 335, ubi *ſaturo colore* etiam *Satyro* legitur ſcriptum. *Satiri* Gud. *Terenti* Medic. a m. pr.

tamen id Grammaticorum commentum valde jejunum videtur. Scilicet poëta *aurum* ſimpliciter pro *patera aurea* dicere poteſt; ſæpe hoc uno contentus eſt; interdum, ut h. l., hoc ipſum explicative adponit, cum generaliorem vocem primum poſuiſſet. Similiter res ſeſe habet in aliis exemplis. 193. Tibicinem Etruſcum ſacrificiis adhibitum fuiſſe, vel ex Livio notum eſt. *pinguis* in ludibrium gentis dictum eſſe videtur. Catull. XXXVII, 11 *Aut paſtus Umber aut obeſus Etruſcus.* Nam ad buccas inflatas referre nolim. Habitum corporis ex adſiduis ſacrificiorum epulis, quibus adhibebantur tibicines, exprimi, non male Servius cenſebat. *ebur* eſt tibia ex ebore. *reddimus:* damus, diis offerimus. Sacrorum vocabulum eſſe, etiam Servius notat. Æn. XII, 215 *viſcera vivis Eripiunt, cumulantque oneratis lancibus aras.*

195—202. Obſervetur præceptorum in his formis variatio et orationis copia. Ad paſcua ſeligendos agros ſaltuoſos eſſe et irriguos monet. Exempla nunc in ipſum præceptum convertit. *tueri,* ut ſervare, eo ſenſu, quo eſt nutrire, alere, itaque et paſcere, hoc v. c. etiam Grat. Cyneg. 306. 307. *urentes culta capellas,* lædentes ſeu ſerrato dente ſeu ſaliva, ut exareſcant. vid. Georg. I, 77 et inf. 378. 379. *ſaturum Tarentum* propter inſignem agrorum ubertatem (vid. Horat. Carm. II, 6, 10 ſqq.); a conſequenti; ut *pinguis,* et 224 *dives Capua.* Illuſtrat uſum epitheti Heinſius. *longinqua,* longinquos agros. 198. Notum ex Ecl. I argumento, et

Pafcentem niveos herbofo flumine cycnos;
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt;
Et, quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra fere et preffo pinguis fub vomere terra,
Et cui putre folum (namque hoc imitamur arando)
Optuma frumentis: non ullo ex æquore cernes
Plura domum tardis decedere plauftra juvencis:

199. *herbofo in f.* unus Mead. et edd. vett. *in* omiffo *herbofo* Goth. pr. ——200. *decrunt* Heinf. recepit. *derunt* Medic. et ab alia manu adfcripto *e.* Sic fex alii. *defunt* vulgo.——202. *reponit* Medic. *reponat* Rottend. tert.——203. *et* abeft a tribus et Goth. pr. *ex* Gudian. *pingui* Medic. ——204. *Ut cui* Serv. et Philargyr. ad 263. *hic* fragm. Moret. *imitantur* Menag. pr. Rottend. et Moreti pr. a m. pr. *imitatur* Medic. a m. pr. et Voff. Jo. Schrader. tentabat: *rimamur.*——205. non *nullo* Cantabrig. ——206. *difcedere* fragm. Moret. *defcendere* unus Mead.

Ecl. IX, 27. 28. 199. Vid. Ecl. VII, 11. 12. 13. *herbofo fl.*; totus enim Mincius arundine et alga obfitus eft. 201. 202. per noctem fuccrefcit. *ros*, tamquam cauffa fertilitatis: unde ϑῆλυς ἐέρση: v. c. Græv. ad Hefiod. Sc. H. 395. Poëtica quidem amplicatione dicta, nec tamen a vero plane abhorrente. cf. Plin. XVII, 4 extr. De Campo Rofeæ ad Lacum Velinum v. Serv. ad Æn. VII, 712. Cluver. Ital. ant. p. 679.

203—211. Ager frumentis idoneus; *fere optima jungo*: primnm humus pulla feu nigra, pinguis, et *putris*, h. refoluta, tenera, adeoque folibus et imbribus penetrabilis. v. Ge. I, 44 et inf. 262. 263; γῆ μανὴ, κούφη, λεπτὴ, εὔυδρος, εὐδίοδος. Idem eft arafionis confilium, ut, quæ terra talis non fit, glebis fractis ac comminutis putri fimilis efficiatur. cf. loc. Columellæ V, 4, 2. Idem Colum. diferte h. l. interpretatus eft X, 7 *Pinguis ager, putres glebas, refolutaque terga Qui gerit, et foffus gracileis imitatur arenas.* Locum ante oculos habuere in iifdem præceptis condendis Colum. II, 2, 4, et de nigro colore §. 14 fqq. Plin. XVII, 4, f. 3. Pallad. lib. I, tit. 5. Alterum genus agri frumentofi, novalis, cæfa vetere filva: 207 fqq. cf. Colum. l. c. II, 2, 11. Verfuum pulchritudinem vel me non monente fentis. *tardis* et naturæ boum et oneris notionem, adeoque plauftri, quo frumentum ex agro devehitur, magni-

Aut, unde iratus ſilvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos,
Antiquaſque domos avium cum ſtirpibus imis
Eruit: illæ altum nidis petiere relictis;
At rudis enituit inpulſo vomere campus.
Nam jejuna quidem clivoſi glarea ruris
Vix humilis apibus caſias roremque miniſtrat;

207. *dejecit* Medic. Pierii; ſed occurrit ea variatio ſæpius. cf. Burm. ——208. *avertit* ed. Mediol. vid. Georg. I, 256.——209. *domus* Ven.——210. *almum* Ven. *petivere* Regius.——211. *Aut* Medic. a m. pr. Moreti ſec. et Voſſ. cum Regio Martini. *Et* Mentel. tert. cum uno Mead. Et ſunt, qui ad ſequentia referant; male. *impreſſo* ed. Mediol., ex aliis forte locis, ut 203.——213. *Vix apibus humilis* Erf.

magnitudinem ſuggerit. 207—211. Ornate de agro novali. *iratus* ſuaviter, quod ſilvæ inutiles bonum ſolum occupabant, *devexit* poëtice; vulgari ratione id, quod antecedit, poneretur, excidit, exſtirpavit. cf. v. 408. Ad v. 209 omnes laudant locum Lucret. I, 19 *Frondiferaſque domos avium.* At ipſum Virgilium preſſius ſequitur Manilius I, 774—777; habuit etiam ante oculos Silius V, 505—508. Tum ſubjectus eſt 211 verſus pulcherrimus. *impulſo vomere,* adacto, ut v. 203 *preſſo,* I, 45 *depreſſo aratro.* *rudis campus,* nunc primum proſciſſus. *rudibus qua luceat orbita ſulcis* dixit Nemeſian. Cyneg. 14. Alia dabit Burmann. *enituit* autem magna cum vi: eſt enim bona terra *poſt vomerem niteſcens,* ut Plinius ait XVI, 5, ſ. 3. Et omnino *nitent,* quæ culta ſunt, ut Ge. I, 153. Æn. VI, 677. conf. Burm. Totam vero ſtructuram in pedeſtri oratione ſic inſtitueres: *antiquas domos avium eruit, quæ altum petunt, dum interea campus eniteſcit* etc. Quod ſi meminiſſent interpretes, non verſum 211 cum ſequentibus junxiſſent. v. ap. Burm. et Martin.

212—216. Notetur nova orationis connectendæ variatio, dum *ad notas mali agri* tranſit. *Solum glareoſum,* ſatis eſt, ſi herbas apibus idoneas ſuppeditat. *jejuna glarea,* infecunda; λεπτά. Diverſum ſolum ab vſ. 180, ubi etiam *tenue,* ſed argillaceum et calculoſum; nunc ſabuloſum. *rorem,* quem apes e floribus et herbis ſugunt; nuncque flores ipſi, quibus ille ineſſe ſolet. Alienus a paſtu apum humor, quo noctu irrigantur prata. *Ros marinus* quidem, frutex, a Servio intelligitur, quem alii ſequuntur. Sed nondum locum vidi, in quo ille ſimpliciter *ros* appellaretur. De *caſia,* herba corona-

ria,

Et tophus ſcaber, et nigris exeſa chelydris
Creta, negant alios æque ſerpentibus agros
Dulcem ferre cibum et curvas præbere latebras.
Quæ tenuem exhalat nebulam fumoſque volucris ;
Et bibit humorem, et quum vult, ex ſe ipſa remittit ;
Quæque ſuo viridi ſemper ſe gramine veſtit,
Nec ſcabie et ſalſa lædit robigine ferrum :
Illa tibi lætis intexet vitibus ulmos ;
Illa ferax oleo eſt ; illam experiere colendo

214. *tofus* multi ſcribunt. *foſſus* Goth. ſec. *ſcaber nigriſque* edd. Aldd. et Junt. emendatum a Naugerio. *chelindris* tres. *chilindris* Erf.——215. Vulgo interpungebatur poſt *Creta:* ut *negant* eſſet: negant homines. Jejune.——216. *furvas* conj. Jo. Schrader. *vacuas* et *varias* in libris legi notat Urſinus. At vide Notam. *tenebras* Regius Martin.——217. *Quem* Goth. pr. *fumoſque lucoris* Rom.——218. *Ut bibit* Ven. *Quæ* unus Mead.——219. *ſemper viridi* Medic. et Moret. pr., it. Pierii Rom., uterque Goth. *viridis* emendat Faber. Scilicet non male ita legeretur, ſi poëtæ ita loqui placuiſſet.——220. *Hæc* unus Mead. *aut ſalſa* Medic. a m. ſec. cum Leid. et Goth. ſec. *falſa* Menag. pr.——221. *Ipſa* Zulich. *intexit* edd. aliæ et Goth. ſec. *tibi in lætis* Mead.——222. *oleo* e vetuſtis Pierii et multis ſuis repoſuit Heinſ. Sic et laudabat Nonius Marcellus et Aruſianus Meſſius. *oleæ* vulgo editum et lectum cum Medic. *olee* Goth. ſec. cum Erf.

ria, thymelææ affini, v. h. l. Martinum et ſup. ad Ecl. II, 49.

214—216. Sententia eſt: Terra tophacea et cretoſa ſerpentibus omnium eſt aptiſſima. Hoc ita extuliſſe videri debet: *tophus et creta negant alios agros æque ferre ſerpentibus cibum*, ſcilicet, ac ipſi, tophus et creta, ferunt. Sollenni poëtarum more ſic ſolet rebus vita carentibus, uti mens et conſilium, ita loquela, tribui. Notum illud Catulli: *Phaſelus ille —ait fuiſſe navium celerrima.* Ita etiam *nego.* Nec aliter Græci. Paullo poſt v. 234 *ſin in ſua poſſe negabunt Ire loca.* Item 268 et al. Ita *nolle, recuſare*, pro, non poſſe; et *novit*, pro poteſt. *exeſa* cavernoſa, ut Æn. VIII, 418 *exeſa caminis antra Ætnæa :* non vero quaſi ſerpentes terram exederint. 216. *curvas latebras* pro cavis. Sic et Ge. III, 544.

217—225. Poſt terras ſingulis culturæ generibus aptas memorat agri genus optimum vinetis, olivetis, frumentis

Et facilem pecori, et patientem vomeris unci.
Talem dives arat Capua, et vicina Vesevo
Ora jugo, et vacuis Clanius non æquus Acerris.
Nunc, quo quamque modo possis cognoscere, dicam.

224. *erat* Medic. et Mentel. pr., uterque a m. pr. et Goth. pr. *Vesævo* iidem cum Mentel. Reg., utroque Voss. *Vesæo* Rom.——225. Gellius N. A. VII, 20 scriptum in quodam commentario se reperisse memorat, a Virgilio primum fuisse editum: *Nola jugo;* mox ob negatam sibi a Nolanis aquam, in propinquum rus ducendam, poëtam offensum nomen urbis in *Ora* mutasse; quod ipsum Gellio suavius ad aures esse videbatur, antecedente vocabulo in *o* desinente. Easdem nugas Philargyrius ad h. l. et in Servianis ad Æn. VII, 740. Refellit eas patriæ studio Ambros. Leo de Nola lib. I, c. 2 in Schotti Scriptt. hist. Ital. *Clanis* Parrhas., ut ab aliis appellatur.——226. *Tunc, quo* frag. Moret. *quo quæque* ed. Ven. *quo cumque* Romanus, Moret. quart.; et sic Pierius in codd. fere omnibus antiquis legi testatur; add. Erf. et ex edd. Mediolan. *quamcumque* vel *quocumque* Zulich. *posses* Rom.

mentis et pascuis æqualiter idoneum. 217. Plin. XVII, 4, s. 3 *terra optima—quæ tenues exhalat nebulas.* 223. *facilem,* liberalem, uberem, copiosum pabulum præbentem. conf. ad v. 179. Mox 224. *vicina Vesevo:* antequam Vesuvii incendiis tractus ille erat vastatus; quod Titi Imp. tempore evenit: etsi etiamnum ea regio agros habet feracissimos, quotquot calamitatem experti nondum sunt. cf. Martial. IV, 44. Utuntur hoc loco viri docti ad docendum, ante cladem illam anni C. N. 79 nullam contigisse aliam. Intelligitur tamen ex Strabonis aliorumque locis, ante omnem hominum memoriam, antiquissimis temporibus, incendio aliquo montem conflagrasse. 225. *Clanius,* fluvius Campaniæ, juxta Linternum in mare se immittens, vicinis agris, et inter hos Acerranis, exundatione exitiosus; ita ut Acerræ infrequentes essent. Dicas pro exemplo felicitatis parum commode agrum circa talem urbem laudari: potest tamen solum fluvio obnoxium, et tamen præclarum esse. Enimvero omne hoc alienum est ab h. l.; non agri Acerrani, quibus illa calamitas interdum accidit, sed ager ad Clanium, qui per multum agrorum tractum decurrit, donec Acerras attingit, laudatur: quod autem adjectum est, *non æquus Acerris,* ornat fluvium. Contra ad Acerras hoc traxit Silius VIII, 536 *Clanio contemtæ semper Acerræ.*

226—258. Terra quomodo sit probanda (δοκιμασία γῆς), qui-

Rara ſit, an ſupra morem ſi denſa, requiras;
Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho;
Denſa magis Cereri, rariſſima quæque Lyæo:
Ante locum capies oculis, alteque jubebis
In ſolido puteum demitti, omnemque repones
Rurſus humum, et pedibus ſummas æquabis arenas.
Si deerunt, rarum, pecorique et vitibus almis
Aptius, uber erit: ſin in ſua poſſe negabunt
Ire loca, et ſcrobibus ſuperabit terra repletis:
Spiſſus ager; glebas cunctantis craſſaque terga

227. *aut—ſit denſa* Ven. Zulich. Erf. a m. ſec. ed. Mediol. et Genev. *requires* Medic. a m. pr. cum tribus aliis.——230. *altumque* Moret. ſec. *videbis* Gudian. cum tribus aliis, et Medic. Pierii, it. ed. Norimb., ac Goth. ſec. a m. ſec.——231. *In ſolidum* fragm. Moret. ed. Ven. *dimitti* plures. *reponas* alter Moret.——232. *ſummis* aliquot apud Pierium.——233. *rarum eſt* Franc. *Si deerunt terræ* Parrhaſ. utrumque ab interpolante manu mali interpretis. *deerit* edd. antiquæ vel Pierio teſte; et ſic ed. Norimb., quod defendi poſſet; ſed alterum, quod inde ab Aldd. legitur, doctius. *deſerint* unus Mead.——234. *ſi in* Mentel. pr. *Sis in* Ven. *Sed ſi in* Menag. *Si que in* Zulich.——235. *ſuperarit* fragm. Moret.——236. *verſoque terga* Moret. quart., male.

quibuſque notis ejus natura denſa, rara, ſalſa, pinguis, humida, gravis, levis, nigra, frigida cognoſcenda. Inter alios cf. Plin. XVII, 5, ſ. 3. Colum. II, 2, 19. add. Geopon. II, 10.

230. Locum ſoli ſolidi eliges, in quo *puteum*, altam foveam, ſcrobem (βόθρον Geopon. II, 11) facias, fodi jubeas etc.; at exquiſitius, *demitti*. Porro τὸ *ſolidum* pro loco ſolido. 233—237. *Si deerunt*, ſcil. arenæ, terra, ad ſcrobem replendum,—*ſin eæ negabunt poſſe ire in ſua loca*, foveæ ſpatiis recipi, ſi non poterunt reponi (v. ad v. 215), ut adeo ſuperſit terræ egeſtæ aliquantum etc. cf. Colum. II, 2, 19. *uber*, ubertas, uber et fecundum ſolum. vid. v. 185; h. l. ſimpliciter, humus, ſolum; ſubjicitur enim: *rarum* erit (ſolutum, *locker* nec propterea macrum) (cui opp. ſpiſſus, craſſus ager; v. Colum. III, 12, 2, nec tamen pinguis, ut Voſſ. monet, ſed tenax, *zäh*) et

Exſpecta, et validis terram proſcinde juvencis.
Salſa autem tellus, et quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervat),
Tale dabit ſpecimen: tu ſpiſſo vimine qualos,
Colaque prælorum fumoſis deripe tectis;
Huc ager ille malus, dulceſque a fontibus undæ,
Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis

237. *Et ſpecta* Servius legerat; lapſus frequens eſt. *Exerce et validis* Rom. Pierii. *et* ante *validis* in Medic. a m. pr. aberat.——240. *Nec Baccho decus* em. Jo. Schrader., ut Æn. II, 89 *nomenque decuſque Geſſimus*. At Colum. X, 38 *Quo Bacchi genus aut*, ex hoc ipſe loco. *numina* Rottend. *ſervet* Mentel. pr.——241. *tum* unus Mead. *ſqualos* Leid. unus. *ſpiſſos v. qualos* Longob. Pierii, ed. Ven.——242. *diripe* plures.——243. *Huic* Meſſius Aruſianus legiſſe videbatur Heinſio; ſicque a pr. m. Erf.——244. *luctabitur* alter Menag., ut plerique Pierii. *aquæ luctabitur amnis* a m. ſec. fragm. Helmſtad. in Analect. litt. Helmſtad. 1783, p. 194.

et paſcuis ac vineis aptum. *vites almæ*, v. 233, quia præbent, quo alas te; et in boni ſeu muneris parte ſunt. *terga agri*, v. 236, de ſuperficie, in qua ſulci fiunt.

238—247. Salſum et amarum ſolum ſapore exploratur, aqua colo eliquata. cf. Colum. II, 2, 20, et de Arbor. 3, 6. *quæ perhibetur amara*, quam vulgo amaram appellant. Niſi eſt pro ſimpl. *eſt*. *infelix*, infecunda. 240. Vinum generoſiſſimum et poma optima in tali terra degenerant. *genus* et *nomina*, eleganter Burm. notat, ut in hominibus, ita hic, nobilitatem deſignare. *ſpecimen*, documentum δεῖγμα, probatio, ἀπόδειξις.

241—247. Rem vid. inprimis ap. Geopon. II, 10 et 11. V, 7. Qualos vimineos, ſeu calathos, ac *cola prælorum*, h. ſupponi prælis uvarum et olivarum ſolita, ut novum muſtum aut oleum in iis exceptum percoletur ac liquetur, *deripe tectis fumoſis*, pro, ſume. Ornatus inde petitus, quod iſta vaſa, ne humore corrumpantur, ad fumum reponi ſolent. 243. *Ager*, particula terræ ex eo agro; τῆς γῆς τι. *Huc—calcentur*, exquiſitius quam *hic*; infert enim alterum, huc infundantur, et calcentur, ſubigantur. 244. *Ad plenum*, plene, ut colum plenum ſit. Horat. Od. I, 17, 15 *Hic tibi copia Manabit ad plenum benigno Ruris honorum opulenta cornu*. *eluctabitur* pulchrius ac effluet,

Scilicet, et grandes ibunt per vimina guttæ;
At ſapor indicium faciet manifeſtus, et ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.
Pinguis item quæ ſit tellus, hoc denique pacto
Diſcimus: haud umquam manibus jactata fatiſcit,
Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo.

245. *Ilicet* conj. Jo. Schrader., *Scilicet* eſt δή. *de vimine* alter Moret. ——246. *Et* idem. *Sat* unus Mead. Reiſkius non male ita interpungebat: *At ſ. i. faciet; manifeſtus et ora T.*, ut ſit *amaror manifeſtus.*——247. *amaror* ap. Gell. I, 21 Hyginus Grammaticus in libro, qui fuerat ex domo atque familia Virgilii, inveniſſe memorabat. Eamdem lectionem amplectebatur Favorinus et ipſe Gellius. Agnoſcit quoque Macrob. Sat. VI, 1, et ſic ſeptem ap. Heinſ., quatuor apud Burm., ed. Ven., noſtri Gothani cum Erf. et Medic. a m. ſec. *amaro* alii, et inter eos quidem vetuſtiſſimi, Romanus, nec non Medic. et Longob. Pierii a m. pr. Præfert hoc poſt Pierium Heinſius, quia durum eſſet, *ſapor; amaror.* Quod mireris, ſi de canone critico cogites: *amaror* vox exquiſita, Lucretiana. *ſenſum amaror* Tollianus, et unus Arundel. cum eodem fragm. Helmſtad. ——248. *tellus quæ ſit* alter Moret. et Goth. ſec.——249. *aut umquam* Menag. pr.——250. *ad* deeſt fragm. Moret. et a ſec. m. quarto Moret., it. Goth. pr.

effluet. 246. *ſapor* aquæ expreſſæ. *manifeſtus;* in pedeſtri oratione vel manifeſto, vel indicium manifeſtum. *Amaror torquebit ſenſu ora tentantum*, h. guſtantium, ex Lucret. II, 401 *At contra tetra Abſinthi natura ferique Centauri fœdo pertorquent ora ſapore.* Jam hic ſenſus haud dubie proprie *triſtis* appellandus; quod de amaris rebus dici, ſupra v. c. I, 75 vidimus; et obvium erat poëtæ jungere, *ſenſu* ſeu ſapore *triſti*; at magis exquiſitum, transferre epitheta ad adjuncta; hinc *triſtia ora.*

248—250. Pingue et glutinoſum (idemque dulce) ſolum tactu cognoſcitur. *manibus jactata*, verſata, trita, *fatiſcit*, atteritur, ut abeat in arenulas, ſolvatur in pulverem arida facta. v. Ge. I, 180 ibique Not. *ad digitos lenteſcit*, lenta adhæret digitis, *habendo*, dum manibus eam habes, verſas; ut Æn. XII, 88 *aptat habendo Enſem.* Ad rem cf. Plin. XVII, 4, ſ. 3. Columella II,

Humida majores herbas alit, ipſaque juſto
Lætior, ah nimium ne ſit mihi fertilis illa,
Neu ſe prævalidam primis oſtendat ariſtis!
Quæ gravis eſt, ipſo tacitam ſe pondere prodit,
Quæque levis. Promtum eſt oculis prædiſcere nigram,
Et quis cui color. At ſceleratum exquirere frigus

251. *alit herbas* Zulich.——252. *a, ha, nimium* multi, ut ſolent. *ne ſit tibi* Erf. *fertilis una* Menag. pr., unde Heinſ. conj. *uvæ. ulla* Erf. a m. pr.——253. *Nec ſe* uterque Medic. cum Romano et aliis, etiam apud Martinum. *Ne ſe* alii apud Pierium, et Parrhaſ. *Heu* unus Arundel. *præcipitem* Zulich. *oſtendit* Ven. *oſtentet* Aldd. pr. et ſec. et Junt., quod placet Burmanno de terra quaſi gloriante.——254. *prodet* Medic. *promit* Regius et Cerda. *tacitum* apud Pierium eſt vitium Aldinæ ſec.——255. *prædicere* quatuor ap. Burm. et Goth. pr. cum Erf., nec non Romanus. *cognoſcere* Zulich. Ita et alibi Ge. I, 252, 51.——256. *Et quiſquis color. at* edd. Aldd. primæ et hinc profectæ, et ſic Medic. a m. ſec. et plerique omnes; etiam noſtri. Defendit hoc Servianorum auctor. *Seu quiſquis* ed. Ven. *Et quis cui cive color* Romanus. *Et quis cuique color: at ſceleratum*, ut eſt in Medic. a m. pr., in aliis ap. Pierium, et in uno Mead.; et cum verſum labefactum viderent, *color* mutato in *colos*, quemadmodum Pierii Mediceus habet, aut excluſo *at* lectum eſſe in antiquis libris, patet e Servianis, Zulich. et uno Arundel. Scilicet *Et quis cui color*, quod Naugerius Ald. tert. adſciverat, inde Manut. Commelin. Pulmann., vera lectio; reperitur illa in Mentel. pr. a m. pr. *cui*, pro cuicunque, vid. Burm.

II, 2, 18 laudato hoc loco.

251. 252. 253. Humidum ſolum prodit ſe herbis nimium luxuriantibus. *ah nimium ne.* Egregia variatio ejus, quod ſimpliciter efferrent noſtri homines; quod terræ genus nemo ſibi optet. Similis inverſio Georg. I, 456 *Non illa quiſquam me nocte per altum Ire jubeat,* ubi v. Not. Rem v. ap. Plin. l. l. *primis ariſtis*, pro, herbis ſurgentibus, ut Serv.

254. 255. 256. Solum grave an leve, nigrum an alio colore, ipſo oculorum uſu cognoſcitur. *tacitam ſe prodit;* poëtica ratione; vulgo diceres, *tacite;* at, pro adverbio *tacita* prodit ſe terra, argutius *tacitam ſe*. Cf. Colum. II, 2, 15 ſq.

256—258. Frigida terra ad cognoſcendum difficilis eſt. *ſceleratum* pro noxio, ut venenum. Ita *impius;* adeoque deteſtabilis, execrandus. Ita ſæpe ipſe Maro. Æn. III, 60

 ſcelerata

Difficile eſt: piceæ tantum taxique nocentes
Interdum, aut ederæ pandunt veſtigia nigræ.

His animadverſis, terram multo ante memento
Excoquere, et magnos ſcrobibus concidere montis,
Ante ſupinatas aquiloni oſtendere glebas,
Quam lætum infodias vitis genus; optuma putri

257. *tantum piceæ* Moret. ſec.——258. *haut* Medic.; in eodem *pandunt* primæ duæ litteræ in litura a m. rec.——259. *His etiam adverſis* Ven., at vid. inf. Georg. III, 123.——260. *circumdare montes* Romanus. *et* omittit Medic. Pierii, quod placebat Martino, qui et malebat *magnis ſcrobibus*. Omiſſum *et* in edit. Cuningh., quod idem malebat Cort. ad Plin. VII epp. 4. Scilicet quia alioqui in tertio membro copula deſideratur: *Ante ſupinataſque*. Jac. Bryant acute: *Atque ſupinatas aquiloni* emendat; quod equidem præferam. Cum de collibus agatur, *magnos* non bene memorari montes facile ſentias. Placet itaque quod Martinus malebat: *magnis ſcrobibus*.——261. *extendere* Moret. alter. male. vid. Not. ——262. *lentum* Zulich. et Leid. alter cum Goth. ſec., perpetua variatione, inprimis in vite. v. Ecl. III, 38. *lætum* hic verum. Multa enim præcipiunt hujus ſationis auctores de eligendo fecundiſſimo et probatiſſimo ſtirpis genere. vid. Colum. III, 6.

ſcelerata terra. VII, 146 *ſc. inſania belli*. add. II, 237. XII, 949. Subeſt ſane notio reatus ex ſcelere, cæde et ſic porro: verum, ubi de poëta et de epitheto quæritur, in etymo non licet hærere, ita ut ſit ſolum, quod enecat. *Taxi* aut certum genus intelligendum, aut alio ſub cælo magis noxia ejus natura eſſe ſolet. De ea, item de *hedera nigra*, multa loca congeſſit Cerda. cf. Martin. *pandunt veſtigia*, indicia præbent frigoris.

259—262. Tranſit ad *vinearum ſationem*, de quibus copioſe agit ad v. 419, etſi multa interpoſita ſunt, quæ vitibus communia ſunt cum aliis arboribus: conf. Plin. XVII, ſ. 14. 16, et primum quidem *de faciendis ſcrobibus*; ſed quam pulchre et ornate hoc præceptum tribus his verſibus 259—261 propoſuit! Arbitror autem ante oculos habuiſſe poëtam Xenoph. Oecon. c. XVI, 11 ſqq., et Theophr. de Cauſſ. Plant. III, 5. De vitium cultura inprimis videndi Columell. lib. III. Geopon. lib. V. Plin. XVII, 35 ſq. Serendarum autem vitium tres ſunt modi: aut in paſtinato (agro in totum foſſo, quo mox ferramento bifurco, paſtinum dicitur, defigitur ſurculus) aut in ſulco aut in ſcrobe: Plin. l. l. 35, 7. Colum. III, 13, 1. Pallad. II, 10 pr. *Excoquere* πέπτειν, πεπαίνειν, macerare, adeoque excoquendum dare, ut Burmannus bene monet, ſole, gelu, pruinis;

Arva ſolo: id venti curant, gelidæque pruinæ,
Et labefacta movens robuſtus jugera foſſor.
At, ſi quos haud ulla viros vigilantia fugit:
Ante locum ſimilem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus ſeges, et quo mox digeſta feratur;

263. *curent* Voſſ. pr. *gelidæve* unus Arundel.——265. *As ſi* Medic. *aut* duo cum Goth. ſec. et Erf. *ſurgit* Vratiſl.——266. *exquirant* Leid. unus.——267. *degeſta* Mentel. pr. Moret. ſec. Rottend. tert. a m. pr. *egeſta* Menag. ſec. et Bodlei. vid. ſup. v. 54. *ferantur* Goth. pr. *feratur* Voſſ. em. quod probandum videtur.

pruinis: ut ap. Colum. XI, 3, 13. Jam *concidimus terram ſcrobibus*, dum ſcrobes crebros facimus, incidimus in terra; *conciſam foſſis Ægyptum* e Juſtino II, 1 laudat Burm. Cum autem vineæ collibus fere plantentur, *montes* memorat poëta. Facit tamen mirationem epitheton *magnos*. Alia ratio videtur iniri ab aliis, ut *montes* ſint egeſti e foſſa colliculi ſoli: ac ſi eſſet, excidere. *glebæ ſupinatæ*, terra ligonibus inverſa. *aquiloni oſtendere*, exponere, ut flanti perviæ ſint. Heſiod. Ἔργ. 612 τότε πάντας ἀπόδρεπε οἴκαδε βότρυς, Δεῖξαι δ' ἠελίῳ δέκα τ' ἤματα καὶ δέκα νύκτας. Nemeſ. Cyneg. 208 *tepidoque oſtendere ſoli*; hunc et Stat. Theb. VI, 90 *lucos oſtendere Phœbo*, jam laudavit Burm. Habuit etiam hunc locum in animo Columella X, 74—76. Cauſſam coquendi ſoli apponi puta vſſ. 262, 263. Nam optimus vineis ferendis ager *putris* ſeu reſolutus et tener eſt; vid. ad v. 204; *putris* autem fit ventis, pruina et opere. 264. *jugera labefacta* pulchre pro terra vineæ, quæ paſtinatur, ſeu foditur: fodiendo enim movetur, concutitur, mollitur.

265—268. Diligentiores patresfamilias in ſeminario (plantarium ac vitiarium etiam vocant) educant vites, quas deinde in vineam transferant. Cf. Colum. III, 4 et 5. Geopon. V, 3. 266. 267. *Arbores* h. l. pro vitibus; ut ex tota oratione patet: etſi cæteroquin etiam aliarum arborum ſeminaria ſunt. Curant illi, ut locus, *ubi prima paretur* vitibus *ſeges*, h. ſeminarium vitium, ſimili ingenio ac natura ſit, quam *locus*, *quo mox digeſta feratur*, h. in quem digeratur, ſive vitiarium. In ſermone pedeſtri diceres: locum ſimilem ei, quo mox feratur. *Seges* quia *ſemina* dicit et *ſerere* communi vocabulo, quo et ſcriptores rei ruſticæ de vineis plantandis utuntur; ſic et σπέρματα, et σπείρειν; adeoque *ſeges* eſt ſurculorum. Eadem ab agri cultura petita ratione paullo ante, *arva*, *glebas*, *jugera*, de vineis dixit, ut a vulgari ſermone recederet poëtica oratio. *Sationis autem duo genera*,

Mutatam ignorent ſubito ne ſemina matrem.
Quin etiam cœli regionem in cortice ſignant:
Ut, quo quæque modo ſteterit, qua parte calores
Auſtrinos tulerit, quæ terga obverterit axi,
Reſtituant; adeo in teneris conſueſcere multum eſt.
Collibus, an plano melius ſit ponere vitem,
Quære prius. Si pinguis agros metabere campi:

268. *Mutata* tres apud Burm., quinque apud Martin. et vett. edd. multæ, Pierio et Martino teſtibus: nec non Goth. pr. a m. pr., quod et ipſum bonum eſſet. *ignorant* Moret. duo. *ſubito ignorent* Menag. pr. *neu* unus Arundel. *nec* unus Mead. Locum Calpurnii II, 50 hinc expreſſum et Colum. X, 153 jam laudavit Burm.——269. *ſignat* ed. Junt. ——270. *Et* Gud. a m. ſec. *ſteterint—tulerint— obverterit* Medic. *colores* idem a m. pr.——271. *quæ terga* Heinſ. revocavit, quod omnes ſuperiores edd. obtinebat; inde a Pulmannianis invaluerat *qua*, quæ communis eſſet ratio; forte ea non lectio, ſed ſphalma librarium. *quæ et* fragm. Moret. *cui* vel *quoi* conjecerat Heinſ. *terra* unus Mead. *obverteret* Mentel. pr. Goth. pr. *averterit* Leid. pr.——272. *in teneris* Medic. et meliores. *a teneris* alii, ait Heinſius: nec tamen vidi ſic editum, aut lectum; niſi quod Pierius præfixum habet tamquam ita in edito, quo utebatur, lectum. At excitari ſolet a Grammaticis *a teneris*, et eſt illa varietas in Quinctil. I, 3, 13, ubi verſus laudatur: ut omnino Grammaticos vulgo *a teneris* laudaſſe probabile ſit. *a teneris aſſueſcere multum* Schol. Horat. Carm. III, 11, 9. *manſueſcere* fragm. Moret. *multum 'ſt* Rom. Pierii.——273. *aut plano* Zulich. *vitem* Heinſ. e Medic. et alii. *vites* vulgo. *ſit quærere vites* ed. Ven.——274. *Si* Medic. a m. ſec. additum. *agris metab. campos* Gud. *mercabere* pro var. lect. Moret. pr.

nera, malleoli vel viviradicis Columella III, 14, 2; hæc ſunt *ſemina*. 268. *Mutatam ſubito matrem*, novam, ignotam, terram. *ne ignorent*, adeoque nec adſueſcant, nec in ea proficiant, nihil ferant.

269—272. Provident quoque, qui vites plantant, ut reſtituant unamquamque eodem ſitu, cardinum cæli ratione habita, quo in ſeminario ſteterant. *quæque* paullo altius ad *arbores* v. 267 referendum. Colum. V, 6, 19. 20 hunc locum in animo habuit. De arboribus omnino eadem ap. Plin. XVII, ſ. 16. *axi*, polo ſeptemtrionali; vi oppoſiti.

273. 274. Ut vulgo hæc accipiuntur, ſitne melius vineam in colle, an in campo facere? hiat oratio: nec enim locus eſſe videtur huic quæſtioni: et utrumque et recte fit, et fieri poteſt, et quamquam *campi largius vinum, colles nobilius ferunt*, Pallad. I, 6, 7. Geopon. VIII,

Denſa fere; in denſo non ſegnior ubere Bacchus.
Sin tumulis adclive ſolum colliſque ſupinos:
Indulge ordinibus. Nec ſecius omnis in unguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.

275. *Bacchum* Goth. pr.——276. *adcline* Medic. a m. pr., nec tamen a Fogginio notatum. *humilis* idem a m. pr. *proclive* Moret. quart. *ſupini* Nonius in *indulgere*, et Parrhaſ.; et poteſt defendi. *Qui tumulis* Goth. ſec.——277. *ſetius* Medic. Gud., uterque Mentel. Erf. a m. pr. et alii. *ſegnius* Rottend. et unus Bodlei. cum Erf. a m. ſec., ſolita variatione. *ſerius* Arundel. De perpetua in hac voce varietate ſcribendi vid. Heinſ. ad Ovid. Met. II, 809. inf. Æn. IX, 441. V, 862. Antiquior utique eſt ſcriptura *ſetius* et *ſecius*. A *ſequius* tamen vel *ſecus* ducere, ſyllabæ primæ quantitas vetat. Puto *ſecius* a ſe, pro ſine, ductum eſſe; et formatum ut, ocius. *Nec ſecius ut* jungit Voſſ. ut ſit pro *nec ſecius ac*. Sicque eſſe ap. Horat. III, 25, 8, 12. De quo videant Grammatici.——278. *ſæpto* Medic. a m. pr. Fuld. et cod. Urſini in Servio, ſed recte *ſecto* adſtruit exemplis Burm. *facto* Goth. ſec.

VIII, 1, quod tamen hic ſubjicitur, nihil ad hoc facit. Sed dilectus ratio, pro cæli, regionum et tractuum diverſa natura, variare, et ea dubitatio exiſtere poteſt, ſub hoc vel illo cælo, in tali vineæ ſitu, aut in certo genere vitium, quod habeas, utrum potiſſimum facere conveniat, campeſtrine an collino ſolo vineam ſerere. Colum. III, 1, 5 *Exploratum tamen habebit prudens agricola genus vitis habile campo, quod nebulas pruinamque ſine noxa perfert; colli, quod ſiccitatem ventoſque patitur.* cf. Plin. XVII, 22, ſect. 35, 16.

274—277. Jam, ſi in plano vineam facis, denſas, ſin in colle, raras plantato vites. In præcepto hoc variant ſcriptores: v. Nota Cerdæ ad 275. *Metari agros*, finiendo, h. l. de eo, quod conſequitur, intellige, nempe vineam inſtituere, facere. 275. Hæc aut ſic accipi poſſunt: *in denſo ubere non ſegnior Bacchus;* h. in ſato denſo, ſi *denſa* h. denſe, plantes, modo pingue ſolum ſit, vini non minus lætus proventus eſt, aut, *in denſo*, h. e. cum, minoribus ſpatiis relictis, denſæ ponuntur vites, *Bacchus non ſegnior ubere*, h. ubertate eſt, ſcil. ſi in pingui ſolo vineam facis. Cæterum hic manifeſtum fit, Socratis diſputationem Virgilii animo inſediſſe Xenoph. Œcon. c. XVII, 8—11. 276. *Sin metabere ſolum acclive tumulis*, quia in tumulo ſitum eſt, ad tumulum adſurgit. 277. *Indulget ordinibus* et is, qui ſimpliciter facit ordines, et is, qui laxiores ac rariores facit, magnis ſpatiis relictis, ut delectari quaſi iiſdem videatur. Bene Servius: "*ordines effice largiores.*" 277. 278. *Nec ſecius*, h. item, porro,

Ut sæpe, ingenti bello quum longa cohortis
Explicuit legio, et campo ftetit agmen aperto,
Directæque acies, ac late fluctuat omnis
Ære renidenti tellus, nec dum horrida mifcent
Prœlia, fed dubius mediis Mars errat in armis:
Omnia fint paribus numeris dimenfa viarum,
Non animum modo uti pafcat profpectus inanem;
Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas

279. *ingenti in bello* unus Arundel.——280. *Explicit* Junt. *regio* Menag.——281. *Derectæ* Romanus, Medic. cum multis, ut mox *demenfa* v. 284. *lato* Ven. *at* unus Mead. *et* edd. vett. *fulgurat* tentabat Jo. Schrader.——282. *renitenti* multi. *nitenti* Vratifl. *nedum* Zulich. *mifit* Mentel. a m. pr., librariorum quifquiliæ.——283. *mediis dubius* Rottend. alter.——285. *ut, pofcat, profectus* librariorum errores vid. apud Burm. Porro ex Mediceo laudat Heinf. *inani*, ut fit pro inanitate. Verum, fi hoc legeretur, effet potius explicandum in aëre, cælo, ut *inane* ap. Lucret. et Virgil., ut Ecl. VI, 31. Fogginius tamen excudi curavit *inane*. Ex fimili fcriptura

porro, etiam, *arboribus pofitis* (h. vitibus; nifi de arboribus cogites, quibus maritantur vites), *omnis via quadret in unguem*, ad unguem (quod proprie de fuperficie levi dicitur), viæ, h. e. ordines, exacte conveniant, congruant (pro fimplici, parentur), *limite fecto*, linea ducta, quæ ordines facit. (Plinius l. l. XVIII f. 77, 1. ex h. l. ubi etiam *limes* et *lineæ* diftinguuntur) Scilicet pofteriora hæc poëtica copia accedunt. *Limitem* ad tranfverfam viam refert Martinus. Idem non quincuncem, fed quadratum ordinem refpici vult.

279—283. Jubet ordines, vitium effe pares. Splendida comparatio, quacum dudum contulere Lucret. II, 323—332. cf. loca Homerica Odyff. ξ, 267 fq. Iliad. τ, 362 fq. *longa*, eo ipfo, quod fe explicat. *late tellus fluctuat ære*, pro eo, quod æs in tellure, h. arma, armorum fulgor, fluctuat, corufcat, dum moventur paffim arma et convertuntur. Sic *undantes fegetes, flamma, fumus*. *renidenti* ex Lucret. l. l. 328. *mediis in armis*, inter duo exercitus. *Mars errat dubius*, egregie, cum incertum adhuc eft, ab utra parte et quando pugna initium habitura fit. Nam de eventu pugnæ dubio hic non quæritur. 284—286. *paribus numeris*, Colum. *ordinetur vinea paribus intervallis*. Jubet igitur Maro ordines vitium ferere pares, non modo delectationis cauffa,

Terrra, neque in vacuum poterunt se extendere rami.
Forsitan et, scrobibus quæ sint fastigia, quæras.
Ausim vel tenui vitem committere sulco:
Altior ac penitus terræ defigitur arbos;

scriptura profectum, quod Voss. habet, *inane.* Burmannus e Britanno codice laudat *prosp. inanis;* Martin. nullam variationem notavit. Est illud etiam e conjectura docti Britanni propositum Obss. misc. Vol. I, T. I pr. facile firmanda ex Æn. I, 463 *animum pictura pascit inani.* Equidem, si vel codices hoc haberent potiores, alterum vel unius codicis auctoritate tuerer, tamquam exquisitius et poëticæ rationi convenientius. Epitheta ita permutari ad majorem orationis venustatem quis non observavit? *animus inanis* est ejus, qui prospectu inani pascitur; ut *animus vanus* ejus, qui vana sequitur. Transferri scilicet talia in nostrum sermonem nequeunt. Nam vanus et jejunus animus h. l. intelligi ac reddi non debebat. In Misc. Obss. IV, pag. 344 Vir doctus *animum inanem* interpretatur vacuum, otiosum, ex Georg. III, 3; at vereor, ut hoc fieri possit.——287. *se* a Rom. abest; et hunc loquendi modum amare Maronem, notat Heins. ad Æn. II, 207. *nec* idem Rom.——289. *vel Remi* ed. Ven. cf. Burm. *ter tenui* unus Mead.——290. *Altius* vulgo. At *Altior* e Medic. Heinsius; eodem sensu, sed exquisitiore usu; qui Martinum h. l. fugiebat. Sic et nonnulli apud Pierium. *Altior at* conj. Jac. Bryant. *arbos* scripti constanter. *desiditur* Voss. pr. *defingitur* Goth. sec.

caussa, quam animus ex prospectu capiat, *animus inanis*, pro animo ejus, qui inanem voluptatem e prospectu capit; qui probat rem, quæ tantum ad voluptatem facit, nullam utilitatem habet, quæ patrisfamilias proposita esse solet. 287. Videant adolescentes, ut in tenui oratione tamen poëticæ indoles elucescat. Nam in prosa fuisset: sed ut terra det etc. *vires dabit æquas*, pro, æque suppeditabit alimenta, succum; tandem addito, *in vacuum*, in aërem.

288. Sintne scrobes in profundum agendi, quæritur. v. Colum. III, 15, 2. IV, 1 pr. de Arb. 4, 3. Geopon. V, 12, 19. *fastigium* pro profunditate e re rustica petitum, v. Indicem AA. de RR. Rationem habet eam, qua profunda *alta* dicuntur. 289. *sulcus* pro scrobe. Mensuram ipsam suppeditant Plin. XVII, 16, 22, s. 35, 7. Columella III, 13 et 15. Adde Xenoph. Œcon. c. XIX. Est autem vitis ἐκ τῶν ἐπιπολαιοῤῥίζων. v. Theophrast. de Causs. Plant. III, 5.

290. At arbores altius in terram et penitus defiguntur.

Æſculus in primis: quæ quantum vertice ad auras
Ætherias, tantum radice in Tartara tendit.
Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres
Convellunt; inmota manet, multoſque nepotes,
Multa virum volvens durando ſæcula, vincit;
Tum fortis late ramos et brachia tendens
Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet umbram.
  Neve tibi ad ſolem vergant vineta cadentem;
Neve inter vites corulum ſere: Neve flagella

291. 292. iidem vſſ. Æn. IV, 445. 446.——292. *radicem* Medic. et Rottend. tert. Parrhaſ., non male. Eadem varietas Æn. IV, 446. *ad Tartara* Ven.——293. *nec fl.* Arundel.——294. *Convellent* Parrhaſ. *nepotes* Heinſ. e Medic. et Vaticano veterrimis repoſuit. *multoſque per annos* vulgo ubique, quod et Nonii Marcelli editiones agnoſcunt. cf. ſup. v. 58. Jul. Sabinus: "*nepotes;* vincit longam poſteritatem nepotum. Sic "intelligendum putat Apronianus." Non video, quid in hoc ſingulare ſit Aproniano. Sed Aproniani lectionem eam eſſe, notare voluit.——296. *Tam f.* em. Voſſ. *brachia pandens* Gudian. et Leid. a m. ſec., ut Æn. VI, 282. et anteceſſerat modo *tendit*, obſervante Heinſ. Sed *tendens* Donat. ad Terent. Phorm. I, 2, 56, Burm.——297. *ipſam* Arundel.——298. *vertant* ed. Ven.——299. *corylos* Reg. Martini.

291—297. Ornatum poëta ex æſculi deſcriptione quærit. Illa: *quæ, quantum—in Tartara tendit,* iterum leguntur Æn. IV, 445. 446 de quercu; adumbrata ex Heſiod. Theog. 720 ſqq. At ex noſtro Valer. Flac. I, 580. 581. Reſpicit h. l. Plin. XVI, 31, ſect. 56. 294. Optime ita junges: *multos nepotes durando vincit,* h. vita ſuperat, *multa virorum ſæcula volvens,* exigens. Recte Cerda notat, variaſſe Maronem eo flexu verſum Lucret. I, 203 *Multaque vivendo vitalia volvere ſæcla.* 297. *ſuſtinet* pro vulgari *efficit, reddit;* ſed ornate, nam ſimul ramorum magnitudinem declarat poëta, oneris notione adjecta.

298. De ſitu vinearum; de quo diſſenſus fuit inter veteres. Colum. III, 12, 5 *cæli—cujus regionem quam ſpectare debeant vineæ, vetus eſt diſſenſio—Virgilio de induſtria occaſum ſic repudianie:* Neve tibi ad ſ. Plinius XVII, 2 med. *Virgilius ad occaſum ſeri damnavit.* Ubi v. quæ ſequuntur.

299. Plin. XVII, 24, ſ. 37 *Necant invicem inter ſeſe, umbra vel denſitate, atque alimenti rapinæ*

Summa pete, aut ſumma deſtringe ex arbore plantas;
Tantus amor terræ; Neu ferro læde retuſo

300. *Summa puta* conjecerat Heinſ. Sed v. Burm.; nec de putatione hic agitur. *deſringe* Medic. et cæteri præſtantiores magna ex parte; ſic Romanus et pars Pierianorum, duo codd. et vett. edd. ap. Martin. et uterque Goth. cum Erf., quo alludit *haud ſumma deſringe* ed. Ven., idque vero propius eſſe exiſtimabat Heinſius. Idem tamen *ſtringere* copioſe illuſtrat. At Burmannus, ſi recte ejus verba accipio, illam lectionem non probabat; non enim ſarmenta ſunt manu frangenda, ſed ferro acuto abſcindenda; Varro I, 40 *et quæ de arbore transferas, ut ea deplantes potius, quam deſringas.* Enimvero id alienum ab h. l. Utrum legas, *deſtringe* et *deſringe*, idem eſt, quod pete, ſume. Poteſt autem *deſtringi* et id dici, quod ferro abſcinditur. Porro *diſtringe* in aliis. *plates* Gud. Tandem *aut ſumma* Heinſ. poſt Pierium e Romano et aliis antiquioribus prætulit; cum editum eſſet *aut ſummas*, ut in uno Mead. et Erf. legitur.——301. *Non* Moret. fr. *Ne* Bodlei. *retunſo* ſcribitur in Mediceo et multis etiam Pierianis. *Lederet uno* Roman. *lædere tuſo* Moret. ſec. et Goth. ſec., at Reg. apud Martin. *Neu ferro læde vetuſto*, et unus Mead. *Neu ferro lege recuſo;* librariorum deliciæ!

rapina—vitis—odit et corylum; ni procul abſint, triſtis et ægra.

299. 300. *flagella* ſunt vitium minorum ſarmentorum capita, in quibus uva naſcitur; majora capita ſunt palmæ ſeu palmites. Varr. I, 31, 3. Jam duplex iniri poteſt ratio, aut ut utrumque præceptum de viti accipiatur, quam *arborem* ſimpliciter dici jam vidimus; ſurculos, quos defigere velis, non ex ſuperiore vitis parte petendos eſſe. Melius enim proveniunt ſurculi, ex inferioribus vitis partibus ſumti. *Tantus amor terræ*, adeo magna, notabili aliqua conſuetudine telluris tenentur illæ inferiores partes, ut lætiorem ubertatem ab iis, quam ex ſummis partibus, expectare poſſis. Aut cum Martino ad duo præcepta locum redigere licet, quod et Voſſius probat: alterum, ſurculos ex ſumma vitis parte non petendos; alterum, priore loco, ipſorum ſurculorum ſummam partem eſſe aſpernandam; *ne flagella ſumma pete*, h. ſummam eorum partem, ſumma cacumina, quæ communi vinitorum uſu ſolent recidi et rejici, tamquam parum firma, et dum ſpongioſa corticis mollitudine humorem nimis facile admittunt, luxurioſa. Cæterum conf. Colum. III, 10, 1—4 et ſqq. Reſpicit h. l. Plin. XVII, 14, ſ. 24 *Virgilius e cacumine inſeri vetat;* nec tamen poëta tantum de inſitione cogitabat.

301. 302. De hoc præcepto v. Colum.

Semina; Neve oleæ ſilveſtris inſere truncos:
Nam ſæpe incautis paſtoribus excidit ignis,
Qui, furtim pingui primum ſub cortice tectus,
Robora conprendit, frondeſque elapſus in altas
Ingentem cœlo ſonitum dedit, inde ſequutus
Per ramos victor perque alta cacumina regnat,
Et totum involvit flammis nemus, et ruit atram
Ad cœlum picea craſſus caligine nubem:
Præſertim ſi tempeſtas a vertice ſilvis
Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.

302. *olea* Medic., quod incommodum eſſet; non enim hic de inſitione agitur. *inſerere* hic eſt interſerere.——303. *Jam ſæpe* conj. Heinſ. *incidit ignis* Ven. πῦρ ἐμπέσῃ ὕλῃ Homer. Iliad. λ, 155, ſed recte urget Burm. τὸ *incautis*.——304. *fortem* Medic. a m. pr. *tectus ſ. c. primum* Zulich.——305. *illapſus* ed. Ven., male. Burm. vid. Georg. I, 244.——307. *atque alta* Nonius Marcellus agnoſcit. *victorque alta* Parrhaſ. Non vitavit poëta *altas—alta* bis dicta.——311. *frequens* fragm. Moret. *furens* Moret. ſec. a m. ſec., eleganter quidem, ſed ab emendatore. *ferens*, flammas et incendia longe lateque ſpargens, ut Burm.

v. Colum. IV, 24, 21. 22. 302. *Semina*, ſurculi, ſarmenta, quæ modo *plantæ*. 302—314. Nec *inſere*, ſ. interſere oleaſtros inter vites; quia tamquam ſpiſſa et pinguis arbor (v. Theophr. Hiſt. Plant. V, 10 πυκνὸν καὶ λιπαρόν), facile ignem concipit, et incendio late ſparſo totam vineam vaſtat. Male hic de inſitione olearum cogitabant viri docti. De oleaſtro oleis interpoſito Sabinus, perperam. Mirum videri debet, in vinea talem paſtorum incuriam locum habere potuiſſe. At illi inter vites gregem paſtum ducunt. Cæterum locus ex ornatiſſimis eſt. 305. *Robora*, h. truncum oleæ. 306. *cælo*, ad cælum, ut 309. *ſequutus*, progreſſus, gliſcens. 308. *ruit*, agit, emittit, ejectat. *nemus* pro vineto. Loci pulchritudinem unuſquiſque facile ſentit. Cf. Silius V, 510—514 ex noſtro expreſſus; inf. Æn. X, 495 ſq. Hom. Iliad. λ, 155 ſq. *v.* 490 ſqq. cf. Cerda. 310. *a vertice* poëtica copia et ornatu adjectum, h. deſuper, de cælo, ὑψόθεν, ut εἰ δέ κε νηῒ Ὑψόθεν ἐμπλήξῃ δεινὴ ἀνέμοιο θύελλα. Arat. Phænom. v. 423, quod jam Cerda vidit. Sic fere Æn. I, 118 *ingens a vertice pontus In puppim ferit*, ex Homer. Od. ε, 313 ἔλασεν μέγα κῦμα κατ᾽ ἄκρης.

Hoc ubi; non a ſtirpe valent, cæſæque reverti
Poſſunt, atque ima ſimiles revireſcere terra:
Infelix ſuperat foliis oleaſter amaris.
Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat auctor,
Tellurem Borea rigidam ſpirante moveri.

312. *Hæc* fragm. Moret. Mox malim: *cæſæve reverti*, nec, ſi vel maxime ſuperiore parte præciſus truncus fuerit, revireſcunt.——313. *ima valent reviviſcere* Erf. *terras* Medic. a m. pr.——314. *foliis ſuperat* Moret. pr.——316. *movere* omnes, præter Romanum Pierii et Mentel. pr., qui, cum Nonio in *Rigidus*, habent *moveri*, quod Heinſ. recepit. Scilicet eſt hæc forma exquiſitior etiam quam altera. cf. ad Ecl. VI, 85.

κατ' ἄκρης. ab alto, Ge. I, 324 et al. Hæc ſunt ſimpliciſſima, eaque tenenda. Poteſt etiam ſuperne incumbens ventus propterea commemoratus videri, ut in vites, tamquam humiliores, ex oleaſtris incendium immittat. Itaquidem Cerdam ſequuti interpretanda hæc eſſe olim putabamus; ſed ſunt hæc argute, non vere dicta. Burmannus malebat *a vertice*, a tergo, h. a campo vacuo et puro, unde incipit ſilva, qua parte ventus irruens in totum nemus involvit flammis: *Vertex* tamen, etiamſi ad tergum referri poſſit, id quod in quaque re ſummum eſt, aut ſuperiores partes, ſignificat. Servianorum auctor *a vertice*, ab aquilone, interpretabatur (h. a polo arctico), ut Ge. I, 242 *Hic vertex nobis ſemper ſublimis.* Grammatici ſubtilitas! *ſilvis* haud dubie de vinea oleaſtris conſita intelligendum.

312. Quod ſi acciderit, vites quidem revireſcere nequeunt, dum interea oleaſtri novas frondes agunt, adeoque ſoli totam tandem vineam obtinent. In verbis copia eſt, quæ duplici modo expediri poteſt, aut: non valent poſſuntque reverti: quod jejunum eſſet; aut: non valent a ſtirpe; ægrotant et corruptæ ſunt radicitus et penitus. *cæſæ*, vix poteſt eſſe, quia cæſæ ſunt, aut tamquam cæſæ; ſed præciſæ, ſtipite ſeu trunco combuſto, acciſo, reciſo. *ſuperat*, ſupereſt incendii calamitati, revireſcit. *infelix*, infecundus.

315—345. De tempore ſerendarum vitium v. Colum. III, 14, et XI, 2. Theophr. de Cauſſ. Plant. III, 4. conf. h. l. Martinus. adde Geopon. V, 6. Plin. XVIII, 77, 1. *Aquilone flante ne arato, frugem ne ſerito, ſemen ne jacito.* Eo igitur flante nec vitiſationem eſſe faciendam præcipit noſter: et inter hæc in locum de vere excurrit. Nova variatione præceptum orditur: *ne tibi quiſquam perſuadeat;* cf. ſup. ad I, 456; quod addit, id orationi vulgaris

Rura gelu tum claudit hiems; nec femine jacto
Concretam patitur radicem adfigere terræ.
Optuma vinetis fatio, quum vere rubenti
Candida venit avis, longis invifa colubris;
Prima vel auctumni fub frigora, quum rapidus Sol
Nondum hiemem contingit equis, jam præterit æftas.
Ver adeo frondi nemorum, ver utile filvis;

317. *dum* Toll. *tunc* Goth. pr. Rom. *nec femina jacta C. patitur* elegans eft conjectura Reifkii. vide tamen Notam.——318. *Concretum* Medic. a m. pr.——319. *eft* poft *fatio* meliorum auctoritate fuftulit Heinf. *viventis fatio eft* Goth. pr.——321. *rapidos* Gud. *rapidis equis* malebat Heinf., at recte Burm.——323. *frondi eft* Medic. Parrhaf. Pro *filvis* conjectabat Burm. *fulcis*, ne idem bis diceretur. At copia orationis fine fynonymis nulla effe poteft.

vulgaris formæ faftidium abftergit, *auctor tam prudens*, qui enim fuadet, is eft auctor; et *movere*, pro, ut moveas. *Movetur tellus* aratro, raftris, ligone, farculo; h. l. non, dum fcrobes fiunt, nam eos jam ante factos memoravit 259. verum ut laxetur ac folvatur rariorque reddatur humus adftricta, quæ vitibus conferenda eft. Bene monuit Voff. 318. *Concretam*, poëtica copia voci *affigere* appofitum; ita ut cum terra concrefcat, dum adfigitur. Claudian. XXVIII, 77 *Hinc tibi concreta radice tenacius hæfit Et penitus totis inolevit Roma medullis.* Ex vulgari ratione accipitur fic, ut ad frigus glaciemque referatur, quafi radix *concreta gelu* effet; tum vero *concretæ terræ* legendum effet. *Semine jacto*, furculis pofitis, ut 268. cf. ad v. 267. Sic ftatim v. 319 *fatio*. Porro aut junges: *et femine jacto* non *patitur* hiems, gelu, *adfigere radicem terræ*; aut, quod malim, *adfigere* poëtico more pro *adfigere fe* dictum eft.

319. *vere rubenti*, ut alias poëtis *purpureum*, φοινικόπεπλον, pulchrum. cf. Ge. IV, 306. 320. De ciconia intelligendum. 322. Supra Ge. I, 312 *ubi jam breviorque dies et mollior æftas*. *hiemem*, figna hiemalia.

323. Ver, non modo vitibus, fed omnibus omnino arboribus ferendis idoneum ac commodum tempus. 324. Ἡ ὥρα γονιμωτάτη Theophr. Cauff. Plant. III, 4. Pulcherrimus verfus, ut totus locus, quem imitatitione expreffum vide apud Columellam X, 197 fqq. *Terræ tument*, ὀργῶσι, quod et ipfum a pubertate, cum

Vere tument terræ, et genitalia ſemina poſcunt.
Tum pater omnipotens fecundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ deſcendit, et omnes
Magnus alit, magno conmixtus corpore, fetus.
Avia tum reſonat avibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus.

324. Donatus apud Servium interpunxit: *Vere tument* (ſcil. ſilvæ): *terræ et g. ſ. poſcunt.* *genialia* Zulich., perpetua variatione. *paſcunt* Medic. a m. pr.——325. *Tunc* Rom. *omnipudens* Voſſ.——326. *latæ*, *late*, aberrant quatuor.——327. *permixtus* apud Lactant. de falſa relig. lib. I, 5.——328. *cum* Cantabr. *tunc* Rom.——329. *repetent* Moret. fr.

pectus et mammæ turgent, cum ad tellurem, tum ad fruges novas lacte ac ſucco turgentes transfertur. Loca collegit Cerda. *poſcunt ſemina*, h. ſationis tempus adeſt. *genitalia*, quibus procreantur fruges.

325. Ætheris connubium cum Terra, imbre fecundante agros. Servatum hoc ex antiquo ſermone, quo poëtæ phyſicas res exponebant et ornabant, unde dehinc magna mythices pars fluxit. Æther h. l. cum Terra conjuge memoratur; alias plerumque Jovis nomine inſigniebatur: interdum ut ſuperior, Juno inferior, regio eſſet, interdum ut Jupiter omnino omnem aërem, adeoque atmoſphæram deſignaret, ut h. l. Hinc natum antiquiſſimum phantaſma, ut Amor, Conjugium, Concubitus, Naturæ, Ætheris et Terræ, Jovis cum Junone, commemoraretur, quoties de fecundatione terræ, quæ fit vere aut imbre agrum recreante, agitur. Nobilis priſcorum poëtarum mythus hinc ductus ἱερὸς γάμος Junonis (vid. inf. Tom. II, pag. 284). Ipſe Homerus hinc Junonis ſuæ cum Jove congreſſum effinxit Iliad. ξ, 346 ſqq. Quos verſus præclare convertit Petron. c. 127. Expreſſit vero noſter proxime Lucret. I, 251 ſq. II, 991 ſq. Alia ſimilia ac diſſimilia loca vid. ap. Cerdam, qui et cum Urſino vidit, Æſchylum et Euripidem in hoc præiviſſe: quorum loca apud Athenæum XIII, p. 600 ſunt. conf. ſup. Ecl. VII, 60. Horat. Epod. XIII, 1. Nuper hoc idem copioſe illuſtravit Wernſdorf. V. C. in Poët. min. T. III, p. 536 ſq. 327. *magnum corpus* Terræ intelligendum, ut Æn. VI, 727 de hoc univerſo. Expreſſi ex h. l. veteris poëtæ verſus in Pervigilio Veneris: *In ſinum maritus imber fluxit almæ conjugis, Unde fetus mixtus omnes aleret magno corpore.* 329. Vid. Lucret. I, 10 ſqq., in quos verſus omnis Venus infuſa eſt.

331.

Parturit almus ager; Zephyrique tepentibus auris
Laxant arva ſinus; ſuperat tener omnibus humor
Inque novos ſoles audent ſe germina tuto
Credere; nec metuit ſurgentis pampinus Auſtros,
Aut actum coelo magnis Aquilonibus imbrem:
Sed trudit gemmas, et frondis explicat omnis.
Non alios prima creſcentis origine mundi

330. *omnis ager* Menag. ſec. pro div. lect. *Parturit alma Venus* unus Arundel., mala correctoris manus. *trementibus auris* Romanus, Gud. cum vetuſtis permultis; ſolita variatione. *ſtrepentibus* Leid. pr. *Zephyriſque* Medic., lapſu librarii.——331. *L. a. ſimul* Erf.——332. *germina* Burm. repoſuit poſt Catrœum. Unius Fabricii pro hac lectione auctoritas laudatur, qui vetuſtos libros ita legere teſtatur; cui adde Regium apud Martinum. Sed jam Celſus pro hac lectione pugnarat apud Philargyrium. Vulgo *gramina* legebatur; et ſunt, quæ pro hac lectione dici poſſint. *gramine* tres apud Burm. *toto* Ven.——333. *timuit* Ven. *pampinos* Gud.——335. *tendit* Ven.——[336. *naſcentis* Bentlei. ad Manil. II, 428.]

331. Terra admodum eſt humida. 332. Germina communi ratione loquendi *ſe credunt ſoli* (Lucret. V, 780 *novo fetu quid primum in luminis oras Tollere et incertis tentarit credere ventis.* Sed totum locum in animo habuit noſter, ſi utrumque compares). *Credunt* autem *ſe*, dum *in novum ſolem prodeunt*, hinc *credunt ſe in ſolem* nove dixit. Tranſtulit hanc formam Seneca Herc. fur. 147 de luſcinia exoriente die: *Pennaſque novo tradere ſoli Geſtit.* 334. *magnis Aquilonibus*, vehementibus, procelloſis. v. Burm. Lucretius V, 817 *At novitas mundi nec frigora dura ciebat, Nec nimios æſtus, nec magnis viribus auſtros.* Vides, unde noſter hauſerit.

336. Quanto cum ornatu expoſuit hoc: mundi natales in vernum tempus incidiſſe! An ante Maronem aliquis ita ſtatuerit, neſcio; potuit poëta in illud phantaſma incidere, dum verſus Lucretianos recognoſcebat V, 778 ſeqq. Quod poëtæ fingere licuit: hoc alii diſputationis theologicæ caput facere auſi ſunt, num vere an auctumno mundus exordium habuerit. Vide v. c. Simſon. Chronicon pr. Multa Cerda et alii ad h. l. afferunt, quæ ad alteram vulgatiorem ſpectant opinionem, etſi cum illa priore conjunctam: prima mundi ætate perpetuum ver affulſiſſe; unde naſci debuit phantaſma paradiſi, ætatis aureæ, vigoris hominum recentium juvenilis, et quæ alia ſunt his ſimilia. *creſcentis mundi*, pro vulgari,

Inluxiſſe dies, aliumve habuiſſe tenorem
Crediderim: ver illud erat; ver magnus agebat
Orbis, et hibernis parcebant flatibus Euri:
Quum primæ lucem pecudes hauſere, virumque
Ferrea progenies duris caput extulit arvis,
Inmiſſæque feræ ſilvis, et ſidera cœlo.
Nec res hunc teneræ poſſent perferre laborem,

339. *hiberni Euri* Medic., minus poëtice.——340. *Cum primæ* Heinſ. recepit, ex Medic. et permultis, etiam Romano ac Mediceo apud Pierium. *Cum primum* vulgo. *Tum primum* Arundel. ed. Ven. 1472, Par. 1494. *Cum primam* Cantabrig., quod et ipſum ferri poſſet. *Cum lucem primum* Zulich.——341. *Terrea progenies* apud Lactantium Inſt. II, 10 legi jam Pierius notavit. Sic Medic. a. m. ſec. Probarunt id viri docti ap. Burm., et inter hos Bentlei. ad Horat. Epod. II, 18; receptum adeo eſt in edit. Cuningham. Burmannus eam lectionem impugnat, forte tamen argumentis parum idoneis. Scilicet quod in vulgata, *Ferrea*, reprehendere poſſis, eſt hoc, quod ab h. l., ubi de prima hominum ſtirpe, adeoque de aurea ætate agitur, aliena eſt, et ad ætatem ſeriorem, ferream dictam, ſpectat *gens ferrea*, σιδήρειον γένος Heſiodi, genus hominum ferreum: ad cujus imitationem dictum eſt de Spartis in Bœotia aut in Colchide, qui cum armis ex terra orti ſunt; proprie diceres, fuiſſe eam *ferream progeniem*. Igitur nunc ad eum ſenſum recurrendum, ut *ferreum* omnino ſit durum. Defendit vulgatam etiam Burm. Secundus ad Antholog. Lat. p. 166. Fateor tamen vel ſic me prælaturum fuiſſe *Terrea*, modo de uſu vocis mihi melius conſtaret; nam, quod *Terrigenas* Lucretio dici ais, nondum ſatisfacit, ut et *terrea progenies* dicatur. Porro *durum caput* Moret. qu. Goth. pr.; et ſic vett. edd. ap. Martin. *agris* Franc. *armis* Bodlei.——343. *ſufferre* Medic. a. m. pr.; quod commendat Heinſ. *proferre* Rottend. ſec.

vulgari naſcentis. 337. *tenorem* pro tempeſtate dixit, cum proprie, ſi ad tempus referatur, ſit continuatio aliqua temporis, eaque æquabilis. Non aliam rerum conditionem, aliud tum anni tempus, fuiſſe putem, cum mundus creabatur. 338. *Orbis agebat ver*, ut *agere feſtum*. *Magnus* vero *orbis*, *mundus*, *magna terra*, perpetua ſunt poëtis græcis et latinis; ex antiqua ſcilicet poëſi; unde et nomen *Magnæ matris* fluxit. 341. Et cum homines primi e terra nati ſunt. Quanta ornatus varietas hoc et ſequente verſu! duri homines e dura terra nati.

343. *res teneræ*, nova ſata, frondes, gemmæ, &c. *laborem*, ſcil. ex frigore ac calore tamquam moleſtiam, πόνον. *tanta quies*, de tranquilla anni temperie,

Si non tanta quies iret frigusque caloremque
Inter, et exciperet cœli indulgentia terras.
Quod supereſt, quæcumque premes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, et multa memor occule terra;
Aut lapidem bibulum, aut ſqualentis infode conchas:

344. *Cum jam tanta* Ven. *que* poſt *calorem* omittunt plurimi. Philargyrius primam lectionem fuiſſe ait *calorque*. Scilicet metuebant boni viri verſus menſuræ. *inter* et *iret* permutatis ſedibus habet edit. Norimb. apud Martinum.——345. Burmannus, dum in uſu τῦ *excipere* hærebat, conjiciebat, *exciperet cœli indulgentia ventos*, aut, *adſpiceret cœli indulgentia terras*. Sed vid. Notas. Unus Mead. *hæc pareret* habet pro *exciperet*; unde facile aliquid extricari poſſit; ſed eſt ab inepta manu. *exciperent* Rom.——348. *cochleas* Reg. a m. ſec., e gloſſa.

temperie, moderata inter æſtum et frigus. *iret* pro eſſet, vulgari verbo. Petita autem hæc e Lucretii penu V, 1213, ubi vid. Faber. 345. Ad ver illud orbis terrarum primum referunt alii, ut *poſſent*, *iret*, *exciperet*, ſunt pro *potuiſſent*, *iviſſet*, *excepiſſet*. *Excipiunt ſe invicem* res, quæ ſibi ſuccedunt: tum etiam res, caſus, qui exiſtunt, emergunt aut ſuccedunt, *excipere nos* dicuntur, ut in illo: *aliud bellum eum excepit*. Ita videtur h. l. dictum. Alioqui ex eo, quod *excipere*, benigne aliquem tractare, fovere, deſignat, petitum videri poſſit, ut Cælum excipere dicatur Terram. Sed hoc argutius, quam par eſt, dictum eſſet. *indulgentia* pulchrius quam temperatio, clementia. Gratius 295 *Dum tepida indulget terris clementia mundi*.

346. Nunc de cura ſurculorum poſitorum. Cf. Theophraſt. Cauſſ. Plant. III, 5 et 7. Colum. III, 15. Geopon. V, 9, 21. *virgulta*, ſarmenta intelligo, ſeu ſurculos vitium cujuſvis generis, ſive malleolos, ſive viviradices, ſive propagines. Martinus tantum ad propagines referri poſſe putabat, quia *premes* apponatur, quod proprie de iis dici poſſit. Enimvero *premere* poëta de omni plantatione recte dicere poteſt, cum ſurculus in ſcrobe ponitur, defigitur, infoditur. Tum Columella III, 15, 4, ubi hoſce verſus recitat, de transferendis de ſeminario vitium plantis, non de propagine aut traduce loquitur. Porro *per agros* eſt de vineis accipiendum; quod ſermonis poëtici ratio ſuadebat, ut vulgares modos vitaret; tum *ſerere*, *ſemina*, *ſegetem*, jam ſæpe de vineis vidimus.

348. Vid. Colum. l. l. et jam laudatos: Theophr. de Cauſſ. Plant. III, 5 et 7, quem ſine

Inter enim labentur aquæ, tenuiſque ſubibit
Halitus, atque animos tollent ſata. Jamque reperti,
Qui ſaxo ſuper, atque ingentis pondere teſtæ,
Urguerent: hoc effuſos munimen ad imbris;
Hoc, ubi hiulca ſiti findit canis æſtifer arva.
 Seminibus poſitis, ſupereſt deducere terram
Sæpius ad capita, et duros jactare bidentis;

350. *atque homines* ed. Ven. *tollunt* alter Menag. *Namque* Ven.—— 351. *ſaxa* nonnulli apud Colum. III, 15. 4, ubi hi verſus repetuntur. *ingentis* firmat etiam Rom., at *ingenti pondere* Medic. a m. pr. Mentel. pr. a m. ſec., et Nonius Marcellus in *urguere*. *ingenti pondere teſta* apud Colum. l. l. codex Sangermanenſis ſeu Goëſianus. Mox *Urguentur* laudat ex eodem Heinſius; at Goëſiana collatio, *reurgetur*.——352. *et fuſos* idem codex. *hic effuſos* Ven. *effoſſos* Toll. *munimine* unus Mead.——353. *Atque ubi* Voſſ. pr. et unus Mead. *Aut ubi* Lutat. ad Stat. Theb. IV, 708. *fundit* Erf. *ſcindit* ed. Mediol.——354. *ſuperem* eadem ed. Mediol. *educere* Pierius ex aliquot vett. laudat. *diducere* quatuor apud Burm. Sic Romanus; et defendi illud poſſit; et ex ipſa re video nunc præferre Voſſium.

ſine dubio poëta ante oculos habuit, et Geoponic. V, 9. Dixit *lapidem bibulum*, pumicem, aut fabuloſum, et *ſqualentes conchas*, mucoſa aliqua ſaliva inductas. cf. ad Georg. IV, 91. 349. 350. *tenuis halitus* venti, inter pumicum ac teſtarum fragmenta, tamquam per ſpiramina, penetrare poteſt. atque adeo radices fovere et recreare. Theophr. l. l. ὅπως συῤῥοὴ γίνηται τοῦ ὕδατος, καὶ τοῦ θέρους ὦσι (οἱ λίθοι) καταψύχωσι τὰς ῥίζας. *animos tollent ſata*, vigorem, vires, quam præclare! pro, vites lætiſſime effloreſcent. *Jamque reperti*, h. fuere etiam, qui inſuper &c. 352. *hoc—Hoc*; non eſt h. l. τοῦτο μὲν, τοῦτο δὲ, ſed ad idem referendum; hoc munit ſurculos adverſus imbres et adverſus æſtum. (Eſt etiam tertia ratio, ut a teſta caloris tenaci per noctem intepeſcat vitis.)

354—357. Colum. IV, 3, 2 *Deinde malleolo inter ordines poſito crebris foſſionibus paſtinatum reſolvere atque in pulverem redigere. Sic enim malleoli et viviradices et reliqua ſemina, quæ depoſuerimus, convaleſcent, ſi mollis ac tenera humus, nullis herbis irrepentibus, humorem ſtirpibus præbuerit, nec duritia ſoli novellas adhuc plantas velut arcto vinculo compreſſerit.* Ex his poëta ſatis illuſtratus videtur. *Seminibus poſitis* pro ſurculis defixis. Fodiendo terra *deducitur ad capita*, adducitur, aggeri-

 tur

Aut preſſo exercere ſolum ſub vomere, et ipſa
Flectere luctantis inter vineta juvencos.
Tum levis calamos et raſæ haſtilia virgæ
Fraxineaſque aptare ſudes furcaſque bicornis:
Viribus eniti quarum, et contemnere ventos
Adſueſcant, ſummaſque ſequi tabulata per ulmos.
  Ac, dum prima novis adoleſcit frondibus ætas,

356. *cum vomere* Goth. pr.; et ſic edd. vett.——358. *cumulos* Ven.——359. *que* ante *aptare* abeſt in fragm. Moret. et Reg. Martini. *trabes* pro *ſudes* Franc. *furcaſque valentes* Medic. Gud. et ad minimum ſex alii apud Heinſ., duo apud Martin., et Romanus cum aliquot aliis ap. Pierium. Mireris inconſtantiam doctorum virorum, qui vetuſtatem ac conſenſum librorum modo omni rationi criticæ anteferunt, modo vel leviori cauſſæ poſtponunt. Hic *valentes* haud dubie maxima habet præſidia; *bicornes* potuit ex ipſo uſu vulgari et ex interpretatione inferri. Repoſuit quoque *valentes* Brunck.——361. *Adſueſcunt* Rottend. tert. *Adſueſcat* Goth. pr.——362. *Et dum* Parrhaſ. *Ac cum* Leid. pr. *At* Goth. pr. *adoleſcet* idem cum tribus et Erf.

tur ad radices (cf. Servius). *jactare bidentes* foſſionem exprimit adacto ligone. Colum. IV, 14, 1. *Inſequitur deinde foſſor, qui* crebris bidentibus *æqualiter et minutim ſoli terga convertat.*

356. Colum. III, 13 *Aut ſcrobibus aut ſulcis vineæ plerumque conſeruntur,—vel aratro vel bidente inſiſtunt—ut more novalium terra tranſverſis adverſiſque ſulcis proſcindatur. Id genus vineti non conducit agricolæ, niſi ubi lætiſſimo ſolo vitis amplo incremento conſurgit.* cf. Plin. XVII, 22, ſect. 35, 22. Geopon. V, 19. 357. *inter vineta*, h. in vineto; ita tamen intellige, ut aretur inter vitium ordines, ut inverſa aratro terra glebæ utrimque verſus vites inſurgant, et imas earum partes aggeſta humo occultent. Accedit, quod olim, ut etiamnum in Italia, inter medios vitium aut olivarum ordines agri arabantur. conf. Spenc. *Polymet.* p. 253.

358—361. De pedatione cf. Colum. IV, 12. 361. *tabulata* in vineis ſunt ordines ramorum in arboribus, ulmis inprimis, prominentium, quos reciſis aliis, ita in plana tendunt, ut Servius ait, dilatant ac per gradus deflectunt agricolæ, ut robuſtiores palmites unum poſt alterum ramum attingere iiſque ſeſe applicare poſſint. Locus eſt apud Columell. V, 6, 11. 12. 23. 24.

362—370. Putationem et pampinationem in nova fronde plane nullam, in tenero palmite non ferro ſed ungue tentandam,

Parcendum teneris; et, dum ſe lætus ad auras
Palmes agit, laxis per purum immiſſus habenis,
Ipſa acie nondum falcis tentanda; ſed uncis
Carpendæ manibus frondes, interque legendæ.

363. *Parcendum eſt* duo ap. Burm., et uterque Mead.; alter etiam: *dum ſeſe* pro *et dum ſe*.——364. *quum ſe—agit* Nonius Marcell. in *laxus*. *aget*, quod in pedeſtri præferres, Medic. Pierii, et octo apud Heinſ. et Burm. cum Goth. ſec. a m. pr. *lapſis* Parrhaſ. et Reg. Martini.——365. *Ipſa acie nondum falcis tentanda* Burm. recepit, ut plane Medic. et Pierii Romanus, utpote antiquiſſimi, tum multi alii, etiam Probus Grammat. lib. I. et *Ipſa acie* jam editum erat uſque ad Commelin. et Pulmann., qui intulere in vulgg. *Ipſa acies falcis nondum t.* At Heinſ. ordinem immutarat: *nondum falcis tent.*, ut eſt in multis. *Ipſa nondum acie falcis* Rottend. tert. Sane *acies falcis*, ſeu ferri, poteſt *tentari*, ſed ſi eam explores, ut in Suetonii illo loco Ner. 49. At hic *acie falcis* (poëtica venuſtate pro *falce*) tentantur novelli palmites, dum putantur. conf. Not. *acie* jam in vulgatis ante Pierium legebatur; in Medic. *acies* a m. ſec. rubro adpicta *s* littera. *ſub undis* in fine verſus legebat Goth. pr.

dam, in adultam vitem ſevere eſſe exercendam. Præcepti primam partem confirmat Theophr. de Cauſſ. Plant. III, 9. Cato 33, 2, ac refellit Columella cum l. c. V, 6, 22 ſq., tum IV, 11, 1 *nam illam veterem opinionem damnavit uſus, non eſſe ferro tangendos anniculos malleolos, quod aciem reformident; quod fruſtra Virgilius—timuerunt.* Cf. Geop. V, 23. 25. *frondibus:* de vite agit. Sic mox 366 et alibi. Itaque putavi etiam *frondatorem* ad vites ſpectare Ecl. I, 57, etſi et alias arbores amputari, et frondem pecori ſubſternendam parari meminerim: qui hoc facit, proprie *frondator* dici poteſt. cf. Plin. XVIII, ſ. 74 med. Ut forte frondatorem minus bene ad vites l. l. retraxerim; et latius dictum Catullo LXI (LXIV), 41 *Non falx attenuat frondatorum arboris umbram.* Servius tamen et ipſe ad Eclog. I, 57 *frondatorem* de utroque operæ genere frequentari docet. Accedit Ovid. Met. XIV, 649 de Vertumno: *Falce data frondator erat vitiſque putator. laxis immiſſus habenis* de celeribus et effuſis incrementis; a Lucretio habet V, 785. *per purum*, per aërem; Lucr. *per auras;* et ſup. v. 287 *in vacuum*, et alias *per inane.* (Aliter dixit Horat. de ſereno cælo Carm. I, 34, 7.) 365. *Ipſa*, ſcil. prima ætas, cui tribuitur tamquam actio id, quod in ea fit. *Virgulta* ex v. 346 repetit Servius. Expreſſit reliqua Quinctil. Inſt. II, 4, 10. 11. *interlegere*: videtur hoc novaſſe poëta, pro legere; quoniam per intervalla frondes, aliis omiſſis, carpuntur. Cæterum communia ſunt hæc præcepta curæ aliarum arborum. Mox *exierint*, in altum ſe ſuſtulerint, excreverint. conf.

Inde, ubi jam validis amplexæ ftirpibus ulmos
Exierint, tum ftringe comas, tum brachia tonde:
Ante reformidant ferrum; tum denique dura
Exerce imperia, et ramos conpefce fluentis.
Texendæ fæpes etiam, et pecus omne tenendum,
Præcipue dum frons tenera inprudenfque laborum:
Cui, fuper indignas hiemes folemque potentem,

367. *validis ampl. viribus* Medic. a m. fec. Zulich. Moret. quart. pro var. lect. Ed. Mediol. Colot. Urfini, unus Meadianus, et arridere poteft. Sed eft memoriæ lapfus ex frequenti poëtarum lectione ortus, five Grammatici nimis acuti interpolatio.——368. *tunc* ante Burm., quod Romanus tuetur etiam fequ. v. *tende* Goth. pr.——369. *reformident* duo.——370. *ramos confefce valentes* Romanus, quod Pierius Varronis quidem loco de R. R. I, 31 confirmat; at quantum alteri venuftate cedat, facile apparet. Item fup. 359 in parte codd. legitur: videturque adeo vagum in margine vetufti alicujus codicis appictum fuiffe.——371. Poft *tenendum* ante Heinf. erat *eft;* fublatum fecundum libros; abeft etiam a Mediceo a m. pr. et a multis *et.* Romanus, vetuftiffimus liber, et Bodlei. *tuendum.* Arundel. *et jam pecus omne timendum;* interpolatione non mala; ut nunc etiam Reifkium conjeciffe video. At vulgata ratio doctior effe videtur.——372. *Præterea quum frons tenera* Nonius in *frons.*——373. *Cui,* et dum ei illudunt. *folemque tepentem* Menag. alt. pro diverfa lectione. Male. vid. Georg. I, 92.

conf. fup. v. 81. 369. *dura imperia,* h. fevera, a difciplina militari petitum; five ab equis regendis vel pueris, ex Burmanni fententia, qui laudat Horat. Carm. IV, 1, 6. 7. Cic. Cat. maj. 15 *vitem— quam ferpentem multiplici lapfu et erratico* ferro amputans coercet ars agricolarum, *ne filvefcat farmentis et in omnes partes nimia fundatur.* 370. *ramos fluentis.* diffluentes, luxuriantes. Diverfæ funt *fluidæ frondes* Lucretii II, 596, h. molles, a vento facile decuffæ.

371. *tenendum* pecus, h. continendum, coërcendum, quo ipfo efficitur vulgata interpretatio, arcendum, quo vocabulo Plinius in eodem præcepto utitur XVII, 22, f. 35, 17. 372. *frons imprudens laborum,* h. frondes ignaræ et impatientes injuriæ ex dente pecudis. 373—379. Plus quam frigoris vis et folis potentia, h. æftus, nocent vitibus novellis boves agreftes et capreæ et cæteræ pecudes. *indignæ hiemes.* Quifquis *indigna,* h. quibus dignus alter non eft, quæ immerito patitur, omninoque dura, fæva, injufta, injuriofa, facit, aut talia fert, eum poëtæ *indignum* appellant. conf. Ecl. X, 10. Itaque *hiemes indignæ* h. l. recte a Servio explicantur *fævæ.*

374.

Silveſtres uri adſidue capreæque ſequaces
Inludunt, paſcuntur oves avidæque juvencæ.
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut gravis incumbens ſcopulis arentibus æſtas,
Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, et admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.

374. *tauri* vel *urſi* conj. Cerda. Jo. Schrader. *ſilveſtres hirci:* ut III, 314 *paſcuntur ſilvas*, utque apud Homer. ὀρέσκῳοι αἶγες, et alibi *ſilveſtres capreæ*. Idem tentabat: *capreæque fugaces*. Macrob. VI, 4 f. "*uri* Gallica vox eſt, "qua feri boves ſignificantur" adeo Virgilium non reſpuiſſe peregrina voce uti. *adſiduo* Ven. *capræque* multi c m Medic.——375. *Illudunt* Ald. pr. *aves* Gud. a m. pr.——277. *herbis arentibus* Goth. ſec. a m. pr. *ardentibus* Franc. et Cantabrig. cum Erf. *æſtus* Medic. Pierii et Parrhaſ. Mead. unus et Reg. Ed. Ven.——379. In *admorſo* magna varietas, quæ forte Grammaticis debetur, qui generi τῷ *ſtirpe* timebant. Sed vid. Æn. XII, 208. *admorſu* Romanus Pierii. Sic et Pierii Mediceus a m. pr. Mediceus Fogginii *a morſo*, mutatum in *a morſu*. Sic et in aliis Pierius ex *admorſo* eraſum eſſe *d* aut factum *a morſu* vidit. Eadem varietas apud Heinſ. et Burm. *admorſo*, *amorſo*, *amorſu*. Librariorum et Grammaticorum ludibria.

374. *Uros* proprie dictos in Italia nullos eſſe ſatis conſtat. Hercyniæ ſilvæ ſolitudines illo tempore eos incoluiſſe e Cæſare conſtat. At enim vel ex lib. III, v. 532 manifeſtum eſt, *uros* poëtæ improprie dictos eſſe pro feris bubus, quales Italia nunc nomine *Bufalo* frequentat. Eſt autem *bubalus* cornibus compreſſis, ſurſum reſupinatis, fronte criſpa. *capreæ ſequaces* poëtica elegantia, quæ vites inſectantur, perſequuntur, ut Servius reddit, unde ap. Horat. II Sat. 4, 43 *Vinea ſummittit capreas non ſemper edules*. Mox eadem fere vi *avidæ juvencæ*. 375. *Illudunt* multo ſignificantius quam lædunt, nova tamquam petulantiæ et injuriæ notione adjuncta, ut Georg. I, 181 *Tum variæ illudunt peſtes*. Et communiter capris tribuitur laſcivia, petulantia. *paſcuntur oves*, etiam, cum depaſcunt, dum frondes carpunt oves.

376. Idem, quod modo dixerat, gravius ac diſertius exponit. *Nec frigora concreta* (tributum *frigori* epitheton, quod rebus proprie convenit per frigoris tempeſtatem congelatis et adſtrictis). *nocuere tantum pruina cana*, nocent tantum gelu. 377. *gravis æſtas*, moleſta, exitioſa. *ſcopuli arentes*, quibus æſtas *incumbit*, h. e. ſol aſſiduus cautes excandefaciens, accommodate hoc loco memorantur, cum de vitibus agitur. Sic *aprica ſaxa* inf. 522. *venenum* pro ſaliva noxia. Sup. v. 196 *urentes culta capellas*.

380—389.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur: et veteres ineunt profcenia ludi, 381
Præmiaque ingeniis pagos et compita circum
Thefidæ pofuere; atque inter pocula læti

380. *ob cauffam* unus Arundel. et Schol. Statii Theb. V, 259. *Bacchi* Parrhaf., ut fint: omnibus aris Bacchi, de quibus fane folis eft accipiendum.——382. *ingentes* vel *ingentis* vulgo lectum; etfi Pierius jam commendaverat alterum: ad quod recipiendum mireris Heinfium hic adeo timidum fuiffe. *Ingeniis* præclare repofuit Burmannus ex antiquiffimis Pierii, Philargyrio, cod. Urfini, et ed. Ven.

380—389. Varro de R. R. I, 2, 18. 19 *Quædam enim pecudes culturæ funt inimicæ ac veneno, ut iftæ, quas dixi, capræ; eæ enim omnia novella fata carpendo corrumpunt, non minimum vites atque oleas—Sic factum, ut Libero patri, repertori vitis, hirci immolarentur, proinde, ut capite darent pœnas.* Et notus eft locus Ovid. Faft. I, 353 fqq.; et quoties non in gemmis caper vites aut arbores arrodens occurrit? Recte hæc; unde fatis apparet primi verfus fententia, ob hanc vitibus illatam noxam hircum in Bacchi facris mactari; at enim eandem etiam ob cauffam ludi fcenici facti? eandem ob cauffam afcoliafmus? hincne Liberalia? et reliqua? Hæc nemini molefta fuere. Scilicet poëticus ornatus fententiæ recte accipiendæ et interpungendæ obfuit, quæ ita procedere debet: Ea de cauffa caper in Bacchi facris immolatur, et, cum hircus femel Baccho facer effet, in vetere tragœdia Athenienfium caper poëtis præmium erat propofitum, *carmine qui tragico vilem certavit ob hircum* Horat. Art. 220. cf. Tibull. II, 1, 55 et ibi Not., nec non hircinis pellibus utres facti, in quos oleo inunctos adfilirent. Tum, quod poëtæ licebat in ornatum captandum exfpatiari quomodo ex Græcorum illis facris Latina ejufdem dei facra fluxerint, commemorat. Illuftris locus eft; fingula videbimus.

381. *veteres ludi ineunt profcenia*, pro, olim, antiquis temporibus, ludi in fcenam inducti, facti, exhibiti funt. *profcenium*, proprie ante fcenam verfus orcheftram, pulpitum habebat, quo actores prodibant, h. l. omnino pro fcena pofitum. 382. 383. *Thefidæ* Athenienfis, *pofuere præmia*, pro præmio, hircum, *ingeniis*, h. poëtis, *circum pagos et compita*. Nota de prima rei fcenicæ origine fabula. v. Horatii Art. 275 fq., quæ ad Dionyfia ruralia, τὰ κατ' ἀγροὺς, per pagos utique pertinet: e quorum genere cum ab initio effent τὰ ἐν Λίμναις, f. *Lenæa* (diverfa quidem et hæc a *Dionyfiis urbanis*, feu *majoribus*), auctis tamen urbis opibus, ea præcipuam

puam

Mollibus in pratis unctos faluere per utres.
Nec non Aufonii, Troja gens miffa, coloni
Verfibus incomtis ludunt rifuque foluto;
Oraque corticibus fumunt horrenda cavatis;
Et te, Bacche, vocant per carmina læta, tibique
Ofcilla ex alta fufpendunt mollia pinu.

384. *faluere* vetuftiffima fcriptura; alii, ut pronuntiatum jam olim, *faliere*. vide h. l. Heinf. et Burm. Sec. ad Anthol. Lat. p. 540.——385. *a Troja* Leid. *et Troja* Regius Martin.—— 386. *rituque* Moret. fec.—— 388. *Et te Bacche canunt* a Cerda editum.

puam celebritatem confequuta funt, ut diverfa plane ab ruralibus habenda fint, ut cum exquifitæ doctrinæ copia ad Hefychium ad liquidum perduxit Ruhnkenius, V. C. in App.

384. 'Ασκωλιασμὸς, in Dionyfiis paganis, τοῖς κατ' ἀγρὺς, follennis, lufus notiffimus, quem etiam in lapide apud Gorium Infcript. Etrufc. T. II, p. 105, confpici poffe jam Burm. notavit, et quem paffim in gemmis et marmoribus exhibitum videas (v. Gorium Infcr. Etrufc. l. l. Adde v. c. Gorlæi Dactylioth. Tom. II, n. 508). *Utrium* fuit, puto, ufus, quia in eofdem et vina e lacubus transfundere, et uvas ad torcular deportare mos erat. v. apud Com. de Caylus *Recueil d' Antiqu.* T. V, pl. 58.

385—389. Liberalia quidem Romæ menfe Martio celebrabantur. Et hæc refpexiffe videri poteft poëta, fi v. 390 adverteris. Sed feftum Bacchi celeberrimum vindemiam factam excepiffe videtur. Fiebant, uti in fefto poft meffem conditam (vid. Horat. Epift. II, 1, 140), per pagos multa ludicra: pubes ruftica, perfonata et larvis e cortice factis ora habens obducta, non modo jaciebat jocos et dicteria in prætereuntes; quam vindemiæ licentiam adhuc in Italia vigere obfervant, qui ex oris illis ad nos veniunt; verum etiam *verfibus incomtis*, ex tempore effufis (*Improvifare* nunc appellant hoc idem Itali); Et hæc eft Fefceninna licentia ap. Horat. II Epp. 1, 145; canebant porro hymnos in Bacchi honorem, et *ofcilla*, αἰώρας (cf. Valken. ad Theocrit. p. 246), h. larvas e corticibus factas, quales etiamnum in monumentis occurrunt, ex arboribus fufpendebant, ea h. l. *mollia*, h. mobilia, pendula. Sunt gemmæ hæc *ofcilla* referentes: unam exhibuit Spencius *Polymet.* Pl. XX, fig. 2, plures v. c. Lippertus in Dactylioth. cf. *Pitture d' Ercol.* T. IV, p. 14. Idem elegantiffimi ingenii vir, Spencius, pulchre originem et cauffam hujus ritus in eo repeRiebat, quod eos Bacchi vultus appenfos

Hine omnis largo pubeſcit vinea fetu;
Conplentur valleſque cavæ ſaltuſque profundi,
Et quocumque deus circum caput egit honeſtum.
Ergo rite ſuum Baccho dicemus honorem

390. *rubeſcit* Menag. pr.——391. *Complenturque cavæ valles* Moret. ſec.——392. Laudat Columella III, 21, 4. *quodcunque* Parrhaſ. *Et quodcunque decus* Schol. Horat. Sat. I, 2, 84, corrupte. *quocunque deos* Gud. Quod vero Guellius et ex eo Cerda ad h. l. laudant carmen in Bacchum, e Mureti Galliambo petitum eſt: ne fallaris, moneo.——393. *ſuos honores* codd.

appenſos vento impelli quaquaverſus et converti volebant agricolæ, quoniam, qua ille deus faciem converterat, ſumma agri ubertas ſequi credebatur. conf. vſ. 392. Acutius hæc conjectata, quam quod Servius habet ad Æn. VI, 741, qui ad purgationem vento vel aëre fieri creditam hæc refert. Multa his de rebus cum ab aliis tum ab Caſaubono de Satira tradita ſunt, multa accuratius et utilius tradi poſſent. conf. Horat. Epiſt. II, 1, 145. Tibull. I, 7, 35—40. II, 1, 55 ſq. De *oſcillis* inani opera alii poſt Servium plurima. cf. h. l. Cerda. Inprimis commentum fuit vulgare, quo ab Erigones ſuſpendio oſcillorum uſus repeteretur; vid. Hygin. f. 130 et ibi Munck. In verbis *Auſonii, Troja gens miſſa,* paullo licentius ſe jactat poëta. Auſonii, Itali h. l. ſunt, cum proprie tantum Latini, inque his Albani ac Romani, dici poſſint oriundi ab iis, qui cum Ænea, Troja *miſſi,* profecti erant. 390. Exoratus et placatus his ſacris ac feſtis deus ſummam vindemiæ ubertatem votis reddit. *vinea pubeſcit,* ſatis obvia tranſlatione, vites exuberant *largo fetu,* læto uvarum proventu. *Valles ſaltuſque,* ſi vitibus conſita loca, ut probabile videtur, hic expreſſa ſunt, improprie dicuntur de vineis, in plano et in collibus ſatis. *valles* adeo pro planis locis, *cavæ,* Græcorum exemplo, ut Pindar. I. 3, 18 κοίλα νάπα. 392. Pulcherrimus haud dubie verſus. Nihil imagine hac vividius, nihil jucundius. Præiverant tamen haud dubie Græci poëtæ: Compara v. c. Callimach. in Apoll. 50 ſq. in Dian. 124 ſq. Statuam dei per vineam circumferri ſolitam huc advocant Interpretes; ſaltem oſcilla poterant memorari. Probabilius tamen, univerſe poëtam de dei adſpectu cogitaſſe. Petitum autem ex antiqua religione, qua præſentia deorum, inprimis Apollinis et Bacchi, certis locis ac temporibus fieri ſolita ferebatur, et, quoties dii apparerent, omnia ridere, frondeſcere, progerminare, enthuſiaſtica loquendi forma, narrabantur. *caput honeſtum* eſt pulchrum, formoſum, quale Bacchi

Carminibus patriis, lanceſque et liba feremus;
Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram,
Pinguiaque in veribus torrebimus exta colurnis.
Eſt etiam ille labor curandis vitibus alter,
Cui numquam exhauſti ſatis eſt: namque omne quotannis
Terque quaterque ſolum ſcindendum, glebaque verſis
Æternum frangenda bidentibus; omne levandum

codd. aliquot Pierii, quod ipſi rem ſplendidiorem efficere videbatur. *honeſtum—honorem* diſplicebat Jo. Schradero.——394. *laticeſque et* Franc., per ſe non male. *ferentes* Zulich.——395. *Et ductis* Gud. a m. pr. *Eductus* Leid. tert. *Si ductus* Serv. ad Æn. IX, 627 in edd. quibuſdam. *ſtabit cornu* Leid. alter. *ad aras* edd. Macrobii Sat. IV, 2. Serv. ad Æn. IX, 627 in ſcriptis.——396. *torquebimus* Medic. Pierii. *veribus* Rom.——397. *curandus* Franc. *alte* Ven.

chi expreſſum adhuc in monumentis conſpicitur. *Carminibus patriis.* Fuere adeo carmina antiqua Romanorum in Bacchi honorem cani ſolita. Alia fuere Feſcennina: de quibus paullo ante. *lances*, et quidem in iis *liba* (cf. ſup. ad v. 192), feruntur ad aras. *cornu ducitur* victima ritu ſacrorum. Sic et *ſtare* verbum ſollenne. vide Serv. Victimæ partes, quæ non in ara adolebantur, ſacris epulis inſerviebant, hic v. 396 *colurna verua* ex corylo; quam arborem cum dilectu poni aiunt interpretes ex v. 299 *Neve inter vites corulum ſere.*

397—407. Reſtat alius labor in cura vitium (eſt etiam alter ille labor curandarum vitium), qui numquam finitur, ut vineam iterum iterumque repaſtines (fodias), pampines, vites ablaquees ac putes. *cui numquam ſatis exhauſti* (pro exhauſtionis, Serv.), h. qui numquam ſatis exhauritur.

398. *namque* pro vulgari, nempe quod. Ad rem Colum. IV, 4, 1 *Numerus autem vertendi ſoli bidentibus, ut verum fatear, definiendus non eſt, cum, quanto crebrior ſit, plus prodeſſe foſſionem conveniat.* Idem IV, 14, 1 *crebros foſſoris bidentes* requirit. cf. Geop. V, 25. Hoc idem, puto, innuit Catull. LXI (LXIV), 39 *Non humilis curvis purgatur vinea raſtris.* 399. *verſis bidentibus.* Videtur hoc ligonum genus altera parte duos dentes, ex altera latiorem aciem ad incidendas glebas, habuiſſe, ut adeo inverſioni ſubinde locus eſſet. Durum enim eſſet, *verſum bidentem* dicere, qui, dum jactatur, in terram vertitur, aut, qui incurvatus ſit, ſaltim pronus.

Fronde nemus; redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in se sua per vestigia volvitur annus.
Ac jam olim, seras posuit quum vinea frondis,
Frigidus et silvis aquilo decussit honorem; 404
Jam tum acer curas venientem extendit in annum

401. *laboratus* Reg. a m. pr.——402. *Atque ipsa sua* Voss. *In se perque sua vestigia* Franc. *annis*, h. per annos singulos, *volvitur*, sc. labor, malebat Reiskius.——403. *Et jam olim* vulgo ante Heins. *At* alii.——404. *ut silvis* Schol. Horat. Epod. XI, sed aliter Nonius et Priscianus. *e silvis* Parrh.——405. *extendet* Medic.

nus. 401. *nemus* pro vinea, *levandum fronde*, quasi importuno onere; putandum. Alioquin et arbores amputandæ sunt per vineam. *labor*, qui *actus* erat, *redit in orbem*, et *annus*, h. annua opera, annuus labor, *volvitur in se*, revolvitur, redit, *sua per vestigia*, eadem, ac superiore anno, ratione, modo, tenore ac progressu. *Sua se in vestigia volvere* de mundo Varius, ante Virgilium, et post hunc alii poëtæ dixere: quorum loca vide apud Cerdam.

403—407. Auctumno exacto statim in sequentem annum vinitoris cura et opera extendi debet. *seras ponit cum vinea frondes*, cum vites frondes amittunt, quæ ad seriorem auctumnum duraverant. *silvæ* ipsæ vineæ esse videntur. *honorem* de frondibus arborum frequenter poëtæ. *Rusticus* est vinitor, sed vides poëtam semper recedere a vulgaribus. Tibull. I, 1, 7 *Ipse seram teneras maturo tempore vites Rusticus*. *acer*, diligens, labori non parcens. *dens Saturni* est falx amputatoria, notum dei insigne. Jam v. 407 *putationem* vitium exprimi, satis patet. Colum. IV, 23, 1 *Placet ergo, si mitis ac temperata permittit in ea regione, quam colimus, cæli clementia, facta vindemia, secundum Idus Octobris, auspicari putationem* et rel. Jam Cerda et alii non modo putationem, sed et ablaqueationem, cum inutiles radiculæ ferro resciünduntur, præcipiendam fuisse putant, eamque in verbis *vitem attondens* quærunt. Et sane Colum. IV, 8, 1 *Nam post Idus Octobris, prius quam frigora invadant, vitis ablaqueanda est*; ubi in seqq. disertius res exponitur. Sed hæc optantur potius, ut verbis insint, quam inesse probantur; sic et pastinatio memoranda fuisset. cf. Geopon. III, 13; et ablaqueationem sub putatione complecti ipsum Columellam video IV, 24, 4 sq. 404. Varronis hunc versum esse Servius testatur. Imitatione expressit, sed infeliciter, Marklando judice, Statius Silv. II, 1, 154

Rufticus, et curvo Saturni dente relictam
Perfequitur vitem adtondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus devecta cremato
Sarmenta, et vallos primus fub tecta referto;
Poftremus metito: bis vitibus ingruit umbra;
Bis fegetem denfis obducunt fentibus herbæ.
Durus uterque labor. Laudato ingentia rura:

406. *Agricola* pro *Rufticus* Rom.——407. *Profequitur* Zulich. et unus Mead., fed vid. Burm. *antondens* vetufta Nonii Marcelli exemplaria, ut *ancidere*. *attundens* fcribunt alii. *tondens* Franc. *fugitque* Menag.——408. *dejecta* ed. Ven. vide fup. v. 207.——409. *et* deerat Ven. *primum* nonnulli; ut femper. *reporto* Voff. alter.——410. *poftremos* Rottend. fec. *umbræ* Zulich.——411. *obducant* Leid.

1, 154 *Excludunt radios filvis* decuffa *vetuftis* Frigora. 406. *relictam vitem*, et fructu et frondibus nudatam; quod itaque ejus reliquum eft, jam nunc eft putandum; quam rationem etiam Martinum fequi video. Burmannus *neglectam tonderi* interpretatur, prætiteram et cui poft vindemiam nulla adhuc fit cura adhibita. Etiam Servius, *relictam*, fcilicet a fe paullo ante defertam.

408—419. Subjicit nunc tempora operis vinitorii. cf. Colum. IV, 27. 409. *vallos*, h. pedamenta, ne imbribus putrefcant. v. Varro R. R. I, 8, 6. Quantum enim video, poëta promifcue modo vites altas ulmis aliifque arboribus jugatas, modo ftaturninibus, jugis, perticifve ac vallis firmatas, memorat. Jam 410. 411 *metere* pro vindemiare, ut fupra *fegetem*, *arva*, *ferere*, *femina* ad vineas transferri vidimus. cf. ad v. 267. Porro bis in anno, vere et auctumno, pampinationem et runcationem fieri debere dicit poëta; fed rem ab antecedente defignat: bis pampini excrefcunt nimia copia, bis herbæ exuberant, adeoque eruendæ et evellendæ funt. *fentes* poëtica copia adjecti; funt hic omne id, quod ex iftis herbis enafcitur et folum implicat.

412. Cum tam affiduam ac perpetuam operam requirat vitium cultura; placeant aliis vineæ magnæ; tibi parva probetur, quæ recte et tanto majore cum fructu a te coli poffit. Pallad I, tit. 6, 7 *Ita in arbitrio noftro eft, utrum plus habeamus, an melius—fecundior eft culta exiguitas, quam magnitudo neglecta.* Sed luculentus hujus rei et loci commentarius eft apud Colum. I, 3, 8 fqq. IV, 3, 4 fq. conf. Plin. XVIII, 6, f. 7, 3; utrique verfus hic laudatur. Vidit hoc fagaciffimus quifque e noftris hominibus

Exiguum colito. Nec non etiam aſpera rusci
Vimina per ſilvam, et ripis fluvialis arundo
Cæditur, incultique exercet cura ſalicti.
Jam vinctæ vites; jam falcem arbuſta reponunt;
Jam canit extremos effetus vinitor antes:
Sollicitanda tamen tellus, pulviſque movendus;

413. *ruſti* nonnulli ſcribunt. vid. Heinſ. *fruſi* Jul. Pompon. Sab. *aſpere fruſci* a m. pr. Medic.——414. *per ſilvas* Moret. quart. et Regius Martini. *et* a Franc. abeſt.——415. *Creditur* Menag. pr.——416. *victæ* Medic. a m. pr. et Reg. a m. ſec. *junctæ* Moret. ſec. et duo ap. Martinum. *junctæ vites*, jugata vinea Jul. Sabin. *falcemque* Goth. ſec.——417. *Jam canit effectos extremus vinitor* Romanus; et ſic Medic. Fogginii, niſi quod a m. ſec. *effectus* erat, it. Erf. *effætos extremus* alii cum edd. vett., ut Argent., et hoc etiam Nonius Marcellus in *antes* agnoſcit. Poſſit hoc ferri, ſi nulla eſſet variatio. At alii plerique *effectus extremos.* Hinc alia librariorum ludibria: *effætus* vel *effectos extremus*, *effectus extremos*, *effectos extremos*, *effætus extremos*, *effætos extremis* in Goth. pr. Scilicet primam lectionem fuiſſe, *effetus extremos*, veriſimile ſit, quam mutarunt Grammatici, qui brevis ſyllabæ productionem non ferebant, ut nunc ſit quod per omnes ab Aldd. inde edd. vulgatum: *extremos effetus.*

nibus, latifundia perdidiſſe olim Italiam, nunc pleraſque Europæ, inque his Germaniæ, provincias ac terras. Forma orationis ex Heſiodeo petita Ἔργ. 643 Νῆ' ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ' ἐνὶ φορτία θέσθαι. Sic h. l. *laudato*, valere jube, aliis relinque, habeant illi ſibi, ut *colito* pro præfer, potiori loco habe.

413. *ruſcus* virgulti genus, *oxymyrſine.* cf. Martin. 415. *ſalices* curandæ ſunt, h. virgæ ex iis parandæ. *incultæ*, quæ ipſæ per ſe nulla cura indigent et ſponte proveniunt.

416. *Jam arbuſta*, h. vites jam ſatis putatæ ſunt; *reponunt falcem*, dum per eas reponere falcem licet; falcem non amplius requirunt. 417—419. Pulcherrime perfectam et abſolutam vinitoris operam putandi ac runcandi deſignat. Pervenit ad extremos *antes*, ordines vitium; gaudet ſe eo perveniſſe, *canit eos*, *effetus*, viribus exhauſtus; iterum tamen ac denuo vinea fodienda ſeu paſtinanda; quæ ipſa foſſio *pulveratio* dicitur. v. Serv. h. l. et Indicem Scriptt. R. R. ὑποκόνισις Græcis. Et poſt tamen hæc omnia novus labor ex tempeſtate iniqua et aëris injuriis oriri poteſt, ut adverſus grandinem, pluvias, rubiginem, reliqua aëris vitia vitis munienda ac defendenda

Et jam maturis metuendus Juppiter uvis. 419
  Contra, non ulla est oleis cultura: neque illæ
Procurvam exspectant falcem rastrosque tenaces,
Quum semel hæserunt arvis, aurasque tulerunt.
Ipsa satis tellus, quum dente recluditur unco,
Sufficit humorem, et gravidas cum vomere fruges.

420. *nonnulla* Leid. unus et Bodlei., ut jam Servius notavit legi. Sed mala ac perpetua aberratione.——422. Major versibus vigor inesse mihi videbatur, si post *tenaces* interpungas, et novam sententiam ordiaris: *Cum semel hæserunt arvis aurasque tulerunt: Ipsa s.* Similiter subjicitur: *Poma quoque, ut primum—Vi propria nituntur.* Recte tamen monetur, ita *quum* ter iterari in eodem verborum complexu, et oleas tenellas primis annis haud dubie esse falce et rastro compescendas. *tulere* Goth. pr.——424. *gravidas cum fœnore fruges* conj. Reiske et Jo. Schrader. Vide Notam.

defendenda sit. Ita v. 419 accipiendus esse videtur. cf. Colum. IV, 3, 4, ubi de vinea: *Res enim est tenera, infirma, injuriæ maxime impatiens* etc.

420. 421. Olearum contra nulla est cultura, h. oleæ nulla fere cultura indigent. *Levi cultu sustinetur olea* Colum. V, 8, 1, ubi de earum cultu agere incipit. Add. Plin. XVII, 30 sq. Porro *neque illæ Proc.—tenaces*, h. nec putatione nec pastinatione opus est, scilicet non tam assidua ac perpetua. Bene Servius: *quod tamen ad curam refertur anniversariam, nam necesse est, licet tarde, olivam putare;* id quod vel ex Columella notum est. 422. *Cum semel hæserunt terræ;* sup. 317 *semine jacto Concretam —radicem affigere terræ.* Et ad illa *aurasque tulerunt* cf. v. 332 sq. In illis: 423. 424 potest quidem recte dici: *Ipsa tellus satis*, h. affatim, *sufficit* scil. oleis *humorem;* videtur tamen judicio ac delectui Virgiliano magis consentaneum, *satis* ita accipere, ut oleas *sata* appellaverit, quemadmodum supra vineas. cf. ad v. 267. Sic mox v. 436. Porro *dens uncus* vomeris, est, qui toties poëtis uncus, curvus, inflexus, appellatur; adeoque poëtica copia versibus 423. 424 eadem sententia bis exprimitur. Sane *dens* etiam ligonis ac bidentis est; et potest sententia sic constitui, ut, dum modo fodiatur et bidente aut sarculo subigatur humus, jam ipsam tellurem dicat suppeditare oleis humorem; si vero etiam aretur solum et aliquando magis frangantur glebæ, tellurem subministrare *gravidas fruges*, h. uberem olivarum proventum. Colum. V, 9, 15 *Nam veteris proverbii meminisse convenit: eum, qui aret olivetum, rogare fructum;*

Hoc pinguem et placitam Paci nutritor olivam.
Poma quoque, ut primum truncos ſenſere valentis,
Et vires habuere ſuas, ad ſidera raptim
Vi propria nituntur, opiſque haud indiga noſtræ.
Nec minus interea fetu nemus omne graveſcit,
Sanguineiſque inculta rubent aviaria baccis.

425. *placidam* quinque apud Burm., male.——426. *Pomaque jam* Ven. *valentes* Medic. a m. pr.——428. *que* abeſt a Parrhaſ. et Giſanii libris, etiam a Romano vetuſtiſſimo, qui *opes haut* ſuo more ſcribit. Agnoſcas facile fulcrum verſus a Grammaticis ſubmiſſum.——429. *gravaſcit* Mentel. Leid. *vireſcit* Rottend. pro var. lect. et Goth. pr.——430. *que* abeſt a Goth. ſec. *alvearia* Gud. a. m. pr. Mox in Romano v. 432 ante verſum 431 ponitur, male.

fructum; qui ſtercoret, exorare; qui cædat (putet), *cogere;* et §. 12 *Sed id* (olivetum) *minime bis anno arari debet, et bidentibus alte circumfodiri.* Tandem *cum vomere* poteſt ita accipi, ut ſit, ducto vomere, aratione facta, aut, ut ſuppleatur, *cum recluditur vomere.* In omnibus his ſimpliciſſimam rationem præfero. 425. *Hoc:* eſt Homericum Τῷ pro διὰ τοῦτο, propter hoc, propterea, ut Lucret. IV, 1087 et alii. *nutritor* pro vulgari *nutri.*

426. Commendat poëta reliquarum quoque arborum cultum. *Poma* videntur omnino pomiferæ eſſe arbores. Reliqua ſic vulgo accipi video: *truncos ſenſere,* quibus inſitæ ſunt mali, et cum ſuccos eorum in ſe derivarunt. Verum *ſenſere* ut poëta dixit, pro habuere, habent; ubi ſemel adoleverunt et robur habent. *vires ſuas,* nos, ſuccos neceſſarios, et *propria vi,* natura ſua. conf. vſſ. 79—82.

429. Pergit in argumentatione uſque ad v. 454; exornavit autem locum arte mirabili. Si oleæ et omne pomorum genus non eandem ac vineæ operam deſiderant, multo minus reliqua arborum genera multum laboris exigunt, et magnos tamen fructus ferunt.

429. 430. Silveſtres *arbores* fructus et utilitates plurimas nobis ferunt, nec tamen ullam aliam curam exigunt, quam ut feramus. *interea,* dum vitibus tam gravis labor impenditur. *omne nemus,* omne arborum genus, *graveſcit fetu,* βρίθει, ut *gravida frugibus arbos,* et Eclog. III, 56 *nunc omnis parturit arbos. aviaria,* "ſecreta nemorum quæ aves frequentant." Servius. A domibus poëtæ ad ſilvas traduxit.

Tondentur cytifi, tædas filva alta miniftrat,
Pafcunturque ignes nocturni, et lumina fundunt.
Et dubitant homines ferere, atque inpendere curam?
Quid majora fequar? falices humilefque geneftæ,
Aut illæ pecori frondem, aut paftoribus umbras
Sufficiunt; fæpemque fatis, et pabula melli.
Et juvat undantem buxo fpectare Cytorum,

432. *quæ* abeft a Goth. pr. et uno Mead. *ac lumina* unus Pierii, nimirum Romanus, duo Heinf. et Goth. fec. *fundi* Gud. pro div. lect.—— 433. Abeft hic verfus a Mediceo, et aberat ab Urfini Colotiano. Sed fententia verfum abfolvens facile excidere potuit. Verfus per fe eft præclarus. *curas* Goth. pr. et ed. Dan., nonnullæque ap. Martinum. *cura* Rottend. tert. et Goth. fec.——434. *fequor* Erf., quod conjectabat Jo. Schrader. *genefta* in antiquis fcribi, Pierius notat. vid. fup. v. 12.—— 435. *Et tiliæ pecori* multos legere notatum in Servianis. *umbras* poft Pierium Heinf., e melioribus. *umbram* alii.——437. An fuit: *Ut juvat.* *Cytoron* tres apud Heinf. Scribunt et *Citheron*, *Citherum*, *Cytheron*. Eft τὸ Κύτωρον.

duxit. Sup. v. 328 *avia virgulta.* 431. Cytifus inter arbufculas apud Theophraft. et Plin. *Cytifum Marantæ* videri a poëtis intelligi, docet Martinus ad h. l. cf. fup. ad Ecl. II, 64. Mox in pedeftri oratione ftructura fuiffet, *tædas filva miniftrat, quibus, feu unde, ignes pafcuntur.* 433 Quæ cum ita fint, nonne debebant homines ferere eas arbores, et hoc quidquid operæ eft, iis impendere? Forma orationis ut in illo Æn. VI, 807 *Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?*

434. *Quid majora fequar?* vulgari ratione: Quorfum m. f.; ne majora commemorem. Scilicet, cum utilitates tot ac tam variæ majores laudari poffint. Cerda, præeunte Servio, fic exponit: Quid infiftam in narrandis commodis majorum arborum (de picea modo egerat), cum falices et geneftæ etiam afferant utilitates fuas. *geneftæ* vid. fup. v. 12. Mox 435 *illæ* ex fermonis venuftate abundat, et vulgaris ftructura ac ratio erat: Ita verbi caufa falices et geneftæ pabulum, umbracula, fepes, mel præbent. *pecori*, capellis. 436. *fata* non modo agri arati, verum etiam, ut toties vidimus, modo 423, funt arboreta, vineæ, oliveta. *pabula apibus*, variata oratione et exquifitiore, *melli* dixit.

437. Locus ornatus. Primum

Naryciæque picis lucos; juvat arva videre
Non raſtris, hominum non ulli obnoxia curæ.
Ipſæ Caucaſio ſteriles in vertice ſilvæ,
Quas animoſi Euri adſidue franguntque feruntque,
Dant alios aliæ fetus; dant utile lignum

438. *Mariciæ* Daniel. ed. et R. Steph.——439. *Non ratris* Leid. *Non ullis hominum* ap. Priſcian. lib. XVIII. *non nulli* Rottend. ſec. et Gud. a m. pr. et unus Mead. At vulgata ap. Gell. VII, 17. *non vilior noxiæ* Medic. a m. pr.——440. *Caucaſeo* alii. vid. Eclog. VI, 42.——441. *Quos* et *aſſiduæ* librariorum ineptiæ apud Burm. *teruntque* malebat Voſſ.——442. *fœtos* Gud.

mum formulam docte variavit poëta pro vulgari: porro etiam buxus grata arbor eſt et picea. *Cytorus* Paphlagoniæ mons in tractu maritimo, buxo nobilis. v. ad Catull. 4, 13 *Cytore buxifer*. Adjacebat urbs ejuſdem nominis (loca veterum ſunt apud Cerdam et Martinum). *undantem buxo*, fluctuantem; qua imagine ſegetum, fruticum, et arbuſtorum læta facies frequentiſſime a poëtis exhibetur. Docte porro *undantem buxo Cytorum* pro, buxum undantem in C. *Buxi* autem quanta in aliis terris magnitudo ſit, vel ex eo diſcas, quod Bion Idyll. II, 3 parvum Amorem per ejus ramos huc illuc inſilientem facit. 438. Pix e plurium arborum reſina fit, maxime ex pinu ac picea, Plin. XIV, 20, ſ. 25. *Naryx*, vel *Narycum*, et *Narycium* Locrorum Epicnemidiorum urbs, Ajacis patria. Jam ab his Locris colonia in Italiam deducta Locros condidit. cf. Æn. III, 399. Ad utram regionem *pix Narycia*, cujus et Columella X, 386 et Plinius XIV, 20, ſ. 25 meminerunt, referenda ſit, dubitari poſſet, niſi *picis Bruttiæ* ſatis frequens inter antiquos mentio fieret. vid. Heinſ. ad Ovid. Remed. 264. Petebatur ea inprimis e monte et ſilva *Sila*, de qua cf. Æn. XII, 715. vid. Strabo VI, pag. 400 B. 438. 439. *arva* ſilvis conſita ſ. ſilvas, quæ nullo humano cultu indigent. *non obnoxia* nihil labori noſtro debentia, ut Servius; non egentia cura noſtra.

441—443. Sunt multæ aliæ arbores, unde utilitates accipimus. Caucaſum puta poëtice pro quocunque monte ac ſilva nominari. *ſteriles ſilvæ—dant fetus*; oxymoron: ſed priore loco *ſteriles* ſunt ſine fructu eduli; *fetus* vero ſunt uſus; ut ſtatim *utile lignum* ſubjicitur. Similiter *viminibus ſalices fecundæ* (ut bene obſervat Mejerotto in Dubiis pag. 7). *franguntque feruntque* in animo habuit. *agere ac ferre*, h. vexare.

Navigiis pinos, domibus cedrumque cupressosque.
Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plaustris
Agricolæ, et pandas ratibus posuere carinas.
Viminibus salices fecundæ, frondibus ulmi:

443. *pinus* Gud. a m. pr. et quinque alii, etiam Goth. pr. cf. ad Æn. XI, 135.——*cedrumque* Heins. e suis; ut Pierius in Rom. et antiquioribus aliis, et Martinus in duobus invenerunt; pro vulgari *cedrosque*. Eidem assimilatum in aliis et alterum, *cupressumque*. v. ap. Burm., adde Arundel. *que* post *cupressos* omittunt multi. *cupressus* Parrhas.——444. *Hic—his* Moret. pr.——446. Potest et hic duplici modo interpungi; aut sic, ut vulgo fit; aut: *Viminibus salices, fecundæ frondibus ulmi*. Quod præferam. *f. vitibus ulmi* Zulich. et Medic. a m. pr., ut ap. Burm. commemoratur. At Fogginii fide *frontibus ulmi* legitur, *d* ab recenti manu alteri *t* adscripta. Est hoc quidem etiam in Leid. *frundibus* Ven. *et fr.* Edd. Aldd. et Junt. cum Goth. pr.

are. 443. Juniperi certo generi, Oxycedro, nomen *Cedri* fere veteres tribuisse, observat Martinus. Conf. inf. Æn. VII, 13. IX, 137 *. 444. 445. De arboribus rustici conficiunt rotarum radios et plaustrorum *tympana*, h. rotas ex solidis tabulis compactas (vid. Scheff. de Re vehic. I, 6 et h. l. Burm. Male tecta vehiculorum alii interpretantur), et navium carinas. *Hinc—hinc* jungit Burmannus, ut sit ex alia—alia arbore, parum commode ad meum quidem sensum; sed *hinc* ex illis arboribus, ex illis fetibus v. 442. *trivere*, h. terere solent, atterendo, tornando conficere. *terere* pro tornare: v. de ea voce Bentlei. ad Horat. I Sat 3, 91. *posuere*, faciunt: ex τιθέναι, θεῖναι, pro ποιήσασθαι· ut toties Homerus.

446. *frondibus ulmi.* Ulmus — *frondem* jucundiorem bubus præbet, etc. vid. Colum. V, 6, 3 et VII, 3, 21.

* Idemque me per litteras docuit Jo. Andr. Murray, collega conjunctissimus: " Cedrus Libani " ex plerorumque sententia est " Pinus Cedrus Linn., quæ, si ra- " tio habenda partium fecunda- " tionis, flores masculos ac fe- " mineos in eadem planta gerit et " fructum strobilaceum edit; a " congeneribus autem speciebus " per folia fasciculata aucta di- " stinguitur. Cedrum Italiæ et " Græciæ ex genere Junipero- " rum esse multa docent, quæ eo " inprimis differunt a Pinis, et " consequenter etiam a Cedro Li- " banctica, quod flores utriusque " sexus diversis arboribus insident, " et fructus bacciferi sunt. Spe- " ciem autem certo definiri hac- " tenus non suppetit. An Juni- " perus Lycia Linn.? an Juniperus " Oxycedrus Linn.?"

At myrtus validis haſtilibus, et bona bello
Cornus; Ituræos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliæ leves aut torno raſile buxum 449
Non formam adcipiunt, ferroque cavantur acuto.
Nec non et torrentem undam levis innatat alnus,
Miſſa Pado; nec non et apes examina condunt
Corticibuſque cavis vitioſæque ilicis alveo.

447. *At* Medic. a m. pr., item *bella*. Tum *at bona b.* unus Mead; *bona telo* conj. Jo. Schrader., ut reſpondeat haſtilibus.——448. *Itireos*, *Tyræos*, *Ithyrios*, *Ithyreos*, *Ithireos*, inſerto *et* ab aliis, librariorum ludibria apud Burm. At *Itureos* aliquot apud Pierium. Græci ſcriptores audiendi ſunt, in quibus Ἰτουραῖοι. *curvantur* in nonnullis ap. Pierium, Fabric., Goth. pr., ſed eſt hoc interpretamentum τοῦ *torquentur*, quod fere omnes ſcripti, Burmanno teſte, habent. Mox v. 450 ante v. 449 in Goth. pr. erat poſitus.——451. *torquentem* Medic. a m. pr. *adnatat* ex Ed. Argent. notarat Reiſkius, unde reſingebat: *torrente unda levis adnatat alnus*.——452. *exagmine* Medic. a m. pr.——453. *alvo* ab Medic. et aliis ſcribitur. vid. Burm.

Varro I, 24, 3. 447. *myrtus:* conf. Æn. VII, 817. III, 23. *bona bello cornus*, h. ſagittis, jaculis, haſtis; *tota enim oſſea* eſt, Plinii verbo XVI, 38, ſ. 73. 448. *Ituræa*, ultra Jordanem, vel inde, quod ea Philippi tetrarchia apud Lucam et Joſephum fuiſſe memoratur, nota. Incolebant eam Arabes latrociniis infames, et ſagittandi arte clari: latiore tamen nominis acceptione Ituræi etiam ad Syriam referri ſolent: cf. ad Vibium Sequ. h. v. p. 400. Lucan. VII, 230. 514. Cicero Philipp. II, 8 et 44. Vide Cellar. Geogr. ant. T. II, p. 529; hinc præſtantiſſimos arcus poëta ab iis deſignat.

449. 450. *Nec non*, etiam tilia et buxus tornari et ſcalpi poſſunt. *buxum* doctius poëta dixit, ea forma ut *malus*, *malum*.

451. Alnus navigiis utilis eſt. Padi ripæ *alnis* conſitæ; itaque uſus earum in faciendis navigiis promptus ac proclivis. conf. ad Georg. I, 136. Ex Lucan. IV, 131. 134 colligas, latera coriis fuiſſe tecta. *torrens* proprie ad Padi naturam. *Miſſa Pado*, immiſſa in amnem de navalibus. At Burmannus, ut alnus ibi transferantur ad alias regiones, ut *India mittit ebur*, Georg. I, 57, quod alienum a loco. Expreſſum eſſe verſum a Claudiano XXXV, 178 *miſſamque Pado qui remigat alnum*, jam alii notarunt. 453. *Corticibus cavis*, intra corticem,

Quid memorandum æque Baccheia dona tulerunt?
Bacchus et ad culpam cauſſas dedit: ille furentis
Centauros leto domuit, Rhœtumque Pholumque
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.
O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint, 458

454. *et quæ B.* ab aliis legi, in Servianis notatur.——455. *cupam* apud Lutat. ad Stat. uno loco, at altero *culpam.* v. Burm. *culpas* Parrhaſ. Goth. pr. unus Mead.——456. *Rhœtum* ſcribi ex membranis plerſque notavit Heinſius. *Rhœcum* ex Callimacho (in Dian. 221) reponere volebat Pierius. *Rhœcum* gigantis nomen eſſe, *Rhœtum* Centauri, ſtatuerunt alii; melius dixeris, nomina aut poni promiſcue aut confundi. In latinis libris *Rhœtum* conſtanter ſcribi, copioſe docuit Bentlei. ad Horat. Carm. II, 19, 23. adde Intpp. ad Hygin. p. 5 Stav. *Centaurus*, græca flexione, ex aliquot vett. notavit Pierius.——457. *magna* Ed. Junt. *Hyleum*, *Hileum*, *Ileum*, *Yleum*, *Leum*, ſcribitur. v. Propert. I, 1, 13. Græcum eſt Ὑλαῖος. *minacem* Menag. pr., ſed vid. Burm.——458. *bona ſi ſua* Franc. *norunt* Moret. pr.

corticem, et adeo intra truncos cavos arborum.

454. 455. Sationem ſilvarum ſuadere poëtam memineris ex v. 433. Tot tantiſque utilitatibus multum cedunt fructus vinearum, quæ tamen tam aſſiduam operam exigunt; quin earum cultura multa adeo mala affert. Hoc, ut poëtam decebat, a generali ac nuda enuntiatione ad facti exemplum deducit. *ad culpam*, h. ad furores, ad facinora et crimina committenda incendit homines; ut jam bene Burmann. expoſuit. 456. Vid. Ovid. Metam. XII, 210 ſqq. Alia ap. Cerdam. add. Apollod. II, 5, 4 et Notas ad e. l. Habuit noſter ante oculos Odyſſ. φ, 295 ſqq. Cum ap. Ovid. l. l. *Rhœtus* et *Pholus* non occiſi ſed fugati memorentur, Martinus, alium doctum Britannum ſequutus, copioſe adſtruit, *furentes leto* jungendum eſſe, non *domuit leto.* At enim *furere cæde* facile dixeris, numquam *furere morte, leto.* Sed tota dubitatio illa inanis eſt ac vana, ſi, quanta in his fabulis poëtarum variatio ſit, et impune eſſe poſſit, memineris. Quid enim? Ab aliis *Hylæus* et *Rhœtus* ab Atalanta in Arcadia occiſi memorantur. vid. Apollod. III, 9, 2. Schol. Callimachi in Dian. 221 et ibi Spanhem.

458. Sequuntur laudes vitæ ruſticæ, locus nobiliſſimus, cujus pulchritudinem qui non ſentiat, is nec dignus ſit, cui enarretur. Qui dulcedine harum voluptatum captus diutius ſuis ſenſibus indulgere vult, is poſt laudatos jam a Cerda et aliis conferat Culicem v. 57—96. Horat. Epod. II. Carm. III,

Agricolas! quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus.

III, 1, 21—24. Serm. II, 6, 59 sqq. Claudian. LV *Felix qui patriis* etc. Tibull. I, 1. I, 5, 19—35. I, 10. II, 1. II, 3. Statium Silv. II, 2. Senecam H. fur. 159 sq. Ex recentioribus primo loco Thomsonum *Autumn* 1232 sqq. Nobis quidem in ornatu hujus loci accuratius retexendo, fessum tantarum minutiarum recensu, animum paullisper recreare liceat, inprimis cum in multis ejus pulchritudinem non assequutos esse videam interpretes, quos quidem vidi.

459. 460. *procul discordibus armis.* Atqui sæpius quam vellent agricolas infestant arma, copiis agros insidentibus (Mejerotto in Dubiis pag. 8)? Scilicet poëta ponit id, quod in hac vita et agrorum longinquitate plerumque contingit; cum urbes opulentæ sæpius expugnentur et diripiantur. Ita et alii poëtæ; conf. Culex 80. 81. Alioqui sic esset accipiendum: ut ipsi agrestes militiam non sequantur, nec opes et divitias e præda. conf. ad Tibull. I, 1 pr. *ipsa tellus* *αὐτὴ, αὐτομάτη*, lubens volensque. *facilem victum*, qui facile paratur, ut infra v. 500 *fructus, quos ipsa volentia rura Sponte tulere sua*, non sunt tantum silvestres, sed amplificatione poëtica dicuntur etiam ii fructus, qui facili opera parantur. *fundit*, sufficit, suppeditat; cum copiæ notione. cf. Ecl. IV, 20. Translatum inde ad partum, inprimis facilem ac felicem. *justissima*, quia *creditum reddere* terra, *acceptum referre*, dicitur, eique *fides, fenus, æquitas* tribuitur. Sublectum esse hoc Menandro statuebat doctus Britannus; cum in Fragmentis sit: *δικαιότατον κτῆμ' ἐστιν ἀνθρώποις ἀγρὸς, Ὧν ἡ φύσις δεῖται γὰρ, ἐπιμελῶς φέρει.* Saltem bene convenit. *γήδιον δικαιότατον* etiam Xenophon dixit Cyrop. VIII, pag. 468. At *tellus* fundit *humo*. Vavassor de vi et usu voc. pag. 150 observat hoc et ait, esse utrumque unum idemque. Male vero. Scilicet habet hoc poëticus sermo præcipui, dum copiam sectatur, ut synonymis ita utatur, ut alterius latior, alterius angustior ipso positu, significatus sit. *humo*, h. ex solo, culta sua superficie; sic *rivos prætereuntis aquæ* Tibull. I, 1, 28, ubi v. Obss. adde supra Ecl. V, 47. Livium V, 44, 6. Sic supra v. 411 *segetem obducunt sentibus herbæ.* Mox 461 *domus totis* vomit *ædibus.* Sed et *humus* ex sermonis proprietate numquam pro toto terrarum orbe ponitur, sed sive ad frugum culturam (Avien. Descr. Orb. 1193 *Dives humo tellus*), sive ad humationem corporum fere referri solet.

Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit ædibus undam;
Nec varios inhiant pulchra teſtudine poſtes,
Inluſaſque auro veſtis, Ephyreiaque æra;
Alba neque Aſſyrio fucatur lana veneno,

462. *vomat* Medic. Pierii, Voſſ. et Moret. quart. et Schol. Cruqu. Horat. Carm. III, 18. Epod. II, quod eſſet elegantiæ oratoriæ; præter codices tamen, Schol. Statii Theb. I, 146 et Macrob. Sat. VI, 2, vulgatam tuentur. *ſalutate* Ven. *notis* Reg. Martini, ſed vid. Notam noſtram. ——464. *Incluſaſque* Medic. a m. pr., Romanus et al. ap. Pierium ac Martinum, cum Erf.; et ſic in Servianis quoſdam male legere notatur; a duobus *que* abeſt. *Ephyræa*, *Ephyrea*, male alii. Eſt ſane Ἔφυρα, Ἐφυραῖος; ſed et Ἐφύρειος, Ἐφυρήϊος Forte ad eum modum formatum dixeris τὰ Κύθηρα, Κυθηραῖος, Κυθέρειος, Κυθερήϊος——465. *fuſcatur* quatuor ap. Burm. cum Erf. et tres apud Martinum, qui et in textum recepit. Sed ut v. ſeq. *corrumpitur*, ſic h. l. *fucatur*, cum acceſſione odioſæ notionis, quaſi vitiatur, contaminatur. *nec* Goth. pr., ut in Servio aliiſque, etiam Romano. *lena* Ven.

461. 462. Si faſtus et luxus potentium abeſt. Primo loco Clientium turbam memorat. Certavit, quod jam Macrob. VI, 2 notavit, cum Lucretio II, 24—36 pulcherrimo loco; quo etiam exprimendo jam vires expertus erat in Culice 61 ſqq. Aliter ſuaviſſimum phantaſma ornaverat Catull. LXIII, 269 ſq. *Vomere* ſermonis Romani genius in aditu, qui magnam hominum copiam admittit, facile fert, cum et *vomitoria*, ut in theatro, dicantur: Macrob. VI, 4; *totis ædibus vomit*, ad majorem etiam multitudinis ſignificationem, quæ totam domum repleverit, et vomit *foribus*, per fores. Vix enim placet *domus alta foribus*. Eodem etiam *unda ſalutantum* facit; ſic et *effuſa* multitudo dicitur. Cæterum hæc eadem brevius, nec minus tamen graviter, expreſſit Horat. *Forumque vitat, et ſuperba civium Potentiorum limina.*

463. 464. Si non ſuperba palatia incolunt. Ad verbum: *Si non* habent, at quam ſplendidius pro eo, *inhiant*, habere cupiunt, ſi non habere curant, *poſtes varios pulchra teſtudine*, h. fores opere variegato, teſtudineo. Expreſſos hinc vides verſus Lucani X, 120. 121 *Ebur atria veſtit, Et ſuffixa manu foribus teſtudinis Indæ Terga ſedent, crebro maculas diſtincta Zmaragdo*, *veſtes* ſtragulas, *auro illuſas*, h. pictas (*ludere, luſus, ludibrium*, ὕβρις, ſunt artificii naturam imitantis vocabula), *Ephyreiaque æra*, ſigna et vaſa ex ære Corinthio.

465. 466. Si porro nec purpuræ nec unguentorum uſum habent,

Nec casia liquidi conrumpitur usus olivi: 466
At secura quies, et nescia fallere vita,

466. *liquidi* Goth. sec. *liquidæ olivæ* Leid. laudat Burm. ad Samonic. de Medic. 961. conf. ad Ecl. V, 68.——467. *Ac* Longob. *Sed* Goth. sec. *vitam* Romanus, alter Mentel. et Menag., quod ferri posset, præferri alteri non potest.

habent. *fucus* de adoptato colore quocunque frequentatum; ut et *venenum* de quovis succo, inprimis aut amariore aut acriore. *Assyrium* h. l. pro Syrio et Phœnicio, ut plerumque apud poëtas fit: Sic 'Ασσύριον ξεῖνον accipiendum puto de mercatore Phœnicio ap. Theocrit. II, 162. *usus olivi*, nova periphrasis, quo quis utitur. Horat. Od. III, 1, 42 *Nec purpurarum sidere clarior Delinit usus*. cf. inf. III, 135. *De casia* vid. sup. ad Ecl. II, 49. Georg. II, 212. At h. l. intelligendus est frutex ille, de quo Plinius agit XII, 43 et de quo inprimis videndus Haselquist. Hujus casiæ ligna miscebant unguentis; cum vulgus oleo nativo uteretur. *Corrumpi* cum dilectu, pro misceri, temperari, quocunque modo, h. l. tamen cum adjuncta notione: in deterius mutationem fieri: ut vitiatum, contaminatum, sit.

467. *nescia fallere vita*, nil aliud esse potest, quam *vita tuta*, ἀσφαλής, certa, nullis casibus adeoque nec metui obnoxia. Antecesserat *secura quies*. Scilicet *vita fallere nescia* est idem ac *vita non fallax*. Jam *spes non fallax* est certa. *Seges non fallax*, fallere nescia, esset certa, de qua metus nullus est; atque hinc *ager non fallax*. Adeoque *vita non fallax*, vita certa, tuta, nullis vicissitudinibus obnoxia, quam tutus ac securus agas. Hactenus cum viro docto exponas: quæ expectationem de se sustinet, quæ præbet ea, quæ de illa expectabas. Jam autem hoc ipsum inter potiores vitæ laudes habetur, quod nulla re ejus fructus turbatur. At *Parca non mendax* apud Horatium est, quæ vera canit, quatenus fata certa ac fixa sunt. Et hanc explicationem Servius altero loco posuit: *aut quoniam immobilis est status vitæ eorum: urbanorum enim vita aut insidiis aut proscriptione variatur*. Ad Hesiod. "Εργ. 227 sqq. respexisse putabat Ursinus. Ad verba tamen nihil inde lucreris. Per se dicta *fallere nescia vita* pluribus modis accipi possit; ut h. l. quoque factum. Vulgo accipiunt sic, ut sit innocua (scil. ut sit vita hominum, qui non fallunt): Sententia quidem vera, quæ et in Culice occurrit 72 *Otiaque invidia degentem et fraude remota*. cf. Lucan. V, 526—531. et IV, 393 sq. Et sane *vita*, βίος, pro hominibus. Dura tamen interpretatio. Fuit vir doctus, qui malebat interpretari: vita, quæ non fallit, non latet, non effugit sine fructu. Ita tamen adjectum aliquid desideres,

Dives opum variarum; at latis otia fundis,
Speluncæ, vivique lacus; at frigida Tempe,
Mugituſque boum, molleſque ſub arbore ſomni
Non abſunt; illic ſaltus ac luſtra ferarum,
Et patiens operum, exiguoque adſueta, juventus;
Sacra deum, ſanctique patres; extrema per illos

468. *ac* in libris ap. Pier. et in Reg. Martin. *latis* in edd. Macrob. Sat. VI, 2, quod Heinſio arridet. At enim *lætos campos*, *agros*; *fundos* autem *latos* probandos puto, etiam hoc ſenſu, ut ſint patentes. *et lætis* duo ap. Burm. *lectis* Gud. a m. pr.——469. *ac* tres ap. Burm., duo apud Martin. et uterque Goth. *et* Medic. et Comm. Cruqu. ad Horat. Od. I, 21.——471. In antiquis edd. *illi* et *illis* legitur, et *Non abſint*. *illis* etiam Cantabrig. *illinc* Ven. *nec* et *et luſtra* nonnulli.——472. *At* Leid. et Donat. ad Terent. Andr. I, 1, 48, ubi et *parvoque*, quod habent fere omnes ſcripti et editi eodem ſenſu. At *exiguoque* recepit Heinſius. Habent id Romanus, Mediceus, Venetus, ed. Ven. et edd. Macrobii VI, 2. vid. Burm.

res, quod ad illam notionem ducat. Nam Horatii I Ep. 18, 13 *fallentis ſemita vitæ* alienum eſt; ibi eſt: quæ latet, obſcura eſt. In hunc ſenſum expectares h. l. vitam, quæ poteſt fallere, h. quæ fallit, latet. 468. *opum variarum*, Reprehenditur epitheton ab Ill. Homio T. III, c. 21 *Elem. Critic.*, tamquam nimis laxum adeoque enervum; debuiſſe enim opes ſigillatim enarrari, aut unum opum genus poni, non autem incertam et fluctuantem notionem admitti. Arguta hæc ſunt, non negem; argutius tamen, videre, poni a poëta primo loco genus, tum ſubjici opes ſingulas: otium, antra, etc. Fefellit viros doctos, quod non viderunt. *At* h. l. eſſe pro formula ſententiæ continuandæ, ut in Græcis poëtis δὲ, αὐτὰρ, et ſimilia. *latis otia fundis:* non de latifundiis cogitandum; ſed ſunt campi et colles aperti, unde proſpectus patet late: quæ res ad animum et frontem explicandam magnam vim habet (Mejerotto p. 9). 469. *vivi lacus*, aqua perenni. *frigida Tempe*, umbroſæ valles. 470. *molles ſomni*, lenes, tranquilli et dulces. Ecl. VII, 45. 471. *Saltus* proprie de paſcuis. *luſtra ferarum*, ſilvæ, venationem deſignant. 472. *operum*, int. opus ruſticum; laborioſa juventus, vitæ pars melior. *exiguo aſſueta*, ut *parvo*. Tibull. I, 1, 25 *contentus vivere parvo*. 473. Illic *ſacra deum*; ſcil. ſancta ſunt et habentur, ut Servius: hoc vult, ſacra ibi caſte coli; illic pietatem et metum deorum eſſe. *ſancti*

Juſtitia excedens terris veſtigia fecit.
Me vero primum dulces ante omnia Muſæ,
Quarum ſacra fero ingenti percuſſus amore,
Adcipiant; cœlique vias et ſidera monſtrent;

474. *veſtigia figit* Cantabrig., ut Æn. VI, 159.——475. *Me vero privum* malebat Reiſkius, h. e. οἰκεῖον καὶ ἴδιον ἑαυταῖς, ſibi addictum et proprium.——476. *percuſſus* omnes optimi et antiquiſſimi. Ante Heinſ. *perculſus* prava paucorum librorum lectio obtinebat. vid. Heinſ.

ſancti ſunt *patres*, venerabiles, qui ſancte ac pie coluntur. Niſi argutius hæc dicta malis: Illic demum ſacra, vere ſacra (pro ſacris vere habita) ſunt, illic ſenum ſanctitas viſitur. 474. *extrema per illos veſtigia fecit*, cum ſcilicet jam multo ante aulas et palatia beatorum reliquiſſet. Vid. Arat. Phæn. 100 ſqq. Superſunt adeo inter agreſtes veſtigia priſcæ juſtitiæ et innocentiæ.

475—489. Primum, ante omnia, ſtudiis philoſophiæ ac naturæ conſecratam vitam agere ſe velle ait, quod ſi non licuerit, at certe ruſticam. Utraque enim vita beata et exoptabilis; 490 ſqq. alterius tamen deliciis ac bonis deſcribendis immoratur. Expreſſit hæc auctor Dialogi de Orator. c. 13, digno, qui comparetur, loco. Semina ſententiarum jacta jam videas in Axiocho Platoni vel Æſchini tribui ſolito. Comparandus *Thompſon* in *Hyeme* 572 ſqq.

475. 476. *primum ante omnia*, ut *primus ante omnes* Æn. II, 40. V, 491. 492. Jungat, cui magis placet, *dulces ante omnia Muſæ. dulces Muſæ*, μειλίχιαι Arato Phæn. 16. 17, quem locum in animo habuit. *Muſæ accipiunt* eum, qui ſe iis tradit, conſecrat. *Sacra ferre* proprie eſt ſacrificantis, v. c. Æn. III, 19, tum omnino ſacerdotis. Jam autem poëtæ *Muſarum ſacerdotes* frequenter appellantur. vid. Cerda. Notum Horat. Carm. III, 1, 3 et Propert. III, 1, 2 *Primus ego ingredior puro de fonte ſacerdos Itala per Graios* orgia ferre *choros*. Manil. I, 6 *Ad viridi nutantes vertice ſilvas Hoſpita ſacra ferens.* Porro *magno percuſſus amore* expreſſum ex Lucret. I, 922. 923 *ſed acri Percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor, Et ſimul incuſſit ſuavem mi in pectus amorem Muſarum: quo nunc inſtinctus, mente vigenti, Avia Pieridum peragro loca* etc. Ex quo loco ſatis patet, poëtam duxiſſe phantaſma ab orgiis deorum, quos qui colebant, ἐνθεσιῶντες ſacra celebrabant; ut Bacchi, Cybeles.

477. *cælique vias et ſidera*, quod in vulgari oratione, ſiderum curſum in cælo. Jam Orpheus Argonaut. 205 ὅς ῥα πορείας Οὐρανίας ἄστρων ἐδάη κύκλους τε πλάνητας. *viæ cæli* non uno modo dictæ: v. ſup. I, 416.

Defectus ſolis varios, lunæque labores;
Unde tremor terris; qua vi maria alta tumeſcant
Objicibus ruptis, rurſuſque in ſe ipſa reſidant;
Quid tantum Oceano properent ſe tinguere ſoles
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
Sin, has ne poſſim naturæ adcedere partes,
Frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis:

478. *laboris* Mentel. a m. pr. Laudat verſum Macrob. de Somn. Scip. I, 15.——479. *tumeſcunt* Longob. et Voſſ. pr.——480. *Obicibus* ſcribunt alii; et ſic jam apud Gellium N. A. IV, 17. *reſidunt* ed. Dan. et ant. edd. *reſident* Moreti pr.——481. *properant* ed. Junt. *intingere* Goth. ſec.——483. *non* quatuor ap. Burm. *non poſſum* Goth. ſec.

I, 416. 417, ad Propert. IV, 1, 103. Quod vero poëta phyſicas quæſtiones commemorat tamquam ſtudii ſui præcipuam partem, facit propterea, quia antiquiorum vatum, ut Orphei, Lini, Muſæi, proprium id ſtudium fuiſſe traditum erat; porro quia Empedoclis, poſt Xenophanem et Parmenidem, περὶ φύσεως carmina inprimis magnam auctoritatem habebant, a Lucretio maxime commendatam, cujus ſtudioſus admodum fuiſſe videtur Virgilius. Habent etiam phyſices capita hæc et argumenta hoc præcipui, quod poëticum vel maxime ornatum admittunt. Expreſſerunt cundem locum communem multi poëtæ, ab Intpp. laudati, inprimis Manil. I, 99 ſqq. Propert. III, 5, 25 ſqq. 478. *lunæ labores*, defectus. Lucretius V, 750 dixerat: *Solis item quoque defectus Lunæque latebras* (vel hoc uno verſu, Virgiliani carminis quanta ſuavitas ſit, intelliges) *Pluribus e cauſſis* (hi ſunt *defectus varii*) *fieri tibi poſſe putandum eſt.* 479. *qua vi m.*, h. cauſſas acceſſus ac receſſus maris æſtuantis. Argumentum ſane philoſophicæ contemplationis ſollennius, quam alterum, tempeſtatum maris cauſſæ; quod quidem ipſum verba ferrent. *Objices* ſunt littora inprimis in æſtuariis. 481. Cauſſas varietatis in dierum noctiumque menſura intellige. Etiam hoc Lucretius expoſuerat V, 679 ſqq. *Quid tantum properent ſoles hiberni*, ſol in hieme, hiemali tempore, *tinguere ſe Oceano*, occidere etc.

483—489. Si philoſophus eſſe nequit, agricola ſaltem eſſe vult.

484. Stuporem animi a *frigore ſanguinis* ducere recte poteſt poëta, qui tantum probabilia ſequitur; inprimis cum e philoſophis nonnulli ita ſenſiſſe videantur. *Empedocles animum eſſe cenſet cordi ſuffuſum ſanguinem* Cic. Tuſc. Qu. I, 9, ubi vid. Davies. Quod vero ſanguinem

Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes;
Flumina amem silvasque inglorius. O, ubi campi,
Spercheosque, et virginibus bacchata Lacænis

485. *rigidi* Rom. Pierii.——486. *O ubi Tempe* conjectura plurium doctorum virorum apud Burm., at ea v. 469 jam memorata, et vid. Notas. ——487. *Spercheosque* dictum ut Ἀλφειὸς, Alpheus, Πηνειὸς, Peneus, sic Σπερχειὸς, Spercheus. Heinsius reposuit, e Mediceo; in quatuor *Sperchens.* Alii *Sperchiosque*, *Sperchios et*, *Sperchiusque*, hoc quidem in vulgg. edd. v. Heins. h. l. et ad Ovid. Met. I, 579.

sanguinem *circa præcordia* memorat, ex antiqua Italorum philosophia petitum videri poterat, in qua *præcordia*, φρένας, πραπίδας, sedem non modo motuum animi, sed et mentis, faciebant. vid. Cicero ibid. Sed et hoc ipsum Empedocleum est, cujus versus laudatur in Etymologo Magno in αἷμα et alibi: Αἷμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα. Notabilis locus Schol. Cruqu. ad Horat. Art. 465 Empedocles—*qui dicebat, tarda ingenia frigido circa præcordia sanguine impediri.* At quomodo ad hæc somnia homines delabi potuere? Scilicet, quod primis rerum ætatibus nullus erat sapiens, qui non esset poëta, nullus poëta, qui non majore animi motu atque æstu raperetur, aut, ut loquebantur, divino spiritu (ἐνθουσιῶν) ageretur. *Calor* itaque *sanguinis* cum animi vi, ingenii subtilitate, poëtica facultate, naturæ aliquam conjunctionem habere videri poterat. Imitatus est versum Lucan. II, 557 *Fervidus hæc iterum circa præcordia sanguis Incaluit.*

485. *amnes rigui*, h. l. qui rigant. *amem*, colam. vid. h. l. Burm. 486—489. O quam vellem ruri vitam agere! Tamquam poëta nobiliora rura memorat, in Thessaliæ, Laconicæ, ac Thraciæ campis. conf. Culicem v. 93, in quo quasi semina aut rudimenta hujus pulcherrimi loci videas. *O ubi* non itaque est, ut situm locorum quærat, sed ut ibi degat. Habet tamen locus majorem δεινότητα, si ita jungis: *O* utinam sit, *qui me sistat* ibi, *ubi* campi etc., enthusiasmo abreptus sententiarum ordinem turbavit. *Campi Spercheosque* poëtica structura enthusiasmo et ipsa consentanea dixit, pro campis ad Sperchium, campis Thessaliæ, in cujus confiniis subter Œtam montem fluvius ille in sinum Maliacum exit. *Taygeta* sc. juga, ὄρη, ut τὸ Ταΰγετον, montes ex Arcadia per totam Laconicam procurrentes; subjecta iis Sparta et Eurotas amnis. *bacchata*, passive, quæ bacchando frequentantur, in quibus virgines Lacænæ bacchari, orgia Bacchi celebrare, solent. Sic *bacchata Naxos* Æn. III, 125. Erat autem sub Taygeto Bacchi templum, quod adhuc Pausaniæ ætate visebatur; ad id solis mulieribus aditus patebat, et mulieres

Taygeta! o, qui me gelidis in vallibus Hæmi
Siſtat, et ingenti ramorum protegat umbra!
Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſſas;
Atque metus omnis et inexorabile fatum
Subjecit pedibus, ſtrepitumque Acherontis avari!

488. *gelidis convallibus* Medic. et unus Mead., forte, *gelidi*, inquit Heinſ. ——491. *ineluctabile fatum* Romanus Pierii, ex Æn. VIII, 334 ſcilicet. ——492. *ſtrepituſque* Reg. et unus Mead. *Acher. averni* Erf. a m. pr.

res ſolæ ſacra in operto faciebant. vid. Pauſan. III, 20. Ita explicatus locus placere poteſt. *Hæmus* autem inprimis ſilvis abundabat: hinc vſſ. 488. 489.

490—493. Cf. ad v. 475. *qui potuit*, ad formam aoriſti, qui poteſt. Beata eſt, inquit, vita philoſophi, at nec minus beata vita ruſtici. Columella in præf. jam a Cerda laudatus: *Res ruſtica—quæ ſine dubitatione proxima et quaſi conſanguinea ſapientiæ eſt.* Cicero in Cat. maj. 15 *Venio nunc ad voluptates agricolarum, quibus ego incredibiliter delector, quæ nec ulla impediuntur ſenectute, et mihi ad ſapientis vitam proxime videntur accedere.* Philoſophiæ autem Lucretianæ capita hic proferri ex primis ſtatim Lucretii paginis manifeſtum fit. v. Lucret. I, 49 ſqq. ad 150, qui verſus optimi hujus loci commentarii ſunt. Forte et Græcus poëta utrique ante oculos erat. Laudatur ex Empedocle: Ὄλβιος, ὃς θείων πραπίδων ἐκτήσατο πλοῦτον ap. Clement. Alex. Stromat. V extr. Veris autem de natura rerum, deorum et animæ, rationibus ab Epicuro propoſitis, metus, terrores, ac cupiditates hominibus detractas et ad veram felicitatem viam patefactam eſſe, ſæpe a Lucretio prædicatur. Cf. Cic. Fin. I, 13 (vid. Bentleii *Remarks upon a late diſcourſe of Freethinking in a Letter by Phileleutherus Lipſienſis* ſegm. 20). Ipſum Lucretium his laudibus prædicari putabat Spencius Polymet. Dial. II, pag. 14, quod non placet; non quidem propterea, quod nimis magnificas, quam pro Lucretii meritis, laudes eſſe dicam; nam quæ ſecta non ſuum principem ita extollit? Fecit hoc idem in Epicuro ſuo Lucretius. Verum non hic locum habebat unius cujuſquam certi hominis laus et prædicatio. Non male expreſſit locum Seneca Agam. 604—608. 492. Lucret. I, 79 *Quare Religio* (ſuperſtitio) *pedibus ſubjecta viciſſim Obteritur. Metus ſubjectos* vide ibid. 67 ſqq. 103 ſqq. V, 1193 ſqq. III, 14 *Nam ſimul ac Ratio tua cœpit vociferari, Naturam rerum haud divina mente coortam,* Diffugiunt animi terrores, *mœnia mundi Diſcedunt, totum video per Inane*

Fortunatus et ille, deos qui novit agreſtis,
Panaque Silvanumque ſenem Nymphaſque ſorores!
Illum non populi faſces, non purpura regum,
Flexit, et infidos agitans diſcordia fratres;
Aut conjurato deſcendens Dacus ab Hiſtro;

494. *Silvarumque ſenem* ed. Ven.——496. *invidia fratres* Moret. ſec.; e gloſſemate τȣ̃ *diſcordia.*——497. *Et* Acron ad Horat. Od. I, 35. III, 6. *diſcedens* multi, vide Burm. *Daci montibus inhærent* Florus IV, 12, 18.

Inane geri res, Apparet Divum numen ſedeſque quietæ—*At contra* nuſquam *apparent* Acheruſia *templa. ſtrepitum Acheruntis* ex Lucret. III, 37 *Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus Funditus, humanam qui vitam turbat ab imo, Omnia ſuffundens mortis nigrore, neque ullam Eſſe voluptatem puram liquidamque relinquit.* Quomodo illum metum expellat v. eod. libro III, 842—907 ad fin. cf. Seneca de Benef. VII, 1. Quam ornate hæc dicta ſint intelliges, ſi reputes nihil aliud hæc eſſe, quam: natura rerum rite cognita nec fatum nec mortem a te timeri.

493. 494. Vitæ ruſticæ amœnitatem a ſplendidis et ſanctis rerum imaginibus petit, ex primorum hominum, aureæ ætatis, vita ſumtis; nempe cum innocuis et puris caſtiſque illis hominibus diverſabantur, eos frequentabant et in medio eorum conſpiciebantur: vide vel Catull. LXIII, 384. Itaque is, qui ſilvas, valles, fontes et antra frequentat, præclare deos agreſtes noſſe dicitur. conf. in Culice 76.

495—499. Vivit animo imperturbato atque, ut ab omni cupiditate, ita ab omni cura ac ſollicitudine vacuo, et vere vitam beatam ex Epicuri formula agere videri poteſt. *Illum non populi faſces* (v. Lucret. III, 1009) *non purpura regum flexit:* nil curat honores ac magiſtratus, in quem tranſferantur, aut quibus regna ſive reddantur ſive eripiantur; quæ fortunarum converſiones annis proximis a profligatis Antonianis partibus ſatis frequentes haud dubie inciderant. *et infidos agitans diſcordia fratres* illum non flexit, nil movet; nil curat bella civilia; ut nec bella externa; *Aut conjurato deſcendens Dacus ab Iſtro.* Credere tamen par eſt, poëtam etiam in priore membro, de fratrum diſcordia, certam aliquam perſonam ac nomen ex illo tempore memorare debuiſſe ac voluiſſe, ut in altero *Dacum.* Reſpexit utique Arſacidarum diſſidia, quæ in illos annos inciderunt, quibus Georgica perſcripta

Non res Romanæ, perituraque regna; neque ille
Aut doluit miſerans inopem, aut invidit habenti.

498. *res Comanæ* Reiſkius emendabat, id eſt, Armenæ vel Parthicæ; cum indignum poeta, et quidem Romano, ſit, rempublicam Romanam *peritura regna* appellare. conf. Notam noſtram. Simile fere acumen argutantis Grammatici eſt apud Rufinian. de ſchem. Dian. pag. 267, qui locum inter eas figuras refert, cum dicere manifeſte parum tutum eſt: noluiſſe adeo Virgilium dicere: *Non res Romanæ perituræ.* Argutantis Grammatici acumen.——499. *miſerans aut non invidit* Zulich., ex interpolatione.

ſcripta eſſe et feruntur et videntur, inter conſanguineos, Phraatem et Tiridatem, quos per fratres declarat, agitata. Sane etiam in Armenia majore, cum Artaxiæ Artabazes filius ſucceſſiſſet, bellum ei civile a Tigrane fratre, Roma ab Armenis arceſſito, motum eſt; verum hæc in annum 734, decimum a pugna Actiaca, proximum ante Virgilii obitum, incidunt. vid. Dio LIV, 9. Catrœus quidem ſecundam aliquam Georgicorum recenſionem comminiſcitur, ſed nullo plane aut levi argumento. *Daci* autem, qui montium juga trans Iſtrum incolebant, unde *deſcendens Dacus*, ut fere ſemper, *quoties concretus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere ſolebant* et *vicina populari,* Florus IV, 12, 18: ita illo tempore Myſiam et mox Thraciam vaſtabant. Miſſus adverſus eos et Baſtarnas M. Craſſus, C. Cæſare V, et Sex. Apuleio Coſſ. U. C. 725. Dio LI, c. 23 ſqq. *Iſter conjuratus,* h. populi ad Iſtrum, qui arma cum iis ſociabant. Ex noſtro Statius I Theb. 20 *Et conjurata dejectos vertice Dacos.* Iidem Daci rebellarunt Q. Tuberone et Paullo Fabio Coſſ. U. C. 743, ad quem annum Flori locus referendus eſſe videtur. cf. Sueton. Octav. c. 21. Cæterum Epicuream ſapientiam ab omni republica homines avocaſſe, res eſt ſatis nota vel ex Ciceronis diſputationibus.

498. *peritura regna,* quæ pereunt, afflicta; in proſa; imperiorum ruinas, everſiones, interitus nil curat; atque adeo *res Romanæ* intelligendæ viciſſitudines et fortuna imperii Romani. Sunt autem hæc accommodate ad hypotheſin Epicuri, et intra ejus placita accipienda. Alioqui enim, in cive Romano, impium hoc et ſceleratum foret, reipublicæ ſortem nil curare.

499. *neque ille aut doluit* (dolet) *miſerans inopem, aut invidit habenti,* non duritie et ferocia animi, aut Stoica aliqua apathia, quæ male, a Servio inde, huc advocatur, ſed nec dolet nec invidet, quod in agro remotus ab omni pauperum miſeria et divitum luxu ac faſtu animum ab omni perturbatione vacuum habere poteſt. Copioſe illuſtrat locum Burm.

Docent

Quos rami fructus, quos ipsa volentia rura
Sponte tulere sua, carpsit: nec ferrea jura,
Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca, ruuntque
In ferrum, penetrant aulas et limina regum;

500. *valentia* Ven.——501. *carpit* Macrob. Sat. VI, 1. *rura* Romanus. ——502. *Insanumque* Rom. *trudit* Vratisl.——503. *freta rauca* Leid.—— 504. *penetrantque* Menag. a m. sec.——505. *patriosque Penates* Parrhas.—— 506. *indormiat* Heins., ex uno Mediceo, in quo tamen et ipso a sec. manu *in*

Docent hoc antecedentia: *non populi fasces* etc., quos, in agro qui degit, non videt.

500—503. Præiverat Lucret. V, 935 (notante Macrob. VI, 1 extr.) *Quod sol atque imbres dederant, quod terra crearat Sponte sua, satis id placabat pectora donum.* Expressit sequentia Seneca Herc. fur. 159 sqq. *volentia rura* ex græcismo exponit Toupius in Suid. T. II, p. 49, ubi ex Xenoph. laudat: ἡ γῆ θέλουσα—διδάσκει. Præbebat tamen ipsa res poëtæ hoc, vel sine Xenophonte, si *ipsa, sponte sua,* sane etiam lubentia ac *volentia,* h. e. lubenter, ferunt fructus rura. Inf. IV, 561 *victorque volentes Per populos dat jura.* Græca ratione poëta uti tum dicendus est, non, quoties uterque sermo in aliquam formam naturali sententiarum modo et ordine consentit, verum quoties aut a sermonis patrii genio et usu sollenni recedit, adoptatque formas Græcas, seu vulgares seu poëticas, quas nisi ex lectione Græcorum scriptorum memineris, expediri locus nequit; aut ubi manifesta studii et æmulationis signa et indicia prodit. Semel hæc dicta sint, cum toties græcismos perperam memorari viderim. 501. *Sponte sua,* v. ad v. 459. Adumbrata esse hæc ex Lucret. V, 935. 936, jam notatum Macrob. Sat. VI, 1 extr. 502. *Insanum forum,* insano clamore, litibus, perstrepens. Sic *rabies, furor,* foro et caussidicis tribuitur. *nec populi tabularia vidit,* h. nullum nec vectigal, nec portorium, nec pascua a populo tamquam publicanus conduxit, quarum redemtionum tabulæ, publica instrumenta, in tabulario servabantur; quod Romæ erat in atrio Libertatis. vid. Liv. XLIII, 16.

503. *freta cæca,* ignota, inexplorata esse videntur; possunt quoque esse obscura, nigra; Servio, subito in tempestatem surgentia, quorum motus cæci, incerti sunt. Scilicet, cavere poëtæ interdum vix possunt, quin, quod ad impellendam mentem ac feriendum sensum adjunctum est, obscurum et ambiguum maneat. Sunt hæc inter ea, quæ sentiri debent, non subtiliter dilui.

505—507. Hic exscindit (exscindere parat) *urbem* int. Romam

Hic petit excidiis urbem miferofque Penatis,
Ut gemma bibat, et Sarrano indormiat oftro;
Condit opes alius, defoffoque incubat auro.
Hic ftupet adtonitus Roftris; hunc plaufus hiantem
Per cuneos geminatus enim plebifque patrumque
Conripuit. Gaudent perfufi fanguine fratrum,

in notatum punctis. *dormiat* vulgo omnes. Porro *Serano, Sarano, Serrano*, vitiofe fcribitur.——508. *hic plaufus* Medic. a m. pr.——509. *geminatus* ex omnibus fcriptis Heinfius repofuit. Sic et Pierii et Martini libri cum antiquis edd. Vulgatæ tamen edd. præter unam Egnatianam *geminatur* aut *geminantur* habebant. Illa *geminatus enim*, in parenthefi pofita inde ab Elzevirianis, illuftrare fibi videtur Heinfius ad Æn. X, 874, mihi tamen nondum fatisfacit, nec ipfe mihi fatisfacio. Minus tamen putidus verfus ad meum fenfum eft, fi intra parenthefin aut totum, ut Aldd. pr. et fec., ut fit. : *hunc plaufus hiantem (Per cuneos—patrumque) Corripuit*; aut verba *geminatus enim plebifque patrumque*, cum Ald. fec. et hinc cæteris, recipias. Friget tamen utrumque, multoque magis, fi *geminatus* ad *plebem* et *patres* referas. Immo vero eft, repetitus, iteratus. Servius *enim* retraxit; ut fit : *Corripuit enim hunc geminatus*. Atqui hoc repugnat fermonis genio. Melius effet dicere, *enim* effe pro δὴ γὰρ, affeverative pofitum : ut Æn. II, 100 *Nec requievit enim*. VIII, 84 *Quam pius Æneas tibi enim, tibi, maxima Juno, Mactat*. Potuiffet poëta facile afperitatem hanc emollire : *geminante manu*.——510. *Corripit : hi gaudent* emendat Marklandus ad Statii Silv.

Romam, *Penates*, h. patriam fuam (bella autem civilia refpicit); ut luxu diffluat. Militia omnino illo tempore inter modos opum ac divitiarum quærendarum expeditiores, fcilicet e præda et agris affignandis, vide v. c. Propert. Eleg. III, 5. Tibull. I, 1, 1—4. multo magis in civilibus bellis, per præmia militiæ. *gemma*, poculum gemmeum, ex gemma factum. conf. Propert. III, 5, 4. *Oftrum Sarranum*, Tyrium, ab antiquo urbis nomine, Sarra feu *Tfor*; de quo fatis multa difputavit Bochartus. 507. Sic et Æn. VI, 610 *Aut qui divitiis foli incubuere repertis*. Ex Vario : *Incubet et Tyriis, atque ex folido bibat auro*: adumbratum effe verfum, notarat Macrob. Sat. VI, 1, p. 374 (576). conf. Tibull. III, 3, 3 fqq.

508—510. Alius eloquentiæ forenfis laudem, dum pro roftris dicentem audit; alius populi ftudia miratur et cupit gratiofus apud populum haberi; *nimium gaudens popularibus auris* dixit Æn. VI, 817. *hiantem* præ admiratione ac ftupore, *conripuit*, percuffit, animum commovit, *plaufus per cuneos*. h. theatrorum ordines ac fedilia, quo excipiebantur, qui gratiofi effent apud populum, ut de Pompeio, Cicerone, Mæcenate (vid.

Exſilioque domos et dulcia limina mutant,
Atque alio patriam quærunt ſub ſole jacentem.
Agricola incurvo terram dimovit aratro:
Hinc anni labor; hinc patriam parvoſque nepotes

Silv. III, 2, 61, non quod in præterito tempore offendebatur, ut Burmannus putabat, ſed quod non ſunt, ad quos referas τὸ *gaudent.* Nec tamen *alii* ſubjicere poſt ſuperiora a verſu inde 503 adeo durum eſt. Ipſe Burmannus *Corripit* conjectabat; minus feliciter. *ſanguine patrum* ed. Norimb.——511. *domus* duo apud Burm. et uterque Goth. *lumina* Zulich. ——513. *terram molitus aratro* Mediceus et Colot. Urſini; forte ex Georg. I, 494. *glebam* mſ. ap. Voſſ. a pr. m. *demovit* Leid. et Rottend.——514. *parvoſque Penates* Mediceus, quod impenſe placebat Heinſio; dummodo non v. 505 *miſeroſque penates* anteceſſiſſet. Malim alioqui et ipſe: *patriam* (adeoque publicum) *parvoſque Penates;* ſatis recte dici poteſt agricola, tueri et alere domum ac familiam. Et inf. IV, 155 *Et patriam ſolæ et certos novere penates.* Add. Ciris 418 et alii. Sane permutantur fere *penates* et *nepotes* in libris: vid. Markland. ad Statii Silv. I, 2, 145, qui etiam *penates* præfert: ſed parum gravi de cauſſa: " quare enim poëta *nepotes* potius quam *Lares* memoraret?" Atqui memorat tamquam poëta, cui liberum eſt et eſſe debet, ita permutare; alioqui concidit tota poëtica. Burmannus præfert *nepotes*, ne bis idem dicat poëta, *patriam* et *penates:* qui metus utique vanus eſſet; nam *patria* nequaquam ad tugurium ipſum revocari poteſt, ſed totum rus, vicum et agros, complecti debet, ut Ecloga I, 3. 4. 68. *Patriam* de pago Romani non dixere. Equidem fateor me ad hoc hærere, quod *patriam* ex annuo labore ſuſtinere dicitur agricola; vix enim hoc aliter fieri poteſt quam conferendo in publicum et militia ex delectu. Atqui hoc alterum non ex agro petitur, prius non eſt Romanum, illo ſaltem tempore; *Vectigalia* apud Horat. III, 16, 40 reditus ſunt

(vid. vel Horat. I Carm. 20. II, 17, 25) res nota.

510—512. *Gaudent perfuſi ſ. f.*, h. e. gaudent alii perfundi, ex græco more. Ad veteranos autem et cæteros refero, quibus promiſſi per bella civilia (hinc *perfuſi ſanguine fratrum*) agri aſſignabantur: ita cum ſequente verſu ſententias arte conjunctas videas: relictis agris patriis et ſolo natali in aliena prædia, alio ſub cœlo ſita, immigrant. Lucretii verſus ſunt III, 70 Dum homines paupertatem fugiunt, *Sanguine civili rem conflant— Crudeles gaudent in triſti funere fratrum;* quem hic expreſſum eſſe, jam a Macrobio monitum Sat. VI, 2. 511. *Exſilio,* dum in colonias deducuntur. 511. Fere ut Horat. illud II, 16, 18 *Quid terras alio calentes ſole mutamus?*

513—531. Suaviſſima bonorum, quæ vita ruſtica habet, deſcriptio. 514. *labor anni,* per annum, annuum opus ruſtici. Subeſt tamen ſimul notio proventus annui ex hoc labore; nam

Suſtinet; hinc armenta boum, meritoſque juvencos;
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi;
Proventuque oneret ſulcos, atque horrea vincat.
Venit hiems: teritur Sicyonia bacca trapetis;
Glande ſues læti redeunt; dant arbuta ſilvæ;
Et varios ponit fetus auctumnus; et alte
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.
Interea dulces pendent circum oſcula nati;

ſunt ex agro, non tributa. Malim utique *patrem parvoſque nepotes* ſcriptum eſſe; et poteſt *patriam* ex verſu ſuperiore 512 repetitum videri. Enimvero non agitur de eo, quid in votis habeamus, ſed quid ſcriptum eſſe a Marone probabile ſit: et hic fateor nihil poſſe ad liquidum perduci. Idem Marklandus malebat: *Hic anni labor;* et ſic Gud. pro var. lect. 516. *quin et* Menag. alter. *exuberat* Menag. quart.——517. *et Cerealis* Menag. alter.——518. *Proventumque* Goth. pr.; ferrem, ſi *Proventus* eſſet. *aut horrea* Medic. a m. pr. et Zulich. *oneret cellas* conj. Jo. Schrader. Fatendum tamen, ſi ſeverius cum poëta agas, totum verſum otioſum eſſe poſt antecedentia.——520. *redeunt læti* Ruſiniau. de Schem. Lex. p. 230. *ardua* Gud. pro var. lect.——521. *ponit fructus* Erf.——523. *pendent dulces* ante Heinſ., ſed *dulces pendent* omnes fere ſcripti, etiam Pierii.

nam ſubjicitur: *hinc ſuſtinet*, alit et educat inde, *nepotes*, liberos, et *patriam:* de quo v. Var. Lect.

516—518. Nullum anni tempus eſt, quo ceſſet ager afferre aliquid fructus. *pomis exuberet annus*, poëtica ratione, ſed ſollenni, pro, poma exuberant in anno, h. auctumno. 518. *Annus onerat ſulcos proventu*, ante meſſem, *horrea vincit proventu*, meſſe facta. Sunt Tibulli IV, 1, 185 *Horrea fecundas in deficientia meſſes*, et ſup. Georg. I, 49 *Illius immenſæ ruperunt horrea meſſes.*

519. Cum hieme, h. e. cum extremo auctumno, olivitatis tempus ingruit. Olivæ, ut poëtarum mos, a præſtante aliquo genere adjectum nomen habent. *Sicyonem oliviferam* etiam Ovidius memorat in Ibin 319, ex P. IV, 15, 10. Stat. Theb. IV, 50. *trapetum*, quo oleæ teruntur; mola olearia. v. Ind. ad Scriptt. R. R.; egregie illuſtrata in doctiſſimo libello Alb. Lud. Frid. Meiſteri noſtri *de torculario Catonis*. 520. *arbuta* vid. ſupra ad Eclog. III, 82. 521. *ponit fetus auctumnus*, dum poma matura decidunt. Ita *poni frondes* ſupra dixerat v. 403. Poteſt tamen, ſi ita

Caſta pudicitiam ſervat domus; ubera vaccæ
Lactea demittunt; pingueſque in gramine læto
Inter ſe adverſis luctantur cornibus hædi.
Ipſe dies agitat feſtos; fuſuſque per herbam,
Ignis ubi in medio, et ſocii cratera coronant,
Te, libans, Lenæe, vocat; pecoriſque magiſtris
Velocis jaculi certamina ponit in ulmo;
Corporaque agreſti nudant prædura palæſtra.

525. *dimittunt* nonnulli: duo omittunt *que* cum uno Mead.—— 527. *faſtos* Ven. *fuſiſque* Gud. et Goth. ſec.——528. *ingenio* pro *in medio* Mediceus; forte *ignis ubi Genio*, inquit Barmannus, id eſt, ara ipſi poſita. Malim *Ignis ubi, Genio et ſocii c. c.*, h. in honorem Genii. Sed ludibrium librarii eſſe puto.——529. *Leneæque* Voſſ. Erat ſcilicet in alio *Leneæ*, ut in Medic. a pr. m.——531. *nudant* Burm. recepit, et ſic ſane Romanus, aliique vetuſti Pierii, et præſtantiores Heinſii ac Burm. *nudat* tamen quod vulgo editur, excepta Egnatiana recenſione, Mediceus cum fragm. Moret. et parte librorum Martini exhibet; et videtur hæc ratio exquiſitior eſſe, ſi paterfamilias *nudat membra*, dum proponit certamen et auctor

ſi ita placuerit, a partu petitum dici, qui *poni*, edi, dicitur; ut ova ponuntur.

523. *pendent circum oſcula* jucundius, quam ſi, circum ora; ſunt enim ad oſculandum porrecta. 524. *Αἰδοίην παράκοιτιν*, *pudicam mulierem* (Horat. Epod. II, 39), deſignat. 525. 526. Ex Arat. Dioſem. 369. 370. cf. Odyſſ. κ, 412.

527—531. Quicquid in vita ruſtica jucunditatis eſſe ſolet, memorat poëta; itaque et feſtorum ſollennia diis ruſticis habita; inque his unum, in Bacchi honorem. 528. *Ignis ubi in medio*, ſcil. ara, in qua ſacrum fit, ex quo epulæ parantur. Tibullus de ſacris, meſſis tempore factis, II, 1, 21 *Tunc nitidus plenis confiſus ruſticus agris Ingeret ardenti grandia ligna foco, Turbaque vernarum; ſaturi bona ſigna coloni Ludet. Socii.* Horat. Epiſt. II, 1. 142 *Agricolæ priſci—Condita poſt frumenta levantes Tempore feſto Corpus*—Cum ſociis operum pueris *et conjuge fida.* Adumbratus e noſtro locus Gratii Cyneg. 486 ſqq. Nec aliter, quam de ſacro Genio vel Lari facto, accipiendum carmen Horat. III, 17, 13 ſq. *crater*, unde libatio fit, corollis ornatur. vid. ad Æn. I, 724. 530. *certamina ponit*, ἄεθλα τίθησι, certaminis præmia. conf. Æn. V, 66. *agreſti palæſtra*, lucta.

532—535

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus et frater; ſic fortis Etruria crevit;
Scilicet et rerum facta eſt pulcherrima Roma,
Septemque una ſibi muro circumdedit arces.
Ante etiam ſceptrum Dictæi regis, et ante
Inpia quam cæſis gens eſt epulata juvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiamaudierant inflari claſſica, necdum

auctor eſt nudandi membra. Sed in his librorum auctoritati non refragor. *perdura* Medic. a m. pr. *nudat palaſtræ* idem cum fragm. Moret., quod Heinſio placebat. Verba, ut nunc edita ſunt, diſerte recitat Lutat. ad Stat. Theb. VI, 827.——532. Tangit locum Schol. Perſii Sat. I, 87, quamquam mendoſe. *vitam veteres* Moret. et Parrh. *volucre* Ven.——534. Malim jungere: *Sic fortis Etruria crevit Scilicet, et rerum.*——535. Idem verſus Æn. VI, 786. *ſeptem quæ una* Ed. Junt. et aliæ.——536. *Antea* Gud.

532—535. Ornate: hæc vita fuit priſcæ Italiæ. 533. *Etruria crevit*, h. Etruſci potentes facti ſunt; ad magnas opes agricultura pervenerunt. Burmannus intempeſtive Etruriæ mentionem, et non niſi in Mæcenatis gratiam, fieri aiebat; ſed quid potiſſimum vir doctiſſimus in hac ſuſpicione ſequutus ſit, videtur enim aliquid ſequutus eſſe, non appoſuit. Fuere utique magnæ Etruſcorum opes et terrarum cultus egregius. 534. *rerum facta eſt pulcherrima*, nota forma, quam Burm. ad h. l. illuſtrat, omnium imperiorum præſtantiſſimum ac beatiſſimum factum eſt. Iiſdem fere verbis Cicero pro Roſc. Amer. c. 18, §. 50. Formam tamen et rationem loquendi non expedivit Burmannus. Eſt ſcilicet Græcum *χρῆμα κάλλιστον*, *res pulcherrima*, et doctius *pulcherrima rerum*. Tum *ſcilicet* eſt δὴ, ἄρα, utique, ſane. Ut Græca ſint: *καὶ δὴ καὶ Ῥώμη ἤκμασε διὰ τοῦτο, κάλλιστόν τι πρᾶγμα.* *an Roma facta eſt pulcherrima rerum*, h. e. rerumpublicarum dici poſſit ſeu grammatice, ſeu poëtice, judicent alii. 535. *arces* pro montibus.

536. Ante Jovem, ſub rege Saturno, aurea ætate (unde poëta ipſum dixit *aureum*), ſic vivebant homines. *Impia gens*, h. hominum genus, *impium*, quod naturæ legem violat, bovem mactando. cf. Arat. Phænom. 132. Cic. N. D. II, 63, §. 159. 539. *claſſica inflari*, cani inflato cornu, tuba, buccina. vid. Propert. III, 3, 41 42. (2, 11. 12) conf. ad Ti-

bull

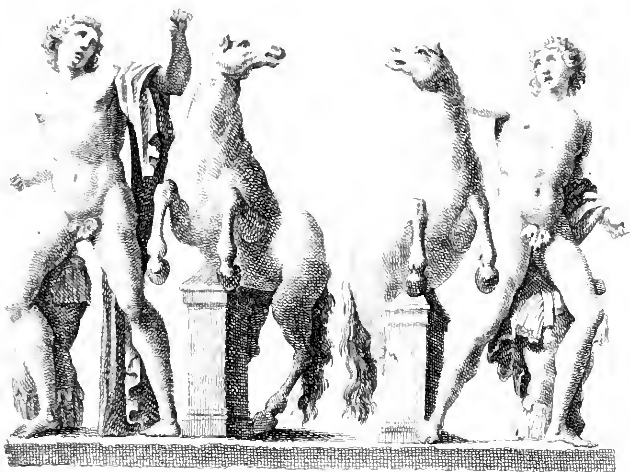
Inpositos duris crepitare incudibus enses.
 Sed nos inmensum spatiis confecimus æquor;
Et jam tempus equum fumantia solvere colla.

540. *Impositis duros* Medic. a m. pr.——542 *spumantia* Rom. et aliquot alii Pierii, item Parrhas. Eadem varietas ap. Quinctil. VIII. 6, ubi versus laudatur. At *fumantia* melius hoc quidem loco; et exhibent Charisius et Beda de tropis S. S.

bull. I, 1, 4. 540. Ornate pro, procudi enses.

541. 542. Sed finis faciendus est libro. *æquor immensum spatiis*, immensa spatia, h. decursus, habens, immensorum spatiorum campus. De *spatiis* vid. ad Georg. I, 512. *Colla equorum solvere*, dum jugum solvitur, demitur. Sic ὑφ' ἅρματος αὐχένας ἵππων λυσαμένη Callimachus a Cerda laudatus H. in Pall. Lav. 10. λύειν ἵππους, *solvere equos*, sollenne.

Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis Cyllarus. Ge. III, 89.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICON, LIBER TERTIUS.

ARGUMENTUM.

ORDITUR poëta librum ab expofitione argumenti 1. 2: tractare fe argumentum ab aliis intactum, unde novam laudem Mantuæ fuæ fit paraturus—39. Inde favorem ac ftudium Mæcenatis fibi expetit—48.

Procedit præceptio a fetura armentorum. Legendæ primo loco bonæ matres; notæ bonarum vaccarum—62; admiffura ita curanda, ut et bos et taurus in juventa conftituti fint—71. Notæ equi generofi et ad admiffuram idonei—122. Tum ea, quæ ante admiffuram funt curanda—137. Cura matrum gravidarum—156. Cura vitulorum—178. Cura pullorum equinorum—208; inprimis arcendi illi a nimia Venere: inter

quæ

quæ locum de Veneris ſtimulantis furore perſequitur—282. Poſt curam armentorum progreditur ad curam pecudum: cum præfatione ſuper difficultate argumenti cum dignitate pertractandi—294. Primo de ea cura, quæ ad pecudes in ſtabulis habendas ſpectat—321; tum de paſtione vere orto: cum excurſione in narrationem de Nomadibus Afris et Scythis—383; præcepta de ſtudio lanarum—393, et lactis—403. Cura canum—412. Monita de cavendis animantibus noxiis—439, et de avertendis morbis—473. Ita aditum ſibi parat ad locum de peſte auctumnali armentorum ac gregum nobiliſſimum—ad fin.

GEORGICON, LIBER TERTIUS.

TE quoque, magna Pales, et te memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo; vos, ſilvæ amneſque Lycæi.

2. *Amphreſo* Medic. *Amphryſſo* Romanus; at *Amphryſo* fragm. Vatic. Variant eodem modo codd. in Callimacho et al. Tuetur ſimplicem litteram Brunck. ad Apollon. Alii *Amphriſo*, *Amphriſio*, ut Goth. Mox *Lycæi* recte omnes ſcribunt, ut ap. Pauſaniam alioſque Græcos ſcriptores; ubique occurrit: τὸ Λύκαιον. Male confunditur alibi τὸ Λύκειον Athenarum: ut ſup. I, 16.

1. 2. Nunc rem pecuariam aggrediar. Pro ea Palem, deam paſtoritiam, et Apollinem Nomium, et Lycæum, Arcadiæ montem Pani ſacrum, memorat. *Amphryſus* Theſſaliæ, et quidem Phthiotidis, notum flumen; ad quod Apollo boves paviſſe dicitur, cum Admeto, Pheræorum regi, ſerviret, ἐθήτευσε. vid. Eurip. Alceſt. pr. et Callimach. in Apoll. 47 ſqq. Tibull. II, 3, 11. III, 4, 67. Nota fabula. Expreſſit locum Lucan. VI, 368.

Paſtor

Cetera, quæ vacuas tenuissent carmine mentis,
Omnia jam volgata: quis aut Eurysthea durum,
Aut inlaudati nescit Busiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer? et Latonia Delos?
Hippodameque, humeroque Pelops insignis eburno,

3. *Carmine* Burmannus reposuit, ut erat in nonnullis Pierii; in fragm. Vatic. Medic. et aliis *carmina*, quod vulgo editur. Proclivior lapsus in hoc ex illo, quam vice versa; *mentis* idem scripsit ex Rottend. tert. pro *mentes*.——4. *vulgata* idem ex Gud. et Mentel. tert. *sunt vulgata* Parrhas. Bodlei. et unus Mead.——5. *Busiridis arces* Medic. a m. pr. *illaudari* Goth. pr.——6. *Quoi* in Pierianis: ut Ecl. IV, 62. Et sic fragm. Vatic.

Pastor ab Amphryso pro Amphrysius, more loquendi paullo doctiore. Græce diceres: Νομεὺς Ἀμφρύσηθεν. cf. Toup. Ep. crit. p. 165. Mox *silvas amnesque Lycæi* memorat pro deo Lycæum tenente, Pane; et hunc pro re pastoritia. 3. Pindarum Olymp. Ode II pr. ante oculos habuisse, Cerda putabat. Communis tamen illa est ratio multorum poëtarum, ut alia sibi prærepta esse, alia vulgaria a se omitti dicant. Magis certum est, nostrum multos imitatos esse, imprimis Manilium lib. III pr. cf. Ætna pr., ubi v. Wernsdorf. Oppian. Cyneg. pr. Nemesian. Cyneg. 15 sq., ubi cf. Titium. *Tenent mentes* ea, quæ delectant, et exprimit hoc ipsum delectationis naturam. *vacuæ* autem *mentes* a curis, rebus ac studiis severis, vacantes, sollenne de iis, qui poëtarum carmina audiunt. Monenda hæc propter Burmanni subtilitates fuere.

4—7. Dum *Eurystheum* memorat, Herculis labores intelligit. Eodem referendi Busiris et Hylas. Commemorat autem fabulas, quas a satis multis poëtis tractatas esse constabat: hinc v. 6 *Cui non dictus?* *Dicere* enim de poëtis sollenne. Fuisse quoque necesse est carmina de Delo, et de Pelope ejusque cursu curuli, quo Hippodamiam Œnomai f. obtinuit: at ea omnia poëtarum opera interciderunt, præter Apollonii et Theocriti loca de Hyla, Herculis amasio, et Deli laudes apud Callimachum. Quæ autem ex deperditis excitari hic possent, notæ modum excessura essent. 5. De *illaudato*, h. detestando, Busiride inprimis multa interpretes cumularunt. Isocratea oratio plane hic commemorari non debebat. Sed videndi inprimis Gell. II, 6, ubi cf. Jac. Gronov. Macrob. Sat. VI, 7. Omni disputatione potiora sunt illa Gellii verba: illaudatus *est quasi* illaudabilis *et innominabilis, qui neque mentione aut memoria ulla dignus, neque unquam memorandus est.* Expressit autem Homeri οὐκ ὀνομαστὸν Od. τ, 260. 597. Sic ἀπόθητος. v. Toup. Ep. crit. pag. 82; nec

ad

Acer equis? Tentanda via est, qua me quoque possim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita supersit,
Aonio rediens deducam vertice Musas; 11
Primus Idumæas referam tibi, Mantua, palmas;

8. *est* abest a Toll. *tum danda via est* Ed. Ven.——10. *superstes* eadem Ed. Ven.——11. *veniens* Menag. pr. *residens* Rottend. alter, perpetua permutatione cum *rediens.*——12. *Idimeas, Idymeas, Hydimæas,* ut mox *Mintius* scribitur. *Primus* et *Idumeas*, Reg. Martin. Est Ἰδούμη, Ἰδουμαῖος,

ad notam formam λιτότητος confugere necesse est. Etsi autem in iis, quæ nunc extant, carminibus Busiridis vix mentio facta occurrit: potuit tamen ac debuit (vid. Apollodor. II, 5, 11) in Ἡρακλείαις (quo nomine plura olim extitere carmina, inprimis Pisandri Camirensis (v. Tom. II, Exc. I.) Nymphios Heracleotæ, Panyasios: v. ad Apollod. (Notæ p. 324 sq.) Busiris ab Hercule cæsus memorari. 8. *Acer equis*, h. arte equestri, quadrigis ducendis, strenuus, excellens, δεινός.

9. Circumspiciendum mihi argumentum, cujus tractatione nomen consequar. *victor* poëtico ornatu adjectum, uti solent, si de magno aliquo opere peracto, magna re, quam assequutus sis, agitur. Non male Servius: *victor, effector propositi et voti.* Lucret. I, 76 *Omne immensum peragravit Epicurus, —Unde refert nobis* victor, *quid possit oriri*, etc. *virorum per ora volitare*, ornatius quam, ferri per ora, in ore omnium esse. Notum autem Ennii illud: *volito vivus per ora virum.* Sollenne porro famam nominisque celebritatem per volatum declarari; ornavit notionem Horat. II Carm. 20.

10—13. Primus ego inter Mantuanos nomen poëtæ consequar. At hoc splendide elocutus est. *Primus.* Bene Serviana: *Id. o* primus, *quod ante illum nullus Mantuanus poëta fuit.* Argute magis quam vere modo Græcis poëtis carminis palmam eripere, modo, quod Catrœus commentus est, iter in Græciam suscipere velle putatur. Qui primus inter aliquem populum poëta clarescit, is *Musas secum in patriam ducere* dici potest, et ornatius *ab Helicone*, Bœotiæ, *Aonibus* olim habitatæ, monte; idem *referre* laudem, gloriam, præmia, victoriæ, insignia, *palmam* dici potest, respectu *certaminum musicorum*, quæ inter Græcos haberi solebant. *Idumæas* autem *palmas* poëtico plane epitheto appellavit, a nobili aliquo genere. *Idumen* poëtæ pro Idumea ac tota Judæa dicunt; quam quidem palmis frequentem fuisse notum est. vid. 11. apud Cerdam et al. *arbusto palmarum dives Idume* Lucan.

Et viridi in campo templum de marmore ponam

Lucan. III, 216, et præclare Stat. V Silv. 2, 138. 139 *An Solymum cinerem palmetaque capta subibis Non sibi felices silvas ponentis Idumes?* Debet autem hujus versus suavitatem, ut unicuique obvium est, qui utrumque poëtam legit, noster Lucretio suo I, 118, *Ennius ut noster cecinit, qui primus amœna Detulit ex Helicone perenni fronde coronam, Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.*

13. Hæc et quæ sequuntur, et templi hujus ædificatio, quam rationem ac conjunctionem cum cæteris habeant, omiserunt monere Interpretes. Scilicet in eo substiterat poëta, ut laudem poëticam, quam in patriam suam redux referret, cum victoria compararet, quam aliquis inter Græcos ex sollenni certamine victor reportaret. Notum autem est, nullum sollennium ludorum in Græcia genus fuisse, in quo non eo tempore ingenii certamina, ἀγῶνες μουσικοὶ, eloquentiæ, poëtices inprimis, instituerentur. De Olympiis et cæteris sollennibus æque certum est, ac de Dionysiis, Panathenæis etc. Victores autem ex Olympicis ac cæteris ludis non modo triumphantes urbem suam ingressos esse, verum etiam victoriæ præmia diis consecrasse, interdum etiam sive templum sive aram aliudve monumentum in victoriæ memoriam condidisse, multis ex antiquitate exemplis ac titulis adhuc superstitibus declarari potest. Unum commemorasse nunc quidem satis sit, quod Athenis superest, monumentum choragicum vulgo *Demosthenis Laterna* dictum, quod post Sponium *Le Roy* et *Stuart* c. IV exhibent. Quæ quidem a nobis dicta si memineris, nihil quidem abhorrens aut insolens in toto poëtæ carmine occurret. Laudis ac victoriæ suæ poëticæ monumentum exstruet templum, in quo præmia reportata tamquam donaria consecret; templum autem ingeniose satis ita ornat, ut Augusto non modo dedicatum, sed et omnibus iis instructum et excultum esse jubeat, quæ ad Augusti laudes prædicandas viam parare poterant. Cum autem inter divinos honores etiam ludorum sollennia sint, etiam hæc in Augusti honorem se editurum esse promittit. Si autem ingenii in poëta copiam et incrementa cognoscere volupe est, conf. extr. partem Æneid. VIII, et eum, qui locum ante oculos habuit, Statium Theb. II, 728—740. Cæterum multa ad h. l. disputantem vide sagacissimum ac doctissimum Virum Hurdium (nunc Ven. Worcestriæ Episcopum) ad Horat. Epist. ad Aug. Vol. II, pag. 43.

13. Victoriæ monumentum exstruam templum, Cæsaris titulo ornandum. *ponere templum*, τιθέναι, satis notum. *Propter*, prope Mincium, de cujus inundantis vicina aquis stagnantibus supra vidimus ad Eclog. I, 52. VII, 12. 13. Georg. II, 198. inf. Æn. X, 206.

16. Statua

Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius et tenera prætexit arundine ripas.
In medio mihi Cæfar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, et Tyrio confpectus in oftro,
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucofque Molorchi,
Curfibus et crudo decernet Græcia ceftu.
Ipfe, caput tonfæ foliis ornatus olivæ,

17. *Illi*, quod ubique editur, tuetur Medic. cum aliis, h. in Cæfaris honorem. At *Illic* Romanus, Medic. cum aliis antiquiffimis Pierii. Sic in Franc. in Cantabrig. et Arundel., h. e. ad templum. Porro *et* abeft a Franc.——20. *duro—ceftu* Romanus Pierii. Sed *crudo* melius, e crudo corio. Æn. V, 69. *decernet* firmavit Heinf. vetuftiorum librorum auctoritate; inter quos fragm. Vatic. Sic quoque pars Pierianorum cum edd. inde ab Aldd. At Medic. Longob. et alii *decertet;* quomodo nonnulli ap. Heinf.; quatuor Martini, Goth. fec. Erf. cum vett. edd.; et fic Medic. a m. fec., nam prima fcriptura in eo et Mentel. pr. ac Franc. et ed. Fabric. *decernit.*

16. Statua dei in medio templo, ἐν τῷ ναῷ, facrario: ut fæpe in numis vifitur.

17. *victor ego*, qui carminis palmam ac gloriam in patriam retulerim: id quod abfolutis Georgicis quæ Neapoli fcribebat, futurum erat. *Purpura confpicuum* dixit fe, tamquam eum, qui ludos ederet, magiftratuum exemplo, qui ludos curabant prætexta induti. At triumphantium togam pictam fatis conftat purpuream fuiffe auro diftinctam. Sacerdotum purpuram huc avocabat Servius. cf. Plin. IX, 36, f. 60. 18. *agitabo currus*, non aliter accipiendum, quam poëtam editurum ludos, in quibus quadrigæ mittantur, agitentur. *Centum* autem *quadrigas* tamquam poëta ponit; et recte hic memores locum Tibulli I, 7, 49, nec non Gratii Cyneget. 520; nam fubtilius quam verius effe videtur, quod jam Servius monuit, ad XXV miffus ludorum Circenfium hoc referendum effe. *ad flumina*, ad Mincium. Nugas Servianas audire non debebant Interpretes.

19. Suos ludos, propter majeftatem numinis, cui fiant, Græcorum Olympia et Nemæa celebritate fuperaturos effe dicit. *Alpheum* Olympiam præterlabi et *Molorchum* (vid. Tibull. IV, 1, 13) excepiffe hofpitio Herculem, cum leone Nemæo interemto ludos Nemæos reftitueret, fatis notum eft: v. Apollod. II, 5, 1, et Probus ad h. l. *crudus* ceftus, e corio crudo.

21. 22. Jam, quod ad fe pertineat,

Dona feram. Jam nunc ſollemnis ducere pompas
Ad delubra juvat, cæſoſque videre juvencos;
Vel ſcena ut verſis diſcedat frontibus, utque
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.
In foribus pugnam ex auro ſolidoque elephanto
Gangaridum faciam, victoriſque arma Quirini;

decernit. cf. ad Æn. VII, 525. Tandem *Græcia ludo* Zulich.——22. *deducere* Ven. alter Menag. Ed. Junt.——24. *atque* Argent. Ed., notante Reiſkio.——25. *tollent* Menag alt. *intexta* Menag. pr.——27. *Gargaridum* Rottend., ſed Græcis Γανδαρίδαι, quod alii flexiſſe videntur, dum a Gange ductum putabant: Salmaſ. ad Solin. p. 698. *victoris et arma* Parrhaſ.

pertineat, ſe *ferre* velle *dona*, h. ſe ſacrificia ad templum (paullo poſt, *ad delubra*), eſſe facturum dicit, capite corona oleagina redimito. *tonſam olivam* appellat, non attonſam, ut volunt, ornatus cauſſa, ſed ſimpliciter, quia decerptæ ſunt frondes ex arbore. Neque aliud eſt Horatianum illud: *decerptam fronti præponere olivam.*

22. *Jam nunc juvat;* tamquam poëta, id, quod facere geſtit animus, ad præſens tempus revocat, quaſi actutum in eo occupatus ſit. Rapitur animus æſtuans in medias res, tamquam ſi coram gerantur.

24. 25. Priora, ad ſacra pertinebant, hæc iterum ad ludos, inter quos etiam *ſcenicos* editurus eſt. *Scena*, utpote verſatilis, circumagitur: hinc *verſis frontibus.* Velum autem ſive *aulæum*, prodeuntibus jamjam actoribus, non, ut nunc, demiſſum, ſed in altum ſublatum fuiſſe, adeoque intextas ſeu pictas imagines, h. l. Britannos, procero corpore, et forte eo habitu pictos, tamquam qui ipſi vela tollerent, quaſi ex terra ſurgere viſas eſſe, vix opus eſt multis docere. Locus claſſicus Ovid. Met. III, 111—114. Hurdius l. c. de aulæo delubri accipiebat.

26—30. Ad ornamenta templi in Auguſti honorem condendi tranſit: anaglypha in foribus, cf. Æn. VI, 20 ſqq., et quidem ex ebore et auro: ut ap. Cic. Verr. IV, 56, tum v. 34 ſigna ac ſtatuas. *Pugnam Gangaridarum* (Indorum ad Gangis oſtia ab occidentali parte) memorat, quia communis ille laudum locus in Auguſto, ut Indos cum Parthis victos ei aut promitterent aut darent. cf. ſ pr. Georgic. II, 171. 172. Æneid. I, 289. Auguſtum autem per *Quirinum* deſignatum videri, obvium eſt. Melius hoc, quam *Quirinum* pro populo Quirini, Romanis, a poëta dici. *arma Quirini* poëtica conſuetudine pro Quirino in armis, armato. Niſi *arma* pro bello, pugna aut victoria, dicta accipias, quod et ipſum bene fieret.

28. 29.

Atque hic undantem bello magnumque fluentem
Nilum, ac navali ſurgentis ære columnas.
Addam urbis Aſiæ domitas, pulſumque Niphaten,
Fidentemque fuga Parthum verſiſque ſagittis,
Et duo rapta manu diverſo ex hoſte tropæa,

28. *Atque hinc* Goth. ſec. et Brunckii liber; quod ille recepit.——30. *At tum urbes* Ed. Ven. *Niphaten* Medic. a m. ſec. cum multis aliis. *Niphatem* ante Heinſ. *Niphate* Goth. ſec. a m. pr., quaſi Parthus ab eo monte pulſus eſſet. Sed virgulæ omiſſione factum puto. *Niphates pulſus* audacter dictum. Si *victus*, *domitus*, eſſet, nihil offenderet. Jac. Bryant fuiſſe conjectabat *pulſumque Phraatem*.

28. 29. Ægyptum, victis Antonio et Cleopatra pugna Actiaca navali, in poteſtatem ab Auguſto redactam memorat. *undantem bello* et *magnum* copioſe, *fluentem* (nam *fluit magnus*, *multus*, fluvius, πολὺς ῥέει: cf. Bentl. ad Horat. I Serm. 7, 28), Nilum magno ſpiritu appellat, propter magnos apparatus bellicos ab Antonio in Ægypto factos; ut populos aut provincias *bello tumentes* dicunt, cum animoſe bellum parant; ut omnino ſuperbia, faſtu, *tumere* dicuntur homines. Quod cum ad fluvium transfertur, præclare ille fluctus volvere, aquas augere et incitare, bello undare dici poteſt. Fert idem patrius ſermo. Hoc melius, quam ſi *undantem bello*, h. cæde et ſanguine, intelligeres; quid? quod nec armis quicquam in Ægypto actum, nullum prælium commiſſum fuit. *Columnam roſtratam* altero verſu deſcribit. *Surgunt* autem columnæ, ut ædificia, mœnia; vulgari ſermone, ſtant.

30. 31. Victoriam de Armeniis, quos a monte Niphate deſignat, ad quem adcolunt, et de Parthis promittit. cf. Vita Virgilii ad a. 734 et 724. De Niphate Horat. Carm. II, 9, 19 ſqq. et Comment. ad e. l., et Lucan. III, 245, cui Niphates fluvius eſt.

32. 33. Exprimit porro in iis foribus duo tropæa, alterum de Oriente extremo victo, alterum de Occidente. Non autem hæc ſunt hiſtorice explicanda; nam non ea, quæ jam facta ſunt, ſed *quæ ita fore auguratur*, memorat; ſi tamen populum bello jam tum deſtinatum intelligere velles, de Cantabris, non de Britannis, ut Interpp. faciunt, hæc eſſent accipienda. Ad bellum Cantabricum etiam ipſe tandem Auguſtus profectus eſt U. C. 728, quarto a Georgicis, ut vulgo creditur, ad finem perductis anno. Sed, uti jam monuimus, male hic quærunt hiſtorias in ominatione poëtæ. *tropæa rapta manu*, poëtica ratione de victoria reportata; ſi tamen in *rapta* argutandum ſit, celeritatem victoriæ exprimi dicas

Bifque triumphatas utroque ab litore gentis.
Stabunt et Parii lapides, fpirantia figna,
Affaraci proles, demiffæque ab Jove gentis
Nomina, Trofque parens, et Trojæ Cynthius auctor.
Invidia infelix Furias amnemque feverum
Cocyti metuet, tortofque Ixionis anguis

33. *a littore* duo et vett. edd. *caroque ab l.* Leid. unus. *diverfo a littore* Schol. Horat. Cruqu. Od. I, 35. *ab* abeft a Goth. pr.——34. *Et ftabunt* Acron ad Horat. Od. I, 19, fed Cruqu. vulgatum. *lapidis* quatuor, et fic edd. nonnullæ. Sed alterum poëta dignius.——35. *dimiffæ* aliquot: item alii *a Jove*. *gentes* Menag. alt.——37—39. Aberant ab uno Mead.——38. *Cocytum* Moret. fec.; ab eodem mox *que* abeft. *Ixionis orbes* Romanus; quod perpetuum hac in re; itaque Spencius Polymetis Dial. XVI, 189 et alius Vir doctus, de quo jam Burm. monuit, in Mifc. Obff. Vol. I, p. 269 et 390. Vol. III, p. 309 vulgatæ præferebat, inprimis propterea, quod

dicas cum Philargyrio. *diverfo ex hofte*, in diverfis terrarum partibus. Sic *diverfos Celtas* appellat Gratius Cyneg. 156, cum Medum modo nominaffet. Alter verfus ejufdem fententiæ nova eft exornatio: *gentes utroque ab littore*, h. extremi Orientis et Occidentis, *bis triumphatas*, de quibus bini triumphi habiti funt (non vulgari ufu, ut bis eædem gentes victæ fint); h. totum terrarum orbem victum ab Augufto.

34. *fpirantia æra, vivos vultus*, Æn. VI, 848. 849. 35. Gentis Iuliæ progenitores, ut vulgo ferebantur, ducta ab Iulo, five Afcanio, Æneæ filio, origine. A Jovis et Electræ filio Dardano Erichthonius, cujus filius *Tros* Ilum, Ganymeden et *Affaracum* genuit. vid. Homer. Illiad. *υ*, 215 fq. Ex Ilo Laomedon, ex hoc Priamus. *Ex Affaraco Capys*, ex hoc *Anchifes*, ex hoc *Æneas*. Porro *Apollo*, Trojæ conditor, adjungitur, quia is, tamquam deus tutelaris, inprimis magna religione ab Augufto colebatur, quem adeo Apollinis filium vulgus ferebat. v. Sueton. Aug. c. 94. cf. fup. Ecl. IV, 10.

37. Ex altera parte in hoc templo fignum ponetur Invidiæ, fed debellatæ et ad Tartarum proturbatæ. Splendide autem omnia exornavit. Scilicet bella civilia omninoque difcordiam civium jam plane coërcitam effe, fymbolice innuit; ut in fimili imagine Æn. I, 298. *metuere* Cocytum, Ixionis et Sifyphi fupplicium, Invidia dicitur ornate, quæ in Tartaro verfatur, ac fi illarum rerum afpectu terreatur; ut alias *horrere* ac *terreri* dicitur pro fimplici *videre*. *feverus*, perpetuum rerum infernarum epitheton, ut triftis,

Inmanemque rotam, et non exſuperabile ſaxum.
Interea Dryadum ſilvas ſaltuſque ſequamur
Intactos, tua, Mæcenas, haud mollia juſſa.
Te ſine nil altum mens inchoat. En, age, ſegnis
Rumpe moras; vocat ingenti clamore Cithæron,

quod nullus anguibus in Ixionis ſupplicio locus eſt. At vid. Not. et ibi Serv. cf. Schrader. ad Muſæum p. 286. In iiſdem Obſſ. cum Marklandi conjectura, *Ixionis axes*, tum Batavi Editoris, *Ixionis artus* vel *angues* propoſita. Omnia perperam. *axes* etiam Daviſius ad Cic. de N. D. II, 42 conjectabat.——40. *ſequemur* Erf.——42. *actum* Zulich. *Eja age ſegnes* Valer. Probus Art. Grammat. I, ap. Heinſ. *ſegnis* Heinſ. e potioribus. ——43. *vacat* Medic. a m. pr. Mirum a viris doctis *Cythæron* edi et ſcribi; quod male fit; Κιθαιρών.

triſtis, ſævus. 38. *tortos Ixionis angues*, quibus, pro vinculis, religatus eſt ad rotam, poſtquam illicitos Junonis petivit amplexus. Ita et Servius. Sive poëta hoc ipſe excogitavit, ſive, quod probabilius ſit, ex poëta Græco accepit, ingenioſe pro vinculis angues innexuit Ixioni. Vulgo ſimpliciter vincula et nexus memorantur; vid. Apollon. Rhod. III, 62. Alia loca vid. in Miſc. Obſſ. Vol. I, p. 269. Vol. III, p. 312 ſqq. Induliſſe ſibi poëtas in Ixionis rota volvenda, videbimus inf. Ge. IV, 484. *Saxum* Siſyphi notari, obvium eſt; quod *exſuperari* non poteſt hactenus, quoniam ad ſummum montis verticem emoveri et adduci nequit. λᾶας ἀναιδὴς Odyſſ. λ, 597, qui pondere ſuo urget, nec ſubmoveri poteſt, adeoque gravis.

40. Interea argumentum ſe ſuum de armentorum cura proſequuturum eſſe ait. *ſaltus intactos*, argumentum carminis, quod nullus adhuc inter Romanos poëta attigit. *haud mollia juſſa* h. dura, rem non levem, difficilem, imponentia. Itaque *Te ſine*, niſi eo auctore, ſeu ſuaſerit, ſeu juſſerit.

42. 43. Præclare illud: Ades, o Mæcenas! ex eo ornat, quaſi rerum, quas dicturus ſit, turba inſtet, nec, ut multis eum exoret, patiatur. Vidit Cerda. Accipe igitur dicta pro vulgari: Verum ad ipſam rem accedendum eſt ſine mora. 43. *vocat ingenti clamore Cithæron*. Hærebam in adjuncto: *ingenti clamore*. Ad ſacros Bacchantium ululatus, v. c. Ovid. Met. III, 702. 703, referre hoc non licet. Ad armenta vulgo referunt, eumque paſcuis nobilem eſſe edunt interpretes. De altero hoc equidem dubitabam; multo magis, quomodo *ingens clamor* ad armenta revocari poſſet; qui contra de venatione paſſim a poëtis frequentatur: cf. inf. 413; et

Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum;
Et vox adſenſu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentis adcingar dicere pugnas
Cæſaris, et nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abeſt ab origine Cæſar.

44. *domitorque* Zulich. *equarum* Leid.; vulgatam agnoſcit Lutat. ad Stat. Theb. IV, 123. vid. ad Georg. I, 59 Burm.——46. 47. 48 qui abeſſe forte poterant, pro ſpuriis habebat Hurdius l. l. ad Horat. Ep. ad Aug. 16.——46. *Mox etiam* Regius Martini.——47. *tot fama* Zulich. *Cæſaris et famam et nomen tot* Rufinian. de Schem. Lexeos p. 32. vid. Burm. Sane non male interpungas: *accingar dicere pugnas, Cæſaris et nomen fama.*——48. *quod* Medic. a m. pr. Romanus, Reg. et Goth. pr. *quotus eſt* Ven.

et ſequuntur *Taygeti* (v. ſupr. Georg. II, 488) *canes*, quod et ipſum ad venationem ſpectat. Tradet autem et canum curam v. 404. Ouwens V. C. in Noct. Hag. p. 583. 584 multis exemplis docuit, armenta et greges in Cithærone erraſſe: qua de re equidem non dubitabam; occurrit enim res in fabulis Amphionis ac Zethi et Oedipi; ſed nobilitatem paſcuorum exemplorum uſu declaratam deſiderabam, ut ab ea Cithæron poëtæ memorari poſſet pro quibuſcunque paſcuis. Clamorem boum et vaccarum occurrere, non magis inficiabar: at *ingenti clamore* quis boves deſignet? Decedam tamen de opinione mea ea de cauſſa, quia argumentum, quod verſat poëta, non tam ad venationem, quam ad armenta ſpectat, adeoque boves in Cithærone requiruntur, ut mox equi. Alterum vero *ingenti clamore* ſic tuebor, ut non ad Cithæronem ſolum referam, verum ad omnia, quæ ſequuntur: ingenti clamore vocant me Cithæron, Taygetus et Epidaurus. Ita de vaccarum, canum et equarum vocibus communiter *ingens clamor* commode prædicari potuit. Ita tandem rem expeditam puto. *Epidaurus* cum tota Argolide *equorum* cura nobilis: niſi ex Homero tenueris, vide vel Intpp. Horat. Carm. I, 7, 9 *Aptum dicit equis Argos.* cf. inf. 121 et Strabo VIII, p. 595. 48. Sollenni poëtarum hujus ævi more et artificio Auguſti laudes ampliores ad annos ſeriores majorique rerum et artis uſu firmatos ſeponit. *Tithonus* et ipſe ad gentis Juliæ origines pertinet. Erat enim Trois abnepos, Laomedontis filius. Tempus, quod ab hoc progenitore (nam *a prima Tithoni origine* eſt, a Tithono) effluxit ad Cæſarem, pro infinito tempore ponitur. Argutantur et in his Intpp., inprimis Martinus,

Seu quis, Olympiacæ miratus præmia palmæ,
Pafcit equos; feu quis fortis ad aratra juvencos:
Corpora præcipue matrum legat. Optuma torvæ
Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
Et crurum tenus a mento palearia pendent;
Tum longo nullus lateri modus; omnia magna,
Pes etiam; et camuris hirtæ fub cornibus aures.

49. *miratur* Menag. alt. *præmia pugnæ* Nonius Marcell. in *mirari*, errore folito.——51. *Optuma* fcripfit Heinf. ex Mentel. et Nonio Marcello, quod cum femel ille induxiffet, fervandum fuit per totum Virgilium.——53. *armento* Ven. *ammento palearea* Goth. pr.——55. *camuris* Rom. Medic. a m. pr. et alii. *cameris* apud Nonium et in libris nonnullis ap. Heinf. fcribitur; cf. Macrob. VI, 4 extr. *camyris* Medic. a m. fec. et Mentel. alt. *camiris* Gud. Moret. Goth. fec. *curvis* Voff. alt. *cum cornibus* Medic. a m. pr.

49—51. De fetura armentorum acturus, vaccarum optimarum, quæ tauro fubmitti poffint, notas enarrare incipit. conf. Varro R. R. II, 5. Colum. VI, 1 et 21. Pallad. Mart. tit. II, 5. Plin. VIII, 45, f. 70. Geopon. XVII, 2. *Olympiacæ miratus præmia palmæ*, fplendide pro, ftudio certaminum curulium. 52. *turpe caput*, fronte lata; ut omnes fcriptores laudati monent; unde et βοῦς εὐρυμέτωπος et πλατυμέτωπος. conf. Cerda ad hoc et fqq. *Nec ab adfpectu decoros* Columella Apenninum alere dixerat VI, 1, 2, et Plin. VIII, 45, f. 70 *Non degeneres exiftimandi etiam minus laudato adfpectu.* Nec tamen *turpis* et *magnus* propterea pro fynonymis habenda. *cui plurima cervix*, h. cervice longa et, quod notes, fimul firma et craffa; nam in cervice robur tauri inprimis fpectatur. 54. Lateribus porrectis, βαθυπλεύρους, effe vult eas vaccas. *Latus* autem pro toto corpore, perpetuo ufu. 55. *Pes etiam* fcilicet magnus eft. Hoc naturalis orationis ordo offert. Cerda cum aliis ex Varronis loco II, 5, 8, quem fequutus effe videtur poëta, *pedibus non latis*, etc., hanc interpretationem refellit et jungit: Pes etiam et aures hirtæ effe debent. *Aures hirtas, fetofas, pilofas*, in laude effe, dubitari nequit; et eas inter notas bonæ vaccæ omnes referunt: at *pedes hirtos* memorari non vidi. Varronis autem locus fruftra huc vocatus, et *pes* nimis angufte ex vulgari ratione acceptus. Poëta totum crus eo nomine defignare potuit. Crura autem etiam Varro l. l. *breviora potius, quam longa*

effe

Nec mihi diſpliceat maculis inſignis et albo,
Aut juga detrectans; interdumque aſpera cornu,
Et faciem tauro propior; quæque ardua tota,
Et gradiens ima verrit veſtigia cauda.
Ætas Lucinam juſtoſque pati hymenæos
Deſinit ante decem, poſt quatuor incipit annos:
Cetera nec feturæ habilis, nec fortis aratris.
Interea, ſuperat gregibus dum læta juventas,
Solve mares; mitte in Venerem pecuaria primus,

56. *Nec tibi* Medic. a m. pr. Parrhaſ., nec hoc male. *et auro* Zulich. ——57. *detractans* Rom. cum vetuſtiſſ. Pierianis: et ſic edd. vett., in his Ald. pr., et nonnulli apud Burm., tres apud Martin. *que* abeſt a Leid. *cornum* Gudian. a m. pr.——58. *facie* Rottend. alt. et Voſſ. pr. ——59. *una* Menag. alt. *vertit* Franc. Goth.——60. *Æſtas* Medic. a m. pr. *Lucina* Romanus et Medic. a m. pr. *Lucinamque pati juſtoſque hymenæos* Zulich.——63. *juventas* Heinſ., ut Roman. Medic. a m. ſec. et cæteri vetuſtiſſimi. *juventus* vulgo, ut eſt in Goth. pr.

eſſe voluit, ut ex libris ibi legendum; ſed dum brevia ſunt, craſſa, *compacta* (ut Colum. VI, 1, 3), adeoque magna eſſe poſſunt, *σκέλη παχύτερα μᾶλλον ἢ μακρότερα* Geop. XVII, 2. Numquamne nos in poëta verſari, memores erimus? *camura cornua* ſunt incurva, introrſum converſa. vid. Macrob. Sat. VI, 4. *ἕλικας βόας εὐρυμετώπους* Homeri (ut Od. [illegible]) non male comparat Urſinus.

56. *Nec mihi diſpliceat.* Litotes figura eſt, inquit Servius, id eſt, valde placeat, ut Æn. VII, 261 *Munera nec ſperno.* *maculis inſignis et albo:* definire non auſim, utrum ſint maculæ nigræ in albo corpore, an albæ in nigro ſafove.

60. Ætas juſta juvencæ admittendi taurum et pariendi. Colum. VI, 24, 1 *Ex his, qui quadrimis minores ſunt, majoreſque quam duodecim* (noſter decem) *annorum, prohibentur admiſſura* etc. cf. Varro R. R. II, 5, 13. Plin. VIII, 45, ſ. 70; at vide, quam caſte et decore poëta hanc rem expreſſerit; ut et in ſeqq. *Juſti hymenæi,* juſta et matura ætate initi. vid. Burm. 63. ſq. *Interea,* in ſpatio hoc quinquennii, dum juvenili vigore utuntur boves, tauros *ſolve,* admitte. De tauris nunc non laborat; cum de iis alio loco mox dicturus ſit viſ. 212 ſeqq. 64. *pecuaria* non loca h. l., ſed ipſa pecora, boves, ſunt. cf. inf. 471 *æſtiva.* *primus,* h. quamprimum mitte,

Atque aliam ex alia generando ſuffice prolem.
Optuma quæque dies miſeris mortalibus ævi
Prima fugit; ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus;
Et labor et duræ rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis:
Semper enim refice; ac, ne poſt amiſſa requiras,
Anteveni, et ſubolem armento ſortire quotannis.
 Nec non et pecori eſt idem dilectus equino.

65. *confice* unus Arundel.——67. *fuit* Moret. pr. a m. pr. *morbus* Franc.——69. *Semper erit* Menag. pr., noto græciſmo, quem expulſum a librariis putabat Broukh. *Semper enim* unus Mead. *mavis* Medic. cum Voſſ. pr. Parrhaſ. et Ed. Ven. tres apud Martin. cum edd. vett. *matris* Rottend. alter. *navis* Goth. pr.——70. *an ne* Rottend. ſec. *admiſſa* Medic. *commiſſa* Ven.——71. *et* abeſt a Longob. et Medic. Pierii.——72. *dilectus* e Medic. et vet. Heinſ., ut ante *ſuboles*. Vulgo *delectus*. *ut pecori* Ven. *eſto idem* conj. Heinſii.

dum juvenilis ætas ſupereſt, durat. Sic mox *Prima fugit*, vulgo, cito. Ut ſint *ætatis mediæ*, *magis quæ juventute minor eſt*, *quam quæ declinet in ſenium* Pallad. IV, 11, 4.

66. *Optima dies*, ut *optima*, *melior*, *bona ætas*, de juventute. cf. Cerda. Ab armentis ad homines retulit brevem ac fluxam vitæ conditionem. Dicas, non ſatis cum cæteris vinctam et junctam eſſe ſententiam; id quidem fateor; fatendum tamen et hoc, ſententiæ plus dignitatis ex hac ad mortales tranſlatione acceſſiſſe.

69. Varro R. R. II, 5. 17. *Item* (de bobus agebat) *ut in reliquis gregibus pecuariis delectus quotannis habendus*, *rejiculæ rejiciundæ*, *quod locum occupant earum*, *quæ ferre poſſunt fructus*. Columell. VI, 22, 1 *Sed curandum eſt omnibus annis in hoc æque atque in reliquis gregibus pecoris*, *ut delectus habeatur*; *nam et enixæ et vetuſtæ*, *quæ gignere deſierunt*, *ſummovendæ ſunt* etc. conf. eundem de ovibus VII, 3, 13. 14. *quarum corpora*, h. quas cum aliis permutari velis; alias iis ſubmittere, ſufficere. *Semper enim refice*, h. igitur, ut γὰρ pro ἄρα, δή. *amiſſa* ſcil. corpora. 71. Totum locum, et hunc inprimis verſum vide ad canes tranſlatum et imitatione expreſſum a Nemeſiano Cyneg. 200—205. *Sortiri* etiam ſine ſortis notione eſt eligere et ſubſtituere.

73. Ex-

Tu modo, quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis,
Præcipuum jam inde a teneris inpende laborem.
Continuo pecoris generoſi pullus in arvis
Altius ingreditur, et mollia crura reponit.
Primus et ire viam, et fluvios tentare minaces
Audet, et ignoto ſeſe conmittere ponti;
Nec vanos horret ſtrepitus. Illi ardua cervix,

73. *ſtatues* ab Heinſ. ex Medic. et antiquiſſimis aliis; ſic et Macrob. Sat. VI, 6, et Probus in Arte Gramm.; ſic tamen jam ediderant Egnatius et Naugerius. *ſtatuis* vulgo. *gentes* Roman.——75. *generoſus* Cerda edidit, ſine auctoritate.——76. *reflectit* Cantabrig.——77. *primus inire viam* ap. Senec. ep. 95.——78. *ponto* Medic. a m. pr. Gud. cum pleriſque ſcriptis et edd., etiam Seneca ep. 95. Sic et uterque Goth. et Erf. Ita *pontus* quævis aqua eſſet. vide tamen Heinſ., qui defendit *ponti;* quod habet Rom. Longob. Pierii cum aliis, etiam Edit. Mediol. Colum. VI, 29, 1 *ſi foſſam ſine cunctatione tranſibit, pontem flumenque tranſcendit.*——79. *varios* Edd. Ald. (pr. puta) et Junt. et aliæ, Goth. pr., duo Martini. Interjecta hæc et parentheſi eſſe includenda: *Illi ardua cervix—Et gilvo* dixit Quinctil. Inſt. Or. VIII, 2, 15, quod tamen facere neceſſe non eſt.

73. Exquiſita varietate, ut Servius notavit, cum de taurino genere ageret, matrem nunc, cum de equino, patrem admiſſarium deſcribit. *Submittere* dicitur univerſe de iis, qui ſubſtituuntur in aliorum locum, aut ad ſupplendum gregem aluntur; v. ſup. ad Ecl. I, 46; nunc proprie de iis, tauris vel arietibus, qui ad admiſſuram aluntur, h. ut in locum aliorum, feturæ inutilium, ipſi ſuccedant. Satis definita res et expedita adjecto, *in ſpem gregis;* præcipuam curam iis impende, quos, ut nova proles inde naſcatur, voles ſubſtituere admiſſariis propter vires fractas removendis. Ita diſcernere licet plura temere confuſa.

75. *Continuo,* primo. De forma hac cf. Georg. I, 169. *pecus,* h. l. equinum v. 72. Notas has generoſioris pulli illuſtrat Cerda. cf. Xenoph. de re equeſtri pr. Varro R. R. II, 7. Colum. VI, 29. Geopon. XVI, 1 et 2. Inter poëtas, præter Oppianum, qui Maronem ante oculos habuiſſe videtur, Cyneg. I, 173, conf. Nemeſian. Cyneg. 240 ſqq. ex noſtro illuſtrandus, et Calpurn. Ecl. VI, 51 ſqq. Omnino ad antiquitatem rei equeſtris videndus Bochart. Hierozoic. II, 6 ſqq. 76. *Altius ingreditur,* Varro l. l. *Cruribus rectis et æqualibus.* Columell. l. l. *æqualibus atque altis rectiſque cruribus;* nec ad ſpiritum et ſuperbiam nunc referendum. Monuit etiam Martinus, *mol-*

lia

Argutumque caput, brevis alvus, obefaque terga;
Luxuriatque toris animofum pectus. Honefti 81
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et gilvo. Tum, fi qua fonum procul arma dedere,

82. *glaucoque* Mentel. tert. a m. pr. *albo* Parrhaf. *albis et gilvo* junctim, ut fint *albogilvi*, jam in Servianis pannis legitur; ita tamen *albo et gilvo* expectares, aut *albis e gilvo.*

ia crura reponit, poëtica ratione pro molliter; fit autem hoc, dum crura et ipfa funt mollia, h. quæ facile flecti et incurvari poffint. Quod fi ars acceflerit, tum *finuat alterna volumina crurum* v. 192. Ab Ennio fumtum hemiftichium, *et mollia crura reponit*, notavit Servius. πῶλον ὑγρῶς κάμπτειν τὰ γόνατα dixit Xenoph. ibid. c. 1, 6. Imitatum effe Silium XVI, 444 obfervat Burmann. *tum mollia crura fuperbi Attollens greffus.* Verfum etiam in animo habuit Gratius Cyneg. 503 *ardua fundet in auras Crura.*

80. *Argutum caput.* *Si caput habet non magnum* Varro I. I. §. 5. *exiguum caput* Colum. VI, 29, 2. *breve* Horat. Sat. I, 2, 89. Ergo notio fubeft venuftatis alicujus cum brevitate et alacritate; fi ad animum transfertur, ingeniofæ fubtilitatis et acuminis. *brevis alvus*, h. venter fubftrictus. Varro ibid. *ventre modico, lumbis deorfum verfum preffis.* Et Nemefian. 244 *Immodicumque latus, parvæque ingentibus alvi.* 81. *Luxuriat toris animofum pectus*, ornate pro, pectus eft torofum et eminens pulpis, ut Serv. ait, h. *latum ac plenum*, ut Varroni ibid. Colum. autem: *lato et mufculorum toris numerofo pectore.* Pallad. *pectus late patens.* *Luxuriari* vero ex more de lætioribus incrementis.

82. Inter pulchros equorum colores refert *fpadicem glaucumque.* Quamquam de colorum apud veteres nominibus difficilis eft difputatio, ex loco tamen claffico Gellii II, 26 (poft virorum doctorum difputationes hic et ad Grat. Cyneg. 532. Salm. Exerc. Plin. pag. 935) fatis apparet, effe fpadicem, a fpadice palma dictum, ex rufo genere, et convenire cum noftro fufco colore a caftanea appellato: in equis color *badius, bai, baio.* *Nam phœniceus, quem tu græce φοίνικα dixifti, et rutilus et fpadix, phœnicei συνώνυμος, qui factus græce nofter eft, exuberantiam fplendoremque fignificant ruboris; quales funt fructus palmæ arboris, non admodum fole incocti, unde fpadici et phœniceo nomen eft. Spadica enim Dorici vocant avulfum e palma termitem cum fructu.* Jam *glaucus* in noftrum *grau*, quod proxime ad cæruleum accedit, incidere, ex iis, quæ ab Intpp., inprimis Martino, dicta funt, apparet. *Album* colorem hic pallidum, et a *candido*, nitente, quem ipfe alibi

Stare loco nefcit; micat auribus, et tremit artus;
Conlectumque premens volvit fub naribus ignem.
Denfa juba, et dextro jactata recumbit in armo. 86
At duplex agitur per lumbos fpina; cavatque

84. *tremit* Mentel. pr.——85. *fremens* Medic. cum quinque Heinf. Cantabrig. Erf. Edd. Ven. et Mediol. et Medic. Pierii a m. fec. Eft fane expeditius et facilius; an vero etiam verius? *tremens* Franc. a m. pr. At *premens* etiam Seneca epift. 95.——87. *Aut* tres Burm. *Et* Parrhaf. *Ac* Erf.

bi commendat: Æn. XII, 84, diverfum ponere potuit, etfi alias utrumque nomen promifcue adhibere foleat; quod Martinus docere volebat. Poteft tamen et illa ratio probari, ut *candor* in equis quidem aliis laudari potuerit, at in admiffario, de quo hic agitur, improbari. *Gilvus* tandem flavus color is effe videtur, qui ad mellis colorem proxime accedat. v. Salmaf. ad Solin. p. 181. Pro cineritio haberi video ab auctoribus Picturar. Herculan. T. I, pag. 131, Nota 2 et 138. De coloribus equorum omnino v. Bochart. Hieroz. II, 7, inprimifque de albo p. 104 fq., de gilvo p. 109.

83—85. Equus animofus et pugnandi ardor incenfus. Comparat cum h. l. Æfchylum S. ad Th. 394 fq. Schutzius ad e. l. et Statium Theb. VI, 389 fq. VIII, 382 fq. *micat auribus*, in foluta oratione, aures micant in capite, celeriter moventur, arriguntur. *agiles aures* Nemefian. Cyneg. 245. Et pro, tremit artubus, feu artus tremunt, magis poëtice dictum, *tremit artus*. 85. premit et volvit naribus *ignem*, ardentes anhelitus; *Ignem* fic dixerunt et alii poëtæ. Loca collegit Cerda. Hinc *Diomedis equi fpirantes naribus ignem* ap. Lucret. V, 29. *Fumant humentes calida de nare vapores* Nemef. Cyneg. 248. conf. Stat. Theb. VI, 471. 472. Multo magis res in Græcis obvia: πῦρ πνέοντες.

87. *Duplex fpina* ab omnibus veteribus in bono equo laudatur. vid. Varro II, 7, 5. Colum. VI, 29, 2. Geopon. XVI, 1. v. alios ap. Cerdam. Innuere videntur fpinam latam, craffam, ut maxime verfus clunes tamquam cavum fulcum faciat, nec tamen ipfa fpina appareat. Nemefian. Cyneg. 243 *Illis ampla fatis lævi funt æquora dorfo.* Idem Calpurn. Eclog. VI, 54 expreffit, *Terga fedent;* et forte hinc Ovidii Met. XII, 401 *Sic tergum feffile, fic ftant Pectora celfa toris.* Contrarium vitium, *extans* fpina apud Varronem, et Grat. Cyneg.

526

Tellurem, et folido graviter fonat ungula cornu.
Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus, et, quorum Graii meminere poëtæ,
Martis equi bijuges, et magni currus Achilli.
Talis et ipfe jubam cervice effundit equina
Conjugis adventu pernix Saturnus, et altum
Pelion hinnitu fugiens inplevit acuto.
Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam fegnior annis

88. *quatit ungula* Rom. Pierii; ex Æn. XI, 875. VIII, 596 et Ennio ap. Macrob. Sat. VI, 1. vid. Heinf. Cum *folido cornu* melius confentit *fonat. graviter folido* Menag. pr.——89. *Amyclæis habenis* Mentel. et Menag. pr. fragm. Moret. Rottend. alter, Reg. *Amyclæ et* Rom.——90. *Grai* fcribunt multi codd. antiquiores, ut et alibi. v. Pierium.——91. *Achilli* Heinf. e Mentel. pr. Gud. et duobus aliis. Adde Goth. fec. *Achilles* Medic. a m. pr. pro *Achillei*. At *Achillis* Rom. cum al. v. ad Æn. I, 30. ——92. *effundit* Heinf. repofuit, motus auctoritate Romani, Medicei et aliorum vetuftiff. codd. Sic et tres ap. Martin.; ratio tamen tuetur vulgatam alteram multorum lectionem: *effudit*. Sic et uterque Goth. *fudit* aliquot Pieriani, et Leid. a m. pr. *ipfe comam* Moret. alt. et Rottend. tert. *jubam in cervice* Goth. fec. *equinam* Menag. pr. et Zulich. cum Erf. *equinæ* Rottend. alter.——95. *Hinc* Medic. *gravis* a Goth. pr., et *jam* abeft a Regio Martin. *fegnior ætas* Romanus. *annus* ed. Norimb.

526 *fi tenuis dorfo curvatur fpina*. 88. *folido cornu*; vult ungulas duras effe; ut monent Varro, Colum. l. l., ut follenne epitheton *μώνυχες*, *κρατερώνυχες ἵπποι*. *Sonat*, et hoc proprie; *et urbem Eques fonante verberabit ungula* Horat. Epod. 16, 12. vid. Xenoph. de re equ. cap. 1, §. 3.

90. *Cyllarus* equus communiter Caftori foli tribuitur, qui *ἱππόδαμος* jam Homero Odyff. λ, 299 dictus. Nec minus tamen interdum uterque frater equis infidet. Sunt tandem et loca ab Intpp. excitata, in quibus Cyllarus Polluci tribuitur, v. Cerda et Martinus. *Amyclæ*, Laconicæ urbs, Tyndarei regia, in qua educati Caftor et Pollux. Res nota. 91. *Martis equi* ex Homero Iliad. ο, 119 noti. Male Servius Δεῖμον et Φόβον, qui Martis funt comites ac filii, eos appellatos tradit. *currus Achillis*, h. equi ap. Homer. Iliad. π, 148 fq. 92. Talem formam habebat (at quam ornate hoc poëta extulit!)

Deficit, abde domo; nec turpi ignosce senectæ.
Frigidus in Venerem senior, frustraque laborem

96. *et turpi* aut *turpique* emendare voluere viri docti apud Burm., sed vid. Not. *senecta* Gud. a m. pr.——97. *in Venerem est senior* Reg. Martin. *in Venere segnior* Medic. a m. pr.

tulit!) Saturnus, cum equi speciem assumsisset, ut furta sua cum Philyra, Oceani filia (unde Chiron natus), in Pelio Opem celaret. v. Apollon. II, 1236 sq. Apollod. I, 2, 4. Hygin. f. 138. Probus ad h. l.

96. Parum diuturnus est vigor equi admissarii: hinc necessitas imposita, subinde submittendi alium (vs. 73). *abde domo, nec turpi ignosce senectæ.* Varie tentatus ab Intpp. locus. *Abdere* est proprie dare abs se, amovere, rejicere: ut Tibull. II, 1, 82 *Et procul ardentes*, hinc *procul, abde faces*, remove. Jam *abdere domo* ex *usu* sermonis esse potest s. *in domo*, s. *a domo*. Hinc ambiguitas loci. Nihil adeo impedit, quo minus equus admissarius, qui ab armentis removetur et in stabulo ad opus faciendum habetur, *domo abdi* dici possit; persistit quoque in hoc tuendo Ouwens N. Hag. p. 585, et laudat Horat. I Epist. I, 5 de emerito gladiatore: *latet abditus agro.* Obstare putatur Nemesiani imitatio Cyneg. 141, ubi de catulis recenti partu editis: *Sin vero hæc cura est, melior ne forte necetur*, Abdaturve domo; *catulosque probare voluntas:* ubi apparet esse, amoveatur, removeatur, vendatur. Advocarunt eo et exposuerunt locum nostrum Intpp., ut tamen perperam ad solum τὸ *emere*, quod nimis angustum est, revocent. Potest tamen et ibi esse in *domo abdi*, domi teneri et haberi ad usus domesticos. Copiose quoque de h. l. egit Gronov. de Pec. Vet. IV, 8. quem si sequaris, ut *abdere* sit *a domo*, removere, jubet poëta diligentem patremfamilias amovere, ablegare, a prædio, quocunque modo, adeoque vel vendere, effetum et inutilem ad admissuram (quamquam ille aliis adhuc laboribus sufficere potest) equum, quamvis senectæ miseratio subeat; esse enim eam *turpem*, vel, communi senectutis epitheto, respectu *juventæ, pulchræ, speciosæ, nitidæ*; vel ex sqq., qua ille se turpiter det, nec in Venerem satis animi ac virium habeat. Ovidius hoc Trist. IV, 8, 19 *Ne cadat et multas palmas inhonestet adeptas*; si quidem versus est Ovidii. *turpi finem donate senectæ* ad nostri ductum Silius XV, 654, ut jam Cerda vidit. Ouwens l. l. jungebat: *et ignosce senectæ non turpi.*

97. Quanto cum dilectu voluptatem *laborem* (quamquam hoc proprium hac in re. v. inf. ad v. 127) et *ingratum* et *trahere*

Ingratum trahit; et, si quando ad prœlia ventum est,
Ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incassum furit. Ergo animos ævumque notabis
Præcipue; hinc alias artis, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.
Nonne vides, quum præcipiti certamine campum
Conripuere, ruuntque effusi carcere currus;

99. *in* abest a Medic. a m. pr. et Gud. et Schol. Juvenal. VI, 366, qui tamen male *magnus nam viribus*, at idem ad Sat. X, 205 vulgatum exhibet. *in stipula* Romanus.——100. *ruit* Erf. *animum* quart. Moret. Forte malis *annos ævumque*. De annis enim agitur. Verum declaravit vigorem juventæ *animos ævumque*.——101. *moremque parentum* emendabat Markland. ad Stat. Silv. V, 3, 138, sed vid. Burm. et Notam. *prolisque parentem* conj. Jo. Schrader.——102. *color* unus Arundel.——103. *conamine* veteres aliquot ap. Pierium. Redeunt hi versus Æn. V, 144. 145 ——104. *que* abest a Menag. pr.

bere pro perficere dixit! et 98 *prælia:* quæ perperam ad veram pugnam ac bellum retulit Cerda; etsi ad veram pugnam hæc transtulit Silius V, 571—573 in loco hinc imitatione expresso. *prælia* Veneris frequenter. cf. Æn. XI, 736. 101. Primum itaque in equo observandum, quo *animo* ac spiritu, qua *ætate* sit; tum demum altero loco etiam alias *artes*, virtutes, *prolemque parentum*, h. si quos alios jam pullos iidem parentes ediderint, qua ii sint indole, quo vigore, v. Burm. Nam eo sensu, ut pullos, quos olim ipse jam procreaverit, respicias, quemadmodum Varro de ariete præcipit II, 2, 4, accipi nequit, quia de novo admissario hic agitur. At idem II, 5, 9 de bubus: "*neque non præterea*, ut mares feminis boni sint, quorum et forma est spectanda, et qui ex his orti sunt, ut respondeant ad parentum speciem." 102. Tandem hoc observa, quem sensum victoriæ aut ignominiæ habeat.

103—112. Præclare hæc exemplo splendidissimo exornat. Nota et modum illud efferendi: *Nonne vides.* Deest tamen *ut.* Scilicet pergere volebat: *quantus amor laudum.* Cum vero tot alia interposita essent, novam exorsus est sententiam. Expressus autem locus ex Homero Iliad. Ψ, 362 sqq., quem comparent harum rerum studiosi; nam singula enotare longum esset; et cf. Æn. V, 144 sqq. 104. *corripuere certamine*, pro *cursu*, quo certant. *effusi carcere* v. Ge. I, 512.

Quum ſpes adrectæ juvenum, exſultantiaque haurit
Corda pavor pulſans: illi inſtant verbere torto,
Et proni dant lora: volat vi fervidus axis:
Jamque humiles, jamque elati ſublime videntur
Aëra per vacuum ferri, atque adſurgere in auras;
Nec mora, nec requies; at fulvæ nimbus arenæ
Tollitur; humeſcunt ſpumis flatuque ſequentum:
Tantus amor laudum, tantæ eſt victoria curæ.
Primus Erichthonius currus et quatuor auſus

105. 106. Iidem fere verſus inf. Æn. V, 137. 138, ubi vide.——107. *vocat* Medic. a m. pr., perpetuo lapſu.——108. *elatis* Medic. *alatis* Gud. ——109. *Aëra per tenerum* Macrob. Sat. VI, 13, ut alias poëta Æn. IX, 699, ubi vid. Heinſ. *exſurgere* Romanus, cum quatuor apud Burm. Goth. ſec. *inſurgere* Longob. et Oblongus Pierii. *in aures* iidem cum aliis.—— 110. *ut* Zulich., ut ſit: *ut tollitur!*——112. *tanta eſt* Medic. cum nonnullis. *eſt* etiam ab aliis abeſt.——113. *quattuor* fere ſcribitur ex more: ſed judicio parum explorato. cf. V. L. ad Æn. I, 223.

I, 512. 105. *ſpes arrectæ juvenum*, h. aurigarum; in ſoluta oratione: *animi ſunt arrecti ſpe.* Ita et exponenda Æn. XI, 452 *arrectæ ſtimulis haud mollibus iræ.* V, 138 *laudum arrecta cupido.* *exſultantia corda*, h. micantia, trepidantia, non modo metu ignominiæ, ut dixit Lucret. III, 142 *Hic* (in pectore) *exſultat enim Pavor ac Metus;* verum etiam omnino toto illo animi motu, quo in tali tempore animus agitari ſolet. Arbitror enim, omnem illum animi tumultum et æſtum ſpe, metu, expectatione, laudis ſtudio, pudore ſubinde pectus vexante, a poëta per *pavorem* ſignificari. *Pavor* autem *haurit corda*, exhaurit, dum ſanguinis liberum meatum intercludit et impedit, quod ſenſus et experientia docet. Hinc pallor. Male Servium ſequuti interpretabantur: *ferit*, ut Æn. X, 314 *latus hauritur*, de enſe; idem pavor *pulſans:* nam cor palpitat pavore. 106. *verbere torto*, torti flagelli; aut *verber* pro flagello; ut ſæpiſſime. 107. *volat vi*, cum impetu. 108. 109. *Jamque humiles*,—plane ex Hom. l. l. 368. 369. Quam magnifica autem illa, *Aëra per* (nam *vacuum* ornat, ut ſæpe) et *adſurgere in auras!* 110. *fulvæ nimbus arenæ Tollitur:* certavit cum Homer. l. l. 365 ὑπὸ δὲ ϛέρνοισι κονίη Ἵϛατ' ἀειρομένη, ὥϛε νέφος ἠὲ θύελλα. 111. cf. Homer. l. l. Iliad. Ψ, 380. 112. *amor laudum*, cupiditas, ut ſemper poëtæ.

113. *Erichthonium*, Athenarum

Jungere equos, rapidusque rotis insistere victor.
Frena Pelethronii Lapithæ gyrosque dedere
Inpositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, et gressus glomerare superbos.
Æquus uterque labor; æque juvenemque magistri
Exquirunt, calidumque animis, et cursibus acrem;
Quamvis sæpe fuga versos ille egerit hostis,

114. *rapidusque* Heins. e Romano, Medic. a m. pr. et aliis, etiam Servio. Vulgo, *rapidisque*, ut nostri, et omnes Martini, præter unum Arundel. *vector*, ἐπιβάτης, emendabat Meursius Exerc. Crit. P. II, lib. IV, c. 27; nec dubito, hoc idem aliis in mentem venisse. Sed ποιητικώτερον *victor*; de cursus certamine agitur. 116. *Imposito* Goth. pr. *Impositum dorsoque equitem* legendum putabat Reiskius.——118. *Durus uterque labor* Philargyr., forte ex interpretatione. *juvenumque* Goth. pr.——119. *que* abest a Goth. sec. *in cursibus* Parrhas. *calidis* unus Arundel.

rum regem post Amphictyonem, quadrigas juvenisse, tradunt quoque alii. Novum est, quod, Lapithas (quos a saltu *Pelethronio* in Pelio monte Thessaliæ designat) equorum primos domitores fuisse, narrat Maro. Apud Plinium VII, 56 *Equo vehi Bellerophontem; frenos et strata equorum Pelethronium; pugnare ex equo Thessalos, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem* (invenisse dicunt). *Bigas prima junxit Phrygum natio, quadrigas Erichthonius.* Est adeo Pelethronius vir Lapitha ap. Plin. add. Hygin. f. 274, ubi vid. Not. Frenorum inventum Bellerophonti Pindar. Ol. 13, 90 sq. tribuit loco præclaro. Scilicet non historica fide, sed aut fama obscura aut poëtæ figmento talia nituntur. 114. *rotis insistere*, quadrigarum cursu certare. *rapidus* (epitheto a cursu petito) et *victor* certamine: omnia ornate! 115. *gyros dedere*, h. invenere, docuere, equum in gyrum flectere. cf. ad Tibull. IV, 1, 94. 116. *equitem* veteres Grammatici pro equo dictum volebant. v. Gell. XVIII, 5. Macrob. Sat. VII, 9. Perperam; cur *eques* non *insultare* dicatur, qui et incedere, decurrere? v. h. l. Burm. *Insultare docet campis* jam Varius ante Virgilium dixerat apud Macrob. VI, 2 in præclaris versibus: *Quem non ille sinit lentæ moderator habenæ, Qua velit, ire; sed, angusto prius ore* (leg. orbe) *coërcens, Insultare docet campis fingitque docendo.* Tum *eques sub armis*, armatus; idem eques *insultat solo* et *glomerat gressum*, quatenus equum id facere cogit. *Lapithæ* itaque *docuere*, exemplo suo, *equitem insultare solo*, h. primi fuere hujus artis auctores.

118. In utroque equorum usu,

Et patriam Epirum referat, fortiſque Mycenas,
Neptunique ipſa deducat origine gentem.
His animadverſis inſtant ſub tempus, et omnis
Inpendunt curas denſo diſtendere pingui,
Quem legere ducem, et pecori dixere maritum;
Pubenteſque ſecant herbas, fluvioſque miniſtrant;

121. *Cyprum referat* unus Mead.——122. *ipſam* uterque Arundel. *origine nomen* Romanus, quod ſæpe pro gente, genere, familia. vid. Heinſ. et Burm. h. l. *mentem* ed. Ven. 1475.——123. *His anima adverſis* Medic. *inſtat* Menag. ſec. *omnem—curam* Erf.——124. *Impendent* quart. Moret. *diſtinguere* Leid. unus.——125. *duxere* in Romano fuiſſe, notatum invenit Burm., ſed a Bartolo nil annotatum. At ſic leg. in Cantabrig. et ed. Ven. 1482 et a Paullo Manutio. *dixiſſe* Franc. *Quem legere virum* Serv. ad Ecl. VII, 7.——126. Exemplum loci, in quo ratio critica codd. conſenſum elevat. Antiquiſſimi omnes *Florentiſque*. Sic et Gell. I, 22. At *Pubenteſque* Ven. Voſſ. Moret. quart. et pr. a m. ſec. Rottend. tert. pro var. lect. et Reg., item unus Arundel. et aliquot Pieriani, et ſic Servius. Primus induxit in editos Ge. Fabric. Commelin. Steph. Niſi dicendum, hanc lectionem ex Æn. IV, 514 tranſlatam eſſe: *Falcibus et meſſæ ad lunam quæruntur aënis Pubentes herbæ.* Brunck. *Florentis* revocavit.

uſu, nimirum et equeſtri hoc, curſus quadrigarumque, et admiſſionis illo (ſic ſententiarum ordo v. 95 poſtulat), juventus omnium maxime et vigor juvenilis ſpectatur; nec refert, eum jam multis præliis interfuiſſe et præclaro genere aut ſtirpe eſſe ortum; niſi ſcilicet juvenilis ætas adſit. *magiſtri*, ut bene monet Ouwens p. 588, h. l. ſunt alendorum equorum ſtudioſi, non fingendorum. Sic inf. 445 ovium, et IV, 283 qui apes colit, apiarius. 121. *Epirus* (v. ſup. Georg. I, 59. cf. Bochart. Hieroz. II, 6) et *Mycenæ* cum tota Argolide (v. ſup. v. 44) equos præſtantiſſimos alebant. 122. Quamvis genus ducat ab ipſo Neptuno, a quo et Cerere, in equum converſis, *Arion* ille notiſſimus in fabulis equus natus fuit. Variat tamen fabula.

123—134. De admiſſura ipſa præcipit. Equus et taurus (nam v. 49 de utroque præcipere incipiebat. conf. Martin.) ea ingruente ſaginandi, equæ ac vaccæ ſunt macerandæ. Commune præceptum Varronis II, 5, Columellæ VI, 27, 8, Palladii et omnium, qui hac de re præceperunt. *pingue* pro pinguedine; ſagina, ut in Lucretii verſu I, 258 agnoſcebat Philargyrius: *Hinc feſſæ pecudes pingui per pabula læta Corpora deponunt*; quamquam ibi duplici epitheto ſervare malim: *Hinc feſſæ pecudes pingues,*

Farraque; ne blando nequeat fupereffe labori;
Invalidique patrum referant jejunia nati.
Ipfa autem macie tenuant armenta volentes;
Atque, ubi concubitus primos jam nota voluptas
Sollicitat, frondifque negant, et fontibus arcent.
Sæpe etiam curfu quatiunt, et fole fatigant,
Quum graviter tunfis gemit area frugibus, et quum

127. *nequeat* e vetuftioribus poft Pierium Heinf. Ita tamen jam Nauger. correxerat Ald. tert. *nequeant* vulgo. *nec—nequeant* Goth. pr.——128. *nati.* Per Pulmann. edd. irrepferat *gnati.*——129. *Ipfi* Leid. a m. fec. *nocte* pro *macie* ed. Argent., notante Reifkio——130. *nam nata voluptas* conjectabat Burm., et fic Cantabrig., fed vide Not. Jo. Schrader. tentabat: *ubi concubitus primi jam mota voluptas*, vel *c. primos innata voluptas* (ut IV Georg. 177 *innatus amor*, Ovid. VI. Met. 458 et fæpe) vel *ignota v.*——131. *et frondibus arcent* nonnulli ap. Pierium. Sic Philargyr. habebat, et Goth. fec.——133. *Tum* in ed. Cerd. *tonfis*, *tufis*, alii, ut femper.

pingues. *denfo*, non laxo, quod quibufdam potionibus per fraudem agafones facere confueverunt, ut bene Servius. Idem *dixere*, h. defignavere. Horat. Od. II, 7, 27 *Quem Venus arbitrum* dicit *bibendi?* *fluvios*, aquam. 127. Ut poffint fufficere—et ne pulli prodant patrum maciem et infirmitatem. Colum. VI, 27, 8 *eoque tempore, quo vocatur a feminis, roborandus eft largo cibo; et, appropinquante vere, ordeo ervoque faginandus* (hoc eft γεχεῖζειν. v. ad Geopon. XVI, 1, p. 1106), *ut Veneri fuperfit; quantoque fortior inierit, firmiora femina præbeat futuræ ftirpi.* conf. eund. VI, 24. Varr. II, 5, qui et II, 2, 13 *ordeum fi eft datum, firmiores fiunt ad laborem fuftinendum.* conf. fupra ad v. 97.

129. Ipfas autem feminas, equas et vaccas, ante admiffuram inftituto extenuare folent. *Voluptatem* hic ftimulos, defiderium voluptatis, effe, cf. Ecl. II, 65. Æn. X, 846, recte vidit Martinus; reliqua non æque. Ea voluptas *follicitat concubitus*, magis poëtice, quam follicitat, ftimulat, eas ad concubitus. *nota voluptas*, cujus jam fenfum habent, quam fentire incipiunt. *Notum* enim latiffime patet poëtis ad ea non modo, quibus adfuevimus, verum etiam, in quibus cum maxime verfamur, quæ fentimus, quorum confcii fumus, et quæ quocumque alio modo nos attingunt.

132. *quatiunt*, conficiunt, ut vires relaxentur. Nam, quæ quatiuntur, laxantur. Verfum 132 expreffit Val. Flacc. III,

21,

Surgentem ad Zephyrum paleæ jactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtuſior uſus
Sit genitali arvo, et ſulcos oblimet inertis;
Sed rapiat ſitiens Venerem, interiuſque recondat.
Rurſus cura patrum cadere, et ſuccedere matrum
Incipit. Exactis gravidæ quum menſibus errant:
Non illas gravibus quiſquam juga ducere plauſtris,

135. *obtunſior* ſcribunt antiquiſſimi.——136. *Sint* unus Mead. *auro* ed. Ven. 1475 et Goth. ſec. cum Erf. a m. pr. *ſulcoſque* ed. Baſ. 1586. *et* abeſt ap. Bedam. *ſuccos* Zulich. *inermes* Serv. ad Æn. XII, 370. Piget converrere tales quiſquilias.——137. *ſitiens rapiant* Parrhaſ.——138. *turba patrum* Goth. ſec. *eadem* pro *cadere* Ven. Poſſis quoque interpungere: *Incipit, exactis—errant. Non illas gravibus.* Tum poëta non animadvertit *gravidæ gravibis* ſibi ſuccedere.——140. *gravidus* unus Mead.

21. Ad v. 133 cf. Ge. I, 192 et 298, h. medio æſtu. Menſe Julio admittuntur tauri; at equi jam inde ab æquinoctio verno. cf. Martin. ad h. l.

135. 136. Ne partes genitales ſint obtuſiores, nimia obeſitate, ad uſum, quem habent in concipiendo fetu. Inde *uſus* pro ipſa re, qua quis utitur, adeoque pro natura et habitudine rei, quatenus ea ad certum uſum idonea eſt, dicitur. Sic ſupra II, 466 *uſus olivi* pro oleo. Et apud Horat. Od. III, 1, 42 *purpurarum uſus* pro purpura, qua quis utitur. Hoc idem exprimitur altero membro: *ne luxus*, luxurians pinguedo, *oblimet ſulcos inertes*, h. ne eæ partes (*ſulcos* eadem metaphora appellat, qua, ſecundum Græcos (αὔλακας, conf. ad Eurip. Phœn. 18), jam Lucretius erat uſus, ut *arvum* et alia dicuntur) oblimatæ ſint, h. obductæ, pinguedine intercluſæ; ſed ut celeriter concipiant genitalem auram. Hæc ultima v. 137 ex Lucret. IV, 1203. 1204 expreſſit, at et caſtius et venuſtius. Præivit jam Hippocrates de aëre et locis c. 10 extr. de Scytharum mulieribus. Alio ſenſu *Venerem rapere* ap. Horat. Sat. I, 3, 109.

138 ſq. Admiſſura facta admiſſarii negliguntur, et tota cura in matres gravidas convertitur.

139. Cum vicinæ partui ſunt, *exactis gravidæ menſibus errant.* v. Varro II, 7, 10 et reliqui de R. R. ſcriptores.

140. Proprie plauſtra ducuntur a bobus jugo junctis. Sed poëtica ratio vulgarem invertit. Quamquam vero idem præceptum ad equam, quadrigis ſeu bigis jungendam, pertinet, orationem

Non saltu superare viam sit passus, et acri
Carpere prata fuga, fluviosque innare rapaces;
Saltibus in vacuis pascant, et plena secundum
Flumina: muscus ubi, et viridissima gramine ripa;
Speluncæque tegant, et saxea procubet umbra.
Est lucos Silari circa ilicibusque virentem
Plurimus Alburnum volitans, qui nomen asilo

141. *saltus* Medic. Menag. alter.——142. *fluvios—minaces* Zulich. ex v. 77.——143. *pascuntur vero silvas* Nonius Marcellus in v. *secundum*; forte ex 314. *Pastibus in* expressum a Cerda. *pascunt* Medic. a m. pr. Moret. pr. unus Arundel.——144. *viridissima gramina ripæ* Medic. *gramina ripa* quart. Moret. *germine* unus Mead.——145. *procubat* Moret. sec. *protegat* Medic. a m. pr. Potest autem vel jungi et repeti: *ubi speluncæ tegant*; vel sejungi: *Flumina, muscus ubi et ripa. Speluncæque tegant, et s. p. v.*——146. *lucus* fragm. Vatic. Medic. a m. sec. et Leid., male. *Sileri* Medic. a m. pr., quod firmat Heins. *circum* Ven. *circa* Parrhas. *Est lucum Silari juxta* Seneca epist. 58.——147. *Pluribus* Seneca ibid. et tres ap. Burm., male; v. Georg. I, 187. *quoi* post Pierium ex antiquis aliquot. At *cui* Heinsiani et alii omnes. *asylo*, *asillo*, alii, male, et mox *œstron*.

tionem tamen poëta, ut variet, ad genus bovillum magis deflectit. *acri fuga*, celeri cursu. 143. *Saltus vacui*, in quibus solæ, quietæ, otiosæ pascant; seu, sine maritis, ut Philargyrius exponit. *plena flumina*, ne, dum aquam ex alto hauriunt, fetum elidant.

146—156. Arcendum esse a gravido pecore *asilum* ait, qui eum in omnibus pascuis, inprimis in pratis aquosis, obvius sit, maxime tamen in silvis montis Alburni, juxta Silarum, Lucaniæ fluvium, qui Tanagrum recipit, frequens esse solet; unde ab his locis a poëta declaratur. Etiamnum eas terras ab asilis infestari docent, qui de iis locis agunt aut narrant. Est autem *asilus*, noto inter Romanos nomine, Græco *οἶστρος* dictus (v. Odyss. χ, 300. et præter Apollon. I, 1265 sqq. Oppian. Hal. II, 521 sqq. cf. loca poëtico ornatu tumentia ap. Quinct. Smyrn. XI, 207 sq. Tryphiod. 348 sq.), *volitans*, h. e. insectum, e vesparum genere (nec multum ab eo diversus *μύωψ*, forte et *tabanus* apud Varronem R. R. II, 5, 14, quem eundem vulgo cum asilo putant), sine proboscide, at aculeo seu spiculo in cauda acutissimo, quo ova intra cutem armentorum demittit. Martinus laudat *Ant. Vallisneri Esperienze ed Osservazioni intorno all' origine, sviluppi e costumi di vari Insetti* (in Opp. T. I, p. 225). Adde *Reaumur des Insectes* Vol. IV, p. 504 sqq.

148.

Romanum eſt, œſtrum Graii vertere vocantes;
Aſper, acerba ſonans; quo tota exterrita ſilvis
Diffugiunt armenta; furit mugitibus æther
Concuſſus, ſilvæque et ſicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monſtro horribilis exercuit iras
Inachiæ Juno peſtem meditata juvencæ.
Hunc quoque, nam mediis fervoribus acrior inſtat,
Arcebis gravido pecori, armentaque paſces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.

148. *eſt* abeſt a Goth. ſec. et tribus Martin. *Grai* fragm. Vatic. et alii, ut v. 90. *vocando* Longob. Pierii. *Graii venere vocantes* conjiciebat Reiſkius; ἐληλύθασι (pro κατελήφθησαν) καλῦντες.——149. *Aſpera* Goth. pr.——150. *Diffugunt* pro var. lect. Gud. *fugit mugitibus* fragm. Vatic.——151. *Tanacri* fragm. Vatic.——152. 153. aberant Moret. quart.——153. *peſtes* fragm. Moret. 154. *Hoc* Leid. tert. *Hanc* Zulich. *inſtant* Leid. pr. a m. pr.——155. *que* poſt *pecori* inſerit Medic. a m. ſec. Menag. pr., uterque Mead., male. *paſcis* fragm. Vatic.——156. *auſtris* Cantabrig. et edd. vett.——157. *in vitulos cura* ante Pierium legitur. *deducitur* Oblong. Pierii.

148. *vertere vocantes,* poëtica periphraſi, vocant, reddunt. Monendum erat; nam argutantur in hoc jam veteres Grammatici. 149. *Aſper,* iracundus, qui facile exacerbatur. *acerba ſonans,* pro acerbe; edens alarum membranis ſonitum et ſuſurrum graviſſimum. Ex Lucret. V, 34. 150. *Diffugiunt* cf. Valer. Flacc. III, 581. *furit æther,* reſonat repercuſſus furentum mugitu. Alias: furit mugitus per ætherem. 151. *ſiccus Tanager,* æſtu ſolis exſiccatus, in eundem Silarum defluens torrens. Sic ξηρὸς Κράςις, verius Κρᾶθις, ap. Herod. V, 45, vbi cf. Weſſel. Habuit autem poëta ante oculos Homer. Odyſſ. χ, 300 ſq. Apollon. I, 1265 ſqq.

152. *Hoc monſtro,* hoc aſilo, quem immiſit, *Inachiam juvencam,* Io, Inachi filiam, in vaccam mutatam, in furorem conjecit Juno. 153. *peſtem meditata,* grave malum excogitavit. 154. *mediis fervoribus,* medio die; h. parte diei qua fervidior æſtus eſt; at illud ornatius. Sic inf. v. 331 *mediis æſtibus.* *acrior inſtat,* ſævius vexat. 155. *arcebis pecori* exquiſitius, quam arce *a pecore.* conf. Burm. 156. *aſtra ducunt noctem,* quæ iis in conſpectum venientibus ſuccedit. Alias noctem, *Noctis currum ſequi* dicuntur *ſidera.* v. Tibull. II, 1, 87.

Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis;
Continuoque notas et nomina gentis inurunt,
Et, quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſervare ſacros, aut ſcindere terram
Et campum horrentem fractis invertere glebis;
Cetera paſcuntur viridis armenta per herbas.
Tu quos ad ſtudium atque uſum formabis agreſtem,
Jam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum faciles animi juvenum, dum mobilis ætas.

159. Turbata oratio in copula: *Et* non habet alterum, quod ei reſpondeat; niſi tertio loco *aut* pro *et* dictum velis. Videri poteſt *et* explicative poſitum pro, et quidem hoc facere ſolent iis, quos aut—aut. Eſt tertia eaque præferenda ratio, ut poſt *et* elicias: *deſignant* aut ſimile quid ex: *inurunt*. Forte fuit *Ecquos*. *Si quos*. Aut ſcribendum: *Et ſcindere terram Ac campum;* hoc tamen inſuavi ſono. *malunt* Moret. pr. unus Mead. *malit* Ven. et alter Mead.——160. *ſacros* omnes vetuſti. *ſacris* vulgg. edd. ante Heinſ. cum nonnullis codd.——162. *paſcantur* Voſſ. pr. Leid. pr. nec male. Cæterum Martinus, quem olim minus bene ſequutus eram, novum præceptum orditur a v. 162 *Cetera—per herbas: Tu quos*. Quod fit admodum dure.——163. *ad ſtudia* Romanus, Gudian. pro var. lect. Parrhaſ. a m. ſec. *ſervabis* fragm. Moret.

157. A gravidis et enixis matribus cura ad pullos et vitulos transfertur. Orationem ut definite inſtituat: tantum de vitulis memorat. 158. *Nomen* ſtirpis ac *generis inurunt nota* (v. Æn. III, 444, et ad Calpurn. V, 84) ſeu ſigno, quo id denotetur, *et* inurunt hoc etiam iis, *quos*. 159. *ſubmittere* in locum eorum, quos ad feturam torpere vident. vid. ad v. 73. *habendo:* ornat, quod habetur, alitur. v. Georg. I, 3. Ad ſententiam v. Varro R. R. II, 7, 15. *aris ſervare* decentius erat, quam lanio tradere. 161. *campum horrentem*, ſpinis et herbis obductum, incultum. 162. *Cetera armenta*, reliqui quidem omnes vituli in communi grege paſcuntur. 163. Tranſit ad aliud præceptum, quod nova formula orditur: *Tu quos:* ut et alibi fecit. Præcipit autem, eos, quos ad ſtudium agreſte, h. opus ruſticum, educare paras, jam vitulos adſuefacere labori. Rationem domandi boves a Varrone petiit de R. R. I, 20. cf. Colum. VI, 2. Pallad. IV, 12. 164. *viamque inſiſte domandi*, artem et rationem ingredere, curam ſuſcipe domandi, h. e. jam tum mature doma. 165. *faciles animi*, molles, dociles. v. ad Tibull. I, 1, 40. *mobilis ætas*, in qua corpus mobile, εὐκίνητον, flexile, agile, vegetum.

166. 167.

Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Cervici ſubnecte; dehinc, ubi libera colla
Servitio adſuerint, ipſis e torquibus aptos
Junge pares, et coge gradum conferre juvencos;
Atque illis jam ſæpe rotæ ducantur inanes
Per terram, et ſummo veſtigia pulvere ſignent:
Poſt valido nitens ſub pondere faginus axis
Inſtrepat, et junctos temo trahat æreus orbis.
Interea pubi indomitæ non gramina tantum,
Nec veſcas ſalicum frondes, ulvamque paluſtrem,

166. *At primum* edd. vett. *Et* Nonius. *lapſos* Reg. Martini. *ciclos* aliquot codd. et ed. Ven. *circos* Gud. pro div. lect. Parrhaſ. Goth. ſec. et fragm. Vatic. a m. pr. cum Julio Sabino.——167. *Cervice* Medic., ſed idem *ſub nocte* et *criclos* a m. pr. *deinde* unus Mead.——168. *ipſos tunc* Zulich. Goth. ſec. *ipſos et* Moret. quart. *ipſis de* Oblong. *ipſis et* Longob. Pierii. *ipſis ex* Reg. *ipſis cum* unus Mead. *aptis* Zulich. *actos* duo.——169. *gradus* Goth. ſec. *juvencis* Medic. a m. pr.——170. *Atque illos* Medic. a m. pr. *ducuntur* Rottend, pr. et unus Mead. Mentel. pr. *ductentur* Ven.——171. *ſumma* Rottend. alter. *ſignant* Rottend. tert. et Mentel. pr.——172. *validoque* alt. Menag.——173. *Inſtrepet* Goth. ſec. *terat* Erf. *vinctos* et *orbis* nonnulli ap. Pierium.——175. *Non* alt. Rottend. *veſcæ* Mentel. tert. *ſilvamque* Rom. Pierii, Parrhaſ. in marg. *ulvaſque* fragm. Vatic. a m. pr.

166. 167. Expreſſit verſum Nemeſian. Cyneg. 184 *Libera tunc primum conſueſcant colla ligari:* de catulis. 168. *aptos*, vinctos, nexos et illigatos invicem ex vimineis illis vinculis; non ex cornibus, ut jam tum ſtupor hominum multorum ferebat. 170. *rotæ inanes*, vacua plauſtra, quorum mox veſtigia intellige leviter expreſſa in pulvere, quia levia ſunt. 172. Tandem plauſtro ponderoſo et onuſto jungantur. At quam ornate hoc extulit! Pars ex Homeri illo Iliad. ε, 838 *μέγα δ' ἔβραχε φήγινος ἄξων*, verſa. *temo æreus*, ære, nunc ferro, firmatus. *juncti orbes*, rotæ, h. currus, cui temo junctus eſt.

174. *pubi indomitæ*, vitulis nondum domitis, donec domentur. 175. *veſcas ſalicum frondes*, exiles, tenues, parum ſuccoſas. *veſcum papaver* Georg. IV, 131, parva grana habens, ut ſatis docuere viri docti, et jam Philargyr. h. l. *ulva*, herbæ ac calami paluſtris genus, eadem cum *typha* noſtra habetur. conf. Martin. 176. *Sed*

Sed frumenta manu carpes ſata. Nec tibi fetæ,
More patrum, nivea inplebunt mulctraria vaccæ,
Sed tota in dulcis conſument ubera natos.
  Sin ad bella magis ſtudium turmaſque feroces,
Aut Alphea rotis prælabi flumina Piſæ,
Et Jovis in luco currus agitare volantis:
Primus equi labor eſt, animos atque arma videre

176. *Nec ubi* Moret. pr., quod Heinſio placebat, ut eſſet *necubi*, pro ne alicubi. Lucan. IX, 1058 *Necubi ſuppreſſus pereat gener.* At ſequitur, *implebunt.* 177. *mulgaria* nonnulli Pieriani, item apud Philargyr. et Nonium, qua forma et Valgium olim uſum fuiſſe notant Grammatici. Ad communem lectionem accedit aliorum ſcriptura: *mulctralia, multralia, multraria*, ut in fragm. Vatic. a m. pr. *mulcraria, mulctaria*, ut in Medic. a pr. m., *multaria.*——178. *Et* fragm. Vatic. *conſumant* Medic. a m. pr. *conſumunt* Rottend. tert. *conſumment* Gud.——179. *in turmaſque* Ven.——181. *Si Jovis* unus Mead. *volentis* fragm. Vatic.——182. *equis* Medic. *animoſque ad bella* alter Rottend. Jo. Schrader. poſt alia tentata legebat: *Primus equis labor eſt animoſis, arma videre:* quomodo enim equus *animos* videre poſſit? Scilicet *animi*, ut iræ, θυμὸς, pro pugna, quæ animoſe fit; et h. l. *animi et arma bellantum* ſunt poëtæ ipſi bellantes.

etiam *frumenta ſata*, herbas novellæ ſegetis. vid. Varro R. R. II, 5, 17.

176—178. Præceptum a multis veteribus et recentioribus, cum de bovillo, tum de ovillo genere repetitum. cf. Varro R. R. II, 2, 17. Colum. VII, 4, 3. Geopon. XVIII, 3 extr. Et pulchri verſus Calpurnii Ecl. V, 36 jam ab aliis laudati: *Parce tamen fetis; nec ſint compendia tanti, Deſtruat ut niveos venalis caſeus agnos; Nam tibi præcipuo fetura colatur amore.* Addit *more patrum*, quod ſolebant majores facere, priſci patresfamilias et agricolæ. Ambiguum quidem per verba eſt, utrum fecerint; ex Varrone tamen videtur probabilius eſſe alterum, matribus olim mulgendo fuiſſe lac ſubductum.

179—181. Sin magis eſt ſtudium, *formare* (vſ. 163) pullos (igitur quæ de vitulis præcepit, ad equos jugo ruſticoque uſui deſtinatos non minus pertinent). *ad bella turmaſque*, h. uſum bellicum, *aut prælabi*, ſ. præterlabi, *rotis*, quadrigarum certamine, ſcil. magis ſtudium eſt. De certamine Olympico eum loqui, ſatis patet, quod habebatur juxta Alpheum. vid. v. 19. In luco Jovis erat ſtadium, ut ex Strabone et Pauſania apparet.

182—184. Ante omnia equus adſuefaciendus eſt (hoc eſt: *primus equi labor eſt*) *videre*, ut

Bellantum, lituosque pati; tractuque gementem
Ferre rotam, et stabulo frenos audire sonantis;
Tum magis atque magis blandis gaudere magistri
Laudibus, et plausæ sonitum cervicis amare.
Atque hæc jam primo depulsus ab ubere matris
Audeat, inque vicem det mollibus ora capistris
Invalidus, etiamque tremens, etiam inscius ævi.
At tribus exactis ubi quarta adcesserit æstas,

184. *stabulis* apud Nonium in *frenos*, et unus Mead. *audere* Medic. a m. pr. conf. ad v. 188.——186. *Plausibus et plausæ* Zulich. pr. Moret. Goth. sec. *amaræ* fragm. Vatic. a m. sec.——188. *Audeat* Heins. recepit ex Medic. ac Gud. a m. pr., Mentelianis, Reg.; et sic Romanus videtur legisse. Ita et fragm. Vatic. *Audiat* vulgo, minus bene. vid. Not. *inque diem, inque viam, inque fidem* tentabat Jo. Schrader.——189. *et jamque—et jam* Heins. disjunxerat Charisii auctoritate. Et sic libri nonnulli; cf. Pierium; et edd. vett. Enimvero *jam—jamque* aut *jamque—jamque* dici obvium est; at, *et jamque—et jam*, ut in primo membra altera copulativa sit otiosa, poni posse valde dubito. Magis itaque vulgatior ratio, *etiam—etiam*, placet; ut in priore parte adjuncta copula jungat reliqua cum antecedente: *Invalidus et etiamnum tremens, etiamnum inscius ævi*. cf. Æn. VI, 485. Atque ita plane fragm. Vatic. Medic. interpolatus *jamjamque tremens, jamjam inscius*, cum a pr. m. *etiamque* scriptum bis fuisset. *jamjamque* etiam in Moret. fragm. *Invalidusque* Regius Martini. *etiamque* Parrhas.——190. *Ac* Menag. pr. et Reg. Martini. *æstas* Heins. reposuit, ut habebat Romanus, Gudian. Mentel.

ut videat, videre toleret bellantes, seu pugnas et lituos tubasque audire, aut strepitum curruum frenorumque *ferre*, perferre auribus; *rotam*, currum, *gementem tractu*, stridentem, dum trahitur; et in *stabulo frenos audire sonantes*, de hoc v. Varro R. R. II, 7, 12. Geopon. XVI, 1; res nota. 186. Expressit verba Nemes. Cyneg. 295. 296 *Cura sit, atque toros manibus percurrere equorum, Gaudeat ut plausu sonipes, lætumque relaxet Corpus.* Est hoc *palpare*, ποππύζειν.

187. *jam primo depulsus ab ubere*, pro, quam primum, statim ac. cf. sup. v. 130. *Audeat*, pro faciat, præclare; quatenus pullus non expavescit ad plausus. *invicem*, vicissim, quod his adsuescit opera tua. 189. Equus ferox, indomitus, potest videri *conscius* esse *ætatis*, juventæ, vigoris, virium; itaque *inscius ævi*, virium, quas nondum nec habet nec expertus est. Valer. Fl. I, 771 *ævi rudis altera proles*, h. ævo, ætate rudi. Recte Servius: nondum habens ab annis fiduciam.

190. Vid. Varro R. R. II, 7, 13. Colum. VI, 29, 4.

191.

Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
Compositis, sinuetque alterna volumina crurum;
Sitque laboranti similis; tum cursibus auras,
Tum vocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Æquora, vix summa vestigia ponat arena:
Qualis Hyperboreis Aquilo quum densus ab oris

Mentel. pr. a m. pr. et Zulichem., uterque Arundel. Mead., et vett. edd., ut Ven. et Mediol., etiam fragm. Vatic., sicque edidit Naugerius, et qui eum seqq. Cæteri *ætas*, quod an pro anno absolute dixerit ullus poëta, mihi quidem nondum liquet; ubicunque enim legitur, varietatem lectionis invenias. conf. Pier. et Burm. cf. inf. Georg. IV, 207. Agnoscit tamen hoc Servius et Nonius Marcellus in *Exigere*. Porro idem Romanus *acceperit;* sic et Regius ap. Burm., exquisitiore, puto, ratione. cf. Ecl. VIII, 39, at fragm. Vatic. a pr. m. *occeperit.*——192. *currum* Medic. a m. pr. Rottend. tert.——193. *cum cursibus* Reg. et Parrhas. in marg., fragm. Vatic. a m. sec. cum Goth. sec. *cruribus* Edit. Norimb.——194. *Tum vocet* Heins. reposuit ex Medic. et optimo quoque; etiam Romanus sic habet: *Provocet*, quod vulgare, editur vulgo. *Tum movet* vel *vocet* Zulich. *Cum vocet* alter Menag. *Advocet* unus Arundel. *petat* tert. Rottend., ex interpret.——195. *perit* alter Moret. *verrat* Moret. quartus, qui a m. pr. *resonat vestigiat*. *signat* apud Serv. ad Æn. V, 317.——196. *condensus* Menag. alter. *boris* duo.

191. 192. *Carpere gyrum*, ut viam, campum; h. in gyrum seu orbem ire. *sonare gradibus compositis*, incedere, ungula sonante, gressibus numerosis. *sinuet alterna volumina crurum*, h. alte tollat, jactet, crura alternis; at quam pulchre! 193. 194. *tum, tum cursibus auras vocet;* h. provocet, ut recte interpretati sunt viri docti ex solenni poëtarum usu, etiam Græcorum. Paulio diversa ratione *ventos velis vocare* dicitur, qui extendit vela ad recipiendum ventum; et *alis ventos vocat*, advocat, avis, quæ eas expandit ad volatum. In exemplis apud Heins. et Burmann. utraque notio confunditur; ad posteriorem spectant Æn. III, 253. IV, 417. 223. V, 211. VIII, 707. At in nostro loco ad currendum non opus est vento.

196—200. Cursus celeritatem cum vento comparat spirare incipiente. *Qualis aquilo volat, quum incubuit.* Porro *Hyperboreas oras* simpliciter pro borealibus et septemtrionalibus, ut infra v. 381, et IV, 517 dixit. *Aquilo densus*, non, ut volunt, qui denset nubila; sed qui magna cum vi et impetu late fertur; *densus* præterea pro dense. Ouwens N. H. pag. 589 *densum* perpetuo æqualique tenore spirantem, non per intervalla, accipere vult. *differt*

Incubuit, Scythiæque hiemis atque arida differt
Nubila: tum segetes altæ campique natantes
Lenibus horrescunt flabris, summæque sonorem
Dant silvæ, longique urguent ad litora fluctus:
Ille volat, simul arva fuga, simul æquora verrens.

197. *Incumbit* Goth. sec. *horrida* Toll. *arrida* Franc. cf. inf. v. 458. *desert* alter Rottend. Gudian. a m. pr. Ed. Ven.——198. *dum segetes* octo boni codd. cum uno Arundel. et Mead. Martini; forte melius, ut minus impedita structura sit. Nunc esse puta: *Qualis Aquilo differt, quum incubuit. cum* Regius. *natantis* fragm. Vatic. Urget Jo. Schrader. *campos natantes* dici aqua submersos: ut sup. I, 371 *Omnia plenis Rura natant fossis.* Lucret. sæpe, v. c. VI, 1140 de Ægypto, et 266. Silius IV, 162, ubi Drak. Itaque conjicit *campique nitentes:* quod frequens de segete dici quis dubitet? Verum cogitandum, *campos* pro segete dictos; nihil autem magis consentaneum, quam *segetem natare, fluctuare,* dici, vento impulsam? Paullo diversum est, quod sup. *undantem buxo Cytorum* dixit II, 437, et II, 281 *ac late fluctuat omnis Aëre renidenti tellus:* etsi simili modo dici potuissent: campi segete natantes. Sed proxime ad Maronem Ausonius Mosella 194 *Tota natant crispis juga motibus, et tremit absens Pampinus:* de umbra in amnem projecta. Uti ap. Statium II Silv. 2, 49 *vitreeque natant prætoria ponto;* et *natæ umbra profundo* II Theb. 42. Imitationem loci notatam video ex Maximiano (personato Gallo) *Arva sub æstivis undant horrentia flabris.*——199. *sonoris* fragm. Voss.——200. *longeque* præscriptum est notæ Heinsianæ; nescio unde; nam ubique legitur editum *longique,* ut etiam Medic. Rom. et alii; et laudat Heins. *κύματα μακρὰ θαλάσσης,* *longeque* Medic. Pierii cum aliis.——201. abest versus a fragm. Moret. *verrit* citat Serv. ad Æn. IV, 72. *ipse* unus Arundel. *arma* Reg.

fert hiemes seu procellas, h. dissipat, ex Lucret. I, 273. *arida nubila,* nubes sine pluviis. *campi natantes,* segetes undantes ac fluctuantes; illustratum dudum a viris doctis; vid. ad Val. Fl. III, 525, ubi *tenui vagus innatat unda Crinis.* *Lenia flabra* videntur ab aquilone, qui densus incumbit, aliquantum esse aliena; enimvero segetes, utpote humiliores et cedentes, lenius, leniore cum strepitu, agitantur; arbores contra majorem venti impetum sustinentes, sonorem edunt ac fragorem. Mox *longi fluctus urguent,* pro longe, at multo exquisitius fluctus *longi,* qui e longinquo veniunt; *urguent,* protrudunt se, volvuntur. *Ille,* aquilo, volat; apposuit *ille,* quia tot ornamentis sententia erat intercepta. De equo hunc versum parum commode accipias. *fuga,* de celeri cursu ac motu, ut sæpe poëtæ. *Verrere* de ventis, ex more poëtarum, pro perflare.

202—204

Hic vel ad Elei metas et maxuma campi
Sudabit ſpatia, et ſpumas aget ore cruentas;
Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.
Tum demum craſſa magnum farragine corpus
Creſcere jam domitis ſinito; namque ante domandum 206

202. *Hinc* Medic. a m. ſec. Gud. et alii; et ſic fragm. Vatic. et Roman.; et recte; compara v. 190. 193. 205. ab hoc inde tempore, nunc demum. *Hic et ad* Comment. Cruq. ad Horat. Od. IV, 2. *et* etiam Rom. et Oblong. Pierii. *maxima Circi Sudabit ſpatia* conjiciebat Markland. ad Stat. Silv. V, 1, 21, nimis calide; ita *Eleus Circus* a poëta dictus eſſet. Jungenda ſunt: *ad metas et ſpatia campi Elei.*——203. *et* abeſt a Rottend. tert. et Parrhaſ. *agit* Leid. a m. pr. et fragm. Vatic.——204. *Bellica* Medic. a m. pr. Moret. pr. unus Mead. Goth. ſec., quod placebat Martino; recte tamen rejecit Heinſ. Eadem varietas alibi. v. Heinſ. *Belgia* Menag. pr. *ferat* fragm. Voſſ. *beſeda* Parrhaſ.——205. *Tu* Reg. *ferragine* Medic. a m. pr. Sic et alii ſcribunt, aut *feragine*. *ſartagine* Heinſ. conj. Cauſſam non video.——206. *domiti* tres ap. Burm.

202—204. Hic vel bonus erit in certaminibus, e quibus Olympica, tamquam præſtantius genus, memorat; vel agitandis curribus. At quam ornate ſingula! *maxima ſpatia*, pro magnis. De *ſpatiis* Georg. II extr. *Sudabit*, plus quam, decurret. E curribus *eſſeda Belgica* ponit. Cum de generoſioris equi munere agatur, deſiderari videtur nomen currus bellici, imprimis cum v. 179. *Sin ad bella magis* etc. dixiſſet. Jam Romam eſſedis vulgo uſi ſunt iter facientes: id quod poëta vix pro dignitate carminis memorare potuit; petierant autem uſum a Britannis, qui ex eſſedis pugnabant. conf. Cerda et Martin. Aut itaque dicendum: poëtam eſſeda pro nobiliore genere, bigis quadrigiſque lautorum hominum, quibus generoſiores equi jungi ſolent, poſuiſſe; ut paſſim Cæſarum, curribus triumphalibus, thenſis, ut apud Horat. Ep. II. 1, 192 de pompa triumphali in theatro exhibita etc., aut, quod praferam, pro curribus bellicis eſſeda dixit, a nobiliore genere ſive etiam ab origine, *Belgica*; apud Belgas enim, ut apud Britannos, uſus eorum erat; et quidem bellicus, ut ex Cæſare de B. Gall. conſtat. *feret*, ut v. 184, pro, patietur, dici, monet Burman.; nam pro *trahet* poni poſſe dubitat. Recte ſane; ſed poteſt equus etiam *ferre currum*, h. rapere, raptim auferre. *molli collo*, domito. Serv. 206. *ante domandum*, ante quam domentur, πρὸ τȣ̃ πωλοδαμνεῖσθαι. 207. 208. *prenſi* proprie. v. Georg.

Ingentis tollent animos, prenſique negabunt
Verbera lenta pati et duris parere lupatis.
Sed non ulla magis vires induſtria firmat,
Quam Venerem et cæci ſtimulos avertere amoris,
Sive boum, ſive eſt cui gratior uſus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in ſola relegant
Paſcua, poſt montem oppoſitum, et trans flumina lata;
Aut intus clauſos ſatura ad præſepia ſervant.
Carpit enim vires paullatim uritque videndo
Femina; nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbæ.
Dulcibus illa quidem inlecebris et ſæpe ſuperbos

207. *tollunt* duo, et Serv ad v. 174 in nonnullis Mſſ. *animos preſſique* Zulichem.——208. *Verbera dira* fragm. Moret. *dura* Reg.——209. *nonnulla* fragm. Vatic. a pr. m. *induſtria ſervat* vett. aliquot apud Pierium cum Ed. Ven.; alterum magis poëticum.——211. *quoi* fragm. Vatic., ut v. 6.——212. *Atque adeo* Moret. quart., ſed v. Heinſ. *procul atque infuſa reſurgunt* Ven. *relegat* Franc.——213. *appoſitum* Leid., quod Heinſ. probabat; recte rejecit Burm. cf. Not. *nata* Medic. a m. pr.——214. *Atque* Zulich.——216. *neque berbæ* Pierii Oblongus.

Georg. I, 285 *Et prenſos domitare boves.* *verbera lenta,* lenti flagelli. *lupatum,* frenum, lupis ſeu aculeis ferreis munitum.

209. Exſpatiatur in locum præclarum de armentorum furore ex Veneris ſtimulis. Parat autem tranſitum commode commemoratione virium nimia Venere exhauſtarum. *cæci amoris,* non, oculis capti, ſed, occulti, clam per venas et oſſa ſævientis.

212. Habuit locum ante oculos Columella VI, 27, 8, et verſum ſequentem Gratius Cyneg. 377 *trans altas ducere valles Admoneo; latumque fuga ſuperabitis amnem.* Ovid. Art. II, 487 *ſpatio remota per loca dividuos amne equos* dixit. 213. Dum *mons* eſt *interpoſitus* inter duo, utrique eſt *oppoſitus,* objectus. *lata* non otioſum eſt. 214. *ſatura præſepia* ſunt plena, uti is qui ſaturatus eſt. 215. *uritque videndo,* paſſive, macerat, conſumit, dum cernitur.

217. Illa quidem ſæpe amantes etiam pugnare cogit inter

Cornibus inter se subigit decernere amantis.
Pascitur in magna silva formosa juvenca:
Illi alternantes multa vi prœlia miscent
Vulneribus crebris; lavit ater corpora sanguis;
Versaque in obnixos urguentur cornua vasto
Cum gemitu; reboant silvæque et longus Olympus.

218. *subicit* Mentel. a pr. m.——219. *Sila* olim alios legisse, Servius memorat, quod ut fiat, nullam hic necessitatem cogere, ut in Æn. XII, 715 *Ac velut ingenti Sila, summove Taburno*; itaque vulgo ab Intpp. neglectum. Fateor tamen, mihi versum ante Servium inspectum jam dudum nimis tenuem visum fuisse, etiam sono minus gratum; ita ut expunctum esse mallem; tum post *silva* redeunt v. 223 *silvæ*. Nunc video in altero Æn. XII loco eandem comparationem institui, et taurorum pugnam narrari. *Sila* autem, mons silvosus, Apennini huc procurrentis jugi pars extrema, in extremis Bruttiorum oris, unde laudata illa *pix Brutia*. conf. sup. ad Georg. II, 438. Videndum itaque, annon revocandum hic sit: *Pascitur in magno Sila formosa juvenca*. Aut, *in magna Sila* (quod Brunck. admisit), modo constaret, Silam etiam feminino genere dictam esse. Ei enim, qui paullo modestioris est ingenii, non satis est, *silvam Silam* dici apud Plinium et Ciceronem; alioqui et *Sila nemus* efficeret, ut Sila neutrius generis sit; et *mons Ætna*, ut hæc sit masculini generis; aut, *Styx fluvius* et innumera similia. Quod vero etiamnum *la Sila* dicatur, non debebat memorari; nam innumera sunt vocabula recentioris sermonis genere mutato. De Sila silva unicus paullo disertior locus est Strabonis lib. VI, sed is corruptus. vid. Cluver.——220. Iidem fere versus Æn. XII, 720—723. *inter se cornua miscent* Zulich. *prœlia tollunt* unus Mead.——221. *lavit ater vulnera sanguis* ter apud Nonium occurrit; sed male, cum eodem jam versu *vulneribus crebris* præcesserit. Heins. *lavat* tres Burm. Medic. a m. sec.——222 *vergentur* Franc.——223. *Tum* Moret. pr. *resonant silvæ que* Medic., sed *reboant* et Nonius et Macrob. Sat. VI, 4 agnoscit, qui et a Lucretio (II, 28) acceptum affirmat. *que* post *silvæ* abest a Parrhas.

inter se. Loca alia poëtarum de pugna taurorum congessit Cerda. Plura in Statio et Flacco passim reperias. Add. Oppian. Cyneg. II, 43 seq. Jactant se in hoc argumento poëtæ. 219. Totus versus unum illud Apollonii II, 89 exprimit, φορβάδος ἀμφὶ βοός. De versu ipso, qui, ut nunc est, ingratus et jejunus esse videtur, emendando, vid. Var. Lect. 220. *alternantes*, ἀμειβόμενοι, pro vicissim, invicem inter se. cf. Æn. XII, 720—723. 221. *lavit*, poëticum verbum pro tingit, perfundit, defluit de corpore. Mox *obnixos* cum dilectu et vi. Nec omisit hujus vocis usum Statius, cum

Nec mos bellantis una ſtabulare: ſed alter
Victus abit, longeque ignotis exſulat oris;
Multa gemens ignominiam plagaſque ſuperbi
Victoris, tum, quos amiſit inultus, amores
Et ſtabula adſpectans regnis exceſſit avitis.
Ergo omni cura vires exercet, et inter
Dura jacet pernox inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus hirſutis et carice paſtus acuta;
Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit
Arboris obnixus trunco, ventoſque laceſſit

a Parrhaſ. *longus Olympus* pro vulgato *magnus Olympus* jam Heinſio probatum recepit Burm. ex uno Mediceo et Macrob. VI, 4 extr., ut ſit mons longo jugo excurrens. Verum h. l. *Olympus* non mons, ſed cælum; ut: *it clamor cælo.*——225. *excubat* Ven.——226. *ignominia* Leid. et Menag. ſec.——228. *ſtabuli* in Medic. a m. pr. Fogginius tamen non expreſſit. *excedit* Zulich.——229. *et intus* Ven.——230. *pernix* conſtanter libri et Grammatici, qui a *pernitendo* ductum eſſe *perſeverantem* contendunt. Quod ſi a Virgilio eſt, nove dixit. Nondum enim locum vidi, ubi *pernix* ita dictum eſſet; ſed ſemper eſt celer, acer, ſtrenuus, etiam in loco, quem male laudant, Horat. Epod. II, 42 *Pernicis uxor Appuli.* *Pernox* jam ab Ald. ed. alt. et tert. editum, male iterum relictum ab aliis, qui primam Aldinam expreſſere, multis doctis viris, etiam Scaligero, Heinſio, probatum revocavit Burm. Ex gloſſa Regii et Mentel. pr. Schol. Juvenal. VIII, 10, Philargyr. (in edit. Commelin. e cod. Palat. expreſſa) ſuſpicio erat, hoc jam olim in libris fuiſſe; et exhibent ſane uterque Mead. Cantabrig. Bodlei. et alter Arundel.——232. Hos verſus iterum appoſuit poëta Æn. XII, 104—106.——233. *innixus* Schol. Juvenal. XII, ſed et ibi Voſſ. *obnixus*. *adnixus* Toll. *obnixos* Gud. *truncos* alter Menag.

cum imitatione hunc locum exprimeret Theb. IV, 399. 227. Valerius Flaccus, jam Cerda monente, hinc accepit: taurus victor ubi—*reviſit Et patrium nemus, et bello quos ultus amores.* L. II, 548. 549. 228. *ſtabula adſpectans*, reſpiciens, retorquens oculos; ut facimus in re, quam inviti relinquimus. *exceſſit* docte mutato tempore, pro excedit.

229 ſqq. Præſtantiſſimum hunc locum, ut jamdudum viderunt cum Scalig. Poët. c. 14 Interpretes, imitati ſunt Lucan. II, 601—607 præclaro loco, Statius Theb. II, 323—330, Silius Ital. XVI, 4—10. 230. *inſtrato*, h. l. non ſtrato *cubili*, in nudo ſolo. Mox *carex*, junci genus. cf. Martin. h. l. et ad Eclog. III, 20. 232. *iraſci in cornua diſcit.* Cum ſententia

Ictibus, et ſparſa ad pugnam proludit arena.
Poſt, ubi conlectum robur vireſque refectæ,
Signa movet, præcepſque oblitum fertur in hoſtem:
Fluctus uti, medio cœpit quum albeſcere ponto,
Longius ex altoque ſinum trahit; utque, volutus
Ad terras, inmane ſonat per ſaxa, neque ipſo

234. f. *in pugnam*, ut Maronis mos fert. *præludit* Franc. conf. ad Æn. XII, 106. *aut ſparſa* Roman.——235. *Aſt ubi* Medic. Colot. *Poſtquam* r. Goth. ſec. *robor* ſcribit Romanus et Gud. *vireſque refectæ* Heinſ repoſuit e Mediceo, Gud. a m. pr. Rottend. tert. pro var. lect. Colot. Urſini. *receptæ* cæteri omnes, quod ægre dimittam. Etiam apud Lucan. l. c. II, 604 *Nec redit in paſtus, niſi cum cervice recepta* (ubi nunc Burm. *repleta* repoſuit) *Excuſſi placuere tori.* Et Statius II Theb. 326 *Cum profugo placuere tori, cervixque recepto Sanguine magna redit.* Unde Jo. Schrader. et h. l. tentabat *cervice recepta.* *vireſque recepit* Zulich.——236. *oblicum* (pro obliquum) Medic. Colotianus, Leid. unus. Sed hoc inſidiantis potius, quam ferocis et cum impetu ruentis. *et fertur* Mentel. alter pro *effertur*, ut Heinſ. putat.——237. *uti medio* Romanus cum aliis Pierii, decem apud Heinſ. et Burm. tres Martin. Goth. ſec.; et ita ſcribi debebat: repoſuique nunc cum Brunckio pro *ut in medio*. *uti in medio* duo Burm. Oblongus Pierii, et Regius Martin. *ubi in* ed. Ven. *in primo—ponto* Medic. a m. ſec., forte ex Æn. VII, 528 *Fluctus uti primo cœpit quum albeſcere vento*, ubi idem Medic. *ponto* habet. Sed vid. ad eum locum Var. Lect. De interpunctione vid. Not. h. l.——238. *ſinus* Menag. pr. *atque volutus* Ven. Parrhaſ. Erf.——239. *nec ipſo* ante Heinſ., ut alii. *neque ipſe* Goth. ſec., felici lapſu.

ſententia obvia ſit, in ratione grammatica aliquis hærere poſſit. *Iraſci in aliquem* nemo, puto, pro *alicui* dixerit; ſic tamen accipi video. Sed in poëtico ſermone duos modos confundere licet: iraſcens exercet ſe in cornua, ſeu in cornuum uſum; jam pro *iratus exercet ſe* ſimpliciter *iraſcitur* dixit. Eadem forma jam Euripides uſus erat Bacch. 742 Ταῦροι—κ' εἰς κέρας θυμούμενοι. Expeditiore ratione dictum: *Armenti modo dux vires in cornua ſumo*, Ovid. Met. VIII, 882.

236. Pulchre ex re militari, cum ſigna, aquilæ, inferuntur. conf. Ge. IV, 108. *oblitum*, qui omnem jam adverſarii ſui memoriam animo dimiſerat, adeoque ſecurum. Nil hic eſt, cur æſtues. 237—241. Laudata a multis comparatio, ex Homer. Iliad. δ, 422—426 expreſſa, notante jam Macrob. V, 13, repetita eadem Æn. VII, 528—530. *albeſcere*, quod de ſpumantibus maris fluctibus dictum illuſtrat Cerda, præclare pro exiſtere, oriri, ſurgere. 238. Poteſt, deleta interpunctione,

Monte minor procumbit; at ima exæstuat unda
Verticibus, nigramque alte subjectat arenam.
Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque,
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres,
In furias ignemque ruunt: Amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sævior erravit campis; nec funera volgo
Tam multa informes ursi stragemque dedere
Per silvas; tum sævus aper, tum pessima tigris.

240. *at una* tres. *et jam* Gud. a m. pr.——241. *subvectat* Medic. Romanus, optimi cum Menag. pr. Moret. quart. fragm. Moret. Ed. Mediol. Goth. sec. Sic et variatur Georg. IV, 385. *Vorticibus* et hic Medic. cum al.; et id constanter sequi debebat Heins.——242. *que* post *ferarum* abest a tribus.——243. *pecudis* Ven. *et pecudes* Leid. sec.——246. *Sævior occurrit campis* Moret. sec.; quod non miror arrisisse Heinsio et Burmanno.——247. *infames ursi* Zulich. *tum multa* Rottend. alter.——248. *Per silvas* Heins. e Medic. et aliis compluribus, non restituit, sed revocasse videri debet, nam sic jam Nauger. ediderat; irrepserat iterum in vulgg. *Per silvam*, quod alii habent. *tunc* hic et paullo post Goth. pr., ut forte plures, v. c. Romanus.

tione, cum Martino jungi:— *albescere ponto Longius.* At *ex alto* non cum illo cape, ex profundo; opponitur enim littori. Ita malim etiam addere *longius ex altoque.* Nec tamen est quod reprehendas in interpunctione, quam admisimus; respondent sibi: *longius ex altoque sinum trahit*, et, *volutus ad terram. sinum trahit fluctus*, facit, sinuatur, ex alto versus littus.

242 sq. Multi poëtæ varie hunc locum tractarunt. Sed proxime noster Lucretii vestigia pressit; inprimis I, 12 sqq., una cum Aristot. loco Histor. Anim. VI, 18. 246. *erravit*, pro est, esse solet. Poëticam orationem considera: dicta hæc pro: tum feræ, e quibus leænas et ursas primo loco nominat, efferatissimæ sunt. 247. *informes ursi*, deformes, turpes, cf. Cerda. De rabie ursorum ex Veneris stimulis, ut dilanient obvios, vid. Aristot. 11, Arrom. VI, 18. 249. Conf. loc. ap. Calabrum Paralip. V, 373. 374. 377. 378. Formam orationis vidimus jam sup. I, 447

Heu

Heu, male tum Libyæ folis erratur in agris.
Nonne vides, ut tota tremor pertentat equorum
Corpora, fi tantum notas odor adtulit auras?
Ac neque eos jam frena virum, neque verbera fæva,
Non fcopuli rupefque cavæ, atque objecta retardant
Flumina, conreptos unda torquentia montis.
Ipfe ruit dentifque Sabellicus exacuit fus,
Et pede profubigit terram, fricat arbore coftas,
Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera durat.

249. *verfatur in agris* ex antiquiffimo codice laudat Pierius, ex Medic. autem *erravit.* Porro *in arvis* major codd. pars, tefte Heinfio et Martino; male tamen, cum arva culta fint. Burmannus optabat, ut codex aliquis haberet, *erratur arenis.*——250. *pertentat* Moret. fec. et duo Rottend., quod poft *vides ut* ferri poteft. v. Burm. cf. Ge. I, 56.——252. *At* Franc. Goth. pr. Ed. Norimb.——253. *Nec fc.* Reg. *retardent* pr. et quart. Moret., quod Heinf. ad *vides ut* referebat; alioqui nullo cum iftis nexu, per fe, dictum pro *retardare poffunt.*——254. Editum erat *correptofque;* quam corruptelam dudum ejecerant Aldd. fec. et tert., cum his Junt. Fabric. et al., iterum intulere Commel. Pulmann. et cæteræ Batavæ. Itaque *que* iterum ejecimus. *fubjectofque* Goth. fec., forte quod librarii animo infidebat adhuc *objecta* ex verf. fup. Markland. Ep. crit. ad Franc. Hare pag. 52 emendat *correptos fundo*; nam aliter, inquit, fenfum vix efficias. Tu vero junge: *retardant Flumina objecta, torquentia montes*, faxa, *correptos unda*, fluctu et impetu fuo. Jo. Schrader. tentabat *pontes.* ——255. *dentemque* Schol. Horat. Cruqu. Od. I, 1, at idem ad Od. III, 6 *dentes*, ut et Donat. ad Terent. excitat.——256. *pedibus fubigit* Zulich., et in ora Edit. Junt. notatum a Pierio, ficque ed. Parif. 1494.——257. *humerofque* multi ap. Heinf, Romanus cum aliis Pierii, tres Martini cum vett.

Heu male tum mitis defendet pampinas uvas.

251. *fi notas odor attulit auras*, exquifitiore ratione dictum, quam, *fi odor allatus eft*, aut, *fi auræ odorem attulere*; modo teneas, *odorem* fic effe rem, quæ olfactus fenfum excitet, emittendo corpufcula, quibus auræ ingravefcunt. 253. Varii verfum poëtæ noftro propofitum fuiffe, notant Interpp. *Non amnes illum medii, non ardua tardant;* apud Macrob. Sat. VI, 2, p. 381. Mox *montes* funt fragmina, faxa ruentium montium. 255. Loca alia poëtarum congeffere Guellius et Cerda. Præivit poëtarum parens Iliad. λ, 416. ν, 475. Hefiod. Sc. 386 fq. 257. *durat*, indurat. Plinius VIII,

Quid juvenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem
Durus amor? Nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat cæca ſerus freta; quem ſuper ingens
Porta tonat cœli, et ſcopulis inliſa reclamant
Æquora; nec miſeri poſſunt revocare parentes,
Nec moritura ſuper crudeli funere virgo.

vett. edd., quod et Martinus recepit; et hoc recepto recte diſtinguas poſt *illinc*, ut jungantur: *fricat arbore coſtas Atque hinc atque illinc*; *humeroſque ad vulnera durat*. Ut nunc legitur, non video, cur ita interpunxerit Heinſ.——258. *cum verſat* Regius Martin. *durum cui* Nonius in *Durus*; ſed in *verſat* habet *magnum*, ut et Donat. ad Terent. Andr. I, 5, 44.——259. *adruptis*, *obruptis*, *abruptis*, *a brutis*, ſollennes aberrationes hic vide ap. Burm. *Nempe obruerit* Rottend. alt.——260. Hoc ordine omnes ſcripti Burm. et Heinſ. et vetuſtiſſimi Pierii. At ex eo apparet, lectum quoque eſſe: *Cæca nocte natat*; et in Oblongo: *Nocte natat cæca freta ferus*. Venetus porro: *Nocte natat tota*, et Goth. pr. *ſectus freta*.——261. *et* abeſt tert. Rottend.——263. *funera* Rottend. alt. *vulnere* Ven. Sed vid. Æn. IV, 308.

VIII, 52, ſ. 78 *Sues feræ ſemel anno gignunt. Maribus in coitu plurima aſperitas. Tum inter ſe dimicant, indurantes attritu arborum coſtas lutoque ſe tergorantes*. conf. Ariſtot. Hiſt. Anim. VI, 17. Res ſatis nota. *Sabellicus ſus*, ex montibus Sabinis.

258—263. Ad Leandri Helleſpontum tranantis, ut Hero potiretur, audaciam reſpici, obvium eſt. Præter Muſæum et Ovidii Epiſtolam v. Statii VI Theb. 542 ſq. *ſerus*, ſero tempore. *nocte cæca*, qua cæcutimus, nihil cernimus, tenebricoſa. νύχιον πλωτῆρα dixit Muſæus. *procellæ abruptæ*, h. abrumpentes ſe, ut *proruptus*, *præruptus*, adeoque præcipites, cum impetu ruentes. cf. ad Æn. III, 199. 261. Dum ſuper eum tonat. *Porta cæli*, pro cælo, ab Ennio et Homero petitum eſſe, jam in Seneca Epiſt. 108 extr. legitur. Ratio inter plures inanes, quas afferunt Intpp., vera eſt illa, quod cælo, Olympo, poëtæ tribuunt regiam, adeoque etiam fores, limina, *portas*. cf. Homer. Iliad. ε, 749. ϑ, 393 ſq. ο, 23. cf. ad Æn. X, 1. Argutantur quoque in hac porta ac deſcenſu alii, ut Apollon. III, 159 ſqq.; add. Macrob. I, 17, p. 306. Portarum autem recte mentio fit, cum de fulmine e nubibus emiſſo agat, quod per oſtium exire videri poteſt. 262. 263. Nec cogitatio de luctu parentum, et quod amata puella ejus morti

 ſuperſtes

Quid lynces Bacchi variæ, et genus acre luporum
Atque canum? quid, quæ inbelles dant prœlia cervi?
Scilicet ante omnis furor eſt inſignis equarum;
Et mentem Venus ipſa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra abſumſere quadrigæ.
Illas ducit amor trans Gargara, tranſque ſonantem
Aſcanium; ſuperant montis, et flumina tranant.
Continuoque, avidis ubi ſubdita flamma medullis,
Vere magis, quia vere calor redit oſſibus, illæ

264. *pecus acre* Gud. pro div. lect. Eandem diverſitatem notat Burm. ex Æn. III, 221.——265. *canes* Erf. *quiſque*, *quidque*, *quæque*, *quique*, aberrationes apud Burm. ultima tamen, *quique*, ſatis felix, ad emolliendum verſum; ad aurium itaque judicium attemperate hanc lectionem recepit Voſſius, V. C. *in bellis* Rom.——268. *adſumſere*, *aſſumſere* ibidem, et in Goth.——269. *Illam* Commentator vetus Horat. Od. I, 35.——271. *ubi* eraſum in Gud., male.——272. *redit omnibus* quatuor ap. Colum. VI, 27, 5, ubi excitantur hi verſus. *redit calor oſſibus illis* Romanus.

ſuperſtes eſſe, nolet eum retinet. 264. *maculoſa lynx* Æn. I, 323.

266. Quid hæc ſingula commemorem, cum omnium præſentiſſimum exemplum in equis ipſis ſit, hinc τὸ *Scilicet*, profecto. 267. *mentem* pro indole dixit, ut tam furioſo amore rapiantur. Fabula de *Glauco* vel ex Palæphato et Ovidio nota: cf. h. l. Probus. Alebat ille equos *Potniis*, qui Bœotiæ vicus erat, non longe a Thebis, quibus Venus furorem immiſit, ut ipſius domini membra dilaniarent, quoniam ab eo ab admiſſione arcebantur. Sed diverſas cauſſas alii memorant. Ποτνιάδες πῶλοι Eurip. Phœniſſ. 1130. 269. Solito more poëta pro quovis monte ac fluvio certum montem ac fluvium ponit. *Gargara*, vertex quidam montis Idæ juxta Trojam, conf. Georg. I, 102. *Aſcanius* lacus Bithyniæ ſub Olympo monte, ſatis quidem notus, at hic fluvius ex eo exiens intelligendus; nam *ſonantem* et equis tranſmittendum memorat. Meminerat autem ejus fluvii *Euphorion* (v. Strabo XIV, pag. 999 C. D), e quo

Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptantque levis auras; et sæpe sine ullis
Conjugiis vento gravidæ (mirabile dictu)
Saxa per et scopulos et depressas convallis
Diffugiunt; non, Eure, tuos, neque Solis ad ortus;
In Borean Caurumque, aut unde nigerrimus Auster
Nascitur et pluvio contristat frigore cœlum.

273. *Ore—verso* Ven. et fragm. Moret., prosaica forma. *Ora* Zulich. pro div. lect., exquisitius. *ad Zephyrum* Romanus Pierii; et Mediceus ad verticem vocis, item antiquiss. Gœs. liber apud Columellam l. l.——274. *Exspectantque* Medic. a m pr. et Goth. sec.——276. *depressos* Plotius de metris p. 2630.——278. *In Boream* ante Heins. vulg. *Chaurumque* scribit Romanus, Medic. cum plurimis. *Corumque* Toll. *Chorumque* duo cum Longob. Pierii.——279. *pluvio c. sidere* Romanus Pierii, non improbantibus

quo non pauca mutuatum esse Virgilium suspicor. 273. Res vulgata, veteres credidisse, ἐξανεμοῦσθαι, vento gravidas reddi posse equas: cui narrationi hoc saltem veri inesse docet Aristotel. Hist. Anim. VI, 18. quod hippomanes ex equarum locis destillat. In Lusitania circa Odyssiponem (conf. Varro R. R. II, 1, 19) Favonio seu Zephyro flante id *potissimum* contingere, existimatum est (loca v. ap. Cerdam), quoniam æstuantes amore equas versus Oceanum currentes Zephyrum hiante ore excipere videbant. Vide inprimis Colum. VI, 27, 3 sqq., ubi totus hic locus adscribitur. Res jam Homeri ætate nota: Saltem hinc ductum esse videtur Iliad. π, 150. 151, ubi Harpyia Podarge ad Oceanum pascens Zephyro peperit equos Achillis. Apud eundem ex Borea suscepti equi Iliad. υ, 222 sqq. 277—279. *non Eure tuos* —Duplici ratione hæc accipi possunt et solent; aut ut ad unum Zephyrum versæ stent equæ et procurrant, non autem ad ortum, septemtrionem et meridiem; aut ut, cum ita conceperint, non ad ortum *sed* in Boream Caurumque et Austrum, h. e. septemtrionem et meridiem versus, diffugiant, seu discurrant. Prior ratio jejuna et poëta indigna; altera illustratur Aristotelis l. l. verbis jam ab aliis laudatis: θέουσι δὲ οὔτε πρὸς ἕω, οὔτε πρὸς δυσμὰς, ἀλλὰ πρὸς ἄρκτον ἢ νότον· differt tantum philosophus a poëta in hoc, quod occidentem simul excludit. *Caurus* seu *corus* hic septemtrionalibus ventis adnumeratur; *flat ab occasu solstitiali et occidentali latere septemtrionis a Græcis dictus Argestes, ex frigidissimis et ipse* — Plin. XVIII, 34, s. 77. cf. Martin. 279. *pluvium frigus*, quod *austro* tribuitur, molestias creat

Hic demum, hippomanes vero quod nomine dicunt
Paſtores, lentum deſtillat ab inguine virus;
Hippomanes, quod ſæpe malæ legere novercæ,
Miſcueruntque herbas et non innoxia verba.

hantibus Heinſ. et Burm. Ab hoc tamen loco alienum videtur, cum de auſtri effectu ac vi agatur, is contriſtat *frigore, hieme, pluvia;* non vero, *ſidere.* Sed eſt ſollennis ea permutatio, conf. ad Ovid. Met. V, 281; et *ſidus pluvium* vulgarius. In *frigore* conſentiunt omnes libri Columellæ l. l. *pluvio—pulvere* Goth. pr., perperam. *conſtringet* Ven.——280. *Hic* Heinſ. e melioribus. Antea *Hinc.*——281. *deſtillat* omnes ſcribunt meliores; et recte ita Heinſ. *diſtillat* alii.——283. *que* abeſt a Menag. pr. *Miſcuerantque* duo. *Miſcuerintque* Romanus et Mead. Verſus hic bis in hoc carmine occurrit, hic et Georg. II, 129. Vix probabile ſit in carmine tam elaborato poëtam hoc admiſiſſe. Reſtat, ut judicandum ſit, utro loco inſertus eſſe videri poſſit ab alia manu. Jam in præſenti loco vix bene

creat Intpp., inprimis Martino. Enimvero notum ſatis eſt, poëtico ſermone *hiemem* et *frigus* ſimpliciter de pluvio tempore dici. Itaque et *frigidus auſter* Georg. IV, 261, qui *humidus auſter* Georg. II, 462. Ductum autem ex Homero, qui ſuum cælum reſpiciebat. Hinc et Hippocr. II de diæta c. 5, t. 6 ἀνάγκη δὲ τὸν νότον θερμόν τε εἶναι καὶ ὑγρὸν, ὅκε μὴ τῶν χωρίων αἱ θέσεις αἴτιαί εἰσιν. conf. c. 6, t. 9.

280. *Hippomanes,* humor, non venenum, ut male virus accipitur, ex equæ, ubi Veneris ſtimulis incaluit, locis eliquatus, quo pro philtro uſæ eſſe videntur veneficæ; ut recte Probus obſervat; addit poëta: *vero quod nomine dicunt,* quia ſcilicet eo nomine etiam appellatur caruncula, fronti (et linguæ) pulli recens editi innaſci, et ab equa enixa ſtatim devorari credita. v. Plin. VIII, 42, ſ. 66. conf. Æn. IV, 515, 516; porro etiam herba aliqua: Theocr. II, 48. 49. Eſt de *hippomane* diſputatio Bælii in Dictionario, nec tamen quicquam reconditi habens. Præſtat Aubentonum et Buffonum (*Hiſt. nat.* T. IV, p. 214, et p. 329) audire, qui docuere, fronti pulli talem carunculam raro admodum adhærere, ſed inter amnium et alantoidem membranam eam fere reperiri, et eſſe pro liquoris interfuſi fæcibus habendam. Verum in noſtro hippomanes prioris generis memoratur: cf. Tibull. II, 4, 58. Propert. IV, 5, 18. Reſpicit ad eum Plin. XVIII, ſect. 80. 282. *malæ,* impiæ, injuſtæ; ſupra Georg. II, 128 *ſævæ;* ubi hic idem cum ſequente

5

Sed fugit interea, fugit inreparabile tempus,
Singula dum capti circumvectamur amore.
Hoc fatis armentis. Superat pars altera curæ,
Lanigeros agitare greges hirtafque capellas.
Hic labor; hinc laudem fortes fperate coloni.
Nec fum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam fit, et anguftis hunc addere rebus honorem.

bene eo careas. Altero loco, Georg. II, 129, melius abeft, cum ibi de veneficio proprie dicto agatur, cum quo carmina, *verba non innoxia*, non neceffario conjuncta funt: vid. ad e. l. Brunck.——284. *irremeabile tempus* Zulich., ut et unus Æn. X, 467 exhibet. cf. Burm. ad Anthol. Lat. p. 131.——285. *cum* Rottend. alt. *rapti* Ven. *rapti circum fectamur* Erf. ——286. *Hic* Ven. *Supereft* Medic. a m. fec.——287. *Lanigeras* alt. Menag.——288. *Hinc labor* Medic. Picrii cum aliis pluribus; et fic edd. vulg. ante Heinfium, qui bene revocavit *Hic*, quod jam Nauger. repofuerat. Sic Medic. Rom. et fragm. Vatic. *laudes* Parrhaf. Regius et unus Mead. *fperare* Ven. Goth. uterque et edd. Ven. 1475. 1476.——289. *Non fum* Rottend. Leid. alter. *verbis evincere* Gudianus, ut Lucret. V, 100 *pervincere dictis*. *me vincere* Ven. Lucret. V, 734 *Difficile eft ratione docere et vincere verbis*.——290. *hinc addere* malebat Burm., ex verbis fcilicet honorem addere. Et fic plane Goth. pr. Enimvero *hunc honorem*, ornatum hunc, cui cum maxime operam impendit.

quente verfus legitur. Videtur cogitandum de amore Phædræ in Hippolytum aut fimili alio novercæ in privignum.

285. Tranfitus a cura armentorum ad curam ovium et caprarum. Dum omnia hæc de armentorum cura figillatim pertractamus, fingula perluftramus, capti harum rerum ftudio. *agitare greges* proprie agere, pafcere, hinc omnino curare. Durius effet, fi ad poëtam hæc referre velles, ut fit præcipere, agere de ovibus. 288. In hoc opera veftra pofita efto; cura pecudum vobis inprimis cordi fit. *fortes* h. l. ornat. *laudem*, qualis boni ac prudentis patrisfamilias effe poteft.

289—293. Satis quidem novi, quam difficile fit, hæc poëtica oratione commode exprimere, et res tam tenues pro dignitate carminis fatis ornate commemorare. Sed ftudium hujus rei abripit me ad hoc carmen pertexendum, et inflammat me hæc ipfa cogitatio, quod in materia verfor, a nullo adhuc e Romanis poëta tractata. Ut pulchritudo carminis fimul elucefcat, ad vulgarem orationem fingula revocavimus. Ita enim demum intelligere poëtam videri poffumus.

Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor. Juvat ire jugis, qua nulla priorum
Castaliam molli devertitur orbita clivo.
 Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore sonandum.
Incipiens stabulis edico in mollibus herbam
Carpere ovis, dum mox frondosa reducitur æstas;

293. *devertitur* optimus quisque scribit. *divertitur* alii. v. Burm. adde Pierium.——294. *ore canendum* unus Mead.——295. *tabulis* Gud.——296. *educitur* Menag. pr. *inducitur* Parrhas. *Edico carpere—sternere—sufficere et præbere*: hæc ad pastores, primo quod loco ponitur, ad oves spectat; *edico* oves *carpere*, et pastores *sternere*. Sed ferenda hæc in omni oratione.

mus. Cæterum, quod jam Macrob. VI, 2 monuit, manifestum est, poëtam hic vestigia pressisse Lucretii I, 921—929, et V, 98 sqq., hoc quidem loco inter alia: *Et quam difficile id mihi sit pervincere dictis, Ut sit, ubi insolitam rem adportes auribus ante* etc. Nostro autem hæc eadem sublegit Manil. III, 25—30 sqq., et locum respexit Plin. XIX, 4. s. 19 extr. *honorem* h. l. pro ornatu, dignitate. *molli clivo*, ut facilis adscensus et descensus sit. Respicit autem hic *avia Pieridum loca nullius ante Trita solo*. *devertitur* devertit se, deflectit, ducit ad *Castaliam κρήνην*.

294. *veneranda Pales*, ut *sancta dea*. Videtur tamen ad religiones pertinere. Nam *cana Pales* ap. Statium Theb. VI, 111. *grandæva Pales* Nemes. Ecl. I, 68.

295 sqq. Primo loco per hiemem in stabulis tenendas et alendas esse oves et (v. 300) capras præcipit. *Incipiens*, ἀρχόμενος, ut passim Græci, h. et primum quidem; aliis locis, *Principio*, *Continuo*, et v. 300 *Post hinc digressus*, h. deinde vero. Observes et hæc eo facere, ut tenuitas carminis vitetur. *stabula mollia* explicat vss. 297. 298. De substernendæ autem frondis diligenti cura videantur Cato de R. R. c. 7, 7. Varro II, 2, 7. 8. Columell. VII, 3, 8. Adde Calpurn. Ecl. V, 116 sq. locum e nostro adumbratum. *carpere herbam*, in præsepi appositam, h. ali (quæ autem eæ herbæ seu pabula sint, v. apud Columell. VII, 3, 21. 22 et 4, 2. cf. Calpurn. Ecl. V, 98—103), *dum mox frondosa reducitur æstas*, non vernum tempus, quo educi possunt in prata tantum vicina et campos, sed æstatem memorat, cum cæli constantia ea est, ut in silvis et saltibus sub dio agere

Et multa duram ſtipula filicumque maniplis
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida lædat
Molle pecus, ſcabiemque ferat turpiſque podagras.
Poſt hinc digreſſus jubeo frondentia capris
Arbuta ſufficere, et fluvios præbere recentis;
Et ſtabula a ventis hiberno opponere ſoli
Ad medium converſa diem: quum frigidus olim
Jam cadit, extremoque inrorat Aquarius anno.
Hæ quoque non cura nobis leviore tuendæ;

297. *Et multam duram* Goth. ſec. *Et multum dura* Ven. *dura* fragm. Vatic., et a m. ſec. *in ſtipula*. *durum* Rom. *felicum* Mentel. pr.——300. *degreſſus* unus Leid. *digrediens* Servius ad Æn. VIII, 546.——303. *At* Menag. pr. *tum f. o. Jam redit* Ven. *d... f.* unus Arundel.——304. *ex-tremo nudatque* Parrhaſ.——305. *Hæc quoque—tuendæ* Romanus antiquiſſimus cum fragm. Vaticano; unde apparet, a lapſu librarii primum ortum habere

agere poſſint. v. Calpurn. V, 44—52. 297. De *filice* v. ad Georg. II, 189. Subſternere jubet in humo ſtramina, ut adverſus gelu tueatur. 299. *turpes podagras*. Videtur *clavum* innuere, morbi genus, cum tubercula in ungulæ diſcrimine naſcuntur. v. Columell. VII, 5, 11. Sic et Martinus conjectabat; reddit autem pedes *turpes*, deformes tuberibus et nodis.

301. *Arbuta* v. Eclog. III, 82. Dixit autem pro *frondibus arbuti*. 302—304. Colum. VII, 3, 8 de ovibus: *humilia facere ſtabula—ut ſimul hieme calida ſint*—ea poni debent contra medium diem: *namque id pecus, quamvis ex omnibus animalibus veſtitiſſimum, frigoris tamen impatientiſſimum eſt*; et de capris VII, 6, 5 *huic pecudi nocet æſtus, ſed magis frigus.* Varro quidem de R. R. II, 2, 7 *ſtabula* (ovium) *loco idoneo ut ſint; ne ventoſa; quæ ſpectent magis ad orientem, quam ad meridianum tempus*: et de capris c. 3, 6 *ſtabulatur pecus melius, ad hibernos exortus ſi ſpectat, quod eſt alſioſum.* cf. Geopon. XVIII, 9. Sed malim affirmare, Virgilium in hoc a Varrone diſceſſiſſe, quam hujus concordem cum Varrone ſententiam poëtæ, tamquam quæſtione admota, exprimi, *a ventis*, h. averſa a ventis, inprimis aquilone. cf. inf. v. 318. *hiberno ſoli opponuntur* eo ipſo, quod *ſunt ad meridiem converſa.* Tandem *cum—anno*, h. hiberno tempore. Aquarius occidit medio Februario. *extremo* autem *anno*, ſ. anni parte, ſi is a vere initium habet: cum hujus enim

Nec minor uſus erit: quamvis Mileſia magno
Vellera mutentur Tyrios incocta rubores.
Denſior hinc ſuboles; hinc largi copia lactis.
Quam magis exhauſto ſpumaverit ubere mulctra:
Læta magis preſſis manabunt flumina mammis.

habere alteram lectionem Mſ. Medic. *Hæc—tuenda.* Et hoc interpretantur Servius, Philargyrius, Grammatici, tamquam exquiſitam generis enallagen, et ſic plerique libri cum edd. Ven. et Mediol. et Aldd. pr. et ſec. At Nauger. in Ald. tert. *Hæ—tuendæ*, quod ab iis, qui Aldd. priores exprimebant, neglectum Heinſ. recte revocavit, Philargyrius habebat, et Gud. cum Moret. et omnes Martini libri. *Nec* unus Mead. *Hæc—tuendum* Heinſ. adſcripſerat in marg., quæ Lucretiana forma foret. Quorſum tamen eam inferas? Calpurn. V, 9 *quos ecce greges a monte remotos Cernis in aprico decerpere gramina campo: Hos tibi do ſenior juveni pater; ipſe tuendos Accipe. cura breviore* Ven. *vobis* Moret. qu. pro var. lect.—— 306. Non deterius foret diſtinguere: *Nec minor uſus erit. Quamvis Mileſia magno—rubores: Denſior hinc* (a capris) *ſoboles.*——307. *incocta colores* Goth. ſec., ut et Romanus cum aliis Pierii, male. *rubores* etiam fragm. Vatic. ——308. *hic largi* fragm. Vatic.——309. *Quam magis* Heinſ. confirmavit e Mediceo et quos habebat omnibus, excepto tert. Rottend., quod idem ille copioſe illuſtrat, et pluribus e Lucretio illuſtrare aliquis poſſit. Vulgarem formam habet alterum, *Quo magis*, in Romano, et aliis Pierii, Ed. Ven. et quod mireris Nauger. Ald. tert. cum ſeqq. Mox *multra* fere ſcribunt, etiam *mulcra.* vid. ad v. 177. *exhauſta* alter Rottend. *ubera* et hic Rom. *ubere exhauſto*, eſt, expreſſo.——310. *manabunt flumina mammis* ubique editur; ſic Mediceus cum bonis aliis; etiam fragm. Vatic.
ubera

enim ortu, operis ruſtici novus ordo procedit. 307. *quamvis*, etſi ditiorem proventum ex ovibus eſſe non negem. *Mileſiam lanam* memorat poëtico more, dum genus aliquod, et quidem præſtantius fere, pro communi nomine ponendum eſt. *magno mutentur*, permutentur, magno pretio emantur, *vellera incocta Tyrios rubores*, pro incocta ruboribus, lanæ coquendo tinctæ purpureo colore.

308. Nam διδυμοτοκεῖ δὲ ὡς ἐπὶ πολὺ, καὶ τρέφει τὰ γεννώμενα, καὶ προσόδους δίδωσιν οὐκ ὀλίγας, τὰς ἀπὸ γάλακτος, καὶ τυροῦ, καὶ ἐρέας (aut potius κρέως, ut bene Niclas), πρὸς δὲ τούτοις τὰς ἀπὸ τῆς τριχός: Geopon. XVIII, 9. cf. Colum. VII, 6, 7. 309. Quo magis—eo magis. *Quam magis—tam magis.* v. Æn. VII, 787. 788, et h. l. Heinſ. Mox *flumina* de magna copia, res in poëtis obvia.

311—

Nec minus interea barbas incanaque menta
Cinyphii tondent hirci, ſætaſque comantis,
Uſum in caſtrorum, et miſeris velamina nautis.
Paſcuntur vero ſilvas, et ſumma Lycæi,
Horrentiſque rubos, et amantis ardua dumos;
Atque ipſæ memores redeunt in tecta, ſuoſque
Ducunt, et gravido ſuperant vix ubere limen.

ubera Romanus cum aliis Pierii, Parrhaſ. et pars libror. Heinſ. Goth. pr., omnes Martini, uno excepto Cantabr., edd. Ven. et Medic. Præferebat hoc Pierius, Giſan., Cerda, Oudendorp. et alii viri docti. *ubera* cum *mammis* juncta non magis offendant ac *nemorum ſilvæ*, *rivorum aquæ* et ſimilia. Sed ut pulchrius, ne *ubera*, *ubere*, ſuccedant in binis verſibus, ita veriſimilius *flumina*. Obverſari poterat librario *ubere* e verſu ſup. Utramque lectionem Parrhaſ. memorat.——312. *Ciniphei*, *Cyniphii*, *Cinyphei*, *Cyriſei*, male ſcribunt alii. Eſt Κίνυψ. vid. Herod. IV, 198. *hircis* Romanus, et in aliis Pierii *hirquis*; ex interpolatione interpretis. vid. Not. Reiſkius modo *tradent* pro *tondent*, ut *hirci* nominativus ſit, pro, hirci tondendas præbent barbas, tondentur, modo *hircis*, ut *Cinyphii* ſint ipſi Afri incolæ, modo *Cinyphiis hircis* conjiciebat, ut ſubaudiatur: paſtores tondent.——314. *vere* Parrhaſ.——316. *ſuaſque* Ven. *immemores* Medic. ——317. *Deducunt* Donat. ad Terent. Hecyr. IV, 4, 27.

311—313. E Varrone R. R. II, 11, 11. cf. Geopon. XVIII, 9. Verſum 313 Columella recitat VII, 6, 2. cf. Calpurn. V, 67. 68, et locum expreſſit Silius III, 274—276. *tondent*, ſcil. homines, paſtores, ut jam aliquoties vidimus. Mireris æſtum Interpretum; *tondent barbas* — *menta* — *ſetaſque hirci*. *Cinyphii hirci*; *Cinyps* fl. Libyæ, in ora nunc Tripolitana, exit in ſinum Syrticum. Eodem nomine regio nota; cf. Intpp. Ovidii V Met. 124. *hircus* h. l. ab eo dictus, dum e poëtica ratione a præſtantiore aliquo genere epitheton ducitur, ut toties jam notatum, et ut mox *Lycæus* pro quocumque monte, et v. 332 *quercus Jovis*. cf. v. 345. Ciliciorum autem ex hircinis villis uſum reſpici obvium eſt. Jul. Sab. " centones et coopertoria lectorum. Anacliteria dicuntur Mataratia."

314. Addit hoc: facilem eſſe rationem alendi capras. *Paſcuntur* ſeu depaſcuntur ſc. *capræ* e v. 300, et 316 *ipſæ*. Mox *rubi* nobis *Brombeerſtande*. 316. *ſuaſque ducunt*, de fetibus cum Servio accipio, quos

Ergo omni ſtudio glaciem ventoſque nivalis,
Quo minus eſt illis curæ mortalis egeſtas,
Avertes; victumque feres et virgea lætus
Pabula; nec tota claudes fœnilia bruma.
At vero, Zephyris quum læta vocantibus æſtas
In ſaltus utrumque gregem atque in paſcua mittet:
Luciferi primo cum ſidere frigida rura

318. *ventos glaciemque* Parrhaſ. et quart. Moret. *ventoſque minaces* Vratiſl. *nivoſis* Venetus.——319. *Quo minor* antiquiſſimus et optimus quiſque Rom. Medic. et alii, et ſic cum Serv. ac Philarg. major pars librorum Heinſ. et Martini, etiam Goth. uterque cum Erf.; adde edit. Egnatii et alias nonnullas antiquiores; eodem ſenſu ac *Quo minus*; poëtica ratione adverbium in epitheton aut adjectivum mutari quoties jam vidimus! Sed a ſenſu verſus plane aberrabant critici. v. Not.; hinc erat, quod alterum præferebant.——320. *Avertas* Menag. alter. *Avertis* Ven. *largus* malebat Jo. Schrader.——321. *claudis* Medic. *claudas* Erf. *feralia* Parrhaſ. a m. pr.——322. Legebatur: *At vero Zephyris cum læta vocantibus æſtas: In ſaltus utrumque gregem atque in paſcua mittes.* Ita vero dura erat verborum junctura, cum ſupplendum eſſet: *quum læta æſtas*, ſcil. erit. Obvium tamen eſt, duo verſus 322. 323 eſſe protaſin; et *mittet* et leniorem et elegantiorem orationem efficere; *æſtas mittit*, qua incipiente mittuntur. Et ſic Mediceus a pr. m. et libri apud Urſinum habere memorantur. Cæteri omnes, etiam fragm. Vatic. cum editis, *mittes*, prono lapſu. *mittas* Franc. Obtemperavit jam monenti Brunck. V. C. *in* ante *paſcua* abeſt Rottend. alt.——324. *Lucifero* tres ap. Burm.

quos matres educunt ac reducunt.

318. Eo magis frigus, cujus impatientiſſimum eſt hoc pecus, ab eo arcere ſtude, et hanc ei operam impende, quo minus illud in cæteris omnibus rebus cura humana indiget; *eſt egeſtas* (h. egent) *curæ mortalis*. 320. Conf. Calpurn. V, 96 ſqq. 110—115. *lætus* refer ad ſtudium, ſi quis facit promte, lubentur. 321. Et interdum etiam per hibernum tempus fœnum iis appone.

322. Refer ad 295. 296. vid. Var. Lect. Æſtate itaque redeunte oves et capræ in paſcua educuntur. Conf. Calpurn. Ecloga elegantiſſima V, 16—23, ubi: *At quum longa dies ſitientes adferet æſtas, Nec fuerit variante deo mutabile cælum: Jam ſilvis committe greges; jam longius herbas Quære; ſed ante diem pecus exeat.* 324. Sequentia e Varrone R. R. II, 2, 10—12. Repetit verſus Columella VII, 3, 23; ſententiam vero cum verbis Pallad.

Carpamus, dum mane novum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratissimus herba.
Inde, ubi quarta sitim cœli conlegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbusta cicadæ:

325. *Carpamus* omnes libri etiam apud Colum. VII, 3, 23, ubi hi versus exhibentur, nec non fragm. Vatic. Proprie si loquimur, aliter dicimus, *carpere frigida rura*, aliter, *carpere viam, iter*; hoc hominibus, illud pecori herbas depascenti, tribuitur. Proclive est, *carpantur* conjicere. Zulich. a m. sec. *carpentur*. Jo. Schrader. *Quæramus* tentat: ut in Calpurn. V 51 *jam longius herbas Quærere*. Ut tamen nunc legitur, int. cum grege pererremus rura. *Sed ante diem pecus exeat*, ait Calpurn. V, 52. Varro, quem ante oculos habuit noster, R. R. II, 2, 10 *æstate—cum prima luce exeunt pastum*. Porro in fine versus: *dum flumina crescunt* Donatus laudat, memoriæ vitio, in Terent. Adelph. III, 2, 52. *dum gramina coment* Goth. pr.——326. *Quum ros* Nonius Marcellus in *tenera*, ubi et *est* in fine versus tollitur, quod sustulit Heins. omnium fere librorum auctoritate.

XII, 13, 4 sqq. imitatione expressit Calpurn. Ecl. V, 51—65. Ut *Lucifer* personam dei induat et pro die memoretur, a poëtis maxime Alexandrinis videtur profectum. Etiam in pompa Alexandrina Philadelphi ille exhibitus ap. Athen. V, pag. 197 D. *Carpamus rura*, pro, ipsi carpamus viam, iter, ad vel per rura; at Servius: "carpere cogamus capras," ut sit: educamus greges ad carpenda rura, h. e. gramina, herbas. Hoc expressit Seneca Herc. fur. 139 *Pastor gelida cana pruina Grege dimisso pabula carpit.* 326. Idem versus Eclog. VIII, 15. Imitatur Nemes. Ecl. I, 7. 8.

327. Palladius loco laudato §. 4 Quarta hora calescente *potus puri fluminis aut putei praebeatur, aut fontis.* In verbis autem, ubi *quarta hora cæli*, cujus mensuram e solis in cælo decursu cognoscimus (sic *cæli menses* Ge. I, 335; *cæli tempore* Ge. IV, 100), *collegerit sitim*, æstu tum succedente, contraxerit, fecerit, animantibus sitim. Horatius noto loco Carm. IV, 12, 13 *Adduxere sitim tempora, Virgili.* *Hora quarta* autem, nobis post nonam. Nam *in Italia quindecim* horas habet longissimus dies secundum Plin. II, 75, s. 77. vid. h. l. Martin. 328. Præivit Hesiod. Ἔργ. 582. 583. Scut. Herc. 393—397. Similia v. ap. Cerdam. *rumpent arbusta*, sollenne de magno clamore aut strepitu. cf. ad Ge. I, 49. Græv. Lect. Hesiod. c. 18. Scilicet proprie rumpitur aër clamore per silvam; tum ipsa silva.

Ad puteos aut alta greges ad ſtagna jubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam ;
Æſtibus at mediis umbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus
Ingentis tendat ramos ; aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacra nemus adcubet umbra ;
Tum tenuis dare rurſus aquas, et paſcere rurſus
Solis ad occaſum : quum frigidus aëra veſper
Temperat, et ſaltus reficit jam roſcida luna,

329. *At* utroque loco Rom. et fragm. Vatic., vetere more. *adque alta* Rom. *Aut puteos* fragm. Moret. *ad* vel *et ad alta* codd. ap. Columellam l. c. *aut leta* Erſ. Qui talia captat, poteſt tentare *jubebo*, ut v. 300 *jubeo*, 295 *edico*, IV, 264 *ſuadebo*.——330. *ilignis*. Ita fere plurimi et fragm. Vatic. In aliis aberratur : *illigneis*, *illignis*, *iligneis*, *ilincis*, *in lignis*, *lignis*. vid. Pier. Heinſ. Martin. et Burmannus ad Antholog. Lat. lib. I, epigr. 110, 3. *ligneis* Goth. ſec.——331. *aſt mediis* Parrhaſ. *aut* fragm. Vatic. Regius Martin. Longob. et tert. Rottend. *ac* nonnulli ap. Pier. et edd. vett. *et* unus Mead. *ut* ed. Ven. 1482. *in* Nonius Marcell. in *aeſtus*. *adquirere* Longob.——333. *tendet* Leid. alt. *In patulos tendat* Moret. ſec., per ſe non male. *nigra* Gud. *nigram* Mentel. pr.——334. *ſacrum nemus* pr. Moret. Parrhaſ. Leid. a m. ſec., et ſic Gud. Sed in tali poſitu epithetorum perpetua permutatio. *atra* et *arta* pro *ſacra* codd. apud Columell. l. c. *incubet* Rottend. tert. et Erf. *greſſus* pro *crebris* Medic. a m. pr. In vulgata nil mutat Columella.——335. *Tunc* Rom.——336. *aëre* Goth. pr. Cæterum majorem interpunctionem e medio verſu ſuſtulimus.——337. *roſida* ſcribunt nonnulli, ut et apud Columellam l. c. et alias.

ſilva. 334. *nemus adcubet*, adſtet, in propinquo ſitum ſit, inprimis ſi in clivo ſit ; ut ſup. v. 145 *ſaxea* procubet *umbra*. Niſi *accubat* ſimpliciter accipis pro cubat, ſita eſt ; ut apud Horat. IV Carm. 12, 18.

335—338. Tum poti greges iterum educendi et paſcendi uſque ad ſerum veſperem. cf. Calpurn. V, 60 ſq. et ſupra laudatos. *tenues* ſimpliciter ornat, a natura *aquarum* petitum. *reficit roſcida luna*, h. ros cadens, dum luna lucet, noctu ; adſcriptus vulgari opinioni lunæ, tamquam cauſſæ. Hinc illud, quod ab Alcmane de rore dictum laudatur ab Intpp. (ap. Plutarch. Sympoſ. libr. III extr.) οἷα Διὸς θυγάτηρ μέγα τρέφει καὶ Σελάνας δίας· felici commento facit rorem, τὴν Δρόσον, Jovis et Lunæ filiam.

Litoraque alcyonen reſonant, acalanthida dumi.
Quid tibi paſtores Libyæ, quid paſcua verſu
Proſequar, et raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem noctemque, et totum ex ordine menſem,
Paſcitur itque pecus longa in deſerta ſine ullis
Hoſpitiis: tantum campi jacet. Omnia ſecum

338. *alcyonem* Reg. *reſonent* alter Rottend. *acalanthida* tuetur librorum apud Pierium, Heinſ., Martin., conſtantia, quamquam diverſis modis *achaiantida*, *athalantida*, *acalenthida*, tandem *achantida*, ſine *et*, ſcribitur. *acalantida* fragm. Vatic. *et acanthida* edd. ante Heinſ., etiam veteres, inſederat; pro quo laudari poteſt Calpurn. VI, 7 *ut vincat acanthida cornix.* Contra Paullinus: *Nec niſi vere novo reſonant acalanthida dumi.* Similiter non modo ἀκανθὶς, verum et ἀκαλανθὶς occurrit. vid. hic Heinſ.——339. *paſtoris* Leid. *verſa* Goth. pr., quaſi ſubinde mutari ſolita. Sed verius librarii eſt ludibrium.——340. *Perſequar* Zulich. *mappalia* male alibi ſcribitur. vid. Burm.——343. *campus* unus Arundel. et unus Mead.

am. *rorifluam Lunam* in Catalectis invenias pag. 239. Contra ſideribus tribuitur ab aliis *Humor ille, quem ſerenis aſtra rorant noctibus* Pervigil. Ven. 20. Ea ipſa de rore et nocturno humore obſervatio fecit haud dubie, ut Lunam deam γόνιμον, almam rerum matrem, crederent. *Littora reſonant alcyonen*, h. alcyones cantum. *Acalanthis* pro eadem habetur cum *acanthide*, ſeu *cardueli*, *Goldfink.*

339 ſq. In ſaltus et paſcua educendos eſſe greges dixerat a v. 322. Dum poëta undique ornatum carmini et gratiam ex varietate quærit, ut ad hanc paſcendarum ovium curam exemplo invitet, Afrorum nomadum morem memorat, qui per totam æſtatem pecus in ſaltibus habent; at contra in ſeptentrionalibus plagis ſemper in ſtabulis pecus continetur. Cæterum locus eſt ex nobiliſſimis.

339. *Libyæ paſcua* jam ab Homero nobilitata Odyſſ. δ, 85. 340. *mapalia*, caſæ ſeu tuguria cannis feruliſve confecta in coni aut furni, aut in carinæ ſpeciem, ut apud Salluſt. Jug. 21, ſeu ſparſim ſolo fixa ſeu plauſtris circumferri ſolita, ut ap. Plin. V, 3. At h. l. prius locum habet; nam ſunt *mapalia raris tectis*, h. mapalia rara, ſparſa paſſim per agros, non in vicos collecta. Silius *diſperſa mapalia* dixit ex hoc ipſo loco lib. XVII, 90. cf. inf. ad Æn. I, 420. Apud Lucan. IV, 684 ſunt *vacua*, h. vacuo et deſerto in loco fixa. 343. *Hoſpita* pulchre certæ ſedes ac domus, quo ſe recipiant.

344. Lo-

Armentarius Afer agit, tectumque, Laremque,
Armaque, Amyclæumque canem, Cressamque pharetram.
Non secus ac patriis acer Romanus in armis
Injusto sub fasce viam quum carpit, et hosti
Ante exspectatum positis stat in agmine castris.

344. *Armentarnus* fragm. Vatic. a m. sec. *laboremque* Romanus, librarii stupore.——345. *Crassamque* Menag. alt. *pharetramque* ed. Junt.——346. *Haud secus* Quinctil. IX, 3. *Nec secus* Goth. sec.——347. *Inulto sub fasce* fragm. Vatic. *quom* Rom. et fragm. Vatic. *dum* Nonius Marcellus in *fasces* et Donat. in Terent. Andr. I, 1, 9. Porro *et hostem* Medic. a m. pr. cum aliis nonnullis Heinsii, Regius, Goth. sec. Erf., item cod. Fabricii Chemnic. et Vegetii vett. edd. I, 19, duo vett. libri apud Pierium: sed perperam. In Vegetii codd. porro est *hostis exspectatus*, et *hostes*. vid. Misc. Obss. Vol. VII, p. 139. *hosti* etiam Rom. et fragm. Vatic. tuentur.——348. *stat agmine* sine *in* Romanus. *stat in ordine* recitat Arusianus Messius Grammaticus. Et sic Leid. et margo Periz. ap. Vegetium, quod placebat Viro docto in Misc. Obss. l. l.

344. Locum hunc imitatus Silius II, 441—445. Habuit etiam ante oculos Valer. Flacc. VI, 324—339, ut jam notatum apud Burm. 345. *Amyclæum* (sup. v. 89) *canem*, et *Cressam*, s. Creticam, *pharetram*, a præstantiore genere (vid. ad v. 312) nominat. Licet poëtis ejusmodi ornamenta captare. Horat. *Non eget Mauris jaculis*. cf. eundem III, 19, 8. III, 26, 10. Nisi hoc esset, de Nomade Afro talia memorari non possent.

346. Non secus ac Romanus omnia secum agit, cum armatus incedit. *patriis — armis*, pulchro epitheto; quod *patriam virtutem*, *disciplinam*, in animum revocat. 347. *Injusto sub fasce*, magno onere, ut Serv. jam explicuit, conf. ad Georg. I, 119. ubi *injusta*, *iniqua*, *improba*, de iisdem dici, quæ immodica sunt, vidimus. Res est nota de Romano milite vel ex Cic. Tusc. Qu. II, 16, et laudatur Veget. I, 19 *Pondus quoque bajulare usque ad LX libras, et iter facere gradu militari* etc. cf. Intpp. ad Taciti German. 30. 348. *Ante expectatum hosti*, antequam hostis expectaret (v. Burm), h. subito, repente, ἀπροσδοκήτως. *stat in agmine*, adstat agmine, ut *incedere*, *ire*, *sequi*, *agmine*. Usitatiore modo diceres: *agmen stat*. Scilicet *agmen* ipse exercitus, dum incedit. *positis castris*, dum interea celeriter castra

At non, qua Scythiæ gentes, Mæotiaque unda,
Turbidus et torquens flaventis Hifter arenas,
Quaque redit medium Rhodope porrecta fub axem.
Illic claufa tenent ftabulis armenta; neque ullæ
Aut herbæ campo adparent, aut arbore frondes:
Sed jacet aggeribus niveis informis et alto
Terra gelu late, feptemque adfurgit in ulnas.
Semper hiems, femper fpirantes frigora Cauri.

349. *Mæotia* Heinf. cum melioribus, quem vide. *Mæotica* vulgo.——350. *fluentes* Franc. *Hifter* fcribunt præcipui codd. hic et alibi; an recte, dubito. Eft enim prava fequiorum fæculorum afpiratio ——351. *Quamque jacet* Schol. Horat. Epod. 10, fed aliter idem Od. III, 10. *radit* video a Pierio excitari, male. *Rhodope medium* Franc. *fub axe* Gudian. *gelidum—fub axem* fcribendum effe contendebat Jo. Schrader. Verum *medium* ornatus cauffa adjectum, non geographica fubtilitate.——352. *nec ullæ* Rom.——354. *arboribus* Ven. *aggregibus* Goth. pr.——355. *furgit* Franc.——356. *fpirantis* Comm. Cruqu. ad Horat. Od. I, 22, fed ad Od. 25 *fpirantes*. *fpirantes frigore venti* Lutat. ad Stat. Theb. IV, 653. *Chauri* fcribunt fere et hic, ut v. 278.

caftra ponuntur. Nam, cum agmen hofti fe oftendit, a tergo vallum fit.

349. *At non* ita pafcitur itque pecus etc. Debet itaque major diftinctio poni in fine verfus 351. 350. Et Ifter *turbidus* torquendo, dum torquet. 351. *redit* fimpliciter pro, it, procedit, eft porrecta, dictum accipies. Vulgaris ratio erat, *jacet;* fed ut, *flectit fe*, de montibus dicimus, fic *redit* pro hoc ipfo ponere potuit. Similiter *vergit*, *tendit*, mons ad feptemtrionem. Cæterum poëta latius feptemtrionem declarat per Thraciam, quæ a meridie ejus fines conftituere videri poteft.

354. *Sed jacet terra, late informis aggeribus niveis et alto gelu, feptemque in ulnas adfurgit*, fcil. his ipfis aggeribus novis et alto gelu feu glacie. Poëtica ratione extulit, quod communi erat: *nix*, qua obducta eft terra, *adfurgit in feptem ulnas*. 356. *Semper hiems* et quæ fequuntur, de remotioribus verfus feptemtrionem plagis vera funt, non de iis, quas vff. 349. 350 pofuerat. Sed poëtæ hæc adnumerant, non appendunt; hoc eft paullo craffius id, quod volunt, declarant, *ut major ornamentorum copia inde fuppetat*, quoties rationem ac delectationem affert rei dignitas, novitas vel magnitudo. Nec eo defcendere neceffe eft, ut dicas,

Tum Sol pallentis haud umquam difcutit umbras:
Nec quum invectus equis altum petit æthera; nec quum
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.
Concrefcunt fubitæ currenti in flumine cruftæ,
Undaque jam tergo ferratos fuftinet orbis,
Puppibus illa prius patulis, nunc hofpita plauftris:
Æraque diffiliunt volgo, veftefque rigefcunt
Indutæ, cæduntque fecuribus humida vina,
Et totæ folidam in glaciem vertere lacunæ,

358. *Nec dum* tres utroque loco et Goth. fec. *Nec cum vectus* Parrhaf. et fragm. Moret. *altus* Ed. Ven.——359. *latet æquore* Venetus. *curfum* Goth. fec.——360. *in* abeft Reg. Martini.——362. Diftinctio hujus verfus ambigua, ut femper in tali pofitu. Burm. *patulis* ad *plauftris* referri malit. Vir doctus Jac. Bryant totum verfum pro fuppofititio habet; difplicebat fcilicet acumen a Maronis more et perfona alienum. Si tamen fententiam prioris verfus reputes: fuftinet unda rotas, adeoque currus, quæ prius navigiis pervia erat: acumen perit; et *hofpita* eft fimpl. quæ admittit, qua incedunt plauftra.——363. *diffolvunt* Ven.——364. *Induti* Gud. in rafura, ut Heinfio conjectura fit, fuiffe *Indutis*.——365. *Et totæ in folidam* Romanus.

cas, Thracicas oras olim graviore hieme laboraffe; quod fane verum effe et ipfe arbitror; verum in poëta tali fubtilitate melius caremus.

357. Cf. illa Horat. Carm. I, 22, 17 fq. *Pone me pigris* etc. Tres hi verfus ex Homero verfi Odyff. λ, 15—19. cf. Tibull. IV, 1, 65 fq. Valer. Flacc. III, 399. Ovid. Met. XI, 592. 359. *rubro—æquore* non proprio vocabulo, fed ornante, pro rutilo, rubefcente, igneo. Neque hoc loco evincere poteft Cerda, etiam occidentale mare rubrum a Virgilio vocari.

360. *Mollefque luti concrefcere cruftas* dixiffe antea Lucretium notant Intpp. VI, 626. Idem *ferratos rotarum orbes* VI, 555. 363. Cf. Georg. IV, 135. 136. 364. *humida vina*, h. alias fluida. Non itaque otiofum epitheton, ut apud Quinctil. Inft. VIII, 6, 40. Locum expreffiffe videtur Ovid. Trift. III, 10, 23. 24. Laudat Burmann. Statii Intp. Theb. IV, 1. Macrob. Sat. VII, 12. At inf. 379 cerevifia homines uti narrat poëta? Non effe hæc in poëta urgenda, recte monet Ouwens p. 596. 365. *vertere* fe, verti folent. *lacunas*, fof-

fas

Stiriaque inpexis induruit horrida barbis.
Interea toto non fecius aëre ninguit:
Intereunt pecudes, ftant circumfufa pruinis
Corpora magna boum; confertoque agmine cervi
Torpent mole nova, et fummis vix cornibus ex-
ftant.
Hos non inmiffis canibus, non caffibus ullis,
Puniceæve agitant pavidos formidine pinnæ:
Sed fruftra oppofitum trudentes pectore montem
Comminus obtruncant ferro, graviterque rudentes

366. Verfus abeft Romano.——367. *non fetius* Rom. et plurimi. *non fegnius* Vratifl., ut Serv.; et fic alibi. vid. ad Ge. II, 277. *æquore* unus Arundel.; et fic apud Prifcianum lib. X, fed aliter Charifius. *æquore ninguit* ex vet. libro Giphan. Ind. Lucret. in *ninguere*. *mingit* Franc.——369. *Corpora nigra* Toll., forte *pigra*; fed vid. Burm. *conferto* Zulich et Reg. Martini. *confecto* poft Romanum Franc. Ven. et Goth. pr., fed vulgata ap. Lutat. ad Stat. Theb. VI, 601.——370. *et* deeft Mediceo.——371. *Quos non* Parrhaf. *immenfis* Zulich. Eadem varietas Æneid. I, 125. *nec caffibus* fragm. Moret. et unus Arundel.——372. *Puniceaque* unus Mead. *agitant pecudes* Regius. *pinnæ* e melioribus Heinf. *pennæ* vulgares.——373. *Et fruftra* Romanus. *oppofitos* Goth. pr. *pectora* Gud.

fas inter agros intelligit Servius, nimis angufte. Dixit poëta pro lacubus ac ftagnis.

367. *non fecius*, non minus, atque ante. cf. ad Ge. II, 277. Mox *pruinis* pro nivibus. Videtur poëta h. l. certaffe cum Homero Iliad. μ, 278—286, præclaro loco. 368. Si armenta ftabulis tenentur v. 352, quid de his vff. fiet? Difficultatem vidit Jul. Sabinus. *Pecudes* et *boves* de feris minoribus et bubus agreftibus feu uris accipiebat Ouwens p. 594. Durum id effet. Verum non nimis urgenda quæ poëta ad miraculum effert cumulata ex iis, quæ de borealibus plagis remotioribus narrantur. Intervalla effe debent hiemis remiffioris et fævioris, etfi 356 *femper hiems*. Nam 360 *Concrefcunt fubitæ—cruftæ*: ergo non femper durant. Itaque funt quoque tempora, quibus greges extra ftabulum in agro habiti repentino gelu oppreffi laborant. Neque in *cervis* hærendum; pofuit, ut poëta, pro feris quibufcunque. 370. *mole nova*, infolenti, n. nivis. 372. *formidinem* hic funiculum illum venatorum plumis intextum effe,

Cædunt, et magno læti clamore reportant.
Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub alta
Otia agunt terra, congeſtaque robora totaſque
Advolvere focis ulmos, ignique dedere.
Hic noctem ludo ducunt, et pocula læti
Fermento atque acidis imitantur vitea ſorbis.
Talis Hyperboreo Septem ſubjecta trioni
Gens effrena virum Rhipæo tunditur Euro,

376. *defoſſis* Venet. *ſpeciebus* Rom. *ſpecibus* Gudian. *ſcrobibus* Vratiſl. ——377. *que* in fine verſus abeſt a multis; minus bene. *totis* Leid. a m. ſec.—378. *ulmoſque* Ven.——379. *Hinc* Voſſ. pr. et Franc. *ludo noctem* Rottend. alt. *ſpolia* Goth. pr.——380. *Firmento* Medic. *fromento que* Francianus; notabilis lectio, utpote de cereviſia e frumento cocta. Tacit. Germ. 23 *Potui humor ex hordeo aut frumento, in quandam ſimilitudinem vini corruptus.* cf. Geopon. VII, 34. *fermento que* Gud.——381. *Quin et H.* Schol. Horat. Od. II extr., ſed vulgata apud Donat. Priſcian. Bedam. *Hyperboreis* Toll.

eſſe, quo cervi territi in retia aguntur, obvium eſt. v. Cerda. cf. Æn. XII, 750 *Cervum puniceæ ſeptum formidine pennæ.*

376. *defoſſos ſpecus* pro foſſis dixit; ut in Cul. 273 *defoſſas domos* pro ſubterraneis. *defodere* eſt proprie alte fodere, mox et fodiendo aliquid condere. 378. *advolverunt*, pro, advolvunt, ἀοριστως. 379. *noctem* appellat totum annum. conf. vſſ. 357. 358. 380. *pocula vitea*, vinum, *imitantur fermento*, ζύμῃ, hordeo ſeu frumento fermentato, h. cereviſia, *atque ſorbis.* Hoc quidem vinum nullo Romanis uſu frequentatum; nam ejus ne mentionem quidem faciunt R. R. antiqui auctores, et Pallad. II, 15, 4 *Item ex ſorbis maturis. ſicut ex piris, vinum fieri* traditur, *et acetum.* Memorat tamen Plinius inter reliqua vini fictitii genera XIV, 16, ſ. 19, 3. Eſt autem *ſorbus* nobis *Sperberbaum, Arleſbeer.* cf. Plin. XV, 21, ſ. 23.

381. *Septemtrio* ſeu *ſeptem triones*, h. boves, quaſi *teriones* a terendo dicti (v. Varo L. L. VI, 4, et Gell. II, 21), ſidus, antiquis Græcis ἅμαξα appellatum, quoniam ſub plauſtri ſpecie ſeptem verſus polum arcticum ſtellas repræſentabant; ut forte *ſeptemtrio* ſit *ſeptem* ſtellarum *terio* ſeu currus; in plauſtri locum mox Urſa major et minor, aut altera certe (Homer. Odyſſ. ε, 273) ſucceſſit. vid. Arat. Phænom. 27. conf. ad Æn. I, 744. 382. *Gens effrenorum virorum*, vulgari ratione; h. immanium, ferorum.

Eurum

Et pecudum fulvis velatur corpora ſætis.
Si tibi lanitium curæ: primum aſpera ſilva,
Lappæque tribulique abſint; fuge pabula læta;
Continuoque gregis villis lege mollibus albos.
Illum autem, quamvis aries ſit candidus ipſe,
Nigra ſubeſt udo tantum cui lingua palato,
Rejice, ne maculis infuſcet vellera pullis

383. *velatur* recte Heinſ. repoſuit, tamquam elegantius per græciſmum, e Romano, et alio Pieriano a m. pr., item Gudiano. *vellatur* Ven. At Naugerius dudum hoc idem expreſſerat Ald. tert.; redierant tamen editores, ut innumeris aliis in locis, ad vulgarem lectionem *velantur*, quæ inſidet reliquis codd.; etiam Medic. *fluviis* (a pr. m.) *velantur*. Verſum languere facile ſentias, ſi ſententiam excuſſeris. Tamquam inutilem reſcindere quoque volebat Jac. Bryant modo a me laudatus. Pedem fixerat poëta in loco lubrico. Narrationi finiendæ ſententiam ſubjicere volebat hanc: Ita vivunt populi ſeptemtrionalium terrarum. Hoc, ut poëta, ornare debuit. Pro, ita vivunt, hac vita utuntur, ſubjecit ornatiora: *tunditur Euro gens et velatur ſætis pecudum*: frigoris vim experitur, et adverſus illam velleribus ferarum corpus munit.——384. *lanicium* Parrhaſ. ſcribit cum aliis. Aliter meliores. *Sit tibi* quidam codd. ap. Serv. Æn. II, 140 et Ed. Norimb.——385. *tribolique* Romanus, Medic. Gud., ut Ge. I, 153. ——388. *cui tantum* Donat. in Phorm. Terentii I, 2. 56, Moret. quart. Franc. et Erf. *palatu* Mentel. tert.——389. *Reice* ſcribebat Romanus, ſed et v. 422 *Deice*. *nam maculis* Gud. *inficiet* Menag. a m. ſec.

Eurum iterum pro quocunque vento dixit; itaque *Rhipæo* adjecit, ut borealem ac frigidum declararet; etſi, ſi arguteris, Rhipæi montes ab Oriente Scythiæ poſiti videri poſſunt.

384. Præcepta ſuper lanarum ſtudio. vid. Colum. VII, 3, 9. 4, 4. De *lappis* et *tribulis* Ge. I, 153. 385. *fuge pabula læta.* Hoc poëta a conterraneis ſuis habet. Columella VII, 2, 3 *pretioſiores lanæ habentur—quæ circa Parmam et Mutinam macris ſtabulantur campis*; quamquam ibi nomen locorum proprium eſſe volunt. Philargyr. " quia læta paſcua ſolocem lanam faciunt, hoc eſt, minutam, duram atque hirſutam." 386—389. Ita omnes auctores R. R. poſt Democritum Geopon. XVIII, 6. v. Varro R. R. II, 2, 4. Colum. VII, 2, 6. 3, 1. Pallad. VIII, 4, 2. Plin. VIII, 47, ſ. 72. Ariſtot. Hiſt. Anim. VI, 13. Cf. Calpurn. Eclog. II.

Naſcentum; plenoque alium circumſpice campo.
Munere ſic niveo lanæ, ſi credere dignum eſt,
Pan deus Arcadiæ captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans; nec tu adſpernata vocantem.
At, cui lactis amor, cytiſum lotoſque frequentis
Ipſe manu ſalſaſque ferat præſepibus herbas.
Hinc et amant fluvios magis, ac magis ubera tendunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem.

390. *Naſcuntur* Medic. a m. pr. *Poſcentum* Ven.; pro *Paſcentum* credebat Burm. *Naſcentis* Mead. *pleno* Reg. Martini. *plenumque* Rottend. alt. *campum* Reg.——391. Jo. Schrader. malebat *Vellere*. *ſic credere* codex Servii ad Georg. I, 16, facili lapſu.——392. *capta* Rottend. alt. In utroque Meadiano vſſ. 391. 392 inverſo ordine erant ſcripti.——393. *tu* abeſt Parrhaſ. *nec es aſpernata* pr. Moret. *ne es adſpernata* Gud., male. ——395. *Ille manu* Romanus et Medic. Pierii, cum pluribus Heinſii, tribus Martini, Goth. pr. Erf. et vett. edd., quod equidem præferrem. *Ipſe* Medic. Gud. Moret. pr. cum aliis tuentur.——396. *magis et magis* ante Heinſ., ut in aliis.——397. *occultam* Gud. *referant* Ven. *referent* Rottend. tert.

II, 36 ſqq. 390. Alium circumſpice e grege. Nobilitavit rem tenuem: *pleno campo*.

391. Fabula e Nicandro ſumta, qui Georgica et ipſe ſcripſerat. v. Macrob. Saturn. V, 22. Pan in arietem mutatus nivei velleris pulchritudine Lunam in nemorum receſſus pellexerat. Aliam interpretationem Probus habet. Philoſophema aliquod in fabula hac antiqua latere probabile fit: forte Lunæ deliquium. Pan Arcadum deus domeſticus, quo Naturam rerum declaraſſe videntur. De Luna autem multa erant fabulati, qua ſe etiam antiquiores eſſe jactabant, προσελήνες. v. Opuſc. T. II, p. 334 ſqq. *Munere* lanæ niveæ, h. pretio; *munus* appellare poteſt poëta ſimpliciter id, quo inducimus et fallimus alterum.

394. Nunc de lactis ſtudio. E Varrone II, 2, 19. cf. Pallad. XII, 13, 8. Geopon. XVIII, 12 et 19. De *loto* herba, quæ et *melilotus*, v. ad Georg. II, 84. 396. *tendunt* (ſ. diſtendunt, diſtentant, ut alibi, v. c. Ecl. IX, 31) *ubera* lacte. Nam pingueſcunt oves potiſſimum ex potu. Notavit jam Ariſtoteles Hiſtor. Anim. VIII, 10.

398. Ut

Multi jam excretos prohibent a matribus hædos,
Primaque ferratis præfigunt ora capiſtris.
Quod ſurgente die mulſere horiſque diurnis,
Nocte premunt; quod jam tenebris et ſole cadente,
Sub lucem exportans calathis adit oppida paſtor;
Aut parco ſale contingunt, hiemique reponunt.

398. *Multi etiam* Leid. et Moret. quart. cum Goth. ſec. et tribus Martini.——399. *Simaque* Heinſ. conj. *præſingunt* Leid. a m. pr., unde Jo. Schrader. *præſtringunt.*——401. *a tenebris* cod. Leid. Servii ad Ecl. III, 5. *cadenti* Rottend. tert. *cadentes* Rom.——402. *Sub luce* Rottend. tert. *exportant* Romanus, Medic. Gud. cum multis ſcriptis et editis; etiam utroque Goth., item vett. Grammat.; atque ita illa: *adit oppida paſtor*, ſecernenda ſunt ab antecedentibus. Alios video diſtinguere: *quod —cadente, Sub lucem* (ſc. premunt): *exportans calathis adit oppida paſtor.* Ita totam noctem caſeis premendis exigerent.——403. *Ut parco* Rottend. ſec. *Ac parce* qu. Moret. *contingunt* ubique legitur, nuſquam *continguunt*. cf. Not.; ut nec inf. 448 *Aut tonſum triſti contingunt corpus amurca.*

398. Ut lactis majorem copiam habeant, multi hædos non ſubmittunt capellæ, ſed ſtatim a matre depellunt ſobolem (et v. c. vendunt, mactant etc.). *jam* tum, cum excreti ſunt. *Multi* (eadem orationis forma Georg. I, 225. cf. 193) *prohibent hædos a matribus* et *excernunt*, ſeu ſecernunt, amovent, hinc ornatius dictum *prohibent excretos.* Male ab *excreſcere* ducunt. *Capiſtra* autem int. περιςομία genus aculeis inſertis, quod non quidem os obturet, ſed ſi uberibus os admoveant, matrem pungat, eamque recalcitrare faciat.

401. *Nocte premunt* in caſeum; *Mulgent vere ad caſeum faciendum mane:* Varro II, 11, 4, quod autem lac veſperi mulſere, aut mane in urbem vendendum mittunt, aut caſeum inde faciunt, et quidem compactum et durabilem; ut contra priore loco v. 401 de caſeo, qui recens conſumitur, loqui videtur. Sic ſatis expedita res videtur. 403. *parco ſale;* quia *et nimio ſale imbui* poteſt. cf. Colum. VII, 8, 5. Ibid. §. 4 *caſeus rurſus torrido ſale contingitur;* ut adeo *contingunt* eſſe videatur pro *continguunt*, a *tingunt*, aut, ut veteres ſcribebant, *tinguunt*. Calpurn. V, 34 *rurſusque premetur Mane, quod occiduæ mulſum redegerit horæ.* Quæ ibi antecedunt: *At ſi forte vaces, dum matutina relaxat Frigora ſol, tumidis ſpument tibi mulctra papillis: Implebis, quod meſſe fluat;* Mane, inquit, mulge oves; *implebis quod meſſe fluat*, lac habebis in meſſorum uſum interdiu: ut ap. Maronem in urbem exportatur. Ita nulla emendatione indiget locus.

 404.

Nec tibi cura canum fuerit poſtrema: ſed una
Velocis Spartæ catulos acremque Moloſſum
Paſce ſero pingui. Numquam cuſtodibus illis
Nocturnum ſtabulis furem, incurſuſque luporum,
Aut inpacatos a tergo horrebis Hiberos.
Sæpe etiam curſu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Sæpe volutabris pulſos ſilveſtribus apros
Latratu turbabis agens, montiſque per altos

405. *actumque Mol.* alter Rottend. *Moloſum* ſcribunt plurimi.—— 407. *curſuſque* Leid.——408. *indignatos* Medic. a m. pr., memoriæ vitio. *implacatos* Ven. Ed. Ven.——409. *onagris* Leid., ſed v. Burm. *tumidos* unus Arundel.——410. *lepores* Toll. et Parrhaſ. *dammas* ſcribunt alii, hinc *damnas* Franc.——411. *pulſis* alter Rottend.——412. *turbabis agros montiſque per altos* Medic, male. vid. Not. conf. Burm. *terrebis* Romanus.

404 ſqq. Procedit ad curam canum. Jam Heſiodus: præivit Ἔργ. 604. 605.

405. *Spartani canes* (qui v. 345 *Amyclæi*), *veloces*, inprimis ſagacitate et odoratu præſtantes, venationi; *Moloſſi* autem ex Epiro cum venationi tum gregum curæ adhiberi ſoliti. 406. *Paſce ſero pingui.* Expreſſit h. l. Nemeſian. Cyneg. 159. Gratius Cyneg. 307. 408. Eodem, quem ſæpe jam vidimus, poëtarum more communi, pro quocunque abigeo et prædone (qui Heſiodo ἡμερόκοιτος ἀνὴρ l. c.) *Iberum* poſuit, quia ea gens rapinis et prædationibus infamis, inprimis cum nondum ſatis perdomita eſſet; hinc *impacatos Iberos* appellat. Egregie laudat Burm. Varronem de R. R. I, 16, 2, et L. I ff. de Abigeis. *a tergo*, in vicinia habitantes et inſidiantes.

409. *Onagros*, ferum aſinorum genus, Phrygiæ et Lycaoniæ, Arabiæ, ut nunc Syriæ, nec non Africæ cum aſſignent veteres (vid. Varro R. R. II, 6, 3. Plin. VIII, 44, ſ. 69), nemo in Italiæ ſilvis commemorat. Itaque poëtico more, cum omnino feram, quæ canibus agitari poſſet, nominare vellet, certum quoddam, utque oratio eſſet doctior, minus notum genus poſuit; ſic ſupra *uros*, ſic *cervos* alibi. Sic *cedrum* in Italia recenſuit Æn. XI, 137, notante jam Victorio lib. XXXVIII, 1. 412. *agens* ad ornatum adjectum;

vocabulum

Ingentem clamore premes ad retia cervum.
  Difce et odoratum ftabulis adcendere cedrum,
Galbaneoque agitare gravis nidore chelydros.
Sæpe fub inmotis præfepibus aut mala tactu
Vipera delituit, cœlumque exterrita fugit;
Aut tecto adfuetus coluber fuccedere et umbræ,

413. *Ingenti clamore* Vratifl. et Schol. Statii Theb. IV, 323, ut fupra v. 43 hoc libro, *vocat ingenti clamore Cithæron*; et præferebat Burm., fed in utroque modo ornatui tantum inferuit epitheton; neutro vim aliquam fuam habet. Igitur pareo auctoritati codicum, quibus accedit Columella VII, 4 et Nonius Marcellus. *Ingentes—cervos* Erf.——414. *in ftabulis* alter Menag. *incendere* Colum. VII, 4.——415. *gravi* habebant Servii libri. Sic Regius et Moret. pr. et edd. vett., ut vel ex Pierio patet; quod firmes ex Nicandro, quem h. l. fequutum effe noftrum manifeftum eft, qui v. 51 βαρύοδμος ἐπὶ φλογὶ μοιρηθεῖσα Χαλβάνη. Sed reliqui libri conftanter *gravis* vel *graves*, et hoc ex propria natura hujus ferpentis. v. Not. *celidros*, *colydros*, *chelindros*, *cylidros*, aberrationes.——416. *fub ignotis* Romanus, non male. Sic quoque Erf. Sed perpetua hæc variatio. Sic Æn. XI, 327. vid. Burm.——417. *delicuit* Rottend. tert. *dilituit* Gud.——418. *adfuetos* Gud. et Moret. pr. *colubris* Rottend. alter.

vocabulum venantium proprium, dum urgent feras; Æn. IV, 71. Ita et 413 *premere*, premendo, urgendo, inftando, ad retia agere.

414 fq. Sequuntur præcepta de cavendis noxiis animantibus. Vide Colum. VII, 4, 6. Geopon. XVIII, 2. Ante oculos poëta habuit Nicandri Theriac. 35. 51—53. Noftri veftigia preffit Calpurn. Eclog. V, 86 fqq. Conf. h. l. Cerda. De *cedro* v. ad Georg. II, 443, et Æn. VII, 13. 415. Plin. XII, 25, f. 56 *Dat et galbanum* (fuccum vifcidum) *Syria in eodem Amano monte e ferula* (de qua v. ad Ecl. X, 25). *Sincerum fi utratur, fugat nidore ferpentes.* Alia loca vid. ap. Cerdam et al. Intpp. Ejufdem *ferulæ* etiam radix adverfus morfus ferpentum adhibebatur. vid. Samonicus de Medicina 846. *graves chelydros* dixit, quia funt fœtore intolerabili quafi putris ulceris. vid. Nicand. Theriac. 411 fqq. (p. 28 ed. Gorr.). E Diofcoride et Galeno alia loca laudant Intpp. 416. *mala tactu*, noxia, fi tangatur. *cælum fugit*, h. lucem, ftratis motis admiffam. Colum. VII, 4, 6 *Stabula vero frequenter everrenda et purganda—nec tantum cæno aut ftercore, fed exitiofis quoque ferpentibus tecta liberentur.* Adjicitur locus noftri poëtæ. *fugit*, *fovit*, ex more, aorifti forma.

418. *Colubrum*, idem cum

boa

Peſtis acerba boum, pecorique adſpergere virus,
Fovit humum. Cape ſaxa manu, cape robora, paſtor,
Tollentemque minas et ſibila colla tumentem
Dejice; jamque fuga timidum caput abdidit alte,
Quum medii nexus extremæque agmina caudæ
Solvuntur, tardoſque trahit ſinus ultimus orbis.

419. *pecoriſque* Gud. *adſpargere* Mentel. pr.——420. *Fodit* nonnulli apud Pier, item Venetus; ſed hoc ad poëticam rationem haud dubie deterius Eadem diverſitas Georg. IV, 43.——421. *timentem* Menag. pr. *tuentem* Goth. pr. cum Ed. Ven. Idem verſus Æn. II, 381.——422. *cumque fuga* Medic. a m. ſec. *namque* Zulich. et Goth. pr. *tumidum* idem cum tribus aliis, Bodlei. et vett. edd. Norimb. et Ven. 1475. *addidit* Rottend. ſec. et Goth. pr.——423. *Dum* quart. Moret. *Tum* Goth. ſec. *extremæ agmina* et a m. pr. *agmine* Mentel. pr. et Romanus.——424. *trahunt* Medic. a m. pr., quod, Heinſio judice, non caſui debitum videtur, qui ad Æn. VI, 209 plura hujus generis collegit, ubi nomini ſingulari, cui plurium partium, formarum et individuorum, et cujuſvis tandem collectionis notio ſubeſt, aut quod poëtico more pro plurali numero poſitum eſt, verbum plurale in codd. jungitur, ut ſup. Georg. II, 89 *pendens vindemia*.

boa, de quo Plin. VIII, 14, ſ. 14 memorat, ſerpentis genus eſſe, putabat Martinus; quia de iis Plin. "aluntur primo bubuli lactis ſucco, unde nomen traxere;" quod mihi parum probabile videtur, dum magnitudinem boæ recordor. Nec huic uni ſerpenti hoc proprium eſt, ut lac exſugat. Latius colubrorum nomen patuiſſe videtur: nam etiam in aquis degere dicuntur colubrorum genera, et *mala gramina paſtus coluber* occurrit Æn. II, 471. Certe h. l. ſimpliciter pro ſerpente ponitur. 420. *Fovit humum.* Magis explicite Ge. IV, 42. 43 *effoſſis latebris ſub terra fovere larem.* *Fovet locum* is, qui multus et aſſiduus in eo moratur; ſic *caſtra fovere* Æn. IX, 57, et ſic, *fovere latebras in humo*; hinc magis poëtice, *fovere humum.* Mox *Cape ſaxa.* Ita pugnantem inducit paſtorem in Culice 155 ſqq. 190. 421. *colla ſibila*, quæ ſibilum edunt, *tumentem*, ex Nicandro Theriac. 179. 180 ψαφαρὸς δ' ἀναπίμπλαται αὐχὴν Ἀκριτα ποιφύσσοντος. cf. eund. v. 21. *Dejice*, quia *tollentem minas*, h. ſublato pectore et capite minantem. Variavit verſum poëtæ Æn. II, 381 *Attollentem iras et cærula colla tumentem.* 422. *caput abdidit alte*, in terræ latebras ſeſe proripiens; tamen vel ſic feriri

Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis,
Squamea convolvens ſublato pectore terga,
Atque notis longam maculoſus grandibus alvum:
Qui, dum amnes ulli rumpuntur fontibus, et dum
Vere madent udo terræ ac pluvialibus auſtris,
Stagna colit, ripiſque habitans, hic piſcibus atram
Inprobus ingluviem raniſque loquacibus explet.

vindemia. Æn. III, 142 Gudian. *victum ſeges ægra negabant.* In perpetuis tamen librariorum in hoc genere erroribus nihil temere affirmem, nec parum tutam elegantiam captem. Alioquin malebat Heinſ. in noſtro loco: *tardoſque ſinus trahit ultimus orbes*; aut etiam *tardoſque trahi ſ.* Scilicet communiore ratione *orbes trahunt ſinus.*——425. *Ille malus etiam* C. Parrhaſ. *Eſſe jam ille* Romanus.——426. *Lubrica* pro *Squamea* Moret. pr. et Menag. pr. cum uno Arundel., qui et hunc verſum exhibebant poſt v. 437, Regius, in quo iterum margini adſcriptus erat poſt v. 437, item Parrhaſ. Sed repetitum eſt illud cum toto verſu ex Æn. II, 473—475. *ſublata* Medic. a m. pr.——428. *Et qui dum amnes ullis* Parrhaſ. *ullis* etiam Menag. pr. Rottend. ſec. Moret. fragm. Regius Martin. *amnis* Gud. *ruperunt* ed. Ven.——429. *ac* abeſt Ed. Junt., etiam Argent. *et* Rom. *terræ paluſtribus* Ven. *pluvialis* Goth. pr.——430. Verſus abeſt a Menag. pr. *colit* Gud. *ripiſque*: moleſtum τὸ *que.* Præſtat ejicere: *Stagna colit, ripis habitans*; hic p. *hinc p.* Francianus, quod malim. *tum p.* Nonius in *Improbus.*——431. *Improbat* Ed. Ven. *inplet* Gud., uterque Mentel. et multi alii, etiam Pierii.

riri poteſt parte extrema. *extremæ agmina caudæ*, præclare ad magnitudinem. Omnino ſunt ornati verſus: *orbes*, ut κύκλοι, et *nexus*, proprie de ſerpentibus.

425. De *cherſydro* ſeu *dryino* et *dryina* agit. Eſt et hic ex hydrorum genere, forma ſimilis fere aſpidi cherſææ parvæ. Verſus de eo Nicandri Theriac. 359 ſqq., quos expreſſit Virgilius. Videtur de eodem in Culice agi. Reſpexit locum Statius Theb. V, 520 ſqq. 426. *ſublato pectore*, erecto: ut ad v. 421. v. h. l. Cerda. 428. *rumpuntur fontibus*, rumpunt ſe, erumpunt, prorumpunt ſe; ut Ge. IV, 368. *hic* in ripis ſtagnorum, abundat. 431. *ingluviem* improprie dixit pro ventre, ut jam Servius; nam proprie eſt πρόλοβος, ut in avibus, primum in gutture cibi receptaculum. Laudat Cerda Ariſtot. Hiſtor. Anim. II, c. 17. cf. inf. Var. Lect. ad Æn. II, 471. Silium hæc imitatum eſſe, notat idem. Locus eſt lib. VI, 155—158. *atram* autem dixit, h. funeſtam, exitioſam,

Poſtquam exuſta palus, terræque ardore dehiſcunt;
Exſilit in ſiccum, et flammantia lumina torquens
Sævit agris, aſperque ſiti atque exterritus æſtu.
Ne mihi tum mollis ſub divo carpere ſomnos,

432. *exuſta* repoſitum ab Heinſ., ita enim veterrimus quiſque, et ſic bene dici docebat Burm. h. l. Sed confirmem etiam ex Nicandri loco, unde expreſſit: ἀλλ' ὅταν ὕδωρ Σείριος ἀζήνησι (h. ξηραίνῃ). *exhauſta* vulgo legebatur, ut et in Mediceo Pierii erat interpolatum, et ut Gud. Ven. Goth. pr. et plures Martini exhibebant. A Mead. altero aberat v. 432.——433. *Extulit* Medic. depravatum ex *exilit*, quod Menag. pr. exhibebat; quamquam Heinſ. ad Æn. II, 207 illud ex eo uſu defendebat, quo *ſe* ſubticetur, h. extulit ſe. *Exiit* Longob. et Medic. multi Heinſ. et Burm. Arundel. et Mead. Goth. alt., minus bene. *et* aberat a Regio Martini; in eodem *lumina linquens*.——434. *Serpit* Zulich. *aſperque ſinus* Medic. a m. pr. *exercitus æſtu* in nonnullis legi Cerda notavit. Sic Colotianus habuit, et alius cod. Dorvillio memoratus Obſſ. Miſc. Crit. Vol. I, p. 3, ſicque legebat vir doctus apud Markland. Ep. crit. ad Franc. Hare p. 121, etiam Jo. Schrader. Idem Heinſ. pro conjectura adſcripſerat; Marklandus *extorridus*. In eodem Obſſ. Crit. loco *expergitus* conjectatur. At vide Not.——435. *Nec mihi* Medic. Franc. duo Martini, cum ed. Pariſ. 1494, Goth. ſec.; et ſic

tioſam, luctuoſam. *Improbus*, v. ad Georg. I, 119.

432. Hæc plane e Nicandro l. l. 434. *Sævit agris*, gravius, cum notione iræ, quam ſerpit, incedit per agros. Nicander dixerat v. 371 νέμεται διψήρεας ὄγμους. *exterritus*, interpretibus negotium fecit, cum *æſtu* junctum. In Obſſ. miſc. crit. Vol. I, p. 3 et 83 modo, ut φοβηθεὶς, *furore quodam percitus*, *excitatus*, aut *exterrens ſe*, modo de ſævitiæ ex caloris vi exacerbatione, modo ἐκπλαγεὶς, *punctus*, *in rabiem verſus*, explicatur. Simpliciſſimum utique eſt, ut *furens*, *inſanus* exponatur. In Nicandri loco, quem poëta hic repræſentare voluit, v. 371 Theriac. ipſe ſerpens terret alios: ἐν δὲ κελεύθοις Γλώσσῃ ποιφύγδην νέμεται διψήρεας ὄγμους. *in viis vero linguæ ſibilo exterrefaciens incedit per ſiccos agros*. Schol. τὸ δὲ ποιφύγδην ἀντὶ τοῦ φυσητικῶς καὶ μεθ' ὁρμῆς ἐκφοβῶν. Quod Æſchyl. S. ad Th. 283. Tydeus, μεσημβριναῖς κλαγγαῖσιν ὡς δράκων, βοᾷ. Sed petiit poëta ſuum *exterritus* ex alio loco v. 417, ubi de *dryino* ſeu chelydro: *relictis ille paludibus, venans per prata ranas*, Σπέρχεται ἐκ μύωπος ἀηθέα δέγμενος ὁρμὴν, *furit ab aſilo agitatus*, h. exterritus; ut recte adeo ad furias, quibus corripitur, referatur, ut ſupra v. 149 ab aſilo *tota exterrita ſilvis Diffugiunt armenta*. *aſper ſiti*, exaſperatus, furens ſitis impatientia. Videtur, ut jam Guellius monuit, reddere voluiſſe Græcorum Δίψῃ καρχαλέος, ut Iliad. φ, 541. Statius l. c. 251 *ſiccique nocens furit igne veneni*.

435. Videtur paſtoris in Culice

Neu dorſo nemoris libeat jacuiſſe per herbas:
Quum poſitis novus exuviis nitiduſque juventa
Volvitur, aut catulos tectis aut ova relinquens,
Arduus ad ſolem, et linguis micat ora triſulcis.
Morborum quoque te cauſſas et ſigna docebo.

ſic ap. Quinctil. IX, c. 3, ubi in aliis: *Nec noctu molles. ſub divo* vulgo editum ante Pulmann., ſicque fere codd., etiam Medic. et Rom., idque revocavit Brunck. Pulmann. intulerat *ſub dio*; nil refert; ſed *divo* eſt antiquior ſcriptura, ut etiam ex Lucretio patet. Goth. alter etiam *molli* a m. pr. *clivo* Arundel.——436. *ſileat jacuiſſe* Venetus, pro *liceat*, putat Burm., quem vide. *libeat dormire* alter Rottend., ex interpretatione.——473. *Compoſitis* Franc. et Parrhaſ. Idem verſus inf. Æn. II, 473, ubi ſimilis varietas. Alii poſt hunc verſum repetunt v. 426. vid. ſup. ad h. v.——438. *reponit* Serv. ad Æn. II, 357. Diſplicet in hoc verſu, tanquam minus poëtice dictum, quod *aut catulos aut ova* annumerat Maro, quam ſubtilitatem in hiſtoriæ naturalis ſcriptore feram; non in poëta. Anteceſſerat: *poſitis novus exuviis nitiduſque juventa:* neceſſe adeo eſt, ut eodem tempore et pellem exuat et pariat ova. Quod ita ſe habere potuit: ſi quidem "ſerpentes fetum vere conceptum menſe Auguſto edere, ſpolium autem hieme depulſa, qua ſub terra latuerant, incaleſcente ſole, *interdum* tamen et auctumno, exuere" memoret Ariſtoteles Hiſt. Anim. V, extr. VIII, 15, qui locus de vernatione ſerpentum eſt claſſicus. cf. nunc Schneider. V. C., Amphibior. Phyſiolog. Spec. I. p. 11. 12. Præfero alterum poëtæ locum Æn. II, 473ſq. *Qualis—nunc poſitis novus exuviis nitiduſque juventa Lubrica convolvit ſublato pectore terga, Arduus ad ſolem, et linguis micat ora triſulcis.* Nihil quoque de catulis et ovis in Nicandri loco Ther. 31 ſq. quem expreſſit noſter: niſi quod ille verni temporis meminit et recuperatæ juventæ cauſſam in novi pabuli copia ponit: quod reſpexit Maro altero loco Æn. II, 471. 2. *coluber mala gramina paſtus, Frigida ſub terra tumidum quem bruma tegebat.*——439. *et* abeſt a Leid. et Toll. *ore* Erf. Idem verſus Æn. II, 475.——440. *cauſſas.* Cum morborum cauſſas poëta non expediat, ſed remedia: Jo. Schrader. emendat, *curas.* Nimis ſevere in poëta.

lice memor eſſe. *Ne mihi tum,* de forma vid. ad Ge. I, 456. Hic autem alium Nicandri locum ante oculos habuit Theriac. 28—34, et 137. 138. cf. Valk. ad Theocr. p. 253. 436. *dorſum* proprie eſt montium; hinc, ſi montes ſilvis conſiti, etiam ſilvarum, nemorum. Horat. Sat. II, 6, 91 *Prærupti nemoris—dorſo.* 437. cf. alt. loc. Æn. II, 471-5. 438. *catulos aut ova.* Scilicet alia ſerpentum genera ſunt vivipara, alia ovipara. Aut accipiendum de ovis modo poſitis modo excluſis. 439. Communiori ratione *micat lingua,* dum celeriter movetur, vibratur; doctius, *ſerpens micat linguis* in *ore.*

440. De morbis ovium. Ex Varrone R, R, II, 1, 21 *Animadver-*

Turpis ovis tentat ſcabies, ubi frigidus imber
Altius ad vivum perſedit, et horrida cano
Bruma gelu; vel quum tonſis inlotus adhæſit
Sudor, et hirſuti ſecuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluviis pecus omne magiſtri
Perfundunt, udiſque aries in gurgite villis
Merſatur, miſſuſque ſecundo defluit amni;
Aut tonſum triſti contingunt corpus amurca,
Et ſpumas miſcent argenti, vivaque ſulfura,
Idæaſque pices, et pinguis unguine ceras,

441. *cum frigidus* Rom.——443. *cum intonſis* Ed. Ven. *inlutus* Medic. et Rom. *adlutus* aliquot ap. Pierium.——444. *hirſutis* Medic., ut modo *tonſis* ovibus. Sic et Romanus, et hoc præferri debebat. *hirſute* Franc., pro *hirſutæ*.——445. Unde in Gotting. Edit. *pluviis* irrepſerit, neſcio. Poſſit præſidium parari ex Colum. VII, 4, 8 *cæleſtis aqua ſub dio ſolibus in hunc uſum durata paullum decoquitur.*——447. *miſoſque* Gud. *merſuſque* Zulich. *amni* Rottend. ſec.——448. *amurga* Gud.——449. *vivaque ſulfura*, quod vulgo editur, niſi quod in Elzev. *ſulfra* ſcriptum video, quart. Moret. Rottend. tert. et alter Mentel. habebant; et tuentur Servius, Marius Victorinus, multæ edd. vett., et eſt communis lectio. At Rom. Medic. omneſque alii codd. Pierii (Medic. quidem et Longob. a m. ſec.) cum Erf. *et* vel ac *ſulfura viva*. *ſulfura vivaque* duo Voſſ. Porro *ſulpura* Rom. et alii ſcribunt.——450. *unguine tædas* Papirianus apud Caſſiodorum de orthographia p. 2295. Sed aliter Chariſius et Priſcianus, hic etiam *pinguis*, ut in ſcriptis.

animadvertendum, quæ cujuſque morbi ſunt cauſſæ, quæque ſigna earum cauſſarum ſint, et quæ quemque morbum ratio curandi ſequi debeat.

441. Vide Colum. VII, 3, 5, ubi ad h. l. provocatur. 442. *perſedit*, pervenit, penetravit; alias, inſedit. 444. Vid. Calpurn. Eclog. V, 74 ſqq.

445. E Varrone II, 1, 23. 448—451. Cf. Varro II, 11, 7. Colum. VII, 4, 7. 5, 7. Geopon. XVIII, 8 et 15. Compara etiam Gratii Cyneg. 415. 416. *triſti*, amara, ut ſæpe. v. Ge. I, 75. *contingunt* cf. ſup. 403. *ſpuma argenti*, n. deferveſcentis, dum coquitur (Lithargyrus). Locus de ea claſſicus apud Plinium XXXIII, 6, ſ. 35. *pix Idæa*, præſtantius genus; intellige autem liquidam, *Teer*, ex Plin. XXIV, 7, ſ. 24. *ſcilla*, cepe marinum, *elleborus gravis*, a gravi odore. *album* autem genus h. l. ſpectari, viderunt jam alii ex Colum. VII, 5, 7.

452. Ex-

Scillamque, elleborosque gravis, nigrumque bitumen.
Non tamen ulla magis præsens fortuna laborum est,
Quam si quis ferro potuit rescindere summum
Ulceris os. Alitur vitium, vivitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, aut meliora deos sedet omina poscens.
Quin etiam, ima dolor balantum lapsus ad ossa
Quum furit, atque artus depascitur arida febris,
Profuit incensos æstus avertere, et inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:

452. *est* abest Goth. sec.——453. *potuit.* Jo. Schrader. s. *properat*; sed est aoristus, pro, potest. Ut mox 459 *Profuit*, prodesse solet.——456. *aut* e melioribus omnibus Heins. *et* vulgo; porro *omina*, ut castigatiores habent. Vulgo *omnia*, ut et Mediceus ac Romanus.——458. *Cum fuerit*, *fueritque*, vitiose nonnulli. *aut artus* Menag. alter, ut et Pierius enotarat e cod. *horrida febris* Toll. ex *arrida*, ut Franc. conf. sup. ad v. 197.——460. *saliente* Regius.

452. Excitat versus Colum. VII, 5, 10, habuit ante oculos Gratius Cyneg. 360 sqq, Calpurn. V, 75 sq. *Laborum*, h. eorum, quæ medendo morbo parantur, *nulla fortuna magis præsens est*, nullus certior remediorum adhibitorum successus est, quam si &c. 454. *vitium*, ulcus, sanies. *tegendo*, dum tegitur. Mox eadem ulcera, *vulnera*. Est autem versus adumbratus e Lucret. IV, 1062 *Ulcus enim vivescit et inveterascit alendo.* 456. *meliora omina*, pro consequenti, auxilium deorum.

457. *dolor*, morbus, exulceratio. *depascitur*, *νέμεται*, absumit. Guellius comparat Græcorum poëtarum *γυιοβόρος πυρετός*. 459. *incensos æstus*, vulgarius, *fervidos*. 461. *Bisaltæ*, Thraces, cis Strymonem in Macedoniæ oris habitantes; alii ex iis etiam ultra Strymonem. De *Gelonis* v. Ge. II, 115. 462. *Quum fugit*, sive expulsus a vicinis populis, seu simpl. migrat, et a Borysthene inde per Getarum deserta, cis et ultra Istri ostia, descendit in Thraciam et ad Rhodopen. Si in historico versaremur, liceret hinc discere Gelonorum vagos ultra et cis Istrum errores. De lactis equini usu videre potes Cerdam et passim alios.

464—469.

Biſaltæ quo more ſolent, acerque Gelonus,
Quum fugit in Rhodopen, atque in deſerta Getarum,
Et lac concretum cum ſanguine potat equino.
 Quam procul aut molli ſuccedere ſæpius umbræ
Videris, aut ſummas carpentem ignavius herbas,
Extremamque ſequi, aut medio procumbere campo
Paſcentem, et ſeræ ſolam decedere nocti:
Continuo culpam ferro conpeſce, prius quam
Dira per incautum ſerpant contagia volgus.
Non tam creber agens hiemem ruit æquore turbo,

462. *aut in* Medic. *deſerta ferarum* Franc., repetitum ex Æn. III, 646, obſervante Burmanno.——463. *lac conceptum* Helen. Acro ad Horat. Carm. III, 4. Sed vulgata eſt in comment. Cruqu. et Porphyr.——464. *ut* Reg. Martini. *ſuccumbere* unus Arundel. *mollius umbræ* idem Reg.——465. *et ſummas* Medic. a m. pr. *carpentem* idem a m. ſec. *ſegnius herbas* Romanus.——466. *Extremumque* Ven.——467. *et* abeſt ab uno Mead. *ſolum* Menag. pr. *ſera—nocte* nonnulli apud Pierium. *diſcedere* fragm. Moret. *recedere* Ven. conſ. ad Eclog. VIII, 88. *deducere* Erf.——468. *morbum ferro* Zulichem. a m. ſec. *ferro culpam* Aldd. et aliæ hinc editæ; etiam edd. vett. et omnes ſcripti Martini, minus concinne. Meliorem ordinem dedit Egnat., hinc Commelin.——470. *ruit æquora* Gud., quod confirmat Heinſ. ad Æn. VIII, 63 et Æn. I, 84. *aëre* Vratiſl. *rubit* Franc., pro *ſubit* conj. Burm.

464—469. Signa pecoris, non febri, ſed quod bene Voſſius monuit, jam peſte tentati enumerat: *Quam videris—Continuo culpam compeſce*, h. ſtatim occide. *culpam*, h. cauſſam morbi, qui per totam gregem ſpargi poteſt, malum, vitium *compeſce*, coërce, ne latius ſerpat, *ferro*, ipſa pecudis cæde. Gratius Cyneg. 410 *In primo acceſſu triſtis medicina, ſed una Pernicies redimenda anima, quæ prima ſequaci Sparſa malo eſt, ne dira trahant contagia vulgum.* Conf. ibid. v. 369 ſq. 467. *ſeræ decedere nocti*, ut Ecl. VIII, 88, exquiſitius ac *ſera nocte*; ut adventanti aut accedenti de via decedimus.

470. 471. Infirmum pecus et variis morbis obnoxium pecus ovillum. Videri poteſt Varro II, 3, 5. 8. Colum. VII, 5. Geopon. XVIII, 9. Gratius Cyneg. 479 ſqq. *turbo agens hiemem*,

Quam multæ pecudum peſtes. Nec ſingula morbi
Corpora conripiunt; ſed tota æſtiva repente,
Spemque gregemque ſimul, cunctamque ab origine gentem.
Tum ſciat, aërias Alpis et Norica ſi quis
Caſtella in tumulis, et Iapydis arva Timavi,

471. *pecodum* Gud. *pecorum* Ven. *Ac ſingula* Goth. pr.——473. *totaque ab origine* Zulichem.——474. *Tunc* Medic. *aut Norica* Parrhaſ. *et congruæ* Ven. *Gnorica* Zulich. *ac Norica* Goth. ſec.——475. *Iapydis* ſcribendum. vid. Drakenb. ad Liv. XLIII, 5. Græcis ſunt Ἰάποδες. Ut apud Strab. et Steph. Byz. *Iapygis* Roman. et Medic. Pierii, Gudianus. Male defendebat Pierius. *arma* vitioſe vulgg. nonnullæ.

hiemem, procellas, imbres; non tam *creber*, crebro, *ruit*, h. non tam crebri ac frequentes turbines in mari exoriuntur, conf. Georg. IV, 80. 81. *peſtes*, morbi. *æſtiva*, ut v. 64 *pecuaria*, pro gregibus. 473. *Spemque gregemque*, "agnos cum matribus." Servius.

474. *Tum ſciat* aliquis, morbis totos greges abripi. Sequitur locus de peſta auctumnali armentorum ac gregum celeberrimus, adumbratus e Lucret. VI, 1136 ſqq. Cum quo conferendæ ſunt a ſtudioſis harum rerum adoleſcentibus nobiles peſtilentiæ deſcriptiones apud Hippocrat. Epidem. III, ſect. 3. pag. 1081 ſqq. edit. Genev. (etſi hæc non peſtis proprie dicta, ſed lues). Thucyd. II, 47 ſqq., tum Ovid. Met. VII, 518 ſqq. Silium XIV, 581 ſqq. Lucan. VI, 80 ſqq. Senecam Œdip. 35 ſqq. qui omnes Maronem æmulati ſunt, varietate ornatus mirabili Comparationis hujus guſtum dare poteſt Scaliger lib. V Poëtices cap. 11. Hic quidem mireris, quid Intrpp. adduxerit, ut, poſt Servium, hanc peſtem eandem cum illa, quæ Peloponneſio bello ineunte Atticam invaſit, eſſe exiſtimarent; quæ ipſa res et alteri errori locum dedit, ut omnia utrique morbo inter homines et beſtias communia eſſe vellent. Reſpexit haud dubie poëta ſimilem aliquam calamitatem, tum quidem ſatis notam, quæ ante aliquod tempus maxime afflixerat Noricum, h. terras, quas nunc Epiſcopatus Salzburgicus, magna Auſtriæ pars cum Stiria et Carinthia, occupat. *aërias* Alpes vocat, perpetuo montium epitheto. 475. *Caſtella* poëtæ ſunt loca edita, adeoque et habitationes in locis editis, vici, villæ. De locis munitis accipi non poteſt in loco qui de paſtoribus agit. *Timavum*, in Venetorum oris fluvium, a vicinis *Iapydibus*, Illyrici populo appellavit. De eo vide ad Æn. I Exc. VII, et de Iapydibus vid. ad Tibull. IV, 1, 108.

476. *regna*

Nunc quoque poſt tanto videat, deſertaque regna
Paſtorum, et longe ſaltus lateque vacantis.
Hic quondam morbo cœli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque auctumni incanduit æſtu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum;
Conrupitque lacus; infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex; ſed ubi ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus:

476. *tantam* Goth. ſec.——477. *læteque* Goth. pr. *ſaltus longe lateque* Erf. *vagantis* Gud. *vagantes* tert. Mentel.——478. *Hinc* Ven. et unus Arundel. *cœli morbo* Zulich.——481. *Corripuitque* quinque ap. Heinſ. et Burm. duo Martin. Goth. pr. edd. ant. *Corripitque* Gudianus, aberrationes ſollennes. Confirmat alterum Pierius e Rom. et optimus quiſque liber. *que* abeſt ab nonnullis. *pabula morbo* Ven.——482. *ventis* Medic. a m. pr.——483. *aucta ſitis* Parrhaſ. *apta* Goth. pr. *abduxerat* aliquot ap. Burm. cum edd. Aldd. Junt. (ſed emendatius dedit Naugerius Aldin. tert.) Goth. ſec., etiam Philargyr., qui explicat, *contraxerat*.

476. *regna paſtorum*, agros notum vel ex Ecl. I, 70. *poſt tanto*, tanto tempore poſt; Ecl. I, 30 *longo poſt tempore*, ut Burm. monuit. Pro ſaltibus et paſcuis dixit ornate *caſtella in tumulis, arva, regna, ſaltus*.

478. *morbo cœli*, vitio aëris. conf. Æn. III, 137. 138. *Tempeſtas* h. l. temperies. *totoque auctumni incanduit æſtu*, non tam exarſit, ortus eſt, aut duravit toto auctumno, ſed aër inflammatus eſt tota æſtus auctumnalis vi. Solet enim auctumni æſtus inprimis gravis et intolerandus eſſe et morbos gignere. 481. Ordinem, inquit Servius, ſequutus eſt, quem et Lucret. tenuit VI, 1094 ſqq. et Salluſtius: primo aërem, inde aquam, poſt pabula eſſe corrupta. *tabo*, veneno, miaſmate aëris. cf. Lucret. VI, 1123. 1124. 482. *Nec via mortis erat ſimplex*. *Via mortis non ſimplex* non uno modo dici et accipi poteſt; aut, ut non unus, ſed varii ſint mortis modi. Ita fere Oroſ. V, 21 *Nec mortis erat via ſimplex aut una conditio*; aut ut mors non ſit levis, ſed *cum diris cruciatibus conjuncta*. Eo fere redit, quod habet Servius: *nec moriebantur ex uſu, id eſt, ſecundum naturalem ordinem; non tantum fuga animæ, ſed etiam corporis reſolutione*. *Eſt autem Salluſtii, qui ait in fragm. incert.: Ne ſimplici quidem morte moriebantur*. Sane *mors ſimplex* dicitur, quæ nullis tormentis ac doloribus geminatur, ut in loco e Sueton. Cæſ. 84 a Burm. laudato. Convenit et hæc notio cum ſqq. 482—485: magis

Rurſus abundabat fluidus liquor: omniaque in ſe
Oſſa minutatim morbo conlapſa trahebat.
Sæpe in honore deum medio ſtans hoſtia ad aram,
Lanea dum nivea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantis cecidit moribunda miniſtros.
Aut ſi quam ferro mactaverat ante ſacerdos,
Inde neque inpoſitis ardent altaria fibris;
Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates;

484. *abundabant* Gud. *fluvidus* Medic. cum tribus Burmanni; Rom. et Goth. pr. Servius. vid. Giſan. Ind. Lucret.——486. *media* Ven. *ad aras* ed. Dan. et aliæ antiquiores: ſaltem Egnat.——487. *Linea* edd., quibus Pierius utebatur. *Laurea* aliæ edd. vett.——488. *magiſtros* Romanus. Sed *miniſtri* ſunt popæ, ut jam alii docuere.——489. *At ſi* alter Rottend. Zulich. *mactaverit* Leid. alt. et Regius Martini.——491. *potes* Goth. pr. *conſulto* Gud. a m. pr.

gis tamen prior, quia aliud malum aliud excipiebat; nam primum æſtu febris ingenti ac ſiti totum corpus torrebatur; mox contabeſcebat colliquatione ac reſolutione omnium humorum. *Sitis* pro æſtu, calore; unde ſitis oritur, ut jam Servius expoſuit. *ſitis ignea*, ut Stat. Theb. IV, 699 *haurit ſitis ignea campos*; ubi alii; ex interpretatione; *arida*. *ſitis acta omnibus venis;* per omnes venas, omnes humores, penetrans, ſe inſinuans. *Intima pars hominum flagravit ad oſſa*, Lucret. VI, 1166. *adduxerat artus*, cute contracta, quod fit ea exareſcente, ut in febri. *adducta cutis* ex Ovidio nota Met. III, 398. *liquor fluidus*, humores corrupti, tabum, cf. Lucretiana VI, 1202 et rel. *trahebat omnia oſſa in ſe*, dum quaſi in tabo natarent, *oſſa minutatim morbo collapſa;* cujus generis liquationes et reſolutiones oſſium etiam in aliis morbis videmus. De tabe et putredine cadaverum, non de hac, accipiendus Lucanus VI, 88 *Corpora dum ſolvit tabes et digerit*, diminuit, reſolvit, *artus*.

486. *in honore deum medio*, in medio ſacrificio; noto uſu voc. *honos*. 487. *dum ei circumdatur infula lanea vitta nivea*, poëtica ratione, h. infula vittata. *Infula* eſt latius quiddam, et capiti, e quo fere pendebat, velando aptum, *vittis* alligari et conſtringi ſolita. vid. Lucret. I, 88. 89. Eſt de hoc copioſa diſputatio apud Geſnerum in Theſ. L. L. voc. *infula*. 489. *ante*, h. antequam moriens caderet. *Inde*, ex ea neque fibræ, h. exta, ardent impoſitæ altaribus; cum autem nec minus ipſa ara pro

victima

Ac vix ſuppoſiti tinguuntur ſanguine cultri,
Summaque jejuna ſanie infuſcatur arena.
Hinc lætis vituli volgo moriuntur in herbis,
Et dulcis animas plena ad præſepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, et quatit ægros
Tuſſis anhela ſues ac faucibus angit obeſis.
Labitur infelix, ſtudiorum atque immemor herbæ,
Victor equus, fonteſque avertitur, et pede terram
Crebra ferit; demiſſæ aures; incertus ibidem

492. *Aut* quinque Burmann. Goth. quatuor Martini et vett. edd. *At* alii.——493. *ſcabie* Vratiſl. *fuſcatur* Menag. pr. Mentel. tert.——494. *vitulis læti* Goth. ſec.——496. *blandis canibus* Parrhaſ.——497. *et faucibus* Goth. pr——498. *herbis* Zulich.——499. *advertitur* Lutat. ad Stat. Theb. V, 137. *fortiſque* Erf. a m. ſec.——500. *Crebro* duo Burm. Longob. Goth. ſec. *dimiſſæ* Mentel. pr.

victima ei impoſita ponatur: hinc, *altaria ardent*, exquiſitius dixit. 490. Int. *exta muta*, cum aliqua pars aut deeſſet, aut corrupta eſſet.

492. 493. Vix ſanguis fluit ex vulnere. *ſuppoſiti cultri*, e ſacro ritu ſubter jugulum adacti. Conf. Æn. VI, 248 et Serv. 493. *jejuna ſanie*, tenui ac exiguo humore eoque corrupto.

494 ſqq. Locum expreſſit Statius IV Theb. 725 ſq. *Hinc—hinc* pro, porro. 497. De *angina* loquitur, Gr. ὑάγχη aut βράγχος, qui et morbus ſuum peculiaris. Laudant Ariſtot. Hiſt. Anim. VIII, 21. *fauces obeſas* Servius explicat *tumentes;* quidni proprie accipias?

498. *ſtudiorum* (h. curſus ſimpliciter. Heinſius Circenſia partium ſtudia huc revocabat) *atque immemor herbæ* (cf. v. 520 et ſup. 216; nimis argute alii palmam ſeu victoriam explicant), ita malim jungere; nam *infelix ſtudiorum*, h. infelicis ſtudii, non eſt hac in re equus. Apparet etiam ex Ovidii Met. VII, 542 *Acer equus quondam, magnæque in pulvere famæ, Degenerat palmas;* veterumque oblitus honorum ad præſepe gemit, *morbo moriturus inerti*. 499. *Victor* ad indignitatem rei additur, cum nihil ei proſit, viciſſe curſus certamine. *fontes avertitur*, potum averſatur. 500. *Crebra*, crebro, ut jam ſæpe. *incertus*, qui per vices accedit ac recedit, inconſtans, *ibidem*, circa aures, capitis ſudor; ſignate. Lucret. VI, 1185 *Sudoriſque madens* per collum *ſplendidus humor*. 501. *ille quidem morituris frigidus* ex notiſſimo quidem Hippocratis aphoriſmo IV, 37 οἱ ψυχροὶ ἱδρῶτες, ξὺν μὲν ὀξεῖ πυρετῷ γιγνόμενοι,

Sudor; et ille quidem morituris frigidus; aret
Pellis, et ad tactum tractanti dura resistit.
Hæc ante exitium primis dant signa diebus.
Sin in processu cœpit crudescere morbus:
Tum vero ardentes oculi, atque adtractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis; imaque longo
Ilia singultu tendunt; it naribus ater
Sanguis, et obsessas fauces premit aspera lingua.
Profuit inserto latices infundere cornu
Lenæos; ea visa salus morientibus una.

501. *morituri* Medic. a m. pr. *moriturus* vitiose tres Martini, Goth. pr. *arret* Franc. *arcet* Moret. sec. *ares* Rom.——502. *tractanli* Mentel. pr. alt. Rottend. et Medic. a m. pr. *et attactum* Schol. Statii Theb. V. *attractum* Leid. a m. pr., ex *at tractum*, ut in Romano. *al tractum* Longob. ——503. *Huic* Toll. *dat* unus Arundel., ita ad morbum oratio refertur. ——504. *Sive in* Erf.——505. *abstractus* Regius Martini.——506. *gemitus* Leid., ad vulgariorem rationem. *altaque longo* Medic. a m. pr. *unaque* Parrhas. *imaque longi Ilia singultus tendunt* Reiskius conjiciebat.——507. *in naribus* Reg. superscr. *ater et naribus* Rom. *autem* pro *ater* unus Mead —— 508. *oppressas* apud Macrob. Sat. VI, 2, male. *obsessas* Goth. sec. *aspera* vel *arida* quart. Moret.

νόμενοι, θάνατον σημαίνουσι. 502. Cutis est sicca. Ornate. *ad tactum*, tactu, cum tangeretur. *tractanti*, tangenti, resistebat, *dura*, dum tenta ac sicca est.

504. *crudescere*, crudior ac sævior fieri. Ita demum Servianum locum habet: *validior fieri.* Ut contra *mitescere, molliri*, dicuntur, quorum nimia vis imminuitur. 505. 506. Lucretius VI, 1184 *Creber spiritus, aut ingens, raroque coortus.* Sed, quæ tantum illustrant, hic quidem afferre non possumus. Multa hujusmodi apud Cerdam videri possunt. 507. *tendunt* se, ut jam sæpe; aut *tendunt* sc. pecudes; ut modo v. 503 *dant.* 508. *lingua aspera*, inflammatione, *premit*, quia simul intumuerat (ut Ovid. Met. VII, 556 *Aspera lingua tumet*, *fauces obsessas*, seu simpliciter constrictas, interclusas ipso tumore, seu ulceribus, quæ frequentia in hoc morbo, et a Lucretio etiam memorantur: v. 1146 *ulceribus vocis via septa coibat.* Φλυκταίνας Græci appellant (quæ restituendæ in Geopon. XVII, 29, ubi vulgo περὶ φθειρῶντος. Cod. φλύκταιναν τῆς γλώσσης leg. φλυκταινῶν).

509. Imitatione expressa a Nemes. Cyneg. 228. 229. Vi-

ni

Mox erat hoc ipſum exitio, furiiſque refecti
Ardebant, ipſique ſuos, jam morte ſub ægra,
(DI meliora piis, erroremque hoſtibus illum!)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus
Concidit, et mixtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremoſque ciet gemitus. It triſtis arator,
Mærentem abjungens fraterna morte juvencum;
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non umbræ altorum nemorum, non mollia poſſunt

511. *exitium* Toll., ſed vid. Burm. *refecto* Ven. *referti* duo Moret. ——512. *in morte* Roman.——513. *Di meliora prius* Parrhaſ., mox *que* abeſt Leid. *ardoremque hoſtibus* Romanus. Sed vid. h. l. Burm. *horrorem* cod. Fabricii Chemnic. et Goth. ſec.——514. *Diſciſos* Toll. *Diffiſſos* unus Mead. *udis—dentibus* Mediceus a m. pr., ut ſup. v. 388 *udum palatum* et alia. vid. Heinſ., qui et conj. *crudis dentibus* vel *avidis*; præſtaret ſaltem *duris*. At *nudi* ſunt, nudati, a labiis ore reducto, more ringentium, canum inprimis ac furioſorum. Recte Philargyr. "ut fœditatem exprimeret, adjecit *nudis*." Lucret. V, 1063 *Irritata canum—Mollia ricta fremunt duros nudantia dentes*. Porro *oſſibus artus* Parrhaſ.——516. *ſpumis mixtum* Mentelert.——517. *Et triſtis* Ven.——519. *reliquit* Donat. in Andr. Terentii III, 5, 1, Moret. ſec. Zulichem.; et Pierius ex codd. ita notarat. Sic et unus Mead. et vett. edd.——520. 521. *Non umbra* ed. Burm. et noſtra prior, e vitio. *non gramina poſſunt grata movere* edd. nonnullæ ante Pierium. *Parta* Zulichem.

ni uſum omnes fere veteres hac in calamitate commendant: tanquam antiſepticum; etſi ſæpius nocere debuit quam prodeſſe. 512. *Ardebant furiis*, furore corripiebantur, quos vinum infuſum refecerat. 513. Verſus eximio cum artificio inſertus; abominatione hac ad miſerationem et ipſa faciente: date *errorem*, furorem, mentis abalienationem, ut jam Philargyrius, *hoſtibus*, profanis, impiis, ſceleſtis, opp. *piis*. Æmulatus eſt Nicandrum; Ther. 86 Ἐχθρῶν που τέρα κεῖνα καρήνασιν ἐμπελάσειε. Placet ſibi in hac formula Ovidius: v. c. *Hoſtibus eveniant convivia talia noſtris*. Sed et in ſeqq. mirare dilectum poëtæ, quo omnia ea potiſſimum memorat, quæ non tam horrorem, quam miſerationem movere poſſint. 515. *fumans* ſudore. 517—519. Lacrimoſam imaginem ſenſit et expreſſit

Prata movere animum, non, qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Solvuntur latera, atque oculos ſtupor urguet inertis,
Ad terramque fluit devexo pondere cervix.
Quid labor, aut benefacta juvant? quid vomere terras
Invertiſſe gravis? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repoſtæ:

522. *et* Reg. Martini.——524. *ruit* Erf. *deflexo* Menag. alt. *vertice* Regius Martini, e gloſſa.——525. *juvent* Nonius Marcellus in *gravis*. *quo vomere* Zulichem., non male, ut *quo* pro ad quid vel quid ponatur, ut millies; ſed quia ambiguum facit ſenſum, retineo *quid*. Burmann.

expreſſit Statius Theb. IX, 82—85. Guellius alium locum laudat e Tryphiodoro, dignum, qui comparetur (v. 14—16). 551. *movere animum* non, ut olim cenſebam, alterius hujus juvenci ſuperſtitis, ſed tauri, qui prociderat. Hoc autem poëta dignius, non in toto boum genere morari, ſed ad ſingula exempla procedere. Expreſſit noſter Lucretium II, 361—363. 522. *Electrum* metallum, non ſuccinum, intelligendum puto, quia illud ſplendore nobilius, et commune fere poëtis eſt, ab argento aquarum perlucidum candorem notare. Adſtipulatur Servii auctoritas. conf. Callimach. in Cer. 29 et ibi Spanhem. *At* apodoſi h. l. inſervit: ut ἀτὰς, ἀλλὰ. 523. *Solvuntur latera ima*, flacceſcunt, corrugantur. Sed et reliqua languorem denotant. 525—530. Sex horum verſuum pulchritudinem ita admirabatur Poëtices lib. V, cap. 11, pag. 264 b. Scaliger, ut eorum auctor fuiſſe mallet, quam Crœſum aut Cyrum dicto audientem habuiſſe. Equidem malim certe verſus ſcripſiſſe, quam eos tantum interpretari. 526. *terras graves*, ſpiſſum, pingue ſolum, unde difficilis aratio, *glebæ cunctantes*, ut Ge. I, 236, quæque nec minus adeo *gravi vomere*, *gravi labore*, indigent. *Maſſica* vina vid. Georg. II, 143. 527. *epulæ repoſtæ* in tam varia interpretatione malim accipere pro ſimplici, *poſitæ*, *appoſitæ*, ut Georg. IV, 378 *et plena reponunt pocula*. Si tamen vis in compoſito quærenda, equidem inde petam, quod ſinguli ferculorum miſſus novis

Frondibus et victu pascuntur simplicis herbæ.
Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
Flumina, nec somnos abrumpit cura salubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quæsitas ad sacra boves Junonis, et uris
Inparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægre rastris terram rimantur, et ipsis
Unguibus infodiunt fruges, montisque per altos

528. *et victu* Longob. Pierii, ut sup. v. 314. IV, 181 et alia loca apud Heins., sed antecessit *Frondibus*.——529. *atque* ubique legitur; nescio unde in Elzev. irrepserat *aut*: quod iterum expulit Heins. Gudianus etiam, *exercita cursus*, ut sit græcismus. *atque excita cursu* Schol. Horat. Od. II, 2.——530. *abrupit* tres apud Burm.——531. *ducunt* alter Rottend. ——534. *terram rastris* alt. Moret. *rutris* Jo. Schrader. et h. l. vid. ad II, 94. *rimentur* Ven.——535. *effodiunt* Goth. sec.

mensis apponi solebant; ut adeo sit: iterum iterumque apponere. 529. 530. *exercita cursu Flumina*; h. vexata, fatigata; ornatui servit epitheton, ut *fessæ erroribus undæ*, decurrentes aquæ, vid. Burm. Alio in sententiarum ordine esse possunt aquæ turbatæ equorum transeuntium pedibus.

531. Tum factum esse aiunt id, quod nullo alio tempore in istis terris contigit, ut penuria candidarum vaccarum esset ad rem sacram, fere ut Catull. Epith. Pel. 16 *Illa atque haud alia* (vel *Illaque, haudque alia*) *viderunt luce m.* 532. 533. Male post Servium Intpp. Junonem Argivam et ejus sacerdotem, filiorum, Cleobis et Bitonis, pietate notam, huc advocant. *sacra Junonis*, certum sacrum pro quibusvis sacris, ponit; sed in his nivearum boum usus inprimis insignis erat ad pompam deæ ducendam. Pro *bubus* itaque *bufalos* (nam hi sunt h. l. *uri*, v. sup. ad Ge. II, 374) currui junctos dicit. *impares*, simpl. quod alter major, alter minor, diverso etiam, si placet, colore, esset. *donaria* h. l. pro donariorum loco, templo, ut *pulvinaria*, pro templis, jam Servius exposuit. *alta* autem, h. alte exstructa, ad notam copiæ et magnificentiæ donariorum. 534. Ipsi homines terram fodiunt, et *fruges*, h. semina, *unguibus*, digitis, *infodiunt* terra occulunt.

Contenta cervice trahunt ſtridentia plauſtra.
Non lupus inſidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat; acrior illum
Cura domat. Timidi damæ cervique fugaces
Nunc interque canes et circum tecta vagantur.
Jam maris inmenſi prolem, et genus omne natantum,
Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit; inſolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit et curvis fruſtra defenſa latebris
Vipera, et adtoniti ſquamis adſtantibus hydri.

536. *Contempta* duo, ut fere ſemper variatur in h. v. *Extenta* Legnich. mſ.——537. *inſidians* Romanus et Gudian., per ſe non male. At vid. Not.——538. *Non* Toll. et Franc. Goth. pr.——539. *Timidæ* alt. Rottend., at vid. Servium. *dammæ* multi. *morbique fugaces* Comment. Cruqu. ad Horat. Ep. II, 1, 136.——543. *ad flumina* Longob. et Regius Martin.——544. an *furvis*, inquit Burm., ſed eſt pro cavis. vid. Georg. II, 216 et ibi Notam.——545. *exſtantibus* malit Jo. Schrader.

occulunt. *Contenta cervice*, quæ intenditur. Uſus vocis Lucretianus. Quam ornata hæc omnia!

537—540. Etiam feras lues tentat. *inſidias explorat ovilia circum*, exquiſitius quam explorare, exquirere inſidiis ovilia, aut obſervare circa ovilia id, cui inſidias facere poſſit, et inſidiandi locum. conf. Æneid. IX, 59 ſq. *nocturnus*, noctu, ut toties vidimus. *acrior cura*, morbi.

541. Ariſtotelem Hiſtor. Anim. VIII, 19. 20 negare, piſces ullo peſtilenti morbo tentari, jam Cerda notavit; et videri poteſt caſtiſſimus poëta potius ingenio indulſiſſe, quam rerum veritati, certe in illis, quæ de ſerpentum v. 544. 545 ſtrage memorat, quæ qua fide, qua auctoritate, poſuerit, ignoro. Sed infectis aquis piſces contagioſis morbis vexari, res eſt inter hiſtoriæ naturalis auctores nunc ſatis explorata. 543. *inſolitæ fugiunt*, pro inſolito more. 545. *attoniti*, torpentes, rigentes. *ſquamis adſtantibus*, ſtantibus, erectis, horrentibus.

549.

Ipſis eſt aër avibus non æquus, et illæ
Præcipites alta vitam ſub nube relinquunt.
Præterea jam nec mutari pabula refert,
Quæſitæque nocent artes; ceſſere magiſtri,
Phillyrides Chiron Amythaoniuſque Melampus.
Sævit, et, in lucem Stygiis emiſſa tenebris,
Pallida Tiſiphone Morbos agit ante Metumque,
Inque dies avidum ſurgens caput altius effert.

548. *jam nec* e libris repoſuit Heinſ. Ita tamen jam legebatur in Commelin. Pulmann. Elzev.; vulgo alii, *nec jam*, cum Romano, ut et Beda de metris. At Macrob. Sat. VI, 2 *Præterea nec mutari jam pabula.* ——549. *ceſſare* Medic. a m. pr. *Amychaonius*, *Amitaoniuſque Menalpus*, *Melampus*, *Melamphus*, aberrationes. vid. Apollod. I, 9, 11.——551. *a Stygiis* tert. Rottend. *ſemiſſa* Gud., adhærente *s* ex antec. voc.——552. *agitare Metumque* Ed. Ven. *agitanſque Metumque* Erf.——553. *Inque diem* Ven. *affert* Rottend. alt.

549. *Quæſitæque nocent artes*, parata remedia. *ceſſere magiſtri*, cedunt morbo (*muſſabat tacito medicina timore* Lucret. VI, 1177), vincuntur, artem ei ſuam imparem eſſe vident medici, et quidem *præſtantiſſimi*, quos nominibus clariſſimis exornat *Chironis* e Philyra Nympha et Saturno, et *Melampodis*, ex Amythaone, Æſonis fratre, nati, quorum hic quidem auguriis et καθαρμοῖς maxime illuſtris apud poëtas, alter vero herbis. Nam hoc Martino in mentem venire non debebat, ut hanc narrationem ad Argonautarum tempora referret.

551—553. Verſus longe præſtantiſſimi et pictura omni vividiores, neglecti tamen ab Intpp. *Et pallida Tiſiphone* e *Stygiis tenebris in lucem* emittitur, aut, quod gravius eſt, *emiſſa ſævit*, et *ante ſe agit Morbos ac Metus*, et more eorum deorum, qui hominibus ſive auguſta ſive terribili forma apparebant, fit major majorque (vid. Exc. XIII ad Æn. I.), *ſurgit* que adeo et *effert caput avidum*, quia ipſa eſt mortis avida, *indies altius*.—Interea undique circa ipſam armenta et greges ægrotant, mox toti greges pereunt 554—557; at quanto feralius ipſa dea *dat*, edit *ſtrages*, etc.! Priora imitatus eſt Gratius Cyneg. 373 *Quod ſive a Stygia Letum Proſerpina nocte Extulit, et Furiis commiſſam ulciſcitur iram*, h. et emittit Furias, quæ ulciſcantur iras ſuas.

Balatu pecorum et crebris mugitibus amnes
Arenteſque ſonant ripæ colleſque ſupini.
Jamque catervatim dat ſtragem, atque aggerat ipſis
In ſtabulis turpi dilapſa cadavera tabo:
Donec humo tegere, ac foveis abſcondere diſcunt.
Nam neque erat coriis uſus; nec viſcera quiſquam
Aut undis abolere poteſt, aut vincere flamma;

554. *mugitibus aër* Chronic. Menconis apud Burmann. *auras* Vratiſl.——555. *Horrentſque* Romanus, nec minus bene. Nam peſtilenti anno omnia apud poëtas *horrent, ſqualent*, ſcil. tabe, illuvie. Sed eſt ea ſollennis varietas, et *arere* non minus idoneum, cum æſtus morbi cauſſa ſit: ſup. 478. cf. Æn. III, 142. *colleſque ſuperni* pr. Moret. Eadem varietas Georg. II, 276.——556. *ſtragem dat* Goth. pr. *aggregat* Reg. Martini. 557. *delapſa* duo Burm. *cadavera morbo* alter Rottend. Eadem variatio Ge. IV, 252.——558. *ac* abeſt Goth. pr. *dicunt* idem. *diſcant* Moret. pr, pars libb. Martini et vulgg. edd. apud Pierium, quod ei majorem dignitatem habere videbatur.——560. *flammis* Goth. pr.

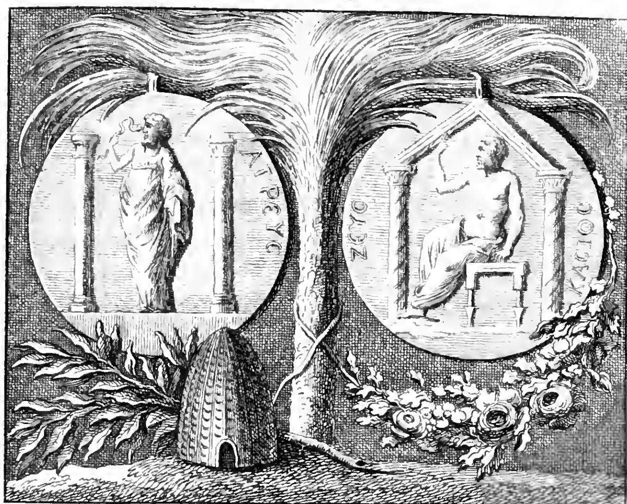
559. ad fin. Unicus modus reſtabat peſtilenti morbo medendi (iſque etiam noſtrorum ſapientum judicio unicus, qui ſatis efficax ſit), ut tacta cadavera ex conſpectu hominum auferrentur, *ut humo tegerentur*. Nihil enim ex toto animante uſui alicui inſervire poterat. *Coriorum* nullus erat uſus, ſi quis ea deripere et corpora iis nudare voluiſſet; *carnes* autem, h. e. corpora, quomodo, in tanta copia, aut *aqua*, aut *igni* conſumi potuiſſent? Sed nec *lanæ* ullus uſus erat, corrupta *pelle* per ulcera et ſaniem, quæ eſt *illuvies*, nec tutum erat eas lanas (*telas* a conſequente appellat doctius), peſtilenti putredine infectas, attingere. Quid? quod adeo, ſi quis veſtem inde confectam, *amictus invisos*, quos abhorreres, induerat, *papulis*, puſtulis, exanthematibus, carbunculis, rodenti ſanie tumentibus, et fœtido *ſudore*, ac brevi tempore poſt *ſacro igni* corpus infeſtabatur. Eſt autem *ſacer ignis* eryſipelatis φλεγμονῶδες genus, vid. Celſum V, 28, 4, quamquam is ab eryſipelate diverſum facit. Aliis phlegmone eſt. *moranti* dixit ornate pro, ei, h. ejus artus ſeu corpus; ſcilicet non per longum tempus ei moras trahere licebat, cum ſacro igni tentari cœpit.

Totum locum explanavimus, quod interpretibus moleſtias eum faceſſiviſſe videbamus. Adjungamus

Nec tondere quidem morbo illuvieque peresa
Vellera, nec telas possunt adtingere putris.
Verum etiam, invisos si quis tentarat amictus,
Ardentes papulæ, atque immundus olentia sudor
Membra sequebatur; nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus sacer ignis edebat.

561. *Ne tondere quidem* Medic. Gud. Mentel. pr. Leid. *ingluvieque* Erf. ——562. *ne* Ed. Junt. *telas adjungere putres* fragm. Moret., non indocte, ut sit, ordiri telam: quod ingeniose interpretatur Vossius de filis putrescentibus, ut ne jugo quidem alligari possent.——563. *Quin etiam* Romanus non male. *etiam miseros* Venet. *temptaret* Medic. a m. pr.——565. *sequebantur* Ven. et Rottend. sec. Similiter Georg. IV, 8 variatur. *longe* Zulich.——566. *contractos* vulgares nonnullæ edd., etiam codd. *contactos sacer artus* Rom. *cum tactos* Goth. pr.

jungamus adhuc nonnulla. *Viscera abolere undis* fere ita accipiunt, ut sit, malum ex visceribus sive lavando sive coquendo abolere, h. sive morbidam naturam, sive pus et saniem, sive, ut Servius subjicit, mucorem quendam carni corruptæ inhærentem. At hoc nec verborum nec rei natura aut veterinaria ratio admittit. Alterum, *flamma vincere viscera*, aut coquendo, aut torrendo, fieri putant: Sane Servius ad v. 490 e Plinio laudat: *morbosa caro non coquitur*; et similia narrant alii; superstitiose potius, puto, quam vere; et possunt utique verba per se hoc significatu accipi; non vero, ut vidimus, hoc contextu. Quid tandem naturæ rei magis consentaneum, quam ut cadavera igni cremarent, aut in flumina projicerent, quo utroque modo consumuntur; quod facere deinde tanta cadaverum strages prohibebat. Flamma vincitur proprie res, quæ concrematur; quorsum pertinet similis locus, quem Guellius hic commemorat e Nicandro Theriac. v. 37 de lapide gangite: ἣν οὐδὲ κρατεροῖο πυρὸς περικαίνυται ὁρμή. Vera sententia statim in oculos incurrit, modo quis animum advertat. Est de hoc loco plena ostentationis disputatio Itali cujusdam in edit. Virgilii Ambrogiana T. I, p. LIII. Melius tradi nonnulla, alia perperam exponi, vidimus a Pauleto (*Recherches sur les Maladies epizootiques* T. I, p. 44 sqq.), qui ad ignem sacrum, seu erysipelas vagum ardens et malignum, quod statim in gangrænam abit, pleraque, quæ narrantur, spectare putat.

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON
LIBER QUARTUS.

ARGUMENTUM.

DE re apiaria et mellificio in hoc libro acturus, primo loco exponit argumentum, Mæcenatisque propitiam voluntatem sibi exorat 1—7. Inde de alvearii situ, fabrica, et apparatu præcipit —50. Tum de examinum exeuntium cura, seu vere ineunte vagantur—66, seu ad pugnam exeunt discordibus inter se voluntatibus super rege creando—87. Tum alteruter rex est necandus—102, aut, si temere vagantur apes, partim regibus alæ sunt resecandæ, partim gratæ herbæ circa alveare serendæ—115. Cum attingeret locum de horto colendo, hoc argumentum aliis tractandum reliquit—148. De ingeniis, naturis, et moribus apum agit, revocata earum œconomia, quam vocamus, ad reipublicæ

publicæ formam, quam enarrat—218; tam sollerter institutam illam, ut rationis illæ munere impertitæ esse videantur—227. Sequitur locus de exemtione favorum—238; sin relinquatur pars favorum, quæ tum curanda sint—250. De morbis apum et morborum cura—280. De examinis extincti reparatione et de progeneratione apum ex juvenco peremto et putrefacto—311. Quod cum inventum Aristæi esse perhibeatur; descendit ad enarrationem fabulæ: qua ille fertur extincto examine adiisse matrem Cyrenen, ab hac jussus consuluere Proteum, de caussis calamitatis et ejusdem remediis, edoctusque, evenisse sibi rem ob piaculum contractum ex Eurydices, Orphei conjugio, raptu, inferias ei fecisse: quo facto boum corpora in luco relicta paullo post examinibus novis efferbuere.—ad fin.

GEORGICON LIBER QUARTUS.

PROTENUS aerii mellis cœlestia dona
Exsequar. Hanc etiam, Mæcenas, adspice partem.

1 *Protenus* unus Gud. scribebat. cf. ad Ecl. I, 12. *aërei* tert. Rottend.— 2. *Persequar* Vratisl.

1. Deinceps de mellificio se dicturum esse pollicetur. *aërium mel*, quia ex rore (qui utique ex aëre defluit, inquit Servius), colligi ab apibus credebatur. Seneca Epist. 85 *Quibusdam placet, non faciendi mellis scientiam apibus esse, sed colligendi. Hinc mel aërium Virgilio, quod ex rore aëris factum: Protinus aërii mellis cælestia dona.* conf. Plin. XI, 12, f. 12. Arist. Hist. Anim. V, 22. Columell. IX, 14, 20 et alios, quos Cerda laudat. Erroris quidem caussa facile intelligitur; eadem tamen de caussa, *cælestia dona*, deorum munus, appellat

Admiranda tibi levium ſpectacula rerum,
Magnanimoſque duces, totiuſque ordine gentis

3. *miracula rerum* alter Moret., forte ex v. 441.——4. *totiuſque ex ordine* plurimi habent, ſcripti et editi, etiam Medic. Tam parum peritos rei metricæ quis credat grammaticos et librarios? At recte particula metro ;nimi ca exſulat ex Rom. et aliis melioribus. Mederi voluit vitio quart. Moret. *totaſque ex ordine*, Venetus: *totique ex ordine.*

appellat mel, cf. Plin. l. l. Cæterum ab initio ſtatim hujus libri adoleſcentes ad duo attendant, primum ad artificium rem tenuem et exilem imaginibus cum gratis et jucundis, tum præclaris et magnificis, ſine inepto tamen faſtu, ornandi; deinde ad calliditatem in inferenda varietate ac copia in argumentum quamvis jejunum et exile, quorſum maxime epiſodiorum opes referas. Ornatum quidem ac varietatem maxime modo ab majorum animantium, pecudum et armentorum, modo ab hominum attributis, imprimis iis, petitum videbis, quæ humanæ vitæ et hominum ſocietati ac conjunctioni, rebus publicis adeo et exercitibus, propria eſſe videntur: unde *tecta*, *ædes*, *penates*, *lar*, *thalami*, *cunabula*, *ſtabula*, *oppida*, *urbs*, *aula*, *regna*, *prætoria*, *portæ* et alia arceſſita ſunt, quorum quidem uſum ipſa ſuppeditavit vulgaris hominum ratio, dum intelligentiam neſcio quam et ſollertiam apum ingeniis tribuunt, eamque mirificis rerum miraculis exornant, et quæ illæ occulto aliquo naturæ ductu et impetu, de quo mortalis mens nihil certi ſtatuere poteſt, faciunt, ad voluntatem et prudentiam, virtutem animi ac pietatem, referunt. Poëta autem præclare his præſidiis uſus eſt; habet enim inſignem ad animos noſtros ſuavitatem, ſi noſtrorum morum ac conſiliorum imaginem in aliis animantibus adumbratum videamus. Totus autem hic de apibus locus multis illuſtrari poteſt poſt Varronem III, 16, unde pleraque ſumta, ex Columellæ libro IX, qui, dum de apum diſciplina tradit, præter Celſum et Hyginum, quorum libri nunc interciderunt, Virgilium ſequutus eſt. Adde Ariſtot. Hiſt. Anim. V, 20—22, et IX, 40; et hunc poëta ſæpe ad verbum expreſſit. Plin. XI, 1—20. Geopon. XV. Pallad. I, 37—39. Plures ſcriptores, qui nunc interciderunt, Plinius adhibuerat: v. Ind. libri XI, in his fuit nobile nomen Ariſtomachi, qui μελιττȣργικὰ ſcripſerat. Eum tamen Columella tantum ex Hygino laudat IX, 13, 8. Tam parum frequens fuit jam tum tam clari ſcriptoris lectio. Imago ejus in gemma circumfertur ſculpta (ap. *Agoſtini* P. II, t. 97. *Maffei* P. I, t. 57), a cujus ſimilitudine marmor eo nomine appellatum Muſ. Cap. I, 59. Sed, quia ea in proclivi ſunt omnibus, et quoniam ea, quæ e quotidiano hominum uſu nota ſunt, auctoritate veterum

Mores, et ſtudia, et populos, et prœlia dicam.
In tenui labor: at tenuis non gloria; ſi quem
Numina læva ſinunt, auditque vocatus Apollo.
  Principio ſedes apibus ſtatioque petenda,

5. *et* abeſt ante *ſtudia* in Mentel., at ante *populos* in Rom. fragm. Moret. etiam in edd., ut Cerdæ. vid. Burm. Ad *populos* offendebat Jo. Schrader. in ſchedis, et conj. *motus:* quod ſane locum habere poſſet; ſed *populos* dixit poëta, quia ſub diverſis regibus habentur apes.——6. *ac* Regius Martini et edit. Paulli Steph.; forte *ſi qua* vel *ſi quem* ſcil. laborem, Burm. At vide Notam.——7. *læta* Regius Martini. *ſinant* Serv. ad Æn. II, 693. ——8. *ſedes ſtatioque petendæ* Moret. pr. et Mentel., at extrita littera ultima, *e.* et receptum hoc erat ab Heinſio. *petenda eſt* Ven. et Leid. Sed in tali variatione nil facile decernas. vid. Burmann. *legenda* conj. Jo. Schrader. At *petere* eſt parare.

terum firmare, putidum eſt, ſingula ſingulis locis commemorare piget. Adiri tamen ut plurimum Cerda poteſt. Columellæ ea loca adſcripſimus, in quibus ad Virgilium reſpexit. Quæ autem in ipſa doctrina de mellificio et apum natura a Virgilio ac veteribus perperam tradita eſſe, poſt Swammerdammii (*Tr. de Apibus* in *Bibliis Naturæ*) et Reaumurii (*Hiſt. des Inſectes T. V.*) ſagacitatem ex multis noſtræ ætatis virorum diligentiſſimorum ſuper mellificio libellis ſatis conſtat, ea ab his auctoribus petenda ſunt. 6. Cf. Georg. III, 289. 290. *ſi quem Numina læva ſinunt* ſc. dicere hæc; quod utique proximum eſt. Ita ſi orationem ſuppleas, facile diſpellas nubeculam, Burmanno h. l. objectam; quamquam, dum negat, *ſinere aliquem*, pro, ferre, tolerare, dici, objici poterat inf. v. 47 *Neu propius tectis taxum ſine. Numina læva* ſunt ſiniſtra, adverſa; laudata jam eſt ab Intpp. auctoritas Gellii V, 12 extr. et Nonii Marcelli in *lævus.* Secundum hos ſenſus eſt: non exiguam ex tali quamvis tenui argumento gloriam reportari poſſe, modo dii poëtæ adſint. Quod quidem ita amplificare dicendus: modo per adverſa numina liceat, h. modo ne quod numen adverſetur, et modo Apollo (paſtoralis, Nomius) invocatus faveat. Fatendum tamen, leniorem eſſe rationem et juncturam, ſi admittas, *lævum* h. l. ex augurali diſciplina petitum ſignificare propitium: etſi Burm. repugnat, quia alia hujus uſus exempla deſiderantur.

8. De alvearii ſitu præcipit; quæ cavenda ſint—17. quæ optanda—32. Eadem præcipiunt Varro III, 16, 12, ſq., quem poëta omnino ſequutus eſt, et reliqui, quos ſupra laudavimus, inpr. Columella IX, 4—7. Idem locum huc excitat cap. 4 pr. Epitheton

Quo neque ſit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent,) neque oves hædique petulci
Floribus inſultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, et ſurgentis adterat herbas.
Abſint et picti ſqualentia terga lacerti
Pinguibus a ſtabulis, meropeſque, aliæque volucres;
Et manibus Procne pectus ſignata cruentis.
Omnia nam late vaſtant, ipſaſque volantis
Ore ferunt dulcem nidis inmitibus eſcam.

9. *ſit* edd. nonnullæ, male.——10. *nec* Goth. pr.——11. *inſultant* Moret. ſec. *aut hærens* Franc. *buccula*, *bacula* al.——13. *pallentia terga* Parrh. ——14. *ab ſtabulis* Medic. *que* poſt *meropes* abeſt a quatuor apud Burm. et ed. Ven. Medic. Pierii et uno Mead. *aliæ* videtur nimis tenue eſſe vocabulum pro reliquorum dignitate. Senſit quoque Jo. Schrader., qui conj. *meropeſque malæque volucres* vel *meropes avidæque v.* vel *blattæque v.* vel *veſpæque v.*——15. *Progne* ſcribunt deteriores. Eſt Πρόκνη. vid. Heinſ. ad Ovid. Met. VI, 428. *Et maculis Procne* Markland. ad Stat. Silv. V, 3, 84 conj.; eleganter utique, ſi poëtæ ita placuiſſe conſtaret. Maculas enim ipſe poëta declarat ſuis verbis; eas etiam Ovid. VI Met. 670 appellat *notas*. Si tamen maculas ſibi ipſa manu adſperſit, quidni *manibus cruentis*, h. cruore, *pectus ſignaſſe* bene dicatur? cf. Burm ——16. *ipſaſque volucres* ap. Nonium in *nidis*.

theton *hædi petulci* Lucretio deberi II, 367, obſervatum in Macrob. VI, 5. 12. *ſurgentes herbas*, creſcentes, ut Ecl. V, 39. Ge. I, 161 et alibi.

13. Varia animantia apibus inſidiantia ab alveari (*pinguia ſtabula* dixit) arcere jubet. Lacertorum varia genera ſunt. Stellionem potiſſimum intelligi (de quo inf. 243) pronuntiat Julius Sab. At perperam: diſtinguit utrumque genus Colum. IX, 7, 5. 6. *merops* nota avis, apibus inimica, *apiaſtram* vulgo vocant, aut ab apum comeſtione nomen imponunt; *Immenwolf*, *Bienenfraſs* (v. Kleinium *Hiſt. Avium Fam.* IV, Gen. 15. Tr. 2. Expreſſa imago apud Albinum *Hiſt. nat. Avium.* T. I, n. 44). Eandem cum hirundine, *Procne*, etiam alii commemorant. v. apud Cerdam. 15. Etiam Ovid. Met. VI, 669 *neque adhuc de pectore cædis Effugere notæ, ſignataque ſanguine pluma eſt.* Scilicet maculas in collo hirundinis rubellas ab ſanguine repetunt, quo reſperſit ſe Procne, cum filium manibus ſuis jugularet. 16. 17. Et ipſas apiculas rapiunt, ut pullis ſuis comedendas

At liquidi fontes et ſtagna virentia muſco
Adſint, et tenuis, fugiens per gramina, rivus
Palmaque veſtibulum aut ingens oleaſter inumbret:
Ut, quum prima novi ducent examina reges
Vere ſuo, ludetque favis emiſſa juventus,
Vicina invitet decedere ripa calori;
Obviaque hoſpitiis teneat frondentibus arbos.
In medium, ſeu ſtabit iners, ſeu profluet humor,
Tranſverſas ſalices et grandia conjice ſaxa:
Pontibus ut crebris poſſint conſiſtere, et alas

18. *Et* Menag. alter.——19. *at tenuis* melius repeti bene vidit Meierotto in Dubiis p. 22. *rivos* Medic. a m. pr.——20. *inumbret* Heinſ. repoſuit e Mediceo Romano, aliiſque Pierii, Gud. a m. pr. et Rottend. tert. Vulgo omnes, *obumbret*, quod et Columella agnoſcit IX, 5, 4. Eadem varietas Æn. XI, 66. *adumbret* Mentel. pr. et Bodlei.——21. *Et cum* quart. Moret. *ducunt* Mentel. *Ut cum vere novi* (Sangerm. *novo*) eodd. apud Columellam IX, 5, 4, omiſſo verſu ſequente, exhibent.——22. Poteſt quoque diſtingui: *reges, Vere ſuo ludetque favis. luditque* Ven. Rottend. ſec. a m. pr. *laudique* Menag. alt. *laudetque* unus Mead. *meſſa* Medic. a m. pr. *cavis emiſſa* conj. Jo. Schrader., non male, de alveari. Verum et *favi* bene pro eodem; nam favi non modo de melle, verum et de cellis et loculamentis, dicuntur. Sic inſ. 104. 179. 161.——23. *Vicino* Ven. *vita colori* Menag. ſec., qua de varietate vid. Heinſ. ad Ovid. Epiſt. VI, 54. *diſcedere* Rom., male.——25. *profluit* Gud. a m. pr. duo Moret.——27. *Pontibus et* Mentel. tert. Reg. *Pontibus et crebris poſſunt* Gud. *poſſunt* etiam Goth. pr.

comedendas apponant. Ornatiſſimus verſus! *nidi* pro pullis.

18. *ſtagna virentia muſco*, ſtagna intellige dulcis aquæ, ſive ripa muſco obducta, ſive ſaxis muſco coopertis extantibus. conf. Georg. III, 144. Ecl. VII, 45. Lucret. V, 949. Horat. Epiſt. I, 10, 7. Mox *tenuis rivus* ſignate, nam profundus ac rapidus abriperet apes aquantes. cf. Varro III, 16, 27 aquam—ita *ut ne altitudine aſcendat* duo aut tres digitos etc. *tenuis fugiens rivus*, duplici epitheto. vid. ad Georg. I, 407. 21. 22. Cum primum evolaverint. 22. *Vere ſuo*, ſibi grato et aptiſſimo. Serv.; ſeu, quo ipſæ natæ ſunt aut adolevere, primumque volatum tentant, fructuſque colligunt. 23. *decedere calori*, ut *nocti* ſup. Ge. III, 467. 24. Pulcherrimus verſus: *arbos obvia teneat hoſpitio*, h. excipiat. 25. *ſeu ſtabit*

Pandere ad æſtivum ſolem; ſi forte morantis
Sparſerit, aut præceps Neptuno inmerſerit Eurus.
Hæc circum caſiæ virides, et olentia late
Serpylla, et graviter ſpirantis copia thymbræ
Floreat, inriguumque bibant violaria fontem.
Ipſa autem, ſeu corticibus tibi ſuta cavatis,
Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
Anguſtos habeant aditus. Nam frigore mella
Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.
Utraque vis apibus pariter metuenda; neque illæ

28. *non forte* quart. Moret.——29. *immiſerit* unus Mead. et vett. edd.——30. *viridis* Mentel. ſec.——31. *Serpilla* nunc ubique fere edi mireris. *Serpulla* Medic. cum multis. *Serpylla* Rom. cum aliis. Etiam *Serpila*, *Serpilia*. conf. ad Ecl. II, 11.——33. *jura* pro *ſuta* Ven.——34. *Seu fuerint lento* Franc. *alvaria* Medic. Roman. vid. Burm. et Pierium. *alviarea* tert. Mentel. *vimene* Gud.——35. *aditos* Medic.——36. *ea quippe* Barth. Adv. XXXVII, 6 e Mſſ. laudat. *caloríque facta* Romanus. *calefacta remittent* Parrhaſ. *reſolvit* alter Rottend., ex interpretatione.

ſtabit iners humor, in ſtagno v. 18. Hoc *iners* ſine motu, nec tamen putre ac ſitu corruptum: cf. v. 48 ſq. 29. *aut Eurus præceps*, ventus vehementior, cum impetu irruens, *immerſerit Neptuno*, aquæ. Hoc vero eſt, rem tenuem amplificare!

30. *Circum hæc*, quæ modo enarravit, circa fontes, et ſtagna, amœna prata eſſe debent. Colum. IX, 5, 6. De *caſia* herba coronaria, alias *thymelæa*, cujus fructus in officinis *granum Cnidium*, cf. Georg. II, 213, de *ſerpyllo* ad Eclog. II, 11; *thymbra* eadem quæ ſatureia, *Pfefferkraut*, aut ejuſdem ſaltem generis. cf. Martin. 32.—et violæ proveniant; at quam ornate! Imitatione expreſſit Claudianus XXXVI (de Rapt. Proſerp. libr. III), 233. *violaria*, loca violis conſita, h. l. pro violis poſſunt accipi. *irriguum*, h. l. qui irrigat.

33. De fabrica alvearis v. Colum. IX, 6, unde §. 1 colligas, *ſuberis cortices* potiſſimum h. l. intelligi. Stramineorum alvearium uſum notum fuiſſe Romanis, non reperio. 36. *liquefacta remittit*, ornatius pro, liquefacit. *remittere*, pro reſolvere. 37. *neque illæ Nequicquam*, h. ac propter hoc ipſum. *nequicquam* h. l. ſine cauſſa, fruſtra; at Georg. I, 95. 96. 192.

Nequidquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fucoque et floribus oras
Explent, collectumque hæc ipsa ad munera gluten
Et visco et Phrygiæ servant pice lentius Idæ.
Sæpe etiam effossis, si vera est fama, latebris
Sub terra fovere larem, penitusque repertæ
Pumicibusque cavis exesæque arboris antro.

38. *in* abest Zulich.——39. *fucco* Ven. *fuco linunt et* Parrhas., male.——40. *collectum hæc* quart. Moret. *ipsi hæc* Goth. pr.——41. *visc.osque* Goth. sec. *Frigiæ* Gud. e *Frigiæ*, quod in aliis. *fervent* idem. *lentius idem* Parrhas.——42. *e fossis* Mentel.——43. *Sub terram* codd. apud Pierium, liber Fabricii Chemnic., Mss. Barthii, Venetus, Regius, Goth. pr. et vett. edd., velut Ven. et Paris. 1494, etiam Egnat., at Aldd. et ceteræ vulgg. *Sub terra.* *Sub terras* Mediceus Pierii, et unus Arundel. conf. Burmann. *fovere* tuetur Medic. Pierii, Gud. cum septem aliis, Regius Martini. *fodere* vulgo ante Heins. *fodiere* Medic. a m. pr. vid. Heins. et Ge. III, 420.——44. *ilicis antro* Ed. Ven. cf. Ge. II, 453. *arboris alvo* codd. nonnulli apud Pierium, liber Ursini, Menag., pro *alvo*. v. Heins. Sed Macrob. Sat. VI, 6 *antrum* agnoscit et pro caverna insolenter poni notat.

192. 403 sine fructu. 39. *Spiramenta*, quæ v. 35 *angusti aditus*. cf. Colum. IX, 7, 5. *fucus*, alga vel ulva marina vel palustris; nisi verius est quod Vossius monet, esse propolidem ipsam qua inducitur, tanquam fuco, illa cera, quæ illinitur alvei orificio. *floribus*, h. succo florum. Habuit ante oculos Aristot. verba H. A. IX, 40, p. 944 ed Paris. D. et 945 A. 40. Paratum ad hoc consilium *gluten*, s. glutinum, est *propolis* veterum de apibus magistrorum. Plinius XI, 7, sect. 6 *E vitium populorumque mitiore gummi* propolis, *crassioris jam materiæ, additus floribus* (succo e floribus), *nondum tamen ceræ, sed favorum stabilimentum, qua omnes frigoris aut injuriæ aditus obstruuntur, odore et ipsa etiamnum gravi, ut qua plerique pro galbano utuntur.* Minus recte ad *pissoceron* revocat poëtæ verba ad e. l. Harduinus, et ad *erithacen* Martinus cum aliis; etsi nomina hæc permutari verum est: vid. Beckmann. ad Mirab. Ausc. 15, p. 42. Varro III, 16, 23 *De his propolin vocant, e quo faciunt ad foramen introitus protectum in alvum maxime æstate.* *Idæa pix* v. Georg. III, 450.

43. *fovere larem* v. ad Ge. III, 420. 43. 44. Et reperiri solent intus in pumicum, s. saxorum, arborumque cavitatibus.

45. 46.

Tu tamen e levi rimosa cubilia limo
Ungue fovens circum, et raras super injice frondis.
Neu propius tectis taxum sine; neve rubentis
Ure foco cancros; altæ neu crede paludi,
Aut ubi odor cœni gravis, aut ubi concava pulsu
Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.

45. *e* tuetur Heins. e Medic. et aliis compluribus. Vulgo *et*, quod Nauger. intulit, quodque bene convenit cum altero *et*. cf. Serv., abest utrumque Toll. *limosa* Zulich. *cubicula* Bodlei.——46. *favens* Toll.——47—50. Possunt hæc videri alieno loco posita, et supra inter ea, quæ cavenda sunt, referenda fuisse. Etiam Jo. Schrader. in schedis locum illis suum circumspiciebat post v. 32. Poteras pari jure post v. 17 annumerare. Scilicet si in philosopho *dogmatico* versabaris, id exigi poterat, ut severo ac subtili ordine ille uteretur. Servavit quoque eum Colum. l. l. IX, 5, 4. 5. 6. Nec tamen turbasse ordinem sententiarum videri debebat poëta. Supra v. 8 sqq. de situ alvearii, tum quæ in eo cavenda sunt, agebat; inde a v. 33 de ipsa fabrica; spectandum in hac, ut angustum sit ostium; ut, exemplo apum, ab apiario rimæ et foramina oblinantur; tandem ut nec odor nec sonus infestus ad apes accedat.——47. *Nec propius* tert. Rottend. *Ne* Arusianus. *taxum sine tectis* alter Moret. *taxum tectis sine* Oblongus Pierii.——49. *odos* tert. Rottend. *olor* Barthii codex, quem v. Adv. XXXVII, 6 et ex eo Keuchen. ad Ser. Samonic. 97. *dolor* pro var. lect. in Gud., forte ex *olor*. *pulso* idem a m. pr. *grandia pulsu* Vratisl.——50. *voci* Ed. Norimb.

45. 46. Apum diligentiam apiarii opera adjuvandam dicit. *Læve lutum*; nam aqua subactum sane et tactu lubricum et visu nitidum est. Multus tamen in hoc Burmannus. *unge e limo* proprie dictum, ut medici solent. vid. eund. *rimosa cubilia* in pedestri sermone, rimas cubilis, h. alvearis, *unge circum, fovens*, hoc poëtico ornatu adjectum; nam ad calorem continendum alias id fieri solet, ut rimas obturemus. Cætera illustrat Columella IX, 14, 14 *Quicquid deinde rimarum est, aut foraminum, luto et fimo bubulo mistis illinemus extrinsecus, nec nisi aditus, quibus commeent, relinquemus. Et, quamvis porticu protecta vasa, nihilominus congestu culmorum et frondium superiegemus, quantumque res patietur, a frigore et tempestatibus muniemus.*

47—50. Subjicit nonnulla, quæ in adornando alveari videnda sunt. cf. Var. L. De *taxo* v. Ge. II, 257. Ecl. IX, 30. *De cancri nidore, cum est ignibus adustus* (uri autem solet in variorum morborum cura), vid. Gesneri notam ad Columell. IX, 5, 6. 48. *non crede eas paludi aut* ejusmodi loco, *ubi—odor gravis*, molestus, quia

Quod ſupereſt, ubi pulſam hiemem Sol aureus egit
Sub terras, cœlumque æſtiva luce recluſit:
Illæ continuo ſaltus ſilvaſque peragrant,
Purpureoſque metunt flores, et flumina libant
Summa leves. Hinc neſcio qua dulcedine lætæ
Progeniem nidoſque fovent; hinc arte recentis
Excudunt ceras, et mella tenacia fingunt.
Hinc, ubi jam emiſſum caveis ad ſidera cœli
Nare per æſtatem liquidam ſuſpexeris agmen,

52. *terram* Moret. ſec. *terra* Medic. a m. pr. *refulſit* Parrhaſ.—— 53. *ſilvas ſaltuſque* Franc. *pererrant* Toll. et Parrhaſ., item Ed. Pariſ. 1498.——57. *Excludunt* Rottend. tert. Mentel. pr. Leid. a m. pr. Goth. pr. *Extudunt* Moret. pr. *figunt* Franc. Ven. Goth. pr. unus Mead. Sic Servius et edd. Steph. aliæque.——58. *Kin ubi* Mentel. pr. a m. pr., pro *Quin*, ut Heinſ. conj. *Hic* Reg. Martin. *miſſum* Rottend. tert. Gud. a m. pr. vide v. 22.——59. *per æſtivam* Reg. Martin.

fortis et teter eſt. *offenſa imago*, h. *ſolidis adliſa locis*, ut Lucret. VI, 574. Sequitur poëta Varronem III, 16, 12. cf. Colum. IX, 5 extr. Rei cauſſam Plinius adjungit XI, 19, ſect. 21 *Inimica eſt et echo, reſultanti ſono, qui pavidas alterno pulſet ictu.*

51. Cæterum vere ineunte exire incipiunt apes: *ſchwärmen.* cf. Colum. IX, 14, 1 et 18. *egit pulſam*, pepulit, *hiemem ſol ſub terras*; quod antiquæ tabulæ poëtam debere ſuſpicabatur Spencius *Polymet.* p. 191; petita verius rei ſpecies aut a ſideribus et ipſo Sole occidente, aut a Sole ad alterum hemiſphærium decedente. *cælum recluſit*, tectum adhuc et obductum nubibus, ac nimbis, etiam conſtrictum gelu. 54. *Purpureos flores*, ſimpl. pulchros, ut ſæpe. *croceos* alibi, ut v. 109. *metunt*, elegantius, quam carpunt. 55. *leves* poëtico ornatu, quo ipſo indicatur, cur ſuſpenſæ in ſuperficie ſe librare poſſint. *Hinc*, ex his floribus et fontibus, *fovent*, alunt, *progeniem nidoſque* (ut vſ. 17 pro pullis), novos fetus ſuos. Columella IX, 14, 18 *Nam ab æquinoctio verno ſine cunctatione jam paſſim vagantur, et idoneos ad fetum decerpunt flores atque intra tecta comportant. neſcio qua dulcedine lætæ*, idem verſus Georg. I, 412.

58—62. Itaque etiam nova examina, cum primum ſe aëri credunt, fontes et arbores petere videbis. *Caveas*, de alveo, a theatri ſedibus petita imagine. conf. Colum. IX, 9 pr. 59. *per æſtatem liquidam*, per aërem liquidum, æſtiva ſerenitate.

Obſcuramque trahi vento mirabere nubem:
Contemplator; aquas dulcis, et frondea ſemper
Tecta petunt. Huc tu juſſos adſperge ſapores,
Trita meliſphylla, et cerinthæ ignobile gramen;
Tinnituſque cie, et Matris quate cymbala circum:
Ipſæ conſident medicatis ſedibus; ipſæ

60. *mirabile* Goth. pr. Hoc idem conjecerat Reiſkius, et *Contemplator* pro nomine accipiebat. Sed vid. Georg. I, 187.——62. *Huic* Ed. Junt. cum al. *Hic* fragm. Moret. Vratiſl. et Reg. Martini. *Huc tu caveis adſperge favorum* aut *tunſos adſperge ſapores* ex v. 267 emendabat Reiſkius. Sed vid. Not.——63. *meliſphylla* Heinſ. e Medic. et melioribus ſcripſit; vulgo *meliphylla*, communi ratione. Aberrationes alias in hac et altera voce *cerinthe* vid. apud Burm. et in Colum. IX, 8, 13, ubi verſus laudatur. Eſt τὸ κήρινθον. *ignobile carmen* Ven., an *germen*? Burm.——64. *et* abeſt Menag. ſec.——65. *conſidunt* Mentel. pr. Moret. ſec., et mox *condunt*. *concident* Goth. pr. *meditatis* Franc.

renitate. *Nare*, volare, ut contra *navis volat* apud poëtas. cf. Cerda. Mox idem: *trahi vento*. 60. *nubes*, perpetuum de examine. 61. *Contemplator:* de formula hac præcipiendi v. ſup. ad Georg. I, 187. 62. *Huc*, in arborem, ut hinc in novum alveare condi poſſit, nec ulterius procedat agmen, *adſperge ſapores juſſos*, ſuccos, quos adſpergere moneo, jubeo; inf. v. 549 *monſtratas excitat aras*. cf. Varro III, 16, 30. 31, adde 22. 23 et 14. 63. *meliſphyllum*, ſeu meliſſophyllum, apiaſter, cf. Varro III, 16, 10, vulgo *meliſſa*. cf. Martin. *Cerinthe*, nobis hortenſis, in Italia ſilveſtris ac valde frequens, hinc *ignobile gramen*, h. herba. vid. Plin. XXI, 12, ſ. 41. Expreſſam ejus faciem habes ap. Martinum. conf. Columella IX, 9, 13, ubi et hic verſus laudatur, et c. 12. 64. *Matris cymbala*, in Magnæ Matris Deorum, Cybeles, ſacris adhiberi ſolita, ut notum. Cæterum tinnitu æris apes cogi et in alvearia condi, res vulgari uſu cognita. Cauſſam alii a metu, ut Varro III, 16, 30. Colum. IX, 8, 10. 12, 1, quod ſequitur Lucanus IX, 284 ſqq. pulcherrimo loco; alii a voluptate, quam ex ſonitu capiunt, petunt, ut Ariſtot. Hiſt. Anim. IX, 40. Plinio XI, 20, ſ. 22. Geopon. XV, 3. conf. Cerda. Prior ratio eo comprobari poſſe videtur, quod meticuloſum animans etiam echo reformidat (vid. v. 50), et pulveris jactu a pugna revocatur v. 86. 87. Varro III, 16, 30. Locum etiam ante oculos habuit Claudian. XXVIII (de VI Conſ. Honor.), 259 ſqq. 65. *medicatis ſedibus*,

Intima more ſuo ſeſe in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint; (nam ſæpe duobus
Regibus inceſſit magno diſcordia motu,
Continuoque animos volgi et trepidantia bello
Corda licet longe præſciſcere: namque morantis
Martius ille æris rauci canor increpat, et vox
Auditur fractos ſonitus imitata tubarum;

68. *inceſſit magnos diſcordia motus* Reiſkius conjiciebat. Sed *diſcordia inceſſit*, ut *cupido*, *metus*, *inceſſere* modo *animos*, modo *animis*, etiam in pedeſtri oratione ſæpe dicitur.——70. *prædiſcere* Ven. et Vratiſl., quod Burmanno in his libris uſitatius videbatur.——71. *canor invocat* Sangerm. cod. apud Colum. IX, 9, 4. Ibidem unus mox *tonitus*.——72. *Auditor* Gud. a m. pr. *tractos ſonitus* tentabat Jo. Schrader. ex v. 260 *tractimque ſuſurrant*.

ſedibus, h. in loco ſuccis adſperſo et oblito. *medicare* v. ad Ge. I, 193. *cunabula* pulchre, quia de fetu apum.

67 ſqq. Quem alii Intpp. horum verſuum nexum ſibi finxerint, equidem non aſſequor. Solent enim illa, *nam ſæpe duobus—diſcordia motu*, in parentheſi ponere (quam hic ſuſtulimus) et, quæ ſequuntur, apodoſeos loco habere; invito plane ſenſu, et particula *que* miſere otioſa. Sed poëta negligentiore oratione uſus eſt, et, dum in digreſſionem abripitur, præſtantiſſimum omnium confeſſione locum, apodoſin non niſi v. 86. 87 ſubjunxit; ita ut reliqua omnia in medio interjecta ſint: quod notatum jam video Philargyrio. Si nova examina alveari prodeunt, tinnitu æris revocantur; ſin ad pugnam exierint, aſperſione pulveris. *Regibus inceſſit diſcordia* pro vulgari ratione *reges inceſſit*. *Reges*, quos nunc apum matres eſſe ſcimus. Dignitatem carminis in re tenui in ſeqq. admirari ſatis nequeas.

69. *Corda bello trepidantia*, h. animos trepidantium, feſtinantium, ſatagentium, dum ſe ad bellum accingunt, ut mox *trepidæ coëunt*, h. feſtinantes. Apponam tamen et Servii notam: "*trepidantia bello corda*, alacritate pugnandi, non timore." Alibi Ge. III, 105 *exultantiaque haurit Corda pavor pulſans*. Tranſtulit autem poëta ea, quæ omnium apum migrationes antecedere ſolent, ad id, quod interdum illo tempore accidere ſolet, cum bellum civile movetur; et habuit ante oculos Ariſtotelem H. A. IX, 40, pag. 946 E. Varronem R. R. III, 16, 30, poëtam autem viciſſim Columella IX, 9. 71. Dum bombum faciunt. *fracti ſonitus*, h. non

Tum trepidæ inter ſe coëunt, penniſque coruſcant,
Spiculaque exacuunt roſtris, aptantque lacertos,
Et circa regem atque ipſa ad prætoria denſæ
Miſcentur, magniſque vocant clamoribus hoſtem.)
Ergo ubi, ver nactæ ſudum campoſque patentis,
Erumpunt portis; concurritur; æthere in alto
Fit ſonitus, magnum mixtæ glomerantur in orbem,
Præcipiteſque cadunt. Non denſior aëre grando,
Nec de concuſſa tantum pluit ilice glandis.
Ipſi per medias acies, inſignibus alis,
Ingentis animos anguſto in pectore verſant,
Uſque adeo obnixi non cedere, dum gravis aut hos,
Aut hos verſa fuga victor dare terga ſubegit.

73. *trepide* uterque Goth. *pinniſque* Gud. et Mentel. pr.——74. *Spicula exacuunt* ſine *que* Mentel. pr. a m. pr. *Spiculaque acuuntque* Vratiſl.——75. *ad* deeſt pr. Moret.——77. *ver ſudum nactæ* Erſ. *nanctæ* Gud. *nate* Goth. pr. *campuſque potentis* Gud., durior ellipſis τȣ̃ *fuerint*, vel *ſunt*, ſi *Erumpunt portis* apodoſis eſt. Itaque mutavi monente Voſſio.——78. *Irrumpunt* Aldd. Junt., et ſic Goth. pr.; Heinſ. mallet *ſe rumpunt*. v. ad Georg. I, 446. *concurrunt* Ven. et Goth. ſec. Poſt *æthere in alto* interpungit Zulich. cum edd. nonnullis. Porro *æthere alto* quart. Moret. *ab alto* Reg. Martini.——81. *Non de* Menag. pr. et Reg. *pluet* edd. Commelin. et al. *fluit* tert. Rottend. et Gud. pro var. lect.——83. *in corpore* alter Moret. pro var. lect., ſed vulgata eſt apud Schol. Statii Theb. I, 417. Poſt hunc verſum in alt. Rottendorphii erat: *Ipſi inter ſeſe reges fulgentibus alis.*——85. *ſubegit* repoſuit Heinſ., quem vide, ut

non continui, modo fortiore, modo remiſſiore ſpiritu. 74. *Spicula roſtrorum* (ſic vulgari more effertur, pro ſimplici, roſtra), aculeos, acuunt. 75. *prætorium*, h. l. ex uſu caſtrenſi. *Miſcentur* pro conveniunt. Mox 79 *mixtæ*, pugna congreſſæ; utrumque ex μίγνυσθαι, μιχθῆναι. 77. *ver ſudum*, cælum ſudum verni temporis; idem ſunt *campi patentes*, aër purus et liquidus, non nubibus clauſus; ut bene Servius. 82. *Ipſi*, reges. v. Burm. 84. *obnixi non cedere, uſque adeo dum*; in vulgari oratione, *ita obnituntur, ut non cedant, dum* ——. 86.

Hi motus animorum atque hæc certamina tanta
Pulveris exigui jactu conpressa quiescent.
  Verum, ubi ductores acie revocaveris ambo,
Deterior qui visus, eum, ne prodigus obsit,
Dede neci; melior vacua sine regnet in aula.
Alter erit maculis auro squalentibus ardens;
Nam duo sunt genera; hic melior, insignis et ore,
Et rutilis clarus squamis: ille horridus alter

ut omnes Pieriani et excepto fragm. Moret. Heinsiani, Martiniani, Gothani. Edd. obsidebat *coëgit*, quod vulgare verbum est. Est tamen Egnat., quæ *subegit* exhibet. Heins. etiam *fugæ victor dare terga* malebat. Sed et alterum Æn. XII, 463. v. Burm.——87. *quiescunt* Medic. et ant. plerique codd. apud Pierium, et unus Arundel. *quiescant* Bodlei. ——88. *ambos* Philarg. et alii. Sed meliores *ambo*, ut et Charisius ac Maurus. vid. Pierius.——89. *obsiet* Medic. a m. pr., ἀρχαϊκῶς, inquit Heins. *ne providus* Zulich.——91. *Alter enim* Sangerm. ap. Colum. IX, 10, 2. *maculis alvo* sec. Rottend., miro lapsu.——92. *hinc melior* Menag. *meliorque* Medic. a m. sec. Moret. quart. Zulich. et Regius, ut versui caverent. *insignis et auro* Ed. Ven. *meliori insignis et ore* conjiciebat Reiskius.——93. *clarus gemmis* Burm.

—. 86. Conf. ad vs. 67. 87. *compressa quiescent*, comprimentur.

90. Dissidium civile inter examina enecto altero rege sedandum; nunc de specie ac colore regum et cæterarum apium. *melior*, fortior, victor. *prodigus*, h. l. qui tantum mel consumit, nullum ipse parat. 91. Sequentes versus recitat et illustrat Columella IX, 10. Sunt autem fere ad verbum ex Aristotele confecti H. A. X, 40, p. 945 D. E. Ed. Paris. Opp. *maculæ squalentes*, tinctæ, obductæ, *auro*, h. maculæ aureæ. cf. Æn. X, 314. XII, 87. Unde mutuatus est Silius II, 547. 583. Putidum est Grammaticorum (v. Gell. II, 6. Macrob. VI, 7. Nonius VI, 26) commentum, *squalere* a *squamis* deducentium. Sed *squalere*, etsi communiter de corpore illuvie et sordibus obducto dicitur, ex primo ac proprio significatu apud poëtas de quacunque re, cui aliquid illinitur, incrustatur, adeoque etiam de colore adscititio, usurpatur. Omnino *squalent*, quæ *non* sunt *lævia ac nitida*. cf. ad Æn. X, 314, quæ vero tantum ab asperitate spectantur, ea *horrere* dicuntur, etiam sine sordium notione. 92. *insignis ore*, forma; mox v. 95 *faciem* dixit. Plin. XI, 16 *Omnibus* (regibus) *forma semper egregia et duplo, quam cæteris, major.* 93. *alter ille horridus*, fœdus

adspectu

Desidia, latamque trahens inglorius alvum:
Ut binæ regum facies, ita corpora plebis.
Namque aliæ turpes horrent: ceu, pulvere ab alto
Quum venit, et sicco terram spuit ore viator
Aridus; elucent aliæ, et fulgore coruscant
Ardentes auro, et paribus lita corpora guttis.
Hæc potior suboles; hinc cœli tempore certo
Dulcia mella premes; nec tantum dulcia, quantum

94. *lateque* quart. Moret. *alvom* Gudian.——95. *corpora plebis* Medic. et omnes Heinsii, quod hic recepit (idem jam ediderat Egnatius); et est utique exquisitius, adeoque poëta dignius, quam vulgatum *gentis*, neque exemplorum agmine firmare opus erat. Habebant *plebis* omnes Martini, uno Bodlei. excepto; habent uterque Gothanus, et apud Colum. IX, 10, 2 meliores, in quo aliæ diversitates videri possunt.——97. *et sicco terram* aliquot Pieriani; porro Medic. Gud. Moret. pr. et Rottend. tert. Et sic apud Colum. l. l. Ante Heins. *et terram sicco*, ut vulgo omnes. Apud Columellam porro: *quam pulvere ab alto Cum venit.* Burmannus conj. *ceu pulvere anhelus Cum venit.* At inserviebat Columella sententiæ suæ, ut ex lectione facile apparet.——99. *et* abest in libris apud Colum. IX, 4, 2. Pro *lita* erat *ita* Moret. quart.——101. *premens* Medic. a m. pr. Reg. et unus Arundel.

adspectu (mox *turpes horrent*, eodem sensu v. 96). *desidia*, incultu et negligentia, et hoc ipso *latam trahens alvum*, obesus, πλατυγάςωρ. Aliorum loca vid. ap. Guell. et Cerdam.

96. *turpes horrent* pro sunt, sed cum notione asperitatis: conf. ad vs. 91. *ceu viator horret, quum venit ab alto pulvere*, alte a vento in aërem levato, acto, pro simplici; a via pulverulenta. *spuit terram*, vel in terram; pro compos. adspuit, inspuit: ut apud Callim. in Cer. 6 ὄχ' ἀφ' αὐαλέων ςομάτων πτύωμες ἄπαςοι: vel exspuit terram, pulverem ore collectum. *aridus*, siccus, sitiens: ut αὖ ἄλεος in verbis Callimachi. 99. *Ardentes corpora*, corporibus, *lita*, illita, oblita, inducta, *auro et paribus guttis*, aureis maculis. Locum expressit et excitavit Colum. IX, 3, 2. Idem affirmat, Virgilium Aristotelis in his auctoritatem (Histor. Anim. IX, 40; adde V, 22) esse sequutum. Cf. Varro. III, 16, 19.

100. Ex his præstantissimi apum fetus educantur; ex his optimum mel paratur. *cæli* (v. ad Ge. III, 327) *tempore certo*, vere et auctu uno. *premes* eliquando. conf. v. 140. 101. *mella liquida* et communi naturæ mellis epitheto, et vero etiam proprio quodam dicuntur.

Et liquida, et durum Bacchi domitura ſaporem.
At quum incerta volant, cœloque examina ludunt,
Contemnuntque favos, et frigida tecta relinquunt;
Inſtabilis animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor. Tu regibus alas
Eripe. Non illis quiſquam cunctantibus altum
Ire iter, aut caſtris audebit vellere ſigna.
Invitent croceis halantes floribus horti,
Et cuſtos furum atque avium cum falce ſaligna
Helleſpontiaci ſervet tutela Priapi.

102. *et* ante *durum* aberat ab Gud. a m. pr. et Zulich. *ac* pr. Moret. *edomitura* Gudianus.——103. *Et quom* Franc.——104. *Contemtuque favos —relinquam* Mſſ. Barthii: prius ferri poſſit; eſt tamen ex vulgari ratione.——105. *In ſtabulis* Medic. a m. pr. et duo alii. *probibetis* Rottend. ſec.——106. *Tu rigidus* Regius Martini.——108. *et caſtris* Rufin. de Schemat. lexeos p. 32. *tollere ſigna* unus Mead., male.——109. *olentes floribus orti* Franc. et unus Arundel. *alantes* Regius.——110. *cuſtos frugum* Medic. a m. pr. *florum* Goth. ſec. *aut avium* Rottend. ſec. *et* Menag. pr.

tur. Tum autem et in vitio haberi poſſunt tamquam fluentia, ut v. 36 (opponuntur *tenacia* v. 57), et in laude, ut h. l., ut opponantur iis, quæ fæce ac ſordibus craſſa ſunt. cf. inf. 163. 164. Porro, quod ſequitur, veteres vina melle condiiſſe, atque hinc etiam mulſum conficere conſueviſſe, ſatis notum eſt vel ex Horat. Sat. II, 4, 24. *durum ſaporem*, auſterum.

104. *frigida tecta* ex hoc ipſo, quod alvearium ab apibus deſtitutum eſt; nam quum aſſidue incolunt, tum *fovent*, ut v. 43 *fovere larem.* Sic *frigidus torus* pro viduo. Nam opus, quod *fervet*, huc trahi nequit. 106. Rem eandem tradit Columella, ſimulque modum IX, 10, 3, et IX, 9, 8. 107. *quiſquam*, quaſi de militibus loqueretur. *altum iter*, de volatu. 109. horti, in quibus ſunt flores halantes. 110. Omnia hæc vulgo nota; quid tamen ad apes? dices. Scilicet Priapi ſignum, in hortis poſitum, arcere falce ſua etiam ab alvearibus fures, et aves terrere videri poterat. cf. Horat. Sat. I, 8, 4 ſqq. Eum Lampſaci ad *Helleſpontum* potiſſimum cultum eſſe, nec minus conſtat. *tutela Priapi*, pro *Priapus*, *cuſtos*, pro, quæ cuſtodit

Ipse thymum pinosque ferens de montibus altis
Tecta serat late circum, cui talia curæ;
Ipse labore manum duro terat; ipse feracis
Figat humo plantas, et amicos inriget imbris.
Atque equidem; extremo ni jam sub fine laborum
Vela traham, et terris festinem advertere proram;
Forsitan et, pinguis hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem, biferique rosaria Pæsti;

112. *fores* Reg. Etiam *tinos* legi Philargyr. monet. cf. eundem ad v. 141.——113. *ferat* quart. Moret.——114. *ferentes* quart. Moret.——115. *Affigat humo* Goth. sec.; et sic sæpe alibi, ut v. 169 *Afferuet* et 188 *Affit* pronuntiandi vitio.——117. *et terris properarem* Mentel. pr. pro div. lect. *avertere* sec. Moret. et Vratisl. Goth. pr. *proras* Gud. a m. sec.——118. *colenti* Gud. a m. sec., adeoque a manu emendatrice. At forte *colentis*, inquit Burm.——119. *bifori* Erf., indocte. *Basti* Medic. a m. pr.

todit hortos a furibus, observat fures.

112. De thymo apibus gratissimo res nota. Loquitur autem poëta Romanus de eo, qui nunc *thymus capitatus*, in Italia et Græcia frequentissimus. cf. Martin. *semper virens pinus* memoratur etiam Columellæ IX, 4, 2, et 5, 6; erat autem illa veteribus inter hortenses arbores, ut vel ex Ecl. VII, 65, ubi v. Heins., et inf. v. 141 patere potest. cf. Cerda. Chamæpityn, herbam topiariam, Scaliger intelligebat ad Culicem p. 41 Append. Virgil., minus bene. 115. *amici imbres*, aqua ex fonte aut fluvio. *irrigat imbres*, scil. plantis, vel in plantas, exquisitius quam vulgare, *irrigat plantas imbribus*. cf. Æn. I, 691.

116—148. De cura horti colendi argumentum aliis se relinquere tractandum dicit; quam partem deinceps Columella libro X explendam suscepit. Nam Rapini hac de re insipidum opus in hunc censum non venit. Versus sunt longe ornatissimi, inprimis herbarum hortensium epithetis et aliis attributis.

118—124. Forsitan de cura hortorum dixissem. Jam ornatum contemplare. 118. *pingues hortos*, solo pingui adeoque fertili. *quæ cura colendi ornaret hortos*, in vulgari oratione: *esset*; in qua etiam tempora aliter sibi responderent: *traherem*, *festinarem*—*canerem*. 119. *Pæstum*, s. Posidonia, Lucaniæ urbs, ad sinum Pæstanum, non longe a Silaro, rosis clara urbs apud poëtas, v. Cerda, a triginta inde annis propter præclaras ruinas nobilis, itemque numorum veterum reperto-

Quoque modo potis gauderent intuba rivis,
Et virides apio ripæ; tortuſque per herbam
Creſceret in ventrem cucumis; nec ſera comantem
Narciſſum, aut flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallentiſque ederas, et amantis litora myrtos.

120. *intuba*, *intyba*, *intiba*, ſcribitur. v. ſup. Ge. I, 120. *poſitis—fibris* Longobard. *poſitis* Ed. Ven., et *fibris* etiam Priſcian. lib. IX et XI agnoſcit. Sed hoc haud dubie ex Georg. I, 120 repetitur.——121. *viridis* fragm. Vatic. *totuſque* Toll. *per herbas* Goth. pr. Regius et Ed. Pariſ. 1494.——122. *ſera* Medic. et alii boni, recte; *ſero* duo Pierii et multi alii, quod et vulgare eſt, et metro repugnat.——124. *que* abeſt ab edd. ant. et fragm. Vatic. *Pallanteſque* Rottend. ſec. At tert. *Pallantiſque*, ut *Palantes hederæ* ſint, velut *Errantes*. Sed ſunt aberrationes illæ perpetuæ; et hedera *alba* a *nigra* diſtinguitur. vid. Heinſ.

pertorum copia. Sunt de his multorum opera, inprimis Thomæ Mayor, et Comitis de Gazola editore Paullo Ant. Paoli. *biferum* autem propter egregiam cæli clementiam, et ad Homeri imitationem de Alcinoi hortis Od. η, 117—121. 120. De *intubo* vid. ad Georg. I, 120. *Apium*, σέλινον, varia habet genera, ut petroſelinum. Sed hic *paluſtre* intelligendum videtur, nobis *Selery* dictum, quod locis riguis gaudet. cf. Mart. 121. 122. Uſus eadem imagine Propert. IV, 2, 43 *Cæruleus cucumis, tumidoque cucurbita ventre*. 122. 123. De *Narciſſo* v. ſupra ad Ecl. II, 48, et h. l. Martin. Videtur ſcilicet veterum Narciſſus eſſe *Narciſſus* noſter *albus circulo purpureo* vel *croceo minor*. Sed *ſera comantem*, ſero florentem, appellat, quod ſub clementiore cælo etiam ſeriori anni tempore, Novembri ac Decembri, floret, ut de Thracia ac Græcia tradiderunt Buſbequius et Turnefortius. Et Theophraſt. de Hiſt. Plant. VI, 6, loco ab Heinſio laudato: *νάρκισσος ἢ λείριον—ὄψιον δὲ σφόδρα· μετὰ γὰρ ἀρκτοῦρον ἡ ἄνθησις, καὶ περὶ ἰσημερίαν.* In *comantem* vim agnoſcit Meierotto in Dubiis p. 10, ut reſpiciatur copia florum et ſcaporum, quos narciſſus habere ſolet. Mitſcherlich. noſter Adnotat. ad H. in Cer. p. 112, ad v. 12 Hymni hoc epitheton advocat: *τοῦ καὶ ἀπὸ ῥίζης ἑκατὸν κάρα ἐξεπεφύκει.* *Acanthus* h. l. herbæ nomen, noſter *acanthus ſativus*, ſeu *mollis Virgilii*, apud Bauhin. *Wälſche Bärenklau*, vid. ad Ecl. III, 45, ubi *mollis*, ut inf. v. 137, quod hic *flexus*, quia adultior caulis reflectit ſe et vergit ad humum; propter hoc ipſum poëtica ratione *vimen* ei tribuitur, quod proprie non habet, ſed caulem. *tortos acanthos* dixit Columella X. 241. *Pallentes hederas*: ponit genus certum; nam ſunt et nigræ.

125. De

Namque ſub Œbaliæ memini me turribus arcis,
Qua niger humectat flaventia culta Galæſus,
Corycium vidiſſe ſenem, cui pauca relicti

125. *turribus altis* vulgo ubique legitur. *Oebaliæ—arcis* apud Aruſian. Meſſium, quod unice verum eſſe nullus dubito, nuncque cum Brunckio recepi. Quis enim *Oebaliam* dixerit de urbe Tarento, aut Tarentina regione? quis *turres Oebaliæ?* quis ferat *turres Atticæ* pro Athenis? At *arcem* pro urbe dicere poterat, quamquam et *arx Tarenti* ex Livio ſatis nota. *turribus autis* Medic. a m. pr. *Oebalio* Goth. pr. Mira ex hoc nomine orta eſt corruptela apud Corippum de laud. Juſtin. III, 94 *vites—Quas manibus propriis Ithacus plantavit Ulyſſes Arce ſub Oebalia Laërtia limina ſervans, Nondum Trojani vitans diſcrimina belli.* Niſi *Oebaliam arcem* forte ex Laconica cum Penelope, Icari filia, in Ithacam transferas, nullus ei locus eſſe poteſt. In cod. unico, unde carmen profectum eſt, erat: *Parces ubi Italia.* Nunc Barthii emendatio recepta: *Pace ſub Iliaca.* Interea fatendum eſt, corruptelam in Marone eſſe videri valde antiquam, quandoquidem in Claudiano ex imitatione dictum occurrit: *Liris, et Oebaliæ qui temperat arva Galæſus:* in Prob. 260.——126. *Qua niger* omnes libri, ſcripti et expreſſi; nec aliter legerat Sidonius Apollinaris c. 24, 58 *Quales Corycium ſenem beantes Fuſcabat* picei *latex Galæſi.* At ante Heinſ. editiones Plantinianas et Elzev. occuparat *piger* ex Jo. Scopæ collectaneis. Alterum proprie Galæſo tribuitur; ambigitur modo, quo ſenſu. v. Burm. ad h. l. Sed eſt haud dubie aqua nigricans, quia pellucida et profunda; ita enim ſolet fundus nigricare, adeoque et ipſa aqua. *Umbroſum* Galæſum dixit Propert. II, 25, 67. At enim hoc ſenſu *niger amnis* abſolute dici vix poteſt: aliter ſe habet *ſilva nigra.* *Galæſus* ſcribunt Medic. et meliores, Γαλαῖσος. v. Heinſ. *Galeſus* vulgo.——127. *Coryitum* Junt. Ed.

125. *De Tarento* loquitur: *arx Œbalia* dicta, h. Lacedæmonia, ab Œbalo, vetere Ladæmonis rege, Tyndarei patre. Parthenii Spartani, Phalantho duce, *diu et per varios caſus jactati, tandem in Italiam deferuntur, et, occupata arce Tarentinorum, expugnatis veteribus incolis, ſedes ibi conſtituunt.* Juſtin. III, 4. Ager autem Tarentinus inter fertiliſſimos habitus; amne *Galæſo* irriguus, noto ex Horat. Carm. II, 6 *Dulce pellitis ovibus Galaſi Flumen, et regnata petam Laconi Rura Phalantho.* 127. *Corycium* hunc *ſenem* induxiſſe videtur Varronis exemplo, qui fratres Veianios laudat III, 16, 10, 11. Locum expreſſit Sidonius Apoll. Carm. XXIV, 58. 59. *Corycus* Ciliciæ oppidum, antro et croco ſatis notum; ex quo agro oriundus ſenex hic in agrum Tarentinum a poëta adducitur, ſive is caſu eo pervenerat, ſive traductus a Pompeio, qui, narrante Servio, victis piratis Cilicibus partim ibidem, partim in Græcia, partim in Calabria, agros dedit. Laudes tamen hujus ſenis apud poëtam in piratam veteranum vix cadere videntur.

Jugera ruris erant: nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus albaque circum

129. *Nec Cereri* Salmas. Exerc. Plin. p. 366 laudat; memoriæ sc. vitio. —— 130. *Hic (rarum!) in dumis*, interpungendum conjectat Burm., sed vid. Not. *Hinc* liber Bersmanni; ipse conj. *Huic*: quod et Erf. a m. sec. habebat. *Hinc* etiam Longobard., ex paucis illis jugeribus, inquit Pierius.

dentur. Apud Probum alia est narratio: "Pompeius quum oppugnaret piratas, remigibus eorum promisit agros, si vicisset eorum adjutorio; quorum proditione victor Tarentinorum agros veteranis divisit, et quicquid deterrimum fuit, remigibus dedit." Indocte hæc quoque narrata; et, si quid inde tenendum, saltem dicemus, veteranos a Pompeio in agrum Tarentinum tum vacuum ab incolis deductos esse. Inter hæc quid vetat, quo minus certum hominem Cilicem intelligamus, quem poëta, quocunque tandem casu in Italiam ille traductus fuerat, in his terris hortum colentem noverat? At illa Servii ratio vix ferri potest, ut *Corycius senex* appellative dictus sit, qui more apud Corycios usitato agrum coleret. *Hortus* quidem *Corycius* recte ita diceretur, a præstantiore cultus genere, non autem *senex*.

127. 128. *cui pauca relicti Jugera ruris erant.* *relictum rus* cum absolute dicatur, vix aliter accipi potest, quam sive de subsecivo, h. in metatione, cum agri assignarentur, intra limites non recepto (v. Gœs. Ind. in R. Agrar. Scriptt.), sive de contemto omnino propter jejunitatem soli neglecto et deserto agro, ut Servius facit (quo et reliqua vocant: *nec fertilis illa juvencis, Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho* et mox *in dumis*). Nam *ager relictus*, sc. hereditate, avitus, cum nihil, quod eo ducat, adjectum sit, ut v. c. contrarium in illo Martialis: *Res non parta labore sed relicta.* valde dure dictus esset. Habes tamen in hoc Burmanni auctoritatem. 128. 129. *nec fertilis illa juvencis*, h. juvencorum labore, aratione. *seges* omnino pro agro, solo. Nec arationi, nec pascuis, nec vineis bonum solum fuisse dicit.

130. *in dumis*, in solo spinoso ac dumis indulgenti, *premens*, manu, dum decerpit, legens, metens. v. sup. Ge. I, 157. Calpurn. V, 111 *Tu tamen aut læves ederas aut molle salictum Valle premes gelida.* Accipiunt alii *premens*, plantans, ut Georg. II, 346 *quæcunque premes virgulta per agros.* Mox *rarum olus* potest referri ad pauperem hortum, ut modicum olus inde provenisse dicat; sed verius est ita dici, quoniam proprium sationis et plantationis est, ut olera parvis inter se intervallis, *raris ordinibus*, ferantur; id quod in solo tenui multo magis fieri necesse erat.

Saltem

Lilia verbenaſque premens veſcumque papaver,
Regum æquabat opes animis; ſeraque revertens
Nocte domum dapibus menſas onerabat inemtis.
Primus vere roſam atque auctumno carpere poma,
Et quum triſtis hiems etiamnum frigore ſaxa
Rumperet, et glacie curſus frenaret aquarum,
Ille comam mollis jam tondebat hyacinthi,
Æſtatem increpitans ſeram zephyroſque morantis.
Ergo apibus fetis idem atque examine multo
Primus abundare, et ſpumantia cogere preſſis

132. *æquabit* quart. Moret. *animo* quatuor apud Burmannum, et ſic Serv. ad Æn. I, 18. vid. ad Phædr. II, 3, Burm. Verſus 130. 131 aberant a Goth. ſec.——133. *ineptis* Franc.——134. *atque* omittit pr. Moret., hiatu non inaudito.——135. *etiamnum* Heinſ. e Medic. et Gud., etiam Pierianis. *etiam nunc* vulgo.——136. *firmaret* Moret. ſec.——137. Vulgata erat lectio: *Ille comam mollis jam tum tondebat acanthi.* Mirationem jam per ſe faciebat hoc, quod *Acanthus*, ſeu *branca urſina*, cum inter *ſemper frondentes* ſit (ut Georg. II, 119 *baccas ſemper frondentis acanthi*), alienus ab h. l. eſt, in quo de floribus *alieno tempore florentibus* agitur. Jam vero *mollis jam* (non, *tum*) *tondebat hyacinthi* ſcribunt diſerte Mediceus, Gud. Rottend. tert. a m. pr., Mentel. duo, Menag. alt. et Moretani tres (quo Regius alludit: *jam tond. iacinthi*). Eandem lectionem in vetuſt. libris invenerat Achilles Statius; itaque nondum receptam eſſe olim mirabar; et nunc eam recepi, adſtipulante Brunckio. Nam manifeſtum eſt, aut importunum metum de metri ratione, aut ſcripturam ſine aſpiratione locum dediſſe depravationi in *acanthus* ad ductum Ecl. III, 45, ubi *mollis acanthus* occurrebat. *jam tunc* Ven. At Martini libri cum Gothanis in vulgatam lectionem conſpirabant; nec Pierius quicquam de ſuis monuit.——138. *zephyroſque vacantes* Erſ. a pr. m.——139. *multum* Gud. a m. pr.

Saltem hoc malim, quam poroſum interpretari, ut ſpongia rara dicitur. *circum* in oris arearum oleribus conſitarum. *Verbena*, hierobotane, *Eiſenkraut*, h. l. apum cauſſa ſata. *veſcum p.* tenui grano, vid. ad Georg. III, 175 *veſcas ſalicum frondes.* 134. *carpere*, carpebat, hiſtorico modo, ut et v. 140. 135. *frigore ſaxa Rumperet*, v. Georg. III, 363. 137. *comam mollis jam tondebat hyacinthi*: h. carpebat hyacinthos media hieme. *coma hyacinthi* pro ipſo flore. 138. Argutus verſus. Ipſe antevertebat præcocibus floribus æſtatem et zephyros, et idcirco increpare eorum tarditatem ac moram videri poterat.

Mella ſavis; illi tiliæ, atque uberrima pinus;
Quotque in flore novo pomis ſe fertilis arbos
Induerat, totidem auctumno matura tenebat.
Ille etiam ſeras in verſum diſtulit ulmos,
Eduramque pirum, et ſpinos jam pruna ferentis,
Jamque miniſtrantem platanum potantibus umbras.
Verum hæc ipſe equidem ſpatiis excluſus iniquis

141. *tilia* Medic., quod merito præfert Heinſ. Et ſic emendarat Reiſkius.——142. *Quodque*, *Quoque* al. apud Burm.——143. *ferebat* Schol. Cruqu. Horat. III, 1, quod in proſa ferrem. *legebat* Moret. fragm., quod in cultorem, non de arbore, dici poſſe, bene monuit Burm.——145. *que* abeſt a duobus Burm. *Iduramque* Leid. pr. a m. pr. *pinum* Medic. a m. pr. *Eduraſque pinus* Goth. pr., metro invito. *ſpinas* Leid. Zulich. Rottend. pr. a m. pr. Moret. ſec. *prunos jam ſpina ferentis* Ven.——146. *umbras* Heinſ. e Pierianis et ſuis. Sic Goth. ſec. et omnes Martini. *umbram* vulgo. *platanus—umbram* Goth. pr.——147. *hæc ipſe quidem* noveni apud Burm., uterque Goth. Regius et Ed. Norimb. *hæc ipſe eadem* Ven. *ipſa* Medic. a m. pr. *excluſus* omnes Pieriani et Heinſiani, Goth. ſec. et omnes Anglici; et confirmat Columellæ imitatio lib. X pr. Vulgg. *diſcluſus*, male. Altera tamen lectio jam ab Egnatio erat prodita, et e Palat. in ed. Commelin., tum H. Steph. et Pulmann. *ſecluſus* Menag. pr.

141. *pinus* vid. ad vſ. 112.
142. 143. Fidem præſtabant arbores, nec fruſtrabantur ſpem ex floſculis et gemmis conceptam. Poma futura latent in floribus, hinc *arbos induit ſe pomis in flore novo*: at *in florem ipſum induit ſe arbos* ſupra Ge. I, 187. 188.

144—146. Ille etiam ulmos in ordinibus, κατὰ στίχους, h. e. ille ulmorum ordines poſuerat; at elegantius *diſtulit*, diſpoſuit, *in verſus*. cf. Ge. II, 277 ſqq. Servio duce, quem Julius Sab. exſcribit, Martinus de *tranſplantatione arborum jam adultarum*, quam ille Corycius ſenex felici eventu tentabat, accipit; motus epitheto adjecto: *ſeræ* ulmi. Probaveram hoc ipſe in prioribus edd. Nunc tamen nimis ſubtiliter hæc ex epitheto expreſſa eſſe video. Ipſa poëtæ oratio nihil aliud præbet, quam quod poſt ſuperiores laudes horti, poſt pomorum copiam, nunc ſubjicit poëtica enumeratione extremo loco, etiam ulmorum, pirorum et prunorum ordines ſatos fuiſſe; ſed ornat rem epithetis: *ulmos* appellat *ſeras*, ſero adoleſcentes, ut *piros* duras (*eduras*, h. valde duras, validas; cf. Var. Lect. ad Georg. II, 65). *Spinus*, oxyacantha. *Hagedorn*, cui jam prunus inſita erat; tandem *platanus* (vid. Georg. II, 70) jam umbroſa. 147. Cf. ad v. 116. Colum. lib. X, præf. et pr. *ſpatiis iniquis*, ſpatio nimis anguſto,

Prætereo, atque aliis poſt me memoranda relinquo.
  Nunc age, naturas apibus quas Juppiter ipſe
Addidit, expediam, pro qua mercede, canoros
Curetum ſonitus crepitantiaque æra ſecutæ,
Dictæo cœli Regem pavere ſub antro.

148. *poſt me memoranda* Nauger. cum Steph., quod deſeruere alii: itaque revocavit Heinſ. e parte librorum; ut Goth. ſec. Reg. et Cantabrig exhibent; et confirmari id poteſt e Colum. X præf. 3 et X, 5, quo major pars alludit cum Mediceo et uno Arundel. *poſt memoranda*, ita, ut ſimilis ſyllaba exciderit; quam ſupplevere alii, ut in Pierianis aliquot et uno Meadiano: *poſt hæc memoranda*, aut, ut vulgo legebatur, et ut in tribus Martinianis legitur: *poſt commemoranda*. *aliis primo memoranda* Ed. Ven.

guſto, intra quod curſum ſuum tenere cogitur. Reſpicit locum Plinius quoque lib. XIV pr. 148. Servius ad h. v. *Gargilium Martialem* ſignificari prodit; ſcripſit ſane is de hortorum cura, ſed eſt ſerior ætate, et non niſi Palladio primum laudatus.

149 ſq. De re privata ac publica apum agere orditur, πολιτείαν καὶ βίον dixit Ariſt. H. A. IX, 40, et inde Didymus Geop. XV, 3, 1. Fabula nota vel ex Callimacho H. in Jov. 49 ſq. Fuere tamen multa, quibus fabulam ornaverant poëtæ: in his v. c. illud, quod Ambroſiam Jovi puero apportabant columbæ inter Planetas advolantes: Odyſſ. μ, 61 ſqq.. ubi cf. Euſtath. Servata ad inferiora uſque tempora antri Dictæi religio et apum in eo examina certoque tempore erumpentis ignis prodigium. v. Antonin. Lib. 19. Obſcuriora tamen ſunt illa, ad quæ Maro h. l. reſpexit; interpretatio non ſatis tuta. *naturas*, ingenia, mores, *quas Juppiter addidit*, indidit, dedit, ut ſæpe, *pro qua mercede*, in mercedem, mercedis loco, pro eo quod *paverant* eum puerum, allectæ *cymbalis Curetum, ſub antro* montis *Dictes* in Creta. Ita quidem mihi videbatur locus eſſe expediendus; neque aliter ſenſit Julius Sabinus; forte ex Probo. Moleſtiam tamen facit illud: *pro qua mercede*, quod non uno modo accipi poteſt, prouti ſententiam definias et ſtructuram verborum inſtituas. Servius reddit: "id eſt gratia vel labore" quod non capio. Dubitari poteſt: utrum præceſſerit; priuſne tempore fuerit illud, quod Jupiter naturas apibus indidit: *pro qua mercede* illæ Jovem puerum melle paverunt; ſenſus erit: pro quo merito, beneficio Jovis in ſe. Sicque vulgo locus accipitur: nec aliter Columella accepiſſe videri poteſt loco paullo poſt laudando. Atqui ita mirari licet, quomodo miræ illæ naturæ apibus jam inditæ eſſe potuerint a Jove, antequam ille puer natus melle ab ipſis

Solæ communis gnatos, consortia tecta
Urbis habent, magnisque agitant sub legibus ævum;
Et patriam solæ et certos novere Penatis;
Venturæque hiemis memores æstate laborem
Experiuntur, et in medium quæsita reponunt.
Namque aliæ victu invigilant, et fœdere pacto

154. *que* abest a quart. Moret. uno Mead. et vett. edd., forte melius. *ævom* Gudianus.——155. *A patriam* pro *Ab* codd. aliquot apud Pierium. *et* ante *certos* abest Longobard.——156. *labores* Arundel. Erf.——157. *reportant* Voss.——158. *victum* quart. Moret. *victui* sec. Moret. *vigilant* apud Priscian. VII. *fœdere parco* Reg. Martin.

pasceretur. Certe nutritio Jovis hæc munera et præmia antecedere debuit, non sequi; Mellificandi naturam habere debuere jam tum, cum Jovem alerent; at πολιτείας humanæ formam ab adulto denique Jove mercedis et θρεπτηρίων loco accipere. Accipio itaque *pro qua mercede* dictum, pro eo quod; in mercedem ejus quod; ut vulgo dicitur, *pro quo*, ut sit: pro eo quod, aut ut commode expressit Vossius: mercedem pro qua. Multo deterior est Cerdæ ratio: "expediam, quas naturas Jupiter addidit, expediam, pro quo merito tantum honoris adeptæ sunt, ut sequerentur sonitus Curetum." A nostra interpretatione nec multum aberat Burmannus. Euemerum poëtam ante oculos h. l. Virgilio fuisse discimus ex Colum. IX, 2, 3 — *an, ut Euemerus poëta dicit, crabronibus et sole genitas apes, quas nymphæ Phryxonides educaverunt, mox, Dictæo specu, Jovis extitisse nutrices, easque pabula munere dei sortitas, quibus ipsæ parvum educaverant alumnum* (Ita vero a Jove mel acceperunt, quo Jovem puerum alerent?). *Ista enim, quamvis non dedeceant poëtam, summatim tamen et uno tantummodo versiculo leviter attigit Virgilius, cum sic ait:* Dictæo—sub antro. Tradiderat autem illa Euemerus in *sacra historia*, ἀναγραφὴ ἱερὰ, ab Ennio latine conversa, in qua cum aliorum deorum, tum *Jovis Dictæi*, tamquam mortalis hominis, natales, patriam ac sepulcrum, persequutus fuerat. v. Minuc. Felix Octav. 21. Lactant. Inst. div. I, 11. Locus, qui sequitur, est ex præstantissimis, propter dignitatem tenuitati rerum additam. 155. *patriam* simili modo dixit Colum. IX, 12, 1. IX, 9, 1. Ad locum facit Ambros. Hexæm. V, 21. 157. Cf. supra Ge. I, 127. 158. Partitæ inter se opus ac munera certo ordine (hoc est *fœdere pacto*), aliæ *victu invigilant*, victui quærendo, cibo congerendo,

Exercentur agris: pars intra ſæpta domorum
Narciſſi lacrimam, et lentum de cortice gluten,
Prima favis ponunt fundamina, deinde tenacis
Suſpendunt ceras; aliæ, ſpem gentis, adultos
Educunt fetus; aliæ puriſſima mella
Stipant, et liquido diſtendunt nectare cellas.
Sunt, quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti;
Inque vicem ſpeculantur aquas et nubila cœli;

159. *inter* unus Arundel. *tecta domorum* unus Mead.——160. *lente* Moret. quart. *lectum* Longobard. cum aliquot aliis apud Pierium et Reg. Martini, non male; ſed recepta lectio eſt pulchrior.——161. *tenacis* Priſcian. VII, Rottend. tert. Gud. *tenaces* al.——162. *in ſpem* Leid. a m. ſec. Goth. ſec., male.——163. *duriſſima* Medic. a m. pr., male. *liquentia* et mox *dulci diſtend. nectare.* Seneca Ep. 84, ex Æn. I, 433, ubi et ſequentes verſus 167. 168. 169 iterum appoſiti.——164. *nectare telas* Ven.——165. *ad portam tendit* unus Arundel. *ſorte* Leid. et Zulich. ſec. Goth. ſec. et Erf. a m. ſec. *ſorti* eſt idem caſus ſextus, ut veſperi, ruri. vid. Drakenb. ad Sil. VII, 368, quamquam non video, cur non *ſorti cadere* res poſſit, tertio caſu, h. in ſortem, cum *ſors* et ipſa portio ac munus ſit. *ad portam* Alcuinus Grammat. vid. ad Liv. IV, 37, 6 Burm. Sed illud minus poëticum.——166. *quæ nubila* Ven.

rendo, operam dant, et *exercentur agris*, diſcurſu et vagatione vexantur, fatigantur, per agros; ut ſæpe *exerceri laboribus, opere*, dicimur, quod tractamus. Habebat hic ante oculos poëta Ariſtot. H. A. IX, 40, p. 946 extr. Linæ autem ſunt ductæ jam in Heſiodo Θ. 596 ſqq. 160. *Narciſſi lacrimam*, guttam, nectar, humorem quem imus florum calyx exſudat. 161. *favis*, cellulis mel recepturis, *fundamina*, propolin: vid. ſup. ad v. 40. 164. *diſtendunt nectare cellas*, ornatius, quam, replent, explent; nam majorem abundantiam repræſentare animo videtur, quod adeo cellularum latera tumere faciat. *diſtendet ſpicis horrea plena Ceres:* Tibull. II, 5, 84, ubi vid. Not. et ſupra III, 124. Hoc idem alias eſt *rumpi*.

166. An futuri ſint imbres, ne reliquæ exeant, ut bene Cerda. cf. v. 191. 168. *fucos, Dronen*, apes majores iis, quæ mel faciunt. Columella IX, 15, 1 *Mox vere tranſacto ſequitur mellis vindemia—Ejus maturitas intelligitur, cum animadvertimus fucos ab apibus expelli ac fugari; quod eſt genus amplioris incrementi, ſimillimum* apis,

Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum, fucos, pecus a præsepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina massis
Quum properant, alii taurinis follibus auras
Accipiunt redduntque, alii stridentia tinguunt
Æra lacu; gemit inpositis incudibus Ætna;
Illi inter sese magna vi brachia tollunt
In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum.

168. *Ignavum* Gud. *Agminum* duo Barthii. *a præsepibus urgent* unus Arundel.——169. *Fervit* conj. Cuningham. et Jo. Schrader. Sicque Philargyrium legisse, observat Voss. *fragrantia. flaglantia*, *fraglantia* et in Franc. *fragrantia* legitur. v. Burm.——170. *leni* fragm. Vatic.——171. *alii t. f. auras* aberat Longob. Iidem versus Æn. VIII, 449—453, sed ibi *ventosis follibus*: et *antrum* pro *Ætna*, et *multa vi*, et *tenaci forcipe ferrum*.——172. *stringentia* Ven.——173. pro *Ætna*, *antrum* in Longobard. Medic. et Pierianis nonnullis, aliis, Rottend. pr. Menag. pr. alt. Voss. Franc. Goth. sec. (in quo alterum pro glossa adscriptum), et uno Arundel. quibus adde fragm. Vatic., forte ex Æn. VIII, 451.——174. *multa vi* Rottend. sec. ex eod. loco; sicque inf. v. 450 et alibi.——175. *massam* in fine versus, Vratisl. et Nonius in *Fornus*; ex Æn. VIII, 453.

apis, et, ut ait Virgilius, ignavum pecus, *et sine industria favis assidens. Nam neque alimenta congerit, et ab aliis invecta consumit. Verumtamen ad procreationem sobolis conferre aliquid hi fuci videntur, insidentes seminibus, quibus apes figurantur. Itaque ad fovendam et educandam novam prolem familiarius admittuntur. Exclusis deinde pullis, extra tecta proturbantur, et, ut idem ait, a præsepibus arcentur.* Vides veteres non ubique in physicis desipuisse.

170. *lentis massis*, ferri, quod procudi ac duci potest, *properant*, properanter conficiunt, σπεύδουσιν, ἐπείγουσι, fulmen. Sic Callim. in Dian. 49 de ipsis Cyclopibus: ἐπείγετο γὰρ μέγα ἔργον. *Lacus*, ut fontes, pro aqua positus. Lucret. VI, 147. 148 *Ut calidis candens ferrum e fornacibus olim Stridit, ubi in gelidum propere* (aut potius *propter*, dum prope adstat aqua) *demersimus imbrem.* Hoc magis poëticum, quam ut *lacus* ipsum vas sit; uti in vineis *lacus* sunt. Ovid. Met. IX, 170 *gelido ceu quondam lamina candens Tincta lacu, stridit.* 175. *In numerum*: ἐν ῥυθμῷ, εὐρύθμως· ut Ecl. VI, 27. Cæterum hunc eundem locum refinxit

Non aliter, ſi parva licet componere magnis,
Cecropias innatus apes amor urguet habendi,
Munere quamque ſuo. Grandævis oppida curæ,
Et munire favos, et dædala fingere tecta:
At feſſæ multa referunt ſe nocte minores,
Crura thymo plenæ; paſcuntur et arbuta paſſim,
Et glaucas ſalices, caſiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, et ferrugineos hyacinthos.

176. *opponere* Goth. ſec.——177. *Cecropeas* multi ſcribunt ex more.——178. *quæque ſuo* Franc.——179. *figere* unus Mead., quod hic legendum putabat Burm. Sec. ad Anthol. Lat. pag. 375.——180. *multæ* Zulichem. Laudat Burm. Interpp. ad Suet. Aug. 78, Drakenb. ad Liv. V. 26——183. *taliam* Gud. a m. pr.

finxit poëta Æneid. VIII, 449—453. Compara Callimach. in Dian. 59—61.

176. Cum eſſent, qui hanc comparationem pro inepta et ridicula haberent, cum res exiguæ et tenues tam magnificis exemplis ornentur, Popius in præclara diſputatione *(Poſtſcript)* Odyſſeæ ſubjecta, monente etiam Martino, eam ita defendebat, ut ex animantium actionibus, quamvis tenuibus, nunquam riſum recte captari diceret; ſed tantum ex hominum actionibus, multa ac magna, adeoque inepta et abſurda molitione effectum exiguum ac jejunum confectantibus. Præclare profecto; ſed vera ratio ad hunc modum erat reddenda: Poëtæ partes, in hoc inprimis rerum genere, quæ per ſe tenues ſunt et exiles, verſantur in eo, ut iis ornatu, dignitate et gravitate eam ſpeciem induat, qua probare ſe ac delectare animum poſſint: hoc autem aſſequitur, dum animantium actiones humanis ſtudiis et conſiliis aſſimulat, adeoque etiam comparationes ab hominibus petitas ad illa transfert. Accedit, quod tota tractatio de apibus nos jam adſueſecit imaginibus a rebus ac ſatis, moribus ingeniiſque hominum, petitis. 177. *amor habendi*, h. l. acquirendi ſtudium, cum mel parant. *munere ſuo*, pro cujuſque viribus, ut 158 ſqq. 179. *munire favos*, pulchrius quam, fingere, facere, fabricari. *dædala tecta* a Lucretio habet. 181. *paſcuntur*, depaſcunt, vid. Ge. III, 314. II, 375. De *arbutis* v. Ge. III, 300. I, 148. *glaucas ſalices*, Ge. II, 13. *caſiam* II, 213. *pinguem tiliam*, a melle florum et foliorum, quod exſudant, glutini apum idoneum. *ferrugineos hyacinthos*, alias

Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
Mane ruunt portis; nuſquam mora: rurſus eaſdem
Veſper ubi e paſtu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant;
Fit ſonitus, muſſantque oras et limina circum.
Poſt, ubi jam thalamis ſe conpoſuere, ſiletur
In noctem, feſſoſque ſopor ſuus occupat artus.
Nec vero a ſtabulis pluvia inpendente recedunt
Longius, aut credunt cœlo adventantibus Euris;
Sed circum tutæ ſub mœnibus urbis aquantur,
Excurſuſque brevis tentant, et ſæpe lapillos,
Ut cymbæ inſtabiles fluctu jactante ſaburram,
Tollunt: his ſeſe per inania nubila librant.

184. Diſtinguunt multi poſt *quies.* vid. Heinſ. et Burm., quod et ipſum ferri poteſt. *labor omnibus idem* Rottend. pr., ut Georg. III, 244, ſed et v. 212 *mens omnibus una eſt.*——187. *dum* Edit. Norimb. *pectora* Rottend. ſec. vid. Æn. VIII, 607.——188. *muſantque* duo. *muſatque* Leid. *lumina* Ed. Norimb.——190. *ſuus ſopor* Mentel. tert. et Reg. Goth. pr. *ſuos ſopor* Ven.——191. *recludunt* Medic. a m. pr.——192. *haud credunt* Leid. Franc. *advenientibus* Goth. pr.——193. *Sed tutæ circum* Franc. *pro mœnibus* Priſcian. VIII, ſed vulgatum agnoſcit Nonius Marcellus, Priſciano antiquior, in *aquari* apud Heinſ.——195. *cumbæ* Medic. a m. pr. et Gud. *cymbæ* reliqui. *ſuburram* Medic. a m. pr. et al., aut *ſaburam.*——196. *hi ſeſe* Leid. *is ſæpe* Gud. pro var. lect. *vibrant* Menag. alt.

alias *purpureos*, *vaccinia nigra* Ecl. II, 18. Nobis *lilia floribus reflexis*, *Türkiſcher Bund.* conf. Martin., qui hyacinthi hujus poëtici formam exhibuit.

188. *muſſant*, murmurant, fremunt: vid. Æn. XI, 454. 189. *thalami*, cubicula, pro alveis. 190. *ſopor ſuus*, ex uſu hujus nominis poëtico, illis debitus et conveniens, aut illis ſolitus et uſitatus. 192. *credunt cælo*, fidem habent ſereno cælo. 194—196. Obſervatum hoc multis, apes adverſo vento volantes lapillis ſe onerare, ne a vento abripiantur. vid. ap. Cerdam; in his Ariſtot. H. A. IX, 40. Ælian H. A. I, 11. Plin. XI, 10. *cymbæ inſtabiles*, levitate oneris fluctuantes.

Illum adeo placuiſſe apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In Venerem ſolvunt, aut fetus nixibus edunt:
Verum ipſæ e foliis natos et ſuavibus herbis
Ore legunt; ipſæ regem parvoſque Quirites
Sufficiunt, aulaſque et cerea regna refingunt;

198. *Quod neque* Romanus (in quo a v. 36 ad 181 lacuna erat) cum aliis. *concubito* Mentel. pr.——199 *niſibus* Gud. a m. ſec. *nexibus* Medic. Gud. a m. pr. et duo Leid. cum Rom. Eadem diverſitas apud Ovid. Met. IX, 294, notante Burm., ſed et alibi ſæpe.——200. *ipſæ e foliis* Heinſ. e Medic. Gudian. Moret. quart. Franc. Toll. Sic et Roman. et omnes Martiniani cum edd. nonnullis ant. et Goth. uterque. *et foliis natos et* Rottend. tert. At aliæ cum vulgg. *e* omittunt; ſunt etiam, qui ordinem mutent, *natos foliis;* ut apud Pierium et in vett. edd. *natas* Catrœus edidit. *e ſuavibus herbis* Mediceus et Mentel. pr. *ſed ſuavibus* Romanus.——201. *pabulumque Quirites* Medic. a m. pr., manifeſto ſocordiæ veſtigio. Heinſ. tamen hinc faciebat: *pauloſque.*——202. *que* abeſt a Franc. *alvorum et cerea regna* Longobard., cum in aliis *tecta* ſit, ſi recte capio Pierium. Verum hoc deterius eſſet: nam in majus auget rem poëta et alveare in aulam ac regnum mutat. Mox *refigunt* vulgo editur inde ab Aldd., quod tuentur Medic. cum aliis codd. et edd. vett., nec non Serv. et Philargyr. *refingunt*, editum jam a Commelin. et Pulmann., tuentur Rom. Medic. et quædam alia Pierii exemplaria antiquiora, ex Heinſianis Mentel. pr. Rottend. pr. et Leid., forte et alii Burmanni libri, Ed. Ven. tres Martini, Goth. ſec.; et multo magis grammatica ratio, cum de

197. Inter plures veterum de *apum generatione* opiniones erat etiam hæc, non gigni nec naſci eas, ſed ex floribus legi. v. Ariſtot. H. A. V, 21; adde cap. 19. 22. Plin. XI, 16, ſect. 16. Nunc reginam, vulgo pro rege habitam, communem ſtirpis auctorem ac parentem, ovis pariundis ſolam vacare, poſt Swammerdammii et Reaumurii (T. V. *Memoire* 9) obſervationes communis opinio eſt; unde mox excludantur apes, cum novæ matres, tum mares, ſeu fuci, tum mellificantes apes, in quibus nondum ulla ſexus nota reperta eſt: ut adeo apes cum formicis novam animantium claſſem conſtituant, quæ triplicem ſexum complectatur.

197—199. Novus orationis color: *Illum mirabere;* h. e. alia, eaque nec minus mira, natura eſt, quod concubitui non indulgent, nec concipiunt, nec pariunt. Colum. IX, 2, 4 *utrum examina—concubitu ſobolem procreent, an heredem generis ſui floribus eligant, quod affirmat noſter Maro.*

 203

Sæpe etiam duris errando in cotibus alas
Adtrivere, ultroque animam ſub faſce dedere:
Tantus amor florum, et generandi gloria mellis.
Ergo ipſas quamvis anguſti terminus ævi 206
Excipiat: neque enim plus ſeptuma ducitur æſtas:

de *reparandis* favis agatur; vid. Nota, et *figere* quidem *favos*, *tecta*, dici poſſit, non *refigere*. conf. Heinſ. ad Ovid. I Faſt. 158.——203—205. Primo ſtatim oculorum conjectu, alieno loco hos tres verſus poſitos eſſe intelligas; quam etiam fuiſſe opinionem docti alicujus Britanni ex Martino diſco: et promtum eſt locum iis ſuum poſt v. 196 adſignare, nec eum percommodum fore dubitari poteſt. Neque aliter Jo. Schraderus cenſebat. Nec vulgarem ordinem defendas facile, niſi in poëta nos verſari dixeris, in quo ſubtilitatem dialecticam male requiras. Ad hanc itaque legem poſſunt ſententiæ loci ſic conſtitui: apes ex floribus et herbis fetus legere dixerat v. 200. Quæ ſequuntur: *ipſæ regem parvoſque Quirites Sufficiunt, aulaſque et cerea regna refingunt*, non diverſa, ſed eadem ſententia, novis imaginibus exornata, eſt: *ipſæ ſufficiunt regem et populum*, ſcil. ex floribus, ſive e *foliis* et *herbis*: nam hæ modo præceſſerant; et ubi illi habitare poſſint, *aulas et cerea regna refingunt*, h. favos parant, ex florum ſucco ac polline. Cum itaque ex floribus et fetum, et fetus cunabula ac cubicula, et cibum etiam capiant: tanto florum ac mellis ex iis conficiendi ſtudio inflammantur, ut etiam onere, quod ferunt, ita humo affligantur, ut alas atterant acutis lapillis, et viribus exhauſtæ deficiant. Nunc a v. 206 nova omnino propoſitio exordium ducit: itaque majorem interpunctionem appoſui.——203. *Ipſæ etiam* Erf. *certando* Ven. et Ed. Ven.——204. *utroque* Reg. cum gloſſa inepta: aquæ et florum.——205. *gignendi* alter Rottend. *gratia mellis* conj. Jo. Schrader.——206. *anguſtus terminus* edd. plurimæ cum Aldd. pr. et ſec. et Nonius in *excipere*: minus poëtice; et *anguſti* defenditur omnium bonorum codd. auctoritate. ——207. *Excipiant* quart. Moret. *Accipiat* ed. Ven. et Erf. *ætas* Rottend.

203 ſq. Conf. Var. Lect. 205. *generandi gloria mellis*, h. ſtudium; ſpes et ſtudium gloriæ ex mellis generatione. 206. *Ergo*, cum tam facili ac promta natalium ratione ex floribus ſe reficiant—*genus immortale manet*, quod copia poëtica trinis modis enuntiat. 207. *Excipiat*, ut fortuna, fors, calamitas nos excipere dicitur; h. ut iis ſit. Ut λαβεῖν, λαχεῖν, ita *excipere nos* dicuntur ea, quæ obtingunt, eveniunt, inprimis certo ordine, tempore, ſequela. Sic Georg. II, 345. Æn. III, 317. 318. Ita de philoſophis: excepit ſcholam Crantor; et Æn. I, 276 *Romulus excipiet gentem*, regem eum habebunt Albani. Nec multum diverſa exempla in Livio: vid. Indicem. *ſeptima æſtas*. vid. jam Cerdæ laudatos Ariſtot.

At genus inmortale manet, multosque per annos
Stat Fortuna domus, et avi numerantur avorum.
Præterea regem non sic Ægyptos et ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes,
Observant. Rege incolumi mens omnibus una est;

tend. tert. Leid. quart. Moreti et pr. a m. pr. Goth. sec. vid. ad Georg. III, 190.——208. *Et* Rom. *At* est attamen. *manent* Franc., non ineleganter, judice Burm., ipsæ, apes, genus immortale, manent. [*tamen* Bentlei. ad Lucan. III. 182.]——210. *nec sic* Erf. *Ægyptos* e Medic. Heins., quem vide. *Ægyptus* vulgo.——211. *Lydia* Rom. *Lydia* male duo apud Burm. *Lydia Parthorum populi* quart. Moreti; forte *Inda* legendum, inquit Burmannus, quæ rectius *ingens* dicitur. At vide Notam. Porro *et Medus* Medic. sed a m. pr., quod Heins. firmat hic et ad Æn. VI, 327. *Medus Hydaspesve* alii; sed recte rejicit Burm. et vid. Not. Nodell. Not. crit. p. 76. refingebat: *Lydia Parthorum aut populi, Medusve Choaspes.*——212. *Observant regem* Gud. pro var. lect., male.

Porro

Aristot. Hist. Anim. V, 22. Plin. XI, 20. Colum. IX, 3, 3. *plus*, plus quam. 209. *Fortuna domus* ornatius, quam domus, et hoc pro apum genere. Subire potest animum *Fortuna domus Augustæ*, *Augustorum*, *Augusti*, proprio ac sollenni more dicta; inprimis in nummis; respectu ad statum et conditionem gentis fatali aliqua necessitate perpetuam et perennem: quod et Ruhnkenius in memoriam revocabat: conf. Oudendorp. ad Suet. Aug. 65. Markland. ad Stat Silv. V, 2, 76. Dubitare tamen licet, an illo jam tempore, quo Maro Georgica condidit, illa notio frequentata sit et frequentari potuerit. Nondum Augusta domus ea dignatione tum habebatur: spectantque illi tituli ad seriora tempora.

210. 211. Cerdam et alios ad unum Persarum regem, cui hi populi omnes parebant, referre video. Sed videntur potius plures populi memorari, regum suorum inprimis observantes. *Lydia ingens*, non respectu ad reliqua imperia habito, sed ad Crœsi victorias et opes. *Medus Hydaspes*, negotium facit Intpp. Est enim Indiæ fluvius, cui epitheton *Medus* parum convenire videtur. Itaque post Servium in Media quæsivere flumen hujus nominis, de quo tamen Geographi silent. Haud dubie poëta, forte Græci alicujus poëtæ exemplo, designasse videtur imperium veterum Persarum, cujus fines ad Indiæ illam partem, pertinebant, in qua Hydaspes erat. Pro Persico itaque, seu Persa, *Medum* amnem poëtico more appellavit, ut Horat. Od. I, 2, 51 et al. 212. 213. Respicit

locum

Amiſſo rupere fidem, conſtructaque mella
Diripuere ipſæ, et crates ſolvere favorum. 214
Ille operum cuſtos; illum admirantur, et omnes
Circumſtant fremitu denſo, ſtipantque frequentes;
Et ſæpe adtollunt humeris, et corpora bello
Objectant, pulchramque petunt per volnera mortem.
His quidam ſignis, atque hæc exempla ſecuti,
Eſſe apibus partem divinæ mentis et hauſtus 220
Ætherios dixere. Deum namque ire per omnis

Porro *incolumi* ſcribunt quatuor apud Burm. *eſt* omittunt quatuor apud Heinſ. et unus Mead.——213. *conſtrictaque* ſec. Rottend. Vratiſl.——214. *Dirupere* Ed: Junt. et Zulich.——215. *Ipſe* quart. Moret. *ille admiratur* Medic. a m. pr.——216. *frementes* Mentel. pr. Zulich. et Bodlei.——218. *per funera* Goth. pr.——221. *Æthereos* alii, ut ſemper.

locum Seneca de Clement. I, 4. 214. *crates favorum*, pro textis. v. Ge. I, 166. Faciunt itaque, quod ſæpe exercitus feciſſe legimus amiſſo duce ſuo: rumpunt, ſolvunt fidem, deſiciunt.

216. Vid. Varr. III, 16, 8. Ariſtot. H. A. IX, 40. 217. *bello Objectant*, armis hoſtilibus: ingruentibus hoſtibus. Omnia hæc graviter et ornate.

219—227. Ex Pythagoreorum diſciplina, quam deinde Platonici ac Stoici, quanquam diverſis quique modis commentantes, amplexi ſunt, hæc petita, de anima mundi, h. principio agente, per omnem naturam fuſa, omnium animantium animas ſubminiſtrante, et eaſdem, diſſoluto corpore, iterum in ſe, tamquam ſibi συγγενεῖς, recipiente. Cum autem illa mens ſubtiliſſimi ac puriſſimi ætheris aut ignis naturam habere crederetur: ſpiritus ex ea emanantes *ætherios hauſtus* dixit. Idem placitum expoſuit Æn. VI, 724—751, et tenendum illud propter multa alia poëtarum loca. Scilicet magna pars poëticorum philoſophematum ex Empedocleis eſt petita; quorum magna auctoritas quondam eſſe debuit.

219. Ex his ſignis, τεκμηρίοις, *atque hæc exempla*, argumenta, *ſequuti*. Ornavit poëta vulgare noſtrum; His apum factis quidam adducti ſunt, ut opinarentur, etc.

222.

Terraſque, tractuſque maris, cœlumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenuis naſcentem arceſſere vitas.
Scilicet huc reddi deinde ac reſoluta referri
Omnia; nec morti eſſe locum; ſed viva volare
Sideris in numerum, atque alto ſuccedere cœlo.
Si quando ſedem anguſtam ſervataque mella

222. *Terras et* Moret. quart. *Et terras* Zulich. *Terrarum tractuſque* Medic. a m. ſec., ſed interpolatrice.——223. *Hic* Rom.——224. *naſcentur* quart. Moret. *naſcentum* Erf., quod defendi poſſet. *accerſere* ſcribunt alii ex more pravo. *acceſſere* unus Mead. *vitam* Regius Martini.——225. *hac reſoluta referri* pr. Voſſ. Moret. fr. Gud. Rottend. ſec. (forte pro *huc*). *ad reſoluta* Reg. Martin. *ære ſoluta* unus Mead. *referre* Medic.; at vulgatam tuetur Lutat. ad Stat. Theb. VI, 112. ——227. *ſuccidere* Leid. *ſuccendere* Hafn. ſollenni aberratione. *ſolo* Toll. *alto ſe condere cælo* Rom., ætheri et animæ mundi iterum accedere, miſceri, docte, et ut vulgaris lectio eſſe poſſit ejus interpretatio. Cæterum varietats ſimilis exempla vid. apud Burm. ad Lucan. II, 609.—— 228. *anguſtam* Rom. cum al. Pierii; quinque ap. Burm., ſex ap. Martin., uterque Goth., multæ vett. et vulg. edd., etiam Aldd. pr. et tert.,

222. *cælum profundum*, altum, in magnam altitudinem exſurgens; ut contra *altum mare* pro profundo. 224. *tenues vitas*, animas, quippe ætheriæ naturæ. *arceſſere*, accipere. 226. *Omnia*, h. ſpiritum omnium, quæ vitam ſibi ex æthere arceſſiverunt. 226. 227. h. e. evolare in ætherem. *Sideris in numerum*, inter ſidera nam eadem mundi anima ſidera movet; cum autem corpore ſoluta anima propter ætheriam ſuam naturam altum petit: redit ea in cælum et aſtris admiſcetur. Succeſſit mox illa opinio, qua juſtorum ac piorum animas in ſidera reponi arbitrati ſunt. *in numerum:* uti v. c. Vellei. II, 73 *fugitivos in numerum exercitus ſui recipiens*, h. in ordines, in partem, adeoque immiſcens, inſerens.

228—237. De caſtratione favorum præcipere incipit, et quidem cum præſidia contra apum iram et furorem, fumum et aquæ adſperſionem, tum tempus mellationis vere et auctumno tradit.

228. 229. *ſervata mella Theſauris relines*, pro, theſauros mellis ſervati; qui *relinuntur*, ut proprie amphoræ, dolia et alia oblita pice et obducta.

229.

Theſauris relines: prius hauſtu ſparſus aquarum
Ora fove, fumoſque manu prætende ſequacis.

tert., nec ſane hoc incongruum aut ab apibus alienum. Recte tamen Heinſ. et Burm., ex Mediceo inprimis ac Servio, tuebantur alterum, *auguſtam*; cum jam dudum regiam ac palatia aliaque a regum majeſtate petita apibus tribui viderimus; ſtatim autem v. 229. 230 alia adjiciantur, quæ ad earum ſanctitatem pertineant, ut caſte ac pure, ore proluto, adeundas eſſe dicat. *auguſtam ſedem* Erf.——229. 230. Magna lectionis in his verſſ. eſt diverſitas: ut plerumque fit in tali nominum et epithetorum poſitu: *prius hauſtu ſparſus aquarum Ora fove.* Ita poſt Grimoaldum Heinſ. emendavit e Gud. a m. pr. Medic. a m. ſec. et quatuor aliis: adde Ed. Ven.; et ſic Longobard. Pierii a m. pr. et pars Martinianorum legere videtur. Alludunt alii: Rom. Mentel. ſec. a m. pr. *hauſtu.* Medic. a m. pr. *aſtu.* Moret. ſec. *hauſ.* Tum *Ora* Moret. pr. a m. ſec. et Goth. ſec. Ante Heinſ. lectum erat eodem ſenſu, ſed forma minus exquiſita: *prius hauſtus ſparſus aquarum Ore fove*: quod et Servius legerat. Ald. pr. *hauſtus—Ora fove.* Ald. ſec. *hauſtus ſparſ. aquarum, Ore fave* (quod et in Erſ., niſi quod *Ora* ſcriptum eſt): tert. *hauſtu ſp. aq. Ore fove.* Sequentes editores modo hoc modo illud ſunt amplexi. *prius hauſtus parcus aquarum Ore fove* conjiciebat Reiſkus, ut *parcus* pro parce ſit. Ludibria lectionum ſunt *auctas* in Reg. *fare* Arundel. At Philargyr. *Ore fave,* "cum religione ac ſilentio accede." Et Servius: alii *Ore fave* legunt, ut ſit, tace. Etiam Medic. a m. pr. *Ore fave,* cum Ald. ſec. Recepit hoc Brunckius tamquam præcipiti Aproniani judicio mutatum: eſſe ex re ſacra petitum, ut adeo purus et cum ſilentio accedat apiarius. Premunt tamen hanc lectionem hæc: quod aliena eſſe videtur religionis notio ab h. l. Si " ad *ſedem auguſtam* (quam de regia ac palatio accipiendam eſſe, docent reliqua) tamquam ad aram ſeu delubrum accedere jubetur agricola;" mira profecto illa eſſet religio, ut ſacrilegium commiſſurus lingua et ore favere, et tum fumum inferre jubeatur. Jo. Schrader. conj. *prius hauſtu ſparſus aquarum Ora, move,* ſcil. alveum; ingenioſe.

229. 230. Si vera hæc eſt lectio, et ſi interpretandi regulas ſequeris, ſententia verbis efficitur hæc; *fovere ora hauſtu aquarum,* dicta ſunt pro, fovere aquam hauſtam ore, h. tenere, continere; poëtica copia addit *ſparſus,* ſcil. ora, quoad ora; habens ora ſparſa, adſperſa, proluta, aqua. Expedita hactenus ſententia; ſed quæri nunc poteſt, quorſum hoc factu opus ſit. Statuebam antea, cauſſam eſſe, ne ora male olentia ſint, quod fœtorem ferre nequeunt apes: quod veteres miris modis in miraculum auxere; cf. Varr. III, 16, 6. Colum. IX, 14, 3. Geopon. XV, 2, 19. 3, 4, ibi-

Bis gravidos cogunt fetus, duo tempora messis: 231

231. *fœtos* pr. Rottend. "*flores* emendatum fuit. Et bene *gravidos flores*, quia ex his omnia generant." Sic Philargyrius. Vides ineptias Grammatici. At *fetus*, h. e. apes sunt *gravidæ*, quatenus satis magnam mellis copiam congesserunt. Versus 231—235 interpositi cursum orationis impedire videbantur Jo. Schradero; malebatque ille eos post v. 238 collocare. Ita vero alia orationis asperitas suboritur.

4, ibique Niclas. Favet usus loquendi: nam sup. II, 134 *animas et olentia Medi Ora fovent illo*, malo Medico. Et credidisse videntur veteres, ei, qui ad apes accederet, videndum esse, ne gravi odore eas offenderet. Colum. IX, 14, 3 *Verum maxime custodiendum est curatori—uti abstineat fere ab omnibus redolentibus esculentis—itemque fœtentibus acrimoniis allii vel ceparum cæterarumque rerum similium.* Pallad. IV, 15, 4 *Hæc—efficies, castus et sobrius, et alienus a balneis* (Crescentii liber: *ab alliis*) *vel a cibis acribus, et odoris immundi, atque omnibus salsamentis.* Quibus quidem locis nihil esse potest apertius. Servius ita accepit: "Ore fove, ipsos haustus scilicet. Et hoc dicit: Spargendo aquam imitare pluviam." Præclare ad ipsam rem; nam solere apiarios hac arte aggredi apes, ut eas ex alvearis parte, qua favos recisuri sunt, fugent, notum est; et sequitur altera similis fraus, ut fumus immittatur; solitosque hoc idem facere veteres, ex Geopon. XV, 6, 1 suspicabatur Beckmann. collega conjunct. hac super re a me compellatus; sequitur Servium Cerda, et jam ante eum Julius Sabinus, quem pleniorem Servium cum Probo habuisse liquet: "Fumo fugantur apes ex alveis; et postquam fugatæ sunt, aspergine aquæ conglobantur, ut non errent; hoc ideo fit, ut exemto melle facilius inferantur alveis," et paullo post: "*fove*, contine in faucibus tum sparsus haustus aquarum." Verum est hæc interpretatio ex genere earum, quæ optantur potius quam tenentur. Vellemus et ipsi hunc sensum effici posse. Enimvero nullo sermonis usu defendi potest hoc, *sparsus* sic pro spargens, dictum esse. Amplectar sententiam hanc loci saltem eo interpretandi modo, ut in verbis nihil amplius contineri dicam quam hoc: hauri aquam et fove ore: quo consilio id faciendum sit, assequendum erit ex ipsa re et ex eo, quod sequitur: fumum prætende. *Fumum prætendere*, h. ante se ferre; quo scilicet apes in vestibulum vel cellam aliamve alvei partem abigantur favosque eximendos a mellario relinquant; conf. Geopon. XV, 5, 5, et 6, 1. Colum. IX, 15, 4. 5. 6. Plin. XI, 16, sect. 15 extr.

231—235. Sunt interposita. Bis in anno mella eximuntur, vere transacto (Colum. IX, 15, 1), et circa æquinoctium (IX,

Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum
Plias, et Oceani ſpretos pede repulit amnis:
Aut eadem ſidus fugiens ubi Piſcis aquoſi
Triſtior hibernas cœlo deſcendit in undas.

233. *Plias* Heinſ. e Medic. et al., ut diſſyllabum ſit, ex Πλειάς. Vulgo *Pleias*, quod eſſet Πληϊάς.——234. *Piſcis amoris* Mſſ. Barthii in Adv. XXXVII, 6 cum gloſſa, quæ fabulam Veneris Typhöci metu in piſcem mutatæ reſpicit; inepti librarii ſeu grammatici acumen. *aquoſus* eſt, qui aquas, imbres, concitat. cf. Exc. ad h. l. ſub fin.

(IX, 14, 11). *Bis gravidos cogunt fetus*, ſcil. agricolæ, ſeu mellarii. *cogunt* autem, compellunt extra alvei veſtibulum ſeu abigunt, ut in ſuam tamen ſedem mox redeant: vid. Colum. IX, 15, 6; nonnulli adeo enecant, ut favorum copia ſibi fiat. *fetus* autem nunc pro apibus omnino dixit, ut *fetus adultos* ſup. v. 163, et *fetus apum* ſæpe Columella. *gravidos*, ſcil. melle, quo jam expleti ab apibus et diſtenti ſunt favi. *gravidus* pro fecundus, plenus, gravis, centies poëtæ. Sic, puto, nil difficultatis relinquitur. *gravidos Cereris fetus* de frumento ac pane Cir. 230, ut alibi *gravidas ariſtas*, *gravidos culmos*. Quid in his uſui loquendi repugnet, videant doctiores et æquiores; at ipſe lubenter edocebor *uſum loquendi* in hoc, ut *fetus* dicatur pro mellis proventu; et *fetus gravidi* ſint fruges plenæ; aut *fovere os*, purgare. Edicto hæc et his ſimilia decerni non poſſunt. *duo tempora meſſis*, mellationis. De his videndi Ariſtot. Hiſt. Anim. IX, 40. Colum. IX, 14, 5. 11. IX, 15. XI, 2, 50. 57. Plin. XI, 16 et 15. At trinam mellis vindemiam Varro memorat III, 16, 34, et Didymus Geopon. XV, 5, 1.

232. 233. h. e. ſub ortum Pleiadum (Colum. XI, 2, 36 *Decimo Kal. Maias Vergiliæ cum ſole oriuntur—Nonis Maiis Vergiliæ exoriuntur mane—VI Idus Virgiliæ totæ apparent*. cf. Plin. XVIII, 26, ſ. 66, 1). *ſimulac Pleias*, ſeu *Plias* ex Πλειάς, *Taygete* (eſt ea una Pleiadum, quæ h. l. una cum ipſa intelligendæ ſunt), *oſtendit os honeſtum*, pulchrum, tamquam Nympha, *terris*, h. in conſpectum venit, orta eſt. conf. Æn. VIII, 590. 591 et alibi. *et repulit pede*, quod faciunt, qui in altum enituntur, elevant ſe (cf. Ovid. IV Met. 710. Statius Achill. I, 99 *liquidum ter greſſibus æquor Repulit*), *amnes Oceani* (Homerico vocabulo, ut Odyſſ. λ, 638, ambit enim terram amnis more), quia ſidera coſmice orientia ex oceano aſſurgere videri poſſunt, ut ſol; *ſpretos*, ornatu poëtico adjectum, quod convenit alioquin iis, quæ pede repellimus. De h. l. cf. Exc. I.

234. 235. Et ſub occaſum, qui

Illis ira modum ſupra eſt, læſæque venenum
Morſibus inſpirant, et ſpicula cæca relinquunt
Adfixæ venis, animaſque in volnere ponunt. 238

236. *modum ſuper eſt* nonnulli Pieriani et Giphanii Mſſ., unde ille *ſupera* facit, quod Lucretianum eſt.——238. *Affixæ venis* vulgatum inde ab Aldd. *Adfixa in venis* ſec. Mentel. a m. ſec. et pr. Moret. unus Arundel. et alter cum Erſ. et cum edd. nonnullis (inter quas Argent. 1502, notante Reiſkio, cui valde arridebat ea lectio), *Affixa in venis.* Videri poteſt hoc Grammatici, de metro ſolliciti, opera interpolatum eſſe ex *Adfixa venis*, ſcil. ſpicula, ut erat in Pierii pervetere libro, Mentel. pr. Reg. Moret. ſec. Leid., item Goth. ſec. et Brunckii libro, *Afixa venis* Leid. ſec. Habet tamen et altera lectio, quæ ipſæ apes *Affixæ venis* dicuntur, cum grammaticam rationem, eſt enim elegantiſſima, tum librorum auctoritatem, Romani, Medicei, et cæterorum; eodem referendum *Affiſſæ* Zulichem. At vero *Adnixæ* Oblongus Pierii, quod ſi aliorum librorum ſuffragia haberet, non incomtum eſſet. Latius proceſſit interpolatio in Ed. Ven. *Affixas venis animas in,* et in Ed. Mediol. *Affixæ venis animas in.* Porro *animoſque* Moret. qu. *in volnera* Gud., et *in vulnera* Romanus, Mentel. pr. fragm. Moret., uterque Goth. Erſ. unus Arundel. et Pierii aliquot; ſicque jam Naugerius edidit in Ald. tert., et hinc alii, ſed pauci. Atque ita Nonius in *anima*, Schol. Juvenal. IV, 91. Macrob. Sat. VI, 6. Probat Oudendorp. ad Lucan. II, 151, ſed ita, ut ad eum τῷ *in* uſum referat, cum finem ac cauſſam denotat. Malim ad exquiſitiorem illum uſum referre, cum quartus pro ſexto caſu adjungitur; neque

qui in VI Idus Novembris refertur, v. Colum. ibid. §. 84. cf. 77. 78. Plin. XVIII, ſect. 59 et 60. cf. ſup. ad Georg. I, 221. Vide et Pontederam Antiqq. Lat. et Gr. p. 247, et Geſner. de Hyperb. ad Orph. pag. 470, et nunc Pfaff. de Ort. et occaſ. ſid. pag. 59 ſq. *Aut ubi eadem* Pleias *deſcendit cælo*, occidit, *triſtior*, quia triſti, ingrato, anni tempore, *in undas hibernas*, tempeſtatibus vexatas, quippe menſe Novembri. In mare autem ſe condere videri poſſunt ſidera occidentia. *fugiens ſidus Piſcis aquoſi*, quandoquidem is Pleiadum ſitus eſt in cælo, ut alter Piſcium eas a tergo urgere et inſequi videri poſſit. Ulteriorem declarationem vid. in Excurſu ad h. v.

236. Conjuncta hæc cum ſuperioribus; nam, dum mel exſcinditur, iras apium maxime experiare. Varro III, 16, 7 *neque ignava, ut non, qui ejus opus conetur diſturbare, reſiſtat.* 237. *ſpicula cæca*, h. occulta, brevia, quæ poſſunt latere. Serv. *Morſus* pro aculeorum ictibus dici, obvium. 238. *Adfixæ venis*, gravius quam cuti, corpori. *in volnere,*

Sin duram metues hiemem, parcesque futuro,
Contusosque animos et res miserabere fractas:
At suffire thymo, cerasque recidere inanis,
Quis dubitet? nam sæpe favos ignotus adedit
Stellio; et lucifugis congesta cubilia blattis;

neque adeo præferre alteri ut magis vulgari dubiteni. Neque tamen rejici *in vulnere*, dum vulnus inferunt, potest, quod Mediceus et alii tuentur.——239. *metuens* Gud. a m. pr. Franc. Toll., porro Roman. et codd. aliquot Pierii et Regius Martin. Edit. Junt., nec rejiciendum est, inquit Heinf., quin etiam elegantius hoc dictum censeo. *metuis* sec. Moret.——240. *Contunsos* Gud. et duo Moret. *Concussosque* Regius Martin. *miserabile* idem Regius cum Ed. Ven. *mirabere* Longobard. a m. sec.——241. *At* omnes fere codd. Heinsii: *Aut* vulgo. *An* Reiskius conjiciebat; an quis dubitet? *Aut sufferre thumo* (*thumos* apud Foggin.) Medic., nec non Roman. et Ed. Ven. *thymum* tres apud Burm. *At suffire fimo*, scil. bubulo, conj. Jo. Schraderus, ex communi præcepto auctorum de R. R. et Plin. XXI, 14, s. 47. Recte. Verum etiam thymo et cneoro suffumigatur: v. c. Geopon. XV, 2, 37. *cerasque recindere* Zulich. *incidere* Parrhas. habuisse videbatur.——242. *Quis dubites* Goth. pr. *adhesit* Romanus.——243. *Stellio et lucifugis* omnes Pieriani, omnes fere Heinsii; nec abesse a suis *τὸ et* monet Martinus; nec abest a Goth., extrusum tantum est, id quod et ipse malim factum, in edd. vulgg. ante Heinf. et quidem

nere, in inferendo vulnus. Nam aculeis amissis mori creditæ sunt. Plin. XI, sect. 19.

239—247. Sin apiarius, hiemis immitioris metu, curaque apum et miseratione, non omnes favos exscindat, et aliquam mellis partem apibus relinquat: at saltem, propter variorum insectorum insidias suffiendus est alveus, inanes cellæ exscalpendæ et recidendæ, ne quod in iis animalculum occultum lateat. Trepidabant et hinc Intpp. Observata hæc omnia jam erant Aristoteli; v. H. Anim. IX, 40, pag. 946 A, sed in caussis reddendis laborabat maximi philosophi acumen. Monent eadem Geoponici, Varro et Columella cum Palladio. 239. *parces futuro*, conditioni ac necessitati apum futuræ. Priscianus hæc ipsa ad apodosin referebat, ut essent, *parce* et *miserator*. 240. Spoliato alveo et cibi penuria, hiemali tempore. cf. Colum IX, 14, 11. 241. *Ut omnes vitiosi favi tollantur*, curandum est. Colum. IX, 13, 8. cf. §. 11. 12, c. 14, 1. 2. 13. Varro III, 16, 34 extr. *At* in apodosi, ut supra aliquoties; *εἶτα*, *ἀλλά*. 243. *ignotus Stellio*, non observatus, occulte adrepens. *et blattis congesta cubilis*

Inmunifque fedens aliena ad pabula fucus, 244
Aut afper crabro inparibus fe inmifcuit armis;
Aut dirum, tineæ, genus; aut invifa Minervæ
Laxos in foribus fufpendit aranea caffes.
Quo magis exhauftæ fuerint: hoc acrius omnes

quidem inde a Manut. Fabric. Commelin. Heinfius revocavit, ut pes creticus fit; quod mihi merum Grammaticorum commentum effe videtur. Quid enim jejunius et ineptius a poëta fieri poffit, quam in heroico verfu alienos pedes admifcere! Verum pronunciandum eft binis fyllabis *Stelljo*. Hoc ab aliis *Steli.*, *Stilio*, *Stillio* fcribitur. Porro *lucifugi c. c. blatti* Zulich. *excfa cubilia* Pierii manus in ora codicis, ex interpolatione non infcita; Jo. Schrader. *contexta*. Tum *blatis*, *blactis*, *plattis* fcribitur ap. Burm. et Colum. IX, 7, 5. Reifk. ita locum refingebat: *An fuffire thymo cerafque recidere inanes Quis dubitet (nam—Stellio,) lucifugis congefta cubilia blattis?* ut *ceræ inanes* fint hæc *cubilia*.——244. *fucos* Gud. a m. pr. Mentel. pr. *ad pocula* Medic. a m. pr., librarius fcilicet, qui de fe forte agi putabat.——245. *fcabro* Medic. a m. fec. duo Moret. Franc. Goth. fec. *crebro* tres alii. *fe mifcuit* Voff. pr. Moret. fr. Franc. Toll. Ed. Mediol., porro Goth. fec. Erf. et unus Mead. *imparibufque immifcuit* qu. Moret.——246. *dirum* optimus quifque apud Heinf., hoc idem jam ediderat Nauger. et Egnat., neglectum a fequioribus. *durum* vulgo. *tiniæ* fcriptura vett. librorum. vid. Urfin. Cerd. Heinf.——247. *in foribus laxos* edd. ante Heinf. fed jam Pierius monuerat, codices aliter habere. *Laxofque in foribus* Zulich. *arachnea* Toll.——248. *fuerunt* et mox *complerunt* Medic. *fuerit*. Ven. *omnis* multi.

lia funt, h. blattæ cubilibus eo, in favos vacuos, congeftis, adedere favos. *lucifugis*, per noctem vagantibus; ut Servius recte explicat. Eft vermium genus, *tineas*, *Bienenmotten*, *Raupen*, *Bienenwürmer* appellant, ceram depafcentium; ex erucis in chryfalides tandemque in blattas lucifugas transformari folent. cf. Colum. IX, 14, 1. 2. 8. 9. *Phalænam tineam mellonellam* Linn. vocant noftri viri docti. 244. *fucus* (v. ad v. 168) *immunis*, quod ipfe nihil operæ ad mellificium confert. conf. Hefiod. Ἐργ. 303. 304. Theogon. 594 fqq. 245. *imparibus armis*, h. l. quibus apes pares non funt. *afper* vid. Ge. III, 149. 246. *tineæ*, quarum papiliones enecare jubet Colum. IX, 14, 8. *invifa Minervæ*; nota fabula de Arachne.

248. *Quo magis exhauftæ* apes funt melle fubducto (nec tamen eo ufque, ut fame pereundum fit, nec alieno tempore), *eo acrius omnes* operam dant, ut jacturam tantam reparent: *ruinas generis lapfi*, ut paullo ante, *res fractas*, a republica et imperio aliquo fumtum. Notum autem

Incumbent generis lapsi sarcire ruinas,
Complebuntque foros, et floribus horrea texent.
  Si vero, quoniam casus apibus quoque nostros
Vita tulit, tristi languebunt corpora morbo;
Quod jam non dubiis poteris cognoscere signis:
Continuo est ægris alius color; horrida voltum
Deformat macies; tum corpore luce carentum
Exportant tectis, et tristia funera ducunt;
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent,

249. *Incumbunt* Zulich. Moret. fragm., idem *fulcire ruinas*. *ruinam* Ed. Ven.——250. *fores* edd. nonnullæ, ut Cerdæ, et Pierius in ora codicis sui. Possit esse vestibulum. *cavos* l. *favos* Jo. Schrader. ex Colum. IX, 15, 4 et sup. v. 104. In *horrea* duplicem lectionem agnoscit Julius Sabinus, et *horrea*, et *horea*: nam *horeum* esse mel æstivum, "et ita legendum esse puto; Plinius sic ait: *alterum genus est mellis æstivi, quod ideo vocatur horeum a tempestivitate præcipua*—" Male hoc: mel illud est ὡραῖον ap. Plin. XI, s. 13.——251. *Sin* quatuor apud Burm. Oblongus Pierii, Goth. sec. *nostris* Rom. et aliquot apud Pierium.——252. *tristis* Moret. sec. *languebant* Moret. pr. *tabo* pro *morbo* Voss. alter. Eadem variatio Georg. III, 557. vid. Heins. ad Ovid. Met. 627.——254. *color horridus alia* Medic. a m. pr. *horrida multum* Franc. et Zulichem. pro div. lect.——255. *Difformat* unus Arundel. *et corpora* Donat. ad Terent. Hecyr. II, 4, 27.——257. an *connixæ?* quoniam negant in morbis id solere fieri, ut plures in uvæ

autem inter mellitturgos, ex mellis abundantia inertia et luxuria solvi apes; itaque etiamnum inter mellificii nostri noxas habetur, quod non satis mellis apibus subducitur, contra vero, vere ineunte, novus cibus apponitur. Observatum jam Aristoteli H. A. IX, 40, versus fin. Hinc nec fucos omnes interimendos esse contendebant veteres. vid. eundem et Colum. IX, 15, 3. 250. *foros*, alveos, favos in alveis, sive a locis spectaculorum, sive a tabulatis navium: *et floribus horrea texent*, florum succo ac polline conficient favos; proprie cellulas, in quibus tamquam horreis mel reconditur.

251—280. De morbis apum et morborum cura. Versus 253 ad 263 interpositos esse memento, nec male forte parenthesi includas. Comparari possunt Varro III, 16, 20. Colum. IX, 13, ubi §. 7. totum h. l. expressit.

252. *Vita tulit*, h. conditio, sors, natura apum, ut βίος, et sæpe *vita humana*. 254. *alius color*,

Aut intus clausis cunctantur in ædibus omnes,
Ignavæque fame et contracto frigore pigræ.
Tum sonus auditur gravior, tractimque susurrant:
Frigidus ut quondum silvis inmurmurat Auster;
Ut mare sollicitum stridit refluentibus undis;
Æstuat ut clausis rapidus fornacibus ignis.
Hic jam galbaneos suadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus, ultro

uvæ modum, βοτρυδὸν, conglobatæ aliæ ex aliis pendeant; sed tum singulas passim hærere. *connexa* edd., male. Porro: *Atque illæ* aliquot apud Pierium.——258. ante *omnes* distinctionem ponebat Reiskius, nec male.——259. *Ignavaque* Romanus, sed idem *fama*. *et* abest Goth. pr. *contractæ* Cerdæ editio; sed in illa multa vitiose excusa.——260. *tractuque* Mentel. et Bodlei. vid. ad Gratii Cyneg. 362, Burm. *tractumque* Goth. pr. *susorrant* Gud. *susurant* Franc.——261. *silvas immurmurat* Longobard., nec male. v. Heins.——262. Abest versus a Parrhas. *Aut* Medic. Pierii, Moret. pr. Zulich. Reg. apud Martin. *stridit* Heins. e Medic. Gud. Roman. Vulgo *stridet;* quod et Romanus tuetur.——263. *Æstuat inclusis* Servius Danielis et aliorum ad Æn. V, 595. *ingens* Medic. a m. pr.——264. *Hinc jam* Medic. cum tribus aliis apud Heins. et Ers. *infundere* Rottend. tert. pro div. lect.

color, ἀλλοχροεῖ. 259. *Ignavæ fame*. inedia. Sed proprie potest tamen accipi; est enim *fames hiberna* inter morbi caussas: unde inter remedia infra uſ. 280 cibi copia ponitur. *contracto frigore pigræ*, proprie sunt ipsæ *frigore contractæ*. Sed transfertur hoc, poëtico more, ad ipsum frigus.

260. *tractim*, sive ad tempus referas, ut sit continuo, jugiter, sive ad locum, ab uno angulo ad alterum, per omnes alveorum et examinum ordines susurro continuato, nil interest. Hoc forte doctius, ut Lucret. III, 529. 261. *Frigidus Auster*. vid. ad Georg. III, 278. 279. Mox 262 *mare sollicitum*, sollicitatum, commotum, ὀρινόμενον, seu defluxu maris reciproco, seu, ut in Homero, fluctibus ad littus impulsis et allisis. Ternas comparationes ex Homero expressas esse post Servii indicium vidit jam Guellius Iliad. ξ, 394—399. Aliam Homerici loci imitationem in Quinto Smyrnæo videas, locupletissimi ad ornatus quærendos ingenii poëta, modo castigatior esset, lib. V, 364—380—386—389, ubi facile agnosces luxuriem, si cum Virgilio compares.

264. De *galbano* v. ad Ge. III,

Hortantem et feſſas ad pabula nota vocantem.
Proderit et tunſum gallæ admiſcere ſaporem,
Arentiſque roſas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel pſithia paſſos de vite racemos,
Cecropiumque thymum, et grave olentia centaurea.
Eſt etiam flos in pratis, cui nomen amello 271
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba;
Namque uno ingentem tollit de ceſpite ſilvam,

267. *tunſum*, *tuſum*, *tuſcum*, *tutum*, *tonſum*, ſcriptum vid. apud Burm. et III, 133. *immiſcere* Franc. et Reg. Martini.——268. *Ardenteſque* Reg. Martin.——269. *pſythiæ* Medic. cum quatuor Heinſii: quem vide. *pſit hæc* Romanus. *Sithia* Reg. vid. ad Georg. II, 93. *paſſas* Mentel. pr. ——273. *Namque imo* aliquot Pieriani, Franc. et Ed. P. Dan. Baſil. et al., item Goth. pr. Erf. unus Mead. et edd. vett., etiam Egnat.; et probavit Heinſ. ad Ovid. Ep. XX, 41 (non 21, quod me docuit humanitas Voſſii) et Catrœus, notante etiam Burmanno; fluxit ex perpetua varietate. Major librorum auctoritas pro *uno*, etiam ſic inde ab Aldd. editum. *de vertice* vett. apud Pierium.

III, 415. 266. *feſſas*, ægras, ut ſæpe. 267. *admiſcere*, ſcil. illis mellibus, quæ infundis. Colum. l. l. *Id cum accidit, arundineis infuſi canalibus offeruntur cibi, maxime decocti mellis, et cum galla vel arida roſa detriti.* Galla, excreſcens ille in glandiferarum nonnullarum arborum foliis tumor, infectis gravidus, adſtringentem habet naturam (unde h. l. *ſapor gallæ* pro galla), adeoque profluvium ſiſtit alvi, quo laborant vere ex certo pabuli verni genere apes. cf. Colum. IX, 13, 2. Varro III, 16, 22. 269. *Pſythia* vitis utiliſſima conficiendo inde vino *paſſo*: vid. Ge. II, 93. *Defrutum* vinum dulce ac coctum, de quo multa apud Scriptores R. R. vide vel Indicem. 270. *Cecropiumque thymum*, v. ſup. v. 112. 177. *centaureum* ſive centaurium, majus et minus, *Tauſend Guldenkraut*, a Centauro Chirone nomen traxit. v. Plin. XXV, 4, ſect. 14. 6, ſect. 30. 31.

271. Conſentiunt viri docti in hoc, *amellum* eſſe *Aſterem Atticum cæruleum vulgarem* nobis *Sternkraut*; quem in Italia, Sicilia, et Gallia Narbonenſi incultis et aſperis convallibus paſſim naſci Raius teſtatur; unde *facilis quærentibus herba.* Ejus formam excudi curavit Martinus. Pugnat tamen pro Meliloto flore luteo (Trifolio n. 5 ap. Linn.) Wedel. Exercit. med. philol. Cent. 3, Exerc. 5. 273. *uno de ceſpite*, ſeu

Aureus ipſe; ſed in foliis, quæ plurima circum
Funduntur, violæ ſublucet purpura nigræ;
Sæpe deum nexis ornatæ torquibus aræ;
Aſper in ore ſapor; tonſis in vallibus illum
Paſtores et curva legunt prope flumina Mellæ.
Hujus odorato radices incoque Baccho,
Pabulaque in foribus plenis adpone caniſtris.
Sed, ſi quem proles ſubito defecerit omnis,

275. *Fundentur* Leid. *Eduntur* Zulichem, mox *sublucent* qu. Moret. Goth. pr. *succumbit* Zulich.——276. Forte *hinc nexis* Burm. Eſt ſane ſubintelligendum.——278. *incurva* (Foggin. *en curva)* Medic. a m. pr., et probat Heinſ. *per flumina* Romanus, quod admodum placebat Burmanno. *Amellæ* Medic. a m. ſec. unus Arundel. et Cantabrig., male.——280. *expone* Roman., quia in foribus.——281. *Sed ſi quidem* Medic. et aliquot alii apud Pierium, Bodlei. unus Arundel. et vett. edd.

ſeu uno eodemque ſoli loco, ſeu una eademque radice, uti exponit Philargyrius, quem ſequitur Martinus, ut *ceſpes* ſit radix ceſpitoſa, ſeu radix fibris inter ſe in ceſpitis modum implexa. 274. 275. flore flavo, foliis purpureis violaceo colore. 276. Solent aræ fertis ex hoc amello nexis *(Feſtons)* ornari. 277. *tonſis in vallibus*, quas pecudes tondent (v. Georg. I, 15 et al.); inter paſcendum colligunt herbam paſtores. 278. *Mella*. *Brixia—Flavus quam molli præcurrit flumine Mella* Catull. LXIII (67), 33. Fluvium itaque ex vicinia agri Mantuani memoratum vides. v. Capreoli de reb. Brix. p. 9 Tom. ult. Theſ. Scriptt. Ital. 279. *odoratio Baccho*, ſimpl. ἀνθοσμίαν, εὔοσμον, εὐώδη, ut Theocr. XIV, 16, odorum vinum, adeoque generoſum, intellige. Colum. IX, 13, 8 *Optime tamen facit amelli radix, cujus eſt frutex luteus, purpureus flos: ea cum vetere amineo vino decocta exprimitur, et ita liquatus ejus ſuccus datur.*

281. Ingreditur nobiliſſimum locum de reparanda ſtirpe apum, cum morbo examina tota interierint. Sequitur autem opinionem veteribus communem, poſſe ex bove cæſo nova apum examina excludi; quod Ægyptiorum inventum et artificium eſſe vulgo jactabatur. v. Varro II, 5, 5. III, 16, 4, et multi apud Intpp. ibi et ad h. l. laudati. Antigonus Caryſtius c. 23. verſum e Phileta laudat. Virgilium auctorem Plin. laudat XI, 20, ſect. 22, et Colum. IX, 14, 6, et cap. 2, 1, unde Magonem et Democritum potiſſimum hæc tradidiſſe diſcas;

Nec, genus unde novæ ſtirpis revocetur, habebit;
Tempus et Arcadii memoranda inventa magiſtri
Pandere, quoque modo cæſis jam ſæpe juvencis
Inſincerus apes tulerit cruor. Altius omnem
Expediam prima repetens ab origine famam.

282. *habenis* Rom., ferrem : *habebis*.——284. *cæſis jam forte j.* pr. Moret. ——286. *patria repetens* Ven. *primam* Goth. pr.

homines, parum idonea fide; aſſenſerunt tamen Hyginus ac Celſus. Experimentum rei qui inſtituerit, non memoratum vidi. Videtur illa Orientis olim communis opinio fuiſſe, ut omnino inſecta, ita apes ex putribus cadaveribus generari; cui illa obſervatio forte locum fecerat, quod apes in iis terris, ubi paſſim per ſilvas et ſine cultu vagabantur, mel interdum in cadaveribus, ſed exſiccatis, non vero, quod narrant, ſanie diffluentibus, quam apes averſantur, ut leonis Samſonii exemplo conſtat, facere videbant. Hujus porro rei obſervatione adducti, fuere, cui fidem facerent, ſe, cum apum examina nova habere vellent, verno anni tempore, apum fetibus novis a natura deſtinato, cadaver bovis commodo loco expoſuiſſe, quo apes tamquam ad alveum convolarent, et mater ſeu puerpera ova deponeret. cf. Mellmann. Comment. *de mutatis formis* p. 25. In anguſtam illam domum v. 295—8 apes appoſitæ caſiæ thymique fragrantia v. 303. 304 alliciebantur. Quod autem contundendo enecabant bovem, id vereor ne inani opinioni tribuendum ſit; niſi quod forte ſic putrefactio accelerabatur. Cæterum Ægyptiorum inventum ad Theſſaliam traduxit Maro v. 317 ſq.

282. *genus novæ ſtirpis*, genus novum, a nova ſtirpe oriundum, examen. 283. *Arcadii magiſtri* paſtoris, Ariſtæi, vid. infra v. 317 et 539. Sequitur igitur in hoc Maro eos, qui eum Arcadiæ heroem ediderant: quod idem Juſtin. XIII, 7, 10, et Nonnus Dionyſ. XIII, 277 ſunt amplexi. Ab aliis ad Theſſaliam revocatus Ariſtæus heros; idem Ceæ et Cyrenis cultu habitus. Cf. de eo ad Ge. I, 14, cum diſputatione Thielii 1774 Gottingæ habita. Sane et ipſe Maro infra v. 317 ſqq. Cyrenen in Theſſalia collocavit, Penei patris antra inhabitantem, ipſum autem Ariſtæum Tempe incoluiſſe ſignificat v. 317. 284. Et quomodo jam ſæpe cæſis juvencis *cruor inſincerus*, corruptus ex putredine, *tulerit*, protulerit, generarit *apes*. 286. *omnem famam*, rei memoriam, narrationem.

Nam qua Pellæi gens fortunata Canopi
Adcolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur ſua rura faſelis;
Quaque pharetratæ vicinia Perſidis urguet,

287. *Nam quam* Medic. *quæ* Gud. *Pellei*, *Pelei*, *Palei*, nonnulli. *Penei* Franc. Eſt Πέλλα, Πελλαῖος.——288. *Aitulit* Zulich. *et fuſo* Goth. pr.——289. *pactis* Rottend. ſec. *phaſellus* Cerda ſecundum lapides. ——290. *Preſidis* Goth. pr. *vicina Pathyridos* Clerici conjectura, a Burmanno ſatis acerbe exploſa. Poſſint hujus generis plura conjectari;

287—293. h. per totam Ægyptum. Interpretum æſtuantium conatus commemorare nil attinet. Videamus ſingula. *gens fortunata*, a terræ felicitate, ſeu fertilitate ex Nili incrementis. *Canopus*, ὁ Κάνωβος, Ægypti urbs, non longe ab Alexandria; quæ, quod jam Martinus, vir elegantis judicii, vidit, occidentalem Ægypti partem deſignat (eſt enim Canopicum primum ab occidentali latere Nili oſtium): unde Æſchyl. in Prometh. v. 845 ἔϛιν πόλις, Κάνωβος, ἐσχάτη χθονός. *Pellæum*, h. Macedonicum, a nobili Macedoniæ urbe Pella, unde *Alexander Pellæus*. Ex quo autem tempore Macedones Ægyptum obtinuere, a regibus ipſa terra *Macedonica*, adeo et *Pellæa*, appellari potuit. *ſtagnantem* pro inundanti dixit poëtico uſu: ſic Lucan. II, 417 de eodem Nilo—*per Libycas Nilus ſtagnaret arenas*. Alia vid. ap. Cerdam. Et ſane *effuſo flumine* ſtagnat aqua in locis vicinis, etſi ipſo alveo aqua concitatiore curſu fertur. *pictis faſelis*, pulchre, nam hoc proprium Ægyptiorum, quemadmodum ex Diodoro lib. I, 98 et Herodoto II, 96. 97 ſatis conſtat, ut certo navicularum genere, *Baris* nomen erat, per Nilum diſcurrerent.

290. *Quaque vicinia Perſidis urguet*, h. ab ea parte, qua Ægypto Perſis contermina eſt; quæ vicina ſunt ac contigua, poëtica oratione *urguent*. *Perſis*, h. l. pro imperio Parthico, ut jam Burm. accepit, more ſollenni Romanorum poëtarum: ſic *Medus Hydaſpes* v. 211; hinc et *pharetrata*, quod de Parthis proprie dici ſolet; quis Parthorum pharetras ignorat? Multo tamen commodiorem verborum et ſententiæ juncturam fore video, ſi, quod Cerda quoque ſequitur, et in quo Julius Sabinus (quem v.), e pleniore Servio forte an ex Probo, præceſſit, *vicinia* a *vicinium* ductum eſſe exiſtimetur; hoc modo: *Quaque amnis uſque a coloratis Indis devexus*, h. Nilus, *vicinia*, h. vicina loca, finitima, fines, *Perſidis urguet*, attingit; ab orientali Ægypti parte, ſeu verſus oſtium Nili Peluſiacum;

et

* Et viridem Ægyptum nigra fecundat arena, *

* Et diverſa ruens ſeptem diſcurrit in ora *

tari; ut, *vicina Papremidis*, vel *Proſopidis*. Sed vid. Not. Niſi *vicinium* haberetur, liceret *confinia* conjectare [cum Bentleio ad Lucan. II. 435.]——291. In] Romano verſus ita transpoſiti, ut ſint: *Quæque pharetratæ—Et diverſa—Uſque coloratis—Et viridem Ægyptum.* Medic. Gud. duo Rottend. et Leid. duo hos transponunt: *Et diverſa ruens—Et viridem.* Præſtat haud dubie utraque verſuum collocatio. Verum vel ſic otioſi aliquid manet in verſu: *Et viridem Ægyptum nigra fecundat arena*; etſi in verbis ipſis nihil reprehendendum eſſe video: nam *arena* pro limo recte, ut poëta, dicere potuit; vid. Notam ad h. v. Mihi valde probabile fit, verſum aut fuiſſe adſcriptum in tabulis poëtæ, cum nondum decretum eſſet, utrum hunc an alterum *Et diverſa* anteferret, aut ex bono poëta in marginem fuiſſe appictum a Grammatico. Eo utique melius caret totus locus: et jam Cerda, ſed alia eaque parum idonea de cauſſa, quia v. 290 ad Perſidem revocabat, eo deſcendit, ut verſum 291 damnaret. Acutiſſimus vir, *Jac. Bryant*, locum varie tentabat. Primo verſus ſic collocatos malebat: *Et circum—Et diverſa—Uſque—Et viridem—Quæque pharetratæ—Omnis in hac.* Tum damnat *ſtagnantem* Nilum; et luſum in verbis agnoſcit *nigra arena* et *viridem A.* Tandem eo devenit, ut alteram loci partem a Nilo ad Gangem transferat, excluſo verſu 291, aut retracto poſt v. 289 et emendato: De Gange adeo dicta eſſent hæc: *Quaque pharetratæ vicinia Perſidis urget, Et diverſa ruens ſeptem diſcurrit in ora, Uſque coloratis amnis devexus ab Indis.* Sane Gangem per ſeptem ora in mare inferri ipſe poëta alio loco memoravit: Æn. IX, 30. 31. Addit vir doctus Melam III, 63—66. Propert. III, 22, 16. Incideram et ipſe aliquando in hanc ſuſpicionem, inprimis quia Maro etiam altero loco Gangem et Nilum jungit: *Ceu ſeptem ſurgens ſedatis amnibus altus Per tacitum Ganges aut pingui flumine Nilus.* Enimvero revocabant me plura: primo quod apum generationem nemo ad Indos retulit; quid quod nec mellificium inter Indos memoratum ne ex recentibus quidem de India ſcriptoribus, memini; tum non minus contortum eſt illud, quod, *qua vicinia Perſidis urget*, Ganges narratur decurrere. Omnes has nebulas diſcuſſas eſſe arbitror, ſi, quod in Nota appoſui, animadverteris: Nili oſtia duo extrema, ab occidente Canopicum, ab

et viridem Æg. etc. Sed videamus reliqua. *E. qua amnis uſque ab Indis coloratis* (Æthiopibus, quod multi jam monuere; cf. ad Ge. II, 116, ad Tibull. II, 3, 55. 56) *devexus*, κατaφερής, ex altis montibus preclivi deſcenſu in planiciem dum defertur, pronus, *fecundat Ægyptum, viridem* læto agrorum proventu, *nigra arena*, pro limo; eſt enim *arena* poëtis ſimpl. ſolum (ut Ge. I, 105 *cumulos male pinguis arenæ* de glebis tenacibus. Lucan. II, 417 *ſi non per plana jacentes Ægypti Libycas Nilus ſtagnaret arenas*); *et ruens diſcurrit in*

6 *ſeptem*

Usque coloratis amnis devexus ab Indis;
Omnis in hac certam regio jacit arte salutem.
Exiguus primum, atque ipsos contractus ad usus,
Eligitur locus: hunc angustique imbrice tecti

ab oriente Pelusiacum, innui; hoc alterum ad fines imperii Parthici spectare videri potuit, cum Arabes modo armis domiti modo societate armorum juncti interjecti essent. Tum vero *vicinia* a *vicinium* ubi deduxeris, intelliges: *eundem Nilum urgere vicinia Persidis*, propiorem habere cursum versus Parthos ostium Nili Pelusiacum *scindit* Gud.——293. *Ille* Rottend. pr. pro var. lect. τῷ *Usque*. *devectus* nonnullos legisse, ne dubites; sensu plane eodem; sed minus poëtice; quod declivi via defertur, id est *devexum*. *ab undis* Franc.——294. *in hanc* Roman. *regio certam* Franc. *certe* Medic. a m. pr. *jacet* Roman. Gud. a m. pr. et alii. *petit* Venetus, ex interpretatione. *imbre salubrem* Erf. a m. pr., stupore librarii.——295. *Exiguis* Erf. *in usus* Medic. a m. pr. et alii, more solito. vid. Burm. *ipsos* ab Mediceo a pr. m. aberat. Lenius fuisset *atque hos*.

septem ora diversa. Igitur totus locus huc redit: Per totam Ægyptum, cum in occidentali latere, circa Canopum non longe ab Alexandria, tum in orientali, versus fines Parthici imperii, adeoque per totam inferiorem Ægyptum (Delta nomine celebratam), *omnis regio*, tota gens, *jacit salutem certam*, ponit salutis spem ac fiduciam, *in hac arte*, reparandi apes ex bovum visceribus. Locum vexatissimum videor mihi sic satis commode interpretari posse; in aliorum quidem rationibus sive expendendis sive refellendis moras neque hic nectam. At si jam de ipsa sententia et poëtica ratione judicium ferendum est, Virgilii acumen et verecundiam desiderare mihi videor. Nam et nimis protracta et impedita friget oratio, et paullo jejunius Nili natura bis describitur: quamquam singula membra suo ornatu ac lumine fulgere facile sentio. Sed et hic mihi videtur Euphorionem aliquem aut alium poëtam Alexandrinum expressisse; quem locum qui animo tenebant, Romani poëtæ copia magis forte delectabantur, ac nunc in nostris animis, hoc auxilio destitutis, fieri potest. Si cui tamen aliter videtur, nil intercedo.

295. Conf. cum seqq. excerptum ex Florentino in Geopon. XV, 2, p. 406 sqq. (p. 1070 sq. Nicl.). Sequutus forte noster erat Varronem, cujus hac de re locus, ad quem Florentinus provocat, intercidisse videtur. *contractus*, coartatus, spatio angusto factus, ad hunc ipsum usum, *locus*, οἶκος, *decem cubitorum in altitudinem et latitudinem*, inquit Florentinus. 296. *Hunc* locum et *angusti imbrice tecti*, h. angusto tecto (cujus fastigiis imponi solent cavæ tegulæ, *imbrices*), et *parietibus*

Parietibusque premunt artis, et quatuor addunt,
Quatuor a ventis, obliqua luce fenestras.
Tum vitulus, bima curvans jam cornua fronte,
Quæritur: huic geminæ nares et spiritus oris
Multa reluctanti obsuitur, plagisque peremto
Tunsa per integram solvuntur viscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt, et ramea costis
Subjiciunt fragmenta, thymum, casiasque recentis.

297. *premunt aras* Ed. Ven.——298. *adversa luce* edd. nonnullæ, ut ex Cerda liquet.——299. *bina* sex ap. Burm. *vima* Medic. *corvans* Gud. ——301. *Multa resultanti* Menag. pr. *obsuitur* Heins. reposuit ex unico Mediceo, in quo *opsuitur*, ut et in Gud. a m. pr., quod jam defenderat ad Ovid. Fast. II, 578. proprie obsuitur *os*; nunc *spiritus*. Laudavit tamen idem ex libro Colot. Ursinus. *obruitur* Ven. Parrhas. Vulgo legebatur: *obstruitur*, quod utique proprium et pedestri sermoni conveniens erat, ἀποπεφράχθαι.——302. *Tonsa*, *Tusa*, alii. v. ad v. 267.——303. *in* deest quart. Moret.——304. *recentis* Heins. reposuit ex scriptis, etiam Pierianis, seu verius revocavit; nam sic jam Egnat. Commelin., hinc alii ediderant; reliquæ edd. fere, *virentes*, e glossa. vid. Heins. ad Æn. VI, 674. Ovidii Fast. V, 123.

rictibus artis, angustis, *premunt* pro exstruunt, sed multo elegantius, quasi coërcent; et quatuor relinquunt spiracula ad quatuor cæli cardines spectantia.

299. Τριακοντάμηνον βοῦν Florentinus l. l. 300. *spiritus oris*, h. os. 301. *multa reluctanti*, πολλ᾽ ἀεκαζομένῳ, ut apud Homer. Od. ν, 277. Iliad. ζ, 458. 302. *solvuntur*, resolvuntur contusa, comminuuntur, ut in putredinem tanto citius abeant, *pelle* tamen *integra* manente. Sed et simpliciter *solvuntur tunsa*, pro tunduntur: ἐμοῦ ταῖς σαρξὶ τὰ ὀστέα συνκλῶντες· φυλακὴν δὲ ἐχέτωσαν, τὸ μὴ αἱμάξαι τι τοῦ βοὸς et rel. *viscera* pro omni carne.

303. *in clauso*, luto etiam denso obducta janua et fenestris; ut diserte Florentinus pag. 407, sed, ut adjicitur, XXI die dies et purus aër admittitur, vento tamen excluso; et tum rursus omnia oblita occluduntur. Quo facto, undecimo inde die, aperta domo examina nova effervescere reperiuntur. Facile ex his apparet, quomodo mater apis in οἶκον penetrare potuerit. *ramea fragmenta*, ramorum, h. ramos. *casias* v. sup. ad Ge. II, 213.

Hoc geritur, Zephyris primum inpellentibus undas,
Ante novis rubeant quam prata coloribus, ante
Garrula quam tignis nidum fufpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in offibus humor
Æftuat, et vifenda modis animalia miris,
Truncà pedum primo, mox et ftridentia pennis
Mifcentur, tenuemque magis magis aëra carpunt;
Donec, ut æftivis effufus nubibus imber,

306. *et ante* Roman.——307. *Sarcula quam* Zulich. *fignis* Voff. *fufpendit* Mentel. pr. a m. pr. pr. Moret. et Nonius in *Garrulæ*. 310. *pinnis* video Heinfium emendare, ut fere alias. Et fic in Pierii libris et Romano. Interpungere licet f. poft *primo*, ut ad *vifenda* retrahas; f. poft *miris*, ut jungas: *Trunca pedum primo, mox et ftr. p. Mifcentur*. Præftat tamen prius.——311. *tenuemque magis ac magis* Romanus, et alii Pierii, unus Mead. Goth. pr. Erf. Sic etiam Medic. a m. pr., deleto poftea τῷ *ac*, et in Menteliano, fed erafo *que* a m. fec., ut fit, *tenuem magis ac magis*: quomodo pr. Mentel. et pr. Voff. et alii quinque Heinfii; quatuor Burmanni, tres Martini, Goth. fec. Et fic Ge. III, 185. 396 *magis atque magis*. Probat itaque Heinfius; et eft lenius quam: *magis magis*; quod uno Catulli exemplo, quamquam et illo ambiguæ juncturæ, defendi poterat LXIII, 274 *Poft vento crefcente magis magis increbrefcunt*. Porro *aëra capiant* Rom., male; hoc facerent fpirantes.——312. *et a. effufis* quart. Moret. et unus Mead.

305—307. Hæc faciunt ineunte vere. Plin. II, 47 *Ver aperit navigantibus maria, cujus in principio Favonii hibernum molliunt cælum,—Is dies VI eft ante Februarias Idus.* cf. XVI, 25, f. 39. *novis coloribus*, floribus. *rubeant*, efflorefcant, niteant. Georg. II, 319 *vere rubenti*.

308. *humor*, vitiatus putredine fanguis, fup. v. 285 *infincerus cruor*. *teneris* autem *offibus*, quia hæc ipfa contufa colliquefcunt. 309. *Æftuat*, fermentefcit. Rem differtius expofitam vide in Florentini loco pag. 407 extr. Narrata funt hæc, etfi ex ovis excludi vermiculos, ex his evolare apes fatis conftat, fabulofa, fere ad eum modum, quo animantia primo effe nata opinati erant indocti phyfici inter Ægyptios apud Diod. I, 10. Ovid. Met. I, 422 fq. 310. *Trunca pedum* græce pro *trunca pedibus*, et hoc pro, truncis pedibus. Locum expreffit, fed fuo more. Ovid. Met. XV, 382 fqq. 311. *aëra carpunt*, ut *viam*, h. volant; quod

Erupere; aut ut, nervo pulſante ſagittæ,
Prima leves ineunt ſi quando prœlia Parthi. 314
Quis Deus hanc, Muſæ, quis nobis extudit artem?
Unde nova ingreſſus hominum experientia cepit?
Paſtor Ariſtæus fugiens Peneia Tempe,
Amiſſis, ut fama, apibus morboque fameque,

313. *Eripuere* aliquot Pieriani; in aliquot aliis *velut*; quod et in quinque apud Burm. in uno Arundel. Goth. ſec. a m. ſec. *vel ut* Franc. et unus Mead.——315. *aut Muſæ* Moret. quart. *extulit* permulti; ſed *extudit*, quod inde ab Aldd. editur, et meliorum conſenſus, et grammatica ratio defendit, quod eſt exquiſitius; habet etiam adjunctam aliquam notionem aſſiduitatis. Dicat aliquis, hanc in deum non cadere; verum non ita argutantur poëtæ. *excudit* vitioſe noſtri, duo Burm. et plures Martini. vid. ad Georg. I, 133. *qui nobis* codd. apud Pierium. *vobis* Erf. a m. pr.——316. *ingreſſum* Mentel. ſec. *ingreſſum hominem* Ed. Ven. *cæpit* cdd. multæ apud Burm.——317. *Ariſtheus* ſemper Goth. ſec.

quod idem eſt, *ſtridentia pennis miſcentur.* 313. *Erupere*, melius quam erumpunt; *ut ſagittæ* erupere, *nervo* arcus *pulſante*, propellente ſagittam.

316. *Unde nova hominum experientia cepit ingreſſus*, habuit exordia; unde proceſſit: qua re homines adducti ad hanc artem ab experientia ſuppeditatam progreſſi ſunt. Totum hunc locum a ſecundis poëtæ curis profectum eſſe, tradunt Grammatici. vid. Vitam Virgilii §. 39. De Ariſtæo vid. modo ad v. 283. Quod inventum reficiendarum apum ad eum refertur, ignoratur, quo exemplo Maro fecerit; ignoratur quoque, quo auctore Ariſtæo crimen tentatæ Eurydices impactum ſit. Manifeſtum tamen ad ſenſum noſtrum ſit, vel ex ſummo rerum ornatu, Maronem hic alium, eumque Græcum poëtam, expreſſiſſe. Fuiſſe vetus poëma, Βȣγονίαν, ſub Eumeli antiquiſſimi poëtæ nomine, ex Euſebiano Chronico conſtat: num. MCCL, et ibi Scalig. cum Vallarſ. et Salmaſ. ad Solin. p. 602. 603. An is ipſe autem ad Ariſtæum artem retulerit, quod a Salmaſio affirmari video, nulla auctoritate conſtat. Sapit totum commentum poëtæ Alexandrini ingenioſam ſuavitatem. Fabulam ipſam *de bugonia* exponunt Ovid. Faſt. I, 361, Met. XV, 361 ſq. Antig. Caryſt. Mirab. c. 23.

317. Ariſtæus ex mente poëtæ tum in Theſſalia degebat, necdum Ceam adierat. *fugiens* ſimpl. relinquens, *Tempe*, diſcedens inde ad *caput amnis*, Penei, fontem, v. Exc. ad h. l. Sic fons Timavi—novem ora Æn. I, 245. 246. Ignoratione totius phantaſmatis poëtici, olim, Burmannum temere ſequutus,

Triſtis ad extremi ſacrum caput adſtitit amnis,
Multa querens, atque hac adfatus voce parentem:
Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis hujus
Ima tenes, quid me præclara ſtirpe deorum,
Si modo, quem perhibes, pater eſt Thymbræus
    Apollo,
Inviſum fatis genuiſti? aut quo tibi noſtri
Pulſus amor? quid me cœlum ſperare jubebas?

319. *extremum* libri aliquot apud Pierium. *extremum ſacri* fragm. Moret. *placidum caput* Medic.——320. *affatur* Mentel. pr. *effatus* Goth. pr. *parentem eſt* tres ap. Burm. Goth. pr,——321. *Cyrine* Gud. ſemper, et alter Mentel., forte ex pronuntiatione τῦ η in Κυρήνη——322. *tenens* Mentel. pr. *de clara* Erf. *a ſtirpe* Rom. cum uno Pieriano, Gud. et ſec. Moret. vid. ad Æn. I, 19.——324. *an quo* Menag. *noſter* Medic. a m. pr.——325. *quis me* quart. Moret. *videbas* Goth. ſec., perpetuo lapſu.

ſequutus, oſtium Penei intelligi volebam. Vetat tamen hoc rerum ſpecies et locorum ratio, quam poëtæ animo inſediſſe manifeſtum eſt; etiamſi conceſſero, *caput*, uti *os*, *ora*, de fluminum oſtio dici poſſe, quod docuiſſe ſibi viſus eſt Burm. ad Valer. Flacc. V, 351. Lucan. II, 52, adverſus quem docte diſputantem vide V. C. Ouwens Noct. Hag. p. 598 ſq. Nec aſſenſum exprimunt ſeu illa; *extremi amnis*, ſeu ea, quæ infra memorata vſſ. 359—362, ad fontem et initia fluminis referri bene queunt. Sane antrum, ex quo fons progreditur, perpetua apud poëtas Fluviorum regia, et Nympharum ſedes; cf. Spence Polymet. p. 226. 227, et nunc antra et vaſti receſſus in viſceribus terræ intelligendi, ad quos per ipſum fontem deſcenſus fit. Pro exemplo hic locus eſſe poteſt, in poëta interpretando grammaticam et criticam ſubtilitatem nihil expedire, ſi ſenſus poëticus hebeat. Erat autem mater, Cyrene, una ex Nymphis hujus fluminis, eademque Penei filia ſeu neptis. Apud Pindarum P. IX, 90. 121, ab Apolline illa in Libyam abducitur; at h. l. patris regiam incolit. Porro hunc verſum et has querelas ex Homerica expoſtulatione Achillis cum Thetide Iliad. α, 349 ſqq. expreſſas eſſe, notarunt Intpp. Sed mirifice exornavit Virgilius nude ab Homero primum tradita. Conf. etiam Iliad. σ, 70 ſqq. 323. *Thymbra*, ager Troadis, fluvio Thymbrio irrigatus, qui in Scamandrum ſe immittit; fano Apollinis nobilis. Strabo XIII, p. 893. Eſt autem verſus adumbratus ex Odyſſ. ι, 529. 324. Ita Æn. II, 595 *quonam noſtri*

En etiam hunc ipſum vitæ mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum et pecudum cuſtodia ſollers
Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.
Quin age, et ipſa manu felicis erue ſilvas;
Fer ſtabulis inimicum ignem, atque interfice meſſis;
Ure ſata, et validam in vitis molire bipennem:
Tanta meæ ſi te ceperunt tædia laudis.
At mater ſonitum thalamo ſub fluminis alti
Senſit: eam circum Mileſia vellera Nymphæ
Carpebant, hyali ſaturo fucata colore;

327. *pecorum* tres apud Burm. et aliquot apud Pier.——328. *extulerat* quinque Burm. *excuderat* Ven. et duo Martin. cum vett. edd. *exculerat* unus Mead. vide v. 315. *temptanti exſtuderat* Rom.——331. *duram in vitis* Medic. a m. pr. *in vitis* Gud. *in vitem* Zulich. *in vires* Goth. pr. *bipinnem* Rom.——333. *thalamos* alter Menag. *thalamo ſonitum* Franc.——334. *Sentit* vett. aliquot apud Pierium. *Meleſia* Gudian. *verbera* Medic. a m. pr.——335. *ſatyro* Rom. et tres apud Burm., et ſic Serv. ac Philargyr. vid. ad Georg. II, 197. *vitreo, viridi, hilari*, a nonnullis lectum fuiſſe e Cerda colligitur. *phaucata* Goth. pr.

noſtri tibi cura receſſit. 326. 327. Exornavit poëta τὸ ἀτιμᾶν Homeri; hanc gloriam, quam mihi multo cum labore, longæ experientiæ moleſtia, ex agrorum cultu et pecudum (adeoque etiam ex apum) cura paraveram, hunc fructum amitto, et hoc quidem cum te deam matrem habeam. *frugum et pecudum:* nam eidem Ariſtæo tributa cura pecoris, ut Ge. I, 14, unde idem Νόμιος. cf. Pindar. l. c. 330. *inimicum ignem*; diu notatum, hunc eſſe τό δήϊον πῦρ ap. Homer. et alibi. *interfice meſſes*, perde. Lucretianum verbum. *perimere*, *necare*, in ſimili junctura dixere etiam alii. 331. *molire*, vibra, jacta, ut excidantur vites.

333 ſqq. Adumbrata hæc ex Homero, ubi Thetis in imo maris fundo luctum Achillis reſciſcit Iliad. σ, 35 ſqq. *ſonitum*, confuſum, nondum diſertam vocem, qua filium agnoſcere poſſet. conf. Cerda. Quæ ſequuntur, adumbrata ſunt ad vitam priſcorum hominum; ſedebant in thalamo puellæ, etiam regiæ, aſſidentibus ſeu comitibus et æqualibus ſeu famulis, ut opus facerent ſeu nendo ſeu texendo; nunc deabus aſſignatum opus e lana præſtantiſſima, Mileſia, ut Georg. III, 307 vidimus, colore cæruleo. 334. *Vellera carpebant*, lanam ducebant fuſo, nebant. 335. *hyali colore*; voluit colorem *hyalinum* exprimere,

Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque,
Cæfariem effufæ nitidam per candida colla;
* Nefæe, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque *,
Cydippeque, et flava Lycorias; altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores;

336. E Græco: Δρυμώ τε, Ξανθώ τε, Λίγειά τε, Φυλλοδόκη τε. *Drimo*, *Drumo*, *Dremo* vid. apud Burm. *Xanto* alii, et *Legea*. *Phyllidoceque* Heinf. repofuit e pr. Mentel. et novem aliis; vulgo *Phyllodoceque*, quod tuetur Rom. Medic. alii, item Macrob. Sat. V, 17, nec, cur mutandum fuerit, video: nam Φυλλοδόκη rationem habet grammaticam; Φυλλιδόκη ei adverfatur. Scribitur etiam *Philledoce*, *Philidice*, *Phillidoce*, *Phyledoce*.—— 337. Ante hunc feqens verfus ponebatur in Goth.——338. Νησαίη, Σπειώ τε, Θάλειά τε, Κυμοδόκη τε: fere ut in Iliad. σ, 39. *Nifeque* apud Macrob. Sat. V, 17. Alii: *Nefeque*, *Nifæe*, *Nifæi*, *Nefea*, *Nifæa*, *Nifæque*, *Nifea Æpioque*. Porro *Theleiaque*, *Talique*, et *Chimodoceque*, *Cymidoceque*, *Cynodoceque*. Totus verfus abeft ex optimis Rom. Medic., aliifque plurimis, etiam Mead., et poteft ex Æn. V, 826 huc tractus effe videri, ejectus quoque a Brunck.——339. *que* poft *Cydippe* a Medic. et plurimis abeft. *Lycoris alternaque* Rom. *Lyceris* Goth. pr. et al.——340. *primum* alter Menag. Zulich.

mere, h. viridem, vitro, viridioris coloris puta, fimilem. *hyalus*, ὕαλος, pro vitro, nove dictum: forte dum græcum aliquem poëtam fequebatur Virgilius. Sic ὑαλοειδέες τόπαζοι funt in Orph. Λιθικ. VIII. Imitatus Aufon. Mof. 418 *Cæruleos nunc, Rhene, finus hyaloque virentem Pande peplum*. Simili aufu a Lucret. IV, 1121 *thalaffina veftis* dicta, et θαλάσσαιαν μίτραν fic dictam puto ap. Tryphiod. 333. Sunt igitur *vellera fucata*, lana tincta, *colore hyali*, vitri, h. colore viridi, *faturo*, h. quo ipfa vellera faturata funt; nam proprie *lana* eft *fatura*, quæ fatis colore imbuta eft. Alias, ubi *vitreum mare*, *vitreus pontus*, et fimilia dicuntur, ad colorem cæruleum fpectare id videtur; fi *vitreus fons*, ad pelluciditatem. *Vitream Circen* alia audacia dixit Horat. I Carm. 17, 20 pro marina: ut alias deæ marinæ folent dici *cæruleæ*; *vitreum antrum* Ovid. Met. V, 48. Præiverat Corinna, quæ ὑάλινον παῖδα dixerat pro marino. vid. Toup. App. ad Theocrit. p. 20. 21.

336. In hujufmodi enumeratione multorum nominum ex mythicis rebus petitorum videntur fibi valde placuiffe veteres, poëtæ, nullus tamen magis, quam Ovidius; forte, quia eruditionis laudem res habebat, et varietatis copiæque gratiam nominum ex etymo fignificatus affundere poteft.

Noftris

Clioque et Beroë ſoror, Oceanitides ambæ, 341
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ;
Atque Ephyre, atque Opis, et Aſia Deiopea;
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.

342. *invictæ* Erf. *incinctæ veſtibus* alter Rottend.——343. *Ephyræ* Medic. *Epyre* Goth. pr. *et Aſia* Heinſ. poſt Pierium e Medic. et pluribus. *atque* vulgo. Poſt *Aſia* inſerunt *et* Aldd. Junt. et aliæ. *Deiopia*, *Diopea*, *Diopeia* alii. Eſt Δηιόπεια. Hiatus eſt poſt *Ephyre.*——344. *At tandem* Medic. *velox poſitis* Schol. Statii Theb. I, 271.

Noſtris quidem ſenſibus periit illa ſuavitas. Cæterum hic locus et hæc nomina ex Homero petita Iliad. σ, 37 ſqq. Add. Hymn. in Cer. 418 ſq. Heſiod. Θ. 264 ſq. 240 ſq. Hygin. pag. 4. 5. 341. *Oceanitides ambæ*, hæ igitur ſolæ Oceani filiæ; adeoque cæteræ Nereides: quas numero L, illas ter mille fuiſſe traditum. Apollod. I, 2, 2. 7, ubi vid. Not. conf. Valk. ad Ammon. lib. III, c. 1. At Jovis filiæ Naïdes Odyſſ. ν, 356. ρ, 240, et Oreades Iliad. ζ, 420. Odyſſ. ζ, 105. Communi tamen uſu omnes Nymphæ marinæ, ſeu Nerei ſeu Oceani filiæ, dictæ Nereides. Hoc eſt illud, quod Grammatici innuere volebant aut debebant, dum eas a Nerei filiabus diſtinguebant. v. Ammon. h. v. 342. Ambæ cinctæ auratis et pictis, h. variis, pellibus, tamquam Nymphæ, et quidem venatrices; cf. v. 344.

343. *Aſia* a tractu Lydiæ: v. ſup. Georg. I, 383. 344. *Arethuſa velox*, ergo et ipſa venatrix, cum et Clio Beroë; *poſitis ſagittis*, quæ tum depoſuerat arcus; nam aſſidebat colo tum inter cæteras. Parum placet, quod Servius habet: "nebridas habentes; ſed hic venatricum eſt habitus, quem ideo Nymphis dat, *quia multas eas legimus ex venatricibus factas.*" Quomodo tamen venatrices Nymphæ, in ſaltibus verſari ſolitæ, nunc in imo aquarum fundo, ſub terris, inter Nymphas aquarum deas locum habere, aut Nymphæ Potamides et marinæ inter venatrices deas referri poſſint, olim dubitabam. Nec fundo ſuo carere viſa eſt ea dubitatio viro docto et æquo harum rerum judici Ouwens noct. Hag. p. 605. Scilicet dicendum eſt, poëtas omnino in Nympharum generibus diſcernendis non ubique eſſe ſolere ſatis ſubtiles ac diligentes, et Nymphas fontium et amnium ſilvis et ſaltibus, contra vero ex montibus et ſaltibus deductas Oreades et Napæas venationi immiſceri, adeoque ſagittis et arcubus inſtrui. Ita Diana Nymphas venatrices ex Oceaninis legit ap. Callim. in Dian. 42. Spanhem. ad v. 13. Inf. 383 cum patre Oceano invocantur Nymphæ ſilvarum et fontium promiſcue.

345.

Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Volcani, Martiſque dolos et dulcia furta;
Aque Chao denſos divom numerabat amores.
Carmine quo captæ dum fuſis mollia penſa
Devolvunt, iterum maternas inpulit auris
Luctus Ariſtæi, vitreiſque ſedilibus omnes
Obſtupuere; ſed ante alias Arethuſa ſorores
Proſpiciens, ſumma flavum caput extulit unda.
Et procul: O gemitu non fruſtra exterrita tanto,
Cyrene ſoror, ipſe tibi, tua maxima cura,

345. *Clymene curam* Erf. *curas inanis* Gud. et unus Pierii. *narravit* Goth. pr. *mandabat* Erf.——347. *Atque* vitium edd. Elzev. ante Heinſ., quem vide et Pierium. conf. ad Ecl. VI, 63. VII, 13, ubi Serv. *Eque Chao* laudat; et *enumerabat.* *Atque chadens os* Roman. *divum denſos* Erf. *narrabat* unus Mead. cum edd. Ven. 1476. 1482 et Erf.——348. *fuſis dum* Gud. tert. Rottend.——350. *vitreiſque in ſedibus* alter Rottend. *vitreis quoque ſ.* Reg. Martin. *amnes* Medic.——351. *Obſtipuere* Rom. Medic. cum aliis melioribus, ut toties, quoties vidimus.——352. *flavum* dudum editum a Naugerio et ab Egnatio et hinc in vulgg. firmavit Heinſ. e ſcriptorum omnium cum Roman. et Medic. conſenſu. Aldd. pr. et ſec. et hinc aliæ nonnullæ *placidum*, repetitum ex Æn. I, 127. cf. ſup. v. 319. *ſummaque ſuum caput* Leid.——353. *Et procul, at gemitu* Leid. *Atque procul gemitu* Zulichem.

345. *curam inanem Volcani*, ſtudium inane in obſervando adultero et ſumenda ab eo ultione: ut recte Meierotto p. 29; cum rete fabricaretur, quo Martem cum Venere opprimeret. Reſpexit locum Odyſſ. ϑ, 266 ſqq. Qui fabulam poſt Homerum narraverint, dabit Wernſdof. Tom. IV, pag. 53 Poët. min. 346. *Martis dolos* Cerda dolos Vulcani in Martem ſtructos accipiendos eſſe contendit, ex Odyſſ. ϑ, 276. Sed vetant adjecta *dulcia furta.* *doli Martis* haud dubie eadem dicuntur, cum clam Vulcano fierent, ut ibid. vſſ. 268. 269. 347. *denſos—amores*, crebros, magno numero et longa narrationis ſerie pertexendos. cf. Ouwens p. 591. 350. *Luctus*, querelæ. v. 353 *gemitus.* Mox *ſorores:* non licet nimis ſeverum eſſe; poëta dixiſſe videtur, quatenus omnes Nymphæ Nereides

Triſtis Ariſtæus Penei genitoris ad undam
Stat lacrimans, et te crudelem nomine dicit.
Huic percuſſa nova mentem formidine mater,
Duc, age, duc ad nos; fas illi limina divom
Tangere, ait; ſimul alta jubet diſcedere late
Flumina, qua juvenis greſſus inferret. At illum
Curvata in montis faciem circumſtetit unda,
Adcepitque ſinu vaſto, miſitque ſub amnem.

355. *Penei genitoris.* Vitioſam lectionem metrum prodit, quod ſagaciſſimus metri exactor, Jo. Schrader., monuit Emendatt. præf. p. XXI. Eſt enim Πηνειῦ· ex quo poëtarum uſu triſyllabum Latine fit, ut ex Αἰνεία *Æneæ.* Nec niſi ſeriores poëtæ in his licentius verſantur; vide v. c. Sammon. et ibi nuperum doct. editorem Ackermann. pag. 23. Multa quidem ad diluendam cauſſam poëtæ attulit Ouwens Noct. Hag. p. 607, ſq. cf. p. 285. Alia petita ſunt ex obſervatione aliorum in re metrica quæ et ipſa a regulis recedunt; hoc eſt culpam culpa diſſolvere; alia ſunt diverſa. Si v. c. *Nerei* occurrit diſſyllabum; eſt hoc a Νηρεὺς, Νηρέως, unde Νηρεΐδες, Νηρηΐδες De *Belides* conf. ad Æn. II, 82. Unus eſſet modus *Penei* diſſyllabum defendendi, ſi dixeris, pro Πηνειὸς dictum quoque eſſe Πηνεὸς, ut tot alia in ειος: v. c. ταύρεος, Heſiod. Sc. Herc. 104, et communi uſu alia, ut σιδήρειος, σιδήρεος. Αὐγείας et Αὐγέας. In poëta noſtro proclive eſt ſuſpicari, *Penei* ex gloſſemate profectum eſſe in locum epitheti, quo voc. *genitoris* ornatum erat. Quale tamen illud fuerit, nemo facile aſſequetur. Bentlei. ad Lucan. III, 191 *magni g.* emendabat; vox tamen tam plana haud facile excidiſſet, et pari jure vicena alia ſubſtitui poſſent.——357. *Hic* pr. Rottend. Goth. ſcc. *Hinc* Ven. unus Arundel. unus Mead. Erf. vett. edd. *perculſa* vulg. ante Heinſ. Monuerat jam Pierius.——559. *diſcernere* alter Menag. *deſcendere* unus Mead.——360. *quia juvenis* Gud. a m. pr. *qua juveni* Heinſ. conj. *ad illum* Gud.——361. *in montis ſpeciem* Medic., ſollenni permutatione. *in faciem montis* fragm. Moret. Parrhaſ. *in molis ſpeciem* Codex Macrob. Sat. V, 3. *facie* Erf.

reides fuiſſe intelligi poſſunt. 355. *Penei genitoris* Cyrenes. Sed et perpetuum magnorum fluviorum, *pater, genitor.* 356. *nomine dicit*, nominat, poëtica periphraſi. conf. Æn. XII, 652. 357. *nova formidine*, repentina. 359. Verſus ex Iliad. ω, 96. Qua ſe juvenis per fontem in aquas immittit: moles aquarum ſinum facit et cavum arcum, ut tamquam per antrum deſcendat ad loca ſubterranea, in quibus aquarum ſunt receptacula et fontes, et in his, Penei. 361. Verſus ex Homer. Odyſſ. λ, 242. 362. *Accipere* nos dicitur locus, quem

Jamque domum mirans genetricis, et humida regna,
Speluncisque lacus clausos, lucosque sonantis,
Ibat, et, ingenti motu stupefactus aquarum,
Omnia sub magna labentia flumina terra

363. *genitrix* Rom.

quem ingredimur, *mittere*, dum per eum transimus.

363. Hanc mirationem novarum rerum in juvenis animo, quamquam gravi cura oppresso, egregie memorari, unusquisque facile animadvertat. Telemachum Homericum poëtæ nostro ante oculos fuisse versatum Odyss. δ, 43 sqq. putabat Cerda. Gravioris momenti res esset, si certo affirmare possem, unde ea, quæ sequuntur, hauserit poëta. Sive Alexandrinum sive antiquiorem aliquem poëtam ante oculos utique habuit; forte philosophum aliquem, qui de rerum originibus tradebat, et Oceanum omnium dearum deorumque patrem, et aquam commune omnium rerum principium canebat. cf. inf. v. 381. 382. (Bona ad h. l. est Vossii disputatio de veterum opinione super Oceano ejusque in viscera terræ insinuantis se recessibus.) Certe poëta hic non fontem Penei sed vastam aliquam cavernam sub terra narrat, e qua, tamquam e communi fonte, sed diversis partibus ac locis, omnia flumina orta diversis viis ad terræ superficiem et ad suam quodque originem properent et ex terra prodeant. Est tamen eadem ista caverna tamquam aliqua regia, in qua dii fluvii, fontiumque Nymphæ, sua palatia, suos thalamos habeant, quorum unum Cyrene cum suis Nymphis tenebat. Secundum hæc facile erit intellectu, quid sint *speluncis lacus clausi*, s. inclusi, qui sunt in speluncis, h. magnæ illæ cavernæ recipiendis aquis; quas ipsi fontes scaturientes faciunt, et unde aqua exsuperans amnis fit. Æn. VIII, 74. 75 de Tiberino: *Quo te cunque lacus—Fonte tenet, quocunque solo pulcherrimus exis.* *lucos sonantis*; cum ex illis cavernis orta flumina procedant aliquantum viæ subter terra, donec ad superas auras prodeant, huic viæ littora nemoribus obsita, quæ strepitu aquarum alluentium resonant, non incommode dari potuere. Servius miram hic notam habet: *Hæc—ex Ægyptiis tracta sunt sacris: nam certis diebus, in sacris Nili, pueri, de sacris parentibus nati, a sacerdotibus Nymphis dabantur: cui cum adolevissent, redditi narrabant, lucos esse sub terris et immensam aquam omnia continentem, ex qua cuncta procreantur. Unde est illud secundum Thaleta inf.*

Spectabat diverſa locis, Phaſimque, Lycumque,
Et caput, unde altus primum ſe erumpit Enipeus,
Unde pater Tiberinus, et unde Aniena fluenta,
Saxoſumque ſonans Hypanis, Myſuſque Caïcus,
Et gemina auratus taurino cornua voltu 371

367. *Spectabat* Menag. pr. *Phaſin* Goth pr. cum al.——368. *primus* Medic. *primam erumpit* pr. Rottend. duo Moret. pr. Voſſ. Ita Pierii Medic. a m. pr. et Oblongus, item Goth. ſec. *primum crupit* pr. Voſſ. et unus Mead. *primus crupit* Regius Martini. At vulgatam lectionem, *primum ſe erumpit*, confirmat Medic. cum aliis. v. Ge. I, 446. Laudat Burm. Brouckh. ad Tibull. IV, 1, 86 et ſe ad Grat. Cyneg. 432. Eodem alludunt alii libri: *ſe primum erumpit*, Zulich. *primum ſe rumpit* Romanus, Gud. Franc. et Tolt. *primum ſe erupit* Aruſian. Meſſius recitat, et ſic pr. Mentel. a m. pr. Cantabrig. et Ed. Ven. 1475. *primum ſe rupit* tert. Rottend. *Enipheus* plurimi. v. ad Ovid. Met. I, 579. VI, 116, Burm. *Enitheus* unus Mead. At eſt Ἐνιπεύς.——369. *Unde caput* unus Mead. *Armena* Franc. Verſum 370 præmittere volebat priori Jo. Schrader., ut juncta eſſent Italiæ flumina: *unde pater Tiberinus—Et gemina—Eridanus;* nec male. Idem vir doctus hærebat in iterato voc. *unde—unde—unde.* Exemplum ſimile Valer. Flacc. IV, 570. 571. I, 219. 220. Exemplo tamen talia vix defenduntur; ferenda et excuſanda eſſe dicemus, ſi gratia orationis non omnis inde periit.——370. *Saxoſaque, ſonans* Rom. Oblong. et Medic. Pierii, inter Heinſianos Medic. Gud. et alii non pauci; ſed perperam. vid. Heinſ. ad Æn. III, 70. conf. Serv. et Philarg. Vulgatum haud dubie doctius et exquiſitius eſt. *Hypanus* duo Burm. *Meſos, Miſus* duo Pierii, Goth. ſec.——371. *taurino corpore* Medic. a m. pr. *volto* Gud.

v. 382 *Oceanumque, patrem rerum.* De cæteris v. Excurſ. ad v. 317.

367. *flumina diverſa locis.* quod in pedeſtri ſermone, *diverſis locis.* *Lycus* h. l. Ponti fluvius, quia cum *Phaſide*, Colchidos fl. junctus eſt, ut apud Strabon. XI. p. 801 B, et uterque in Pontum Euxinum ſe immittit. *Enipeus* Theſſaliæ, *Hypanis* Sarmatiæ, nunc *Bog* dictum, nota flumina. 368. *caput* h. l. fons v. ad v. 319. 371. Fluviorum dii cornibus taurinis res notiſſima. Padus vero habet *cornua aurata;* ſive propter fertilitatem agri adjacentis, ſive ſimpliciter, quia deorum attributa ſollenni epitheto ſunt *aurea.* Apud Martialem X, 7 *cornibus aureis receptis* Rhenus appellatur, unde Spencius locum noſtri poëtæ illuſtrabat Polymet. Dial. XIV, p. 231, ſed *aurum* ibi cum cornibus nil habet commune. Ad ſidus Eridani, quod *aureum*, lucidum, ſit aut ad ramenta fluvii *aurea* referebat

Eridanus: quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior effluit amnis.
Poſtquam eſt in thalami pendentia pumice tecta
Perventum, et gnati fletus cognovit inanes
Cyrene: manibus liquidos dant ordine fontis
Germanæ, tonſiſque ferunt mantelia villis.
Pars epulis onerant menſas, et plena reponunt
Pocula: Panchæis adoleſcunt ignibus aræ;

273. *effluit* ſecundum Romanum et aliquot Pierii libros, item Medic. Gud., repoſuit Heinſ. *influit* vulgo. *influat* Leid. a m. pr. *violentius* Toll.——374. *inter thalami* Zulich. *ſplendentia* legit Valeſius, ſed refutatus a Brouckh. ad Propert. III, 2, 28, notante Burm. *pomice*, *punice* ſcribitur.——375. *et* aberat Medic. a m. pr. et Regio Martin.; idem *fontes*. *flexus* Goth ſec. *inanes* Burmannus repoſuit, pro *inanis*. Codices utrumque exhibent.——377. *mantelia* Heinſ., ut omnes vetuſtiores. *mantilia* vulgo. vid. ad Æn. I, 702. Salmaſ. ad ſcriptores Hiſt. Aug. ſæpius. ——378. *Parce* quart. Moret. *Pars onerat epulis menſas* Parrhaſ.—— 379. *Panchæis adoleſcunt pinguibus* Medic. a m. ſec., quaſi *pingue* ſint unguenta, fere ut *denſum pingue* Georg. III, 124. vid. Heinſ. *adoleſcent* Serv. ad Georg. II, 139. *Sabæis* Leid. *alæ* Menag.

Fat Cerda. Impetuoſiſſimum autem amnem olim Padum fuiſſe, ex aliis locis manifeſtum eſt; conf. Ge. II, 451. 452, quamquam nunc ejus natura diverſa eſſe narratur. 373. *εἰς ἅλα πορφυρέοισαν*, nigrum, ut notum. Eſt vir doctus qui *purpureum mare* malit eſſe albeſcens. Sane *purpureus* non ſemper ad colorem refertur; verum etiam ad ſplendorem ac nitorem purpuræ, ut adeo ſit pro fulgens, nitens: ut *lumen purpureum*, *nix purpurea*. Mare tamen purpureum ſimili modo eſſe accipiendum, exemplis: Catull. Pel. et Thet. 269 —275. Gell. XVIII, 11. Cic. Ac. Qu. IV, 33, non conficitur.

374. Pervenit tandem Ariſtæus ad thalamum matris, *pendentia pumice tecta*, antrum pumiceum, ad camaræ morem curvum et fornicatum; ergo latera et tholus ſunt *pumice pendenti;* unde poëticus ſermo exquiſitius etiam *tectum pendens pumice* dicit. 375. *fletus inanes*, levi de cauſſa ſuſceptum dolorem, et cui facilis et parata medicina eſſet. 376. *fontes*, aquam. Excipitur puer ad veteris hoſpitii inter heroes morem. 377. *tonſis mantelia villis*, lanea; ſed non, intonſa, adeoque villoſa, e quo genere erat gauſape in

Et mater, Cape Mæonii carchesia Bacchi;
Oceano libemus, ait. Simul ipsa precatur
Oceanumque patrem rerum, Nymphasque sorores,
Centum quæ silvas, centum quæ flumina servant;
Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam:
Ter flamma ad summum tecti subjecta reluxit.
Omine quo firmans animum, sic incipit ipsa:

383. *et* post *silvas* Rom.——384. *perfundit* Medic. Menag. pr. Moret. alt. unus Mead.——385. *sublata* Medic. a m. pr. et Gud. *subvecta* Moret. quart. cum fragm. Moret. Zulich. conf. ad Ge. III, 241.——386. *firma* Medic.; f. pro *firmata*, conj. Heins. *formans* Gud. a m. pr. *ipse* ed., quam Heins. tractabat, vitium.

balneis; verum lanugine in texti superficie attonsa, adeoque lævia, ac tenuia, mollia. 378. *reponunt*, ponunt, v. Ge. III, 527. 379. *tura* (*Panchæa* v. Ge. II, 139) ardent in aris; translatum ab hominum conviviis, inprimis festorum dierum: peractis epulis fiebat libatio. conf. ad Æn. I, 704. 380. *Bacchi Mæonii*, vini Lydii, Tmolii supra Ge. II, 98, pro præstantiore vini genere. Nam Catacecaumenium vinum geographis, non poëtis, notum: v. Strabo XIII, pag. 931 extr. *Carchesium* vas oblongum, ansatum. vid. Athenæum XI, p. 474 E. Docta de eo disputatio ap. Macrob. V, 21. 381. *Oceano*, quippe communi omnium fluminum et fontium patri. Iliad. φ, 195 sqq. et alibi. Mox tamen ille v. 382 *pater rerum*: ut adeo omnino naturæ parens ille edatur. Hoc Virgilius non ex Homero sed ex philosophis ac poëtis philosophemata decantantibus hausisse videri debet. Segaar et Royaards in Diatribe acad. (1775) p. 81 deceptum putabant Virgilium interpretatione prava versus Iliad. ξ, 246 Ὠκεανῦ, ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται, cum πάντεσσιν acceperit ductum a πάντα: cum tamen sint πάντες θεοὶ intelligendi, conf. v. 201. Verum ipsa loca ex Orphicis et Cratete satis docent, post Homerum alios, qui id prodiderant, Virgilio hoc suppeditare potuisse. cf. loc. e Servio ad v. 363. 383. De Nymphis conf. ad v. 341. *servant*, incolunt, ut sæpe poëtæ. inf. v. 459 *hydrum servantem ripas*. 384. *Vestam*, ignem. 385. *subjecta*, subjiciens se, emicans et lambens lacunar. cf. Ge. III, 241. Erat autem hoc fausti ominis, ut sæpe alias; quo omine firmata jam mater, ut consilii sui bonum eventum animo præciperet, ut Proteum adiret, puero suadet,

Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Proteus, magnum qui piscibus æquor

388. *qui passibus* Zulich. *piscibus* nimis tenue et exile esse videtur. Miror, Heinsium, qui toties *pistres* vel *pistrices* induxit, h. l. non idem tentasse. Saltem præstat *pistribus* vel *pristibus*.

suadet, ex quo reparandorum examinum rationem comperiat.

387. Locum hunc ex Od. δ, 364—384 sqq. adumbratum esse, omnes viderunt Interpp., ubi, monstrante Idothea, Menelaus *in Pharo* Ægypti insula, eodem modo Protea aggreditur, ex eoque reditus in patriam fortunam exquirit. Fabula de Proteo ex Ægypto ducta haud dubie; sedes ejus apud Homerum in Phari insulæ littore; hinc in *Carpathio Neptuni gurgite*, h. mari, versatur (nam Carpathos insula Ægypto obverso est); sed alterum illud, quod *Emathiam*, late h. l. dictam, et *Pallenen*, procurrentem illam Macedoniæ in formam peninsulæ partem pro *patria* ei assignet, hoc fabula aliqua antiquiore nititur, conf. h. l. Servium; quæ etiam Lycophroni Alex. 115 sqq. memoratur. vid. Apollod. II, 5, 9, et Notas p. 315. Forte fuit illa ex fabulis Orphicis mox in Heraclias adscita; nam Hercules in iis locis Protei filios occidit. Orphicæ autem fabulæ ad illas maxime terrarum partes spectant. Omnino Pieriam adeoque etiam vicinas partes, et inter has *Pallenen*, antiquissimarum fabularum propriam sedem esse, alio loco exposuimus (de Musar. relig. ejusque orig. 1766 Commentatt. Vol. VIII, inter Antiquiores, et Progr. de litt. et art. condit. in Vol. II, Opusc. p. 290). Ceterum illa narratio de variis formis, in quas se transmutabat *Proteus*, et apud alios, ut Pherecydem (Schol. Apollonii IV, 1396. conf. Apollod. II, 5, 11), *Nereus*, originem habere videtur ex antiquissimis poëtis, et quidem cosmogonicis, qui rerum origines suis carminibus tradebant, et aquam omnium rerum principium ponebant; cujus adeo transformationes in reliqua corporum genera, ignem, aërem (cf. inf. 409. 410), et rel. symbolica ista fabula exponebant. Eadem alii tamquam rem gestam narrarunt. De Proteo v. Hymn. Orphic. XXIV. Vix itaque probabile sit, fabulæ fundum aliquem in eo esse, quod rex Ægypti nomine Proteus fuit, qui adeo artem inter Ægyptios natam teneret: quod acute suspicabatur, ut alia de fabulæ apum reparandarum caussis, vir ingeniose doctus de Pauw (*Recherches philosophiques sur les Egyptiens* Tom. I, pag. 174. 175.)

388. 389. *piscibus et curru bipedum equorum juncto*, pro curru piscibus et equis bipedibus juncto, h. equis marinis, qui posteriore sui parte in pisces desinerent, qualia monstra vel ex

Et juncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiæ portus patriamque revifit
Pallenen; hunc et Nymphæ veneramur, et ipfe
Grandævus Nereus; novit namque omnia vates,
Quæ fint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur,
Quippe ita Neptuno vifum eft, immania cujus
Armenta et turpis pafcit fub gurgite phocas.

389. *Ejuncto* Zulichem. *Evincto* Parrhaf. unus Mead. *curfu* Goth. fec.——390. *Hinc* alter Mentel. *remifit* Menag. pr.——391. *Pallenem* Zulich. *Pallentem* Goth. pr. *Pellenen* Medic. a m. pr., folita permutatione urbis Achaiæ cum altera terræ Macedoniæ, olim Thraciæ. cf. Valk. ad Theocr. p. 352. *et* abeft a Rom. *venerantur* Reg. et unus Arundel. cum Ed. Parif. 1494. *ipfi* Medic.——393. *funt* Zulich. et unus Mead. *quæ fuerant* Leid. pr. Moret. unus Arundel. *trahentur* Medic. a m. pr. *trahuntur* Gud. a m. pr. Franc. Reg. Martini. *funt* et *trahuntur* etiam edd., inter has Argent. *fequantur* Gud. pro div. lect., et *fequentur* Macrob, Sat. I, 20.

ex vulgaribus picturis nota funt, *metitur*, pererrat, medium tranfit, ut fæpe poëtæ. 392. *Grandævus Nereus*, proprio epitheto, eft enim ex antiquiffimis diis. v. Theogoniam Hefiodi 233. 392. 393. Præclari verfus ad declarandam veram vatum notionem: quos non futura modo prædixiffe, fed multo magis præfentia bonis confiliis rexiffe et præterita animo tenuiffe dicendum eft. Verfi autem verfus ex Iliad. α, 70. Antiquioribus his diis, ut Proteo, ita Nereo, Glauco (cf. Not. ad Apollod, p. 416), fic Terræ, Themidi, divinandi vis tribui folita; nec fatis conftat, qua de cauffa, nifi forte, quia de diis antiquioribus, tamquam natu majoribus, prudentia infignior prædicari folet. 394. 395. *Quippe ita Neptuno vifum eft:* h. Neptuni beneficio, ut fit γέρας a Neptuno acceptum. In hoc vero aut mythicam fubtilitatem neglexit poëta; Protei enim genus et honores Neptuno antiquiores funt; quod ex Hefiod. Theogonia notum effe poteft; aut fequitur eos, qui Proteum Neptuni filium ediderant. *immania Armenta*, monftra marina, inter quæ *phocæ*. nobis vituli feu boves marini. *turpes*, fœda fpecie. v. fup. Ge. III, 52. Exornat autem his verfibus illud Od. λ, 386 Ποσειδάωνος ὑποδμώς. 395. Hinc Horat. Carm. I, 2 *Omne cum Proteus pecus* etc., et omnino poëtis

Hic tibi, nate, prius vinclis capiundus, ut omnem
Expediat morbi caussam, eventusque secundet.
Nam sine vi non ulla dabit præcepta neque illum
Orando flectes; vim duram et vincula capto 399
Tende; doli circum hæc demum frangentur inanes.

396. *gnate* alii, et sic aliquæ ante Heins. *capiendus* itidem ante Heins., ut Medic. et alii. *capiendis vinclis* Rom. *undis capiendus* Leid. *carpendus* Toll. *captandus* Erf. *et omnem* Gud. a m. sec. Mentel. tert. Goth. pr. ——397. *Expediant* Rom. *secondet* Zulich.——398. *Non sine vi non nulla* Zulich. *Non sine* etiam alter Rottend. *dabit responsa* Probus Arte Grammat. lib. I, ex interpretatione. *neque ipsum* pro div. lect. Gud.——399. *flectes*, quod ubique editur, Rom. cum aliis Pierii, Mediceus Fogginii. Gud. duo Rottend. *vinces* reliqui Heinsiani, duo Burm. cum Ed. Ven. Pierii et Erf., quinque apud Martin. Goth. sec. quod Burmannus pro vero habebat, alterum pro interpretamento.——400. *doli demum circum hæc* fuisse in edd. ex Pierio apparet. *dolis circum hæc demum franguntur* Roman.

poëtis hinc pastio monstrorum marinorum. Nata autem videtur fabula ex observatione, quod certo diei tempore incredibilem phocarum copiam egredi in littus et apricari viderent homines: quæ res armentorum speciem habebat, quæ a pastore in pascua aguntur. Est autem ea phocarum natura etiam aliis in locis, ut passim de insulis Americæ narratum legimus. Ad Pallenen omnia traducta a Pharo: In cujus littore Protea meridiantem circumstant phocæ: unde apparet, valde desertam illo tempore eam Ægypti partem esse debuisse, cum phocæ illud littus frequentare auderent.

396. sq. Vid. Odyss. δ, 388 sqq. ubi v. 389 pro eo, quod nunc legitur, Ὅς κέν τοι εἴπῃσιν ὁδὸν καὶ μέτρα κελεύθου olim ὥς κεν fuisse lectum, ex Hesych. in ὡς patet, quod ille exponit ὄρχεις (ut sit ὡς pro ἕως), defenditque illud ex h. l. Jensius; invito sententiarum in Homerico loco nexu; debet ὡς, si verum sit, exponi: *Sic utique.* 397. *eventusque secundet*, eventus secundos monstret, quomodo ii obtineantur; h. remedia fortunæ, modos reparandi amissas apes. 400. *circum hæc*, ad hæc, his vinculis adhibitis. *inanes*, ut inanes sint. Cæterum reluctatio hæc vatum, etiam Pythiæ et Sibyllæ, adumbrata est ex spasticis affectionibus, quibus corripi videbant ecstaticorum istorum corpora. cf. ad Æn. VI, 46. Res non minus de prophetis Hebræorum nota. Recusabant itaque vates subire illos spasmos. Hinc de Proteo vss. 406 sq. 440. 450. 451.

401,

Ipſa ego te, medios quum ſol adcenderit æſtus,
Quum ſitiunt herbæ, et pecori jam gratior umbra eſt,
In ſecreta ſenis ducam, quo feſſus ab undis
Se recipit; facile ut ſomno adgrediare jacentem.
Verum, ubi conreptum manibus vincliſque tenebis,
Tum variæ eludent ſpecies atque ora ferarum.
Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque tigris,
Squamoſuſque draco, et fulva cervice leæna;

401. *accederit* unus Mead.——402. *eſt* abeſt a Gudian. a m. pr. Moret. quart. vid. ad Ecl. VIII, 15. *unda* Gud., quod Burmannus defendi poſſe putabat; at fluxit illa ex *undis* verſ. ſequ.——403. *in undis* Ven.——404. *adgrediere* Mentel. pr. *ſummo egrediare* Goth. pr.——405. *manicis* Moret. pr., et ſic conjecerat Vir doctus. At *corripi manibus*, non *manicis*, dici, contendit Burm. h. l. et Vir doctus Obſſ. Miſcell. Vol. I, p. 3; quidni tamen et hoc recte dicatur! ut inf. 439 *maniciſque jacentem Occupat.* Tum vero quid viros doctos adegit, ut jungerent *correptum manicis?* Jungenda erant *manicis vincliſque tenebis*: atqui hæc duo jungi ſolent: ut Æn. II, 146. 147. Sil. Ital. XV, 141. Verum h. l. unius codicis lectio auctoritatem non habet ſatis gravem.——406. *eludent* Heinſ. ſecundum meliores, Medic. et al., etiam apud Pierium et Martinum cum Goth. ſec. ex edd. Brix. Quorſum item referas *eludunt* in Oblongo, et tribus Heinſii, et *ludunt* Roman. At vulgo editum *illudent*, aut *illudunt*; quod eſt ad vulgarem rationem.——407. *atra tigris*: mirum epitheton. Sunt tigres variæ, maculoſæ. Serv. interpretatur "ſæva." Jul. Sab. "venenoſa tigris et "ſæva." Saltem dicendum: ſerpentes dici atros ab atro veneno; hinc atrum omnino eſſe pro ſævo. Jo. Schrader. conj. *hirta* quod non minus inſolens

401. Ex Od. δ, 400 ſqq.; quo comparato, videbis Virgilium prudenter omiſiſſe ea, quæ a poëta jam ita ornata erant, ut nihil addi poſſet; in reliquis autem ornatu verborum et ſententiarum certare. Meridiari deos more humano, bene monuit Voſſ. ad h. v. 403. *In ſecreta ſenis*, ſecretam ſedem.

406. In varias formas ſe transformabit; at quanto exquiſitius poëta! 407. *ſus horridus*, horrentibus ſetis, *atra tigris*, ſæva. Serv. vid. Var. Lect. 408. *fulva cervice leæna*, ἠϋγένειος. ibid. 456.

409.

Aut acrem flammæ fonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapfus abibit.
Sed, quanto ille magis formas fe vertet in omnis,
Tanto, nate, magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret quum lumina fomno.
Hæc ait, et liquidum ambrofiæ diffundit odorem:

409. *flammæ vomitum* miro errore Cod. ap. Voff.——410. *tenuis* multi. *in aqua tenuis* Leid. *habebit* Medic., fubnotato *b.* ex *habibit*, ut in Romano. ——411. *vertit* novem apud Burm. duo apud Martin. Goth. pr. *vertat* Erf.——412. *Sed quo nate magis* fragm. Moret. Laudat Burm. Donat. ad Terent. Hecyr. III, 4, 3. *Tantum nate magis* legi, notatur in Servianis. *gnate* fluxit e recentt. edd.——414. *incepto—fomno* videri poteft paullo jejunius dictum; quod obfervatum quoque Reifkio erat. Proclive eft, reponere *incerto*, qualis primus fomnus eft. At male hoc fieret. Habemus enim Æn. XII, 832 *inceptum furorem.* IV, 316 *inceptos hymenæos.* VI, 493 *inceptus clamor;* et fic alia aliis locis.——415. *Hoc* Moret. fec., *Hic* qu. Mox *diffundit* Heinfio debetur, qui Medic. Gud. et Menag. utrumque pro fe laudat. Addi poffunt alii, ut Goth. fec. *diffudit* Reg., uterque Mead. Erf. et edd. inde ab Ald. *defundit* Heinf. ex edit. laudat nefcio qua; ficque multi codd. *defendit* Mentel. et Rottend. *defudit* Leid. et Goth. pr. At Rom. *depromit* et mox *corpus perfudit* e gloffa, ut Burm. docuit. *ambrofa* vel *ambrofia* Rom. et al.

409. 410. Fiet flamma vel aqua. At quam ornate! 410. *Excidet*, elabetur, effugiet, ut ἐκπίπτειν: notante jam Guellio; *dilapfus abibit*, ornatius quam, dilabetur. 412. *contende*, intende, contrahe, πιέζειν Hom. v. 419. 414. Communior ratio fuerat; *cum fomnus tegeret lumina.*

415. Hic vero cum Homerica fimplicitate et veritate contendit Virgilii elegantia et ingenium; nam in Odyffea v. 444 fqq. *ambrofiæ odor* iis, qui fub phocarum pellibus laterent, quam maxime erat quidem utilis, rei tamen ipfius parum jucunda narratio; at in noftro juvenis corpus ambrofia inungitur, ut ille novum robur, novas vires ad vinciendum et domandum fenem acciperet: *atque habilis membris venit vigor;* at illa: quod *dulcis fpiravit aura*, et quidem *crinibus compofitis*, meri ornatus cauffa appofita funt; alterum quidem fatis otiofe. Aliter res fe habet Æn. I, 589, ubi Æneæ juvenile decus afflandum erat. 415. *ambrofiæ odorem*, h. ambrofiam odoratam, odorem emittentem,

Quo totum nati corpus perduxit; at illi
Dulcis conpositis spiravit crinibus aura,
Atque habilis membris venit vigor. Est specus ingens
Exesi latere in montis, quo plurima vento
Cogitur inque sinus scindit sese unda reductos;

416 *Quo tactum* fragm. Moret., concinne omnino, inquit Heins. *Quod totum* alter Menag., male. *perminxit* Ed. Ven. *perfudit* Rom. et Vratisl. *producit* Franc. *produxit* Erf. et Jul. Sab. *perducere*, voc. mox a medicis adoptatum: quo aliquoties Serenus Sammonicus utitur. Auson. Mosella 112 *Lubrica caeruleus perducit tergora fucus* de mustella.——417. *naribus* tert. Rottend. pro var. lect., male, Burm. *auras* Rom.——418. *Et specus* Franc. Rom.——419. *lateri* Rottend. *in* abest a Medic. a m. pr. et Toll. ——420. Versus iidem, sed variati, Æn. I, 160. 161 *quibus omnis ab alto Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos.*

emittentem, *diffundit*, per membra filii. 416. *perduxit*, h. illevit, perunxit; at istud exquisitius. Porro vulgari ratione *perduci ambrosiam per corpus*; exquisitius, *corpus ambrosia*, dicitur. 417. *aura dulcis*, h. odor. 418. *habilis vigor*, qui reddit habilem, aptum, idoneum rebus agendis, fortem. Caussam itaque, cur inungeret mater filii membra, poëta ipse apposuit. Alienum itaque, quod Servius habet: "unxit eum, quo posset esse videndi numinis capax." Nisi cum viro docto ap. Burmann. legas: vinciendi. Nec de eo ambrosiae usu agitur, quo ad ferendum numinis conspectum firmari juvenis debeat, aut ut nota divinitatis ei impertiatur, quod Cerda volebat: quia ambrosiae odore Venus numen prodit Æn. I, 403. Poëta enim, ut dixi, rem ipse expedit. Alioqui verum est, ambrosiae, tamquam unguenti, usum memorari haud unum. Est in cultu dearum; pulchritudinem et gratiam affundit; tum numen ipsum aut divinam naturam corpori conciliat, inprimis immortalitatem; saltem ut ne corrumpi illud ac putrescere possit; Iliad. π, 670. τ, 38, ducta haec ex ipso etymo ἄμβροτος, ἀμβρόσιος. Quatenus vires impertit, pectori infusum illud cibi ac potus defectum explet Iliad. τ, 347—353 de Achille; ita demum pro cibo ac potu deorum memorari potuit.

418 sqq. Est antrum in rupe exesa, quo plurimum undae penetrat; sed, postquam intravit, in plures sinus, h. cavitates antri et recessus dispergit se, adeoque, *scindit sese*. Ita malim interpretari, quia de specu agitur. Alioquin non damnem

Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis;
Intus ſe vaſti Proteus tegit objice ſaxi.
Hic juvenem in latebris averſum a lumine Nympha
Conlocat: ipſa procul nebulis obſcura reſiſtit.
Jam rapidus torrens ſitientis Sirius Indos

421. *Depreſſis* Ven. et Cantabrig. *gratiſſima* Toll. ut Æn. V, 128. *ſtatio fidiſſima* Goth. pr., non male; ut contra *ſtatio male fida carinis* Æn. II, 23.——422. *Inter* aliquot, notante Martino. *caſſi* Ed. Norimb. *obice* in Rom. et al.——423. *Hinc* Gud. a m. pr. *avorſum* Toll. *adverſus* Vratiſl. *a limine* Gud. pro div. ſcript. *a flumine* Erf. *a* omittunt tres apud Burm. Romanus, et plerique apud Pierium, unus Mead. Goth. pr. *Nymphe* Moret. ſec. *Nymphæ* edd. nonnullæ.——424. *reſiſtit* omnes vett. apud Pierium et Heinſ. et Martin. Fuit tamen in pleriſque edd. *receſſit*, ut eſt in Goth. pr. ex gloſſemate, quod jam expulerat Nauger. Ald. tert. cf. Æn. IV, 76. IX, 710 et inf. v. 490.——425. *rapido—cælo* malit Heinſ., idem *ſitientis* ſcripſit e libris et Priſciano pro *ſitientes*. *Serius* Rom. et alii ſcribunt. *Indos*. Recte Jo. Schrader. quærit: cur Indos nunc? agitur de Theſſalia; et cur eos ſolos? Itaque conj. *agros*. *herbas* ex 402. Sane ornatu poëtico *Indos* dixit, cum omnino homines vel terras memorare vellet poëta.

damnem illam rationem, ex qua *ſinus reducti* fluctuum, alliſorum ſcopulis, et longo tractu recedentium, cavitate intus relicta, intelliguntur. Iidem fere verſus Æn. I, 160. 161.

421. 422. Hæc ita intelligo, ut anteriore hujus receſſus (*Bay*) parte, patente ſub dio, navium ſtatio, in interiore, intra ſcopules reducta, antrum fuiſſe dicatur; huic pro munitione ac foribus ſcopulus objectus erat, in quo Proteus v. 436 conſidet ad recenſum armentorum. *deprendi* naves tempeſtate notiſſimum. *tegit*, tegere conſuevit. *objice*, in proſa, *objectu*. 423. *averſum a lumine*, in loco, quo lumen ab oſtio inde antri non permeat. 424. *ipſa procul nebulis obſcura*, h. in nebula; *reſiſtit*, ſtat. Quod Homerus v. 402 Proteo pulchre tribuebat, μελαίνῃ φρικὶ καλυφθεὶς, ad Clymenen mutata ratione tranſtuliſſe videtur. Spencius Polymet. pag. 222 ex antiqua pictura poëtam hæc mutuatum eſſe ſuſpicabatur. Præſtabat ſaltem dicere: poſſe hanc narrationem argumentum idoneum picturæ ſuppeditare.

425. *Sirium* pro ſole h. l. accipi volunt. Equidem nondum victus do manus. Mediam æſtatem et æſtivum calorem per Sirium declarat, ut poëta; cf. Æn. III, 143. X, 273. Canicula enim, ſeu Sirio, ſub ſolis tranſitum in Leonem orto Ægyptum et reliquam

Ardebat; cœlo et medium Sol igneus orbem
Hauſerat; arebant herbæ, et cava flumina ſiccis
Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
Quum Proteus conſueta petens e fluctibus antra
Ibat; eum vaſti circum gens humida ponti
Exſultans rorem late diſperſit amarum.
Sternunt ſe ſomno diverſæ in litore phocæ.
Ipſe, velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,
Veſper ubi e paſtu vitulos ad tecta reducit,

426. *Ardebat cœlo, et* diſtinguebatur ante Heinſ. *medius Sol* Zulich.——427. *Auxerat* fragm. Moret. *ardebant* ſec. Rottend.——428. *Fontibus* Zulich. pro div. lect., quod et Jo. Schrader. conj. Verum alterum doctius.——429. *patens* Goth. ſec.——430. *circa* alter Moret.——431. *diſperſit* Heinſ. e librorum conſenſu. Sic et Pier. et Martin. libri. *deſperſit* pr. Rottend. *diſpergit* vulgg. edd. et tres codd. apud Heinſ. Tuetur tamen hoc Medic. et Romanus.——432. *diverſæ* Heinſ. plurium et meliorum auctoritate, quod dudum Nauger. in Ald. tert. intulerat. Adde Pierii et Martini libros. *diverſo* alii cum vulgg. edd. *in* abeſt ab Edit. Venet. Burmannus laudat ad Ovid. Ep. XII, 145.——433. *in montibus altis* Vratiſl.——434. *vitulas* fragm. Moret. *in tecta* Ven. Parrhaſ. *reduxit* unus Arundel.

liquam Africæ oram ſummo et intolerabili æſtu premi, ſatis notum: itaque *ardebat*, ἔφλεγε, *Sirius rapidus* (ut calor, æſtus, ſol, *rapidus*, celer ac vehemens), et *torrens ſitientes Indos*, h. Æthiopes. v. ſup. v. 293. Ge. II, 116; et tali anni tempore, medium diei tempus ſubjicit altero verſu: *cælo et medium ſol igneus orbem Hauſerat*, peragraverat, emenſus erat. Colum. X, 313 Titan—*Hauſerit et flammis Lernæi brachia Cancri*; et ut ſæpe *exhaurimus* labores et alia, quæ ad finem perducimus. Apuleii illud: Met. XI, pag. 258: *Anguſti portum celerrime hauſimus* ſubjiciebat Ruhnk., ubi nunc v. Oudend. p. 809. Ornavit hæc Maro, quia Homerus ſimpliciter poſuerat. 428. *ſiccis Faucibus*, alveis. Ornati verſus. cf. Ovid. Met. II, 262. 263 et 269. Etiam 430. 431 multo ornatiora, quam Homeri l. l. 448 Φῶκαι δ' ἐξ ἁλὸς ἦλθον ἀολλέες. *rorem amarum*, ſollenni maris epitheto. πικρὰν ἁλὸς ὀδμὴν dixerat ille v. 406. 432. *diverſæ*, in proſa, diverſis locis, partibus. vid. vſ. 367. 433—436. Etiam hæc ornatiora, quam Odyſſ. δ, 411—413 et 450. 451. *Veſper reducit*

Auditiſque lupos acuunt balatibus agni,
Conſidit ſcopulo medius, numerumque recenſet.
Cujus Ariſtæo quoniam eſt oblata facultas:
Vix defeſſa ſenem paſſus conponere membra,
Cum clamore ruit magno, maniciſque jacentem
Occupat. Ille ſuæ contra non inmemor artis,
Omnia transformat ſeſe in miracula rerum,
Ignemque, horribilemque feram, fluviumque liquentem.
Verum, ubi nulla fugam reperit pellacia, victus
In ſeſe redit, atque hominis tandem ore locutus:

435. *Auditiſque* e Romano aliiſque probarat Pierius; addicentibus Medic. et fragm. Moret., quibus adde Cantabrig.; recepit Heinſ. *Auditique* vulgo, verum et pro hoc Nauger. jam meliora dederat Ald. tert. ——436. *Conſidit* Heinſ. poſt Rom. et Medic. a m. ſec., quod Fogginius tamen non notavit; item Bodlei. et Cantab.; at Reg. *Conſcendit.* Vulgo omnes *Conſedit.* vid. Heinſ. h. l. Ecl. V, 3. VII, 1. Æn. I, 719. Ovid. Met. XIII, 780. *recenſit* Gud. a m. pr. et Longob. *recenſuit* Giphan. e vet. cod. Ind. Lucret. p. 458.——438. *ſenem eſt* Ven.——439. *manibuſque* j. Franc. vid. v. 405. *vincliſque* Gud. a m. pr. cum quatuor, et Reg. Martini.——441. *Omnia commutat* apud Nonium in *mira.* *ſpectacula* Ven. vid. ſup. v. 3 ——442. *fluviumque liquantem* pr. Rottend. *loquentem* quart. Moret.——443. *pellacia* revocavit Heinſius; ut et multis aliis in locis. Ita uterque Mentel. fragm. Moret. tert. Rottend. v. Heinſ., item Pieriani nonnulli, inter quos Romanus eſſe videtur. Adde Philargyr., Goth. ſec. a m. pr. *phallacia* Medic., et a m. ſec. *fallacia*, ut vulgo omnes vulgari vocabulo. *tenuit fallacia* quart. Moret.——444. *rediit* Parrhaſ. Laudat varie Donat. ad Terent. Andr. III, 5, 15. Adelph. V, 3, 18. *tandem eſt* Rom., male.

reducit vitulos, poëticum, pro, paſtor reducit veſperi, ut in Eclogis et alibi. Quam ornate illud v. 435 expreſſit: reducit oves balantes. *numerum recenſet*, πεμπάζεται Homer., ex priſca vita petito verbo, ut numeraretur per quinarium numerum; ut nos per denarium.

437. Sequentia e Græcis Odyſſ. l. l. 454 ſqq. *manicis occupat*, vincit, adjuncta notione celeritatis. 438. Impatientiam præclare memorari in juvene, nemo non videt. 441. *in miracula rerum*, in miras res, formas. 442. *horribilemque feram*, poſſis *ſuem* ex v. 407 intelligere;

Nam quis te, juvenum confidentiſſime, noſtras
Juſſit adire domus? quidve hinc petis? inquit. At ille:
Scis, Proteu, ſcis ipſe; neque eſt te fallere quidquam;
Sed tu deſine velle. Deum præcepta ſecuti
Venimus, hinc lapſis quæſitum oracula rebus.
Tantum effatus. Ad hæc vates vi denique multa
Ardentis oculos intorſit lumine glauco,

446. *Juſſus* alter Rottend. *domus* Heinſ. e Medic. et aliis, vulgo *domos*. *hic petis* Menag. pr.——447. *Proteus*, noto atticiſmo, Mſſ. Pierii et Ruſinian. de Schemat. Lex. pag. 31. *quicquam* Medic. et alii apud Heinſ., quem vide. Etiam ſic "alii," apud Servium, liber Romanus et Colot. Alias auctoritates addit Burm. ad Antholog. p. 155. Ita forte eſt: *fallere* aliquem te *quicquam*, τι, κατά τι aliqua in re. Idque et ipſe præferam, cum Brunckio; et ſic dudum ediderat Naugerius. *quenquam* Moret. fragm. et mſ. Brunck., ut ſit, *quenquam fallere te*. Legebatur vulgo: *cuiquam*, h. e. non eſt cuiquam, fallere te.——449. *hinc* e Roman. et aliis jam probarat Pierius. Firmabant meliores Heinſiani et tres Martiniani. *Venimus huc* vulgo. *huic* Toll. *laſſis* Medic. et cæteri Heinſiani plerique. Sic et Oblongus Pierii et Goth. ſec. *hinc feſſis* Gud. pro var. lect. Sed recte *lapſis* retinetur.——450. *Tandem* Ven. *Tantus ad hoc fatus* Longobard. *At hæc* alter Rottend. *At fatus et hæc* Medic. *affatus* Goth. pr. *effatur* edd. nonnullæ. *vi denique magna* Erf.

telligere; ſic Gr. δής. Sed hoc argutius.

445. *Nam*; ſatis nunc quidem noto uſu ex Gr. γάρ, pro δή. cf. Clark. et Ern. ad Iliad. ο, 201. Aiunt vulgo, ſubintelligendam eſſe propoſitionem, cujus cauſſa reddatur; forte h. l. perdam te, nam—; quæ inanis eſſet ſubtilitas. Hoc ſaltem tenere licet: primum forte hunc τοῦ γὰρ uſum ita naſci potuiſſe, cum membrum orationis ſubticeſceret is, qui concitate loquebatur. Hoc loco eſt pro vulgari *Quiſnam*. Homer. υ. 462 Τίς νύ τοι—θεῶν συμφράσσατο βουλάς;—τέο σε χρή.

447. Iliad. α, 365 Οἶσθα· τίη τοι ταῦτ' εἰδυίῃ πάντ' ἀγορεύω; 448. *deſine velle*, ſcil. fallere me. Ita Burmanno obſequutus olim exponebam. Recte, ſi vulgaris lectio retinetur: *neque eſt te fallere cuiquam*. At hoc alienum a cæteris, ſi *fallere* eſt *latere* in illis: *neque eſt te fallere quicquam*: nihil latere poteſt te. Servius, et ex eo Jul. Sabin., acceperant: *ſed tu deſine velle*, ſc. ſcire; ne quære ex me; quod jejunum eſt. 449. *quæſitum hinc oracula*, h. remedium

Et graviter frendens, sic fatis ora resolvit:
Non te nullius exercent numinis iræ.
Magna luis conmissa: tibi has miserabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum pœnas, ni fata resistant,
Suscitat; et rapta graviter pro conjuge sævit. 456

452. *sic vates* Erf.——453. *Multæ nullius* tert. Mentel. a m. pr., et correctus in *Mute*; item in Regio, erasa littera *l*.——454. *has* ante Heins., ut pars librorum habet, et inter hos Romanus. *commissa tibi* alios jungere, Servius notat.——455. *quamquam* Franc. et Gudian. a m. pr. cum Erf. *quodque* Zulich. *ob meritum*, fatis pro merito, conjectabam aliquando, cum Reiskio; dum male jungebam: *pœnas suscitat haud quaquam ob meritum*. Sed jung. *miserabilis haud quaquam ob meritum*; itaque Manes Orphei placandi sunt: v. 545; et est ἄγος commissum, cujus pœnas Furiæ expetunt, nec nisi expiatione facta recedunt. *nisi* alt. Rottend. *resistunt* quidam. *resultant* quart. Meret.

remedium fortis vice editum, *lapsis rebus*, calamitati ex apum internecione.

452. *ora resolvit fatis*, ad edenda fata. Cæterum quod oculos glaucos ardentes torquet et ore frendet: non ad indignationem, sed ad furorem vaticinantis, pertinet. conf. ad v. 400. Spencius Polymet. p. 222 et hoc ex antiqua pictura translatum conjiciebat: quasi vero poëtæ nihil, quod forte pingi potest, narrare possit, nisi e pictura aliqua adumbratum!

453. *Non nullius numinis*, h. non humilis, sed magni, inquit Servius, et ante eum Asper, ut ex Philargyrio patet, et Tisiphonem intelligit; nam scholion versus 453 retrahendum erat ad h. v. At est hoc e Grammatici argutiis. Quæ ex sermonis genio et usu se offert ratio, est, ut sit: profecto alicujus dei, Nympharum scilicet, vide v. 532 (At Ouwens ad Tisiphonen mavult trahere N. Hag. pag. 611), *iræ exercent*, vexant, persequuntur, *te*; divinitus hæc calamitas tibi immissa est; ut solebant antiquitus pestes, morbi, agrorum, sterilitatis etc. civitatibus ira deorum infligi, ita h. l. Aristæi ὕβρις apum internecione divinitus vindicatur. *Magna luis commissa*, pro magno flagitio hæc tibi tamquam pœna inflicta est. ἄτην describit, piaculum, in eo commissum, quod Eurydicæ caussa fuit mortis; quæ postea Orphei morti caussa fuit. *Orpheus*, Orphei umbra, *haud quaquam ob meritum*, merito suo, *miserabilis*, *suscitat tibi has pœnas*, forte ποινητικώτερον *Pœnas*, h. Furias; *ni fata resistant*, h. Parcæ: cf. Spanh. de præst. Numism. T. II, p. 639 sq., nisi ita evenerit, ut tibi avertendarum dirarum et expiandæ culpæ ratio ac via monstretur. 456. *rapta pro conjuge*, verecunde poëta vim narrat,

Illa quidem, dum te fugeret per flumina præceps,
Inmanem ante pedes hydrum moritura puella
Servantem ripas alta non vidit in herba.
At chorus æqualis Dryadum clamore supremos
Inplerunt montis; flerunt Rhodopeiæ arces,
Altaque Pangæa, et Rhesi Mavortia tellus,
Atque Getæ, atque Hebrus, et Actias Orithyia.

457. *per funera* tert. Rottend., sed vid. Burm.——458. *hydram* sec. et quart. Moret. a m. pr.——459. *in umbra* Zulichem. a m. pr.——460. *æquali* Roman. *clamore supremo* Romanus et alii Pierii; ut sit clamor ille in funere edi solitus; sed hæc Statii alicujus elegantia esset, non Virgilii; nam hic de discurrentium Nympharum ejulatibus agitur. Recte vulgatam confirmat Nonius in *supremus*.——461. *I. colles* Ven. Parrhas. *Rhodopææ* pr. Rottend., male. Est Ῥοδοπήϊος.——462. *Antraque Pangæa* Zulich. Goth. sec. *Pangææ* Mentel. pr. *Panchæa* Medic. *Panchëia* Franc. *Panthæia* Goth. sec. *Panchæi* Rom., at sunt τὰ Παγγαῖα ὄρη.——463. *et Actias* Heinsius post Pierium omnium codd. consensu, paucis exceptis, qui vulgarem interpolationem sequuntur: *atque Actias*. Ratio eadem ac v. 343. *et Ethias Orithia* Franc. Toll. *Orinthia* Goth. sec. *Heburus* et *Orthyia* Rom. At Græcum foret: Ἠδὲ Γέται ἠδ' Ἕβρος ἰδ' Ἀκτιὰς Ὠρείθυια.

narrat, quam Aristæus inferre voluit Orphei conjugi. Alii *raptam* ereptam, accipiunt. non intercedam. Obscuritatem vatibus sollennem affectatem esse a Marone existimabat Mejerotto in Dubiis p. 11. Totum quod sequitur episodium est omnium omnino elaboratissimum.

457. *fugeret præceps*, præcipiti cursu; *per flumina*, h. ripam fluminis. Nempe Penei, nimis alti amnis, quam ut in eum se præcipitaret sine præsenti discrimine; tum hydrus servabat ripam, et latebat *in herba*, non in amne. Cum Orpheus in Thracia vixerit, Vossii sententia probabilior est, de Hebro cogitasse poëtam. Cæterum comparent cultioris ingenii adolescentes cum sqq. Ovid. Met. X pr. Hermesianactem ap. Athenæum XIII, p. 597 (nuper a Ruhnkenio illustratum). Adde Senecam Herc. fur. 569 seqq. Herc. Œt. 1031 sqq. 459. *Servantem ripas*, incolentem, in iis latentem, ut paullo ante, λοχήσαντα.

460. *chorus æqualis Dryadum*, pro æqualium Dr., una cum ea nutritarum. cf. v. 532. 533. 461—463. Per totam Thraciam lamenta Nympharum audita sunt. *arces*, ἄκραι, vertices, more poëtarum. v. Ge. I, 240. Enumerantur Rhodope

Ipſe, cava ſolans ægrum teſtudine amorem,
Te, dulcis conjunx, te ſolo in litore ſecum,
Te veniente die, te decedente canebat.
Tænarias etiam fauces, alta oſtia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingreſſus, Maniſque adiit, Regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus manſueſcere corda.
At cantu conmotæ Erebi de ſedibus imis
Umbræ ibant tenues ſimulacraque luce carentum:
Quam multa in foliis avium ſe millia condunt,

465. *Et dulcis* Rom.——466. *diſcedente* editio vulgaris neſcio quæ. Sicque Medic. Pierii; at meliores et libri et vett. edd. *decedente*. cf. Ecl. II, 67.——467. *Trinacrias* Vratiſl. *falces* et *valles* Pierius in libris vidit. *avia oſtia* Medic. a m. pr., male. Vulgata eſt etiam ap. Schol. Statii et Horatii. v. Burm.——468. *nigra teſtudine* Vratiſl., ex v. 464. Jo. Schrader. conj. *ferrugine*, ut ſæpe de locis inferis; v. c. Culex 272. Nec minus tamen *metus* et *formido*.——469. *que* poſt *manes* abeſt a tribus Burm. *maneſque adit* Rom.——471. *Et* Medic. Pierii a m. pr. *cantum* Rom. et al. apud Pierium, ut acciperetur *Ad cantum*, quod etiam Erf. habebat.——472. *Umbræ ſtant* Regius.——473. *in foliis* omnes Pieriani et major pars Heinſii habebat; itaque hic recepit. Agnoſcit item Aruſianus Meſſius, unus Arundel. unus Mead. Goth. pr., edd. nonnullæ, ut Argent., et defendit ſatis ratio critica. *in ſilvis* Medic. Mentel. pr. Moret. pr. cum aliis vulg. tuentur.

Rhodope et Pangæus, montes Thraciæ, quæ *tellus Mavortia*, Marti ſacra, *Rheſi*, qui, poſt Orphei quidem tempora, ad Trojam duxerat Thracas. *Getæ* minus ad geographicas rationes etiam h. l. memorari videntur. cf. Ge. III, 462. *Actias Orithyia:* tamquam Nympham regionis memoraſſe eam videtur. Erat Erechthei, Athenarum regis filia (unde *Actias*; Attica terra littoralis, ἀκτική, olim *Acte*, quod nomen inter poëtas hæſit), a Borea rapta.

464. *ſolans amorem*, leniens. conf. ad Æn. I, 238. 239. 465, *ſolo in littore*; ſic αὐτῶ ἐπ' ἀϊόνος Theocr. XI, 14. Inf. v. 508 *deſerti ad Strymonis undam*.

467. *Tænarias fauces*, ſpecum in Laconica ad Tænarum; forte h. l. ſimpliciter pro aditu dictum. 468. *nigra formidine*, ornate, pro tenebris. 470. Expreſſit hoc verſu ἀμείλιχον Ἀΐδην Iliad. ι, 158.

472—480. Ornatiſſimus locus per enumerationem! Ψυχαὶ, εἴδωλα καμόντων Iliad. ψ, 72 (unde jam Lucr. IV, 39 *ſimulacraque*

Vesper ubi aut hibernus agit de montibus imber:
Matres, atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimum heroum, pueri, innuptæque puellæ,
Impositique rogis juvenes ante ora parentum;
Quos circum limus niger et deformis arundo
Cocyti tardaque palus inamabilis unda
Adligat, et novies Styx interfusa coërcet.
Quin ipsæ stupuere domus atque intima Leti
Tartara, cæruleosque implexæ crinibus anguis

474. *ubi jam hib.* quart. Moret. a m. pr. Rottend. pr. *ubi jam—imbres* Goth. sec., ab interpolatore non indocto.——476. *nuptæque* Vratisl.——478. *limum* Rom.——479. *innabilis unda* nonnulli codd. ap. Pierium, item Ven. et Parrhas. Mead. et Reg. et vett. edd., sicque Nauger. in Ald. tert. At vulgatum post antiquiss. libros, et inter hos fragm. Vatic. (quod et ante habet), defendit etiam Macrob. VI, 7. Gell. II, 6, imitatio Ovidii, *Innamena regna*, et Æn. VI, 438, ubi vss. 479. 480 iterum leguntur.——480. *in novies* Rom.——481. *Atqui ipsæ* Schol. Horat. Cruqu. Od. II, 13. *stipuere* Mentel. pr., ut alii alias. *obstupuere* unus Mead. *domos* Rottend. pr. a m. pr. Jo. Schrader. conj. *intima Leti Limina*, pereleganter.——482. *cæruleisque* Medic. a m. pr. *que* abest a Franc. et fragm. Moret. *impexæ* Medic. a m. sec. Gud. a m. pr. Voss. cum tribus

lacraque luce carentum) ad canentem confluxere. 474. *ubi vesper aut hibernus*, procellosus (ut χειμὼν et *hiems*), *imber* eas *agit e montibus* ad silvas et arborum tecta. cf. Æn. VI, 309—312. Odyss. ω, 6 sqq. 475. *corpora heroum* simpl. heroës. Versus hi adumbrati ex Odyss. λ, 37—43.

478—480. Quos Cocytus et Styx a reditu prohibent. Jam ornatum vide. Pro Cocyto, limoso et arundinoso fluvio, *limus niger et deformis arundo*, cujus, si late omnia obsidet, injucundus ac tristis adspectus est; adeoque *palus inamabilis*, ἀνέραστος pro μισητὴ, invisa, detestabilis, et *tarda unda*. Porro *circum*, ab omni parte, *alligat*, et *coërcet* implicat, impedit, ut Statius et alii hoc idem efferunt. *Styx novies interfusa*, dum novies ambit Erebum. Hoc ultimum exprimere voluere Claudian. XXXIII, 23 *quos Styx liventibus ambit Interfusa vadis*, et Statius Theb. IV, 524 *Et Styx discretis interflua Manibus errat.*

481. *ipsæ domus:* Plutonis regia esse possunt; sed verius, *ipsæ domus Leti et intima Tartara*

Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionii vento rota constitit orbis. 484

bus aliis Heinsii, Parrhas. Possit aliquis Tibullum laudare I, 3, 69, sed ibi diversa ratio est. vid. ad c. l. *implexæ*, quod Nauger. primus expressit, verum est, et firmat pars codd. melior, etiam Arusian. Messius. Eodem alludit *amplexæ* in nonnullis Pierianis, quatuor Heins. Reg. Martin. Ers. et Edd. Norimb. Argent. Aldd. pr. sec. et Goth. pr. *innexæ*, quod Romanus habet, et fragm. Vatic., est interpretamentum ex Æn. VI, 281.——483. *que* post *tenuit* abest a nonnullis. v. Burm., etiam apud Pierium, et recte puto.——484. Pro *vento* Faber *velox*. Burmannus *cantu*, *lente*, vel *campo* conjiciebat. *Cantu* firmant utique codd. aliqnot apud Pierium; et recepta est ea lectio a Martino, nec aliis doctis viris eam improbari vidi, Docet tamen sensus criticus ex interpolatione eam esse profectam, s. ex v. 471 *At cantu*. *Ixionei* scribunt multi codd. et edd.

tara (splendidius hoc, quam loca, penetralia). Nam de Tartaro nunc agit, quem *Leti domum* appellare potuit, ut alias Orci regia, Furiarum domus, audit. Aliter Æn. VI, 277, ubi *Letum* in primo Orci aditu collocat. Reliqua de Tartaro utrobique conveniunt. v. 555 sqq. 483. *inhians* simpl. hians. 484. Vexatus locus. *rota orbis* est aut pro orbe, aut rotatio orbis h. e. rotæ circumactæ. Jam quid est: *rota constitit vento?* *Ixioniæ rotæ* alii poëtæ *turbinem*, ut Seneca Herc. Œt. 1069, *vortices*, ut Statius Theb. VIII, 50. 51, tribuunt; *ventum* nemo tribuit, ut ne *auram* quidem, quæ rotationi proprie daretur. Nec tamen dubito, si plura veterum inprimis Græcorum poëtarum loca hac de re haberemus, v. c. Euripidis Ixionem (nam et is eum rotæ affixerat, τῷ τροχῷ προσηλῶσαι fertur ap. Plutarch. de leg. poët. cap. 4 [Opp. Tom. II, 19 E.]), certiora nos hujus rei argumenta habituros esse. Nonne novum erat et illud Ge. III, 38 *tortos Ixionis angues?* Potuere itaque etiam venti aliquæ partes esse ea in re. Etsi enim Iliad. θ, 481 Tartarus sine vento esse memoratur: ubi Titanes ἔτ' αὐγῇς ὑπερίονος ἠελίοιο Τέρποντ' ἔτ' ἀνέμοισι: potuit tamen res variari ab aliis. Ita ventis non vacat Tartarus ap. Platon. Phæd. pag. 83 C. Ers., et in ipso Homero Odyss. λ, 590. 591, ubi Tantalo poma captante Τὰς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα. Et hinc interpretari licet Propertii illud IV, 11, 23 *taceant Ixionis orbes*: quos concitatissimo per aërem motu strepitum facere necesse erat. Venti in Elysio: Æn. VI, 740 et 888 *aëris in campis*, ut in Pind. Ol. 2 in insulis fortunatis. A vento certe caussa non male repetitur, sive ut ab eo impellatur rota, cum circumacta Ixionem alligatum rotat, sive ut eo cessante rota stare possit. Nec ab ea sententia abhorrere video Spencium Polymet. pag. 280. Certe *in aëre* rota circumagi debuit, et

 proxime

Jamque pedem referens casus evaserat omnis,
Redditaque Eurydice superas veniebat ad auras,
Pone sequens; namque hanc dederat Proserpina legem;

486. *ad oras* Vratisl. vid. ad II, 47.

proxime accedit, quod Euripidis Scholiastes Phœn. 1192 haud dubie e vetustiore aliquo auctore memorat, Jovem iratum Ixionem rotæ illigatum permisisse aëri ferendum, et in aëre circumagendum: ὀργισθεὶς δὲ ὁ Ζεὺς ὑποπτέρῳ τροχῷ τὸν Ἰξίονα δήσας ἀφῆκε τῷ ἀέρι φέρεσθαι—Exscripsisse eum videri debet Schol. Luciani DD. 6, pag. 216, T. I, Ζεὺς—ὑποπτέρῳ τροχῷ δήσας τὸν Ἰξίονα ἀφῆκε φέρεσθαι διὰ τὸν ἀέρα μαστιζόμενον· alata autem h. celeris rota bene dicitur, ut etiam ap. Pindar. l. l. ἐν πτερόεντι τροχῷ. Servius hoc idem confirmat. "Deest *cum*, et hoc dicit: cum vento suo rota constitit, id est, cum caussa volubilitatis quievit." Ellipsis perdura! Melius, puto, ita expones: *rotam constitisse a vento*, cohibuisse se, quo minus a vento impelleretur: ut *consistere* aliquis *a cursu*, dum sistit cursum, recte dici videtur, ut in loco Ecl. II, 25 *Quum placidum ventis staret mare*. Cæteras interpretationes, ut *vento* pro *adventu* aut *cum ventum esset* sit, multo duriores, v. ap. Burm. et reliquos Intpp. Profueram in altera editione aliam interpretationem: cum rotæ *turbinem* ac *verticem*, δίνην, tribui passim videamus, ut ipsi rotæ Ixioniæ ap. Senec. H. Œt. 1069 et Stat. Theb. VIII, 50. 51, videri poëtam eodem modo dixisse *ventum rotæ*, h. rotationem: hanc cum constitisse dicere vellet, pro vulgari: *ventus*, seu turbo, *Ixionii orbis*, Ixioniæ rotæ, *substitit*, exquisitius dixit: *rota constitit vento*, in rotatione sua, in motu suo. Relinquendum esse video lectoris judicio, utram rationem præferat. Debuit aut esse aut fingi caussa aliqua, cur rota in turbinem circumageretur; atqui quæ caussa magis idonea, quam procella et vorticosus *ventus!* Non enim satis est ὅτι ὁ Ζεὺς—τὸν τροχὸν ἀειδίνητον κατεσκεύασε, quod ap. Schol. Pind. l. c. habetur. Cæterum ex iis, quæ Schol. Pindari P. 2, 40 ex Asclepiade ἐν τοῖς τραγῳδουμένοις repetiit, apparet, prima fabulæ stamina ex eo ducta esse, quod Ixionem vetus poëta procella abreptum et in Tartarum præcipitatum ornate dixerat: ὑπὸ γὰρ δίνης καὶ θυελλῶν αὐτὸν ἐξαρπασθέντα φθαρῆναι.

485. Mirum in seqq. narrationis artificium: quod facile sentias, si ad vulgarem sententiarum juncturam revoces orationem. Legis autem, ne respiceret, excogitandæ consilium ex vulgari superstitione subnatum

Quum ſubita incautum dementia cepit amantem,
Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere Manes;
Reſtitit, Eurydicenque ſuam jam luce ſub ipſa
Inmemor, heu! victuſque animi reſpexit. Ibi omnis
Effuſus labor, atque inmitis rupta tyranni
Fœdera, terque fragor ſtagnis auditus Avernis.
Illa, Quis et me, inquit, miſeram, et te perdidit, Orpheu,

488. *ſubito* Mentel. Gud. a m. pr. Regius a m. ſec., item Rom. aliique Pierii. *cepit amorem* Moret. quart.——489. *Ignoſc. tamen* Zulich., ſed vid. Burm.——490. *Euridicemque* Franc. ſcribit, hic et alibi.——491. *victuſque animo* non niſi vulgares quædam edd. *Ubi omnis* Goth. ſec. *Ibique omnis* Moret. ſec.——492. *rapta t. Fœdere* ſc. Eurydice conj. Jo. Schrader., ludente ingenio. Cul. 292 *Orpheu, Oſcula cara petens rupiſti juſſa deorum.*——493. *ſtagnis—Averni* multi codd. et edd. Commelin. Pulm., etiam fragm. Vatic. At Romanus: *ſtagni eſt auditus Averni*; ut et unus Mead. habebat. *Avernis* ratio critica tuetur; et præter edd., ut Norimb rg. Brix. Aldd. et hinc profectas, e codd. Mediceus, Ven. Rottend. et Pierii Medic. a m. pr. *auditur* alter Mead. alter Arundel. et Edit. Norimberg. et Argent.——494. 5. Voſſius v. c. interpungit. *Quis—Orpheu! Quis tantus furor?* Senſumque ſic conſtituit, ut furorem ad vim occultam aliquam referat,

tum eſſe videtur, cum res averſandas, etiam in ſacris magicis, reſpicere vetabantur; quod jam Cerda ſenſit, quem vide et ſup. Ecl. VIII, 102. 490. *jam luce ſub ipſa.* Senec. Herc. fur. 813 *Poſtquam eſt ad oras Tænari ventum* etc., et *ſuperas veniebat ad auras* v. 486. 491. *victus animi*, noto græciſmo, *pro animo*, cupiditate.

492. Tum omnis labor irritus. *effuſus*, ut ἐκκεχυμένος. *Fœdera*, fœdus, conditio, a Plutone impoſita. At quorſum *fragor* ter auditur? Servius: "quaſi exultarent umbræ redditam Eurydicen." Quod recte Martinus explodit, et a prodigiis ominibuſque magnæ alicujus calamitatis, aut rerum converſionis, repetit. Eſt utique indignabundi potius Orci, quam lætabundi. Idem vir doctus Miltonum comparat, quem v. *Paradiſe loſt* IX, 782 ſqq. 1000 ſqq. Præſidium ſententiæ ſuæ Servius adjicit hoc: "Lucanus in Orpheo dicit ſtrepitum factum redeunte Eurydice ob hoc, quia *gaudent a luce relictam* (forte, *reductam*, *revectam*) *Eurydicen, iterum ſperantes Orphea, Manes.*" Vides

Quis tantus furor? En iterum crudelia retro
Fata vocant, conditque natantia lumina somnus.
Jamque vale. Feror ingenti circumdata nocte,
Invalidasque tibi tendens, heu non tua, palmas!
Dixit, et ex oculis subito, ceu fumus in auras
Commixtus tenuis, fugit diversa; neque illum,
Prensantem nequidquam umbras, et multa volentem
Dicere, præterea vidit; nec portitor Orci
Amplius objectam passus transire paludem.
Quid faceret? quo se rapta bis conjuge ferret?
Quo fletu Manis, qua Numina voce moveret?

referat, qua erepta fuerat Eurydice; eandem vim per *fragorem* ac tonitru esse declaratam. Sentiebam sane et ipse *furorem* pro amoris impatientia paullo gravius dictum esse.——500. *fugit in diversa* Medic. a m. sec. Alterum cum poëtico usu convenit.——501. *Pressantem* Leid., solito more.——504. *quo se erepta* Medic. a m. sec. *bis rapta* nonnulli apud Pierium.——505. *quæ Numina* Medic. et Rottend. pr. a m. pr., ut et Romanus, in quo porro; *Quos fletu Manes.* Gudianus a m. pr. *Quod fletu—quæ nomina*, *qua flumina* Vratisl. Liceret saltem scribere: *Quos fletu Manes, quæ Numina voce moveret.* *moneret* Medic. a m. pr. *maneret* Franc.

des in hoc exemplum argutiolæ imitationis studio subortæ; Lucanus pro fragore exultationis signum editum narraverat, ita enim spem faciam Manibus, iterum audiendi Orphici cantus.

495. *Quis, quis tantus furor*, *perdidit*, quæ imprudentia, intemperantia, scil. Orphei, qui respexerat. Sup. 488 erat *dementia*. 496. *natantia lumina*, moribundi, incerto jam motu fluctuantia, satis a viris doctis illustrata sunt. Debentur autem et hæ deliciæ Lucretio III, 479.

499. *fugit in auras tenues*, ut Æn. V, 740 *Dixerat et tenuis fugit ceu fumus in auras*, *ceu fumus commixtus* sc. cum aura. Petitum autem ex Iliad. Ψ, 100. vid. alia ap. Cerdam. 500. *fugit diversa*, cum in diversam, ac qua Orpheus tendebat, partem, h. retro, auferretur. vid. sup. v. 367. 503. *objectam* poëtico ornatu adjectum. v. Georg. III, 253. 505. *Quo fletu—qua voce*, pro quomodo

Illa quidem Stygia nabat jam frigida cymba.
Septem illum totos perhibent ex ordine menſis
Rupe ſub aëria deſerti ad Strymonis undam
Fleviſſe, et gelidis hæc evolviſſe ſub antris,
Mulcentem tigris, et agentem carmine quercus.
Qualis populea mærens Philomela ſub umbra
Amiſſos queritur fetus; quos durus arator
Obſervans nido inplumis detraxit: at illa

506. *Illa quidem.* Hunc verſum abeſſe me malle, jam olim ſignificaveram. Brunckius non ſatis firmam cauſſam reperiebat, cur eum poetæ abjudicaret. At Meierotto in Dubiis pag. 28 et ipſe in id inciderat, ut verſum aut alienum aut alieno loco inſertum putaret, ſaltem retraheret poſt *paludem* v. 503. Res ſane, ut in plerisque hujuſmodi cauſſis criticis, eſt ex ſenſu dijudicanda.——507. *perhibent totos* unus apud Heinſ.——509. *Fleſſe ſibi et* Rom. cum Ed. Ven. *ſub aſtris* idem Rom. et aliquot alii Pierii cum alt. Menag. et alt. Voſſ. Goth. ſec., ut et in vulgaribus nonnullis edd., ſatis docte, cum *gelidis ſub aſtris* de ſideribus ſeptemtrionalibus accipi poſſet, ſed meo quidem judicio, Statio aliquo aut Claudiano dignius.——511. *pampinea* mſ. Brunck.——512. *dirus* Franc.

quomodo fletu ac voce, ut Ecl. VI, 80 *quo curſu—quibus alis.*

506. *frigida*, morte, vecta retro per Stygem. Mox 507 *ex ordine*, continuos intellige. Præivit Lucretius. eſt ἑξῆς, καθεξῆς. 509. *evolviſſe*, ἀναπτύξαι, *hæc*, caſus ſuos, querendo enarraſſe (v. Stat. Theb. I, 2 et h. l. Cerda).

511. Fundus hujus comparationis nobiliſſimæ ap. Homer. Od. τ, 518—524, adde π, 216 ſq. Hinc plures expreſſere, quos collegere Guellius et Cerda. At nemo elegantius variavit et ornavit, quam Moſchus IV, 21 ſq., quem et ipſum Virgilius ante oculos habuiſſe videri poteſt, forte cum Parthenio Erot. c. 11 de Byblide ἀηδονίδων—αἵτ' ἐνὶ βήσσῃ Σιθονίῳ κούρῳ πέρι μύρον αἰάζουσι. Color certe ac filum orationis inde eſt ductum. Preſſius ad Maronis rationem accedit Quintus Cal. XII, 481—486, etſi ad hirundinem eadem tranſtulit. Huetii et Caſtelvetri reprehenſiones hujus loci, inprimis *umbræ populeæ* cum tamen ſequatur: *Flet noctem*, ab ignorantia poëticæ cum rationis et artis tum orationis profectæ ſunt. *Umbra* tam proprium et perpetuum eſt arboris attributum, ut ad cauſſas phyſicas ac tempora reſpectus plane non habeatur. conf. præclarum notam Burmanni. *Populeæ frondis* mobilitatem ac lene murmur inprimis aptum eſſe cantus mœſtitiæ notabat Martinus. Præiverat

Flet noctem, ramoque fedens miferabile carmen
Integrat, et mæftis late loca queftibus inplet.
Nulla Venus, non ulli animum flexere Hymenæi.
Solus Hyperboreas glacies Tanaimque nivalem
Arvaque Rhipæis numquam viduata pruinis
Luftrabat, raptam Eurydicen atque inrita Ditis
Dona querens. Spretæ Ciconum quo munere matres,

514. *ramoque canens* unus Mead. *lacrimabile* Ven.——515. *et mæftis loca proxima quæft.* fragm. Moret. *loca late* Parrhaf. et Goth. pr. *loca tunc cum* Zulich. Vulgata in his verfibus confirmatur lectio ex imitatione Grammatici alicujus in Anthol. Lat. Epigr. lib. II, 368, 3. 4, ubi cf. Burmann.——516. *non ulli* Romanum cum optimis Pierianis, Mediceum cum melioribus Heinfianis fidejuffores habet, itaque repofuit Heinfius. Vulgo ubique editum: *nullique animum*. Sine copula *nulli animum*, Fabric. e fuo cod. probabat; editum nufquam reperio; fed exhibent illud codd. Ven. Voff. fec. Parrhaf. Leid. Goth. fec., hiatu non ingrato. Emendationes in Obff. Mifc. Vol. I, pag. 5 et 81 referre non vacat.——517. *Tanaimque* alii, et edd. ante Heinf. *cana jamque* Roman.——518. *Riphæis, Rypheis*, multi et hic fcribunt. vid. ad I, 240.——520. *Spretæ Ciconum quo munere matres.* Locum hunc variis modis et iterata vice tentatum, et, ut interdum putabam, feliciter expeditum, quoties iterum acceffi, toties fenfi commode enucleari non poffe. Si verba pro fanis habeantur, quæ inter multas alias mihi vifa eft maxime tolerabilis interpretatio, eam in Notis fubjeci. A poëta tamen verfum tam fcabrum et fententiam tam parum commodam proficifci potuiffe haud credo. Interea non minus lubrica eft omnis conjectura, quandoquidem nullus fatis idoneus eft fundus, cui eam fuperftruas; nullum autem pondus habere poteft emendatio, de qua pronunties: potuiffe forte ita fcribi; poffe tamen et alio modo fcriptum effe. Videndi

Præiverat autem Catull. 56, 13 *Qualis fub denfa ramorum concinit umbra Daulias.* 514. *miferabile carmen Integrat*; iterat; hoc quidem fuavius Homerus: "Ἥτε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνήν· ubi variatis modulationis colores expreffos vides.

517. 518. *Hyperboreas glacies* v. Ge. III, 196. Cæterum in his poëtæ ingenium paullo licentius efferbuiffe dicendum: Thraciam memorare voluit ac debuit: nunc per totam Scythiam vagatur Orpheus. Sane antiquiores poëtæ quoties de borealibus plagis agebant, geographiæ ignoratione promifcue Thraciam, Scythiam, Hyperboreos memorabant. Alia quæftio eft, an eadem Virgilio fectari et uno loco cumulare licebat. 520. *quo munere.* Cum ipfi libri *quo munere* tueantur (vide

Inter ſacra deum, nocturnique orgia Bacchi, 521

Videndi tamen vel ſic ſunt potiores virorum doctorum conatus ſeu interpretandi ſeu emendandi. Verum audiendi prius codd. et edd. Vulgata eſt in pleriſque libb. et in omnibus editis. *Spreto* aliquot antiqui apud Pier. cum Bodlei. Burmannus ait, et editos nonnullos legere; quos tamen non vidi. Tum, *quo numine* ſec. Moret. ſec. et tert. Rottend. Ven. Parrhaſ. Jam ut de interpretum ſtudiis agamus, primo loco Servius adſcipſit: " *quo munere*; nuptiali ſcilicet;" addit Jul. Sab.. quaſi non eſſent dignæ illæ, nubere Orpheo. Ita putes ſaltem *Spreto quo munere* eſſe legendum; dura tamen vel ſic expoſitu Servii ratio. Markland. ad Stat. Silv. III, 3, 87 legebat: *quo nomine*, h. quapropter, quamobrem; quod factum nollem; eſt enim vel plebeio poëta indigna oratio. Aſper Grammaticus, quod Philargyrius ſervavit, *quo munere* eodem modo explicabat, *quamobrem*; et b. Geſnerus hoc idem probabat; eſſe enim ȣ χάϱιν, *qua cauſſa*, et laudabat ſup. v. 150 *pro qua mercede*; ferrem, ſi tam jejunam ſententiam a poëta proficiſci potuiſſe credere fas eſſet. Burmannus locum vitioſum et vix ſanabilem ſine codice meliore judicabat: idem tamen, Servii veſtigia legens, conjectabat: *Spreto Ciconum quem fœdere matres*, ut nuptiale ſeu conjugiale fœdus intelligatur. Varia monebat Jo. Schrader., qui et *Cicones matres* malebat, ut Auſoniæ, Latinæ, Æn. VII, 400. Poſſunt hujuſmodi, variationes potius ſententiæ, quam reſtitutiones ejus, quæ a poëta profecta eſſe videri poſſit, plures afferri: v. c. *Spreto quo carmine*; *Spretæ Ciconum quando agmine*; *Spretæ Ciconum, pro numina! matres*; poteſt *Spretæ* ex gloſſa, natum eſſe, cum eſſet: *Actæ cum numine matres*; quibus tamen nihil plane ad certum rerum momentum proficias. Quod proximo loco verba ſuppeditare poſſunt, eſt: *Spretæ Ciconum quum numine matres*, ut *numine* interpoſitum ſit paullo durius, vi, inſtinctu numinis, furore ab eo injecto, *Diſcerptum ſparſere*; aut, idque omnium leniſſimum foret: *Spretæ Ciconum quum munera matres Inter ſacra deum*; ut ſit *inter munera ſacra deum*, quod ſollenne eſt apud poëtas, ut dona, de ſacris.——521. *nocturnique* omnes fere ſcripti,

(vide var. lect.), videndum, an interpretatione adjuvari ea lectio poſſit. Et vocis ſane *muneris* ſignificatus late patet. Servius nuptiale munus intelligit; quod durum eſt. Non minus durum eſt, ut *munus*, donum ſit ipſa Eurydice, *præ hoc munere* ſpretæ Ciconum matres. *munus* pro officio, pro pietate in defunctum, inferiis, honore, quo mortuos proſequimur, bene dicitur; eritque adeo *quo munere*, qua Orphei pietate in conjugem amoriſque pertinacia, *ſpretæ*, ſperni ſe putantes, dum cam, hoc deſiderium ereptæ conjugis, in contemtum ſui vertebant. Eidem ſenſui accommodari poteſt: *ſpreto quo m.*, nullo ejus pietatis reſpectu habito. Verum *munus* tam abſolute ac nude poſitum pro pietate in conjugem ac deſiderio ejus non habeo, quomodo uſu loquendi firmem; quamdiu autem hoc fieri nequit, omnis interpretatio eſſe poteſt ſpecioſa, probabilis, forte et neceſſaria, at præſtari aliiſque pro explorata obtrudi nequit. 521. Primum genus ponit, ut poëtica ratio

Difcerptum latos juvenem fparfere per agros.
Tum quoque, marmorea caput a cervice revolfum
Gurgite quum medio portans Œagrius Hebrus
Volveret, Eurydicen vox ipfa et frigida lingua,
Ah miferam Eurydicen! anima fugiente vocabat;
Eurydicen toto referebant flumine ripæ.

Hæc Proteus: et fe jactu dedit æquor in altum.
Quaque dedit, fpumantem undam fub vertice torfit.

fcripti, inquit Burm.; ita utique optimi Medic. et Rom. et Medic. Pierii. *nocturnaque* pauci cum edd. Aldd. pr. et fec. et hinc profectis, fed emendatius tert. et Egnat. cf. Bentlei. ad Horat. III, 2, 26. *organa* Zulichem.——522. *juvenem latos* Parrhaf.—— 523. *Tunc* Roman. *repulfum* Menag. pr. *recifum* Vratifl.——524. *medius* fragm. Vatic.——526. *Ha* multi. *Amiffam* fec. Menag. *A mifera* Roman. a m. pr.——529. *vortice* edd. nonnullæ.

ratio fert, *Inter facra deum*, tum fubjungit ex iis id facrum, in quo res acta: *inter orgia*, quo nomine omnia facra enthufiaftica et myftica appellabantur, *Bacchi nocturni*, cujus facra noctu celebrari folita. Porro Macrob. IV, 3 *Sexus vero locus inprimis pathos movet. Occifum inducit Orphea, et miferabiliorem interitum ejus a loco facit: "Inter facra deum n. o."* Hæc tandem Grammatico digna in poëtam fuum obfervatio! Cæterum poëta non attingit crimen Orpheo impactum flagitii, cujus odio et ira incenfæ mulieres eum dilaniarunt: qua de re Phanoclis verfus ap. Athenæum [imo Stobæum] noti funt, quos nuper illuftratos dedit Ruhnk. in Epift. Crit. fub f.

523. Orphei *caput de monte in mare perlatum fluctibus in infulam Lefbon efi rejectum; quod ab his fublatum et fepulturæ eft mandatum: pro quo beneficio ad muficam artem ingeniofiffimi memorantur effe*, Hygin Poët. Aftron. II, 7. unde et in eadem infula lufcinias fuavius canere proditum (Antig. Caryft. c. 5) fuavi poëtarum commento. Similis fabula erat de tumulo Orphei in Thracia: Pauf. IX, 30. p. 769. *marmorea cervice*, candida, ut fæpe alii poëtæ. v. Cerda. Lucretio deberi videtur et hoc; aut forte eo antiquioribus; nam jam Nævius in Cypria Iliade dixerat: *Collum marmoreum torques gemmata coërcet.* 524. *Hebrus Œagrius*, ab Œagro, Thraciæ rege, Orphei patre.

529. *fub vertice*, non capitis, fed eo, quem vulgo efferunt, quem mota ejus infultu aqua ciebat: δίνη, contorta in fe aqua. *torfit fub vertice*, quod vulgari ufu, vertice vel in verticem.

At non Cyrene: namque ultro adfata timentem:
Nate, licet triſtis animo deponere curas.
Hæc omnis morbi cauſſa; hinc miſerabile Nymphæ,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium miſere apibus. Tu munera ſupplex
Tende petens pacem, et faciles venerare Napæas.
Namque dabunt veniam votis, iraſque remittent.
Sed, modus orandi qui ſit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycæi,

530. *eſt* poſt *ultro* fragm. Vatic. et Parrhaſ. ab alia manu.——531. *componere curas* Medic. a m. pr., ut Æn. IV, 340. 341, frequenti variatione. vid. Burmann. *depellere curas* unus Mead.——533. *ſilvis* pro *lucis* fragm. Moret. *diſcebat in altis* Voſſ. pro *ducebat*; aut, ut Jo. Schrader., pro, *miſcebat*.——534. *Tum* Medic. a m. ſec.——535. *Pende* Rottend. pr. Burmanno *tendere munera* inſolitum videbatur; itaque cogitabat: *munere ſupplex Tende*, abi. *Nate petens* Zulich., unde Burm. legendum putabat: *tu munere ſupplex, Nate, petens pacem, faciles venerare Napæas.* *Redde* Withof. emend. v. Not.——536. *iramque* Franc. Goth. pr. Forte præſtat interpungere: *Namque dabunt veniam, votis iraſque remittent*: per vota, precibus tuis victæ.——537. *quis ſit* quart. Moret. fragm. Moret., uterque Goth. unus Mead. et edd. vett. vid. ad Æn. IV, 294.——538. *eximio præſtantis* Rom.

ticem. Nec ratio deeſt, aut analogia. 530. *At non Cyrene* jactu ſe in altum dedit et filium reliquit conſilii inopem. Scilicet Proteus internecionis apum, *morbi cauſſam* v. 397, tantum expoſuerat, non vero fortunæ remedium. Hoc mater ſubjicit: ſcilicet culpæ expiationem, Nympharum placationem ſacrificio certo ritu faciendo, et inferias Orpheo et Eurydicæ ferendas; quo facto ex victimarum viſceribus nova examina exoritura eſſent. Fatendum eſt, ea, quæ a matre monentur, haud paullo graviora eſſe Protei monitis.

534. *munera ſupplex Tende*, protende, offer. vid. Æn. II, 674; certe ratione non careret etiamſi exempla deeſſent. *munera* autem, ut honores, quocunque deos placamus aut veneramur. *petens pacem*, h. ut propitiæ ſint. *faciles*, placabiles. 536. *votis*, precibus factis. 538. *eximios* proprium de victimis; res nota. v. Cerda. 539. In *Lycæo*, Arcadiæ noto monte, quomodo Ariſtæus, Theſſaliæ agros colens, armenta

Delige et intacta totidem cervice juvencas.
Quatuor his aras alta ad delubra dearum
Constitue, et sacrum jugulis demitte cruorem;
Corporaque ipsa boum frondoso desere luco.
Post, ubi nona suos Aurora ostenderit ortus,
Inferias Orphei Lethæa papavera mittes,
Placatam Eurydicen vitula venerabere cæsa,

540. *Dilige* Longobard. Ed. Mediol. *intactas* Rom. Ed. Ven. Gudianus a m. pr., sed vid. Burm.——542. *dimitte* Medic. cum ceteris Heins., excepto altero Menag. et Moret. fragm., item tres Burm., uterque Goth. *emitte* sec. Moret. *jugulis sacrum* Goth. sec.——543. *Corpora quæque* Regius Martin.——544. *nona dies* alter Menag. *ostenderat* fragm. Moret. *reduxerit* [illegible] Parrhas. ex v. 552. *induxerit* unus Arundel. ex 552.——545. *Orpheo* Roman. ut et v. 553, sed vid. ad Ecl. IV, 57. *Orphi* Goth. pr., ut et v. 553. *Lethea* al., immo Λαθαῖα ex Λῆθα. *mittis* Mentel pr., ut et v. 553.——546. *Placatam Eurydicen.* Hunc versum post sequentem: *Et nigram*, exhibent omnia Heinsii exemplaria vetusta, uno excepto, item Burmanni Regius, Edd. Junt. et R. Steph., uterque Goth. uterque Arundel. et Mead. Brunck. Erf. Ed. Norimberg. et aliæ; tandem fragm. Vatic., minus tamen recte; nam post illa: *Orpheo inferiis factis lucum revises*, ubi victimarum corpora jacent, quomodo subjungi posset: *Placatam Eurydicen vitula venerabere cæsa?* At vulgatum ordinem habent Mediceus, qui plerumque diversam a Romano familiam docere solet, Longobard. Pierii cum al. scriptis et edd. Habet tamen et hic versuum ordo aliquid parum congrui: Orpheo papavere inferias feres, Eurydicen placabis vitula cæsa et nigra ove. Quæ tandem illæ inferiæ solo papavere? *Nigra ovis* haud dubie ad Orpheum spectat. Adeoque aut delendus est versus:

ta habere possit, jure miretur aliquis. Hactenus sui oblitus est poëta; etsi enim supra eum Arcadium heroëm ediderat, v. 283, non tamen nunc *ex Arcadia* arcessendæ erant victimæ *in Thessaliam.* 540. *intacta cervice*, jugo, ut toties. De numeri caussis quærere non licet; ut poëta, certum numerum posuit. At in novenario numero novendiale sacrum cogitare potuit.

cf. ad Æn. V, 762. 541. *dearum*, Nympharum v. 532. Omnia in hoc versu proprie dicta. *ad delubra* statuuntur aræ, ante templum, in πρόναῳ ex more; *delubra alta*, quia gradibus adscendebatur ad templa. 545. *Lethæa papavera* Ge. I, 78 *Lethæo perfusa papavera somno.* 546. *Placatam*, quæ placatur, eo modo erit placata.

550.

Et nigram mactabis ovem, lucumque revifes.
Haud mora: continuo matris præcepta faceffit.
Ad delubra venit: monftratas excitat aras;
Quatuor eximios præftanti corpore tauros
Ducit, et intacta totidem cervice juvencas.
Poft, ubi nona fuos Aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumque revifit.
Hic vero fubitum ac dictu mirabile monftrum
Adfpiciunt, liquefacta boum per vifcera toto
Stridere apes utero, et ruptis effervere coftis;
Immenfafque trahi nubes; jamque arbore fumma
Confluere, et lentis uvam demittere ramis.

verfus: *Placatam Eurydicen*, quod equidem verum effe arbitror, de Eurydice nec nunc nec 454. 553 agitur, aut ille ante alterum collocandus eft hoc modo: *Poft ubi—Placatam Eurydicen—Inferias Orphei Lethæa papavera mittes Et nigram mactabis ovem, lucumque revifes.* Ita demum narratio fibi conftat.——547. *locumque* Gud., ut Goth. fup. v. 468. *revifens* Zulich. Arripit vir politiffimus Voff. et locum fic conftituit: *inferias mittes Et nigram mactabis ovem; lucumque revifens Placatam Eurydicen vitula venerabere cæfa.* ——548. *capeffit* Medic. et Gud. a m. pr., ut Æn. I, 77. *faciffit* Vratifl. Eadem varietas Æn. IV, 295.——549. *At delubra petit* unus Arundel. *monftratafque* Ven. Parrhaf.——550. *eximio præftanti* Gud. *præftantis* Rom. a fec. m. et 551 *intactas*, ut fup. 540; quod etiam in Edit. Ven. 1482. 552. *induxerit* Moret. fec. et quart. Franc. unus Arundel. unus Mead. *induceret* Leid. *intexerat* Rottend. pr. *adduxerat* Ven. *reduxerat* Parrhaf. Edit. Ven. *reduxerit* Vratifl.——553. *mifit* Franc.——554. *Hinc* Erf. *auditu* pro *ac dictu* Moret. fragm. Menag. alter. *ac vifum* Zulich. ——556. *eruptis* Reg. et Cantabrig.——557. *Inmenfamque trahi nubem* tert. Mentel. *Immiffafque* Zulichem. *que* poft *jam* abeft Moret. quart. *trahens* Roman.——558. *vifam demittere* Ven. *demittere* Medic. cum quatuor aliis. vide v. 542.

550 fq. Iifdem verbis utitur, quibus paullo ante ufus erat, Homerico more: cujus ratio tenenda eft hæc, ne femel bene et proprie enuntiata aut jejune aut perperam mutentur. conf. Bentlei. ad Milton. lib. X, 1086. Upton. ad Spencer. *Faery Queen* pag. 643. 644.

554. Cf. fup. 308 fq. Expofita quoque res ab Ovid. I Faft. 377 fq. Met. XV, 36 fq. *monftrum*, pro re monftrofa, mira. 555. *liquefacta per vifcera*, tabe, putredine, diffoluta. v. fup. v. 308. 557. *nubes trahi*, nova examina. conf. ad hos verfus Nicandr. Alexiph. 434.

Hæc super arvorum cultu pecorumque canebam,
Et super arboribus: Cæsar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorque volentis
Per populos dat jura, viamque adfectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis oti:

559. sqq. Suspectum jam olim hunc, etsi ab homine satis ingenioso profectum, Epilogum habui, quia a poëtarum more alienum est, talia adjungere suis carminibus: contra Grammaticos tali lusu delectatos esse ex pluribus exemplis patet, qui in Anthologia poëtarum lat. prostant. Nec aliter de Metamorphoseon clausula statuebam. Vidi mox alios viros doctos non aliter statuere, etsi aliis de caussis. Brunckius, tamquam insulsum, et poëmatis ipsiusque Virgilii gravitate indignum rejicit. Etiam Jo. Schrader. offensus erat inprimis illo: *hæc ego canebam—dum fulminat.* Addi possunt alia: *canere super aliqua re.* Alia præclara sunt.——559. *culto* Gud. a m. pr. *cultum* sec. Moret. *pecorisque* apud Diomeden lib. I.——561. *Euphraten* Heins. ex optimis. *Euphratem* vulgo. *volantes* Leid. Zulich.——562. *dat jussa* Zulich.——563. *Vergilium* Medic. Rom. et al. vid. Pierium, Cerdam, Burmann. *agebat* Rottend. tert. *habebat* Regius Martin.——564. Expectares Neapoli hoc tribui: *Parthenope studiis florens ignobilis oti.* *oci* Roman. *ocii* et *otii* alii apud Burm. *horti* Moret. sec. *evi* Erf. a m. pr.

443 sqq. ubi de papavere. 558. Βοτρυδὸν Iliad. β, 89 adhæsisse arbori.

559 sq. De hoc Epilogo v. Vitam Virgilii ad a. U. C. 724. *pecorum*, adeo et apum. 561. 562. *volentes per populos*, quorum legati undique eum convenerant. *Olympo*, ad Olympum, ad immortalitatem nominis.

564. De Maronis secessu apud Neapolin v. eod. loco. *studiis floret* et is, qui laudem inde et existimationem fert, ex iis inclarescit, et is, qui iis cum maxime deditus est; *Floremus* enim iis, quorum copia et abundantia ad manum est. Hoc altero sensu h. l. accipiendum. *Otium* Romanis omne vitæ genus a reip. negotiis domesticis bellicisque alienum, proprie tamen quodammodo de Musarum otiis; *ignobile*, respectu gloriæ bellicæ et gestarum magnarum rerum. Sic Ge. II, 486 *inglorius*. De Neapoli studiorum parente conf. Wernsdorf. V. C. in Poët.

Carmina qui lusi pastorum, audaxque juventa,
Tityre, te patulæ cecini sub tegmine fagi.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICON LIBER QUARTUS EXPLICITUS.

565. *quæ* Ven. Parrhaf. *quæ* Comm. Cruqu. Horat. Carm. I, 32, fed ad IV, 8 *qui* habet.——566. *tu* Franc. Menag. *cecinit* Medic. et alii apud Pierium. *cecini patulæ sub* Parrhaf. et Ven., item Romanus et alii Pieriani. Cæterum de quatuor poſtremorum verſuum, quamquam illi non inelegantes ſunt, veritate multo magis me dubitare non diffiteor; ſollenne enim aliquando fuit, lacinias hujuſmodi poëtis attexere; et in Virgilium hujuſmodi diſticha et tetraſticha in Catalectis invenias. Sed huic forte ſuſpicioni vel propterea adverſabuntur viri docti, quod Harduinus eoſdem verſus, quamquam non iiſdem de cauſſis, rejecit. Nunc V. C. Jac. Bryant video et ipſum hos verſus Maroni abjudicare.

Poët. min. T. IV. Exc. IX, p. 395. 565. *audax juventa*, qui omnino carmina vulgare auderet, rem poëticam aggrederetur. cf. Ge. I, 40, non quod carminis genus tale eſſet, quod magnos auſus poſceret. Tenue enim genus eſt bucolicum. Caſtelvetrius Oper. Crit. p. 154, monente Burm., ad duo genera Eclogarum referebat, alterum humile, alterum ſublimius, ut Ecl. IV. VI, acute, quod in τῷ *audax* hæſit; at ſententia hujus verſus quomodo in Caſtelvetrii opinionem redigi poſſit, equidem non video.

EXCURSUS I.

De Pleiade Piſcem fugiente.

GEORG. IV, 232 *Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum Plias, et Oceani ſpretos pede repulit amnis : Aut eadem ſidus fugiens ubi Piſcis aquoſi Triſtior hibernas cælo deſcendit in undas.* De Pleiadum ortu et occaſu agi, manifeſtum fit, declaratumque id ſatis eſt in Notis ad h. v. Altera tamen pars vix ſatis expediri poſſe interpretatione ulla videbatur ; hærebamque in eo ipſe, quatenus Pleias occidere dici poſſet, *fugiens ſidus Piſcis aquoſi.* Etenim in hoc æſtuabant Intpp., quale hoc ſidus ſit, et qua ratione Pleias illud fugere dicatur. Neque enim, ſive per grammaticas ſive per aſtronomicas rationes, Servii *Piſcis auſtralis*, nec *Piſces*, nec *Scorpius*, nec *Hydra* hic memorari poſſunt ; ut nec *Delphinus*, qui pr. Nonas Januarii exoriebatur ex Cæſaris ratione, v. Plin. XVIII, 26, ſ. 64, quem adeo nec fugere Pleias videri poteſt. Niſi forte *Piſcis* in *Priſtis* mutetur, quo nomine Cetum veteres aſtronomi appellant ; poſſunt ita Pleiades quadam ratione ejus rictum hiantem videri effugere ; uti Orionem fugiunt in eo, quem laudavit Guellius et cum noſtro comparavit, loco Quinti Smyrn. Paralip. V, 367 ſq. *Πληϊὰς εὖτ' ἀκάμαντος ἐς 'Ωκεανοῖο ῥέεθρα Δύεθ', ὑποπτώσσουσα περικλυτὸν 'Ωρίωνα.* Fuit vir doctus, qui ita ſuccurrere volebat, ut diſtingueret : *Aut eadem, ſidus fugiens ubi Piſcis aquoſi* (ſcil. eſt, ibi) *T. h. deſcendit in undas :* quod vix reperiet, cui ſe ſatis probet. Petitus de LL. Attic. p. 390 (Juriſprud. Rom. et Att. T. III, p. 483) *Sidus* ſolem interpretatur, quod ſatis recte fieri poſſe, non negem ; hunc Vergiliæ fugiunt, cum averſam ab illo et contrariam inſtituunt viam. Sole enim e mari emergente illæ in mare deſcendunt. Hactenus bene. Sed tum jungit

undas

undas piscis aquosi, ut pro mari dictæ sint; hoc vero nullo modo fieri potest, aut certe jejunissime fieret. Itaque adhærendum forte Petavii judicio Auctar. Op. de Doctr. Temp. p. II, 9, et in Var. Diss. ad Vranolog. lib. II, p. 95, *esse locum* hunc de piscibus *inextricabilem*. Subjiciam, quæ mihi amicissimus Kæstnerus, hoc de loco consultus, rescripsit. Viri in his litteris principis judicium quis non lubentissime accipiat!

" *Mit dem Fische ist nichts anzufangen. Das übrige würde ich so verstehen:*

Vor etwa 1800 *Jahren standen die Pleiaden im* 4 *Grade* ♉. *Wenn Sie einem Globo die Alexandrinische Polhöhe von* 31 *Grad geben, von welcher* Henischius in Sphær. Procli pag. 207 *Virgils Beschreibung nicht hier, sondern* Ge. I, 219 At si triticeam messem etc. *annimmt, und den* 4 *gr. des* ♉ *etwas über den Morgenhorizont führen: so werden Sie sehen, dass das Ende des* ♉ *etwa unter dem Horizonte ist, und die* ☉ *also darinnen stehen muss, wenn die Pleiaden kurz vor ihr aufgehen sollen, die Jahrszeit dazu ist der May, und der Aufgang der Pleiaden, den Virgil hier meynt, geschieht kurz vor der Sonne:* Ortus matutinus. *Führen Sie aber eben den* 4 *Gr.* ♉ *in den Abendhorizont: so steht gegen über im Morgenhorizonte das Ende der* ♎, *wo sich die* ☉ *etwa im October befindet, und Virgil meynt vermuthlich, dass alsdenn die Pleiaden mit Anbruche des Tages untergehen, wenn die* ☉ *ihnen gegen über aufgeht.*

Ich glaube, Sie werden finden, dass man den Bienen in Italien das Honig in May und October genommen hat.

Die Fische in der Ekliptik gehen allemahl vor *den Plejaden unter, auch der Wallfisch; fliehen also die Pleiaden, nicht die Pleiaden sie. Der Delphin ist noch nicht aufgegangen, wenn die Pleiaden untergehen. Also weiss ich diess nicht zu erklären.*

Ich habe viel Bücher darüber nachgeschlagen, diese Stelle aber nicht berührt gefunden, als beym Ricciolius Almag. nov. T. I, Lib. VI, c. 22, p. 473, *vom Fische aber hat er gar nichts, und sagt, Virgil habe* ortum matutinum et occasum vespertinum *verstanden. Das erste ist mit mir einerley; das letzte hiesse, die*

Pleiaden sollten kurz nach der Sonne untergehen, da müsste die Sonne etwa in Zeichen der ♓ stehen, und das gäbe für die Zeit des Honignehmens etwa den März: hybernæ undæ *lassen das nicht zu.*"

Ex astronomicis itaque rationibus nullam plane loci interpretationem procedere omnes fatentur. Enimvero re diligentius perpensa, male hoc ipsum fieri vidi, quod rationes nostras astronomicas intulere viri docti. Ex poëticis rationibus lux interpretationi petenda erat: quam antequam constituam, ut rem satis clare exponam, duo ante monere liceat: primum, sollenne esse poëtis, etiam iis, qui de astronomicis præcipiunt, ut in describendis sideribus tabulas sui temporis cælestes et asterismos in iis notatos sequantur, formasque et figuras pictas ita exprimant, quasi eæ in cælo vere conspiciantur, scilicet ut ornatum versibus suis ex earum varietate petant. Est porro poëtis commune, ut fugere et sequi se, adspicere vel respicere, dicantur sidera non semper ortus et occasus, successionis et motus respectu, nec alia de caussa, quam quod in tabula cælesti talis eorum positus occurrit, ut aut ex adverso sibi collocata, aut quocunque modo opposita vel subjecta sint. Sic apud Manilium I, 263. 264 *Aurato princeps Aries in vellere surgens Respicit admirans aversum surgere Taurum.* Præivit statim Homerus in noto versu Iliad. σ, 488, et Odyss. ε, 274, dum Ursam dicit verti circa polum, et Orionem despicere et observare: καὶ Ὠρίωνα δοκεύει· atqui is longe ab ea abest, Ursæ tamen ex adverso positus. Ita centies Aratus siderum situm designat, simulque ornatum ex natura animantis vel figuræ, quæ signum facit, petit; ita Orion insequitur Leporem; at Sirius fertur insequenti similis, φέρεται μετιόντι ἐοικώς, Καί οἱ ἐπαντέλλει, καί μιν κατιόντα διώκει. v. 340 sq. cf. v. 28 sq. 316 sq. Sunt alia innumera exempla apud Manilium, ut in uno loco lib. II, 485 sq., ubi inter alia, Taurus *fulgentes videt atque audit per sidera Pisces.* cf. II, 466. 519. 456. lib. I extr. Alia exempla ex Ovidio notare licet. Jam cum apud Virgilium Pleiades dicuntur occidentes *fugere Piscem*, seu Pisces, hoc ad situm siderum in sphæra unice spectat; nam aversum Taurum, adeoque Tauri caput cum Pleiadibus, subsequitur

fubfequitur alter Pifcium. Simili modo Pleiades occidentes fugere Orionem dicuntur apud Hefiod. Ἔ. 619 Εὖτ' ἂν Πληϊάδες, σθένος ὄβριμον Ὠρίωνος Φεύγουσαι, πίπτωσιν ἐς ἠεροειδέα πόντον. et ap. Quint. Smyrn. V, 367. 368 Πληϊὰς εὖτ' ἀκάμαντος ἐς Ὠκεανοῖο ῥέεθρα Δύεθ' ὑποπτώσσουσα περικλυτὸν Ὠρίωνα. Ciris 535 *Scorpius alternis clarum fugit Oriona.* Eadem hæc fiderum facies habitus ac fitus tot fabulis locum fecit, ut v. c. huic ipfi Orioni. cf. Schol. Apollonii III, 226. Reftat difficultas in epitheto *aquofus*, quod nimis tenue videri poteft, fi eft pro aquatilis. Enimvero *aquofus* eft aquas, imbres, cogens, denuntians: ut *aquofus Orion* Æn. IV, 52. *Aries aquofus* Ovid. Met. X, 165. *Eurus aquofus* Horat. Epod. 16, 54. *Pliades aquofæ* Stat. IV, 120 imbriferæ. Quid quod etiam *hiems aquofa* Ecl. X, 66. Æn. IX, 671, *nubes aquofæ* Æn. VIII, 429. Et jam Ζέφυρος ἔφυδρος Odyff. ξ, 458. *Pifcem aquofum* ex hoc ipfo loco Ovidius petiit: Met. X, 165 *quotiefque repellit Ver hiemem Pifcique Aries fuccedit aquofo.* Cæterum *fimul* et *ubi* fibi refpondent, pro, quando. (Humaniffimus Voffius folita urbanitate in me graffatus, omnibus his damnatis, tandem, fi recte affequor, ftatuit, *Pifcem* omnino pro hieme dictum effe.)

EXCURSUS II.

De Nympharum domo et Penei regia.

Georg. IV, 317 *Paftor Ariftæus fugiens Peneia Tempe—Triftis ad extremi facrum caput adftitit amnis*—321 *Mater quæ gurgitis hujus Ima tenes*—333 *At mater fonitum thalamo fub fluminis alti Senfit*—359 *fimul alta jubet difcedere late Flumina qua greffus inferret. At illum Curvata in montis faciem circumftetit unda, Accepitque finu vafto mifitque fub amnem. Jamque domum mirans genetricis et humida regna, Speluncifque lacus claufos lucofque fonantis, Ibat, et, ingenti motu ftupefactus aquarum, Omnia fub magna labentia flumina terra Spectabat diverfa locis—Et capit* etc. Nondum locum vidi alium, qui cum hoc comparari poffit, et nova ac mira eft rerum facies, quam *ex hoc ipfo loco* apud animum adumbrare neceffe eft, etfi res difficultatibus fuis laborat. Narrat

rat poëta vastam aliquam sub terra cavernam, e qua omnia flumina orta diversis viis ad terræ superficiem properent, ubi illa suo quodque fonte ex terra prodeant. Adumbrata fere res ad eam speciem, qua in locis inferis posita narrantur ea, quæ supra terram sunt, ut luci, flumina: v. c. Ovid. Met. I, 189. Valer. Flacc. III, 402 sqq., aut quemadmodum Styx et Acheron ex inferis emergunt et supra terram sese effundunt. Comparari potest priscum illud philosophema de magna in terræ visceribus abysso et aquarum receptaculo: de quo secundum antiquiores Plato disputavit in Phædone Tom. I, p. 112 (Bipont. p. 253 sq.) et contra eum Aristoteles Meteorolog. II, 2, p. 779, B. C. du Vall., cui inniti puto narrationem apud Senec. Nat. Qu. V, 15 ex Asclepiodoto: *demissos a Philippo in metallum antiquum olim destitutum — longa via fatigatos, vidisse flumina ingentia et conceptus aquarum inertium vastos pares nostris — liberæ laxitatis, non sine horrore visos.* Fundum autem mythi aut fecit aut illustrare rem potest philosophema de Oceano omnium deorum dearumque patre, h. e. de aqua communi omnium rerum origine, seu potius, pinguiore aliquo sensu, de humido elemento, sine quo generatio nulla fieri possit.

Cavernæ hujus facies a poëta adumbrata forte est hæc: ut sint in ea passim speluncæ inque iis lacus inclusi magnæque silvæ, per quas flumina subter terram ex lacubus profluant; ut adeo hi lacus sub terra pro fontibus sint, unde illi ortum habeant, donec aliquantum progressi supra terram emicent fonte unumquodque suo: *Jamque domum mirans* sqq. 363 sqq. Qua vi, quo motu, flumina ita in altum ferantur, ex imo terrarum fundo assurgant, et, quomodo ex uno loco omnes amnes prodire possint, ut doceret, a poëta expectari non poterat; a physico hoc postulares jure.

Jam Caverna hæc pro regia aliqua fluviorum et aquarum non male haberi poterat. Si poëta Oceani regiam eo modo adumbrasset: nihil puto foret quod mirationem faceret. Talis Neptuni regia passim describitur; conf. Ovid. Met. I, 276 sq., in hac Nereidum Chori apud Eurip. Troad. pr. Nerei domus in mari Ægæo apud Apollon. IV, 772.

 At

At Maro obſcuravit commentum illud poëticum inflexa rerum ſpecie, dum Penei fluminis regiam ad eundem modum adumbravit, quo Oceani vel Nerei, aut forte Acheloi, amnium antiquiſſimi, deſcribi potuiſſet. Nam per ſe Flumini deo domus ſeu regia recte tribuebatur: et in ipſo Peneo hoc ex poëtarum uſu exſequutus eſt Ovid. Met. I, 568 ſq.: *Eſt nemus Hæmoniæ* &c.—*Hæc domus, hæc ſedes, hæc ſunt penetralia magni Amnis; in hoc reſidens, facto de cautibus antro, Undis jura dabat Nymphiſque colentibus undas. Conveniunt illic popularia flumina primum, Mox amnes alii.*

Ut ad certam aliquam rerum ſpeciem, quæ quidem animis noſtris informari poſſit, hæc revocem; ex toto mihi loco hæc conſtitui poſſe videntur: In eadem Caverna ſpecus eſt, quæ pro fonte, adeoque pro regia Penei, ſit; puta eſſe magnum aliquod ſpecus, quale illud Nympharum in aditu Ithacæ apud Homerum. Specus hoc pro *thalamo* Cyrenes, quæ Penei erat filia; *thalami pendentia pumice tecta* v. 374: reliqua e vita heroum ac deorum ſunt petita: aſſident ei Nymphæ opus facientes 334 ſq., aſſident *vitreis ſedilibus* 350. Adventu facto Ariſtæus hoſpitio exceptus lavatur et menſa appoſita recreatur: 376—379. Fit libatio, et quidem in patris Oceani et Nympharum honorem, precibus factis: 379—383. Inter hæc mater, quam ex filii queſtibus calamitatem didiciſſe et de remedio fortunæ cogitaſſe puta, ex flamma, libato vino emicante, bono omine capto erecta v. 384—386, filium ad Proteum degentem tum ad Pallenes, Theſſaliæ peninſulæ, littora, ablegat, ut ex eo modum reparandorum examinum comperiat: 387 ſqq. Pervenitur ad illud Penei ſpecus deſcenſu ad magnam illam Cavernam facto, qualem deſcenſum præbere adeo neceſſe eſt omnes fluviorum fontes ex ſpecubus prodire ſolitos. Itaque et Ariſtæus cum matrem Cyrenen adire vellet, ad fontem Penei acceſſit: *Triſtis ad extremi ſacrum caput adſtitit amnis.* Illa, etſi interiora terræ, ſpecum ac partem magnæ iſtius Cavernæ, quo loco Penei patris erat domus, inhabitabat, recte tamen ſub fonte Penei degere dici poterat; *quæ gurgitis hujus Ima tenes*; et, *mater ſonitum thalamo ſub fluminis alti Senſit.* Tum *ante alias*

Arethuſa

Arethusa sorores Prospiciens, summa flavum caput extulit unda 351. 352, adeoque per fontem prospexit. Quo modo hoc fieri potuerit: recte non attigit poëta: ad sensum enim satis commode res expediri nequit. Nunc mater filium jubet descendere: haud dubie per fontem Penei, dum aquas discedere et viam ei parare edicit: *simul alta jubet discedere late Flumina, qua juvenis gressus inferret* 359. 360. Nunc traditur modus: aquæ fontis Penei in media sui parte repressæ assurgunt in montis speciem, sed excavati, et tamquam viam in arcus speciem factam præbent: *Curvata in montis faciem circumstetit unda Accepitque sinu vasto misitque sub amnem*: 361. 362. Tum ille in magnam illam Cavernam, de qua paullo ante dictum, unde fluminum exordia et fontes procedunt, pervenit et in matris *domum* seu *thalamum* adducitur: 363 sq.

